Digitized by Google

BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA VIII.

IZDALO GA PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

UREDJUJE U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

23.

U ZAGREBU.

TISKOM DIONIČKE TISKARE

1882.

Digitized by Google

MAIN LIBRARY

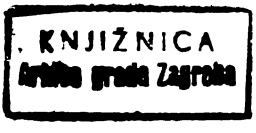

Digitized by Google

KI
M57
v.8

SADRŽAJ

OSME GODINE „MJESEČNIKA“.

I. Razprave.

O predaji dobra ovršnim putem prodanog i o brisanju tereta s istog. §§. 618 i 570 gr. p. p. — D. Milanković. Str. 1 br. Mj. 1 A).
Riešavanje priziva u prekršajih. — Dr. Salay. Str. 9. br. 1 A).
Kako daleko siže izpravak, a kako daleko nadopunjuje manjkave osude u smislu §§. 350 i 351 p. p,? — J. Pirka. Str. 14, br. 1 A).
O načinu uvrštenja pravosudnih urednika u zajednički status. Str, 19. br. 1 A).
§. 56 slovo d) grunt. reda sa gledišta materijalnoga i procesualnoga prava, — Dr. R. V. T. Str. 41, 73 i 105 br. 1 B), 2 A) i 2 B).
Concurrence déloyale. Str. 47 br. 1 B).
Ima li mjesta ostavinskoj razpravi iza smrti člana plemićke zadruge, koji je ostavio samo idealni svoj dio plemićke zadružne imovine? — A. Rušnov. Str. 80 br. 2 A).
Naslov na pravo zaloga jest bitan za predbilježbu prava zaloga. — A. Šek. Str. 83 br. 2 A).
Utok u zadružno-diobnom postupku. — Dr. Fr. I. Spevec. Str. 110, 137 i 168 br. 2 B), 3 A) i 3 B).
Zakonik grada Kastve i zakon občine Veprinske. — M. Vladimirsky-Budanov. Str. 118, 146, 181, 201 i 237 br. 2 B), 3 A) i B), 4 A) i B).
Primjetbe k praktičnom slučaju priobćenu u Mjesečniku br. 12 razdj. A. str. 678 pod naslovom „k nauci o gruntovničkih bilježkah“ (§. 104 grunt. reda). — A. Rušnov. Str. 151 br. 3 A).
Mjenbena zavrata radi nesigurnosti prihvatnika. — Dr. Hinković. Str. 210 br. 4 B).
Može li se u vrieme kazni ubrojiti po smislu §. 341 kaz. post. od 17. svibnja 1875 vrieme provedeno u zatvoru od proglašenja osude prve molbe u onom slučaju, ako je osudjeniku povodom previšnjega pomilovanja dosudjena kazan vrem. mjesto zakonito dosudjene kazni smrtne. — S. Kranjčić. Str. 217 br. 4 A).
Odštete u kaz. pravu. — Str. 221 br. 4 A).
Exceptio falsi. — Dr. F. Vrbanić. Str. 244 br. 4 B).
Još nekoliko o mitu. — Dr. Gojković. Str. 249 i 279 br. 4 B. i 5 A).
Vrieme provedeno u zatvoru nakon proglašene osude prve molbe ima se uračunati u vrieme kazni i tada, ako je dosudjenomu povodom pomilovanja smrtna kazan pretvorena u vremenitu kazan slobode. — Dr. Ružić. Str. 255 br. 4 B).

Digitized by Google

Može li se u vrieme kazni ubrojiti, po smislu §. 341 kaz. post. od 17. svibnja 1875, vrieme provedeno u zatvoru od proglašenja osude prve molbe u onom slučaju, ako je osudjeniku povodom previšnjega pomilovanja dosudjena kazan vremenita mjesto zakonito dosudjene kazni smrtne? — P. Str. 269 br. 5 A).
Što ima sudac učiniti, ako se sudbeni očevid u parnici po sudu odredjeni obaviti nemože, jer stranka, kojoj je naloženo, neće da plati predujam na trošak očevida? — A. Rušnov. Str. 272 br. 5 A).
Tko je pravni subjekt zadružnoga imetka, moralna osoba ili fizična? Milan Rojc. Str. 275, 301 i 333 br. 5 A) i B) i 6 A).
O pravu suvlastnika uziskati po §. 843 o. g. z. javnu prodaju zajedničke stvari. — I. Štefanović. Str. 307 br. 5 B).
Činovničtvo, biralište, politika. Str. 313 br. 5 B).
Tečaj urbarske parnice. — Dr. Hinković. Str. 338 i 365 br. 6 A) i B).
Reforma nasljedstva u seljačkom posjedu. Str. 342 i 378 br. 6 A) i B.
Borba za pravo. — Dr. Ž. Gojković. Str. 371. 397, 429, 467, 502, 532, 563 i 589 br. 6 A), 7 A) i B). 8 A) i B), 9 A) i B), i 10 A).
Da li je plemićka zadruga kao posjednica odnosno vlastnica u gruntovnici pogriešan gruntovni unos? — A. Rušnov. Str. 407, br. 7 A).
Sravnjivajuća ocjena razpravnog štadija u privr. gradj. parb. postupniku od 17. rujna 1852. — Dr. Stj. Posilović. Str. 461, 493, 525, 557, 613 i 645 br. 8 A) i B), 9 A) i B), 10 B) i 11 A),
Praksa odvjetničkih kandidata. — Dr. Hinković. Str. 476 br. 8 A)
U oči reorganizacije. — V. Str. 510 br. 8 B).
Iz domaće prakse. — D. Milanković. Str. 541 br. 9 A).
Grunt. izvadak, dotično gruntovni — dokaz o pravu vlastnosti na nekretnine. — J. Ž. Str. 571 i 600 br. 9 B) i 10 A).
O §§. 35 i 37 gpp. kao povodu ništovnosti. — S. Mazzura Str. 595 br. 10 A).
Študija o pojmu gruntovničke stvarnosti. — Dr. R. V. T. Str. 620, 645, 677, 709 i 741 br. 10 B), 11 A) i B), 12 A) i B).
Proti nesigurnosti unosa. — Popović. Str. 629 br. 10 B).
O sjedinjenju sudstva s upravom. — Prof. dr. Pliverić. Str. 660 i 690 br. 11 A) i B).
Osnova mjenbenoga reda za Rusiju. — Dr. Fr. Vrbanić. Str. 685 br. 11 B).
K reorganizaciji. — Dr. M. A. Bišćan. Str. 716 br. 12 A).
Kazne u osnovi novoga kaz. zakona. I. — Dr. Ivan Ružić. Stra. 748 br. 12 B).
Mora li iztražni sudac u iztrazi osobno preslušati okrivljenika? — Josip Galjer. Str. 753 br. 12 B).

II. Praktički slučajevi.

1) Gradjansko-pravni.

Obveza po mogućnosti pogodbu izpunit §. 904 o. g. z. — M. Str. 30 br. 1 A).
K nauci o nasljednom pravu. — Str. 31 br. 1 A).
Dva slučaja k §. 478 g. p. p. Dr. Stj. Posilović. Str. 32 br. 1 A).
Uknjižba zadužnice o tobože izplaćenom zajmu negubi svoje krieposti,

Digitized by Google

ako se jedino to dokaže, da zajam nije izbrojen, a naprotiv ako se dokaže, da se tražbina osniva na drugoj „justa causa“, koja se je privolom obiuh stranaka samo zaodiela u formu zajma. — Str. 57 br. 1 B).

Nije dopušteno sudbenim podneskom odkazati pogodbu opun ovlastnu, o plaći i službi. — Str. 60 br. 1 B).

Sama javna obveznica bez kupona nemože biti predmetom ovrhe. — Str. 61 br. 1 B).

Da li je u pismeno sastavljenoj posljednoj volji postavljen nasljednik, da li je po tom ona (posljednja volja) oporuka ili ne, neima se prosudjivati i jedino po sgolnih riečih njenih, nego i po nakani oporučiteljevoj, kakova se vidi iz cieloga sadržaja oporuke. — Ovršitelj oporuke nije vlastan u ničem pobijati posljednju volju, koju ima izvršiti. — Str. 61 br. 1 B).

Ako zakonski nasljednik pobija oporuku. po njem za istinitu priznatu s bog toga, što je podpis u njoj prekrižen, mora on ustati kao tužitelj. (§. 721 o. g. z., §. 126 car. patenta od 9. kolov. 1851.) — Str. 92 br. 2 A).

Proti predmnievi, statuiranoj u §. 163 o. g. z. nemože se uvažiti, da je puteno obćenje obavljeno sredstvom kondoma. — Str. 93 br. 2 A)

Samim otvorenjem prozora u zidu vlastite kuće, koji gleda u tudje dvorište, nestiče vlastnik kuće faktični posjed služnosti svjetlosti i zraka sa strane pomenutoga tudjeg dvorišta. — V. Str, 123 br. 2 B).

Tužba, predana iza roka ustanovljenoga po §. 22 ovršne novele, ima se tužitelju povratiti. — Str. 125 br. 2 B).

Valjanost ustupnice, nesadržavajuće pravnoga razloga kao darovanje medju živimi. — Str. 155 br. 3 A).

Dužnost mandatara položiti račun nije izpunjena tim, što on piše knjige o poslu, i koje je mandat ne samo mogao uviditi, nego u istinu i jest ugledao; mandatar mora, ako mandat zahtjeva, još i poseban račun položiti. — Str. 160 br. 3 A).

Tumačenje pojma rieči „zaprieka“ u §. 1494 o. g. z. — B . . . š. Str. 187 br. 3 B).

Razprava ostavštine ne obustavlja se slučajem priepora o valjanosti kojeg zapisa, nego samo kad se baštinici ne slažu o nasljednom pravu. — Str. 188 br. 3 B).

Tudji se posjed smeta i samom zabranom čina, kojim stvarni posjednik svoje posjedovno pravo vrši, — Str. 189 br. 3 B).

Dok traje parnica supruge proti suprugu, koji se krati dati joj nuždno uzdržavanje, valja učiniti provizornu odredbu dok se parnica svrši, ali ovu odredbu treba zamoliti napose, odieljeno od tužbe, pa se prije još moraju stranke saslušati. — Str. 190 br. 3 B).

Predatnik robe za odpremu odgovora za istinitost deklaracije robe u tovarnici (§. 395 trg. zak.). Dužnost pribavljenja popratnih pisma. (§. 396 trg. zak.). Povrata rad zakašnjenja roka (§. 354 gr. p. p.). — Klofutar. Str. 224 i 258; br. 4 A) i 4 B).

Prinos k tumačenju §. 555 o. g. z. — Str. 261 br. 4 B).

Ob uporabi §. 601 o. g. z. — Str. 284 br. 5 A).

K §§. 1415, 1416 i 1426 o. g. z. — Str. 286 br. 5 A).

Digitized by Google

Ako kod kojeg zahtjeva na odštetu na temelju §. 1042 o. g. z. predtečno pitanje, t. j. pitanje o zakonitoj obvezi tuženika za podmirenje troška učinjenog na njegovu korist, riešiti mogu samo političke oblasti, to sudovi nisu nadležni za rješenje pitanja o zahtjevu na odštetu. — P. Str. 219 br. 5 B).

Sravnjivanje §. 29 sudovnika sa §. 37 o. g z. o nadležnosti suda i pro sudjivanja pravnih poslova, preduzetih u Ugarskoj. — Str. 323 i 350 br. 5 B) i br. 6 A).

Za ovrhu do osiguranja po §. 390 pp. netreba zadužnice po §. 119 pp., već se tu razumievaju dugovne izprave. — Str. 350 br. 6 A).

Tuženika neriešava od plateža kupovnine za naručeno i od tužitelja po tuženiku primljeno odielo po njemu (tuženiku) uztvrdjena okolnost, da je punovlastniku svomu dao nalog, neka upitno odielo primljenim od njega gotovim novcem plati. — M. P. Jovanović. Str. 356 br. 6 A).

Dilatorni prigovor nemože se oboriti, ako se tek u protuodgovoru dokaže izpunjenje odgadjajućega uvjeta. — M. Str. 384 br. 6 B).

Ovrhovoditelj, zadobiv diono namirenje svoje tražbine iz ovrhe na pokretnine, prijavi čitavu tražbinu u kupovninu, postignutu za nepokretnine. Tko imade u tom slučaju biti upućen na put pravde, pri govoritelj ili ovrhovodja? Od kada teče rok od 30 dana §. 22 ovršne novele, da li od dana odluke prvoga suda ili od dana pravomoćnosti odluke višje molbe? — L. Str. 386 br. 6 B).

Prinos k §. 919 o. g. z. — M. P. Jovanović. Str. 420 br. 7 A).

Tumačenje §. 953 o. g. z. tičuće se prikrate vjerovnika. — Ako roditelji osiguraju miraz zaručnici, je li to darovanje? Pravna narav miraza. — Str. 422 br. 7 A).

Prepori o porabi šumskoga puta nespadaju pred sud. (§§. 1, 3 a, 6 a, 37 patenta od 5. srpnja 1853 d. z. l. br. 130). — Str. 423 br. 7 A).

Prinos k nauci o zajednici dobara po obć. gr. z. — Dr. Vidrić. Str. 450 br. 7 B).

Pitanje o pravu prvenstva erarskih tražbina, prijavljenih pri diobi kupovnine od nekretnina, ovršnim putem prodanih, nemože se riešiti mimo redovitoga contradiktornoga postupka odlukom, nego poslje razpravljene parnice. — Dr. Milanković. Str. 480 br. 8 A).

Rješitba u smetanju posjeda. — N. Str. 486 br. 8 A).

Prinos k §. 1480 gradj. zak. — A. Šek. Str. 516 br. 8 B).

Tko zastupa plemićku zadrugu pred sudom? — R. Str. 544 br. 9 A).

Tumačenje §. 1220 o. g. z. — Ako otac obeća svojoj kćeri prije ili poslje vjenčanja miraz, prelazi pravo zahtjevati miraz na nasljednike njene i u slučaju, ako kći za svoga života nije do toga došla, da se otčevo obećanje izpuni. — Str. 575 br. 9 A).

Razlika medju smetanjem posjeda na zemljištu i medju oštećenjem njive. — Str. 578 br. 9 B).

Ako je tužiteljica tečajem razprave i promienila svoje ime, to ostaje ista osoba i nakon izpravka imena, ter se tim pravni naslov glede osoba u tužbi navedenih nemienja, a ovim se opet objasnuje §. 18 odnosno §. 10 gr. p. p. — M. P. Jovanović. Str. 602 br. 10 A).

Na milostinju nemože se povesti ovrha. — Str. 603 br. 10 A).

Digitized by Google

Nezakonita mati nije vlastna zaiskat od nezakonita otca naknadu troškova hrane pro praeterito, ako nedokaže, da je trošak učinila s namjerom, da zaište u nezakonita otca naknadu toga troška. — Str. 604 br. 10 A).

Posudbena pogodba i naknada štete. — Ako posuditelj nepotraži svoje stvari, nosi sam i posljedice te krivnje. — Str. 632 br. 10 B).

Tužba o vlastničtvu po §§. 366, 369 i 372. — Str. 634 br. 10 B).

Tužbe proti jurističkim osobam navedenim u §. 14 slovo b) sudovnika, radi novčane tražbine, imaju se bez obzira na iznosak svagda podnašati sudištem prve molbe, bilo prebivalište tuženika, t. j. zastupstva juristične osobe ili u daljem okolišu dotičnoga sudišta. — Dr. M. A. B. Str. 668 br. 11 A).

Rješitba političke oblasti zastupa sudačku presudu, na temelju koje se po §, 93 grunt. reda može izposlovati predbilježba prava zaloga. — (Rješitba vis. kr. stola sedmorice od 29. srpnja 1882 br. 1310). — L. Str. 694 br. 11 B).

Da li smetanje posjeda ili postupak po naredbi od 17. prosica 1858 br. 234 d. z. l. o preporih uporabnih? — T. N. Str. 695 br. 11 B).

Uknjižene tražbine, bez obzira na iznos, nemogu se utužiti ni razpravljati niti pred mjestnim sudom niti pred kot. sudom po maličnom postupku, nego pred realnim sudom po propisu p. g. p. — S. P. Str. 697 br. 11 B).

Fiskus je podvrgnut kao tuženik i ondje, gdje se radi samo o političkoj ovrhi, u izlučnoj tužbi nadležnosti kotarskoga suda, u području kojeg se nalazi izlučit se imajuća stvar. — Dr. St. P. Str. 698 br. 11 B).

K uračunavanju prakse odvjetničkih kandidata. — M. P. I. K. Str. 700 i 734 br. 11 B) i 12 A).

Da li po §. 391 ili 388 gpp. ovrha do osiguranja. — T. N. Str. 729 br. 12 A).

Nije nadležna niti sudbena niti upravna oblast, nego je nadležna crkveno-sudbena oblast suditi o zahtjevu supruga, utemeljenom na §. 92 o. g. z., da je žena držana ići za mužem u prebivalište njegovo. — P. G. Str. 729 br. 12 A).

Tko je znajuć, da se drugi nalazi u faktičnom posjedu zemljišta, ovo kupio od iste treće osobe, od koje ga je kupio faktični posjednik i tko je na temelju istoga kupa izhodio upis zemljišta u javne knjige; mora se kao nepošteni književni posjednik odbiti sa tužbom iz pravno predmjevanog vlastničtva proti poštenom i na jednako jaki naslov temeljećem se faktičnom posjedniku. — Dr. Stj. P. Str. 731 br. 12 A).

Predaja tražbine po §. 427 o. g. z. može se obaviti i concludentnimi čini po §. 863 o. g. z. — S. P. Str. 760 br. 12 B).

Da li zastaruje zaslužba po §. 1480 o. g. z. — Str. 763 br. 12 B).

2) Mjenbeno-pravni.

Predočba mjenice na vid nije potrebna, ako je medju strankami uglavljena pogodba, koja ovlašćuje tužitelja, da u stanovitom slučaju može „odmah tužiti“. — Str. 94 br. 2 A).

Digitized by Google

Kod računanja rokova u mjenbenih stvarih neimaju se uračunati dani, kojih je pismo na pošti išlo. — dr. J. Str. 289 br. 5 A).

Ako mjenici manjka koja bitna potrebština, §. 3 mj. zak., ima se tužba ex primo decreto odbiti, a neima se odrediti po §. 9 mj. post. ročište za razpravu po mjenbenom pravu. — dr. J. Str. 327 br. 5 B).

U mjenb. preporih mora i prigovore proti platež. nalogu ovlašteni i valjano opunomoćeni pravni zastupnik podpisati, ako stranka, koja podnosi prigovore, stanuje u mjestu suda. — Str. 636 br. 10 B)

3) Kazneno-pravni.

Dovoljno je za prekinuće zagode, da se učinitelj tečajem predizvida sasluša kao okrivljenik, držeć se §. 199 (190) k. p. (§§. 227 i 532 k. z.) — S. Str. 35 br. 1 A).

K §§. 187 i 188 lit. a) k. z. — K pojmu uspješnoga pokajanja. — Str. 62 br. 1 B).

a) Okolnosti navedene jedino u obrazloženju obtužnice nemogu se smatrati inkrimiranim činom, već kažnjivo djelo, kojim se obtuženik okrivljuje, treba da je jasno i točno označeno u samoj obtužnici (§. 198 k. p.) — b). Sud nemože po §. 256 k. p. obtuženika proglasiti krivcem takova čina, proti kojemu obtužba niti je s početka bila naperena, niti se protegla kašnje tečajem glavne razprave, ma taj čin i dokazanim smatrao (§. 261 k. p.) — c) Da li je potvora li prevara? — S. Str. 64 i 97 br. 1 B) i 2 A).

Slučaj §. 142 k. z. — Dr. Stj. Posilović. Str. 127 br. 2 B).

§§. 531 i 532 k. z. Str. 161 br. 3 A).

§. 81 k. z. — S. K. Str. 191 br. 3 B).

Važna rješitba za pisce. — Str. 195 br. 3 B).

Prins k nauci o prevari. — Str. 230 br. 4 A)

§. 54 k. z. i §. 277 br. 11 k. p. — S. K. Str. 263 br. 4 B)

Odreknuće pravnoga lieka proti kaznenoj osudi može se opozvati unutar roka §. 280 k. p. — Dr. J. Str. 265 br. 4 B).

K §§. 9 i 104 k. z. — Str. 290 br. 5 A).

Granica medju kradjom i prisvojenjem nadjene stvari (ovce, koja se odieli od ostaloga stada). — Str. 292 br. 5 A).

§. 60 k. p. i §. 54 provedbenoga naputka kaznenom postupku. — J. G. Str. 327 br. 5 B).

Nepovlašteno ograničenje osobne slobode a ne globljenje. — Str. 329 br. 5 B).

K §. 98 k. z. — K. Radoslav. Str. 359 br. 6 A).

Prinos k nauci ob obnovi. — J. G. Str. 388 6 B).

O sastavljanju kaznenih senata. — J. G. Str. 424 br. 7 A).

Od kojega dana imade se vrieme kazni računati u onom slučaju, kada je prvomolbenom osudom izrečena kazan smrti, a ova kazan previšnjom milosti pretvorena u kazan slobode. — T. Str. 456 br. 7 B).

Okrivljenik se i onda može odsuditi shog bigamije, ako je drugi brak radi propuštena navještenja proglašen nevaljanim. — N—n. Str. 457 br. 7 B).

Prinos k nauci o §§. 2 g. i 134 i 135 4 k. — Drag. Gjuričić. Str. 487, 516 i 547 br. 8 A) i B), 9 A).

Digitized by Google

Saborski se govor, priobćen tiskopisom nesmije zaplieniti, ma da se u njem i nalazi inače kaznjivo djelo. — N—n. Ttr. 551 br. 9 A).
Ima li se tužba s bog uvriede poštenja, počinjene u pismu, podnieti sudu mjesta, gdje je list predan ili gdje je izdan? — Str. 579 br. 9 B).
Od kojega dana imade se vrieme kazni računati u onom slučaju, kada je prvomolbenom osudom izrečena kazan smrti, a ova kazan previšnjom milosti pretvorena u kazan slobode? — J. Galjer. Str. 580 br. 9 B).
Prinos k nauci o tumačenju §§. 171, 174 II. d. k. z. — J. G. Str. 605 br. 10 A).
Valja razlikovati oskvrnuće, pokušaj silovanja, neovlašteno ograničenje osobne slobode od navale na sramežljivost. — Str. 637 br. 10 B).
Kada se ima kradja izvedenom (dovršenom) smatrati. — Str. 638 br. 10 B).
K §§. 485 i 53 k. z. Kada počimlje teći zastara kod prestupka sakrivljena stečaja? — Str. 671 br. 11 A).
Prinos k nauci o pokušaju zločinstva neprikladnim sredstvom. — J. Galjer. Str. 704 br. 11 B).
Zastara kod prestupka skrivljena stečaja po §. 486 k. z. uvažena kao razlog ništetnosti po §. 277 toč. 9 sl. b) k. p. — Dr. M. Stefinović. Str. 736 br. 12 A)
K nauci §. 139 k. z. — K. Radoslav, Str. 738 i 766 br. 12 A) i B).
Svjedoci se prije glavne razprave ne smiju staviti pod obtužbu radi kriva svjedočanstva. — Dr. Hinković Str. 765 br. 12 B).

4) Upravno-pravni.

Izstupom iz kućne zadruge i definitivnim nastanjenjem u drugoj općini negubi se pripadnost k općini, u kojoj se nalazi druga zadruga, dok se nepoluči zavičajnost u drugoj općini. (Prinos k tumačenju zakona od 30. travnja 1880 ob uredjenju zavičajnih odnošaja u kralj. Hrv. i Slavoniji) — Str. 100 br. 2 A).
Smiju li se uporavit nasilna sredstva i tada, ako se krate stranke doći pred sud župnika na njegov poziv u poslih matica kršćenih, vjenčanih i mrtvih? — Str. 583 br. 9 B).

III. Zakoni i naredbe; okružnice i osnove zakona.

Okružnica k zakonu i naputku o rukovanju pristojba što no se neposredno imaju podmirivati. — Str. 26 i 54 br. 1 A) i B).
Naredba bana kao kraljev. povjerenika u poslu sjedinjenja Krajine od 24. prosinca 1881 br. 3323 pr. kojom se sjedinjuju vrhovne upravne i sudbene oblasti. — Str. 38 br. 1 A).
U poslovih zadružnih. Dvie vladine naredbe u pogledu cjepkanja zemljištnog posjeda. — Str. 348 br. 6 A).
Naredba bana, kojom se u područje bivše hrv.-slav. Krajine uvodi kaz postupak od 17. svibnja g. 1875. — Str. 555 br. 9 A).
Naredba kr. ugar. ministarstva financija od 26. svibnja 1882 br. 24.279 u pogledu biljegovanja brzojavnih podnesaka. — Str. 573 br. 9 B).
Uredjenje seljačkoga posjeda. Spomenica kr. vladnog odjela za unutarnje poslove. — Str. 723 i 756 br 12 A) i B).

Digitized by Google

IV. Razlikosti.

Zanimiva presuda. — Str. 67 br. 1 B).
Dr. Ivan Kašpar Bluntschli. — N—n. Str. 69 br. 1 B).
Osvrt na pravni razvoj. — Str. 89 br. 2 A).
Kriminalno-statistički podatci iz Ugarske od god. 1881. — Str. 163 br. 3 A).
Rješitba banskoga stola o poslovnih izkazih kr. sudbenih stolova za god. 1881. — Str. 362 br. 6 A).
Zakonodavna radnja Srbije u god. 1881. — Str, 395 br. 6 B).
Reorgonizacija zemalj. uprave. — Str. 411 i 439 br. 7 A) i B).
Reforma odvjetničtva u Austriji. — N—n. Str. 416 br. 7 A)
K reformi odvjetničtva u Austriji. — N—n. Str. 458 br. 7 B).
Dopis iz doljnjeg Miholjca o medjuzidnom smaknuću. — Str. 608 br. 10 A).
Šesta skupština austrijskih odvjetnika. — Str. 664 br. 11 A).
Iz proračuna bosansko-hercegovačkoga. — Str. 706 br. 11 B).
Proustrojstvo uprave. Nacrt osnove zakona. — Prilog br. 10 A).
Razprava ob osnovi novoga kaz. zak. — Str. 740 i 768 br. 12 A) i B).

V. Književnost.

Tumač k općemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. M. Derenčin. — Prof. Vojnović. Str. 132 135 br. 2 B) i 3 A).
Nauk o meničnom pravu izradio Andrija Gjorgjević. — Dr. Fran Vrbanić. Str. 198, 231. 266 i 293 br. 3 B) 4 A) i B) i 5 A),
Tumač mjenbenomu zakonu, napisao dr. Vilim Winter. — Dr. Fran Vrbanić. Str. 391 br. 6 B)
Književnost. — Str. 585 br. 9 B).
Urbar hrvatsko-slavonski. Uredio Milivoj Vezić. — Dr. Š. B. Str. 639 i 672 br. 10 B) i 11 A).

VI. Viesti o pravničkom družtvu.

Sjednica upravnoga odbora od 5. siečnja 1882. — Str. 70 br. 1 B).
Glavna skupština pravničkoga družtva. — Str. 132 br. 2 B).
Sjednica upravnoga odbora od 27. veljače 1882. — Str. 167 br. 3 A)
Sjednica upravnoga odbora od 6. prosinca 1882. — Str. 770 br. 12 B).

VII. Viestnik.

U svakom broju „Mjesečnika“ bijaše pod ovim naslovom pomanjih viesti, koje su zanimive za štioce našega časopisa kao n. pr. viesti o novih pojavih na polju pravo- i državoslovne književnosti, ob imenovanju, premieštivanju itd, ob osoblju čivovnika, odvjetnika itd., o djelovanju sabora kraljevine Hrvatske i Slavonije, o natječajih, stečajih i dr.

Digitized by Google

O predaji dobra ovršnim putem prodanog i o brisanju tereta s istog. §§. 518 i 570 gr. p. p.

Nepokretnost je prodana ovršnim putem, dražba je odobrena odnosno odluka postala je pravomoćnom, kupac je položio cielu kupovinu i tim izpunio dražbene uvjete; usljed toga mu je sud izdao uručbenicu, na temelju koje je uknjižio pravo vlastničtva na svoje ime; nu pošto tereti još nisu bili brisani, odredio je sud naknadno ureda radi brisanje istih, i to sve prije nego je sastavljena osnova o razdielenju kupovine, te je o tom sve stranke ubaviestio.

Pravo na kupovninu bilo je preporno izmedju prvog i drugog vjerovnika; prvi vjerovnik uloži utok proti odluci prvostepenog suda radi odredjenog brisanja tereta, a viši sud: „promotriv da u predležećem ovršnom predmetu nije još ni načinjena dioba kupovnine, pak da se polag toga po §. 570 g. p. p. ureda radi nije još moglo odrediti brisanje stavaka na teretovnici", ukine odluku sudb. stola i naloži uzpostavu prijašnjeg stanja u teretovnici.

Na previdni utok kupca, u kom razlagaše: „da norma §. 570 g. p. nije prohibitivne već imperativne i pozitivne naravi, kojom je naznačen krajnji rok, kada sud ima uz ostalo narediti i to, da se i nenamirene stavke iz teretnoga stanja dobra brišu, da neima nikakove zaprieke brisanja, i da bi se svatko ugibao službenoj dražbi nekretnina, kad bi se imao bojati da se tereti tečajem više godina uzprkos izplati kupovnine izbrisati neće," potvrdio je vrhovni sud rješitbu višega suda, dodav još i taj razlog, da kupac nije zatražio brisanje tereta.

Povodom ovoga slučaja nastaje pitanje, koje smo radi razpraviti: da li kupac, koji je izpunio dražbene uvjete, m o r a u s v a k o m s l u č a j u čekati na diobu kupovnine i dok ista po-

Digitized by Google

br. 3 g. p. p. razložili, lahko će se pojmiti gore iztaknuti savez izmedju ovoga i §. 570 p. p. Oba paragrafa predpostavljaju isti typični slučaj: vodi se ovrha na nepokretno dobro, na kojem je više tražbina uknjiženo, od kojih se prije svega ima izplatiti ona radi koje je ovrha odredjena; ostale ostaju za sada na dobru i nadalje uknjižene, s toga se mora uvjet postaviti, da je kupac dužan preuzeti neke tražbine po naputku suda; koje su to tražbine, pokazati će razprava o diobi kupovnine i odluka, koju će sud na temelju te razprave izdati; isto tako pokazati će dioba koje tražbine nedospievaju za izplatu iz kupovnine t. j. koje su propale.

Pošto dakle §. 506 br. 3 odredjuje kao pravilo, da se izvjestne tražbine po uputi sudca u platež primiti imaju, morao je dosljedno tomu §. 570 p. p. narediti, da se iste te dugovne stavke na novoga vlastnika prenieti, dotično da na kupljenom dobru uknjižene ostati imaju.

Iz ovoga sljedi, da §. 570 p. p. važi samo za onaj slučaj, koji predpostavlja, t. j. za slučaj, kada se jedan dio dugova preuzme, a drugi plati; ili drugimi riečmi, kada se samo jedan dio kupovnine položi, a drugi dužan ostane, naime, da se samo u tom slučaju istom poslje pravomoćne diobe uputa vjerovnika na dužni dio kupovnine uknjižiti i brisanje izplaćenih i propalih tražbina odrediti može, i da samo u tom slučaju kupac radi brisanja tereta na diobu kupovnine čekati mora.

Kako se pako postupati ima, kada kupac prije diobe položi cielu kupovninu, o tom §. 570 p. p. nekaže ništa, pa se s toga drugi pravni izvori moraju potražiti, iz kojih bi riešenje prepornog pitanja poteći moglo.

Kupac, koji je u smislu dražbenih uvjeta položio cielu kupovninu prije diobnoga ročišta, i tim izpunio dražbene uvjete, ima na temelju §. 518 g. p. p. pravo na predaju dobra u posjed i vlastničtvo, te može na temelju uručbene izprave svoje pravo vlastničtva u gruntovnici uknjižiti. U koliko pako tereti nebrisani ostaju, nedobiva kupac čišto i neograničeno vlastničtvo, a to se protivi načelom o vršenju obostrano obveznih ugovora, naročito načelom kupoprodaje; jer kada je jedan kontrahent

Digitized by Google

svoju dužnost izpunio (kupac), onda ju mora i drugi (prodavaoc) izpuniti, t. j. mora mu se dobro čisto predati, to će reći bez tereta; dakle ili se mora podjedno sa odpravkom uručbene izprave odrediti brisanje tereta, ili u uručbenoj izpravi podieliti dozvola brisanja tereta.

Naravno, da se i po protivnom mnenju imaju u predpostavljenom slučaju svi tereti brisati, ali istom poslje pravomoćne diobe, te da po tom niema načelne razlike medju oba mnenja, nego samo u vremenu, kada se brisanje obaviti ima.

No za kupca može i najkraće vrieme važno biti i njemu mnogo do toga stati, da što prije dobije čist list u gruntovnici; ako se pako isti upućuje, da se potrpi do diobe kupovnine, onda nastaje pitanje: s kojih razloga da čeka na diobu kupovnine?

Posljedak diobe u svakom je slučaju ili da se sve tražbe namire ili ne, a u jednom i drugom slučaju mora se odrediti brisanje svih tereta i nakon diobe, kao što to i §. 570 p. p. potvrdjuje. Jedina je teoretička razlika ta, što se samo poslje diobe može znati, koje se tražbine brišu što su plaćene, a koje što kupovnina nesmaže; od ovud bi tkogod možebiti hotio izvesti to, da se nemože reći, da je dug plaćen, dok se nakon pravomoćne diobe vjerovnici neupute na položenu kupovninu, a dotle da se nemože ni brisanje odrediti. Ali šta je onda, ako se izrodi prepor o obstanku tražbine ili prava zaloga pa se vjerovnik prije riešenja parnice ili parnica nemože uputiti na položenu kupovninu? Zar da se u tom slučaju rekne, da kupac nije platio, pa da čeka na brisanje tereta sa svojih nekretnina, dok se sve parnice ne svrše, koje mogu više godina potrajati? Zar nebi takav postupak veoma štetan bio realnoj vjeresiji?

Nu gledeć na ove praktične neprilike gornji prigovor neće stajati ni sa zakonskih razloga.

Kada kupac u smislu dražbenih uvjeta položi kupovninu u ruke suda i kada se o tom sve stranke ubavieste, onda mislim, da je kupac i po dražbenih uvjetih i po §. 1425 o. g. z. platež izvršio i sve učinio, što je do njega stajalo. Pak s toga nije za dalnje eventualitete odgovoran, niti je dužan trpiti posljedice istih, n. pr. kad bi kupovnine kažnjivim činom nestalo iz sudske

Digitized by Google

stane punomoćnom radi brisanja tereta sa kupljenog dobra, te da li su navedeni razlozi dovoljni?

Radi riešenja ovoga pitanja moramo se prije svega obazrieti na sam zakon. O brisanju tražbina s dobra prodanog ovršnim putem govori jedini §. 570 gr. p. p., koji glasi ovako: „Pošto dioba ciene kupovne postane pravomoćna, ima sudac učiniti, da se doznaka pojedinih vjerovnika na dio kupovnine, koji kupac još duguje, uvrsti ureda radi u gruntovnici, a tražbine, koje su doznačene na sudbeno položeni dio ciene kupovne, a tako i dugovne stavke, koje nebudu namirene iz ciene kupovne, da se izbrišu iz teretnoga staliža prodanoga dobra "

Istina dakle, ovaj paragraf veli, da se brisanje tražbina istom onda odrediti ima, kada diobna osnova postane pravomoćnom, dakle predpostavlja diobu prije brisanja, ali kaže nadalje i to, da to ima biti u slučaju, kada kupac ostane dužan jedan dio kupovnine, dakle predpostavlja slučaj različit od onoga, koji smo mi uzeli za predmet razprave t. j. kada kupac položi prije diobe cielu kupovninu; pak se stoga nemože na ovaj slučaj ni protegnuti.

Ovo ćemo još i sa sliedećim razmatranjem obrazložiti.

Da se zakon temeljito protumačiti i njegov smjer shvatiti uzmogne, valja cio zakon u svom savezu u razsudjenje uzeti. Po tom držimo, da §. 570 p. nalazi svoj savez sa §. 506 br. 3 p. p. koji naredjuje, da se u dražbenom izroku ima izjaviti, „da kupac po naputku suda preuzeti mora, u koliko kupovnina doteče, one dugove, koji su zaloga radi osigurani na dobru."

Ova je ustanova suglasna s ustanovom §. 328 obć. sudskog reda od 1. svibnja 1781 izdanog za Česku, Moravu itd. tom razlikom, da je u austrijskom postupniku naveden i razlog taj ustanovi, da kupac ima preuzeti dugove, „ako vjerovnici svoje novce nebi htjeli primiti prije možebiti predvidjenog odkaza."

Zakon je dakle hotio štititi vjerovnike, koji su uložili svoju gotovinu na kamate na ovršnoj nepokretnosti tim, da nisu dužni primiti svoje glavnice od novoga vlastnika prije odkaznoga roka, pa s toga da ih ovaj mora preuzeti u platež u smislu ugovora, koji su imali sa dosadanjim vlastnikom prodanoga dobra.

Digitized by Google

Iz ovoga bi se dakako dalo izvesti baš protivno od onoga, što smo naumili dokazati: naime kada kupac mora primiti uknjižene tražbine po uputi suda, u koliko izmaže kupovnina, onda sljedi otuda, da kupac mora čekati na diobno ročište i na uspjeh istoga, a prije toga da naravno nemože ni govora biti o brisanju tereta.

To je istina. Nu premda odredba §. 506 br. 3 p. p. glasi generalno, ipak mislim, da se ona temeljem §. 505 p. p. i preinačiti može. Ustanova o dužnosti preuzeti dugove spada svakako na dražbene uvjete i može se jedino kvalificirati kao dražbeni uvjet; dražbeni uvjeti mogu se pako, osobito ako uknjiženi vjerovnici pristaju, i izmieniti, pa se tako na temelju §. 506 p. p. može i uvjet §. 506 toč. 3 izmieniti, kao što u praksi i biva, premda je u štampanih dražbenih izrocih spomenuta odredba sadržana i proglašena, nu bez ikakve pravne ili praktične vriednosti.

Ako dakle svi uknjiženi vjerovnici na to pristanu, da kupac neima preuzimati dugova, nego da ima kupovninu cielu izplatiti i u sudske ruke položiti, kao što to obično biva, onda odpada naredba §. 506 br. 3 p. p.

Ova je ustanova bila u austr. postupniku potrebnija nego u našem, s razloga, što u austrijskom neima one naredbe §. 505, da sud može radi ustanovljenja dražbenih uvjeta preslušati hypotekarne vjerovnike, pa se je sam zakon morao pobrinut i obvezati kupca na preuzeće dugova. Nu pošto sam zakon dodaje uslov, pod kojim ima to preuzeće nastupiti, naime ako vjerovnici nebi hotieli primiti izplatu svojih tražbina prije odkaza, to sliedi a contrario, da ako uzhtiju primiti namirenje prije odkaza, da je preuzeće suvišno i da prestaje; jer s uvjetom pada i uvjetovano.

Naš postupnik pako dopušta, da se i prije dražbe može medju vjerovnici ugovoriti, da se dugovi neimaju preuzimati, nego da kupac ima ne samo onu tražbinu, radi koje se ovrha vodi, nego sve tražbine, u koliko kupovina dosiže, t. j. da ima ne samo jedan dio nego cielu kupovninu izplatiti.

Pošto smo ovim postanak i znamenovanje ustanove §. 506

Digitized by Google

Ako kod kojeg zahtjeva na odštetu na temelju §. 1042 o. g. z. predtečno pitanje, t. j. pitanje o zakonitoj obvezi tuženika za podmirenje troška učinjenog na njegovu korist, riešiti mogu samo političke oblasti, to sudovi nisu nadležni za rješenje pitanja o zahtjevu na odštetu. — P. Str. 219 br. 5 B).

Sravnjivanje §. 29 sudovnika sa §. 37 o. g z. o nadležnosti suda i pro sudjivanja pravnih poslova, preduzetih u Ugarskoj. — Str. 323 i 350 br. 5 B) i br. 6 A).

Za ovrhu do osiguranja po §. 390 pp. netreba zadužnice po §. 119 pp., već se tu razumievaju dugovne izprave. — Str. 350 br. 6 A).

Tuženika neriešava od plateža kupovnine za naručeno i od tužitelja po tuženiku primljeno odielo po njemu (tuženiku) uztvrdjena okolnost, da je punovlastniku svomu dao nalog, neka upitno odielo primljenim od njega gotovim novcem plati. — M. P. Jovanović. Str. 356 br. 6 A).

Dilatorni prigovor nemože se oboriti, ako se tek u protuodgovoru dokaže izpunjenje odgadjajućega uvjeta. — M. Str. 384 br. 6 B).

Ovrhovoditelj, zadobiv diono namirenje svoje tražbine iz ovrhe na pokretnine, prijavi čitavu tražbinu u kupovninu, postignutu za nepokretnine. Tko imade u tom slučaju biti upućen na put pravde, pri govoritelj ili ovrhovodja? Od kada teče rok od 30 dana §. 22 ovršne novele, da li od dana odluke prvoga suda ili od dana pravomoćnosti odluke višje molbe? — L. Str. 386 br. 6 B).

Prinos k §. 919 o. g. z. — M. P. Jovanović. Str. 420 br. 7 A).

Tumačenje §. 953 o. g. z. tičuće se prikrate vjerovnika. — Ako roditelji osiguraju miraz zaručnici, je li to darovanje? Pravna narav miraza. — Str. 422 br. 7 A).

Prepori o porabi šumskoga puta nespadaju pred sud. (§§. 1, 3 a, 6 a, 37 patenta od 5. srpnja 1853 d. z. l. br. 130). — Str. 423 br. 7 A).

Prinos k nauci o zajednici dobara po obć. gr. z. — Dr. Vidrić. Str. 450 br. 7 B).

Pitanje o pravu prvenstva erarskih tražbina, prijavljenih pri diobi kupovnine od nekretnina, ovršnim putem prodanih, nemože se riešiti mimo redovitoga contradiktornoga postupka odlukom, nego poslje razpravljene parnice. — Dr. Milanković. Str. 480 br. 8 A).

Rješitba u smetanju posjeda. — N. Str. 486 br. 8 A).

Prinos k §. 1480 gradj. zak. — A. Šek. Str. 516 br. 8 B).

Tko zastupa plemićku zadrugu pred sudom? — R. Str. 544 br. 9 A).

Tumačenje §. 1220 o. g. z. — Ako otac obeća svojoj kćeri prije ili poslje vjenčanja miraz, prelazi pravo zahtjevati miraz na nasljednike njene i u slučaju, ako kći za svoga života nije do toga došla, da se otčevo obećanje izpuni. — Str. 575 br. 9 A).

Razlika medju smetanjem posjeda na zemljištu i medju oštećenjem njive. — Str. 578 br. 9 B).

Ako je tužiteljica tečajem razprave i promienila svoje ime, to ostaje ista osoba i nakon izpravka imena, ter se tim pravni naslov glede osoba u tužbi navedenih nemienja, a ovim se opet objasnuje §. 18 odnosno §. 10 gr. p. p. — M. P. Jovanović. Str. 602 br. 10 A).

Na milostinju nemože se povesti ovrha. — Str. 603 br. 10 A).

Digitized by Google

Nezakonita mati nije vlastna zaiskat od nezakonita otca naknadu troškova hrane pro praeterito, ako nedokaže, da je trošak učinila s namjerom, da zaište u nezakonita otca naknadu toga troška. — Str. 604 br. 10 A).

Posudbena pogodba i naknada štete. — Ako posuditelj nepotraži svoje stvari, nosi sam i posljedice te krivnje. — Str. 632 br. 10 B).

Tužba o vlastničtvu po §§. 366, 369 i 372. — Str. 634 br. 10 B).

Tužbe proti jurističkim osobam navedenim u §. 14 slovo b) sudovnika, radi novčane tražbine, imaju se bez obzira na iznosak svagda podnašati sudištem prve molbe, bilo prebivalište tuženika, t. j. zastupstva juristične osobe ili u daljem okolišu dotičnoga sudišta. — Dr. M. A. B. Str. 668 br. 11 A).

Rješitba političke oblasti zastupa sudačku presudu, na temelju koje se po §, 93 grunt. reda može izposlovati predbilježba prava zaloga. — (Rješitba vis. kr. stola sedmorice od 29. srpnja 1882 br. 1310). — L. Str. 694 br. 11 B).

Da li smetanje posjeda ili postupak po naredbi od 17. prosica 1858 br. 234 d. z. l. o preporih uporabnih? — T. N. Str. 695 br. 11 B).

Uknjižene tražbine, bez obzira na iznos, nemogu se utužiti ni razpravljati niti pred mjestnim sudom niti pred kot. sudom po maličnom postupku, nego pred realnim sudom po propisu p. g. p. — S. P. Str. 697 br. 11 B).

Fiskus je podvrgnut kao tuženik i ondje, gdje se radi samo o političkoj ovrhi, u izlučnoj tužbi nadležnosti kotarskoga suda, u području kojeg se nalazi izlučit se imajuća stvar. — Dr. St. P. Str. 698 br. 11 B).

K uračunavanju prakse odvjetničkih kandidata. — M. P. I. K. Str. 700 i 734 br. 11 B) i 12 A).

Da li po §. 391 ili 388 gpp. ovrha do osiguranja. — T. N. Str. 729 br. 12 A).

Nije nadležna niti sudbena niti upravna oblast, nego je nadležna crkveno-sudbena oblast suditi o zahtjevu supruga, utemeljenom na §. 92 o. g. z., da je žena držana ići za mužem u prebivalište njegovo. — P. G. Str. 729 br. 12 A).

Tko je znajuć, da se drugi nalazi u faktičnom posjedu zemljišta, ovo kupio od iste treće osobe, od koje ga je kupio faktični posjednik i tko je na temelju istoga kupa izhodio upis zemljišta u javne knjige; mora se kao nepošteni književni posjednik odbiti sa tužbom iz pravno predmjevanog vlastničtva proti poštenom i na jednako jaki naslov temeljećem se faktičnom posjedniku. — Dr. Stj. P. Str. 731 br. 12 A).

Predaja tražbine po §. 427 o. g. z. može se obaviti i concludentnimi čini po §. 863 o. g. z. — S. P. Str. 760 br. 12 B).

Da li zastaruje zaslužba po §. 1480 o. g. z. — Str. 763 br. 12 B).

2) Mjenbeno-pravni.

Predočba mjenice na vid nije potrebna, ako je medju strankami uglavljena pogodba, koja ovlašćuje tužitelja, da u stanovitom slučaju može „odmah tužiti“. — Str. 94 br. 2 A).

Digitized by Google

Kod računanja rokova u mjenbenih stvarih neimaju se uračunati dani, kojih je pismo na pošti išlo. — dr. J. Str. 289 br. 5 A).

Ako mjenici manjka koja bitna potrebština, §. 3 mj. zak., ima se tužba ex primo decreto odbiti, a neima se odrediti po §. 9 mj. post. ročište za razpravu po mjenbenom pravu. — dr. J. Str. 327 br. 5 B).

U mjenb. preporih mora i prigovore proti platež. nalogu ovlašteni i valjano opunomoćeni pravni zastupnik podpisati, ako stranka, koja podnosi prigovore, stanuje u mjestu suda. — Str. 636 br. 10 B)

8) Kazneno-pravni.

Dovoljno je za prekinuće zagode, da se učinitelj tečajem predizvida sasluša kao okrivljenik, držeć se §. 199 (190) k. p. (§§. 227 i 532 k. z.) — S. Str. 35 br. 1 A).

K §§. 187 i 188 lit. a) k. z. — K pojmu uspješnoga pokajanja. — Str. 62 br. 1 B).

a) Okolnosti navedene jedino u obrazloženju obtužnice nemogu se smatrati inkrimiranim činom, već kažnjivo djelo, kojim se obtuženik okrivljuje, treba da je jasno i točno označeno u samoj obtužnici (§. 198 k. p.) — b). Sud nemože po §. 256 k. p. obtuženika proglasiti krivcem takova čina, proti kojemu obtužba niti je s početka bila naperena, niti se protegla kašnje tečajem glavne razprave, ma taj čin i dokazanim smatrao (§. 261 k. p.) — c) Da li je potvora li prevara? — S. Str. 64 i 97 br. 1 B) i 2 A).

Slučaj §. 142 k. z. — Dr. Stj. Posilović. Str. 127 br. 2 B).

§§. 531 i 532 k. z. Str. 161 br. 3 A).

§. 81 k. z. — S. K. Str. 191 br. 3 B).

Važna rješitba za pisce. — Str. 195 br. 3 B).

Prins k nauci o prevari. — Str. 230 br. 4 A)

§. 54 k. z. i §. 277 br. 11 k. p. — S. K. Str. 263 br. 4 B)

Odreknuće pravnoga lieka proti kaznenoj osudi može se opozvati unutar roka §. 280 k. p. — Dr. J. Str. 265 br. 4 B).

K §§. 9 i 104 k. z. — Str. 290 br. 5 A).

Granica medju kradjom i prisvojenjem nadjene stvari (ovce, koja se odieli od ostaloga stada). — Str. 292 br. 5 A).

§. 60 k. p. i §. 54 provedbenoga naputka kaznenom postupku. — J. G. Str. 327 br. 5 B).

Nepovlašteno ograničenje osobne slobode a ne globljenje. — Str. 329 br. 5 B).

K §. 98 k. z. — K. Radoslav. Str. 359 br. 6 A).

Prinos k nauci ob obnovi. — J. G. Str. 388 6 B).

O sastavljanju kaznenih senata. — J. G. Str. 424 br. 7 A).

Od kojega dana imade se vrieme kazni računati u onom slučaju, kada je prvomolbenom osudom izrečena kazan smrti, a ova kazan previšnjom milosti pretvorena u kazan slobode. — T. Str. 456 br. 7 B).

Okrivljenik se i onda može odsuditi shog bigamije, ako je drugi brak radi propuštena navještenja proglašen nevaljanim. — N—n. Str. 457 br. 7 B).

Prinos k nauci o §§. 2 g. i 134 i 135 4 k. — Drag. Gjuričić. Str. 487, 516 i 547 br. 8 A) i B), 9 A).

Digitized by Google

Saborski se govor, priobćen tiskopisom nesmije zaplieniti, ma da se u njem i nalazi inače kaznjivo njelo. — N—n. Ttr. 551 br. 9 A).
Ima li se tužba s bog uvriede poštenja, počinjene u pismu, podnieti sudu mjesta, gdje je list predan ili gdje je izdan? — Str. 579 br. 9 B).
Od kojega dana imade se vrieme kazni računati u onom slučaju, kada je prvomolbenom osudom izrečena kazan smrti, a ova kazan previšnjom milosti pretvorena u kazan slobode? — J. Galjer. Str. 580 br. 9 B).
Prinos k nauci o tumačenju §§. 171, 174 II. d. k. z. — J. G. Str. 605 br. 10 A).
Valja razlikovati oskvrnuće, pokušaj silovanja, neovlašteno ograničenje osobne slobode od navale na sramežljivost. — Str. 637 br. 10 B).
Kada se ima kradja izvedenom (dovršenom) smatrati. — Str. 638 br. 10 B).
K §§. 485 i 53 k. z. Kada počimlje teći zastara kod prestupka sakrivljena stečaja? — Str. 671 br. 11 A).
Prinos k nauci o pokušaju zločinstva neprikladnim sredstvom. — J. Galjer. Str. 704 br. 11 B).
Zastara kod prestupka skrivljena stečaja po §. 486 k. z. uvažena kao razlog ništetnosti po §. 277 toč. 9 sl. b) k. p. — Dr. M. Stefinović. Str. 736 br. 12 A)
K nauci §. 139 k. z. — K. Radoslav, Str. 738 i 766 br. 12 A) i B).
Svjedoci se prije glavne razprave ne smiju staviti pod obtužbu radi kriva svjedočanstva. — Dr. Hinković Str. 765 br. 12 B).

4) Upravno-pravni.

Izstupom iz kućne zadruge i definitivnim nastanjenjem u drugoj občini negubi se pripadnost k občini, u kojoj se nalazi druga zadruga, dok se nepoluči zavičajnost u drugoj občini. (Prinos k tumačenju zakona od 30. travnja 1880 ob uredjenju zavičajnih odnošaja u kralj. Hrv. i Slavoniji) — Str. 100 br. 2 A).
Smiju li se uporavit nasilna sredstva i tada, ako se krate stranke doći pred sud župnika na njegov poziv u poslih matica krščenih, vjenčanih i mrtvih? — Str. 583 br. 9 B).

III. Zakoni i naredbe; okružnice i osnove zakona.

Okružnica k zakonu i naputku o rukovanju pristojba što no se neposredno imaju podmirivati. — Str. 26 i 54 br. 1 A) i B).
Naredba bana kao kraljev. povjerenika u poslu sjedinjenja Krajine od 24. prosinca 1881 br. 3323 pr. kojom se sjedinjuju vrhovne upravne i sudbene oblasti. — Str. 38 br. 1 A).
U poslovih zadružnih. Dvie vladine naredbe u pogledu ciepkanja zemljištnog posjeda. — Str. 348 br. 6 A).
Naredba bana, kojom se u područje bivše hrv.-slav. Krajine uvodi kaz postupak od 17. svibnja g. 1875. — Str. 555 br. 9 A).
Naredba kr. ugar. ministarstva financija od 26. svibnja 1882 br. 24.279 u pogledu biljegovanja brzojavnih podnesaka. — Str. 573 br. 9 B).
Uredjenje seljačkoga posjeda. Spomenica kr. vladnog odjela za unutarnje poslove. — Str. 723 i 756 br 12 A) i B).

Digitized by Google

br. 3 g. p. p. razložili, lahko će se pojmiti gore iztaknuti savez izmedju ovoga i §. 570 p. p. Oba paragrafa predpostavljaju isti typični slučaj: vodi se ovrha na nepokretno dobro, na kojem je više tražbina uknjiženo, od kojih se prije svega ima izplatiti ona radi koje je ovrha odredjena; ostale ostaju za sada na dobru i nadalje uknjižene, s toga se mora uvjet postaviti, da je kupac dužan preuzeti neke tražbine po naputku suda; koje su to tražbine, pokazati će razprava o diobi kupovnine i odluka, koju će sud na temelju te razprave izdati; isto tako pokazati će dioba koje tražbine nedospievaju za izplatu iz kupovnine t. j. koje su propale.

Pošto dakle §. 506 br. 3 odredjuje kao pravilo, da se izvjestne tražbine po uputi sudca u platež primiti imaju, morao je dosljedno tomu §. 570 p. p. narediti, da se iste te dugovne stavke na novoga vlastnika prenieti, dotično da na kupljenom dobru uknjižene ostati imaju.

Iz ovoga sljedi, da §. 570 p. p. važi samo za onaj slučaj, koji predpostavlja, t. j. za slučaj, kada se jedan dio dugova preuzme, a drugi plati; ili drugimi riečmi, kada se samo jedan dio kupovnine položi, a drugi dužan ostane, naime, da se samo u tom slučaju istom poslje pravomoćne diobe uputa vjerovnika na dužni dio kupovnine uknjižiti i brisanje izplaćenih i propalih tražbina odrediti može, i da samo u tom slučaju kupac radi brisanja tereta na diobu kupovnine čekati mora.

Kako se pako postupati ima, kada kupac prije diobe položi cielu kupovninu, o tom §. 570 p. p. nekaže ništa, pa se s toga drugi pravni izvori moraju potražiti, iz kojih bi riešenje prepornog pitanja poteći moglo.

Kupac, koji je u smislu dražbenih uvjeta položio cielu kupovninu prije diobnoga ročišta, i tim izpunio dražbene uvjete, ima na temelju §. 518 g. p. p. pravo na predaju dobra u posjed i vlastničtvo, te može na temelju uručbene izprave svoje pravo vlastničtva u gruntovnici uknjižiti. U koliko pako tereti nebrisani ostaju, nedobiva kupac čišto i neograničeno vlastničtvo, a to se protivi načelom o vršenju obostrano obveznih ugovora, naročito načelom kupoprodaje; jer kada je jedan kontrahent

Digitized by Google

svoju dužnost izpunio (kupac), onda ju mora i drugi (prodavaoc) izpuniti, t. j. mora mu se dobro čisto predati, to će reći bez tereta; dakle ili se mora podjedno sa odpravkom uručbene izprave odrediti brisanje tereta, ili u uručbenoj izpravi podieliti dozvola brisanja tereta.

Naravno, da se i po protivnom mnenju imaju u predpostavljenom slučaju svi tereti brisati, ali istom poslje pravomoćne diobe, te da po tom niema načelne razlike medju oba mnenja, nego samo u vremenu, kada se brisanje obaviti ima.

No za kupca može i najkraće vrieme važno biti i njemu mnogo do toga stati, da što prije dobije čist list u gruntovnici; ako se pako isti upućuje, da se potrpi do diobe kupovnine, onda nastaje pitanje: s kojih razloga da čeka na diobu kupovnine?

Posljedak diobe u svakom je slučaju ili da se sve tražbe namire ili ne, a u jednom i drugom slučaju mora se odrediti brisanje svih tereta i nakon diobe, kao što to i §. 570 p. p. potvrdjuje. Jedina je teoretička razlika ta, što se samo poslje diobe može znati, koje se tražbine brišu što su plaćene, a koje što kupovnina nesmaže; od ovud bi tkogod možebiti hotio izvesti to, da se nemože reći, da je dug plaćen, dok se nakon pravomoćne diobe vjerovnici neupute na položenu kupovninu, a dotle da se nemože ni brisanje odrediti. Ali šta je onda, ako se izrodi prepor o obstanku tražbine ili prava zaloga pa se vjerovnik prije riešenja parnice ili parnica nemože uputiti na položenu kupovninu? Zar da se u tom slučaju rekne, da kupac nije platio, pa da čeka na brisanje tereta sa svojih nekretnina, dok se sve parnice ne svrše, koje mogu više godina potrajati? Zar nebi takav postupak veoma štetan bio realnoj vjeresiji?

Nu gledeć na ove praktične neprilike gornji prigovor neće stajati ni sa zakonskih razloga.

Kada kupac u smislu dražbenih uvjeta položi kupovninu u ruke suda i kada se o tom sve stranke ubavieste, onda mislim, da je kupac i po dražbenih uvjetih i po §. 1425 o. g. z. platež izvršio i sve učinio, što je do njega stajalo. Pak s toga nije za dalnje eventualitete odgovoran, niti je dužan trpiti posljedice istih, n. pr. kad bi kupovnine kažnjivim činom nestalo iz sudske

Digitized by Google

pohrane pa odtuda potekle dugotrajne kaznene i syndikatske parnice. Ili zar bi i u tom slučaju kupac morao čekati dok se svrši kaznena i syndikatska parnica, pa dok mu budi privatna stranka budi država (zemlja) naknadi kupovninu, da ju opet u sudbene ruke položi, i da se ista vjerovnikom doznači i onda istom reći može, da je izplatio dugove? Kakva bi to bila nepravda za nedužnog kupca!

Dakle nestoji gore donešeni razlog, da kupac prije diobe i upute vjerovnika na kupovninu kod suda položenu platio nije.

Po naravi sudbene ovršne prodaje sklapa kupac sa svimi vjerovnici i sa ovršenikom posredstvom suda pravni posao, jer tko svoju svar založi ovlasti vjerovnika, da ju može prodati i sebe namiriti, a koji od vjerovnika uzvrši pravo zaloga, vrši ga ne samo za sebe nego i za sve ostale uknjižne vjerovnike i za dužnika;[1] pa tako isto, kada položi kupovninu, izplati ju ukupnosti založnih vjerovnika i ovršenika, pak s toga su i oni dužni njemu stvar čistu od tereta predati. Jer što spada na kupca, kako će oni kupovninu podieliti, i koja će se tražbina namiriti, a koja propasti? Oni su mu dakle dužni posredovanjem suda izdati namiru ob izplaćenom dugu sa dozvolom brisanja svih tereta sa nekretnina, koje su mu prodali. §. 1426 g. z.

S toga razloga netiče se kupca, koje će se tražbine brisati s toga, što su izplaćene, ili što nedostaje zaloga, a i vjerovnikom je svejedno, il se brisanje odredilo prije ili poslje diobe; jer niti će u prvom slučaju više izgubiti, niti u drugom više dobiti.

Osim navedenih razloga mogao bi se još iztaknuti jedan razlog proti brisanju tereta prije diobe kupovnine iz instituta javnih zemljištnih knjiga.

U §. 557 odredjuje postupnik, da se imaju tražbine u onom redu razpravljati, u kojem dolaze u gruntovnici; a §. 571 ibid. upućuje onoga, koji je u odsustvu uknjiženog vjerovnika uztvrdio,

---

[1] Po rimskom pravu mogao je samo prvi vjerovnik stvar prodati, ali zato su drugi imali pravo izplate (jus offerendi). Vidi: Arndts Pandekten 2. Auflage §. 388.

Digitized by Google

da njegova stavka nestoji, da ima proti tomu vjerovniku udariti tužbom na brisanje.

Ove ustanove predpostavljaju, da pri diobnom ročištu još sve knjižne stavke stoje, dakle da se nemože brisanje odrediti prije diobe.

Proti tomu argumentu imam sliedeće navesti:

Prije svega i poglavito moram opaziti, da i za §§. 557 i 571 važi ono, što sam gore za §§. 570 i 506 br. 3 razložio, da i §§. 557 i 571 p. p. predpolažu typični slučaj §. 505 br. 3 p. p., da kupac preuzimlje dugove po uputi suda u koliko dospieva kupovnina, i da u tom slučaju i mi dopuštamo, da se po naravi same stvari nemože odrediti brisanje tereta prije pravomoćne diobe, pak zato, da su i §§. 557 i 571 u tom smislu stilizirani.

Nu pošto bi se proti tomu nadalje prigovoriti moglo, da je nepromienjeno gruntovno stanje radi izkaza medjusobnih prava za vjerovnike i ovršenika potrebno, makar i nebilo preuzeća dugova, to moramo, da ovaj prigovor obezkriepimo, dalnje proturazloge navesti.

Kada se založeno dobro ovršnim putem proda i kupovina položi, onda prelazi po pojmu založnog prava, založno pravo sa prodanoga dobra na dobivenu za isto i uplaćenu kupovninu: pretium succedit in locum rei. Ako je tako, onda se mora gruntovno stanje dovesti u sklad sa istinitim stanjem stvari, t. j. moraju se založna prava brisati sa prodanih nekretninah, jer u istinu više neterete nekretnine nego njihovu kupovninu. Ovo bi bilo i onda istina, kad bi nepokretnost još bila na ovršenika upisana, jer bi se samo moglo reći, da je dobro bilo založeno ali sada da više nije; ako li je pako već na kupca prenešeno, onda je još veća potreba, da se u gruntovnicu upiše istinito stanje, t. j. da se brišu dugovi sa novoga vlastnika. Jer u istinu ovršnim putem prodane i na novog vlastnika prenešene nekretnine, za koje je ciela kupovina uplaćena, nisu više založene u stvari nego samo formalno, dok se brisanje u gruntovnici neobavi. U protivnom bo slučaju moralo bi se reći, da je založena i prodana stvar i dobivena kupovnina, što je nesmisao, jer je

Digitized by Google

pohrane pa odtuda potekle dugotrajne kaznene i syndikatske parnice. Ili zar bi i u tom slučaju kupac morao čekati dok se svrši kaznena i syndikatska parnica, pa dok mu budi privatna stranka budi država (zemlja) naknadi kupovninu, da ju opet u sudbene ruke položi, i da se ista vjerovnikom doznači i onda istom reći može, da je izplatio dugove? Kakva bi to bila nepravda za nedužnog kupca!

Dakle nestoji gore donešeni razlog, da kupac prije diobe i upute vjerovnika na kupovninu kod suda položenu platio nije.

Po naravi sudbene ovršne prodaje sklapa kupac sa svimi vjerovnici i sa ovršenikom posredstvom suda pravni posao, jer tko svoju svar založi ovlasti vjerovnika, da ju može prodati i sebe namiriti, a koji od vjerovnika uzvrši pravo zaloga, vrši ga ne samo za sebe nego i za sve ostale uknjižne vjerovnike i za dužnika;[1] pa tako isto, kada položi kupovninu, izplati ju ukupnosti založnih vjerovnika i ovršenika, pak s toga su i oni dužni njemu stvar čistu od tereta predati. Jer što spada na kupca, kako će oni kupovninu podieliti, i koja će se tražbina namiriti, a koja propasti? Oni su mu dakle dužni posredovanjem suda izdati namiru ob izplaćenom dugu sa dozvolom brisanja svih tereta sa nekretnina, koje su mu prodali. §. 1426 g. z.

S toga razloga netiče se kupca, koje će se tražbine brisati s toga, što su izplaćene, ili što nedostaje zaloga, a i vjerovnikom je svejedno, il se brisanje odredilo prije ili poslje diobe; jer niti će u prvom slučaju više izgubiti, niti u drugom više dobiti.

Osim navedenih razloga mogao bi se još iztaknuti jedan razlog proti brisanju tereta prije diobe kupovnine iz instituta javnih zemljištnih knjiga.

U §. 557 odredjuje postupnik, da se imaju tražbine u onom redu razpravljati, u kojem dolaze u gruntovnici; a §. 571 ibid. upućuje onoga, koji je u odsustvu uknjiženog vjerovnika uztvrdio,

---

[1] Po rimskom pravu mogao je samo prvi vjerovnik stvar prodati, ali zato su drugi imali pravo izplate (jus offerendi). Vidi: Arndts Pandekten 2. Auflage §. 388.

Digitized by Google

da njegova stavka nestoji, da ima proti tomu vjerovniku udariti tužbom na brisanje.

Ove ustanove predpostavljaju, da pri diobnom ročištu još sve knjižne stavke stoje, dakle da se nemože brisanje odrediti prije diobe.

Proti tomu argumentu imam sliedeće navesti:

Prije svega i poglavito moram opaziti, da i za §§. 557 i 571 važi ono, što sam gore za §§. 570 i 506 br. 3 razložio, da i §§. 557 i 571 p. p. predpolažu typični slučaj §. 505 br. 3 p. p., da kupac preuzimlje dugove po uputi suda u koliko dospieva kupovnina, i da u tom slučaju i mi dopuštamo, da se po naravi same stvari nemože odrediti brisanje tereta prije pravomoćne diobe, pak zato, da su i §§. 557 i 571 u tom smislu stilizirani.

Nu pošto bi se proti tomu nadalje prigovoriti moglo, da je nepromienjeno gruntovno stanje radi izkaza medjusobnih prava za vjerovnike i ovršenika potrebno, makar i nebilo preuzeća dugova, to moramo, da ovaj prigovor obezkriepimo, dalnje proturazloge navesti.

Kada se založeno dobro ovršnim putem proda i kupovina položi, onda prelazi po pojmu založnog prava, založno pravo sa prodanoga dobra na dobivenu za isto i uplaćenu kupovninu: pretium succedit in locum rei. Ako je tako, onda se mora gruntovno stanje dovesti u sklad sa istinitim stanjem stvari, t. j. moraju se založna prava brisati sa prodanih nekretninah, jer u istinu više neterete nekretnine nego njihovu kupovninu. Ovo bi bilo i onda istina, kad bi nepokretnost još bila na ovršenika upisana, jer bi se samo moglo reći, da je dobro bilo založeno ali sada da više nije; ako li je pako već na kupca prenešeno, onda je još veća potreba, da se u gruntovnicu upiše istinito stanje, t. j. da se brišu dugovi sa novoga vlastnika. Jer u istinu ovršnim putem prodane i na novog vlastnika prenešene nekretnine, za koje je ciela kupovina uplaćena, nisu više založene u stvari nego samo formalno, dok se brisanje u gruntovnici neobavi. U protivnom bo slučaju moralo bi se reći, da je založena i prodana stvar i dobivena kupovnina, što je nesmisao, jer je

Digitized by Google

kupovnina dana za stvar, i obratno stvar za kupovninu, dakle logično stupa novac na mjesto prodane stvari, i založno pravo sada zahvaća novac, a pušta stvar. Mora se dakle per fictionem juris uzeti, da se gruntovno stanje prenaša sa nekretnina na kupovninu i po tom se gruntovno stanje založnih prava, premda je u gruntovnici brisano, bez svakog zazora i protuslovja može upotriebiti pri ročištu radi diobe kupovnine; a isto tako i u slučaju parnica na izplatu iz kupovnine ili na brisanje knjižne stavke po §. 571 p. p. Jer obavljeno u gruntovnici brisanje tereta važi samo za novog vlastnika naprama uknjiženim vjerovnikom i ovršeniku, ne pako izmedju vjerovnika i ovršenika medjusobno prije pravomoćne diobe.

U slučaju prodaje više čestica mogu se postići obe svrhe: bezteretni odpis izplaćene čestice na kupca, i da ostaju tereti u zapisniku ovršenikovom; tako se i prakticira bez pritužbe sa ičije strane i tim se postupa po mnenju, koje se ovim člankom brani.

U protivnom slučaju morali bi se sa odpisom i najneznatnije čestice prenieti i svi tereti u novi z. zapisnik na novoga vlastnika, pa bi se po pravomoćnoj diobi opet morali brisati. Koliko bi to bilo posve suvišnog nepotrebnog posla za gruntovnicu, neglededć na krivicu, koja bi se činila novomu vlastniku, koji je kupovninu položio i tim stekao pravo da se na njega po propisu §. 518 g. p. p. nepokretnost prosta od tereta prepiše.

I gradj. parb. postupnik za Ugarsku (z. čl. LIV.—1868) odredjuje u §. 458, da se ima pravo vlastničtva dostalca, sa možebiti primljenimi tereti, čim izpuni dražbene uvjete, ureda radi uknjižiti, odkuda sljedi a contrario, ako nije preuzeo terete, da se ima pravo vlastničtva bez tereta uknjižiti.

Još ćemo pri koncu navesti dva slučaja, radi potvrdjenja našeg mnenja.

Kada je jedini ovrhovodja uknjiženi vjerovnik, onda neima mjesta propisu §. 506 br. 3 g. p. p. o preuzeću dugova, kada kupac u smislu dražbenih uvjeta uplati cielu kupovninu, ovrhovodja pako pri diobi s ovršnimi odlukami dokaže svoje pravo, to

Digitized by Google

mu daljnjeg dokaza na temelju gruntovnice netreba, te onda neima dovoljnog razloga, s koga se nebi kupcu pri izdatbi uručbene izprave, dozvolilo i odredilo brisanje duga.

Drugo. Kao što je poznato, državni erar kupuje u novije vrieme seoske sesije na ovršnoj dražbi radi dužnog poreza za 1 for. U ovom slučaju neima se šta dieliti, kad je erar kao obično, primo loco uknjižen, te po tom neima mjesta ni diobi kupovnine, i dosljedno nemora kupac ni na brisanje tereta čekati do pravomoćne diobe, nego se nakon pravomoćne dražbe može sa izdanjem uručbene izprave, ujedno odrediti i brisanje tereta.

Na svršetku dodajemo jošte, da o našem pitanju u komentaru Schusterovom o g. p. p. neima spomena; a da dr. Derenčin u svom ovršnom postupku na str. 132 navodi, da neima dvojbe, da će sud na molbu dostalca odrediti i prije (t. j. prije nego odluka o diobi kupovnine postane pravomoćnom), da se brišu svekolike uknjižbe, koje obterećuju dobro, ako se on izkaže privolom ovlaštenika; — to bi bio drugi slučaj, da se brisanje tereta i prije diobe kupovnine odrediti može.

D. Milanković.

Riešavanje priziva u prekršajih.

Zakon od 17. svibnja 1875 o kaznenom postupku, preradjen je po austrijskomu postupniku od 23. svibnja 1873; najslabije su mu strane ondje, gdje se je odaljio od svoga uzora.

Vojevati za načelo, da je naš kazneni postupnik iz samostalne gradje potekao, bilo bi neplodno, jer takovu tvrdnju opovrgava na prvi mah prispodoba texta obijuh zakona.

Da je naš kazneni postupnik upravo u onom dielu, u kojem se je od gore citiranoga austrijskoga kaznenoga postupnika udaljio, manjkav, najbolje vidimo iz oskudnih ustanova glave devetnaeste o postupku glede prekršaja.

Premda je naš kazne ni postupnik već šest godina u krieposti, ipak se sudbena praksa niti kod prve, a niti kod druge molbe glede stanovitih načela ujedinila nije. Razlog, što

Digitized by Google

sudbena praksa nije ujedinjena i u načelu jednolična, držim da je poglavito taj, što u postupku glede prekršaja obtužbeni princip nije in ultima analysi proveden, i što su manjkave ustanove kaznenoga postupnika od 17. svibnja 1875 glede riešavanja kaznenih prekršaja kod druge molbe; a dalnji i jedan od najvažnijih razloga, što su rješitbe druge molbe u prekršajih neprizivne.

Sa svima trima razlozima nemožemo uspjeti proti austrijanskomu kaznomu postupniku, jer se je ovaj za čisti obtužbeni princip pobrinuo ustanovom državno-odvjetničkih funkcijonara; za stalan i siguran postupak pri riešavanju prizvanih osuda pobrinuo se je detailnimi propisi za prizivnu molbu, i napokon je paragrafom 479 proti prizivnim rješitbam ostavio otvoren pravni liek ništovne žalbe u obranu zakona na kasacijonalni sud.

Mi neimamo državno-odvjetničkih funkcionara; za riešavanje prizvanih osuda imade druga molba samo jedan paragraf i to 418 k. p., a o ništovnoj žalbi u obranu zakona obzirom na zadnju stavku §. 418 k. p. neima u našem zakonu ni traga.

Pristupljujuć nakon ovoga bliže k predmetu, o kojem nam je govoriti, dužnost nam je obazrieti se naročito na propise §§. 415 i 416 k. p. Paragraf 415 spominje kako se priziv izvesti imade, a §. 416 k. p. navodi taksativno ništovne razloge poradi kojih se jedino priziv poprimiti može.

Zadnja stavka §. 415 k. p. naročito veli glede prizivatelja: „Mora on ili prigodom prijave priziva ili u prizivnici očitovati se naročito, kojimi točkami osude (§.412) misli, da mu je krivo učinjeno, i koje je razloge ništovne navesti naumio, u protivnom bo slučaju neće banski stol imati nikakova obzira na razloge ništovne.“ Držeć se strogo tih ustanova i dalnjega propisa, da sudac, koji stranci priziv u zapisnik prima, istu stranku napose pozvati imade, da točno navede razloge ništovnosti, te ju uputiti o pravnih posljedicah, ako to propusti učiniti, scienim, da može kr. banski stol samo onda prizivu mjesta dati i osudu kotarskoga suda in merito preinačiti, ako su u prizivu točke ništovne u smislu §. §. 415 i 416 k. p.

Digitized by Google

izvedene; nisu li usuprot ništovne točke osude kotarskoga suda u prizivu izvedene, tad bi se po mojem nemjerodavnom mnenju priziv bezuvjetno kano neuvažen zabaciti imao.

U tom mnenju podupiru me netom citirane ustanove našega postupnika i okolnost ona, što §§. 415 do uključivo 418 k. p. nigdje ni jednim slovom negovore, da se i na neizveden priziv ureda radi obzir uzeti ima; izvoditi pako ovo potonje iz propisa §. 391 i 286 k. p., mislim da neodgovara duhu našega kaznenoga postupnika.

§. 391 k. p. veli u drugoj stavci: „U svih onih točkah pako, glede kojih u poglavju ovom neima osobitoga propisa, imadu se uporavljivati primjerene ustanove o postupku zločinstva i prestupaka pred sudbenimi stolovi"; buduć pako §. 286 k. p. govori samo o postupku pred stolom sedmorice, usljed toga nemože se iz zakona iztumačiti i prenesti uporaba toga §. i na postupak pred banskim stolom pri riešavanju priziva na osude kotarskih sudova.

Zakonodavac u našem kaznenom postupniku nije hotio §. 286 protegnuti i na postupak o prekršajih, jer se §§. 415—418 k. p. na §. 286 nigdje nepozivlju, a iz §. 391 k. p. se to izvesti neda, jer se je ograničio samo na uporabu primjerenih ustanovah o postupku pred sudbenimi stolovi. Dalnja podpora za ovo mnenje jest i ona okolnost, što u naš postupnik nisu prešle ustanove austrijskoga kaznenoga postupnika, sadržane u §. 477 koji naročito propisuje, da prizivno sudište pri riešavanju priziva upravljena proti osudi kot. suda, ako se osvjedoči, da je zakon na štetu obtuženoga krivo upotriebljen, imade pravo, ma da priziv u ovom smjeru izveden nije, ureda radi odnosne neizvedene ništovne točke u pretres uzeti i svoju rješitbu donesti. Ovoj analogna ustanova imade u austrijskom kaz. postupniku glede postupka kod zločinstva i prestupaka pred kasacijonalnim sudom u §. 290.

Pak buduć da naš kazneni postupnik, kano preradak austrijskoga kaznenoga postupnika, neima u postupku o prekršajih §. 477 austr. post. odgovarajuće ustanove, mora se zaključiti, da uvaženje neizvedena priziva proti osudam kotarskih sudova

Digitized by Google

ureda radi, nestoji u suglasju sa propisi kaznenoga postupka od 17. svibnja 1875,

Nebi se rada time izvrgao prigovoru, da želim u zaštitu uzeti same po sebi ništetne osude kotarskih sudova, koje su za kasiranje zrele bez navoda ništovnih točaka; to mi svakako nije nakana, već želim samo naglasiti, da kasiranje ništetne osude kotarskoga suda polag postojećih propisa našega kaznenoga postupnika duhu zakona odgovarajuće nije.

Veleslavni kr. banski stol pri riešavanju priziva proti osudam kotarskih sudova, kod kojih nisu točke ništovne izvedene, postupa u oba smiera t. j. jedanput neizveden priziv obzirom na §. 415 kao neuvažen odputi, a drugi put ga ureda radi uvaži i osudu kao ništetnu kasira.

Za taj navod neka služe sliedeća dva primjera:

Julijana T. tužila je kod kr. kot. suda u M. Mariju B. radi uvriede poštenja, nenavedši u prijavi, da je uvrieda bila javna ili pred više ljudi.

Kotarski sud, iza obavljene nazprave, prigodom koje je tužena činjenice uvriedu tvoreće priznala, proglasio je obtuženu krivom prekršaja §. 496 k. p. te je povodom prijavljena, nu izvedena priziva tuženice, priposlao spise na višje riešenje.

Veleslavni kr. banski stol svojim riešenjem od 23. veljače 1881 br. 1795 preinačio je osudu prvoga suda, te obtuženu M. B. po §. 250 broj 3 k. p. od obtužbe odriešio s razloga:

što priv. tužiteljica niti u prijavi, a niti pri razpravi navela nije, kada se je upitni čin dogodio, i da li je pogrda protiva njoj izuštena bila javno ili pred više ljudi, što niti svjedok Vinko Lovriša u svojoj izpovjedci nenaznačuje. Po tom izreka prvoga suda, kojom se obtuženica krivom proglašuje, da je u mjesecu studenu p. g. Julijanu T. javno pogrdila, neima u razpravnih spisih potrebite podloge, a niti prvi sud u rješitbenih razlozih nerazlaže, po čem on uzima, da je pogrda bila javna. Dočim dakle ustanovljeno nepredleže sve zakonske potrebštine prekršaja §. 496 k. z., to je oprostna rješitba utemeljena u §. 250 br. 3 k. p. obzirom na §. 277 br. 5 i 277 br. 9 sl. a) k. p.

Digitized by Google

Drugu jednu osudu pomenutoga kotarskoga suda, koja je donešena bez predloga ovlaštena tužitelja, potvrdio je veleslavni kr. banski stol obzirom na §. 415 odputiv priziv, kako se iz sliedećega vidi:

Oružnička postaja u M. prigodom kućnih pretraga našla je kod Stjepana i Mate M. i Joze Z. skorih srnećih rogova, te je proti njim podniela prijavu radi prekršaja zakona o lovu, zak. članka XXI. od god. 1875.[1]

Kotarski sud u M. proglasio je osudom od 27. svibnja 1881 broj 603 sve pomenute okrivljenike krivimi prekršaja §. 15 z. čl. XXI. od god. 1875 i po §. 16 sl. b. istoga zakona odsudio na globu od 25 for. a. vr.

Osudjenici uložili su proti osudi priziv poradi krivnje, nu nisu naveli ništovne točke, te su spisi podastrti veleslavnomu banskomu stolu, koji je najprije prvomu sudu naložio, da izviesti, da li je u smislu §. 18 zak. čl. XXI. od g. 1875 preduzeo financijalni organ potrebite korake, da se globa nametne. Kotarski sud je na ovaj nalog izvjestio, da financijalni organ nije preduzeo potriebitih koraka, da se tuženikom globa nametne.

Na ovo izvješće je veleslavni kr, banski stol svojim riešenjem od 1. rujma 1881 br. 9535 osudu kotarskoga suda od 17. svibnja 1881 br. 603 po cielom sadržaju potvrdio, obrazloživ, da osudjenici prigodom prijave priziva nisu naveli razloge ništovne, niti su u otvorenom roku izvedbu priziva podnesli po §. 415 k. p., te da se na priziv nije mogao nikakov obzir uzeti.

Budući je po §, 18 zakona o lovu (zak. čl. XXI. ex 1875) samo financijalni organ ovlašteni tužitelj, te budući on nije zahtjevao progon i nametnuće globe prijavljenim Stjepanu M. itd. to držim, da je osuda kotarskoga suda po §. 277 broj 9 sl. c. ništetna bila, a uza sve to scienim nemjerodavno, da je rješitba višega suda na nju potekla u smislu zakona izdana, jer priziv izveden bio nije, a uvaženje neizvedena priziva ureda radi, kako izvedosmo, nebi duhu kaznenoga postupnika odgovaralo.

[1] Moralo bi korektnije glasiti: zakon. članak XXI.: 1875 zajedničkoga hrv. ugar. sabora o porezu na lov, i na puške uporabljive za lov. Op. ured.

Digitized by Google

Ako ova čedna razpravica mjerodavne krugove pobudi na razmišljanje ovdje potaknuta themata, nadam se, da će onda zavladati stalniji i sigurniji sudbeni postupak u kaznenih prekršajih.

Dr. Salay.

Kako daleko siže izpravak, a kako daleko nadopunjenje manjkave osude u smislu §§. 350 i 351 p. p.?[1]

Prije nego li se odgovori na ovo pitanje, treba da si predočimo svekolike sastojine osude.

I. Uvod osude mora sadržavati:

1. Naznaku suda koji osudu izriče (§. 296, 1 p. p.).

2. U osudi, koju je izrekao koji delegirani kotarski sud, treba navesti dekret delegacije, oblast, koja je delegirala, i onaj sud, kojemu bi redovitim putem bilo pripadalo izrečenje osude (dvorski dekret od 15. siečnja 1825 br. 2065.)

3. Imena prućih se stranaka, a svi učestnici parbe imadu se točno i razgovjetno naznačiti. Sunasljednici, članovi družtva ili drugi suparnici imadu se, u koliko nesačinjavaju obćine, pojedince i poimence naznačiti.

Samo trgovaćka, tvorničarska i obrtnička družtva mogu se u osudi svojom tvrdkom naznačiti (§. 296. 2 i §. 297 p. p.)

4. Navod, koja je stranka tužitelj, a koja tuženik (obrazac osude k obćemu sudbenomu redu).

5. Naznaku svih stranke zastupajućih zastupnika, punomoćnika i odvjetnika (§. 296 2 p. p.).

6. Predmet parbe (punctum litis, — §. 296 3 p. p.).

7. Oznaku, da li je bio postupak ustmen ili pismen (formular osude k obćemu sudbenomu redu).

8. Primjetbu, da li je bio postupak proveden ili dovršen in contumaciam (s ogluhe §. 573 lit. c p. p.) ili usljed submissije tuženika (dvorski dekret od 17. siečnja 1783 br. 118).

---

[1] Zaglavni protuodgovor na zaglavni odgovor gosp. dru. G. u Mjesečniku br. 12 B. 1881 pod naslovom:

„Kada se izvan ništetnosti i izvan povrate u predjašnje stanje ima u jednoj te istoj parnici nakon pravomoćnosti osude donieti ponovo osuda.“

Digitized by Google

9. Dan, kojega je preduzeta usklada spisa (formular osude k obć. sudb. redu).

10. Naznaka dana, mjeseca i godine, kada je tužba podnešena i broj, pod kojim je unešena u uručbeni zapisnik (formular osude k obć. sudb. redu).

II. Uz uvod nanizuje se dispositioni dio osude. Ovaj imade sadržavati:

1. Rješitbu parbenoga predmeta, ova se imade ograničiti na petit (zahtjev), te treba da je podpuna i jasna (§. 299 p. p.). Ako li se tužitelj tražbinom bud sasvime, bud djelomice odbija zato, što je ista kompenzacijom namirena, imade se to u osudi izrično navesti (§. 299 p. p.) U koliko to služi razgovjetnosti osude, mogu se prućim se strankam naročito pridržati prava, koja nisu bila predmetom ni parnice ni rješitbe (§. 299 p. p.). Parba, u kojoj učestvuje više suparnika imade se ipak riešiti jednom jedinom osudom, i u istoj se imadu točno ustanoviti prava i obveze svakoga učestnika (§. 302 p. p.)

2. Dosudjenje ili nedosudjenje uzgrednih obveza (§. 296 5 p. p.) i ustanovu vremena, od kojega počamši pripadaju dosudjeni kamati (dvorski dekret od 15. siečnja 1787 br. 620).

3. Rješitbu o tom, tko imade nositi parbene troškove (§. 582 p. p.).

4. Osuda, koja glasi na prisegu, imade sadržavati obrazac prisege (§. 242 p. p.), pa se imadu glasom §. 298 p. p. u istoj točno naznačiti posljedice položenja ili nepoloženja odlučne prisege (§§. 268 i 269 p. p.).

5. Kod ženitbenih prepora imade se u presudi na razstavu ili razriešenje braka podjedno naročito i vrhu toga suditi, da li je tomu kriv jedan ili drugi ženitbeni drug ili obadvojica ili nijedan od njih (§§. 666 i 671 p. p.)

6. Ustanovu roka, unutar kojega valja zadovoljiti osudi (§. 300 p. p.).

III. Svršetak (konac) osude imade sadržavati:

1. Prietnju ovrhe za slučaj, ako se osudi neudovolji (§. 438 p. p.)

2. Datum (§. 269 6 p. p.)

Digitized by Google

3. Podpis osude, i sudbeni pečat na istoj (patent od 3. svibnja 1853 br. 81 §§. 211 i 212).

U osudu uvukle se pisarske pogrieške svake vrsti, zatim pometnje u imenih, brojevih i svotah imadu se bezuvjetno po §. 350 p. p. izpraviti, a manjkavosti (izostatci) u osudi samo tada, ako se tiču navedenih sastojina uvoda i svršetka osude, jer takovi nedostatci neinvolviraju pravih izastataka u rješitbi parbenog predmeta, što no jih §. 351 p. p. pred očima imade.

Nasuprot se imadu izostatci, koji se tiču sastojina dispositivnoga djela osude, t. j. same presude nadopuniti posebnom osudom po §. 351 p. p.,[1] jer oni, ako se strogo uzme, involviraju izostatak u rješitbi samoga[2] predmeta parbe.

To naročito valja o pravnih posljedica položenja ili nepoloženja prisege (§§. 268 i 269 p. p.), koje se sastoje — kako se to razabrati može iz na koncu priobćenoga obrazca osude — iz dosudjenja ili nedosudjenja parbenoga predmeta, te se imadu zato po §. 298 p. p. uvrstiti u samu osudu.

Sudi li se na odlučnu prisegu a neuvrste li se u dotičnu osudu pravne posljedice §. 269 p. p., to u tom pravcu izostaje dosudjenje ili nedosudjenje samoga parbenoga predmeta, te valja vrhu ove neriešene točke po §. 351 p. p. posebnom osudom suditi.[3]

Podpuna na odlučnu prisegu glaseća osuda treba dakle — kako sam to jur naveo u Mjesečniku br. 9 A. pro 1881 — da u obzir uzme eventualnost §. 569 p. p. te imade dosljedno tomu n. pr. ovako glasiti:

„U ime Njegova c. i kr. apoštolskoga Veličanstva!

Kr. kotarski sud u Zemunu obnašao je u parnici Petra

---

[1] Ako je prva rješitba stvorena odlukom na primjer t. z. platežnim nalogom itd. mora se i nadopunjenjo iste izreći odlukom.

[2] budi glavnoga budi uzgrednoga.

[3] U tom se smislu razumjeva moja tvrdnja u Mjesečuiku od god. 1881 br. 9 A. strana 473: da §. 351 (kako se iz njegova nadpisa vidi) izriče obćenito na sve nedostatke osude uporabivo načelo, da je svakoj stranci slobodno zatražiti nadopunjenje manjkave osude“ — t. j. njenoga dispositivnoga diela (Rechtspruch, das eigentliche Urtheil), u kojem je ostala neriešenom koja parbena točka, — jer 2 alinea §. 351 govori naročito o neriešenoj točki (unentschiedener Punkt).

Digitized by Google

Simića urara u Rumi, po odvjetniku dru. Sekuliću, kano tužitelja, proti Martinu Kraftu mlinaru u Zemunu po odvjetniku dru. Ivičiću, kano tuženiku, radi zajmovnog duga od 200 for. sa zaostalimi 6% kamati od 1. siečnja 1880 i naknade parbenoga troška, vrhu tužbe de praes. 14. siečnja 1881 br. 200 gr. i nakon dne 7. svibnja 1881 zaključene ustmene razprave suditi:

Tuženi je dužan platiti tužitelju utuženi zajmovni iznos od 200 for. sa zaostalimi 6% kamati od 1. siečnja 1880 i sudbeno na 20 for. obaljene parbene troškove za 14 dana pod prietnjom ovrhe, ako tužitelj pravodobno nastupi i položi u odgovoru mu navraćenu odlučnu prisegu, sadržaja: „da nije istina, da mu je tuženi taj iznos jur povratio“ — ili ako tužitelj prije položene prisege umre, a ta bi se prisega usljed posebne odluke imala smatrati položenom[1], ili ako tuženiku usljed smrti delata utrne dokazalo prisege,[2] u kojem će potonjem slučaju prosto biti tuženomu, unutar spomenutoga roka,[3] računajući od dana sudbene ubavjesti o sbiloj se smrti, pružiti za utvrdjeni faktum (povratak zajma) nov dokaz, dakle predložiti novu razpravu glavne stvari.

Nasuprot se tužitelj odbija svojom tužbom de praes. 14. siečnja 1881 br. 200. gr. i odsudjuje da plati tuženiku parbene, sudbeno na 17 for. obaljeno troškove za 14 dana pod prietnjom inake ovrhe za slučaj, ako nebi pravodobno nastupio navraćene mu glavne prisege, ili ako bi ju doduše pravodobno i nastupio, ali je nebi položio na za položenje iste odredjenom ročištu, van da bi se ista i bez toga imala smatrati položenom. Tužitelj imati će u roku od tri dana nakon pravomoćnosti ove osude tu prisegu nastupiti, te istu i položiti na ročištu, koje će sud za položenje iste odrediti.

---

[1] §§. 255 i 256 p. p.

[2] §. 269 p. p. u tom se slučaju prisega nemože smatrati niti položenom, niti uzvraćenom, niti uskraćenom.

[3] Zanemari li on taj rok (§§. 300 i 438 točka 1 p. p.) može kasnije zamoliti za povratu u prijašnje stanje ob noviter reperta, koja pako ovrhu nezaustavlja (§§. 369 i 363 p. p.); čim se upravo razlikuje [illegible] postupka po §. 269 p. p. od povrate u prijašnje stanje po §. 269 p. p.

KNJIŽNICA
Digitized by Google
2

Za slučaj, ako to tužitelj propusti, neće se više pripustiti k položenju prisege, nego će ga stići gore naznačene pravne posljedice.“

Formular osude, izdan k općemu sudbenomu redu, neodgovara naknadno izašlim novelam, koje su primljene u §§. 255, 256 i 269 p. p. Ako se kod formuliranja osude na odlučnu prisegu uvaže eventualnosti §. 269 p. p., tada nemože nastati sliedeći u Mjesečniku br. 5 A. i B. priobćeni slučaj: Aleksa G. tužio je naime Jakova M. radi zajma od 210 for.

Tuženi je priznao, da je tu svotu primio kao zajam, nu prigovorio je, da ju je jur vratio, što je tužitelj zaniekao.

Uslied toga navraćena bude tužitelju u pogledu prigovorenoga povratka toga zajma odlučna prisega, na koju bude i sudjeno. Tužitelj nastupio je pravodobno tu prisegu, nu umro je prije ročišta odredjenoga u svrhu položenja iste. Pošto taj slučaj nije bio u osudi riešen, odnosno pošto za taj slučaj nebijaše tuženi deferent na platež osudjen, to je bio dr. G. zastupnik umrloga tužitelja u velikoj neprilici, te silio uzazivom tuženoga deferenta, da isti doprinese za uztvrdjenu povratu zajma, mjesto smrću delata utrnule prisege koji drugi dokaz, akoprem je deferent po §. 269 p. p. na to doduše ovlašten, nipošto pako obvezan.

Samo se kaže, da tuženomu deferentu, pošto nebijaše osudjen, nije stalo do toga, da taj novi dokaz doprinese.

G. protivnik vojuje za svoj nazor mal ne izključivo analogijom, po tom mora vrlo u oči padati njegova nedosljednost da — kad se drži, da ovaj slučaj nije izravno riešen u §. 351 g. p. p. — nedopušta barem analogiju, koja bi u tom slučaju neodkloniva bila, jer za nju govori ista ratio juris, naime nepodpunost presude

Toj analogiji nebi se već s toga moglo ništa prigovoriti, jer se tim nebi u sukob došlo s nijednim zakonom, dočim je gosp. dr. G. po svojoj proceduri došao u protuslovje sa §. 595 g. p. p.

Digitized by Google

Po ovom §. imade naime uzazivu mjesta samo u slučajevih zakonom izrično naznačenih, a po §. 269 g. p. p. stoji onomu p r o s t o, koji je dokaz prisegom smrću svoga protivnika izgubio, da li hoće ili neće nov dokaz doprinieti, nu nipošto se nemože na to uzazivom prisiliti.

Ovo su razlozi s kojih se mnenje gosp. dra. G. nemože prihvatiti. **J. Pirka.**

O načinu uvrštenja krajiških pravosudnih urednika u zajednički status.

Carskom naredbom od 19. listopada 1872 o provedbi pravosudnoga ustrojstva u hrv.-slav. Krajini (List zem. upr. kom. X.) uvršteni su pravosudni činovnici bivše Krajine u isti onaj čin kao — za onda — i njihovi drugovi u provincijalu (izuzamši jedine u VII. čin. razredu bivše prisjednike I. razreda, koji u Krajini nebijahu uvedeni).

Tako ostade do 31. svibnja 1875.

Toga dana stupi u provincijalu u život zakon od 21. studenoga 1874 ob ustroju sudova I. molbe (Sbornika god. 1874 br. 55), a s njim zajedno i zakon od istoga dana ob uredjenju činovnih razreda i beriva urednika, namještenih kod sudova I. molbe (Sbornika god. 1874 br. 56), po kojem su nekoji ovih urednika dospjeli u višji činovni razred, imenito viećnici sudb. stolova i drž. odvjetnici iz VIII. u VII., kot. sudci iz IX. u VIII. i stanovit broj pristava iz X. u IX. dnevni razred.

Sasma suglasno s ovim potonjim zakonom preuredjeni su činovni razredi i za krajiške pravosudne činovnike zakonom od 30. svibnja 1875 (List zem. uprave kom. III.) koji je u kriepost stupio takodjer istoga dana, kao i onaj u provincijalu, naime 31. svibnja 1875.

Već ta suglasnost obostranih zakonskih ustanova i istovjetnost datuma, kojim su u život privedene, dokazuje jasnu svrhu krajiškoga kao kasnijega zakona, a to bijaše očito samo ta, da se naime istodobnim i istovjetnim povišenjem činovnih razreda

Digitized by Google

obostranih pravosudnih urednika nealteriraju njihovi dotadanji međjusobni rangovni odnošaji, te je ta svrha krajiškomu zakonu izražena i naročito u obrazloženju, kojim je osnova upitnoga zakona Njegovomu Veličanstvu na potvrdu podnešena.

Tako shvaćali su pravosudni činovnici u Krajini taj zakon, te jim nije došla na kraj pameti sumnja, da bi se preuredjenjem činovnih razreda od g. 1875. njihov preobstojavši rangovni odnošaj napram provincijalnim si drugovom pogoršao bio.

Da izmedju tolikih interesenta nitko toga ni posumnjao nije, sasma je naravno, ako se uvaži, da istovjetnost i istodobnost spomenutih zakona takovu sumnju — rek bi — izključuje; nadalje ako se uvaži, da krajiški interesenti nikad nemogu saznati ništa, po čem bi rang svojih provincijalnih drugova upoznavati, dakle vlastiti rangovni odnošaj spram njihovim razsudjivati mogli, te napokon, ako se uvaži, da su glavni rangovni propisi sadržani u tek ove godine (1881) u Sborniku br. 12 republiciranom dvorskom dekretu od 30. svibnja 1828, koji je prije te republikacije krajiš. činovničtvu većom stranom sigurno posve nepristupan pa stoga i nepoznat bio.

Tek u najnovije doba, kad je pitanje o sjedinjenju Krajine sa materom zemljom u odlučnu fazu stupilo, i kad se je stoga i način uvrštenja krajiškoga činovničtva u status provincijalnoga življe razpravljati stao, pročuli su se u potonjem pitanju nazori — nadajmo se, da još nisu usvojeni od kompetentnih faktora — koji bi, kad bi vladali, te činom postali, zadali krajiškomu pravosudnomu činovničtvu nezaslužen udarac, i nanieli mu gorku moralnu i materialnu štetu.

Ovi nepovoljni nazori sastoje se u sliedećem umovanju:

Na temelju već spomenutoga zakona od 21. studenoga 1874. ob uredjenju činovnih razreda itd. imenovani su prov. pravosudni urednici u višji po tom zakonu pripadajući jim činovni razred već previšnjim riešenjem od 17. svibnja 1875, dočim je glede krajiških činovnika to isto izrečeno zakonom od 30. svibnja 1875., no tek počamši „od 31. svibnja 1875.“

Uzporedivši ova data s ustanovom dvorskoga dekreta od 30. svibnja 1828, po kojoj se rang činovnika od dana rješitbe

Digitized by Google

računati imade, dolazi se tobože do zaključka, da se prov. pravosudnim urednikom višji rang računati imade od dana previšnjega riešenja t. j. od 17. svibnja 1875, krajiškim pako po naročitoj odredbi zakona tek od 31. svibnja 1875, dakle da su na taj način reorganizacijom od g. 1875, svi provinc. pravosudni urednici VII., VIII. a stranom i IX. činovnoga razreda pretekli sve svoje krajiške drugove istih kategorija, pa da uslied toga pri spojenju obijuh statusa provincijalni — g. 1875 najmladji bivši — urednici iz rečenih kategorija rangirati imadu pred najstarijimi krajiškimi si drugovi.

Takovo shvaćanje stvari želim pobiti kao:

1. na zakonu neosnovano;
2. po zakonodavcu nenamjeravano, i
3. po krajiške pravosudne urednike posve nepravedno.

Ad 1. Nije osnovano na zakonu, jer se propis dvorskoga dekreta od 30. svibnja 1828, da se službeni rang neima računati od dana uručbe dekreta ob imenovanju već od dana rješitbe, nemože uporaviti na konkretni slučaj.

Imenovanje bo provinc. pravosudnih urednika previšnjim riešenjem od 17. svibnja 1875 sliedilo je na temelju zakona od 21. studenoga 1874 ob uredjenju čin. razreda i beriva pravosud. urednika (Sbornika br. 56), koji je glasom §. 12 istoga zakona, te naredbe kr. hrv.-slav.-dalm. vladnih odjela za poslove unutarnje i za pravosudje od 18. svibnja 1875 br. 8683 (Sbornika br. 85) stupio u život danom 31. svibnja 1875.

Pošto zakon bez izrične ustanove nemože natrag djelovati, te pošto je upitni zakon, na temelju kojega su provinc. pravosudni urednici u višja beriva promaknuti, djelovati počeo tek 31. svibnja 1875, nemogaše ni višji rang u život stupiti prije zakona, na kojem je osnovan, dakle ne prije 31. svibnja 1875 t. j. ne prije dana, od kojega se i krajiškim pravosudnim činovnikom visji rang računa.[1]

Tim sam mislim jasno dokazao, da je za konkretni slučaj

[1] Mimogred budi rečeno, da kraj. činovnici nisu posebnim riešenjem u višji rang imenovani, već je to samo u njihovih starih dekretih pozivom na zakon od 30. svibnja 1875 zaporkom ubilježeno.

Digitized by Google

po samom zakonu izključena uporaba prije pomenutoga općenitoga pravila dvorskoga dekreta od g. 1828; no ja idem i dalje, te tvrdim, da se pravilo toga dekreta u tom slučaju ni onda nebi uporaviti smielo, kad mu nebi spomenuta zakonska ustanova na putu stajala.

Svaki se naime zakon a naročito administrativni uporaviti može samo na onaj obseg slučajeva, koji je zakonodavac predvidjeti mogao, a nepredvidjeni — iznimni — slučajevi, kojih zakonodavac unapried ni slutiti nemogaše, te koji se po tom zakonu nebi riešiti dali bez povriede pravde, normiraju se posebnimi odredbami zakonodavca, kako to dokazuju ogromne zakonske sbirke — rek bi — na svakoj strani.

Naročito pako dogadjalo se je to već opetovano — imenito iza svake zamašnije organizacije — glede često već spomenutih rangovnih propisa dvorskoga dekreta od 30. svibnja 1828.

Evo primjera:

Povodom općenite, godine 1852 započete, a kroz više godina nastavljane organizacije uprave i pravosudja, sliedila su činovnička imenovanja na više puta onim redom, kako je organizacija koje struke u kojoj krunovini prije ili poslje provedena bila.

Po načelih dekreta od g. 1828. bili bi tim pretekli slučajno prije imenovani mladji činovnici sve kasnije imenovane starije drugove svoje od iste kategorije, da se toj nepravdi nije predusrelo razpisom ministarstva unutarnjih djela i pravosudja od 8. veljače 1855 (Z. V. L. br. 46) takovim načinom, da je za vrieme trajuće organizatorne radnje izvan krieposti stavljen onaj propis dvorskoga dekreta od 30. svibnja 1828, po kojem se službeni rang ovisnim čini jedino o datumu imenovanja (riešenja).

Dotični propis toga razpisa glasi u izvorniku ovako:

„In Folge Allerch. Entschliessung vom 4. Februar 1855 sind bei Anwendung der mit Hofdekret vom 30. Mai 1828 Z. 2345 der J. G. S. erlassenen Vorschrift auf die, im neuen Organismus vollzogenen Dienstverleihungen, zur Ausmittelung des Dienstranges der neuernanten Beamten nachfolgende Bestimmungen zu beachten.

1. Die Dienstverleihungen, welche an bereits bleibend an-

Digitized by Google

gestellte Beamte in sämmtlichen Kronländern aus Anlass der, mit den allerch. Entschliessungen vom 14. September 1852 und vom 10. Jänner 1853 angeordneten Organisirung der Verwaltungs- und Gerichtsbehörden bis zum Zeitpunkte ihrer Aktivirung vorgenommen werden, sind als gleichzeitig vollzogene Ernennungen anzusehen.

Es sind daher bei der Rangsbestimmupg der neuernannten Beamten derselben Kategorie lediglich die Rangverhältnisse in ihrer früheren Anstellung zu berücksichtigen."

Sasvim isto dogodilo se je i u najnovije doba. Prigodom naime preustrojstva pravosudja u Krajini imenovani su pod konac godine 1872. ponajprije viećnici sudb. stolova po Njeg. Veličanstvu, a tek njekoliko dana kasnije drž. odvjetnici po zapovjedajućem generalu kao glavaru Krajine. Potonji sačinjavahu za onda poseban od viećnika sudb. stolova odieljeni status.

Kad je kasnije odredjeno spojenje obijuh statusa, bila bi se drž. odvjetnikom uporabom već spomenutoga pravila dvorskoga dekreta od 30. svibnja 1828. naniela nepravda pri rangiranju, da se nije izhodilo previšnje riešenje Njeg. Veličanstva od 11. studenoga 1880. (L. Z. U. kom. XVI.), koje odredjuje „da se povodom organizacije sudova u hrv.-slav. krajiškom području dne 21. studenoga 1872 izrečeno imenovanje sudbenih viećnika i dne 30. studenoga 1872 izrečeno imenovanje drž. odvjetnika smatrati imadu, kao da su uzsliedila jednoga te istoga dana".

Isti razlozi, koji su uporavi pravila dvorskoga dekreta od g. 1828 na putu stajali g. 1855 i 1880, protive se i danas toj uporavi na konkretno pitanje, pa bi se za onaj slučaj, ako se nebi prihvatio moj prije razloženi nazor, da su naime provincialni i krajiški činovnici g. 1875 istodobno — naime jedni i drugi dne 31. svibnja 1875 — stupili u višji rang, sanirati imala jednoj strani prieteća nepravda jednakim liekom, kao što je to u jednakih okolnostih učinjeno g. 1855 i 1880.

Ad 2. Još laglji je dokaz, da nebijaše nakana zakonodavčeva, da krajiške pravosudne urednike usljed organizacije od g. 1875, zapadne lošiji službeni rang napram provincialnim si drugovom, nego li ga prije te reorganizacije imadjahu.

Digitized by Google

Nakana zakonodavčeva, gdje u samom kontekstu zakona izražena nije, razabire se najautentičnije iz t. z. obrazloženja dotične zakonske osnove.

U obrazloženju pako zakona od 30. svibnja 1875, kojim se kraj. pravosudnim urednikom višji rang podieljuje s danom 31. svibnja i. g., razjašnjuje se, da je baš taj datum zato izabran, da se neporemete do onda već obstojavši rangovni odnošaji izmedju krajiških i provincialnih — novim zakonom promaknuti se imajućih činovnika, jer da uprav toga dana i provincijalni činovnici u višji službeni čin stupaju.

Tu je volja zakonodavca imenito i Njeg. Veličanstva cara i kralja, da se reorganizacijom neoštete krajiški činovnici u rangu, tako jasno i bezdvojbeno izražena, da mi je netreba dalje dokazivati.

Konsekvencije iz tako jasno izražene i dokazane volje Njeg. Veličanstva neću ovdje da razpravljam, jer držim, da strogo nespadaju u ovaj list.

Ad 3. Nepravda po krajiško pravosudno činovničtvo, kad bi se isto u skupni status rangirati htjelo po načelu, koje sam ja — nadam se — obezkriepio, opet je tako jasna, da je gotovo nebi trebalo potanje dokazivati.

Najstariji krajiški viećnik sa preko 30 godina službovanja, rangirao bi iza najmladjega do 31. svibnja 1875 imenovanoga provincijalnoga viećnika sa službenom dobom samo od 15 godina.

A nesmijemo ignorirati, da je krajiško sudstvo za našu ukupnu hrvatsku domovinu tako zaslužno kao i provincijalno. Bio stranac ili urodjenik, svaki je jednakim načinom posvetio sile svoje našoj hrvatskoj Krajini te narodu našem, i to pod neizrecivo težimi okolnostmi nego jih njihovi drugovi u provincijalu imadjahu.

Uz to je krajiško sudstvo iza g. 1873. najprvo od svega drž. činovničtva u Krajini prihvatilo hrvatski kao izključivi uredovni jezik, te se je i nehrvatski dio toga činovničtva u razmjerno vrlo kratkom vremenn tako u domaćem jeziku usavršio,

Digitized by Google

da ga bolje nerabe ni provincijalni drugovi njihovi [1], dakle jim se ni s te strane neda ništa prigovoriti, pače valja ih pohvaliti.

Razjasniv tim nepravdu, koja bi se po načinu rangiranja, što ga ja pobijam, naniela krajiškim pravosudnim činovnikom, osobito onim iz VII. kategorije, osvrnuti mi se je samo još na jedan prigovor, što sam ga opetovano već slušao navadjati kao razlog, kojim bi se izpričati htjela težnja, da se krajiško pravosudno činovničtvo prigodom uvrštenja istoga u zajednički status što više natrag potisne.

Kaže se naime, da su pravosudni činovnici u Krajini rapidnijim avansiranjem preticali svoje starije provincialne drugove, pa da bi s toga potonji prigodom zajedničkoga rangiranja svakako znamenitu štetu mogli pretrpiti.

Stavimo da je taj prigovor temeljit, ipak nebi na zajedničko rangiranje ni najmanje uplivati smio; kao štogod redovitim imenovanjem praeterirani činovnik nikada više zahtievati nemože, da bude rangiran pred onoga, koji ga je praeterirao, dok onaj opet ovoga redovitim imenovanjem neprestigne.

I u tom pogledu lebdi mi jedan primjer pred očima. Poznato je, da su t. z. njemački činovnici, koji su za vrieme absolutizma u našoj domovini bili namješteni, ovdje mnogo brže avansirali, nego li njihovi u nasliednih zemljah zaostavši drugovi.

Pa ipak, kad su se prviji iza g. 1860 u Cislajtaniju vratiti morali, ne samo da jim se nije kod nas stečeni rang pobijao, već su dapače na temelju toga ranga bez ikakova obzira na praeterirane drugove svoje u višja službena mjesta bili promaknuti.

No prije spomenuti prigovor nije sasma temeljit, jer je avancement u Krajini u višjih kategorijah bio vrlo spor, a samo u najnižjih kategorijah avansirali su mladji činovnici nešto brže, osobito iz XI. u X., a donekle samo, no svakako već polaganije, iz X. u IX. kategoriju.

To ima svoj razlog u tom, što se povodom razpisanih natječaja nije javljalo starijih natjecatelja — osobito ne iz provin-

[1] Pače mi znademo nehrvata činovnika u bivšoj Krajini, koji hrvatski pravilnije pišu nego li mnogi Hrvat. Ured. Mj.

Digitized by Google

cijala — pa u zabitna mjesta — te često nije preostalo drugo, van uzeti makar i zaista vrlo mlada natjecatelja iz Krajine.

U ostalom to se je dogadjalo samo prvih godina, dok su se sva mjesta popunila; pa pošto tako izpravljeni prigovor na sadanje rangiranje absolutno nikakova zak. upliva imati nemože, neću se njim više ni baviti, nego samo dodajem, da će vis. vlada takove slučajeve, gdje je mladji krajiški činovnik povodom razloženih okolnosti pretekao starijega a isto tako vriedna provinc. činovnika, tečajem vremena vrlo lahko sanirati znati tim, da će kod budućih imenovanja u takovih slučajevih uzimati više obzira na ukupnu dobu službovanja, nego li na rang.

Nadajuć se, da sam tim dovoljno dokazao, da je netemeljita tvrdnja, kao da su njekoje kategorije krajiškoga pravosudnoga činovničtva reorganizacijom od g. 1875. izgubile prijašnji svoj rang napram provincijalnim si drugovom, pa da bi rangiranje prema toj oprovrgnutoj tvrdnji bilo na zakonu neosnovano, po zakonodavcu nenamjeravano, a po dotične krajiške činovnike očito nepravedno, pripomennti mi je još samo toliko, da sam se odvažio o tom pitanju ovu razpravicu napisati osobito radi pravničke zanimivosti istoga, a uzgredno priznajem, da sam imao na umu i zasadu: vigilantibus jura, najmanje pako potekla je ova razpravica s kakove temeljite bojazni, da bi pogibelj, o kojoj sam razpravljao, krajiškim pravosudnim činovnikom doista ozbiljno prietila, pače sam uvjeren, da će visoko stojeći mjerodajni faktori, koji jednakom ljubavju obuhvaćaju obostrano činovničtvo, strogom pravednosti provesti htjeti i znati i medjusobno rangiranje istoga.

J. H. S.

Okružnica

k zakonu i naputku o rukovanju pristojba, što no se neposredno imaju podmirivati.

Visoki kr. banski stol izdao je svim kr. sudbenim oblastim prve molbe dne 13. srpnja 1881 pod br. 8992 okružnicu ovog sadržaja:

U sborniku zakona i naredaba, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i i Slavoniju u komadu X. izdanom i razposlanom dne 25. lipnja 1881

Digitized by Google

proglašen je pod br. 38 zakonski članak XXVI. god. 1881 zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga sabora o preinaci nekojih ustanova zakona i propisa glasećih o biljegah i pristojbah.

Po §. 30 istoga zakona stupio je zakon taj u kriepost dne 1. svibnja 1881 ter je u pogledu provedbe njegove kr. ugarski ministar financija dopisom od 26 travnja 1881 br. 27.469 priobćio naredbu niže navedenu i upravljenu na kr. zemaljsko financijalno ravnateljstvo u Zagrebu uz molbu, da se svi ovozemni sudovi upozore na točno obdržavanje ustanova navedenoga zakona, naročito pako na ustanove §§. 4, 10, 13, 15, 16, 17 i 18 ter na točke IV., VII., VIII., IX. i X.

Uslied naredbe vis. kr. zemaljskog vladnog odiela za pravosudje od 3. srpnja 1881 br. 3472 upućuju se s toga sve kr. sudbene oblasti prve molbe na točno obržavanje ustanove §. 4 pozvanog zakona u pogledu novo propisanog prebiljegovanja biljega, naročito imadu se na to upozoriti organi i uredovne osobe, kojim je po dosadanjih propisih prebiljegovanje povjereno i naloženo.

Nadalje upozoruju se svi kr. sudovi na ustanove §§. 10 i 13 istoga zakona, ter na točku VII. dole navedene naredbe kr. ugar. ministarstva financija, po glasu koje imat će kr. porezni uredi na temelju doznake gruntovne vlasti izplatiti dotičnoj stranki novčanu vriednost biljegovka, što no su bile upotriebljene mjesto upisne pristojbe, a molba je uzkratno riešena.

Sada navedena zakonska ustanova §. 13 odnosi se osobito na kr. gruntovne oblasti, zato se imade ova naredba istim vlastim napose priobćiti.

Po §. 15 imadu se biljegovati i brzojavne molbe na način, u tom §. naveden, pak ako nebude biljegovina priljepljena na brzojavku, koja je na brzojavnoj postaji predana, što će se viditi iz stigavše brzojavke, imade dotična vlast, koja riešava brzojavku, proti dotičnoj stranki uredovno obnašašće sastaviti dati, ter isto priposlati nadležnoj financijalnoj vlasti.

Propisi §. 16 i 17 navedenog zakona nemogu se kod ovozemnih sudova uporaviti, jer ti propisi nestoje u skladu sa ustanovami parbenog postupovnika od 16. rujna 1852 koj u ovih kraljevinah u krieposti stoji.

Naredba kr. ministarstva financija, upravljena na kr. hrvatsko zemalj. fin. ravnateljstvo u bitnosti glasi ovako:

Glede provedbe dne 1. svibnja t. g. u život stupajućeg zak. članka XXVI. od godine 1881 glasećeg o preinaci njekih ustanova zakona i propisa, odnosećih se na biljegovinu i pristojbe odredjuje se sliedeće:

1. Pošto se polag §. 1 spomenutog zakona na desetine promienjene postotne stavke imadu na sve one pod postotnu pristojbu podpadajuće

Digitized by Google

pravne poslove i ostavštine uporaviti, glede kojih pristojba do dana, kojim je ovaj zakon u život stupio, u prvoj molbi još odmjerena nije, to se nalaže organom, kojim je odmjerivanje pristojba povjereno, da ovovrstne pristojbe na dugovine počam od 1. svibnja t. g. u smislu ove zakonske odredbe sa svom točnošću valjano odmjeruju, i da u tu svrhu radi laglje izvršbe ove odredbe zakona jur naredbom od 13. travnja t. g. broj 24.935 kr. fin. ravnateljstvu u primjerenoj količini izdane računbene skrižaljke uporabljuju.

II. Glede ustanova sadržanih u §. 2 zakona, koje ustanovljuju postotne stavke uporabljivati se imajuće prema razdobju promjene posjeda, upozoruje se kr. fin. ravnateljstvo, da će u pogledu ustanovljivanja različitih razdobja, koja temelj ovih stavaka sačinjavaju, biti mjerodavni propisi sadržani u točki a. i b. slova c. tarifnog članka 9/95.

III. Obzirom na ustanovu §. 3 glasećega o sniženju I. ljestvice biljegovne pristojbe, ter pogledom na to, što se u marginalnoj bilježki sada u prometu nalazećih se biljegovanih erarskih mjeničnih bjelica iztaknute svote razlikuju od stavka ustanovljenih u spomenutom §., stavit će se počam od 1. svibnja t. g. bez marginalne bilježke priredjene biljegovane mjenične bjelice u promet, nu dozvoljava se, da se erarske mjenične bjelice sa marginalnom bilježkom i odsada, dok se ne potroši zaliha, mogu prodavati i sa podpunom valjanosti upotrebljavati.

IV. U svrhu u §. 4 zakona naredjenog uredovnog prebiljegovanja odredjeno je putem kr. ug. nadzorničtva državnih sgrada, da se kr. zem. fin. ravnateljstvo, uredi pristojbu odmjerujući i porezni uredi, kao što i kr. sudbeni stolovi i veći poslovni promet imajući kr. kotarski sudovi još tečajem ove godine provide sa ovoj zakonskoj odredbi primjerenimi, vrieme označujućimi biljegovali.

Budući da odredbe spomenutog §. zapriečuju zlorabe opetovane porabe biljegovka, to neka kr. fin. ravnateljstvo strogo na to pazi, da na prebiljegovanje biljegovka obvezani uredovni organi odredbam zakona najvećom točnošću zadovoljavaju, i da fin. povjerenike, koji se izašiljati imadu na biljegovne kontrolne revizije, koje se imadu kod sudova obdržavati, uputi, da se prigodom revizije sudbenih poslovnih spisa osvjedoče o načinu provedbe ovih zakonskih odredba, da glede opaženih propusta u svakom pojedinom slučaju umah uredovni nalaz sastave proti onomu činovniku suda, koj je zakonitu izvršbu prebiljegovanja propustio.

Na temelju nalaza preduzetih glede propusta prebiljegovanja neka kr. zemalj. fin. ravnateljstvo uvjek sa na većom strogošću uporavi ustanove sadržane u 1. točki §. 249 pristojbenih propisa.

Uredovno prebiljegovanje u §§. 4 i 5 spomenutih mjenica i trgovačkih izprava imat će se sve dotle, dok na temelju ovlašćenja dobi-

Digitized by Google

venog u prvoj alinei §. 4 drugčije neodredim, u smislu §. 2 zak. članka LXIII. od god. 1871 po kr. poreznih uredih izvršivati.

V. Pošto se usljed naredba u §§. 6, 7. 8, 9 i 10 zakona o točnijem uredjenju podmirenja biljegovne pristojbe pripadajuće od konta i nota, kao što i o težih kaznah odmjerenih za biljegovne prikrate, ter o razširenju do sada postojavše obveze podmirenja upisne pristojbe biljegovkami mora predmnievati kod svake vrsti biljegovka, da će potrošak znatno poskočiti, to ima kr. zem. fin. ravnateljstvo bez oklievanja odrediti, da ne samo porezni uredi, već u pojedinih občinah i organi kojim je prodavanje biljegovka povjereno, uvjek drže u zalihi one vrste biljegovka, koje se polag odnošaja mjestnog prometa najviše traže i to u količini, koja je za pokriće potrebštine dovoljna.

U ovom pogledu imadu se napose uputiti povjerenici financijalne straže, da opetovanimi revizijami strogo kontroliraju spomenute organe, i da u slučaju opaženih manjaka u svrhu odstranjenja o ih nedostataka odmah pod teretom vlastite odgovornosti odredbu učine.

VI. Kr. zem. fin. ravnateljstvo neka shodnu očevidnost vodi o biljegovini od namira koje imadu polag §. 11 zakona družtva i zavodi obvezani na javno polaganje računa neposredno plaćati, te u ovom slučaju ako se pristojba za vrieme ustanovljeno u spomenutom paragrafu (t. j. uvjek do 14. siečnja svake godine) nebi uplatila — neka oklievajuće družtvo ili zavod prisili na izpunjenje zakonske njegove dužnosti.

VII. Iz obzira osiguranja interesa biljegovnog dohodarstva moram osobitu pozornost obratiti na točno obdržavanje u § 13 zakona sadržanih odredaba o podmirivanju upisnih pristojba biljegovkami, te zato strogo nalažem kr. zem. financ. ravnateljstvu, da postupak gruntovničkih oblasti glede obdržavanja ustanova spomenutoga paragrafa na temelju §. 65 zak. čl. XV. od god. 1876 nefaljeno svake godine barem jedan put propisanimi biljegovnimi revizijami pomno kontrolira.

U slučaju uzkrate gruntovničkog upisa izplatu po postupajućoj gruntovničkoj oblasti doznačene pristojbene svote, imati će dotični kr. porezni ured polag ovog istog postupka, koj imade sliediti glede povratka u bilježki 4.37/48 članka tarife spomenute biljegovine od odsude, — bez intervencije kr. zem. fin. ravnateljstva, — samo na temelju doznačne odluke gruntovničke oblasti obaviti.

(Konac sliedi.)

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Obveza po mogućnosti pogodbu izpunit. §. 904 o. g. z.

Na temelju pisma de dato Osiek 16. travnja 1874., u kojem Antun L. Ignjatu M. potvrdjuje prijetak zajma od 200 for. i obećaje isti po mogućnosti povratiti, podigao je Ignjat M. tužbu kod kr. gradsko-deleg. kotarskog suda u Osieku proti dužniku, da mu ovih 200 fr. u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe izplati.

Tečajem razprave prigovorio je tuženik, da on ima samo 83 fr. mjesečne plaće, od koje sebe, svoju suprugu i dvoje djece uzdržaje, a povrh toga da imade dvojici vjerovnika mjesečno 20 fr. plaćati. Tek 1. rujna 1882 biti će jedan od ovih vjerovnika namiren, te bi počam od onda bio u stanju tužitelju nješto odplaćivati.

Prvi sud preslušao je sudbene vještake o tom, koliko je potrebno, da obitelj, kao što je tuženikova, u Osieku, svomu stališu primjerno živi, pa pošto su ovi izjavili, da treba najmanje 1000 for. na godinu sudio je: Tuženi Antun L. dužan je tužitelju zajamnu glavnicu od 200 fr. a. v. i parbeni trošak u iznosu od 15 fr. 95 nč. u mjesečnih obrocih po 10 fr. — počam od 1. rujna 1882 pod prietnjom ovrhe izplatiti, — nemanje i na svaki dospjeli iznos od 10 fr. 6% kamata počam od dana dospietka do plateža računajući.

Na priziv tužitelja preinačio je kr. banski stol ovu osudu onamo:

„Tuženik dužan je za 14 dana pod prietnjom ovrhe tužitelju naslovom zajma izplatiti traženi novčani iznos od 200 fr. a. v. uz kamate 6% od dana dostavljene tuženiku tužbe, dočim se parbeni troškovi medju strankami prebijaju.

Razlozi: Pošto se je izpravom A. na I. tuženik obvezao, da će tužitelju preporni novac povratiti kada bude mogao, to je izmed njih nastao prepor ako i kako je platežni rok dospio, jer tuženik prigovara dospielosti obveze.

U ovom pogledu ako se uvaži, da tuženik ima, kako je sam pred sudom priznao, kao knjigovodja osigurateljnoga družtva na godinu dohodka od najmanje 1000 fr. ter da je po tom nastala mogućnost izplate u preporu stojećega duga, a tim dospio i rok platežni po smislu izprave A. na I., način pako izvedbe plaćanja spada li u postupak ovrhe, — to sliedi, da je tužbeni zahtjev tužiteljev opravdan, a neosnovana napadnuta osuda suda prve molbe, po čem sliedi i to, da valja odazvati se prizivu tužiteljevu, ter prizvatu osudu preinačiti, kako je ustanovljeno u dispozitivnom dielu ove osude.

Digitized by Google

Kamati od 6% dosudjeni su tužitelju od dana protivniku dostavljene tužbe kao dana zatezanja, a napokon prebijeni parbeni troškovi polag propisa §. 577 gr. post."

Proti ovomu riešenju uložio je tuženik previd proti onomu dielu, kojim mu se nalaže, da onih 200 fr. ima već za 14 dana tužitelju izplatiti, a tužitelj proti onom dielu, kojim se parbeni trošak prebija.

Visoki kr. stol sedmorice doneo je pod 4. studenoga 1881 br. 1780 osudu sliedećeg sadržaja:

„Tuženi Antun L. dužan je tužitelju Ignjatu M. zajamnu glavnicu od 200 fr. i parbeni trošak u iznosu od 15 fr. 95. nč. u mjesečnih obrocih po 5 fr. počam od 1. siečnja 1882 pod prietnjom ovrhe izplatiti, nemanje i na svaki dospieli iznos od 5 fr. 6% zateznih kamata počam od dana dospietka do plateža računajući.

Razlozi: „Pošto je tužitelj prepustio tuženiku, da mu povrati zajam polag mogućnosti, to ima dakako sud po §. 904 o. g. z. opredieliti vrieme za izpunjenje obveze tuženikove obzirom na imućtveno njegovo stanje.

Tuženik sam priznaje, da mu mjesečna njegova zaslužba iznaša 83 fr., od koje mu se za namirenje drugih njegovih vjerovnika uzteže mjesečni iznos od 20 fr., po čem mu još preostaje mjesečno 63 fr.

Prema tomu se odplata utužene tražbine na način, kako se to u dispozitivnom dielu vrhovne ove presude izrazuje, ukazuje pravičnom.

Dosuda parbenih troškova temelji se na §§. 573. i 575. gpp. i jer neima razloga za preboj istih." M.

K nauci o nasljednom pravu.

Kovač Josip M. umre ostaviv petero zakonske djece, medju kojimi jedno malodobno, i jednu nezakonsku kćer. Pred smrću svojom odredi u svojoj ustmenoj oporuci: „Moja izvan braka rodjena kći Klara ima biti mojom nasljednicom kao i ostala moja djeca."

Klara očitova se nasljednicom na temelju ove oporuke, ostala djeca na temelju zakona.

C. k. kot. sud u K. primi nasljedno očitovanje Klare, ali neprimi onoga ostalih descendenta, jer da gore spomenuta odredba imenuje i ostale interesente baštinici.

Na temelju zakona očitovavši se nasljednici podnesoše utok proti ovoj odluci, te ga obrazložiše tim, da je pokojnik u svojoj odredbi posliednje volje mislio samo na svoju nezakonsku kćer Klaru, da se je samo za nju brinio dobro znajuć, da za zakonsku djecu netreba nikakove posebne odredbe, pošto ova i onako na temelju zakona nasljeduju svoga otca.

Digitized by Google

Viši sud bečki odbi utok, jer da je prekasno podnesen, ali kad nebi ovoga ni bilo, da bi ga morao odbiti, jer je posve neosnovan, jer da je oporučitelj spomenutom svojom odredbom svu svoju djecu, a medju ovom i Klaru, imenovao za nasljednike svoje na jednaki dio, dosliedno, da su djeca njegova na temelju oporuke imenovana za nasljednike, pa zato da nemogu prema §. 808 o. g. z. podnieti nasljednoga očitovanja na temelju zakona, a nemože se odobriti razdieljenje baštine gledeć na malodobnika, jer se je potaknulo da bi trebalo uračunati neke iznose, koje da su neki nasljednici unapred primili, koje uračunavanje usljed odredbe §. 790 o. g. z. nedopušta se u slučaju nasljedstva na temelju oporuke.

Dva slučaja k §. 478 gradj. p. p.

U parbenom predmetu Davida S. proti Salamonu W. radi 600 fr. dozvoljena bje onomu prvomu odlukom c. kr. zem. suda u Beču od 1. ožujka 1878 br. 14938 ovršna dražba tražbine Salomona W. proti Davidu S. u iznosu 475 fr. 34 nč. za pokriće gornje tražbine 600 fr. Istu odluku potvrdi i c. kr. prizivni sud u Beču.

Nu vrhovno bečko sudište ukine rješitbom[1] od 11. srpnja 1878 br. 7067 obe gornje odluke, odbiv molitelja Davida S. sa njegovom molbom i to sa razloga: Uvaživ, da se glasom dvorskog dekreta od 27. listopada 1797 br. 385 sbirke pravos. zakona (I. G. S.)[2] mogu uzeti pod ovrhu privatne tražbine dužnika bez obzira, da li su likvidne ili ne, nu da je to ipak dopušteno samo glede onih tražbina, koje dužnik imade proti trećim osobam, pošto se prodajom tražbine postizava ustup prema §. 1392 o. g. z.;

uvaživ, da se u ovom slučaju radi o tražbini ovršenika S. W., koja je ovisna ob uspjehu parbe, podignute proti ovrhovoditelju, i da se po tom ovrhovoditelj ukazuje naprama ovršeniku u dvostrukom svojstvu kao vjerovnik i dužnik tako, da bi tražbina W-a, u koliko bi se sudbenom osudom proglasila likvidnom, sama po sebi i u visini tražbine sadašnjeg ovrhovoditelja došla u preboj (§. 1438 o. g. z.);

uvaživ, da kod ovog postupka nebi nastupila cesija u smislu zakona, nego bi ovrhovoditelj bio i ustupovnik i ustupnik u istoj osobi, i da bi se po tom takovom dražbom poluči jedinoo taj uspjeh, da se izrečenoj u gornjoj parbi sudbenoj osudi neznatnom ponudom oduzme svaka pravna moć i eventualno da se zaprieči razmjeran preboj vlastite tražbine;

---

[1] Sravni Gerichtshalle br. 1 ex 1879.

[2] Istomu je analogan §. 478 našeg gr. p. p.

Digitized by Google

uvaživ, da se po tom upitna tražbina W-a nemože smatrati predmetom u prometu stojećim, kojeg dražbu bi ovrhovoditelj u smislu postojećih propisa §§. 447, 448 i 461 o. g. z. tražiti vlastan bio.

C. kr. kot. sud u L. dozvolio je odlukom[1] od 30. ožujka 1881 br. 2121 Franji S. na njegovu molbu pljenitbu do osiguranja tražbine supruga Ignjata i Tereze E. proti njemu (molitelju) u iznosu 1200 fr. radi tražbine njegove proti prvašnjim pcto. 700 fr.

C. kr. prizivno sudište odbi pako ovršnu molbu sa sliedećih razloga: pošto je u §. 315 austr. p. p. (anal. §. 473 g. p. p.) izrečeno načelo, da se može i na tražbine ovršenika, koje ima proti kakovomu posebniku, voditi ovrha. Medju takovimi posebnici se pako može razumjevati samo osoba, različita od obiuh prućih se stranaka, kao što to naročito proizlazi iz ustanova §§. 318 i 319 obć. aust. sud. r. (anal. §§. 476 i 477 g. p. p.), koji govore o jamstvu ovršenika za istinitost i utjerivost tražbine. Ako je i u popunjenju tih zakonskih propisa, koji najme rade ob ovršnoj uručbi, odredjeno u dvorskom dekretu od 27. listopada 1797 br. 385 sbirke s. z. (anal. §. 478 g. p. p.), da se privatne tražbine tuženoga mogu i putem obične ovrhe pod ovrhu uzeti, to može pogledom na gornje načelo valjati samo ob onih tražbinah, koje pristoje ovršeniku proti kakovoj trećoj osobi, dakle nevaljaju i kod tražbina koje imade ovršenik proti ovrhovoditelju.

Vrhovno bečko sudište potvrdilo je pako riešitbom od 6. srpnja 1881 br. 7625 odluku prve molbe, jer po §. 311 obć. austr. postup. (anal. §. 459 g. p. p.) prosto stoji ovrhovoditelju u ovršnoj molbi navesti predmete, iz kojih želi biti namiren, i prava i tražbine, koje ovršenik ima proti komu, u koliko se u obće te tražbine mogu na treće osobe prenieti prema §§. 314 i 340 (anal. §. 526 g. p. p.) austr. p. p. i dvorskom dekretu 27. listopada 1797 br. 385 sbir. p. z. od ovrhe ni onda izuzete nisu, ako je ta tražbina ovršenika, na koju kani ovrhovoditelj posegnuti, protutražbina prijašnjega proti potonjemu, i jer se naime i nelikvidne privatne tražbine mogu pod ovrhu uzeti.

Kao što se vidi, ovdje su dvie novije protuslovne riešitbe najvišega bečkog sudišta, te sam ih zanimivosti radi priobćio. Hoteć svoje nemjerodavno mnienje o njih izreći, priznati mi je, da je potonja riešitba pravilnija. Parbeni postupnik bo dajuć pravo ovrhovoditelju voditi ovrhu i na privatne tražbine (sravni gornji dvorski dekret i §. 428 g. p. p.) govori samo o privatnih tražbinah ovršenika, ter nečiniv tu nikakove iznimke, nečini je niti u pogledu tražbine, koju imade ovršenik

[1] Sravni Gerichtshalle br. 90 ex 1881.

Digitized by Google

proti njemu samomu (ovrhovoditelju). Čim pako zakon nečini iznimke, čime da bude takova osnovanom, osobito uzev da ovrhovoditelj više puta i neima inog predmeta kod ovršenika za ovrhu prikladna, pak da tako nebude ni naplaćen, dočim bi on s druge strane siljen bio ovršenika (tu dakako ovrhovoditelja) izplatiti.

Zar to nebi nepravda bila? Razlozi prve gornje riešitbe vrhovnog suda, kolikogod su duhoviti, ipak nemogu oboriti jasnog slova zakona, čime bi osim toga često, kao što je navedeno, ovrhovoditelj osjetljivo štetovao u svom pravu vodjenja ovrhe; niti može to zakonom podano pravo oboriti okolnost, da je ovrhovoditelj uzev pod ovrhu tražbinu ovršenika proti njemu, i ustupovnik i ustupnik u istoj osobi, i da se u tom slučaju naprama ovršeniku nalazi u dvostrukom svojstvu vjerovnika i dužnika, ter da se tako tražbine ovrhovoditelja i ovršenika prebijaju. Nu najmanje osnovanom držim tvrdnju, da se takova privatna tražbina nemože smatrati stvarju, stojećom u prometu (§. 448 o. g. z.).

Dr. **St. Posilović.**

II. Kazneno-pravni.

Dovoljno je za prekinuće zagode, da se učinitelj tečajem predizvida sasluša kao okrivljenik, držeć se §. 199 (190[1]) k. p. (§§. 227 i 531 k. z.)

Franju R. osudio je zemalj. sud u Cjelovcu osudom od 14. siečnja 1881 radi prestupka sukrivnje na stečaju po §. 486 k. z. Protiv toj osudi podastre on ništovnu žaobu, o kojoj je pred ukidnim sudom 14. srpnja 1881 pod predsjedanjem prvoga predsjednika viteza Schmerlinga razpravljano. Na korist obtuženoga, koga je branio odvjetnik dr. Otto Kerpal, navedena je medju ostalim i zagoda. Stečaj je bio naime 29. kolovoza 1879 otvoren, obtužnica pako proti obtuženomu, koji je bez predhodnoga povedenja iztrage 27. lipnja i 19. srpnja 1880 uz obdržavanje propisa 1. alineje §. 199 (190) k. p. sudbeno saslušan bio, istom 3. studenoga 1880 predana. U oči ovih činjenica vele razlozi zemalj. suda o zagodi ovo:

„Sudište je uvažilo, da je od časa učinjenoga kažnjivoga djela, kojim se u ovom slučaju ima smatrati dan (onaj), koga je stečaj otvoren, pa do predane obtužnice proteklo razdobje od više nego godine dana; da bi se prema §. 531 k. z. mogla zagoda prekinutom samo onda smatrati, da je proti obtuženiku kao okrivljeniku bio izdan sudbeni poziv, ili da je isti bio saslušan kao okrivljenik; nadalje, da se po jas-

---

[1] U zaporci pored paragrafa kaz. postupnika navedeni paragrafi označuju odnosne paragrafe našega kaz. postupnika od 17. svibnja 1875. Op. p.

Digitized by Google

nom propisu §. 38 (39) k. p. može smatrati kao okrivljenik samo onaj, proti komu je povedena iztraga, ovaj se pak propis poglavito mora odnositi na materialno kaz. pravo, što bi pri okolnosti, da se po 3. alinei §. 38 (39) k. p. propisi na okrivljenika odnoseći se, u koliko nisu po svojoj naravi stegnuti na istragu, imaju uporaviti i na obtuženika i na osumnjičenika, ustanova prve alineje ovoga paragrafa, ako se ne protegne na materialno kaz. pravo, bila bez znamenovanja; da se po tom ne može uzeti, kao da bi više pomenutimi saslušaji obtuženikovimi zagoda u smislu §. 531 k. z. prekinuta bila, suglasno nazorom obiuh stranaka uzeto, da Franjo R. od časa učinjena kaznjiva djela unutar jedne godine nije bio potegnut pod iztragu pred kojim god ovostranim kaz. sudom, te da predpostave §. 531 prva alinea k. z. za nastup nagode predleže. No po §. 531 lit. b. k. z. mora učinitelj, ako hoće da mu zagoda prudi, u koliko dopušta narav kažnjivoga djela, nadomjestiti učinjenu štetu.

Po nazoru sudišta pako imaju se djela, ustanovljujuća prestupak suprot sigurnosti vlastničtva po §. 486 k. z. u obće takovimi smatrati, koja po svojoj naravi dopuštaju nadomještenje učinjene štete, pošto se dade posve dobro zamisliti, da propalice ili oni, koji su kao upravitelji u stečaj pala posla djelovali, kašnje dodju do novčanih sredstva, a tim u položaj, da vjerovnikom nadomjeste štetu u imetku, koju su im svojom krivnjom nanieli. Moraju se dakle i djela, stavljena nazočnom obtuženiku u grieh, smatrati takovimi, koja po svojoj naravi dopuštaju nadomještenje štete. Obtuženik je pako vjerovnike Ivane P. na njihovu imetku oštetio i s razloga, što šteta sastoji u imovinskom kvaru, mora se uzeti, da se dade popraviti. Franjo R. dopušta sam, da nije naknadio štete, a kad tvrdi, da nije mogao (in der Lage) da nadomjesti štetu, to se ovoj okolnosti ne može s toga razloga pripisati važnost, jer rieči, sadržane u §. 229 lit. b. k. z. „po mogućnosti“, nedolaze u §. 531 k. z., te jer bi isti pri okolnosti, što razširujuća interpretacija kaznenoga zakona nije dozvoljena, samo onda mogao u svoju korist pozivat se na zagodu, da je vjerovnikom nadomjestio bio vaskoliku svojom krivnjom prouzročenu štetu.“

Napram navodom branitelja, koji je prije svega napadao drugi dio predstojećega obrazloženja, i dogodno se pridružio prvom njegovom dielu, opazio je generalni prokurator dr. Glaser: „Nemogu prisvojiti ni jedno od pravnih mnenja, zastupanih u riešitbenih razlozih. Ne mislim, da se može dovesti u sklad sa zakonom, ako se uzima, da se nebi imalo kod prestupaka i prekršaja uporabljivati ograničenje nadomještanja štete, zahtievana kao uvjet zagode, koje (ograničenje) zakon u §. 229 lit. b. kod zločinstva riečmi „po mogućnosti svojoj“ postavlja. I u kaznenom zakonu ne stoji tomu ništa na putu, da se upotrebi jedno mjesto u zakonu poradi tumačenja drugoga; jedino nije slobodno, oči-

Digitized by Google

tovati kakovo djelo kažnjivim pozivom na analogiju, ako nije u zakonu izrikom za zločinstvo, prestupak ili prekršaj očitovano (članak IV. proglasnoga patenta od 27. svibnja 1852 br. 117 d. z. l.). No meni se čini, da se u nazočnom slučaju ne radi o pitanju „ncdomještenja", pošto je zagoda blagovremeno prekinuta. Iz §. 227 k. z. proizlazi jasno volja zakona, da se zagoda prekida svakim postupovnim činom, kojim se uredovno dokazuje (bekunden), da se protiv stanovitoj osobi ima postupati kao sumnjivoj da je počinila zabranjeno djelo, i da se samo o tom radi, da se izključi mogućnost, da se takov postupak nezamieni sa korakom, koji jedino na to smjera, da se ista (osoba) sasluša u svrhu ubaviesti (als Auskunftsperson). Nije ni mogla postojati namjera, upuštati se u dalje razlikovanje postupovnih čina i raznih oblika reata, pošto se je zakon od 1852 imao uporabljivati na prediele, u kojih su veoma razni postupnici valjali, i pošto je naročito u jednom dielu tih prediela postojala kašnje obćenito uzpostavljena specialna iztraga, a nije se tada ili kašnje namjeravalo bilo, da se prepusti prekinuće zagode samo tamo, gdje je odlučeno, da se povede posebna iztraga, a ovo tim manje, što je s druge strane potonja bila kaz. postupniku od god. 1850., valjajućem tada u većini zemalja, ne samo nepoznata, već što nije u njem ni približno imala analogon. Izdanjem pak kaz. postupnika od god. 1873. (naš od god. 1875) nije na ustanovah kaz. zakona o zagodi ništa promienjeno budi izrekom, budi po naravi stvari. Dopustiti se doduše mora, da se zahtievom, koje stavljaju §§. 227 i 531 k. z. može sada udovoljiti jedino obdržavanjem odredaba i oblika, koje propisuje sada postojeći kaz. postupnik, i da se pri uporabi ustanova materialnoga kaznenoga prava sada na to obzir uzeti ima. No postojeći kazneni postupnik ne izključuje nikako mogućnost, da se više navedenom zahtievu kaz. zakona već prije provedenja iztrage zadovolji, dapače se je uvodnimi riečmi 2. alinee §. 199 (190) za to pobrinuo, da odpadne prije tako nazvano saslušanje inter reum et testem. Ne samo da se ukazuje iz §. 88 (81) alinea 2. k. p., da sudac iztražitelj i sudac kotarski i kod predizvida imaju ona prava i one dužnosti, koje sudcu iztražitelju pripadaju u iztragi, nego je u §. 90 (83) pri kraju izrikom o tečajem predizvida „zatvorenu okrivljeniku", a tako isto u §. 45 (46) o pravih „okrivljenika" prigodom predizvida rieč itd. Nemože nadalje po §§. 177—180 (168—171) biti nikakove dvojbe, da moraju povedenju iztrage i samog prodloga na povedenje ove veoma često predhoditi saslušanja, koja na sebi nose značaj „saslušanja kao okrivljenih" i poradi §. 88 (81) alineje 2. k. p. se ravnati imaju po 15. „o preslušavanju okrivljenika" naslovljenoj glavi kaz. postupnika.[1] Istina, kaže alinea 1. §. 38 (30), da onaj, na koga padne

[1] Glavi devetoj, odsjeku sedmom kaz. postup. od 17. svib. 1875. Op. p.

Digitized by Google

sumnja, da je počinio kažnjivo djelo, može se smatrati kao okrivljenik tek onda, kada se proti njemu predade obtužnica ili predlog, da se povede iztraga; nu taj isti §. sadržaje u svojoj trećoj alinei izrično razširenje ustanova toga kaznenoga postupnika (dakle i onih o postupanju — Behandlung — kao sa „okrivljenikom“) na obtuženika i onoga, koj je kao sumnjiv bio preslušan ili pod stražu ili u zatvor stavljen. Po riešitbenih razlozih zemaljskoga suda ne bi se pak ta treća alinea imala uzeti u obzir pri pitanju o zagodi, već samo prva alinea, koja u obće da nije za kazneno postupanje, već samo za materialno pravo djelujuća. Ne gledeć na to, da je kaz. postupnik odredjen, da uredi kaz. postupanje, a ne materialno pravo; da se po navadnoj zakonskoj tehnici odredjenja, koja imaju predočiti promjene, izvedene novim kojim zakonom na ustanovah postojećega, drugu materiju uredjujućega zakona, i koja imaju oba zakona dovesti u sklad, uvrščuju obično u uvedbeni zakon, neda se razabrati, niti da je namjera postojala, da se išta promieni na ustanovah kaz. zakona o zagodi, niti da je za to predležao povod; pošto odredbe kaz. postupnika o pozivu, zatvoru i saslušanju okrivljenika, posliedilih izvan iztrage, predpostavam §. 227 k. z. podpuno udovoljuju. Da je u ostalom baš treća alinea §. 38 (39) k. p. pri pitanju o prekinuću zagode odlučna, tim je više nepobitno, što se inače nebi pozivom kao obtuženik glavnoj razpravi i saslušanjem kao takova pri ovoj zagoda prekidala“.

Ništovna žaoba bude zabačena.

Razlozi.

Prije svega valja odlučit pitanje o zagodi [ništetnost §. 281 (277) br. 9. lit. b.], pošto bi, kad bi ova nastupila, suvišno bilo baviti se s ostalimi ništovnimi razlozi. Rok je zagodi za prestupak po §. 486 k. z. jedna godina (§. 532 k. z.). Po §. 531 k. z. utrnjuje zagodom i iztraga i kazan, ako nije krivac kroz zagodni rok potegnut pod iztragu pred kojim god ovostranim sudcem. K iztražnim činom, koji po pomenutom paragrafu zagodu prekidaju, pripada i saslušavanje okrivljenika kao takova. Pošto zagoda pripada materialnomu kaz. pravu, to se ne može pri tumačenju rieči „okrivljenik“ uzeti obzir na ustanove kaz. postupnika i onaj izraz uzeti u užjem smislu, koji mu daje §. 38 (39) k. p. Po tom prekida saslušavanje okrivljenika kao takova zagodu ne samo onda, ako je predana obtužnica ili stavljen predlog na povedenje iztrage, i to tim više, što alinea treća §. 38 (39) k. p. sama izjavljuje, da se, nakoliko se ustanove kaz. postupnika, što no se odnose na okrivljenika, po svojoj naravi ne ograničuju samo na iztragu, odnose i na obtuženika i na onoga, koj bude saslušan kao osumnjičen sa kakova kažnjiva djela, i što kaz. postupnik sam na drugih mjestih izraz „okrivljenik“ u širjem smislu uzimlje, u kom obuhvaća onoga, koji je poradi kažnjiva kakva

Digitized by Google

— Predsjednikom financijalnoga suda u Zagrebu imenovan je velem. g. Dragutin pl. Cekuš, viećnik kr. banskoga stola.

— Dr. Jakov Radošević otvorio je svoju odvjetničku pisarnu u Vel. Gorici.

— Dr. Stanko Tkalac, tajnik c. k. vrhovnoga suda u Sarajevu imenovan je — kako javlja „Agr. Ztg." — članom „Societé de législation comparée" u Parizu.

— Vis. zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu priobćuje dopisom od 22. svibnja 1881 br. 10885, upravljenim na vis. zemaljsku vladu za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, da je visoko c. i kr. ministarstvo naredbom od 11. svibnja 1881 br. 3199 dozvolilo, da se za grad i kotar „Berbir" opet uzpostavi prijašnje u zemlji obićajno ime „Bosanska Gradiška".

Književnost. Poviest Bosne do propasti kraljevstva. Napisao ju po prvih izvorih V. Klaić. U Zagrebu 1882. Sadržaj: Uvod. Nešto ob izvorih i pomagalih za poviest Bosne. 1. Historijski zemljopis Bosne i Hercegovine. 2. Bosna i Hercegovina od najstarije doba do 7. stoljeća. 3. Bosna od seobe južnih Slovjena do Kulina bana (1180) 4. Bosna za bana Kulina i Mateja Ninoslava. 5. Bosna od zadnjih dana Mateja Ninoslava do Stjepana Kotromanića. 6. Humska zemlja do 14. stoljeća. 7. Ban Stjepan Kotromanić (1322—1353). 8. Stjepan Tvrtko I., prvi kralj bosanski (1353—1391). 9. Stjepan Dabiša i žena mu Jelena Gruba (1391—1398). 10. Doba protukralja i prestolnih borba u Bosni (1398—1421). 11. Stjepan Tvrtko II. Tvrtković (1421—1443). 12. Stjepan Toma Ostojić (1441—1461). 13. Stjepan Tomašević i propast kraljevstva bosanskoga (1461—1463). 14. Vjera i crkva u bosanskoj državi prije Turaka.

Liepo ovo djelo stoji 2 for., za predbrojnike 1 for. 50 novč.

— Niz srpskih pripoviedaka većinom o narodnom sudjenju po Boki, Crnoj Cori i Hercegovini. Sastavio Vuk vitez Vrčević. Nakladom knjižare braće Jovanovića. Pančevo 1881. Str. 339. — Ovoliko doznajemo ob ovoj knjizi iz spljetskoga „Prava". Knjigu samu nismo dobili pa niti neznamo koja joj je ciena.

— Djelovanje Franjevaca u Bosni i Hercegovini za prvih šest vjekova njihova boravka. Nacrtao Fr. Mijo Vanceslav Batinić, bosanski franjevac. Svezak I. Vikarija. Ciena 80 novč.

— Sulla condizione civile degli stranieri. Cenni storico giuridici di Vladimiro dr. Pappafava, membro della Società internazionale di legislazione comparata di Parigi. — Trieste 1882. — Ovu novu radnju neumornoga pisca preporučamo što toplije.

— Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht, herausgegeben von dr. L. Goldschmidt etc. Siebenundzwanzigster Band. Neue Folge. Zwölfter Band. 1 und 2. Heft 1882. U ovom svezku ima medju ostalim: „Kroatisch-slavonische Handelsusancen für französisches Fassholz" (Dauben). Ovaj izvrstni časopis izlazi u Stuttgartu i stoji na godinu 7 for. 20 nč.

— Lehrbuch des österr. Staatsrechtes. Für den akademischen Gebrauch und die Bedürfnisse der Praxis bearbeitet von dr. Joseph Ulbrich prof. in Prag. — 1. svežčić. Ciena 90 novč.

— Zwei Bücher zur socialen Geschichte Englands. Von Adolf Held. Leipzig 1881. Ciena 9 for. 60 novč. (16 maraka).

— La France judiciaire zove se pravnički časopis, sto no izlazi od više godina u Parizu dva puta na mjesec, a uredjuje ga odvjetnik

Digitized by Google

§. 56 slovo d. grunt. reda sa gledišta materijalnoga i procesualnoga prava.

§. 56 sl. d. grunt. reda od 15. prosinca 1855 br. 227 z. d. lista glasi ovako:

„Ako je stvarnost gruntovnička, od koje treba da se štogod odpiše, zadužena, tada se ima radi odpisa pokazati privola uknjiženih vjerovnika; osim ako odpis nebi skopčan bio s nikakovom štetom za sigurnost vjerovnika, o čem će sud, poslušav ih najprije odlučiti po razboritosti svojoj.“

Smisao toga §. nemože biti drugi nego, da molitelj odpisa koje čestice (gruntovničke posebine, po gruntovnom redu neprecizno izraženoga „čega god“) od gruntovne stvarnosti realno obterećene mora:

1. doprinieti dozvolu realnoga vjerovnika, ako hoće, da mu se po gruntovnoj oblasti dozvoli taj pripis kao njegovo vlastničtvo;

2. neima li dozvole od realnoga vjerovnika, to će mu sud dozvoliti odpis odnosno pripis samo tada, ako s odpisom nebude skopčana nikakova šteta za sigurnost realnoga vjerovnika.

Gruntovni ured odredjuje, da sud ima tu dozvolu dati na temelju saslušanja realnoga vjerovnika; nu neveže nipošto sudca na očitovanje realnoga vjerovnika, već prepušta njegovoj razboritosti, da odluči ob obstanku kakve štete za sigurnost vjerovnika i da po tom bud dozvoli odpis, bud da molitelja tražećega odpis odbije.

Molitelj je po tom dužan svoju molbu udesiti tako:

1. ako ima privolu realnih vjerovnika mora:

a) u fundamentu molbe (causa) navesti, da ima privolu realnih vjerovnika za odpis;

Digitized by Google

b) u petitu (intentio) mora zahtjevati odpis odnosno pripis dotične gruntovničke posebine na sebe.

Razlažuć tako u „fundamentu“ molbe faktične činjenice naime ugovor prijašnjega vlastnika i privolu realnih vjerovnika ima zahtjevati, da se odnosna gruntovna posebina odpiše od prijašnjega vlastnika, te pripiše na molitelja, t. j. da se — govoreći pravnički — uknjiži pravo vlastničtva odnosne čestice na korist molitelja;

2. Neima li molitelj privole realnih vjerovnika mora:

a) u „fundamentu“ molbe obrazložiti, da prem neima privole realnih vjerovnika, da sa svim tim usljed zamoljena odpisa odnosno pripisa nikakova šteta za sigurnost vjerovnika nepredleži, te ima staviti

b) zahtjev, da gruntovna oblast nakon poslušanja vjerovnika odluči, da za sigurnost vjerovnika nikakova šteta nepredleži, i da dozvoli (rieči §. 56 principio gr. reda) odpis odnosno pripis dotične gruntovničke posebine, čim postaje molitelj vlastnikom dotičnih gruntovničkih posebina. Zahtjev molitelja mora zaodjeven biti formom, kako ju propisuje postupnik (§. 4 car. patenta od 9. kolovoza 1854 i §. 121 gr. reda.)

Uz te vanjske oblike gruntovničke molbe odredjuje gruntovni red (u §. 122) u pogledu sadržaja gruntovne molbe (vidi napis), da u gruntovnih molbah imadu biti točno naznačena prava, koja se hoće steći, promieniti ili ukinuti; zemljišta koja se hoće odpisati i pripisati, a tako i stvarnosti gruntovničke, na kojih se žele obaviti upisi.

U predležećem slučaju hoće da se postigne pravo vlastničtva na pojedine čestice zadužene stvarnosti gruntovničke.

Dozvola toga odpisa odnosno pripisa može se postići samo uz propozicije §. 56 lit, d. g. r. Te propozicije mora da budu sudcu predočene, načinom odgovarajućim §. 4 izv. post., odnosno §. 2 i 4 g. p. p. te §. 122 g. r.

Fundamentum molbe mora sadržavati:

1. ili privolu realnih vjerovnika, ili
2. okolnosti, koje će na razboritost sudca djelovati, da

Digitized by Google

nakon preslušanja realnih vjerovnika odluči, pošto zahtjevanim odpisom nikakova šteta za sigurnost vjerovnika nepredleži (§. 56 lit. d, g. r.), zadovoljiti zahtjevu molitelja.

Te faktične činjenice mora da su razložene u fundamentu molbe, bud naročitom dispozicijom, bud pozivom na izprave, koje ta fakta izpostavljaju.

Izprave te moraju absolutno imati potrebštine gruntovničkih izprava (§. 81 g. r.), a u slučaju ekspozicije neeksistentnosti pogibelji za sigurnost realnih vjerovnika mora se ta neeksistentnost takodjer izkazati, jer za postupnike u gradjansko-pravnih poslovih valjajućih u našoj hrvatskoj domovini valja načelo eventualnosti, naime načelo kumulacije konkurirajućih činjenica §§. 10, 13, 18 g. p. p.

U intenciji molbe stavlja se petit. I petit (zahtjev) gruntovničke molbe djeli se na dvoje:

p r v i zahtjev tiče se procesualnih činjenica (parbeni zahtjev);

d r u g i tiče se materijalnoga prava (pravni zahtjev).

Parbeni zahtjev kod izkazane privole vjerovnika sliven je sa samom dozvolom uknjižbe prava vlastničtva. jer tim jur svi „constitutivni elementi“ stečena prava predleže pa netrebaju procesualne direkcije sudčeve. Uz predležeću privolu realnih vjerovnika neima nikakova prepora, te je u suglasju interesiranih stranaka prenos prava vlastničtva sa prednika na sljednika likvidan.

Materijalno-pravni zahtjev ide na uknjižbu prava vlastničtva na pojedine gruntovničke posebine zadužene gruntovničke stvarnosti, te može sadržavati ili zahtjev na bezteretan odpis dotičnih gruntovničkih posebina ili na odpis i pripis tih posebina sa teretom.

I.

1. Ako predleži privola realnoga vjerovnika za bezteretan odpis, to će sudac dozvoliti bezteretan odpis odnosno pripis. (§. 81 d. g. r.)

2. Ako ima dozvola za odpis tih posebina sa tereti, to će se zamoljen odpis obaviti sa teretom. Tereti postaju za odpisane čestice kod novoga vlastnika zajedničkom hipotekom.

Digitized by Google

Nastaje pitanje, da li je potrebna takova privola realnih vjerovnika za odpis pojedine posebine od zadužene gruntovničke stvarnosti, ako molitelj odpisa stavlja zahtjev, da se taj odpis obavi ujedno sa teretom?

§. 56 lit. d. nečini razlike, da li se ima dozvoliti bezteretan odpis ili odpis s teretom, nego obćenito postavlja pravilo, da se ima radi odpisa pojedine čestice od koje zadužene gruntovničke stvarnosti pokazati privola uknjiženih vjerovnika. Da vidimo što je upravo „vis et potestas“ zakonske ustanove založnoga prava u pogledu privole založnoga vjerovnika za odpis koje čestice od gruntovne stvarnosti i to teretom.

Tu ćemo segnuti za gradjanskim zakonom.

Najeminentnije pravo založnoga vjerovnika stoji u tom, da je vlastan, ako nebi bio za vrieme namiren, izkati od suda, da se prema načelom postupnika proda zalog (§. 461 o. g. z.). Za trajanja zaloga ostaje zalagodavac vlastnikom založene stvari, a založni vjerovnik ima samo stvarno pravo na tudju stvar glede njezine eventualne prodajne vriednosti za sigurnost svoga personalnoga ovlaštenja.

Založni duźnik nemora biti i personalni dužnik, jer zalog je samo utvrdjenje prava i obveza, koje pruža vjerovniku dužnik ili ini tko mjesto njega (§. 1368 o. g. z.) Založni dužnik može zato za vrieme trajućega zaloga vlastnost založene stvari na inoga koga prenieti (§§. 466 i 362 o. g. z.) Sa gledišta materijalnoga prava ta alineacija nemože založnu vjerovniku nanieti materijalno-pravne štete, jer vjerovnik, imajući stvarno pravo zaloga (§. 447 o. g. z.) može isto negledeć na osobu realizirati (§. 307 o. g. z.) a i alienat nemože na svoga sljednika prenieti više prava nego li sam ima (§. 442 o. g. z. Códe civil izražuje ta načela riečmi: Elle [t. j. l' hypotheque] les suit dans quelques mains qu' ils passant).

Usljed tih načela odredjuje gradjanski zakonik, da je za slučaj alineacije vjerovniku prosto najprije svoje osobno pravo suprot dužniku tražiti, a za tim podpuno namirenje iz založene stvari (§. 466 o. g. z.) Obveza personalnoga dužnika stoji samostalno uz zalog, zalog je osiguranje personalne obveze, koja

Digitized by Google

eksistira i bez zaloga (§. 467 o. g. z.), dočim obratno zaloga (usljed akcesorne naravi založna prava §. 449 o. g. z.) bez obveze neima (§. 469 o. g. z.) i ako dobro dano u hipoteku ostaje, uzprkos izplati duga, obvezano do uknjižbe brisanja tereta, to je ipak ta obveza bez predmeta (slična obligatio naturalis), jer se može prisiliti vjerovnik tužbom na izdanje dozvole brisanja. Trajanje založnoga prava fingira se samo tim kao postojeće. Materijalno pravo odredjuje, da se pravo zaloga proteže na sve dielove zaloga, (§. 457 o. g. z.), po tom se odpisom koje čestice od zadužene gruntovničke stvarnosti sa tereti nemienja materijalno-pravni položaj vjerovnika.

Pojedine čestice i onako su dielovi gruntovničke stvarnosti, razlučene su osebine, razni su objekti, gruntovničke su posebine a usljed toga djelovi zaloga. Bili sad ti djelovi ma u čijoj ruci, ostaju jednako u kauzalnom založnom odnošaju.

Dopuštajuć gradjanski zakon ustanovom §. 466 o. g. z. alienaciju založenoga predmeta, dopušta za nepokretna dobra dakle alienaciju gruntovničke stvarnosti, jer se pravo zaloga može samo na svukoliku gruntovničku stvarnost steći (§. 57 grunt. reda) Stečenim pravom zaloga na gruntovničku stvarnost zaduženi su i dielovi iste (§. 457 o. g. z.) a to su pojedine katastralne čestice kao predmetna obilježja gruntovničke stvarnosti (§. 51 g. r. i §. 7 naredbe krajiške vlade od 5. lipnja 1879). Ti dielovi tako su zalogom obterećeni, kao da su specialno založeni (atque si specialiter hac res fuissent obligatae Dig. 20 1 l. 15 §. 1.)

Materijalno naše civilno pravo nebrani odsvojbu pojedinih djelova zadužene gruntovničke stvarnosti nijednom ustanovom, jer po gornjem obrazloženju ostaje i ovako alieniran objekt založen, te položaj založnoga vjerovnika nije pogoršan (Cod 8, 14 l. 15), jer predmet prelazi cum sua causa ad emptorem (cod. 8, 28 l. 12 Dig. 13, 7 l. 18, 2) bila odsvojba djelomična ili cieloga predmeta. Sravni Dig 39, 5 l. 35 §. 2 i int. Cod. 8, 26 l. 3, l. 10, C. 8, 29 l. 12 Nov. 112 c. 1.

U rimskih izvorih neima specialnog slučaja alienacije pojedine čestice; jedini Baron (u koliko znam) navadja u najnovi-

Digitized by Google

jem izdanju svojih pandekta, da založnu dužniku kao vlastniku pripada pravo totalne i parcielne alienacije zaloga. Ni obći gradjanski zakonik neima izrične ustanove o dozvoli parcielne alienacije zaloga, u konkretnom slučeju neima ustanove za alienaciju pojedine čestice iz gruntovničke stvarnosti.

Nu nemože se poreći, da kad ostavitelj, koji je vlastnik nekretnina zaduženih, ostavi više zakonskih nasljednika, da ovi postaju suvlastnici zadužene gruntovničke stvarnosti na (jednake ili različite) dielove; isto tako može ostavitelj oporučno ostaviti zaduženu gruntovničku stvarnost više njim na (jednake ili različite) dielove, a tim postaje suvlastničtvo (§§. 361 i 825 ogz.)

Suvlastnik ima pravo zahtjevati, da se ukine zajednica (§§. 830 i 332 o. g. z.) u kojem slučaju (§. 841 o. g. z.) dolazi do razkidanja zadužene gruntovničke stvarnosti (negovori li proti istoj načelo §. 843 o. g. z.) a tereti postaju tim zajedničkimi zalozi

Diobom naših zadruga diele se pojedine čestice, da i djelovi istih postaju samostalnimi, a ako je zadužena zadružna gruntovnička stvarnost, tad tereti postaju zajedničkimi zalozi. To su posljedice korealiteta u založnom pravu, koje založnom vjerovniku materijalno-pravne štete nenanose.

Usljed tog obrazloženja moramo uzpostaviti tvrdnju, da i austrijanski gradjanski zakon dopušta djelomičnu alienaciju založnoga predmeta, do toga zaključka dolazimo navedenom analogijom (latine similium comparativ veli Gelius u N. A. II. c. 25). Na temelju „ratio legis i juris“ moramo po smislu §. 7 o. g. z. prosudjivati i odpise pojedinih čestica od zadužene gruntovničke stvarnosti, te po spodobnom slučaju §. 466 o. g. z., moramo tvrditi, da je i po o. g. z. dozvoljena i parcelarna alienacija zadužene gruntovničke stvarnosti.

Tu tvrdnju podkriepljuju i argumenta a majori ad minus.

Što se procesualne strane tiče nije usljed alienacije pojedine čestice od zadužene gruntovničke stvarnosti, kad se teretom prenaša na treću osobu, položaj založnoga vjerovnika pogoršan, sigurnosti njegove tražbine neprieti nikakova pogibelj.

Naredbom ministarstva provosudja od 19. rujna 1860 (br.

Digitized by Google

120 Sbornika izdana i razposlana 31. srpnja 1864) prosto je hipotekarnomu vjerovniku tužbu upraviti proti osobnom dužniku, ili proti vlastniku dobra založenoga, ili pako zajednički proti obojici (§. 2 cit.)

Formu te tužbe i postupak usljed iste odredjuje ministerialna naredba od 18. srpnja 1859 (d. z. l. br. 131), odnosno naredba od 16. veljače 1858 br. 26 d. z. l. Petit tužbe proti personalnom dužniku ide na izplatu dužne svote, a petit tužbe proti vlastniku založena dobra ide tamo, da isti dopusti namirenje vjerovnikovo iz založena dobra. Petit personalne tužbe je u justici neprieporan.

(Dalje sliedi.)

Concurrence déloyale.

U Francezkoj postaju i razvijaju se pravni instituti, o kojih se kod nas znade malo ili ništa; stojeći pod uplivom knjige bližnjega nam naroda njem. i ograničujuć se na gradj. zakonik eventualno po nešto i na corpus juris, malo se obaziremo na razvoj prava i na pravne institute, što ih je potreba života u drugih državah izazvala. A mogli bismo tu mnogu koristnu naučiti.

Tako se je u Francezkoj pod „concurrence déloyale“ ustanovio delikt, koji po svoj prilici riedki naših pravnika poznavaju. Da se razumie narav njegova i okolnosti, koje su ga izazvale, evo kratak pripomenak:

Pravna filozofija uči, da knjige imadu svoju posebnu pravnu osebinu, usljed koje nesmiju se bez dozvole pisca patiskati. Kantu je to „osobno pravo“, nu Hegel pretvori ga u pomno obrazloženo „duševno vlastničtvo“, dočim ga Schoppenhauer zove „duševnim nematerijalnim“ vlastničtvom, koje se ima štititi kao i materijalno.

Zakonodavstva uzeše pod zaštitu zakona pravo autora i obretnika, pravo glede marka i muštra. Noviji pisci tim povodom nastoje onaj pojam duševnoga vlastničtva razširiti i obće-

Digitized by Google

nitim učiniti. Doduše ime „vlastnost“ pridržaje se za stvarna dobra, ali uz ovo stoji kao ravnopravan brat pravo individualno, pravo nematerijalno, pravo na nematerijalni pravni predmet. S tim stupa u staro privatno pravo nova ideja, da i duševne, nematerijalne stvari mogu biti predmet izključivoga razpolaganja i odredbe volje pojedinoga pravnoga subjekta.

Ali naproti ovomu stoji drugo mnenje, koje nazrieva u onih zakonih zaštitnih puke zabrane, što no ih izdaje država jedino s obzira narodno-gospodarskih ili moralnih. Oni odnošaji, kojim služe ovake odredbe državne, neimaju svoga temelja u privatnom pravu, pravna njihova važnost nije drugo nego učinak refleksa. Oni se oslanju na narodnu ekonomiju. Tako medju inimi Schäffle[1] postavlja podpuni sustav, u kojem se zakonarstvo o patisku, zaštiti izuma i obreta itd. posve neodvisno od privatnoga prava osniva na zahtjevu „socialno-ekonomičke harmonije.“

U Francezkoj, kojoj ima pravoslovje vrlo mnogo zahvaliti, rodila se je ideja duševnoga vlastničtva. Jedva je prva revolucija srušila stari red u obrtnosti i trgovini, proglasi odmah u povorci zakona onu ideju svečanim načinom. Tako veli zakon od 7. siečnja 1791 članak 1.: „Toute découverte ou nouvelle invention dans tous les genres d' industrie est la propriété de son auteur“; o tom govori zak. od 19. siečnja 1791 o vlastnosti kazališnih komada; dekret od 19. srpnja 1793. Ovi nazori se uzdržali; doduše zakon od 5. srpnja 1844 o „brevets d' invention“ pokazuje neku nesigurnost; ali zakon od 23. lipnja 1857 o markah govori opet odrješito o „propriété exclusive d' une marque.“

Znanost pristaje uz oficielnu teoriju zakonodavca. Doduše i u njoj radjaju se mnenja, koja dvoje, da li je to u istinu vlastničtvo. Renouard, Calmels i neki drugi tvrde, da pravo autora, da zaštita obretnika stoje na posebno njim podieljenom monopolu, koji država, kao zastupnica gradjanskoga družtva po-

[1] Die national-ökonomische Theorie der ansschiesenden Absatzverhältnisse str. 144 i dr.

Digitized by Google

dieljuje dotičnikom, da ih nagradi. Ali tajiti se neda, da praktični pravni život posve usvaja onaj pojam, da se njim služe i onakovi pisci, kojih kritika govori proti njemu. I u spoljašnjem obsegu područje ove „propriété“ daleko prelazi ono područje, koje štite zakoni u Njemačkoj ili kod nas. A tu dakako razumievamo uvjek pravi „propriété“, koja ima juristično važnost, na kojoj se mogu utemeljiti tužba na naknadu štete i zabrane, kao kod izuma, marke itd. U ovom smislu pojam ovoga vlastničtva obuhvaća najraznovrstnije strane gospodarstvenoga života: ono je, kako uče Francezi Gastambide, Larombiére, Fliniaux i dr. proprieté litteraire, artistique, industrielle, commerciale, professionelle. Predmetom toga prava postaju najčudnovatije stvari: ime grada, u kojem živiš, slika namaljana na cimeru dućana, forma kutija, u kojih se roba razašilje, i mnoge druge stvari.

Ali u savezu s ovim stoji činjenica, da pozitivno zakonodavstvo nemože uzastopce slieditи ni dostizavati ono bogatstvo pojava. Nije svaka ovakova propriété zakonom priznana i providjena tužbom. Za slučajevi, zakonom uredjenimi, stoji u nedokučivoj raznolikosti mnogo drugih, gdje judicatura, premda neima za to posebna zakona, podieljuje zaštitu na temelju obćega prava. Povreda smatra se privatnim deliktom nedozvoljena oštečenja, te se kazni po čl. 1382. Code civil naknadom štete i zabranom dalnje povrede. Taj delikt zove se „concurrence déloyale“.

Tu se dakle daje pravna zaštita bez ikákova posebna zakona, na temelju obćega prava, pa se jamačno neupire na nikakove povlasti niti monopole. Ali moglo bi se pitati: ako ono, što se zaštićuje proti concurrence déloyale, nije niti monopol niti kakovo posebno pravo, onda nije nikakovo pravo, jer se nemože metnuti pod pojam ni jednoga od postojećih privatnih prava. Može li obstojati privatni delikt, ako neima povrede prava? Sudeć po onom, kako francezki pisci opredieljuju pojam privatnoga delikta, moralo bi se vjerovati i držati da neobstoji. Stariji pisci n. pr. Pothier i Duranton zadovoljavaju se sa naravskim pojmom oštećenja, „dommage“, kako ga zakon

Digitized by Google

zove i nedodavaju k tomu ništa. Nu mnogi naglasuju, da zakon može razumievati samo takovo oštećenje, gdje se dira i u pravo oštećenoga. Laurent izrazuje tu misao većine pisaca riečmi: „le dommage par lui seul ne suffit point, il faut qu' un droit soit lèsé". Nu kad se pobliže ovo razmotri, vidi se, da se tu baž nedrže tako strogo toga zahtjeva. Kad se nabrajaju pojedini predmeti povrede i oštećenja, običaje se uvjek uzeti više nego li je sadržano u samom pravu. To potvrdjuje naproti Laurentu njegov zemljak i pisac Waelbrock. A ono više, što se tu štiti, jest imovina, taj skup pravâ obzirom na njenu uporabljivost i korist za pravni subjekt. A u ovom pravcu mogu u istinu nastati prerazličite povrede.

Uzmimo konkurenciju na polju gospodarskom, imenito na polju industrijalnom i trgovačkom. Ona znači danas žestoku borbu, borbu za život i obstanak. A znade se i to, da pojedini konkurenti nisu baš skrupolozni birajuć oružje i ustanovljivajuć taktiku u toj borbi. U Francezkoj je i jurisprudencija pomno motrila tu borbu, kod nas gotovo posve ništa; pače našim pravnikom je područje prava patenta, marka i muštre tudje, a kamo li da nebudu druga područja. Što god se nekreće utrtom već i poznatom stazom gradjanskoga zakonika, to sve manje „zanima pravnički sviet", i to ne možda samo u Hrvatskoj nego još i dalje.

U onoj borbi konkurencije često podlegne poštenje i moral; to je svakako pogibeljno, ma se tvrdilo, da se tu moraju kadšto oba oka zatvoriti. To je posve kriva argumentacija, kao god i ona, da su pravo i moral dva, jedno od drugoga posve odieljena područja. Nemože biti zadaća ovoga članka pobijati ove nazore, bit će dovoljno konstatirati, da francezka judikatura nepristaje uz nje , nego da je, premda neima u ovom pravcu nikakova pozitivna zakona, stvorila cieli sustav pravila, kako će iz područja gospodarske konkurencije iztjerati, iztriebiti porabu nedopuštenih sredstva. Istina, put kojim je francezka jurisprudencija pošla da postigne onu svrhu, nije doduše put juristička sistematike, nego više zdravoga razuma ljudskoga.

Već spomenuti čl. 1382 code civile odredjuje: „Tout fait

Digitized by Google

quelconque de l' homme, qui cause à autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé, à le réparer.“ Iz ove ustanove umiela je francezka judikatura mnogo toga učiniti. Mi smo priobćili u ovom listu više slučajeva, kako sude francezki sudovi u parnicah o naknadi štete. A što su načinili sudovi po Njemačkoj, a što u Austriji i kod nas iz ustanove gradj. zakonika, posve slične onoj francezkoj?

Francezki pravnici ovako shvaćaju povredu prava, koja utemeljuje uporavu onoga članka njihovoga gradj. zakonika.

„Ako je rimski gradjanin nazrievao gospodarski obstanak u svom vlastničtvu i u fructus naturales, civiles, pa i industriales, koji su iz vlastnosti nastajali, danas je temelj gospodarskoj eksistenciji gradjanstva družtvena privreda. Što čovjek sam proizvede, što mu donese njegova stvar, toga sam neupotriebljuje, nego odprema to u promet, pa za dobiveni novac nabavlja si stvari, kojih treba za podmirenje potreba svojih. Čovjek dakle mora neprekidno u promet stavljati dobra, činitbe mu svoje nuditi, ali mora se i postarati, da ove nadju svoju prodju, odnosno uporabu. Tamo smjera njegova privredna djelatnost, njegov rad i naprezanje; sva njegova svojina, sve što napravi, proizvede ili priredi, neimaju zanj vriednosti, ako je nemože prodat i u zamienu novac dobiti.

U starom cehovstvu kušalo se je prodju učiniti predmetom prava. U čisto privatnom pravu takova tvorba nije moguća: čovjek razpolaže sa svojom imovinom, svojimi silami kako hoće, može tražiti i prodju svojim stvarim; ali hoće li naći kupaca ili ne, to nespada više u područje njegove volje. Ali je nedvojbeno, da je prodja imovinski interes i kao takov ima pravo na zaštitu, koju daje gradj. pravo imovini, ma da i nije kakovo pravo povriedjeno. Netreba drugo nego uporaviti staro pravilo rimskoga prava, po kojem mogaše prodavalac zahtievati naknadu štete od onoga, koji mu je odmamio kupca; samo što je sada na mjesto „malitia“ dovoljno bezpravno djelo; tada imademo obću zaštitu prodje, koja se dakako na daleko šire područje ima uporavljivati nego li po rimskom pravu; samo riedki poje-

Digitized by Google

dini slučaj, gotovo „curiosum“, ovdje je vredjanje prodje i zaštita proti tomu životno pitanje za gradjanina.

Privredna djelatnost je redovita, obavlja se obrtimice Pojedini slučajevi prodje imadu dakle neke jednake uvjete za povoljan uspjeh. Dakako najviše stoji do samoga gospodara, do njegove okretnosti, vještine da proizvadja uvjek s nova stvari vredne i spretne. Uz ova svojstva vrlo su važne stanovite vanjske okolnosti, okolnosti koje onamo idu, da kupce neprestano privlače na jednu stanovitu točku, baš k jednomu gospodarećemu subjektu. Te okolnosti mogu biti i za kupce posve spoljašnje n. pr. povoljan položaj posla, ili se osnivaju na nutarnjem odnošaju trošaca prema gospodarećoj osobi, na nagnuću onih prama ovoj i njenoj radnji, koja ih u svakom slučaju potrebe tjera k ovoj osobi. Odavlje postaju mušterije (clientèle) t. j. sve one osobe ujedno uzete, koje od obrtnika stalno nabavljaju predmete njegove i tako čine zanj stalnu prodju, stalne kupce. A pošto prodja predpostavlja vriednost imovinsku, imadu tu vriednost i one okolnosti, koje prodju unapredjuju ili ju radjaju; neimaju one vlastitu, nego derivativnu vriednost. One mogu biti same predmetom pogodba. Jednakim načinom mora im se dati pravna zaštita, koju uživa i prodja.[1]

Ovim odnošajem koje n. pr. Schäffle zove „Verhältnisse“, što nije dostatno,ali koji se podpuno označuju francezkim izrazom „achalandage“ daje francezka judikatura zaštitu, a po tumačenju Rendua razumieva se pod tim: „Ces relations créées par l' habileté et la probité d' un fabricant, entretenues développées par la reputation qu'il a su acquerir“, o njih se veli: „Cet achalandage qui résulte de la loyanté du fabricant dans ses relations avec le public constitue une valeur aussi digne de protection que la propriété matérielle.“ Priznaje se doduše pravo natjecanja, i ovdje valja načelo „qui suo jure utitur, neminem ledit.“ Ako iz savjestna izvršivanja ovoga prava nastane za koga šteta, nemože proti tomu tražiti zaštite. Nu ovo pravo natjecanja nalazi

[1] Vidi: Die Concurence deloyale, von dr. Otto Mayer u „Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht.“ Svezak 26. str. 363 i sled.

Digitized by Google

granicu svoju već u stečenom pravu drugih natjecatelja. Čim se povriedi ovakovo pravo, kojemu se računa i achalandage, nastaje činjenica privatnoga delikta i tim utemeljen zahtjev, da se zabrani dalnje vredjanje prava i dade naknada štete.

Na temelju ovakovih razloga razvila se je teorija „concurence déloyale“ u francezkoj judikaturi bezbrojnimi rješitbami i tako stvorena sigurna pravna podloga. Napose tri su razne vrsti postupaka, što no se u onih rješitbah kao „concurence déloyale“ žigosaju, i to:

1. kad se nepošteno kude proizvodi drugoga konkurenta;

2. kad se obćinstvo zavarava o provenienciji vlastite robe, upotrebljujuć takova sredstva, da se čini, da roba dolazi od drugoga producenta;

3. kad se obćinstvo obsjenjuje gledeć na odlikovanja, koja su tobože robu zapala.

Prva vrst concurrence déloyale tiče se slučajeva, kad se crne i ozloglasuju sukonkurenti, to je t. z. denigrement; a koliko se razabire iz rješitba u ovom pravcu izdanih, nečini se razlika, da li je dotična okriva istinita ili ne. Može čovjek vlastitu robu hvaliti koliko ga je volja, može lagati joj najveću hvalu i slavu pjevati, tim nije počinio nikakova delikta, to može činiti po pravu slobodne konkurencije; dok se konkurencija u onom krugu kreće, dotlje mora biti slobodna, takov je postupak „concurrence loyale“. Ali treba pustit u miru osobu i robu drugoga konkurenta, i nesmiju se ozloglašivati, jer se u tom nazrieva povreda prava.

Druga vrst concurrence déloyale obuhvaća svaku zlu porabu, koja se tjera s imenom drugoga konkurenta, a ova smatra se da predleži i onda, ako prodavalac na pitanje kupca uztvrdi, da je susjed dotičnoga konkurenta; zatim ako se neovlašteno označuje kao mjesto produkcije robe onakovo, koje je poznato po osobitoj vrsti dobara, koja se u njem proizvodi, premda tim se hvalisajući producent nestanuje u onom mjestu; tko se služi imenom, koje je već pred njim drugi uzeo, pače tko se služi i vlastitim imenom, ako je ono identično s imenom drugoga producenta, i ako se tim ide za svrhom konkurencije. Ova potonja

Digitized by Google

odredba čini se prestrogom, jedan francezki pravnik tumačeć ju primećuje: „Le nom du fabricant, qui est au début de sa carriere n'a aucune valeur industrielle, son devancier au contraire serait exposé à perdre par la confusion entre les deux établissaments tout le fruit d' une réputation loyalement aequise.“ Jednakim načinom štiti se cimer (enseigne), a naročito i oznake, nalazeće se na njem i po volji dotičnoga izabrane, kao i figure, dotično predmeti naslikani, a pri tom se ne pita, da li su cimeri podpuno jednaki, nego da li se mogu zamieniti. Sve ovo valja i o posebnom nazivu, ob označenju i o zamotu robe, pače i o posebnom obliku podvoza, koji se rabi u kakovom poslu, ili o vanjskom priredjenju kakova izloga.

Treća vrst concurrence déloyale stoji ne samo u tom, da se lažno tvrdi, da je za ovu ili onu robu dobljena kolajna, nego ako se lažno pripovieda o stanovitih izvrstnih činitbah, ako se neovlašteno tko služi naslovom dvorskoga nabavljača, obretnika itd.

Ovo razlaganje može čitatelja uvjeriti, da se ovdje neradi o sustavu represija proti zlim porabam, dolazećim samo u Francezkoj, nego da su te zle porabe universalne, svagdje dolazeće, koje se posvuda i izvan Francezke opažaju i to ne samo u zemljah gospodarski razvijenih nego i u nerazvijenih.

Okružnica

k zakonu i naputku o rukovanju pristojbah, što no se neposredno imaju podmirivati.

(Konac.)

VIII. U smislu odredaba §. 15. zakona imade se kod brzojavnih biljegovini podpadajućih podnesaka dotična javno-upravna oblast uvjek osvjedočiti o tom, da li su brzojavke providjene onom zaporkom, koju je brzojavni činovnik polag odredbe zakona dužan ureda radi prebilježiti k tekstu brzojavke kao dokaz, kako je biljegovina podmirena ili odpuštena. U slučaju prikrate, što no se uslied pomanjkanja te zaporke ili polag sadržaja zaporke pokazuje glede biljegovine, dužna je oblast, koja riešava brzojavku, proti dotičnoj molećoj stranki odmah dati ure-

Digitized by Google

dovno obnašašće sastaviti i dotičnoj financ. oblasti priposlati. A proti onom brzojavnom činovniku, koji je propustio izvršiti svoju gore spomenutu zakonitu dužnost, neka financ. ravnateljstvo odmah uporavi globu (od 1 do 50 forinti) što no je ustanovljena u točki 1. §. 248. i točki 4. §. 249. pristojbenih propisa.

IX. Biljegovina za ukupne primjerke, napise i priloge podnesaka što no se polag ustanova gradjanskog parbenog postupnika imaju u spravniku za redovite parnice rukovati, imade se polag odredaba §. 16. zakona od sada tako podmirivati, da se na prvi primjerak podneska imade biljegovka od tolike vriednosti priljepiti, koliko se zahtjeva za ukupne primjerke, napise i priloge, a voditelj spravnika za redovite parnice uz to, što će prebiljegovati biljegovke, zabilježit će na prvom primjerku broj priloga i napisa ostalih primjeraka, te će svojim podpisom potvrditi valjanost toga zabilježenja.

Počem ova odredba zakona najuspješnije osigurava podmirenje biljegovine u parbenom postupku, to se točno obdržavanje iste imade strogo kontrolirati, ter uslied toga neka financ. ravnateljstvo naročito pazi prigodom biljegovnih kod sudova obaviti se imajućih kontroliranja putem svojih izaslanika, da se osvjedoči o tom, kako se izvršavaju te odredbe zakona, ter o slučaju možebit opaženog protuzakonitog postupka, neka odmah učini shodnu odredbu, da budu točno obdržavane ustanove zakona.

X. U svrhu korektne provedbe odredaba u §. 18. zakona sadržanih glede opetujućih se prikrata biljegovine, bezuvjetno se iziskuje, da se točno u očevidu drže pristojbe, propisane proti odvjetnikom i kralj. jav. bilježnikom kao što i proti njihovim zamjenikom uredovnimi nalazi, ter da se imena odvjetnika, kr. jav. bilježnika i njihovih zamjenika, točno upišu u kazalu, što no će se u tu svrhu uz popis K. voditi, i da se stavke propisa, onih pristojba, glede kojih su u razdobju od jedne godine platežni nalozi izdani kod dotičnoga imenom zabilježi. Isto tako imade se na temelju tako vodjenog popisa K. držati u očevidnosti, da li je u razdobju od jedne godine, na novo počinjene biljegovne prikrate, nametnuta globa za 30 danah, računajuć od uručenja platežnog naloga, izplaćena ili ne. U potonjem slučaju dužan je dotični ured finc. ravnateljstvu o tom izvješće podnieti priklopiv mu izvadak protežući se na odnosne stavke popisa K., kao što i obnašašće, odnoseće se na posledniji odnosno na predhodeći slučaj prekršaja.

U slučaju uporave dohodarstvenog kaznenog postupka imade se iztraga po propisu obaviti, ter ako se prema njenom uspjehu pokaže nuždnom intervencija financ. suda, to se ukupni spisi imaju zajedno sa redovitom dohodarstvenom tužbom bezodvlačno priposlati nadležnomu sudu.

Digitized by Google

XI. Na mjesto propisa do sele postojavših glede biljegovine i pristojba u slučajevih izvlastbe, stupaju u kriepost ustanove sadržane u §. 20, koje se imaju polag zaglavne točke toga §. uporaviti i kod konačnog ustanovljenja jošte neriešenih pristojba, tičućih se imovnih prenosa obavljenih za vrieme krieposti zak. čl. LV. 1868. godine putem izvlastbe.

U koliko bi se kod kr. financ. ravnateljstva još u razpravi nalazili prizivi, koji su napereni proti pristojbam, propisanim od takovih imovnih prenosa te koji smjeraju na konačno ustanovljenje pristojba, imaju se zajedno sa posebnimi izvješći bezodvlačno podastrieti.

XII. Pošto su u §ih 22, 23, 24, 25, 26 i 27. zakona glede jednačka postotnih pristojba sadržane ustanove točke D. zak. čl. 9/95. kako glede pristojbi podvrženih predmeta, tako i glede temelja vriednosti i mjerila pristojbe bitno preinačene: to se imadu na temelju tih ustanova učinjene odmjere i platež pristojbinskog jednačka platiti počam od dana oživotvorenja upitnoga zakona t. j. od 1. svibnja tekuće godine.

Nu pošto će se dužnost na pristojbenom jednačku glede svake pojedine pristojbi podvržene osobe, moći na temelju onih očitovanja o imetku ustanoviti, glede sastavljanja i podnašanja kojih naredjuje zakon koji će dne 1. lipnja t. g. u krepost stupiti u predmetu rukovanja „neposredno podmiriti se imajućih pristojba", to naredjujem, da se u ime pristojbinskog jednačka II. i III. četvrtgodište pripadajući obroci imaju predbježno još na temelju dosadanjih propisivanje podmirivati, ali uz pridržanje naknadnog izjednačenja onih diferencija, koje će možda na temelju podnieti se imajućih novih imovnih očitovanja nastupiti u pogledu pristojbinskih svota, koje se prema gore navedenim zakonitim ustanovam imaju odmjeriti u ime dužnosti pripadajuće od 1. svibnja t. g.

§. 25. zakona uzdržaje glede zemaljskih znanstvenih zavoda i javno naukovnih zavoda §om 24° zak. čl. XXIII. od god. 1868. zajamčenu pogodovinu, uslied čega će se od nepokretnina tih zavoda imat samo polovinom odmjeriti pristojbena dužnost, koja odpada polag mjerila u §. 22. ustanovljenog.

Po sebi se razumjeva, da se odredbe §. 26. zakona nemogu uporaviti na slučajeve prije oživotvorenja zakona dogodivše, glede kojih slučajeva dužnost u pogledu plateža pristojbinskog jednačka nastupa istom izmakom u opazki 4. sl. D. kaz. čl. 9/95. spomenutog razdobja od 10 godina.

XIII. Pošto će ustanova, što no je sadržana u §. 28. zakona glede jamčenja vlastnika tiskarne, glede osiguranja uplate biljegovine od biljegi podvrženih, u novinah uvrštenih oglasa, moći kao uspješno sredstvo upotrebiti se, da se dokinu zlorabe do sele opažene kod podmirivanja pristojba za uvrstbu, to se kr. zem. financ. ravnateljstvu nalaže, neka

Digitized by Google

u svom području vlastnike tiskarne dade pojedince bezodvlačno upozoriti na njihovo spomenuto jamčenje, kao što i na njihove u alineji 2. pozvanoga §a naložene dužnosti, ter i na posljedicu možebitnih prepuštaja, a ujedno neka kontrolira točno obdržavanje te važne odredbe zakona.

Za da se kontrola uspješno može realizovati, imaju se pristojbu odmjerujući i porezni uredi uputiti, da ob izlazu povremenih listova k njima stigavše prijave od slučaja do slučaja financ. ravnateljstvu podastru, podjedno pako imati će računarski odsjek fin. ravnateljstva na temelju svojih zabilježka polag okružja rečenih ureda sastavljene popise onih novina, kojih izdavaoci pristojbe od uvrstba plaćaju, izdati pristojbu odmjerujućim i kr. poreznim uredom s tim nalogom, da u ovaj popis u smislu odredba gore navedena §a kod njih neposredno ili kod drugoga ureda prijavljene, — i u ovom slučaju po financ. ravnateljstvu od slučaja do slučaja takodjer priobćiti im se imajuće novine ili povremene listove i nadalje točno upisuju, te na temelju ovoga očevidnika kontrolirajuć strogo, kako vlastnici tiskarna izvršuju svoje prijavne obveze, neka — u onom slučaju, ako bi saznali za takove u njihovom okružju izlazeće i biljegovini podvržene novine, koje u spomenutom popisu nisu navedene, dotično kojih izlaz nije prijavljen, — neka dakle o tom po mogućnosti priloživ jedan primjerak dotičnoga lista, podnesu odmah izvješće financ. ravnateljstvu.[1]

U Budimpešti, 26. travnja 1881.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Uknjižba zadužnice o tobože izplaćenom zajmu negubi svoje krieposti, ako se jedino to dokaže, da zajam nije izbrojen, a naprotiv ako se dokaže, da se tražbina osniva na drugoj „justa causa", koja se je privolom obiuh stranaka samo zaodiela u formu zajma.

Ivan H. izdade 13. travnja 1877. Petru B. zadužnicu na 2500 fr. Na temelju te zadužnice izposlova Petar B. uknjižbu prava zaloga za sigurnost te svote na polovici kuće, pripadajuće Ivanu H.

Dne 14. lipnja 1879. podnese Ivanu H. tužbu proti Petru B. na brisanje založnoga prava; u njoj uztvrdi, da nije primio, kako bijaše utanačeno, onih 2500 for., nego da je zadužnicu izdao samo s toga, što

[1] Nečuveno barbarski jezik i slog. Ured.

Digitized by Google

mu je Petar B. mjeseca travnja 1877. obećao, da će mu (tužitelju) na mjenice, podpisane po sigurnih žirantih, uzajmiti 2500 for. i to tako, da mu Ivan H. svaki put, kad uztreba novca, pošalje mjenicu, glaseću na svotu, koju treba, a ovaj (Petar B.) da će mu uvjek novac poslati.

Prvi sud, kot. sud u M. — sudio je prema zahtjevu tužitelja. Osuda je izrečena 14. svibnja 1881.

Razlozi: Ivan H. pobija valjanost zajmovnoga posla; on traži posebnom tužbom ono, što bi inače putem „exceptio non numeratae pecuniae" mogo iskati pa zahtieva ništetnost, odnosno brisanje prava hipotekarnoga, upisanoga u gruntovnici na temelju one zadužnice. Tuženi Petar B. priznaje u odgovoru, da nije izbrojio tužitelju svote, na koju glasi zadužnica te pripovieda, kako je ova zadužnica nastala: Kad su naime dospiele dvie mjenice, po tužitelju eskomptirane, a giririane po pripomoćnom i štedovnom družtvu u B. te sbog neplateža bile protestirane, a on (tuženik) doznao, da giro rečenoga pripomoćnoga i štedovnoga zavoda nije istinit, nego falzificiran, zaputi se u B., gdje je Ivan H. bio ravnatelj dotičnoga zavoda, te zahtievaše, da dade pokriće za mjenice, pa kad toga nemogaše, dogovoriše se, da će tužitelj njemu (tuženiku) pružiti na svojoj nepokretnosti hipoteku do iznosa od 2500 f., a u tu svrhu izdana je bila zadužnica, i na tom temelju pravo zaloga upisano. Novac u obće nije izbrojen, dakle po §. 893 o. g. z. nije uglavljena nikakova zajmovna pogodba. Cieli ovaj posao neima naravi zajmovne pogodbe, a forma, u kojoj je izveden, u oprieci je sa zakonom. Sama izprava ni po sadržaju ni po formi neodgovara faktičnim odnošajem, na kojih se temelji pravo tražbine tuženikove; jer nije istina, što se u tuženikovih navodih tvrdi, da je Petar B. tužitelju uzajmio 2500 for., zato tužitelj i nemogaše potvrditi, da je taj novac primio. U zadužnici navedeni naslov jest dakle neistinit, obie stranke lažno su ga navele, predmet tobožnjega zajma nije onako pošteno i iskreno opredieljen, kako se zahtieva po §. 1001. o. g. z., za da uzmogne zadužnica o uglavljenom zajmu činiti podpuni dokaz. S toga nije mogao niti Petar B. činiti onakovu porabu od one izprave, da bi imala podpuni pravni učinak, kakov se namjerava postići gruntovnim osiguranjem. Jer po §§. 449 i 451. o. g. z. predpostavlja založno, odnosno hipotekarno pravo uvjek valjanu tražbinu. Ali u ovom slučaju, kako je dokazano, nije uglavljen nikakov zajmovni posao, odavlje nije nastala nikakova tražbina za tuženoga, pa s toga niti nije mogao polučiti založno pravo u gruntovnici za ovu tražbinu. Prema propisom gruntov. zakona može se dozvoliti upis ili predbilježba samo na temelju isprava, koje su izdane u formi propisanoj za njihovu valjanost, po istom zakonu može se steći založno pravo, ako isprava sadržaje valjani pravni naslov. Nijedna ovih dviuh predpostava nedolazi u zadužnici, na koje temelju izposlova Petar

Digitized by Google

B. založno pravo u gruntovnici, pa je s toga trebalo suditi prema tužbi da se dozvoli brisanje (§. 1351. o. g. z.)

Da li i kakove ima tužitelj dužnosti mjenbene na prama tuženiku, da li je dužan dati ovomu kakovu odštetu ili sigurnost, nije ovdje od nikakove važnosti, jer se tu radi jedino o prosudjivanju zajmovnoga posla i o zadužnici, kojom se ovaj posao dokazuje, i na temelju koje bje izposlovana uknjižba.

Na priziv tuženika promienio je drugi sud — c. k. viši sud pražki — osudom od 11. kolovoza 1881. osudu prvoga suda te učinio rješitbu ovisnom o položenju glavne uzvrative prisege, navraćene tužitelju u odgovoru tuženikovom ovoga sadržaja: koliko zna i sjeća se, nije istina, da je mjeseca travnja 1877. očitovao tuženiku Petru B, da će u rukuh Petra B. nalazeće se, sa girom pripomoćnoga i štedovnoga družtva u B. providjene mjenice pokriti i izplatiti, te na svojoj nepokretnosti Petru B. dati hipoteku u iznosu do 2500 for. u formi zajma".

Razlozi: Zadužnica tužitelja, kako je spisom pod A. priložena, sadržaje prividni posao, jer tuženik kao vjerovnik sam priznaje, da tužitelj na ovu zadužnicu nije dobio ni krajcare, niti da mu ga je tuženik voljan dati. Kad to sve tuženik priznaje, neima sumnje, da zadužnica ova pod A. nemože obzirom na §. 1001. o. g. z. biti dokazom o zajmu, pa pošto je tako tužiteljev dokaz uspio, da zajmovna tražbina od 2500 for. u smislu zadužnice niti je kada postojala niti sada postoji, i pošto po tom manjka i založnomu pravu prema §. 449. o. g. z. potrebna pravna podloga: to bi bilo opravdano, da se bezuvjetno zadovolji zahtjevu tužitelja, kad nebi bio tuženik prema §. 916. o. g. z. dokazao pravo stanje stvari, koje radja pravo. Pogledom na ovo potonje valja opaziti, da je po zakonu slobodno na drugom pravnom temelju osnovani novčani dug pretvoriti u zajmovni dug, jer se tu po §. 983. o. g. z. zahtievana predaja obavlja prema § 428. o. g. z. „per constitutum possessorium". Ako se je dakle u ovom slučaju tužitelj, kako tvrdi tuženik, obvezao, da će one dvie mjenice, bivše u rukuh tuženikovih, a providjene girom štednoga i pripomoćnoga zavoda u B., pokriti i izplatiti, pa ako je bio voljan ovoj svojoj obvezi prama Petru B. dati formu zajmovnoga duga od 2500 fr. i za sigurnost iste dozvoliti uknjižbu prava zaloga na nepokretnosti svojoj: to ova obveza postoji po sadašnjem stanju zakonarstva (§. 5. zak. od 14. srpnja 1868. br. 62. d. z. l. austrijskoga) i nebi se mogla sa razlogom pobijati, a posljedica bila bi toga, da bi se založno pravo, po tužitelju za sigurnost tuženika u zadužnici dozvoljeno, moralo smatrati pravovaljanim, a po tom tužba tužiteljeva neopravdanom. Nu preduvjet svega toga jest, da tuženik dokaže svoj gore spomenuti prigovor, koji razlaže pravo svojstvo ovoga pravnoga posla. Toga nije dokazao tuženik niti svojimi svjedoci Josi-

Digitized by Google

pom H., Gjurom F. i Pavlom M, prče nije pružio ovimi svjedoci niti poludokaza, ali nije dokazano niti protivno, zato se je moralo suditi na položenje navraćene glavne prisege, pa će rješitba parnice zavisiti o tom, da li se prisega položi ili ne.

Na previdnu žalbu tužiteljevu potvrdi najviši sud rješitbom svojom od 23. studenoga 1881 (br. 11.883) osudu druge molbe sa sliedećih razloga:

Viši sud sudio je na glavnu prisegu, da se utvrdi prigovor, što no ga tuženik stavlja naproti tvrdnji tužbe, i kojim se dokazuje, da se je tužitelj mjeseca travnja 1877. obvezao tuženiku, da će pokriti i izplatiti mjenice, nalazeće se u njegovih (tuženikovih) rukuh, a providjene girom štednoga i pripomoćnoga družtva u B., i da je tuženiku medjutim pružio hipoteku na svojoj nepokretnosti do 2500 fpr. u formi zajma. Ovaj sporazumak medju tužiteljem i tuženikom, kojemu bijaše svrha odštetiti tuženika sbog neizplaćenih mjenica, nesadržaje ništa protuzakonita, pa ju je mogao tužitelj valjano preuzeti, a to tim više, jer se po §. 1432. o. g. z. nemože zahtievati ni povratak plaćene svote, o kojoj je platac osvjedočen, da je neduguje. S toga nemože se u ovom slučaju, sudeć po spisih, uporaviti §. 1351. o. g. z.; odlučna je dakle gore spomenuta glavna prisega, pa je s toga valjalo potvrditi osudu druge molbe.

Nije dopušteno sudbenim podneskom odkazati pogodbu opunovlastnu, o plaći i službi.

A. podastre molbu c. k. gr. grad. deleg. kot. sudu u B., kojom moli, da se B. i C-u stavi do znanja, da im on (molitelj A.) odkazuje pogodbu opunovlastnu, o plaći i službi. Sud je zadovoljio ovoj molbi priobćiv ju B. i C-u znanja radi.

Na utok B. i C. promjenio je c. kr. viši sud bečki napadnutu odluku u tom pravcu, da se gore spomenuta molba A. mora kao za postupak sudbeni posve neprikladna odbiti, jer na jednostavnu molbu imadu sudovi postupati jedino u slučajevih zakonom opredieljenih. U nazočnom pako slučaju radi se ob odpovjedi pogodbe, uglavljene medju moliteljem i rekurentom, pa zato nije ingerencija suda na nikakovom zakonu osnovana.

Usljed previdna utoka A. potvrdio je najviši sud bečki osudu druge molbe obzirom, da je odluka drugoga suda posve opravdana tako po naravi stvari kao i po zakonu. („Gerichtshalle.“)

Digitized by Google

Sama javna obveznica bez kupona nemože biti predmetom ovrhe.

A. zamoli zemalj. sud u Černovicah, da dozvoli ovršnu procjenu u pologu se nalazeće galičke razteretnice u iznosu od 100 for. bez kupona, eventualno ovršnu dražbenu prodaju iste po normah, valjajućih za ovršnu prodaju ostalih pokretnina. Prvi je sud odbio ovu molbu, a tako isto i viši sud u Lavovu i to s razloga, što je za prodaju javnih obveznica jedino i izključivo mjerodavan dvorski dekret od 24. siečnja 1844, a po ovom dvor. dekretu nije dopuštena procjena takovih obveznica.

Usljed izvanrednoga previdnoga utoka sudio je najviši bečki sud: pošto tu neima predpostava dvor. dekreta od 15. veljače 1833. (br. 2593. sb. pr. z.) i s razloga, da sama razteretnica bez kupona nemože biti predmetom procjene, da se razteretnica u ovoj formi niti nemože na burzi prodati, po tom da se ovrha pokazuje kao neizvedivom — s ovih razloga valjalo je odbiti previdni utok.

(G.-halle.)

Da li je u pismeno sastavljenoj posliednjoj volji postavljen nasliednik, da li je po tom ona (posliednja volja) oporuka ili ne, neima se prosudjivati jedino po sgolnih riečih njenih, nego i po nakani oporučiteljevoj, kakova se vidi iz cieloga sadržaja oporuke. — Ovršitelj oporuke nije vlastan u ničem pobijati posliednju volju, koju ima izvršiti.

U pismeno sastavljenoj posliednjoj volji odredi oporučitelj Leon B.: „da se ima ciela njegova krvavo stečena imovina upotrebiti na utemeljenje stipendija za siromašne djake“, i povjeri Ivanu K., da ovrši ovu njegovu posliednju volju.

Okružni sud u T. shvati ovu oporuku tako, da je Leon B. samo „svoj krvavo stečeni imetak“, dakle ne i imetak, koji je možda dobio darovanjem ili ga od koga drugoga nasliedio, za utemeljenje stipendia odredio, pa s toga proglasi spomenutu posliednju volju kao kodicil, a pošto je Leon B. umro neoženjen, pozove sud njegove eventualne rodjake, da prijave svoje zahtjeve glede imovine na temelju zakonskoga prava nasljednoga.

Usljed podnesenoga utoka financ. pokurature promjenio je viši sud odlukom od 21. rujna 1880. odluku prvoga suda, te posljednju volju Leona B. proglasio oporukom, a utemeljenu zakladu za podporu ubogih učenika kao univerzalnu nasljednicu uvaživ: da iz rieči „svoj cieli krvavo stečeni i velikom štedljivošću umnožani imetak“ proviruje jasna nakana oporučitelja, da ciela njegova za onda u njegovom posjedu se nalazeća imovina t. j. sva prava i sve dužnosti bez ikakove iznimke, poslje njegove smrti prelazi putem nasljedstva u neograničeno vlastnič-

Digitized by Google

tvo utemeljit se imajuće zaklade stipendialne. Ovako a pako odredba sadržaje nedvojbeno imenovanje nasljednika (§. 532. o. g. z.) te je po tom prava i valjana oporuka (§. 553. o. g. z.)

Proti ovoj odluci rekurirali su ne samo srodnici po krvi Leona B. nego i po njem postavljeni ovršitelj oporuke Ivan K.

Najviši sud nije uvažio utok ni onih ni ovoga, nego je potvrdio rješitbu druge molbe s r a z l o g a ovih:

Što se najprije tiče utoka Ivana K., koji je ovdje uticao samo kao ovršitelj oporuke, to je on po §. 816. o. g. z. dužan samo izvršiti naloge oporučiteljeve ili izvršenje istih poskorivati. Ali ovršitelj oporuke nije vlastan zagovarati nasljedno pravo zakonskih nasljednika, koje nalazi svoje uporište izvan okvira posljednje volje, niti pobijati očitovanje poslednje volje kao oporuku, a napose ne s toga razloga, jer je za nj sve jedno, da li je posliednja volja, koju ima ovršiti, oporuka ili kodicil, pa mu s toga u ovom pravcu nepripada nikakovo pravo pritužbe.

Što se pako tiče utoka sestara oporučiteljevih, ni taj nije osnovan. Jer da se može uzeti, da je oporučitelj imenovao nasljednika, nije potrebno, da ovo imenovanje jasno sliedi već iz rieči poslednje volje, ono se može razabrati iz nedvojbene konačne svrhe oporučiteljeve, koja svrha jasno proviruje iz sadržaja posliednje volje. U nazočnom slučaju odredio je oporučitelj u svojoj posliednjoj volji, da posvećuje ukupni svoj imetak, koji ostaje poslje njegove smrti, sastojeći od imanja u D., gotovine i aktivnih tražbina, utemeljenju stipendia za učeću se mladež poljske narodnosti; pa premda u uvodu svoje posliednje volje veli, da je taj imetak krvavo stekao i prištedio, valja ove rieči tako shvatiti, da je htio c i e l u svoju imovinu označiti kao krvavo stečenu i prištedjenu, a nesmie se tako tumačiti, kao da je ovom oznakom htio razlikovati neku privredjenu imovinu od neke druge, na drugi način stečene.

(Rješitba najvišega suda bečkoga od 18. siečnja 1881. br. 312.)

II. Kazneno-pravni.

K §§. 187 i 188 lit. a k. z. — K pojmu uspješnoga pokajanja.

(Riešenje c. k. ukidnoga sudišta u Beču od 7. srpnja 1881 br. 5960 u allg. österr. Ger.-Zeitung br. 79 ex 81.)

U siečnju 1881 bude od nekoga čovjeka, nalazećega se u družtvu drugih ortaka, imenom Kotišin, uzet iz jednog izloga u užarskoj ulici u Beču jedan gospojinski paletot u vriednosti od 40 for.

Čin bude odmah opažen po mimoprolazećih, činitelj potjeran i stignut; nu medju progonitelje pomiešao se je i približio mu se je i

Digitized by Google

jedan od njegovih ortaka, imenom Beitl, iztrgnuo mu je iz ruke paletot i pohitio s ovim k okradenomu trgovcu, predao mu paletot, ponio se pak pri tomu tako, da potonji, neznajuć da je Beitel u kradji udioničtvovao, nije mogao na ino, a da mu nepokloni jednu forintu. „Ja sam mu zahvalio“ izkazao je oštećeni Rausch, „nu on nije otišao, tako da sam vidio, da hoće nešta da ima. Na ovo dao sam mu jednu forintu, našto je otišao.“

Osudom zemalj. suda u Beču od 16. travnja 1881 br. 10.795 bude Beitl proglašen krivcem zloč. kradje.

U riešitbenih razlozih stoji: „Taj kaput (paletot) bude istina kratko iza čina po Beitlu oštećeniku povraćen, nu pri svem tom nije mogao sud uzeti, da je kradja tim postala bezkaznjivom, pošto su kradljivci neposredno iza čina potjerani, i pošto se dakle nemože tvrditi, da je šteta bila nadomještena uspješnim pokajanjem, čemu još pridolazi, da je Beitl od vlastnika kaputa još jednu forintu primio, da dakle nije svakolika šteta nadomještena, nastala iz čina, kako navodi Rausch, a dopušta Beitl sam.“

Riešenje ovo bude ništovnom proti njemu poprimljenom žaobom na osnovu §. 281 (našega §. 277) br. 9 lit b. k. p. napadnuto, obširno razglabano, da ne predleže predpostave §. 188 napose sl. a) k. z. i opaženo, da Beitlu dana forinta ne mienja ništa na tom, da je ciela iz čina nastala šteta nadomještena.

Potonje je dopustio general. prokurator dr. Glaser pri dne 7. srpnja 1881 pod predsjedanjem baruna Ricya držanoj javnoj ukidnoj razpravi, na kojoj je obtuženoga zastupao dvorski i sudb. odvjetnik dr. Hermann Bell; nu pri svem tom označio je generalni prokurator ništovnu žaobu neosnovanom, pošto se stvarna izreka sudišta, da nije obtuženik paletot donio natrag sa uspješna kajanja, neda svesti na pravnu bludnju, usuprot jasno vidi, da je obtuženik, spoznav da je povratak ukradena dobra svakako osiguran, samo radi toga sam udjelotvorio isti, da pokuša, da si tim pribavi nagradu, da ga je dakle u istinu drugi motiv, a ne onaj po zakonu zahtievani, na povrat privolio.

Ništovna žalba bude zabačena.

Razlozi:

O bezkaznenosti u sječnju 1881. na štetu trgovca J. Rauscha u Beču, užarska ulica broj 9 počinjene kradje jednoga gospojinskoga paletota u vriednosti od 40 for. ne može prema — toga radi krivim proglasenomu Dragutinu Beitlu već po tomu biti govora, i nije mogla bezkaznjenost te kradje, koju obrana Dragutina Beitla naslovom §. 187 k. z. radi uspješnoga kajanja potonjega tvrdi, nastupiti, što je po uglavljenju prvog sudca, na koje je prema §§. 258 i 288 (našemu §§. 249 i 284) k. p. i ukidno sudište u svojoj osudi vezano, kradja po Dragu-

Digitized by Google

tinu Beitlu u družtvu počinjena i što u kradljivci neposredno iza čina bili potjerani. Kad je u ovih odnošajih ukradeno dobro oštećeniku vraćeno, to se nemože smatrat, da je povrat u uspješnom pokajanju posliedio, što svi u stavci a) §. 188 k. z. pomenuti momenti na to pokazuju, da se tamo neima ustanova §. 187 k. z. uporabiti, gdje se je, kao u nazočnom slučaju, jedino radi potjere u samom činu i sbog očite nemogućno ti ili bar visoka stupnja od nevjerojatnosti, da će se ukradeno dobro moći spravit na sigurno mjesto, njegov posjed napustio.

S.

---

a) Okolnosti navedene ***jedino u obrazloženju*** *obtužnice nemogu se smatrati inkriminiranim činom, već kažnjivo djelo, kojim se obtuženik okrivljuje, treba da je jasno i točno označeno u* ***samoj obtužnici*** *(§. 198. k. p.)*

b) Sud nemože po §. 256. kaz. p. obtuženika proglasiti krivcem takova čina, proti kojemu obtužba niti je s početka bila naperena, niti se protegla kašnje tečajem glavne razprave, ma taj čin i dokazanim smatrao (§. 261. k. p.)

c) Da li potvora ili prevara?

Kr. državno odvjetničtvo u P. obtužnicom od 8. lipnja 1881. br. 474. tužilo je Maru Marković, Adama Markovića i Imbru Markovića: „da su saslušani po iztražnom sudcu pri kr. sudbenom stolu u Požegi kao svjedoci Stjepana Gomana i drugove cigane kotlare za prišiveno zločinstvo otmice, počinjeno tobož na štetu prvoimenovane Mare Marković tako okrivili, da je okrivljenje to služilo povodom iztragi poglavarstvenoj uz uapšenje suprot pomenutim okrivljenikom, pošto je povrh toga Adam Marković u istom pravcu prije toga kr. podžupaniji u Požegi i odnosno oružnikom postaje Kamenske tobožnje otmičare doglasio bio, — to da su tim počinili zločinstvo potvore u smislu §. 209. k. z. kažnjivo po I. stavci §. 210. k. z.“

Obtužba ova obrazložena je ovako:

„O sv. Stjepanu kralju prošle godine uzeo je Stjepan Goman, sin Jovana ciganina kotlara, kćer Adama Markovića, sitnoga kovača, Mariju za ženu; svatbu obaviše u Ladjevcu kod Okućana po ciganskom običaju bez svećenika.

Od to doba bila je Marija Marković neprestance u družtvu sa svojim na ovaj način stečenim mužem, dok se nije dne 7. svibnja t. g. sastala sa svojimi roditelji i braćom u Požegi.

Pošto je ovaj put Marija Marković htjela, da od Stjepana Gomana uskoči i pošto joj je ovaj to, držeć se ovlaštenim suprugom njezinim, silom pomoću družine svoje zapriečio, učinio je Adam Marković poglavarstvu prijavu poradi zločinstva otmice.

Digitized by Google

Kada su na to Stjepan Goman i četiri druga po oružnicih uapšeni, budu proti njim uz odredbu iztražnoga zatvora vodjeni izvidi po sudcu iztražitelju.

U ovih saslušani su Mara, Adam i Imbro Marković te su izrazito tvrdili, da niti je Mara na ciganski način u Ladjevcu za Stjepana Gomana pošla, a niti je neprestance do 7. svibnja t. g. s njim bila. Ovo su ta tri Markovića i pri svom suočenju sa bivšimi uapšenici cigani kotlari ponovili.

Istom kada su svjedoci navode Stjepana Gomana i njegove družbe pogledom na odnošaj njegov prema Mariji Marković potvrdili, priznadoše odnošaj ovaj takodjer Marija i Adam Marković pod 1. lipnja 1881. izpričavajuć se prva da se je bojala, da će ju Stjepan Goman opet k sebi uzeti, ako bude pušten, a ona k njemu poradi toga natrag neće, što ju tuče; Adam Marković pak izgovarao se je, da je toga radi svjedočio krivo, sto se je bojao, da će ga uapšeni cigani kotlari ubiti, ako iz zatvora izadju.

Akoprem se sveza izmedju Stjepana Gomana i Marije Marković nemože pravnovaljanim brakom smatrati, to se ipak u djelovanju prvopomenutoga — djelotvornom zapriečavanju potonje u povratku njezinu k roditeljem — nemože prema §. 2. slovo e) k. z. nazrievati čin, kažnjiv po kaznenom zakonu, pa pošto su Marija, Adam i Imbro Marković zaniekali odlučnu onu činjenicu, koja za Stjepana Gomana i drugove uvjetuje bezkaznenost po §. 2. slovo e) k. z. suprot svojemu boljemu znanju i izraženom nakanom, da ih zadrže u zatvoru, to je opravdano poteći ih pod obtužbu.“

Kr. sudbeni stol u P. osudom od 28. srpnja 1881. br. 1875. odriešio je po §. 250. toč. 3. k. p. od obtužbe sva tri obtuženika.

Razlozi ove osude glase ovako:

„U kaznenih, na prijavu Adama Markovića po iztražnom sudcu kr. sudbenoga stola u Požegi proti Stjepanu Gomanu ciganinu kotlaru i drugovom, radi zločinstva javnoga nasilja otmicom počinjena na štetu Mare Marković ciganke, vodjenih predizvidih, saslušani su kao svjedoci Mara Marković, otac joj ciganin i sitni kovač Adam Marković i brat Imbro Marković, koji su uztvrdili, — kako to iz pročitanih na glavnoj razpravi njihovih preslušnih zapisnika proizlazi, — da je dne 7. svibnja 1881. u Požegi Stjepan Goman pomoću svojih drugova Maru Marković silom oteo, bacio na kola i odvezao put Brestovca; ona da je kod posljednje krčme u Požegi skočila s kola, pobjegla u jednu avliju, te kad je do nje njezin brat došao, sjela na njegova kola; nu sutradan da ju je Stjepan Goman sa svojom družinom u Brestovcu opet oteo, pa da je proti svojoj volji u njegovoj vlasti bila, dok ju nisu usljed prijave njezina otca Adama Markovića, učinjene kr. podžupaniji u Požegi

Digitized by Google

tinu Beitlu u družtvu počinjena i što u kradljivci neposredno iza čina bili potjerani. Kad je u ovih odnošajih ukradeno dobro oštećeniku vraćeno, to se nemože smatrat, da je povrat u uspješnom pokajanju posliedio, što svi u stavci a) §. 188 k. z. pomenuti momenti na to pokazuju, da se tamo neima ustanova §. 187 k. z. uporabiti, gdje se je, kao u nazočnom slučaju, jedino radi potjere u samom činu i sbog očite nemogućno ti ili bar visoka stupnja od nevjerojatnosti, da će se ukradeno dobro moći spravit na sigurno mjesto, njegov posjed napustio.

S.

---

a) Okolnosti navedene ***jedino u obrazloženju*** *obtužnice nemogu se smatrati inkriminiranim činom, već kažnjivo djelo, kojim se obtuženik okrivljuje, treba da je jasno i točno označeno u* ***samoj obtužnici*** *(§. 198. k. p.)*

b) Sud nemože po §. 256. kaz. p. obtuženika proglasiti krivcem takova čina, proti kojemu obtužba niti je s početka bila naperena, niti se protegla kašnje tečajem glavne razprave, ma taj čin i dokazanim smatrao (§. 261. k. p.)

c) Da li potvora ili prevara?

Kr. državno odvjetničtvo u P. obtužnicom od 8. lipnja 1881. br. 474. tužilo je Maru Marković, Adama Markovića i Imbru Markovića: „da su saslušani po iztražnom sudcu pri kr. sudbenom stolu u Požegi kao svjedoci Stjepana Gomana i drugove cigane kotlare za prišiveno zločinstvo otmice, počinjeno tobož na štetu prvoimenovane Mare Marković tako okrivili, da je okrivljenje to služilo povodom iztragi poglavarstvenoj uz uapšenje suprot pomenutim okrivljenikom, pošto je povrh toga Adam Marković u istom pravcu prije toga kr. podžupaniji u Požegi i odnosno oružnikom postaje Kamenske tobožnje otmičare doglasio bio, — to da su tim počinili zločinstvo potvore u smislu §. 209. k. z. kažnjivo po I. stavci §. 210. k. z.“

Obtužba ova obrazložena je ovako:

„O sv. Stjepanu kralju prošle godine uzeo je Stjepan Goman, sin Jovana ciganina kotlara, kćer Adama Markovića, sitnoga kovača, Mariju za ženu; svatbu obaviše u Ladjevcu kod Olućana po ciganskom običaju bez svećenika.

Od to doba bila je Marija Marković neprestance u družtvu sa svojim na ovaj način stečenim mužem, dok se nije dne 7. svibnja t. g. sastala sa svojimi roditelji i braćom u Požegi.

Pošto je ovaj put Marija Marković htjela, da od Stjepana Gomana uskoči i pošto joj je ovaj to, držeć se ovlaštenim suprugom njezinim, silom pomoću družine svoje zapriečio, učinio je Adam Marković poglavarstvu prijavu poradi zločinstva otmice.

Digitized by Google

Kada su na to Stjepan Goman i četiri druga po oružnicih uapšeni, budu proti njim uz odredbu iztražnoga zatvora vodjeni izvidi po sudcu iztražitelju.

U ovih saslušani su Mara, Adam i Imbro Marković te su izrazito tvrdili, da niti je Mara na ciganski način u Ladjevcu za Stjepana Gomana pošla, a niti je neprestance do 7. svibnja t. g. s njim bila. Ovo su ta tri Markovića i pri svom suočenju sa bivšimi uapšenici cigani kotlari ponovili.

Istom kada su svjedoci navode Stjepana Gomana i njegove družbe pogledom na odnošaj njegov prema Mariji Marković potvrdili, priznadoše odnošaj ovaj takodjer Marija i Adam Marković pod 1. lipnja 1881. izpričavajuć se prva da se je bojala, da će ju Stjepan Goman opet k sebi uzeti, ako bude pušten, a ona k njemu poradi toga natrag neće, što ju tuče; Adam Marković pak izgovarao se je, da je toga radi svjedočio krivo, sto se je bojao, da će ga uapšeni cigani kotlari ubiti, ako iz zatvora izadju.

Akoprem se sveza izmedju Stjepana Gomana i Marije Marković nemože pravnovaljanim brakom smatrati, to se ipak u djelovanju prvopomenutoga — djelotvornom zapriečavanju potonje u povratku njezinu k roditeljem — nemože prema §. 2. slovo e) k. z. nazrievati čin, kažnjiv po kaznenom zakonu, pa pošto su Marija, Adam i Imbro Marković zaniekali odlučnu onu činjenicu, koja za Stjepana Gomana i drugove uvjetuje bezkaznenost po §. 2. slovo e) k. z. suprot svojemu boljemu znanju i izraženom nakanom, da ih zadrže u zatvoru, to je opravdano poteći ih pod obtužbu.“

Kr. sudbeni stol u P. osudom od 28. srpnja 1881. br. 1875. odriešio je po §. 250. toč. 3. k. p. od obtužbe sva tri obtuženika.

Razlozi ove osude glase ovako:

„U kaznenih, na prijavu Adama Markovića po iztražnom sudcu kr. sudbenoga stola u Požegi proti Stjepanu Gomanu ciganinu kotlaru i drugovom, radi zločinstva javnoga nasilja otmicom počinjena na štetu Mare Marković ciganke, vodjenih predizvidih, saslušani su kao svjedoci Mara Marković, otac joj ciganin i sitni kovač Adam Marković i brat Imbro Marković, koji su uztvrdili, — kako to iz pročitanih na glavnoj razpravi njihovih preslušnih zapisnika proizlazi, — da je dne 7. svibnja 1881. u Požegi Stjepan Goman pomoću svojih drugova Maru Marković silom oteo, bacio na kola i odvezao put Brestovca; ona da je kod posljednje krčme u Požegi skočila s kola, pobjegla u jednu avliju, te kad je do nje njezin brat došao, sjela na njegova kola; nu sutradan da ju je Stjepan Goman sa svojom družinom u Brestovcu opet oteo, pa da je proti svojoj volji u njegovoj vlasti bila, dok ju nisu usljed prijave njezina otca Adama Markovića, učinjene kr. podžupaniji u Požegi

Digitized by Google

i kr. oružničkoj postaji u Kamenskoj, oružnici oslobodili, a Stjepana Gomana i njegova četiri druga uhitili.

Uhićenici, od kojih je proti dvojici i iztražni zatvor odredjen bio, priznali su tečajem predizvida, da su Maru Marković u svoju vlast dobavili i zapriečili joj, da ne uskoči, nu podjedno su uztvrdili, da je prošle godine o sv. Stjepanu kralju Stjepan Goman uzeo Maru Marković za ženu, svatbu da su obavili u Ladjevcu kod Okućana po ciganskom običaju bez svećenika i da je Mara Marković od to doba neprestance bila i živila u družtvu sa svojim na ovaj način stečenim mužem, dok se nije dne 7. svibnja 1881. sastala u Požegi sa svojimi roditelji i braćom, te tada htjela od Stjepana Gomana uskočiti, što joj je ovaj, držeći se ovlaštenim suprugom njezinim, sa svojom družinom zapriečio.

Mara, Adam i Imbro Marković, saslušani po sudcu iztražitelju o tih, po Stjepanu Gomanu i drugovih mu uztvrdjenih činjenicah i suočeni s ovimi, odlučno zanijekaše, da niti je Mara Marković na ciganski način za Stjepana Gomana pošla, niti da je s njim neprestance do 7. svibnja 1881. bila.

Istom tečajem kašnjih predizvida, kada su svjedoci Sjepana Gomana potvrdili navod njegov pogledom na njegov odnošaj prema Mariji Marković, priznadoše odnošaj ovaj i obtuženici Marija i Adam Marković tvrdeć, da je Mara Marković dne 7. svibnja 1881 od tobožnjega svoga muža pobjegla s toga, što je ovaj s njom zlo postupao.

Akoprem se sveza izmedju Stjepana Gomana i Mare Marković nemože pravno-valjanim brakom smatrati, to ipak u djelovanju prvopomenutoga i družine mu t. j. djelotvornom zapriečivanju Mare Marković, da se svojim roditeljem vrati, kr. državno odvjetničtvo nije prema §. 2 sl. e) k. z. nazrievalo kažnjiv čin po kaznenom zakonu držeći, da se je Stjepan Goman s drugovi nalazio u bludnji, usljed koje se je smatrao ovlaštenim suprugom Marije Marković, pa ga s toga nije obnašlo dalje progoniti radi zločinstva javnoga nasilja otmicom.

Usuprot drži obtužba, da su Mara, Adam i Imbro Marković tim, što su suprot boljemu svomu znanju zanijekali odlučnu onu činjenicu, koja za Stjepana Gomana i drugove mu uvjetuje bezkaznenost po §. 2. slovo e) k. z., počinili zločinstvo potvore po §. 209. k. z.

Nu presudjujući se sud, — premda drži na temelju na glavnoj razpravi učinjena priznanja samih obtuženika Mare, Adama i Imbre Marković dokazanim, da su oni suprot svojemu boljemu znanju pred sudcem iztražiteljem izrično zanijekali, da je Mara Marković sa Stjepanom Gomanom lanjske godine o sv. Stjepanu kralju na ciganski način vjenčala se i od to doba sve do 7. svibnja 1881. s njim živjela, — s ovim u obtužbi izraženim pravnim mnienjem složiti nemože, jer ako se i dopusti, da su se Stjepan Goman i drugovi nalazili u takovoj

Digitized by Google

bludnji, koja po §. 2. slovo e) k. z. uvjetuje bezkaznenost njihovu, to ipak ta bludnja otimača nije mogla otetu Maru Marković, otca joj Adama i brata Imbru Marković lišiti ovlasti, da proti umišljenom pravu otimača i protupravnoj sili traže pomoći u poglavarstva, odnosno da otimače doglase poglavarstvu.

O zločinstvu potvore moglo bi se u nazočnom slučaju samo onda govoriti, kad nebi bilo istina, što su obtuženici uztvrdili, da je najme Stjepan Goman s drugovi Maru Marković proti njenoj volji oteo i u svojoj vlasti držao, jer samo tad bi bili obtuženici lažljivo okrivili Stjepana Gomana i drugove mu, odnosno prišili im takovo djelo, koje bi se uz uvjet, da neima mjesta uporavi §. 2. sl. e) k. z., kvalificiralo kao zločinstvo javnoga nasilja otmicom. Nu pošto sud čin ovaj, — koj u ostalom i Stjepan Goman s drugovi priznaje, — istinitim smatra, to se nemože reći, da su obtuženici Stjepana Gomana i drugove mu lažljivo okrivili, t. j. prišili im čin, koji Stjepan Goman i drugovi mu počinili nisu. Ako pak taj čin, koj sadržava sva objektivna obilježja po zakonu za zločinstvo javnoga nasilja otmicom potrebna, — izuzam zlu nakanu, — nije se ipak mogao u konkretnom tom slučaju otmičarom kao zločinstvo ubrojiti sbog pomanjkanja zle nakane usljed bludnje, u kojoj su se otmičari nalazili, to ipak ta okolnost obtuženikom nemože ni najmanje na uštrb biti, pošto su oni bivši preslušani kao svjedoci imali navesti samo faktum, nipošto pako pravno mnienje o tom, da li i kakovo kažnjivo djelo taj faktum po kaznenom zakonu tvori.

Pošto dakle čin, da su Stjepan Goman i drugovi Maru Marković oteli, nije prišiven, jer je istinit; pošto nadalje u zanijekanju pred sudcem iztražiteljem one okolnosti, da je Mara Marković za Stjepana Gomana na ciganski način pošla i s njim živila, neima nikakove okrive, i pošto ovo zanijekanje, u koliko bi možda tvorilo kakovo drugo kažnjivo djelo, nije naročito u tenoru obtužbe kao inkriminirano iztaknuto: — to se je u pomanjkanju objektivnih obilježja za zločinstvo potvore po §. 209. k. z. morala po §. 250. toč. 3. k. p. izreći osuda odriešujuća.“

(Svršetak sliedi.)

Zanimiva presuda.

Početkom mjeseca rujna prošle godine pronio se bio glas ob osudi, koju da je Nj. veličanstvo car i kralj Franjo Josip I kao obran sudac izrekao u preporu, nastalom medju vladom Englezke i onom republike

Digitized by Google

Nicaragua u centralnoj Americi, iz ugovora sklopljena medju obima vlastima 28. lipnja 1860.

Osudu zajedno sa izvješćem (Vortrag) — ovo nije drugo nego osnova osude — i ostalimi akti, odnosećimi se na ovaj prepor, priobći t. z. plava knjiga (Parliamentary papers) od god. 1881. Tu je štampano diplomatičko dopisivanje o preuzeću zvanja obranoga sudca, zatim državni ugovor, uglavljen 28 lipnja 1860. medju Englezkom i Nicaragua, i sama osuda sa razlozi. Broj C. 3058 sadržaje doslovce i parnične spise, što su ih obie stranke predale carskomu sudcu i to: 1. Razlaganje ovoga slučaja po Englezkoj (British case); 2 Razlaganje slučaja od strane republike Nicaragua (Exposé par le Gouvernement de Nicaragua des faits relatifs aux points de discussion); 3. Odgovor englezki na 2 (Britisch Counter- Case) i 4. odgovor republike Nicaragua na 1. (Réponse aux documents du Cabinet Britannique). Pisma pod 1 i 3 pisana su englezkim, a pod 2 i 4 francezkim jezikom. — Nj. Veličanstvo kao sudac potražilo je mnenje u ovom poslu od Antuna viteza Schmerlinga, predsjednika najvišega suda u Beču; dra. Josipa Ungera, predsjednika državnoga suda i grofa Mailatha, predsjednika najvišega suda ugarskoga. — Nedvojbeno je, da je dr. Unger sastavio osudu i razloge.

Povod ovomu preporu jest sliedeći: 28. lipnja 1860. uglavi englezka vlada ugovor sa republikom Nicaragua; na osnovu ovoga ugovora Englezka je napustila svoje pokroviteljstvo nad zemljom Moskito-Indianaca, koja leži na obali karabajskog zalieva. Kao naknadu za prenesenu suverenost nad ovom oblašću Nikaragui, uzela je republika na sebe obvezu, da će za vreme od deset godina plaćati Moskito-Indijancem 5000 dolara godišnje, radi poboljšanja njihovog socijalnog stanja i za izdržavanje njihovih vlasti. Ugovoreno je takodjer, da pristanište Greytown bude slobodno pristanište, i da se nesme naplaćivati nikakva brodarina. No od ožujka 1866. poglavaru Moskita nije izplaćivana godišnja pomoć, a vlada republike Nikaragua pravdaše svoje držanje tim, što tvrdjaše, da republici nije dano pravo „vršenja pune suverenosti“ nad zemljom Moskito-Indianaca — česa opet britanska vlada, po svom shvaćanju, nemogaše naći u ugovoru zaključenom u Managi. Gledeć na pristanište Greytown vlada Nikarague ostala je pri tom, da ima pravo pobirati uvoznu i izvoznu taksu, ma da su joj činjene predstavke u protivnom smislu od strane englezke vlade i rezidenata stranih sila. Kako se obie vlade nisu mogle složiti u tumačenju ugovora, složiše se, da se podvrgnu izbornoj presudi, za koju umoliše cara austrijskog. Pobuda da su Austriju za sudca uzeli, u tom je, što se ciela stvar vrlo malo tiče austrijskih interesa i što Austrija neima u Greytownu svoga konsulata.

Presuda, koju je car i kralj Franjo Josip 2. srpnja 1881 izrekao,

Digitized by Google

ne glasi u korist Nikarague. Car presudjuje, da suverenstvo Nikarague nad oblašću Moskita nije puno i neograničeno, nego da je samoupravom, koja je priznata Moskito-Indijancem, ograničeno. Dalje se izriče, da republika nije ovlašćena pobirati uvoznu i izvoznu taksu od robe, koja se uvozi ili izvozi iz Greytownske luke. Nicaragua dužna je zaostalu godišnju rentu u iznosu od 30.859 dolara Moskito-Indijancem izplatit.

Vlada engleska izjavila je vladi austro-ugarskoj, pored zahvalnosti kraljičine caru, da bezuslovno prima presudu.

Dr. Ivan Kaspar Bluntschli.

Bluntschli se rodi 7. ožujka 1808. u Zürichu. Svršiv pravne nauke na sveučilištih u Berlinu i Bonnu dodje g. 1833. u svoj rodni grad, postade ovdje profesorom rimskoga i njemačkoga prava, ode 1847. kao profesor njemačkoga i državnoga prava u Monakov, a g. 1861. u Heidelberg. 21. listopada 1881 raznese žica po svietu glas, da je Bluntschli-u pala kap, i da je odmah izdahnuo.

Bluntschli je pokazao koliko čovjek može učiniti, prem je život naš kratak. Neumorne marljivosti, imajuć uvjek pred očima viši cilj, sakupljaše mladi Bluntschli što god je više mogo znanja, te je spadao medju najrevnije učenike Savigny-a i Niebuhra, a kasnije u nauci medju njihove privrženike. Zanimivo je, da je Bluntschli kao profesor počeo sa rimskim, a svršio sa državnim pravom. God. 1833. primi profesuru na sveučilištu svoga rodnoga grada i tu napisa „Verfassung des Standes Zürich“, a kasnije „Die Rechts- und Staatsgeschichte der Stadt und Landschaft Zürich“; u prvoj razpravi, koja zasjeca u državno pravo, u razpravi „Das Volk und der Souverän“ sliedi načela konzervativna. U ovo doba vodi se živahna borba medju historičkom i filozofskom metodom; Bluntschli prianjajuć uz onu prizna ipak, da je jedna i druga metoda opravdana i nuždna, jer jedna valja da drugu izpravlja i popunjuje. Pa buduć da je upravo državna znanost do onoga časa izključivo sa filozofskoga, spekulativnoga gledišta razmatrana, odluči dr. Ivan Kaspar Bluntschli poći donekle novom stazom, što je imalo dokazati njegovo glasovito djelo „Allgemeines Staatsrecht“.[1] Država mu je u tom djelu organizovana osoba naroda, koja iz nužde za udruživanjem sama sobom oživi i napreduje; svrha je njena razvitak života naroda, i unapredjenje družtvene dobrobiti. Državno pravo i politika nisu nego dvie

[1] Peto izdanje toga djela izdade Bluntschli pod naslovom „Die Lehre vom modernen Staat“, i to 1. sv. „Allgemeine Staatslehre“, 2. sv. „Allgem. Staatsrecht“. a g. 1876. pridruži tomu djelu još i 3. sv. pod naslovom „Die Politik“. Prevoda ima na francezkom, talijanskom, ruskom i japaneskom jeziku.

Digitized by Google

strane jedne te iste žive države, od kojih je jedna s drugom nerazdruživo skopčana. Aristotelov oblik država, koji se osniva na načelniku države, popunio je Bluntschli na temelju prava, koje pripada razredom naroda s kojim se vlada. Organizam države svadja na potrebe i sposobnosti čovječje naravi, te ge prikazuje pravom slikom i prilikom čovjeka. Osobitu je pomnju posvetio ispitivanju odnošaja medju crkvom i državom.

G. 1876. izdade „Die deutsche Staatslehre", djelo po predmetu isto kao i gornje, samo što je predmet znatno stegnut i popularnije napisan. — Velikih si je zasluga steko Bluntschli izdav u družtvu sa Braterom ogromno djelo „Das deutsche Staatswörterbuch", u kojem ima velik broj važnih članaka od njega. Bluntschli je mnogo uvažavao načelo narodnosti, ali je i tu kloneć se skrajnosti išao svojim putem, te je osobito zadnjih godina izticao nuždu medjunarodne zajednice svih naroda. Nedvojbeno da je i ovo dopriniele, što se je živo bavio i razmatranjem medjunarodnih odnošaja, koje nadje svoj izraz u djelu „Das moderne Völkerrecht der civilisirten Staaten".[1] Ako konačno još iztaknemo njegovu „Geschichte der neueren Staatswissenchaft und der Politik", u kojoj je vrlo vješto, živo i točno predočio djelovanje pojedinih državnika, te ako tomu djelu još pridružimo „Geist und Charakter der politischen Parteien", iz kojega je upravo viditi, kako je samomu Bluntschli-u godilo, kad se je mogo po svojoj volji zadubiti u političke pojave — nabrojili smo sva važnija Bluntschlieva djela.

Što je god Bluntschli napisao, sve je napisao, da se drugi pouče, s toga si je i udario zadaćom, da pokrene čitavom znanošću. Čovječnost i civilizacija, ta su mu dva pojma uviek lebdila pred okom; čovječnost i civilizaclja bijaše sadržaj njegovim riečim, svrha njegovim djelom. Najljepši dokaz o tom smjeru pruža glasoviti list, što no ga bijaše pisao grofu Moltke-u naglašujuć pred svim svietom, da je uzvišena zadaća pravu, štititi slaba proti spremoći i sili. U pravu branio bi uvjek politiku, u politici zauzimao se je svom dušom za pravo. Dok bi okom bacio u prošlost, prisluškivao bi uhom sadašnjosti, a srdce, nada bijaše mu u budućnosti. Zadnja mu misao bijaše: ustrojenje družtva evropskih država, u njem je nazrievao jamstvo mira i pomirbe medju narodi. Bluntschli-a više neima, a njegova zamisao? N—n.

Viestnik.

Upravni odbor pravničkoga družtva imao je 5. o. m. sjednicu, poglavito da priredi materijal za glavnu skupštinu. Izvješće čitano o djelovanju

[1] Djelo prevedoše na francezki, ruski, španjolski i kinezki jezik.

Digitized by Google

družtva tečajem g. 1881. pokazuje neprekidni napredak družtva, a izvješće blagajnikovo, uzprkos znamenito većemu trošku minule godine, povoljno financijalno stanje. Glavna skupština držat će se 28. siečnja o. g. Potanje naznačuje se u oglasu, koji je priobćen na drugom mjestu ovoga broja.

— Novi članovi. Pravničkomu družtvu pristupili su početkom o. g. kao članovi sliedeća p. n. gg.: dr. Jakov Radošević, odvjetnik u Vel. Gorici; dr. Hinko Hinković, odvj. perovodja u Varaždinu i Stjepan Šajnović, kot. pristav u Otočcu. — Nadamo se, da će revni povjerenici družtveni postarat se, da družtvu pribave za ovu godinu što više novih članova, jer samo tako moći će ono napredovati i živo podupirati razvoj naše pravoslovne književnosti. Pravničko družtvo izdati će za kratko vrieme liepo djelo, pa bi ako bude podpore, do godine moglo izaći drugo. Ali za to je potrebna obilna marijalna i moralna pomoć, koju pouzdano očekuje od pravničkoga svieta naše domovine.

— Misao o preostrojstvu uprave u Hrvatskoj ventilira se već dosta dugo; početkom ove godine doniele su „Narod. Novine“ povorku članaka, u kojih pisac razlaže svoje nazore, u kojem bi pravcu valjalo ovu reformu izvesti. U upravnom sustavu sadašnjem valjalo bi sadanje prve instancije, podžupanije, dokinuti, pa uvesti upravne kotare, sa manjim teritorijalnim obsegom. To bi bile prve molbe upravne, kojih bi dakako bilo mnogo više, nego li sadanjih podžupanija; drugu molbu činile bi podžupanije, a treću kr. zemalj. vlada. Pisac trudi se dokazati potrebu ovakova ustrojstva, a jer bi ovako izvedeno stojalo mnogo novca, više nego li stoji sada uprava, misli da bi se kod sudstva dalo prištediti, što više ište uprava politička, spojiv na selu upravu i kot. sudove pod jednim šefom, a uz to valjalo bi uvesti okružne sudove i zemaljske sudove, i to dva: u Zagrebu i Osieku. — Ovo je u najglavnijih crtah osnova reforme, koja doduše nije originalna u temeljnom svojem načelu, ali zaslužuje, da se prosudi, pa bi nam vrlo drago bilo, da se teoretičnopraktična nadje ocjena za nju.

Književnost. Tumač kobćemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. Marijan Derenčin. Knjiga II. svezak prvi. Pred nekoliko dana dodje nam u ruke ovaj prvi svezak druge knjige. Obširnije o njem u kojem od sliedećih brojeva „Mjesečnika“.

— Obrtni odnošaji u kralj. zemalj. kaznioni lepoglavskoj, što ih je obnarodovalo ravnateljstvo kaznione po nalogu kr. vlad. odjela za pravosudje povodom obrtničko-umjetničke izložbe u Zagrebu priredjene g. 1881. U Zagrebu 1881. — Preporučamo što toplije ovu knjižicu na uvaženje. Tko nije na vlastite oči vidio predmeta što ih je izložilo ravnateljstvo zemalj. kaznione, ova će mu knjižica predstaviti, što i kakove se stvari prave u kaznioni. U oči ovakih rezultata morali bi umuknuti prigovori, koji su i onako vrlo daleki od istine.

— Bogolepov: Formalnija ograničenija svobody testamen. u rimskoj klasičeskoj jurisprudenciji. Moskva 1881 str. 283.

— Gradovski: Načala ruskago gosudarstvenago prava. I. i II. svezak. Petrograd 1881. Drugo pomnožano i popravljeno izdanje.

Uz ova izvorna djela prevedena su u najnovijem vremenu na ruski jezik Ihering: „Die Jurisprudenz des täglichen Lebens“; Gudsmitt, Prof. an der Universität zu Leyden: „Pandekten-Kursus“.

Od ruskih časopisa pravničkih odlikuju se svojim sadržajem:

Digitized by Google

— „Žurnal graždanskago i ugolovnago prava. Izlazi u Petrogradu.

— Juridičejski věstnik. Utemeljio ga Kalačev, a izdaje ga moskovsko pravničko družtvo. Izlazi 12 puta na godinu. Vrlo dobar časopis.

— Sbornik gosudarstvenih znanij. Izlazi obično po jedan svezak na godinu u Petrogradu. Do sada izdano je VIII. svezaka.

— Bernhard Singer; „Die Verträge mit Serbien". Beč 1882. Ciena 1 for. 20 novč.

— H. Müller: „Die preuss. Justizverwaltung. Berlin 1881. Ciena 16 maraka (6 for.)

— Demante A. M.: Cours analytique de Code civil. 2. izdanje. T. II. Traité des personnes et des biens. — 8 fran.

— Malapert F.: Histoire de la législation des travaux publics. Ducher. — Ciena 10 fran.

Pravničke svaštice. Pravosudno povjerenstvo, sazvano da vieća o reformi pravosudja u Bosni i Hercegovini, konstituiralo se je 15. prosinca 1881 u Beču i sastavljeno je od sliedećih članova: dvor. savjetnik barvn Lapenna, odsjećni predstojnik barun Krauss, dvor. savjetnik pl. Mercy i kapetan auditor Spaczil — svi od bosanskoga odiela u drž. financ. ministarstvu; dr. Karlo Krall, minist. savjetnik u austr. ministarstvu pravosudja, August Gottel, delegirac ugar. ministarstva pravosudja, Eduard Eichler, viećnik višega suda bosansko-hercegovačkoga, kadija Nezir efendi Skalić i napokon Gluczewski, tajnik bosanske vlade u Sarajevu. Razpravami upravlja barun Lapenna.

— Neobična brzina. Ima doduše primjera, da se i u Americi dugo vuku gradjanske i kaznene parnice, ali slučaj, što se je po pripoviedanju francezkoga časopisa „Le Droit" nedavno dogodio u Americi, zadivit će nedvojbeno sve nas u starom svietu. — Kad su ono Amerikanci slavili stogodišnjicu pobjede svoje kod Yorktowna, kojim je definitivno bila osigurana nezavisnost sjedinjenih država, posla Francezka vojničku deputaciju u Ameriku da čestita, koju su predvodili general Boulanger i obrstar Lichtenstein, koju su Amerikanci vrlo simpatično primili. Oba ova vojnika boravljahu 28. listopada 1881. u Philadelfiji i stanovahu u hotelu Coninental. Oko 6 ure u jutro probudi Boulangera neobičan štropot. Diguuv glavu opazi kod stola, na kojem se nalazila njegova ura i listnica, čovjeka zabavljena poslom. General trgne sablju te poleti proti tatu, koga pograbi te pomoćju svoga druga Lichtensteina zatvori u bližnju sobicu, gdje je imao ostat dok dodje policija. Buffalo Bili zvali su ovoga dobrijana, kojega ime bijaše na daleko i široko poznato. Prije nego li je posjetío generala, ukrade u bližnjoj sobi kesu sa 50 dolara, a u New-Yorku oplienio je on mnogo tudjih kesa na svoju korist. Identičnost zločinca konstatirala se brzo, već oko 7 ure u jutro, u 10 sati dovedoše ga već pred sudca, koji ga odputi pred obtužnu porotu t. j. porotu, koja ga imala staviti pod obtužbu. Pó ure kasnje izreče porcta t. z. bill of indictment t. j. da se stavi pod obtužbu; u $^3/_4$12 ura dodje Bufallo pred porotu, koja ga proglasi krivim kvalificirana zločinstva kradje, a u polak jedan sat proglasi predsjednik suda Allison osudu, kojom se mr. Bufallo odsudjuje na tri godine zatvora. U jedan i pó sata sjedio je već Bufallo u svojoj čelici te dobio priliku razmatrati, kako amerikanski sudovi brzo rade, jer nije trebalo više od sedam sati, da se zločinac uhvati, ispita, odsudi i zatvori.

— Dr. Friderik Maassen, dvor. savjetnik i prof. kan. prava na sve-

Digitized by Google

§. 56 slovo d. grunt. reda sa gledišta materijalnoga i procesualnoga prava.

(Nastavak.)

Na temelju pravomoćne osude može si vjerovnik iz imovine osobnoga dužnika po volji izabrati založni predmet (§. 459 g. p. p.), može segnuti za založenom nekretninom, koje je isti još vlastnikom, a može segnuti i za drugom imovinom osobnoga dužnika.

Vlastnik založnog dobra, koji nije osobni dužnik, nije dužan ništa platiti, on je prema založnom vjerovniku samo u svezi kako ju ustanovljuje §. 447 o. g. z., dužan je naime pustiti vjerovniku „da se namiri iz stvari."

Tako konstruira Nuger u svojem sistemu (System I. strana 533 i 517) petit hipotekarne tužbe; što jedino odgovara načelom založnoga prava. Mimogred budi rečeno, da sudbena praksa krajiških viših sudova petit hipotekarne tužbe proti vlastniku zaduženih nekretnina, koji nije osobno obvezan, konstruira u formulu, da je dužan izplatiti dug pod pretnjom ovrhe na založne nekretnine. Smisao toga petita jednak je Ungerovomu, al je forma nejuristična, jer založni dužnik ima pravo platit dug i tako osloboditi nekretnine zaloga (facultas alternativa), ali na vršenje svog prava nemože se nitko siliti, jer čista stvarna prava pozitivne obveze nenamiću. Nastajući kod odpisa odnosno pripisa pojedinih čestica od zadužene gruntovničke stvarnosti s tereti zajednički zalog, mora tužitelj i proti osobnom vjerovnika i proti založnom dužniku podignuti tužbu (§. 5 naredbe od 19. rujna 1860), ta tužba može zajednički proti obojici podignuta biti.

U najgorem slučaju nastaje dakle suparničtvo, koje samo po sebi razne prigovore dopušta (§. 16 g. p. p.); razni su pe-

Digitized by Google

titi, a i moguć je slučaj potrebe, da se druga tužba podići mora.

Da li te procesualne potežkoće kod odsvojenja založnog dobra u obće deterioriraju položaj založnoga vjerovnika?

Nipošto!

Njemu pristoji pravo zajedničke tužbe, prigovore ima iste i založitelj koje i njegov nasljednik; (§. 442 o. g. z.), a posebnu tužbu mora tada dići, ako je zanemario ovlast §. 2 naredbe od 19. rujna 1860. Vigilantibus jura!

Materijalno pravo nemienja ni procesualno obseg ni sadržaj prava založnog vjerovnika kad se teretom odpisuje „štogod" od zadužene gruntovničke stvarnosti; sigurnost ista, pravno ovlaštenje isto: privole dakle vjerovnika za slučaj teretna odpisa koje čestice od zadužene gruntovničke stvarnosti netreba.

Toga mnenja bijaše i cislajtanska vlada, jer u „Motivenberichte" k zakonu od 6. veljače 1869 i to za §. 1 veli:

„Die Umstaltung des Singularpfandes in ein Simultanpfand übt dem Gläubiger gegenüber Einfluss nur auf die Form der Geltendmachung seines Pfandrechtes; mag immerhin die Beobachtung einer lästigeren Form hiebei durch erwähnte Umstaltung nöthig werden, so kann doch hierin eine Beeinträchtigung der Rechte des Gläubigers nicht erkannt werden; denn Niemand hat ein Recht darauf, seinen Anspruch gerade nur in einer gewissen Form geltend zu machen. Gäbe es ein solches Recht, so könnten die Gesetze über die Formen im Civilprozesse nicht geändert werden, ja es könnte der Eigenthümer eines mit Pfandrecht belasteten Gutes sein Gut nicht theilweise, z. B. zur Hälfte oder nicht an mehreren Personen zum Miteigenthümer veräussern, weil auch eine solche Veräusserung die Formen bei Geltendmachung des Pfandrechtes berührt. Wenn nun durch Trennung eines Stückes von einem Gute kein an letzterem bestehendes Recht geändert wird, so besteht auch kein Grund, dass wegen dessen die Befugniss des Eigenthümers zu einer solchen Trennung beschränkt und von einem Vorwissen oder einer Einwilligung anderer Personen abhängig bleiben müsste."

I sa tehničke strane gruntovničke provedbe takova teretna odpisa, odnosno pripisa neima zaprieka. §. 1 navedenoga cislajtanskoga zakona glasi ovako:

Zur Trennung eines Theiles von einem in den öffentlichen Bü-

Digitized by Google

chern eingatragenen Gute ist die vorgänge Verständigung und Einwilligung derjenigen Personen, für welche dingliche Rechte auf dem Gute eingetragen sind, in dem Falle nicht erforderlich, als für den getrennten Theil eine neue bücherliche Einlage eröffnet wird, und daselbst alle auf dem Gute eingetragenen Rechte, und zwar die Pfandrechte in der Eigenschaft von Simultan-Hypotheken, eingetragen werden.

Zaprieke neima ni tada, kad je dotični sticatelj jur vlastnik koje gruntovničke stvarnosti, ma bila ista i drugim teretom obterećena, jer po smislu §. 17 točke 4 naredbe kr. hr. slav. dalm. vladnoga odiela za pravosudje od 24. prosinca 1876 br. 5715 (odnosno §. 7 alinea 2 naredbe glav. zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 5. lipnja 1879 br. 2087) upisuju se takove čestice kao posebno tielo.

Gruntovno pravo stojeći na temelju českoga gruntovnoga propisa i na temelju u Hrvatskoj valjajućega gruntovnoga reda nije bilo posve na čistu formom glede pripisa obterećenih čestica bud obterećenoj bud neobterećenoj gruntovnoj stvarnosti. Još „Motivenbericht“ zakona od 6. veljače 1869 veli, da se takav pripis nedopušta:

„weil es mit der Aufrechterhaltung von Ordnung im Grundbuche unvereinbar ist, dass an einem Stücke eines Gutes andere Rechte wirksam seien als jene, welche auf dem Gute eingetragen sind, folglich auch in dem Falle, als einem Gute ein Stück zugeschrieben wird, an diesem Stücke jene Rechte nicht ferner bleiben können, welche früher daran bestanden, es wäre denn — und diess ist ein seltener Ausnahmsfall — dass alle diese Rechte ohne Aenderung ihre Rangordnung auf das ganze Gut, welchem das Stück zugeschrieben wird, übertragen werden. Das Grundbuch ist nämlich zu verlässlicher Auskunft darüber bestimmt, welche Rechte allein mit absoluter Eigenschaft an einem Gute bestehen. Diese Auskunft kann das Buch aber nur dann gewähren, wenn daselbst für jedes Gut ein besonderer Conto eröffnet ist, auf welchem die das Gut im Ganzen oder nach Quoten betreffenden Rechte verbucht werden. Einem Conto, dessen einzelne Posten bald ein Ganzes, bald eine Quote, bald ein einzelnes Stück des Ganzen, bald einige Einzelstücke u. s. w. betreffen, würde man aber Klarheit, Uebersichtlichkeit und Ordnung kaum noch zu billigen können; denn eine derartige Aufschreibung wäre nicht sowohl ein Conto, als vielmehr ein Stück eines Journals.

Isti zakon zauzimlje još stanovište „tutellae“ nad privatnim

Digitized by Google

ovlaštenikom, te dozvoljava tek promjene parcela sa narodno-ekonomičkih razloga, misleć tim koristiti realnim ovlaštenikom.

Već na temelju zakona od 25. srpnja 1871 br. 95 i 96 izašli zemaljski zakoni u pogledu sastavljanja novih gruntovničkih uložaka dozvoljavaju za razno obterećenje čestice posebna gruntovnička tiela uz sliedeće motive :

§. 4. Eine weitere Aufgabe der vorliegenden Gesetze besteht darin, die im allgemeinen Grundbuchsgesetze offen gelassene Frage zu entscheiden, ob nur ein, oder ob mehrere Grundbuchskörper in dieselbe Grundbuchseinlage einzutragen sind. Der Natur des Grundbuches, welches einem über den Grundbesitz geführten Realkonto verglichen werden kann, würde es mehr entsprechen, wenn für jeden Grundbuchskörper ausnahmslos eine besondere Einlage eröffnet würde. Die Anwendung dieser Regel erscheint aber nur in Ansehung solcher Grundbuchskörper angemessen, welchen im volkswirthschaftlichen Verkehre ein grösseres Gewicht zukommt und welche namentlich einen solchen Werth haben, dass sie für sich allein als Grundlage der gewöhnlichen Creditgeschäfte dienen können. Wenn man aber für jeden einzelnen noch so unbedeutenden Grundbuchskörper ausnahmslos eine besondere Einlage anlegen und führen müsste, so dürfte dadurch nicht blos die erste Anlegung des Grundbuches erheblich erschwert, sondern es würden auch in Beziehung auf die Führung des Grundbuches sowohl für die Gerichte, als für die Parteien bedenkliche Schwierigkeiten geschaffen werden. Diese erhellen sofort, wenn man daran denkt, dass der Eigenthümer kleiner Grundbuchskörper leicht in die Lage kommen kann, für die Aufnahme eines mässigen Darlehens viele Grundbuchskörper verpfänden zu müssen. Würde in einem solchen Falle jeder Grundbuchskörper in einer besonderen Einlage eingetragen sein, so müsste die Parthei bei der Bewerbung um das Darlehen eben so viele Grundbuchsauszüge, als Grundbuchskörper verpfändet werden sollen, erheben und bezahlen. Für die Grundbuchsführer aber müsste bei Ausfertigung der Grundbuchsauszüge, sowie bei der Eintragung des Pfandrechtes in zahlreiche Einlagen eine ausserordentliche grosse Arbeit erwachsen. Dieser Aufwand an Mühe und Kosten würde, wenn mann es häufig mit Liegenschafteu von unbedeutenden Werthe zu thun hätte, gewiess als ein unverhältnissmässiger erkant und beklagt werden. Wenn auch die Bodenzerspliterung gegenwärtig noch nicht so weit gediehen ist, dass mann annehmen könnte, dass derartige Verhältnisse in grösserer Ausdehnung bestehen, so scheint es doch mit Rücksicht auf die Beseitigung der gesetzlichen Theilungsbeschränkungen vorsichtig, die Eventualität

Digitized by Google

pisa odnosno pripisa rečene čestice, te se stoga po §. 129 gr. r. odbiti moraju.

Da li se u tom slučaju prema §. 122 gr. r. ima dozvoliti predbilježba, zamoljene uknjižbe prava vlastničtva za odpisati se imajuće čestice?

Pravo zaloga proteže se na sve dielove zaloga (§. 457 o. g. z.) i nitko se prisiliti nemože, da svoje stečeno pravo napusti. Predbilježba nebi se stoga ni opravdati mogla, da se tim prvenstvo nebi sačuvalo.

Gruntovni red zato traži za predbilježbu zamoljena prava izpravu (§. 67 g. r.) i to takovu, kojom se ustupljuje ili dopituje pravo na nekretno dobro, koje se upisati ima ili kojim se upisano već pravo na drugu osobu prenosi, obterećuje, u redu prvenstva ili drugim načinom promjenuje ili ukida.

Pošto izprava s dozvolom na bezteretan odpis nepredleži, a traži se odpis bezteretan, to se na predbilježbu zamoljena odpisa odnosno pripisa dozvoliti nemože, jer manjka substrat dozvoli — izprava.

Samo u slučaju kad vjerovnik nebi htio dati dozvolu za bezteretan odpis koje čestice od zadužene gruntovničke stvarnosti, a novi bi vlastnik prema ovlasti §. 1425 i 1425 o. g. z. hipotekarnu tražbinu u sudbeni polog dao, tad se na temelju uredovne izprave o sudbenoj pohrani dozvoliti ima predbilježba zamoljena bezteretna odpisa §. 91 g. r.

Predbilježba ta se dozvoljava, jer polog ovlaštuje, da se u potrebnom slučaju sudbenim putem uztraži dozvola za brisanje, jer polog samo tada izplatu nadomeštuje, ako je zakonito položen, što se očitovanjem dužnika ili sudbenom osudom dokazuje (rješitba od 25. rujna 1862 br. 6472 G. U. 1564), i samo tim putem dolazi se do uknjižbe prava vlastničtva, jer gruntovna oblast nije pozvana da odlučuje o prestanku založnog prava ureda radi bez sudjelovanja stranaka. Eventualnu odštetu radi izplate prije roka ima pravo tražiti od osobnog dužnika.

4. Za slučaj, da je uknjiženo pravo podzaloga na hipoteku, koje vlastnik (založni vjerovnik prema vlastniku, a dužnik prema podzaložnom vjerovniku) novom vlastniku odpisati se imajućih

Digitized by Google

čestica od zadužene gruntovničke stvarnosti dade privolu za bezteretan odpis, to ako predleži dozvola i podzaložnoga vjerovnika, dozvoljuje se uknjižba bezteretna prepisa. Nepredleži li ta dozvola to se obavlja uknjižba bezteretna prepisa tih čestica na novog vlastnika dodatkom, da će podpuna pravna moć bez teretnog upisa nastupiti tek onda, kad bude izbrisano pravo podzaloga (§. 79 g. r.)

I u tom slučaju može molitelj izkazati neeksistentnost kakove štete za sigurnost istog, a i tu će gruntovni sudac po svojoj razboritosti odlučiti.

(Konac sliedi.)

Ima li mjesta ostavinskoj razpravi iza smrti člana plemićke zadruge, koji je ostavio samo idealni svoj dio plemićke zadružne imovine?

Po stanovah §§. 34 i 36 izvanparb. post. imade se ureda radi iza smrti svake preminule osobe sastaviti smrtovnica, te povesti ureda radi ostavinska razprava, ako je ta osoba ostavila imovinu.

Držeći se ovih ustanova, u pogledu kojih u zakonu iznimaka neima, poveli su sudovi u prvih godinah iza kako je u kriepost stupio izvanparbeni postupnik od 9. kolovoza 1854 ostavinsku razpravu poslje smrti člana zadruge bez razlike dali je zadruga urbarska ili plemićka, ako je dotičnik samo posjednik idealnoga diela zadružne imovine.

Tim povodom izdalo je ministarstvo za pravosudje naredbu od 7. travnja 1857 br. 22856 intimiranu svim sudovom okružnicom kr. banskoga stola od 22. travnja 1857 br. 2133, kojom se odredjuje, da se neima postupati po propisih izvanparbenoga postupnika od 9. kolovoza 1854 iza smrti člana zadruge, kojemu pripada samo idealni dio zadružne imovine, a nije ostavio nikakve posebne vlastite imovine.

Pošto ova ministarska naredba razliku nečini izmedju urbarske i plemićke zadruge, već govori u obće o zadruzi, pita

Digitized by Google

des späteren Vorkommens einer weitgehenden Bodenzerstücklung ins Auge zu fassen.

Uzprkos tomu g. Adolfo Rušnov u svom komentaru „k gruntovnom redu“ tumačeć §. 56 d. g. r. navadja: „Ima nazora, da se ustanovom slova d. §. 56 gruntovnog reda neodredjuje saslušanje hipotekarnih vjerovnika u slučaju, da se samo odpis sa teretom imade obaviti.

Nu ovo se neizpostavlja iz ove zakonske ustanove, jer ista nečini razlike izmedju odpisa s teretom i odpisa bezteretnoga; nazor pako, da odpis s teretom za hipotekarnoga vjerovnika nije nikada štetan, nije opravdan, jer se svakim odpisom hipoteka razciepkuje, a po okolnostih tim i vriednost iste umanjuje, osobito, ako je novi gruntovni vlastnik iste čestice poznat kao loš gospodar.“

Njegovo tumačenje polazi od načela: cum lex non distinguit, nec nostrum est distinguere. Pripisi stečenih čestica od zadužene gruntovničke stvarnosti imaju se prema §. 55, sl. c. gruntovnog reda, §. 19 odnosno 11 ces. patenta od 18. travnja 1853 (br. 65 d. z. l.) na novo otvoriti se imajući uložak upisati, imao sticatelj ili ne imao u istoj katastralnoj občini nekretnina; bile ove zadužene ili ne, realni vjerovnik u nikakovu koliziju doći nemože niti sa novim vlastnikom niti sa realnim dužnikom istoga, izuzam slučaj njegova sporazumka (§. 56 lit e). Njemu, kako razložismo neprieti pogibelj niti na polju materijalnoga prava niti na polju procesualnoga prava. Hipoteka tim se ni najmanje neciepa, jer ostaje zajednički zalog. Prema založnom vjerovniku zalog čini jedinstveno tielo, u uložku čini posebno gruntovno tielo, i sve su čestice, bilo ma u koga correaliter zadužene (§. 457 i 891 o. g. z.) a vjerovnik ih zajedničkim da i jednostranim, proti realnom dužniku t. j. vlastniku naperenim, procesualnim sredstvom može realizirati.

Juristički o razciepanosti ni govora neima.

I razlog, da može novi vlastnik biti loš gospodar negovori proti našem nazoru, jer tada bi trebala dozvola i za alienaciju cielokupne zadužene gruntovne stvarnosti, što je proti ustanovi §. 466 o. g. z. i proti načelom prava vlastničtva (§. 354 ogz.)

Digitized by Google

U ostalom gradjansko pravo je i deterioraciju zaloga pred očima imalo, jer je stvorilo ustanovu §. 458 o. g. z. za slučaj, kad se pronadje, da zalog nodostaje, dozvoliv, da vjerovnik ima pravo tražiti ini privremeni zalog, a primjerenost tu označuje u §. 1374 o. g. z. po cieni kuća u polovini a za zemljišta dvie trećine iste.

Ustanova §. 55 lit. d. g. r. biti će da je samo bezteretni odpis imala pred očima, jer govori o sigurnosti založnoga vjerovnika, jer samo pod tim uslovom mogao je govoriti ob neeksistentnosti štete, samo radi toga mogao je tražiti, da se doprinese privola realnoga vjerovnika, a tek lit. e istog §. govori o prenosu s tereti, te odredjuje sporazumljenje vjerovnika „o redu prvenstva i ob odnošaju prava vjerovnika u obziru stvarnosti gruntovničke“, a negovori ništa o sigurnosti, jer ta je prenosom tereta, — kako vidismo nedvojbena, jer zalog ostaje isti.

Obrazloženja gruntovnom redu od godine 1855 — u koliko znamo — vlada izdala nije, nu gruntovni red osnovan je na radnjah, učinjenih na temelju minist. naredbe od 18. travnja 1854 br. 65 d. z. l., a ta u §. 55 doslovce veli: „Da die intabulirten Gläubiger eine ziffermässige Theilung der Forderung im Sinne der §§. 18 u. 19 des XXI. Art. vom Jahre 1840 sich gefallen lassen müssen, und da es für das Grundbuchsanlegungsgeschäft von Wichtigkeit ist, jede weitrandige und verwickelte Uebertragung der Lasten ferne zu halten, so ist es unzulässig, eine oder mehrere Posten im ganzen Betrage in den Lastenstand mehrerer Grundbuchskörper zu übertragen.“ Alinea druga tog §. dozvoljava iznimice samo simultane hipoteke i ta nas ustanova nuka na mnenje, da §. 56 lit. d. nije van bezteretan odpis imao na umu.

3. Ako privola vjerovnika na bezteretan odpis nepredleži, već predleži (i nepotrebna) privola za odpis s teretom, a novi vlastnik moli bezteretan odpis odnosnno pripis, neizkazajuć neeksistentnost pogibelji za sigurnost vjerovnika, to se njegova molba mora ex primo dekreto odbiti; jer alegirane činjenice nedopuštaju zakoniti zaključak na dozvolu zamoljena bezteretna od-

Digitized by Google

nodobnih nasljednika, ima jih razpravna oblast opetovano pozvati, da tužbu na razvrgnuće zajednice tim sigurnije u novom produljivom zapornom roku podnesu, jer će se inače ostavinska razprava smatrati kao ošastna.

Ako i iza ove prietnje nasljednici za sučavanje svojih prava nikakovih koraka nepreduzmu, bilo bi svrsi shodno, — ako ima nade, da će se još drugi koji nepoznati nasljednici prijaviti, — prije nego što se državni erar obavjesti, da je ostavina ošastna ostala, postupati analogno propisu §. 128 izvanparb. post. t. j. izrokom pozvati eventualne ostale nepoznate nasljednike, da svoje pravo nasljedno uz rok od godine dana prijave.

Ako se nebi u navedenom izročnom roku nitko kao nasljednik prijavio, morao bi sud ostavinu državnom eraru kao ošaštnu na razpolaganje staviti, koji bi dakako, da svoje pravo realizirati može, imao takodjer nastupiti put parnice na razvrgnuće zajednice u svrhu, da se izluči idealni dio, koji pripada od zadružne imovine, preminulom članu plemićke zadruge.

Cielom tom iznimnom postupku moglo bi se na put stati, da se sada prigodom sastavljanja gruntovničkih uložaka po zakonu od 16. rujna 1876 unos „plemićka zadruga“, koji je onako §. 36 zadružnog zakona proglašen protuzakonitim unosom, izpravi, te unesu pojedini članovi plemićke zadruge kao suvlastnici na odnosne, kratkim putem ustanoviti se imajuće, alikvotne dielove.

Kako bi se to polučiti moglo o tom drugi put.[1]

A. Rušnov.

Naslov na pravo zaloga jest bitan uvjet za predbilježbu prava zaloga.

U članku „Ima li mjesta predbilježbi prava zaloga na temelju izvadka iz trgovačkih knjiga, vodjenih po propisu §. 25 trg. zak. od 16. svibnja 1875“, tvrdi se na koncu: „da se na temelju kontovnih izvadaka iz trgovačkih i obrtničkih knjiga po

[1] Ovo bi bio najsgodniji i najkraći put, da se po malo razvrgnu još postojeće plemićke zadruge, u pogledu kojih žalibože sve do danas neimamo posebnoga zakona, premda je od osobite nužde, da se takav zakon što prije

Digitized by Google

§. 88 sl. c. gruntovnoga reda predbilježba prava zaloga dozvoliti može u pogledu onih tražbina, uvrštenih u kontovnom izvadku, u pogledu kojih je u istom pravni naslov naveden ili inače izkazan, ako dokazna moć odnosnih kontovnih unosa po §. 31 trg. zak. od 16. svibnja 1875 ugasla nije, te ako predleži na odnosnom kontovnom izvadku sudbena ili bilježnička potvrda, da je trgovačka ili obrtnička knjiga, iz koje je isti kontovni izvadak izvadjen, vodjena po smislu §. 25 trg. zak., propisano parafirana, te da se s istom slaže."

Iz ciele razprave vidi se, da pisac navedenoga članka, nigdje netraži zahtjev „pravnoga naslova na pravo zaloga" za predbilježbu prava zaloga, jer jednom nalazi „bitni uvjet po tom paragrafu (88 gr. r.), da predleži potvrda na kontovnih izvadcih, da se knjige vode, kao što treba" — zatim veli:

da ima mjesta predbilježbi na temelju privatne izprave (dakle općenito), ako ova odgovara općenitim ustanovam §. 63 grunt. reda, i ako može po propisih gradj. post. služiti za dokaz; nadalje zahtjeva, da mora onaj, koji traži predbilježbu prava zaloga, kazati pravni naslov pojedinih tražbina, upisanih u izvadku kontovnom, u koliko se takav iz samoga izvadka razabrati nemože, jer to da je glavna potrebština za gruntovni unos, bio on uknjižba ili predbilježba (vidi §. 449 ogz. i §§. 87, 63 grunt. reda) pa se poziva dapače na rješitbu vrhovnoga suda u Beču od 25. listopada 1872 br. 25 (Spruchrep.), po kojoj, da je isti vrhovni sud po §. 26 i 36 grunt. reda (bolje zakona) od 25. srpnja 1871 dozvolio predbilježbu na temelju kontovnoga izvadka.

Prije nego se upustim u dokaz tvrdnje, da za predbilježbu prava zaloga treba redovito izkazati naslov na pravo zaloga, moram iztaknuti, da se pisac članka u br. 11 A. Mjesečnika krivo poziva na rješitbu bečkoga vrhovnoga sudišta od 29. li-

---

donese. Nu drugo je pitanje, koje valja osobito uvažiti, bili ovakav postupak, premda juristično možebiti posve korektan, bio opravdan s gledišta narodnoekonomičkoga? Nebi li se takovim postupkom otvorila nova vrata diobi zemljišta in infinitum, koja nam je već zadružnim zakonom od g. 1874 naniela s narodno-gospodarstvenoga gledišta mnogo zla? Op. ured.

Digitized by Google

se: da li se ova naredba proteže i na plemićke zadruge, t. j. da li se i uzprkos ove naredbe povesti ima ostavinska razprava iza smrti člana plemićke zadruge, ako je ovaj bio samo posjednik idealnoga diela iste zadruge?

Kada je spomenuta ministarska naredba izdana, nije još obstojao poseban zadružni zakon, te nije bilo posebnih propisa u pogledu urbarskih i plemićkih zadruga, dosljedno tomu nije upitna ministarska naredba učiniti mogla nikakove razlike izmedju urbarske i plemićke zadruge.

Nu drugčije se stvar imade odkada je u krieposti zakon zadružni od 3. ožujka 1874 br. 18 Sbornika.* Ovaj zakon nepoznaje drugih zadruga do urbarskih, te neoznačuje dosadanju plemićku zadrugu više „zadrugom“ već „seoskim plemstvom“, što jasno proizlazi iz ustanove §. 36 zadružnoga zakona od 3. ožujka 1874, koja glasi doslovce: „Ovaj se zakon neproteže na seosko plemstvo nebivše u svezi podaničkoj, makar da mu je posjed unešen u gruntovnici kao zadruga.“

Ovom se ustanovom dakle seosko plemstvo, koje skupno živi na jednom gruntu, nesmatra za zadrugu makar da je posjed istoga unešen u gruntovnici kao zadruga, pa se time i izriče svaki gruntovni unos, koji označuje gruntovnim vlastnikom odnosnih nepokretnosti „plemićku zadrugu“, za nepravilan i protuzakonit.

Obzirom na ovu ustanovu te gledom na §. 33 istoga zadružnoga zakona, koji izrazito odredjuje, da će, čim ovaj zakon u kriepost stupi izgubit svoju valjanost svi zakoni i pravni običaji tičući se odnošaja zadružnih, na koliko se ovomu zakonu protive, a napose da će prestat ustanove zak. članka IV. od god. 1870 (zakon o zadruga od god. 1870) — čim je zakon zadružni od god. 1870 bez ikakvoga priuzdržaja za plemićke zadruge posvema izvan krieposti stavljen — nemože se institut „seoskoga plemstva“, u gruntovnici krivo upisan kao plemićka zadruga, smatrati za ino nego za zajednicu dobara, koja se ima prosuditi po propisih XVI. poglavja o. g. z.

Obzirom na ovo, što sam do sada spomenuo tvrdim, da ima mjesta ostavinskoj razpravi i o idealnom dielu imo-

Digitized by Google

vine plemićke zadruge pripadajućem pojedinom preminulom članu iste zadruge.

Nastaje samo pitanje: kako će se ustanoviti idealni dio zadružnoga imetka, pripadajući preminulomu članu plemićke zadruge u svrhu ostavinske razprave?

Ja mnijem, da se imade u takovom slučaju postupati ovako:

Iza smrti svakoga člana plemićke zadruge ima se u smislu §§. 34 i 36 izvanparb. post. smrtovnica sastaviti.

Ostavinsko razpravni sud odnosno sudbeni povjerenik ima iza sastavljene smrtovnice urediti ročište, te na isto pozvati ne samo nasljednike preminuloga člana plemićke zadruge već na temelju rodoslovja, koje se ureda radi od nadležnoga župničkoga ureda pribaviti imade, i sve odnosne članove plemićke zadruge, te nagodbenim putem pokušati ustanoviti dio zadružnoga imetka, pripadajući upitnom preminulom članu dotične plemićke zadruge ili bolje plemićke zajednice.

Ako nagoda za rukom nepodje, ili ako suzadrugari plemićke zadruge na gore navedeno ročište nedodju, ima ostavinski razpravni sud nasljednike uputiti na put pravde, te im ustanoviti zaporni no produljivi rok za podnešenje tužbe na razvrgnuće zajednice, koja se upraviti imade proti onim članovom plemićke zadruge, koji na ročište za pokušaj nagode došli nisu ili pak na nagodu pristali nisu, u svrhu, da se putem sudbene presude ustanovi dio, koji pripada ostavini preminuloga člana plemićke zadruge; a iza kako bude pravomoćnom sudbenom presudom upitni dio ustanovljen, ima se ostavinska razprava nastaviti.

Pita se: što onda, ako nasljednici put pravde nenastupe?

Da se odgovori na ovo pitanje treba razlučiti dva slučaja, t. j. ili imade izmedju nasljednika preminuloga člana plemićke zadruge malodobnika ili neima.

U prvom slučaju ima ostavinsko razpravni sud ili nadležna tutorstvena oblast, ako ova sama nije ostavinsko razpravna oblast, tutorstvo malodobnika primorati prisilnimi sredstvi, predvidjenimi u izvanparbenom postupniku, na podnešenje tužbe na razvrgnuće zajednice; u drugom slučaju t. j. ako imade samo pu-

Digitized by Google

stopada 1872; jer je tom rješitbom izrekao vrhovni sud u Beču, da se predbilježba prava zaloga na kontovne izvadke, sve ako postoji predpostava §. 21 uvedbenoga zakona k trgovačkom zakonu od 17. prosinca 1862, samo onda dozvoliti može, ako je naslov na pravo zaloga izkazan (wenn auch der Rechtsgrund zum Pfandrechte bescheinigt ist); nadalje se pisac krivo poziva na §. 449 gradj. zak., jer i taj §. govori o naslovu na stečenje prava zaloga, a o tom sigurno neće nastati prepor, da je pravni razlog tražbine (causa debendi) vrlo različan od naslova na stečenje prava zaloga.[1] Sad pako prelazim na samu stvar:

Po gruntovnom zakonu za zemlje u carevinskom vieću zastupane, od 25. srpnja 1871. traži se za predbilježbu prava zaloga bezuvjetno, da bude posvjedočen (izkazan, ne baš dakazan)[2] pravni naslov na stečenje prava zaloga;[3] a da i gruntovni red od 15. prosinca 1855 br. 222 d. z. l. isto zahtjeva dokazuje koli razvitak instituta predbilježbe prava zaloga, toli i sam tekst zakona.

Prije raznih Landtafelpatenata nije se u praksi zahtjevao ni izkaz pravnoga naslova tražbine, a najmanje pravni naslov na stečenje prava zaloga; dapače imade jedan slučaj, u kojem je za kartaški dug bez ikakove izprave u bečkom zemljištniku dozvoljena predbilježba prava valogâ.[4]

---

[1] Der im §. 26 geforderte giltige Rechtsgrund ist nicht die Causa der Forderung, — sondern der Rechtsgrund der Erwerbung oder Umänderung eines dinglichen Rechts; zatim — Ist in der Urkunde über die Pfandschuld das Pfandobjekt speciel bezeichnet, so dass der Titel zur Eintragung formell reif erscheint, so pflegt man den betreffenden Passus in der Urkunde als die Intabulationsklausel zu bezeichnen.

Vidi: Exner Oesterr. Hypothekenrecht str. 135, 145.

[2] Pojam bescheinigen tumači Exner: Das Institut der Pfandrechtsprānotation in Oesterreich str. 33. — Oesterr. Hypothekenrecht str. 200.

[3] §. 36 grunt. zak. glasi:

Die Vormerkung zur Erwirkung des Pfandrechtes findet nur dann statt, wenn sowohl die Forderung, als auch der Rechtsgrund zum Pfandrechte hinlänglich bescheinigt sind (bescheinigen = glaubwürdig machen, a ne erweisen = dokazati po pravilih gpp.)

[4] Vidi: Dr. Lothar Johanny: Geschichte und Reform der österr. Pfandrechtsprānotation str. 146:

Im Bande 10 Folio 242 findet sich sogar in Verbindung mit einer

Digitized by Google

Da je dužnik, uz takovu praksu bio bez ikakove zaštite proti bezdušnim vjerovnikom, netreba izticati.

Istom patenat od 22. travnja 1794 za Česku i Moravsku br. 171 sbirke pravosudnih zakona zahtieva u §. 18 izpravu za predbilježbu prava zaloga;[1] a praksa shvatila je taj zahtjev tako, da dotična izprava imade bar pol dokaza pružiti.

Tako zatekao je predbilježbu prava zaloga obći gradjanski zakon, koj je svojom nejasnom stilizacijom §. 453, i protuslovjem s §. 449 gr. zak. povodom razpri: što se sve za predbilježbu prava zaloga imade zahtjevati.

Gradjanski zakon postavio je načelom u §. 449., da je za stečenje prava zaloga potreban pravni naslov na pravo zaloga (Titel zur Erwerbung des Pfandrechtes), nu taj princip napušta opet u §. 453 gr. zak., jer u tom §. traži za opravdanje predbilježbe prava zaloga, samo opravdanje tražbine kao takove; vjerovnik naime imade li dokazati, da tražbina postoji, a posljedica tomu dokazu jest ta, da uvjetno pravo zaloga (predbilježba) postane bezuvjetnim. Netraži se dakle pravni naslov na pravo zaloga; t. j. na formalnosti, koje mora izprava imati, da se na temelju njezinu može steći predbilježba prava zaloga, nespada pravni naslov k pravu zaloga.

Kušalo se je svakako te dvie protuslovne zakonske ustanove u sklad dovesti. Jedni uztvrdiše, da je §. 449 gr. zak. i za predbilježbu valjan; drugi rekoše, da sam zakon u §. 453 gr. zak. daje vjerovniku obći naslov za pravo zaloga; treće pako mnenje tvrdi, da je sudačka presuda naslovom pravu za-

---

Zahlungsklage die Pränotation einer Spielschuld von 31 Ducaten aus dem Pharaospiel in dem kaiserlichen Theater ohne allen schriftlichen Beleg.

[1] §. 10. Jedermann ohne Unterschied des Standes ist berechtigt, seine Forderung, wenn auch die Zahlungs- oder Verfallszeit noch nicht vorhanden ist, auf das seinem Schuldner eigenthümlich zugehörige Gut, oder landtäflich versicherte Capital vormerken zu lassen, und ist hierzu die Einwilligung des Mitgläubigers oder Schuldners nicht nothwendig.

§. 18 a. 3 al.: Die Pränotation, — wofern die Urkunde, auf welche sich die Forderung gründet, im Originale beigeschlossen ist, — wird sogleich bewilligt, und ist der Schuldner davon zu verständigen; sonst aber wenn keine Urkunde beiliegt, — findet die Pränotation nicht statt.

Digitized by Google

loga; jer da je predbilježba prava zaloga samo anticipacija ovršne uknjižbe prava zaloga.[1]

Nijedno tih mnenja neudovoljava; te je u teoriji i praksi vladajuće mnenje, da gradjanski zakon nije promienio starijih ustanova glede predbilježbe, da je za predbilježbu prava zaloga dovoljna izprava, kakovu su stariji zakoni zahtjevali, naime izprava sa pol dokaza, te se je i praksa konstantno toga nazora držala: — pitanje dakle: koje su formalnosti u izpravi nuždne za predbilježbu, nije gradj. zakon riešio, već je u savezu s §. 449 gr. zak. upravo zapodjeo pitanje: da li pravni naslov na pravo zaloga spada med formalnosti izprave za predbilježbu?

Zakonodavci gruntovnoga reda od god. 1855 nemogav to pitanje ignorirati, morali su isto riešiti, i zahtjeve za predbilježbu prava zaloga točno precizirati, te nisu mogli dopustiti, da i nadalje dužnik bude izvrgnut šikanam vjerovnika; stoga su morali postaviti izričnim zahtjevom za predbilježbu prava zaloga pravni naslov na pravo zaloga, ili su bar predbilježbu prava zaloga morali ograničiti na stanovite slučajeve.

Po §. 1374 gr. zak. mora se vjerovnik, komu zakon daje pravo na zalog (§§. 520, 688, 692, 1245, 1260, 1364, 1365 i dr. gr. zak.) zadovoljiti s vriednošću zaloga, kako ju zakon ustanovljuje, naime sa polovinom, odnosno dvie trećine vriednosti, dočim vjerovnik, koj traži predbilježbu prava zaloga, — koji dakle nemora nikakova naslova na pravo zaloga izkazati, — može sav imetak dužnika neograničeno sam si zalogom stvoriti, dokazav jedino li obstanak tražbine (§. 453 gr. zak.)

Doista već to protuslovje u zakonu, koji vjerovnika sa zakonitim naslovom na osiguranje, zapostavlja vjerovniku bez ikakva naslova na osiguranje, apodiktično traži, da se za predbilježbu prava zaloga zatraži kao rekvisit izkaz naslova na osiguranje.

Tomu zahtjevu gruntovni red od god. 1855 od 15. prosinca zbilja udovoljuje, jer §. 68, koj je uvršten med obćenite

[1] Prvo mnenje zastupa Winiwarter, Nippel, Benoni, Hofbauer; drugo Kopetzky; treće Klepsch; a da nijedno tih mnienja u zakonu utemeljeno nije, dokazao je Exner „Das Institut der Pfandrechtsprānotation“ str. 8 i sl.

Digitized by Google

zahtjeve za uknjižbu i predbilježbu, dozvoljuje uknjižbe i predbilježbe, osim iznimaka u propisu ovom ustanovljenih, samo na temelju izprava takovih, kojimi se ustupljuje ili dopituje ono pravo na nepokretno dobro, koje se upisati ima; §. pako 87, koji je uvodom u „slučajeve predbilježbe", zahtjeva za predbilježbu, da „izprava općenitim ustanovam §§. 63 itd." odgovara; dakle i §. 68, koji samo iznimice netraži naslov na pravo zaloga kao zahtjev predbilježbe; — žalibože napušta zakon taj princip odmah u sliedećem paragrafu, u kom se postavljenog načela drži samo još u slovu a, d; nu svakako je u našem gruntovnom redu velik napredak prema gradjanskom zakonu, jer gruntovni red samo iznimice u taxativno nabrojenih slučajevih netraži izkazan naslov na pravo zaloga[1] A. Šek.

---

[1] Exner: „Das österr. Hypothekenrecht" I. dio str. 196—7 tvrdi, da naš gruntovni red netraži u obće izkaz naslova na pravo zaloga veleć:

„Vor allen ist es auch nach der ung. G. R. O. jedem Gläubiger, der eine qualificirte Urkunde in Händen hat ermöglicht, sich ein Hypotekarrecht im Wege der Pränotation und Rechtfertigung selbst zu schaffen; denn auch hier wird keine Bescheinigung eines hypothekarischen Rechtstitels zur Prānotation erfordert, und die Justifizirung bezieht sich gleicherweise, nicht auf einen solchen, sondern nur auf die Existenz der Forderung In der Hauptsache also Uebereinstimmung; dagegen hat das neuere Gesetz durch eine Reihe von Einzelbestimmungen, die bisher ungenügend geordnete Frage, welche Urkunden zur Prānotation zuzulassen sind, bestimmt geregelt, und ist hierbei der allzu laxen erbländischen Praxis entgegen getretten. Es soll nähmlich keineswegs, jede processordnungsmässig zum Beweis taugliche Urkunde über eine beliebige Schuld pränotabel sein, sondern nur", zatim izbraja slučajeve §. 88 gr. reda.

Sravni takodjer Kirchstetter Commentar str. 234—9.

G. pisac navedenoga članka u Mjesečniku br. 11 A. nije se točno izrazio, kad na str. 594 veli:

„Istina §. 88 grunt. reda veli, da će biti pod uvjeti §. 87 grunt. reda mjesta predbilježbi itd.

Po tom trebalo bi za predbilježbu izkazati:

a) (med ostalimi formalnostmi izprave) naslov na stečenje prava zaloga, jer se §. 87 poziva na §. 63 i sliedeće, a med timi je i §. 68 sa pomenutim zahtjevom.

b) da izprava služiti može po gradj. postupku za dokaz.

Pisac sam napušta prvi rekvizit, a i zakon ga netraži, kao što sam gore izveo, bez iznimke, stoga i počima §. 88 sa riečmi: „pod ovim uvjetom" t. j. pod uvjetom, koji je u drugoj alineji §. 87 naveden: „i ako je po propisih gradj. postupka (izprava) vrstna služiti za dokaz (§. 86)."

Kad bi se rieči §. 88 „pod ovim uvjetom" mogle tumačiti tako exten-

Digitized by Google

Osvrt na pravni razvoj.

Minula godina ostati će znamenitom u poviesti naroda hrvatskoga, ne toliko radi velikih radnja zakonodavnih, nego više radi zamašnoga djela, koje mu je cilj spojiti do sada administrativno razlučene, prem u državo-pravnom obziru jednu cielost sačinjavajuće dielove naše domovine.

Carskimi i kraljevskimi naredbami od 15. srpnja 1881 dokinuto je c. kr. glavno zapovjedničtvo kao krajiška zemalj. upravna oblast, a poslovi njegovi povjereni bijahu banu hrvatskomu kao kr. komisaru, zatim izdane su važne odredbe, odnoseće se na stopljenje i upravu krajiških zaklada; previšnjim pako riešenjem od 24. prosinca odredjeno bje, da se krajiški odjeli: nutarnji, bogoštovno-nastavni i pravosudni imadu spojiti s isto takovimi odjeli kr. zemalj. vlade, a krajiški višji i najviši sud sa kr. banskim i sa stolom sedmorice, napokon krajiško drž. nadodvjetničtvo sa oblasti istoga imena, uredjenom za prijašnju gradjansku kralj. Hrvatsku i Slavoniju.

U savezu s ovim djelom sjedinjenja zemlje stoje i namjere o reformi uprave i reformi važnih zakona nekih u području pravosudnom.

---

sivno, da se protegnu na cieli §. 87. naš bi grunt. red, glede tih zahtjeva predbilježbe, bio tako savršen, kao kasniji gruntovni zakoni inih zemalja. — Još mi je i to spomenuti, da pisac više puta spominjanog članka suviše traži, da je za predbilježbu prava zaloga na temelju kontovnoga izvadka nuždno izkazati „pravni naslov tražbine“ (str. 597 navedenoga Mjesečnika.)

Taj rekvisit zakon nigdje nezahtieva. §. 88. grunt. reda traži, da izprava može po propisih gradjanskoga postupka služiti dokazom; gradj. postupak pako u §. 127 traži navod pravnoga naslova za dokaznu moć izprave, ali naravno samo za izprave, kojih se dokazna moć ima prosuditi po istom gradjanskom postupku.

Dokazna moć izvadka iz trgovačkih knjiga pako neprosudjuje se po gradj. postupku već po trgovačkih zakonih, naime po §. 31 trg. zak. od god. 1875 (odnosno čl. 34 trg. zak. od 1862 i §§. 19—21 uvedbe. zak.); pa se i gradj. postupnik u §. 126 poziva kao iznimka na ustanove obstojalih trgovačkih zakona. I sam pisac nije za tu svoju tvrdnju (bolje osobni nazor) pružio dokaz iz zakona, bar citacija §§. 449 gr. zak., 87 i 63 gr. r. za njegovu tvrdnju nedokazuju ništa.

Kad se traži za izvadke iz trgovačke knjige izkaz pravnoga naslova tražbine, mogao bi se tražiti i kod mjenica; a to sigurno neće nitko uztvrditi, a ni praksa nije toga nazora, jer na dospjelu mjenicu mora se po §. 88 t. grunt. reda dozvoliti predbilježba, jer dokazna moć (valjanost mjenice) prosudjuje se po §. 3 mjenb. zak. (zak. čl. XXVII. 1876), a ne po gradj. postupku, napose ne po §. 127 gpp., pa kao i kod trgovačkih knjiga. gradj. postupak upućuje u §. 120 glede dokazne moći mjenica na mjenbene zakone.

Sravni u opazci 7 gore nazor Exnera.

Digitized by Google

O tih reformah razpravlja se živahno u novinstvu domaćem, ali nemislimo, da će se one izvesti onako, kako se sa neke strane dokazuje, da bi je trebalo izvesti. Povratak na stari, već gotovo svagdje zabaćeni sustav sjedinjenja uprave i sudstva u prvoj molbi nebi u istinu bio napredak, nego nazadak — kako je to u svoje vrieme dokazano u ovom časopisu povodom isto ovakova predloga — kojega nebi mogao opravdati ni razlog štednje, a ovaj tim manje, što se u istinu nebi u obće gotovo ništa prištedilo, nego bi se prištedkom kod jedne grane učinjenim pokrio veći trošak, nastavši reorganizacijom kod druge. Za koliko bi se možda poboljšala politička uprava, za toliko — bojimo se — moglo bi nastradati sudstvo. A napokon nebi trebalo zaboraviti, da je već potrošen liep novac na osnovanje i uredjenje gruntovnice, koje bi se imale predati kot. sudovom, i da se očekuju znameniti probitci odatle, jer bi se poraba gruntovnice olahkotila i jeftinijom učinila. Nije samo ono trošak ili prištednja, što se izda na plaće i uzdržavanje organa i uredaba državnih, odnosno što se pri tih izdatcih prištedi, nego i ono, koliko se organizacijom tih organa i uredaba poraba i uredovanje onih skupljim ili jeftinijim učini pučanstvu, koje treba oblasti i zavoda državnih, koliko umanji ili poveća trošak, kad se traži njihova pomoć.

Jednakim načinom možemo očekivati, da se neće poći račim putem u pitanju o k a z. p o s t. Kod ovako zamašnih predmeta nesmie odlučivati ni komoditet ni stara navika, a najmanje ikakov animozitet. Priznajemo drage volje, da se u zakonu od 17. svibnja 1875 mora dosta toga popraviti, promieniti ili možda ovo ili ono napustiti. Ovo nemože nikomu biti zazorno; praktičan život ima valjanost ili neshodnost koje ustanove zakonske dokazati. Novi kaz. post. za njemačko carstvo, izradjen velikom pomnjom i sudjelovanjem izvrstnih kriminalista, a stojeći nekoliko godina u životu, pokazuje nedostataka, o kojih je skupština njemačkih odvjetnika viećala mjeseca rujna prošle godine u Heidelbergu te iztaknula one mahne, koje bi trebalo odstraniti i naznačila, što bi se imalo popraviti. Na temelju ovoga zaključka već su berlinski odvjetnici upravili molbu na njem. sabor, da uzme u razpravu predloge njihove i prema njim promjene u samom zakonu. I kako javljaju, državni će sabor to učiniti. Ako dakle mogu u Njemačkoj tražiti ovake preinake, mogu se i kod nas, ako su i u koliko potrebom života i odnošaja naših opravdane. Nu valja dobro razlikovati glavna načela zakona od pojedinih ustanova, ove potonje mogu se izmienit, a da se nedira u ona. Ovakovoj reformi nemože se s razlogom prigovarati, ali ona mora se odlučno pobijati. Nadamo se pouzdano, da će ovaj pravac zagovarati i oni muževi, koji su pozvani u enquetu da svjetuju vladi, kakov da uvede postupak za cielo područje sjedinjene zemlje.

Od važnijih zakonodavnih radnja hrvatskoga sabora iz minule go-

Digitized by Google

dine 1881 spominjemo, da je sankcioniran 28. siečnja zakon ob ustroju gradskih občina u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. Po ovom zakonu reorganizirane su sve gradske občine i bivšoj civilnoj, a sada će se i nekadanjoj krajini, pošto je odredbom bana kao kr. povjerenika valjanost ovoga zakona protegnuta i nekadanji teritorij krajiški. Nadalje zakon od 25. ožujka 1881 tičući se preinake nekih ustanova zak. čl. I.: 1868 hrv. sabora i zakona od 30. studenoga godine 1873., kojim se uredjuju državo-pravni odnošaji medju Ugarskom i Hrvatskom; zakon od 6. travnja 1881 kojim se preinačuju, odnosno nadopunjuju ustanove §§. 5 i 61 zakona od 3. listopada 1875 o mjestnih sudovih i postupku pred njimi; zakon od 15. srpnja 1881 ob izbornom redu za sabor kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Uz to je više zakona, stvorenih u hrvatskom saboru za gradj. domovinu, proglašeno valjanimi za bivšu krajinu.

Za Ugarsku je prošla godina takodjer znamenitom, jer je stvoreno više važnih zakona, od kojih su neki odmah, a drugi istom početkom ove godine stupaju u život. Medju ove potonje spadaju: stečajni red, ovršni zakon i novela gradj. parb. postup., a uz ove dvanaest naredaba, odnosećih se stranom na ove zakone i njihovu provedbu, stranom na mjenbeno i trg. pravo.

Počam od ove godine 1882 sastoji ugar. gradj. parb. post. od triuh samostalnih zakona. Zak. čl. 54 ex 1868. sadržavajući do sada valjani gradj. parb. postup. jest kraj svih nedostataka svojih sustavno izradjeni zakon; novelom i zakonom ovršnim sada se popunjuje i modificira onaj zak. čl. 54 ex 1868 ug. sabora. Novi stečajni zakon jest peti zakon ove vrsti što ih je Ugarska zadnjih 40 god. imala. Do god. 1840 valjao je zak. čl. 107 ex 1723, za ovim dodje zak. čl. 22 ex 1840 i zak. čl. 7 ex 1844; poslje ovoga uvedoše austrijski stečajni red od 18. srpnja 1853, koji je zaključkom judexcurialne konferencije 1861. stavljen izvan krieposti; napokon najnoviji zak. čl. 17 ex 1881 valjan za Ugarsku i Erdelj; kako čujemo, uveden je ovaj ug. stečajni zakon i za grad Rieku. — Spomenut valja napokon, da je dovršena osnova kaz. postup., koju je izradio Csemegi te je zajedno s obrazloženjem štampana. Osnova ima 22 poglavja i 692 paragrafa; osniva se na načelu obtužnom i provadja načela ustmenosti i neposrednosti dosljedno; porota je posve izključena. Ustanove o pravnih liekovih predpostavljaju decentralizaciju druge molbe (kralj. tabule) te odredjuju, u kojih manjih deliktih imadu sborni sudovi suditi kao druga molba. Kao dopunjak osnove izradit će se još neki predlozi, naročito: zakon o postupku pred kot. sudovi, zakon o priekom postupku, o postupku kod konfiskacije itd.

Osim ovih stvorena je na ugarskom saboru prošle godine velika povorka t. z. zajedničkih zakona, koji daklje valjaju tako za Hrvatku

Digitized by Google

kao i Ugarsku. Neupuštajuć se u prosudjivanje njihova sadržaja naglasujemo ovom sgodom, što smo već više puta ukorili, da je najme slog i jezik hrvatski, na kojem se izdavaju zajednički zakoni i naredbe, kadšto upravo užasan. U 1. broju Mjesečnika o. g. štampana je naredba ministarstva financija, koja jasno potvrdjuje ovo naše mnenje. Zajednički zakoni izdavani na hrvatskom jeziku imadu se smatrati izvornici za Hrvatsku, ali oni su pisani takovim jezikom, da ih kadšto nemožeš razumieti bez njemačkoga prevoda. Ti zakoni dolaze u ruke i nepravnika n. pr. porezni, pristojbinski itd., pa kako da ih razumie čovjek nepravnik, kad se često mora mučiti i truditi pravnik, dok im pronadje pravi smisao?

Molimo u obćem interesu, da se tomu stane na put. Ta valjda će se naći ljudi, koji će znati iz magjarskoga na hrvatski tako zakon prevesti, da nebude svaka izreka proti duhu i naravi jezika našega. Znademo mi, da ima ljudi naših, koji pišuć svoje osude ili rješitbe pišu takodjer svakim drugim, samo ne hrvatskim slogom, koji nedrže ništa do forme; ali ovo mnenje jamačno nediele na nadležnom mjestu, gdje znadu da zakone valja pisati, da ih državljani budu razumieli. Mi ćemo u ostalom pripaziti i na rješitbe oblasti, te gdje bude potrebno bez obzira iztaknuti svaki nedostatak i glede forme.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Ako zakonski nasljednik pobija oporuku, po njem za istinitu priznatu s bog toga, što je podpis na njoj prekrižen, mora on ustati kao tužitelj. (§. 721 o. g. z., §. 126 car. patenta od 9. kolov. 1854.)

U oporuci Marije M. od 1. veljače 1876 bijahu imenovani i substituirani nasljednici i legatari. Pošto su oni podnieli nasljedno očitovanje na temelju oporuke, a naprotiv zakonska nasljednica Ana B. na temelju zakona: to je prvi sud uputio substituirane nasljednike i legatare, da oni obzirom na to, što je podpis Marije M. na oporuci prekrižen, ustanu kao tužitelji, pozivljuć se na §. 721 o. g. z. i §. 125 car. pat. od 9. kolovoza 1854 (d. z l. br. 208).

Povodom utoka oporučnih nasljednika i legatara promjenio je viši sud odluku prvoga sudca te odredio, da Ana B. stupi kao tužiteljica, s razloga, jer je oporuku od 1. veljače 1876 vlastoručno pisala i pod-

Digitized by Google

pisala oporučiteljica, jer se s nijedne strane neporiče, jer je po tom i jedina zakonska nasljednica Ana B. priznala oporuku istinitom, a u ostalom nije nitko išto naveo proti zakonskoj formi sastavljanja oporuke; s razloga nadalje, što se u pitanju, koji od prućih se nasljednika da stupi kao tužitelj, po §. 126 car. pat. od 9. kolovoza 1854 neradi o tom, da li na oporuci vidljivo olovkom učinjeno prekrižanje podpisa oporučiteljice, pa onda na okrajku posljednje strane, nepoznatom rukom i takodjor olovkom napisana opazka „nevaljano", čini oporuku nevaljanom, što se unapried podnipošto nesmie tvrditi niti takovim smatrati; uvaživ, da je upravo u ovom slučaju, gdje se sukobiše zahtjevi iz oporuke s onimi iz zakona, odlučno samo to, da li je oporuka sastavljena u propisanoj formi i da li je istinita i u ovom potonjem obziru nepreporna, a oba ova momenta moraju se glede oporuke od 1. veljače 1876 potvrditi, jer je prekriženje podpisa i opazka na kraju oporuke sliedilo poslje sastava oporuke; obzirom napokon na to, da §. 126 car. pat. od 9. kolovoza 1854. naročito odredjuje, da u takovu slučaju ima onaj podignuti tužbu, koji temelji svoj zahtjev na zakonskom nasljedstvu.

Previdni utok Ane B. zabacio je najviši sud pozivom na razloge druge molbe.

(Rješitba c. kr. najvišega suda bečkoga od 10. rujna 1879 br. 9514).

Proti predmnjevi, statuiranoj u §. 163 o. g. z. nemože se uvažiti prigovor, da je puteno obćenje obavljeno sredstvom condoma.

U parnici s bog otčinsta, koju je podigao skrbnik Adele N. i kojoj se pridružila mati njena Ana B. proti Rudolfu P. pred kotarskim sudom u W., priznao je tuženik, da je opetovano puteno obćio s Anom B., pa i kritičnoga 4. listopada 1880 kada je — kako sama tvrdi — zanosila Ana B., ali je ujedno pod prisegom uztvrdio, da je on onoga dana akt putenoga obćenja obavio sredstvom posve dobra, nigdje poderana condoma, koji p r i l a ž e pod br. 3 spisom parničnim, pa ponudi dokaz po vještacih, da poraba ovoga condoma čini nemogućim, da bi žena sanosila, te se napokon pozva na rješitbu najvišega suda, priobćenu u sbirci Glaser-Ungerovoj pod br. 5338, u kojoj se ovakov prigovor zato neuvažuje, jer condom nije bio u onom slučaju priložen, pa s toga niti se nije mogao provesti dokaz.

Prvi sud izreče, da je Rudolf P. otac djeteta i bezuvjetno dužan diete uzdržavati u smislu §. 163 o g. z., jer da je sam priznao puteno obćenje, i pozivom na razloge po tuženiku navedene rješitbe najvišega suda od 15. travnja 1874 br. 3184.

Digitized by Google

Viši sud zabacio je priziv tuženika i potvrdio osudu prvoga sudca s ovih razloga:

Tuženik priznaje, da je unutar kritične periode 4. listopada 1879 puteno obćio sa tužiteljicom. Tu dakle nastaje predmnjeva §. 163 o. g. z., jer je dokazano puteno obćenje u spomenutom vremenu, a nije odlučno, da li je to obćenje obavljeno sa ili bez kakova sredstva, kojim se je imao neposredni doticaj genitalia i tim samo oplodjenje zapriečiti. Čin putenoga obćenja utemeljuje po §. 163. o. g. z. predmnjevu otčinstva. Razlaganje tuženikovo hoće da obezkriepi tu predmnjevu; ali ponudjeni dokaz nebi bio protudokaz, nego navala na samu zakonsku predmnjevu, a ta se nemože dozvoliti.

Izvanrednu previdnu žalbu zabacio je najviši sud austrijski rješitbom od 19. listopada 1881 br. 10381 s razloga, što se po tuženiku ponudjeni dokaz o načinu obavljenoga putenoga obćenja pravom odbija, pošto je priznao, da je sa tužiteljicom puteno obćio, a na tom jedinom imade se po §. 163 o. g. z. temeljiti predmjeva, da je unutar onoga vremena rodjena malodobna Adela B. njegovo diete. I. Bl.

II. Mjenbeno-pravni.

Predočba mjenice na vid nije potrebna, ako je medju strankami uglavljena pogodba, koja ovlašćuje tužitelja, da u stanovitom slučaju može „odmah tužiti.“

Platežnim nalogom pražkoga trgovačkoga suda od 26. veljače 1881 naloženo je tuženim Antunu i Agati L. kao prihvatnikom prima mjenice od 1. studenoga 1880, da imaju tužitelju Josipu T. kao izdatniku i remitentu utužene mjenice izplatiti mjen. svotu od 200 for. s. r. in solidum.

Ovomu platežnomu nalogu prigovoriše tuženici, da ona na vid glaseća mjenica nije njim radi plateža bila predočena, zato da tužitelj niti nije bio vlastan tužiti. — Usljed ovoga prigovora povedena bijaše razprava, te se je na ovoj pokazalo sliedeće: Josip T. jun. sklopio je zastupajuć Josipa T. sen. sa Antunom L. 28. siečnja 1880 pogodbu, kojom se Antun L. obvezuje, da će Josipu T. sen. najkasnje do 1. studenoga 1880 predati 500 met. centa buraka (repa šečerna); da je Antun L. na račun predat se imajućega buraka dobio 500 for., o čem je izdao Josipu T. sen. mjenicu na vid na 500 for., prihvaćenu po njem (Antunu) i njegovoj suprugi Agati L., pa da je prema točki 5 pogodbe od 28. siečnja 1880 predao mjenicu ovu Josipu T. sen. ovlastiv ga, da

Digitized by Google

može, ako nebi izpunio pogodbe o predaji buraka, odmah i bez oklevanja (ohneweiters) tužiti; da Antun L u istinu nije izpunio svoje obveze, jer je do 1. studenoga 1880 predao samo 211 met. cent. buraka, i da se utužena mjenica na vid od 200 for. odnosi na spomenuti predujam od 500 for.

Pražki trgovački sud sudio je, da se platežni nalog ima bezuvjetno uzdržati u krieposti.

Razlozi: Tuženici priznavaju istinitost svoga prihvata na utuženoj mjenici, a muče priznavaju, da obstoji i obveza, sadržana na mjenici, samo prigovaraju, da jim mjenica glaseća na vid plateža radi nebje predočena, zato da tužitelj nije bio vlastan mjenicu utužiti. Ali ovaj prigovor nemože se uvažiti s ovih razloga: Tuženici priznali su, jer nisu porekli, da je Antun L. po tužitelju produciranu pogodbu od 28. siečnja 1880 vlastitom rukom podpisao, ta dakle izprava tvori proti njemu podpuni dokaz; nije istina, što tvrde tuženici, da je pogodba nevaljana s bog toga, jer u njoj nije ugovorena i naznačena ciena kupovna; doduše ova pogodba nemože se smatrati pogodbom o nabavi, a nestoji ni tvrdnja tužiteljeva, da se na nju (pogodbu) mogu uporaviti propisi zakona o pogodbi za plaću, jer obć. gr. zak. nepoznaje pogodbe o nabavi kao takove, pa ako govori §. 1163 o. g. z. o nabavljačih, odnosi se to samo na odštetu, koja je za trud nabavljača ugovorena u formi provizije itd., ali §. 1163. nedira u pravni odnošaj glede nabavljene stvari (koja se mogla kupiti, zamieniti ili s kakova god drugoga razloga predati). Ova pogodba prikazuje se kao prava kupovna pogodba, jer se stvar (repa) daje za stanovitu cienu u novcu, pa bi samo predaja kupljene stvari, najme repe, imala bila slieditи kasnije, poslje uglavljene kupovne pogodbe. Prema onom, kako su navodi replike u zaključnici izpravljeni, zatim prema sadržaju same pogodbe, nije se imala kupovna ciena jednostrano po volji tužitelja ustanoviti, kako se u dupliki naglasuje, nego se vidi iz 2. točke pogodbe, da se je imala ona ciena platit za burak, koju će obie stranke oprodieliti Ciena dakle imala se je opredieliti voljom obajuh kontrahenta, neima dakle tu ništa, što bi se protivilo esenciji kupovne pogodbe, pošto se može u pogodbi odrediti, da će se stalna ciena u cifrah u buduće koje vrieme ustanoviti, a tuženici i sami se pozivlju na to, da se običaje kod nabava repe opredielenje definitivne kupovne ciene učiniti ovisnim o budućih dogogdjajih, imenito o cieni šečera na pražkoj burzi, kako bude bilježena mjeseca listopada, studenoga i prosinca.

Ova se dakle pogodba mora smatrati podpuno valjanom; ako je nepovoljna za tuženika, sam si je kriv, zašto je pristao na nju; s ovoga razloga nemože se pogodba pobijati, a to tim manje, što se nevidi nigdje, da bi bio tužitelj nepošteno postupao. Točkom 5 pogodbe pobija

Digitized by Google

se prigovor tuženika glede nepredočenja mjenice, jer u onoj točki ovlašćuje Antun L. tužitelja preko Josipa T. jun., koji bijaše punomoćnikom tužiteljevim — česa ni jedna strana neporeče — ako nebi on (Antun L.) preuzete obveze u opredieljenom vremenu podpuno izpunio, da može u onoj točki spomenute mjenice, na vid glaseće utužiti, a jedna takova jest i ova utužena, čemu takodjer nije protuslovljeno. Pošto se je Antun L. obvezao (1. točka pogodbe), da će najkasnije do 1. studenoga 1880 predati tužitelju 500 metr. cent. buraka; pošto nije dokazao, da je zadovoljio toj obvezi, pače priznaje, da je predao samo 211 met. cent.; pošto se nemože uvažiti tvrdnja tuženika, da je tobože tužitelj pristao na to, da mu preostatak buraka preda sliedeće godine: to neima dvojbe, da je tužitelj vlastan bio mjen. onu svotu 1. studenoga 1880 utužiti, jer je nastao uvjet, pod kojim je dobio ovlast tužiti. Ali isto je tako jasno, da tužitelj nije trebao predočiti mjenice; ako se je mjenica mogla 1. studenoga utužiti, to bijaše i dospiela, jer se neda pomisliti utuživost bez dospielosti. Nužna je dakle posljedica ove pogodbe, da je spomenuta mjenica i bez predočbe dospiela 1. studenoga 1880, jer rezultat, da je dospiela mjenica, nastupi već na temelju spomenute pogodbe, predočba dakle plateža radi nije bila potrebna, jer ju je zamienila rečena pogodba. Nije dakle ni trebalo dokazati, da je mjenica predočena i tuženici opomenuti da plate, zato se je imao prigovor tuženika zabaciti i izdani platežni nalog u krieposti uzdržati. Jer i glede Agate L. jasno je, da je mjenica dospiela i za nju u onom času, kad je dospiela i za Antuna L., jer dospielost mjenice može biti samo jedna.

Na priziv tuženika viši je sud, dokinuv platežni nalog za sada zabacio zahtjev tužbe.

Razlozi: I negledeć na to, da tuženici odrješito pobijaju pravnu valjanost izprave od 28. siečnja 1880, nemože se kod utužene mjenice kao literal. kontrakta dopustiti, da bude pogodba o nabavi buraka od 28. siečnja 1880 mjerodavna i za ovaj mjenb. pravni odnošaj supruga Antuna i Agate L. kao prihvatnika mjen. te Josipa T. kao izdatnika i posjednika mjenice na vid, i to tako mjerodavna, da bi tužitelj mogao tužiti mjen. dug a da netreba predočiti mjenice radi plateža, a to tim manje, pošto se u točki 5 izprave po tužitelju u prepisu producirane govori o jednoj mjenici na vid, najme o mjenici na 500 for., a ta se izprava po svojoj formi i po svom sadržaju nikako nemože protegnuti na Agatu L. Prema tomu prikazuje se priziv proti rješitbi prvoga suda, u koliko sliedi prigovore tuženikove, opravdanim, zato se platežni nalog prvoga suda dokida, a tužba Josipa T., ali samo za sada, odbija.

Na previdnu žalbu tužitelja promjenio je najviši bečki

Digitized by Google

sud rješitbom od 20. listopada 1881 osudu drugoga, a potvrdio osudu prvoga suda.

Razlozi: Tužitelj s razlogom pobija rješitbu druge molbe, što je odbila tužbu njegovu s bog toga, jer da nije predočio mjenice plateža radi. Po čl. 82 mj. z. (austr.) jesu ustanove pogodbe od 28. siečnja 1880 mjerodavne za obvezu Antuna L., s kojimi stoje u najtješnijem savezu obveze sutužene Agate L. kao druge prihvatnice utužene mjenice. A u ovoj pogodbi naročito se daje tužitelju pravo, ako nebi Antun L. zadovoljio svojoj obvezi glede predaje buraka po pogodbi od 28. siečnja 1880, da može odmah utužiti mjenicu na vid izdanu tužitelju za 500 for., primljenih kao predujam. A da se mjenica na vid na 200 for. odnosi na predujam od 500 for., dan Antunu L., to je tužitelj dokazao, a tuženik naročito priznao. Pošto pako tuženici priznavaju istinitost i izpravnost utužene mjen. tražbine, opravdan je platežni nalog izdan po prvoj molbi proti obim tuženikom, pa naročito i proti Agati L. koja je priznala, da je podpisala mjenicu kao prihvatnica, pa da se i neuvaži spomenuta pogodba medju Josipom T. i njenim suprugom, to je ipak ona dužnica barma od dana dostavljene mjen. tužbe, jamči dakle za izplatu mjen. duga. (Jur. Blätter.)

III. Kazneno-pravni.

a) Okolnosti navedene ***jedino u obrazloženju*** *obtužnice nemogu se smatrati inkriminiranim činom, već kažnjivo djelo, kojim se obtuženik okrivljuje, treba da je jasno i točno označeno u* ***samoj obtužnici*** *(§. 198. k. p.)*

b) Sud nemože po §. 256. kaz. p. obtuženika proglasiti krivcem takova čina, proti kojemu obtužba niti je s početka bila naperena, niti se protegla kašnje tečajem glavne razprave, ma taj čin i dokazanim smatrao (§. 261. k. p.)

c) Da li potvora ili prevara?

(Konac.)

Proti osudi ovoj prijavilo je kr. državno odvjetničtvo žalbu ništovnu, koju je pod 3. kolovoza 1881 br. 707 izvelo kako sliedi:

Napadnuta osuda nije shvatila obtužbe, nije najme razabrala, koj je čin obtuženika obtužbi podvrgnut bio; osuda bo mnije, da su Mara Marković i drugovi tuženi, što su u obće tvrdili, da je Stjepan Goman s drugovi Maru Marković proti njenoj volji oteo i u svojoj vlasti držao; obtužba pak bila je onamo naperena, „da su Mara Marković i drugovi saslušani po iztražnom sudcu kao svjedoci Stjepana Gomana i drugove za prišiveno zločinstvo otmice tim okri ili, što su pred iztražnim sud-

Digitized by Google

cem izrazito uztvrdili, da niti je Mara Marković na ciganski način za Stevana Gomana pošla, a niti da je s njim do 7. svibnja t. g. skupa živala.“ Onaj dakle dio njihova kazivanja, što no su ga pred kr. podžupanijom i oružnici i pred iztražnim sudcem, pred potonjim donde učinili, dok se nije počela polagati važnost na onu, po njih zatajenu okolnost pogledom na predjašnji odnošaj izmedju Mare Marković i Stevana Gomana, nije obtužbi podvrgnut s jednostavnoga onoga razloga, što je dotle i njim kao i Gomanom išla ustanova §. 2 sl. e) k. z. u prilog.

Da je pak malo prije nacrtani čin bio predmetom obtužbe, kako već prvobitno u pismenoj obtužnici, tako kašnje i u zaglavnom govoru državnoga odvjetničtva (§. 246 k. p.), dokaz je tomu sadržaj obtužnice i njezinih razloga kao cjelovitoga njezina diela, sadržaj zaglavnoga govora i da oružnička prijava na razpravi čitana nije, niti da je sa strane državnoga odvjetničtva u obće pružano kakvo ino dokazalo, osim koje je išlo, da uglavi više pomenuti odnošaj izmedju Mare Marković i Stevana Gomana, i da utvrdi, da su Mara Marković i drugovi suprot svojemu boljemu znanju odnošaj taj pred iztražnim sudcen zaniekali.

I u istinu pošao je ovaj dokaz za rukom, kako to razlozi osude izrazito ističu; nu osuda ne nalazi u tom dokazanom zaniekanju nikakove okrive, da bi mogla čin obtuženih kvalificirati zločinstvom potvore u smislu predloga državnoga odvjetničtva, a osporuje s druge strane, da zaniekanje to nije naročito u tenoru obtužnice kao inkriminirano iztaknuto.

Da je krivo svjedočanstvo Mare Marković i drugova od onoga momenta postalo (lažnom) okrivom proti Stevanu Gomanu i uapšenu Todoru Gomanu, kako su Mara Marković i suobtuženici saznali, da je sudcu iztražitelju stalo do toga, da sazna istinu ob odnošaju njezinu prama Stevanu Gomanu, o tom ne može biti sumnje kad se znade, da je od toga momenta iztražni zatvor Stevana i Todora Gomana jedino zaniekanjem obtuženih produžen. Ovim dakle momentom počinili su Mara Marković i drugovi krivim kazivanjem pred sudcem iztražiteljem zločinstvo potvore.

Nu uzmimo, da se djelo ovo nemože kvalificirati po §. 209 k. z., to ipak nije mogla smetat ona u osudi prigovorena okolnost, da „zaniekanje nije naročito u tenoru obtužnice kao inkriminirano istaknuto“, a da nebi presudni sud „zaniekanje“ to imao bio subsumirat pod §. 197 i 199 lit. a) k. z., pošto je već gore dokazano, da je baš zaniekanje to bilo predmetom obtužbi, pa bilo ma i (po dozvoli §. 257 k. p.) u zaglavnom govoru državnoga odvjetničtva za onaj slučaj, da je obtužnicom tužen bio drugi čin, primjerice ovaj, koga osuda takovim nazrieva.

Digitized by Google

Osuda se je dakle ogriešila ili o brojku 7 §. 277 k. p. što nedrži o tuženu te dokazanu „zaniekanju“ konačno riešenje po §. 250 ili 251 k. p., ili izpravnije, sa stanovišta zastupana po državnom odvjetničtvu, da je jedino „zaniekanje“ predmetom obtužbi, o ustanovu §. 256 k. p. razlogom §. 277 br. 9 lit. a) k. p.

Nije potrebno naročito izticati, da se i obća pravna sviest tomu protivi, da oni posvema bez kazni prodju, koji priznadoše pred licem presudnoga sbora, da su iztražnomu sudcu kao svjedoci laž kazivali.

Kr. stol sedmorice riešitbom od 12. rujna 1881 br. 1381 zabacio je žaobu ništovnu državnoga odvjetničtva s razloga sliedećih:

Kr. državno odvjetničtvo u Požegi tuži Maru Marković, Adama Markovića i Imbru Markovića obtužnicom svojom od 8. lipnja 1881 br. 474., da su saslušani po iztražnom sudcu pri kr. sudbenom stolu u Požegi kao svjedoci, Stjepana Gomana i drugove cigane kotlare za prišiveno zločinstvo otmice, počinjeno tobož na štetu prvoimenovane Mare Marković tako okrivili, da je okrivljenje to služilo povodom iztragi poglavarstvenoj uz uapšenje suprot pomenutim okrivljenikom, pošto je povrh toga Adam Marković u istom pravcu prije toga kr. podžupaniji u Požegi, i odnosno oružnikom postaje Kamenske tobožnje otmičare doglasio bio, te da su tim počinili zločinstvo potvore u smislu §. 209 k. z. kažnjivo po I. stavci §. 210 k. z.

Taj čin obtužbe, u kojem kr. državno odvjetničtvo nazrieva učin zločinstva potvore, nije isto ni na glavnoj razpravi u zaglavnom svom govoru inače preciziralo.

Okolnosti pak navedene u obrazloženju obtužbe nemogu se smatrati inkrimininiranim činom ili čini, budući je u §. 198 k. p. uz obrazloženje obtužbe propisana točna i jasna oznaka čina u samoj obtužbi sa svimi okolnostmi mjesta, vremena, predmeta itd.

Obzirom na to, pa pošto u predstojećem činu obtužbe, kao što je predležao za sudjenje prvom sudu, neima ni traga tomu, da su obtuženici Mara, Adam i Imbro Marković preslušani po sudcu iztražitelju lažno uztvrdili, da Mara Marković nije na ciganski način bila vjenčana sa Stjepanom Gomanom i da nije s njim neprestance do 7. svibnja 1881 živjela; — to prvi sud nenazrievajući u inkrimininiranom činu i to gledom na temeljito obrazloženje esude svoje, stojeće u suglasju sa spisi sasvim pravilno, učin zločinstva potvore, — nije mogao na temelju obtužbe, kao što mu je predležala, obzirom na propis §. 261 k. p. proglasiti obtužene Maru, Adama i Imbru Markovića po §. 256 k. p. krivimi, „što su pred sudcem iztražiteljem lažno uztvrdili, da Mara Marković nije bila na ciganski način vjenčana sa Stjepanom Gomanom, i da nije s njim neprestance živjela do 7. svibnja 1881“, pa da su tim

Digitized by Google

počinili zločinstvo prevare, označeno u §. 199 sl. a) k. z., ma da je prvi sud taj potonji čin i smatrao dokazanim.

U tom stanju stvari neima u napadnutoj osudi prvoga suda nijednoga razloga ništovnoga §. 277 k. p. pa valja stoga žaobu ništovnu kr. državnoga odvjetničtva po §. 282 k. p. zabaciti; — kojemu u ostalom, kako se samo razumieva, prosto stoji progoniti obtužene Maru Marković i drugove radi zločinstva prevare u gore iztaknutom pravcu, u koliko to sada još obzirom na iztražni zatvor obtuženih drži umjestnim.“ E. G.

IV. Upravno-pravni.

Izstupom iz kućne zadruge i definitivnim nastanjenjem u drugoj občini negubi se pripadnost k občini, u kojoj se nalazi zadruga, dok se nepoluči zavičajnost u drugoj občini. (Prinos k tumačenju zakona od 30. travnja 1880 ob uredjenju zavičajnih odnošaja u kralj. Hrv. i Slavoniji.)

Medju poglavarstvom grada Zagreba i poglavarstvom občine Klanjec povela se razprava o pripadnosti občinarskoj neke Marije I. iz K. kbr. 1 u občini Klanjec, dotično njene nezakonite djece. Kr. vladni odjel za nutarnje poslove izrekao je povodom podnesenih mu spisa dne 6. siečnja o. g. br. 22.702 ex 1881 sliedeću zanimivu odluku, koju priobćujemo doslovce, iz nje se posve dobro razabire tako povod kao i tečaj ciele razprave.

Dokazano je, da je Marija J. rodjena u kući J. br. 1 u selu K. občine Klanjec, dne 26. listopada 1840 kao tamo domaća, da je već prije više godina ostavila rodnu kuću i došla u Zagreb u službu, da je ovdje izvanbračno rodila s nekim M. C. petero djece, najme Mariju, Terezu, Matildu, Dragutina i kćer Katarinu, od ove djece rodilo se najstarije 27. siečnja 1866., a najmladje 12. siečnja 1876 (kći Tereza kršćena je u župnoj crkvi sv. Petra, a sva ostala djeca u župnoj crkvi sv. Marka u Zagrebu); nadalje, da se je ista žena mjeseca rujna 1879 udala za zagrebačkoga pripadnika Ivana A. iz mjesta N., a kratko vrieme nakon te udaje da je umrla i 16. rujna 1879 pokopana na zagrebačkom skupnom groblju.

Godine 1870 stekla je ona pravo vlastnosti na jednu polovicu neznatne nepokretnosti na savskoj cesti, upisane u zemljištniku br. 565 porezne občine dolnji grad Zagreb, a godine 1875 kupila si je i drugu polovicu iste nepokretnosti, koju je dotle posjedovao gore rečeni M. C. Na toj nepokretnosti živila je ona do svoje smrti.

Posjedovanjem te nepokretnosti nije ona u ono doba steći mogla pripadnosti k občini grada Zagreba, jer u smislu ustanova §. 32 do 51 občinskoga zakona, proglašenoga cesarskim patentom od 24. travnja

Digitized by Google

1859, koje su ustanove do izašašća zakona od 30. travnja 1880 ob uredjenju zavičajnih odnošaja u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji u smislu članka XI. istoga patenta u ovozemnih gradovih mjerodavne bile kod ustanovljivanja občinarske pripadnosti, ima samo 4 načina, kako se je občinarska pripadnost u ovozemnih gradovih, dakle a u gradu Zagrebu od god. 1859 do 30. travnja 1880 steći mogla, a ti su: prvo rodjenjem od roditelja, koji su pripadnici iste občine; drugo: udajom za občinara pripadnika; treće izričnim primljenjem u dotičnu občinu i napokon četvrto: namještenjem u stalnu javnu službu.

Na prvi, treći i četvrti način nije stekla Marija J. pripadnosti k občini grada Zagreba, a na drugi način stekla je ona to istom mjeseca rujna. 1879 kad se je naime udala za gradskoga pripadnika zagrebačkoga Ivana A.

Do toga vremena zadržala je ona sveudilj svoju pripadnost k prijašnjoj občini Klanjec, pak pošto u smislu zakona izvanbračno rodjena djeca sliede nadležnost matere, to neima dvojbe, da i sva djeca njena, koja su gori navedena, te koju je ona rodila izvanbračno do uključivo godine 1876, spadaju po njoj u nadležnost občine Klanjec.

Ta djeca su za sada kod otčuha I. A. u Zagrebu, a ima znanje o njoj i sirotinjski odbor grada Zagreba.

To sve priobćilo je poglavarstvo grada Zagreba izravno poglavarstvu občine Klanjec pod 16. veljače 1886 br. 3872 uz priposlanje krstnoga lista materinoga i krstnih listova djece sa zamolbom, da pripozna nadležnost te djece po materi, i da joj pruži kakovu podporu, pošto je otčuhu njihovom, koj je sam dosta siromašan, težko samomu za njihovo odhranjenje skrbiti.

Na to je poglavarstvo občine Klanjec odgovorilo pod 11. siečnja 1881 br. 245 poglavarstvu grada Zagreba, da je upitna Marija I. god. 1877 uzela odpravninu od svoje zadruge u rodnomu mjestu i tim se odrekla svakoga dalnjega prava na tu zadrugu, pak i povratka u svoje rodno mjesto, po tom dakle je, pošto se je iz svoje občine odselila, izgubila i pridadnost k občini Klanjec. — Nu to je upravo, što nestoji i što poglavarstvo občine Klanjec krivo shvaća. Kroz to, da je ona pravovaljano izstupila iz svoje kućne zadruge i u Zagreb se konačno preselila, nije izgubiti mogla pripadnost k občini Klanjec, jer je to uslieditи moglo istom onda, kada je polučila drugu nadležnost, a to je bilo tek mjeseca rujna 1879, kad je udajom ovdje za I. A. stekla nadležnost u gradu Zagrebu.

Preselenjem u drugu občinu i stalnim nastanjenjem u toj drugoj občini sa znanjem dotičnoga občinskoga poglavarstva može se občinarska pripadnost u smislu novoga zakona o zavičajnosti od 30. travnja 1880 steći istom nakon neprekidnoga četirgodišnjega boravljenja u do-

Digitized by Google

tičnoj novoj občini, a to četirigodišnje trajanje ima se računati istom od dana, kojim je novi zakon od 30. travnja 1880 u život stupio.

Na temelju ovdje izloženoga odlučuje se ovim, da gori navedena djeca pokojne Marije J., od koje občina Klanjec ima jur sve krstne listove, spadaju u nadležnost občine Klanjec. Nu tim se nekaže, da imadu kakovo pravo na imetak kuće zadruge I. u Kač.

Podžupanija ima odluku ovu u punom prepisu dostaviti občini Klanjec i nju pozvati, da drži navedenu djecu u očevidnosti kao svoje pripadnike, dok jedno ili drugo nesteče druge nadležnosti; nadalje, da ih, ako onih slabijih nije voljna dopremit dati u zavičajnu občinu, po mogućnosti podupire ovdje u Zagrebu, dok se budu sama uzdržavati mogla i na koliko im ostavina materina nedotiče.

Viestnik.

Glavna skupština prav. družtva nije se mogla držati 28. pr. m. kako je bilo obznanjeno, nego će biti 11. veljače. Potanje može se čitati na drugoj strani ovoga broja.

— Upravni odbor prav. družtva zamolio je prošle godine posebnom predstavkom preuzv. g. bana grofa L. Pejačevića, da blagoizvoli za izdavanje sbirke urbarskih propisa pravničkomu družtvu iz zemaljskih sredstva dopitati pripomoć novčanu, navedši medju ostalim, da će ova sbirka dobro doći i oblastim, koje imadu posla s urbarskimi odnošaji, a da će biti vrlo koristna i nauci pravnoj u obće. Na ovu molbu stigao je upravnomu odboru pravničkoga družtva od nj. preuzvišenosti bana od 17. siečnja 1882 broj 230/pr. odpis sliedećega sadržaja: „Uvažujuć tamošnju predstavku od 17. lipnja pr. g. obnašao sam dozvoliti pravničkomu tomu družtvu za trošak tiskanja sbirke urbarskih propisa, što ju kani izdati, pripomoć u iznosu od pet sto for. (500 for.) s tim dodatkom, da se 100 primjeraka toga djela ovamo predloži u svrhu nadieljenja ovopodručnih oblasti.

Što se upravnomu tomu odboru ovim priobćaje.“

Na ovoj liepoj pripomoći, kojom se znamenito olahkoćuje družtvu izdavanje spomenute sbirke, izrazuje se nj. preuzvišenosti najsmjernija hvala. — Ujedno priobćujemo, da je već 12 tabaka ove sbirke štampano.

— Imenovanje. Nj. c. i kr. apošt. Veličanstvo blagoizvolilo je prev. riešenjem od 16. siečnja o. g. saborskoga zastupnika Ivana Vončinu premilostivo imenovati predstojnikom odjela za bogoštovje i nastavu kr. hrv.-slav.-dalm. zemalj. vlade. — Presv. g. predstojnik već je nastupio svoje zvanje.

— Odlikovanje. G. M. Mihaliću savjetniku kr. vlad. odjela za nutarnje poslove podieljeno je ugarsko plemstvo uz oprost od pristojba.

— Novi članovi. Pravničkomu družtvu pristupiše kao članovi p. n. gg. dr. Adolfo Čalogović, odvjetnik u Vinkovcih i Lavoslav Vragović, tajnik c. k. okružnoga suda u Sarajevu.

— Povjerenstva za teoretičke državne izpite za naukovnu godinu 1882 sastavljena se sliedećim načinom, i to:

I. razdjela pravno-povjestnoga predsjednik dr. Stjepan Spevec, kr. redoviti profesor sveučilištni.

Digitized by Google

Članovi: dr. Franjo Burgstaller, viećnik kr. banskoga stola, dr. Lavoslav Šram, odvjetnik, zatim kr. redoviti profesori sveučilištni: dr. Aleksander Bresztyenszky, dr. Blaž Lorković, dr. Luka Marjanović, dr. Josip Pliverić i dr. Janko Čakanić.

II. razdjela sudstvenoga predsjednik dr. Napoleon Špun-Strižić, viećnik kr. banskoga stola.

Članovi: viećnici kr. banskoga stola Vinko Seunik, dr. Franjo Burgstaller i Slavoljub Sova, kr. redoviti profesori sveučilištni dr. Stjepan Spevec, dr. Aleksander Bresztyenszky, dr. Franjo Vrbanić i dr. Janko Čakanić, zatim viećnik kr. sudbenoga st la Mihajlo Savić i namjestnik kr. državnoga odvjetnika i sveučilištni docent dr. Aleksander Egersdorfer, napokon odvjetnici Nikola Krestić, dr. Lavoslav Šram, Adalbert Šauf, Matija Mrazović, dr. Lovro Vidrić i Mirko Daubach.

III. razdjela državo-znanstvenoga predsjednik Maksimilian Mihalić, odsječni savjetnik kr. zemaljske vlade.

Podpredsjednik dr. Stjepan Spevec, kr. redoviti profesor sveučilištni.

Članovi: odsječni savjetnici kr. zemaljske vlade dr. Antun Stojanović i Mirko Halper, zatim kr. redoviti profesori sveučilištni dr. Aleksander Bresztyenszky, dr. Blaž Lorković, dr. Josip Pliverić i dr. Franjo Vrbanić, napokon kr. financijalni nadsavjetnik Ignjat Simić i Antun Sladović.

Kr. zemaljska vlada odjel za bogoštovje i nastavu.

U Zagrebu 13. siečnja 1882.

— Dr. Josjp Dobrila biskup tršćansko-koparski preminuo je 14. siečnja i sahranjen velikim učešćem pučanstva i raznih deputacija iz dalekih krajeva. Bijaše iskreni rodoljub i veliki prijatelj učeće še mladeži.

— Antun pl. Kašner, absolvirani pravnik, mladić vrlo darovit i neumorne marljivosti, umre nakon duže bolesti 25. siečnja te je sahranjen 27. na skupnom groblju zagrebačkom.

Književnost. Slovenski Pravnik. Dobili smo 1. broj. II. godine Slovenskoga Pravnika. Radujemo se, da mu je pošlo za rukom svladati sve zaprieke, te može nastaviti svoje blagoslovno djelovanje. Izlazi kao i do sada jedan put na mjesec na dva štampana arka. Ciena: na godinu 4 for., na pógod. 2 for. — Ove će godine u posebnih listovih donositi „kratke i popularno pisane pouke za slovenske župane (načelnike), župnike i druge osobe, koje moraju dopisivat sa raznimi uredi.

— Hungarica. Eine Anklageschrift. Von dr. Rudolf Heinze, ordent. Prof. an der Universität Heidelberg etc. — Ciena 1 for. U Ugarskoj primili su vrlo neprijatno ovu knjižicu dokazivajuć, da je pisac nepravedno i pretjerano prosudjivao stvari, odnošaje i postupak. — Mi vjerujemo, da se je pisanje prof. Heinzea neugodno dojmilo magjarskih krugova, ali kako istom da mi Hrvati sudimo o najnovijem pamfletu „Die Entstehung Croatiens“, sto ga napisa Magjar Friderik Pesty, u kojem se falsificira poviest i pravo da se dokaže, da je Hrvatska kraljevina „fikcija.“

Pravničke svaštice. Prof. dr. Schulte o studiju prav. nauka. Prof. Schulte radio je više godina kao prof. crkvenoga prava na sveučilištu pražkom, odakle je prešao na prusko sveučilište u Bonn, koje ga za tekuću godinu izabra za rektora. Na instalaciji svojoj progovori slovo puno znamenito, u kojem izkusni učitelj pravne nauke i učenjak evropejskoga glasa razvija svoje mnenje o zadaći i reformi jurist. studija u Njemačkoj; govori

Digitized by Google

posve iskreno i kaže njemačkoj mladeži bez okolišanja živu premda vrlo gorku istinu. Taj je govor izašao tiskan na pose i zaista vriedi da se čita.

Schulte razlaže ustrojstvo sveučilišta u srednjem vieku pa onda u novom, naglasuje zadaću studija pravoslov. nauke, kako bi valjalo ovu razpravljati glede jezika i methode, pa onda pita: kako da zadovolji pravosl. fakultet svojoj zadaći? Hoteć odgovoriti na ovo pitanje Schulte opisuje vrlo živo stanje i odnošaje jurist. studija na pruskih sveučilištih, koji da je puno zaostao za medicinskim i filovofičkim. Nauka traje samo tri godine, a to je premalo osobito kad se uvaži, da djak neradi ništa one godine, kada služi kao jednogodišnji dobrovoljac. U Pruskoj je vrlo nepraktično težište jurističke naobrazbe preneseno na praksu, jer se išću četiri godine za praktično vježbanje, a vreme što ga je dotičnik u vojski sproveo, neuračunava mu se. K tomu tek riedki djaci posvećuje vrieme na sveučilištu nauci.

„Većina djaka nazrieva u obstanku ispita cilj nauke. Velik dio sveučilištnih slušaoca drži da nije potrebno polaziti predavanja. Čini se, da djaci smatraju svojim pravim zadatkom: mačevati, jašiti, polaziti zabavna družtva, krčme, već pred podne popiti vrč piva, polaziti u kazalište, koncerte, putovati, politikom se baviti itd., ta dakako, o čem bi u starijih godinah, u dobi pfilisterskoj, pripoviedali nego o krasnoj mladosti i o toli milom „dolce far niente.“ Kad se približi svršetak nauke, imućniji uzme si instruktora (Einpaucker) koji ga zadnjega poljeća ili zadnjih dvajuh poljeća, kako već je, pripravlja za izpit bilo kod kuće bilo na sveučilištu. Tko nije tako imućan, sdruži se sdrugimi u istu svrhu pa zajednički plaćaju. Na sveučilištu vlada mnenje, da se djak može sve što mu treba, naučiti iz t. z. kompendija. Članovi udruga djačkih (corps) u Bonnu nepolaze nikakovih predavanja. Cieli tuceti djaka upisanih na sveučilištu u Bonnu, živu kod svojih roditelja u Kölnu, ili pače u inozemstvu. (Ovo se žalibože dogadja i drugdje, ne samo u Bonnu. Ured.) Djaci često mienjaju sveučilišta, a to je vrlo štetno. Znatan broj pravnika proživi šest poljeća na šest različitih sveučilišta, mnogi pače većina polazi barma dva ili tri sveučilišta. Tko je temeljito pripravljen, može dakako velikom koristću slušati ista predavanja kod drugih docenta. Ali početnik, koji si mora tri, četiri, pet i šest puta tražiti stan u raznih gradovih, upoznati se s ljudmi i odnošaji, upoznati grad, njegovu okolicu, zabavna mjesta, krčme itd. slabo će se okoristiti mienjajuć sveučilišta Takovu abususu valja pripisati, što rok za prijavu i upis u početku svakoga semestra traje ciele tjedne, što su kolegia tečajem prvoga i drugoga semestra, izuzev možda kolegij rimskoga prava, redovito prazna. To je pako krivo, da fakultet pravosl. nemože sliediti jedinstvenu osnovu u obuki. Najbolji dokaz, kako je traljavo stanje, daje činjenica, da od seminarâ jedini onaj rimskoga prava polazi se dovoljno, a kod izpita često se najmanje polaže važnost upravo na one predmete, koje bi budući sudac ili činovnik državni upravo morao temeljito poznati i znanstveno shvatiti.“

Da se ovim nodostatkom doskoči, predlaže Schulte, neka se za studij prav. nauka ustanove četiri godine, neka se prikrati vreme vježbe, prvi izpit neka se posve prepusti fakultetu, neka se uvedu izpiti nakon dviuh godina, i napokon neka se točno opredieli obseg i red predavanja. Ovako je uredjen studij ovih nauka u Austriji, gdje moraju djaci slušati i državoslovne nauke, tamo se poslje svršenih prvih četirih poljeća polažu izpiti iz rimskoga, crkvenoga i njemačkoga prava, pa ako se ovaj s uspjehem napravi, uračunat će se sliedeći semestri u zakonito vrieme nauke. Nakon svršenih osam poljeća valja položiti

Digitized by Google

§. 56 slovo d. grunt. reda sa gledišta materijalnoga i procesualnoga prava.

(Konac.)

II.

Neima li novi vlastnik od strane založnoga vjerovnika dozvole na bezteretan odpis, a on to zahtieva, tada kako rekosmo, mora obrazložiti, da neima pogibelji za sigurnost vjerovnika te zahtievati, da se odluči dozvoliti bezteretan odpis.

1. Neeksistentnost pogibelji za sigurnost vjerovnika mora molitelj izkazati, nu dokaz prema gradjanskom parbenom postupku voditi netreba, jer nije kontradiktoran postupak.

Zakon odredjuje, da se založni vjerovnik presluša, pak sudac mora uvažavati navode molitelja, prigovore vjerovnika i povrh toga je vezan na uvaženje okolnosti, koje su mu iz uredovanja i inače poznate (§. 2 toč. 5 i 6 izv. postupnika.)

U predležećem slučaju dakle arbitrarna maksima slavi izuimice u našem pravu pobjedu nad formalnom. Postupajući sudac ima dvoju zadaću, prva mu je formalna druga materijalna.

A. Formalna sastoji se u tom, da sudac vanjski oblik zamoljena petita ustanovi, t. j. da odredi oblik procesualnog postupanja. (Die Gestaltung des Prozessbetriebes veli Menger u svom Sistemu str. 270).

B. Druga zadaća je materijalna: odluka o materijalno pravnom zahtjevu.

ad A. Direkciju procesualnoga postupanja ostavlja austrijansko procesualno pravo sudcu kao bitni preduvjet uredjena postupanja, uvjetom organičkoga procesualnoga odnošaja sudca i stranaka, smatrajući formalni red u gradjansko pravnom postupanju za officium sudca.

Djelovanje je sudca prema toj oficijalnoj maksimi različito.

Digitized by Google

Kod podnašanja molba za bezteretan odpis koje čestice od zadužene gruntovničke stvarnosti bez privole vjerovnika postupajući sudac, kao gruntovnički sudac, mora ureda radi paziti:

1. a) da li je nadležan (§. 2 toč. 1 izv. post.)

Prividnu iznimku čine slučajevi zajedničkoga zaloga, gdje zakon, premda odredjuje, da se molbe tičuće se istoga predati imadu sudu glavnoga uložka, ipak dopušta i predaju kod gruntovne oblasti uzgrednoga zaloga, odredjujuć samo, da se ureda radi i od te oblasti šalju onoj glavnoga uložka (§. 108 i 113 grunt. reda.);

b) da li je prema ustanovam poslovnoga reda, kod sbornih sudova senat sastavljen (§. 149 i 52 p. r.);

2. da li je stavljen zahtjev o predmetu gruntovničkoga prava (§. 63 g. r.);

3. da li imaju stranke facultatem agendi (§. 2 toč. 2 izp. p. §. 127 gr. r.);

4. da li zastupnici imaju zakonitu legitimaciju (§. 2 toč. 3 iz. post. §. 119 i 120 gr. r. §. 127 gr. r.).

Na te okolnosti imade sudac ureda radi paziti; radeć protivno čini se krivcem ništetnosti i višja će oblast morati takovu odluku usljed podnešena utoka ukinuti (§. 145 gr. r.), jer se tim vriedjaju ustanove materijal. prava i prava procesualnoga u pogledu javnoga interesa (točka 1).

Funkcija sudca u pogledu faktičnih predpostava procesualnoga zahtjeva konstitutivnih elementa za procesualni odnošaj (rieči su Bylova u „Die Lehre von den Processeinwenden und den Prozessvoraussetzungen“) manje je intenzivna. U predležećem slučaju navadja molitelj, da nije zadobio „dozvolu vjerovnika.“ Taj navod netreba dokaza ni izkaza, sudac ga vjeruje dok stranka tomu neprotuslovi, te dozvoljava provizorno procesualno pravo molitelja na saslušanje vjerovnika.

Funkcija glede obstojnosti privole vjerovnika i nedolazi do izražaja, jer je vjerovniku slobodno i izostati i tim može dozvolu na odpis odnosno pripis dati.

Može nastati slučaj, da je izprava u istinu izdana, a da se je izgubila. Neće li vjerovnik da drugu izdade, to se može

Digitized by Google

postupati jednostavno po načelih usmrtbe, ako naime molitelj nebi imao izkaza za neeksistentnost pogibelji za sigurnost vjerovnika. I „intentio“ stranke djele na procesualnu i materijalnu. Procesualni petit netreba da molitelj stavi, jer sve odredbe, koje postupanje sudca kao nuždnu odredbu na sebi posleduju, odredjuje sudac, ako stranke i nezahtjevaju. To postupanje provadja se ureda radi, jer je posljedica oficialne maksime sudačka procesualna kognicija.

Te elemente za vodjenje pravilnoga postupka čini sudac bez impulsa stranaka.

1. Tako mora molba biti redovito sastavljena.

2. Tako se mora ureda radi gruntovni nalaz sačiniti (§. 127 i 161 gr. r.).

3. Tako se mora dostavljati strankam gruntovna odkuka (§. 138 g. r.).

4. Tako se u predležećem slučaju mora ureda radi poslušati vjerovnik (§. 129 g. r.).

Moj bivši drug u svom komentaru „k gruntovnom redu“ tumačeć ustanovu §. 56 lit. d. g. r. drugoga je mnenja, on naime veli:

Molba za odpis i pripis obterećene čestice samo se onda in primo decreto odbija, ako je molitelj odpisa i pripisa izrično u svojoj molbi stavio zahtjev na bezteretan odpis odnosne čestice, a nije doprineo privolu hipotekarnih vjerovnika k tomu, ili podjedno stavio zahtjev za predhodno saslušanje istih. Molitelj nije ni najmanje dužan staviti zahtjev na predhodno saslušanje vjerovnika. On ima izkazati neeksistentnost pogibelji za sigurnost vjerovnika.

To je faktična (alternativna) predpostava za dozvolu pripisa prema (§. 56 lit. d. g. r.). Sudac ima postupati prema §. 56 lit. d. g. r., t. j. on će saslušav vjerovnike ob eksistentnosti pogibelji za sigurnost istih po svojoj razboritosti odlučiti, da li predleži kakova šteta za sigurnost založnoga vjerovnika. To postupanje sudca pokazuje se prema gornjoj zakonskoj maksimi kao nuždan zahtjev sudačke procesualne kognicije po našem procesualnom pravu. Stavimo se ponajprije na stanovište li grun-

Digitized by Google

tovnoga reda, i promatrajmo sa tjesna gledišta istog naš nazor, da nam nebude prigovora, da grešimo proti V. članku uvodnoga patenta od 9. kolovoza 1854.

Odredjujuć gruntovni red sadržaj odluke sudačke o materijalnom zahtjevu (§. 128 g. r.) veli u sliedećem §. 129.: „Gruntovne molbe imadu se svagda izrikom ili dozvoliti ili odbiti.“

Gruntovni red stoji na temelju podpune likvidnosti pravnoga odnošaja medju strankami, zahtjevajuć izvornu izpravu stranaka (§. 67 g. r.), propisujuć sadržaj izprava §§. 68 i 69 g. r., označujuć točno predmete materijalnoga prava (§§. 63, 64, 65 g. r.) i sudjelujuće stranke (§. 71 i s. s. g. r.), davajuć točno naputke glede pravne sposobnosti i procesualne legitimacije subjekta, odnosno zamjenika istih (§§. 127, 119 i 120 g. r.)

Nije li pravni odnošaj posve likvidan prema ustanovam gruntovnoga reda, to će sudac morati molbu odbiti ili će dozvoliti samo toliko, koliko je likvidnog pravnog odnošaja, a odbiti onu stranu zahtjeva, u kojoj se nije moglo zadovoljiti (alinea 2 §. 129 g. r.)

Usljed zahtievanog likviditeta pravnog razmjerja izmedju stranaka odredjuje gruntovni red, da sudac ex primo decreto svoju odluku stvara, te mu u trećoj alineji §. 129 g. r. dovikuje.

„Stoga na molbe uknjižbene ili predbilježbene nije slobodno izim slučajeva, koji su u ovoj naredbi ustanovljeni, naredjivati ni ročišta ni preslušanja.“

Ta ustanova u savezu sa imperativnom formulacijom §. 56 lit. d. g. r. sili nas na zaključak, da će sudac usljed officija svoga u tom slučaju imati preslušati vjerovnika ma ga molitelj za to i nezamolio.

On nesmije molbu, koja nesadržaje procesualnoga petita, upravljena na saslušanje vjerovnika odbiti, već mora sudac sam svoje uredovanje tako udesiti, da uzmogne rješiti materijalni zahtjev molitelja, a za to mora preslušati vjerovnike.

Sudac u našem procesualnom pravu nije pasivan motrilac procesualnoga sudjelovanja stranaka, već je živi motor direkcije procesualnoga sudjelovanja stranaka; on ravna proces i bez zah-

Digitized by Google

tjeva stranaka, čim koja stranka njegovo posredovanje traži; tu bo se neradi o pravu koje stranke, već o formi realizacije.

Gospodin Rušnov pustio je posve iz vida faktično materijalno-pravne činjenice, imajuć pred očima samo procesualni (uzgredni) petit.

Stranke obično stavljaju procesualni zahtjev, ali ga staviti nemoraju.

Naše procesualno pravo u obće poznaje naročit zahtjev na povedenje stanovitog postupka samo tada, kad se traži iznimka od stavnih pravila. Tako za izbor kod dotičnoga suda neredovitog postupka §§. 8, 50, 52 g. p. p., tako za povedenje pismenoga postupka mjesto ustmenoga (§. 8 g. p. p.); povedenje postupka u stvarih uporabnih (§. 13 naredbe od 17. prosinca 1858 br. 224 d. z. l.); u mandatnom postupku izdanje platežnoga naloga (§. 1 naredbe od 16. veljače 1858 br. 26 d. z. l.); povedenje postupka radi smetanja posjeda (§. 619 g. p. p.); u mjenbenom pravu izdanje platežnog naloga; u cislajtanskom maličnom i opomenbenom postupku povedenje toga postupka, zabilježba hipotekarne tužbe (naredba od 19. rujna 1860 br. 12 Sbornika ex 1864).

U svakom od ovih slučajeva zamoljeno postupanje nespada u nuždne čine za sudačka postupanja. Sudac će dakle ureda radi saslušati realnog vjerovnika.

A kako da sudac sasluša založnog vjerovnika?

U praksi ustalio se je običaj, da se odredi ročište za preslušanje vjerovnika. Praksa se je analogijom §. 420 g. p. p. razvila i u gradjanskoj Hrvatškoj ustalila. Potreba saslušanja vjerovnika dovela je razpravljajućega sudca do slučaja, da se je vjerovnik oglušio pozivu sudca na preslušanje, i tim svoje preslušanje osujetio.

Kontumacionalna maksima, koja vlada u svih naših postupnicih, utrla si je i u tom slučaju put, i praksa se je u tom pogledu složila tamo, da se stranka pozove pretnjom, da će se, ako se vjerovnici ogluše pozivu na njihovo saslušanje, smatrati, da pristaju na bezteretan odpis.

Kraj toga deklarativnoga kontumacionalnoga sistema vlada

Digitized by Google

u praksi i vrst anticipativne kontumacionalne sisteme kao provokacija na vjerovnika, da se očituje do stanovitog roka o zamoljenom odpisu koje čestice od zadužene gruntovničke stvarnosti, inače da će se smatrati, da isti dozvoljava.

Taj sustav usvojio je cislitanski zakon od 6. veljače 1869. Motiv postupanja na temelju kontumacionalne maksime daje načelo §. 863 o. g. z. te se smatra, da oglušujuć se vjerovnik pozivu, muče pristaje na bezteretan odpis.

Ad B. Materialno pravni zahtjev ide na uknjižbu prava vlastničtva na pojedinu česticu zadužene gruntovničke stvarnosti.

Tomu će zahtjevu sudac zadovoljiti, ako su navodi, da neprieti šteta za sigurnost vjerovnika, izkazani a prigovori bud nisu podnešeni, bud da su podnešeni ali neobstoji pogibelj za sigurnost vjerovnika; u protivnom slučaju odbiti će se molitelj.

2. Nekaže li molitelj u molbi ništa o teretih, a moli samo uknjižbu prava vlastničtva na naznačene čestice, to se dozvoljava odpis odnosno pripis koje čestice od zadužene gruntovničke stvarnosti s tereti, jer sudac nemože više na korist molitelja dozvoliti (§. 128 g. r.) nego što molitelj sam traži, nu može dozvoliti stegami (s t e r e t i) uknjižbu prava vlastničtva na odnosne čestice od zadužene gruntovničke stvarnosti.

Rezultat je sliedeći: Bezteretan odpis se dozvoljava:

1. u slučaju privole vjerovnika;

2. u slučaju neeksistentnosti štete za sigurnost vjerovnika.

U 1. slučaju dozvoljuje se odpis ex primo decreto; a u 2. dozvoljuje se isti nakon saslušanja stranaka, koje saslušanje izrično zahtjevati netreba.

Odpis s tereti dozvoljava se bez privole vjerovnika i bez saslušanja istog. dr. R. V. I.

Utok u zadružno-diobnom postupku.[1]

Zaštitu proti pogibeljim, koje bi mogle nastati po stranku odredbom postupajuće oblasti, pružaju strankam zakoni i o ci-

[1] V. razpravu I. Zahara u Mjesečniku god. 1875 br. 6.

Digitized by Google

vilnom i administrativnom postupku pravnimi liekovi. Ako stoji, da odredbe postupajuće oblasti već radi položaja, što ga ona zauzima glede stranaka, vežu stranke, bile te odredbe pravedne ili ne, to ipak nestoji, da su te odredbe u obće promienljive. Bez obvezatnosti oblastnih odredaba za stranke izčezavao bi svaki auktoritet oblasti, nu institucijom pravnih liekova, ter uredbom raznih instancija omogućena je promjena ili dokinuće tih odredaba. Dočim civilno parbeno pravo prema stanovištu, s koga se može pobijati osuda, luči i pravne liekove, to su propisi administrativnoga postupka u tom pogledu mnogo jednostraniji, ter govore izrično samo o jednom pravnom lieku, ob utoku. Medjutim nije izključena mogućnost, da se promjena i odredaba upravno-pravnih nebi mogla zahtjevati s istog stanovišta, s kojeg i promjena civilno-pravnih osuda. I u administrativnom postupku može se slučiti, da je temeljem odredbi služio bez krivnje stranke nepodpun, kriv materijal, da po tom odredba odgovara doduše postupku, na kojem se ona temelji, al ne odgovara pravičnosti (aequitas): ili može nastati za stranku kakova šteta iz njezina čina ili propusta, koji se je sbio bez njezine krivnje.

U takovom slučaju dopušta civilno-parbeno pravo povratu u prijašnje stanje, glede koje propisi administrativnoga postupka nesadržavaju propisa poput onih civilnoga procesa, ali za koju se nemože takodjer reći, da je izključena, jer potreba povrate u prijašnje stanje može nastati vrlo lasno, ter ju dvorski dekret od 28. srpnja 1808 izrično spominje i za administrativni postupak; u pomanjkanju pako izričnih norma uteći ćemo se analogiji propisa civilnoga procesa (V. Mayerhofer, Verwaltungsdienst IV. izdanje I. str. 727 i sl.)

Nadalje i odredbe upravnih oblasti mogu se napadati s razloga, što je u samoj odredbi ili u postupku, na kom se ona temelji, sadržana znatna pogrješka bilo glede subjekta bilo glede bitnih forma postupka.[1]

[1] Zakon ob ustroju cislajtanskoga upravnoga sudišta od 22. listopada 1875 jasno izriče načelo, da se administrativne rješitbe mogu kasirati koli s materijalnih toli i s formalnih nedostataka, radi manjkava postupka (§. 6 i 7.)

Digitized by Google

Buduć propisi administrativnoga postupka negovore o ništovnici, koja se po civilnom procesu rabi u navedenih slučajevih, to će se i u slučaju, gdje se stranka ćuti s navedenih razloga povriedjenom, poslužiti ona pravnim liekom, koj administrativni postupak pozna, naime utokom, ko što i u slučaju, gdje je stranka povriedjena s toga, što je krivo uporavljena dotična zakonska ustanova, ili što se u buduće nada od prizivne oblasti boljoj odredbi, bilo radi osobnih kvalifikacija, bilo što drži, da će ona kao viša oblast bolje znati predmet prosuditi.

Upravni zakoni, napose zadružni zakon, govoreć ob utoku govore samo o nezadovoljnoj stranci, nezadovoljna pako može ona biti sa svih navedenih razloga: i s razloga, koji u civilnom procesu ovlašćuju stranku na porabu ništovne žalbe, kao što i s razloga, koj utemeljuje priziv. Proti svemu tomu potražiti će povriedjena stranka lieka u više instancije sredstvom, koje joj zakoni daju, naime utokom, u kom može pobijati ona izdanu odredbu s navedenih razloga, kao što i civilno parbeno pravo ne samo dopušta spoj priziva i ništovne žaobe, već se ta sredstva upravo moraju kumulirati, čim misli stranka poslužiti se i jednim i drugim pravnim liekom, tako da jedan izključuje drugi (§. 341 gr. p. p.)

Povriedjenom može biti stranka u svojem pravu ne samo konačnom sentencijom, već i kojom odredbom, izdanom tečajem postupka, pak proti te vrsti odredbam, koje naš gradjanski postupnik zove odlukami, pruža on povriedjenoj stranci zaštitu pravnim liekom, koj zove utokom. Komu je poznata praksa o zadružnih dioba, znati će, da su preriedki oni slučaji, gdje bi postupak bio tako kratak, tako jednostavan, kako ga normira zadružni zakon odnosno provedbena naredba kr. zemalj. vlade. Tečajem diobnoga postupka radjaju se često pitanja, kojih zadružni zakon ne samo nije izrično normirao, već na koja on ni mislio nije. Ta pitanja moge biti tako prieporna, stranke polažu na njihovu rješitbu toliku važnost, ili inače mogu ona biti takove naravi, da se nemože nastaviti postupak prije, nego se ona rieše, ako se neće, da se ono, što je i mimo toga uradjeno,

Digitized by Google

ruši i ponovo radi. Odatle sliedi, da će se morati tečajem diobnoga postupka mnogo puta riešiti ovo ili ono pitanje odlukom, da će se prema tomu i prije, nego se predmet konačno rieši, morati izricati, često više odluka, po čem će se i u zadružno diobnom postupku moći govoriti ne samo o konačnoj odluci, već i ob onom, što je poznato u parbenom pravu kao sententiae interlocutoriae. Sentent. interlocutoriae luče se opet kako je poznato, u sententiae interlocutoriae merae ili simplices, i sententiae interl. mixtae. Razliku tu u mješovite i čiste interlokute izazva praktična potreba, pak dočim jedni osnivaju tu razliku na samom objektu i sadržaju interlokuta, držeć mješovitim onaj, koj glede same glavne stvari prejudicira konačnoj odluci, a čistim onaj, koj neima na konačnu sentenciju nikakova upliva, uzimlju drugi temeljem toj razlici više formalnu stranu, obzir naime na okolnost onu, da li su glede pitanja, koje se riešava interlokutom, saslušane prije obie stranke ili ne, da li je dakle sudac dao prije „disceptationi locum", ter tek onda „auditis et examinatis partium allegationibus" izrekao sentenciju, ili je pako učinio sudac odredbu ne saslušav prije obie stranke, već ili iz vlastite inicijative ili samo na zahtjev jedne stranke. Interlokuti u prvom slučaju jesu mješoviti, a u drugom čisti.[1] Uzimati oznakom za lučenje interlokuta okolnost onu, na kojoj se osniva potonja razlika, tim je izpravnije, što se bez saslušaja prućih se stranaka nemože izreći pravedna ne samo konačna sentencija, već ni odluka o kojem medjutonjem pitanju; ne može se dakle takovomu interlokutu dati moć, da veže sudca, da može postati pravomoćnim.

Govoveć dakle ob interlokutih, ne mislimo mi ovdje na jednostavne odredbe oblasti, jednostavne dekrete, koji znače ili uvod u postupak, kao ubavjesti strankam, pozivi, ročištne odluke itd., ili pako sadržavaju doduše i materijalnu odredbu o kojoj točki n. pr. odbijaju stavljeni zahtjev kao neumjestan, ali odredbe te vriede samo kao predbježne rješitbe i od kojih može postupajuća obast, uvjeriv se ob inom stanju stvari, odstupiti;

[1] Sr. Bayer, Wetzel i dr.

Digitized by Google

već imademo pred očima odluke definitivne t. j. onakove, kojimi se doduše postupak u prvoj instanciji ne završuje, ali koje sadržavaju rješitbu, izdanu nakon saslušanja obiju stranaka o nekoj medju strankami priepornoj točki, koje su po tom za oblast, po kojoj su izdane, obvezatne tako, da se sav kasniji postupak ukazuje kao izvedba tih odluka, ili nesmije taj postupak barem protusloviti tim odlukam. (Sententiae interlocutoriae vim definitivae habentes). Pita se sada, može li se proti takovim sentencijam uložiti utok na višju instanciju?

Starije rimsko pravo polazilo je doduše sa stanovišta, da je apelacija dopuštena samo proti konačnoj sentenciji, ali je već ono dopuštalo iznimaka, koje se održaše i u Justinijanovom pravu. Kanoničko pravo usuprot dopuštaše apelaciju proti svakoj odluci sudca, bila ova konačna ili ne, pače poznavaše i apellationem extrajudicialem. Tekar tridentinski koncil ograniči apelaciju proti interlokutom samo na one slučaje, gdje je interlokut takav, da može postati pravomoćnim, ili gdje sadržaje takav gravamen, koj se apelacijom proti konačnoj sentenciji nebi dao odstraniti. Tako je i po običem parbenom pravu. (Wetzel: Sistem str. 503) Nu buduć je granica medju interlokuti, proti kojim se može uložiti apelacija i onimi, proti kojim to nije dopušteno, neopredieljena, i buduć postoji u praksi potežkoća lučiti te interlokute, to praksa običeg parbenog prava obično sliedi ustanove kanoničkoga prava prije trind. koncila, ter dopušta apelaciju proti svim sudačkim dekretom, dočim su pojedina partikularna prava u tom pogledu različita. Naš gradjanski parbeni postupnik dopušta, kako je poznato, proti konačnoj osudi priziv, a proti odlukam, izdanim tečajem postupka, utok.

Potreba takovih medjutomnih odluka pokazuje se, kako je spomenuto gore, i u zadružno diobnom postupku mnogo puta, pak nam se je osvrnuti na pitanje: da li je dopušten utok proti tim odlukam?

Za administrativni postupak neima običenitoga zakona poput civilnoga i kaznenoga postupnika, već upravni zakoni sadržavaju većinom uz materijalno-pravne i odnosne formalno-pravne ustanove u tom zakonu stranom podpuno, stranom samo djelomice.

Digitized by Google

Ondje, gdje postoje samo djelomične norme, pak gdje one ne dotiču, valjati će postupak po načelih, koja vriede za obći postupak, koj nastupa u slučajevih, gdje doti čni specijalni zakon nesadržaje nikakovih posebnih norma za postupak. I zadružni zakon uz materijalno-pravne sadržaje i formalno-pravne ustanove, ali ove su tako mršave, da je u istinu žaliti njihovu mršavost tim više, što zadružno-diobni post. nije jednostavni informativni post., već pravi razpravni postupak, gdje se radi o pravu stranaka, o njihovih opriečnih interesih, ter valja odlučiti o tom nakon saslušanja stranaka, svjedoka, vještaka itd., jednom rieči, gdje nam se postupak prikazuje mnogo puta prave procesualne naravi.

Manjkavosti toj pomoženo je ustanovom §. 32 z. z., po kojoj se u slučaju nedostatnosti propisa z. z. imadu rabiti drugi postojeći propisi, a vriedi to ne samo za materijalno-pravne, već i formalno-pravne ustanove, nadalje vriedi to ne samo za upravne zakone i propise, već i za civilno-pravne, u koliko se mogu njimi upravne oblasti služiti, a da neprekorače svoje kompetencije. Tako ističe rješitba kr. zemaljske vlade od 29. travnja 1880 br. 7478 analognu uporabu drugih obće valjajućih zakona, navodeć naročito „sva gradjansko-parbena postupna dokazna sredstva osim prisege, kao spadajuće lih pred sudbeni forum".

Po našem gr. p. p. imade mnogo slučajeva, gdje se mora izricati odluka tečajem postupka, a proti toj odluci dopušten je, osim nekoliko slučajeva, utok. Što se tiče upravno-pravnih propisa to, kako rekosmo, osim specijalnih ustanova, što ih sadržaju dotični zakoni u pogledu formalno-pravnom, imade ih i obćenite naravi, koji se uporavljuju ondje, gdje nedotječu specijalni propisi. Tako uredovni postupak od 17. ožujka 1855 sadržaje nekoliko ustanova, tičućih se administrativnoga postupka (§. 77 i sl.) Nu i neglededć na analognu uporabu drugih postojećih propisa, nebi se niti iz ono nekoliko ustanova, što ih sadržaje zadružni zakon o diobnom postupku, dala izvesti tvrdnja, da se u diobnom postupku imade izreći samo jedna odluka, i da je samo proti toj jednoj, naime konačnoj odluci dopušten utok. U §. 19 propisuje zadružni zakon:

„Gdje nagoda za rukom nepodje, ima kotarska oblast

Digitized by Google

diobnu razpravu ureda radi instruirati, te na temelju instruirane razprave odluku u prvoj molbi izreći, uzamši u obzir točke, glede kojih nagoda predleži;" a u §. 23: „Proti odluci prve molbe pripada nezadovoljnoj stranci utok na kr. zemaljsku vladu". U smislu §. 19 ima dakle podžupanija, gdjegod nepodje nagoda za rukom, instruirati razpravu, povesti redoviti diobni postupak. Pod tim razumieva zadružni zakon, ne upuštajuć se u potankosti i ne lučeć ikakovih stadija, kako to čini provedbena naredba, savkoliki diobni postupak, svekolike čine, koje tečajem postupka pronadje postupajuća oblast potrebnimi, izričuć prema potrebi i uvidjavnosti odluke o pojedinih priepornih pitanjih. Proti tim odlukam pripada nezadovoljnoj stranci pravo utoka u smislu §. 23 z. z. Niti se može izvesti iz §. 19 a niti iz druge koje ustanove zadruž. zakona, da se pod onom „diobnom razpravom" razumieva samo jedna jedina razprava, da podžupanijska oblast imade izreći samo jednu odluku, da se dakle tečajem diobnoga postupka ne smije izricati nikakova odluka prije konačne odluke, već se imade trpati razprava na razpravu, pitanje na pitanje, ter onda o svem izreći konačna odluka. Odatle bo, što zadružni zakon negovori napose o pojedinih činih i odsjecih diobnoga postupka, što ne normira, kako da se ovaj ili onaj čin, ovaj ili onaj odsjek obavi, ne sliedi, da u čitavom diobnom postupku neima nikakovih omedjašenih odsjeka, već da je to neprekidan postupak, koj se svršuje sav jednom odlukom. U §. 19 odredjuje se, da se imade povesti diobni postupak, pak u koliko nedosižu o tom posebne norme zadruž. zakona, valja se držati ostalih postojećih propisa, što vriedi imenice, da spomenemo samo, o dokaznom postupku, koj se mora povadjati u mnogih slučajih. Prem o tom dokaznom postupku ni §. 19 z. z. ni drugi napose negovore, neće odatle htjeti ipak nitko izvoditi, da mu neima mjesta.

Pojedini odsjeci u zadružno-diobnom postupku mogu biti dani isto onako samom naravi i svrhom postupka, kao što i u civilnom procesu, za koj znamo, da se luči u više, obično četiri odsjeka. Rekosmo da može nastati više odsjeka, nu nemora to biti, kao što ni u civilnoj parnici, gdje mogu n. pr. stadij

Digitized by Google

pravnih liekova i ovršni stadij posve odpasti. Pa kao što se ne može iz §. 19 z. z. izvesti, da se imade u diobnom postupku izreći samo jedna i to konačna odluka, tako se nemože ni iz §. 23 z. z. izvesti, da je dopušten utok samo proti konačnoj odluci, a da je izključen tečajem diobnoga postupka. Htjeti se pozivati u dokaz tomu na okolnost onu, što se zadružni zakon služi izrazom „proti odluci“ a ne proti „odlukam“, nebi bez dvojbe bilo dovoljno, jer tim, što se je zakonodavac poslužio jednobrojem, nije bez dvojbe mislio samo konačnu odluku, kao što on u §. 19 nije htio reći, da se tačajem cielog diobnog postupka imade izreći samo jedna odluka, jer bi i jedno i drugo bilo proti svim pravilom uredjenoga postupka, a u mnogih slučajih i nemoguće. Isto tako bilo bi bez temelja htjeti to izvesti iz okolnosti one, što §. 23 z. z. sliedi neposredno iza paragrafa onih, koji normiraju diobni postupak, dakle na koncu tih propisa; jer mjesto §. 23 odgovara onomu mjestu, što ga u sustavih parbenoga prava zauzimlje stadij pravnih liekova; a ne upuštajuć se zadružni zakon u potankosti glede diobnoga postupka, nije imao ni prilike govoviti ob utoku na više mjestah. Odredjujuć dakle zadruž. zakon u §. 19, da se imade, gdje nepodje nagoda za rukom, povesti redoviti postupak, prepušta on postupajućoj oblasti, da provadja taj postupak prema ustanovam njegovim i prema ostalim postojećim propisom, da nakon saslušaja stranaka riešava prieporna pitanja odlukom, a proti odlukam, što će ih izreći ona tečajem u smislu §. 19 povedenoga diobnoga postupka, pripada nezadovoljnoj stranci pravo utoka na vis. kr. zem. vladu; nigdje pako neizriče z. z., da to pravo pripada nezadovoljnoj stranci samo proti konačnoj odluci.

(Dalje sliedi.)

Digitized by Google

Zakonik grada Kastve i zakon občine Veprinske.[1]

U arhivu zagrebačke akademije znanosti, čuvaju se medju drugimi vrlo dragocjenimi rukopisi, kako u originalih tako i u prepisih, mnogi još ne izdani štatuti mjestnih občina. Medju njimi osobitu pažnju obraćaju na sebe: „Zakonik grada Kastve“[2] i „zakon občine Veprinske“. Što se tiče ovog posljednjeg to se on nalazi u arkivu i u svom glagolskom originalu i u prepisu, koji je načinjen ne baš davno (god. 1851 prepisao ga je Jak. Volčić). No budući da je original već iztrunuo i poderan, to je prepis ovaj vrlo potreban bez kojega se nemože biti, mi smo se takodjer samo njime služili;[3] imajući pred očima ne filološke nego historičko-pravne ciljeve, mi ipak držimo, da spomenik ovaj ne gubi od svoje važnosti za nauku.

Cieli ovaj rukopis sadržaje u sebi ne samo zakone Veprinca, nego i osude sudova ove občine od god. 1500 do 6. prosinca 1611, i od 20. prosinca 1647 do 4. svibnja 1669. U arkivu on stoji pod br. 846. Što se tiče zakonika grada Kastve, to se on čuva u istom arkivu u dva prepisa iz XVIII. vieka (svezanih u jedan rukopis pod br. 91)· Da li se je sačuvao izvornik zakonika, i ako se je čuvao, gdje se nalazi, nam nije poznato.

U javnosti već se je spominjalo ob eksistenciji obijuh ovih spomenika (Vidi: Arkiv I. Kukuljević I., 186; T. I. Leontovića: „staro hrv.-dalmat. zakonodavstvo“ str. 12). Ali zagrebačka akademija, koja bi ih imala izdati, do sada još k

---

[1] G. M. Vladimirsky-Budanov priobćio je u „žurnalu ministarstva narodnago prosvješčenia“ razpravu pod naslovom „Neizdani zakoni jugozapadnih Slavena“, od koje jedan dio čini ova, koju počimljemo publicirati u ovom broju Mjesečnika. Smiemo se nadati, da će i čitaoci ovoga časopisa sa korišču čitati razpravu, koja zasjeca u pravnu poviest hrvatskoga naroda. Vladimirski-Budanova publikacija obsiže i tekst zakona grada Kastva i občine veprinačke, za sada mí taj izpuštamo, jer nije upravo nuždan a k tomu izaći će on do skora u boljoj formi u IV. knjizi „Monumenta historico-juridica“, što ih izdaje naša akademija. Ured.

[2] Pravi i starodavni naziv ovoga grada jest Kastav; ali mi ćemo se držati današnjega naziva.

[3] Razrušenje Zagreba usljed potresa spriečilo nas je sravniti ga sa originalom.

Digitized by Google

tomu nije pristupila, jer je u ovaj par zabavljena drugimi važnimi poslovi, koji daleko nadilaze kako njene radne sile tako i njena materijalna sredstva.[1]

Medjutim mi držimo, da rečena dva spomenika imadu veliku historičko-pravnu vriednost. Prije svega vriedna je pažnje velika relativna davnost ovih zakona. Zakoni Kastve pisani su god. 1400, dakle istodobno sa znamenitim statutom Poljičkim. Zato se u hrvatskom pravu ovi zakoni ubrajaju medju najstarije spomenike zakonodavstva. Izmedju spomenika ruskoga prava ima pred njimi prednost po davnosti samo ruska pravda, a izmedju poljskih spomenika stariji je od njih samo statut Vislicky. Zakoni Veprinski napisani su cielo stoljeće kasnije. Ali mi ćemo viditi, da su oni gledeć na svoju sadržinu stariji od zakona Kastve.

Druga okolnost, koja po našem mnenju daje ovim zakonom osobitu važnost, jeste jezik, na kom su oni napisani, imenito — mjestni staro-hrvatski dialekt. Poznato je, da su se u većem dielu občina Slavena na jadranskom moru, statuti većinom pisali na latinskom ili talijanskom jeziku. Za praktičku vriednost zakona, obstojnost ova nije važna; ali nije tako za onoga, tko se danas bavi iztraživanjem povjesti prava.

Dnevne norme prava možemo podpuno samo onda pojmiti, ako je i vanjska forma, kojom su zaodienute domaća t. j. ako potiče od istoga naroda. Istina, sadržaj starih uzakonjenja možemo shvaćati ma da su napisani na tudjem jeziku, ali tudji jezik lišava ih oblika njihova, uništuje kolorit umjetnosti, a u priličnom stupnju i epohe. Osim toga kod komparativnoga izučavanja slavenskih zakonarstva, tudji jezik oduzimlje iztraživaču jedno od najboljih stredstava sravnivanja, imenito kompariranje shodnih termina i naziva.[2]

---

[1] Izmedju ostaloga akademija se bavi izdavanjem dubrovačkih statuta. — Drago nam je, da možemo pri tom izraziti svoju duboku blagodarnost prof. zagr. sveučilišta I. J. Hanelu i predsj. akademije dru. F. Račkomu za njihovu prosvietljenu uslužívost, kojom su nam mnogo olakšali pregledanje akademičkih arkiva.

[2] Takovi su n. pr. vieće, gospoda, gospodar, pravda, zakon, rota (četa), oblast (vlast), rubež (pravovaljano okupiranje imovine) itd.

Digitized by Google

S druge strane u zakonih napisanih na narodnom jeziku, mnogo je laglje razlikovati svaku primjesu tudju, od drugud uzetu, ako i u koliko je uzeta. Takova bo se odmah pozna po terminih. Pojmovi, koji su danas u veliko postali kosmopolitičkimi, kod naroda mlade civilizacije bili su sasma nerazdieljivi od jezika. Nekoliko sjajnih primjera o tom pružaju nam i ovi zakoni, kojimi se sada bavimo. N. pr. po zakonih Veprinca, tko ukrade štogod danju, plaća šesto (t. j. šestostruku cienu stvari) a tko ukrade noćju — plaća „duplicu", t. j. samo dvostruku vriednost stvari. A zašto tu u mjesto tudjega termina nije uporabljen domaći vlastiti, koji se je rabio i u staro-srbskom jeziku, naime: „sugubo"? Drugoga razloga tu nemože biti, nego da je i sam taj pravni institut, koji je izražen tudjim terminom, bio iz tudjine unešen. I doista staro-slavensko pravo nije poznavalo razlike u kazni medju dnevnom i noćnom kradjom; razlike te nije znalo ni staro-rusko, ni litovsko-rusko, ni moskovsko pravo, niti pako srbsko (zakonik cara Dušana); ne nalazimo je niti u staro-poljskih (Vislickom i Vartskom) statutih. I to je posve opravdano, jer kod dnevne kradje, moramo predložiti, ne manju nego prije veću intenzivnost zle nakane, nego li kod noćne, t. j. moramo predpoložiti kod kradljivca više smjelosti i prepredenosti. Naprotiv strožiju kaznu radi noćne kradje nalazimo samo u staro-hrvatskom pravu, te u zakonodavstvih drugih ne slavenskih naroda, od kojih su ju Hrvati očevidno primili. Za motiv ovakove veće strogosti kazne uzeta je sigurno ta obstojnost, da je noćju vlastniku mnogo težje čuvati i braniti svoje dobro. Ali ova obstojnost nesmije imati ništa zajedničkoga s posljedicami kazne tatbine (kradje); usljed toga je posve opravdano, što je ruska pravda za slučaj noćne kradje, razširila pravo vlastnika na samoobranu, te dopustila da može bez kazne ubiti noćnoga tata (i u flagranti, ali ne kod bježanja); nu kriminalna kazna za noćnu kradju ničim se nije razlikovala od one za dnevnu kradju opredieljene.

Obstojnost ona, da su zakonici Kastve i Veprinca pisani narodnim jezikom, čini ih u naših očijuh mnogo cjenijimi od mnogih jugo-slavenskih zakona, koji su pisani na latinskom, ili

Digitized by Google

talijanskom jeziku. I makar da su takove općine već i u historičkom odnošaju daleko važnije od ovih malih općina, živućih i gotovo zaboravljenih u kutu Dalmacije i Istre; ma da je i sadržaj samih zakona onih daleko puniji i raznovrstniji, takovi će zakoni za slavensko pravo biti uvjek na po tudji.

Zakoni pisani domaćim jezikom, obično i u svom sadržaju, čuvaju narodne osnove prava, kao što kod zakona pisanih tudjim jezikom biva obratno. Izim nekoliko malih iznimaka, zakoni grada Kastve i općine Veprinske mogu se ubrojiti medju najčišće izraze slavenskog narodnog prava. Zakone ove nije sastavio kakov doctor juris, nisu prepisani od mletačkih (kao što je to bilo kod mnogih drugih dalmatinskih općina), — oni nisu ništa drugo do li pismeno izložene norme običajnoga prava. U tom imadu jednaku važnost sa statuti Vinodolskim i Poljičkim.

U cielom slavenskom pravu bez iznimke čisti prelaz od običaja k zakonu, opažamo samo u statutu Vinodolskom i zakonih Veprinskih (statuti Senjski i Krški sastavljeni su u vieću, te sastavljanje istih i odnošaj njihov prema običajnom pravu nije poznat). Po Veprinskom spomeniku stvar se je sbila ovako: „Let Gospodich 1507“ pred crkvom sv. Ane skupili su se na sabor poštovani i razumni muževi, župani i starješine grada Veprinca, njegov prvi župan i sudac Tumpić, župan Frabić i sudac Matko Branković, zajedno sa ostalimi starješinami toga grada . . . a s njimi naznačeni i izabrani pukom općinski savjetnik Martim Dminčić. Posavjetovavši se ob općem dobru (dobrobiti), da se na buduća vremena predusretne neurednostim u puku, odlučiše oni zapovjediti kancelaru, da zapiše stare zakone, koji su svagda bili držani u ovom poštovanom gradu Veprincu, tim da bi oni i u napred bili držani i da bi se uvjek čuvali u pismu. Za ostvarati ovo, iste godine „Let Gospodich 1507“ skupili su se u Veprincu muževi, koji su pamtili stotinu godina, imenito preko sto godina bilo je županu Čohilu, zatim župan Beruko koji je pamtio oko 90 godina, župan Branković, koji je pamtio 70 godina, župan Fabić, koji je pamtio 80 godina; bilo je mnogo (i drugih) starih mu-

Digitized by Google

S druge strane u zakonih napisanih na narodnom jeziku, mnogo je laglje razlikovati svaku primjesu tudju, od drugud uzetu, ako i u koliko je uzeta. Takova bo se odmah pozna po terminih. Pojmovi, koji su danas u veliko postali kosmopolitičkimi, kod naroda mlade civilizacije bili su sasma nerazdieljivi od jezika. Nekoliko sjajnih primjera o tom pružaju nam i ovi zakoni, kojimi se sada bavimo. N. pr. po zakonih Veprinca, tko ukrade štogod danju, plaća šesto (t. j. šestostruku cienu stvari) a tko ukrade noćju — plaća „duplicu“, t. j. samo dvostruku vriednost stvari. A zašto tu u mjesto tudjega termina nije uporabljen domaći vlastiti, koji se je rabio i u staro-srbskom jeziku, naime: „sugubo“? Drugoga razloga tu nemože biti, nego da je i sam taj pravni institut, koji je izražen tudjim terminom, bio iz tudjine unešen. I doista staro-slavensko pravo nije poznavalo razlike u kazni medju dnevnom i noćnom kradjom; razlike te nije znalo ni staro-rusko, ni litovsko-rusko, ni moskovsko pravo, niti pako srbsko (zakonik cara Dušana); ne nalazimo je niti u staro-poljskih (Vislickom i Vartskom) statutih. I to je posve opravdano, jer kod dnevne kradje, moramo predložiti, ne manju nego prije veću intenzivnost zle nakane, nego li kod noćne, t. j. moramo predpoložiti kod kradljivca više smjelosti i prepredenosti. Naprotiv strožiju kaznu radi noćne kradje nalazimo samo u staro-hrvatskom pravu, te u zakonodavstvih drugih ne slavenskih naroda, od kojih su ju Hrvati očevidno primili. Za motiv ovakove veće strogosti kazne uzeta je sigurno ta obstojnost, da je noćju vlastniku mnogo težje čuvati i braniti svoje dobro. Ali ova obstojnost nesmije imati ništa zajedničkoga s posljedicami kazne tatbine (kradje); usljed toga je posve opravdano, što je ruska pravda za slučaj noćne kradje, razširila pravo vlastnika na samoobranu, te dopustila da može bez kazne ubiti noćnoga tata (i u flagranti, ali ne kod bježanja); nu kriminalna kazna za noćnu kradju ničim se nije razlikovala od one za dnevnu kradju opredieljene.

Obstojnost ona, da su zakonici Kastve i Veprinca pisani narodnim jezikom, čini ih u naših očijuh mnogo cjenijimi od mnogih jugo-slavenskih zakona, koji su pisani na latinskom, ili

Digitized by Google

talijanskom jeziku. I makar da su takove općine već i u historičkom odnošaju daleko važnije od ovih malih općina, živućih i gotovo zaboravljenih u kutu Dalmacije i Istre; ma da je i sadržaj samih zakona onih daleko puniji i raznovrstniji, takovi će zakoni za slavensko pravo biti uvjek na po tudji.

Zakoni pisani domaćim jezikom, obično i u svom sadržaju, čuvaju narodne osnove prava, kao što kod zakona pisanih tudjim jezikom biva obratno. Izim nekoliko malih iznimaka, zakoni grada Kastve i općine Veprinske mogu se ubrojiti medju najčišće izraze slavenskog narodnog prava. Zakone ove nije sastavio kakov doctor juris, nisu prepisani od mletačkih (kao što je to bilo kod mnogih drugih dalmatinskih općina), — oni nisu ništa drugo do li pismeno izložene norme običajnoga prava. U tom imadu jednaku važnost sa statuti Vinodolskim i Poljičkim.

U cielom slavenskom pravu bez iznimke čisti prelaz od običaja k zakonu, opažamo samo u statutu Vinodolskom i zakonih Veprinskih (statuti Senjski i Krški sastavljeni su u vieću, te sastavljanje istih i odnošaj njihov prema običajnom pravu nije poznat). Po Veprinskom spomeniku stvar se je sbila ovako: „Let Gospodich 1507“ pred crkvom sv. Ane skupili su se na sabor poštovani i razumni muževi, župani i starješine grada Veprinca, njegov prvi župan i sudac Tumpić, župan Frabić i sudac Matko Branković, zajedno sa ostalimi starješinami toga grada . . . a s njimi naznačeni i izabrani pukom općinski savjetnik Martim Dminčić. Posavjetovavši se ob općem dobru (dobrobiti), da se na buduća vremena predusretne neurednostim u puku, odlučiše oni zapovjediti kancelaru, da zapiše stare zakone, koji su svagda bili držani u ovom poštovanom gradu Veprincu, tim da bi oni i u napred bili držani i da bi se uvjek čuvali u pismu. Za ostvarati ovo, iste godine „Let Gospodich 1507“ skupili su se u Veprincu muževi, koji su pamtili stotinu godina, imenito preko sto godina bilo je županu Čohilu, zatim župan Beruko koji je pamtio oko 90 godina, župan Branković, koji je pamtio 70 godina, župan Fabić, koji je pamtio 80 godina; bilo je mnogo (i drugih) starih mu-

Digitized by Google

ževa, koji su pamtili prijašnje vladare, knezove Favaliće. Neki su zakoni bili potvrdjeni još ovimi vladari. Zakoni predani po tradiciji od muža na muža, zakoni za vrieme djelovanja kojih prešao je bio Veprinac pod austrijsko gospodstvo, kada su nastali kralji i cesari, — ove smo zakone mi prepisali i povedali našim mladjim sinovom za našega života.

Na ove zakone dao nam je gospodin cesar svoju diplomu, kad nas je od Favalića primio pod svoju vlast.“

Opetujemo ponovo, da samo u ovom Veprinskom i još u Vinodolskom statutu vidimo tako jasan i organički prelaz od običajnoga prava k pisanomu zakonu. U Vinodolu su isto tako od svakoga grada na vieće (na sbor) bili sakupljeni starješine, koji su bolje pamtili zakone svojih otaca i od svojih djedova štogod o tome čuli. Njim je bilo naloženo, da ove dobre, stare i prokušane zakone u Vinodolu stave na papir.

Niti Ruska Pravda nit Pskovska gramota, spomenici stojeći u tiesnoj svezi s običajnim pravom, nepružaju nam ovako jasnoga pojma o naravnom prelazu običajnoga prava k zakonu, jer su kod njih običajne norme pokrivene formami kneževskih ustava i prerogativa. O drugih slavenskih zakonih i spomenicih gledeć na ovu okolnost nije vredno ni govoriti, n. pr. zakon blagovjernoga cara Stefana sastavljen je po pravoslavnom saboru (svećenstva), blagoviernom caru Stefanu i po cieloj zemaljskoj gospodi carstva, malimi i velikimi, t. j. ma da on i nije izraz samo osobne volje cara, ipak se je i sabor radeć na ovom novom zakoniku mogao smatrati nevezanim prijašnjimi normami pravnimi. Svakako stoji to, da je nama nepoznat odnošaj medju ovim zakonikom i prijašnjim običajnim pravom. Pače i osobna volja cara ponekad vrlo jasno proviruje (u dopunjujućem dielu) u zakoniku: „Poveljeva (zapovjed) carstvom i sudijam“ govori se na str. 183 toga zakonika.

U Vinodolskom statutu i u zakonih Veprinca prva forma jeste sjećanje i zapisivanje toga što je prije bilo u običaju. Šta više tu nije moguće razpoznati ni prelaz iz jedne forme u drugu. Prije svega pada u oči to, da neima zakonodavca: starci, koji pamte običajno pravo, — nisu zakonodavci; oni samo predaju

Digitized by Google

norme ali ih ne stvaraju. Moć normâ ostaje ipak ista: one su obligatne, ne zato što su priznate i napisane, nego zato što su bile držane od starine, t. j. opet kriepošću običaja. One su napisane samo zato da se ne izvraćaju i ne zaboravljaju. Usljed toga se sadržaj norma kod prelaza u zakon nemienja, naproti one su pisane namjerom, da se nebudu mogle mienjati. Tim bi mi morali priznati one spomenike sbornici običajnoga prava, a ne zakoni u našem smislu i rieči. Ali i to bi bilo pogriešno. Občinska vlast zapovieda, da se one moraju držati i daje im vanjsku sankciju (koju su one u ostalom kao običajno pravo posjedovale i prije.) (Dalje sliedi.)

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Samim otvorenjem prozora u zidu vlastite kuće, koji gleda u tudje dvorište, nestiče vlastnik kuće faktični posjed služnosti svjetlosti i zraka sa strane pomenutoga tudjeg dvorišta.

V. M. tužio je J. M-a radi smetanja posjeda, što je potonji dne 21. kolovoza 1880 sa strane svog dvorišta pribio daske na zid njegove kuće i kroz to mu zatvorio prozor razi zemlje, te time njega (tužitelja) smetao u mirnom faktičnom posjedu ne samo njegove kuće već i pristojećeg mu prava na svjetlost i zrak.

Prigodom preduzetog očevida konstatovano bi, da su na južnom zidu tužiteljeve kuće otvorena tri prozora, od kojih dva u prvom katu, a jedan razi zemlje tako, da sva tri prozora gledaju na tuženikovo dvorište. Prozor razi zemlje providjen je željeznom rešetkom. Pred ovim prozorom na gredi, usadjenoj t i k tužiteljeva zida, pribita je daska visoka i široka kao prozor, te je istom sasvim oduzeta svjetlost tomu prozoru, koji ovom daskom podpuno zatvoren biva.

Presudni sud kr. kot. sud u N. izrekao je konačnom svojom odlukom, da je J. M. tim, što je dne 21. kolovoza 1880 sa strane svog dvorišta usadio gredu i na istu pribio dasku, kojom je zatvorio prozor razi zemlje, tužitelja smetao u mirnom faktičnom posjedu tog prozora i prava na svjetlost i zrak kroz isti prozor, te da je dužan u roku od 8 dana pod prietnjom ovrhe odstraniti rečenu gredu i dasku, te kaniti

Digitized by Google

se svakog dalnjeg smetanja upitnog prozora pod globom od 50 for.; napokon da je dužan naknaditi tužitelju prouzročene parbene troškove u roku od 8 dana s razloga, što je očevidom konstatovano, da je u dvorištu tuženika podignuta greda, na kojoj su zabijene daske tako, da podpunoma pokrivaju razizemni tužiteljev prozor, gledajući u tuženikovo zemljište, oduzimajuć mu vid i svjetlost kroz taj prozor, pa i nadalje s razloga, što je tuženik priznao, da je upitnu gredu sa daskami podignuo, čim je učin smetanja ustanovljen.

Navod tuženika, da je on, podignuv rečenu gredu sa daskami, učinio to u svojem dvorištu, u kojem tuženik nikakova posjeda nikada izvršivao nije, nestoji, jer ako vlastnik i imade pravo slobodno i po volji razredjivati svojom vlastnošću (§. 362 o. g. z), to je ovo pravo vlastnika (§. 364 o. g. z.) ograničeno tim, da izvršivanje prava vlastnosti imade samo u toliko mjesta, na koliko se time nevriedjaju prava trećih, a da je u konkretnom slučaju povriedjeno pravo trećega, najme tužitelja, ustanovljeno je očevidom i priznanjem tuženika, koj nije niti naveo, u koju svrhu je rečenu gredu sa daskami upravo pred tužiteljevim prozorom i tik istoga podignuo, a niti se neda razabrati druga svrha, van ona, da hotimice oduzme tužitelju svjetlost i pogled kroz rečeni prozor.

Banski stol i stol sedmorice pak odbili su tužbu, te je potonji svoju riešitbu od 31. prosinca 1881 br. 2069 obrazložio kako sliedi:

Navod tužbeni, da je tuženi J. M. dne 21. kolovoza 1880 sa strane svoga dvorišta s čavli pribio dasku na zid kuće tužitelja V. M., ostao je nedokazan, te je neporečenom tvrdnjom tuženika ustanovljeno, da je greda sa pribitom na istoj daskom zabijena na zemljištu tuženika.

Tužitelju odnosno njegovim prednikom prosto je bilo na osnovu §. 354 o. g. z. otvoriti u zidu svoje kuće prozor, koj gleda u dvorište tuženikovo, ali je na temelju iste zakonske ustanove vlastan i tuženik usaditi gredu i pribiti na nju dasku, te time zapriečiti odnosno umanjiti tužiteljevom prozoru razi zemlje, gledajućem u dvorište tuženikovo, svjetlost i zrak, u kojoj razpoložbi nije on stegnut niti okolnošću onom, da je prozor razi zemlje na kući tužiteljevoj obstojao od vajkada, kako to jasno proizlazi iz ustanovah §§. 362 i 1459 o. g. z.

Samim dakle otvorenjem prozora u zidu vlastite kuće, koji gleda u tudje dvorište, nestiče vlastnik kuće nikakova prava na tudje zemljište, pa je naprama tomu tužitelju nadležalo dokazati, da je tuženik usadiv gredu na svojem zemljištu i pribiv na istu dasku posegnuo u njegov faktični posjed služnosti neoduzimanja kući njegovoj svjetlosti i zraka sa strane služećeg zemljišta (§. 476 točka 10 o. g. z.), o kojoj se služnosti ovdje i radi, a ne o služnosti normiranoj u §. 488 o. g. z.

Digitized by Google

Po §. 313 o. g. z. mogao je pak tužitelj u faktični posjed pomenute služnosti doći samo tako, da je tuženik po zabrani tužitelja, smjerajućoj na osiguranje svjetlosti i zraka svojoj kući sa strane tuženikova zemljišta, što propustio, što bi inače učiniti imao pravo; riečju, tužitelj bi mogao govoriti o povredi svoga prava činom tuženikovim samo onda, kad bi on već jednom bio zabranio tuženiku, da usadi na svom zemljištu gredu i da na njoj pribije dasku, a tuženik da se je toj zabrani pokorio.

I budući da tužitelj nije naveo nikakvih čina, iz kojih bi se dalo zaključiti, da se je on naprama zemljištu tuženikovom nalazio u faktičnom posjedu služnosti, navedene u § 476 točke 10 o. g. z.: lišena je tužba V. M-a pravne podloge, jer manjka bitni u §. 618 gr. p. p. normirani uvjet svakomu smetanju posjeda najme posjed na strani tužitelja i protupravni postupak sa strane tuženika. V.

Tužba, predana iza roka ustanovljenoga po §. 22 ovršne novele, ima se tužitelju povratiti.

U ovršnom predmetu c. k. pov. obćeg austrijskog zemljo-vjeresijskog zavoda u Beču proti Dionisu grofu K. upućena je hrv. komercialna banka na put redovite pravde proti ovomu zavodu i to u pogledu prigovora; podignutog proti prvenstvu i obstojnosti tražbine, prijavljene prigodom diobe kupovnine, postignute za prodane nekretnine ovršenikove.

Dne 17. rujna 1880 predala je hrv. komercijalna banka odnosnu tužbu, na koju bude odlukom od 31. prosinca 1880 br. 4128 odredjeno ročište za izbor postupka, odnosno za ustmenu razpravu iste.

Tuženi zavod uloži proti ovoj odluci utok u kom navodi:

§. 22 zakona od 17. prosinca 1876 ob ovršnoj noveli ustanovljuje, da onaj, koj je usljed prigovora proti tražbini prijavljenoj prigodom razdiobe kupovnine upućen na put pravde, imade u neproduživom roku od 30 dana tužbom svoj prigovor izvesti, jer će se inače pobijano pravo smatrati neprigovorenim.

Pošto je odluka, usljed koje je tužeća banka imala podnieti tužbu, dostavljena istoj 14. lipnja 1880, imala je ona ovu tužbu podnieti najdulje do 14. srpnja 1880.

Pošto ona te tužbe u ovom roku podniela nije, postalo je pravo, pobijano prigodom diobe kupovine, neprigovorenim, neprepornim te tim nije pristupan nikakav postupak, kojim bi se ovo pravo stavilo u prepor, odnosno po §. 2 p. p. nije više dotični predmet podvržen sudbenomu postupku.

Dočim je ova tužba predana 94 dan iza dostave odnosne odluke, imala se je ova tužba po §. 22 ovršne novele i §. 2 p. p. kao nepod-

Digitized by Google

vržena više sudbenomu postupku, odputiti i nepovedši nikakove razprave, što se utokom ovim moli.

Visoki banski stol jest naredbom svojom od 16. veljače 1881 br. 1784 odobrio prvosudnu odluku, te je istu obrazložio ovako:

Uvaživ, da predaja zakašnjene tužbe nije dovoljan razlog za odpućenje iste po §. 2 p. p., jer je protustranci interesiranoj u stvari slobodno upustiti se u razpravu takove tužbe, a i prosto joj stoji kasnije priznati pobijano pravo.

Uvaživ osim toga, da neproduživost roka, o kojoj je govor u §. 22 ovršne novele, postoji samo glede suda u toliko, da sud nemože stranki produženja dozvoliti suprot volji kojega interesenta, dočim je strankam vazda na volju stavljeno medjusobnim sporazumkom odnosni rok produživati, vrhu česa se bude mogla tužena stranka pri ročištu odredjenom na tužbu izjaviti.

Uvaživ ove razloge mora se potvrditi odluka prvog suda.

U previdnom utoku navodi tuženi vjeresijski zavod sliedeće:

Predmet protivničke tužbe jest opravdanje prigovora, stavljenog po tužitelju proti prijavljenoj tražbini zavoda i to prigodom diobe kupovnine te bi na temelju ove tužbe sud imao potegnuti u sudačku razsudu ovo, da li je taj prigovor valjan ili ne — predmetom razprave ob ovoj tužbi postalo bi pitanje, da li je prigovor ovaj opravdan ili ne.

Pošto zakon u §. 22 ovršne novele propisuje, da, ako onaj, koj je prigovor stavio, u neproduživom roku od 30 dana tužbe nepodnese, da se dotično pravo bude smatralo neprigovorenim, te pošto je u nazočnom slučaju gledom na promašen rok za podnešenje tužbe po nami prijavljeno pravo postalo neprigovorenim, dakle neprepornim, te pošto je sud na temelju zapisnika o diobi kupovine medjutim jur izdao odluku, da je prijavljeno naše pravo nepreporno, te je dapače kupovinu već doznačio, nemore onaj sud iznovice opet suditi o tom, da li ipak ovo pravo obstoji ili ne, te tim svoju vlastitu odluku staviti u prepor.

Da se ovakomu protuslovju stane na put, odredio je zakon, da se tužbe ovamo spadajuće imadu predati kod onog suda, koj je vodio razpravu o diobi kupovine, a pošto protustranka sama u tužbi razlaže, u koju svrhu tužbu ovu podnosi, dapače u tom pravcu i svoj zahtjev stavlja, nemože sud dvojiti, o čem se radi, najme o pitanju, koje po §. 22 ovršne novele nije više podvrgnuto njegovoj sudbenosti, pak da nemože pače nesmije više suditi prema zahtjevu, koj je prema §. 22 novele prestao, jer je pravomoćno riešen. Glede toga treba načelnog riešenja, da se zlim posljedicam na put stane — zato se zaključuje molbom, da se ukinu odluke prvog i drugog suda i tužba kao neprikladna za sudbenu riešitbu povrati.

Visoki stol sedmorice jest naredbom od 10. siečnja 1882 br.

Digitized by Google

1893 ukinuo obie odluke nižih sudova i odredio, da se tužba de praes. 17. rujna 1880 br. 4128 kao zakašnjena tužitelju povrati i to s toga:

što je odluka, kojom bijaše hrv. komercialna banka upućena na put pravde, istoj dostavljena 14. lipnja 1880 i što je odnosna tužba predana iza opredieljenog trideset dnevnog roka, koj se po §. 571 p. p. i §. 22 ovršne novele produžiti nemože, te što se obzirom na ove ustanove i na propis §. 100 i 101 p. p. tužba predana nakon minulog roka ima ureda radi odbiti. Pošto su pako oba nižja suda ovu ustanovu mimoišla, ukidaju se njihove odluke i odredjuje povratak ove tužbe.

II. Kazneno-pravni.

Slučaj §. 142 k. z.[1]

Osudom porotničkog suda u Zadru od 3. kolovoza 1881 br. 256 sudjen je obtuženik radi zločina ubojstva po težoj kaznenoj stavci §. 142 k. z., što je svog rodjenog brata ubio. Proti toj osudi podnešena je žaoba ništovna medju ostalim i s razloga, da se teža kaznena stavka §. 142 k. z. neprotеže na usmrćenje brata, koji nespada medju bliže rodjake, navedene u §. 137 k. z. Kod javne razprave o tom pred austrijskim kasacionim sudištem u Beču pobijao je generalni prokurator dr. Glaser ništovnu žaobu sliedećim načinom: Pitanje, što se ima razumievati pod bližom rodbinom u smislu §. 142 k. z., odavna je preporno. Razna su glede toga mnenja u Frühwalda i Wesselya (allgem. österr. Gerichtszeitung 1864 br. 42.), zatim u članku „Eco dei Tribunali", priobćen u allg. österr. Gerichtszeitung 1859 br. 86 i riešitba vrhovnog austr. sudišta od 5. travnja 1870 br. 4022 (Glaserove sbirke br. 1321), ter mnenja kod Eggera, Jenulla, Herbsta i u riešitbi vrhovnog austr. sudišta od 14. lipnja 1860 br. 6750 (Glaserove sbirke br. 958). Po mnenju prijašnjem ima se pojam bližega rodbinstva tumačiti na temelju §. 137 k. z. ili, kao što se navodi u gornjoj vrhovnoj riešitbi od 5. travnja 1860, imadu se kod tumačenja u obzir uzeti analogne ustanove §. 137 k. z.; dočim se protivno mnenje neobazire na §. 137 ter naročito uzažava §. 216 k. z., barem u tom smislu, da se u §. 216 navedene osobe neimadu smatrati kao bliža rodbina. Nu zakon u §. 142 k. z. nepozivlje se nimalo na §. 137, niti tako, da bi se prenašao koji tamo rabljeni izraz tim, da bi se citirao jedan paragraf u drugom, kao što je citovan §. 134 u §. 152 ili 216 u §. 61. U 142 k. z. napominje se samo, da je počinitelj bio u bližem rodbinstvu sa usmrćenim. Kad bi se pako u ovom slučaju, gdje je brat ubio brata, pitalo, da li su oba medjusobno u užem rodbinstvu, to bi težko i poj-

Digitized by Google

mio onaj, koji nebi znao za gornju kontroverzu austr. kaz. zakona. Tako dolazi, da slovo zakona, barem za mnoge slučajeve, neprouzrokuje dvojbe. Čim zakon govori o bližem rodbinstvu, hotio je jasno udaljene rodjake izključiti i nepovući granice na tom mjestu medju bližnjimi i daljnimi, već ili prepustit sudcu, da si on tu granicu sam povuče, ili ga uputiti, da u drugih mjestih zakona traži razjašnenje o smislu zakona. I takovih mjesta imade i glede toga se je naveo ne samo §. 216 k. z. već i §. 65 o. g. z. Ali baš u §. 137 negovori zakon ništa o rodbini u obće, niti o bližoj rodbini, već samo o rodjacih uzlazne i silazne loze, a to je izraz, kojim se iz reda rodbine stanovita vrsta spominje bez oznake „bližnji". Niti u §. 138 što no sliedi neposredno iza §. 137 k. z., nije zakonodavac držao za dosta jasno, da se govori samo o bližoj rodbini, već je rabio izraz „na osobah svojih (Angehörigen) u prijašnjem §. spomenutih". Kako bi pako zakonodavac kod daljnjeg §. 142 držao istu opreznost suvišnom? Dakle upravo stoga, što ustanove glede umorstva i ubojstva stoje i prostorno i pojmovno medju se u savezu, nije vjerojatno, da bi se zakon u §. 142 izrazio načinom posve različitim od onoga u §. 137, kad bi namjeravao bio za oba slučaja isto reći. Ta predpostava pako potvrdjuje se i postankom teksta na nedvojbeni način.

Manjka dakle svaka sigurna podloga za to, da se navod, da najme brat nije bliži rodjak, koji navod neodgovara niti naravnom načinu govora, opravda ma samo kojom namišlju zakonodavca. Doduše pozivali su se na to, ako se ustanova §. 137 neprenese u §. 142, da mogu nastati neskladnosti. Ali ovim se neda izbjeći, ako se uzme, da se je zakon u §. 134 i slied. od sustava pomenutog u §. 5 i 8 k. z. udaljio. Nasuprot pokazuje sravnjivanje ovih §§. sa §. 140 i slied., da zakon kod obajuh zločina polazi od posve drugih razlikovanja, što se tim tumači, jer je pokušaj ubojstva nemoguć, a sukrivnja ipak u iznimnih okolnostih moguća. Po tom se mora §. 142 k. z. najprije sam sobom tumačiti, i ako bi moglo biti slučajeva, u kojih bi uporava pojma „bliža rodbina" bila dvojbena, to se ipak uporava istog na braću i sestre nemože poricati.

Vrhovno je sudište rješitbom od 10. lipnja 1881 br. 3738 odbilo ništovnu žaobu s razloga, što naravni smisao izraza „bliža rodbina" svakako obuhvaća i braću i sestre, a neima razloga udaljiti se od tog naravnog znamenovanja u §. 142 k. z., osobito neovlaštuje na to poziv na rodbinske odnošaje, o kojih §. 137 k. z. ovisnom čini težu kazan, jer zakonodavac, ako se hoće pozvati kadšto na znamenovanje dano stanovitomu izrazu na drugom mjestu zakona, skrbio je za to, da tu svoju nakanu citovanjem odnosnog §. izrazi. Porotno sudište je po tom pra-

Digitized by Google

vom uzelo, da su braća i sestre u smislu §. 142 k. z. bliža rodbina, te je pravom stoga upotrebilo višu kaznenu stavku istog paragrafa.

Na to nadovezati ću u kratko sliedeće:

Gore navedena rješitba vrhovnoga sudišta i razlaganja dra. Glasera posvema su osnovana. Može se doduše reći: pošto umorstvo i ubojstvo dolaze u istom poglavju k. z., jer su medjusobno srodni zločini, to da za oba zločina valjaju iste ustanove, pa dočim su u §. 137 napomenute one osobe, za kojih usmrćenje je zakon ustanovio veću kazan, to da se ustanova §. 137 glede istih osoba proteže i na §. 142, u istom poglavju dolazeći, i u ovom potonjem §. da se je zakonodavac po tom mogao služiti samo izrazom „bliža rodbina", razumievajući pod tim rodjake spomenute u §. 137. Pa stoga baš što §§. 137 i 142 radeći o srodnih zločinih u istom poglavju dolaze, nije zakonodavac ni držao baš nuždnim, da i posebnim citovanjem dovede u savez one paragrafe, kao što to inače običaje. Nadalje ako zakon kod umorstva, dakle težeg zločina, sukrivce izvedenog umorstva proti osobam u §. 137 pomenutim, oštrije kazni, nego li kod inih umorstva — jer se proti počinitelju, koji se ima kazniti smrću, i onako kazan pooštriti nemože — ter ako zakon kod umorstva pokušanoga proti osobam u §. 137 k. z. navedenim i počinitelja i sukrivce strožije kazni (§. 138): koji bi razlog mogao sklonuti zakonodavca, da kod blažeg zločina, najme ubojstva, strože ustanove postavi tim, da broj osoba u §. 137 navedenih razširi? Nadalje opaža se i to, da, pošto je ustanova §. 142 glede osoba u njem spomenutih dvojbena, valja tu priznano načelo „in dubio pro reo" pak da se po tom rodbina u §. 137 k. z. pomenuta nerazširuje.

Ali na to valja osim jur u gornjem primjeru sadržanih razloga navesti još i ovo: §. 142 k. z. mora se sam po sebi tumačiti, a naročito ne u savezu sa §. 137 k. z., s kojim je u isto poglavje uvršten, ne stoga, kao da bi umorstvo i ubojstvo bili posve srodni zločini, što nitko razložno ni tvrditi nemože, već stoga što isto poglavje radi ob izvedenom u zloj nakani usmrćenju čovjeka (ter stoga spominje i slučaj §. 143 k. z.), koji se posljedak jednako kod obajuh zločina predpostavlja, ter im je to tertium comparationis. S toga pako samo, što su donekle slučajno uvrštena u isto poglavje oba zločina (kao što to kazneni zakon više puta čini n. pr. svi slučajevi javnog nasilja su u 9. poglavju sadržani), hotjeti tumačiti, da kod umorstva navedene ustanove valjaju i za ubojstvo (dakako u koliko o tom zakon sam izrično inače neodredjuje) neide već stoga, što medju oba zločina ipak postoji velika

Digitized by Google

razlika i što se — kao što dobro tumači dr. Herbst u svom poznatom komentaru — u potonjem §. nespominju samo osobe, na koje bi se §. 137 uporaviti mogao, nego su navedene i osobe, naprama kojim je počinitelj stajao u osobitoj obvezanosti, o kojih ipak ni spomena neima u §. 137 k. z., pak je po tom ipak jasno, da je zakonodavac hotio niz u §. 137 navedenih osoba u §. 142 razširiti. §. 142 k. z. nemože se dakle nipošto tumačiti u savezu sa §. 137 već se mora, pošto citovanjem nije doveden u savez sa nijednom drugom ustanovom u zakonu, po sebi tumačiti. Nemože ni to biti, da se taj §. tumači u savezu sa §. 216 k. z., kao sto to Herbst u svom spomenutom već komentaru čini tvrdeć, da se osobe u §. 216 k. z. navedene imadu smatrati bližom rodbinom §. 142 k. z. To nestoji već stoga, što §. 216 k. z. negovori baš izrično o pojmu „bliža rodbina", jer spominje osim rodbine i supruge i tastbinu, i što sam zakonodavac nije doveo §. 142 u savez sa §. 216 k. z., kao što je citovanjem to učinio, gdje je htjeo n. pr. kod §. 61 k. z., i što konačno nikako neide, da se kazneni zakon, kad je što dvojbena, na štetu okrivljenoga tumači. Ali §. 142 k. z. nemože se ni s nijednim drugim paragrafom u savez dovesti. Doduše u naslovu k §. 463 k. z. (citovanom u §. 189 k. z.) bi se činilo, da se nješto točnije označuje pojam „bliža rodbina", jer u naslovu toga §. govori se o supruzih i „bližih rodjacih", a u samom §. se osim supruga spominju roditelji, djeca ili braća i sestre, ter se po tom nedvojbeno samo te osobe imadu razumieti pod bližom rodbinom. Nu naslov stanovitoga paragrafa nije nikada tekst zakona, a u istinu se nigdje izrično negovori o „bližoj rodbini". Zakon kazneni nadalje razlikuje rodjake u §. 463 i 525 spomenute, razumjevajuć, kao što dobro tumači Herbst kod §. 525 k. z., pod potonjimi one rodjake, koji nisu pomenuti u §. 463 k. z. i koji potonji mogu stoga i radi zločina kažnjivi biti, što je nemoguće kod rodjaka spomenutih u §. 463 k. z. — pak se prema tomu moraju rodjaci u §. 463 naprama onim u §. 525 k. z. spomenutim smatrati „bližimi". Nadalje kazni §. 501 rodjake u njem spomenute sbog bluda, radi česa se rodjaci u §. 525 k. z. nekazne osim u posebnih slučajevih §§. 502, 504 i 505 k. z., ter bi se i po tom mogla povući granica neka medju bližimi i daljimi rodjaci. A i obć. gradj. zakonik daje u ovom pogledu nekih podataka, kao što gore jur navedeni §. 65 o. g. z., zatim ustanove istoga zakonika o zakonskom nasljedstvu, gdje se takodjer luče bliže i dalnje loze. Nu, kako jur rekoh, nigdje se nenalazi pozitivan odgovor, a naročito ne u kaz. zakonu o tom, tko sve spada u bližu rodbinu.

Ako se pako §. 142 k. z. sam po sebi tumačiti mora, tad se mora tumačiti nedvojbeno po naravnom znamenovanju izraza u istom §. navedenih. Tko se sve pako po naravnom znamenovanju ima brojiti u

Digitized by Google

bližu rodbinu, to se još manje dade pozitivno ustanoviti; nu nedvojbeno su bliža rodbina braća i sestre, bliža si nego li n. pr. pradjed i praunuk. Dalje pako ići, napose brojiti ovamo bratučed, pače i strica i ujaka držim da se sa podpunom sigurnošću nemože.

Prema tomu ja mislim, da pod §. 142 k. z. spadaju svakako osobe u §. 137 k. z. navedene, jer o tom se napokon nedvoji, ter osim istih još samo braća i sestre.

Po tom držim, da je rješitba naših sudova, priobćena u Mjesečniku 1878 str. 132, po kojoj nije na brata uporavljen §. 142 k. z., netemeljita, nasuprot da je riešitba, priobćena u Mjesečniku br. 9 ex 1880 po kojoj ujak nije smatran bližom rodbinom §. 142 k. z., posve osnovana. **Dr. St. Posilović.**

Glavna skupština prav. družtva

držana je 11. o. m., kako je u svoje vrieme bilo javljeno u našem listu. U prisutnosti priličnoga broja članova prav. družtva otvori skupštinu predsjednik družtva presv. g. dr. Marijan Derenčin kratkim govorom, na što se predje razpravljati o predmetih na dnevnom redu stojećih. Izviešće upravnoga odbora o radu družtva u god. 1881 poznato je čitateljem našim, jer im je dostavljeno posliednjim brojem.

Potanko izvedeno izvješće blagajnika g. prof. dra. Jos. Plivarića razlaže stanje imovinsko družtva, koje je god. 1881 imalo ukupnoga prihoda 4574 for. 30 novč., a izdalo 3362 for. 30 novč., počem je koncem god. 1881 ostalo u blagajni 1212 for. i to: šted. knjižica od 1000 for. i 212 for. gotova novca. Od zaostataka unišla je prošle godine liepa svota, pak premda su i troškovi družtveni znatno porasli, opet je pretekla prilična svota za buduću godinu. Imovinu družtvenu čine dakle sada a) preostatak od 1212 for.; b) zaostatci od prijašnjih godina, iznoseći ukupno 1805 for. a. vr.; c) časopisi, knjige, pokućtvo itd. što sve skupa vriedi do 700 for. — Ovo je izvješće zajedno sa računi za god. 1881 predano odboru revizionalnomu, sastojećemu od gg. viećnika J. pl. Halpera i viće. tajnika Ad. Rušnova, da je izpitaju i o tom izvieste buduću glavnu skupštinu.

Izvješće revizora o računih, položenih po blagajniku za god. 1880., čitano u skupštini, razlaže, da su računi nadjeni posve u redu, pa predlaže: a) da se blagajniku prof. dr. Jos. Pliveriću dade absolutorij; b) da mu se izrazi priznanje i hvala za njegov trud; c) da u buduće blagajnik dokumentira izdatke na honorar pisaca ne kao do sada namirom uredničtva o primljenom mjesečnom paušalu, nego još i potvrdami individualnimi, odnosno pošt. recepisi ob izplaćenom honoraru. — Glavna

Digitized by Google

skupština odobri jednoglasno prva dva predloga, ali treći nije primljen nego skupština usvoji predlog prof. dra. Vrbanića, da se prepusti budućemu odboru, pošto je ta stvar više administrativna, neka on uredi, kako će se izkazivati još potanje izdatci u gore spomenutu svrhu preduzeti.

Glavna skupština usvoji jednoglasno predlog odbora o proračunu za tek. godinu. Po ovom preliminirani su dohodci na 4040 for., a izdatci redoviti i izvanredni na 3640 for., ostalo bi dakle još do 400 for. predpostaviv, da će dohodak sav unići, kako je preliminiran. Medju izdatci pada najveća svota na izdavanje družtvenoga časopisa „Mjesečnika“, koji, osobito odkada izlazi dva puta na mjesec, zadaje mnogo više troška. Na izdanje sbirke urbarskih propisa potrošeno je već prošle godine 310 for., a za ovu godinu predložio je odbor opet 600 for. U savezu s ovim predmetom pročitao je tajnik odpis nj. preuzvišenosti bana grofa L. Pejačevića od 17. siečnja o. g. štampan u zadnjem broju Mjes., kojim javlja uprav. odboru, da dozvoljuje u ime podpore za izdavanje spomenute sbirke 500 for. Glavna skupština primi sa zahvalnošću na znanje ovaj odpis, a novi odbor uprav. bit će pozvan, da ovu zahvalnost družtva pravničkoga podastre preuzv. g. banu.

Napokon je obavljen izbor predsjednika i dvanajst odbornika, za godinu 1882 pod ravnanjem predsjednika ad hoc g. odvjet. Zoričića, dočim su skrutinij obavila gg. taj. zem. vlade Rikard Walter pl. Walterthalski i Stj. Kranjčić. Za predsjednika izabran je dosadanji predsjednik presv. g. dr. M. Derenčin, u odbor pako sliedeća gg.: prof. dr. Al. pl. Bresztyenszky, prof. dr. J. Čakanić, perovodja kr. vlad. odjela za pravosudje Stj. Kranjčić, prof. dr. B. Lorković, odsječni savj. J. Pirka, prof. dr. J. Pliverić, vieć. tajnik A. Rušnov, viećnik sudb. stola M. Savić, vieć. sudb. stola J. Urbani, prof. dr. F. Vrbanić, odvj. A. Zoričić, umirov. dvor. savj. Fr. pl. Žigrović-Pretočki.

Novo izabrani predsjednik zahvali se u ime svoje i odbora na povjerenju i zaključi skupštinu.

Književnost.

Tumač k općemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. Marijan Derenčin. Knjiga II. Svezak prvi. Zagreb. Nakladom sveučilištne knjižare Albrechta i Fiedlera. God. 1882.

Prvi svezak druge knjige „Tumača“ dra. Derenčina započimlje razpravljati drugi dio gradjanskoga zakona „o pravu na stvari“,

Digitized by Google

te obuzimlje dotični uvod „o stvarih i njihovom pravnom razdieljenju §§. 285—308“ i gotovo cielo prvo poglavje prvoga razdiela prava na stvari, najme posjed od §§. 309—352 g. z.

Kod uvoda, u kojem zakonik opredieljuje pojam stvari, njihovu kakvoću i razdieljenje njihovo, u koliko su za pravnika zanimive, kritizuje, sliedeći ponajviše Ungera, stari nauk, kojega se držao naš gradjanski zakonik. Malo imamo tomu prigovoriti. Kod oznake nepokretne stvari komentatori mimoilaze onu dodirnu točku s predmetom rudnoga prava, bez koje pojam nepokretnine ostaje nepodpunim i nejasnim. Kad g. pisac kaže (str. 12, 13): „nepokretne stvari jesu zemljište, to jest omedjašeni dielovi zemljištna tla, i sve što je sa zemljom spojeno, dok se od nje nerazstavi“ dobro ih označuje. A razumieva se po sebi: „nepokretni su dakle po naravi svojoj svi predmeti, koji se nalaze pod zemljom“. Ali se pita, da li svi predmeti, koji se nalaze pod zemljom spadaju pod one nepokretnine, kojimi ravna gradjanski zakonik? Dokle dopire ono zemljištno tlo, koje je podlogom stvarnih prava po gradjanskomn zakoniku? Da mu se postavi prava medja, dolazi u pripomoć rudno pravo sa geologijom. Tlo, sastavljeno od rahloga materijala, naime od pjeska, lapora i gline, upravljeno je gradjanskim zakonom; svi ini predmeti, nalazeći se pod zemljom, ili spadaju u okvir rudnoga prava, ili financijalnoga zakonodavstva, kao n. pr. monopol soli. S plodovi tla razpolaže ovlaštenik stvarnoga prava dotične površine tla; plodovi usuprot, koji nespadaju u tlo (u rahli materijal), a ipak leže u utrobi zemlje, posve su nezavisni od vlastnosti tla, te njimi većom stranom ravna privatno posebno rudno pravo. Svi dakle predmeti, koji se nalaze pod zemljom, nespadaju u one nepokretnine, kojimi se bavi gradjanski obćeniti zakonik, nego samo oni, koji spadaju u onaj rahli materijal, koji se zove tlo.

Navadjajući stvari, koje su u strogom smislu extra commercium, koje dakle „nemogu biti predmetom imovine, kojih dakle nemože nitko ni posjedovati (§. 311 gr. zak.) ni biti im vlastnikom (§. 365 gr. zak.), i glede kojih nemogu se pravnovaljano sklopiti pravni poslovi (§. 878 gr. z.)“ — g. pisac broji i čovječje liešine, samo što primjećuje, da pojedini dielovi lješine n. pr. škelet, stoje u prometu. S ovom se primjetbom slažemo, ali ne možemo pristati uz mnenje, da su čovječje lješine absolute extra commercium, to jest, da ih nitko nemože ni posjedovati niti im vlastnikom biti (str. 5, 6, 7). Volili bismo kazati, da one spadaju u red extra commercium u širjem smislu rieči, glede kojih je dakle stegnut promet (str. 7.) Na tu misao došli smo sjetivši se znamenitoga slučaja, koji se je nedavno sudbeno razpravljao u Napulju. Za lješinu

Digitized by Google

skupština odobri jednoglasno prva dva predloga, ali treći nije primljen nego skupština usvoji predlog prof. dra. Vrbanića, da se prepusti budućemu odboru, pošto je ta stvar više administrativna, neka on uredi, kako će se izkazivati još potanje izdatci u gore spomenutu svrhu preduzeti.

Glavna skupština usvoji jednoglasno predlog odbora o proračunu za tek. godinu. Po ovom preliminirani su dohodci na 4040 for., a izdatci redoviti i izvanredni na 3640 for., ostalo bi dakle još do 400 for. predpostaviv, da će dohodak sav unići, kako je preliminiran. Medju izdatci pada najveća svota na izdavanje družtvenoga časopisa „Mjesečnika", koji, osobito odkada izlazi dva puta na mjesec, zadaje mnogo više troška. Na izdanje sbirke urbarskih propisa potrošeno je već prošle godine 310 for., a za ovu godinu predložio je odbor opet 600 for. U savezu s ovim predmetom pročitao je tajnik odpis nj. preuzvišenosti bana grofa L. Pejačevića od 17. siečnja o. g. štampan u zadnjem broju Mjes., kojim javlja uprav. odboru, da dozvoljuje u ime podpore za izdavanje spomenute sbirke 500 for. Glavna skupština primi sa zahvalnošću na znanje ovaj odpis, a novi odbor uprav. bit će pozvan, da ovu zahvalnost družtva pravničkoga podastre preuzv. g. banu.

Napokon je obavljen izbor predsjednika i dvanajst odbornika, za godinu 1882 pod ravnanjem predsjednika ad hoc g. odvjet. Zoričića, dočim su skrutinij obavila gg. taj. zem. vlade Rikard Walter pl. Walterthalski i Stj. Kranjčić. Za predsjednika izabran je dosadanji predsjednik presv. g. dr. M. Derenčin, u odbor pako sliedeća gg.: prof. dr. Al. pl. Bresztyenszky, prof. dr. J. Čakanić, perovodja kr. vlad. odjela za pravosudje Stj. Kranjčić, prof. dr. B. Lorković, odsječni savj. J. Pirka, prof. dr. J. Pliverić, vieć. tajnik A. Rušnov, viećnik sudb. stola M. Savić, vieć. sudb. stola J. Urbani, prof. dr. F. Vrbanić, odvj. A. Zoričić, umirov. dvor. savj. Fr. pl. Žigrović-Pretočki.

Novo izabrani predsjednik zahvali se u ime svoje i odbora na povjerenju i zaključi skupštinu.

Književnost.

Tumač k obćemu austrijskomu gradjanskomu zakoniku. Napisao dr. Marijan Derenčin. Knjiga II. Svezak prvi. Zagreb. Nakladom sveučilištne knjižare Albrechta i Fiedlera. God. 1882.

Prvi svezak druge knjige „Tumača" dra. Derenčina započimlje razpravljati drugi dio gradjanskoga zakona „o pravu na stvari",

Digitized by Google

te obuzimlje dotični uvod „o stvarih i njihovom pravnom razdieljenju §§. 285—308“ i gotovo cielo prvo poglavje prvoga razdiela prava na stvari, najme posjed od §§. 309—352 g. z.

Kod uvoda, u kojem zakonik opredieljuje pojam stvari, njihovu kakvoću i razdieljenje njihovo, u koliko su za pravnika zanimive, kritizuje, sliedeći ponajviše Ungera, stari nauk, kojega se držao naš gradjanski zakonik. Malo imamo tomu prigovoriti. Kod oznake nepokretne stvari komentatori mimoilaze onu dodirnu točku s predmetom rudnoga prava, bez koje pojam nepokretnine ostaje nepodpunim i nejasnim. Kad g. pisac kaže (str. 12, 13): „nepokretne stvari jesu zemljište, to jest omedjašeni dielovi zemljištna tla, i sve što je sa zemljom spojeno, dok se od nje nerazstavi“ dobro ih označuje. A razumieva se po sebi: „nepokretni su dakle po naravi svojoj svi predmeti, koji se nalaze pod zemljom“. Ali se pita, da li svi predmeti, koji se nalaze pod zemljom spadaju pod one nepokretnine, kojimi ravna gradjanski zakonik? Dokle dopire ono zemljištno tlo, koje je podlogom stvarnih prava po gradjanskomn zakoniku? Da mu se postavi prava medja, dolazi u pripomoć rudno pravo sa geologijom. Tlo, sastavljeno od rahloga materijala, naime od pjeska, lapora i gline, upravljeno je gradjanskim zakonom; svi ini predmeti, nalazeći se pod zemljom, ili spadaju u okvir rudnoga prava, ili financijalnoga zakonodavstva, kao n. pr. monopol soli. S plodovi tla razpolaže ovlaštenik stvarnoga prava dotične površine tla; plodovi usuprot, koji nespadaju u tlo (u rahli materijal), a ipak leže u utrobi zemlje, posve su nezavisni od vlastnosti tla, te njimi većom stranom ravna privatno posebno rudno pravo. Svi dakle predmeti, koji se nalaze pod zemljom, nespadaju u one nepokretnine, kojimi se bavi gradjanski obćeniti zakonik, nego samo oni, koji spadaju u onaj rahli materijal, koji se zove tlo.

Navadjajući stvari, koje su u strogom smislu extra commercium, koje dakle „nemogu biti predmetom imovine, kojih dakle nemože nitko ni posjedovati (§. 311 gr. zak.) ni biti im vlastnikom (§. 365 gr. zak.), i glede kojih nemogu se pravnovaljano sklopiti pravni poslovi (§. 878 gr. z.)“ — g. pisac broji i čovječje lješine, samo što primjećuje, da pojedini dielovi lješine n. pr. škelet, stoje u prometu. S ovom se primjetbom slažemo, ali ne možemo pristati uz mnenje, da su čovječje lješine absolute extra commercium, to jest, da ih nitko nemože ni posjedovati niti im vlastnikom biti (str. 5, 6, 7). Volili bismo kazati, da one spadaju u red extra commercium u širjem smislu rieči, glede kojih je dakle stegnut promet (str. 7.) Na tu misao došli smo sjetivši se znamenitoga slučaja, koji se je nedavno sudbeno razpravljao u Napulju. Za lješinu

Digitized by Google

ljubljene žene otimali se muž i otac; svaki od njih zahtjevao je, da njemu pripadne tielo pokojnice, i da ga ima pravo ukopati u svojoj grobnici. Posredovao sud i odredio, da lješina pripada mužu, te da ovaj ima pravo položiti ju u svoju grobnicu. Ovakovo riešenje odgovara podpuno pravomu shvaćanju ženitbenoga saveza, kako ga shvaća kršćansko pravo; ono odgovara i onomu gradjanskomu obiteljskomu odnošaju, koji nastaje ženitbom, po kojoj žena prestaje biti članom otčinske obitelji, te sa svojom osobom pripada mužu. Zazorno je misliti, da tielo pokojnika može biti predmetom posjeda i vlastničtva; ali pravo nesmije nijednoga privato-pravnoga odnošaja s vida smetnuti, zaštićuje, kako se vidi, najnježnija i najplemenitija čuvstva.

Dr. Derenčin bavi se zamršenom teorijom o universitas juris i facti, te ističe mnenje onih pravnika, po nazoru kojih „universitas jest idealni pravni subjekt, juristička osoba, koja analogno universitati personarum postoji neodvisno od predmeta, koji ju sačinjavaju.“ Ali reć bi da pisac voli prionuti uz mnenje Ungerovo i njegovih sljedbenika, po kojem „stvari, koje tvore universitas, nestoje u medjusobnom pravnom savezu, već pravno postoje svaka po sebi, ter dosljedno svaka pojedina stvar universitatis može stupiti u stanoviti pravni odnošaj po onih pravilih, po kojih bi mogla stupiti, da se nenalazi u tom skupu.“ (str. 28, 29). Ali se razložito g. pisac dieli od onih komentatora, a medju ovimi i od samoga Ungera, koji „imajući pred očima §. 302, misle da gradjanski zakonik prijanja uz prvu nauku“, te obrazlaže usuprot, zašto po austr. pravu nemože postojati vlastničtvo i pravo zaloga za universitas kao takovu (str. 30 nota 6). Pravedno dakle zaključuje, da §. 302 g. z., koji obilježuje universitas rerum, neima u austr. pravu praktična znamenovanja.

U označenju i u razdiobi prava u stvarna i osobna (str. 42 do 46) g. pisac jasno i temeljito razdrobljuje dotične pojmove, te se drži sigurnoga i širokoga puta Ungerova sustava. Samo što bismo bili željeli, da je više iztaknuo, kako ja naš gradjanski zakonik točno i znanstveno u §. 307 opredielio pojam stvarnoga i osobnoga prava na stvari, dočim je n. pr. francezki u tome manjkav. Pošto se pako dr. Derenčin rado upušta u obrazloženje povjestnog razvitka civilističnih teorija, — bilo bi shodno, da je nešto natuknuo, po čem je naš gradj. zakonik došao do toga, da uvrsti (§. 308) u čisto stvarna prava pravo posjeda, zaloga, služnosti i nasljedstva, premda sam pisac nieče stvarnost pravu posjeda i pravu nasljedstva (str. 43).

Nećemo se dugo zadržavati sa tumačenjem poglavja prvoga o posjedu (§§. 309—352), pošto g. pisac sliedi ovdje tako sigurnoga vodju kakav je dr. Randa, kojega klasično djelo: „Der Besitz nach österreichischem Rechte“ mjerodavno je za nauku o posjedu po au-

Digitized by Google

strijakom pravu.[1] Šteta što je pisac prisiljen držati se eksegetičke metode, morao tamo i amo prekinuti razjašnjenje ostanova, tičućih se faktičnoga posjeda, koje je naš gradj. zakonik vrlo nespretno spojio sa onimi o kvalificiranom posjedu (§§. 326—338), koje bi shodnije mjesto našle u poglavju o vlastnosti. Učiniti ćemo ovdje nekoliko opazaka o stanovištu, koje dr. Derenčin zauzimlje tamo i amo kod nekih propisa po njemu tumačenih. Nebi rekli, da držanje (detentio) „tvori naravni temelj nauke o posjedu.“ Ono joj je izhodište, jer temelj kakvoj nauci sačinjavaju njeziui bitni momenti, a držanje nije nego jedan od tih momenata za nauku o posjedu. Tako bi kod same definicije faktičnoga posjeda stvari (str. 50 br. 2) rado bili vidjeli iztaknutu onu mogućnost izključivoga razpoloženja stvarju od strane posjednika, koju g. pisac kasnije (br. 3 str. 50) navadja.

Gdje g. pisac nazivlje pravne posljedice, koje zakon spaja s činom posjeda, „prava posjeda, jus possessionis“ (str. 49) odmah je trebalo iztaknuti oprieku sa „jus possidendi“ sa pravom na posjed (§. 320), jer bi tim bistriji izgledao pojam faktičnoga posjeda. A pošto je radi onih pravnih posljedica čin posjeda po zakonu uvažen, bolje bi bilo za kasnije orientiranje, da se odmah iztaknu ona dva bitna jura possessionis, koja pisac razstavlja (str. 81. 100), one dvie najglavnije pravne posljedice, skopčane sa činom posjeda, koje on kasnije liepo obrazlaže, naime pravo posjednika na sudbenu zaštitu (§. 339) i pravo ne biti uzazvan (§. 323). To tvrdimo stoga, jer i pri eksegetičkoj metodi treba po mogućnosti upotriebiti sustavno grupiranje, da slika pravnih ustanova nebude preveć raztrgana.

(Svršetak sliedi.)

Viestnik.

Izvješće o glavnoj skupštini pravničkoga družtva priobćujemo na drugoj strani ovoga broja. Tako ono kao i izvješće o radu družtva tečajem prošle godine može zadovoljiti svakoga tko pravedno sudi ljude i odnošaje; a nadati se je pouzdano, da će ono i buduće zadovoljavati pravednomu očekivanju. Zato se i mora požaliti, da je skupština i ovaj drugi put bila slabo posjećena, pa mislimo da toga u buduće neće biti.

— G. dr. L. Šramu, odvjetniku i zastupniku naroda, podieljen je pridjevak „od Kemlingrada“.

— Dr. Franjo Pilepić odvjetnik, odrekao se je kr. javnoga bilježničtva sa sjedištem u Bakru.

---

[1] Svezak koji izpitujemo obuzimlje cielu razpravu o posjedu, izuzam tumačenje o gubitku prava.

Digitized by Google

— † Ivan Nep. Dolovčak, odvjetnik i posjednik u Zagrebu preminuo je 6 o. m. nakon kratke ali težke bolesti, te bje sahranjen velikim saučešćem 8. na skupnom groblju. Pokojnik rodjen 13. svibnja 1815 u Krapini spadao je medju starije odvjetnike. Odvjetničku cenzuru položi god. 1841, bijaše žup. odvjetnikom, a za absolutne ere neko vrieme državnim odvjetnikom; kasnije ostavi drž. službu i posveti se samo advokaciji. Pravi Hrvat, pokojnik je i vanjskim načinom to uvjek zasvjedočavao. Lahka mu zemlja.

— Dne 12. o. m. preminu dr. Gjuro Vrbanić, kr. kotar. pristav u Samoboru. Pokojniku, koji je spadao medju najvrstnije mladje pravnike naše, bijaše tek 29 godina. Sahranjen je 14. veljače na skupnom groblju.

Književnost. Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 59. God. 1881. Ciena 1 for. 50 novč.

— Starine. Na sviet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga 13. Zagreb 1881. U ovom svezku ima: „Descriptio peregrinationis Georgii Husthii“ od dra. P. Matkovića; Izvještaj francez. konzula u Koronu La Maire-a o dubrovačkoj republici, priobćio prof. S. Ljubić; dva inventara prvostolne crkve zagrebačke iz XIV. i XV. stoljeća. Priobćio J. Tkalčić. itd. Ciena 2 for.

— Djelovanje Franjevaca u Bosni i Hercegovini za prvih šest vjekova njihova boravka. Nacrtao Fra Mijo Vjenceslav Batinić, bosanski franjevac. Svezak I. Vikarija (1235—1517). U Zagrebu 1881. Ciena 80 novč. Ovo je zanimivo djelo i za historika.

— Občina Družbovac i njezini usrećitelji itd. Hrvatskomu svietu podaje Franjo Stjepanek. Nagradila „Matica hrvatska“ iz zaklade grofa Draškovića. Ciena 70 novč.

— Kroatische Revue. Berichte über die socialen und literarischen Verhältnisse der südslavischen Völker. Herausgegeben von dr. Ivan v. Bojničić. I. Heft 1882. Agram. — Već se je davno osjećala potreba, da se podigne časopis, koji bi vjerno i točno predočivao stranomu svietu naše literarne i socijalne odnošaje te doprineo, da se razbiju kriva mnenja i presude, koje o tom vladaju. To je zadaća ovomu časopisu, i za to nam je dobro došao. Ovaj prvi svezak sadržaje sliedeće sastavke: Kroatien im Gefüge des modernen Rechtsstaates von dr. J. Frank. Der slovenische Lyriker X. und dessen Vorgänger von Fr. Selak. Die Karsterscheinungen im westlichen Theile des Agramer Gebirges von dr. Dragutin Kramberger. Zur geistigen Cultur in Bosnien von S. Singer; Der Buchdruck in Kroatien im XVI. und XVII. Jahrhundert von Ivan v. Kukuljević. Kurze Sitzungsberichte (Südslaviche Akademie der Wissenschaften). Literaturberichte: Šuman. Die Slovenen; Petrović. Skenderberg; Kouble. Stanko Vraz; Tissot: Reise ins Zigeunerland: Klaić. Geschichte Bosniens; Pilar. Grundzüge der Abyssodynamik; — Jelaćić. Slavische Volkslieder. — Vermischtes.

Kroatische Revue izlazi svake četvrt godine u svezcih, obsizućih najmanje četiri štampana tabaka. — Ciena je na godinu 4 for. = 8 maraka. — Poduzeće preporuča se što toplije.

Imenovanja. Svetozar Kušević imenovan je kot. pristavom kod kot. suda u Irigu; Ivan Pavin kr. financijalnim perovodjom II. razreda; Josip Hoholač i Ladislav Labaš perovod. vježbenici u obsegu kr. zem. vlade.

Stečaji. Ivan M. Eisinger u Sisku. — Kr. sudb. stol zagrebački. — Z. i u. im. odvjet. V. Egersdorfer u Sisku, zam. odvj. N. Crnković u Zagrebu. — Pr. r. 30. travnja o. g.

Digitized by Google

Utok u zadružno-diobnom postupku.

(Nastavak.)

Medjutim sama narav diobnoga postupka upućuje nas, da lučimo u cieloj proceduri dva glavna pitanja, pak prema tomu i dva glavna stadija; stadij naime onaj, u kom se imade na čistac izvesti pitanje o vlasti na zadružnoj imovini, da se znade tko je ovlaštenikom zadružne imovine, i u kojem razmjeru mu ona pripada; zatim stadij, koj obuhvaća ostali postupak, u kom se imadu izlučiti dielovi medju one ovlaštenike i u onom razmjeru, kako je to ustanovljeno u prvom stadiju. Oko rečenih dvaju pitanja vrte se i ustanove z. z. o diobnom postupku, normirajuć, tko i u kojem razmjeru imade pravo tražiti diobu zadružne imovine (§§. 12, 13, 14 i 16), zatim način, kako se imade postupati kod izlučbe dielova (§§. 17—22). Pak obzirom na samu narav diobnoga postupka, i našav u samom zakonu utemeljena dva glavna stadija, provedbena naredba k z. z. u §. 25 ističe ta dva stadija naročito, odredjujuć: „Gje nagoda za rukom nepodje, te kotarskoj oblasti dužnost nadleži diobnu razpravu ureda radi instruirati, ima ista diobnu razpravu lučiti u dva stadija“ itd. Nu dieleć provedbena naredba diobni postupak u dva stadija, nije ona pojedine poslove razredila sretno. U prvi stadij uvršćuje dobavu potrebitih instrumenata, sazov ovlaštenika na prvo ročište, ustanovljaj pitanja ob ovlaštenju, izbor procjenitelja i pročelnika, i napokon zavjerbu procjenitelja. U drugi stadij uvršćuje sastav dielova na temelju procjenbenoga operata, izbor dielova po ovlaštenicih ili odluku kockom odnosno dosudu po samoj oblasti, sastav diobnih listova i njihovu dostavu odlukom, predaju dielova strankam u posjed, ter odredbu o poreznom i gruntovnom razpisu. Rekosmo, da provedbena naredba nije bila sretna kod razredjivanja pojedinih posala u re-

Digitized by Google

čena dva stadija, a vriedi to imenito za stadij prvi i neglededć na to, što obavu procjene nije uvrstila u nijedan od njih.

Scienimo najme, da su se u prvi stadij imali uvrstiti samo oni poslovi, koji se preduzimlju, da se na čistac dovedu pitanja ob ovlaštenju; ustanovom dakle toga pitanja imade se završiti prvi stadij. Svi ostali poslovi, što sliede nakon toga, mogli su se uvrstiti u drugi stadij, ter bi po tom i obava procjene dobila bila svoje mjesto u drugom stadiju; svi bo ti poslovi idu onamo, da se izluče dielovi onim osobam i u onom razmjeru, kako je to ustanovom ovlaštenja opredieljeno, a nijedan od tih posala neima na pitanje ovlaštenja upliva, ter smo postupku, što sliedi iza kako je riešeno pitanje ovlaštenja, pripisali na drugom mjestu[1] karakter ovršnoga postupka. Proti tomu nemože se razložno navesti, da bi po tom razporedjaju drugi stadij bio predug, a prvi odveć kratak, jer s jedne strane ne može kod toga biti mjerodavna dužina ili kratkoća, gdje sama narav i svrha postupka udara granice, a s druge strane nije prvi stadij svagda onako jednostavan, kako se čini. Dovesti bo pitanje ob ovlaštenju na čistac, nije tako jednostavno, kako bi se na prvi mah činilo; i u malo je slučajeva dovoljno za to jedno samo ročište, pak ni u onom slučaju ne, gdje dokazalom za ovlast na zadružnu imovinu služi samo rodoslovje. Jer mnogo je puta rodoslovje nepodpuno, do česa se dolazi tek nakon saslušanja stranaka na ročištu; valja dakle dati rodoslovje nadopuniti. Drugda opet može rodoslovje pokazivati nekoga članom zadruge, nu druge mu stranke poriču to članstvo navodeć, da se je dotična ženska udala iz zadruge, nu kasnije se bez njihove privole vratila kući i s mužem, ter si stala prisvajati dio zadružne imovine, da njezin muž nije dakle priženjenik, kako navodi rodoslovje; nadalje da je ta i ta osoba prestala biti članom zadruge nepovlastnim odsućem, ili da ju 1. travnja 1848 nije zatekao na zadružnom selištu. Tu treba dakle staviti odsutniku zastupnika, iztraživati njegov odnošaj napram zadružnoj imovini, iztraživati narav njegova odsuća, da li se je vraćao kući itd. Može se nadalje dogoditi, da ustanovljenje loza na temelju ro-

[1] V. Mjesečnik br. 8 A. 1881.

Digitized by Google

doslovja nemože biti mjerodavno za razdiobu imovine, već posve druge okolnosti. Tako mi je poznat slučaj, gdje u 18. stoljeću dodjoše na selište, koje se imade dieliti, i čiji prvobitni ovlaštenici izumrieše, dvojica, Benko i Žiger iz Turopolja, ter kupiše to selište od gospoštije, plativ jedan $^2/_3$ a drugi $^1/_3$ kupovnine. Od te dvojice naraste tečajem vremena mnogobrojna obitelj, koja žive u zadruzi, te rodoslovje, doprinešeno u svrhu povedbe diobnoga postupka pokazuje 7 loza, i predoči se strankam, da se imade imovina dieliti u sedam dielova, a one vele; jok! ne tako, već tako, da dobe ti i ti $^2/_3$, a ti $^1/_3$. Drugi opet uztvrde, da se imade dieliti imovina na pet dielova, jer da su taj razmjer već ovlaštenici uzpostavili. Valja dakle tuj iztraživati prvobitni odnošaj; matice župne često nedosižu dotle, treba po tom saslušavati najstarije ljude, povadjati postupak izpravami, saslušajem svjedoka, dopisivanjem sa oblastmi, koje mogu dati ubavjesti itd.

K tomu dolaze slučaji, gdje se zadružno članstvo nemože dokazati rodoslovjem, već inimi dokazali, kao kod člana primljena u zadrugu ugovorom, gdje će opet stranke, jer napose stavljenoga ugovora o tom obično neima, poricati članu, primljenu u zadrugu, zadružno članstvo navodeć, da je boravio dosele u zadruzi samo kao sluga. Tuj će valja iztraživati, pod kojimi je uvjeti primljen u zadrugu, koja bijaše intencija onih, koji ga u zadrugu primiše itd.

Za sve ovo može biti od potrebe više vremena i posla, nego ga iziskuje drugi stadij; morati će se držati po više ročišta i prije nego će se konstatovati pitanje ob ovlaštenju, dočim bi se po provedb. naredbi imalo ono na jednom ročištu na čistac izvesti, ter još k tomu obaviti izbor procjenitelja i njihova zavjerba, što je nemoguće već s toga, jer na tom ročištu nisu procienitelji ni prisutni. Sabrav materijal potrebit, da se ustanovi i rieši pitanje ob ovlaštenju, imao bi se prvi stadij smatrati završenim, a uvlačiti u nj izbor i zavjerbu procjenitelja nije uputno već s toga, što se nemože znati, kako će se riešiti pitanje ovlaštenja usljed utoka, koj sama provedbena naredba u §. 2 dopušta i negledeć na to, da ti čini po svojoj

Digitized by Google

naravi nespadaju u prvi stadij i što po tom obava procjene ne pada u nijedan od rečena dva stadija.

Imademo dakle dva stadija u diobnom postupku. Pitanje, što se imade izvesti na čistac u prvom stadiju, najme pitanje ob ovlaštenju, temeljem je svemu dalnjemu postupku. Prema tomu mora se to pitanje riešiti pravomoćno, osigurano proti svakomu napadaju prije nego se bude išao na njegovom temelju preduzimati dalji postupak, nećemo li, da se ono, što je na njegovom temelju sagradjeno opet ruši.

Gdje god je s toga pitanje ovlaštenja preporno, imade se riešiti odlukom, a čim znademo, da se sav dalji postupak ukazuje samo kao provedba te odluke, da je ta odluka po tom obvezatna za oblast, koja ju je izdala, tad se prema načelom gore iztaknutim mora dopustiti proti toj odluci utok na višu instanciju. Bezrazložan i nespretan bio bi postupak, gdje nebi to bilo dopušteno, gdje bi postupajuća oblast pitanje ob ovlaštenju, kako ga je ustanovila, nedopuštajuć proti tomu utoka, provela, razdieliv imovinu medju one o obe, koje ona priznade ovlaštenici i u onom razmjeru, što ga ona pronadje, a gdje bi onda viša inštancija usljed utoka proti konačnoj odluci pitanje ovlaštenja inako riešila, ter bi tako i mnogi posao i veliki trožak bio utaman.

Da se preporno pitanje ovlaštenja ima riešiti odlukom, i da je nezadovoljnoj stranci slobodno poslužiti se proti toj odluci utokom, to zahtievaju načela uredjenoga postupka, to sliedi i iz zadružnoga zakona, ter je o tom, koliko je meni znano, i praksa jednodušna. Provedbena naredba k z. z. u §. 2 iztiče doduše izrično, da „prepore ob ovlaštenju pojedinoga člana zadruge na zadružni imetak riešavaju političke oblasti u molbenom tečaju i uz utočni rok, propisan §. 23 z. z.“, dopušta dakle provedbena naredba utok proti odluci ob ovlaštenju, ne misleć kod toga bez dvojbe samo na one slučaje, gdje bi se pitanje ovlaštenja porodilo izvan diobnoga postupka, i nehtijuć izključiti slučajeva, gdje se to pitanje radja tečajem diobnoga postupka, kako to svagda biva. Nu da i nije prov. nar. toga izrično iztaknula, sliedilo bi to iz zadružnoga zakona, sliedilo bi

Digitized by Google

to iz §. 19, koj odredjuje povedbu postupka i izricanje odluka, gdje nagoda nepodje za rukom, ter iz §. 23, koj proti odlukam daje pravo utoka.

Tako se završuje dakle prvi stadij odlukom, kojom se riešava pitanje ovlaštenja i proti kojoj imadu stranke pravo utoka. Čim ta odluka postane pravomoćnom, čim je postao temelj, na kom se ima dalje graditi, tvrdim, nastaviti će se postupak, što sačinja drugi stadij, koj završuje diobnimi listovi i konačnom odlukom, proti kojoj se pravo utoka razumieva samo sobom. Provedbena naredba u §. 36 odredjuje; „Proti pojedinim odredbam kotarske oblasti, kao n. pr. ustanovljenju dielova i razdiobi takovih, nemože se posebni utok uložiti, već nezadovoljna stranka ima konačno dovršenje diobne razprave čekati, pa tek nakon uručene odluke prve molbe i diobnoga lista vlastna je u roku od 30 dana . . . . uložiti utok kod kot. oblasti, u kojem ima navesti prigovore proti pojedinim odredbam i razpoložbam kot. oblasti, odnosećim se na diobnu razpravu.“

Tom ustanovom nije bez dvojbe proved. naredba htjela reći, da je utok dopušten jedino i izključivo samo proti konačnoj odluci, tim bo odredjivala bi nešto, česa u samom zakonu neima i usljed česa bi stajala sama sobom u protuslovju, jer u §. 2 dopušta sama, kako je gore navedeno, utok proti odredbi, polag koje imao bi se dati ženskomu članu zadruge pripadajući mu dio u gotovom novcu. Dopuštajuć tako provedbena nar. sama više utoka tečajem diobnoga postupka, nije joj moglo biti na umu odredjivati ono, što bi se, imajuć pred sobom samo ustanovu §. 36, iz nje izvoditi moglo.

Mislimo s toga da nećemo pogriešiti ako uztvrdimo, da je ustanovom §. 36 mislila provedbena naredba pojedine odredbe i razpoložbe samo drugoga stadija, Kao primjer navodi ona odredjenje dielova i njihovu razdiobu, koja oba čina spadaju u drugi stadij diobnoga postupka, prem će stranka riedko doći u položaj, da samo proti tim odredbam ulaže poseban utok, jer se glede sastava dielova i njihove razdiobe ne izriče posebna odluka, već čim su dielovi sastavljeni i razdieljeni, izdaje se

Digitized by Google

strankam diobni list, koj baš sadržaje taj sastav i tu razdiobu, i proti komu imade stranka i onako pravo utoka.

Tečajem drugoga stadija diobnoga postupka preduzimlje se vise odredaba i razpoložba, procjenjuje imovina, sastavljaju dielovi i razdieljuju medju ovlaštenike, pak se imenito prigodom razdiobe sgrada radjaju prepori, gdje si jedna stranka prisvaja neku sgradu kao osebunjak, a druga tvrdi, da je zadružna, i gdje o tom valja odlučiti, imade li se ta preporna sgrada povući u diobu ili ne. Da proti tim pojedinim odredbam nedopušta §. 36 prov. nar. posebna utoka, posve ja opravdano, jerte odredbe nisu karaktera onakih medjutomnih odluka, kakove gore označismo, i jer se tegobe proti takovim odredbam mogu lahko iznieti u utoku proti diobnom listu, koj je i onako izrazom tih odredaba, pak promieni li viša instancija takovu odredbu, neće nastati odatle onakove smetnje, kakove bi nastale ondje, gdje bi se promienila točka, na kojoj se bazira sav dalji postupak.

Označismo tako dva glavna stadija u diobnom postupku, od kojih svaki završuje posebnom odlukom, proti kojoj dopušten je nezadovoljnoj stranci utok na višu instanciju. Nu uza to može se i unutar svakoga od označenih stadija poroditi kakovo preporno pitanje, koje će se morati riešiti posebnom odlukom prije, nego će se nastaviti postupak i proti kojoj odluci morati će se dopustiti utok na višu inštanciju, jer prije daljeg postupka valja da budemo na čistu glede tog pitanja. Iztičemo ovdje napose odluku, kojom se izriče, da se ženskomu članu zadruge imade dati pripadajući mu dio u gotovom novcu, koja odluka može se izreći ili zajedno s odlukom ob ovlaštenju, ako se zadruga izjavi u prvom stadiju o tom, da će se glede ženskinje poslužiti pravom §. 14 z. z.. ili pako kasnije, kad se zadruga glede toga izjavi, prigodom procjene, sastava dielova itd. Mogao bi reći tkogod, da o tom pitanju netreba izricati posebne odluke, zakon bo daje zadruzi pravo, da ženskoga člana namiri gotovim novcem za pripadajući mu dio, svaka dakle protimba ženskinje ukazuje se bez temelja, ter se može preko te protimbe preći na dalji postupak. Nu svagda nije to tako jasno, nije tako

Digitized by Google

jednostavno. Istina, da se ženskinja, koja bi imala dobiti izplatu, protivi tomu svakom sgodom, navodeć: nisam služavka, da me izplaćujete; gdje ću živieti? itd.; nu dok zakon tako odredjuje, na takove se razloge nemože postupajuća oblast obazrieti. Ali imade slučajeva, gdje imade dotična stranka dovoljna razloga protiviti se izplati, imenito kod potajnih dioba, za koje će držati, da se na njih nemože strogo aplikovati §. 14 z. z., i gdje na temelju potajne diobe već uživa ženskinja dio u naravi. Pak i sama provedbena naredba držala je, da se može sbiti slučajeva, gdje to pitanje, imade li se ženskinja zadovoljiti za svoj dio gotovim novcem nije tako jasno, s toga i jest odredila u §. 11, da se nezadovoljna stranka može poslužiti utokom. Za ilustraciju toga pitanja navesti ćemo praktični slučaj:

Na zadružnom selištu Antolić življahu dva brata, Andrija i Juraj. Juraj umre god. 1869 ostaviv 4 sina Miju, Janka, Stjepana i Franju, i kćeri Baru i Jelu. Andrija imadjaše same kćeri: Baru udatu god. 1850 za Mišaka, Katu udatu god. 1856 za Petrinića, Magdu udatu god. 1866 za Cveka, i Francu udatu god. 1870 za Žigra. On umre god. 1872 ter ostavi udovu Janu, koja umre god. 1876. Mijo, sin Jurja, bude god. 1876 postavljen tutorom malodobnoj si braći, Stjepanu, Franji i Jelici, dočim Janko i Bara postadoše punoljetnimi. Iste godine zatraži Mijo kod obćin. poglavarstva diobu zadružne imovine onamo, da se podieli ona medju nasljednike Jurja, budući su nasljednici loze Andrijine što smrću što udajom prestali biti ovlaštenici zadružne imovine.

Tomu se uzprotive navedene četiri kćeri Andrijine ter tako nagoda nepodje za rukom, a spisi budu predloženi podžupaniji, koja u smislu §. 19 z. z. povede postupak. Ovlaštenici loze Jurjeve zahtjevahu, da se provede dioba zadružne imovine samo medju njimi, dočim udate kćeri Andrijine navadjahu proti tomu, da je još za života pok. Jurja i Andrije bila uz njihov sporazum podieljena imovina na dvoje, pa kad god. 1872 umre Andrija, ostaviv iza sebe udovu Janu, uze ova k sebi na dio supruga si najmladju kćer Francu, zajedno s mužem joj Mijom Žigrom, koji joj pomagahu obradjivati zemljište sve do njezine

Digitized by Google

smrti, sbile se god 1876. Nakon smrti udove Jane uzeše sve četiri kćeri Andrijine njegov dio u posjed, ter ga još uvjek posjeduju, s toga mole, da se postojeća potajna dioba potvrdi. Proti tomu će Mijo u ime svoje i braće si, da dioba, kako ju hoće protivnici, nije bila nikada provedena, već da je Andrija otac protivnica, bio kuće gospodarom, pak da je samo od oranica dao si bratu Jurju nešto, što je sam htio, na obradjivanje, a ostala imovina osim vinograda, da je još uvjek nepodieljena. Protivnice da su nakon smrti matere si silom zauzele polovicu imovine, čemu se je on umah uzprotivio i umah zatražio diobu; a buduć su protivnice udajom prestale biti članovi zadruge, moli da se svojim zahtjevom odbiju.

Podžupanija dade saslušati svjedoke, koji posvjedočiše, da su se Andrija i Juraj bili u istinu podielili na dvoje, ter na temelju toga potvrdi odlukom od 10 svibnja 1878 br. 2113 potajnu diobu, polag koje imade pripasti Bari Mišak, Kati Petrinić, Magdi Cvek i Franci Žiger polovica, a Miji, Janku, Jeli, Stjepanu i Franji druga polovica imovine. Mijo Antolić i dr. ulože proti toj odluci utok, poričuć protivnicam, kao iz zadruge udatim, ovlast na zadružnu imovinu, nu kr. zem. vlada rješitbom od 17. listopada 1878 br. 12479 odbije im utok. Pitanje ovlaštenja bijaše dakle riešeno. Na temelju toga bude odredjen očevid na licu mjesta, konštatovano faktično stanje i sačinjen o tom nacrt ter podnešen po mjerniku podžupaniji. Na to uztraži Mijo Antolić, da se za nastavak postupka odredi ročište u podžupanijskom uredu, jer da je on voljan glede svojih protivnica poslužiti se ustanovom §. 14 z. z. Na ročištu od 5. travnja 1881 izjavi Mijo sa drugovi, da su doduše njegove protivnice priznane ovlaštenicami zadružne imovine, nu on da im nije voljan dati diela u naravi, već u smislu §. 14 z. z. u gotovom novcu tim više, što je imovina premalena za diobu medju tolike ovlaštenike. Bara Mišak, Kata Petrinić, Magda Cvek i Franca Žiger uzprotive su tomu, oslanjajuć se na rješitbu vis. kr. zem. vlade od 17. listopada 1878 br. 12479 i na okolnost onu, što u tom slučaju postoji potajna dioba, na temelju koje nalaze se one u posjedu pripadajućih im dielova. To pitanje rieši podžu-

Digitized by Google

panija odlukom od 5. travnja 1881 br. 2788 izrekav (pošto se je uvjerila, da je selište od 5 rali 1457□° u istinu premaleno za diobu, jer dio pojedinog ovlaštenika loze Jurjeve iznosi u svem 954□°), da se obzirom na §. 14 z. z., po kom imade zadruga pravo dati ženskim članovom pripadajući im dio u naravi ili gotovom novcu, nadalje obzirom na okolnost onu, što je selište tako maleno, da bi se u slučaju diobe medju tolikini ovlaštenici morala svaka parcela ciepati daleko izpod minima, ustanovljena §. 21 provedb. nar. k z. z., imade Bari Mišak i dr. dati pripadajući im dio u gotovom novcu; jer ako i jest odlukom od 10. svibnja 1878 br. 2113 i rješitbom vis. kr. zem. vlade od 17. listopada 1878 br. 12479 potvrdjena potajna dioba, tiče se ta potvrda samo diobnoga razmjera i ovlasti na zadružnu imovinu, ter su Bara Mišak i dr. priznane ovlaštenicami, ali nije rečeno, da im imade pripasti dio u naravi. Proti toj odluci ulože Bara Mišak i dr. utok na kr. zem. vladu, boreć se u utoku proti izplati najviše radi potajne diobe, koja je jur potvrdjena i na koju da se nemože aplikovati §. 14 z. z., već samo propisi oni, koje zakon izrično proteže i na potajne diobe. Povodom toga utoka izreče visoka kr. zem. vlada sliedeću rješitbu od 26. listopada 1881 br. 19649: „Kr. zemaljsko vladni odjel za poslove unutarnje nije obnašao pustiti se u pretresanje utoka, podnešenoga po Kati Petrinić i dr. proti tamošnjoj odluci od 5. travnja 1881 br. 2788, kojom je u diobnoj razpravi zadruge Antolić odredjeno, da se imade utočiteljicam pripadajući dio iz zadružne imovine izdati u novcu, ter u tu svrhu imovina procieniti, a to s razloga, što je §. 36 provedbene naredbe odredjeno, da se tečajem diobne razprave proti pojedinim odredbam nemože utok podnieti, te se prema tomu svi spisi... vraćaju na daljne uredovanje."

U daljem tečaju vladina odpisa spočituje se podžupaniji, da je čitava napadnuta odluka suvišna „jer bi postupajuća oblast imala bila već na ročištu dana 5. travnja 1881 pozvati stranke, da imenuju procjenitelje, procjenu obaviti dati, zatim konačnu odluku izreći."

(Dalje sliedi.)

Digitized by Google

Zakonik grada Kastve i zakon općine Veprinske.

(Nastavak.)

Ne samo po ovih vanjskih obilježjih smatramo zakone Veprinca i Kastve vrlo važnimi. Osobitu našu pažnju zaslužuje i njihov sadržaj. Prije svega, već iz prije rečenoga sliedi, da sadržaj ovih spomenika (a osobito zakona Veprinskoga) nije istodoban sa vremenom njihova izdanja, nego je još mnogo stariji. Dolje ćemo viditi, da je sadržaj ovaj stariji od spomenika bar za tri stoljeća. Osim toga statut Poljički, a u nekoliko i Vinodolski po punoći svoga sadržaja i po količini norma, koje oni obuhvaćaju, daleko su vredniji i od ovih spomenika. Imenito, držeći se duha dnevnih zakona, ovi obraćaju pažnju izključivo na kazneno pravo, jedva se taknuv gradjanskih odnošaja. U ostalom zakonik grada Kastve daje nam nekoliko važnih norma i iz sfere gradjanskoga prava. Zatim veći dio ovih zakona bavi se normami državnoga i policajnoga prava, dakako u tjesnih granica svoje pojedine općine.

U zakonih grada Kastve, možemo razlikovati sliedeće dielove:

1. (čl. 1—3) ob odnošaju općine prama državnoj vlasti (sporedno se govori o desetini).

2. (čl. 4—5) procesualni dio.

3. (čl. 6—19) kazneni dio.

4. (čl. 20—24) članci odnoseći se na gradjansko pravo i postupak.

5. (čl. 25—35) naredbe redarstvene; u ostalom medju njimi ima članaka i drugoga sadržaja.

6. (čl. 32—47). Ovdje se opredieljuju prava i dužnosti dvajuh općinskih sudaca, satnika i poreznih činovnika (sabiratelja daća, zakonik ih zove „markazi“ od rieči: marka.)

7. (čl. 48—54) članci mješovitoga sadržaja (ob odnošajih Kastve prama Veprincu i Moščenicam, o pravu služiti se ribolovom, kestenjem, šumami, o pravih i dužnostih „dvornika“ itd.)

8. Članci 58—63 (do samoga svršetka akta) jesu kronološki sbornik sliedećih zakona XVI. i XVII. vieka. Tu nalazimo:

Digitized by Google

a) Naredbu od 15. prosinca 1546, — o pravu na „konfiu“, koji je bio obći za Kastvu i Veprinac, zatim o imovini, koju je občina opredielila na izdržavanje vlasti (o kući koja je pripadala oblasti i u kojoj je stanovao kapetan, o pripadajućem kapetanu (po dužnosti) sjenokosu „knjažev dom“ i o vinogradu u Kastvi, ob obrtničkih izradah, dužnih kapetanu sa strane naročito za to naznačenoga sela.

b) Naredba od 14. siečnja 1585 ob izravnanju poreznih zaostataka, putem redovite izplate godišnjih prinosa; o rastućem broju doseljenika u občini;

c) Naredba redarstvena od 29. srpnja 1591.

d) Naredba od 18. studenoga 1598, u kojoj se govori o načinih realiziranja obvezah; uz to se odlučuje pitanje: da li je za namirenje vjerovnika nuždno najprije prodati pokretni ili nepokretni imetak.

e) Naredba od 4. siečnja 1611 — o tom da se na mjesto umrloga savjetnika (izmedju dvanajstorice) novi mora izabrati, a mjesta se ne smiju više ostavljati u nasljedstva i prenositi po protekciji i molbam.

f) Naredba od 20. svibnja 1613, o občoj dužnosti obavljati stražarsku službu, ob ugušenju noćnih izgreda, o kaznah za one, koji se neće da pokore redarstvenoj oblasti.

g) Naredba od 21. siečnja 1614 o tom, da se barut i olovo, koji se čuvaju za potrebu gradske obrane, mogu trošiti uz dozvolu občinske vlasti; dalje nalazi se zabrana o tom, da se u gradu, ni danju ni noćju ne smije nositi oružje.

Na ovom se i prekida zakonarski rad Kastve u spomenutom rukopisu.

Zakon Veprinca, koji je mnogo manji po obsegu, može se razdieliti na ove dielove:

1. (čl. 1—7). Zakoni ob odnošajih občine prama organom državne vlasti (“kapitanu“).

2. (čl. 8—32). Ustanove kriminalnoga karaktera (o kradji, ubojstvu, grabežu, tjelesnoj ozledi, uvredi poštenja, nezakonitom uživanju tudje ili občinske imovine).

3. (čl. 33). Članci procesualnoga sadržaja.

Digitized by Google

4. (čl. 34—37). Ovi govore ob odnošajih prema oblastim, a medju ostalim i .ob izboru župana, sudaca i satnika.

5. (čl. 38—39). O pravu stranih lica (t. j. neobćinara) na obćinsko dobro (imetak).

6. (čl. 40—46). Članci mješovitoga sadržaja (o sudbenoj kompetenciji obćinskih oblasti i odnošaju Veprinca prama gradu Kastvi, dopunjujuće ustanove ob odnošajih prama državnoj vlasti o kradji i dr.)

Nekoje odredbe tičuće se samo nutarnjega života ovih obćina, ne odlikuju se osobito širokom zamisli ili historičkom važnošću. One bo i nisu izazvane ničim drugim do li domaćimi interesi ovih malih obćina, ali ipak ove ustanove netreba sasma ignorirati. I spomenici mnogo veće važnosti nisu se mogli otresti ovakove primjese mjestnih i tiesnih ustanova: i u samoj Ruskoj Pravdi ima zakon o taracanju ulicah u V. Novgorodu, koj opredieljuje, koliko tko ima potaracati u ovoj i onoj ulici. Nitko ipak nemože reći, da su ovakove naredbe sasma nepotrebne za historiju prava. No dakako razumie se samo sobom, da u naših očijuh imadu neizmjerno veću važnost uredbe, tičuće se same sućnosti prava obćega za sva vremena i narode. Razmotreni gore spomenici imadu veliku važnost za komparativno izučanje slavenskoga prava; o tom ćemo se uvjeriti čim se s njimi bliže upoznamo.

Oba spomenika, a osobito zakon Veprinca, imadu veliku, frapantnu sličnost sa Ruskom Pravdom, i zakonarstvi one epohe, i što je osobito važno — sličnost ova proteže se imenito na one dielove prava, u kojih se slavensko pravo razlikuje od prava drugih naroda na istom stepenu kulture stojećih.

Sličnost ova najviše se opaža u glavnom dielu zakonika, imenito u ustanova kaznenoga karaktera, s kojimi ćemo mi i početi naše razmatranje, a prije svega ćemo napomenuti neke posebne odredbe, koje nam mogu razjasniti osnovne pojmove o kažnjivom činu (imputacija, ubrojivost).

Zakon obćine Veprinske veli (čl. 9 i 10): tko ukrade iz kozare ogradjene (t. j. ogradjena dvorišta, gdje se marva nalazi), plaća 5 maraka kazne, a tko ukrade iz kozare ne ogra-

Digitized by Google

djene plaća samo 1 marku. (Izvornik: 9. Zakon je, ki bi kral v kosare ograjenoj, zapada 5 marak. — 10. Zakon je, ki bi kral v kosare neograjenoj, zapada marku 1.) Ruska Pravda u paralelnoj ustanovi naredjuje; „Ako tko ukrade marvu iz staje ili hljeva . . ., mora platiti 3 grivne i 30 kuna. Ako tko ukrade marvu u polju, ili ovce ili koze, ili svinje, plaća 7 kuna.“ Kako ćemo protumačiti ovu razliku u kazni medju kradjom iz ogradjene ili neogradjene kozare, iz hljeva ili sa polja? Očevidno je, da i Ruska Pravda i zakon Veprinca čine razliku u stupnju kaznjive energije, koje manje treba za kradju stvari ne ogradjene, ali mnogo više za protivni slučaj.

Tu djeluje isti onaj motiv, koji se je i do sada sačuvao u suvremenom zakonodavstvu kod razlikovanja kradje s provalom i bez provale. — Ali ovaj motiv morao bi biti nepoznat onoj epohi kaznenoga zakonodavstva, koje je obviklo bilo i delikte promatrati sa gledišta privatno-pravnoga, i kada se je zločin ocjenjivao samo po kolikoći učinjene štete. I Ruska Pravda i zakon Veprinca izpravljaju zajednički i složno ovaj zastarjeli nazor prvobitne epohe kaznenoga prava bar u odnošaju prama slavenskom pravu. Obći osnovi kaznenoga prava, kao i sva prava u obće temelje se na naravi ljudskoga duha, usljed čega su ovi u suštini uvjek identični.

Ali pri tom netreba zaboraviti, da se kod svih naroda neda jednakom jasnoćom opaziti ova identičnost glavnih osnova prava od najstarijih vremena. Naproti zakonodavstva mnogih starih naroda, i ako ne opravdavaju to nam, ipak barma objasnjivaju postanak spomenutoga gore nazora o prvobitnom kaznenom pravu. Kod njih je mnogo teže odkriti ikakov znak, da su pazili i na kaznjivu volju činitelja; kod njih se više ističe onaj princip: „oko za oko, zub za zub.“ Ipak lahko možemo pasti u zabludu, ako bi ovaj princip uzeli kao jedini; jer je mnogo težje naći sakrivene u njemu istinite osnove kažnjive ubrojivosti.

U drevnom slavenskom pravu spomenuto načelo kažnjive ubrojivosti opaža se mnogo jasnije i odnosno ono datira mnogo ranije. U ruskom pravu na primjer, a imenito u Ruskoj Pravdi ono je ostavilo tako jasne tragove, da je nemoguće ne opaziti

Digitized by Google

ih, makar da su u mnogih iztraživanjih o staro-ruskom pravu tragovi ovi ostali neopaženimi. Za nas je medjutim posve dostatan i onaj navedeni jedan članak iz Ruske Pravde. Gledeć pako na pravo drugih slavenskih naroda, stvar ta čini mnogo više potežkoća. Kao što je poznato poljsko, česko i srbsko pravo posve oskudievaju na spomenicih paralelnih i suvremenih sa Ruskom Pravdom. Ostaje nam dakle jedino hrvatsko pravo: ono ima ovakove spomenike u statutih Vinodolskom, Krškom (Krk) i u zakonih grada Zagreba. Samo na osnovu ovih spomenika možemo mi doći do većega ili manjega pravilnoga zaključka u onom važnom za nas pitanju. N. pr. ako se u Vinodolskom statutu ništa ne napominje o prouzročenju smrti bez namjere (nakane) ili pače slučajem, to ipak otuda ne možemo zaključiti, da su se ovakovi čini kaznili jednako sa namjeravanim umorstvom, što je u epohi osvete bilo sve jedno; ako je tkogod oduzeo život momu rodjaku, ja mu se moram osvetiti u svakom slučaju.[1] Tako ne valja zaključiti već s toga, jer u jednom prilično ranijem spomeniku istoga naroda, imenito u zakonih grada Zagreba čitamo: „Tko ubije čovjeka, od toga valja tražiti vraždu (vindiatu — viru); ali ako tkogod u vrieme igre bez zle nakane koga ubije, to plaća 100 pensa njegovom rodjaku; ako li je neimućan, to se ostavlja uvidjavnosti gradjana, šta da s njim učine.“ Opetujemo ovdje, da je težko otuda zaključiti, da staro slavensko pravo nije obraćalo pažnje na unutarnje motive (pobude) kažnjivoga čina. Ali i iztraživaoci, koji stvoriše obratan zaključak, mogu na svoje opravdanje navesti to, da se onakovih mjesta ob ubrojivosti pobude i u hrvatskom zakonarstvu nalazi jako malo; a što je glavno, u štatutih, koji su do sada bili štampani, mi gotovo i ne nalazimo ustanova, koje bi bile podpuno slične Ruskoj Pravdi, i koje bi u isto doba imale neku važnost za nauku o ubrojivosti. Na primjer mi ni u Vinodolskom, ni u statutu Krka ni u zakonih grada Zagreba ne nalazimo članaka, odgovarajućih spomenutom više mjestu iz Ruske Pravde o kradji stvari, ču-

[1] Vidi T. I. Leontovića: Staro hrvatsko-dalmatinsko zakonodavstvo.

Digitized by Google

vanih ili nečuvanih. Ali eto u spomeniku, koji je bio zapisan mnogo kasnije od Ruske Pravde, nalazimo uredbu savršeno istovjetnu. Gore je već bilo rečeno, a i kasnije mi ćemo morati više puta spominjati, da je spomenik ovaj bio napisan tek god. 1507, ali u sadržaju mu se razlaže običajno pravo najstarijih vremena, i on je usljed toga podpuno istodoban sa Ruskom Pravdom. Mi mislimo, da je i to što smo do sada rekli ob ovom spomeniku dostatno, da nam pokaže, od kakove je on velike važnosti za komparativno izučanje slavenskoga prava.

(Dalje sliedi.)

Primjetbe k praktičnom slučaju priobćenom u Mjesečniku br. 12 raz. A str. 678 pod naslovom „k nauci o gruntovničkih bilježkah (§. 104 grunt. reda.)“

Buduć je po mom nazoru praktičnim slučajevom priobćenim u Mjesečniku ta zadaća, da budu u praksi ravnalom za slučaje slične, to držim, da su nuždne dolje stavljene primjetbe k praktičnom slučaju priobćenom u Mjesečniku br. 12 raz. A. na str. 678 pod naslovom: „k nauci o gruntovničkih bilježkah“ u svrhu, da se u pomenutom praktičnom slučaju navedene sudačke rješitbe u istinu neuzmu za ravnalo u sličnih slučajih, kojih u praksi dosta imade.

Sudačke bo rješitbe priobćene u gore navedenom praktičnom slučaju temelje se sve na skroz krivom shvaćanju nauke o gruntovničkih zabilježba, a na očitoj krivoj uporabi zakona.

Usljed nazora razvijenih u pomenutih rješitbah potrebno je prije, nego što se dokaže neosnovanost sadržaja pojedine rješitbe i razloga njezinih, da se u obće nieštо govori o naravi i svrsi gruntovničkih zabilježba, jer nauka o tom, kako uvodno navedeni praktični slučaj svjedoći, odnosnim sudovom a i dotičnim strankam jasna nije.

Što je dakle zabilježba gruntovnička?

Zabilježba gruntovnička zove se unos gruntovni, s kojim se niti stiče niti prenaša kakovo stvarno pravo, već

Digitized by Google

se istim unosom samo evidentira; ili ograničenje slobodnoga svojstva odnosne gruntovničke stvarnosti, ili ograničenje slobodnoga razpolaganja vlastnika s istom stvarnošću, ili je pako zabilježba unos takovih odnošaja i činjenica, s kojimi je skopčana stanovita pravna posljedica, te se ove zabilježbe u odnosni list (vlastni ili teretni) gruntovnoga napisnika ili uložka uvršćuju samo za uzčuvanje prava trećih.

Po §. 104 grunt. reda jesu predmetom gruntovničkih bilježaka takovi odnošaji i činjenice, koje se ili:

a) samo u interesu onih osoba, koje sklapaju pravne poslove o nepokretnostih ili hipotekarnih tražbina ubilježenjem u gruntovnicu stavljaju na znanje općenito, te koje stoga ako se bilježka i neupiše neimadu za sobom nikakovih pravnih posljedica; ili koji se;

b) po ustanovah gradjanskoga postupovnika i ovoga propisa bilježe u svrhu, da se postigne pravna posljedica skopčana s bilježenjem.

U prvu vrst idu bilježke o maloljetnosti, o brisanju njenu na temelju krstnoga ili rodnoga lista, ili o proglašenju punoljetnosti, o produljenju otčinske ili tutorske vlasti, o skrbničtvu i stečaju.

U drugu vrst spadaju bilježke o sekvestraciji, o povedenom ovršbenom zakupu, o b o v r š n o j d r a ž b i, o zajedničkih hipoteka, o redu prvenstva i o zametnutoj parnici.

Zabilježba dakle o b o v r š n o j d r a ž b i, o kojoj se u uvodno navedenom praktičnom slučaju radi, spada u drugu vrst zabilježba navedenih u §. 104 grunt. reda.

Pravna narav pako zabilježba ove vrsti je samo ta, da svaki, koji iza ovakovih zabilježba dalnja prava na odnosnu gruntovnu stvarnost steče, istu samo steći može pod uvjeti skopčanimi s istimi zabilježbami.

Tako se m o ž e, jer se zabilježbom nestiče kakovo stvarno pravo, i i z a o b a v l j e n e z a b i l j e ž b e d r a ž b e, ili iza zabilježbe prepornosti u slučaju zametnutoga prepora glede prava vlastničtva na nepokretnosti upisane u odnosnom gruntovnom napisniku ili uložku, — s t e ć i d a l n j a u k n j i ž b a p r a v a v l a s t-

Digitized by Google

ničtva i prava zaloga i po trećoj osobi, na korist koje se odnosna zabilježba nije izhodila; pak imade gore navedena zabilježba samo tu posljedicu, da novi vlastnik u prvom slučaju (t. j. u slučaju zabilježbe dražbe) imade kupcu, koji je kupio na ovršnoj dražbi nepokretnosti, na kojih je obavljena zabilježba dražbe, ustupiti iste kupljene nepokretnosti; u drugom gore navedenom slučaju pako (t. j. u slučaju zabilježbe prepornosti usljed povedene tužbe) imade novi gruntovni vlastnik nepokretnostih iste ustupiti dotičnomu tužitelju, ako ovaj uspije povedenom odnosnom parnicom, koju je u gruntovnici zabilježiti dao. Ovo imade gruntovni vlastnik, koji je uknjižbu prava vlastničtva na odnosne nepokretnosti iza obavljene zabilježbe dražbe ili prepornosti izhodio, učiniti zato, jer je iz gruntovnice kao javne knjige uviditi mogao, da je upitna nepokretnost, na koju je stekao pravo vlastnosti, preporna bila.

Zabilježbe druge vrsti §. 104 grunt. reda, dakle medju koje spada i zabilježba dražbe neprieče, da se steku dalnje uknjižbe ili predbilježbe budi prava vlastničtva, budi prava zaloga proti onom gruntovnom vlastniku proti kojemu se je zabilježba dražbe izhodila.

Predpostaviv ove zakonske ustanove, držim, prelazeći na uvodno navedeni praktični slučaj priobćen u Mjesečniku na strani 678. da je:

a) neosnovana i protuzakonita odluka gruntovne oblasti u O. od 29. kolovoza 1880 br. 2806, koja odbija kupca H. sa molbom uknjižbe prava vlastnosti kupljenih nepokretnosti grunt. nap. br. 69 občine M., zatražene na osnovu dobivene uručbene izprave, i koja podjedno obavješćuje, da se te nepokretnosti, koje je K. na javnoj ovršbenoj dražbi za 1900 for. kupio, povodom zamolnice kr. podžupanije u O. od 29. srpnja 1880 br. 6539 ex 1878, koja je dva dana prije stigla, na I. V. pravom vlastnosti uknjižuju i to odlukom od 29. kolovoza 1880 br. 2773 zem. — Ova je odluka neosnovana i protuzakonita zato, jer je ista gruntovna oblast, neglededć na to, što je pravilno dozvolila uknjižbu prava vlastničtva na korist I. V-a, morala i dozvoliti uknjižbu prava vlastničtva i na korist

Digitized by Google

kupca K., pošto je I. V. mogao steći pravo vlastničtva na gore navedene nepokretnosti gruntovno još na ovršenika upisane, ali samo uz posljedicu zabilježbe dražbe dozvoljene u korist K. (t. j. tim uvjetom, da će uknjižba prava vlastničtva izhodjena po I. V-u za istoga kriepostna ostati, ako nebude s prvenstvom zabilježbe dražbe za odnosnoga dostalca nepokretnostih dozvoljena uknjižba prava vlastničtva);

b) neosnovana i protuzakonita je rješitba kr. banskoga stola od 3. studenoga 1880 br. 12958, kojom se prenavedena odluka kr. sudb. stola kao gruntovne oblasti u O. od 29. kolovoza 1880 br. 2806 i 2773 ukida, i istomu sudu nalaže, da o podnesku kr. podžupanije u O. novu odluku donese, — ova je rješitba protuzakonita zato, jer kr. banski stol nije imao ukinuti odluke prvoga suda, te mu naložiti novo riešenje stvari, koju je jur konačno po svojoj razsudi riešio, već je imao odluku prvosudnu preinačiti, u koliko je drugoga mnienja bio nego prvi sud — (dočim ništetnost u postupku po prvom sudu učinjena nije, u kojem slučaju jedino valja ukinuti odluku nižega suda), pa sam novu meritornu rješitbu donieti; neosnovana je ista banskostolna rješitba zato, što ukida, kako je gore razloženo, pravilno izdanu odluku prvosudnu u dielu, kojim se istom dozvoljuje uknjižba prava vlastničtva u korist I. V-a.;

c) neosnovani su napokon razlozi odluke kr. sudb. stola kao gruntovne oblasti u O. od 31. srpnja 1881, kojom je usljed ove rješitbe kr. banskoga stola, po kr. podžupaniji u O. dopisom od 29. srpnja 1880 br. 6539 zamoljenu uknjižbu prava vlastničtva na nepokretnosti, upisane u zemlj. br. 69 občine M. na zadrugu S. za korist I. V-a kao samovlastnika odbila; jer se u navedenih razlozih kaže, da se na korist I. V-a nije mogla dozvoliti uknjižba prava vlastničtva na iste nepokretnosti, jer je jur pod 4. listopada zabilježena dražba u korist K., pa se tim izriče načelno, da se pravo vlastničtva steći nemože po trećem na nepokretnosti ovršenika, čim je molitelj ovrhe stekao zabilježbu ovršne dražbe u svoju korist. Ovakovo pako načelo protivi se, po gornjem tumačenju, zakonskom propisu §. 104 grunt. reda.

Digitized by Google

Istina je doduše, da je gruntovna oblast u O. morala odluku izreći u gornjem smislu, čim joj je to naložio kr. banski stol, makar i neosnovano i nezakonito, nu ona je mogla izbjeći načelno protuzakonitom obrazloženju, pak se ograničiti na nalog banskoga stola, te u razlozih jednostavno kazati: usljed naloga banskog stola od 2. studenoga 1880 br. 12958 dozvoljuje se itd.

A. Rušnov.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Valjanost ustupnice, nesadržavajuće pravnoga razloga kao darovanje medju živimi.

J. J. priznao je zadužnicom od 1. svibnja 1870, da je od A. H. primio svotu od 3000 for. u zajam, te se je ovom zadužnicom obvezao, da će A. H-u po polgodišnjem odkazu ovaj zajam povratiti, a na isti polgodišnje unapried 6% kamate plaćati. A. H. ustupio je zadužnicu onu P. V. ustupnom izpravom njemačkim jezikom pisanom dto. 1. kolovoza 1873 sa svimi svojimi pravi izjaviv, da je ona neograničena vlastnica toga novca, koji ona po volji odkazati i podići može. Nu u toj ustupnici vidljive su rieči „Alles nach meinem Ablebeu“ drugčijom, naime ljubičastom tintom pisane i dometnuta izpod podpisa naknadna opazka toga sadržaja, da A. H. doživotno ima pobirati kamate, ali da uzprkos tomu P. V. ostaje prava vlastnica zadužnice, koja je sa ustupnicom sašivena. Ova naknadna opazka nije bila datirana, jedino po A. H. podpisana.

Za vrieme smrti pok. A. H. bila je zadužnica i ustupnica u posjedu P. V., pa pošto je tražbina od 3000 for. uvrštena u aktivno stanje ostavine, tražila je P. V. od kr. gr. del. kot. suda požežkoga izlučbu te tražbine iz ostavine, ali bude na redoviti put pravde upućena. Na njezinu tužbu porodi se medju njom i zak. nasljednicom E. I. parnica, u kojoj je tuženica pobijala valjanost ustupnice, tvrdeći u bitnom, da je to bio samo prividni posao, pa da se s toga ima prosudjivati poi propisih, po kojih po svojoj pravnoj naravi prosudjena biti ima preporna ustupnica, pak da po svojoj pravnoj naravi predstavlja, darovanje za slučaj smrti, a kao takovo da nemože biti kriepostna, jer nije u zakonitoj formi sastavljena i jer je opozvana; u ostalom da same rieč

Digitized by Google

„Alles nach meinem Ableben“ za to govore, da ustupnica ima biti tek poslje smrti kriepostna, itd.

Prvi sud odbio je tužiteljicu P. V. sa tužbovnim zahtjevom.

Razlozi: Tužiteljica traži, da joj se prizna pravo vlastničtva na tražbinu proti J. J. od 3000 for., proizviruću iz obveznice od 1. svibnja 1870, pa se u dokaz toga svoga prava poziva na ustupnicu A. H. od 1. kolovoza 1873.

Glede same ove ustupnice, kojoj tuženica nije porekla in forma izpravnosti, dokazali su svjedoci A. L. i M. O., da je na istoj bila napisana naknadna opazka u vrieme kad su se oni podpisali kao svjedoci. — U tom pogledu oprovrgnuto je tvrdjenje tužiteljice i s toga se mora držati, da je ova ustupnica u vrieme izdanja isto tako predležala kao i danas spisom prileži do riečih, pisanih violetnom tintom „Alles nach meinem Ableben“. Budući da tužiteljica svoje pravo osniva na ovoj ustupnici, valja istu uzeti u pretres i u tom pegledu mora se uvažiti sliedeće:

Svako stečenje prava, ma i o tom nebila sačinjena izprava kao dokazalo, mora imati svoj pravni naslov i razlog, koji se mora dokazati, kad je to potrebno; a kad je o tom sačinjena izprava, mora se taj pravni naslov nazirati u istoj izpravi, da se istoj može pripisati moć pravna, i po tom da se na temelju takve izprave može steći pravo, koje je bilo predmetom stečenja.

I ustupnicom stiču se prava prenosom s jedne osobe na drugu, ali i u istoj mora biti naveden pravni razlog, zašto sliedi prenos, da se prema tomu može prosuditi pravna narav pravnoga posla i po tom odlučiti, da li se tim načinom prenešeno pravo može nazvati stečenim tako, da tomu stečenju neima prigovora, i da se isto tvrdim nazvati može.

Ako se ugleda sadržaj ove ustupnice, to se iz nje neuvidja taj pravni razlog, mora se stoga tražiti izvan nje, dakle u motivih, iz kojih je ustup sliedio.

Budući da je o pravnom poslu sačinjena izprava, a iz iste neda se crpiti pravo stanje, na kom se on osniva, mora se uzeti, da se tu krije prividni posao i stoga se shodno §. 916 g. z. mora pravni posao onako prosuditi, kakav je u istinu i bio, ili kakav u istinu jest, to odgovara ozbiljnoj volji kompaciscenta (§. 864 g. z.)

Ako se uvaži, što su obie stranke priznale, obstojalo je medju današnjom tužiteljicom i pok. A. H. neko odnošenje, iz kog je na strani onog nastala neka obveza, a na strani tužiteljice pravo na istu, a to sve stoga, što je ona imala sve svoje sile posvetiti onemoglu starcu, a on za te usluge se imao izkazati blagodarnim.

Plod ove blagodarnosti bijaše ustupnica od 1. kolovoza 1873, a

Digitized by Google

pošto se iz iste neuvidja razlog, zašto je izdana, kazala je tužiteljica u protuodgovoru, da se pod tim činom krije darovanje, dakle da je ovaj ustup darovna pogodba.

Tužiteljica jest doduše svoje u tužbi udešeno stanovište promjenila, al tim nije ona svoga prava naprama tuženici ni s ovoga gledišta opravdala.

Nedvojbeno je, da se pod tim pravnim poslom, koj se nazivlje ustupom, krije darovanje i dotično darovna pogodba, a to uz ostale okolnosti pokazuje i sama izprava, jer govori o tom, što će se dogoditi tekar po smrti izdatnika ustupnice, dakle negovori o sadašnjosti, već o budućnosti.

Ova izjava na ustupnici B. I. u savezu je i sa reversom tužiteljice broj 5 ad II, komu je istinitost — porečena po tužiteljici — dokazana izjavom vještaka, koji su pronašli, da ga je pisala ista ona ruka, koja je podpisala punomoć D. ad I.

Pitanje je, da li je ovaj ovako sklopljeni posao, koj se kao ustup ukazuje, i pram darovanju tako obavljen, da je isti tužiteljica po njezinom tvrdjenju pravo valjano stekla.

Uvidiv da ustupnica a i revers govore o tom, da bi tužiteljica tek po smrti A. H. steći imala pravo svojine tražbine naprama J. J., mora se ovaj pravni posao smatrati darovanjem za slučaj smrti, a takovo darovanje vezano je na formalnosti, koje uvjetuju pravne valjanosti toga čina (§. 956 g. z.); ali ove ovdje obdržavane nisu, kako to sam spis pokazuje.

Prem ustupnica nije vezana na formalnosti mora ipak, kad se pod njom krije ili sklapa darovni posao, biti obdržavana potrebita formalnost, da bude pravni posao valjan i obveziv. U tom slučaju moraju u izpravi biti navedeni razlozi darovanja, a i ona odlučiva okolnost, da se darovatelj ili ustupitelj odriče prava ovaj čin opozvati, što ovdje učinjeno nije, niti je ova izjava sadržana u spisu, nit su obdržavani vanjski formaliteti za to propisani (§. 647 g. z.), a nit je ova izprava tužiteljici uručena po A. H., koj je do svoje smrti bio pravni vlastnik iste i koja je po tom postala svojinom ostavine njegove, a ne tužiteljice, koja zato nema pravnog naslova, kako se ovdje razlaže. — Vidiv, da bi se tužiteljica ovim ustupom, koj je po obostranom priznanju darovanje, samo tad koristiti mogla, kad bi to bilo učinjeno u formi, koju zakon ustanovljuje i bez koje isti nije perfektan, dakle nije postigao one pravne moći, koja je istomu pravnomu poslu namienjena bila;

vidiv, da je darovna pogodba bilo za života bilo za slučaj smrti uvjek vezana na formalnosti, vezana je na iste i tad, ako se krije pod imenom ustupa, a to zato, jer je dano na pogodbu literarni ugovor, koj mora da bude obdržavan, kad je predmet iste tražbina, koja se

osniva na pismenoj izpravi i koje uztup bez pismene ustupnice nije pravno valjan, jer se samo ustupnicom, koja pravo stanje stvari predstavlja, tražbina izviruća iz pismene izprave ustupiti može — a kad je ta ustupnica darovanje, mora u istoj biti sve ono, što je potrebito, da to darovanje bude pravno valjano i obvezivo; no nije pravni posao dovršen na taj način, da je onaj, komu je tobož namienjen, stekao namišljeno pravo. Tužiteljica, sve da i spis ovaj nosi propisane formalnosti, nije stekla namišljenog prava prije smrti A. H., a ovaj je, kako se vidi iz spisa, ovaj čin opozvao, što je mogao učiniti, jer se nije naročito odrekao, da može opozvati ovaj faktum, zato je za života mogao razpolagati tražbinom naprama J. J., jer ga nije priečila nikakva izjava, koja bi mu taj opoziv zabranila.

Vidiv, da je opoziv pravnoga posla samo tada moguć, kad nevriedja pravo, pravno valjano stečeno, a ovaj opoziv nije mogao uvriediti prava tužiteljice, koja ga nije stekla, i to zato ne, jer zato neima izprave izdane u potrebnoj formi, i jer se nisu dogodili oni momenti, koji bi se rodili bili, da je tužiteljica to pravo namišljeno i po njoj uztvrdjeno stekla.

Vidiv zato, da tužiteljica nije ovom ustupnicom opravdala svoje po njoj uztvrdjeno pravo svojine na tražbinu naproti J. J., nemože se ni njezinom zahtjevu zadovoljiti, već se ona istim odpućuje uz to, da naplati tuženici trošak parbe po §. 573 g. p.

Na priziv tužiteljice kr. banski stol odbiv zahtjev tužbe potvrdio je osudu prvoga suda.

R a z l o z i: Tužiteljica priznaje, da se ustupnica A. H. od 1. kolovoza 1873 pod A. darovanjem smatrati i držati imade, i to darovanjem medj živimi. Nu pošto je tužiteljica u svom očitovanju od 1. kolovoza 1873 pod br. 5 priznala, da stopram po smrti A. H. postaje vlastnicom ustupljene njoj tražbine od 3000 for., i pošto i svjedoci A. L. i M. O. izkazuju, da si je A. H. kod izdanja ustupnice A. pridržao doživotno kamate od upitne tražbine pobirati, i da je onda dodatak u tom smislu na ustupnici A. podpisao, — predstavlja se ista ustupnica kao darovanje za slučaj smrti, i mora se i stoga kao takovo držati, jer je učinjeno i obzirom na podpunu njegu, što će ju darovatelj do smrti svoje imati kod obdarenice (tužiteljice). Da je pako očitovanje br. 5 II. zaista od tužiteljice izdano i po njoj podpisano, dokazano je očitovanjem svjedoka P. M. i vještaka. U ustupnici A. nije se darovatelj odrekao prava, da darovanje poreče, s toga se upitno darovanje nemože smatrati kao pogodba, nego kao zapis (§. 956 g. z.). Zapis pako može se po volji poreći i sbilja je A. H. ustupnicu pod A. porekao prosvjedom od 16. kolovoza 1875 pod broj 7 na II., istinoća kojeg se

Digitized by Google

od tužiteljice nepobija. Tim izgubila je ustupnica A. svoju kriepost, i stoga mora se tužiteljica sa zahtjevom svojim odbiti.

Odredba glede sudbenih troškova prema stanju stvari obaljenih osniva se na §§. 573 i 583 g. p.

Povodom izvanrednoga previda kr. stol sedmorice rješitbom svojom od 31. kolovoza 1880 br. 2189 uvaživ previd dokinuo je osude nižih sudova i sudio prema zahtjevu tužiteljice.

Razlozi: Prigovor, da su rieči „Alles nach meinem Ableben" sastavni dio ustupnice, bijaše porečen i ostade nedokazan.

Tužiteljičino bo tobožnje priznanje od 1. kolovoza 1873 po §. 128 i 109 gr. post. neima nikakove dokazne moći, kada je nejasno i protuslovno, te u rieči „непрепознаемь" radirano. — Rieč „Alles nach meinem Ableben" ukazuje se kao bezkriepostni kasniji dometak već po tom, što su drugačijom, naime ljubičastom tintom u tjesniji prostor zabijene (§. 129 g. p. p.), što se po §. 159 g. p. dokazuje i izkazom tužiteljevih protudokaznih svjedoka M. O. i P. M. Prigovor, da si je ustupnik A. H. pridržao, da sam pobira kamate od ustupljene tražbine, dok živi, dokazan je izkazi svjedoka A. L. i M. O. Prigovor, da si je tužiteljka posjed ustupnice i obligacije pod A, koje izmamila, koje silom prisvojila — porečen — sa pismi ustupnika A. H. nije dokazan, jer ta pisma po §. 125 g. p. p. za tuženicu ništa nedokazuju.

Svim do sada navedenim, zatim sadržajem ustupnice A. te posjedom ove i prišivene joj zadužnice J. J. oboreni su ujedno porečeni prigovori, da je ustupnica prividni posao, pa da je samo odredba za slučaj smrti, a dokazano je po §. 117 g. p. p. i §§. 863, 427, 323, 328 g. z., da je ustup pravni posao inter vivos po §. 1392 g. z., a ustupnica i prišivena joj obveznica, da je vlastnost tužiteljkina, no interes od cedirane tražbe da pobirati imade cedent dok bude živio.

Prigovor, da je cesija radi nezahvalnosti obdarene tužiteljke opozvana, — neodlučan je, kada se osniva na uvjete §. 948 g. z. Prigovor, da poklon od 3000 for. nadmašuje polovicu ostavine cedenta A. H. tim pak nuždna nasljednica da je prikraćena, porečen, a nije dokazan. S tih razloga valja po §. 335 g. p. p. preinačiv osude nižih sudova suditi, da tužena ima valjanost upitne ustupnice priznati, te dopustiti, da se ustupljena tužiteljici tražbina od 3000 for. sa 6% kamata od 13. studenoga 1875 kao dana smrti cedenta A. H. iz aktivnoga stanja ostavine istoga izluči.

Troškovi svih molba izmedju sebe se prebijaju po §§. 576 i 577 g. p. p. Priobćio B... š.

Digitized by Google

Dužnost mandatara položiti račun nije izpunjena tim, što on piše knjige o poslu, i koje je mandant ne samo mogao uviditi, nego u istinu i jest ugledao; mandatar mora, ako mandant zahtjeva, još i poseban račun položiti.

Vlastnik parnoga mlina M. digne tužbu proti B. kao upravitelju toga mlina u Z. zahtievajuć, da dadne račun o dohodku i razhodu toga mlina, kojim upravljaše. Tuženi prigovori, da je on vodio knjige o poslu, kako je bilo ugovoreno, tužitelj je svakoga mjeseca najmanje jedan put pregledao te knjige kao i račune, što mu ih je predložio, mogao se je dakle osvjedočiti o stanju mlina i ob upravi; na svršetku godine dobio je bilancu, i s tim se je zadovoljio, drugoga računa nije tražio; tako mu je predložena bila i bilanca za god. 1880, kojoj tužitelj nije ni rieči prigovorio.

Prvi sud, kot. sud u R. sudio je osudom od 5. srpnja 1881, da se tužba mora za sada odbaciti.

Razlozi: Punovlastnik mora, kako naredjuju §§. 1012 i 1039 o. g. z., predložiti račune o poslu, kad god to zaišće punovlastitelj. Zakon nepropisuje forme, u kojoj da budu ti računi sastavljeni, niti neveli, kakov mora biti njihov sadržaj, kao ni toga, da li se moraju sa računi odmah predložiti i dotične izprave te prilozi; zakon prepušća to punovlastitelju, koji može, ako hoće, zahtievati, da mu punovlastnik predloži sve račune zajedno s ispravami i prilozi. Odavlje pako sliedi, da punovlastnik ima položiti samo one račune, ali u formi, koju punovlastitelj odabere. Punovlastnik izpunio je svoju obvezu, zato je trebalo tužbu zabaciti, jer i sam tužitelj tvrdi u svojoj tužbi samo to, da se je tuženi obvezao, da će položiti valjani račun o dokodku i razhodu mlina, kojim upravlja, ali nije nigdje uztvrdio, da je propisao i formu, u kojoj imadu biti računi sastavljeni ili, da računopoložitelj mora priložiti i priloge i izprave. Tužitelju predan je već god. 1880 račun ob upravi za god. 1879 u formi bilance, pa nije ni onda ni kasnije zahtjevao potanjega ni obćenitijega računa; mogao je dakle, da je htio i za god. 1880 zahtjevati potanki račun, a nije se trebao zadovoljiti bilancom, kakovu mu je tuženik predložio, i koju mu je mogao povratiti. Tužitelj nigdje neuztvrdi, da je to učinio. Pravo dakle tužitelja zahtjevati detailirani, podpuni, prilozi obloženi račun ob upravi sa mlinom g. 1880 postoji i danas, ali se ipak tužba njegova mora za sada odbiti, jer se takov račun prije podnesene tužbe nije zahtjevao.

Na priziv tužiteljev promjenio je viši sud bečki osudom od 26. kolovoza 1881 osudu prvoga suda te izrekao kao pravo, da se ima zadovoljiti zahtjevu tužiteljevom.

Razlozi: I viši sud tvrdi, kao što je izrekao i prvi sud, da tuženik mora, kao što mora u obće svaki upravitelj tudje imovine, prema

Digitized by Google

odredbi §. 1012 o. g. z. dati račun ob upravi mlina, nalazećega se u Z. pa da nije odriešen te dužnosti tim, što je o poslu, što no je spojen s ovom upravom, pisao knjige, u koje je upisivano sve što se tiče posla, jer nije bila svrha vodjenju ovih knjiga, da učini suvišnim predlaganje računa, na koje je upravitelj po zakonu obvezan; knjige su se morale pisati sa drugih razloga a dielomice i s toga, da se olahkoti polaganje računa onomu, koji je na to obvezan.

Odlučno pitanje o ovom preporu jest sliedeće: Tuženik vodio je knjige, kako tužitelj sam priznaje, sastavljao je i bilance, te jedne i druge predlagao tužitelju da ih razgleda: je li se tim odrekao tužitelj prava, pripadajućega mu po §. 1012 o. g. z., po kojem može zahtievati polaganje računa tako, da bi tuženik položiv bilancu za god. 1880 bio svake dalnje obveze odriešen? Nu gledeć na striktnu odredbu §. 1012 o. g. z. kao i na to, da zakon sam razlikuje medju „računom“ i pukom „bilancom“ (§§. 1012 i 1200 o. g. z.) mora se na to pitanje ničnо odgovoriti, i prema tomu promieniti osuda prvoga suda te suditi prema prošnji tužitelja.

Usljed previdne žalbe tuženika potvrdio je najviši sud rješitbu druge instancije sa sliedećih razloga:

Upravitelj tudje imovine dužan je već po naravi posla dati račun onomu, sa čijom imovinom upravlja. Te dužnosti nije riešen, ako vodi knjige ob upravi, a isto tako ne ni tim, ako mandant ugledava te knjige. Te obveze neriešava se upravitelj ni tim, ako se mandant zadovolji jedan put sa godišnjom bilancom. Tužitelj primio je poslanu mu bilancu za god. 1880, ali odatlje neda se zaključiti, da se je odrekao prava zahtjevati položenje potankih računa. (Jur. Blätter.)

II. Kazneno-pravni.

§§. 531 i 532 k. z.

Služavka B. tužila je staklara U. pred kr. gr. del. kot. sudom u Osieku radi prekršaja suprot sigurnosti poštenja, što ju je dne 5. kolovoza 1881 pogrdio i zlostavljao.

Na ovu tužbu obdržavana je razprava dana 12. kolovoza 1881. Tečajem razprave nije obtuženi U. tužiteljicu tužio, akoprem je uztvrdio, da je i ona njega istom prigodom pogrdila.

Po zaključenom dokaznom postupku odstupile su stranke, a sud je stao viećati.

Pri viećanju glasovali su prisežnici, da se obojica krivimi prekršaja suprot sigurnosti poštenja proglase, jer su se medjusobno grdili.

Digitized by Google

Pošto pako tužba proti služavki B. nije predležala i pošto su prisežnici zahtjevali, da se obtuženi U. pita, da li i on služavku B. tuži, prekinu ravnatelj razprave viećanja i pozva stranke opet u sudnicu, te oglasi, da se glavna razprava nastavlja.

Sada je je staklar U. podigao tužbu proti B. i molio, da se kazni. Nakon toga donešena je osuda, da su obojica krivi prekršaja suproti sigurnosti poštenja.

Proti toj osudi uložile su obie stranke priziv, a veleslavni kr. banski stol riešio je pod 26. listopada br. 13560, da se osuda prvoga suda donešena proti staklaru U. potvrdjuje. Što se pako tiče priziva B., to u pogledu onom, što predleži tužba od strane U. proti istoj radi uvrede poštenja, makar i nije bio sud po zakonu upućen zahtjevati od njega očitovanje, da li on progonjenje protivnice traži, nemože se kazneni postupak proti istoj uzkratiti.

Nu pošto okrivljenoj B. nebijaše ta tužba predstavljena, da na istu kao okrivljenica svoj odgovor dade, i da navede sve što za svoju obranu navesti znade, to je tim počinjena ništetnost u smislu §. 277 b, 4 k. p. S toga ukida se osuda glede nje, ter kr. gr. del. kot. sudu nalaže, da za razpravu toga predmeta novu naredi razpravu i dalje po zakonu postupa.

Prema tomu odredjena je iznovična glavna razprava na dan 2. prosinca 1881 pred kr. gr. del. kot. sudom u Osieku, a tužena B. riešena je pri istoj od obtužbe sa sliedećih r a z l o g a:

U. tužio je B. tečajem glavne proti njemu dana 12. kolovoza 1881 obdržavane razprave, da ga je 5. kolovoza 1881 pogrdila.

Na ovu tužbu nije B. preslušana, nego je odmah ovosudnom osudom od 12. kolovoza 1881 br. 922 odsudjena bila.

Usljed njezinoga priziva ukinuo je uzvišeni kr. banski stol u Zagrebu ovu osudu i odredio, da se na tužbu U. nova glavna razprava proti B. razpiše.

Riešenje uzvišenog kr. banskoga stola primljeno je ovdje 5. studenoga 1881, a poziv na iznovičnu glavnu razpravu primila je tužena B. dana 25. studenoga i. g., kao što to dostavnica dokazuje.

Vidi se dakle, da je B. radi čina, počinjena dana 5. kolovoza 1881. tek 25. studenoga 1881, dakle iza izminuća 3 mjeseca, prvi poziv na tužbu U. primila. Istina je doduše, da je ona ovosudnu osudu od 12. kolovoza 1881 br. 922 primila 21. rujna 1881, ali ova je osuda radi ništetnosti dignuta i stoga se nemože uzeti, da uručenje iste osude može valjano zamieniti poziv na tužbu.

Ako su pako iza počinjenoga djela, radi kojeg se B. tuži, tri mjeseca protekla, a da nije ni poziv na tužbu primila, to je po ustanovi §. 531 i 532 k. z. zastara nastupila, i B. mora se od obtužbe riešiti.

Digitized by Google

Na priziv tužitelja sudio je veleslavni kr. banski stol pod 12. siečnja 1882 br. 16711, da je tužena B. kriva prekršaja suproti sigurnosti poštenja i to s razloga: „što ona po prvom sudu navedena okolnost, da je kaznjivost djela utrnula zagodom, neobstoji, jer B. bijaše prije nego što je vrieme odredjeno za zagodu minulo, kao obtuženici osuda osudjujuća od 26. listopada 1881 br. 13560 (12. kolovoza 1881 br. 922) dostavljena, čim bje u smislu §. 531 k. z. zagoda prekinuta.

A što se samog čina tiče, to je očitovanjem svjedoka M. i B. dokazano, da je okrivljenica tužitelja pred više ljudi pijancem nazvala, što sačinjavu učin prekršaja po §. 496 k. z., čega radi valjalo je prvosudnu osudu preinačiti itd. M.

Kriminalno-štatistički podatci iz Ugarske od g. 1881.

U magjarskom juridičkom tjedniku „Büntetö jog tára“ broju 18. od 2. veljače t. g. čitamo sliedeće podatke:

1. Kazan smrti ovršena je u dva slučaja (i to: na Ivanu Tujvelu radi umorstva otca i na Danilu Bozuku radi grabežnog umorstva.)

2. Prieki sud bje za 3 županije dozvoljen, i to za županiju zaladsku i županiju aradsku (sa gradom Aradom) proti razbojnikom, istih pomagaćem i sukrivcem, nadalje za županiju vesprimsku proti razbojnikom. U nijednom slučaju nije uzsliedila osuda priekoga suda.

3. Dionici previšnjeg pomilovanja bilo je 315 osoba i to:

povodom godišnjeg pregledavanja uza i kazniona pomilovano je nakon jednog diela pretrpljene kazni 78 osoba; povodom vjenčanja Nj. ces. i kr. visosti priestolja nasljednika nakon pretrpljenog stanovitg diela kazne 191 osoba; kazan smrti pretvorena je previšnjom milosti na kazan slobode 4 osoba; čitava kazan oproštena je 20 osobam; ostatak diela kazne oprošten je 17 osobam; kazan slobode promienjena putem milosti u novčanu globu kod 4 osoba; dokinućem (abolitio) kod 1 osobe: ukupno 315 osoba.

4. Od dana, kada je novi kazneni zakon u život stupio, dakle od 1. rujna 1880 do konca prosinca 1881 podieljena jo blagodat uvjetnoga dopusta 805 osobam i to: 717 mužkaraca i 88 žena; iz zemaljskih kazniona 371, iz sudbenih uza 434.

Opoziv uvjetnoga dopusta uzsliedio je u 14 slučajeva i to: kod 11 mužkaraca i 3 žena; kod kaznenika iz zemaljskih zavoda odpuštenih 6; kaznenika iz sudbenih uza odpuštenih 8.

Uvjetni dopust opozvan je:

1. Radi počinjenoga novoga zločina kod 3 mužkaraca.

Digitized by Google

2. Radi nevaljanog ponašanja, polazka krčma kod 3 mužkaraca.
3. Radi propusta propisane prijave 1 mužkarac i 2 žene.
4. Radi samovlastna udaljenja iz najavljenog boravišta 3 mužkarca.
5. Radi neurednog načina življenja kod 1 žene.
6. Radi proturednosti, počinjene tečajem razprave molbenica za podieljenje uvjetnog dopusta kod 1 mužkarca.

Ukupno kod 11 mužkaraca i 3 žena.

Opoziv iznaša dakle 1·7% uvjetnih dopusta. T.

Književnost.

(Konac.)

Pri stečenju posjeda po zastupnicih od strane osoba, koje imadu djelotvornu sposobnost, ili se uvukla tiskarska pogrieška ili izraz nije jasnim izpao, kad pisac kaže, da te osobe **neimaju** same „animum domini“.

Usuprot glavno je kod stečenja posjeda djelotvornih osoba po zastupniku, da mandant ima sam „animum domini“, dočim zastupnik obistinjuje drugi glavni moment posjeda, „apprehensiu“. Držimo, da tu nije nego nehotična bludnja, jer se sam g. pisac poziva na Randu (str. 411), gdje se izrično kaže: „so erwirbt der Mandant, der den Besitzwillen hat, den Besitz in dem Momente, wo der Repräsentant den Apprehensionsact vornimmt“. Bez dvojbe red je i zastupniku imati neku posjedničku volju, kako ističe Randa, volju naime uzeti posjed za mandanta, te s toga „izključeno je stečenje posjeda, gdje onaj za kojega ima biti stečen posjed, nezna o tom ništa. Ignoranti non acquiritur possessio“.[1]

---

[1] Randa str. 411. Nije tako nepreporno po rimskom pravu, kako bi se činilo po primjetbi 4 na str. 56 dra. Derenčina, da se posjed može steći po zastupniku na korist mandanta. Ne samo što onaj odlomak (L. I. Cod. de poss.) „Per liberam personam ignoranti quoque acquiri . . . pridem receptum est“ daje povod različitomu tumačenju, da li se to stečenje posjeda sbiva po osobitom zastupniku, kako se obćenito držalo, ili i po „procuratori omnium bonorum“, kako se po Bremeru počelo dokazivati, komu su se pridružili Windscheid, Exner i Arndts (Paud. §. 140 nota 2), nego u rimskom pravu ima od lomaka, koji si protuslove, te po jednih slobodna osoba može steći posjed za trećega, a po drugih nemože. Veći dio romanista, da dovede u sklad protusloveće izvore, nazrieva u prvih odlomcih slučaj, gdje je slobodna osoba zastupnikom trećega, a u drugih slučaj, gdje slobodna osoba ima namjeru prvo za sebe steći posjed, pak novom predajom prenieti ga na trećega, te radi kao zamjenik (Ersatzmann) po Iheringu, kao posrednik (Zwi-

Digitized by Google

Samo gdje se radi o stečenju posjeda od strane osoba, koje nisu djelotvorne, valja da njihovi zastupnici imadu „animum domini", jer se u ovom slučaju volja zastupnika smatra po fikciji zakona voljom zastupanih osoba, kako to točno razlaže g. pisac (str. 55).

Gdje se analiziraju predmeti posjeda prava, pristajemo na mnenje g. pisca, koji udaljujuć se od Rande i od samoga Ungera tvrdi, da je moguć posjed prava zaloga, a navadja tomu pravi razlog po Arndts-u jur spomenut, da naime „povlast prodati založenu stvar netvori izključivo bitni sadržaj prava zaloga, već da i držanje tudje stvari kao zaloga spada takodjer u bitni sadržaj upitnoga prava". Samo što je g. pisac imao ovdje dobro razlučiti pravo zaloga na pokretnine (Faustpfand), gdje držanje stvari od strane ovlaštenika spada u povlastice, skopčane sa pravom zaloga pokretne stvari, od založnoga prava na nepokretnine, gdje vlastnik sliedi držati i posjedovati nepokretnu stvar hipothekom obterećenu.[1] Tako i Randa (str. 470) i Unger (II. 268) obrazlažuć pitanje, da li je založno pravo predmetom posjeda, imadu pred očima samo ono na pokretnine. Glede nepokretnina valja izključiti faktični posjed prava zaloga, a to s navedena razloga, što nepokretnina neprelazi u ruke vjerovnika, već ostaje kod vlastnika stvari i poslje obterećenja tako, da se ovdje izvršenje založnoga prava ograničuje jedino na prodaju založene nepokretnine, koja se jednokratnim vršenjem obavlja, netrpi dakle opetovanja, i tim netrpi niti faktičnoga posjeda prava zaloga, pošto se ovo izcrpljuje netom je izvršeno. Slažemo se s mnenjem g. pisca o mogućnosti posjeda založnoga prava na pokretnine i s praktičnih razloga, jer tim biva lasnije vjerovniku braniti svoje pravo za slučaj, da bi ga tko smetao u držanju dotičnoga zaloga, dočim po protivnom mnenju za taj slučaj on bi se imao izručiti na milost vlastnika pokretnine založene, koji bi mogo biti odsutan, i uz najbolju volju nepružiti mu potrebite zaštite.

Žalimo, što se je g. pisac u tekstu (str. 59) samo uzgred dotaknuo zamašnoga i zapletenoga pitanja, da li i koja obligatorna prava mogu biti predmetom posjeda, premda se i ovdje drži takodjer temeljita Randina mnenja (str. 505 i sl.)

---

schenperson) po Scheuerlu, kao mukli zastupnik (stiller Stellvertreter), po Siegelu i Arndtsu. Nedavno je nastojao bonnski profesor Schlossmann (Der Besitzerwerb durch Dritte. — Leipzig. Breitkopf und Härter 1881) oboriti ovo obćenito mnenje najglasovitijih romanista, ali reć bi bezuspješno (Archivio Giuridico XXVII. Fasc. 3 4.)

[1] Dr. Derenčin naime kaže (str. 59): „Može biti predmetom posjeda i pravo zaloga, protezalo se ono na nekretnine ili na pokretnine."

Digitized by Google

Što se pako tiče kvalificiranoga posjeda, koji vodi k stečenju vlastnosti dosielošću, spomenuti ćemo, da se neda sa sadržajem §§. 330 i 331 o. g. z. dovesti u sklad mnenje pisca, da i po austr. pravu vriedi nazor rimskoga prava, da je i pošten posjednik dužan uračunati ubrane plodove u svoju tražbinu radi učinjena potrebna i koristna troška. Jer §. 330 priznaje poštenomu posjedniku pravo steći vlastnost na plodove, proizlazeće iz stvari, čim su razstavljeni od ove, tim je isključeno svako ograničenje toga prava, koje bi se sbilo dužnim uračunanjem u tražbinu radi učinjena troška, na koju pošteni posjednik ima po sliedećemu §. 331 posebno obligatorno pravo, nezavisno od onoga prvoga. Nepomažu razlozi pravičnosti, gdje je jasan propis zakona, a zakon očevidno je htio što više pogodnosti priznati poštenomu posjedniku, i tako izloženu gubitku stvari, koju ima predati vlastniku.

§. 336 o. gr. z., koji razpravlja o pravu nepoštenoga posjednika za slučaj, da je učinio na stvar kakov trošak, spada bez sumnje medju najdvojbenije našega zakonika, te za izaći s njim na kraj neima druge, nego se držati pravca, po njemu samom označena, „uporaviti naime ono, što je naredjeno u poglavju ob opunovlaštenju glede troška, učinjenoga poslovodjom bez naloga“, dakle ustanove §§. 1035—1040 ogz. I zato nemožemo pristati na mnenje g. pisca, koji za slučaj, da je nepošteni posjednik učinio trošak na tudjoj stvari, upućuje ga na §. 331 o. g. z. te hoće da polag poštenoga posjednika može tražiti taj trošak, ako jošte obstoji dotična vriednost. I mi smo s njim, da se §. 1036 nemože uporaviti na taj slučaj, jer bi stavio nepoštenoga posjednika u bolji položaj od poštenoga, ali ga netreba niti uporaviti, jer §. 1036 predpostavlja, da se poslovodja bez naloga pača u tudji posao s p o š t e n o m n a m j e r o m, da odvrati a d o m i n o n e g o t i i predstojeću kakovu štetu. Usuprot na nepoštena posjednika biti će uporavljiv §. 1040, koji ima pred očima slučaj, da se tko u tudji posao mieša p r o t i t u d j o j v o l j i, te će tada položaj nepoštenoga posjednika biti, kako i zaslužuje, daleko gorji od onoga poštenoga posjednika, jer će i z g u b i t i u č i n j e n i t r o š a k.

Pri koncu budi nam dopušteno opaziti u pohvalu g. pisca, da on počima češće poduprieti i razsvjetliti tumačenje pojedinih propisa navodom presuda vrhovnoga bečkoga sudišta iz Glaser-Ungerove sbirke. Dobro će biti, da on sve to više upotriebi tu bogatu rudu, što će osobito dobro doći hrvatskim pravnikom s onu stranu Velebita. Ali gdje su presude našega stola sedmorice? Odkad ovaj obstoji, imao je jur doprinieti razvitku pravoznanstva u Hrvatskoj, da se i na ovom polju potvrdi njezina sposobnost za samostalnost pravosudja. Do sada nesjećamo se, da bi se u tumaču dra. Derenčina namjerili na presude hrvatskoga najvišega sudišta, što ne izključuje da ćemo ih unapried naći,

Digitized by Google

kad bude došao na propise, koji češće uredjuju privatne odnošaje, premda je pravoznanstvo, tičuće se samoga faktičnoga posjeda, neizcrpivo, te nalazi svedjer novu hranu u razvitku svakovrstnih preobrazba života. Ovom prilikom neće biti smiona želja, da prigodom spojenja najvišega suda banovine i krajine, bude uvedena i kod nas, kako, biti će već 30 godina, obstoji u Austriji, „presudna knjiga“ (Judicatenbuch), koja bi imala dati pravac našoj jurisprudenciji, da nam se jednoć nepredbaci, da je ovo stablo usahnulo u Hrvatskoj, odkada je ona postala u pravosudju samostalnom, te da u pravnom životu prestane vječno kolebanje najjednostavnijih juridičkih načela. Preporučili bismo pak g. piscu, da se neda zavesti pri izradjivanju tumača zamamljivom mekom razpravljanja naukâ na štetu eksegetičkoga tumačenja teksta, koje mu ima biti najglavnija zadaća. Na toj oskudici čini nam se da on koji put grieši, a za primjer ćemo navesti prvu stavku §. 322., na tekst kojega se neosvrće.

U ovaj svezak podkrale su se nieke krupne tiskarske pogriješke, koje bi se u obće imale izpravit na koncu svakoga svezka.

U ostalom želimo g. piscu u interesu znanosti, kojoj je on revni i plodni gojitelj, da mu ogromni zadatak spojitbe svoga pravosudnoga odjela sa krajiškim, i nastajuće preustrojstvo sudstva, ostavi toliko vremena, da uzmogne sve to podpunije i brže nastaviti izradbu svoga tumača, kako mu takodjer od srca želimo, da mu podje za rukom kod uprave njegovoga odjela izvoditi zdrave i prokušane uspjehe civilnih nauka.

Prof. Vojnović.

Viestnik.

Upravni odbor pravničkoga družtva imao je 27. veljače sjednicu, u kojoj je riešeno više važnijih predmeta. Odbor se je prije svega konačno konstituirao izabrav i opet presv. g. Franju Žigrović-Pretočkoga za zamjenika predsjedniku, prof. dra. Jos. Pliverića za blagajnika i prof. dra. Bl. Lorkovića za tajnika. Ovomu potonjemu povjereno je za sada i uredjivanje družtvenoga organa „Mjesečnika“ te mu stavljeno na volju, da si nadje pomoćnika u koliko bi ih trebao. — Kao svake godine tako će se i ove sjajno vezani exemplar „Mjesečnika“ od god. 1881 podnieti Nj. preuzvišenosti banu sa molbom, da ga izvoli odpremiti u previšnju privatnu knjižnicu. — Povodom tim, što je prav. družtvu podieljena podpora iz zemaljskih sredstva za izdavanje „Sbirke urbarskih propisa“, zaključeno je, da se po posebnoj deputaciji izrazi zahvalnost preuzv. g. banu i zamoli, da i u buduće u sličnom slučaju neuzkrati svoje podpore pravničkomu družtvu. — Odbor će se napokon obratit predstavkom na predsjedničtvo kr. stola sedmorice i zamoliti ga, da se uredničtvu „Mjesečnika“ priobćuju važnije rješitbe najvišega suda, da se tako doskoči nedostatku, koji se je do sada znatno osjećao, a koji samo uredničtvo nije moglo odkloniti.

Digitized by Google

— Novi članovi prav. družtva. Gg. Ivan Lisiewicz prislušnik kod c. k. kot. oblasti kao suda u Bosan. Gradiški; Petar Žužić, pristav kod c. k. okružnoga suda u Bišću.

— Povjerenici. Do sada očitovala su sliedeća p. n. gg. da primaju povjereničtvo pravničkoga družtva: za grad Belovar velem. g. Lazar Ruvarac, predsjednik kr. sudb. stola u Belovaru; Gjuro Kranjčić, viećnik kr. sudb. stola za Varašdin; Svetoslav Gaj, kr. kot. pristav za Pregradu i Klanjec; Ignjat Broš, odvjetnik za Vinkovce.

— Na temelju novoga statuta za poglavarstvo grada Zagreba predlaže se 16 osoba koncept. i to: 5 viećnika, 5 perovodja, 3 tajnika i 3 pravna vježbenika. Od svih će se dakako zahtievati da su absolvirali pravo- i državoslovne nauke. Nu ovo je tek predlog, o njem mora razpravljati gradsko zastupstvo, a onda zaključak njegov odobriti kr. zemalj. vlada.

— Grof Lamezan. načelnik drž. odvjetničtva kod bečkoga zemalj. suda, poznat sa svoje govorničke snage i obsežne pravničke obrazovanosti, imenovan je podpredsjednikom spomenutoga zemalj. suda, a načelnikom drž. odvjetničtva imenovan je pl. Pelser, do sada drugi drž. odvjetnik I ovoga hvale kao izvrstnoga pravnika, okretna govornika i čovjeka neodvisna, koji u onom što drži za pravo, nepopušća ni prama gore ni prama dole.

— G. dr. Dinko Vitezić, zastupnik na carevinskom vieću i savjetnik kod c. k. financ. prokurature za Dalmaciju, imenovan je nadsavjetnikom kod iste oblasti.

Književnost. Die Kroaten im Königreiche Kroatien und Slavonien. Von Josef Staré. Wien und Teschen 1882. — Ciena 1 for. 50 novč. — Karlo Prochaska odluči inostranom svietu predočiti u posebnih, obširnije pisanih djelih ethnografičku i kulturno-hist. sliku naroda, živućih u austro-ug. monarkiji. Do sada izašlo je 10 svezaka toga djela; druga polovica 10 svezka prinosi ovakovu sliku o hrvatskom narodu, koju je sastavio ravnatelj belovarske gimnazije g. Josip Staré. Ovo što je napisao g. Staré o Hrvatih, je dosta dobro, ali nije podpuno, jedno, jer se je premalo obazirao na pravni razvoj naroda, a drugo, jer se je pisac ograničio samo na Hrvate stanujuće u Hrvatskoj i Slavoniji, a ipak imade Hrvata i drugdje ne samo u onih zemljah i to u znatnom broju. Nećemo za to kriviti g. Staréa, to je valjda tako zamislio nakladnik, koji je povjerio g. Teodoru Stefanoviću da napiše knjigu o nekih posebnih „Jugoslavenih u Dalmaciji i južnoj Ugarskoj, u Bosni i Hercegovini.“

— Gesammelte Wohlmeinungen über den kroatischen Strafgesetzentwurf etc. Besprochen von Emil Tauffer, Direktor der kön. kroat. Strafanstalt zu Lepoglava etc. Wien 1882. — U ovoj knjizi, koja obsiže 280 strana te je posvećena nj. preuzvišenosti banu grofu Pejačeviću, sabrao je g. Tauffer sva mnenja, koja su u štampi priobćena ob osnovi hrv. kaz. zakona, naročito: mnenje pravo- i državoslovnoga fakulteta kr. hrv. sveučilišta Franje Josipa I u Zagrebu; mnenje prof. dra. E. Brusse, general. prokuratora, dra F. O. pl. Schwarzca, prof. dra. E. Ullmana, dra. Ivana Kužića, dra. M. Makanca i dr., a k tomu je dodan njemački prevod hrvatskoga izvornika. — Ova radnja nije namienjena samo inozemstvu nego i tuzemstvu, jer će biti većina tih mnenja mnogim kod nas posve nepoznata. Knjiga je ova pomno sastavljena i mi se slažemo sa čestitim gospodinom piscem i želimo od srca, da težnje o reformi kaz. prava neostanu na papiru. Ciena je knjizi 3 for.

Digitized by Google

Utok u zadružno-diobnom postupku.

(Konac)

Rečena rješitba vis. kr. zem. vlade imala je bez dvojbe pred očima §. 36 provedbene naredbe sam za sebe, a nije ga uzela u savez sa zadružnim zakonom i sa ostalimi ustanovami provedbene naredbe, imenito sa §§. 2 i 11; govori bo tako obćenito, da §. 36 provedb. naredbe nedopušta utoka tečajem diobne razprave, kao da je izvan svake dvojbe, ter neima nigdje u diobnom postupku mjesta utoku osim proti konačnoj odluci. Mi nastojasmo gore obrazložiti, da §. 36 prov. naredbe ne odredjuje onoga, što navedena rješitba vis. kr. zem. vlade u njem nalazi, jer ta njegova odredba nebi bila utemeljena na samom zakonu i jer bi tad ustanova §. 36 stajala u oprieci sa ustanovom §§. 2 i 11 prov. naredbe. U ovom slučaju, gdje postoji potajna dioba, potvrdjena jur pravomoćno, gdje stranke, koje bi se imale zadovoljiti izplatom, posjeduju dielove u naravi, gdje se one usljed toga žestoko opiru izplati, ali gdje se ta izplata odredjuje ne samo obzirom na ustanovu §. 14 z. z., već i s narodno-gospodarstvenih razloga, u ovom slučaju, velimo, nije pitanje, imade li mjesta izplati ili ne, tako jasno i jednostavno, da bi se moglo i ne obaziruć se na prigove stranaka preći preko njega na dalji postupak.

Pitanje je to od upliva i važnosti za dalji postupak, za razdiobu imovine u naravi, za razmjer, u kom je podieljena ona u naravi; jer nebude li stajalo usljed utoka to pitanje, kako ga je shvatila prva molba, biti će postupak, koji je sliedio iza toga, utaman; morati će se preduzimati novi sastav dielova, sastavljati novi diobni nacrt i novi diobni listovi. Gdje se s toga porodi takav slučaj, u redu je, da se rieši on odlukom; a da se

Digitized by Google

proti toj odluci dopusti utok, tomu se neprotivi niti z. z., a odredjuje to naročito §. 11 provedbene naredbe, veleć: „Kada se zadruga odluči, da će izstupajućega ženskoga člana namiriti novcem, ima ista imenovati procjenitelja, a drugoga imenuje izstupajuća žena: — ovi procjenitelji imadu svu zadružnu imovinu procieniti. Ako se u procjeni sjediniti nemogu, biraju si pročelnika. Ako se u pročelniku sjediniti nemogu, imenuje ga kot. oblast. Nezadovoljnoj stranci pripada utok u smislu §. 28 z. z.“

Neće držati valjda nitko, da tom odredbom ne misli §. 11 prov. naredbe utok proti odluci, kojom se izriče, da se ženskomu članu zadruge imade dati dio u novcu, već da misli on tim ine odredbe prigodom procjene, koje se preduzimlju, da se opredieli izplata; u tu bo svrhu nebi bila trebala provedbena naredba govoriti izrično ob utoku u §. 11, jer se tegobe proti takovim odredbam mogu lahko iznieti u utoku proti konačnoj odluci u smislu §. 36, koj proti te vrsti odredbam ne dopušta utoka posebna, po čem opet nebi ustanove §. 11. i 36. bile u suglasju. Usuprot provedbena naredba znala je, da će se često sbiti slučaji, gdje će se ženski član zadruge protiviti tomu, da se za svoj dio izplati gotovim novcem, i gdje će biti prieporno medju strankami pitanje: „da li dio u novcu ili u naravi“, ter dvojbena uporaba §. 14 z. z. tako, da će se to pitanje morati riešiti posebnom odlukom, s toga i dozvoljuje u §. 11 nezadovoljnoj stranci utok, mimo utoka proti konačnoj odluci, hoteć i tim zaštititi ženske proti mogućim nepravdam, kad je već §. 14. z. z. ustanovljena o njih iznimka od podpune ravnopravnosti na zadružnu imovinu.

Znala je nadalje provedbena naredba, da je to pitanje za daljni postupak od važnosti, da je stoga najuputnije, rieši li se ono pravomoćno prije, nego se bude dalje postupalo, neće li se da bude mnogo puta uzaludan posao, koj se obavljaše na temelju odredbe, kakovu je stvorila prva molba glede toga pitanja, nedozvoljujuć strankam utoka prije konačne odluke. Jer uzmimo, da je prva molba u nazočnom slučaju postupala kako to ističe spomenuta vladna rješitba, pak da je, ne obaziruć se na pro-

Digitized by Google

timbe ženskih proti izplati, dalá birati procjenitelje, nebi žene ni htjele birati, jer one ob izplati ni čuti neće. Na to imenovala bi podžupanija za njih procjenitelja ureda radi, odredila ročište za njihovu zavjerbu, dala procjeniti imovinu, a nakon toga opet sazvala stranke, da se izjave o procjeni, sastave dielovi i podiele, a na temelju svega toga izradio bi se diobni nacrt i diobni listovi. Žene uložile bi utok, a druga molba da odredi „ne izplatu, već dio u naravi“, tad bijaše utaman tolik posao i trošak, ter bi se morali sada praviti novi diobni nacrt i novi diobni listovi. Da takav postupak nebi bio razložan a ni hitriji, nego da se je pitanje ob izplati izvelo umah na čistac, to je jasno.

Osim navedenoga slučaja može i u drugih nastati potreba posebne odluke tečajem svakoga od označenih dvaju glavnih stadija, imenito pako u stadiju prvom. Mnogo se puta neće moći umah izreći odluka o samoj glavnoj stvari, o samom ovlaštenju, već će trebati riešiti prije toga koje drugo pitanje. Ravna se to prema tomu, što se, izpitav točno sadanji tečaj razprave i navode stranaka, ukazuje kao preporna točka, u kojoj zavisi odluka o glavnoj stvari. Ako stranke faktičnu stranu svojih navoda priznavaju medjusobno, nu nisu složne samo glede tumačenja ili uporabe dotičnoga zakona ili pojedine zakonske ustanove, tad ne samo da neprieči ništa postupajuću oblast, već ona mora umah o samoj stvari odlučiti definitivno, jer interpretacija zakona jest njezina stvar; neće dakle biti od potrebe, prije odluke o samoj glavnoj stvari izricati kakovu predhodnu sentenciju, ko što ni ondje ne, gdje tuženik zahtjevu tužitelja ne stavlja nikakovih prigovora, dopuštajuć ga bezuvjetno. Ako je usuprot tuženik stavio takovih prigovora, koji ga oslobadjaju dužnosti upuštati se umah u razpravu o samoj glavnoj stvari, ili prigovor, koj pokazuje zahtjev tužiteljev utrnulim jur, prem je on prije postojao; ili je naveo okolnosti, s bog kojih se zahtjev tužiteljev u ovom slučaju nemože realizirati, pak ako se ti prigovori nepokažu umah tečajem razprave podpuno osnovanimi, likvidnimi, u kojem slučaju bi se zahtjev tužiteljev odbio, ili ako nisu ti prigovori na prvi mah neosnovanimi tako,

da se na nje neće uzeti ni obzir, ter izreći umah odluka o samoj glavnoj stvari, tad valja odrediti dokazni postupak, kako se to u običem parbenom pravu čini t. z. dokaznim interlokutom.

Naš gradjanski p. p. usljed t. z. anticipacije dokaza nepozna posebnog stadija, u kom bi se imala produkovati dokazala, ali načelo eventualnosti, kako ga pozna civilni proces, ne može se tvrditi za administrativni postupak, gdje se nadopunjak postupka može i ureda radi odrediti, pak ako stranka i neproducira umah za svoju tvrdnju dokazala, može ona to činiti naknadno, može se na to pozvati i odlukom. Može se stoga sbiti, da je medju strankami preporan neki relevantni faktum, o čijoj istinitosti nije još postupajuća oblast osvjedočena. Jer pako istinitost ili neistinitost te okolnosti imade važan upliv na riešenje same glavne stvari, valja preduzeti postupak, kojim će se preporna ta okolnost konstatovati, ter izreći odlukom, što valja dokazati i koja stranka imade dokazivati, iztaknuv u kratko ali jasno faktične one navode stranaka, koji su preporni i koji su od upliva za odluku o samoj stvari. Često morati će se stranke uputiti, da izvedu dokaz pred drugom kojom, za to nadležnom oblasti, pak odluka takova, izrečena o prepornom pitanju, glede kojega su već obie stranke saslušane, ter imale sgode u svojih navodih i protunavodih izjaviti se o tom pitanju, može postati pravomoćnom i strankam je slobodno, poslužiti se proti njoj utokom. Poznat mi je slučaj iz prakse, gdje je diobu tražeća stranka producirala oporuku, te na temelju nje zahtjevala provedbu diobe u drugom razmjeru, nego ga pokazuje rodoslovje. Protivna stranka poreče valjanost oporuke, navodeć, da je oporučitelj bio gluhoniem, ter uztraži, da se dioba provede u onom razmjeru, koji se dade ustanoviti na temelju rodoslovja. Oporuka je takova, da se sa stanovišta zadružnoga zakona može uvažiti, nu poriče joj se valjanost sa stanovišta gradjanskoga prava, s toga izreče podžupanija odluku onamo, da prigovaralac valjanosti oporuke imade svoje prigovore u opredieljenom roku propisanim putem izvesti. Proti toj odluci uloži

Digitized by Google

ista stranka, kojoj je naložen dokaz, utok. i kr. zem. vlada taj utok dopusti.

Uz navedene slučaje, može potreba posebne odluke nastati i u drugih, tako n. pr. nije ni ovdje nemoguća poraba exceptionis fori ili zahtjev povrate u prijašnje stanje, o kojoj povrati zadružni zakon doduše negovori naročito, ali je ni ne izključuje; dočim okružnica obstojalog c. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zem. upravne oblasti od 14. lipnja 1880, kojom se izdaje naputak za provedbu zakona od 14. travnja 1880 o zadrugah u krajini, govori o povrati u prijašnje stanje u glavi VIII.

Iztaknuv tako u dosadanjem razlaganju, da je izricanje odluka tečajem diobnoga postupka u mnogih slučajih neizbježivo, i da je proti takovim odlukam slobodno nezadovoljnoj stranci poslužiti se utokom, osvrnuti ćemo se u kratko na pitanje, da li je poraba utoka proti takim odlukam potrebita; ili drugimi riečmi, postaje li takova odluka usljed toga, što nije stranka uložila proti njoj u propisanom roku utok, nepromjenljivom i za višju molbu, ili može li višja molba takovu odluku ipak ukinuti ili promieniti, ma da nije proti njoj bio uložen incidenter utok, ali u utoku proti konačnoj rješitbi iznešene su tegobe i proti medjutonjoj odluci.

Zaključivati od dopustivosti na potrebu, nebi bilo sigurno, jer ako i nije stranka proti medjutomnoj odluci uložila utoka, to je ipak moguće, da joj se neće radi toga oduzeti pravo, da iznese svoje tegobe proti medjutomnoj odluci u utoku proti konačnoj odluci. Pače ni ondje, gdje medjutonja odluka sadržaje gravamen irreparabile, koj se utokom proti konačnoj odluci nebi dao odstraniti, nemože se reći, da je poraba utoka incidenter bezuvjetno potrebita, jer i u takovom slučaju moguće je, da tegobu stranke može sama prva molba odstraniti. Prema tomu možemo reći, da je utok na višju molbu nepotrebit u svih onih slučajih, gdje sama prva molba može odredbu, proti kojoj se neka stranka pritužuje, promieniti.

Ovamo spadaju sve odredbe, koje se izdavaju neslušav o tom obiju stranaka, svi t. z. jednostavni dekreti. Stranka, koja je

Digitized by Google

takovim dekretom povriedjena, može u slučaju onom, ako je oblast uvažila zahtjev implorantov, braniti se prigovori, pak nebudu li ovi uvaženi, tad će morati uložiti utok, jer naknadnom obranom pretvorio se prvobitni jednostavni dekret u decizivni; ako je usuprot oblast zabacila zahtjev implorantov, tad se može ovaj poslužiti predstavkom, a bude li mu i ova zabačena, morati će uložiti utok na višju oblast.

Jedino proti dekretu, kojim se neprihvaća poprimljen pravni liek (t. z. rejectorium), valjati će uložiti umah utok, jer bi inače sentencija prve molbe, proti kojoj bi bio uporavljen neprihvaćeni pravni liek, postala pravomoćnom. Spadaju u ovu kategoriju i druge odredbe, kao što su one, o kojih spominje §. 36 provedbene naredbe. Uzmimo, da je na temelju procjenbenoga operata sastavljena diobna osnova, ili da, kod potajnih dioba, nije procjena ni preduzeta, već sastavljena diobna osnova polag katastralne mape, gledajuć da se zemljište, koje je potajnom diobom obično odveć pociepano, što više komasira. Osnova sastavljena je uz saslušanje stranaka, procjenitelja ili inih zagovornika, svjedoka itd., koje si stranke kod toga obično biraju. Pitalo se stranke, kojim pravcem da se dieli ova ili ona parcela, s koje strane da će uzeti dio ova ili ona stranka? Ako nije diobna osnova izvadjana umah u naravi, neće je stranke u svem razumieti, imenito nemogu one znati, kako će diobne crte izpasti u naravi. Dielovi bo jedne te iste parcele mogu biti po svojoj dobroti različiti, pak se može dogoditi, da polag diobne osnove zapane jednu stranku samo dobro, a drugu samo loše tlo, što se nemože uviditi ni iz mape ni iz procjene, jer je procjena ciela parcela. Na temelju diobne osnove izradjen bude po mjerniku diobni nacrt ter izdani diobni listovi i dostavljeni strankam. Medjutim se uvjeri stranka, da se diobna osnova ukazuje u naravi posve ili u mnogom drugčijom, nego je ona mislila, ter uloži proti diobnom listu utok, navodeć, da je u oranicah dobila samo loše, bregovito, pjeskovito ili poplavi izvrgnuto tlo; u šumah samu šikaru, u vinogradu manji dio, nego protivna stranka, jer da mapa pokazuje dotičnu parcelu cielu kao vinograd, ter je sada faktično pustarom itd. Pita se sada, je li

Digitized by Google

od potrebe, da se taj utok odašalje umah drugoj molbi. Mi držimo, da to ne samo nije od potrebe, već bi bilo neuputno, jer druga molba neće se moći osvjedočiti ob istinitosti utočnih navoda iz samoga diobnoga nacrta i diobnoga lista, a o razdiobi pojedine parcele nije se vodila razprava, već je pravljena osnova u cielosti, ter stranka neznajući, kako će se ta osnova prikazati u naravi, nije mogla proti sastavu dielova, proti razdiobi pojedine parcele navesti svojih tegoba. Nadalje u preporih upravnoga prava slobodno je strankam činiti nove navode sve do posljednje inštancije, a s druge strane razdioba pojedine parcele, sastav dielova, nisu odredbe takove, kojih nebi mogla sama prva molba, osvjedočiv se ob inom, promieniti, najpače, gdje o pitanju, proti kojemu je naperen utok, nije još vodjena razprava, ter po tom ni odluka, kojom se izdaje diobni list, nenavodi razloga, zašto je podieljena ova parcela ovako, a ne inače. U takovom slučaju odrediti će prva molba saslušanje stranaka i svjedoka, dati će prema potrebi procieniti dio nezadovoljne i dio protivne stranke, što ga dobiše one u prepornoj parceli, pak prema tomu izreći odluku, a nezadovoljna stranka moći će proti toj odluci, kojom se zahtjev imploranta uvažuje ili odbija, uložiti utok na drugu molbu.

Ista načela o postupku s utoci u predmetih političke uprave izriče naredba cisl. ministarstva za unut. poslove od 30. kolovoza 1868 (V. Mayerhofer I. 697.)

Usuprot proti odlukam, koje imadu narav definitivne odluke, kojih po tom nemože sama prva molba mienjati, utok je na vijšu oblast od potrebe. Odlukami takovimi riešavaju se nakon saslušanja stranaka preporne medju njimi točke, često pitanje takovo, o kojem zavisi dalji postupak i glede kojega valja biti na čistu prije, nego se bude preduzimao dalji postupak. S toga se i riešava ono posebnom odlukom i daje strankam pravo utoka proti toj odluci. Nije li se stranka poslužila tim pravom u opredieljenom roku, postala je ta odluka pravomoćnom, pak po tom nepromienljivom ne samo za prvu već i za prizivnu molbu; neće stoga prizivna molba, recimo, pravomoćnu odluku ob ovlaštenju moći mienjati usljed utoka proti diobnom listu,

Digitized by Google

ako bi utočitelj u tom utoku napadao i odluku ob ovlaštenju. Da li je viša inštancija glede ovlaštenja istih nazora s nižom, koja je izrekla o tom pitanju odluku, to ovdje nije mjerodavno, ter okolnost ona, da bi prema toj tvrdnji mogla doći viša inštancija u neugodni položaj, pak morala potvrditi ili odbiti neko pitanje proti svomu individualnomu uvjerenju, nemože biti razlogom protivnoj tvrdnji. Ta mnogo puta se dogodi, da mora oblast povesti pravomoćnu konačnu sentenciju prisilnimi sredstvi, prem tu sentenciju nedrži opravdanom. Napokon je stranci, koja nije zadovoljna odlukom, slobodno poslužiti se proti njoj utokom, ter tim načinom odkloniti od sebe štetu, za koju misli. da joj je nanešena odlukom.

II. Utok imade se podnieti u smislu §. 23 z. z. u roku od 30 dana. Bude li podnešen iza minuća utočnoga roka, tad se imade ureda radi odbiti, u protivnom pako slučaju imade prva molba utok, odnosno o tom sastavljeni zapisnik, podnieti prizivnoj molbi uz izvještaj i sve predmeta se tičuće spise. Već uredovni naputak od 17. ožujka 1855 odredjuje u §. 92, da se rok, u kom se može podnieti utok, imade spomenuti u samoj odluci prve molbe, pak isto to odredjuje i §. 23 z. z. veleć: „o tom se pravu utoka imaju vazda stranke obavjestiti u samoj odluci prve molbe.“

Glede načina, kako se imade računati utočni rok, ne odredjuje zadružni zakon ništa, pak će glede toga vrieditи ostali postojeći propisi, naročito ustanova §. 92 uredovnog naputka, polag koje računa se utočni rok od dana dostave izklopno, a dan, kojega je utok predan na pošti, računa se kao dan podnesni; nadalje ustanove §. 97 i 99 gr. p. p. imenito glede nedjelnjih i svetkovnih dana, koji će se i ovdje računati kao i dani težatni, osim ako posljednji dan roka pane na nedjelju ili obće priznatu svetkovinu, u kom slučaju svršuje rok sliedećega težatnoga dana. Utočni rok nemože se produljiti, s toga se u opredieljenom roku mora utok barem prijaviti, makar se izvedba tegoba obavi kasnije. Spominjemo ovdje rješitbu drž. ministarstva od 19. listopada 1862 br. 20.309, koja izriče, da je dovoljno, ako se utok u administrativnom postupku samo ustmeno

Digitized by Google

pravodobno prijavi, makar pismena izvedba tegoba zakasni ili ni neuzsliedi. Što se imade učiniti sa zakasnjelom izvedbom tegoba, da li se imade ona zabaciti ter uvažiti samo prijava utoka, ili pako uzeti obzir i na te tegobe, ma bile one kako kasno podnešene, to se iz onako obćenito izraženoga načela nebi dalo razabrati, s toga se imadu uzeti ovdje mjerodavnimi propisi gr. p. p. Prema tomu možemo i mi lučiti kod utoka dva akta, prijavu utoka i izvedbu tegoba, koja oba akta mogu se preduzeti ili zajedno ili razstavljeno. S toga može stranka ustmeno prijaviti utok u zapisnik, a kasnije, ali svakako u otvorenom još utočnom roku, podnieti izvedbu tegoba; ili može pismeno prijaviti utok, ter zamoliti, da joj se dozvoli dalnji kratkodobni rok za izvedbu tegoba, koj rok joj se s važnih razloga analogno ustanovi §. 325 gr. p. p. može dozvoliti.

Nepodnese li stranka tegoba u produljenom roku, to se kasnije podnešene tegobe nemogu uvažiti, a dalnjemu produljenju roku neima mjesta; medjutim sama prijava utoka dovoljnom je, da se poluči svrha, naime predmet predloži višoj molbi na pretres, ter će se morati uzeti, da je utok naperen proti cieloj odluci. Prema tomu možemo reći, da je dovoljna prijava utoka, učinjena i brzojavnim putem, samo se mora znati utočitelj, jer da se podnese pismeni podnesak, suglasan posve s brzojavkom ili isti sadržaj, što ga sadržaje brzojavka dade u zapisnik, nebi se proti takovoj prijavi utoka dalo ništa navesti.

Subjekti utoka jesu samo pruće se stranke, koje se ćute odlukom povriedjenimi, s toga bi treća osoba mogla uložiti utok samo na temelju punomoći utočitelja; bude li pako podnešen utok u tudje ime bez punomoći, tad mora dominus dati svoju ratihabiciju umah (mox) t. j. dok je otvoren utočni rok. Što se tiče oblasti, kod koje se imade utok podnieti, to sliedi već iz ustanove §. 92 uredovnog naputka, da se imade utok uložiti kod one oblasti, proti čijoj rješitbi je on naperen, pak to odredjuje i §. 23 z. z. izrično. To načelo nije doduše u administrativnom postupku postalo obćenitim pravilom, ter imenito stariji propisi dopuštahu, da se može utok podnieti i kod one pri-

Digitized by Google

zivne oblasti, na koju je upravljen,[1] a koliko znadem iz prakse prihvaćaju se često utoci podnešeni u zadružno-diobnom postupku neposredno vis. kr. zem. vladi. Nu kad zadružni zakon izrično odredjuje, da se imade uložiti utok kod prve molbe, a u odluci se stranke o tom naročito ubaviešćuju, tad se imadu stranke toga propisa držati. Bude li s toga podnešen utok neposredno drugoj molbi a dostavljen molbi prvoj iza minuća utočnoga roka, valjati će uzeti takav utok kao prekasno podnešen, tim više, što je rok za podnos utoka dosta dug i što bi inače mogle nastati smetnje, jer prva molba držeć, da je odluka u pomanjkanju utoka postala pravomoćnom, mogla je preduzeti umah korake za provedbu te odluke i prije, nego joj bude dostavljen utok, podnešen po stranci neposredno molbi prizivnoj.

Glede toga, imade li utok odgodnu moć ili ne, negovori zadružni zakon ništa. Praksa daje utoku odgodnu moć prema načelom, izraženim u §. 93 uredovnog naputka, polag kojih načela utok, uložen proti odluci izdanoj u javnom interesu, neima pravilno odgodne moći, osim, gdje bi inače za stranku nastala nenaknadiva šteta; dočim utok, uložen proti odlukam, izdanim u privatnih poslovih, imenito onakovim, kojimi se štogod jednoj stranci uzprkos prigovoru druge dosudjuje, odriče itd., imade pravilno odgodnu moć, Ta to i jest, za čim ide utočitelj, da naime preprieči pravomoćnost odluke, kojom se ćuti povriedjenim i koja bi, postav pravomoćnom, bila mjerodavna za dalji postupak, ter da se predmet podvrgne rasudi višje molbe.

Postupak prizivne molbe usljed utoka srodan je onomu kod prve molbe; substratom mu je razprava stranaka, ter sačinja poseban stadij, koj započinje libello gravaminum. Stranka moli preinaku napadnute odluke i navodi svoje tegobe, koje daju obćenito glasećemu zahtjevu utoka konkretni smisao, što se vidi imenito ondje, gdje odluka sadržaje više odredaba, a utočitelj hoće naznačiti samo neke točke, glede kojih moli preinaku od-

[1] Tako dekret dvorske kancelarije od 21. lipnja 1803, upravljen na galički gubernij. Mayerkofer 695.

Digitized by Google

luke. Doduše ni u ovakovom slučaju nemože se utočitelju zabraniti, da se prituži proti odluci u obće bez naznake pojedinih točaka, držeć, da će prizivna molba, prosudjujuć još jednom predmet, naići na točke, koje vriedjaju njegovo pravo; nu bolje će utočitelj uraditi, ako on točke, koje napada, izrično navede (§. 323 gr. p. p.). Ako je odluka, proti kojoj ulaže jedna stranka utok, takove naravi, da nije njom zadovoljna ni druga stranka, može i ona u otvorenom roku uložiti utok, ter će biti zadaća druge molbe, da tegobe jedne i druge stranke izpita za sebe i glede njihovog medjusobnog odnošaja, ter na temelju toga izdade rješitbu. Nastaje kod toga slučaj sličan onomu, kad proti civilnopravnoj osudi ulože obe stranke priziv (§. 329 gr. p. p.), u kojem slučaju zove parbeno pravo priziv pretečene stranke adhaesio principalis, za razliku od adhaesio accessoria, kad se naime apelantu pridruži i apelat, moleć promjenu osude sebi u prilog a na štetu protivnika, t. z. reformatio in pejus, koje u ostalom naš gradjanski postupnik ne pozna, tako, da se apelant svojim zahtjevom može u nepovoljnom za nj slučaju samo odbiti, bez promjene osude na njegovu štetu.

Utočitelj, navodeć u utoku tegobe proti odluci, nastoji juristićkimi dedukcijami, imajuć podlogom materijal, koji je sadržan u razpravnih spisih, opovrgnuti razloge prvomolbene odluke, u koliko su mu ti razlozi saobćeni, nadalje dokazati, da se predmet mora riešiti u pravcu onom, koj označuje utok, ako se valjano prosude postojeće okolnosti i uvaže dokazala. Dalje sredstvo, kojim se može utočitelj poslužiti, jest t. z. „beneficium nondum deducta deducendi et nondum probata probandi“, usljed kojega može on navesti novih činjenica, a za navedene jur u prvoj molbi nova dokazala.

Naš gradjanski parb. p. (§. 326) nedopušta navod novota u prizivu, a u utoku samo iznimice (§. 312), dočim je to po obćem parbenom pravu dopušteno, a po rimskom pravu nije se navod novota kod prizivne molbe ni prikazivao kao beneficium, već sliedjaše odatle, što se prizivna molba smatraše kao produljeni, na višjeg sudca prešli judicium, u kom su stranke na temelju prvobitne litiskontestacije predmet na novo razpravljale

Digitized by Google

nebuduć vezane na činjenice i dokazala, navedena coram judice. Za administrativni postupak iztaknusmo gore, da mogu stranke doprinositi novote sve do posljednje inštancije, pak to vriedi i za zadružno-diobni postupak, na koj se nemogu u tom pogledu aplikovati formalnosti civilnoga procesa: po tom neobdržavanje formalnosti nemože po stranke imati posljedica poput onih civilnoga procesa, tim više, što se i ureda radi štiti interes stranaka, ter se ureda radi mora nastojati, da se pronadje pravo stanje stvari, materijalna istina, gdje se stranke nemoraju služiti pravu vieštimi zastupnici, a same su većim dielom neviešte, da brane valjano svoje pravo. Da nove činjenice i nova dokazala moraju biti takova, koja „non pertinent ad novum capitulum", razumieva se samo sobom, prem će se u zadružno diobnom postupku riedko slučiti protivno.

Pita se sada, da li je dopuštena protivniku obrana proti navodom utoka, imade li se on o tom saslušati ter doprinieti svoje protunavode? U općem parbenom pravu to je, kako znamo, dopušteno; naš usuprot gradj. p. p. nepozna takove obrane, polazeć sa stanovišta, da je stvar samoga suda, opravdati svoju osudu, a nepotrebito je to po civilnom procesu tim više, jer su stranke izcrpile predmet pred prvom molbom, a u prizivu nesmiju se i onako navoditi novote. Obzirom na novote, što ih može sadržavati utok u zadružno diobnom predmetu, može nastati potreba saslušanja protivnikova, ali ni u takovom slučaju ne mora to biti pod svaku cienu; jer je moguće, da su navedene novote za samu stvar irelevantne, ili da se od protivnika nemože očekivati uspješna obrana. Pokaže li se pako po mnenju druge molbe saslušanje protivnika potrebitim, odrediti će ga ona putem prve molbe analogno ustanovi §. 330 gr. p. p., kako to biva i u slučaju onom, kad se u utoku u smislu §. 312 gr. p. p. navedu novote.[1]

---

[1] Odpis cisl. ministarstva za bogoštovje i nastavu od 10. prosinca 1870 br. 12816 odredjuje, da povodom tim, što stranke u administrativnom postupku nisu vezane glede doprinosbe novota, usljed česa dolazi prizivna instancija često u položaj, da sudi o navodu, glede kojega nepružaju razpravni spisi podataka; imadu nižje oblasti svagda, kad polažu utok višjoj instanciji, popra-

Digitized by Google

Odluka prve molbe može po drugoj molbi biti ili potvrdjena ili promienjena. Medjutim može se slučiti, da neće ni prizivna molba moći umah izreći meritorne rješitbe, već da će odrediti razjašnjenja predmeta ili neke točke, nadopunjak razprave. Nadje li naime prizivna molba, da predmet nije točno izvidjen, da nije proveden dokaz, koj ona drži od upliva, tad će razpravu vratiti prvoj molbi, da ova predmet razjasni, postupak nadopuni, ter nadopunjenu razpravu podastre prizivnoj molbi na meritornu rješitbu, ili prema potrebi, prema promjenjenom stanju stvari, izreče novu odluku salvo recursu.[1] Dr. F. I. Spevec.

Zakonik grada Kastve i zakon obćine Veprinske.

(Nastavak.)

Ali mi se nebi upuštali u ovakova široka razlaganja o tom pitanju, da nismo bili nakani učniti vrlo važne paralele medju Ruskom Pravdom i zakonom Veprinca. Zakon Veprinca na primjer odredjuje: „Tko udari (drugoga) dlanom plaća 5 maraka. A tko udari pesnicom ili kamenom plaća 1 marku.“ (Čl. 20: Zakon je, ki bi dlanu udril, zapada marak 5. Čl. 21. Zakon je, ki bi pestu ili kamikom udril, plaća marku 1.)

Ruska Pravda u paralelnih člancih veli: „Ako tko koga udari batinom ili peharom, ili rogom, ili tupom stranom mača, plaća 12 grivna. Ako tko udari mačem (drugoga) ali ga neposječe do smrti plaća 3 grivne; ako li posječe do smrti, to vira“. (sp. Troic., čl. 20 i 24.) To jest i po zakonih Veprinca i po Ruskoj Pravdi ozleda, koja neprieti ne samo životu, nego

---

titi ga izvješćem, u kojem se pružaju podatci glede navoda, koji nisu razjašnjeni razpravnimi spisi. U našem slučaju često se ti podatci neće moći dobaviti inako, nego saslušanjem stranaka, svjedoka itd.

[1] Vriedno je iztaknuti rješitbu cisl. minist. za poljodjelstvo od 18. veljače 1877 br. 14976, polag koje može se proti odluci druge molbe, kojom se odredjuje preduzetak izvida za razjašnjenje predmeta, na temelju kojih izvida mogla bi se promieniti odluka I. molbe, uložiti utok pa stranci onoj, koja bi tom promjenom mogla štetovati, dokazujuć u utoku, da su odredjeni izvidi bili nepotrebiti, ter da se imade odluka I. molbe potvrditi.

Digitized by Google

ni zdravlju, kazni se u četiri i pet puta strožije nego li rane nanešene mačem, udarci kamenom, koje su neizmjerno opasnije.

Ako bi se ovakova nepodobština našla samo u jedoom spomeniku, moglo bi se reći, da je to samo nepodobština, neraztumačiva anomalija, ili (što je još gore) ovo mjesto podvrglo bi se raznolikomu tumačenju, kao što se je to zbilo i sa Ruskom Pravdom. Ali eto u zakonu Veprinca nailazimo na sasvim istovjetnu uredbu: udarac dlanom, koji je u svakom slučaju manje opasan nego udarac kamenom, kazni se pet puta strože, nego li ovaj posljednji. Ovakova istovjetnost u uredbah dvaju zakona, tako udaljenih jedan od drugoga i prostorom i vremenom, tim je poučlivija, što su istovjetne uredbe originalnije i nepojmljivije, jer se anomalijami predmeti jedan od drugoga razilaze a ne sbližuju. Vidimo ovdje ne čudnovatost, ne anomaliju, nego novi dokaz izrečene gori misli o svojstvih drevnoslavenskoga kaznenoga prava. Grubo mjerilo, kojim se zločin prosudjuje po stupnju nanešene štete, predpolaže i u ovoj šteti nješta isto tako gruba i materijalna; za pojam štete nuždno je da bude izkopano oko, ili izbijen zub.

Poštenje je predmet neobuhvatljiv za ovu epohu prava; poštenje se nije ubrajalo medju objekte zločina. Delikatnost časti i to stališke ili dužnostne nastupa kasnije za tako zvane srednje epohe. Ali toga ne nalazimo ni u slavenskom pravu, imenito u citiranih gore ustanova Ruske Pravde i Veprinskoga zakona. Udarac, nanešeni dlanom (ćuška), nije opasan za zdravlje, ali je osjetljiv za čast, udarac kamenom opasniji je po zdravlje, ali ne vredja časti. Od ovih dvaju dobara, koje štiti kazneni zakon, cieni on pet puta više čast nego li zdravlje. Isto tako i Ruska Pravda broji (i upravo istinito) udarac čašom (za vrieme pira), tupom stranom mača, batinom, čini uvredljivimi po čast, za koje ona i kazni po četiri putu strožje nego li ako je oštećeniku zadana rana oštracem mača, gdje strada samo zdravlje, ali ne i poštenje.

Neka nam se dopusti navesti još jedan paralelan primjer izmedju zakona Veprinca i Ruske Pravde: „Ako tko na koga digne mač („nož“), ali ga opet metne natrag u korice, plaća

Digitized by Google

jednu marku", veli se u zakonu občine Veprinske (čl. 19). U Ruskoj Pravdi čitamo: „Tko izvadi mač, ali ne udari to grivna kun" (sp. Troic. čl. 19).

Kad bi i ovdje ocjenivali zločin samo po količini nanešene štete, jedva bismo mogli naći djelo, koje bi vredilo kazne. Izvaditi mač, ali ne udariti njim, nije nikakova ozleda. I po Ruskoj Pravdi i po zakonu Veprinca ovdje se kazni samo pokušaj zločina; kazna za pokušaj tako je protuslovna grubo objektivnomu pojmu o zločinstvu, što no se nalazi u prvobitnih kaznenih zakonih, da je mi i ne nalazimo u većem dielu ovih zakona. Ali evo nalazimo ju opet u dvih spomenicih slavenskoga prava, koji su iznikli na dvih extremnih točkah slavenskoga svieta; u isto doba mi nalazimo u tom novu podporu za iztaknuti naš nazor o prvobitnom kaznenom pravu slavena.

Govoreć o sličnosti zakona Veprinačkih sa ruskimi spomenici drevnoga prava, moramo još dodati, da se sličnost ova ne ograničuje samo na jedinu Rusku Pravdu, nego se prostire i na druge spomenike iste epohe i blažjih njoj vremena. Na primjer u zakonih Veprinca nalazimo članak sliedeći: „tko ženi ili udovici skine sa glave pokrivalo (peču), plaća 50 libara" (čl. 24). U ugovoru Novgoroda sa Niemci g. 1199 čitamo: „tko tudjoj ženi ili kćeri skine sa glave pokrivalo („povoj"), plaća sedam grivena za sram." (čl. 10). Ovdje vidimo sbilja divnu sličnost ne samo u vanjštini ovih ustanova i ne samo u tom što se prestupak, po izgledu neznatan, kazni u oba zakona dosta težko; glavna važnost leži u tom, što se kod oba ova slavenska naroda ruskoga i hrvatskoga uvreda poštenja žene, kazni mnogo strože nego li uvreda poštenja mužkarca. Po zakonu Veprinca, tko bi udario, postidio, ili uvredio („psoval") čovjeka, ma kakvoga stališa („versti") plaća libera 25. Za uvredu pako žene, ako joj se baci peča s glave, plaća se kao što vidismo dva puta više (50 libara).

Zakonik Kastve ne sadržaje u sebi tako frapantnih (gotovo doslovnih) sličnosti sa staro-ruskimi spomenici, pa u obće po duhu i po sadržaju svojih ustanova stoji mnogo dalje od Ruske Pravde. Ipak po svom kaznenom (a i gradjanskom)

Digitized by Google

ni zdravlju, kazni se u četiri i pet puta strožije nego li rane nanešene mačem, udarci kamenom, koje su neizmjerno opasnije.

Ako bi se ovakova nepodobština našla samo u jedoom spomeniku, moglo bi se reći, da je to samo nepodobština, neraztumačiva anomalija, ili (što je još gore) ovo mjesto podvrglo bi se raznolikomu tumačenju, kao što se je to zbilo i sa Ruskom Pravdom. Ali eto u zakonu Veprinca nailazimo na sasvim istovjetnu uredbu: udarac dlanom, koji je u svakom slučaju manje opasan nego udarac kamenom, kazni se pet puta strože, nego li ovaj posljednji. Ovakova istovjetnost u uredbah dvaju zakona, tako udaljenih jedan od drugoga i prostorom i vremenom, tim je poučlivija, što su istovjetne uredbe originalnije i nepojmljivije, jer se anomalijami predmeti jedan od drugoga razilaze a ne sbližuju. Vidimo ovdje ne čudnovatost, ne anomaliju, nego novi dokaz izrečene gori misli o svojstvih drevnoslavenskoga kaznenoga prava. Grubo mjerilo, kojim se zločin prosudjuje po stupnju nanešene štete, predpolaže i u ovoj šteti nješta isto tako gruba i materijalna; za pojam štete nuždno je da bude izkopano oko, ili izbijen zub.

Poštenje je predmet neobuhvatljiv za ovu epohu prava; poštenje se nije ubrajalo medju objekte zločina. Delikatnost časti i to stališke ili dužnostne nastupa kasnije za tako zvane srednje epohe. Ali toga ne nalazimo ni u slavenskom pravu, imenito u citiranih gore ustanova Ruske Pravde i Veprinskoga zakona. Udarac, nanešeni dlanom (ćuška), nije opasan za zdravlje, ali je osjetljiv za čast, udarac kamenom opasniji je po zdravlje, ali ne vredja časti. Od ovih dvaju dobara, koje štiti kazneni zakon, cieni on pet puta više čast nego li zdravlje. Isto tako i Ruska Pravda broji (i upravo istinito) udarac čašom (za vrieme pira), tupom stranom mača, batinom, čini uvredljivimi po čast, za koje ona i kazni po četiri putu strožje nego li ako je oštećeniku zadana rana oštracem mača, gdje strada samo zdravlje, ali ne i poštenje.

Neka nam se dopusti navesti još jedan paralelan primjer izmedju zakona Veprinca i Ruske Pravde: „Ako tko na koga digne mač („nož"), ali ga opet metne natrag u korice, plaća

Digitized by Google

jednu marku", veli se u zakonu općine Veprinske (čl. 19). U Ruskoj Pravdi čitamo: „Tko izvadi mač, ali ne udari to grivna kun" (sp. Troic. čl. 19).

Kad bi i ovdje ocjenivali zločin samo po količini nanešene štete, jedva bismo mogli naći djelo, koje bi vredilo kazne. Izvaditi mač, ali ne udariti njim, nije nikakova ozleda. I po Ruskoj Pravdi i po zakonu Veprinca ovdje se kazni samo pokušaj zločina; kazna za pokušaj tako je protuslovna grubo objektivnomu pojmu o zločinstvu, što no se nalazi u prvobitnih kaznenih zakonih, da je mi i ne nalazimo u većem dielu ovih zakona. Ali evo nalazimo ju opet u dvih spomenicih slavenskoga prava, koji su iznikli na dvih extremnih točkah slavenskoga svieta; u isto doba mi nalazimo u tom novu podporu za iztaknuti naš nazor o prvobitnom kaznenom pravu slavena.

Govoreć o sličnosti zakona Veprinačkih sa ruskimi spomenici drevnoga prava, moramo još dodati, da se sličnost ova ne ograničuje samo na jedinu Rusku Pravdu, nego se prostire i na druge spomenike iste epohe i blažjih njoj vremena. Na primjer u zakonih Veprinca nalazimo članak sliedeći: „tko ženi ili udovici skine sa glave pokrivalo (peču), plaća 50 libara" (čl. 24). U ugovoru Novgoroda sa Niemci g. 1199 čitamo: „tko tudjoj ženi ili kćeri skine sa glave pokrivalo („povoj"), plaća sedam grivena za sram." (čl. 10). Ovdje vidimo sbilja divnu sličnost ne samo u vanjštini ovih ustanova i ne samo u tom što se prestupak, po izgledu neznatan, kazni u oba zakona dosta težko; glavna važnost leži u tom, što se kod oba ova slavenska naroda ruskoga i hrvatskoga uvreda poštenja žene, kazni mnogo strože nego li uvreda poštenja mužkarca. Po zakonu Veprinca, tko bi udario, postidio, ili uvredio („psoval") čovjeka, ma kakvoga stališa („versti") plaća libera 25. Za uvredu pako žene, ako joj se baci peča s glave, plaća se kao što vidismo dva puta više (50 libara).

Zakonik Kastve ne sadržaje u sebi tako frapantnih (gotovo doslovnih) sličnosti sa staro-ruskimi spomenici, pa u obće po duhu i po sadržaju svojih ustanova stoji mnogo dalje od Ruske Pravde. Ipak po svom kaznenom (a i gradjanskom)

Digitized by Google

dielu on spada u istu epohu i datira iz mnogo ranije dobe nego li spomenici drugih slavenskih naroda iz XV. i XVI. vieka.

Poznato je, da Ruska Pravda kazni najvećimi kaznami samo tri zločina; razbojstvo, palež i konjokradstvo. Zakonik Kastve kazni u najvišoj mjeri (to jost smrtnom kaznom bez mogućnosti zamjeniti ju novčanom globom) razboj i konjokradstvo (u ostalom izjednačuje kradju konja sa kradjom volova). Ovaj je primjer dostatan da nam pokaže, u kojoj su se epohi mogli javiti ovi zakoni — i to u epohi ne XV. i XVI. vieka, kada su oni tek zapisani, nego u XI. do XII. stoljeću a možda i ranije.

Ovo nam obraća pažnju na obći sistem kaznenoga prava u ovih zakonih; tu mi nalazimo najprimitivniju jednostavnost kod opredieljenja obsega kaznjivih čina. U ostalom u ovom odnošaju zakoni Veprinca nešto su bogatiji od zakonika Kastve. Imenito prvi predvidjaju i kazne ubojstvo, grabež, kradju, uvredu riečju i činom, nezakonito uživanje tudje imovine. Zakoni pako Kastve bave se izključivo tatbinom. Osim kradjo pominje se još o nanešenju udaraca i rana, ob uvredi riečju te rabljenje lažnih mjera kod kupovanja i prodaje. Zatim njekoliko prestupa gradjanskih obveza podvrgavaju se kriminalnoj kazni. Dapače o umorstvu ovaj zakon ništa ne govori.

Najveći dio kaznenoga prava u ovih spomenicih zauzimlje kradja; u isto doba taj je dio najzanimiviji. Gore smo već citirali neki dio iz Veprinačkog zakonika. Ovdje ćemo samo napomenuti, da se kradja razlikuje po predmetih, po mjestu i po vremenu kada je učinjena. Što se tiče predmetah to zakoni Veprinca iztiču prije svega kradju kokoši, za koju i kazne velikom novčanom globom (5 maraka); medjutim zakonik Kastve, kao što smo vidili, govori samo o kradji konja i volova, a zatim o kradji pčela sa uljištem. Mi mislimo, da ovamo valja uvrstiti i druge kvalificirane vrsti kradje, koje su navedene u zakonu Kastve, imenito kradju iz „pečnice„ (pekarne), „kovanice“, vodenice i sa gumna, jer se ovdje pažnja obraća više na same predmete nego li na mjesto, gdje je kradja izvršena. Sve izbrojene vrsti kradje razlikuju se od proste kradje vrlo visokimi

Digitized by Google

stupnjevi kazne (od kazne smrti i rezanja ruke do jednake njemu novčane globe od 5 maraka, dočim se tatbina svih ostalih stvari „izvan grada“ kazni samo globom od 8 libara, to jest 1 markom). Kako da si protumačimo tu nerazmjerno veliku kaznu za kradju nekih predmeta? Očevidno je, da uzrok tomu nije vrednost stvari. Kokoš, mjerica žita ili pira ukradjena sa gumna, — jesu predmeti koji mnogo nevriede; medjutim medju drugimi predmeti, kojih se kradja kazni samo sa 8 libara, mogu se razumjevati i velike sume novaca, dragocjeni nakiti, oružje itd. Ocjenjivanje zločina po tržnoj cieni ukradjene stvari jest pojav sasma protivan duhu ruskoga prava (u kom se ono i ne javlja do Petra Velikoga, izim nekih nejasnih mjesta Ruske Pravde); mi držimo da je ona isto tako protivna i duhu slavenskoga prava u obće; mi ju bar ne nalazimo u ni jednom od važnijih spomenika staro-slavenskoga prava. I u Ruskoj Pravdi i ovdje zakon čuva ponajprije stvari neobhodno potrebne za gospodarstvo (res mancipi). Po našem mnenju ovo je jako karakterištička crta za prvobitno slavensko pravo, crta koja se odlučno protivi tako zvanomu privatno-pravnomu gledištu kod zločina. Što se tiče vremena kada se dogadja kradja, to smo mi već prije iztaknuli, da je razlikovanje dnevne kradje od noćne, crta specifičko pripadajuća jugo-zapadnim Slavenom, te se u zakonih drugih Slavena ona niti ne nalazi. Ali u zakonih Kastve iztiče se još jedan vrlo originalan nazor kod ocjenjivanja zločina obzirom na vrieme, kada je izvršen: imenito, ako na praznik (sajam) sv. Jakova (patrona Kastve)[1] tkogod učini kradju, iliti kustion (grabež?) ili drugu kakovu nepodobštinu, to plaća 5 maraka (čl. 26), to jest u onom slučaju prosta tatbina ili drugi kakav zločin kvalificira se kao najteži zločin. Na posljedku što se tiče mjesta, gdje je zločin kradje počinjen, razlikuje se, da li je u gradu ili izvan grada, u okružju: u svakom slučaju tatbina u gradu ubraja se medju najtežje vrsti kradje (ima platit rukom ili 5 marakah, čl. 6 zak. Kastve);

[1] Samaj jest staroslavenska rieč, te znači sajam, naročito godišnji, a po tumačenju prof. Miklošića i narod. skupštinu.

Digitized by Google

prosta dnevna kradja u okružju, kako rekosmo, plaća se samo sa 8 libara (1 markom) globe.

Medju ruskimi spomenici nalazimo u Pskovskoj sud. gramoti paralelnu ustanovu u tako zvanoj „kromskoj tatbini“. Iz ovoga je ipak težko zaključiti, da je glavnim motivom ovdje bilo čuvanje gradskih stvari, što se vidi i odatle, jer se za kradju na putu (drumu) odredjuje još veća kazna (koja je jedna od najtežih) najme 100 libara (čl. 11).

Mi se nećemo upuštati u dalnje potankosti nauke o zločinstvih, budući da nenamjeravamo sada dati se na podpuno iztraživanje zakona Kastve i Veprinca.

Sustav kazne u oba spomenika osniva se na novčanih globah, to jest, odnosi se na tako zvanu epohu kompozicija. Ali za slavensko pravo ovakova oznaka nikako ne vriedi. Izplata novčane svote ne sastoji se ovdje u zadovoljenju oštećenika i njegove rodbine sa strane zločinca ili njegove rodbine, kako je to uredjeno u staro-germanskom pravu; izplata ova ima tu značaj kaznene globe, koja ide na korist zajednice (na ruke oblasti ili neposredno općine.) U zakonih Kastve i Veprinca izplata na korist oštećenika stoji uporedo sa kaznenimi globami, te je od njih nezavisna;[1] ako se pako ponekad dieli globa medju občinstvo i oštećenika, to u takovom slučaju oštećenik participira na globi ne kao oštećenik, nego kao tužitelj. Članak 6 i 7 zakona Veprinskih ne ostavlja glede toga nikakove sumnje:

„Ako je osud (globa) manji od 8 libara, to se od njega ništa neda „gospodi“; ako li je osud manji od 50 libara, to jedan dio ide gospodi, drugi županu, a treći onomu „ki bi ku-

[1] Sr. T. I. Leontovića: Drevno hrvatsko-dalmatinsko zakonarstvo str. 31 gdje pisac odnosno na Vinodolski zakon, ovakovo smiešanje globe sa privatnom odštetom drži za obćenito pravilo. No i za Vinodolski zakon težko da je to opravdano: vidi na pr. u njem čl. 11, 7, 6, 12 i dr., gdje je naznačena samo globa („plati knezu“), a ob odšteti se veli: „i škodu duplu“, ili „ter škodu“, to jest privatna odšteta uzima se odjelito i ne opredieljuje se u brojkah (što podpuno odgovara samoj suštini stvari.) U onih pako slučajevih, kada je nuždno opredieliti i privatnu odštetu (n. pr. kod osobne uvrede), to se ona odmjeruje nezavisno od kaznene globe (čl. 45: „soldini 40, ke krivac ima platiti knezu, a onomu ki bude bien, 2 brava). Čl. 27, na koji se poziva i pisac, čini iznimku, a ne primjer obćega pravila.

Digitized by Google

žal“ (obtužio, accusavit.) Dakako da je tužiteljem u ono doba u većini slučajeva morao biti sam oštećenik, ali to nije neobhodno i ne uvjek. Oštećeni tužitelj mora biti osim toga nagradjen za svoju „škodu“; ovo se jasno vidi iz daljnih riečih zakona: „osud više od 50 libara sav ide gospodi. (Čl. 7 „Pak osud od 50 libar i više 50 libar ta gre vas gospodi“.) Na drugom mjestu u istom zakonu veli se (čl. 31.): „tko bude pasao stoku an nekošenoj sjenokoši, plaća 1 marku i „škodu“ gospodaru (posjedniku sjenokoše). U drugih slučajevih, ustanovljajući kaznenu globu, zakon dodaje: „i ča pravda naide“ (čl. 8, 17 i dr.)

(Dalje sliedi.)

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Tumačenje pojma rieči „zaprieka“ u §. 1494 o. g. z.

S. G. uzajmio je od I. P. svotu od 277 for. convencionalnog novca, ili 290 for. 85 novč. a vr. te se je obveznicom od 7. veljače 1827 obvezao ovaj dug u četvrtgodišnjih obrocih po 10 for. povraćati, a od njega 6% kamate plaćati. Na obveznici potvrdio je dužnik S. G. vlastoručnom zaporkom od 30. srpnja 1838, da je na račun kamata položio u gotovom 50 for. Prvobitni vjerovnik I. P. preminuo je dne 4. listopada 1859 te je njegova tražbina putem nasljedstva prešla u vlastničtvo A. ml. P.. koja je po svom tutoru S. P. pred kr. kot. sudom u Šidu digla tužbu de pr. 27. studenoga 1875 br. 3575 na platež zajma od 290 for. 85 novč. skupa sa 6% kam., tri godine od dostave tužbe nazad računajuć i sudb. troška. Kot. sud u Šidu odsudio je tuženika prema tužbovnom zahtjevu, kr. banski stol pak dao je mjesta prigovoru zastare te je odputio tužiteljicu sa tužbovnim zahtjevom, nu ipak uz preboj troškova, a kr. stol sedmorice preinačio je na previd tužiteljice rješitbom od 21. studenoga 1879 br. 1079 osudu kr. banskog stola i potvrdio onu prvoga suda, uz preboj ipak parbenih troškova, i to sa sliedećih razloga:

„Prema prigovoru tobožnje zastare utuženoga duga izrečena presuda banskoga stola utemeljena je na pogrešnom tumačenju zakona,

Digitized by Google

jer se pod „zapriekom“, o kojoj govori §. 1494 o. g. z. i od prestanka koje zaprieke zakon čini odvisnim dovršenje vremena dosjelosti ili zastare proti osobam, spomenutim u istom §-u, razumievati ima ona individualna nesposobnost tih osoba, radi koje iste nemogu same da brane svoja prava, i radi čega im je postavljen zakoniti zastupnik, po čem sliedi, da se u slučajevih, gdje dolaze u pitanje prava malodobnika, pobijana s razloga zastare, kao zaprieke, koja po gore citiranom §-u stoji na putu dokončanju vremena zastare, ustanovljene u §. 1479 o. g. z., smatrati ima i mora malodobnost dotičnika, suprot kojemu dakle vrieme zastare po jasnom smislu i duhu §. 1494 o. g. z. nemože nikad dokončati prije nego u dvie godine, iza kako je postao punoljetnim. A tako u nazočnom slučaju nemože ni govora biti o zastari utužene tražbine, pošto je tuženik glasom svoje vlastoručne zabilježbe na obveznici A na I. dne 30. srpnja 1838 platio na račun kamata na utuženu tražbinu 50 for., po čemu gledom na ustanovu §. 1497 o. g. z. pravo na utuženi dug niti napram prvobitnom vjerovniku I. P., umrvšem dne 4. listopada 1859 zastarjelo bilo nije, pošto nadalje suprot štićenici tužitelja kao nasljednici prvobitnog vjerovnika I. P. vrieme zastare nije ni započeti moglo po §. 1494 o. g. z., dok joj nije postavljen bio zakoniti zastupnik, i pošto napokon ista štićenica tužitelja glasom priloga E na III. do vremena podignute predležeće tužbe punoljetnost dostignula bila nije, dapače da je sveudilj još malodobna, da ovdje ona zakonita zaprieka, dignućem koje §. 1494 o. g. z. naročito uvjetuje dokončanje vremena zastare, još dignuta nije.

Obzirom na prenavedena i budući da je tuženik priznao obstanak duga, a nije napram poricanju tužitelja dokazao, da je taj svoj dug izplatio, dočim se na u tom pogledu po tuženiku ponudjeni dokaz prisegom suditi nemože, kako je to sud prvi obzirom na propis §. 235 i i 340 gpp. dostatno obrazložio, mora se tužbovni zahtjev bez obzira na prigovore tuženikove priznati opravdanim, te prema tomu, uz preinaku banskostolne presude, potvrditi osuda prvosudna.

Izrečen je preboj parb. troškova svih molba na temelju §. 577 g. p. p., pošto svaka stranka jednu povoljnu sudačku riešitbu za sebe imade.“

B...š.

Razprava ostavštine ne obustavlja se slučajem priepora o valjanosti kojeg zapisa, nego samo kad se baštinici ne slažu o nasljednom pravu.

Iza smrti Ivana Bara, bila su saslušana tri svjedoka, pred kojimi da je pokojnik odredio neke zapise u korist udovice mu.

Barovi sinovi, pošto im otac ne ostavi oporuke, prihvatiše ostav-

Digitized by Google

štinu na temelju zakona ne priznav istodobno valjanost tobožnjeg zapisa u korist udovice, koja uz to bijaše prihvatila odredjene joj zapise.

C. k. okružni sud spljetski odlukom od 28. rujna 1880 br. 2142 s predmnieve, da su u ovom slučaju uporavljivi propisi §§. 125, 126 i 127 zakona od 9. kolovoza 1854, obustaviv tečaj razprave, uputi Barove baštinike, da redovitim gradjanskim putem zatraže ništetnost zapisa.

Baštinici se potužiše proti toj odluci, prizivno sudište uvaži im utok presudom od 13. studenoga 1880 br. 4629 i naloži prvoj molbi, da razpravni postupak nastavi bez obzira na udovičine tražbine.

Pošto udovica potakne pregledno riešenje, c. k. vrhovno ju sudište odbi presudom 22. ožujka 1881 br. 3079 s ovih razloga: smotriv, da postupak po §§. 125, 126, 127 carskog patenta od 9. kolovoza 1854 biva samo, kad se iznašaju nesložne baštinske izjave; — smotriv, da u nazočnom slučaju neima nesložnih baštinskih izjava, jer: a) neima nikakva prepora o baštinskom pravu ex lege sinova i sina predumrle kćeri Ivana Bara, ni o dielovih svakomu njih pripadajućih, ni napokon ob uživanju, ostavšoj u životu udovici pripadajućem; i b) jer pobijana razredba posliednje volje sadržaje samo zapise, ili kao što udovica hoće, jedan zapis i jedno darovanje medju živimi, glede kojih, nebudu li dotična prava priznata, izniet ih je redovitim gradjanskim putem, bez da dotična parnica uzmogne zakasnit tečaj razprave, pokle udovica glede takovih prava može do prilike za svoju korist skrbit po pravilu §§. 688 i 812 o. g. z. („Pravo“.)

Tudji se posjed smeta i samom zabranom kojeg čina, kojim stvarni posjednik svoje posjedovno pravo vrši.

A. zaiskao je tužbom de praes. 1. rujna 1880 br. 2809, da je tuženik B. time, što je tužitelju A., odnosno njegovoj služinčadi i njegovim ukućanom zabranio vode crpsti iz bunara na zemljištu svom, smetao tužiteljev mirni posjed prava, da se iz onog bunara obskrbi vodom za kućnu potrebu, — te da se tuženik kani svakog dalnjeg smetanja njegovog posjeda pod globom od 20 for., koja će se pri opetovanju smetanja povisiti.

C. k. okružni sud u Hainfeldu uvaži tužbu odlukom br. 2876 od 8. rujna 1880, jer tuženik nije oporekao, da je tužitelj kroz više godina crpao iz bunara vode za piti, a priznao je opet, da odkad je on posjednikom kuće i pripadajućeg joj bunara, tužitelj nije nikada molio za dopust, da se odatle obskrbi vodom, dakle tužitelj je za duže vremena tuženiku spadajuću stvar upotrebljavao u svoju korist, te je po §. 313 g. z. u posjedu i uživanju prava na vodu bunara, što je na tuženikovom zemljištu; i što nadalje nitko, po §. 339 g. z. nije ovlašten tudjega

Digitized by Google

posjeda, bio taj koje mu drago naravi, smetati; tuženik pako je onu u tužbi uztvrdjenu zabranu dalnjeg crpanja vode naproti tužitelju pripoznao.

Na tuženikov utok, c. k. prizivni sud u Beču odlukom od 20. rujna 1880 br. 16234 preinači prvomolbenu odluku i odbi tužbu uvaživ, da samom zabranom dalnjeg crpenja vode iz tuženikova bunara, nije jošte ustanovljena smetnja tobožnjeg posjeda tuženika, dokle tužitelj sam ne tvrdi, da mu je tom zabranom tvarno zapriečeno bilo vršenje njegovog tobožnjeg prava na vodu.

Usljed previdne žalbe, c. k. vrhovni sud presudom od 11. studenoga 1880 br. 12469 uz preinaku prizivne odluke, potvrdi onu prvoga suda s ovih razloga:

Tuženik priznaje sam, da tužitelj od g. 1846 crpi vodu iz bunara, nalazećeg se u dvoru tuženikovu a dozvolom tuženika i njegovih posjednih predja.

Pošto pako tuženik na dalje priznaje, da je tužiteljevoj čeljadi opetovano zabranio crpsti vode iz tog bunara, to je on time očevidno tužitelja u mirnom vršenju crpenja vode iz rečenog bunara oštetio, a ta je ošteta po rieči §. 2 carke naredbe od 27. listopada 1849 br. 12 c. z. l. dovoljni razlog tražitelju, da umoli sudbenu pomoć, a to tim više, što bi inače tuženik, pošto bi se tužitelj zabrani spokorio, po §. 313 g. z. zadobio posjed prava na zabranu.

Po §. 5 gore pomenute carske naredbe, u postupku začetom tužiteljem glavno je, da se upozna zadnje stvarno stanje posjeda i njegovo smetanje, a odluka je ograničena na obranu i uzpostavu smetanog posjeda, bez da sad već treba odlučiti o pravoj posljedici tobožnje same dozvole o crpenju vode.

Odluka okružnog suda Hainfeldskog odgovara pako sasvim ovim zakonitim zahtjevom, te se je morala potvrditi.

Iz „Gerichtshalle“.

Dok traje parnica supruge proti suprugu, koji se krati dati joj nuždno uzdržavanje, valja učiniti provizornu odredbu dok se parnica svrši, ali ovu odredbu treba zamoliti napose, odieljeno od tužbe, pa se prije još moraju stranke saslušati.

Izraelićanka digne tužbu proti suprugu svomu navodeć, da ju je zlobno ostavio, da joj nedaje ništa niti se skrbi za njeno uzdržavanje. Tužbom traži od njega primjereno uzdržavanje. Razpit braka netraži.

Ureda radi postavljeni zastupnik u ovoj parnici spoji sa tužbom i zahtjev, da se tužiteljici dopita provizorni iznos neki za uzdržavanje, koji bi joj se imao sve dotle davati, dok bude parnica pravomoćno riešena.

Digitized by Google

Ovaj zahtjev odbio je bečki zemaljski sud odlukom od 12. kolovoza 1881 a limine, jer da zakon dozvoljuje dopitanje provizorne alimentacije samo u onom slučaju, ako je jedan od supruga zamolio razstavu (§§. 108 i 117 o. g. z.). A taj slučaj neobstoji ovdje.

U t o k tužiteljice uvažio je viši sud u toliko, što je odredio, da se ima odredba nižega suda, kojom se odmah i bezuvjetno zabacuje molba tužiteljice, pa se ona upućuje, da ovaj svoj zahtjev, koji je proti odredbam parb. postup. spojen sa tužbom, od ove odieli te ga u posebnoj molbi podnese radi dalnjega postupka predbježnim saslušanjem obijuh stranaka, jer odgovara duhu pravnih ustanova §§. 91, 107 i 117 o. g. z., da se u pravnom preporu supruge proti njenomu mužu, da joj se dopita uzkraćeno uzdržavanje, dok nebude prepor konačno riešen, učini provizorna odredba; ali ta odredba predpostavlja, da su prije saslušane stranke, podvržena je drugim pravnim sredstvom, pa zato mora se zatražiti posebnom, odieljenom molbom.

Najviši sud bečki potvrdio je odluku druge molbe sa razloga, navedenih po ovoj potonjoj.

II. Kazneno-pravni.

K §. 81 k. z.

Kr. drž. odvjetničtvo u Požegi preda dne 7. srpnja 1879 br. 685 obtužnicu proti Nikoli M. i Aleksi B., da su se noćju od 18. na 19. svibnja 1879 u P., u družtvu još sa nepoznatim trećim, Gjuri J. občinskomu službeniku, izvršujućem poglavarstveni nalog i službu svoju, tukuć ga prvi kundakom drugi nogami, oprli, hoteć tim obezuspješiti ovrhe, te tim počinili zločin javnoga nasilja, označen u §. 81 k. z., kaznjivi po §. 82 stavci II. k. z.

Kr. sudb. stol u Požegi izrekao je proti Nikoli M.[1] pod 23. veljače 1880 br. 3403 ex 1879 osudu ovoga sadržaja:

Nikola M. kriv je prekršaja proti sigurnosti tjelesnoj, označenoga u §. 411 k. z. te izvedenoga tim, što je občinskomu službeniku Gjuri J., kad ga je ovaj u obć. zatvor odvesti kanio, kundakom puške na tielu zadao navlaš ozlede, koje su za sobom ostavile vidivih znakova, pa se toga radi osudjuje po §. 412 k. z. na zatvor od 3 dana.

R a z l o z i:

(1. a l i n.) Iz obavljenih izvida kao i prigodom glavne razprave dokazalo se je, kako je to oštećeni Gjuro J. i svjedok očevidac Adam

---

[1] Drugi obtuženik Aleksa B. bijaše pobjegao.

Digitized by Google

Š. pod zakletvom izpovjedao: da su občinski službenici Gjuro J. i Mile S. od Matije P., povjerenika javne sigurnosti u P., nalog dobili, da Aleksu B., koji je dne 18. svibnja 1879 u birtiji kod Rudolfa M. u P. izgrede počinio, u zatvor odvedu; da su rečeni službenici Aleksu B. iz birtije odveli, nu da jim se je ovaj opro i ne htevši dalje poći na ulici na zemlju se bacio; da je službenik Gjuro J. kod ležećeg Alekse B. na pažnji ostao, dočim je drugi službenik Mile S. radi pripomoći na obć. stražaru otišao; nadalje da je obtuženik Nikola M. od njekud priskočio te dovikuuo ležećemu Aleksi B. „nedaj se Aleksо!“ i uhvativši pušku službenika Gjure J. ovu njemu iz rukuh iztrgnuo, ter ga kundakom njekoliko puta po tielu udario i tako obezuspješio uredovanje Gjure J., da ovaj krivca u zatvor nije odvesti mogao.

(2. alin.) Nastaje pitanje, eda li je obtuženik svojim postupkom obezuspješio uredovanje občinskoga službenika Gjure J., izvršujućega poglavarstveni nalog, te da li u činu obtuženika predleže kriterija ona, usljed kojih bi se mogao podvrći ustanovam §. 81 k. z.

(3. alin.) Ako se uvaži izkaz zakletoga oštećenika Gjure J., da on u ono doba, kad je imao po nalogu povjerenika javne sigurnosti Matije P. obtuženika radi izgreda u zatvor odvesti, nije kao občinski službenik zaklet bio, što takodjer obć. poglavarstvo u P. dopisom svojim od 25. svibnja 1879 br. 1323 (v. br. 27) potvrdjuje; pa i gledom na onu okolnost, što postupajući sud, da se tkogod smatrati može naredbenikom ili službenikom občinskim (§. 68 k. z.), nazire za glavni uvjet onu formalnost, da bude kao takovi po stanovitih organih zaklet: to sud nije nazrieo u činu obtuženika ova kriterija, da se je isti mogao kvalificirati po §. 81 k. z., pa stoga je u pomanjkanju objektivnog učina morao obtuženika od obtužbe riešiti.

(4. alin.) Liečničkim obnašaćem i zakletom izpoviedkom oštećenika Gjure J, dokazano predleži u objektivnom pogledu, da je ovaj dne 19. svibnja 1879 onom zgodom, kada je imao kao obć. službenik Aleksu B. u obć. zatvor odvesti, kundakom puške po potonjem po tielu tako ozledjen, da je s tih ozleda ostalo vidionih znakova.

(5. alin.) Obtuženik se brani podpunim pijanstvom.

(6. alin.) Nu obzirom na zakletu izpovjedku oštećenika Gjure J., poduprtu suglasnim kazivanjem zakleta svjedoka očevidca Adama Š., da je obtuženik oštećenika njekoliko puta kundakom puške udario, te da pri izvedenom činu nije bio pijan i u neupisivom stanju, stekao je sud podpuno uvjerenje o ličnoj krivnji obtuženika, pa ga proglasio krivcem prekršaja.

Proti osudi ovoj podnielo je drž. odvjetničtvo 21. listopada 1880 br. 1304 ništovnu žaobu, u kojoj je navelo:

Glasom razloga napadnute osude uglavio je presudni sud svakolika

Digitized by Google

obilježja zloč. §. 81 k. z. do jedino, što nije uzeo, da je obć. službenik Gjuro J. osoba, koju kaz. zakon u §. 81 pozivom na §. 68 k. z. štiti, a to poradi toga ne, što u doba čina nebijaše zaklet.

Ovim pak ogriešio se je sud o propis §. 277 br. 10 k. p., buduć §. 68 k. z. izrazito propisuje, koje se poglavarstvene osobe zapriseći imaju u svrhu zakon. zaštite, i buduć medju ovimi gradjansku stražu ne navodi, buduć zaprisegnuće ovo ne propisuje niti kasniji zak. čl. XVI.: 1870 ob uredjenju občina etc. (§. 38) za „službenike", — u protupoloženju prema „činovnikom" (§. 39); i buduć napokon po §. 26 nadpomenutoga zak. čl. jav. sigurnost i mjestno redarstvo, naročito i u obziru javne ćudorednosti, u naravni djelokrug občine spada, a ovom je Gjuro J. po nalogu povjerenika jav. sigurnosti Matije P. kao obć. službenik uapšenjem pijanoga bivšega izgrednika Alekse B. poslužit imao, a po obsudjeniku M. postavivšu na njega zbilja silovitu ruku, prepriečen bio.

Kr. stol sedmorice uvaživ ništov. žaobu drž. odvjetničtva osudom od 2. travnja 1881 na br. 2021 ex 1880 i 528 ex 1881, izrečenom te proglašenom u jav. sjednici, ukinuo je napadnutu osudu prvosudnu po §. 284 toč. 3 k. p., te je sudb. stolu po posliednoj alineji istog §. 284 k. p. naložio, da držeć se propisa §. 288 k. p. na temelju prvobitne obtužnice drž. odvjetničtva u stvari ovoj iznova razpravlja i sudi.

Podjedno odredio je kr. stol sedmorice, da se na razpravu pozovu i saslušaju osim obtuženih te u obtužnici predloženih svjedoka: Matija P., Pišta V., Petar J. i Slavoljub D.

Razlozi:

Zakonska ustanova §. 68 k. z., na koju se §. 81 k. z. pozivlje, propisuje u pogledu ondje imenovanih osoba zaprisegnuće u službi po nadležnoj vlasti državnoj jedino glede urednika od lugarstva i glede osoblja od šumskog nadzorničtva, a ne i u pogledu ostalih ondje spomenutih osoba, naročito ne glede straže civilne te službenika občinskih.

Obzirom na to ukazuje se predležeća prvosudna osuda, koja u inkrimiranom činu obtuženoga Nikole M. samo zato nenazrieva učin zločinstva javnog nasilja III. slučaja u smislu §. 81 k. z, što pandur občine P. Gjuro J. nije kao službenik občinski zaklet bio, ništetnom po točki 10 §. 277 k. z., na koj razlog ništovni se predležeća žaoba ništovna kr. državnog odvjetničtva upire. Valja indi žaobi ništovnoj kr. državnog odvjetničtva mjesta davši napadnutu osudu prvosudnu po točki 3 §. 284 k. p. ukinuti, te obzirom na to, što obrazloženje prvosudne osude u pogledu lične krivnje obtuženog Nikole M. ne stoji u suglasju sa spisi, naročito ne sa izkazom svjedoka Gjure J. na glavnoj razpravi, te što je rezultat glavne razprave usljed izostaje suobtuženog

Digitized by Google

Alekse B. od iste, kao i nepreslušanje svjedoka Mile S. te ostalih u dispozitivnom dielu vrhovne ove osude navedenih svjedoka, ostao prema tajećem obtuženiku u obće manjkav i dosta nesjeguran, valja odrediti iznovično razpravljanje i sudjenje u stvari ovoj pred kr. sudb. stolom u Požegi, prema propisu alineje posliednje §. 284 k. p i alineje prve §. 288 k. p.

Iza toga donio je pomenuti sudb. stol u glavnoj razpravi od 16. svibnja 1881 pod br. 1010 osudu:

Nikola M. i Aleksa B.[1] krivi su, što su etc. (kao u početku navedena obtužnica), te tim počinili zločinstvo javnog nasilja, označeno u §. 81 k. z., pa se toga radi po §. 82 II. stav. k. z. osudjuju.

Razlozi osude navode se doslovce iz razloga osude od 23. veljače 1880 br. 3403 ex 1879 alineje 1, 4, 2 pa onda nastavljaju ovako:

Postupajući sud stekao je uvjerenje, da su se obtuženici krivimi učinili zloč. javnoga nasilja, označenoga u §. 81 k. z., na temelju predležećih dokazala, što su občinski panduri imali po nalogu povjerenika javne sigurnosti Matije P., da obtuženike radi izgreda u zatvor odvedu; što je nalog ovaj ostao neovršen samo zato, jer su se obtuženici pandurom oprli djelotvorno i ovih uredovanje obezuspješili; što su panduri organi policajni, te kao takovi po nalogu povjerenika morali nalog ovršiti; što su obć. panduri urednici, kako se to spominje u §. 68 k. z. najme, da su obć. urednici i da kvalifikaciju imadu, koja uvjetuje pomenuti §. a podupire se taj razlog i zak. čl. XVI.: 1870, koji nepropisuje, da obć. redarstvo bude zakleto.

Isto je tako lična krivnja uglavljena itd., sliede rieči 6 alin. prvobitne prvosudne odsude.

Dočim je osuda ova glede Alekse B. odmah postala pravomoćnom, prijavio je Nikola N. protiv njoj ništov. žaobu, koju je pod 29. listopada 1881 br. 2748 izveo kako sliedi:

. . . obstoji razlog ništovni §. 277 br. 9 lit. a) k. p., jer djelo u osudi navedeno ne sačinjava zločinstva u §. 81 k. z. naznačenoga;

što Gjuro J. nije izvršivao poglavarstvenoga naloga, kako se u osudi tvrdi, već nalog povjerenika Matije P., koji po §§. 45 i 27 b. zak. čl. XVI.: 1870 nije bio ovlašćen, da Aleksu B. zatvoriti dade;

što obć. pandur Gjuro J., koji se u razlozih osude urednikom nazivlje, nije zaklet, dakle nespada medju osobe u §. 68 k. z. navedene, a morao bi biti zaprisegnut, jer je urednik;

što niti sam ja priznao, niti se može iz okolnosti zaključiti, da sam imao nakanu zapriečiti zatvorenje B ovo; ja sam bio podpuno pijan, stoga sam neznam, kojom namjerom i što sam radio, i

[1] Medjutim uhićen.

Digitized by Google

što nalog Matije P. nije zato neovršen ostao, jer smo se ja i B. oprli pandurom, već zato, jer su bili i panduri pijani, te nisu marili da svoju službu ovrše.

Ništovnu ovu žaobu zabacio je kr. stol sedmorice po §. 282 k. p. riešenjem od 3. prosinca 1881 br. 2076 s r a z l o g a sliedećih:

Po zakletom izkazu Matije P., občinskog pisara u P., desio se je isti upitnom zgodom po ustmenom nalogu predpostavljenog si poglavarstva občinskog sa panduri občinskimi Gjurom J. i Milom S. na licu mjesta, da nadgleda red.

Obzirom na to neima dvojbe, da su pomenuti panduri, naročito Gjuro J., kad je na zapovjed P-ovu kod zbivšeg se ondje izgreda aretirao obtuženog Aleksu B., vršio nalog poglavarstvea, a podjedno svoju službu.

Okolnost, što obć. pandur Gjuro J. upitno vrieme nije bio zaklet, neoduzimlje mu svojstvo osoba, navedenih u §. 68 k. z., kako je to kr. ovaj stol sedmorice u riešitbi svojoj od 2. travnja 1881 na br. 2011 ex 1880 i 528 ex 1881 posliedivšoj u nazočnoj kaz. parnici, jur izrekao.

Obzirom na prenavedena valja žaobu ništovnu obtuženoga Nikole M. po §. 282 k. p. obzirom na ustanovu §. 288 alineju posliednju k. p. kao neosnovanu, a dielomice i nedopustivu zabaciti. S.

Važna rješitba za pisce.

Mjeseca veljače o. g. razpravljana je u Parizu pred „Tribunal civil de la Seine“ parnica, zanimiva tako za pravnika kao i važna za pisca, te se je vredno na nju obazrieti.

23. siečnja o. g. poče u polit. listu „Gaulois“ izlaziti roman „Pot-Bouille“ od poznatoga pisca Emile Z o l e. U tom romanu dolazi figura „viećnik“ prizivnoga suda parižkoga, koga Z o l a nazva D u v e r d y. U Parizu pako živi i radi odvjetnik kod prizivnoga suda, istoga imena, koji odmah ustade proti upotrebljivanju svoga imena, prosvjedova proti toj zloj porabi, a kad njegove reklamacije nisu pomogle, tuži pred spomenutim sudom izdavatelja „Gauloisa“ i pisca romana Emila Z o l u zahtievajuć, da se njegovo ime iz romana izbriše i nigdje više nerabi. Tužitelja zastupaše akademik R o u s s e, a tuženika D a v r i l l é d e s E s s a r t s.

Zastupnik tužitelja naglasi najprije silnu reklamu i bombastične hvale, kojimi je navješteno publiciranje romana pa primjeti, da njegov klient nepoznaje pisca osobno, da s njim nikada nije bio u kakovom

Digitized by Google

savezu, da proti njemu nikada nije pred sudom govorio (plaidirao), što urodi kadšto za odvjetnika neprijateljstvom, ali niti da ga nije nikada branio, što kadšto donosi odvjetniku nezahvalnost, po tom da je ime njegovoga klienta uvršteno u roman bez ikakvoga vanjskoga povoda. Ako bi se htjelo predpostaviti, da je ime njegovoga klienta upotrebljeno pukim slučajem, svakako moralo bi se primjetiti, da je taj slučaj ipak čudnovat i osobit, jer je taj Duverdy u romanu nazvan većnikom kod prizivnoga suda, dočim je on (tužitelj) odvjetnik kod prizivnoga suda; da je Zola stan svomu Duverdy-u opredielio u „Rue de Choisseul", dočim tužitelj stanuje samo nekoliko koraka odatlje dalje, naime na „Place Boildieu"; da je u obće odabrano ime, koje nanosi istom kakov god subjekt, nego odličan odvjetnik i pisac. (Duverdy je urednik časopisa „Gazette des Trubunaux"). Zatim je Rousse vrlo kriepkimi crtami nacrtao literarni pravac Zolin, razsvjetljujuć ga poimence citati iz najnovijih romana, pa doda, da se već odavlje dade razabrati, kakova čeka rola tu njegovoga klienta i obitelj mu, imenito pošto se u reklami, kojom se izdavanje romana oglasuje, vrlo oštro ističe tendencija, crtati i predstaviti potepenu i propadajuću bourgeoissiju. Njegovomu klientu nemože zaista nimalo goditi, da se njegovo ime spominje u takovu družtvu; on ima pravo tražiti, da se njegovo ime izbriše iz romana: pravo na ime nedvojbeno se priznaje u sferi materijalnih interesa; zakon zaštićuje ime obrtnika, trgovca i umjetnika proti nelojalnoj konkurenciji ili proti nepravdanom svojatanju; ali to isto valja i u sferi idealnih interesa, što je govornik nastojao izvesti iz prejudikata, po njem citiranih. Ime obitelji ima se držati svojinom (vlastnošću), i svatko ima pravo braniti svoje ime od nepravedne usurpacije, bio ovoj kakov mu drago cilj ili povod. I prije nego li je došla ova stvar pred sud, mnogo se o njoj pisalo u novinah i upozorivalo, da se nemože više povratiti na izmišljena imena grčka i rimska u starih romanih i dramah; da moderni roman iziskuje i moderna, iz života izvadjena imena. Naproti tomu scieni on (branitelj), da su stari pisci bili vrlo ograničeni, nadievajuć imena svojim figuram, ali da su ipak klasici stvorili neumrle tipa; u ostalom ni on nemisli ići predaleko u ovom poslu; ako se je promjenio ukus občinstva, neće on ni piscu zaniekati prava, da se ravna prema tomu ukusu; pa ako može sretno odabrano ime osigurati uspjeh kakova djela, neće se ni tomu protiviti. Ali Zola je dalje pošao, on nije izabrao imena na daleko i široko poznata, on navlaš vadi imena svojih figura iz zvaničnih krugova onih, koji u istinu pripadaju onomu zvanju, koje vrše junaci njegovih romana. Pače Zola tvrdi u pismu, upravljenom na „Gauloisa", da pisci imadu pravo tako raditi. Naproti tomu tvrdi branitelj, da neobstoji takova povlast pisaca, da je ime, kakovo nosi njegov klient (Duverdy)

Digitized by Google

riedko tako u Parizu kao i izvan njega, da u Parizu živi samo jedna obitelj ovoga imena i to ona njegova klienta. Mnogo je manja šteta, ako pisac romana u „Pot-Bouille“ učini ono, što tužitelj traži, nego da se svetost obiteljskoga imena povlači po blatu.

Zastupnik tuženoga nastojaše dokazati, da njegov klient ni ne poznaje tužitelja, nu i to bijaše mu težko dokazati jer je predloženo pismo, što ga je Zola pisao izdavatelju „Gauloisa“. Naglasi za tim, koli je težko naći spretno ime za figure romana, jer ako se izabere i ime više poznato i razširenо, ipak mogu živuće osobe istoga osjećati se povriedjenimi, a često ime upravo karakteriše figuru. Balzac mnogo se je trudio naći sgodno ime, pa je jednom hodao pet sati po Parizu i proučavao napise cimera i dućana, da nadje spretno ime. Zastupnik tuženika priznaje, da je ime obiteljsko ravno vlastnosti; ali ovdje neradi se o slučaju, da si živuća osoba prisvaja tudje ime, nego o tom, da se tudje ime nadjene figuri fantazije, a to pravo nemože se pjesniku zaniekati.

Pošto je još u ovom predmetu progovorio substitut prokuratora republike i to odlučno u smislu onom, koji je zastupao branitelj tužiteljev, izreče sud osudu, koja je publicirana 16. veljače o. g.

Osuda izrečena je na korist tužitelja. Tuženici odsudjeni su, da imadu za osam dana iza proglašene osude ime Duverdy iz romana posve ukloniti dodav, da se ne smiju ograničiti samo na to, da promjene ortografiju u imenu, i ako nebi toga učinili, da za svaki dan zatezanja plate 100 franaka globe.

U razlozih navodi sudac, da se kao tendencija ovoga romana naročito ističe žigosanje korupcije i razsula bourgeoissije, da ime obiteljsko jest vlastničtvo, i da je svatko ovlašten suzbijati navalu na ovo svoje vlastničtvo unutar granicah svojih interesa; da Duverdy može označenje figura romana svojim obiteljskim imenom smatrati povredom onih interesa, zato da ima pravo tražiti, da se zabrani poraba ovoga imena; da je ovo pravo tim više utvrdjeno, što Zola u svom pismu na vlastnika „Gauloisa“ izrično tvrdi, da je imena za svoje figure uzeo iz krugova onoga zvanja, u kojem živu, nebi li tim povisio realnost svoga predstavlanja; da je posve neodlučno, da li je Zola poznavao tužitelja ili samo čuo da on živi, jer kad se znade, da živi Duverdy, odvjetnik kod prizivnoga suda“, i kad se u romanu navodi „Duverdy viećnik prizivnoga suda, može čitatelj lahko odatlje zaključivati na identičnost osobe. Zato je zahtjev, da se obiteljsko ime tužitelja iz romana posve izbriše, na pravu osnovan i mora mu se zadovoljiti.

Digitized by Google

Književnost.

„Nauk o meničnom pravu, po Renou, Braunu i dr. izradio Andrija Gjorgjević. Beograd 1881.“ Str. 149 u osmini. Ciena knjizi 1 for. 20 novč.

Premda je pod gornjim naslovom izašla knjiga već prošle godine, to nam se ipak istom sada pruža sgoda, da koju o njoj progovorimo; tomu se medjutim neće čuditi onaj, komu je znano, kako je u nas žalibože uredjena trgovina s knjigami. Dok nas naše knjižare svaki dan darivaju knjigami strane književnosti, nedolazimo do knjige domaće literature dotle, dok si ju sami naročito nenaručimo, pak jer se i domaće knjige u naših novinah neoglašuju redovito, ovisi često puta o pukom slučaju, ako doznamo, da je izašla ova ili ona knjiga. To je razlog, da smo istom nedavno doznali, da je svietlo ugledala knjiga Andrije Gjorgjevića o meničnom pravu.

U prvi mah nam se je činilo, da je gospodinu piscu bila nakana raztumačiti pozitivno mjenbeno pravo, koje vriedi u kraljevini Srbiji, te kod toga posla rabiti neke strane spisatelje, a napose Ronouda i Brauna. Ovakav postupak posve bi odgovarao obćoj potrebi i praktičnim zahtjevom, a knjiga izradjena u tom pravcu mogla je dobiti i podpunu znanstvenu vriednost. Nu prolistav knjigu „o meničnom pravu“ uvjerismo se, da se g. pisac ne samo nije upustio u komentiranje pozitivnoga prava, koje vriedi u Srbiji, već dapače opazismo, da se u svom razlaganju niti ne obazire dostatno na to pravo, jer se je u svojoj radnji skoro više osvrtao na njemački mjenbeni red nego li na pravo srbsko. Gospodin je pisac u svojoj radnji većim dielom prevadjao Renaudov „Lehrbuch des allgemeinen deutschen Wechselrechts“, te se je samo na pojedinih mjestih osvrtao na pozitivno pravo srbsko, citirajuć dotični paragraf srbskoga trgovačkoga zakona, mjesto da je pošao upravo s protivnoga stanovišta, t. j. da je tumačio ustanove srbskoga zakona i kod toga tumačenja upotriebio nazore Renaudove u toliko, u koliko se oni slažu s pozitivnim pravom srbskim. Odnosne ustanove njemačkoga zakona imao je usljed toga gospodin pisac, na koliko odgiblju od prava valjajućeg u Srbiji, označiti samo nuzgredice. Kraj ovakovoga postupka bila bi knjiga o „meničnom pravu“ za praktičnu porabu mnogo valjanijom, a piscu bi se bila pružila sgoda, da prigodice spomene, na koliko od prava valjajućeg u Srbiji odgiblju ostali zakonici europejskih država. Nu g. pisac jedva na dva ili tri mjesta spominje i to nuzgredice u opazci ustanove nekih europejskih zakonika, dočim o mjenbenom pravu, valjajućem u iztočnoj poli naše monarkije, u cieloj svojoj knjizi niti riečce nenavodi. Pa ipak smo uvjereni, da je g. pisac često puta morao i sam pomisliti, od kolike bi nužde bilo, da se je u svojoj radnji obazrio upravo na

Digitized by Google

ugarsko mjenbeno pravo, jer usljed trgovačke i prometne sveze, koja postoji medju iztočnom polom naše monarkije i kraljevinom Srbijom, mjenice jedne države u dosta znatnom broju dolaze u cirkulaciju u državi drugoj i opet obratno. Istina je doduše, da su glavna načela mjenbenoga prava u internacijonalnom prometu u priličnom suglasju, te da usljed toga imade množtvo jednakih ustanova u mjenbenom pravu našem i onom, koje valja u Srbiji, nu upravo s toga bilo je uputno iztaknuti te razlike. Gosp. pisac mogao je to tim laglje učiniti, jer su mu u cieloj radnji i onako uvjek pred očima lebdili propisi njemačkoga mjenbenoga reda, koji se samo u niekih točkah razlikuje od našega mjenb. zakona.

Mi nedržimo za nuždno ocieniti znanstvenu vriednost Gjorgjevićevoga „meničnoga prava", jer bismo se morali upustiti ponajprije u kritiku [gore navedene Renaudove radnje. Toliko ipak moramo samo mimogredce naglasiti, da je g. pisac prevodeć Renauda izpustio sve, štogod se odnosi na starije pravo, a isto tako, da je stegnuo mnoge paragrafe stranom tim što je više toga izostavio, a stranom tim, što se na literaturu, koju Renaud u dosta velikoj mjeri rabi, nije ni pravo rekuć osvrnuo, jer ona dva tri citata, što jih g. pisac spominje, rabljena su samo nuzgredice. Sve ovo nije medjutim zapriekom, da knjiga nebi odgovarala porabi onih, koji se žele uputiti u nauk o mjenbenom pravu, jer je g. pisac, budi mu u hvalu rečeno, akoprem se je posve držao sustava Renaudova, umio pojedine strane svoje knjige u cielosti vrlo pregledno i jasno razložiti, pak upravo zato žalimo, što gosp. pisac nesamo, da nije izpravio neke nejasne i netočne misli Renaudove, već je često puta i sam zašao putem, kojim je pomutio mnoge u teoriji i u praksi jasne pojmove.

Buduć nam je živo do toga stalo, da se plodovi jedne i druge književnosti što više budu rabili s jedne i druge strane, jer se samo tim putem nadati možemo i boljemu razvoju naše knjige osobito one, koja se bavi pojedinom specijalnom strukom, neka nam g. pisac nezamieri, ako pobliže razgledamo nekoja mjesta u njegovoj knjizi, za koja nam se čini, da bi se morala promjeniti, kad bi se gosp. pisac možebiti odvažio izdati sgodom drugo izdanje svoga djela: a pokraj toga držimo, da nam je upravo dužnost malo dublje zaviriti u sam sadržaj knjige, da ju uzmognemo barem za sada, dok neizadje druga knjiga o mjenbenom pravu, preporučiti za uporabu ne samo slušateljem visoke škole u Beogradu, nego i onim hrvatskoga sveučilišta.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Viestnik.

Odlukon kr. banskoga stola kao disciplinarne oblasti od 15. veljače o. g. br. 1868 suspendirano je šest odvjetnika na pó godine od izvršivanja odvjetničtva s bog toga, jer su podpisali izborni proglas stranke prava. A to su gg.: dr. I. Banjavčić odvjet. u Karlovcu, E. Barčić odvjet. na Rieci, dr. S. Pallua, odvjetnik na Rieci, dr. Fr. Pilepić odvjet. u Bakru, dr. D. Starčević, odvjetnik u Jaski i M. Tkalčić odvjet. u Zagrebu. Suspenzija bazira se na §. 42 br. 4 obzirom na §. 41 br. 2 odvjet. reda od 24 srpnja 1852. Suspendirani odvjetnici prizvali su se na kr. stol sedmorice. Rješitba je ova pobudila senzaciju ne samo u odvjetničkih krugovih nego i izvan njih.

— Povjereničtvo prav. družtva primiše velem. g. M. Babić, viećnik višega suda za Sarajevo, g. T. Novaković, kr. kot. pristav za Koprivnicu.

— Novi članovi. Prav. družtvu najaviše svoj pristup gg. Al. Rakovac, kr. kot. pristav u Zagrebu; Mirko Ferkić, kr. kot. pristav, Aleksa Mikac, prislušnik; dr. Vladoj Perko, odvjetnik i Stjepan Valo podžup. perovodja svi u Koprivnici (posredovanjem povjerenika družtvenoga g. T. Novakovića); Radivoj Čobanić pristav kr. sudb. stola u Zemunu (preko povjerenika g. M. Magjara); dr. Marko Milinović, odvjetnik u Vinkovcih; Pavao Kuhn, kr. kot. predstojnik u Županju (preko povjerenika g. Broša); Ferd. Sonnleitner, viećnik višega suda u Sarajevu (preko povjerenika g. Babića).

— Zagrebačka trgovačko-obrtnička komora imala je 6. o. m. sjednicu, u kojoj se je medju ostalim razpravljalo o potrebnih preinakah zakona o mjestnih sudovih. Komora je već jednom izrazila svoje mnenje o tom u posebnoj predstavci vladi podnesenoj, i vlada je one nazore uvažila i prema tomu osnovu zakona izradila, ali sabor je nije prihvatio. Komora nije ni poslje toga mirovala, nego se opet obratila na vladu, nebi li se kojim drugim putem došlo do cilja. Ali potrebe tih promjena sve se jače osjećaju, zato je u spomenutoj sjednici zaključeno, da se svi nazori o nuždnih promjenah izcrpe i slože u novoj predstavci, koju će posebna deputacija predati preuzv. g. banu i zamoliti ga, da se još ove godine preinači zakon o mjestnih sudovih.

— Prof. dr. K. Vojnović, bivši suspendiran od službe i plaće odredbom kr. zemalj. vlade od 11. kolovoza 1881 rehabilitiran je odlukom od 11. ožujka o. g.

— Zimsko poljeće na kr. hrv. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu završuje se 30. ožujka o. g.

— Bluntschli-eva zaklada. U Njemačkoj sastavio se je odbor, kojemu je predsjednik prof. Holzendorff u Monakovu, koji je izdao proglas ob ustrojenju Bluntschli-eve zaklade za obće državno i medjunarodno pravo. Odbor naime namjerava uspomenu na ime pokojnoga učitelja držav. nauke proslaviti ustrojenjem zaklade i tim ujedno njegovati nauku u onom pravcu, koji je Bluntschli svojim radom posvetio. Zakladom se hoće predmet državosl. iztraživanja protegnuti i preko granicah pojedinih država, te razpisivanjem nagrada i drugim shodnim načinom unapredjivati nauku i omogućiti izdavanje radnja iz područja obćega sravnjivajućega državnoga i medjunarodnoga prava. Ova zaklada imati će karakter internacionalni, pa će joj se ovaj i tim pridržati, što će se moći publikacije pisati u svakom od modernih velikih kulturnih jezika ili pako u latinskom jeziku, a sa uporabom zakladnih

Digitized by Google

Zakonik grada Kastve i zakon občine Veprinske.

(Nastavak.)

U zakoniku Kastve nalazimo: „tko učini tatbinu izvan grada, u okružju, plaća 8 libara ako je kradja dnevna, a ako je noćna to 2 marke, a okradjenik dobija samo drugo“ (dvostruku cienu stvari i kaparu) (čl. 17). U zakonih Veprinca ima samo jedno mjesto, koje se u nekoliko može držati protuslovnim navedenim gore ustanovam, i to je sliedeće: „tko ukrade ma kakovu stvar (blago) danju, plaća samo — šesto iz toga dva diela idu oštećeniku, a ostalo razdiele starješine medju sobom, a ako kradju učini noćju, to plaća duplicu i globu, koja je gore naznačena“ (čl. 13.) Ovdje izgleda, kao da se globa dieli medju oblast i oštećenika. Ali zadnji dio ovoga članka daje nam mogućnost odkriti njegov pravi smisao: penja (globa) za kradju plaća se posebno; medju oštećenika i starješine nedieli se ona, nego privatna odšteta. A zašto u ovoj diobi sudjeljuju starješine, to je drugo pitanje, koje isto tako može biti vjerno rješeno: sudjelovanje starješina kod privatne odštete nije ništa drugo nego li način za pobiranje sudskih pristojba. Ova se predpostava potvrdjuje citiranim gore mjestom u tom, da se globa od 50 libara dieli medju gospodu, župana i onoga „ki bi kužal“.

Stupanj kazne u sistemi novčanih kazna opredieljuje se brojkom globe. U ovih spomenicih dvie su jedinice, po kojih se opredieljuju brojke globe; to su: libre, marke, imenito u sliedećem redu: po zakonih Veprinca 50, 25, 2 — libre, i 10, 5, 2, 1 — marka; po zakonu grada Kastve; 100, 50, 25, 8 — libra i 5, 2, 1 — marka. Nieka razlika, koja se opaža u brojkah medju obima zakonima jeste samo prividna. Tako u zakonih Kastve nikad se ne meće globa od 100 libara; otuda mo-

Digitized by Google

žemo zaključiti, da je kazna od 50 libara najveća; medjutim u istih zakonih čitamo: „svaka globa, koja nadilazi 50 libara, ide samo gospodi“. (čl, 7). Ravnim načinom u zakoniku Kastve ni jedan put se ne naznačuje globa od 10 maraka; očevidno je, da se globe od 5 maraka skrivaju u sistemi libra.

Zašto se u oba zakona rabi dvostruki novčani sustav, ne možemo kazati, u svakom slučaju obstojnost ova jeste uzrokom neke raznolikosti i kompliciranosti u redu ovih kazna, dočim se Ruska Pravda i Vinodolski zakon odlikuju velikom jasnoćom i jednostavnošću brojaka kod kaznenih globa. No očevidno je, da se u zakonih Kastve i Veprinca brojke od oba novčana sustava, mogu svesti u jedan poredak, imenito u ovaj: 100 libara odgovara 10 markam, 50 = 5, 25 = 2.[1]

Tim načinom mi nalazimo samo četiri stupnja u sustavu novčanih globa, što podpnno odgovara sustavu novčanih globa u Ruskoj Pravdi i Vinodolskom zakonu. Točnije govoreć, sustav globe u markah po zakonih Veprinca i Kastve bolje odgovara sustavu Ruske Pravde, nego li brojke za globu u Vinodolskom zakonu, imenito: 10 maraka (svaka po 8 libara) podpuno odgovaraju 80 grivna vire (novčana kazan) u Ruskoj Pravdi; 5 maraka = 40 grivna (obična) vira.

Po zakonu Veprinca najveća kaznena globa — 10 maraka naredjuje se za kradju u „svojih rukuh“, a globa od 5 maraka za razboj u kući ili u pčelniku, za kradju u ogradjenoj „košari“, za udarac dlanom. Globa od 50 libara naredjena je za grabež na putu, za kradju u luci, za skidanje koprene ženi s glave, i za uvredu savjetnika (člana občinske uprave).

Po zakonu Kastve globom od 100 libara kazni se kradja na otvorenom (javnom) putu, kradja u vodenici, „pećnici“, i kovačnici i kradja u pristaništu. Globa od 50 libara plaća se ako se upotriebljuju krive mjere i vage kod kupovonja i prodaje, za osobnu uvredu svakoga dobrog čovjeka i za tjelesnu

[1] Dakako, da je paralela ova samo približna, jerbo točne jednakosti nije ni bilo, budući da je zakonik Kastve (u čl. 1) odredjujući državna plaćanja, našao nuždnim opredieliti, da svaka marka ima sadržati 8 libara.

Digitized by Google

ozledu. Globa od 5 maraka plaća se za kradju „u gradu“, kradja sa gumna i kradju pčela sa košnicom.

Sravnivajuć ovaj razpored globa po stepenih prestupaka, s istim razporedom u Ruskoj Pravdi i Vinodolskom zakonu, opaža se, da su kazne u zakonih Kastve i Veprinca mnogo strožije od kaznah u ovih zadnjih zakonicih. Po Ruskoj Pravdi i Vinodolskom zakonu najveća kazna naredjuje se samo za falzifikat, namišljeno umorstvo, grabežno umorstvo i trovanje, a po zakonih Kastve i Veprinca istom se kaznom kazne i razne vrsti tatbina i otimačina. Nu ovo prividno povišenje kazna razjašnjuje se razlikom vremena i poniženjem ciene novčanih jedinica, a isto tako i tim, da u spomenutih zakonicih uz novčane globe djeluje još i sustav čisto kriminalnih kazna, makar i ne u tako velikom stepenu. Makar i da se oba zakona odnose na tako zvanu epohu kompozicija, to jest, epohu Ruske Pravde, ali ipak zakon Veprinca je mnogo bliži onoj epohi nego li zakonu Kastve, neglededeći na to, da su zakoni Veprinca zapisani za čitavo stoljeće kasnije od zakona Kastve. Ovo nam pruža novi dokaz, da se epoha zakonarstva opredieljuje njegovim sadržajem, a ne godinami kršćanskog brojanja, i da se tu mi bavimo ne zakoni iz XV. i XVI. vieka, nego običajnim pravom prvobitnih vremena.

U pojedinosti zakonom Veprinca izmedju svih kriminalnih kazna opredieljuje se samo jedina kazna smrti, i to za umorstvo (bez svake klauzule o mogućnosti zamjenit ju odgovarajućom novčanom globom). Po zakonu Kastve naredjuje se na dalje kazna smrti i odsječenje kojega uda (n. pr. ruke, noge itd.), ali tu je moguće zamieniti ih u većini slučajeva odgovarajućimi novčanimi globami. Imenito smrtna kazan izriče se za razbojstvo na otvorenom (javnom) putu, za kradju konja ili vola, za tatbinu iz „pećnice“, i kovačnice. Odsječenje kojega udiela tiela izriče se za kradju u gradu i za kradju košnice sa pčelami.

Samo u dva slučaja kriminalne kazne stoje bez alternative, bez označenja odgovarajućih novčanih globa; to je — smrtna kazan za razbojstvo na javnom putu i za kradju konja ili vola. U svih drugih slučajevih i smrtna kazna i kazna odrubljenja

Digitized by Google

uda ostaju uvjetnimi, na primjer: „tko krade u gradu gubi ruku ili plaća 5 maraka. Tko krade iz pećnice ili kovačnice, ima izgubiti glavu ili platiti 100 libara. Tko ukrade sa gumna, gubi ruku ili plaća 5 maraka.“

Ova obstojnost daje nam mogućnost opredieliti odnošaj drevnih novčanih globa prama novijim čisto kaznenim. Očevidno je, da je najveća novčana globa od 100 libara ili 10 maraka pretvorila se kasnije u smrtnu kaznu isto tako, kao što je dvostruka (80 grivna) vira prešla u „поток“ (kazna i zatočenje, tamnica), a kroz njega u smrtnu kaznu (jer većina nije mogla izplatiti tako veliku globu.) Globa od 50 libara ili 5 maraka odgovara kazni odrubljenjem uda tiela, te se kasnije podpuno s njom izravnala.

Iz predidućega vidi se, da ako zakon Veprinca i datira od tako zvane epohe kompozicije, to je zakon Kastve svakako kasnijega poriekla, te se odnosi na prelaznu epohu od sustava novčanih globa k sustavu kriminalnih kazna.

Prelaz ovaj u sustav kriminalnih kazna jasno se pokazuje i tim, što se u ovom zakoniku navodi zatvor u tamnici, kao mjera kazne, makar i samo u jednom slučaju; imenito: za nepristojne rieči pred sudom krivac plaća 8 libara, ili biva zatvoren na 8 dana (čl. 31). Poznato je, da se zatvor kao kaznena mjera u svih zakonarstvih mnogo kasnije javlja.

Ovaj postepeni prelaz možemo opaziti još i dalje u dopunjujućih ustanova Kastavskoga zakona; ovdje bo nalazimo bolne kazne. No i kod ovih dopunjujućih ustanova ponovo nailazimo na najstarije kazne, koje su izostale u sustavu kazna prvobitnoga zakona; najme, nalazimo tu banitstvo (izgon) iz grada i okružja Kastve.

Sravnjivajuć sustav kazna u ustanovah Veprinca i Kastve sa kriminalnimi kaznami u suvremenih njim pa i ranijih spomenicih drugih slavenskih naroda (izim Ruske Pravde), nalazimo da su ovi posljednji daleko nadkrilili prve u pravcu sustava čisto kriminalnih kazna. Na primjer zakonik Dušana (1349 do 1354) za sve teže zločine naredjuje ili smrtnu kaznu, ili odrubljenje uda tiela, tu mi naime nalazimo: vješanje (čl. 52, 95),

Digitized by Google

spalivanje (čl. 20), rezanje ruku (čl. 87, 94, 96), rezanje nosa (čl. 52, 53), rezanje jezika (čl. 21), ušiju (čl. 38), nalazimo takodjer tamnički (čl. 19). U zakonih Ivana III. (g. 1497) nalazimo smrtnu kaznu za svako zločinstvo višega reda, ili za opetovanje prestupaka manje važnih, trgovačku kaznu (knut) i zatvor. Litovski statut 1529 g., koji je sačuvao mnoge ostanke starine, ipak sadržaje mnogo znakova prelaza u sustav kriminalnih kazna: smrtna kazna ima ovdje već obsežnu aplikaciju (R. VII. art. 30). U ostalom kazneno se pravo u ovom statutu dieli na dvoje: dočim se prema šljahtićam rabi drevni sistem novčanih globa, za osobe nižih stališa ustanovljuje se novi strogo-kazneni sustav. (v. R. XIII. art. 1 i 10; sl. iznimka ibid. art. 9). Tu vidimo i kaznu odrubljenja uda (rezanje ušiju R. XIII. art. 23).

Ovimi opazkami opredieljuje se položaj Kastavskih i Veprinskih zakonika medju drugimi slavenskimi pravnimi spomenici. Ali ako bi je sravnili sa suvremenimi a i drevnijimi spomenici, to bi izlika izašla preogromna, n. pr. Sachsen-Spiegel iz XIII. vieka odlikuje se neizcrpivim bogatstvom najraznovrstnijih i najgroznijih forma kaznene turture.

Nekolike ustanove gradjansko-pravne, koje se nalaze u oba spomenika, mogu nam pružiti novi dokaz podpune jednakosti pravnih nazora kako kod iztočnih tako i kod zapadnih Slavena, a u njekoliko mogu biti i dopunom tomu što nedostaje nekim drugim spomenikom slavenskoga prava, pa i komentari onoga, što je u njih nejasno. Neke ovih ustanova izgledaju kao da su doslovno uzete iz Pskovske sudske gramote i iz zakonika Ivana III. Na primjer u zakoniku Kastve čitamo (čl. 23 i 24): „Ako junak ili djevica odu od gospodara bez uzroka, to plaćaju jednu marku i gube svoju plaću. Ako li gospodar protjera svoga junaka bez uzroka, to plaća jednu marku i svu plaću.“ U zakoniku Ivana III. nalazimo (čl. 54): ako najamnik ne dosluži svoga roka, nego ode proć, gubi svoju zaslužbu (bude lišen najma) (sr. Psk. Sudn. Gr. čl. 44—46).

Drugi primjer: U zakonikn Kastve (čl. 29) stoji: „nitko od starješina ne može nikoga zastupati (govorčin) na sudu, izim crkve, uboge, sirote ili udovice“ pa ni toga nemože uči-

Digitized by Google

niti bez dogovora sa starijimi. U Pskovskoj sudbenoj gramoti čitamo (čl. 72): „A posadnik (predsjednik u pučkoj skupštini, pa onda kao načelnik) svaki nesmije drugoga zastupati izim svoga „orudnja“, ili ako drži crkveno starješinstvo; inako pako može zastupati. I svakomu vlastelinu zabranjuje se drugoga zastupati izim svoga „orudnja“.

Tim načinom sličnost i medju gradjanskim uzakonenji malenih jadranskih obćina sa zakoni najudaljenijih slavenskih naroda ne podleži nikakovoj sumnji, a izvorom ove sličnosti možemo uzeti samo jedinstvo narodnosti (i u nekoliko stupanj kulture); otuda možemo nazvati obće-slavenskimi i takove institute, od kojih nalazimo samo neke nejasne tragove u najstarijih spomenicih slavenskih.

Takav je na primjer institut zajedničkoga posjeda zemlje. Obće slavenski karakter ovakove ustanove možemo lahko naći u sliedećem primjeru: Čl. 45 zak. Kastve veli: „Ako umre kmet i ostavi sinove, to se njegov „senožet“ ima predati najmladjemu sinu.... Ako li neima ni jednoga sina, nego ostane samo udovica, to ona može zadržati ovaj senožet dok bude častno držala svoje udovičtvo; ako li se ona uda ili umre, ne ostavivši sina, to senožet pripada obćini (komun) i vlasti sudaca; i oni (sudci) je mogu dati drugomu kmetu, koji neima „senožete“, jerbo nitko ne smije držati dvije „senožete“. Prije toga (u čl. 44) zakonik opredieljuje razdiobu sjenokosa, imenito govori, da dva sudca, koji se biraju na godinu dana, imaju razdavati kmetovom „senožati“ i dobivati za svaku pojedinu sjenožatu 16 solda.

U spomenutom uzakonjenju, to jest u prvom njegovom dielu, nalazimo podpunu jednakost medju nasljednim redom kod jugo-zapadnih Slavena, a istim redom kod Rusa i drugih slavenskik naroda, imenito — prednost mladjega sina i pravo udovice na doživotno vladanje (upravu i uživanje) sa suprugovim imetkom. Držimo, da i druga polovina toga članka sadržaje isto tako obće slavenski institut.

U ostalom zajedničko posjedovanje njiva i livada bijaše u prvobitno doba kulture isto tako u običaju kod Germanaca kao i kod drugih indo-europskih naroda. Za nas je važna ovdje samo

Digitized by Google

specijalna forma ove uredbe, koja je u podpunom suglasju sa novom ekonomičkom kulturom i novimi pravnimi nazori. Livada daje se na pojedino uživanje osoba i obitelji; ona se predaje nasljedstvom. Ali pravo vlastničtva ostaje ipak općini; općina pazi da se zemlja razdieljuje jednako; za to se od vremena do vremena preduzimlje nova razdioba zemalja; slobodni dielovi daju se onim, koji zemlje neimaju. Šuma i pašnjaci nalaze se u nepovrednom vladanju ciele općine. Zakoni Veprinca vele medju ostalim: „Mi plaćamo gospodi od našega okružja 21 marku i 6 libara i zato imamo pravo pustiti pasti (goveda) i sjeći (šumu) u našem okružju svakoga stranog čovjeka“ (čl. 44). Zatim isti zakoni čuvaju općinsko šumsko vlastničtvo od nedopuštenog uživanja sa strane pojedinih članova općine. „Tko bude sjekao šumu u ljudskom gaju, plaća marku“ (čl. 30, 26, 27, 28), i ustanovljuju pod kakvimi uvjeti mogu privatnici pasti svoja goveda na općinskih pašnjacih (čl. 38, 39).

Zakonik Kastve nalaže kao osobitu dužnost dvojici na godinu biranih sudaca, da imaju priečiti svako sječenje šuma i pašnju stoke. Zatim se istim sudcem nalaže, da uzimaju pristojbe od onih privatnika, koji rabe općinske šume u trgovačke svrhe, kao i od onih, koji bi pasli stoku na općinskih paša (čl. 54). Čuvanje općinskog imetka povjerava se tako zvanomu „dvorniku“ (palatinu).

Na posljedku važno pitanje ob odnošajih općine prama privatnom nekretnom imetku, imenito prama kućam sa vrtom i obradjenimi dielovi zemlje, rješava se u zakonih Veprinca (čl. 43) ovako: „svako nekretno imanje, koje bi izlazilo iz općine, može odkupiti svaki rodjak, a za njim svaki obližnji susjed„.

Pravo općine odkupljivati nekretnine jeste zadnji ostanak izumrle već forme staroga nepokretnoga prava općine na imanja; isto take kao što je opet odkup po rodjacih kasniji trag prijašnjega prava roda na sudovska imanja, (nalazeća u uživanju pojedinih obitelji). Priznavši i ovim ostankom prava općenit slavenski izvor, moramo uzeti, da i u ruskom zakonodavstvu oni ostanci nisu rezultat umjetnih i kasnijih mjera moskovske vlade (kao što se kod nas to u obće misli), nego da izviru iz istoga

Digitized by Google

tipičnoga i prvobitnog načela, kao i kod onih udaljenih jugozapadnih občina slavenskih (tragovi občinskoga odkupa nekretnina zadržali su se kod nas sve do XVII. vieka u djelatnosti gradske uprave nekretninami; vidi odredbe upravne (zemske) oblasti.)

Zadnja iz navedenih ustanova,[1] imenito zakon ob občinskoj upravi nekretnina stoji u tjesnoj svezi sa državno-občinskim strojem, koju ćemo takodjer, obzirom na ove spomenike iznieti pred čitatelja. Državno-občinski ustroj jeste pojam jako interesantan, koji su ipak često zlorabili (osobito u ruskoj literaturi), ali jako malo raztumačili. Občina ili predhodi državi i preliva se u nju, ili ustupivši državi neka suverena prava, pridržaje ipak velik dio tih prava za sebe. Najbližjim primjerom možemo tu uzeti to, da gradovi Kastva i Veprinac u XV. i XVI. vieku prelaze u sustav i postaju dielovi Austrije; ali oba ova grada izdaju svoje zakone i posjeduju najvišju sudsku i administrativnu vlast. Kroz takove forme prelazi svaka država kod njemačkih, romanskih i slavenskih plemena. Ali kombinacije ovih forma i njihov odnošaj prama državi jeste različit. Imenito u ovom odnošaju Niemci se jako razlikuju od Romana (osobito od Talijana) i Slavena; kod njemačkih plemena občina — grad javlja se dosta kasno, već za vrieme formirane države, i tu ona fungira kao protest proti nepravilnim formam države. Naproti kod Slavena i Romana (drevnih Rimljana i Italijana) samobitna i samostalna občina predhodi državi i služi osnovnim načelom same države.

Što se tiče pak Slavena, moramo uzeti kao dokazanu istinu, da se upravo iz takovih občina sastoji sva prvobitna slavenska država. Ako bi ova misao trebala još dokaza, to bi nam ih najbolje dale one hrvatske občine na jadranskom moru, kojih postanak odnosi se na davna vremena, i koje su do konca svoje političke samobitnosti ostale državami, občinami.

---

[1] U ovoj površnoj studiji nemožemo mi upoznati čitaoca sa drugimi ustanovami zakona Veprinca i Kastve, tičućimi se gradjanskoga prava (osobito pako odnošaje glave obitelji prama drugim članovom i imovini, i jako interesantne stavke o pravu založnom itd.) Tko želi može čitati sam tekst.

Digitized by Google

No jasnost i neoborivost takvoga zaključka glede ovih općina u nekoliko je oslabljena obstojnošću, da su one živile u neposrednoj blizini talijanskoga plemena. Znanost povjesti slavenskoga prava još nije razriešila pitanja ob uzajamnom odnošaju medju slavenskim i talijanskim ustrojstvom kod općina jadranskoga primorja. Povoljno riešenje ovoga pitanja tim je teže, što, kako je rečeno, medju romanskim i slavenskim državnim ustrojem postoji neka prvobitna sličnost (netemeljeća se na nikakovom pozajmljenju). U zemljah podpuno udaljenih od upliva staroga Rima i sredovječne Italije, prvobitna slavenska država, svojim razvojem, jako nas sjeća na postanak rimske države od latinske općine. Zatim obratan upliv Slavena na ustroj talijanskih općina na jadranskom moru ne podleži nikakovoj sumnji.

No kod svega toga ne ima dvojbe, da će nauka s vremenom ustanoviti stroge i jasne granice medju državnim ustrojem talijanskih i susjednih im slavenskih općina. Na osnovu nalazećih se pred nami kratkih uzakonenja, neosudjujemo se upustit u razriešenja ovako važnoga pitanja; za ovakov podhvat nuždan je mnogo veći obseg podataka i iztraživanja. Ali ruska literatura već posjeduje za to nuždan materijal.[1] Ovdje ćemo samo iztaknuti pravac, koga bi se moralo držati ovo razriešenje; u slavenskih općinah mnogo je teže odkriti gospodstvo aristokratičke stranke nad ostalim žiteljstvom, isto tako i podjarmljenje jedne općine drugom. Obie ove crte karakterišu talijansku općinu, te njom nasliedjene odnošaje od staroga Rima (osobito posljednja). Što se tiče onih dviju općina, kojimi se bavimo u ovoj razpravi, to se upliv Italije kod njih javlja vanjskimi znaci, imenito kod naziva; općina se zove — „komun“, okružje, zaviseće od nje (župa) — kontrada ili kunfin; mjesto upravljati rabi se izraz guvernat, mjesto izabrani sudci — ordinana suca, mjesto služba (dužnost) — officia, mjesto odluke — sentencia, mj. obtužiti — kužati, mj. priziv — apelacion,

[1] Ovdje mislimo znamenitu študiju Reitza: Verfassungs- und Rechts-Zustand der dalmatischen Küstenstädte und Inseln im Mittelalter. Dorpat 1841, koja je prevedena i na ruski u Sborn. histor. i statističnih podataka o Rusiji, izdanom D. Valujivim.

Digitized by Google

mj. pisar — kanciler, mj. ocienjivati — stinati (stinare), mj. zaloga — penja, mj. nasljedstvo — creditada itd. Bilo bi absurdno zaključivati otuda, da su i sami predmeti, označeni ovimi termini, uzeti iz talijakskoga prava. U istih zakonih nalazimo nekoliko termina, uzetih iz drevno-njemačkoga pravnoga jezika; na primjer: valput (Valpoto — rojt), verbeser (Verweser), rihta (sud) i drugi. Ali svakomu je očevidno, da državni ustroj slavenskih občina nije mogao ništa preuzeti od drevno-njemačkoga prava.

(Svršetak sliedi.)

Mjenbena zavrata radi nesigurnosti prihvatnika.

Porezni činovnik L. stavljen je u iztražni zatvor radi zločinstva pronevjerenja. Kolalo je mnogo po njem prihvaćenih mjenica.

Graditelj A. priobći mi: ja sam izdao i naledjio jednu mjenicu glaseću na 300 for., prihvatio ju je L., a dalje ju je naledjila supruga poreznoga činovnika L., mjenica ta dospieva tek za mjesec dana, a nalazi se u trećih rukuh.

Bilo je pitanje kako da se A. osigura?

Ponajprije je valjalo doći u posjed mjenice, bilo time da ju A. izplati, bilo da mu ju posjednik na nekoliko sati na porabu pusti.

Došav u posjed mjenice, dignuo je A., legitimiran posjedom mjenice (§. 29 zadnja alinea), prosvjed radi nesigurnosti prihvatnika. U prosvjednici ubilježeno je očitovanje prihvatnika: „da nemože dati nikakve sigurnosti, jer da neima odkuda.“

Sada posta stvar tek škakljivom. O pasivnom stanju L-a nebijaše dvojbe; ali je bilo u njega još nešto nezaplienjenih pokretnina; u njegove supruge moglo bi se bilo takodjer naći dielomična pokrića. Aktivni imutak jednoga i drugoga doticao bi možda za namirenje tražbine.

Mjenbeni red pozna samo dva slučaja zavrate radi nesi-

Digitized by Google

gurnosti: 1. ako je prihvatnik pao pod stečaj; 2. ako se iza prihvata, dotično iza izdatbe mjenice radi novčane tražbine koje proti prihvatniku povede kakova ovrha bez uspjeha.

Ni prvi ni drugi slučaj nije predležao, a graditelj A. nije mogao utužiti mjenice i pokušati ovrhu, pošto mjenica još nije dospjela bila.

Dakle, nepreostade drugo van stvoriti jedan od pomenuta dva slučaja.

Na molbu graditelja A. otvoren je stečaj nad imovinom L-ovom. Sada je tek bio u stanju, da digne mjenbenu zavratnu tužbu proti naledjovnici, supruzi L-ovoj, da mu dade sigurnost radi nesigurnosti prihvatnika.

Time je doduše došao u položaj, da, temeljem pravomoćnoga osigurateljnoga naloga, vodi ovrhu do osiguranja proti naledjovnici, ali je žrtvovao dio pokrića, koj bi se iz L-ove aktivne imovine bio namaknuti dao.

* * *

Osigurateljna sredstva našega redovitoga postupka u obće su vrlo nesavršena i nedostatna.

Osiguranje se traži, ako je tražbina u pogibelji. U tom slučaju naravno je, da kontradiktorni postupak već unapried osujećuje uspjeh. Zato su tužbe na osiguranje redovito iluzorne. Dužnik znade, što se proti njemu kuje, pa dok tužitelj dobije pravomoćnu osigurateljnu osudu — postalo je samo osiguranje bez predmeta.

Privremeni osobni zatvor uporabljuje se veoma riedko u praksi, jer su predpostave za ovo sredstvo osiguranja (ako se dužnik kani ukloniti bjegom ili se sakriti pred svojimi vjerovnici) veoma riedke. Ali ovim po sebi dosta oštrim sredstvom nepolučuje se nikakva materijalna sigurnost.

Zabrana bi jedina bila od praktične znamenitosti, — kad bi se njom postiglo založno pravo. Ovako može zabrana u pojedinom slučaju biti uspješna presija — ali ništa drugo.

Napokon sekvestracija. Pošto se za nju predpostavlja prepornost kojega prava ili stvari očevidno je, da ona nesadržaje sredstvo osiguranja u eminentnom smislu rieči.

Digitized by Google

Niti uslovi za ova sredstva osiguranja nisu razložno razredjeni. Za jedno se traži preveć, za drugo premalo.

Tako n. pr. netreba za osigurateljne prošnje po §. 390 i 391 gpp. nikakva dokaza o nesigurnosti tražbine. Čim je tuženi na tužbu dao svoj odgovor, čim je uložio priziv ili previd, može tužitelj svagda po volji tražiti ovrhu do osiguranja. Jer čim je tuženi uvrstio u zapisnik svoj odgovor, a razprava nije na istom ročištu dovršena, ili čim je predao svoj pismeni odgovor, neima dvojbe, da se osuda nemože odmah izreći, t. j. mora se dozvoliti ovrha za osiguranje.

Doduše, tužba se mora osnivati na zadužnici (ili u duhu zakona korektnije: izpravi: jer zašto da se baš zadužnicam dade poveljen parben položaj?), zaslužujućoj podpunu vjeru; ali nemože li se i tuženi pozvati na izpravu zaslužujuću podpunu vjeru, n. pr. na namiru?

S druge su opet strane n. pr. uslovi za zabranu — navlastito napram neznatnu uspjehu koj se njom polučuje — svakako prestrogi. Jer nije lahka stvar za molitelja „dokazati vjerodostojnimi svjedočanstvi ili načinom drugim, da je radi pomajkanja drugih dovoljnih platila njegova tražbina u pogibelji.“

N. pr. u našem gornjem slučaju. Čim se je začulo za pronevjerenja poreznoga činovnika L., nije bilo dvojbe o njegovoj nesigurnosti. Obustavljen, pače odpušten činovnik, koj ima obitelj — treba li tu još kakvoga dokaza?

Otvorenje stečaja je sigurno jedna od najoštrijih represalija. Već radi težkih sa stečajem skopčanih posljedica uklanja mu se svatko, kako i dok samo iole može. Ipak se za stečajnu molbu skoro ništa netraži. Dosta da dokažem svoju tražbinu, i ovim jednim dokazom nije moj zahtjev više „očevidno netemeljit.“

Istina da protivnik može ukloniti stečaj povoljnim izkazom svoje imovine, — ali nije li već samom prošnjom za otvorenje stečaja nanešen težak udarac njegovoj vjeresiji; neizazivlju li se time ostali vjerovnici; i nemože li usljed takova udarca i najaktivnija stranka lahko zaglaviti?! — Dakle, opet narazmjerje izmedju pogibelji sredstva i uslovâ za njegovu uporabu.

Digitized by Google

Zato je otvorenje stečaja vrlo djelotvorno sredstvo u ruku vješta odvjetnika.

Riziko nije tolik, kolik nam se u prvi mah čini. Naravski otvorenjem stečaja gubi vjerovnik redovito velik dio svoje tražbine, a u vlastitom mu je interesu, da se stečaj neotvori. Ali taj interes postoji još u većoj mjeri za dužnika, Pa ako nije bez spasa izgubljen, on će radje navaljujućega vjerovnika osigurati u nadi, da će se možda s vremenom oporaviti. Ako mu neima spasa — e, onda prestaje i naša znanost.

* * *

Mjenbeni postupak morao bi u svakom pogledu biti privilegiran. Iz gore opisana slučaja mogao je čitatelj razabrati, kakova se neizdašna, skoro bi rekao kukavna i upravo samoubojstvena osigurajuća sredstva nudjaju vjerovniku na izbor. Da spasi jednu nesigurnu forintu, mora žrtvovati deset sigurnih. Da može tražiti zavratu proti prednikom, mora da turne u stečaj prihvatnika, t. j. mora da se sam liši sredstva za diono namirenje.

Naš prijašnji (njemački) mjenbeni red bio je u tom pogledu bolji. Po njem mogla se je tražiti zavrata od prednika onda, „ako je prihvatnik bio samo obustavio svoja plaćanja.“

Za ovu činjenicu doduše nije bilo i neima točna zakonskoga obilježja. Ali držim, da bi ona svakako bila dovoljno utvrdjena, kad bi se u prosvjednicu sastavljenu radi nesigurnosti prihvatnika uvrstila njegova izjava, da nemože sigurnosti dati.

Da ova iz novijega mjenbenoga reda nerazložno uklonjena ustanova još obstoji, mogao bi bio graditelj A., temeljem prosvjednice radi nesigurnosti prihvatnika, dignuti zavratnu tužbu eventualno voditi osigurajuću ovrhu koli proti samomu prihvatniku toli proti prednikom; t. j. spasio bi cielu svoju tražbinu.

To je u redu, i to ima smisla.

Usuprot, kako je s novim mjenbenim redom?

Gore sam jur naveo ona dva slučaja, u kojih je zavrata radi nesigurnosti prihvatnika dozvoljena.

Zakonodavac nadovežuje: u takovom slučaju može posjednik mjenice i svaki naledjnik, ako prosvjedom dokaže, da od pri-

Digitized by Google

hvatnika nije sigurnosti dobio, iskati sigurnost i od samoga prihvatnika.

Sada ja pitam: nije li nesmisao dozvoliti mi, da tražim sigurnost od prihvatnika, koj je pao pod stečaj, ili proti kojemu je radi novčane tražbine vodjena bezuspješna ovrha? Nije li više nego nesmisao napućivati me, da udarim tužbom proti prihvatniku, dočim je isti otvorenjem stečaja izgubio upravu prije njegove sada stečajne imovine?[1]

Mjenbeni red veli, da mogu tražiti osiguranje od prezaduženoga prihvatnika. A stečajni red kaže, da otvorenjem stečaja ukupni vjerovnici zadobivaju pravo na cielu imovinu prezaduženikovu (§. 61); da prezaduženik od dana otvorena stečaja nesmije ništa odsvojiti od svoje imovine; da je ništetno svako njegova djelo na štetu gromade, a navlastito, da je nevaljana svaka izplata, koju ili digne ili učini (§. 63). Podavanje sigurnosti pako je anticipativna izplata.

Kako dakle da se razrieši ovo protuslovje izmedju mjenbenoga zakona i stečajnoga reda?

Pomenuta ustanova mjenbenoga zakona mogla bi se tumačiti, da se traži sigurnost od stečajnine prihvatnikove; da se proti njoj diže prosvjed radi nesigurnosti prihvatnika; da se proti njoj upravi zavratna tužba radi nesigurnosti; i proti njoj vodi ovrha do osiguranja.

Nu po mom mnenju bi se ovakovim tumačenjem uzdrmao cieli temelj stečajnoga reda. Jer kod stečaja su svi vjerovnici prezaduženikovi nesigurni, i nijedan osobni vjerovnik istoga razreda nemože imati više prava od drugoga. U protivnom slučaju moglo bi se dogoditi, da nekoliko mjenbenih vjerovnika izcrpe cielu stečajnu gromadu.

Kraj svega toga ustanovljuje §. 76 steč. reda izrično, da se od dana otvorena stečaja proti prezaduženiku nemože steći više ni pravo založno, ni zabrana, ni ovrha; što je sve sasvim naravno.

---

[1] U istom smislu bio je razjašnjen i čl. 29 njem. mjenb. reda naredbom ministarstva pravosudja od 2. studenoga 1858 „ . . . dass der Wechselinchaber berechtigt ist in den im Artikel 29 gedachten Fällen auch von den Acceptanten im Wege des Wechselprocesses Sicherstellung zu fordern.“ U Njemačkoj naproti takav postupak neima mjesta; i Nürnberžka konferencija usvojila je ovaj posljednji nazor. Opaz. Ured.

Digitized by Google

Po našem mjenbenom zakonu može se tražiti sigurnost i dignuti prosvjed radi nesigurnosti tek nakon što su nastupili uvjeti §. 29 mj. z., to jest tek nakon što je prihvatnik pao pod stečaj ili nakon što je proti njemu radi novčane tražbine bezuspješno vodjena ovrha.

Prosvjed je dokaznica o preduzetom u mjenbenom poslu činu. Prosvjedom radi nesigurnosti prihvatnika ima se ustanoviti, da prihvatnik nije dao sigurnosti.

Otvorenje stečaja nedokazuje se prosvjednicom, već je samo uslov za dignuće prosvjeda.[1]

Dakle, ako je stečajnom odlukom ili izrokom nedvojbeno dokazano, da prezaduženik nemože, pače nesmije dati sigurnosti, čemu tražiti od njega ono, što mu je stečajnim i kaznenim zakonom zabranjeno; čemu prosvjednicom dokazivati ono, što je stečajnim izrokom izvan svake dvojbe stavljeno? Meni se čini, da je ovaj prosvjed blago govoreć, posve suvišan; i ja nevidim razloga, zašto se temeljem odluke, kojom se nad imovinom prihvatnikovom otvara stečaj, nebi mogla tražiti, i bez posebna prosvjeda o nesigurnosti prihvatnika, mjenbena zavrata proti prednikom.

Žacam se izreći svoj sud. Naš prijašnji mjenbeni zakon bio je posve dobar. Kakva je bila nužda mienjati ga, i mienjati ga na gore?[2]

---

[1] Prema okolnostim može i to biti, nu u pravilu dokazuju se okolnosti na kojih se osniva nesigurnost prihvatnika u obrazloženju zavratne tužbe. Vidi Borchard A. D. W. O. 7 izdanje str. 393. U ostalom nemože biti smisao ni našega zakona, kao što nije ni njemačkoga drugi, nego da se tim protestom poglavito ima ustanoviti, da prihvatnik nije dao sigurnosti. Opaz. Ured.

[2] Premda njemački zakon po tumačenju nürnberžke konferencije nedopušta u ovom slučaju posebnom tužbom tražiti sigurnost prihvatnika, kao što to dopušta naš zakon i naredba ministarstva pravosudja od 2. studenoga 1852, to je ipak i po njem. zakonu uvjetom regresa na sigurnost radi nesigurnosti prihvatnika, da se ponajprije od prihvatnika mora poiskati sigurnost, pa ako ju on neda da se mora sastaviti protest radi nesigurnosti. Bez posebnoga protesta o nesigurnosti prihvatnika neima ni po njem. pravu mjenbene zavrate proti prednikom. U tom se podpuno slažu i naš njemački zakon. Zato nam se čini, da nije glede čl. 29 mjen. zak. nastala nikakova druga promjena, nego da je izostavljen onaj slučaj regresa „ako prihvatnik samo i plaćanja svoja obustavi“, okolnost koja u tehničkom smislu rieči kod netrgovaca i nenastaje. Opaz. Ured.

Digitized by Google

Oštro je doduše, ali možda nije sasvim netemeljito, ako velim: da je naš mjenbeni zakon dobar u toliko u koliko je zadržao ustanove prijašnjega, a da nevalja u koliko je ukinuo stare a uvrstio nove ustanove.[1]

Što da se n. pr. kaže o novo uvrštenih ustanova §§. 104 i 105? Tu se čini razlika izmedju onoga koj neumije i koj radi tjelesne mane nemože da podpiše svoje ime. Koja je tu ratio legis? Veli se da je novi mjenbeni red htio u zaštitu uzeti (!) neuki puk.

Sa pravničkoga gledišta stvorio je mjenbeni zakon iz seljaka, neznajućega pisati, neku vrst hermafrodita, kojemu s jedne strane podieljuje podpunu pasivnu mjenbenu sposobnost, a s druge mu ju strane opet faktično oduzima — da mu ju s treće strane opet povrati. Jer isti taj pisanju nevješti seljak može opunomoćiti drugoga, da za njega podpiše mjenicu! — Sa gledišta gospodarstvena pako mu nije ni malo pomogao.[2]

A u slučaju, o kojem nazočni redci govore, izbrisao je noviji zakonodavac jednostavno jednu ustanovu, ostaviv netaknutimi druge, koje bi se usljed ove promjene takodjer bile promjeniti morale.

Tako nam novi mjenbeni red pruža u mnogom obziru žalostnu sliku, kamo nerazložna „originalnost“ vodi.

* * *

Cieli sustav osiguranja morao bi se — a navlastito za mjenbeni postupak — korjenito promjeniti t. j. napram praktičnim potrebam izpraviti, a uporaba osigurajućih sredstva olahkotiti.

Bila bi krasna i koristna zadaća, da se koj praktičan pravnik podhvati izradjivanja zakonske osnove o osigurateljnih sredstvih u redovitom, a napose u mjenbenom postupku.

Naravski, da se za takovu radnju hoće bogata izkustva i točna poznavanja praktičnih potreba. Dr. Hinković.

---

[1] Ipak nam se čini, da je ovaj sud u ovakovoj obćenitosti prestrog. Opaz. Ured.

[2] Ob ovom predmetu razpravljalo se u „Mjesečniku“ već god. 1878., te se je odlučno branio i protivan nazor. Opaz. Ured.

Digitized by Google

Može li se u vrieme kazni ubrojiti [po smislu §. 341 kaz. post. od 17. svibnja 1875. vrieme provedeno u zatvoru od proglašenja osude prve molbe u onom slučaju, ako je osudjeniku povodom previšnjega pomilovanja dosudjena kazan vremenita mjesto zakonito dosudjene kazni smrtne?

U koliko sam mogao opaziti, naši sudovi u tom pogledu dvojako postupaju, jedni najme ustanovljuju „terminum a quo" počam od dana proglašenja prvomolbene smrtne osude, a drugi od proglašenja osude kasacionalnoga suda.

Pitanje ovo u obće je preporno, ter imade u tom pogledu pet različitih mnienja i to:

a) jedni drže, da kazan počima teći u gornjem slučaju počam od dana proglašenja prvomolbene smrtne osude,

b) drugi sciene, da bi imala kazan teći od dana previšnjega riešenja, kojim je osudjeniku oprošćena kazan smrti;

c) treći misle, da je mjerodavan za računanje dan, kojega je izrečena osuda kasacionalnoga suda,

d) njeki vele, da bi valjalo kazan računati od dana, kojega bude osuda kasacionalnoga suda sudu prve molbe priobćena, i napokon,

e) veći dio pravnika izjavio se je onamo, da kazan počima od dana proglašenja osude kasacionalnoga suda.

Privrženici mnienja pod a) navedena, da najme na smrt osudjenomu i pomilovanomu osudjeniku započima kazan od proglašenja prvomolbene smrtne osude, navadjaju, da nazočno pitanje nije u zakonu direktno riešeno, valja ga daklje po zakonskoj analogiji riešiti, a u dvojbi da se treba držati načela „in dubio mitius". Prvomolbena smrtna osuda pošto je pravomoćnom postala, mora se predložiti vladaocu; a ako je osudjenik pomilovan, to se tim izražava, da u konkretnom slučaju smrtna kazan nije primjerena krivnji t. j. osudjenik je nije zaslužio.

A kad se pomilovanje tako tumači, to je ona kazan slobode, što ju je kasacionalno sudište dosudilo mjesto smrtne kazni, primjerena krivnji. Pak pošto se po §. 341 kaz. post.

Digitized by Google

vrieme, provedeno u zatvoru, od kada je proglašena osuda prve molbe, imade uračunati u vrieme kazni 1. „u toliko, u koliko je početak kazni zaustavljen bio okolnostmi, neodvisnimi od volje osudjenikove;“ 2. „kad pravni liek poprimljen na korist osudjenikovu bude uspjeha imao makar i djelomice“ — to se dosljedno mora i na smrt osudjenomu uračunati vrieme počam od prvomolbene smrtne osude, jer je 1. početak kazni bio zaustavljen okolnostmi, neodvisnimi od volje odsudjenikove i jer je 2. ne doduše pravni liek, ali na njegovu korist poprimljeni put milosti imao podpun uspjeh; jer mu je kazan smrti oproštena i dosudjena blaža kazan. Privrženici toga mnienja navadjaju još, da takav postupak odgovara namisli zakonodavca i da je čovječno, kad se osudjeniku, koj je kroz dulje vremena u smrtnom strahu živio, uračuna u vrieme kazni i ovo u tjeskobi provedeno vrieme.

Ovo mnienje zastupaju: Emanuel Ullmann (Lehrbuch des österreichischen Strafprozessrechtes 2. Auflage. Insbruck 1882. strana 845) a i Rulf (Praxis Strana 165).

Proti tomu mnienju izjavili su se I. Mitterbacher (Die Strafprocessordnung mit Comentar. Wien 1882 strana 681 i 682) a i znani pravoslovac I. Waser (Vidi: Allgemeine österreichische Gerichts Zeitung od god. 1877 br. 69). Njihova mnienja u kratko ću ovdje izcrpiti.

Gornje mnienje (pod a) nestoji, jer je mjesto po prvoj molbi dosudjene smrtne kazni dosudjena sada po kasacionalnom sudu sasvim nova kazan, ter bi bilo očito protuslovje, da osudjenik trpi kazan, koja još nepostoji, koja mu još ni dosudjena nije, što bi svakako bilo, kad bi mu se uračunala kazan od dana proglašenja prvomolbene smrtne osude. Na taj način imala bi osuda kasacionalnoga suda retrotraktivnu moć, ter bi se faktično izvadjala prije, nego li je izrečena bila, što je protuslovje ili, da se blaže izrazimo, osuda suda kasacionalnoga i njezino ovršivanje počivala bi na fikciji. Gore navedeno mnienje počiva na sasvim krivom shvaćanju pojma milosti. Osudjenik nije pomilovan s toga, što tobože nije zaslužio smrtne kazni, već mu je ista, premda ju je zaslužio, iz milosti oproštena.

Digitized by Google

Ob uporabi §. 341 kaz. post. na ovaj slučaj nemože ni govora biti, jer taj §. govori ob uračunavanju zatvora osobam, osudjenim „na kazan slobode“. Smrtna osuda po prvoj molbi izrečena može i pravomoćnom biti, a ipak je neovršiva, jer se mora višemu mjestu predložiti, a s toga nemože ni govora biti o kakovom nastupu kazni odmah iza proglašenja takove osude.

Predlaganje osude višemu mjestu nemože se identificirati s pravnim liekom, poprimljenim na korist osudjenikovu, već je to samo priprava, da se po zakonu dosudjena smrtna kazan iz milosti odstrani, a da na mjesto nje stupi nova kazan, koju ima istom iza pomilovanja kasacionalni sud dosuditi.

Nu i po kaznenom postupniku od 29. srpnja 1853, koj još valja za obstojavše krajiško područje, ima se smatrati proglašenje osude stola sedmorice kao „terminus a quo“, jer po §. 310 istoga kaz. post. imade najviše sudište podnieti dalje smrtnu osudu s izrazitim svojim predlogom: „da li ima razloga pomilovati osudjenika i ako ih doista ima, koja bi se primjerena kazan odrediti imala mjesto kazni smrtne“. Najviše sudište dakle opredieljuje kazan slobode, odnosno stavlja predlog, a kad iz previšnje milosti uzsliedi pomilovanje, tada istom stol sedmorice dosudi pomilovanu primjerenu kazan vremenitu, jer previšnje riešenje glasi ovako: „Iz milosti opraštam N. N-u dosudjenu radi zločinstva . . . . . kazan smrti, ter ovlašćujem Moj stol sedmorice kraljevinah Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, da mu dosudi primjerenu kazan slobode“. Sad je istom dotičniku dosudjena kazan, a po obćenitih načelih ima ista započeti od dana proglašenja osude, kojom se dosudjuje.

U ostalom svi ovi razlozi, koje gore navedosmo za kazneni postupnik od 17. svibnja 1875. valjaju i za kazneni postupnik od 29. srpnja 1853, jer §. 313 k. p. od 29. srpnja 1853 imade isti smisao i namjeru, koju i §. 341 k. p. od 17. svibnja 1875.

Neki navadjaju: Po §. 313 k. p. od 29. srpnja 1853 — koj glasi: „ako su spisi s kojega drugoga razloga podnešeni bili višemu sudu, tada se zatvor, što ga je medjutim osudjenik pretrpio, ima uračunati u vrieme kazni“ — mora se i kod smrtne osude u slučáju pomilovanja kazan računati počam od

Digitized by Google

proglašenja prvomolbene smrtne osude, jer da se pod ovim „iz kojega drugoga razloga“ razumieva i s razloga pomilovanja.

Nu pod ovim „iz kojega drugoga razloga“ (§. 313 k. p. od 1853) razumieva se ono isto što i pod: „u koliko je početak kazni zaustavljen bio okolnostmi, neodvisnimi od volje osudjenikove“, koja je ustanova primljena u §. 341 k. p. od godine 1875.

Ali, kao što smo gore naveli, §. 341 k. p. od god. 1875 govori samo ob osobah osudjenih na kazan slobode, a isto tako ima pred očima takove osudjenike i §. 313 k. p. od god. 1853.

Prema prenavedenom nema dakle dvojbe, da se nastup kazni ima na smrt osudjenomu i pomilovanomu osudjeniku računati počam od proglašenja osude stola sedmorice, bilo to po starom, bilo po novom postupniku.

Svaki drugi postupak vodio bi do nesmisla i protuslovja. Navesti ću samo jedan primjer:

A. i B. osudjeni su po sudu prve molbe istom osudom radi zločinstva umorstva i to A. na kazan smrti, a B. ili da nije bilo uvjeta, propisanih u §. 252 k. p. od god. 1875. ili onih u §. 284 k. p. od god. 1853, osudjen je na kazan težke tamnice od 20 godina. Obojica se poslužiše pravnim liekom, osuda bude potvrdjena i nakon toga bude A. pomilovan, ter mu stol sedmorice, pošto je jednaki krivac s B-om, dosudi takodjer kazan težke tamnice od 20. godina. — Zar sad nebi podpuni nesmisao bio, da se A-u započme računati vrieme kazni počam od dana proglašenja prvomolbene smrtne osude, a B-u počam od dana proglašenja osude stola sedmorice? Zar nebi na taj način A., koj je bio na smrt osudjen, mnogo prije kazan nastupio, nego li B? Zar nije sasvim korektno i po duhu zakona, da se obojici računa vrieme nastupa kazni počam od proglašenja osude stola sedmorice?

Nu i gore navedena mnienja pod b), c) i d) nisu korektna, ter ću ih nastojati u kratko pobiti.

Od dana previšnjega riešenja nemože se računati nastup kazni, jer se previšnjim riešenjem neustanovljuje i nedosudjuje

Digitized by Google

kazan, već se samo iz milosti oprašta kazan smrti i ovlašćuje stol sedmorice, da dosudi primjerenu kazan vremenitu.

Od dana, kojega je izrečena osuda stola sedmorice ili od dana, kojega bude osuda stola sedmorice priobćena sudu prve molbe, nemože se računati nastup kazni po obćih načelih, jer je za nastup kazni uvjek odlučan samo dan proglašenja osude i ništa drago (§. 337 i 341 k. p. od god 1875). Ako je osudu izrekao viši sud, to se prema okolnostim zaračunava kazan ili počam od dana proglašenja prvomolbene osude ili počam od proglašenja osude višega suda; a dan, kojega je osuda izrečena, nije nikada odlučan ni kod osude suda prve molbe, ni kod osude višega suda. S. Kranjčić.

Odšteta u kaz. pravu.

Prošloga mjeseca predložio je zastupnik Roser u kući zastupničkoj državnoga sabora u Beču sliedeće: „Pozivlje se odbor za kaz. zakon, da promotri, bi li se imala i pod kojimi uvjeti dati odšteta iz državnih sredstva osobam, koje su nevine odsudjene, kao naknada za pretrpljenu štetu na imovini i zdravlju.“ Gotovo isto ovakov predlog podnešen je njemačkomu državnomu saboru početkom ove godine.

Neposredni povod ovim predlogom dade više slučajeva bludnje sudova, koji se dogodiše u najnovije vrieme, i to jedan u Hamburgu, a tri u Austriji. Umirovljenoga majora Hallea odsudiše radi pronevjerenja u službi i potvore, i pošto je preko sedamnaest mjeseci pročamio u zatvoru, pronadje i dokaže se, da je drugi onaj novac ukrao, a nije ga on pronevjerio. U drugom slučaju odsudiše posjednika Grossmana, jer da je umorio vlastitu mater; šest godina sjedio je Grossman u tamnici, i tad istom prizna pravi krivac, da je on počinio ono umorstvo, a povedena iztraga dokaza, da je priznanje ovo istinito. Nevini odsudjeni pušten je na slobodu koncem mjeseca siečnja o. g. Pravi krivac nije ipak odsudjen, jer je za kratko vrieme nakon svoga priznanja umro. Treći slučaj, koji je veliku senzaciju pobudio, tiče se M. Steiner. Bečka porota odsudi ovu žensku pred dvie godine, jer da je ona ubila Katar. Balogh.

O temeljitosti osude bečke porote sumnjalo se odmah u početku, pa je tu sumnju izreko i branitelj Steineričin dr. Neuda. I sbilja početkom ove godine raznio se glas, da je neki M. W., mlad čovjek i vojnik, diete uglednih roditelja u Znojmu, sam očitovao pred svojimi

Digitized by Google

poglavari, da je on umorio prostituiranu K. Balogh u Beču. Ovo priznanje opetova pred auditorom, a kasnije i pred bečkim zemaljskim sudom. Tim povodom dovedoše obsudjenu Steiner iz tamnice natrag u Beč, da se obnovi kaz. postupak, koji još nije dovršen, ali ona je odmah trećega dana puštena na slobodu.

Ovi dogodjaji potaknuše pitanje, nebi li imala državna blagajna dati naknadu, kad kaz. sud na ovakav način ošteti pojedinca.

Ob ovom pitanju razpravljalo se već mnogo u spisih i pravničkih sastancih, naročito bavila se je njim jedanaesta skupština njemačkih pravnika (Juristentag). Ova razpravljaše o pitanju: bi li se imala dati odšteta za pretrpljeni iztražni zatvor, ako sud proglasi nevinim okrivljenika? Ali se uvidilo, da ovo pitanje još nije zrielo za razpravu, te je pridržano razpravi i zaključenju u sliedećoj skupštini. U dvanaestom sastanku uzeo se opet u razpravu onaj predmet, ali preciznije izradjen ter protegnut i na slučaj, ako bi se nakon odredjena zatvora iztraga obustavila. Bečki odvjetnik dr. Jaques predloži, da se dužnost dati odštetu protegne i na slučajeve nepravedno pretrpljene kazne tamnice. Ali nebi se imala dati odšteta, ako se dokaže, da je obtuženi lažljive ubaviesti i podatke davao, da je htio uteći; ako se dokaže, da se je zato onako ponio pred sudom, da dodje u iztražni zatvor ili da ga produži. Nu niti ovaj put nije se moglo postići porazumljenje medju pravnici, pa je tek na četrnaestom sastanku pravnika prihvaćena rezolucija, kojom se izriče, da bi trebalo dati odštetu u slučaju, da je okrivljeni odriešen ili da je obtužba opozvana, i to za pretrpljeni iztražni zatvor, izuzev slučaj, da je obtuženi svojom krivnjom prouzročio iztražni zatvor ili produženje istoga.

Nu njemački pravnici nisu se mogli u svom sastanku složiti za načelo, da se u slučaju nevino pretrpljene kazne zatvora dade odšteta, kao što nije se ni to postiglo, da se načelu odštete otvori put u njem. kaz. post.

Odbor car. vieća za kazneni zakon neće moći mimoići ovo pitanje, pa je očekivati, da će biti razprava zanimiva i koristna, a ujedno i instruktivna za ona zakonodavstva, koja reformiraju svoje materijalno i formalno kaz. pravo, jer će se moći poslužiti sakupljenim materijalom te prihvativ načelo odštete zadovoljiti pravednosti i popuniti vrlo osjećanu prazninu u kaz. zak.

U Englezkoj drugačije su uredjeni ovi odnošaji. Tamo se najme može tužiti s bog nepravedna zatvora (false imprisonment) i zlobna progonstva (malicions persecution).

Pod zatvorom u smislu prve tužbe nerazumieva se samo prava tamnica ili u obće boravak pod moraš unutar četiri zida, nego svako ograničenje osobne slobode tim, da se u istinu na koga ruka stavi. Pače

Digitized by Google

tamo poznavaju i juristički zatvor, koji stoji u tom, da se tko proglasi zatvorenim, ma da nije ni ruka na nj stavljena, predpostaviv, da dotičnik to vjeruje i pokorava se nalogu.

Prva tužba na odštetu, pravo uzev, jest tužba radi neovlaštena ograničenja osobne slobode i naperena je proti onomu, koji je ovako djelo učinio. Ako je činovnik kraljičin sakrivio, ako je dao zatvoriti koga neimav za to naloga, ili ako se je pobludio u osobi, može se tužiti onom tužbom. Naprotiv nije odgovoran sudac, koji je izdao nalog da se osoba koja zatvori, dok god se kreće unutar svoje kompetencije i dok radi po savjesti i svojem najboljem znanju.

Tužba sbog zlobna progonstva diže se proti svakomu, tko bez pravoga razloga i zlobno prijavi koga kriminalnomu sudu, te tim učini, da je dotičnik došao u tamnicu ili u pogibelj da će biti odsudjen na tamnicu. Tuženi nije kriv, ako dokaže da je imao pravoga i razborita razloga prijaviti tužitelja, dočim ovaj potonji mora dokazati ne samo svoju nevinost nego i zlobu, odnosno veliku nemarnost tuženoga.

Porota često odsudjuje tuženoga na ogromnu odštetu. N. pr. Neki engleski baronet tuži svoga vjerovnika, poznatoga lihvara, s bog lihvarstva, a ovaj, da se ugne ovoj tužbi, okrivi baroneta da je ukrao konje. Porota odsudi lihvara, da ima baronetu u ime odštete platit 10.000 funt. ster. (preko 100.000 for.). — Odvjetniku, koji bijaše šest mjeseci zatvoren, dosudjena je odšteta od 1000 funt. ster., a drugomu nekomu, koji je 12 mjeseca nepravedno sjedio u zatvoru, dosudjena je odšteta od 3000 funt. ster.

Svaka odšteta traži se uvjek od krivca, od prouzročitelja progona ili ograničenja osobne slobode, ali nikada od države; jer kruna nemože ni lahkoumno ni nepravedno raditi; a ako pogriješe činovnici krune, moraju sami za to odgovarati. Država neplaća nikada za nje. Dakako često tužbe na odštetu ostaju bezuspješne, ako tuženi neima toliko da plati odštetu. Ali ipak u Englezkoj izlaze dosta dobro s ovimi pravnimi liekovi: jedno, jer su činovnici bolje plaćeni, a drugo jer u Englezkoj državni činovnici neutiču svagdje i u svakom poslu kao na evropskom kontinentu.

Na kontinentu evropejskom dužnost odštete privezuje se na državu, od nje se traži naknada štete za ovake slučajeve. Prema sadašnjem stanju javnom jedva bi moglo drugačije i biti.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Predatnik robe za odpremu odgovara za istinitost deklaracije robe u tovarnici. (§. 395 trg. zak.) Dužnost pribavljenja popratnih pisma. (§. 396 trg. zak.) Povrata rad zakašnenja roka (§. 354 gr. p. p.)

Herman S., trgovac u Zagrebu, predao je dne 23. listopada 1873 kod zagrebačke postaje c. kr. povelj. južno-željezničkog družtva pet lagvića, kojih bje sadržaj u dotičnom, po njem predanom tovarnom listu označen kao „chemisch-gereinigter Talg", da je odpremi J. Hofmanu u štajerskom Gradcu.

Ova pošiljka bude po c. kr. satničtvu, odnosno po kužnom povjerenstvu u Brežcih uzapćena te u korist erara prodana i to poradi toga, što se pri izpitivanju sadržaja upitnih pet lagvića dokazalo, da ono nije kemično taljeni već prosti loj, kojeg bje uvoz u Štajersku u ono doba poradi u Hrvatskoj vladajuće marvinske kuge zabranjen.

O tom uzapćenju ubavjestilo je željezničko družtvo Hermana S.

Tužbom de praes. 14. srpnja 1873 br. 6591/gr. uztraži Herman S. od rečenog željezničkog družtva izplatu svote od 1575 for. 16 nč, sa prpci., jer da je pošiljka krivnjom željezničkog družtva uzapćena i jer je prodajom onoga loja on pretrpio štetu od 1575 for. 16 novč.

Ujedno uztraži, neka se željezničko družtvo odsudi i na povratak svote od 37 for. 73 novč., koju je on u ime vozarine bio platio.

Parnica ova bude rješitbom kr. sudbenoga stola zagrebačkog od 27. studenoga 1876 br. 4413/gr. riešena povoljno za tužitelja.

Motivacija odsude jeste sliedeća:

Tužitelj traži od tuženoga družtva, da ga ovo odšteti sa 1575 for 16 novč. za 5944 funta loja, što ga je primilo za prevoz u Gradac i koji je putem na postaji u Brežcih uzapćen te na korist vis. erara prodan, jer da je ta šteta nastala samo usljed nehajstva tuženoga družtva, koje je propustilo učiniti potrebnih koraka za izvedenje pogodbe.

Tuženo družtvo poriče, da bi bilo nanielo tužitelju kakve štete, te da je dužno naknaditi mu štetu od 1575 for. 16 novč. Tvrdi naprotiv, da je tužitelju kao trgovcu moralo poznato biti, da je granica štajerska radi marvinske kuge zatvorena, navraća mu što više za dokaz toga glavnu neuzvrativu prisegu. Iz te okolnosti izvodi, da je tužitelj morao znati za zakon od 21. lipnja 1868 ob ugušivanju marvinske kuge pod br. 1 od II.

Po tom da nije bilo ono dužno izhoditi propustnicu, već da je to

Digitized by Google

morao tužitelj učiniti. Ovu dužnost tuženikovu crpi iz §. 3 zak. čl. XX. od 1840.

Tuženo družtvo izvodi dalje, da kad nije moralo tražiti propustnicu, te kad daklem nije pokazalo kakovo nehajstvo, da nemora naknaditi tužitelju štetu, koja mu je usljed sobstvenog nemara nastala. Ugovor, po kojem je bilo dužno primljenu robu u Gradac odpremiti, da nije moglo samo s toga izpuniti, što je u tom bilo zapriečeno nenadanim slučajem i usljed neodoljive sile, razvite sa strane državne vlasti.

Kod presudjivanja ovoga predmeta mora se prvo uvažiti, da je tuženo družtvo moralo znati za cislitavski zak. od 21. lipnja 1868, od kojega je nieke ustanove samo u prepisu br. 1 ad II. doprinielo, jer se njegova pruga željeznička prostire u Cislitaviju, a jer tamo i svoje glavno sjedište ima, nemože se dakle izvinjavati neznanjem toga zakona; naprotiv da tužitelj za isti nije morao znati, jer taj zakon niti je ovdje proglašen niti u krieposti postoji. Tako se isto ima i sa zatvorom granice Štajerske od lipnja 1873, koj je učinjen samo u smislu pomenutoga zakona, te koji sa istim u takovoj svezi stoji, da ga razumieti i njegove posljedice prosuditi može samo onaj, koji za pomenuti zakon zna, odnosno znati mora.

Dalje se ima uzeti obzir na to, da je tuženo družtvo, primivši robu za prevoz u Gradac, preuzelo na se dužnost, primljenu robu odpremiti na mjesto opredieljenja, a tim da je preuzelo i sve dužnosti vozara, kako ih kod nas normiraju §. 958 odnosno §. 964 o. g. z. i za onda §§. 4 i 7 zak. čl. XX. od 1840.

U ovom pako slučaju mora se uvažiti obzirom na gore iztaknutu i usvojenu okolnost, da je najme tuženo družtvo moralo znati za zakon od godine 1868 pod br. 1 ad II. i zatvor granice Štajerske, proglašen godine 1873, da isto nije odgovorilo dužnosti vozara, koje gore navedene zak. ustanove dosta jasno normiraju.

Vidi se najme, da je tuženo družtvo primilo loj za prevoz, a da se pri tom nije nimalo obziralo na ustanove njemu poznatoga zakona od 1868 br. 1 ad II., već da je primilo loj kao i svaku drugu robu, a nije učinilo ni jednoga koraka, da povjerenu mu robu od štete i propasti sačuva.

Nemože se naprotiv uvažiti opravdavanje tuženika, koji traži baciti svu brigu i odgovornost za povjerenu njemu robu na tužitelja kao predavaoca. Tako traži tuženo družtvo od tužitelja, da mu je imao jasno i točno naznačiti vrst predane robe, da je imao dalje kao obziran trgovac izboditi za loj prevoznu dozvolu, a to je posve neopravdano, jer tim traži od tužitelja nešto, što bi ovaj tek onda možebiti morao učiniti, da je znao odnosno znati morao za zakon cislitavski od god. 1868 br. 1 ad II.

Digitized by Google

Nemože se uvažiti ni opravdanje tuženika, koji se je htjeo zakloniti za §. 964 o. g. z., tražeći predstaviti uzapćenje robe kroz kužno povjerenstvo u Brežcih kao nenadan slučaj usljed neodoljive sile, razvite sa strane drž. vlasti, za koji po pomenutom §. nebi imao odgovarati. Slučaj predležeći normiran je zakonom, a potekao je usljed zakona kao nuždna posljedica istoga, te tako nije ni u obće, a najmanje za onoga, koji je odnosni zakon znati morao, nenadan. Tuženo družtvo, znajuć za propise zakona od 1868, moglo ga je, a kad je već robu primilo, i moralo ga je odkloniti, te tako „neodoljivoj" sili ipak odoljeti, a neučinivši to, pokazalo je isto veliki nemar i nehajstvo, te ima po §. 958 o. g. z. i §. 4 čl. XX. od god. 1840 tužitelju naknaditi štetu, koju mu je tim svojim nemarom prouzročilo, a koja po njegovom vlastitom priznanju iznosi 1575 for. 16 novč.

Prigovor tuženika, da je tužitelj u tovarnom listu br. 8 od IV. naznačio, da predaje 5 lagvića kemički-taljenoga loja, te da on tako nije bio dužan pribaviti dozvole za prevoz, mogao bi se uvažiti, te bi i cieloj stvari drugi vid dao, ali samo onda, da je ustanovljeno, da zakon od 29. lipnja 1868 netraži, da se i za kemičko-taljeni loj dozvola pribaviti mora.

To medjutim tuženik ničim dokazao nije. Iz paragrafa 6 zakona, koji je tuženik u prepisu pod br. 1 ad II. doprineo, vidi se samo to, da se može provoziti taljeni loj, ali jedino u slučaju, ako je zato unapred dozvola dobivena. A iz samog toga neda se još zaključiti, kao što to tuženik čini, da za provoz kemičko-taljenog loja nikakove dozvole netreba, tim manje, što u rečenom zakonu baš ničim nije izrečeno, da li je i kakova je razlika izmedju taljenoga i kemičko-taljenoga loja

Mora se naprotiv uzeti, da taljeni loj nije nimalo opasan za prenos govedje kuge, jer se inače provoz istoga nikako dozvolio nebi, a dozvola da se traži samo zato, da oblast može svoju kontrolu vršiti. Iz toga se opet mora zaključivati, da zakon od god. 1868 traži i za prevoz kemički taljenog loja dozvolu i to baš obzirom na to, da bude moguća kontrola vlasti.

Ponudjeni po tuženom dokaz kroz vještake ob okolnosti, da je kemičko-taljeni loj za prenos govedje kuge nepogibeljan, izpostavlja se po tom posve neodlučnim i suvišnim tim više, što iz priloga A. I., B. I., C. I. i 8. IV. nikako neproizlazi, kakove je naravi bio upitni loj, i što bi napose tuženo družtvo u prilozih A. I. i 8. IV., a kot. satnik u Brežcih C. I. opazilo bilo, da je kakova razlika izmedju taljena i kemičkotaljena loja.

S druge strane mora se uvažiti prigovor tuženoga družtva, da nije dužno odštetiti tužitelja za vozarinu sa 37 for. 73 novč. i to s razloga, što je vozarinu do Brežcah zaista zaslužilo, dočim je glasom pri-

Digitized by Google

loga B. ad I. nezasluženu vozarinu od Brežca do Graca tužitelju natrag ponudilo. Morao se je dakle odputiti tužitelj sa svojim dalnjim zahtjevom, da mu najme tuženo družtvo ima povratiti 37 for. 73 novč. uplaćene provozarine sa 6% od dana tužbe.

Povratak vozarine pako od Brežca do Gradca nemogaše se tužitelju, premda po tuženom družtvu priznat, dopitati zato, jer nigdje nije naznačeno koliko iznosi, neizvjestne se pako tražbine nemogu osudom dopitati."

Usljed priziva tuženog željezničkoga družtva preinačio je kr. banski stol rješitbom svojom od 24. siečnja 1877 br. 694 odsudu prvoga suda, te svoju rješitbu obrazložio ovako:

Za riešenje prepora, nastavšega izmedju tužitelja Hermana S. i tuženoga c. kr. poveljenoga južno-željezničkoga druztva u Beču glede tražene po tužitelju oštete od 1575 for. 16 novč. a. vr. za 5944 funti loja po njem za odpremu na Ivana Hofmana u Gradac u Štajerskoj dne 23. lipnja 1873 predanoga na kolodvoru u Zagrebu, valja prije svega prosuditi dužnost osiguranja slobodnoga prevoza toga loja u susjednu pokrajinu Štajersku u tom, na koju od prućih se stranaka da je ova dužnost padala?

U vrieme za odpremu po tužitelju upravi tuženog družtva u Zagrebu predanog loja, vladala je, kako proizlazi iz parbenih spisa, u ovoj kraljevini marvinska kuga.

Da je tom prigodom i povodom iste kuge medja med ovom kraljevinom i susjednom pokrajinom Štajerskom zatvorena bila glede prevoza rogate marve i sviuh iz nje proizlazećih neobradjenih proizvoda, vidi se takodjer iz parbenih spisa. Tužitelj nemože dokazati, da mu ovaj zatvor nije bio poznat, a to tim manje, jer je obće poznato, da je zatvorenje medje ove i u ovih kraljevinah javno proglašeno bilo. A tim bolje pako moralo je to poznato biti tužitelju, koj je vodio glede upitnoga loja trgovinu sa Štajerskom, dotično sa trgovcem Hofmanom u Gradcu, komu je loj odpremao.

Tuženičko družtvo dokazalo je prilogom pod br. 1 ad II. državne odredbe one obstojeće, i u dotično vrieme obstojavše u Štajerskoj glede prevažanja proizvoda od rogate marve za vrieme trajuće u susjednoj hrvatskoj kraljevini marvinske pošasti, s tim, da je za ove naredbe tužitelj morao znati.

Obzirom na to, da je tužitelj trgovao lojem s Ivanom Hofmanom u Gradcu, a znajuć, o čem se ni dvojiti nedade, o zatvorenju medje, ako mu nisu bile poznate po tuženiku pridonešeni propisi pod 1 ad II. u Štajerskoj obstojavši, imao je dužnost dobaviti si prije odpreme loja znanje o navedenih u Štajerskoj obstojećih naredbah glede prevoza marvinskih proizvoda u ono doba ovdje u Hrvatskoj obstojavše pošasti, a

Digitized by Google

tu dužnost mu je po naravi posla njegovog trgovinskog nalagala već njegova dužnost, po kojoj se je imao poskrbiti, da poslani loj dodje na mjesto svoga opredieljenja, kamo se je on taj loj dostaviti obvezao bio na temelju pisma Ivana Hofmana od 20. lipnja 1872 priloženoga tužbi pod D., usljed kojega pisma je on odpremu loja preduzeo bio.

Uvaživ s toga, da obzirom na ove okolnosti: što je tužitelj trgovinu loja tjerao sa Štajerskom, njega glede nastavše mu štete nemože izpričati po njemu navedeno tobožnje neznanje upitnih propisa za Štajersku u pošastno doba obstojavših glede provoza marvinskih proizvoda iz Hrvatske.

U tih propisih pod br. 1 ad II. odredjeno stoji, i to pod §. 6 zakona, da se pod uvjeti u §. 5 zakona označenimi, sa dozvolom zemaljskoga glavara u obstojećem slučaju zatvorenja medje, iz okolice od pošasti proste ali nalazeće se u zemlji marvinskom pošašću okuženoj, taljeni loj u Štajersku prevažati može tako, da je prevoz ovaj odvisnim učinjen od ove dozvole zemaljskog glavara štajerskoga, ali ta se je dozvola imala dokazati; po §. 13 iste naredbe bio je pako prevoz sirovog loja posve zabranjen.

Nastaje sad pitanje: tko je imao za prevoz toga loja, ako je bio taljeni, dozvolu zemaljskog glavara štajerskoga pribaviti?

Tuženo željezničko družtvo ima se u tom obziru smatrati kao svaki ini prevozitelj.

Prevozitelji tako po zakonskom članku XX. god. 1840 imenito po §§. 3, 4 i 5 kao i po općem gradjanskom zakoniku, imenito po §§. 970 i 1316 toga zakona, dužni su samo jamčiti za štetu, koja se na robi njima za prevoz predanoj prouzrokuje budi po njih, budi po njihovih ljudih u vrieme, dok se roba nalazi na njihovoj brigi i za prevoza, već s toga dakle, čim je državna vlast uzaptila robu t. j. loj tužiteljev povodom neobdržavanja njezine naredbe pod br. 1 ad II., nemože tuženo družtvo odgovarati za štetu, tužitelju tim uzapćenjem nastalu.

Navedeni zakonski propisi neustanovljuju za prevozača nikakovu dalnju kakovu dužnost budi glede slobode prevoza kakove robe, budi glede mogućnosti dostavljenja ove robe na mjesto opredieljenja, ako ova dužnost neproizlazi iz samoga čina prevažanja; da bi pako šteta tužitelju iz prevažanja robe bila nastala, to on nedokazuje, niti nenastoji dokazati.

Odavlje sliedi, da čim je, kako je gore razvijeno, tužitelj morao sam znati, pod kojimi uvjeti i kojim načinom on smije i može svoj loj u Gradac odpraviti, obzirom na naredbu pod br. 1 ad II. mogao i morao je i on sam, i jedino on u dužnosti imati, pribaviti svomu loju slobodu prevoza t. j. izposlovati od zemaljskog glavara štajerskog dozvolu za prenos loja, koju dužnost mu je već sama narav trgovinskog prometa nalagala, a to tim bolje, jer se je po §. 6 naredbe pod br. 1

Digitized by Google

ad II. dozvola za prevoz taljenoga loja po zemaljskom glavaru štajerskom podieljivala samo pod uvjeti u §. 5 iste naredbe propisanimi, ovi pako uvjeti su bili: da se je imalo izkazati, da loj neproizlazi iz okužene okolice, i da nije bio u okuženom mjestu u skladištu, to pako je tim manje mogla i morala izkazati uprava tuženoga družtva, već je to mogao i imao jedino tužitelj izkazati, komu jedinom kao trgovcu i liferantu loja to mogaše poznato biti, pa se je to izkazanje prije učiniti imalo, nego li je loj za odpravu predan bio; s toga pako nipošto ni po kom zakonu nije mogla dužnost pribavljenja ove dozvole nadležati upravi tuženičkog družtva, budi u Zagrebu budi u Brežcih, koja je samo imala na to paziti, da nesmije za prevoz preuzeti sirovi loj.

Uvaživ pako glede vrsti loja tužiteljevog to: da je tužitelj u tužbi pod A. ad 1. pridoneo dokaz o tom, da je on poslao „loj" prosto označen bez dodatka, premda u tužbi navadja, da je bio taljeni loj,

ali vidiv, da je tuženo družtvo u odgovoru na tužbu poreklo, da je taj loj bio „taljen", pa da je usljed ove poreke tužitelj u protuodgovoru pozvao tuženičko družtvo, da dokaže vrst loja toga i da je u posljedici toga tuženičko družtvo u drugotnici pod br. 8 ad IV. pridonielo dokaz tovarnim listom o tom, da je tužitelj upravi družtva tim listom loj označio kao „kemičko-taljeni";

vidiv s toga, da tim dokazom tuženik nije izveo nedopuštenu novotu, jer je vrst loja već u odgovoru porekao, a usljed poziva tužitelja istu vrst u drugotnici kazao; vidiv s toga, da tim tuženik nije sagriešio proti propisu §. 58 g. p. p.;

uvaživ u tom pitanju to: da se kemičko-taljeni loj držati može po općem znanju za onaj marvinski proizvod, koji je jurve posvema izradjen, i kojega prevoz bi bio i u pošastno doba slobodan;

pa vidiv ovdje i to: da je tužitelj sa po njem podpisanim tovarnim listom pod br. 8 ad IV. upravu družtva tim, što je svoj loj označio „kemičko-taljenim", koj bi mogao za prevoz slobodan biti, zaveo na to, da je uprava istog u Zagrebu primila taj loj za mogućan slobodan prevoz, bez da bi u tu svrhu potrebita bila dozvola zemaljskog glavara štajerskog, dočim prosti taljeni loj po naredbi pod br. 1 ad II. nije smatran bio za takvi, kako se razumjevati može, koj se bez osobite dozvole prevažati može;

pa vidiv s toga, da ako je tim po tužitelju načinjenim zavedenjem uprave tuženoga družtva tužitelj kroz to štetu trpio, te da loj po njem krivo za „kemičko-taljeni" označen i kao takav odpravljen u Brežcih po kužnom povjerenstvu nenadjen za takav loj, već samo za prosto-taljeni, ili za sirov loj, pa zato uzapćen i po naredbi gradačkog namjestničtva za korist erara prodan bio: to se krivnja s bog toga obzirom na gore razvijena nipošto nemože pripisati upravi tuženog družtva,

Digitized by Google

već ostaje ona jedino na samom tužitelju, koj je i vrst svoga loja krivo označio na izpravi pod br. 8 ad IV., i ako je loj bio prosto taljen, propustio za njega pribaviti dozvolu za prevoz; ili napokon, ako je loj sirov bio, ovoga za prevoz posve zabranjenoga za odpremu pod vršću „kemičko taljenoga" loja prevarno predao.

A napokon, ma bi taj loj doista i kemično taljen bio, što ipak tužitelj nije dokazao, nemože se nazrieti iz smisla §. 6 naredbe pod br. 1 ad II., koji samo govori o taljenom loju, da nebi samo tužitelju nadležalo bilo od svoje strane brigu nositi o tom, da mu loj slobodan prevoz dobije.

Obzirom na sva ova, nemože se tuženo družtvo obsuditi, da odšteti tužitelja, nego se mora tužba njegova odbiti, i tim osuda prvoga suda preinačiti.

(Konac sliedi.)

II. Kazneno-pravni.

Prinos k nauci o prevari.

Osudom prvoga suda u P. odsudjen je I. K. s bog zločina prevare po §§. 197 i 200 k. z., jer je mjenicu, glaseću na 80 for., od koje svote bijaše 26 for. odplaćeno, te je po tom tražbina iznosila samo 54 for., u podpunom iznosu prividno dalje žirirao i utužio, pa ovim lukavim činom zaveo sud u bludnju, usljed koje mogao je prihvatnik mjenice oštećen biti za 26 for.

Proti ovoj osudi podnio je obsudjeni žalbu ništovnu radi krive uporave zakona. Ali je najviši sud bečki odbio ovu žalbu sa sliedećih r a z l o g a:

Obtuženi poriče, da u njegovom djelu ima obilježja zločina prevare pa tvrdi, da se giriranjem ma i izplaćene mjenice nemože obzirom na narav mjen. pogodbe počiniti kaznjiva prevara, jer je prihvatnik uzprkos dionoj odplati mjenične svote, ako ova nije na mjenici odpisana, dotično odbijena, ipak dužan neizplaćenu valutu po mjen. pravu izplatiti; ako se dakle ovaka mjenica dalje girira, neima u tom ni kaznjive lukavosti niti zavedenja u bludnju; na dalje da se u tom, što se utuži prava i istinita mjenica, bila ova diono ili ciela izplaćena, nemože viditi zavedenje suda u bludnju, jer ako se traži putem parbenim izplata tražbine pravno nepostojeće, u koliko se na podkriepu ove tenavode izprave i dokazi podpuno falsificirani, nemože se tim ni sudac ni stranka zavesti u bludnju.

Ali ovi prigovori nisu osnovani, jer je prvi sudac ustanovio,

Digitized by Google

da je obtuženi upotrebiv na svoju korist propušteno odpisanje dione uplate od 27 for., mjenicu, iz koje je imao tražiti samo 54 for, u punom iznosu od 80 for., prividno dalje girirao pa onda utužio, čim je zaveo sud u bludnju, da nanese prihvatniku štetu od 26 for. U ovom konstatiranom učinu nalaze se sva obilježja prevare, pri čem valja još naglasiti ovo: ako u kontencioznom postupku jedna stranka navede neistinite činjenice, to je drugoj moguće braniti se, pa se s toga ovakav postupak nemože smatrati lukavim t. j. spretnim koga prevariti; ali u svih onih slučajevih, gdje sudac prema postojećim propisom postupnika mora vjerovati jednostranim tvrdnjam tužitelja i ne saslušav protivnu stranku, gdje on mora na temelju doprinešenih formalno nepobitnih dokazala odluku svoju izreći: tu se na fraudulozno navadjanje neistinitih činjenica svakako moraju uporaviti obilježja takovoga zavedenja u bludnju. Zato se nemože ovdje govoriti, da je zakon krivo uporavljen, da se na ovaj slučaj nebi smio uporaviti pojam prevare, pače on se mora, zato je valjalo odbiti žalbu ništovnu obtuženoga.

Književnost.

„Nauk o meničnom pravu, po Renou, Braunu i dr. izradio Andrija Gjorgjević. Beograd 1881.“ Str. 149 u osmini. Ciena knjizi 1 for. 20 novč.

(Nastavak.)

Ustanovljujuć u §. 1 („Odredba menice“) pisac pojam mjenice osvrće se mimogredce i na postanak njezin, te drži, da to pitanje još nije na čistac izvedeno. Nama se čini, da je s tim pitanjem danas već znanost prilično na čistu, imenito odkada je Endemann u posebnom djelu to pitanje temeljito i obsežno razložio.[1]

Razpravljajuć pisac u istom paragrafu pitanje o trassiranju ili izdavanju mjenice, dieli on mjenicu u dve „glavne vrste: sobstvenu ili suvu i vučenu ili tudju menicu“ (str. 3). Ova razlika nije osnovana niti na naravi stvari niti na samom zakonu, jer „vučena“, ili bolje mjenica tezica, i mjenica tudja nisu pojmovi identični, buduć da je svaka tudja mjenica ujedno i tezica, ali nije svaka tezica, ujedno i mjenica tudja kao što je to slučaj kod trasirane vlastite mjenice. Ovu okolnost uzelo je u obzir pozitivno pravo i njemačko, i ugarsko i srbsko, jer se mjenice nedele u „sobstvene“ i „tudje“, već u „vučene“

[1] Vidi dr. Wilhelm Endemann: „Studien in der romanisch-kanonistischen Wirtschafts- und Rechtslehre“. str. 76 i sl.

Digitized by Google

ili „tezice“ i u mjenice vlastite. Pojam „tezice“ svakako je širji od pojma mjenice „tudje“. Bilo bi dobro, da je g. pisac ovu razliku potanje razložio.

Pogledom na pitanje o naravi mjenice pristaje g. pisac kao što i Renaud uz teoriju Thölovu, po kojoj je mjenica obećanje svote novca, te se osniva na pogodbi. Na temelju ove teorije razlikuje g. pisac različite vrsti mjen. obećanja (str. 5) i različite vrsti mjenbene pogodbe (str. 7). U tom pogledu neprigovaramo g. piscu, premda se ne slažemo s Thölovom teorijom, ali bi nam bilo milo, da je barem u opazci spomenuo neke od glavnijih teorija o naravi mjenice. Nipošto se pako nemožemo složiti s nazorom g. pisca, kad na strani 8 veli: „menični se ugovor smatra kao trgovački posao, bez obzira na to, da li su ugovorači trgovci ili ne.“ Ni po našem trgovačkom zakonu niti po onom, koji vredi u Srbiji nestoji ova tvrdnja absolutno, jerbo mjenbeni posao može biti poslom trgovačkim i po našem i po njemačkom trgov. zakonu, na koji se g. pisac pozivlje, samo onda, ako se ti mjenbeni poslovi ili obrtimice obavljaju, ili ako ih obavlja trgovac u izvršivanju svoje trgovine. Ovu istu misao izrekao je i Renaud na str. 51, pak se zato čudimo, da ju g. pisac nije usvojio. Isto tako ne možemo niti u trgovačkom zakonu srbskom naći osnove, na temelju koje bi se dala opravdati tvrdnja g. pisca.

Na kraju glave prve „prvoga odeljka“ razpravlja g. pisac o „predhodnom meničnom ugovoru“ (pactum de cambiando), te spominje „privremenu obveznicu“ (Interimschein) i „privremenu menicu“ (Interminswechsel). Oznaka privremene mjenice čini nam se preuzka, jer g. pisac pod njom razumieva izpravu, izdanu o predhodnom meničnom ugovoru „ako je ta izprava sačinjena u obliku menice i izdata radi obećane novčane vriednosti.“ Ovoj oznaci neima doduše s obćenitoga gledišta prigovora, osim što je ponešto nejasno stilizirana; nu pravi smisao privremene mjenice jest taj, da se pod njom razumieva mjenica izdana o valuti, kreditiranoj kod izdavanja druge mjenice. Ona dakle predpostavlja, da već postoji jedna mjenica, te da remitent njezin trasantu nije platio valute u gotovu, već da je mjesto nje izdao tako zvanu privremenu mjenicu. Premda se često ovakova privremena mjenica po remitentu prvobitne mjenice izdaje još prije nego li je on dobio tu prvobitnu mjenicu, to se ipak neradi ovdje uvjek istom o kakovom pactum de cambiando. Bilo bi mnogo jasnije, da je g. pisac ovu razliku izveo, jer onda za stalno nebi bio naprosto uztvrdio (str. 8): „ovakovi ugovori razpravljaju se po obštem gradjanskom zakonu a ne po meničnom“, jer se i privremena mjenica kao svaka druga prosudjuje po pravu mjenbenom.

U glavi drugoj razlaže g. pisac mjenbenu sposobnost, te navodi

Digitized by Google

potanje ona ograničenja u pogledu pasivne mjenbene sposobnosti, koja ustanovljuje trgovački zakon Srbije. Ako i gdje to je u ovom poglavju bilo neobhodno nuždno osvrnuti se na propise ugarskoga mjenbenoga zakona, koji se upravo u ovoj točki jako razlikuje od zakona srbskoga.

U glavi trećoj govori se napose o „meničnom pismenu", te pisac ponajprije u §. 8 razmatra pojedine bitne „sadržine" mjenice. Budući da bi g. pisac prema naslovu „prvoga odjelka" ovdje imao razpravljati samo ob općenitih načelih, to je na ovom mjestu valjalo razpraviti jedino ona bitna svojstva mjenice, koja proizticu iz same naravi stvari, a o drugih bilo je umjestnije pobliže govoriti u §. 16, gdje pisac nabraja ona bitna svojstva, koja mjenica mora imati po zakonu valjajućem u Srbiji. Prema tomu vidjelo bi se n. pr., da oznaka mjesta gdje je mjenica izdana, po naravi same stvari nespada na bitna svojstva, a isto tako, da po o b ć e n i t i h n a č e l i h n. pr. nestoji tvrdnja „ako se izdavaoc ne ume podpisati, može ga podpisati neko drugi, no tada pored podpisa ovog podpisača valja da se podpišu još dva svedoka, s označenjem „svedoci" (str. 16)." Ovakova odredba vriedi istina po zakonu trgovačkom u Srbiji, ali imade zakona koji u obće nedopuštaju, da oni, koji neumiju pisati, izjave mjenbenu izjavu mjesto podpisom križem ili inim ručnim znakom, ili ako to i dopuštaju, tada zahtievaju ovjerovljenje toga znaka po sudcu ili javnom bilježniku.[1] Isto tako nezahtjeva narav stvari, da se svota novčana mora slovi označiti (str. 17), to je po promet s mjenicami istina vrlo koristno, a zahtjeva to i zakon u Srbiji, ali ova okolnost niti je za pojam i bivstvo mjenice nuždna, niti spada u §. 8 već u §. 16.

Na str. 18 spominje pisac izmedju ostaloga i „menice po vidjenju" te „menice s odredjenim rokom", a ove posljednje djeli u „vašarske i prazničke" mjenice, te u „tačne" mjenice. Bilo bi preglednije i jasnije, da je g. pisac mjenice „po vidjenju" nazvao možebiti „pokaznimi" mjenicami, te da je ovu kategoriju razdielio u dvie vrsti: u „mjenice na vid" (reine Sichtwechsel) i „mjenice poslje vida" (Zeitsichtwechsel). Isto tako se neslažemo s oznakom mjenice „s opredieljenim rokom", jer je svaka mjenica bez razlike mjenica s opredieljenim rokom, budući da je bitni uvjet svake mjenice, da u njoj bude opredieljen rok izplate. Zato neodobravamo, kad gosp. pisac kao posebne vrsti ove tobožnje glavne kategorije označuje mjenice sajamske i dnevne (a ne „tačne", kako jih nazivlje g. pisac).

Oznaku mjesta na kojem se ima mjenica platiti, trebalo je raztumačiti nešto jasnije; po izjavi g. pisca, nebude li označeno mjesto izplate ima se kao takovo smatrati kod mjenicah tezica mjesto ono

[1] Vidi čl. 94 njem. mjenb. reda i §. 104 ugar. mjenb. zakona.

Digitized by Google

„u kojem živi trasat, a kod sobstvenih ono, u kojem živi trasant.“ Gosp. pisac bio bi dobro učinio, da je ovu zakonsku predmjevu potanje razložio, jer se niti iz njegova obrazloženja na str. 19, niti onoga u §. 16 nemože razabrati, da to mjesto na kojem „živi trasat“ mora biti u mjenici izrično onda označeno, ako je izpuštena posebna oznaka mjesta izplate. U pogledu mjenice vlastite izpravljena je ova netočnost na str. 47, isto tako kao što je na str. 28 i pojam domicilirane vlastite mjenice korektnije označen. Čini nam se naime, da je odviše općenito rečeno, da je vlastita domicilirana mjenica ona, koju platiti valja u mjestu u „kojem živi trasant“ (str. 19.), jer se može na mjenici kao mjesto na kojem živi izdatnik, označiti mjesto posve različno od mjesta, na kojem je mjenica izdana, pak ako nebude uz to spomenuto posebno platište, to ipak mjenica nije domicilirana. U pomanjkanju naime posebnoga mjesta za izplatu odlučuje i po zakonu Srbije mjesto, na kojem je mjenica izdana. Usljed navedenih oznaka jedn ga te istoga pojma, samo će se čitatelj smesti; trebalo je dakle na str. 19 pojam domicilirane mjenice posve izostaviti, ili se je imalo umah ovdje sve ono navesti što je rečeno u §. 28. U obće bi bilo dobro, da je g. pisac posve spojio razlaganje §. 8 s onim §. 16, jer bi time bio u svom razlaganju jasniji, a izbjegao bi i nekim opriekam, koje makar samo i na oko postoje.

Tvrdnja g. pisca na str. 20, da se po sebi razumieva, da neće vrieditи mjenica, ako je napisana kredom na dasci, stolu itd. nečini nam se u toliko stavnom, jer može nastati slučaj, da i kod takove mjenice može postojati ozbiljna nakana, da se je nietko htio mjenbeno obvezati. Naše je stoga mnenje, da i mjenice napisane kredom ili ugljenom na dasci ili stolu mogu biti valjane, ako samo ta ozbiljna nakana u istinu obstoji.

Na strani 21 govori g. pisac o tako zvanoj recta mjenici i recta naledji, te naglašuje, da je posljedica ove posljednje ta, da nevriede „o n i p r e n o s i, koji su poslje njegovog stavljeni“, t. j. poslje prenosa ovakovoga recta-indosatara. U srbskom trgov. zakonu nenalazimo o tom istina nikakove ustanove, ali ovakova posljedica recta naledje nije osnovana niti na naravi stvari niti na ustanovah zakona njemačkoga (vidi čl. 15). Posljedica recta naledje jest ta, da kasnije naledje nevriedi samo o b z i r o m n a o n o g a i n d o s a n t a, koji je prenos zabranio, dočim su one u mjenbeno pravnom pogledu podpune kriepostne i napram prijašnjim i napram kasnijim indosantom.

Isto tako nečini nam se izpravnom oznaka nuždne adrese, pod kojom pisac razumieva: „kad izdavač ili koji prenosač (indosant) još n e a k c e p t i r a n e v u č e n e m e n i c e p o r e d a d r e s e t r a s a n t o v e stavi adresu još kakovog lica za slučaj, ako nebi t r a s a n t menicu ak-

Digitized by Google

ceptirao, da se ovom drugom licu (adresatu po nuždi) radi akceptacije podnese.“

Odlučno je krivo reći, da se nuždna adresa stavlja samo radi akceptacije, a još je netemeljitije, kad se tvrdi, da se ta adresa stavlja pored adrese trasantove, ako nebi prvi trasant mjenicu akceptirao. Po ovom shvaćanju, i neglededć da trasant u obće i nedolazi do akceptacije, nebi kod mjenice vlastite moglo ni govora biti o nuždnoj adresi, pa ipak se kod vlastite mjenice može staviti nuždna adresa, samo dakako, da u ovom slučaju ta adresa ne može biti stavljena radi prihvata već samo radi izplate. Čudimo se, da se g. pisac nije držao ovdje oznake Renaudove.[1]

U obće nam se čini, da čitava razredba §. 9 glede sporednih umetaka u mjenici neodgovara pojmu stvari, te da veoma pomrsuje jasnoću predmeta. Gosp. pisac imao je ovdje označiti one umetke, koji se u mjenicu stavljaju, a nespadaju medju bitne potrebštine mjenice, kao što je n. pr. po nekih zakonih oznaka valute, oznaka po naredbi itd. Tu je valjalo izostaviti i u posebnom paragrafu razpraviti „sporedne umetke“ kao što: naledju i domiciliranje mjenice, intervenciju i jamstvo mjenbeno, buduć su to posebne samostalne mjenbeno pravne izjave, koje su različite od tako zvane temeljne i prvobitne mjenbene izjave. t. j. od mjenice u pravom smislu rieči, te koje upravo za svoju valjanost predpostavljaju obstanak i valjanost mjenice. Bilo bi s toga uputnije, da gosp. pisac takove samostalne mjenbene izjave nije niti nazvao „sporednimi umetci.“

U §. 11 razpravljaju se mjenice „falsifikovane“ ili lažne. Ovdje bi bilo dobro, da je g. pisac i po nazivu razlikovao mjenice, u kojih je podpis mjenbenog dužnika lažan od onih, u kojih je ostali sadržaj mjenice krivotvoren. Nipošto pako neodobravamo, da je gosp. pisac medju „falzifikovane“ mjenice onako naprosto pribrojio i mjenice izmišljene, ili kako jih on takodjer zove mjenice „podrumske“ (Kellerwechsel). Pa ako bi se ob ovih mjenicah donekle još i moglo reći, da spadaju u red mjenica lažnih, nemože se to nipošto uztvrditi o tako zvanom mjenčarenju, ili kako ga g. pisac nazivlje „menično utrkivanje“ (Wechselreiterei). U obće je g. pisac jedno s drugim zamienio, te nije ni označio pravoga pojma o mjenčarenju.

Pogledom na razložbu g. pisca o duplikatih i o prepisu mjenice pripomenuti nam je, da nije od nužde, kako se tvrdi na str. 25, da se

[1] Vidi Renaud ibid. str. 233: „die Nothadresse (Hülf- oder Nebenadresse) ist eine Adresse für den Fall der Noth, d. h. die Bezeichnung einer anderen Person als des Trassaten, resp. Ausstellers des indossirten eigenen Wechsels auf dem Wechselbriefe selbst, einer Allonge oder Copie mit einem an dieselbe gerichteten Zahlungsauftrage für den Fall, dass der Wechsel trassirtermassen nicht honorirt werden sollte.“

Digitized by Google

naznači, po kojem će se duplikatu mjenica platiti, jer su u tom obziru svi duplikati jednaki, a isto tako nestoji tvrdnja g. pisca, da je kod kopije „vazda nuždno, da se uz prepis i original pridruži“. Jer kad bi to bila istina, čemu onda prepis? Tada bi se posvuda osujetila svrha njegova, a on niti bi se rabio za indosiranje niti za kvitiranje izplaćene mjenbene svote.

(Nastavit će se.)

Viestnik.

Hrvatskomu saboru, koji se je sastao 14. ožujka, podniela je vlada na razpravu proračun (budget) za god. 1882. Taj je proračun razpravljen u odboru, a sada razpravlja se u plenumu sabora. Vlada predloži ovo: za potrebe sabora 50.000 for., za bana 26.000 for., odjel za unutarnje poslove 1,904.062 for.; odjel za bogoštovje i nastavu 567.952 for.; odjel za pravosudje 1,237.840 for. Ukupno 3,821 854 for. Po tom iznosi preliminar potreba za tekuću godinu 218.390 for. više nego li za g. 1881. Ovaj ljetošnji veći iznos potreba ovako se razdieljuje: za potrebe sabora ići će se više 10.000 for.; za unutarnji odjel 68.762 for., za odjel bogoštovno-nastavni 69.045 for.; za pravosudni 70.583 for. Sabor nije u bitnosti promjenio stavka vladine osnove.

Osim ove podniela je vlada saboru a) osnovu zakona, kojom se ovlašćuje kr. hrv.-slav.-dalm zemalj. vlada na pokrivanje potreba unutarnje samouprave kralj. Hrvatske i Slavonije za vrieme od 1. travnja do 1. svibnja 1882; b) osnovu zakona, kojom se preinačuje, odnosno nadopunjuje ustanova §. 24 zakona o mjestnih sudovih; c) osnovu zakona o preinaci zakona ob uredjenju zdravstva u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji od 15. studenoga 1874.

— G. Marian Orlovski, pristav okružnoga suda u Bihaću, pristupljuje prav. družtvu kao član.

— G. Tadija Smičiklas, prof. poviesti na kr. gim. zagreb., imenovan je redovitim profesorom za hrvatsku poviest na kr. hrv. sveučilistu Franje Josipa u Zagrebu.

— Odvjetnička taksa još se samo u Hrvatskoj i Slavoniji pobire, pa bi ju u istinu trebalo dokinuti. Ali ne samo nju nego i više toga, što bi se dalo postići jedino novim, duhu vremena, potrebam i odnošajem sadanjim udešenim odvjet. redom. Odvjet. stališ morao bi tim više o tom nastojati, što se je inače bojati, da drugačije neće tako skoro doći do novoga odvjet. reda. Sjećamo se, da je još prošle godine u Zagrebu obdržavani sastanak odvjet. izabrao odbor, koji je pozvan izraditi osnovu odvjet. reda. Nebi bilo baš suvišno, da taj odbor uvjeri ostali sviet, da u istinu radi.

— Prieki sud. Za kotar slunjski proglašen je prieki sud za zločin paleža, počam od 19. ožujka o. g.

— Barun Ed. Kušlan, kr. financ. nadsavjetnik preminuo je naglom smrti 28.te sahranjen 29. ožuj. o. g. na skupnom groblju. A 15. ožuj. preminu Jov.

Digitized by Google

Zakonik grada Kastve i zakon občine Veprinske.

(Konac.)

U svakom slučaju nije moguće podpuno odricati upliv Italije na slavenske občine jadranskoga mora u obće, a na Kastvu i Veprinac napose. Ako u Poljskoj i Českoj vidimo tip slavenske države, koja se je razvila pod uplivom njemačkoga prava, to vidimo ovdje novi tip slavenske države, razvijene pod uplivom talijanskoga prava, premda u mnogo slabijem stepenu.

Da čitatelj laglje uzmogne razlikovati originalne strane ovih zakona od strana pozajmljenih, predpostaviti ćemo ovdje s početka unutarnje ustrojstvo svake pojedine občine, a zatim njihov uzajamni odnošaj.

„Občinom (komun) nazivaše ovdje naselbinu (poselenie), koja se zove „grad", u savezu sa drugimi otvorenimi naselenji — seli. Kako ove tako i one vezane su medjusobno jedinstvom imovnih prava na zemlju (kontradu) i jedinstvom občinske uprave; državna prava občine na zemlju kano na teritorij nisu razlučena od privatnih prava občine. Stanovnici grada i okružja — kontrada — jesu ravnopravni članovi občine; posljedni diele sa prvimi ista prava i dužnosti. U zakonu bar neima ni spomena o kakovom ograničenju prava mladjih občina. Središtna (centralna) občina dieli se na dielove po dviema (do-historičkim) sustavima: imenito sustav desetni — na desetke, po kom se Kastva dieli na 12 dielova, i sustav teritorialni — na čete, kojih je u gradu tri. Stanovnici, „pulčani" (pučani, občinari) „polk", ne diele se u nikakove klase, izim neki povlastica, savjetnika, o kojih ćemo kasnije govoriti.

Došavši pod vlast Austrije občine su pretrpjele samo jednu promjenu: mjesto prijašnjih domaćih knezova (na primjer u Veprincu — Favalića) dolaze namjestnici — „kapetani", postav-

Digitized by Google

ljeni od austrijskih hercoga. Veprinac je podpao pod kapetanat Kastve. Odnošaj kapetana napram občinskoj upravi bijaše sliedeći: U Kastvi on tri puta predsjednikuje sudu, sastavljenom od občinskih sudaca i starješina, za riešenje priziva. Drugog sudjelovanja u občinskoj upravi neima on nikakova: u Veprinac kapetan dolazi samo kada je „vieće“, koje se sastaje tri puta na godinu. U ostalom on može doći i drugom prigodom, na primjer: ako se dogodi kakav veliki zločin, Veprinci „šalju po kapetana.“ Manje važne poslove riešavaju občinski organi sami „bez kapetana“. Zatim se sva ostala uprava nalazi u rukuh občinskih oblasti. Ali zato je občina morala plaćati porez na korist kapetana i države; imenito Kastva plaća godišnje 100 maraka (svaka marka po 8 libara), „koje oni moraju medju sobom skupiti i u nedjelju poslje sv. Martina izplatiti“. Osim toga grad plaća desetinu od vina, janjadi, koza i svakoga hljeba. Za ovo pako Valput (Vogt) dužan je svake godine jedan put ugostiti starješine i plebanuša, što se zove kraljevski pir. Vino, koje se skuplja za desetinu mora grad sam prodati (uz najveću tržnu cienu); tim se načinom desetina izplaćuje u novcu. Izim toga kapetanu se daje na uživanje njeka občinska imovina: dom (kuća, stan), koji se u ostalom smatra vlastničtvom austrijskoga hercoga, sjenokoša, vinograd u Kastvi, i k tomu moraju mu raditi kmetovi jednoga zato odredjenoga sela.

Na posljedku kapetanu pripada jedan dio sudskih globa. Isto tako plaća Veprinac „gospodi“ 21 marku i 5 libara svake godine, zatim ima davati desetinu od žita, vina i janjadi; iz ove desetine četvrti dio ide popa, a ostala tri diela „gospodarskoga“ vina i žita moraju se prodati uz cienu, koju uglave susjedi sa činovnikom. Na Jurjevo činovnik broji ovce, a tko hoće svoje odkupiti, plaća po 12 soldi. Ali kapetan ne živi u Veprincu nego samo dolazi, te je zato za izdržavanje kapetana za vrieme njegova dolazka potrebno novih troškova; kada on dolazi prigodom tri puta u godini skupljajućega se vieća, to mu od župana idu tri jeda (objeda); ako li je kapetan došao kakovom izvanrednom prigodom, n. pr. ako se je dogodio kakav zločin, to se on izdržaje na račun zločinca, ako je takav pro-

Digitized by Google

nadjen, a ako nije, tad na račun občine. Občina nije obvezana davati kapetanu konje. Ove nam ustanove jako napominju zakon Ruske Pravde, o „virnicih“ i uzakonenja ustavnih (ruskih) gramota o namjestnicih. Može se toga misliti i uzeti, da su i drugi odnošaji kod ruskih občina bili ovim jednaki.

Občinom upravljahu izabrane oblasti i narodna skupština. U Kastvi nalazimo kolegiju starješina, imenito njih 12. Izmedju njih biraju se svake godine dva sudca, koji, pomagani ostalom desetoricom, obavljaju sve sudske i administrativne funkcije: ona desetorica pomoćnika zovu se savjetnici.

Kolegij od 12 starješina sastavljen je od doživotnih članova. Čini se, da se je kušalo stvoriti iz nje zatvoreni kolegij, kao što je to bilo u srednjem vieku kod gradskih občina, gdje je čast viećnika bila nasljednom, ili pak je sva vlast izborna predana bila u ruke kolegija, da si sam naznačuje članove. Ali zakoni slavenskih občina smatraju ovakove pokušaje zloporabami, tako zakon od 14. siečnja 1614 naredjuje: „kada jedan dvanajstorice viećnika umre, to se mjesto njega mora birati drugi dobri čovjek, koj bi njemu bio ravan, a nesmije ići po nasljedstvu ili po nagovoru.“

Kako rekosmo od kolegija starješina biraju se svake godine dva sudca u opredieljeno vrieme „kada sudce mienjaju.“

Prava i dužnosti sudaca opredieljuje se u zakonu ovako: prva im je dužnost suditi, pri čem se nalaze kod njih neki od starješina kao savjetnici (prisežnici). Tko nije zadovoljan sa riešenjem ovih sudaca, može prizvati na kapetana, koji rieša prizivne žalbe zajedno sa ostalimi starješinami. Zato sudci (a isto tako i savjetnici) moraju prisustvovati trikratnim godišnjim sjednicam kapetanskoga suda, pa i u onih izvanrednih sjednicah, koje kapetan sazivlje povodom kakove nuždne sgode.

Zakon ne opredieljuje izrično o kakovih kaznenih djelih mogu sudovi ovi odlučivati, ali se daje nagadjati, da kompetenciji njihovoj podpadaju sva djela bez iznimke, dakako uz pravo stranaka ulagati priziv na kapetanski sud.

Od gradjansko-pravnih prepora zakon napominje samo o dugovnih obvezah i o zalogu, dakako opet s pravom priziva.

Digitized by Google

Druga glava funkcija dvojice sudaca jest administrativna: „puk governat (upravlja) za svaku potrebu“; u pojedinosti oni imaju paziti na valjanost i izpravnost trgovačkih mjera i vaga, aretirati i zatvarati krivce, čuvati občinsku imovinu, šumu, pašnjake davati kmetovom sjenokoši i gledati, da se one pravedno diele. Osim toga pod rukovodjenjem sudaca nalazi se i specialna policajna vlast — satnik, načelnik občinske straže, i eksekutivna vlast kod suda; satnik mora uvadjati u posjed, hvatati, vezati i zatvarati krivce u tamnicu, čuvati ih u tamnici i voditi na mjesto kazne. On mora paziti, da se neporode požari. Občina je razdieljena na 12 dekada, i svaka dekada ima dati po kmeta na stražu pod načelničtvom satnika. Kasnije su (1585) ovaj broj stražara pronašli nedostatnim, te su pridodali još 20 kmetova. Straža stoji i danju i noćju kod gradskih vrata i svagdje gdje odrede sudci. Satnik sudjeluje i kod financialne uprave; no i za ovu upravu naznačeni su specialni izaslanici — markari (od rieči marka). Svake godine u „bielu nedjelju“ (prva poslje Uzkrsa) poslje službe božje skupe se pred crkvom sv. Trojice sudci, starješine i puk, te biraju iz svake čete po jednoga dobroga muža, svega trojicu. Nu tim se djelovanje prošlogodnjih markara nezavršuje; oni moraju zajedno sa novo izabranimi načiniti razpored poreza (100 maraka u korist države). Porez pada kako na sve gradjane tako i na ona strana lica, koja uzimaju u zakup od grada občinske paše i šume. Namet se odmjeruje obzirom na imovinu i sredstva poreznika. U ime nagrade za trud dobivaju markari svaki dan, dok se ne svrši razpored poreza, po 8 soldi. Kada je razpored poreza jednom gotov, to se skupljaju župnik (plebanuš), dva godišnja sudca i kancler (tajnik), koji kontrolišu, ovjerovljuju i potvrdjuju razpored. Nova tri izabrana markara dužni su pobirati ovaj porez i unašati ga u „valputiju“ (blagajnu). Porezni činovnici imaju pravo svakomu nepokornomu platiocu „rubat“ (zaplieniti i prodati) svaku imovinu. Ali prije „rubanja“ makar mora dotičnika u gradu opomenuti, da plati. Ako ova opomena ostane bez uspjeha, to se zaplienjena imovina tečajem dvajuh dana poslje rubeža (zapliene) proda na javnom trgu. Ako li se za utjerivanje poreza odašalje

Digitized by Google

oficial izvan grada, to trošak njegova puta plaća neuredni platilac. Kasnije su k nametu od 100 maraka dodane i druge „angariae“, dacije i štibre. Izplata se je njihova zatezala od godine do godine, zaostatci su svjejednako rasli tako, da je (god. 1585) bilo naredjeno: da se zaostatci imaju utjerati od ona dva sudca, koji se svake godine biraju, jer zakon drži da su neplaćanju poreza uzrokom neuredne oblasti.

Sve ove izabrane oblasti kao i sama kolegija stoje pod kontrolom narodne skupstine — vieća. Doduše viećem zove se i sudbena vlast, koja se sastoji od namjestnika, sudaca i savjetnika, ali isti taj naziv rabi se i za narodnu skupštinu.

Valja znati, da je i u ruskih općina, država (u Novgorodu i Pskovu), bilo izim narodne skupštine (vieća u pravom smislu), još i tako zvano malo vieće — sbor starješina (senata), koji se je najviše bavio riešavanjem sudb. poslova. Narod sudjeluje u upravi dvojakim načinom; prije svega uporedo sa povjerenstvom starješina, a zatim i drugim načinom u tako zvanom malom vieću: „od strani puka, ča se zove mali svet.“ Broj članova ovoga sbora iznosi takojer 12. Ovaj kolegij sudjeluje zajedno sa savjetom starješina kod riešavanja važnijih poslova administrativne struke i kod izdavanja obće obvezatnih naredaba. Ali za riešenje pitanja zakonodavnih (izdavanje novih zakona, te promjena ili popuna prijašnjih), sazivlje se vieće puka (naroda) Spomenici, nalazeći se u naših rukuh nedaju nam nikakovih podataka o sastavu ovoga vieća, zovu ga samo obćim imenom „pučka skupština“; odtuda ipak sasvim pravilno možemo zaključiti, da su u toj skupštini udioničtvovali svi punopravni članovi obćine. S druge strane isti nam zakoni pokazuju, da su djeca obajuh spolova kao i sluge, bili ograničeni u svojoj pravnoj sposobnosti vlašću glave obitelji (čl. 22). Nema sumnje, da je njih i u družtvenih poslovih podpuno zastupao njihov otac i „gospodar“. Vieće je dakle sbor otaca — gospodara.

Obćinski ustroj Veprinca neda se tako jasno predstaviti iz zakona one obćine, nalazećih se pred nami. Ipak i ono malo, što nam saobćuju ovi zakoni, daje nam podpuno pravo zaključiti, da se je družtveni ustroj ove obćine malo čime razlikovao

Digitized by Google

od Kastavskoga. I ovdje je občinom upravljalo vieće župana i starješina, koji se inače nazivaju savjetnici (čl. 16); njihova osobna prava ogradjena su većimi globami u kaznenom pravu. Tekućimi poslovi upravljaju izabrani za godinu dana župan, sudac i satnik. Svake godine „na dan tri Kralja" mali komun sa plovanom moraju izabrati župana, sudca i satnika, a i zabrane mora plovan zapriseći. (čl. 36).

Financijalnu pako upravu vrši samo jedno lice — „žreli", koji se ili izabire občinom i potvrdjuje vladom, ili ga izabire vlada, ali mora biti predstavljen občini, „imaju nam ga pokazat" i mora njoj priseći. (Čl. 34. „Zakon je mej nami i za gospodskog žreloga, da ga mi zberemo, a gospoda ga potvrde, i ta ima gledat kraleva prihodišća; jošče ako bi ga gospoda zbrali imaju ga nam pokazat; ako bude za nas, ima priseć na zakoni i more sedet z nami v pravde."). U običnih slučajevih narodnu skupštinu zamjenjuje mali komun, koji se sastoji od savjetnika i zastupnika, izabranih pukom.

Koliko je upravo bilo ovih posljednih nije poznato. Jednom prigodom, kada se je riešavalo pitanje o zamjeni običajnoga prava sa pisanimi zakoni, mali komun sastojao se od sva tri upravljajuća lica (dakle od župana, sudca i satnika), sedmorice štarješina i jednoga zastupnika, koga je puk birao. Kao što rekosmo, mali komun izabire ona tri oblastna lica; isto tako bira on nove savjetnike mjesto umrlih: „kada umre savjetnik, moraju naći novoga sami starješine u malom komunu, a tko nebi htio biti savjetnikom iliti drugim činovnikom („veljak"), plaća 1 marku, i ako je nuždno mogu ga starješine izabrati i po drugi put (čl. 37).

Naziv, „mali komun" upozoruje nas na existenciju velikoga komuna, to jest obće narodne skupštine. To nam pokazuje ovaj kratki zakon, o kom govorimo. Imenito, kada je mali komun odlučio zapisati zakone, to je njihovo zapisivanje i oglašenje proizašlo u skupštini, koja očevidno nebijaše ništa drugo nego narodno vieće.

Razmatrane ovdje crte občinskoga ustroja mogle bi biti dopunjene i ilustrirane i drugimi spomenici istih ovih občina;

Digitized by Google

žali bože, mi se sada njimi nemožemo poslužiti, ali se u ostalom nadamo, da je i ovo što smo do sada rekli, dovoljno za pokazati nam osnovna načela občinske organizacije i tipičnosti.

Ostaje nam sada još jedno pitanje: u kakovu odnošaju stoji jedna ovih občina prama drugoj?

Iz občine postaje država razširenjem njenoga teritorija ili savezom nekolikih susjednih občina, ili podjarmljenjem jedne občine drugom. Ovakov veliki savez občina zove se u drevnom ruskom državnom pravu zemljom, poslje knjaževinom, vlašću.

Na istoku se ovakovi savezi pojavljuju jako rano, još za samoga početka vjerodostojnih historičkih kazivanja. Naproti na slavenskom zapadu nikad nije ni bilo ovako velikih saveza občina. Ovdje mislimo, da nije mjesto iztraživati uzroke ovim neshodnostim, mi napominjemo samo factum.

U pojedinom primjeru fakat se ovaj potvrdjuje i u odnošajih Kastve prama Veprincu. Po zakoniku Kastve občina Veprinac nalazi se u velikoj ovisnosti od Kastve; naproti, po zakonih Veprinca občina je ova podpuno neodvisna od Kastve. U prvom čitamo (čl. 48): „Iz Veprinca i Mošćenice, kako se od staroga vremena („vodi") ima . . . dužni su svakoga obtuženika dovesti na sud pred kastavskoga kapetana i kastavsko sudište. U ostalom župani iz Veprinca i Mošćenice moraju biti prisutni kod ovoga suda." U zakonih Veprinca pako nalazimo: „Po našem običaju (zakonu) mi možemo ovdje u Veprincu vršiti sud nad svakim djelom, jerbo imamo podpuni stol i „rihtu", i nikad nismo mi išli u Kastvu ma na kakav sud; već ako nam je trebalo pomoći, to smo mi pozvali iz Kastve i Mošćenica po dva (sudca) ili po toliko koliko nam trebalo za podpuni sastav stola; a oni su isto tako od nas uzimali na pomoć." (čl. 41). Težko je iz ovoga razsuditi, tko ima pravo; jedno je samo očevidno, da se občine bore medju sobom za podpunu državnu samostalnost. Ovo nam jako napominje borbu Pskova sa njegovim predgradjem za pravo sudske vlasti, i borbu prividnih (mnimih) „starješina" Rostova i Suzdalja sa njihovim prigradkom Vladimirom, koji se toliko bio obogatio. Ali na istoku ova borba

Digitized by Google

uzimlje veliki obseg, dočim su ovdje neznatni sukobi medju najsićušnijimi općinami. Ali razlika se ne sastoji samo u tom; na istoku je već u početku historičkog života bila jedna „mati“ svih ruskih gradova — početna organizacija buduće velike države; dočim kod južno-slavenskih pomorskih općina ni u početku historije (za vrieme knezova hrvatske narodne dinastije) a ni kasnije neima težnje, da se općine dobre volje grupiraju pod jednom vlasti. I rezultati dakako izadjoše sasma protivni.

Ali konačni rezultati jesu djelo politike. Tko se ne bavi politikom, nego pravnom poviešću, taj i ovdje u ovih mikroskopičkih pojavih opaža iste zakone historičkoga života, i to ne zakone abstraktne, tičuće se čitavoga čovječanstva u obće, nego realne zakone historičkoga života jednoga plemena slavenskoga.“

Na svršetku svoga članka g. Vladimirsky-Budanov veli, da navodi tekst zakona Kastve i Veprinca, da se tako bolje opravdaju zaključci njegovi, ali priznaje, da se nije osudio predložiti „konačno i savršeno izdanje ovih spomenika“, jer bi za to trebalo original zakonika jedne i druge općine. Napokon se zahvaljuje prof. Miklošiću, koji da mu je učinio velikih usluga kod prevoda teksta i razjašnjenja tamnih mjesta. Mi smo već u početku spomenuli, da će tekst ovih zakonika izdati hrvatska akademija znanosti.

Exceptio falsi.

(§. 82 mjenb. zak.)

Pravničke i trgovačke krugove zanima sliedeći mjenbenopravni slučaj:

Petar Petrović izdao je mjenicu po vlastitoj odredbi na pet stotina forinti a. vr., označiv u njoj Pavla Pavlovića trasatom. Odnosna svota napisana je po običaju ponajprije na desnom kraju mjenice brojevi, a zatim u samom kontextu slovi, nu ipak tako, da dotični tamno naštampani prostor nije bio posve izpunjen slovi označujućimi svotu „pet stotina forintih.“ Petar Petrović stavi na tu mjenicu bielu naleđju, predade ju

Digitized by Google

zatim Pavlu Pavloviću, da ju prihvati, i onda escomptira kod Nikole Nikolajevića, a novac da sebi pridrži.

Pavlović napiše na mjenicu prihvat, a pred oznaku „500 for.“ stavi još jednu jedinicu (1), kod oznake pako novčane svote sa slovi napiše na prazno ostavšem prostoru pred rieč „pet“ rieči: „hiljadu i“, tako da je mjenica glasila na 1500 for. Dotični dodatci tako su napisani, da i kod pobližega razmatranja i obične pomnje svatko uzeti mora, da su potekli od isto one ruke, koja je napisala cieli sadržaj mjenice. Pavlović otide s tom mjenicom Nikolajeviću, koji mu eskomptira 1500 for., te primiv novac predade mu povrh mjenice još i eskomptnicu podpisanu po Petroviću, kojom se potvrdjuje primitak te svote. Nebudući mjenica u vrieme plaćena, bude po propisu protestirana, a zatim po Nikolajeviću dignut regres radi neizplate proti Petroviću. Nu ovaj neće da izplati mjenice u iznosu od 1500 for., već samo u svoti od 500 for. tvrdeć, da je on izdao i naledjio mjenicu samo u toj manjoj svoti, a Pavlović da ju je spotvorio na veći iznos.

Pita se sada: jeli prigovor Petrovićev osnovan, odnosno je li on obvezan putem regresa mjenicu izplatiti u iznosu od 1500 for. a. vr.?

Da se ovo pitanje uzmogne riešiti uzeti će svatko u prvi mah u pripomoć ostanovu §. 82 mjen. zakona o mjenici krivotvorenoj, osvrnuv se pri tom možebiti, u koliko bude trebalo, i na propis §. 92 o prigovorih dopuštenih po mjenbenom pravu.

Po ustanovi §. 82 mjen. zak. neima dvojbe, da onaj indosant, koji je indosirao mjenicu prije nego li je ona krivotvorena jamči mjenbeno pravo samo za onu svotu, koja je na mjenici bila napisana u vrieme njegove naledje. Bude li on uzprkos tomu pozvan na izplatu veće svote, do koje je mjenica krivotvorena, tada mu pripada prema §. 92 tako zvana exceptio falsi, koja proizti̇če iz samoga mjenbenoga prava. Nu da se tuženi uzmogne poslužiti prigovorom krivotvorene mjenice u smislu §. 82 zahtieva se, da je naledja postala perfektnom prije nego je mjenica krivotvorena; ona je pako perfektnom istom onda, kada a) indosant na mjenicu napiše na-

Digitized by Google

ledju, dakle barem svoje ime; zatim b) kada mjenicu preda indosataru. Prije predaje neima dakle naledja mjenbeno pravne krieposti.

Mogla bi doduše ob ovoj drugoj potrebi nastati dvojba prema tomu, kako se shvaća narav mjenice, nu ta dvojba u nazočnom slučaju nije od upliva, jer §. 82 mjenb. zakona naročito veli: „ako je mjenica krivotvorena, to su oni naledjnici, koji su mjenicu dalje podali itd.“

Dakle drugimi riečmi: exceptio falsi pripada mjenbenomu obvezaniku onda, ako je on mjenicu nekrivotvorenu bio već predao svojemu sliedniku, te ako je ta mjenica krivotvorena nakon što je već mjenbeno pravnim putem prešla iz ruke jednoga mjenbenoga interesenta u ruke drugoga. Ovakovo shvaćanje propisa mjenbenoga zakona nezahtieva samo jasno slovo zakona, to zahtieva i sigurnost samoga mjenbenoga prometa, ta glavna podloga cieloga mjenbenoga instituta — to jest trgovački kredit.

Da vidimo kako stvar stoji u našem slučaju.

Petar Petrović napisao je doduše na mjenicu bielu naledju prije nego li je ta mjenica bila krivotvorena na 1500 for., nu ta naledja nije bila perfektnom prije toga dogodjaja, jer je Petrović predao bio mjenicu Pavloviću ne u vlastničtvo već u svrhu, da on mjenbeni posao, koji se imao izvesti putem naledje, kraju privede, to jest, da tu mjenicu preda dogovorenomu medju njimi indosataru, te da od njega primi valutu. Dakle je naledja Petrovićeva postala perfektnom istom onda, kad je Pavlović u ime Petrovića dotičnu mjenicu predao bio na escompt Nikoli Nikolajeviću.

Iz toga sliedi: a) da je Pavlović bio samo mandatar Petrovićev, te da je kao takav, a ne kao indosatar ili kao vlastnik mjenice nju predao Nikolajeviću i od njega primio valutu; b) da je naledja postala perfektnom poslje kako je već mjenica krivotvorena, jer je medjutim, dok je Pavlović kao mandatar imao izpuniti nalog, na mjenici povišena mjenbena svota od 500 for. na 1500 for.

Usljed toga niti se može tvrditi, da je Petrović predao

Digitized by Google

mjenicu Nikolajeviću prije krivotvorenja, niti se može Petrović riešiti mjenbeno pravne obveze za cielu onu svotu, do koje je mjenica krivotvorena prigovorom, da on nije indosirao mjenice na 1500 for. već samo na 500 for.

Istina je doduše, da je Petrović na mjenicu stavio naledju bielu, te da je svaki posjednik takove mjenice legitimiran kao vlastnik; istina je dakle i to, da je i Pavlović, premda je prihvatio mjenicu mogao putem naledje doći u posjed njezin, te ako ona još nije dospjela, opet ju dalje prenieti. Kad bi se ova okolnost mogla uporaviti na naš slučaj, tada neima sumnje, da bi se i prvi dio §. 82 mjen. zak. ne samo mogao, nego i morao u obzir uzeti, jer bi tada Petrović putem biele naledje bio mjenicu „dalje podao“ Pavloviću, a ovaj opet Nikolajeviću. Nu sve okolnosti našega slučaja govore zato, da tomu nije tako, već da je Pavlović u i m e Petrovićevo, a ne kao samostalni vlastnik, mjenicu predao Nikolajeviću, te da je ovaj a ne Pavlović bio u istinu prvim indosatarom.

Mjenica o kojoj se ovdje radi izdana je po vlastitoj odredbi. Neupuštajuć se u razpravu o pravnoj naravi mjenice, koja glasi po vlastitoj odredbi, naglašujem samo to, da su po §. 5 mjenb. zak. takove mjenice podpune i prije nego li budu indosirane, te da je usljed toga dopušteno, da i na takovoj mjenici prva naledja bude bielom naledjom. Bio u ostalom razlog toj naledji koji mu drago, svakako stoji, da je po §. 11 mjenb. zak. svaki posjednik mjenice vlastan tu bielu naledju izpuniti. Dakle je mogao u nazočnom slučaju to učiniti i Pavlović tim, da je sebe na mjenici označio kao indosatara; a mogao je učiniti to i Petrović tim, da je umah izprvice napisao naledju podpunu.

Da je to učinjeno, tada bi ciela stvar faktično ovako izgledala: a) Petrović je mjenb. v j e r o v n i k (remitent i trasant) a Pavlović je mjenb. d u ž n i k (acceptant), i ujedno b) Petrović je mjenb. d u ž n i k (indosant) a Pavlović mjenb. v j e r o v n i k (indosatar). Isti ovakav odnošaj nastaje i onda, ako Pavlović biele naledje nebude izpunio, samo ako se Nikolajeviću ukazao bude kao blanco-indosatar. Nu u jednom ili drugom slučaju dvojimo, da bi Nikolajević htio eskomptirati mjenicu, jer bi pu-

Digitized by Google

vim pravom mogao podvojiti ob ozbiljnosti onih, koji su mjenbeni posao tako priredili, ili bi morao na prvi mah slutiti, da se tu neradi o čistom poslu. Nu i bez obzira na pojav, koji nastane u slučaju, kad kod mjenice po vlastitoj odredbi prihvatnik postane prvim indosatarom, kad bi i stajala tvrdnja, da je Pavlović doista blanco-indosatarom mjenice, neima dvojbe, da bi i on poslje Petrovićeve naledje, još prije nego je mjenica došla u posjed Nikolajevića, stavio bio na mjenicu svoju naledju, da si time i nadalje uzdrži mjenbeno pravo, koje sada kao posjednik mjenice ima proti Petroviću. Nije moći pomisliti, da bi se Pavlović toga prava naprosto odrekao tim, da je mjenicu dalje prenio pukom predajom.

Na temelju svega toga mora se uzeti, da je Pavlović došao Nikolajeviću i zahtievao od njega escomptiranje upitne mjenice kao mandatar Petrovićev, te da je usljed svih okolnostih Nikolajević Pavlovića, koji je ujedno i prihvatnik, morao smatrati ne za vlastnika mjenice, već za punomoćnika Petrovićevog, ovlaštenoga dignuti onu svotu, na koju je mjenica glasila u ono vrieme, kad mu je bila predana t. j. svotu od 1500 for.

Čim se pako cieli odnošaj ukazuje u ovoj slici, tada može nastati daljnje pitanje: jeli Pavlović radio kao poslovodja bez naloga, ili je, dobiv nalog escomptirati dotičnu mjenicu, tu svoju punovlast prekoračio? Nu ovo pitanje niti se ima riešiti po pravu mjenbenom, niti o rješitbi njegovoj ovisi mjenbena ovlast pravovaljanoga držatelja mjenice, u ovom slučaju Nikolajevića proti Petroviću. Kad je jedanput konstatirano, da je naledja Petrovićeva postala perfektnom istom poslje krivotvorenja; kad se zna, da Nikolajević po vanjštini mjenice nije mogao ni slutiti, da je ona krivotvorena; kad je Nikolajević morao držati Pavlovića ovlaštenim eskomptirati mjenicu u iznosu od 1500 for.; te kad je jednom rieči Nikolajević radio optima fide, tada mu se od strane indosanta Petrovića nemože staviti niti exceptio falsi niti exceptio doli.

Protivno tumačenje kadro je instituciju mjenice dovesti u najveću pogibelj, jerbo posve u dvojbu stavlja sigurnost mjenbenoga prometa, koja je ipak bila podlogom cielomu mjenbenomu

Digitized by Google

zakonu. Mi nećemo ovu okolnost na širje razpraviti, jer će ju svatko uviditi, tko se iole bavi mjenbenimi poslovi. Mi dopuštamo, da se ovakovim tumačenjem štiti mjenbeni vjerovnik u većoj mjeri od mjenbenoga dužnika. nu neglededć na to, da to nije toliko zaštita pojedinca, koliko zaštita prometa i kredita, naglasiti nam je, da se mjenbeni obvezanik laglje može štititi proti ovakovim prevaram, te da ponajviše u njem leži krivnja, ako se one doista sbivaju. Da je u našem slučaju Petrović glavom došao escomptirati mjenicu, ili da je odnosni prazni prostor posve izpunio, ili da je on mjenicu Nikolajeviću poslao drugim putem a ne po Pavloviću, ili da je na mjenicu stavio punovlastnu naledju, ili da si je izabrao za zastupnika pouzdaniju osobu, tada se nebi ovaj slučaj mogao dogoditi, pa kad bi se on bio i dogodio, nebi bio njemu na štetu. Svakako postupak Petrovićev kod predaje mjenice nije odgovarao opreznosti obična trgovca, koja se zahtieva po zakonu trgovačkom, a za tu neopreznost nemože odgovarati pošteni posjednik mjenice.

Biti će od osobite koristi po odnošaje javnoga prometa, ako se pitanje, komu je dao povod gore spomenuti slučaj, u svakom pogledu što temeljitije razpravi. Dr. **Fran Vrbanić.**

Još nekoliko o mitu.

U broju 12 razd. B. Mjes. od 1881 priobćena je ocjena moje spomenice o mitu, koja je prije toga u ovom časopisu štampana; na tu ocjenu imam sljedeće opazke staviti:

1. G. kritik izriče svoje duboko na vlastitom izkustvu utemeljeno i službovanjem u raznih krajevih naše domovine stečeno uvjerenje, da niže činovničtvo nije pokvareno, te da one vanredne mjere, onaj prieki sud, koj se u mojoj spomenici navodi, ničim opravdan nije. Postojeći kazneni propisi dovoljni su za suzbijanje onih slučajeva mita, koji se u istinu dogadjaju; ako bi pak u činovničtvu nuždne bile reforme, nuždno bi ih bilo na drugom a ne na kazneno-pravnom polju.

Ja štujem uvjerenje g. kritika, no ono nemože ništa odlučiti u pitanju, da li vlada u našem činovničtvu korupcija, pa i onda ne, da je on u svih krajevih naše domovine služio, te izkustvo u tom pravcu

Digitized by Google

stekao bio; jer izkustvo jednoga čovjeka ovisi ne samo od veće ili manje prilike za promatranje i upitivanje, već i od interesa, s kojim okolinu promatra. G. kritik temelji možda svoje izkustvo izključivo na onom, što je glavom doživio u svojoj službi, ali je možda zatvorio i oči i uši prema onom, što se je dalje od njega zbivalo.

On bi u tom slučaju pao u istu pogrješku, kao neke parbene stranke, kada kane dokazati, da se nešto nije dogodilo, tim načinom, što se pozivaju na svjedoke, koji su često prisutni, pa bi o dogodjaju i znati morali, ali oni ništa vidili nisu. U kratko: g. kritik stvara ovaj zaključak odatle, što on ništa nije opazio, izvodi dakle, da se ništa ni dogodilo nije.

Ja svoje protivno uvjerenje temeljim na onom, što sam opazio — a g. kritik samo onda može čudom zapitati: od kuda sam svoje uvjerenje crpio, ako je on toga uvjerenja, da u životu važi samo ono za istinu, što se sudbonom osudom dokaže; u ostalom sam u svojem članku samo to iz vlastitoga izkustva tvrdio, da mićenja u našoj domovini ima, pak sam izrekao sumnju, da ga ima i u onih krajevih, kamo moje osobno izkustvo nije doprlo; razloga nikakva nemogu iznaći, da vjerujem, da je u jednom kraju naše domovine drugačije nego u drugom.

Nu makar kako čvrsto bilo utemeljeno spomenuto osvjedočenje g. kritika, ono ostaje isto tako kao i moje, tek samo subjektivno uvjerenje, koje nemože služiti podlogom zakonodavstvu.

Za kaznenu politiku najvažnija je podloga kaznena statistika, nu ja sam u svojoj spomenici razložio, zašto baš kod ovog zločina kaznena statistika neima i nemože imati one vriednosti, koju ima glede ostalih kaznjivih djela. Valja dakle prije svega potražiti sredstvo, da se nadje naknada za kaznenu statistiku, iz koje će se objektivna istina konstatovati o pitanju: ima li u našem činovničtvu korupcije i u kojoj mjeri? Boljega ni sigurnijega sredstva ja nepoznajem, nego zaključak našega zemaljskoga sabora; tu se sjedinjuje subjektivno uvjerenje muževa iz raznih staleža, koji razne krajeve naše domovine poznavaju, a skup tih uvjerenja prilično vjerno predočuje uvjerenje ciele zemlje. Ja dakle držim, da ćemo morati i ja i g. kritik sa svojim subjektivnim uvjerenjem pričekati, dokle narod sam po svojem zastupstvu neizrekne, čije je osvjedočenje temeljitije. Nu ja ću ovdje predpostaviti, da sabor odobri mnienje g. kritika glede pokvarenosti činovničtva našega, pa izrekne, da se mićenja kod nas riedko dogadjaju; „riedka mićenja“ veoma je relativan izraz. Kad bi se konstatovalo, da se u svakoj županiji ili okolišu sudbenoga stola dogadja po jedan samo slučaj, pa se taj broj sravni sa ostalimi slučaji zločinstva, onda bi se moglo na prvi pogled reći, da je to prilično povoljno stanje, te da je broj mićenja malen; nu kada se uvaži sam domašaj zločina mita, u kojem jedan jedini zločinac — sa-

Digitized by Google

kriven u sigurnoj tajnosti i na vrelu pogodujućih prilika stojeći može više zla počiniti, nego 50 konjokradica, onda opet proizlazi, da je i ovaj broj zločina mićenja veoma nepovoljan.

Nu uzmimo, da je broj slučajeva mita absolutno malen. G. kritik to izrično tvrdi, i odatle izvodi zaključak, da su po meni predložene vanredne mjere suvišne. On previdja, da u mojoj spomenici nisu poglavito zbog predmnievanog velikog broja mićenja one vanredne mjere predložene, nego zbog vanredne naravi samoga zločina.

Ja sam tamo naveo uzroke, s kojih se mito od svih drugih zločina razlikuje, pa sam razlozi dokazao, da pored sadašnjega zakonodavstva ostaje i mora ostati zločin mita po pravilu nekaznjen, a iz toga po sebi sliedi, da se taj zločin mnogo češće dogadjati mora, nego što to sudska statistika pokazuje. Pokazao sam, da kazan zločina zavisi po pravilu o priznanju okrivljenika, pa kada bi kaznenomu sudu svagda bile vezane ruke kao kod mita, mogao bi bez štete po družtvo svoju funkciju predati policajnoj vlasti, jer i ova bi umiela zločinca zapitati: dali se krivim priznaje, te ga prema odgovoru osuditi ili osloboditi.

Iz predočenoga stanja stvari ja sam izveo zaključak, da je država pored današnjega zakonodavstva nemoćna prema mitu, i da je taj zločin de facto u najviše slučajeva samo na papiru zabranjen; gosp. kritik nije sebi ni dao truda, da me o protivnom uvjeri. Ja dakle i poslje one kritike tvrditi mogu, da ti razlozi zbog kojih se za suzbijanje mita vanredne mjere preporučuju, nisu oprovrgnuti.

2. G. kritik predbacuje mi, da dišem neobičnim nepovjerenjem prema domaćem činovničtvu, i da sam osobito na zub uzeo sudce i državne odvjetnike; [on tom nepovjerenju i to pripisuje, što ištem za zločin mita, ne samo vanredne mjere u kaznenom zakoniku, nego i vanredni sud.

Što se tiče vanrednoga suda, ja sam ga predložio obzirom na vanredne okolnosti; ako g. kritik misli, da koligialnost i obično poznanstvo (bez prijateljstva) izmedju kaznenoga sudca i okrivljenika nemože imati štetnih posljedica po sudjenje o mitu, onda držim, da to uvjerenje nije na običnom izkustvu života utemeljeno; ja sam o protivnom uvjeren, i onda, kada na umu imam prostranu činovničku hierarhiju; tim čvršće postaje moje uvjerenje, kada na umu imam prilično uzan krug našega domaćega činovničtva, u kojem su svi upućeni, da na jednom te istom sveučilištu svoje nauke svrše, i od kojeg pojedini za deset godina službovanja svoga mogu služiti u deset različitih okoliša, a tim obići i upoznati veliki dio naše domovine, dakle prilike dobivaju koje iz mladosti koje pak iz uredovanja, da mogu steći prostrana poznanstva. Svakako negiranje svakoga upliva koligialnosti izmedju okrivljenoga činovnika i kaznenoga sudca znači negiranje obstojanja svakoga osiećanja či-

Digitized by Google

novničkoga jedinstva (ésprit de corps); ako ovo osiećanje doista nepostoji, onda i predloženi vanredni sud nije potreban; no ja sam predpostavio, da ovo doista postoji, pa sam se u svojem predlogu pobrinuo i za liek proti štetnim posljedicam toga osiećanja; predložio sam naime, da sudi porota pod predsjedničtvom sudca starijega od okrivljenoga činovnika, napokon: da se pored državnoga odvjetnika prizna pravo obtužbe prijavitelju i svakom gradjaninu.

G. kritik kao da nazire u mojem predlogu veliku uvrjedu za naše činovničtvo; ja toga neuvidjam. Kada država za nuždno nadje, proglasiti za uži neki okoliš obsadno stanje i vojnički sud držim, da tim nikomu nije nepravda učinjena; onaj, proti kojemu su vanredne mjere naperene, osjetiti će doduše sav teret tih mjera — a to je baš i svrha njihova; naprotiv onaj, kojemu ni na pamet nepada, da se ogrieši činom, proti komu su napereue vanredne mjere, neće osobno nazrievati nikakve uvrjede.

Ja znam, da g. kritik baš u tih vanrednih mjerah nazire vanredno sumnjičenje proti činovničtvu, a u ovom ipak leži neki stepen uvrjede stališa toga — no stvar ipak drugčije stoji.

G. kritik meni za zlo uzimlje, kada iz predloženih po meni mjera u obće proizlazi nepovjerenje i sumnjičenje prema našemu činovničtvu. Nu on posve previdja, da se mi ovdje bavimo gradjenjem novoga kaznenoga zakonika; kazneni pak zakonik od korice do korice nije ništa drugo, nego dugi niz nepovjerenja sistematički promišljenoga i izraženoga od strane družtva prema svojim članovom i prema pojedinim stališem.

Nepovjerenje je karakteristična crta ne samo kaznenoga zakonika, nego i privatnoga pa i procesualnoga prava; u gradjanskom zakoniku takodjer se predpostavlja, da po pravilu vlada medju srodnici ljubav i sloga, a medju strankami pri sklapanju pogodbe povjerenje i sklad — nu zato ipak ima taj zakonik pozitivnih ustanova za onaj slučaj, ako srodnici (bračni drugovi) nesložni postanu, ako medju kontrahenti nastupi nepovjerenje; u procesualnom pravu postavlja zakon načelo, da nitko nepreslušan osudjen biti nemože; a što znači sve to? Ništa drugo nego uvjerenje zakonodavca na izkustvu utemeljeno i iz poznavanja duše čovječije crpljeno, da će se uvjek naći ljudi, koji će napasti na tudja prava; ljudi, koji će pred gradjanskim ili kaznenim sudom lažno ili u bludnji obtužiti nevinoga — dakle valja prema takvim biti oprezan; a ta opreznost ili recimo to nepovjerenje i sumničenje jest sam zakon.

G. kritik neima pravo, ako mi podmeće, da je u mojem predlogu sadržano neobično nepevjerenje baš lih proti činovničtvu. Što sam ovdje baš činovničtvo na oko uzeo, razjasnjuje se tim, što je rieč o mitu; ja bar od svoje strane iskreno priznajem, da nemogu sebi ni zamisliti

Digitized by Google

razprave o mitu, u kojoj činovničtvo neigra glavnu ulogu. Pisati kazneni zakon, pa se pri tom oslanjati na postenje državljana i na svjest o dužnosti — predlagati mjere radi suzbijanja zločina, koji se samo u krugu činovnika i najbližoj okolini po pravilu dogadja, pa pri tom polaziti s gledišta uzdanja u sviest i poštenje činovničtva — jedno i drugo smatram za moguće, ali ujedno i za krajnje bezkoristno. Al da! Vanredne mjere! Vanredno nepovjerenje! Ako g. kritik mene uvjeri, da redovite mjere zajamčuju povoljan uspjeh, ja ću odmah svoj predlog natrag povući; dokle on toga neučini, osobito pak, ako se svestrano priznaje, da dosadašnje ustanove materialnoga prava o mitu, i formalnoga prava o dokazu i ustrojstvu kaznenoga suda glede toga zločina pokazuju veoma nepovoljan uspjeh: dotle u vanrednih mjerah nazirem samo nuždno zlo, kao jedino sredstvo, da se taj zločin kaznenim putem suzbijati može. U vanrednih mjerah neleži mi zapostavljanje ni veće sumnjičenje činovničtva, nego su one samo posljedice vanredne prirode u rieči stojećeg zločina, i posljedice vanrednoga položaja stališa, o kojem je rieč; baš naprotiv: bez tih vanrednih mjera, ako stoji moj navod, da većina slučajeva nekaznjena ostaje, uživa stališ taj — na veliku štetu družtva i na veliko ogorčenje većine činovnika — ničim neopravdani privilegium nekaznjivosti.

Strožiji i uspješan postupak proti činovničtvu leži možda ponajviše u interesu samoga činovničtva; u ovako malenoj zemlji, kao što je naša domovina, može jedan jedini podmitljivi činovnik narušiti ugled cieloga činovničtva, jer dobar se glas daleko čuje, a zao još dalje; a sam g. kritik iz izkustva priča, kako je prost čovjek sklon činovnika podmitljivošću biediti; to je doduše nepravedno i sažaljenja dostojno, no dokle se god znade, da u obće ima podmitljivih činovnika, pa makar jedan jedini, dotle se ono sumnjičenje prostoga čovjeka bar psihologično daje razjasniti; ali je onda i to lahko uviditi, da pored takovoga stanja stvari pati ugled svih poštenih činovnika kao stališa i kao osoba. Kada dakle gosp. kritik želi za činovnike reforme u pravcu podizanja ugleda, ja mu na prvom mjestu preporučujem ono sredstvo, koje najbolje obećava uspješno prevejavanje činovničtva i čišćenje žita od kukolja.

Iz predležeće kritike moglo bi se i to izvesti, kao da je pisac ovih redaka neprijateljski razpoložen prema činovničtvu. Ja sam se potrudio da pokažem, da ono nepovjerenje, koje doista izvire iz mojega predloga, imade svoj koren u reelnih odnošajih, pa bi posve suvišno bilo govoriti o mojem subjektivnom razpoloženju prema stališu činovnika; nu želeći svaku sjenku sumnje u tom pravcu odkloniti, moram napomenuti, da se iz moje spomenice daje izvesti baš protivno od onoga što misli g. kritik. Ja sam naime prigovorio osnovi novoga kaznenoga zakonika, da je u tom nedosljedna, što je proglasila aktivno mićenje

Digitized by Google

javnih činovnika kaznjivim, a aktivno mićenje javnih bilježnika i odvjetnika nekaznjivim, pri svem tom, što su oba ova stališa glede pasivnoga mićenja posve izjednačena sa javnimi činovnici; iskao sam nadalje, da isti zakonski propisi, koje predložih o mitu, protegnuti budu i na sve ravnatelje i činovnike velikih dioničarskih družtva, napose novčanih i prevoznih zavoda. Ako dakle g. kritik meni predbacuje, da gojim u obće nepovjerenje prema činovničtvu, ja to potvrdjujem; naprotiv nepriznajem, da iz mojega predloga proviruje nepovjerenje u većoj mjeri prema činovničtvu, nego prema ma kojem drugom stališu; po mojem uvjerenju mora svaki onaj, koji radi na polju sudstvenoga zakonodavstva, imati stalno pred očima ovo geslo: nepovjerenje prema svim i svakom, a mržnju i ljubav prema nikomu!

3. Najvažniji je prigovor gosp. kritika taj, da moj predlog nevodi k svrsi. Po mnienju kritike treba svaki činovnik samo da pribavi sebi pouzdana posrednika, koji ga već u vlastitom svojem interesu odati neće, pak će on bezbrižno moći tjerati obrt primanja mita. Iz toga prigovora vidi se samo to, da gosp. kritik nije predloga shvatio (možda usljed štamparske pogrieške: na strani 605 vrstica 16 stoji: „neima" u mjesto „ima"). Svrha je mojem predlogu ta, da se otvori mogućnost uspješnom suzbijanju zločina mita, i ako izkustvo pokaže, da će stanoviti postotak slučajeva i po tom predlogu neodkriven i nekažnjen ostati, onda se nesmije jošte izvoditi zaključak, da valja predlog odbaciti i ostati pri starom postupku, koji po našem uvjerenju manjinu slučajeva uspješno sustigne, dočim bi po onom drugom postupku možda manjina slučajeva nekaznjena ostala.

Dotično mjesto mojega predloga ima ovaj smisao: Kada podmitljiv činovnik zakloni sebe posrednikom, onda postaje ovaj u ravnoj mjeri kaznjiv; kod mita se po svakdanjem izkustvu mora predpostaviti, da se ono neprima jedanput u vjeku, nego poput obrta; to važi u ravnoj mjeri kako o činovniku tako i posredniku; ima li dakle činovnik stalnoga posrednika, koji mu je vjeran, pak ga već u vlastitom interesu odati neće — onda je naperen napadaj kaznenoga zakonodavstva u prvoj liniji proti posredniku; pod predpostavkom, da se tjera obrt posredovanjem, (sve jedno, da li za korist jednoga ili više činovnika), moj predlog garantira uspjeh.

(Konac sliedi.)

Digitized by Google

Vrieme provedeno u zatvoru nakon proglašene osude prve molbe ima se uračunati u vrieme kazni i tada, ako je osudjenomu povodom pomilovanja smrtna kazan pretvorena u vremenitu kazan slobode.

Protivno tomu sudi sa Mitterbacherom i Waserom g. S. Kranjčić u „Mjesečniku" od 1. travnja o. g., braneć nazor, po kojem ima kazan početi od dana proglašenja osude kasacionalnoga suda.

Uzrok ovakovu nazoru ima se tražiti donekle u tom, što naš postojeći kazneni zakon smatra olahkoćujućom okolnosti,[1] „kad učinitelj dulje vremena bude zatvoren iztrage radi, zategnute bez njegove krivnje". (§. 46 k.)

Nu razumiemo li mi pod pravnimi posljedicami olahkoćujuće koje okolnosti to, „da se radi olahkoćujućih okolnosti nemože promieniti ni vrsta kazni ni njezino trajanje zakonito, nego da se može samo pokratiti vrieme kazni izmedju granicah, propisanih zakonom" (§. 53 k. z.), onda se nezakrivljenomu produljenju zatvora nemože pripisati pravno znamenovanje i djelovanje olahkotnoga razloga.

Ako je tko nekriv pretrpio podulji iztražni zatvor, tada se neumanjuje niti kaznjivost zločinca a niti kaznjivost njegova zločina, pošto ono u nikakovoj svezi sa ubrojivosti krivnje i kazni nestoji. Nezakrivljeni dulji zatvor je zlo, koje se netrpi kano kazan. Ako se onaj od dosudjene zakonite kazni odbije, to se kod uračunavanja kazni takova okolnost uvažuje, koja ni najmanje neupliva na kaznive momente, koje zakon predpostavlja kod ustanovljenja kazni za stanoviti zločin zatvorenikov.

Već s ovoga razloga nemože se uračunanje iztražnoga zatvora smatrati ublaženjem kazni.

Pravo načelo uračunanja bez krivnje zatvorenikove produljenoga iztražnoga zatvora počiva u tomu, da se ono produljenje zatvora kao nezakrivljeno zlo po mogućnosti odštetiti ima.

Prema tomu načelu je uračunanje nezakrivljenoga zatvora u dosudjenu kazan slobode pravna potreba, pa je stoga i zahtjev pravednosti, da se nezakrivljeno pretrpljeno zlo odšteti i po mogućnosti popravi, i to kod sviuh kazna bez razlike.

Do ovoga zaključka nemože se doći prema ustanovi §. 46 k. z., po kojem ublažujući razlozi u pravilu djeluju samo unutar kaznenoga okvira, a napose nikada na smrtnu kazan i na doživotnu kazan slobode.

---

[1]) Polag nauke starijih kriminalista: A. Feuerbach, Lehrbuch §. 99; Dr. A. W. Heffter, Lehrbuch §. 156., i dr. — Hvale vriedna a i novijoj nanosti odgovarajuća je ustanova §. 28. osnove kaz. zak. za Hrvatsku.

Digitized by Google

Ovdje neću da izpitujem, da li se izrečena i potvrdjena smrtna kazan polag gornjega načela radi nezakrivljenoga zatvora ima sniziti na kazan slobode, kao što to zahtjeva Mittermaier, Wächter, Heffter i dr., već mi je obzirom na pravi smisao §. 341 k. p. uztvrditi, da „vrieme koje je osoba“ — (po prvom sudu obsudjena na smrtnu kazan, nu po kasacionalnom sudu bilo to usljed žalbe ništovne ili usljed predloga vladarova) — „obsudjena na kazan slobode, provela u zatvoru, pokle je proglašena osuda prve molbe, ubrojiti će se u vrieme kazni“ itd.[1]

Ta i sama pravednost zahtjeva, da zločinac sa kaznenim postupkom države neima većega zla trpjeti, van zasluženu kazan. Iztražni zatvor je najveće zlo, koje može za onoga nastati, koj je pod iztragu stavljen. Ovo zlo mora se podnositi, u koliko je ono zadaćom iztrage u obćem interesu kao potrebno opravdano. Nemože li se pako nezakrivljeni iztražni zatvor ovom svrhom opravdati prema zakonu, onda je zatvorenik veće zlo pretrpio, nego li je zakon smatrao opravdanim, te ovo zlo nije niti kao kazan pretrpljeno.

Jer se dakle zatvoreniku bez krivnje njegove pretrpljeno zlo odštetiti ima, to se nemože reći, da je uračunanje ovoga zla kod odmjerivanja kazni zahtjev humanitarnosti ili predmet milosti,[2] pa dosliedno tomu nemože se razborito pomisliti, zašto da se nezakrivljeni zatvor odšteti i pravnoj dužnosti udovolji samo onda, kad je zločinac odmah po prvom sudu odsudjen na vremenitu kazan slobode, a ne i onda, kada je tu kazan izrekao kasacionalni sud, ovlašćen na to po vladaru, ili uslied žalbe ništovne (— takodjer krieposti dane mu vlasti —).

Ako je povodom pomilovanja „mjesto po prvoj molbi dosudjene smrtne kazni dosudjena sada po kasacionalnom sudu sasvim nova kazan“, to je po takovom nazoru i onda nova kazan, kada je kasacionalni sud po prvom sudu izrečenu smrtnu kazan povodom uložene žalbe ništovne pretvorio u vremenitu kazan slobode, pa bi se moralo dosliedno tomu i u ovom zadnjem slučaju vrieme zatvora uračunati tekar od dana proglašenja osude kasacionalnoga suda.

---

[1] U §. 28. osnove kaznenoga zakona neodredjuje se uračunanje samo „pokle je proglašena osuda“ (§. 341. kaz. post), već i ono vrieme, koje je ta osoba prije proglašenja osude u zatvoru provela. A i ciela stilizacija §. 28. osnove je takova, da se neće o tom sumnjati, da li takovo uračunanje prema §. 341. kaz. post. vriedi samo za osobu, „obsudjenu na kazan slobode“ — već po prvom sudu, kao što to protivnici hoće, — ili da li se polag §. 28. osnove „vrieme, koje je osudjenik“ — (dakle bez razlike, da li je on po prvom sudu ili po stolu sedmorice odsudjen —) „probavio u pritvoru ili iztražnom zatvoru, ima uračunati u kazan vremenitu“ (— opet bez razlike po kojem sudu i kojim povodom izrečenu.

[2] Dr. A. Hye-Glunek, das oesterr. Strafgesetz, str. 595.

Digitized by Google

Inače sudeći značilo bi pravo pomilovanja smatrati sasvim samovoljnim neuzakonjenim činom vladarovim. Nu čim je pravo pomilovanja normirano koli u kaznenom zakonu toli i u postupku, to se mora dopustiti, da povodom pomilovanja izrečena vremenita kazan slobode isti učinak imade, koj ima kazan izrečena usljed u zakonu normirane žaobe ništovne, da ovim povodom „mjesto po prvom sudu dosudjene smrtne kazni po kasacionalnom sudu dosudjena" kazan slobode je isto tako „nova kazan", kao i ona izrečena povodom pomilovanja vladarova, i da bi takodjer i u onom slučaju „bilo očito protuslovje, da osudjenik trpi kazan, koja još nepostoji", itd.

Deduciranje u protivnom smislu bi onda bilo donekle umjestno, kada pravo pomilovanja nebi u naših zakonih ustanovljeno bilo, kad bi u tom pravu sa Beccaria-om[1] nazrievali neumjestan i štetan priekor zakona od strane vladara, ili kad bi sa Kant-om[2] označili pomilovanje kao čin najveće samovolje i drzovite povriede prava povriedjenoga za naknadu, itd.[3]

Inako ćemo suditi, ako pravo pomilovanja smatramo takovom nuždnom institucijom, koja služi pravednosti nesamo napram narodu i državi, već takodjer napram krivcu. Obzirom na krivca omogućuje pravo pomilovanja, da se izjednači razlika izmed zakonite kazni i krivnje, koju zakonom vezani sudac nemože odstraniti, pa je u tom pogledu zadaća milosti, da popuni osudu sudačku i da u konkretnom slučaju neprikladni zakon izpravi. To će biti potrebno doklegod bude zakonodavstvo nesavršeno.

Protuslovje, koje bi po protivnom nazoru time nastalo, kada bi istodobno jedan krivac odsudjen na smrtnu kazan i drugi na 20 godišnju kazan slobode, uložili proti osudi žaobu, te bi onomu putem milosti smrtna kazan pretvorena u kazan slobode od 20 godina, dočim bi ovomu dosudjena kazan potvrdjena, pa bi se onomu imao zatvor uračunati a ovomu ne, — to protuslovje odpada, čim u moći kasacionalnoga suda stoji, da jednu i drugu kazan izjednači prema zahtjevu pravednosti, i čim odgovara onoj čovječnoj obzirnosti, koja je povodom bila ustanovi §. 341. k. p., da se na smrt osudjenomu, koj se od časa proglašene smrtne osude neprestano u neizvjestnosti i u smrtnom strahu nalazi, uračuna u vrieme kazni i to veoma intenzivno zlo, koje je do konačnoga riešenja osude pretrpio.[4]

dr. J. Ružić.

---

[1] C. Beccaria, Dei delitti. Cap. 20.

[2] I. Kant, Metaphysische Anfangsgründe der Rechtslehre, 1797. str. 206.

[3] Prisp. u tom pravcu takodjer G. Filangieri, La scienza della legislazione, knj. III, gl. 33; i J. Bentham, Traité de legislation, bruselsko izdanje sv. I. str. 185.

[4] Dr. F. Rulf, die Praxis, str. 165 i 166.; Dr. E. Ullmann, Das österr. Strafprocessrecht, 1879, str. 790.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Predatnik robe za odpremu odgovara za istinitost deklaracije robe u tovarnici. (§. 395 trg. zak.) Dužnost pribavljenja popratnih pisma. (§. 396 trg. zak.) Povrata rad zakašnenja roka (§. 354 gr. p. p.)

(Konac.)

Proti ovoj osudi uloži tužitelj previd.

Rješitbom kr. stola sedmorice budu obje sad spomenute odsude ukinute, te postupajućem sudu naloženo, da ima prepor taj na novo riešiti, razpraviv ga u trgovačkom senatu.

Usljed ove odredbe izrekao je kr. sudbeni stol zagrebački odsudu od 17. svibnja 1878 br. 253/gr. suglasno sa prijašnjom svojom odsudom, te uz od rieči do rieči suglasnu motivaciju.

Povodom priziva kr. banski stol preinačio je sad spomenutu odsudu i sudio suglasno sa svojom prije spomenutom odsudom.

Ova odsuda od 25. rujna 1878 br. 8903 de int. 28. listopada 1878 br. 4550/gr. bude strankam dostavljena dne 9. studenoga 1878.

Dne 21. studenoga 1878 podnio je Herman S. proti ovoj odsudi previd, al mu bude rješitbom kr. stola sedmorice od 6. prosinca 1878 br. 1151/gr. de int. 29. prosinca 1879 br. 5520/gr. odbijen kano prekasno podnešen, jer da se je obzirom na §§. 10 i 17 zakona od 3. listopada 1876 br. 86 sbor. o trgovačkoj sudbenosti, previd imao podnieti za osam dana.

Usljed ove rješitbe zatraži tužitelj molbom de praes. 17. siečnja 1880 br. 230/gr. dozvolu povrate u prijašnje stanje radi promašenja roka za podnešenje previda proti banskostolnoj odsudi od 25. rujna 1878 br. 8903, pa kad mu bje ova dozvoljena, podnio je dne 5. rujna 1880 pod br. 3059/gr. iznovice previd.

U njem iztaknu tužitelj:

Tuženo je družtvo promašilo zakonom opredieljeni osam dnevni rok za podnešenje priziva, jer je ono proti nepovoljnoj prvosudnoj odsudi, koja mu bje dostavljena dne 30. svibnja 1878, uložilo priziv tek 11. lipnja 1878., dakle 12 dana posije dostave; usljed prekasno podnešenog priziva pako nije smio kr. banski stol preinačivati prvosudne odsude, već je morao priziv kano u smislu §§. 10 i 17 zakona od 3. listopada 1876 o sudbenosti trgovačkoj prekasno podnešen, odbiti.

Visoki kr. stol sedmorice usvojio je ovo umovanje, te je rješitbom svojom od 6. prosinca 1880 br. 1559 de int. 15. siečnja 1881 br. 235/gr.

Digitized by Google

obnašao „priziv tuženoga družtva prim. 11. lipnja 1878 br. 2825/gr. po §. 343 g. p. p. ukinuti te prvomu sudu naložiti, da taj priziv po §. 10 zakona od 3. listopada 1876 br. 86 sbor. o sudbenosti trgovačkoj kao zakašnjen zabaci, jer je predat tek dvanaesti dan proti odsudi prvoga suda od 17. svibnja 1878 br. 253, koja je tuženiku dostavljena bila već 30. svibnja 1878.“

Ujedno bje dodano:

„Tim po sebi prestaje kriepost i osude banskoga stola od 25. rujna 1878 br. 8903 i odsude stola sedmorice od 6. prosinca 1879 br. 1151.

Sad je bio na tuženom družtvu red, da zatraži povratu radi promašenja roka za podnešenje priziva proti prvosudnoj odsudi od 17. svibnja 1878 br. 253/gr.

Ovo ono učini molbom de praes. 9. veljače 1881 br. 1404/gr. navodeć, da je ono za ovo promašenje roka za podnešenje priziva saznalo tek 2. veljače 1881, kad mu je stiglo pismo njegovoga zastupnika, kojim mu doglasuje vrhovnu rješitbu od 6. prosinca 1880 br. 1559.

Ovoj povratnoj molbi prigovori tužitelj, da je ona očito prekasno podnešena, jer da je tuženo družtvo za ovo promašenje moralo saznati jedno već iz vrhovne rješitbe od 6. prosinca 1879 br. 5520, kojom bje njegov (tužiteljev) previd kano prekasno podnesen odbijen, a drugo odtud, što je on, podnesav nakon dozvoljene mu povrate, dne 5. rujna 1880 iznovice previd, o njem na poseb obaviestio tuženo družtvo, te ovo učinio opreznim na to, da je i ono prekasno podnielo priziv proti prvosudnoj osudi, kad je svoj priziv predalo tek dvanaesti dan.

Ovoj argumentaciji odgovori tuženik replicando.

Da se uzmogne tražiti povrata u prijašnje stanje, treba da nastupe dva momenta i to prvi: promašenje roka, a drugi: odtud preteća pogibelj.

Rok za priziv da je doista davno već promašen, pa je za to tuženo družtvo doista saznalo već onda, kad mu bje dostavljena vrhovna rješitba od 6. prosinca 1879 br. 1151/gr., ali zato ono ipak nije moglo zatražiti jur onda povratu, jer mu odtud, dok je u krieposti stojala odsuda II. molbe od 25. rujna 1878 br. 8903 nije prietila nikakova pogibelj. Tek sada, kad je vrhovnom rješitbom od 6. prosinca 1880 br. 1558 ona odsuda stavljena izvan krieposti, nastupio je drugi onaj moment za uzmoći tražiti povratu u prijašnje stanje,

Odlukom od 23. srpnja 1881 br. 6471/gr. dozvolio je kr. sudbeni stol zagrebački zatraženu povratu, i to s razloga ovih:

Uvaživši, da po §. 354 g. p. p. povrata u prijašnje stanje ide onoga, koj ti zarad zapornoga roka, promašena ne svojom krivnjom,

Digitized by Google

nego ili slučajem ili pometnjom kojega trećega, mogao biti prikraćen u svom pravu;

uvaživ, da molitelj povrate tuženo c. kr. povelj. južno željezničko družtvo u svojoj povratnoj molbi tvrdi, da je za promašenje roka, za uloženje priziva proti nepovoljnoj zanj prvosudnoj osudi od 17. svibnja 1878 br. 253/gr. saznalo tek iz lista svoga bivšega zastupnika odvjetnika Adalberta Š. od 1. veljače 1881, kojim ga je ovaj potonji obavjestio o rješitbi kr. stola sedmorice od 6. prosinca 1880 br. 1559 ukidajućoj povoljnu za tuženika drugo molbenu osudu od 25. rujna 1878 br. 8903 radi promašenja roka za priziv opredieljena, i da je te navode saslušani o tom odvjetnik Adalbert Š. potvrdio;

uvaživ, da po protivniku molitelja povrate navedena i po samom molitelju priznana okolnost, da je zastupnik prvoga drugog listom od 24. rujna 1880, odnosno previdom, priobćenim mu tim listom upozorio na promašaj roka, za priziv proti ovosud. osudi, na tom stanju stvari, naime na pravu tuženoga za povratu u prijašnje stanje, nimalo mienjati nemože, jer nijedna stranka procesualna neima dužnosti vjerovati navodom protivnika si, a upozorenje protivnikovo neinvolvira za stranku dužnost, da se obaviesti o pravom stanju stvari, dok joj nebude priobćena viša rješitba, kojom se ukida ili preinačuje za nju povoljna rješitba nižega suda — molbi tuženoga c. k. povelj. južnoga željezničkoga družtva de praes. od 9. veljače 1881 br. 1404/gr. udovoljiti i istomu za podnes priziva proti ovosud. osudi od 17. svibnja 1878 br. 253/gr. u smislu §. 10 zakona od 3. listopada 1876 br. 86 Sbornika opredieliti nov rok od 8 dana a d. r.

Uslied toga podnese tuženo družtvo dne 16. kolovoza 1881 priziv proti prvosudnoj odsudi od 17. svibnja 1878 br. 253/gr.

Povodom ovog priziva promjenio je kr. banski stol rješitbom od 21. rujna 1881 br. 10875 prvosudnu odsudu i odbio tužitelja.

Razlozi ove odsude sudaraju se doslovno sa razlozi gore spomenute II. molbene odsude od 24. siečnja 1877 br. 684.

Proti ovoj rješitbi po tužitelju podnešeni previd bude rješitbom kr. stola sedmorice od 16. prosinca 1881 br. 2116 de int. 21. siečnja 1882 br. 590/gr. odbijen i ova rješitba motivirana ovako:

Odluka prvoga suda 23. srpnja t. g. br. 6471, kojom bje tuženiku dozvoljena povrata u stanje prijašnje, radi promašenoga roka za podnos priziva proti osudi prvosudnoj od 17. svibnja 1878 br. 253 — opravdana je razlozi u istoj odluci navedenimi. S toga se u tom pogledu ništovna žalba tužitelja zabacuje.

Glede same stari proizlazi iz razpravnih spisa, da je tužitelj dne 23. listopada 1873 tuženikovoj postaji u Zagrebu uz tovarnički list pod

Digitized by Google

8 na IV. uskladjen 5 lagvića loja za odpremu u Gradac predao, ova da je preuzela lagviće, te izdala primku pod A. na I. uskladjenu, koja je ostala u rukuh tužitelja, dočim je tovarnica 8 na IV. pratila pošiljku, koja je stigla do Brežca, gdje je po kužnom povjerenstvu uzapćena i prodana na korist erara zato, što je uvoz loja u Štajerskoj zabranjen bio zakonom od 29. lipnja 1868.

U tom stanju stvari, pošto je tužitelj u po njem izdanoj tovarnici 8 na IV., koja budući tužitelj nije porekao svoj podpis na istoj, ima po §. 117 i 139 gr. p. p. proti njemu podpunu moć dokaza — upitni loj deklarovao „kemički-topljenim lojem", pa pošto je po §§. 6 i 13 napomenutoga za Štajersku valjanog zakona od 29. lipnja 1868 samo sirovi i taljeni loj, a ne kemički taljeni loj od uvoza u Štajersku isključen bio, nije tuženik niti pomisliti mogao, §. 105 g. p. p., da prevaža zabranjen loj, po čemu ne pada krivnja na tuženika §. 1298 o. g. z., što je taj loj uzapćen i propalim proglašen, te je prema tom meritorna strana banskostolne presude i odpućenje previda tužiteljeva opravdano. **Klofutar.**

Prinos k tumačenju §. 555. o. g. z.

Oporukom od 1. siečnja 1880. imenovao je Antun H. svojimi nasljednici djecu brata si i trijuh sestarâ. Oporuka je glasila ovako:

„Svojimi nasljednici imenujem djecu pokojnoga si brata Franje H. djecu mojih sestara Ane Spr., rodjene H., Franjice F., rodj. H., i Marije Br., rodj. H. Pokretnine moje neka se razdiele medju rodjake, osim pokućtva, koje ima pripasti Sofiji Spr. Sprovod neka se obavi bez pjevanja, a na grob neka mi se stavi spomenik. Ovo je posljednja moja volja itd." Oporuci predhodio je kodicil; nu ovaj bio je dokinut navedenom ovdje oporukom.

Oporučiteljev brat Franjo H. ostavio je šestero djece; svaka sestra troje.

Kod razprave ostavinske zahtievaše tutor djece Franje H., da se ostavina razdieli po glavah na 15 dielovâ. Tomu se opirahu zastupnici ostalih 9 baštinikâ tražeć, da se ostavština razdieli po lozah na 4 diela; od koih bi prvi pripao djeci Franje H. (njih šestorici), a drugi, treći i četvrti pako dio djeci pokojnikovih sestara (dakle devetorici).

Kot. sud u Dubu prihvatio je drugi ovaj predlog, te je odredio diobu po lozah, uputiv zajedno tomu se opiruće baštinike na put pravde, i to sa sliedećih r a z l o g a:

Temeljem obijuh prijava na nasljedstvo jest oporuka Antuna H. od 1. siečnja 1880. Budući pako, da u ovoj oporuci nisu brojem nazna-

Digitized by Google

čeni pojedini dielovi, to valja po §. 555. obć. gr. zak. razdieliti ostavštinu medju nasljednike na jednake dielove. O pitanju, da li se imade dioba obaviti po lozah ili po glavah, odlučuje §. 559. obć. gr. zak., koji veli: „Ako se medju nasljednici postavljenimi sastaju takve osobe, od kojih neke imaju se u nasliedovanju neoporučnom smatrati prema ostalim kao jedna osoba; tad valja osobe te i pri diobi držati samo za jednu osobu". — U nazočnom slučaju sastaju se djeca trijuh sestarâ i jednoga brata; djeca iza svake sestre morala bi se kod neoporučnoga nasljedstva držati za jednu osobu, te bi dobila iz zaostavštine takov dio kao njihov parens praedefunctus (§§. 732—734 i 736 obć. grad. zak.)

Obzirom na to, da je slučaj, o kojem govori §. 559. obć. gr. zak., i u kojem konkurira brat oporučiteljev s djecom drugoga oporučiteljevoga brata, samo jedan praegnantni primjer izmedju više mogućih slučajeva; da se nadalje dioba po lozah neprotivi smislu oporuke, nego usuprot da se iz rieči oporuke i njihova saveza, osobito pako iz dieljenja izreka, kojimi su pojedini nasljednici pozvani na nasljedstvo, kao: „djecu pokojnoga si brata"; „djecu iza moje sestre," — nakana oporučiteljeva jasno vidi, da je htio svoju imovinu po lozah dieliti; konačno pako obzirom na to, da je ova nakana oporučiteljeva jasno izrečena u predidućem, makar i ukinutom kodicilu od 1. srpnja 1876., te da se po §. 558 obć. gr. zak. dioba ima tako obaviti, da se volja oporučiteljeva što podpunije izpuni — valja diobu ciele ostavine Antuna H. obaviti po lozah te imetak razdieliti na 4 diela, od kojih ima svakoj skupini djece pripasti po jedan dio.

Uslied žalbe djece Franje H. ukinu viši sud u Pragu rješitbom od 18. siečnja 1881. br. 1605. odluku prvoga suda, te odredi, da se imetak pokojnikov razdieli medju nasljednike po glavah, a nezadovoljne s tim baštinike uputi na put pravde.

Razlozi: Po glasu oporuke od 1. siečnja 1880., u kojoj se način diobe neizriče niti po glavah niti po lozah, valja držati, da su svikolici, u oporuci naznačeni nasljednici kao takvi postavljeni bez propisa, kako da se diele, a usljed toga valja ovdje §. 555. obć. gr. zak., na temelju kojega imaju svi nasljednici baštiniti jednakim dielom. Što se tiče navoda o tobožnjoj posljednjoj volji oporučiteljevoj, koja da se vidi iz kodicila od g. 1876, na koji se ovdje sudac pozivlje, nemože se taj kodicil već sada u obzir uzeti; ovo bi se moglo učiniti samo u redovitom kontradiktornom postupku putem pravde, na koji se put dotični nasljednici ovim upućuju.

Uslied prizivne žaobe djece sestara Ane, Franjice i Marije H. ukinu c. k. najviši sud bečki rješitbu druge molbe, te potvrdi odluku prvoga suda, o kojoj reče u razlozih, da se podpuno temelji na zakonu.

Digitized by Google

II. Kazneno-pravni.

K §. 54. k. z. i §. 277. br. 11. k. p.

Osudom od 27. rujna 1881. br. 1792. proglasio je kr. sudb. stol u Požegi Stojana K. krivcem zloč. jav. nasilja po §. 81. k. z. te ga osudio po II. stavci §. 82. uporabom §. 54. k. z. na šest mjeseci težke tamnice.

Protiv osudi ovoj prijavilo je i izvelo drž. odvjetničtvo pod 29. rujna 1881. br. 565. ništovnu žaobu po §. 277. br. 11. k. p. s razloga, što je pored dosudjenja kazni po II. stavci §. 82. k. z. uporabljen §. 54. k. z., neupuštajuć se u pitanje, na koliko bi u konkretnom slučaju Stojan K. u obće, kad bi uporaba § 54. k. z. po zakonu dozvoljena bila, zakonsku ovu blagodat zaslužio bio, nego se je jedino ograničilo na to, da dokaže, da se §. 54. k. z. pored II. stavke §. 82. k. z. po zakonu uporabit mogao nije, da je dakle sud pri odmjerivanju kazni prekoračio granice prava ublažiti kazan, a ovim se ogriešio o §. 277. br. 11., a ne možda o §. 279. k. p., te da se dosljedno tomu osuda mora napadati žaobom, a ne možda prizivom.

Dokaz ovaj izveden je ovako:

Da uporabi §. 54. k. z neima mjesta nigda, kad se uzme podlogom za odmjeru kazni već u zakonu za otegoćujuće okolnosti odredjena viša kaznena stavka od 1 do 5 godina, izrečeno je već u ministarskoj naredbi od 13. lipnja 1859. broj 103 d. z. l. — I u istinu bilo bi protuslovlje: uzeti s jedne strane poradi prevažne otegoćujuće okolnosti umjestnom višju kaznenu stavku, a s druge strane opet uporabit blagodat §. 54. k. z., čim se potonjim izpod te višje kaz. stavke ide, kazan dakle faktično po nižjoj stavci kaznenoj izriče, a ovim — prividno ovlašteno — strogost zakona mimoilazi.

Kako je dakle sud u konkretnom slučaju uzeo s jedne strane umjestnom višju tu kaznenu stavku od 1 do 5 godina, nije bio s druge strane ovlašten uporabit §. 54. k. z.; pošto je ipak to učinio, te nije kazan sa najmanje jednom godinom težke tamnice odmjerio, prekoračio je pravo: ublažiti kazan po §. 54. k. z., a ovim se ogriešio o §. 277. br. 11. kp.; čime je opet podjedno uporaba §. 279. k. p. izključena, kako to ovaj §. izrazito odredjuje i kako se to jasno pokazuje, kad se sravni §. 277. br. 11. sa §. 279 k. p. u njemačkom tekstu cislitanskog kaz. postupnika od 23. svibnja 1873 (§. 281. sa 283.) i naš §. 279 sa odnosnim §. 283. cislitav. k. p. Prizivom naime ima se osuda poradi preblago izrečene kazni onda napadati, kad nije ovlaštenost na ublaženje (ili promjenu) kazni u pitanju, već jedino blagost, odnosno strogost dosudjene kazne.

Digitized by Google

Osudjenik podnio je na ovu žaobnicu proturazloge d. pr. 16. veljače 1882. br. 502. u kojih je naveo:

Uvaži li se ustanova §. 54. k. z., da se može kod zločinstva, zakoja vrieme kazni nije ustanovljeno preko 5 godina, obalit trajanje njezino dapače i izpod 6 mjeseci, ako se steku olahkoćujuće okolnosti tolike i takove, da se je sa razlogom moguće nadati poboljšanju zločinca; onda uvaženjem, da u nazočnom slučaju doista obstoje olahk. okolnosti, što sam bio u pripitom stanju, kad sam zlo učinio, i što sam iz silovita ganuća srca zlo učinio[1]): neima dvojbe, da je sudb. stol, pronašav, da se ima kazan tamnice po II. stavci §. 82. kz. odmjeriti, bio ovlašten, da čini uporabu §. 54. k. z. na način, da obali njezino trajanje i izpod šest mjeseci, jer mu je to po zakonu dozvoljeno, dočim vrieme kazni nije preko 5 godina ustanovljeno.

U nazočnom slučaju nije II. stavka rečenoga §. radi otegoćujuće okolnosti za odmjeru kazni uzeta, već radi toga, što je dokazano, da je odpor učinjen oružjem. Pošto po tom otegoćujuće okolnosti neima, a obstoje rečene olahk. okolnosti, niti je protuslovje, niti je mimolažena strogost zakona, kada je ublažena kazan, kako §. 54. k. z. dozvoljava.

Da je zakon ustanovio, da se neima kazan izpod zakonite stavke kaznene, dakle ovdje izpod jedne godine odmjeriti, imala bi navedena žalba mjesta; nu dočim on i dalnje ublaženje izrično dozvoljava, s toga se čini ona neumjestnom, jer sud nije prekoračio granicu prava: ublažiti kazan.

Kr. stol sedmorice riešenjem od 24. ožujka 1882. br. 503 obnašao je žaobu ništovnu drž. odvjetničtva po §. 282. k. p. zabaciti sa raz loga sliedećih:

Viša stavka kaznena §. 82. k. z., normirajuća kazan u trajanju od 1 do 5 godina težke tamnice, koju je prvi sud u nazoč. slučaju uporabio, uvjetovana je pojedinimi, poimence i taksativno u pomenutoj zakonskoj ustanovi nabrojenimi okolnostmi, u nazočnom slučaju okolnošću tom, što je odpor bio izveden nožem dakle oružjem ubojitim, nije pak uvjetovana, kao u niekih drugih slučajevih kaz. zakona, kao n. pr. u §. 178. k. z. tim, što je čin izveden pod okolnostmi otegoćujućimi u obće, pa buduć se po obćenitom propisu §. 48. k. z. može na okolnosti otegotne u svrhu povišenja kazni uzeti obzir samo u toliko, u koliko su pretežne, t. j. u koliko jim nestoje na suprot nikakove ili bar ne-

*) Obie ove olahkoćujuće okolnosti uvažio je i sud i dodao, da otegoćujućih okolnosti neima. Stojan K. sudjen je već prije toga: a) radi zl. dionićtva kradnje na jedan mjesec tamnice, b) radi zl. težke ozlede tjelesne sa težk. tamnicom od $2^1/_2$ godine, kako to osuda u generaliah ističe izriekom, i kako je to dokazano ured. potvrdom pismohrane sudb. stola od 27/9 1881. pročitanom pri glav. razpravi.

Digitized by Google

pretežne okolnosti olahkotne, to u takovih slučajevih dakako, gdje je viša stavka kaznena kao u §. 178. k. z. uvjetovana obstojnošću pretežnih okolnosti otegotnih u obće, nemože po naravi stvari biti govora ob uporabi §. 54. k. z., pošto taj §. obzirom na §. 48. k. z. imade baš protivnu predpostavu, naime predpostavu obstojnosti pretežnih okolnosti olahkotnih.

U nazočnom slučaju pak, gdje je viša stavka kaznena i to stavka normirajuća kazan ne preko 5 godina, uvjetovana jedino okolnošću tom, što je odpor učinjen oružjem, mogu uza sve to predležati pretežne okolnosti olahkotne, kako prvi sud i uzimlje, da predlaže i to dvie, a protiv ovim da nepredleži nikakova otegotna; — s toga je i prvi sud odmjeriv kaznu pravilno po višjoj stavci kaznenoj §. 82. k· z. mogao uporabiti §. 54. k. z., te nije s toga nikako tim prekoračio granice svog prava ublažiti kazan, nemože indi ni o ništov. razlogu točke 11. §. 277. k. p., na koj nullitet se žaoba ništovna kralj. drž. odvjetničtva opire, biti govora.

Drugo je pitanje dakako, da li u nazočnom slučaju imade u obće pretežnih okolnosti olahkotnih, te da li se je s toga razloga kazan u obće ublažiti imala ili ne.

Buduć je pak drž. odvjetničtvo u izvedenju žaobe svoje ništovne izrično naglasilo, da se u to pitanje neupušta. pa buduć bi se to pitanje na štetu obtuženog moglo riešiti samo usljed priziva kr. držav. odvjetničtva po §. 279. k. p. uloženog, u pogledu kog priziva je pak drž. odvjetničtvo u izvedenju žaobe svoje ništovne izrično izjavilo, da ga neulaže, — to se žaoba ništovna kr. drž. odvjetničtva kao neosnovana po §. 282. k. p. zabacuje. S.

Odreknuće pravnoga lieka proti kaznenoj osudi može se opozvati unutar roka §. 280. k. p.

A. bude osudom kr. sudb. stola u V. od 4. listopada 1881. zločinstva pronevjerenja §. 183. k. z. krivim proglašen i na tamnicu od šest nedelja odsudjen. Pri proglašenju osude izjavi on, da se osudom zadovoljava i da će kazan nastupiti, kada ga sud na to pozvao bude. Nu dne 6. listopada 1881. prijavi on pismeno žalbu ništovnu i priziv proti izrečenoj osudi.

Kr. stol sedmorice zabacio je doduše ništovnicu i odputio priziv osudom od 31. prosinca 1881. br. 2161, nu izrekao je podjedno sliedeću važnu principielnu rješitbu:

Buduć da kazneni postupnik od 17. svibnja 1875 nesadržaje ustanovu sličnu onoj u alineji 2. §. 203 k. p. od 29. srpnja 1853, na koju se §. 302 istoga zakona u alineji drugoj pozivlje, te po kojoj se uči-

Digitized by Google

njeno jednom odreknuće od pristojećega komu pravnoga lieka opozvati nije moglo, to se imade žalba ništovna obtuženoga A. prijavljena zajedno s prizivom dne 6. listopada 1881. nakon dne 4. listopada proglašene mu osude, unutar dakle roka §. 280. k. p., smatrati pravodobno prijavljenom, ma da je obtuženi A. prigodom proglašenja napadnute osude i izjavio bio, da se s istom zadovoljava. dr. J.

Književnost.

„Nauk o menič nom pravu, po Renou, Braunu i dr. izradio Andrija Gjorgjević. Beograd 1881.“ Str. 149 u osmini. Ciena knjizi 1 for. 20 novč.

(Nastavak.)

Oznaka protesta na str. 28 odviše je razvučena te usljed toga netočna i nejasna. Pisac naime označuje protest kao javnu izpravu, „kojom se dokazuje, da dotič no menič no obećanje (t. j. obveza) nije izpunjeno, te usljed toga i neko menično pravo poverioćevo u opasnost dovedeno, i tako da se njim (protestom) menič ni dužnici i dalje u obvezanosti održe“.

Neradi se kod protesta uvjek o tom, da se dokaže, da stanovito mjenbeno obećanje nije izpunjeno kao n. pr. kod protesta za honoraciju; a isto tako se nediže protest uvjek u svrhu, da njim mjenbeni dužnici u obće uzdrže u obvezi, jer su n. pr. prihvatnik i izdatnik mjenice vlastite i onda obvezani kad se mjenica neprotestira. Bilo bi posve dovoljno, da je g. pisac ostao kod one oznake protesta kako ju ustanovljuje Renaud.[1]

Protest radi neprihvata mjenice nediže samo remitent ili njegov punomoćnik (str. 28), već ga može podignuti u obće svaki ovlašteni držatelj mjenice. To netvrdi ni §. 89 srb. trg. zakona, na koji se pozivlje g. pisac.[2]

Kod oznake pojedinih vrstih protesta bilo bi dobro, da je g. pisac barem nuzgredice spomenuo i ostale vrsti protesta, a ne samo one četiri, o kojih je govor na str. 28 i 29.

Na strani 32 razlaže g. pisac posljedice, koje nastaju za onaj slučaj, ako se protest u vrieme nedigne te tvrdi, da onda „imalac mje-

---

[1] Vidi Renaud ibid str. 101. „der Wechselprotest ist eine öffentliche Urkunde, durch welche die Vornahme einer wechselrechtlich relevanten Handlung hergestellt werden soll.“

[2] „Odreče li se prijem, onda treba to dokazati aktom, koji se zove protest sbog ne prijema.“ §. 89 srb. trg. zak.

Digitized by Google

nice gubi prema trasantu i indosantima sva prava, koja iz menice proizticu.“ Po našem sudu nije se smiela ova tvrdnja ovako obćenito izreći, i to tim manje, jer je stavljena u „prvi odieljak“, gdje je valjalo razpravljati samo obćenita načela. Po tih pako načelih jest posljedicom pravo u vrieme nedignuta protesta, da se gubi samo onaj mjenbenopravni zahtjev, u pogledu kojega se kao bitni uvjet zahtjeva, da se digne protest, a isto tako negube se ta prava regresa uvjek prema trasantu i svim indosantom. Tako se n. pr. u obće negubi pravo regresa na izplatu, ako se nedigne protest radi nesigurnosti prihvatnika ili izdatnika mjenice vlastite; regres radi neizplate može se dignuti i bez protesta radi neprihvata; isto tako negubi držatelj mjenice, ako nedigne protest radi neprihvata proti nuždnoj adresi, koja glasi na mjesto izplate, pravo regresa na sigurnost i proti prednikom adresanta; ovoma je ravan i onaj slučaj u kojem držatelj mjenice protestirane radi neizplate, ako se na njoj nalaze nuždne adrese ili počastni prihvat, koji glase na mjesto izplate, negubi pravo regresa proti prednikom honorata, ako mjenicu nepredoči nuždnoj adresi ili počastnom prihvatniku, te ju neprotestira. Istina je doduše, da srbski trgovački zakon u tom pogledu nije tako obsežan i jasan kao što su drugi mjenbeni zakoni, ali baš zato bilo je od potrebe upravo u ovom obćem dielu stvar potanje razložiti, te nepostaviti ovako obćenite tvrdnje, koja vriedi samo za nieke slučajeve, ali ne za sve. Gospodin pisac bio bi najbolje učinio, da se je osvrnuo na pojedine slučaje, te onda označio kod svakoga od njih posljedice spojene s okolnošću, ako sa nedigne protest. Kod takovoga postupka bio bi g. pisac po sebi došao i do onoga slučaja, o kojem se nalazi spomena u nekih zakonih, kao što u njemačkom i našem, da se može radi nedignuta protesta izgubiti pravo mjenbeno i proti glavnom mjenb. dužniku, t. j. proti prihvatniku i izdatniku mjenice vlastite. To biva kod mjenica domiciliranih, kod kojih je domicilijat označen.

U „drugom odieljku“ razpravlja g. pisac „pojedine menične ustanove“, premda je nieke od njih razložio već u „prvom odieljku.“ I Renaud u spomenutoj svojoj knjizi u odsjeku „zweites Buch“ razlaže iste mjenbene odnošaje kao i g. pisac, samo što se njegovo razlaganje slaže sa sustavom, koji si je on zasnovao, jer je ovoj knjizi dao naslov „die einzelnen Wechselinstitute“, pak stoga punim pravom govori ovdje o mjenicah tezica i mjenicah vlastitih, o naledji, intervenciji, poručanstvu itd., dočim naslov kako ga je označio g. pisac nestoji u suglasju s izvedenim razlaganjem u njegovoj knjizi.

Prije svega navodi g. pisac i ovdje potrebštine mjenice, te jih nabraja onako, kako su nabrojene u srbskom trgov. zakonu. Nu premda se u tom zakonu „potvrdjenje prijama vriednosti“ t. j. oznaka valute

Digitized by Google

stavlja kao bitni uvjet za valjanost mjenica, i premda sam pisac na str. 35 podpunim pravom prema §. 81 srb. trg. zak. i čl. 7 njem. mjenb. reda tvrdi, da „menica, koja nema potpunce sve pobrojane zahteve nevredi“, to ipak na str. 34 veli, da „potvrdjenje prijama vrednosti nije po meničnom pravu bitan zahtev“. Da je g. pisac ovu tvrdnju stavio u „prvi odeljak“, u kojem se je prema naslovu imalo razpravljati o „opštih načelih“, mi mu nebismo prigovarali, ali ovdje, gdje se izrično nabrajaju propisi srb. trg. zak., ova tvrdnja nipošto nestoji, jer je po tom zakonu oznaka valute tako bitan zahtjev, da po naročitoj ustanovi §. 81 izprava, koja neima te oznake, nije mjenica, a na nju stavljene izjave, da neimaju mjenbeno-pravne krieposti.

Nadalje razlaže g. pisac, da potreba navedena u zakonu pod br. 4. t. j. „vreme, kad će se izplatiti“ mjenica, i ona pod broj 8. t. j. mjesto izplate, nisu „neizostavno“ nuždne, te da „neobeznažavaju“ mjenice, i to s toga, jer da neoznačenje roka sam zakon dopunjuje tim, što uzimlje, da se u tom slučaju razumieva „obično vreme“, i što neoznačenje mjesta plaćanja dopunjuje mjesto „življenja akceptantovog“. U pogledu ove druge okolnosti već smo svoju gore više spomenuli, te naročito iztaknuli, da nejasnost ove tvrdnje leži u tom, što g. pisac nespominje, kako u onom slučaju, ako već nije označeno mjesto izplate, mora biti izrikom navedeno barem mjesto prebivališta trasatovog, a ne akceptantovog kao što veli g. pisac. Isto tako nismo sporazumni s onim, što g. pisac navodi glede roka plaćanja, jer vrieme, kad će se mjenica platiti, mora biti naročito u mjenici naznačeno i to jednim od onih načina, koje navodi §. 99. srb. trg. zakona, a medju te oznake spada i oznaka „u obično vrieme“, pod kojim izrazom se po daljnjoj ustanovi §. 103. razumieva rok od 15 dana računajuć od dana izdatbe. Po onom pako, što je g. pisac spomenuo, moglo bi se misliti, da u mjenice slobodno izostaje svaka oznaka vremena, jer da se tada razumieva „obično vrieme“, dočim po našem sudu mjenica, ako neima druge oznake vremena, izrično glasiti mora „platite u obično vrieme“.

Pojam naručene mjenice ili kako ju g. pisac nazivlje „komisiona trata“, nije nikako ustanovljen, jer reći, da je naručena mjenica ona, u kojoj je stavljen izraz: „i stavite istu u račun N. N.“ jest u najboljem slučaju oznaka odviše obćenita; nije u ostalom nuždno, da ta oznaka bude baš ovako navedena, ona može i drugačije glasiti.

(Svršetak sliedi.)

Digitized by Google

Može li se u vrieme kazni ubrojiti, po smislu §. 341 kaz. post. od 17. svibnja 1875., vrieme provedeno u zatvoru od proglašenja osude prve molbe u onom slučaju, ako je osudjeniku povodom previšnjega pomilovanja dosudjena kazan vremenita mjesto zakonito dosudjene kazni smrtne?

Na ovo je pitanje pozivom na Wasera i Mitterbachera nijećno odgovoreno u Mjesečniku br. 4 razdjel A. od godine 1882. i to sa sliedećih razloga:

„Protivno mnienje profesora Ullmana i Rulfa nestoji, jer je mjesto po prvoj molbi dosudjene smrtne kazni, dosudjena sada po kasacionalnom sudu sasvim nova kazan, ter bi bilo očito protuslovje, da osudjenik trpi kazan, koja još nepostoji, koja mu još ni dosudjena nije, što bi svakako bilo, kad bi mu se uračunala kazan od dana proglašene prvomolbene osude.

Na taj način imala bi osuda kasacionalnoga suda retrotraktivnu moć, ter bi se faktično izvadjala prije, nego li je izrečena bila, što je protuslovje, ili da se blaže izrazimo, osuda kasacionalnoga suda i njezino ovršenje počivala bi na fikciji.[1] Protivno mnienje počiva na sasvim krivom shvaćanju pojma milosti. Osudjenik nije pomilovan stoga, što tobože nije zaslužio smrtne kazni, već mu je ista, premda ju je zaslužio, iz milosti oprostena. — Ob uporabi §. 341 k. p. na ovaj slučaj nemože ni govora biti, jer taj §. govori ob uračunavanju

[1] Ovo je obrazloženje u svojoj općenitosti bez dvojbe krivo, jer se dade sasma dobro uporaviti i na slučaj, ako bude po prvoj molbi na smrt osudjeni, osudjen po drugoj molbi putem pravice na kazan slobode, pa ipak obzirom na jasno slovo §. 341 k. p. od godine 1875 još nikomu nije na um palo, da uztvrdi, da se u tom slučaju medjutim u zatvoru provedeno vrieme nemože ubrojiti u vrieme kazni (slobode), dosudjene po drugoj molbi.

Digitized by Google

zatvora osobam osudjenim na kazan slobode. Smrtna osuda po prvoj molbi izrečena može i pravomoćnom biti, a ipak je neovršiva, jer se mora višemu mjestu ureda radi predložiti[1], a stoga nemože ni govora biti o kakovom nastupu kazni odmah iza proglašenja takove osude.

Predlaganje osude višemu mjestu nemože se identificirati s pravnim liekom, poprimljenim na korist osudjenikovu, već je to samo priprava, da se po zakonu dosudjena smrtna kazan iz milosti odstrani, a da na mjesto nje stupi nova kazan, koju ima istom iza pomilovanja kasacionalni sud dosuditi.

Prema navedenomu neima dakle dvojbe, da se nastup kazni ima na smrt osudjenomu i pomilovanomu osudjeniku računati od proglašenja osude stola sedmorice, bilo to po starom, bilo po novom postupniku . Svaki drugi postupak vodio bi, kako se iz sliedećega primjera vidi, do nesmisla i protuslovja:

A. i B. osudjeni su po sudu prve molbe istom osudom radi zločinstva umorstva i to A. na kazan smrti, a B. ili, da nije bilo uvjeta propisanih u §. 252 k. p. od god. 1875 ili onih u §. 284 k. p. od god. 1853 osudjen je na kazan težke tamnice od 20 godina. Obojica se posluže pravnim liekom, osuda bude potvrdjena i nakon toga bude A. pomilovan, ter mu stol sedmorice, pošto je jednaki krivac s B-om, dosudi takodjer kazan težke tamnice od 20 godina.

Zar sad nebi podpuni nesmisao bio, da se A-u započme računati vrieme kazni počam od dana proglašenja osude stola sedmorice? Zar nebi na taj način A., koji je bio na smrt osudjen, mnogo prije kazan nastupio nego B? Zar nije sasvim korektno i po duhu zakona, da se obojici računa vrieme nastupa kazni počam od proglašenja osude stola sedmorice?“[2]

---

[1] U tom se sastavku tvrdi nadalje, da to sve valja i po kaznenom postupniku od god. 1853 valjanom jošte u ukinutoj hrv.-slav. krajini; nu tomu ipak nije tako, jer po §§. 308 i 310 toga kaznenog postupnika postaje dosudjena kazan smrti pravomoćnom tek onda, ako i kada od prev. mjesta nestigne pomilovanje, bio nebio podnešen priziv.

[2] Ja nevidim nikakove nedosljednosti u ovom dvovrstnom brojenju vremena kazni, jer pomilovanomu A-u dosudjena kazan bila bi još uvjek osjetlivija nego B-u dosudjena, jer A. bio bi pretrpio i moralni dio kazni, naime

Digitized by Google

* * *

Ja držim da je pravije mnienje profesora dra. Ullmana i dra. Rulfa; neima bo dvojbe, da će se A-u, ako ga osude u prvoj molbi na kazan slobode, u drugoj pako na kazan smrti, a onda ga pomiluju na kazan slobode, po jasnom slovu §. 341 k. p. morati medjutim u zatvoru provedeno vrieme ubrojiti u vrieme kazni. Bilo bi dakle bez dvojbe nedosljedno, kad bi tek po drugoj molbi na smrt osudjeni, a onda na kazan slobode pomilovani, bolje prošao nego onaj, koji je već po prvoj molbi na smrt osudjen a onda pomilovan.

U čem bi mogao ležati razlog, da se onomu, koj je po drugoj tek molbi na smrt osudjen a onda pomilovan, broji vrieme kazni počam od dana proglašenja prvomolbene na kazan slobode glaseće osude, onomu pako, koji je već po prvoj molbi na smrt osudjen, a onda pomilovan, tekar počam od dana kada mu je proglašena drugomolbena osuda?

Možda u tom, da po prvoj molbi na smrt osudjeni dugo u smrtnom strahu lebdi, dočim po drugoj tek molbi na smrt osudjeni toga straha ni neima, ni nepoznaje (obzirom na §. 308 kaz. post. od god. 1853 valjanog jošte u hrv.-slav. krajini.)!

Onaj, koji je po drugoj tek molbi na smrt osudjen, a onda pomilovan, imao bi po tom, napram onomu koji je već po prvoj molbi na smrt osudjen, a onda pomilovan, dvostruku korist i to da mu se povoljnije broji „terminus a quo“, i da nije bio u smrtnome strahu.

Kolike li nepravde i nedosljednosti! o kojih neima ni traga u §. 341 kaz. post. od godine 1875, jer taj paragraf nepravi nikakove razlike, da li je kazan slobode, koja se izvršiti imade, izrečena po prvoj ili po drugoj molbi, da li je izrečena putem pravice ili putem milosti.

Obzirom za zaključnu stavku §. 341 k. p. nije ni nuždno

---

smrtni strah, a to baš nije štogod, a uz to B. je odbijen, dočim je A. bar djelomice uspio (reussirao), pošto mu je smrtna kazan makar i putem milosti ipak preinačena u kazan slobobe (§. 341 kaz. post.)

*

Digitized by Google

pozivati se na načelo valjano u kaznenom pravu: „in dubiis benigniora.“ P.

Što ima sudac učiniti, ako se sudbeni očevid u parnici po sudu odredjeni obaviti nemože, jer stranka, kojoj je naloženo, neće da plati predujam za trošak očevida?

Ako se sudcu, budi na predlog koje stranke, budi ureda radi, za temeljito riešenje stvari, očevid pokaže potrebitim, narediti će obavu istoga u urednom postupku, kada se razprava u stvari glavnoj već dovrši — §. 205 gr. p. p.

U odluci sudbenoj, kojom se u redovitom postupku ustanovljuje rok za preduzimanje očevida, te koja se izdaje nakon po propisu §. 207 gr. p. p. obavljenog saslušanja stranaka za izbor vještaka, nalaže se podjedno stranki, koja je očevid ponudila, — a ako je očevid sudac ureda radi odredio, — stranki tužećoj, da predujmi stanovitu svotu, potrebnu da se podmiri putni trošak sudbenog izaslanstva i vještaka.

A što onda, ako stranka takov predujam nepoloži?

Za taj slučaj nema ustanove u gradj. parb. postupovniku, zato je i praksa u ovom slučaju različita.

Malom iznimkom rade sudovi u ovom slučaju ovako: obično izdadu novu odluku, kojom na novo pozivlju voditelja dokaza očevidom ili tužitelja — u slučaju ako sud ureda radi odredi očevid, — da plati predujam u stanovitom novom zapornom roku uz prietnju, da će se u protivnom slučaju smatrati, da je od dokaza očevidom odustao, te da će se bez obzira na ovaj dokaz, na temelju stanja spisa, osuda izreći; ili pako jednostavno samo ovom potonjom prietnjom, navlastito onda, ako sud ureda radi odredjuje očevid.

Ako se stranka dotična na ovu odluku ogluši, izriče sud osudu na temelju stanja spisa, dakako neobziruć se na dokaz očevidom.

Ja držim, da se ovakova odluka protivi načelom gradjansko-

Digitized by Google

parbenoga postupnika, jer on nepoznaje postupka ureda radi, a sud, koj u slučaju gore navedenom, nečekajući zahtjev stranaka, osudu izriče, postupa ureda radi, a po tom protuzakonito, jer nemože znati, da li se nisu stranke nagodile iza izdane odluke, kojom bje odredjen sudbeni očevid, pa da se zato nisu odazvale pozivu za položenje predujma.

Ako se smatra gore razloženi postupak suda opravdanim, morao bi sud i u slučaju, da obie stranke u ustmenom postupku na razpravno ročište nedodju, na novo je pozvati pod prietnjom, da će se osuda izreći na temelju do sada obavljene razprave, ako obie i opet nebi posluhnule poziva. Nu toga ipak nečini nijedan sud, već konstatuje jednostavno samo u uredovno zazametnutom zapisniku: da nijedna stranka na sud nije došla, pa riešava onda ovaj zapisnik jednostavnom odlukom, koja glasi: „medju spise do reasumiranja."

Što ima dakle sud učiniti u parnici, ako stranka neće da položi predujam za trošak očevida?

Odgovor može nam zakon dati samo u analogiji §. 179 gr. p. p. Ovaj ustanovljuje sliedeće:

„Ako bi se preslušanje kojega svjedoka budi tim, što se je pogriešno ili neizvjestno naznačilo boravište njegovo, budi drugimi zapriekami zateglo dulje vremena, ima se dokazivaocu ako zaište protivnik, ustanoviti odlukom rok primjeran okolnostim, uz koj će morati preslušanje takova svjedoka izposlovati tim sigurnije, što se u protivnom slučaju bez obzira na istoga svjedoka postupak dokazni ima smatrati kao zaglavljen i izreći presuda u stvari glavnoj."

Ovom ustanovom izriče se jasno, da sud nema ureda radi izreći osudu na temelju stanja spisa u stvari glavnoj, ako se saslušanje svjedoka, po sudu odredjeno, krivnjom dokazivaoca obaviti moglo nije, već samo onda, ako to zaište protivnik.

Ako dakle sud odredi, nakon obavljene u parnici usklade spisa, saslušanje svjedoka, a ovaj se pronaći nemože zato, što je voditelj dokaza po svjedocih krivo naznačio prebivalište svjedokovo, tad će sud odlukom pozvati voditelja dokaza po svjedo-

Digitized by Google

cih, da naznači prebivalište svjedokovo, ustanoviv mu zato stanoviti zaporni rok. Ako ovaj u roku odredjenom sudbenom nalogu nezadovolji, obavjestiti će sud o tom novom odlukom protustranku, i parnicu ostaviti in suspenso dok ili voditelj dokaza gore spomenutomu sudbenomu nalogu ne zadovolji, ili dok nezaište protivnik, da se bez obzira na upitnog svjedoka izreče osuda: u ovom potonjem slučaju izdati će sud novu odluku, te njom ustanoviti novi rok voditelju dokaza po svjedocih, da naznači prebivalište svjedoka, te sada istom dodati pozivu prietnju, da će se u protivnom slučaju bez obzira na toga svjedoka postupak dokazni smatrati zaglavljenim, te izreći presuda u glavnoj stvari.

Ja mislim, da se naprama prije navedenoj ustanovi analogno ima postupati i u parnici, ako stranka dotična neće da položi za trošak očevida potrebni predujam.

Scienim naime, da u slučaju, ako na odluku sudbenu, kojom je sud urekao ročište na licu mjesta za obavu sudbenoga očevida sa vještaci i pozvao voditelja dokaza, da u stanovitom roku predujam položi, a ovaj ovomu nalogu nezadozolji — postupajući presudni sud istoga opetovano pozvati nema, da sudbenom nalogu zadovolji pod prietnjom, što će se u protivnom slučaju bez obzira na očevid postupak dokazni smatrati kao zaglavljen i izreći presuda u stvari glavnoj, već ima sud na izvješće voditelja pismare ili dotičnog voditelja skontralne knjige, da u odnosnom roku voditelj dokaza predujam položio nije, ob ovom jednostavno samo protustranku ubaviestiti, kojoj ubavjesti se može ali nemora za ravnanje protustranke dodati, da istoj prosto stoji zaiskati, da se ustanovi rok, uz koj će imati voditelj dokaza položiti predujam za očevid, jer da će se u protivnom slučaju izreći presuda u stvari glavnoj bez obzira na dokaz očevidom.

Istom kada protustranka ovaj zahtjev stavi ima se voditelju dokaza očevidom, odnosno tužitelju, ustanoviti novi rok za položenje predujma sa gore navedenom prietnjom, pa ako ovaj rok bezuspješno mine, ima se izreći osuda u glavnoj stvari.

Prosto stoji dakako i protustranki, da ona položi predujam za očevid, u kojem slučaju, kako se po sebi razumije, odpada

Digitized by Google

dalnji gore navedeni postupak; nemoguće bo nije, da će to u mnogom slučaju i protustranka učiniti, osobito onda, ako je sud ureda radi odredio očevid, pa pozvao tužitelja na položenje predujma, a ovaj se sudbenomu nalogu odazvao nije.

A. Rušnov.

Tko je pravni subjekt zadružnoga imetka, moralna osoba ili fizična?

Možda me je minulo, ali se ne sjećam, da se je kada u kojem našem strukovnom ili inom glasilu razpravljalo o pitanju, kojim sam naslovio ovaj članak.

Čini se na prvi mah, da je ovo pitanje i odgovor mu lih teoretične zanimivosti. Nu pošto nijedna teorija neima vriednosti, kad je samo teorije radi postavljena i kad se njom ne žele razjasniti činjenice realnoga života, tako nebi moglo zanimati ni razpravljanje ovoga pitanja, kad bi mu odgovor ovakov ili onakov, bio posve neodlučan za prosudjivanje sbiljnih odnošaja i pravnih sgoda, u kojih se zadruga ili njezini članovi naći mogu i nadju usljed vazda kolajućega im života, dokle god mu zadnje provedenje diobe zadnje zadruge u zemljištniku ne učini za uviek kraj, te dokle nebude time svako pitanje tičuće se zadruge konačno postalo nepraktičnim i samo historičnim.

Dok se pako bude institucija zadruge mogla samo kao historičan čin razpravljati, proći će mnogo i mnogo vremena, imati će oblasti i sudske i upravne još tisuće i tisuće prvomolbenih i prizivnih odluka izreći; a naročito ovdje u našoj tek prije desetak godina razvojačenaj županiji belovarskoj. Ovdje bo prije razvojačenja bilo je doduše dosta dioba, nu svakom umnožavao se je samo broj zadruga, te je razriešenje zadruge tekar od razvojačenja mogućim postalo.

Zato mislim, da je jošte uvjek vriedno praktičnomu pravniku baviti se proučavanjem sućtva zadružne institucije.

Jedno od bitnih pitanja, koje nam se namiće, kad progledamo sgoljni faktum zadruge, koja imade nekretnoga i pokret-

Digitized by Google

noga imetka, koja stiče i troši, koja je sad vjerovnikom, a sad dužnikom, jeste: tko li je nosioc pravne sposobnosti zadruge, da li zadruga kao moralna osoba, ili njeni zadrugari kao fizične osobe?

Ovo pitanje iz daleka zanosi na sgolno teoretično pitanje, čini se izprvice, kao da odgovor mu nemože imati u praktičnom životu nikakove važnosti i vriednosti.

Tek kad se stvar pobliže promotri, naći je, koli velika razlika nastaje u uporabljivanju zakona na zadružne odnošaje i priepore, ako se na ovo pitanje ovako, ili ako se na nj odgovori onako.

Čini mi se (a lasno da se nalazim u bludnji), da će većina praktičnih pravnika na gornje pitanje, ako ga točnije ne promotre, odgovoriti, da se zadruga glede svoje pravne sposobnosti mora smatrati i prosuditi kao moralna osoba.

Zastupam protivno mnienje, te ga želim ovdje opravdati i zajedno pokazati praktičnim primjerom, kako je ovo pitanje riešeno po drugoj i trećoj molbi.

Time ću zajedno pokazati, kako razno shvaćanje potaknute sućnosti uzrokuje razan način prosudjivanja priepornih zadružnih pitanja.

Budi mi ovdje dozvoljeno iztaknuti poznate okolnosti, naime da je institucija zadružnoga života lih institucija slavenska; ili bez obzira na ostalo Slavenstvo, uzamši u promatranje naše odnošaje prema narodom austrijsko-ugarske monarhije, lih hrvatska institucija; da smo temeljne gradjanske zakone (obći gradjanski zakonik) dobili od zakonodavstva, koje tu našu instituciju zadruga nije poznavalo, dakle zu nju nije posebnih pravnih pravila ustanovilo; a da se ipak mnogi zadružni odnošaji moraju prosudjivati po ovom zakonu.

Obći gradjanski zakon razpravlja u §. 15 i slied. o pravnoj sposobnosti i o pravnoj osobi, te se dakle i glede zadruge o pravnoj osobi i sposobnosti mora po obćem gradjanskom zakonu odlučiti.

Od tuda pako sliedi, da se to može učiniti samo analogijom, pošto sam obći gradjanski zakon institucije i pravne osobe,

Digitized by Google

kakova je zadruga, nepozna, i da se tom analogijom može doduše pojam zadruge podvrći ustanovam obćega gradjanskoga zakona, nu nikada neizcrpivo, to jest tako, da bi se upravo na svaki pojav nastajući u pravnom životu zadružnih odnošaja mogla uporabiti koja ustanova obć. gradj. zak.

To neka mi bude izprika, što neću ni pokušati, da sućnost zadruge izcrpivo podvrgnem kojoj ustanovi obć. gradj. zakonika, već što ću nastojati samo oko toga pitanja: tko li se po ustanovah obć. gradj. zakonika mora smatrati pravnim subjektom zadružnoga imetka, da li zadruga kao moralna osoba, da li zadrugari kao fizične osobe, te kojoj je instituciji obć. gradj. zakona seoska zadruga najbliža?

Ovo pako želim, kako gore jur spomenuh, pokazati praktičnim slučajem, koji je prošao rješitbe svih triju sudbenih molba.

Zaradi duga, uknjiženoga pravom zaloga na ukupnih nekretnina zadruge C. u Ž., budu ove zadružne nekretnine ovršnom dražbom prodane. Kod iste dostane ih Filip C. kuće gospodar iste ovršenice-zadruge. Dražbeni čin bude odobren bez obzira na §. 515 gpp., koj brani ovršeniku sudražbovati.

To je pako bio posljedak shvaćanja zadruge, kao moralne osobe — zadruga (moralna osoba) jest dužnik, Filip C. nije zadruga, nije dužnik, on dakle može sudražbovati u svoje ime, njega se ne tiče §. 515 gpp., jer ovršenik jest zadruga C., a ne jedan njezin član Filip C., — on je dakle posve druga osoba od ovršenice, koja je moralna osoba.

Po ovom je shvaćanju posve opravdano, što je Filipu C. bilo dozvoljeno sudražbovati i kupiti zadružno selište C. unatoč §. 515 gpp. — Ovo je shvaćanje prve molbe našlo podporu i u toj okolnosti, što je zadruga C. jur odavna bila tajno razdieljena, te je svaka tajno odieljena porodica za vrieme odieljenoga života mogla sebi steći i nešto svoga posebnoga (u zadružni imetak nespadajućega) pokretnoga imetka, a tako i Filip C., te je ovaj Filip C. valjda ovim svojim posebnim imetkom izplatio kupovninu za kupljeno zadružno zemljište.

Nu ovo shvaćanje nije opravdano.

Digitized by Google

Odluka dražbeni čin odobravajuća postade pravomoćnom, jer proti njoj ne bje podnešen pravni liek. Tako postade pravomoćna i odluka o razdiobi kupovnine. Zanimivo je, da je na ročište kod razdiobe kupovnine nadošao za ovršenicu Filip C. budući kuće gazda zadruge C., i da je isti Filip C. prisustvovao razdiobi takodjer kano kupac.

To je prva nedosljednost, koja se je porodila iz shvaćanja zadruge, kao moralne osobe.

Filip C. kao kupac udovoljiv dražbenim uvjetom dobi uručbenicu, te izhodi uknjižbu prava vlastničtva kupljenih nekretnina od zadruge C. na svoje ime.

Sad je on pravi vlastnik, ali manjka mu još jedno, manjka mu posjed, jer on je u posjedu samo onoga diela nekretnina, kojí je njega tajnom diobom pripao. Ostale nekretnine posjeduju ostali zadrugari.

Zato zamoli Filip C. ovršno uvedenje u posjed

Ovo mu bude dozvoljeno, ter odredjeno ročište na licu mjesta, a odluka o tom bude dostavljena svakomu zadružnomu članu, kojega je trebalo deložirati.

Sada se tek sbune ovi zadrugari, Nikola, Simo, Lazo i Petar C., koji je svaki imao sa svojom obitelju jedan dio.

Oni podnesu kr. banskomu stolu putem prve molbe utok s ništovnicom proti odluci, kojom se dozvoljuje deložacija, te proti svim odlukam, izdanim u ovom ovršnom postupku do odluke odredjujuće dražbu.

U ovom svom utoku trebalo im je dokazati, da se zadruga ne može i nesmije smatrati moralnom osobom, zato da se nije smielo Filipu C. dozvoliti sudražbovanje, te da je time, što mu je to bilo ipak dozvoljeno, povriedjena ustanova §. 515 gpp., koja povrieda čini ništetnim cieli ovršni postupak.

Njihov utok razpravlja materiju istu, koja je izhodištem ovoga članka, zato mi budi dozvoljeno, za da se laglje i točnije prosudi prvo- i drugomolbena rješitba, glavni sadržaj istoga ovdje navesti.

(Dalje sliedi.)

Digitized by Google

Još nekoliko o mitu.

(Konac.)

Kada se, izkazom mnogobrojnih vjeru zaslužujućih svjedoka mititelja i uvaženjem svih indicija, po uvjerenju suda primanje mita od strane posrednika istinitim izpostavi, tada se na ovoga stavlja pitanje: komu je činovniku mito dodavao, ili još bolje, pitanje: jeli istina da je on dodavao mito ovomu stanovitomu činovniku, kojega je stranci imenovao, i kod kojega stranka ima službenoga posla. On može niečno ili jestno odgovoriti. Ako je prvo, on ili pokriva svojega prijatelja činovnika, ili je baš istina, da primljeno mito nije tomu činovniku, da nije nikojemu činovniku dao. Ako se istinitim izpostavi, da je posrednik mito za sebe zadržao, on će podpasti pod kazan prevare ili globljenja; ako pak on imenuje činovnika ili ga neimenuje, ali sumnja postoji proti stanovitoj osobi, da je od posrednika doista primila mito, onda se proteže iztraga i proti ovoj.

Netreba na lahku ruku tvrditi, da se na prostu sumnju ili izričnu obiedu posrednika nemože ni jedan činovnik zločincem proglasiti; valja ostaviti kaznenom sudu podpuno odriešene ruke, i iztragom konstatovati sve okolnosti, koje pri riešenju odlučujućega pitanja od upliva biti mogu, sastaviti sud iz što većega broja, a ponajbolje iz 12 porotnika, pak će skoro bez iznimke izpasti pravedna presuda. Pravedan i moralno neodvisan sud neće goloj obiedi posrednika, koji je kao nevaljao čovjek poznat, nikakve vjere pokloniti, pa makar on činovniku u oči pred sudom rekao, da mu je mito donosio. Ali taj sud nesmije pri donašanju svoje presude neobazrieti se na možda ne podpuno dokazane čine, da obiedjeni činovnik s posrednikom u tiesnom prijateljstvu živi, ili da su obojica najbliži srodnici, ili da taj činovnik u svojem privatnom životu tjera razkoš, koji u nikakvom razmjeru nestoji s izkazanimi dohodci. U manjih gradovih i selih, u kojih većina našega domaćega činovničtva živi, moći je privatni život svakoga pojedinoga gradjanina veoma lahko kontrolirati; njegov kućevni trošak nemože se izračunati na novčiće ni na forinte, ali se može izračunati na stotine; kada dakle sud izračuna, da činovnik troši na sebe i na svoju porodicu za nekoliko stotina i hiljada više, nego što je kadar kao dohodak izkazati, onda na njemu leži težka sumnja, da je do toga uživanja krivim putem došao, pa ga od osudjenja mogu osloboditi samo vanredne takodjer dokazane okolnosti, kojimi se ovaj razkoš razjasnjuje.

Uzmimo u konkretnom slučaju, da je sud posrednika mita osudio, tada glede činovnika mogu predležati ovi slučajevi; 1. posrednik niti je obiedio niti je mogao obiediti stanovitoga činovnika — jer je stranke varao, da je posrednik, pa je u istinu sebi mito zadržavao — tu ne-

Digitized by Google

predleži zločin mita, nego prevare ili globljenja; 2. posrednik je doista posredovao, ali neće činovnika da oda — od razloga sumnje zavisi hoće li se iztraga proti stanovitoj osobi mimo posrednika povesti ili ne, a od dokaznog materijala zavisi, hoće li se povedena iztraga proti činovniku svršiti osudom ili oslobodjenjem; 3. posrednik izrično obiedi činovnika primanjem posredovanoga mita, — iztraga će se svakako povesti, a uspjeh zavisi od dokaznoga materijala. Kada sve te moguće slučajeve uočimo, onda proizlazi, da **posrednik svagda podpada pod kazan**, bilo radi mita,bilo pak radi prevare i globlenja; ako se iztraga bez uspjeha proti činovniku provede, koji je doista mito posredovanjem primio, ali se proti njemu baš ništa dokazati nemože, onda će posrednik podpasti pod kazan prevare ili globljenja, pri svem tom, što je dionik mićenja, al kazan će primiti; a tim će neodkriveni glavni krivac izgubiti glavnu polugu operacije i biti će uklonjen izpred njega onaj štit, koji ga je zaklanjao od svjetlosti istine i koji mu je omogućio tjeranje zabranjenoga obrta; država je tim iznašla onu Ahillovu petu, gdje se tajinstvena i toli pogibeljna urota smrtno raniti može; ona je razorila stalno gniezdo svih onih zala, kojimi se javna vjera ubija. Sakriveni činovnik može doduše potražiti zatim drugoga prijatelja, nu ako i ovaj neograniči svoje posredovanje na jedan jedini slučaj, (što je po sebi nevjerojatno) on će proći kao i prvi, i tako će biti sa svakim sličnim pokušajnm, dokle svi oni, koji se osjećaju sposobnimi za ulogu posrednika, nedodju do uvjerenja, da „ti prokleti zakoni nedadu živiti."

Posredovanje mita tim načinom biva redje i redje, dakle se i mogućnost primanja mita u tajnosti steže na manju i manju mjeru, dokle nestane i posljednjeg posrednika, usljed čega će dakako činovnik samo neposredno moći primati mito, a tim će svoja prsa odkriti za uspješni napadaj kaznenoga zakona.

Po mojem predlogu primanje i posredovanje mita može samo onda u tajnosti dakle i nedokazano ostati, ako se ograniči na jedan jedini slučaj, ili ako pored nekoliko slučajeva primljenoga mita vanredne okolnosti pripomognu, da primatelj ili posrednik mita nekažnjen ostane. Na primjer: okrivljenik uživa u družtvenom životu veliko uvaženje, a mititelji (dva ili tri na broju) poznati su kao ljudi skroz nevaljali ili kao osobe, koje su bezuspješno pokušale drugoga činovnika podmititi, ili osobe dokazano pakostne i osvetoljubive, koje po spoljašnjem izgledu imaju nakanu, činovniku se osvetiti zbog nepovoljnoga riešenja njihove stvari, biedeći ga primanjem mita. Nu svi ti slučajevi samo mogu biti iznimke u našem družtvenom životu; pravilo ostaje obrt mita u obostranom interesu, činovnika i njegovoga posrednika s jedne, a interesiranih stranaka s druge strane. U tom obrtu leži opasnost po družtvo ali ujedno i liek, jer pored slobodnoga sudjenja takav obrt nemože

Digitized by Google

ostati sakriven. Iznimke tajnosti ostati će dakako i pored preporučenoga postupka — nu one će biti svakako od manjega zamašaja, jer neće moći preći u obrt, — jer bi u protivnom slučaju u širih krugovih poznate pa i odkrivene i dokazane bile.

Svakako proizlazi iz svega, što je navedeno, da se mićenje činovnika po mojem predlogu svodi na mnogo manju mjeru; a to je upravo svrha bila mojoj spomenici, da pokažem, da današnje zakonodavstvo u tom predmetu nije kadro nikakva uspjeha postići, a moj predlog zajamčuje taj uspjeh, istina ne u punoj mjeri, ali u tolikoj, da se u interesu javne sigurnosti svakako poprimiti može i treba.

4. Kao važan prigovor g. kritika smatram i taj, da će se pored bezkaznivosti mititelja znatno umnožiti slučajevi pokušaja mita, a tim se dakako i činovničtvo izlaže ničim neopravdanom većem iskušenju.

Istina je ciela, da će u tom slučaju položaj činovnika neugodniji biti, nego danas, kad svaki pokušaj mićenja podpada pod kazan; samo netreba odmah vjerovati, da će se stanje stvari znatno izmieniti. I danas je pokušaj mićenja poštenoga činovnika de facto nekažnjen; scena se obavlja medju četiri oka, podmititelj čini svoju navalu sladkimi riečmi, neobičnim pogledom i posve jasnom gestikulacijom i manipulacijom iz džepa izvadjene stvari; činovnik iznenadjen tim postupkom u prvom trenutku samo dade od sebe izraz svojega iznenadjenja, i to prema svojem temperamentu: ili srčbom i škripanjem zubi, ili — sladkim i grohotnim smijanjem. Ako mu padne na pamet, da kaznenom sudu prijavi taj napadaj na njegovu čast, badava će se truditi, jer će učin kao pokušaj mićenja u najviše slučajeva nepripoznat dakle i nedokazan ostati. Može se vjerovati, čega se g. kritik plaši, da će slični napadaji pored mojega predloga učestati; i ako je tako, neima dvojbe, da je položaj činovničtva tim postao neprijatniji — nu u glavnom neće biti nikakve promjene u razpoložaju poštenoga činovničtva, jer kao što čast poštenoga činovnika nimalo netrpi tim, što se pored pretećega kaznenoga zakona čine pokušaji mićenja bezuspješno, tako neće ni onda ta čast trpiti, kada učestaju ti bezuspješni napadaji pod zaštitom bezkaznjivosti; ja dapače mislim, da će čast činovnika po mojem predlogu većma zaštićena biti, jer dočim danas proti napadaju pri pokušaju mićenja tu čast brani ciglo poštenje i sviest dužnosti, po mojem predlogu u prvoj liniji vlastiti interes i briga za obstanak diktira činovniku odluku, da se u sirenske poslove podmititelja za živu glavu neupušta; u prvom slučaju može malaksati, ako neima dovoljno moralne snage, da se odupre kušnji, znajuć, da mu za obstanak njegov nikakva opasnost neprieti, jer podmititelj podpadajući i sam pod kazan, nesmije ga odati; u ovom pak drugom slučaju činovnik, ako i neima dovoljno moralne snage, da se odupre izkušenju — kad pomisli, da bi se

Digitized by Google

bacio u naručje na milost i nemilost čovjeku, koji ga bez najmanjega rizika odati i proti njemu svjedočiti može — za živu glavu nesmije se upustiti u posao toli opasan po njegov družtveni obstanak.

Ja priznajem, da se po mojem predlogu kadkad može i takav slučaj dogoditi, da iz osvete više klevetnika oči na oči obiede poštenoga činovnika, da je baš od njih mito primio ili bar iskao. No kako je već opetovno navedeno, ja sebi zamišljam sudjenje o mitu na najširem temelju; ako pored obširnoga dokaznoga materijala, pored sudjenja po duši, pored manjkanja svakoga traga pristranosti ipak bude nevin činovnik osudjen, onda nije kriv sud, nego vanredan nesretan slučaj, što su se nagomilale težke gravirajuće okolnosti a nebješe razteretujućih — kriva je ograničenost uma čovječega, koji je bludnji izložen, u kratko: tada predleži sudstveno umorstvo, — a proti ovomu absolutnoga lieka nitko nemože pronaći. Za utjehu neka nam služi to uvjerenje, da se takovo umorstvo veoma riedko dogadja, dočim nam se s druge strane nemože zaštediti ukor, da danas ravnodušno snosimo prikor naše savjesti, da dopuštamo, da se bez kazni širi bezdušni egoizam, primajuć na sebe krinku poštenja — a sve to samo s toga, što nismo kadri stvoriti ustanova, kojimi će se pravo stanje stvari pokazati javno i za svakoga jasno u onom obliku, u kojem ga mi svaki za sebe odavno predmnievamo.

5. G. kritik mogao je sa svoga gledišta jošte prigovoriti, da ja predlažem kaznjivost onih mititelja, koji u mićenju naziru samo svrhu t. j. kane bez vlastite koristi činovnika na zlo navesti; pošto mititelj tim načinom nije bezuvjetno siguran od kaznenoga progona, jer nitko nije u stanju u njegovo srce zaviriti a nitko mu ni vjerovati nemora, kada očituje, da je radi vlastite koristi mititi pokušao, proizlazilo bi, da je predloženo po meni sredstvo za odkriće zločina mita prilično iluzorno. Na taj mogući prigovor imam ovo odgovoriti:

Aktivno mićenje bez vlastite koristi i jedino na štetu činovnika toli je neprirodno, a mićenje radi vlastite koristi bez obzira na osobu činovnika toli je prirodno, da se u životu prvo nikada predmnievati nemože, ako mititelj ili njegov najbližji srodnik i prijatelj imade kakova javna posla odvisna od odluke činovnika. Predložena kaznjivost mititelja nepredpostavlja mićenje činovnika kao obrt, ali predpostavlja svagda izključivo pakost naperenu proti činovniku. Za kazneni progon u tom slučaju ište se prijava činovnika toga posebnoga sadržaja, da je učinjen proti njemu pokušaj mićenja, proizticući jedino iz motiva osvete i pakosti (jer se motiv koristoljublja na mititelju prema stanju stvari opaziti nemogaše.) Od dokazanoga materijala zavisiti će, da li će iztraga uspjeh imati; a izgleda će biti za uspjeh, ako predleži proti istom mititelju prijava više činovnika i dokazana pretnja mititelja, kojom se inkriminirani pokušaj podpuno motivira.

Digitized by Google

6. Od g. kritika pala je slučajno jedna rieč, koja strogo na stvar nespada, pak bih ju mukom mogao preći. Nu kako sam uvjeren, da ogromna većina naših domaćih pravnika u tomu dieli njegovo mnienje, moram se i na to osvrnuti.

G. kritik nuzgred odbija moj predlog i s toga razloga, što sličnih pravnih ustanova nigdje u svietu neima.

Ja sam naprotiv uvjeren, da taj razlog nije nikakov razlog; ja priznajem, da je dužnost svakoga od nas u svakom pravnom pitanju, prije nego što stavimo pozitivni predlog ili stvorimo mnienje u svrhu popravljanja našega domaćega zakonodavstva, proučiti najprije pravnu prošlost i suvremeno zakonodavstvo civilizovanoga svieta; nu što onda, ako nas nijedno ni drugo nezadovolji? Ja držim, da onda drugoga lieka neima, nego se u sebe same pouzdati. Kad bismo se mi jedino na zapadnu Europu ili na Ameriku ogledali, mi bismo morali prije svega našu pravnu instituciju porodične zadruge ukinuti — jer slične institucije nigdje u civilizovanom svietu neima.

Nek mi se ne prigovara, da je ta ustanova srasla s prošlošću i sa individualnošću našega naroda, da se u njoj ogleda partikularizam i osebina familiarnoga i ekonomičnoga života našega naroda, dočim je kazneni zakonik, o kojem je rieči (ako izuzmemo neke ustanove političke naravi) skroz kozmopolitskoga čisto čovječanskoga sadržaja: ja baš na temelju tog prigovora tvrdim, da smo mi u kozmopolitskom svietu i kao narod i kao individua, bilo kao članovi sve svjetske državne zajednice, ili pak kao članovi znanstvene republike, sa cielim svietom ravnopravni. Kada dodjemo do uvjerenja, da civilizovani sviet dosada nije u stanovitoj pravnoj materiji stvorio nikakovih praktičnih ustanova, a mi sebi laskamo, da smo ih kadri stvoriti, i te institucije prvi na svietu uvesti, zar u tom leži kakav grieh? Zar smo osudjeni, da vječito moramo tudje zakone prepisivati, i da nismo kadri baš ništa nova stvoriti?

Ako koja ustanova nezavisi od osebina stanovitoga naroda, nego jedino od toga, da li je racionalno promišljena i da li će se praktičnom u životu pokazati, zar da onda čekamo 100 godina, dokle Francez ili Niemac pokuša i možda predje preko toga na što još bolje i savršenije, da može nam ustupiti ono staro i odbačeno? Zar samo zapadna Europa ima zdrava mozga u glavi, da izpituje i razmišlja, kakva je narav čovjeka i družtva, te da prema tomu savršenstvo pravnih institucija ocienjuje? Zar će naša domovina vječito ostati onaj biblijski Nazaret, iz kojega ništa čestita izići nemože?

Sva ta pitanja na srce mećem našim domaćim pravnikom. Iz njih će moći, ako jih dobro prouče, svatko crpiti uvjerenje, da se mi odveć malo sami u sebe uzdamo, da smo odviše skromni, te da se nismo

Digitized by Google

kadri ni do pomisli uzvisiti, da smo u stanju štogod u našoj domovini zavesti, što naši učitelji Niemci jošte nisu zaveli, tim dakako sami podpisujemo sebi izpovjed vječite malodobnosti; a posljedice toga su svakomu jasne. Ž. Gojković.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Ob uporabi §. 601 o. g. z.

Rosalija Eiler-Reinlein nije bila navršila 18. godine, te je pred izaslanikom žup. suda kotara cerničkog dne 27. ožujka 1862. očitovala svoju posliednju volju. Dotični izaslanik nije o tom sastavio zapisnika, već je dotični spis okrstio očitovanjem posliednje volje. Tečajem razprave ostavine prigovorio je vis. erar valjanosti ove oporuke pa je zahtievao, da se njezina ostavina kao ošastna uruči vis. eraru, pa je u parnici prigovoreno, da dotični funkcionar suda nije bio vlastan zastupati sudca i izvršivati sudstvo i po tom da ova oporuka nije valjana.

U parnici vis. erara proti nasliednikom očitovanim na temelju ove oporuke bude vis. erar odsudom kr. grad. del. kot. suda u Požegi od 20. lipnja 1880 br. 2353 odbijen sa sliedećih razloga:

Tuženici prigovoriše tužećemu ravnateljstvu pravo zastupstva, jer neima povlasti od vlasti na to zvane, kako to propisuje §. 13 naputka od 16. veljače 1855. valjanog u poslovih zastupanja vis. erara. Nu nesamo ovaj formalni razlog, već i razlozi u samoj stvari, nisu kadri opravdati tužbenoga zahtjeva.

Tužitelj zahtjeva, da se oporuka Roze Eiler-Reinlein od 27. ožujka 1862 proglasi nevaljanom i to s toga, što nisu obdržavane formalnosti §§. 569, 589 i 590 o. g. z. Ako se mora dopustiti, da ovih formalnosti nema u onoj mjeri, kako to doslovce zakon u ovih ustanovah propisuje, valja izpitati, da li je ova oporuka ipak gledom na §. 601 o. g. z. valjana ili ne. Ova ustanova odredjuje, da je ono očitovanje posliednje volje nevaljano, kad oporučitelj zanemari ono, što se obdržavati mora, a ne ono, što se opreza radi izpuniti ima. Pita se sada, je li Roza Eiler-Reinlein učinila ono, što je ona imala učiniti, to jest, što joj je dužnost bila? U tom pogledu uvažio je vis. kr. stol sedmorice u svojoj rješitbi od 28. veljače 1879. br. 384 pod 2 ad II. sliedeće: da je Ema Schmidt, rodjakinja očitovateljice došla dne 27. ožujka 1862 u pisarnu županijskog suda cerničkog moleći, da se izašalje sudbena osoba, koja

Digitized by Google

bi sastavila oporuku težko oboljele Roze Eiler-Reinlein, da je tada u odsuću službenom tadanjega sudca u pisarni bavio se predsjedatelj mjestnog suda V. Pendl sa službenim njemu naloženim poslovanjem, i da je on sa uredskim perovodjom otišao do bolestne ostaviteljice i po njezinoj želji sastavio očitovanje posliedne volje, te isto nosi podpis od 4 svjedoka, medju ovimi i rečenog Pendla uz oznaku svojstva njegovog, kao izaslanika kot. suda. Ovu okolnost posvjedočuje i svjedočba 3 na II., kojoj prigovoreno nije.

Pogledom na ove okolnosti valja uztvrditi, da je ostaviteljica učinila ono, što joj je zakon naložio bio; zakon bo nalaže oporučitelju, koj nije navršio 18 godina, da mora učiniti očitovanje pred sudom, koje se uredovanje obaviti može u uredu suda ili po izaslanstvu suda. Ovo je jedina dužnost, koju ima i mora oporučitelj obdržavati, a drugo nespada na njega, druge formalnosti stoje izvan njegove dužnosti i tiču se onih osoba, koje su zvane da ureduju, ove su učinjene ureda radi, a ako ove obdržavane nisu, nije tomu ostavitelj kriv, koj nije prepustio onoga, što mu zakon nalaže; a ako osobe zvane na uredovanje nisu obdržavale formalnosti budi stoga, što se nebi bile smiele upuštiti u ovakovo uredovanje, i što nisu spis učinile, kako to propisi postupovnički zahtievaju, nemože se tvrda, razumno i čvrsto očitovana posliednja volja izjaviti po §. 601 o. g. z. nevaljanom, jer ovaj §. samo tad očitovanje posljednje volje očituje nevaljanim, kad ta krivnja leži u oporučitelju, koj je sa svoje strane propustio ono učiniti, što njemu zakon nalaže. Vidiv, da je tomu zadovoljeno po oporučiteljici i vidiv po tom, da tuženici imadu pravnovaljani naslov na ostavinu Roze Eiler-Reinlein, jer se očitovanje njezine volje pod D. nesmije i nemože s ovih razloga nazvati nevaljanim, i jer im se naprama vis. eraru, koj samo tad stupa u prava, kad drugoga neima, koj ima pravni naslov na ostavinu, već i stoga razloga, ako urednici u uredovanju počine formalnu pogriešku, nemože odreći pravo materialno, kad je to stečeno voljom stranke, koja je sve učinila što je učiniti obvezana bila. U očigled ovih razloga, nemože se zadovoljiti tužiteljevu zahtjevu, koj se s istim odbija uz dosudu troška tuženikom po §. 573 p. p.“

Na priziv vis. erara potvrdio je kr. banski stol naredbom od 15. rujna 1880 br. 8044 prvog suda odsudu sa sliedećih razloga:

Tužitelj, t. j. zastupnik državnog erara nazočnom tužbom zahtjeva, da se očitovanje posliednje volje Roze Eiler-Reinlein pod D. na I. proglasi nevaljanim zato, što je ostaviteljica Roza Eiler-Reinlein preminula prije navršene 18. godine svog života, a njezino očitovanje posliednje volje neima formalnosti, propisanih u §§. 569, 589 i 590 o. g. z.

I tuženici priznavaju, da ostaviteljica Roza Eiler-Reinlein kad je umrla, nije bila navršila podpuno 18. godinu svoga života, i da upitno

Digitized by Google

očitovanje posliednje volje nije pred županij. kotarskim sudcem načinjeno. — Ali, ako se uvaži, da zastupnik državnog erara nije porekao istinitost upitnog očitovanja posliednje volje pod D. na I.;

ako se uvaži, da je predsjednik mjestnog suda u Cerniku V. Pendl u službenom odsuću tadašnjeg županijskog kot. sudca u Cerniku baš ono vrieme, kad je valjalo ustmenu oporuku Roze Eiler pred sudom praviti, po nalogu kot. sudca obavljao službene poslove kot. sudca, te kao mjestni sudac i izaslanik žup. kot. suda uz pridruženje urednika kot. suda Jose Stanisavljevića odputio se u kuću bolestnice i napisao očitovanje volje posliednje pod D. na I. u prisuću svjedoka, kako se to i svjedočbom pod br. 3 na II. neporečenom po tužitelju, dokazuje, to onda nedvojbeno postaje, da su kod sastavljanja očitovanja volje posliednje Roze Eilerove pod D. na I. ustanove zakona §. 569, 589 i 590 o. g. z., tako po ostaviteljici, kao i ondašnjih okolnostih po kot. sudu obdržavane, pak se stog tvrdnja tužitelja, da očitovanje posliednje volje Roze Eiler-Reinlein pod D. na I. neodgovara baš u ničem ustanovam §§. 569, 589 i 590 o. g. z. i da neima nikakovu valjanost, uvažiti nemože;

vidiv k tomu i razloge prvosudne osude, valjalo je prizvanu osudu, budući opravdana zakonom, u samoj stvari potvrditi.“

Na izvanredni previd vis. erara potvrdio je kr. stol sedmorice rješitbom od 19. ožujka 1881 br. 98 odsude prvog i drugog suda i to s ovih **razloga:**

Pošto odsude nižih sudova nisu utemeljene na tumačenju ili upo ravljenju zakona očevidno pogriešnom ili na predpostavi takovoi, koja je protivna jasnomu sadržaju spisa, valjalo ja izvanredni previd tužitelja po §. 435 g. p. p. odputiti.

K §§. 1415, 1416 i 1426 o. g. z.

Supruzi I. i A. N. tužili su M. K. i zahtievali od njega namiru o 2000 for. a. vr., izplaćenih u ime tražbina, na posjedu njihovom u V. založnim pravom osjeguranih i sa 6% ukamaćenih i to: 1. 1050 for. iz zadužnice od 21. svibnja 1838, 2. 420 for. iz zadužnice od 23. siečnja 1840, 3. 635 for. 25 novč. iz zadužnice od 26. listopada 1854 i 4. 650 for. iz zadužnice od 26. listopada 1868.

Svota od 2000 for. izplaćena je god. 1871, a jer se nije ugovorilo, koja da se tražbina ima smatrati izplaćenom, proteže se naplata na sve tražbine po razmjerju njihova iznosa tako, da bi tuženi bio dužan izdati tužiteljem namiru na 726 for. 16 novč., 304 for. 83 novč., 461 for. 23 novč., 471 for. 78 novč., jer je toliko plaćeno na račun

Digitized by Google

prve, druge, treće i četvrte tražbine, — i to na temelju §. 1426 o. g. z. Tuženik da je sam tužio sada tužeće supruge I. i A. N. da plate ostatak svih četirih osjeguranih tražbina u svoti od 764 for. 56 novč., i da je presudom na ovu tužbu izrečenom bilo dosudjeno, da su supruzi I. i A. N. dužni izplatiti M. K-u u ime ostatka glavnice 721 for. 44 novč. a dio nadmašujući ovaj preostatak da se upotriebi za namirenje kamata. Tim je tužitelj sam priznao 2000 for. kao odplatu glavnice.

Tuženik M. K. priznaje u odgovoru, da je od tužitelja g. 1871 na cielu ondašnju tražbinu u iznosu od 2755 for. 25 novč. primio u ime odplate 2000 for., ali prigovori, da je onom svotom izplaćen ne samo jedan dio glavnice, nego i zaostale kamate, pa dopušta, da se nije ugovorilo, koje da se glavnice svotom od 2000 for. namire. Nadalje prigovori M. K., da po §. 1426 o. g. z. u obće nije dužan izdati namiru, pošto još nije p o d p u n o namiren, a na izdanje djelomične namire nemože prisiljen biti; napose pako da nije dužan izdati namiru na razmjernu odplatu osjeguranih tražbina, jer se to protivi ustavnovi §. 1416 o. g. z. Napokon tvrdi, da su tužitelji dužni izkazati, koji iznos od plaćenih 2000 for. pada na ime izplate zaostalih kamata.

Kotarski sud u B. zabaci odsudom od 19. srpnja 1878 br. 7247 tužbu sa sliedećih r a z l o g a:

Po §. 1426 o. g. z. platac je vlastan zahtievati namirnicu od onoga, komu je tražbinu podpuno izplatio. Tužitelji sami priznavaju, da su položili samo 2000 for., dakle da su platili samo dio tražbine od 2765 for. 25 novč., čim je dakako jasno, da nisu podpuno namirili M. K. Nije dakle tuženik dužan izdati tužiteljem namiru. Što se pako tiče izdanja namire na razmjerno odplaćene dielove, nisu tužitelji tvrdili, da su oni kao dužnici naročito i sa privolom tuženoga kao vjerovnika izjavili, koje da tražbine naplatom od 2000 for. imaju prestati. Ovu volju izjavili su oni stoprv u tužbi, a tim je bila zanijekana dužnost na razmjerno kvitiranje. Usljed toga nastaje slučaj §. 1415 i 1416 o. g. z.

Usljed priziva, podnesenoga proti osudi prvoga sudca viši je sud potvrdio osudu prve molbe, a zabacio priziv.

R a z l o z i:

Premda je u prizivu iztaknuti nazor, da je vjerovnik, koji od dužnika primi neku svotu u ime odplate obstojeće tražbine, dužan taku svotu kvitirati, podkriepljen §§. 1416 i 1415 o. g. z., to se ipak s obzirom na §§ 1416 i 1415 priziv nemože uvažiti.

Tužitelji bo sami tvrde, da su tuženomu g. 1871 na spomenute tražbine, koje su sa 6% kamati za tuženoga osjegurane na posjedu tužitelja, izplatili 2000 for. Ova pako svota nedoteče za izplatu svih tražbina, a nije bilo ugovoreno, koje da se tražbine namire. Ima se dakle uporaviti ustanova §. 1416 o. g. z. Da se na račun svake traž-

Digitized by Google

bine razmjerno prema njihovomu iznosu odplati stanoviti iznos, nestoji u skladu sa zakonom; nemanje protivi se nadalje dielomičnomu kvitiranju muče izjavljena volja tužitelja, da se sve tražbine izplate §. 863 ogz., po kojoj se mora uzeti, da su svotom od 2000 for. tužitelji naumili izplatiti hipot. dugove po gruntov. njihovoj prednosti, na koliko bi plaćena svota dosizala. Napokon pako zavisi samo od tuženika, da glavnice, na koliko bi ovom svotom namirene bile, u cjelosti kvitira, budući da razmjerna naplata nebijaše ugovorena; kod razmjerne pako naplate morao bi tuženi izdati više namira, što bi jamačno otežčavalo njegovu dužnost.

Tužitelji su nadalje priznali, da su glavnice, koje su dielomice izplatili, osjegurane na njihovu posjedu, s toga moraju se po §. 1416 o. g. z. najprije zaostale kamate odbiti od uplaćenoga diela sa 2000 for., a ostatak tek upotriebiti na odplatu glavnice.

Tužitelji doduše uztvrdiše, da su onih 2000 for. platili samo na obalu glavnice, pa se pozivlju na priloženu presudu od 25. lipnja 1878 br. 5591 i na njezine razloge. Ali odsuda po §. 12 o. g. z. nemože se protezati na druge slučajeve, ova dakle po tuženiku zaniekana tvrdnja nije dokazana, pa se nemože na nju obzir uzeti.“

Usljed vanredne ništovne žaobe tužitelja dokinu c. k. najviši sud bečki osudom svojom od 25. veljače 1879 br. 88 obie suglasne osude nižih sudova, te uvaži tužbu sa sliedećih razloga:

Tuženi je izrično priznao, da su mu tužitelji na tražbine od 1050 for., 420 for., 635 for. 25 novč. i 650 for., ukupno 2755 for 25 novč. koje su pravom zaloga osjegurane na posjedu u V., god. 1871. izplatili 2000 for.

Po §. 1415 o. g. z. vjerovnik doduše nije dužan primiti izplatu na dielove ili na odbitak; ali ako je djelomičnu naplatu primio, tada je, koliko se tiče primljenoga diela, namiren, a platac je po §. 1426 o. g. z. vlastan tražiti od vjerovnika, da mu izda namiru ob izplaćenom dielu, pa ako je tražbina na nepokretnostih založnim pravom osjegurana, onda može osim toga po §. 1369. o. g. z. zahtievati namiru takovu, da bude mogao na temelju iste tražiti brisanje tereta u gruntovnici.

Tuženi doduše prigovara, da je dio od 2000 for. primio ne samo u ime odplate glavnice, nego i kao naplatu zaostalih kamata; nu neobziruć se na to, da je tuženik dužan bio naznačiti i dokazati, koji su zaostali kamati bili namireni, a koji ne, što on ipak nije učinio, to je prigovor ovaj već samom tužbom tuženikovom od 22. ožujka 1878 br. 3041, kao i izrečenom na ovu presudom od 25. lipnja 1878 br. 5961 oprovrgnut. Jer u ovoj, proti suprugom I. i A. N. podnešenoj tužbi navadja tužitelj, da su mu ovi na njegove tražbine, osjegurane na posjedu

Digitized by Google

u V., i to i 1050 for., 420 for., 635 for. 25 novč. i 650 for. više djelova odplatili, da mu po obostranom, dne 26. ožujka 1874 obavljenom računu, duguju još 764 for. 56 novč., te da moli, da budu odsudjeni na platež ovoga diela kao ostatka glavnice sa pripadci.

Presudom, u ovoj stvari izrečenom, bijaše pravom proglašeno, da supruzi I. i A. N. kao ostatak pomenutih svota imaju platit još 721 for. 44 novč. pa onda 6% od 22. ožujka 1875.

Naproti tomu bijaše diel, nadmašujući ovu svotu, smatran kao kamate.

Presuda ova vezala je obie stranke, i to imenito i glede predmeta samoga prepora. Odatlje sliedi, da su pomenute tražbine, što se glavnice same tiče, najmanje dielom u tužbi navedenim, namirene.

Pošto pako tužitelji kod pojedinih odplata nisu izjavili volju, koje od pomenutih tražbina imaju odplatami biti namirene; pošto nadalje nije bila nijedna od ovih tražbina g. 1871 niti plativa niti se je tražila njena naplata; pošto su osim toga sve tražbine bile jednakimi kamatami ukamaćene, a osim toga se nije nijedna druga okolnost pojavila, iz koje bi se suditi moglo, da bi bud ova bud ona tražbina bila dužniku teža, zato se tužbenoj molbi neprotivi, da se nebi moglo odlučiti, da je dio svake pojedine tražbine razmjerno namiren naplatom, da nebi mogao tuženi odsudjen biti, da izdade namiru na cielu primljenu svotu od 2000 for., a to tim više, pošto se mogu u jednoj jedinoj namiri navesti svi pojedini razmjerni dielovi, plaćeni na račun pojedinih tražbina.

Ostali zahtjev tužbe jest samo posljedica prestaje duga i utemeljen je na §. 469 o. g. z. (Iz českoga „Pravnika“).

II. Mjenbeno-pravni.

Kod računanja rokova u mjenbenih stvarih neimaju se uračunavati dani, kojih je pismo na pošti išlo.

Osuda izrečena u mjenbenoj parnici dostavljena je tuženomu A. dne 7. rujna 1880; on preda priziv proti toj osudi dne 9. rujna t. g. u R. na poštu, i priziv taj stigne sudu dne 11. rujna i. g. Sud je taj priziv kao za vremena predan podneo kr. banskomu stolu, a ovaj je rješitbom od 6. listopada 1880 br. 11787 izrekao:

da neima zakonita povoda, parnicu uzeti u prizivno pretresanje i riešenje, jer je priziv predan prekasno prema propisu §. 12 sl. d. mjenb. reda obzirom na §. 25 i 26 mjenb. reda i na §. 102 gr. p. p. te napokon §. 13 zakona od 3. listopada 1876., te ga je postupajući sud

Digitized by Google

imao ureda radi odbiti po §. 321 gr. p. p. i zato mu se po §. 343 gr. p. p. ukida odluka, kojom priziv kao za vremena predan prima.

Prepis te rješitbe dostavljen je A. dne 3. studenoga 1880; on proti toj rješitbi preda dne 5. studenoga i. g. utok na poštu u R. i taj utok primljen je kod suda dne 7. studenoga i. g. U tom svom utoku kaže: Mjesto R., gdje ja i moj zastupnik stanujemo, udaljeno je deset milja od V., sjedišta postupajućega suda. Pošta putuje od R. do V. do tri dana, a po zlu vremena i više; kad bi se dakle uzelo, da se u rok od tri dana za pravni liek u mjenbenih stvarih ustanovljen, imaju uračunavati i dani, koje je pismo na pošti išlo, onda bi se strankam, koje stanuju podaleko od sjedišta suda, posve oduzelo dobročinstvo pravnoga lieka.

Prvi sud odbije ex primo decreto taj utok kao očevidno kasno predan, obzirom na §. 12 sl. d. mjenb. reda. Proti toj odluci preda A. samomu sudu treći dan iza dostave utok.

Kr. banski stol potvrdio je odluku prvoga suda, jer se po §. 12 sl. d. mjenb. reda imaju utoci predati za tri dana po dostavljenoj odluci, a po §. 26 mjenb. reda imaju se glede računanja rokova obdržavati obćeniti propisi gradj. postupnika, po kojih se, kako to naročito §. 102 odredjuje, neima obzir uzeti na vrieme, kada je pismo bilo predano na poštu, već na dan kada je predano sudu.

Kr. stol sedmorice rješitbom od 1. srpnja 1881 br. 935 ukinuo je odluke nižih sudova te odredio, da se priziv A-ov kao za vremena podnešen u meritorni pretres uzme uvaživ, da se po §. 8 i 9 zakona od 3. listopada 1876 (br. 86 Sbornika) kod računanja rokova u mjenbenih stvarih neimaju uračunavati dani, kojih je pismo na pošti išlo i uvaživ, da je prema tomu priziv i utok A-ov za vremena podnešen.

dr. J.

III. Kazneno-pravni.

K §§. 9 i 104 k. z:

Toma M. bijaše prijavljen kod kot. suda u M., da je počinio prekršaj suproti sigurnosti poštenja. Na razpravi, urečenoj za ovaj predmet, tvrdijaše Tomo M., da je nekriv, pa da podupre svoj dokaz ištine, pozva se na više svjedoka; ali sudac nehtjede pristati na to, da te svjedoke sasluša, nego proglasi osudom Tomu M. krivim spomenutoga delikta. Proti ovoj osudi podnese obsudjeni priziv, usljed kojega je druga molba naložila prvomu sudu, da ima po Tomi M. navedene svjedoke saslušati, pa na temelju kazivanja tih svjedoka odrieši Tomu M. prekršaja proti sigurnosti poštenja. Preslušavanje svjedoka povjeri kot.

Digitized by Google

sud prislušniku F., koji je bio istomu sudu dodieljen, te koji je bio podnio sudački izpit. Tomu prislušniku pisà Toma M. prije preslušanja svjedoka pismo, kojemu priloži 10 for. tvrdeć uz to i sada, da je nekriv. S bog ovoga digne državno odvjetničtvo tužbu proti Tomi M. radi zločina po §. 105 k. z.

Okružni sud u T. izreče osudom, da Toma M. nije kriv zločina u tužbi navedena, ali ga odsudi s bog pokušana zavedenja na zločin primanja dara u uredovnih poslovih po §§. 9 i 104 kz.

Obsudjeni podnese proti toj osudi žalbu ništovnu na c. k. najviši sud bečki. Zastupnik generalne prokurature dr. Sacher zagovaraše tu žalbu ništovnu sa razloga, navedenih u motivih osude, pa navede još napose sliedeće: U §. 105 k. z. normirani zločin jest specialni delikt, što se jasno vidi iz druge alineje onoga paragrafa, koja ustanovljuje kazan i koja glasi: „kazan ovakova zavedenja“, pa s bog toga nije dopušteno vraćati se na ustanovu prve alineje §. 104 k. z., jer se tu jasno vidi namjera zakonodavca, da štiti stranke, da ih činovnici neglobe i nepliene na svoju korist, gdje dakle po pravu darovatelj dolazi kao oštećenik. Najviši kao sud kasacionalni uvaži žalbu ništovnu, dokine osudu prvoga suda i proglasi Tomu M. nekrivim.

Razlozi: Sud prve molbe ustanovio je, da je obtuženi pisao pismo prislušniku F. — koji je položio sudački izpit — onda, kada je imao uredovati proti obtuženomu s bog prekršaja proti sigurnosti poštenja, da lje u to pismo metnuo 10 for. a. v. boteć tim potaknuti spomenutoga sudca, da po zakonu obavlja svoje zvanje; prvi sud je izrikom izključio nakanu, da je obtuženi ovim darom htio sudca zavesti na pristranost ili da povredi svoju uredovnu dužnost. S ovoga stanovišta, koje mora i kasacionalni sud uzeti za temelj svojoj osudi, mora se smatrati ništetnom osuda prvoga suda, koja Tomu M. doduše odriešuje pokušana zavedenja na zločin zle porabe uredovne vlasti, ali ga proglašuje krivim pokušana zavedenja na zločin primanja mita u uredovnih poslovih; a ništetna je osuda prve molbe zato, jer se je riešavajuć pitanje, da li je djelo obtuženikovo djelo kaznivo, krivo uporavio zakon. Jer §§. 9 i 104 k. z. neimaju se uporaviti na djelo počinjeno po Tomi M., ako se uvaži, da §. 105 k. z. nesadržaje puku sankciju kazne za darovatelja, nego pače da ustanovljuje, kada se ovaj, kako se u zakonu izrikom veli, „čini krivcem zločina“. Ako se dakle nije htjelo uzeti, da su u njem (§. 105) izrazito i exclusivno navedeni slučajevi, kada se ima darovatelju uračunati zločinstvo, tada bi u istinu cieli §. 105 k. z. bio suvišan. Jer u njem navedeni slučajevi uzimali bi se uvjek po §§. 5 i 104., i odnosno, ako zavedenje nebi uspielo, po §§. 9 i 104 k. z. i onako kao zločini, a da nije za to trebalo naročitoga opredieljenja. Pošto se dakle pitanje, da li je tko ponudiv či-

Digitized by Google

novniku dar počinio zločinstvo, samo po §. 104 k. z. riešiti ima; pošto je sud u nazočnom slučaju izključio kao neobstojeću namjeru obtuženoga, koju zakon zahtieva, da je htio ponudjenim darom zavesti činovnika na pristranost ili na povredu njegove uredovne dužnosti; pošto je isto ovaka namjera potrebna i za učin prestupka po §. 311 k. z.: to treba obtuženoga odriešiti ne samo obtužbe zločina u §. 105 k. z. navedenoga, nego i u obće svake tužbe proti njemu podignute. S toga mora se osuda, izrečena proti njemu po §§. 9 i 104 k. z. kao ništetna dokinuti, po čem pada sama od sebe posljedica, da iznos od 10 for. propada na korist mjestne ubožke zaklade. Napokon mora kasacionalni sud obtuženoga na temelju onoga, što je prva molba ustanovila, odriešiti u obće obtužbe podignute po držav. odvjetničtvu, jer manjka kaznivo djelo.

Granica medju kradjom i prisvojenjem nadjene stvari (ovce, koja se odieli od ostaloga stada.)

Pastir Bergić odtjera na pašu ovce svoga gospodara, pa jer je upravo kiša lievala, zakloni se u bližnju kolibu, a ovce pusti neka rade što hoće. Dok je on sjedio u kolibi dodjoše do njegova stada R. i Supinić, svaki sa svojim stadom. Tad će R. reći Supiniću: evo jedna ovca iz stada Bergićeva nebi škodila, bilo bi dobro pečenje.“ Kasnije, pošto je Bergić otjerao kući svoje ovce, reče R., da je u njegovo stado zabludila biela ovca, koju će izpeći i pojesti. S bog ovoga djela digne državno odvjetničtvo u Rovignu tužbu proti R. radi zločina kradje, ali sud odsudi ga samo s bog prekršaja prevare, jer se je doduše uvjerio, da si je prisvojio ovcu Bergićevu, ali nije dokazano, da ju je uzeo iz sredine ostalih ovaca, te je moguće, da se je ovca sama odielila od svoga i priključila stadu R-ovu. Zato se čin ovaj nemože uzeti za zločinstvo kradje, nego za prekršaj prevare po §. 461 k. z.

Proti ovoj osudi podnese držav. odvjetničtvo žalbu ništovnu, o kojoj razpravljaše kasacionalno bečko sudište 2. prosinca 1881. Tu je generalni prokurator Glaser, zagovarajuć žalbu drž. odvjetničtva medju ostalim iztaknuo: ako životinja, pripadajuća stanovitomu stadu, samo zaostane na zemljištu, na kojem se zajedno s ostalim stadom pasla, i odakle ju može vlastnik u svako doba, čim ju sgrieši, potražiti i kući dovesti, tim nije prestao posjed vlastnika životinje.

Kasacionalno sudište uvaži žalbu ništovnu državnoga odvjetničtva, te izrekne osudom, da je obtuženi R. kriv zločina kradje po §§. 171 i 175 II. b. k. z.

Razlozi: Prvi sud počinio je pravnu bludnju, kad je obtuženoga

Digitized by Google

odriešio kradje s bog toga, jer nije dokazano, da je ovcu uzeo iz ostaloga stada Bergićeva, nego je pače moguće, da se je ovca sama odielila od svoga stada te priključila stadu njegovu (obtuženoga), pa da se nije moglo uzeti, da je ovca bila tada u posjedu Bergića. Ovo je bludnja. Jer ako se ovca odieli od jednoga i pridruži drugomu stadu, samom tom okolnošću negubi već vlastnik svoga posjeda; istom kad si je obtuženi pristvojio ovcu, lišio je vlastnika posjeda — ovdje ovce.

(„Gerichtshalle“.)

Književnost.

„Nauk o meničnom pravu, po Renou, Braunu i dr. izradio Andrija Gjorgjević. Beograd 1881.“ Str. 149 u osmini. Ciena knjizi 1 for. 20 novč.

(Konac.)

Obzirom na prezentaciju mjenice na prihvat valja spomenuti, da nije baš nuždno, da sam remitent podnese mjenicu trasatu na prihvat, kako se to tvrdi na str. 36, jer pravom veli g. pisac umah na sliedećoj strani, da je za tu prezentaciju ovlašten „svaki pravi imalac menice“. Isto tako nam se čini, da je protuslovje, kad g. pisac tvrdi „po pravilu reminent nemora mjenicu podnositi na prijam, on to može činiti kad hoće i ako hoće, dakle to nije dužnost njegova, nego samo pretpostavka i uslov prava njegovog“. Ako je prezentacija na prihvat „predpostavka i uslov prava“ remitentovog, onda bi morala biti i dužnost njegova mjenicu prezentirati na prihvat, jer inače neizpuniv on taj predpostavak i taj uslov, to pravo ni nestiče; pa ipak tomu nije tako, jer ne samo, da remitent može dobiti već akceptiranu mjenicu, u kojem je slučaju i prezentacija na prihvat posve nepotrebita, nego on može osim niekih iznimaka dignuti i regress na izplatu bez te prezentacije, samo mora mjenicu prije svega predočiti tresatu na izplatu.

Kao što Renaud tako se i g. pisac pogledom na svršetak „ugovora akcepta“ drži onoga nazora, da se o aj ugovor svršava u trenutku, kad trasat svoj podpis stavi na mjenicu, te da dakle za zaključenje ovoga ugovora nije nuždno, da „prezentat“ (imalo bi valjda glasiti kao što i u Renaudu prezentant) primi mjenicu natrag. Po teoriji, da se mjenica osniva na pogodbi, i po nazorih razvijenih na str. 5, po kojih na mjenično obećanje spada i „menično obećanje prijama — akcepta“, te po kojih pravni odnos „izmedju izdavača i poverioca menice nastaje tek u trenutku predaje i primanja meničnog pismena“, bilo bi posve

Digitized by Google

dosljedno i logično, da se i prihvatna pogodba smatra dovršenom istom onda, kada trasat prihvaćenu već mjenicu natrag povrati prezentantu.

Pogledom na „pravni odnos imaoca menice prema izdavaču (trasantu)“ (str. 40) tvrdi g. pisac, da ovaj odnošaj nastaje zaključenjem ugovora o izdavanju mjenice. Po ovom bi se moglo punim pravom misliti, da se tu radi o kakovom pactum de cambiando, što nestoji, jer se tu radi o postojećem već zaključenom contractus cambii, koji se samo dovršuje predajom i primanjem mjenice, pak zato ga i Renaud nazivlje „Begebungsvertrag“, dakle ne ugovor ob izdanju mjenice, nego pogodbom o predaji mjenice ili predajnom pogodbom.

Pogledom na mjenicu, koja glasi po vlastitoj odredbi, tvrdi gosp. pisac, da ona mora biti akceptirana i indosirana, ako želi dobiti „karakter meničnoga ugovora“. Ova tvrdnja može stojati za francezko, a kako nieki misle i za srbsko pravo, ali nipošto nestoji za pravo njemačko, na koje se g. pisac takodjer pozivlje, jer je po ovom pravu mjenica na vlastitu odredbu podpuna već u prvom svom sastavku i bez naledje, te će biti od praktične vriednosti čim ju trassat prihvati. U tom slučaju postoji već razlika medju dužnikom i vjerovnikom, koja je razlika po nazoru g. pisca potrebita. Bilo bi s toga uputno, da je g. piscu ovu okolnost potanje razložio.

Posve protivno naravi same stvari tvrdi g. pisac u §. 27, da se vlastita mjenica, koja glasi na stanovito vrieme poslje vida, mora podnieti trasantu „na prijam“, radi opredieljenja dana za početak roka dospjelosti, te da se u slučaju onom, ako bi se „prijam ovake sobstvene menice odrekao“, ima izvaditi protest radi neprijma. Kod mjenica vlastitih nemože biti u nijednom slučaju govora o kakovom prihvatu, pak zato niti kod mjenica vlastitih, koje glase na stanovito vrieme poslje vida; mjenica se ovakova ima predočiti na uvid, a u slučaju nedatiranja takovoga uvida ima se istina bog izvaditi protest, ali ne radi neprihvata, kako veli g. pisac, već radi propuštene oznake datuma. Badava se g. pisac pozivlje na §. 101. srb. trg. zakona, jer se on tiče mjenica tezica, a ne mjenica vlastitih.

U glavi petoj, gdje se razpravlja o prenosu, imade nekoliko mjesta, koja je valjalo stranom jasnije razložiti, a stranom posve drugačije označiti. Tako se je imao pojam naledje tako shvatiti, da se pod njega staviti može i punovlastna naledja. Tvrdnja, da kod rekta mjenice i one, u kojoj je stavljen izraz „ne po naredbi“, indosatar nedobiva mjenbena prava, mogla bi poroditi misao, da su to dvie različite vrsti mjenica, što nestoji, jer je rekta mjenica i ona, koja glasi „ne po naredbi“ jedno te isto. Zahtjev, da naledja nemože glasiti na jedan dio mjenbene svote, stavljen je odviše apodiktično, jer je nedvojbeno, da naledja može glasiti i na dio mjenbene svote, ako je drugi dio već izpla-

Digitized by Google

ćen; isto tako neima sumnje, da indosant jamči samo za onaj dio mjenbene svote, koji on na duplikatu ili kopiji indosira, dočim je u pogledu ostalih slučajeva to pitanje barem preporno. Kod naledje nije potrebita ni „t a č n a izjava volje prenosačeve za prenos mjenice", dovoljna je u obće izjava takova, iz koje se može razabrati nakana za prenos mjenice, a to se može učiniti i jednostavnim podpisom imena indosanta kao što biva kod naledje biele.

Neslažemo se nadalje s tim, da mjenbeno-pravna obveza indosantova odpada onda „ako je prenos učinjen poslje roka plaćanja" (strana 52), jer bi se pod tim rokom moglo razumievati samo vrieme dospielosti mjenice, što nije mislio ni srbski ni njem. mjenbeni zakon, već je jednomu i drugomu bio na umu rok, koji je ustanovljen za dignuće protesta radi neizplate.

Bilo bi napokon nuždno, da je g. pisac barem u ovoj glavi, jasno razložio propise §§. 87. i 146. srb. trg. zakona, koji ustanovljuju propise posve različite od ustanova njemač. zakona.[1] Naziv „nepravog meničnog prenosa" čini nam se, da bi bilo bolje zamieniti s nazivom „naledja punovlastna."

Što se tiče roka izplate (str. 58) nije g. pisac ponajprije kod toga dobro razlikovao pojedine vrsti mjenica, tako da i nespominjemo mjenice s „tačno" odredjenim danom, tvrdi on, da kod mjenica „po vidjenju" nastaje rok plaćanja, čim se one pokažu u licu, koje je odredjeno za izplatu. Ovo vriedi za mjenice, koje glase na vid, ali ne za one, koje glase „stanovito vrieme poslje vida"; za ove vriedi onaj rok, o kojom govori g. pisac u drugoj stavci točke 3 na str. 58. Pak zato je imao i g. pisac kao što to čini i Renaud, napose govoriti o roku izplate kod mjenica jedne vrsti (Nach-Sichtwechsel), a napose kod mjenica druge vrsti (Auf-Sichtwechsel).

Sasvim krivo odredjuje g. pisac rok izplate kod onih mjenica, kod kojih je rok dospjelosti odredjen po mjesecih, jer tvrdi, da se mjesec računa sa 30 dana, a rok plaćanja da nastaje istoga dana u po-

---

[1] §. 87. „Primi li se (akceptira) menica, onda se smatra, da je suma za izmirenje potrebna u rukama prijemnika (akceptanta); prijem služi za dokaz o tome prema prenositeljima (žirantima). Ali primila se mjenica ili ne primila, to opet izdatelju u slučaju odricanja pripada dokazati, da su oni na koje je menica vučena bila, imali u rukama sumu za podmirenje njeno potrebnu. Ne uzmože li to dokazati, mora dati jemstvo, ma da je protest i posle odredjenog vremena iziskat."

§. 146. „Isto tako gube ova prava pritežatelj i prenositelj prema izdatelju samom, ako ovaj dokaže, da je prijemnik bio snabdeven s novcima o roku plaćanja. U ovom slučaju pritežatelj menice ima pravo tražbinu svoju upraviti samo protivu onoga, na koga je menica vučena."

Digitized by Google

sljednjem mjesecu. Nu srbski trgov. zakon propisuje u §. 105 suglasno sa zakonom njemačkim, da je u ovom slučaju rok plaćanja onaj dan posljednjega mjeseca, koji odgovara svojim datumom danu izdanja mjenice ili prezentaciji na uvid. Primjer, što ga g. pisac navodi za potvrdu svoje tvrdnje, slaže se doduše sa propisom zakona, ali samo slučajno, jer po sriedi dolazi mjesec veljača; gosp. pisac tvrdi naime, da mjenica, koja glasi „za četiri mjeseca od danas", a izdana je 5. siečnja, dospieva 5. svibnja, to je istina; nu uzmimo, da je mjenica izdana 5. ožujka „četiri mjeseca od danas", tada bi po računu g. pisca, računajuć mjesec po 30 dana, ona dospiela 3. srpnja, dočim po propisu zakona dospieva 5. srpnja. Bilo bi točnije, da se je u ovom smislu odredio rok dospielosti i kod onih mjenica, kojimi je rok izplate odredjen po tjednih; nu obzirom na ove, nije g. pisac tako pogriešio kao glede prvih, jer praktični račun jedan i drugi vodi kod ovih mjenica do istoga posljedka.

O prolongaciji govori §. 37; samo neuvidjamo zašto nije g. pisac upotriebio iz Renauda cieli §. 67, već je izostavio zadnje dvie dosta velike stavke, u kojih se napose spominje upliv prolongacije na zastaru i na preduzimanje čina potrebitih, da se uzdrže mjenbena prava proti prednikom itd.

Pojam nuždne adrese označuje g. pisac na str. 65 po Renaudu tako, da tu adresu smatra kao označenje nekog drugog lica kao trasata vučene, odnosno trasanta indosirane sobstvene menice." Premda je ovo shvaćanje istinito, to bi ipak bilo bolje, da je g. pisac obzirom na one, koji se istom bave naukom mjenbenom, označio nuždnu adresu u obće kao oznaku osobe ili firme, koja će mjenicu prihvatiti ili izplatiti za slučaj, nebude li mjenica prema svomu sadržaju prihvaćena ili izplaćena. Ovakova nam se oznaka čini zato sgodnijom, jer nedopušta zaključka, da nuždna adresa, kad mjenicu prihvati ili izplati, dolazi u isti položaj, u koji dolazi obični trasat ili izdatnik mjenice vlastite.

Svršetak stavke 4 u §. 40 na početku str. 65 posve je nejasan, stranom radi netočnoga prevoda, a stranom zato, jer nije g. pisac preveo sve ono, što bi radi jasnoće stvari bio morao provesti.[1]

---

[1] Gosp. pisac piše ovako: „No ako se trasat po nuždi već izjavio, da će menicu izplatiti (n. pr. pri akceptiranju), onda nije nuždno radi održanja prava regresa podizati i drugi protest sbog odrečene izplate od strane njegove" — po Renaudu pako glasi dotično mjesto na kraju str. 235 i na početku 236 ovako: „Hat aber der Nothadressat sich zur Zahlung bereit erklärt, dieselbe dessen ungeachtet später nicht geleistet, so ist ein spätenstens am zweiten Werktage nach dem Zahlungstage gegen ihn gehobener Protest M. Z. zur Begründung des Regresses nöthig. — Dagegen ist die Regressnahme Mangels-Zahlung gegen diejenigen Vormänner, welche den Wechsel, wie aus dieser Urkunde selbst ersichtlich, ohne Nothadresse begeben haben, durch

Digitized by Google

Kada nuždni adresat mjenicu prihvati, tada on postaje počastnim prihvatnikom, te je njegova obveza posve drugačije naravi od obveze prostoga prihvatnika t. j. trasata, koji je mjenicu prihvatio; pak zato nismo sporazumni s nazorom g. pisca, da „adresat po nuždi svojim akceptom jamči kao i trasat, koji je akceptirao menicu.“ Ovu tvrdnju možemo odobriti tim manje, jer g. pisac umah iza toga nabraja i ograničenja pod kojimi je takav nuždni adresat obvezan.

Kao što na mnogih mjestih, tako je g. pisac nepodpun i kod oznake pojma mjenbenoga jamstva (avala); on naime veli: „rieč „aval“ označava podpis, koji u menici stoji izpod drugog kakvog podpisa n. pr. akceptantovog, trasantovog, indosantovog itd.“ Da je g. pisac preveo cielu odnosnu stavku iz Renauda, bio bi taj pojam nadopunio.[1]

Pogledom na piščevo razlaganje o regresu prigovoriti nam je ponajprije, da regresu „za obezbedjenje zbog neprijama“ (str. 88) neima povoda onda, kad mjenicu, koja glasi na stanovito vrieme poslje vida, trasat istina prihvati, ali se opire svomu prihvatu označiti datum, jer prihvatnik time niti je uzkratio svoj prihvat, niti ga je ograničio, a okolnost onu, da je propustio svomu prihvatu dometnuti datum, nadopunjuje sam zakon tim, što u §. 92 odredjuje „kad datum prijama nije stavljen, menica se plaća na odredjeni u njoj rok, računajući od datuma kad je izdana.“ G. pisac nije svojoj tvrdnji mogao naći povoda ni u njemačkom zakonu (čl. 20), koji je u tom pogledu zamršeniji, te koji za taj slučaj zahtieva samo protest radi nedatiranja prihvata, ali nipošto protest radi neprihvata, a još manje dopušta radi toga kakav regres.

Kao što je u obće razlaganje o regresu odviše u kratko razvijeno, tako je ono napose o regresu „za obezbedjenje sbog nesigurnosti“; usljed toga neće ono početniku biti od velike koristi, dapače se bojimo, da bi ga moglo smesti u njegovoj nauci. Tu je trebalo izmedju ostaloga jasno razložiti, kako ima držatelj mjenice postupati, ako je prihvatnik postao nesigurnim za izplatu, te ako se na mjenici nalazi počastni prihvat ili nuždna adresa, koji glase na mjesto izplate; kako ima postupati držatelj duplikata ili kopije, na kojoj se nalaze originalne naledje, ako je tu označeno, kod koga se nalazi primjerak ili original poslan na prihvat. Navlastito je

---

Präsentation zur Zahlung an den Nothadressaten und Protesterhebung gegenüber diesen nicht bedingt.“

[1] Vidi Renaud ibid. str. 256: „Das Wort „Aval“ bezeichnet eine Unterschrift, die auf dem Wechsel unter eines andern Unterschrift steht; dann ein Verhältniss wechselrechtlicher Mitverpflichtung, welches von der gewöhnlichen Form, in der es begründet wird, so genannt ist, und als Mitverpflichtung mit dem Wechselaussteller, einen Indossanten oder Acceptanten vorkommen kann.“

Digitized by Google

bilo sgode ovdje pobliže spomenuti, kada je u slučaju regresa od potrebe dignuti više protesta, i kakove vrsti ti protesti moraju biti.

U posljednjem paragrafu razpravlja pisac u kratko o „medjunarodnom meničnom pravu.“ Nu sadržaj ovoga paragrafa neodgovara podpuno njegovu naslovu, jer se ovdje govori samo ob onih ustanovah, koje u pozitivnih zakonicih, pak takodjer i u srbskom, dolaze pod posebnim nazivom „strano zakonodavstvo“. U ovomu se naime paragrafu na temelju propisa njem. mjenb. reda i srb. trg. zakona rieśava pitanje, po kojih se zakonih prosudjivati ima kod mjenice, koja u cirkulaciju dolazi u različitih državah, te kod koje sudjeluju državljani tudjih država, mjenbena sposobnost, oblik raznih mjenbenih izjava, realiziranje te uzdržanje mjenbeno-pravnih zahtjeva? Na koliko se odgovor na ovo pitanje u pojedinih državah rieśava po jednakih načelih, moglo bi se doduše govoriti o medjunarodnom mjenb. pravu, ali samo donekle, jer podpuni pojam toga prava zahtieva, da se u obće razlože sve one ustanove pozitivnoga mjenbenoga prava, koje su osnovane na istih načelih, na kojih je osnovano mjenbeno pravo drugih država.[1] Tu je bilo prilike pobližje se osvrnuti na pojedine europejske zakone, a imenito na francezki, za kojim se je većom stranom poveo i srbski trg. zakon; pak upravo zato bilo bi sgodnije, da je i gosp. pisac za temelj svoje radnje uzeo ne njemačko već francezko mjenbeno pravo. Pa kad sve to učinjeno nije, bilo bi bolje, da je i g. pisac u ovom paragrafa pridržao naslov „strano zakonarstvo“, te da ga je uvrstio umah u početak svoje radnje, kako to čini i Renaud.

Na kraju knjige pridodano je nekoliko primjeraka pojedinih vrsti mjenica, i originalni tekst srb. trg. zakona, na koliko se tiče mjenica.

Kraj svih ovih naših primjetba preporučamo ipak Gjorgjevićevo „meničnо pravo“ u nadi, da će g. pisac svoj rad na tom polju nastaviti, te nas s vremenom obradovati posebnom samostalnom radnjom. Nemožemo dovršiti naše kritike, a da neiztaknemo i vrlo ukusno izdanje te knjige.

Dr. **Fran Vrbanić.**

Viestnik.

Kr. vladni odjel za nutarnje poslove razpisa onomadne natječaj za više mjesta urbarsko-odkupnih povjerenika, jer hoće da se pospješi i

[1] Za izradbu ovoga paragrafa mogao se je g. pisac dobro poslužiti radnjom: „Beiträge zur Lehre von einheitlichen Wechselrecht“ von dr. Georg Cohn, Heidelberg 1880.

Digitized by Google

čim prije dovrši zemljištno-odkupni posao u Hrvatskoj i Slavoniji, a za to treba više povjerenika nego li ih do sada radi. — Ovo je u istinu nuždna odredba, pa se mora žaliti, da nije to već prije učinjeno. Već se barma kakovih pet godina radi na ovom poslu, pa je još daleko svomu koncu. A bilo bi vrlo dobro, da se pazi kod imenovanja povjerenika i na to, da se posao ovaj povjeri doraslim tomu osobam. Zemlja daje dosta dobru nagradu povjerenikom, pa će se uz tu i uz ostale pogodnosti moći dobiti osoba, koje će sdušno i revno važno zvanje povjerenika obavljati.

— Josip Calazancij Schlosser vitez Klekovski, doktor svega lječničtva, vitez reda željezne krune III. razreda, odsječni savjetnik, praliečnik kralj. Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, pravi član jugoslavenske akademije znanosti itd. preminu nakon kratke ali težke bolesti 27. travnja o. g. u 75. god. života, te je sahranjen velikim učešćem pučanstva 29. travnja na skupnom groblju. Pokojnik rodio se g. 1808 u Moravskoj, ali je veći dio svoga života proživio u Hrvatskoj, te je sinovskom ljubavlju ljubio ovu zemlju, pomno proučavao njene prirodne odnošaje, te ih učenomu svietu priobćivao u znamenitih djelih; dočim je kao liečnik uživao veliko povjerenje občinstva i štovanje medju svojimi drugovi. Lahka mu zemlja.

— Promjene kod kr. stola sedmorice. Kod najvišega sudišta našega sbile su se ove promjene: viećnik istoga suda presv. g. Gustav Beckh Widmanstetski stavljen je na vlastitu molbu u stanje mira, te mu je tim povodom izraženo „previš. pohvalno priznanje za njegovo mnogogodišnje vjerno i uspješno djelovanje“; a dr. Franjo Burgstaller, viećnik banskoga stola i Ivan Pirka, odsječni savjetnik kr. vladnoga odjela za pravosudje imenovani su viećnici extra statum kod kr. stola sedmorice.

Književnost. Pravo pravničko-upravni list. God. IX. Svezak 108 (30. ožujak 1882). Sadržaje sliedeće: Poziv, od uredničtva. Dr. A. Masovčić: Temelj obrani susjedstva po rimskom i austrijskom pravu. — M. P. Jovanović: Novi englezki zakon o tisku. — Š. Koja rieč ob ostavštini u bivšoj kneževini Poljica. — V. Vrčević: Tri svatbe bez svatova. — Sgodjaji: Gradjanski. Kazneni. Upravni. Književnost. Viesti. — Pravo izlazi u Spljetu jedan put u mjesecu te stoji poštom na godinu 4 for. 50 novč.

— Порота. Лист за правне и државне науке. Властник и уредник М. Ст. Марковић. Год. III. Broj 1. sadržaje: Reforma materijalnih i formalnih zakona od M. S. M. Naša poreska sistema. Postupanje sa maloljetnim prestupnicima u Inglezkoj. Uračunivost bezumnih. O kursu i stalnim vrednostima. Iz sudnice. — Statističke beležke. Rimski advokati.

Br. 2. Činovničtvo. Biranje. Politika. — O kursu i stalnim vrednostima. Predlog zakona o sreskim sudijama. — Iz sudnice. — Podlistak: sudija i glumac. — Narodna skupština za god. 1881. Viesti iz pravničkoga svieta. Vestnik. Advokatski ispit. — Ovaj pomno redigirani časopis izlazi počam od ove godine dva puta na mjesec, svaki put najmanje na dva tabaka u velikom oktavu, krasnom papiru, te stoji za Srbiju na godinu 15 dinara, a izvan Srbije 16 dinara ili 8 for. a- vr.

— Pošto se sada radi o riešenju t. z. riečkoga pitanja, dobro će doći djelo „Fiume gegenüber von Croatien“. Von dr. Franz Rački, koje je štampano još g. 1867, ali mu se tim nije nimalo umanjila vriednost.

Pravničke svaštice. (Neodvisnost englezkih sudaca.) Iz Londona javlja se ova značajna crtica: Kod posljednih quartalnih sjednica mirovnih sudaca grofije Surrey rekao je govor predsjednik William Hardmann u

Digitized by Google

nekoj skupštini konservativaca, pa se tu o ministru predsjedniku Gladstonu ovako izrazio; „Ovaj se bani pred svietom kao čovjek religiozan, pošten i dobar, ali on (Hardmann) je osvjedočen, da je Gladstone jedan od najvećih šarlatana (Humbug), koji je ikada živio.“ Ta izjâva bude prijavljena lordu-kancelaru, koji stoji nad ukupnim osobljem magistralnim, kao kod nas ministar pravosudja, pa je prijavitelj zahtievao, „da se ime Hardmanovo izbriše iz liste mirovnih sudaca grofije Surrey, ili barma da mu se dade ukor.“ Na to odgovori lord-kancelar sliedeće:

„Gospodine. Nečudim se, da vam se čine rieči, što no se pripisuju Mr. Hardmannu, nepristojnimi, jer dolaze od čovjeka, koji ima obavljati sudačke dužnosti, premda su izrečene u prilici, koja nestoji u savezu s onimi dužnostmi; pa i ja moram požaliti, da nije tako mislio i osjećao i g. Hardmann. Ali u ovoj zemlji je običaj (a to je, kako mislim, koristno po državu), da muževi svih političkih stranaka sjede na stolici sudaca, a to nebi bilo moguće, kad bi moglo biti dovoljnim uzrokom, da se iz službe sudca miritelja odprave muževi, koji su u političkih sastancih navalili na načelnika ili na pojedine članove vlade, obavljajuće poslove državne. Ako bih htio kriepošću pripadajuće mi vlasti izbrisati Mr. Hardmanna iz liste sudaca s bog govora, koji mu se pripisuje, to nevidim, kako bih mogao kod njega stati, a da jednako nepostupam proti vodjam njegove stranke u obima kućama parlamenta, kojih je on primjer (kako pišu novine) samo nešto u jačoj mjeri sliedio. Občinstvo znade ocieniti vrednost ovakova govora, a ja sam osvjedočen, da bi Mr. Hardmann, kad bi sa mnom ili sa Mr. Gladstonom imao posla u svom svojstvu kao sudac (magistrat), da bi s nami onako postupao, kako išče pravo i pravica. Ja sam, gospodine, vaš pokorni sluga. Selborne.“

Imenovanja. Petar Brusić imenovan je kot. pristavom extra statum kod kr. kot. suda u Garešnici; dr. Jovan Šević prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola.

Natječaji. Namjestit će se nekoliko novih urbarsko-odkupnih povjerenika. Natjecatelji imadu medju ostalim dokazati: čin koji obnašaju, svršene nauke, znanje hrvatskoga i latinskoga jezika, beriva, koja uživaju kao razpoloživi ili umirovljeni činovnici. Imenovani natjecatelj za urbarsko-odkupnoga povjerenika pridržaje beriva, koja uživa kao aktivni ili umirovljeni činovnik, a uz ova dobivati će za vrieme dok ureduje, mjesečnu paušalnu nagradu od 100 for., u ime putnoga troška mjesečnu paušalnu odštetu od 25 for. i mjesečnu paušalnu nagradu za perovodju (aktuara) od 41 for. 66 novč. do najviše 50 for. — Molbenice imadu se do 1. lipnja o. g. podnieti kr. vladnomu odjelu za unutarnje poslove.

— Kod kr. ravnateljstva pošta u Zagrebu ima se popuniti mjesto perovodnoga vježbenika. Adjutum 480 for. i stanarine 100 for. godišnjih. — Kao uvjet išće se absolviranje pravo- i državoslovnih nauka. Molbenice kr. ravnateljstvu pošta u Zagrebu.

— Kod kr. ureda za odmjerivanje pristojba u Osieku ima se popuniti mjesto privrem. perovodje II. razreda. Plaća 700 for., stanarine 150 for. — Molbenice do 20. svibnja o. g. kr. zemalj. financ. ravnateljstvu u Zagrebu.

Stečaji. Jaques Kraus u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagrebački. — Z. i u. im. odvjet. Koporčić, zam. odvjet. Krieger. — R. pr. 15. kol. o. g.

— Adolf Neumann u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagrebački. — Z. i u. im. odvjet. dr. Š. Mazzura, zam. odvjet. Krieger. — R. pr. 15. kol. o. g.

Digitized by Google

Tko je pravni subjekt zadružnoga imetka, moralna osoba ili fizična?

(Nastavak.)

Oni ga izvedoše u glavnom ovako:

Ob ovršnoj uknjižbi prava zaloga na 150 for. s prip. u korist sirotinjske gromade Š. na nekretnine naše zadruge C., — ob odluci od 13. prosinca 1878 br. 6834., kojom se dozvoljuje ovršna prodaja nekretnina naše zadruge radi istoga duga — ob odluci odobravajućoj obavljenu dražbu zadružnih nekretnina, te odredjujućoj ročište za razdiobu kupovnine, i napokon ob obavljenoj razdiobi kupovnine nikada nismo bili obavješteni mi, kano članovi ovršenice zadruge, već je bio o svih tih činih ubavješten jedino naš kuće gospodar Filip C., izkazan kao takov u sudbenih spisih nalazećom se općinskom svjedočbom od 11. travnja 1878, te su sve odluke u cielom tom ovršnom postupku dostavljene jedino njemu u ruke, kano našemu kuće gazdi; što se sve iz sudbenih spisa jasno razabire.

Tako mi — pošto smo u poslu često od kuće odsutni bili — ništa ne znadijasmo o čitavom proti našoj zadruzi povedenom ovršnom postupku, dok ne dobismo evo napadnutu odluku, kojom se imamo na zahtjev kupca sa našega zemljišta i iz naših kuća deložirati.

Nu taj kupac — na čudo — upravo je sam naš kuće gospodar Filip C. glavom; i on, kuće gazda naše zadruge, kupio je na dražbi proti našoj zadruzi povedenoj zadružno zemljište; i on, koji je još sveudilj naš kuće gazda, jer zadružno svojstvo jošte u gruntovnici brisano nije, tjera nas sa obitelju sa našega zadružnoga zemljišta!

Na sreću našu fakta nisu postala, ni postati mogla na temelju zakonitoga postupka, i zato ovim podneskom tražimo u višje oblasti pravnoga lieka.

Digitized by Google

Na dražbi obdržavanoj dne 30. travnja 1879 pod br. 2268 kupio je nekretnine naše zadruge naš kuće gazda Filip C., koji je prije dražbe primao ovršne sudbene odluke kano ovršenik, koji je poslije obavljene dražbe primao dalnje sudbene odluke i kano kupac!

Polag jasne ustanove §. 515 g. p. p., koji je u podpunoj krieposti uzdržan zakonom od 17. prosinca 1876 sbor. br. 1 od god. 1877 (§. 13) nije slobodno primiti ponude ni od samoga dužnika, ni od osoba takovih, koje su nesposobne posjedovati negibivih dobara u carevini austrijskoj.

Kako se je indi mogla primiti ponuda od Filipa C., člana naše dužničke zadruge i glavara njezinoga? Kako su se dakle njemu mogle dosuditi one zadužene nekretnine, kojih je i on vlastnik?

Ovo je očevidno protuzakonito.

Moglo se je pako dogoditi samo usljed krivoga shvaćanja naravi naših seljačkih zadruga, kano tobožnjih moralnih osoba; shvaćanjem, da je dužnica i ovršenica samo zadruga, kano takova, kano moralna osoba, te da nije pojedini njezin član ili skup njezinih članova dužnikom i ovršenikom; pak zato pojedinac kano fizična osoba da može sudražbovati na nekretnine, kojih je vlastnica zadruga — moralna osoba.

Dokazati nam je, da ovo shvaćanje nigdje, ni u teoriji ni u pozitivnih zakonih temelja neimade.

Po teoriji pravna je osoba samo ideelno, u pojmu eksistirajuće biće, kojemu se pravnom fikcijom pripoznaje sposobnost sticati i posjedovati imetka. Moralna osoba jest pravni subjekt, koj nije vezan na fizični prirodni subjekt. Tek vanjska podloga takovoj osobi može biti družtvo naravnih (prirodnih) osoba (universitas personarum), ili skup dobara (universitas rerum), posvećenih stanovitim svrham.

Svrha, koja se takovim družtvom naravnih osoba, ili skupom dobara postići kani, jest onaj pravi nosioc i subjekt moralne osobe, jest vlastnik njezinoga imetka.

Medju prve vrsti moralnih osoba spada država, občina, crkva, crkvene korporacije i druge udruge (Vereine). U drugu

Digitized by Google

vrst moralnih osoba pako spadaju zaklade (pia corpora) i hereditas jacens.

Moralna je osoba usljed njezine naravi posebna individualnost, stojeća iznad i neovisna o broju njezinih naravnih (prirodnih) članova i nosioca, te je od ovih posve neovisan subjekt, kojega se ne dojimlje promjena i broj tih njenih vanjskih nosioca. Zato moralna osoba ostaje napromienjena, ako koj od njenih vanjskih prirodnih nosioca umre, ili ako koj novi pridodje; ne tiče se nje, ako se ovaj ženi i djecu radja. Djeca i u obće obiteljske sveze njezinih nosilaca ne imaju na nju nikakova dojma. Moralna osoba jest sama svoja i bitiše za svoju svrhu, u koju je stvorena; ona je sama pravni subjekt svoga imetka, njezin imetak nikada nije objektom sticanja, vlastnosti ili posjeda njezinih prirodnih vanjskih nosilaca. Ona je kano osoba nerazdieliva.

Tako teorija; a pozitivni zakon medju moralne osobe broji samo: 1. dopušteno družtvo, koje medjusobna prava ustanovljuje pogodbom ili svrhom (§. 26 o. g. z.), i 2 obćine (§. 27 obć. gradj. zak.)

Je li je dakle prema tomu svemu moguće shvatiti kućnu zadrugu kano moralnu osobu?

Kućna zadruga jest skup više obitelji, ili više osoba, kojih svaka predpostavlja po jednu obitelj, ili iz obitelji i takovih osoba podjedno; ako u takovom skupu imade mužkih glava i ako isti živu na bivšem krajiško-obveznom posjedu (§. 1 naredbe br. 40 sbor. g. 1877). Krajiški temeljni zakon, koji je prvi uzakonio ovu osebujnost života našega naroda, i na temelju kojega stoje i danas zadruge u bivšoj krajini, gdje godj dioba jošte provedena nije, veli: „kano obitelj jedne kuće smatraju se sve osobe, koje su kod te kuće popisane, a nisu služinčeta“. (§. 32).

Očevidno jest dakle temelj našim zadrugam obitelj, koja je u nerazdieljenih dielovih vlastnica svega imetka. Vidimo, da ovdje nije nosioc iliti subjekt pravne sposobnosti svrha zadruge iliti njezin imetak, kano kod moralne osobe, već da je ovdje

Digitized by Google

nosioc pravne sposobnosti i subjekt prava svaki pojedini član zadruge, a imetak zadružni da je samo objekt njegovoga prava.

Da je tomu tako, dokazuju jasno sliedeće okolnosti. Na zahtjev jednoga zadružnoga člana ima se provesti dioba zadružnoga imetka. Usljed takove diobe dieli se imetak polag broja i ženskih obiteljskih članova (§. 6 zak. od 1871 o promjeni nek. admin. uredaba). Može li se to u sklad dovesti sa principom moralne osobe? Ne proizlazi li iz toga mnogo jasnije, da je zadruga skup obitelji, koje su suvlastnici stanovitoga zemljišta, pa kada kojemu dodija ta zajednica, on njezinu razdiobu traži?

Radi duga jednoga zadružnoga člana povadja se dioba zadruge, da se iz dužnikova diela vjerovnik namiri. Iz toga opet sliedi, da je dotični član vlastnik idealnoga diela, koji mu se razvrgnućem zajednice izlučuje.

Je li i moralna osoba dužna platiti dug kojega člana vanjskih svojih nosilaca? Je li i ona dužna razdieliti, razpasti se radi takovoga duga? Ne protivi li se sve to diametralno sućtvu moralne osobe?

Kad izumru svi na jednom zadružnom zemljištu živući članovi, tada nastupa red zakonitoga nasljedstva (§. 5 zak. od god. 1871 o promjeni nek. admin. uredaba.) Može li to biti, ako zadružni članovi sami nisu bili vlastnici svoga zadružnoga zemljišta? — Može li se slučaj zakonitoga nasljedstva dogoditi kod moralne osobe?

Mislim, da je time jasno pokazano toli direktnim dokazom, koli argumento a contrario, da zadruga nije moralna osoba i da se ne smije kano takova shvaćati.

Najbliže i najlaglje njezino se biće dade tumačiti po 16. poglavju obć. gradj. zakona, kano zajednica pokretnih i nepokretnih dobara.

Već definicija §. 825 o. g. z. podpuno odgovara onomu pravnomu stanju, u kom se nalaze zadrugari i zadruga. Svaki zadružni član jest suvlastnik svega zadružnoga imetka u nekom nerazdieljenom dielu. Imetak taj nije medju suvlastnici zadrugari dieljen, ma se oni i medjusobno naredili, koje zemljište koj obraditi i uživati ima, već je dieljen samo pravni pojam, koj

Digitized by Google

biva realiziran diobom zadruge jednako kano razvrgnućem zajednice, kojim aktom svaki suvlastnik dobiva od čitavih nekretnina onakav dio, koj odgovara njegovomu pravu, iliti idealnomu dielu; jer se zadruga takodjer na glave dieli (u bivšoj krajini).

Ustanova §. 830 o. g. z. takodjer sasma odgovara pravnom stanju zadruge, tako nadalje §§. 833, 837, 841 ogz. itd.

Neima indi dvojbe, da je svaki zadrugar pro parte indivisa suvlastnik zadružnoga zemljišta. — Kano takov pako morao bi i svaki suvlastnik biti obavješten o svakom sudbenom koračaju, koj se proti zadruzi poduzimlje, kano što se i svaki suvlastnik kod zajednice dobara o poduzetom proti zajednici sudbenom koračaju obavjestiti ima. — Nu zavladala praksa smatra dostatnim, ako se samo kuće gazda o tih koračajih obavjesti.

Ovaj sudbeni običaj nije opravdan, jer često kolidiraju interesi gazde sa interesi zadrugara, pa im ovaj tada jednostavno zataji, što im zatajiti hoće.

Tako se i ovdje slučilo, da evo kuće gazda najednoć kano samovlastnik zadružnoga zemljišta tjera svoje zadrugare sa njihovoga zemljišta!

Nu §. 10 ne dopušta ni jednoga — niti sudbenoga običaja — ako nije uzakonjen. Glede zadruga ne obstoji pako nijedan zakon, da se zadruzi tužbe itd. imadu intimirati jedino po kuće gazdi; dosljedno imadu se proti zadruzi upravljene odluke dostaviti svakomu članu, jer su oni suvlastnici pro partibus indivisis svega imetka. Gradjanski parbeni postupnik potvrdjuje ovu moju tvrdnju, jer u §. 66 govori o dostavi sudbenih odredaba moralnim osobam: občini i družtvu.

Dokazali smo, da zadruga nije moralna osoba, da nije ni občina ni družtvo, pak se dakle zadružni članovi imadu smatrati kao suparci po §. 67 gpp., te se ima sudbena odluka njima dostaviti po §. 68 gpp. — što u ovom slučaju nije učinjeno, te su zadrugari izgubili svaku mogućnost i svako sredstvo odkloniti od sebe ovrhu, kojom se uništuje njihov čitavi rod. Takodjer opažujemo, da kuće gazda doduše ima upravljati zadrugom, ali za svaki važniji posao treba punomoći od svih glasovati vlastnih članova, — što ovdje opet ne predleži.

Digitized by Google

To je prvi uzrok ništetnosti (§. 339 gpp. točka 1 i 3.)

Nadalje, kako dokazasmo, svaki je zadrugar pro indiviso suvlastnik zadružnoga imetka. Svaki teret, koj na taj imetak pada, obterećuje dakle i njegov dio. Uknjiženjem duga na ukupne nekretnine zadruge postaje ova čitava dužnicom odnosnoga vjerovnika; i idealni dio svakoga zadružnoga člana jamči za čitavu uknjiženu tražbinu, jer „pignoris causa individua est. (Vidi takodjer §. 55 i 56 grun. reda).

Da je tomu tako i kod zadružnih zemljišta, dokazuje ustanova §. 31 vladine naredbe od 18. svibnja 1877 br. 40 sbor. iste godine, gdje se doslovce kaže: ako hipotekarni vjerovnici zadruge ne privole na ino „to ovo njihovo neprivoljenje ne može priečiti diobe, nu njihove uknjižene tražbine imadu ostati uknjižite cielom svotom na svakom dielu dosadanje gruntovne čestice, na kojoj su i prije bile uknjižene.“

Jasno je dakle, da svaki zadrugar svojim idealnim dielom zadružne imovine jamči za cieli na zadružne nekretnine uknjiženi dug, odnosno, da je svaki zadrugar vjerovniku zadruge dužnik za cielu uknjiženu tražbinu.

Mislimo, da o tom prema svemu tomu ne može više biti dvojbe.

Ovomu stanju stvari pako sliedeće su konsekvencije:

Kad ovakov vjerovnik vodi ovrhu na imetak zadružni, ne samo da je svaki zadružni član de facto (usljed štetnih posljedica ovrhe) ovršenik, nego je takodjer ovršenik dejure.

S toga se ne smije pripustiti zadružni član, da kod prodaje zadružnoga imetka, naročito kod prodaje zadružnih nekretnina sudražbuje, jer je i on kano suvlastnik, kano sudužnik takodjer i suovršenik za cielu proti zadruzi potjeranu tražbinu.

To je jasno.

Još jasnije, da je po §. 515 gpp. pod prietnjom ništetnosti zabranjeno na dražbi primiti ponude od dužnika, odnosno dražbom dosuditi dobro dužniku t. j. ovršeniku. Ovakav dražbeni čin jest absolutno ništetan.

U predležećem slučaju kupio je zadružne nekretnine Filip C., kuće gazda, dakle i član ovršenice zadruge, kako to doka-

Digitized by Google

zuje u spisih nalazeća se svjedočba. On je dakle svojim nerazdieljivim dielom nekretnina (sua parte indivisa) bio dužnik za cieli dug; bio je dakle za cieli dug i ovršenikom, pak kano takav nije se smio pripustiti kano sudražbovatelj i konačno kano kupac; pa je s toga nazočni ovršni čin ništetan, te pošto se na ovaj čin oslanja i napadnuta odluka od 28. travnja 1880 br. 1235 ob ovršnom uvedenju u posjed, to je dosliedno i ona ništetna.

S toga molimo . . . . . itd.

(Konac sliedi.)

O pravu suvlastnika uziskati po §. 843. o. g. z. javnu prodaju zajedničke stvari.

Zakonska ustanova §. 843 o. g. z. glasi ovako:

„Ako je koja zajednička stvar nerazdieljiva, ili ako se bar razdieliti nemože, a da se znatno neumali vriednost njezina; ima se ona, ako i jedan samo dionik uzište, prodati na javnoj dražbi i ciena (kupovnina) podieliti medju dionike.“

Po jasnom i logičnom smislu i sadržaju ove zakonske ustanove, kao što to donosi vlastito značenje rieči u njihovom savezu, a i sama jasna namisao zakonodavca (§. 6 o. g. z.), nedvojbeno je, da svakomu dioniku pristoji b e z i z n i m n o pravo, u svrhu diobe fizično ili pravno nerazdieljive stvari zajedničke, zatražiti — pod uvjeti zakonom označenimi — sudbenu prodaju iste, te podjelu postignute kupovnine.

Pa premda je nutarnji sadržaj §. 843 o. g. z. tako jasan, kao što i vanjski sklop pojedinih rieči i konstrukcija riečenica precizna, ipak ima i protivnih nazora glede obsega ovog prava dionika, zahtievati u svrhu diobe javnu prodaju zajedničke nerazdieljive stvari.

Neki pravnici stežu obseg zakonske odredbe §. 843 samo na one nerazdieljive stvari zajedničke, koje nisu intelektualno na pojedine dionike podieljene, te samo kod ovih stvari zajeničkih priznavaju pojedinim suvlastnikom b e z u s l o v n o pravo

Digitized by Google

zaiskati diobu javnom prodajom; dočim kod zajedničkih stvari, koje su intelektualno medju dionike podieljene tako, da je svakomu od njih odredjen stanoviti (idealni) dio, samo iznimno može pojedini dionik uziskati diobu takove zajedničke stvari javnom prodajom, jer drže kao pravilo: da pojedini suvlastnik neima prava tražiti na temelju §. 843. sudbenu prodaju ciele stvari zajedničke, pošto bi s tim razredjivao o dielu inoga dionika, što §. 828 o. g. z. nedopušta, već izrikom zabranjuje.

U ovom slučaju može pojedini dionik, pošto po §. 830 o. g. z. nije dužan u zajednici ostati, svoj idealni dio na zajedničkoj stvari inače odtudjiti (§. 829 o. g. z.), iz slobodne ruke prodati, i s tim iz zajednice izstupiti, ovu dokinuti, a samo za slučaj, ako je ovaj izstup pojedinoga dionika neizvediv, kao kod seljačkih selišta radi zabranjenog zajedničkog posjeda, kod uresa i drugih dragocienosti, koje se zajednički posjedovati i uživati nemogu, ili ako ostali dionici novog u mjesto izstupajućeg dionika nebi htjeli primiti: u tih slučajevih nepreostaje drugo nego zajedničku stvar javno prodati i kupovninu medju dionike podieliti.

(Tako Winiwarter: Das österr. bürger. Recht. sv. III. str. 469; — Dr. Wildner: Jurist sv. XIII. str. 396; — Dr. Berger: Kritische Beiträge, str. 161—165; — Dr. Finger: Wagnerov časopis sv. I. str. 298 i 411).

Svi ovi pisci, a poimence dr. Finger osnivaju ono svoje mnenje na krivoj predpostavci, da u strogom smislu tako rekuć nepostoji više podpuna zajednica vlastnosti, ako su svakomu dioniku na zajedničkoj stvari odredjeni stanoviti dielovi, ako je suvlastnik stvari zajedničke ujedno i samovlastnik svog idealnog diela.

Tako dr. Finger tvrdi, da medju suvlastnici više (gruntovno) razlučenih dielova jedne kuće, po austrijskom gradjanskom pravu nepostoji zajednica vlastnosti glede ove kuće, pa osniva ovu svoju tvrdnju na §§. 361 i 825 o. g. z., zatim na dvorski dekret od 14. prosinca 1790 br. 96 sbirke pravos. zakona.

Na posljedni citirani zakonski propis neuzimamo obzir, pošto je za nas u gruntovnih stvarnostih mjerodavan gruntovni

Digitized by Google

red od 15. prosinca 1855 br. 227 z. v. l., poimence §. 55 koji ustanovljuje: „Svaka stvarnost gruntovnička ima se u pravnom obziru smatrati kao cjelina“, itd. — „s toga se pravo vlastničtva, istina može upisati za suvlastnike, nego nerazdieljeno što se same stvarnosti tiče.“

Tvrdnja dr. Fingera po našem gruntovnom redu gubi podlogu, koju joj, nu i to samo prividno, davaše dvorski dekret od 14. prosinca 1790.

Nu ni ustanove §§. 361 i 825 o. g. z. nepodupiru tvrdnju dr. Fingera, odnosno gori napomenutu varljivu predpostavku, da pri intelektualno podieljenoj zajedničkoj stvari u strogom smislu nepostoji medju dionici podpuno zajedničko vlastničtvo.

Rieči §. 361: „ako stvar kakova, koja je jošt nerazdieljena, prinadleži u isto vrieme nekolicini osoba; tad postaje vlastnost zajednička“, kao i §. 825, „Kad vlastnost iste stvari ili jedno i isto pravo pristoji nekolicini osoba nerazdielno, postaje zajednica“ — predpostavljaju jedino fizično nerazdieljenu stvar, a neizključuju niti mogu izključiti, da stvar zajednička nije idealno razdieljena.

Ovo potvrdjuje odmah druga stavka §. 361 kao i §§. 827 828 i 829 o. g. z.

Sam pojam o suvlastničtvu sadržava u sebi neko idealno razmjerje (subjektivnu podjelu), jer nam predpostavlja više subjekta (suvlastnika) u istom pravnom odnošaju prama jednom objektu (stvari) u svojoj materialnoj (objektivnoj) cjelini: a gdje god u pravnom životu na jedan objekt utiče više subjekta, treba da je moguće i njihov pravni odnošaj medjusobno razlučiti, t. j. postoji dioba stvari u subjektivnom smislu napram suvlastnikom.

Nu ono tjesnogrudno tumačenje §. 843 o. g. z., da dionik nerazdieljive stvari zajedničke u svrhu diobe nije beziznimno ovlašten tražiti javnu prodaju iste stvari, stoji u protuslovju i sa drugimi zakonskimi ustanovami.

Tako bi §. 843 u očitom protuslovju stojao sa §. 830 o. g. z., koji veli: „Redovito može (svaki dionik) i zahtievati, da se ukine zajednica; ali ne u nevrieme, ili na štetu ostalih“;

Digitized by Google

jer ako koji suvlastnik nemože beziznimno — razumije se na vrieme i bez štete ostalih — po §. 843. zaiskati javnu prodaju stvari zajedničke, to bi mu uzalud dozvoljavao §. 830 pravo zahtievati ukinuće zajednice, kad to ukinuće kod nerazdieljivih stvari nemože realizirati sudbenom prodajom i diobom unišle kupovnine. Proti tomu nemože se navesti, da se ukinuće zajednice može po protivničkom nazoru s tim realizirati, da pojedinom dioniku prosto stoji po §. 829 o. g. z. svoj aliquotni dio inače odtudjiti i tim iz zajednice izstupiti; pošto ovim izstupom neukida se zajednica, već se samo promjena u osobi dionika dogadja, a za ovakovo utrnuće zajednice u subjektivnom smislu bila bi suvišna ustanova §. 830 o. g. z.

U oprieci stajao bi nadalje §. 843 sa §. 841 o. g. z., koji govoreć u obće o diobi stvari zajedničkih nespominje, da ima i takovih zajedničkih stvari, kod kojih se do faktične diobe nemože ni doći; što bi za cielo zakonodavac bio napomenuo, da je obseg odredbe §. 843 onako stegnut, kao što malo prije iztaknusmo.

Naprotiv ova dva paragrafa sasvim su u skladu; pa pošto §. 841 ustanovljujuć obće načelo pri diobi stvari zajedničkih ništa negovori o kakovoj stegi diobe, to se niti §. 843, koji u savezu i oslonjen na obće načelo §. 841, normira posebni način diobe nerazdieljivih stvari zajedničkih, nemože silom podmetnuti kakova stega, koje u jasnom sadržaju i slogu toga paragrafa neima.

Napokon nebi se ovo stegnuto shvaćanje §. 843 sudaralo niti s ustanovom §. 1481 o. g. z., po kojoj nemože zastariti obveza, da se podieli koja zajednička stvar; jer čemu iznimka zastari ove obveze, kad ima i takovih suvlastnika, koji nikad i nemogu tražiti diobu stvari zajedničke.

Zajednica dobara bila bi po tom u pojedinih slučajevih bezkrajna, vjekovječna, jedino bi se promjene u osobah suvlastnika sbivale, a samo dobro zajedničko nebi se moglo ove zajedničke veze nikad riešiti; nebi iz pravnog svojstva suvlastničtva više osoba nikad preći mogla u vlastničtvo jedne osobe

Digitized by Google

osim jedinog slučaja, da se svi intelektualno-idealni dielovi spoje u osobi jednog te istog suvlastnika.

Ovakovim posljedkom iz krivog tumačenja §. 843 o. g. z. silno bi se ogriešili o duhu našeg gradjanskoga zakona, koji držeći se poznate riečenice: „communio est mater discordiarum", olahkoćuje u koliko više može dokinuće svake zajednice vlastnosti.

Tako u §. 831 o. g. z., po kojem nasljednici dionika nisu dužni nastaviti zajednice, ako sami nisu pristali na to;

zatim u §. 832 o. g. z., koji odredjuje, da razredbu trećega kojega, kojom se odredjuje kakova stvar da je zajednička, imadu izpuniti samo prvi dionici, ali ne i njihovi nasljednici; te koji paragraf izrikom zabranjuje v a z d a š n j u zajednicu;

nadalje u §. 1206 o. g. z. riečima: „Redovito ortačka prava i obveze neprelaze na nasljednike ortakove";

napokon u malo prije navedenom §. 1481 o. g. z., po kojem obveza, da se podieli koja zajednička stvar, nemože zastariti; jer bi inače samo pravo slobodno razredjivati svojom imovinom zastarilo, a pravo nad svojom vlastnosti nepada pod zastaru §. 1459 o. g. z.

Nu ovako tjesnogrudnim tumačenjem ustanove §. 843 o. g. z. ne samo da bi se proti duhu zakona vječite zajednice stvorili, nego bi vlastnika lišili i stožernoga prava, izvirućega iz podpunoga vlastničtva: „razpolagati sa sućanstvom svoje stvari".

Po našem gradj. zakonu je samo jedna vrst vlastnosti — u §. 357 o. g. z. označena — nepodpuna; svi ini načini ograničenja po zakonu ili po volji vlastnikovoj, neuništuju podpunost vlastničtva (§. 358 o. g. z.)

I suvlastničtvo je s toga podpuna vlastnost, zato i ustanovljuje §. 828 o. g. z., da svi dionici, dok su suglasni, razredjuju po svojoj volji stvarju zajedničkom; §. 829 o. g. z.: da je svaki dionik podpuni vlastnik diela svoga; — §. 830 o. g. z.: da svaki dionik može zahtievati ukinuće zajednice; te napokon §§. 841, 842 i 843 o. g. z.: pravo dionika uziskati fizičnu podjelu stvari zajedničke.

Sva ova prava suvlastnika uzakonjena u gornjih paragrafih,

Digitized by Google

imadu svoj izvor u kardinalnom pravu podpuna vlastnika, razpolagati sa samim sućanstvom stvari, osnovanim i utemeljenim na §§. 354 i 362. o. g. z., po kojem vlastnik može svoju stvar i zatrti, uništiti.

Nastaje pitanje: kako suvlastnici ovo bezgranično pravo, sižuće do uništenja same stvari, mogu vršiti, ako nisu medjusobno složni.

Dok su složni, vidili smo gore kod odredbe §. 828 o. g. z., da po volji stvarju zajedničkom razredjuju, jer predstavljaju jednu osobu.

Ako nisu složni, daje nam druga stavka §. 828 negativni propis, česa nesmie nijedan dionik činiti; a pozitivne odredbe, kako da se ova nesloga izravna, kako da se prama istoj stvari zajedničkoj od više osoba samo jedna osoba stvori, ili kako da se volje svijuh u jednu volju sjedine, nalazimo u §§. 830, 841—846 o. g. z., koje zakonske ustanove, za postignuti jedinstvo u osobi i volji suvlastnika zajedničke stvari, podredjuju iste pod treći, izvan njih stojeći neinteresovan faktor, naime pripuštaju ovo ujedinenje (§. 841 o. g. z.) odlučenju žriebom ili obranikom, ili presudi sudca.

Sve ove zakonske ustanove, stojeće jedna s drugom u tiesnoj svezi i nadopunjujuć se, potiču iz namisli zakonodavca, da dionika kao podpuna vlastnika neliši stožernoga prava razpolagati i samim sućanstvom zajedničke stvari, razumije se u suglasju s ostalimi dionici po jedinstvenoj volji svijuh (§. 828 o. g. z.) ili po ujedinjenoj volji njihovoj (§. 841 o. g. z.)

Kad bi iz ovih tako reći u organičnoj svezi stojećih zakonskih ustanova §§. 830, 841—846 o. g. z. iztrgli ustanovu §. 843 po svema, ili i sam joj obseg stegli na onu mjeru, koju joj s početka pomenuti pravoznanci daju, što bi učinili? Srušili bi i sve ostale s istim paragrafom u svezi stojeće zakonske odredbe, te bi tim vlastniku oduzeli najbitnije pravo razpolagati sućanstvom svoje stvari; — okrnjili bi neopravdano samo pravo vlastničtva, taj bujni i neusahli izvor cieloga pravnoga nam života i bitisanja.

Pored ovakovih i ovolikih oprieka i protuslovja, u koje bi

Digitized by Google

§. 843 o. g. z. pri njegovom tiesnogrudnom tumačenju sa drugimi zakonskimi ustanovami došao, držimo:

da su svi oni krivoga nazora, koji stežu pravo pojedinoga dionika tražiti beziznimno javnu prodaju nerazdieljive stvari zajedničke u svrhu njezine prodaje, naziruć u tom protuslovje izmedju §. 843 i 828 o. g. z., naime povriedu prava i štetu ostalih dionika.

Naprotiv držimo, da je jedino istinit i korektan nazor: da je svaki pojedini suvlastnik na temelju §. 843 o. g. z. beziznimno vlastan uziskati u svrhu podjele fizično ili pravno nerazdieljive stvari zajedničke sudbenu prodaju njezinu, i da ovo absolutno pravo pojedinoga dionika neinvolvira nikakovu povriedu prava ostalih dionika (§. 828 o. g. z.); jer se ta prividna povrieda paralizira načinom, kojim može pojedini dionik na temelju zakona ovo svoje absolutno pravo vršiti (§. 841 i sliedeći o. g. z.)[1]

Ovo mnenje naše nalazi najjaču i temeljitu podporu u slovu §. 843 o. g. z., koji smo doslovce u početku ovoga člančića naveli.

J. Stefanović.
kr. kot. sudac.

Činovničtvo, biralište, politika.

Pod ovim naslovom donio je srbski pravnički list „Porota“ u br. 2 o. g. članak, koji je već i s toga zanimiv, jer pokazuje, kako tamo strukovnjaci shvaćaju ovo mnogo ventelirano pitanje, ma se i neslagali sa svimi tvrdnjami piščevimi. Ali da se uzmogne bolje razumieti glavna misao Porotinoga razmatranja scienimo, da je shodno napomenuti, što navodi i kod nas često spominjani državoslovac pokojni Bluntschli o političkih strankah, iz kojih se, po njegovom mnenju, nemože ni državni činovnik izključiti. Ove misli sadržane su u njegovom djelu „Politik“, iz kojega se evo ovo priobćuje:

---

[1] Ovoga su nazora: Dr. Stubenrauch: gradj. zak. sv. II. str. 1102, 1122—1123; dr. Ellinger: gradj. zak. str. 525; Kitka: br. 116 i 128 Obć. aust. sudb. nov. od g. 1857; Limbeck: Haim. mag. sv. X. str. 323.

Digitized by Google

„Gdjegod se u državi politički život slobodnije kreće, tamo se pojavljaju i političke stranke. Samo ondje neima ih, gdje u narodu vlada liena ravnodušnost za javne poslove, ili gdje siloviti pritisak vlastodržaca prieči svako zajedničko, ne zapovjedano očitovanje misli cielih skupina pučanstva. Ondje manjka sposobnost za politički život, ovdje se razvitak te sposobnosti umjetno steže. Kod svih naroda, koji su sposobni tvoriti države, ima snage i volje sastavljati stranke. No kadšto driemlju ta svojstva, kadšto manjka jim svjetla i zraka, da rastu i nepreduju, te prostora da se mogu kretati.

Ako se u narodu snažnu i živu, volja i nagon za sastavljanje političkih stranaka zabranami i kaznami uguši, ostavlja on politički život, te bježi u područje religiozno ili crkveno, ili jače zaoštrava znanstvene, umjetničke i socijalne opreke.

Čim se bogatije i slobodnije razvija politički život, tim odlučnije stupaju napred političke stranke. Kod politički najdarovitijih naroda vidimo i najjače razvijene tvorbe stranaka. Poviest rimske republike, razvoj englezke države i sjevero-amerikanske republike, dadu se razumieti samo onda, ako se znadu i razumiju borbe političkih stranaka, u koje se je narod rimski, englezki i sjevero-amerikanski dielio. Istom trvenje i pregnuće stranačkih opreka tjera najviše državne tvorbe, koje je narod koji u obće sposoban izvesti, te iznosi na vidjelo bogatstvo prikrivene narodne snage. Tim je dokazana politička nužda i korist stvaranja stranaka. Nisu dakle političke stranke, kako misle slabe glave i strašljive duše, pogibeljno zlo, bolest državnoga života, nego protivno uvjet i dokaz zdravoga političkoga života. Nije nikakova kriepost, ako državljanin koji nepripada nijednoj stranci, a vrlo je dvojbena slava državnika, koji stoji izvan svih stranaka. Stranke su prirodno-nuždni pojavi i očitovanja silnih nutarnjih nagona, koji kreću političkim životom naroda.

Stranka svaka jedan je samo dio veće cielosti, nije nikada sama ta cielost. Politička stranka može si s toga biti sviestna, da samo jedan dio naroda s njom stoji; ali nesmie se nikada identificirati sa državom. Kad bi ovo činila, precjenjivala bi samu sebe te napram ostalim strankam prisva-

Digitized by Google

jala si nešto što ju neide. Stranka dakle može druge pobijati, ali jih nesmije ignorirati, niti smije u pravilu nastojati, da je uništi. Nijedna stranka nemože sama za sebe obstojati; samo ako uz nju postoji protivna stranka, moguć je njezin obstanak i razvoj."

Razloživ zatim, da samo vladaoc može i mora nad strankami nastojati, veli Bluntschli, da ovo nevriedi za „ministre niti za ostale državne činovnike, pače da to nevredi niti za izabranoga predsjednika republike. Nu i ovi nosioci glavnih državnih služba radeć u svojoj službi, nesmiju raditi kao puki pristaše stranke; jer služba pripada državi kao cjelosti, a ne pojedinoj stranki. Službu nadahnjuje duh države i ona služi državi. Svi urednici i službenici dužni su bezpristrano vršiti svoje zvanje, koje nepoznaje stranaka niti stranačkih interesa. Ali ova dužnost, valjajuća za sve urede, da budu nepristrani, nije za činovnike zapriekom, da se u slobodnom političkom životu sdruže sa istomišljenici i da pristaju uz stranku."

Pisac članka Porotinoga tvrdi, da upravo u ovoj točki nisu mnenja suglasna, pa veli: „I oni koji se neslažu medju sobom u nazorih ob ovom pitanju: priznavaju kao neosporno dva pravila: prvo, sloboda izbora nesmie se nikako povrediti; a drugo: činovničkomu redu mora se pošto po to očuvati njegova nepovredivost; jer bezporočni obće poštovani činovnički red stup je svakoga državnoga života.

Prema ovomu nastupa pitanje, koliko može državni činovnik u političkom životu, komu su jezgra izbori? Pisac priznaje, da činovnik politički i sudbeni nesmije javno agitirati proti vladi, to do bi bilo „absolutno neuljudno", pa onda nastavlja doslovce:

„No ovdje moramo prije svega biti na čisto, što znači agitovati? Je li prosto izkazivanje svojih misli već agitovanje, je li podpis na izborni program, je li podpomaganje opozicionog kandidata već agitacija protiv vlade? Kad bi već to bila agitacija, onda nebi ništa drugo ostalo, no da se činovnikom oduzme i aktivno i pasivno pravo izbora. Jer i izbor jednomišljenika — sve jedno, bio javan ili tajan, — koji bi postojećoj vladi pravio

Digitized by Google

opoziciju, značio bi, da činovnik agituje protiv vlade. U državah, u kojih činovnici imaju pasivno pravo izbora, zaista neće danas nitko birati u parlamenat činovnika, koji nije prije toga na javnost izneo svoje političke nazore.

Izviestno je, da idealnom pojmu odgovara najviše ono narodno predstavničtvo, u kome je procenat činovnika najmanji.

No da li mogu današnja zakonodavna tiela biti sasvim bez činovnika? Vlada sa svoje strane zaista može biti u skupštinah bez činovničtva, ona je sama birokratski sastavljena i može, kad god uztreba, od svojih činovnika dobiti savjeta i van parlamenta za svoje predloge; no drugčije je kod narodnog zastupničtva. Za sada je jošt svuda obće mišlenje, da zakonodavna radnja za sada jošt ne može biti bez sudjelovanja i radnje činovnika. Jedan pogled na radnju narodnih predstavničtva (ma u kojoj zemlji), na izvještaje o zakonskih predlozih itd. potvrdjuje ovo mišlenje. Izključenje činovnika od političke i parlamentarne radnje nebi bilo s toga u nikakvom slučaju od koristi.

Kad bi se činovnikom zakratila politička radnja, oduzelo bi se velikom broju državljana najvažnije političko pravo, a stvorio bi se neki stalež gradjana nižeg reda; onda bi se morali sa njih skinuti i svi oni tereti, koji su skopčani sa gradjanskimi pravi, i te bi se mjere morale razprostrieti na sve osobe, koje vrše neku državnu dužnost; jer ako se politična radnja neda dovesti u suglasnost sa zakletvom na službu (čin), to onda važi u ravnom stepenu za sve činovnike — upravne, financijske, sudske, profesore itd. — jer je svaki činovnik podčinjen jednom ministarstvu, a sva se ministarstva, u svih zemaljah, smatraju za solidarna i sama se za takva drže. No kako se to sredstvo smatra za radikalno i skoro za nemoguće, hoće se tim da pomogne, da se samo agitovanje — i ovo u gornjem ograničenom smislu — protiv vlade zabranjuje, a agitovanje za nju ne samo odobrava, nego i osobito podpomaže. Teorijski se daje jošt kojekako zamisliti ova misao, (Neda niti teorijski. Ur.) no u praktici pokazuje se, ili da se absolutno neda izvesti ili

Digitized by Google

da bi se pokazala kao vrlo ubitačna ne samo za činovnički red nego i za ceo državni život.

Tko je vlada — mi razumiemo pod tim imenom u ustavnoj državi odgovornu vladu —? Vlada je sistem oličen u ministrih svagdanjih. Ovaj sistem moraju činovnici da zastupaju. A ako se sistem promieni? No, onda bi morali po ovom sistemu i svi činovnici izmieniti se — ili oni bi morali svoje mišlenje promieniti. Ali ne samo to, nego oni bi morali još za promjenu svoga mišlenja i propagisati. To bi se moralo od njih očekivati i kad ministar svoje mišlenje promieni. Ako je ministar n. pr. danas za zaštitnu sistemu, a sutra se uvjeri, da se to neda ostvariti, onda bi cio činovnički red morao agitovati danas za zaštitnu sistemu, a sutra protiv nje. Tko se pri tom najviše odlikuje, tko svoje mišlenje najbrže promieni i najubedljivije narodu predstavi, toga bi trebalo najbolje nagraditi. Da li se moralnost, da li se pravno osjećanje naroda ovakvimi primjeri uzdiže, to je, razumie se drugo pitanje. A težko onom državnom činovniku, komu se pričini, da se ministarska stolica ljulja, te svoje mišljenje odveć rano promieni!

Ovakvom teorijom bila bi savjest činovnika, njihov karakter, njihov ugled, njihov uticaj na narod zaista u opasnosti; oni bi bili izigrani i izloženi najpodlijoj denuncijaciji, a izviestno je — o čem se u ostalom možemo svaki dan uvjeriti — da bi sve vlade s ovakvimi činovnici doživele vrlo žalostno izkustvo.

Svi izbori treba da su rukovodjeni sa obćega, etičko političkog gledišta, a kad god vlada pri izborih ima u vidu izvjestne zakonske predloge i izviestne smjerove, onda ona odstupa od tog gledišta, mienja svoje dotadanje nazore i teži, da utiče na izbore u svom pravcu a posredstvom činovnika.

No ako će narodno predstavničtvo da bude pravi izraz nanarodnog mišljenja, onda izbori moraju biti slobodni od svakog zvaničnog pritiska. Vlada može svojom štampom uticati na izbore, ali ona netreba da zloupotrebljuje na to zvaničnu radnju činovničtva, jer ovi su položili zakletvu vjernosti vladaocu, koji stoji visoko nad strankami, i zakletvu na ustav, koji obezbiedjuje slobodu izbora i slobodu savjesti. Kad neka vlada utiče na iz-

Digitized by Google

bore posredstvom činovnika, a narod protiv vlade izbore svrši, onda mora ona odstupit, ali sa ministarstvom mora se izmieniti i cio činovnički personal, jer onda je kompromitovana ne samo vlada, nego i ciela mašina vlade, svaki pojedini činovnik. S toga je ne samo sa idealne nego i sa praktične strane najbolje i najkorektnije gledište, koje je n. pr. kralj bavarski svojim ukazom od 4. juna pr. godine izrekao, kojim garantira podpunu slobodu izbora, a činovnikom svaki zvaničan uticaj na izbore zabranjuje.

Prema do sada rečenomu držimo, da možemo postaviti sliedeća pravila:

1. Za sada jošt treba da postoji izborno pasivno pravo činovnika.

2. Zvaničan uticaj činovnika na izbore protivan je ustavu.

3. Političnо vladanje i radnja činovnika mora svagda slobodna biti od njihovog položaja.

4. Javna agitacija protiv vlade ne slaže se sa službenim položajem, no slobodno izjavljivanje svoga mišljenja mora se očuvati činovnikom.

5. Oponovanje činovnika u zakonodavnom tielu protiv predloga vlade ne stoji u nikakvoj svezi sa službenim položajem činovnika, a može se podpuno složiti sa zakletvom na zvanje i vjernost priestolu.

6. U interesu je (? Ur.) svakog istinitog narodnog zastupničtva, da bude izabrano što manje činovnika u zakonodavno tielo. —

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

I.

Ako kod kojeg zahtjeva na odštetu na temelju §. 1042 o. g. z. predtečno pitanje, t. j. pitanje o zakonitoj obvezi tuženika za podmirenje troška učinjenoga na njegovu korist, riešiti mogu samo političke oblasti, to sudovi nisu nadležni za riešenje pitanja o zahtjevu na odštetu.

Pod ovim je naslovom doniela „Gerichtshalle“ u broju 42 od godine 1881. rješitbu cislitavskoga najvišjega sudišta od 10. prosinca 1880 br. 11319. Slučaj je bio sliedeći:

Josip E. tražio je tužbom de praes. 16. svibnja 1879 br. 1540 od občine Gosau izplatu za obskrbu pokojnoga Antuna R. za vrieme od 14. veljače 1878 pak do 26. travnja 1878 naraslih mu troškova u iznosu od 56 for., i obrazložio je svoj zahtjev tim, da je Antun R. bio zavičajnikom občine Gosau, da je bio siromašan i da nije ostavio iza sebe nikakovih imućnih rodjaka.

Tužena občina podniela je proti tomu u prvom redu prigovor nenadležnosti suda.

C. k. okružni sud u Welsu uvaži prigovor nenadležnosti osudom od 11. svibnja 1880 br. 907 i vrati tužitelju tužbu.

Razlozi:

Po §. 36 zakona od 3. prosinca 1863 br. 105 d. z. l. spada razprava i riešenje predmeta, tičućih se zavičajnoga prava, pod nadležnost političkih oblasti. Zahtjev tužitelja temelji se na tom, da je Autun R. bio zavičajnikom občine Gosau, pa da je zato rečena občina obvezana obskrbiti ga.

Nu o načinu obskrbljivanja svojih zavičajnika (§§. 22 i 24 gorerečenog zakona) odlučuje občina sama (§. 25), te nemože (po §. 44) ni siromah sam, a kamo li koja treća osoba, zahtjeva na obskrbu proti občini putem pravde provesti. Pošto zahtjev tužitelja nespada pod iznimku §. 37 i 38 gornjega zakona, jer se netiče nikakovog prepornog pitanja gradjanskoga prava, nego zavičajnoga prava, a stavljen je proti občini a ne od strane občine; pošto nadalje tužitelj doduše tvrdi, ali nigdje niti nenastoji dokazati, da ga je politička oblasti na redoviti put parbe odputila, valja tu podpunoma ustanova §. 36.

Nu niti §. 1042 o. g. z. nedaje tužitelju ikakovog privatno-pravnog naslova, jer kako je baš dokazano, gradjanski sudac nije nadležan za riešenje predtečnoga pitanja, da li i na koj je način občina Gosau bila dužna Antuna R. obskrbiti.

Digitized by Google

Usljed priziva tužiteljeva preinačilo je c. k. višje sudište u Beču, osudom od 10. kolovoza 1880 br. 9887 osudu c. k. okružnoga suda u Welsu i naložilo ovomu, da tu stvar rieši.

Ova se rješitba osniva na uvaženju, da se prema tužbovnom zahtjevu i glasom razprave ob istom vodjene, neradi niti ob obskrbi Antuna R. kao siromaka u smislu §. 1 i 44 zavičajnoga zakona od 3. prosinca 1863 br. 105 d. z. l., niti o stvari, tičućoj se zavičajnoga prava u smislu §. 36, nego o platežu, odnosno o naknadi navodno po tužitelju za Antuna R. podmirenih obskrbnih troškova, dakle o prepornom pitanju gradjanskoga prava u smilu §. 37; da zahtjev na naknadu nije stavila občina, nego je stavljen proti občini, da se usljed toga ni nemože uporaviti §. 39.

Usljed previdne žalbe tužene občine obnašlo je c. k. najviše sudište uz preinaku osude višega sudišta potvrditi osudu prvoga suda u Welsu od 11. svibnja 1880 br. 907.

Razlozi:

Istina, pitanje, je li tkogod temeljem §. 1042 o. g. z. obvezan da nadoknadi trošak po nekom drugom za njega učinjen, — pitanje je ovo gradjansko-pravno, pa je u slučaju prepora redovito gradjanski sudac nadležan, da odluči o tom pitanju.

Nu pri tom se predpostavlja, da je gradjanskomu sudcu moguće odlučiti o tom, da li predleži uvjet, o kojem zavisi zahtjev na odštetu, osnivajući se na §. 1042 o. g. z., najme: da bi bio imao onaj drugi „po zakonu sam“ taj trošak podmiriti.

U predležećem slučaju pako predtečno je pitanje: da li bi bila občina Gosau obvezana u obće, i na način, kako je to tužitelj učinio, podmiriti za Antuna R. obskrbne troškove, po jasnoj ustanovi §§. 25, 26, 36 i 44 zakona od 3. prosinca 1866 br. 105 d. z. l., naročito od razprave gradjansko-pravnim putem izključeno, te prepušteno riešenju stranom političkih, stranom autonomnih občinskih i zemaljskih oblasti.

Odatle pako nuždno sliedi, ako tkogod tvrdi, da je obskrbljivao siromaka, kojega bi po zakonu bila obvezana obskrbljivati stanovita občina, i ako zaoto naknadu traži, da su nadležne o tom odlučivati samo one oblasti, koje su po zakonu u obće pozvane, da odlučuju u preporih glede obskrbljivanja siromaka.

Pošto se pako parbenim putem nemože riešiti pitanje, da li i u kojoj mjeri komu pripada obskrba kao siromaku, ukazuje se po tuženoj občini Gosau podignuti prigovor nenadležnosti suda temeljitim, pa se je imala tomu prigovoru mjesto davša prvomolbena osuda potvrditi.

(Rješitba najvišeg sudišta od 10. prosinca 1880 br. 11319).

Opazka priobćitelja. Ja držim ovu rješitbu nedosljednom, jer ako sudovi nisu pozvani, da odlučuju o predtečnom pod sudbenost

Digitized by Google

administrativnih oblasti spadajućem pitanju, to s druge strane nisu ni administrativne oblasti pozvane, da riešavaju glavno pod nadležnost sudova spadajuće gradjansko-pravno pitanje: da li je tko temeljem §. 1042 o. g. z. dužan, da drugomu nadoknadi za njega učinjeni trošak.

Administrativno pitanje: bi li bila po zakonu obvezana občina Gosau podmiriti za Antuna R. obskrbne troškove u obće i na način, kako je to tužitelj učinio, — imadu riešiti kano prvotno (primarno) administrativne oblasti, dočim glavno gradjansko-pravno pitanje, da li je rečena občina obvezana ove troškove tužitelju temeljem §. 1042 o. g. z. nadoknaditi, kano drugotno (secundarno) riešiti imadu nasuprot sudbene oblasti.

Usljed toga imao se je tužitelj u konkretnom slučaju po glasu §§. 2 lit. b. i 299 (zadnja stavka) gr. p. p., odnosno u smislu patenta od 16. siečnja 1786 izdanoga k občemu sudovnomu redu, predbježno odputiti i uputiti, da spomenuto predtečno pitanje najprije administrativnim putem pravomočno riešiti dade.

II.

U „Gerichtszeitungu" broj 81 pro 1881. priobćen je sliedeći slični slučaj:

B. i C. sklopiše kupovnu pogodbu od 4. travnja 1875, na temelju koje posta B. vlastnikom nokretnine u X., koja je poslje prešla u vlastničtvo A. Izplata prenosne pristojbe bude platežnim nalogom naložena B-u i C-u solidarno, platežni nalog pako dostavljen jedino B-u. Pošto pristojba nije bila pravodobno i podpuno izplaćena, izplati A. kano vlastnik nekretnine, ostatak od 357 for. 49 novč., i tuži B-a i C-a sudu zahtievajuć, da mu kao solidarni dužnici izplate onu svotu. B. nije prigovarao zahtjevu tužbe, naprotiv je C. poricao da je dužan išto platiti.

Prva molba osudi B. da plati 357 for. 38 novč., a odputi zahtjev tužbe tičući se C-a.

Razlozi:

Da li je C. dužan platit, to zavisi o pitanju, da li se utemeljuje obveza platiti prenosne pristojbe jur sklopljenjem pristojbi podpadajućeg pravnog čina, ili tekar izdanjem i dostavom platežnoga naloga. Ovo potonje mora se kao pravo potvrditi. Istina je doduše, da su po §. 68 pristojbenog zakona od 9. veljače 1850 (br. 50 d. z. l.) kod dvostrano obveznih pravnih posala prema eraru obvezana oba contrahenta na neposrednu izplatu pristojbe, pa da se dogovorom stranaka nemože na tom ništa mienjati (rješitba ministarstva financija od 1. prosinca 1853 br. 3193).

Nu ova obveza solidarnosti vriedi, kako to naročito naglašuje riešenje ministarstva financija od 1. siečnja 1853 br. 47648 samo prema eraru. Istoj svrsi odgovara i ustanova §. 72 pristojbenog zakona, po

Digitized by Google

kojoj jamče eraru za prenosnu pristojbu kontrahenti, a povrh toga i sama stvar,

Obveza prama eraru utemeljuje se pako tekar dostavom platežnoga naloga (§. 60 pristojbenog zakona, ministerijalna naredba od 17. prosinca 1852 br. 256 d. z. l., riešenje ministarstva financija od 26. svibnja 1856 br. 17224). Što se tiče prava regresa (zavrate) od strane platca prema obvezaniku, to se isto ustanovljuje prema od slučaja do slučaja predležećim posebnim pravnim odnošajem.

U nazočnom slučaju nije imao B., kad bi bio pristojbu podpuno izplatio, nikakovog regresnog prava proti C-u, kako se jasno vidi iz ustanove alineje 11 pogodbe o zamjeni (zamjenbene). Ali niti A. nema regresnoga prava proti C-u; za uporabu §. 1042 o. g. z., na koji se tužitelj upire, manjka bitna predpostava, da je najme tužitelj podmirio kakav trošak za C-a; C. nije podnipošto bio obvezan, da izplati prenosnu pristojbu, pa to niti po ugovoru o zamjeni, kako to pokazuje sadržajem, a niti prema eraru, jer mu nije bio nikada dostavljen dotični platežni nalog. Tužbovni se je dakle zahtjev imao glede C-a odputiti.

Usljed priziva od strane A-a podnešena, višje sudište osudi C-a solidarno sa B-om na platež utuženoga iznosa.

Razlozi:

Platežnim nalogom zapovieda se B-u correalno sa C-om, da plate prenosnu pristojbu; sve ako je i bio platežni nalog dostavljen samo B-u, to se zato ipak ništa nemienja na solidarnoj obvezi plateža obijuh kontrahenta, pošto je C. imao znati, da imade po §§. 64 i 68 pristojbenog zakona solidarno jamčiti, pošto dakle pristojbe u utuženomu iznosu nije uplatio B. nego A., to je prvanji imao za oba tuženika trošak, koji bi oni sami bili morali po zakonu nositi, te je on po §§. 1042 i 1358 o. g. z. ovlašten, da od obojice traži nadoknadu tog troška, jer je naime stupio u prava erara.

Usljed previdne žalbe C-a potvrdilo je c. kr. najvišje sudište bečko osudu višjeg suda s razloga po potonjem navedenih i nakon uvaženja, da podnosioc previdne žalbe nije nipošto dokazao, da njegova obveza odnosno jamstvo prema eraru nepostoji, bud u obće bud samo u zahtjevanom iznosu.

Opazka priobćioca. Ovaj je slučaj riešen po nazoru što ga i ja zastupam; jer su naiprije odlučile financijalne obasti platežnim nalogom, tko da imade platiti upitnu postotnu pristojbu, i jer su sudovi tekar u drugom redu dopitali platcu tudjeg duga odštetu po §. 1042 obć. gradj. zak. P.

Digitized by Google

Sravnjivanje §. 29 sudovnika sa §. 37 o. g. z. o nadležnosti suda i prosudjivanja pravnih poslova, preduzetih u Ugarskoj.

Trgovac B. u Temišvaru naručio je 18. siečnja 1875 kod tvrdke C. u Požunu pet bačava sledja (Häring) najbolje vrsti. 27. siečnja 1875 stigne mu o toj robi faktura trgovca A. iz Praga od 24. siečnja 1875, u kojoj mu ovaj javlja, da mu usljed naručbine tvrdke C. šalje pet bačava sledja uz cienu od 142 for. 55 novč., u Pragu kod A. za četiri mjeseca plativu.

Nekoliko dana iza toga stigla je roba u Temišvar s voznim listom od tvrdke D. u Štetinu izdanim, a na rubu tovarnoga lista bijaše zabilježeno, da je ta pošiljka od tvrdke A. u Pragu. B. dade preuzeti robu 8. siečnja 1875 na kolodvoru, a kad se je treći dan vratio s daleka puta, pregleda robu te nadje, da su sledji loši, vrlo maleni, da ih u Temišvaru neće moći prodati da je u bačvah položeno više soli, nego li je običajno. Ove je pogrieške B. dne 11. veljače 1875 prijavio tvrdki C. u Požunu, vrativ joj zajedno fakturu, a po savjetu ove kuće javi on te pogrieške i trgovcu A. u Pragu, te stavljajuć mu robu na razpolaganje vrati mu zajedno i fakturu. A. pako nehtjede primiti ni jednoga ni drugoga.

Dne 26. lipnja 1875 tuži A. B-a i zahtieva, da mu plati 142 for. 55 novč. kao cienu za spomenutu robu. Tužba je predana trgov. sudu u Pragu. B. je pobijao nadležnost suda, a u glavnoj stvari protivio se zahtjevu tužiteljevom, što se i u razlozih odsude navadja.

Po dovršenoj razpravi zabaci prvi sud odsudom od 22. siečnja 1877 br. 126086 od g. 1876 prigovore tuženikove radi nenadležnosti suda, te ga odsudi da plati svotu utuženu.

Na priziv tuženikov ukine c. k. viši sud odsudu prve molbe, te odredi, da se razprava nadopuni u tom pravcu, da tužitelj, pošto iz dosadanje razprave proizlazi, da je pogodba sklopljena sa državljaninom ugarskim, dokaže, da se ima unatoč §. 37 o. g. z. pomenuta pogodba i što se nadležnosti i stvari same tiče, prosudjivati po zakonih, valjanih za kraljevine i zemlje zastupane na carevinskom vieću.

Tužitelj je ipak držao, da taj nadopunjak nije potrebit, da se prepor ima svakako riešiti po cislajtanskih zakonih, pa se s toga pozva samo na ono, što je već prije naveo i dokazao.

C. k. trgovački sud izreče opetovano svojom presudom od 19. studenoga 1878 br. 85078 za pravo, da neima mjesta prigovoru nenadležnosti suda, te da je tuženik bezuvjetno dužan platiti 142 for. 55 novč. sa kamatami i sudbenimi troškovi pa to oboje u Pragu.

Razlozi:

Tuženik je u dopunjujućoj razpravi obzirom na §. 37 o. g. z. stavio u dvojbu, da se ima ova razpra i glede nadležnosti suda i glede

Digitized by Google

glavne stvari prosudjivati po zakonih, valjanih za kraljevine i zemlje na carevinskom vieću zastupane, pozivajuć se na to, da je kupnja sa C. sklopljena u Požunu, dakle u Ugarskoj, i da je tužitelj dužan dokazati, s kojih bi se razloga uzprkos ovomu imao ovaj pravni prepor prosudjivati po zakonih cislajtanskih. Ali dvojba ova nije obrazložena.

Kod sklapanja pogodbe valja prije svega, bez obzira na raznolikost objektivnoga privatnoga prava ove ili one države, posebni dogovor ugovarajućih stranaka, a ovaj je dogovor ograničen točnimi ustanovami različitih osobnih prava, tičućih se dielomice sposobnosti za stečenje prava, dielomice pako sposobnosti za pravne djelatnosti, a pošto ovo ograničenje čini iznimku od autonomije stranaka, s toga mora onaj, koji ni-ječe valjanost sklopljene pogodbe, dokazati ovo ograničenje.

Po §§. 34—37 o. g. z. valja za pogodbe pravilo, da se imadu prosudjivati po zakonu onoga mjesta, kojemu su se htjele stranke podvrći; u slučaju dvojbe, po zakonih onoga mjesta, u kojem je pogodba učinjena. Posliednje pravilo nemože se uporaviti u takvih slučajevih, gdje su stranke očevidno za temelj uzele drugo pravo.

Tako podvrgnuće drugomu pravu može se priznati ili naročitim dogovorom stranaka, ili pako tim, da se stranke dogovore o stanovitom mjestu izvršbe, a u tom slučaju valja polag zakona toga mjesta prosudjivati ne samo nadležnost suda, nego i osobno pravo iz pogodbe izviruće.

Takav sporazumak stranaka o mjestu izvršbe ne mora se baš učiniti izrikom, nego može se učiniti i muče, — kao što to biva osobito u trgovini — ako se fakturi, poslanoj o naručenoj robi, neprigovara.

U nazočnom slučaju može se tužitelj smatrati prodavaocem, jer — da C. i nije kod naručbe sledja tuženiku obznanio, da kao agent tužiteljev za ovoga prima naručbinu, — iz navoda tuženika neproizlazi, da je sa C. naročito ugovorio i cienu naručene sledje; jer nadalje faktura prodavaočeva, ali nipošto vozni list svjedoči, što je osim toga tuženik lahko mogao razabrati i iz bilježke na ovom listu, da pošiljka dolazi od tužitelja, a D. da je samo odpremiteljem iste, i jer napokon tuženik u listu, tužitelju dne 13. veljače 1875 poslanom naročito spominje, da mu je žao, sto mora prigovarati odmah prvomu poslu.

Tuženik priznaje, da mu je tužitelj o spomenutoj pošiljci 5 bačava sledja poslao fakturu, u kojoj se izrično spomenulo, da se imade ciena platiti u Pragu. te da je on i primio tu fakturu.

Budući da tuženik ovomu uvjetu prigovorio nije, s toga se mora držati, da je on nanj pristao, i pošto nadalje nije tvrdio, a još manje, što bi bio dužan, dokazao, da ugarski zakon nedopušta sklapanje pogodbe muče činom konkludentnim i osobito naznaku mjesta plateža načinom ovdje iztaknutim, s toga se nemože o tom dvojiti, da posao, o

Digitized by Google

kojem se ovdje radi, valja prosudjivati po zakonih na mjestu izvedbe valjanih, dakle po zakonih ovdješnjih, po kojih je, i to po §. 43 sudovnika, nadležnost ovdješnjega suda obrazložena.

U glavnoj pako stvari osniva prvi sud svoju rješitbu na tom, što tuženik nije postupao po propisu čl. 347 trg. zak., jer nije prodavaocu A., nego samo njegovomu agentu C. važnije mane robe saobćio, te što je u svom prvom listu, koji je dne 13. veljače 1875 o toj stvari poslao tužitelju, samo naznačio, da su sljedji stari i da ih nemože upotrebiti, o čem da je već C-a pobliže bio obavjestio; a napokon što je propustio, pošto hoće na temelju nedostataka robe, da se dokine pogodba, da po vještacih dati prosuditi stanje i kakvoću robe i njezine mane iztaknuti, koji dokaz sada, premda ga u ostalom tuženik ni ponudio nije, poslje dvie godine dana, nemože biti temeljem presudi.

Na priziv tuženikov preinačio je viši sud pražki rješitbom od 27. prosinca 1877 br. 34147 presudu prve molbe, i uvaživ prigovor tuženikov o nenadležnosti suda, uputio je tužitelja s njegovom tužbom na nadležni sud, i to s ovih razloga:

Trgovački sud primio je podnešenu mu tužbu proti B. iz Temišvara, jer je po njezinom sadržaju tuženiku bila poslana faktura, u kojoj je bilo zabilježeno, da se ima ciena platiti u Pragu.

Tuženik je pravodobno prigovorio, da taj sud nije nadležan i poreče, da bi bio polag poslane mu fakture dužan cienu platiti u Pragu.

Svi navodi tužiteljevi u prijašnjoj razpravi osnivahu se na mnienju, da valja ovo pitanje prosudjivati po zakonih, valjanih za zemlje, zastupane na carevinskom vieću. Al ovo mnienje nije dotle osnovano, dok tužitelj nedokaže, da se ima pravni posao, koji je tužbi temeljem, prosudjivati po zakonih, valjanih za zemlje, zastupane na carevinskom vieću; jer iz posla, što ga je tužitelj u prijašnjoj razpravi opisao, valja izvoditi zaključak, da je taj posao sklopljen u Ugarskoj, ma se u ostalom i pripoznala istinom bud tvrdnja tužiteljeva, da je tuženik kod njega, premda posredovanjem C., sledje naručio, bud pako navod tuženikov, da je on sledje naručio samo kod C. u Požunu.

Ni u ovom ni u onom slučaju nemože se uztvrditi, da se kupnja 5 bačava sledja sklopila u obsegu zemalja zastupanih u carevinskom vieću. Pošto su pako tužitelj, a isto tako i trgovački sud u prijašnjoj svojoj prosudi na pitanje, da li može po zakonih, valjanih za zemlje, zastupane na carevinskom vieću, tuženika vezati faktura, poslana mu iz Praga u Temišvar s bilježkom, da ima tržnu cienu platiti u Pragu, isto uztvrdili, a trgovački sud nije mario za propis §. 37 o. g. z.: to je druga molba tužitelju naložila, neka dokaže, da se pogodba, koja je temelj njegovoj tužbi, što se nadležnosti suda i stvari same tiče, ima

Digitized by Google

prosudjivati po zakonih, valjanih za zemlje zastupane na carevinskom vieću.

Toga pako tužitelj kod popunjujuće razprave nije dokazao, kao ni toga, kakove zakonite ustanove u Ugarskoj, gdje je pomenuta pogodba sklopljena, valjaju što se nadležnosti suda i stvari same tiče; takodjer nije tužitelj tvrdio, da je kod sklapanja kupnje bilo istoj temeljem uzeto drugo pravo, možda pravo valjano u zemljah austrijskih.

Istina je doduše, da je medju strankami valjano sklopljena pogodba za nje zakon, a u tom sastoji autonomija ugovarajućih stranaka, koju je trgovački sud napomenuo. Ali ova autonomija nesiže dalje od pogodba medju njimi sklopljenih, što takodjer jasno iz §. 37 o. g. a. proizlazi. Ovaj §. odredjuje, da se ima pogodba, što ju je inozemac s inozemcem ili s austrijskim podanikom u inozemstvu sklopio, prosudjivati po zakonih onoga mjesta, gdje je sklopljena. Iznimka nastaje samo onda, ako je pravnomu poslu, kad se je sklapao, očevidno drugo pravo uzeto za temelj. Stranka protivna, koja tvrdi ovu iznimku, mora ju dokazati, budući da se ova zakonitoj predmnievi protivi. Ako trgovački sud drži, da bi imao tuženik dokazati, kako je bilo kod sklapanja pogodbe, o kojoj se ovdje radi, drugo pravo, nego li valja u Ugarskoj, temeljem uzeto, onda bi se tim narušavala svakolika pravila o dokazu po §. 104 i 105 p. p., da je naime ona protivna stranka dužna provesti dokaz, koja navodi čin, iz kojeg za sebe izvadja pravo, ako za ovo u obće neima zakonite predmnieve.

Pošto pako tužitelj nije uztvrdio ni dokazao, da je ovdje nastala iznimka od §. 37 o. g. z., s toga nije ovlašten, da tuženika, kao inozemca, radi pogodbe, u Ugarskoj sklopljene, pozivlje pod austrijski sud.

Okolnost, da je tužitelj tuženiku poslao fakturu, u kojoj je bio naznačen Prag kao mjesto plateža, neodlučuje ovdje ništa, jer bi bilo posve krivo stanovište, kad bi se ova okolnost, koja bi samo s obzirom na sudovnik i trgovački zakon, koje oboje pako nevalja u Ugarskoj, nadležnost ovdješnjega suda obrazložiti mogla, imala odlučujućom smatrati, gdje medjutim tudje pravo, po kojem se mora prosudjivati ovaj slučaj, dokazano nije.

Nu kad bi se uzprkos svemu tomu mogao uzeti obzir na pomenutu fakturu, to ipak nebi ovom bila dokazana nadležnost pražkoga trgovačkoga suda, jer je tuženik fakturu s a m u bez robe, a robu stoprv kašnje primio, i jer primitbom fakture, pa ma roba u njoj fakturovana i stoprv kašnje stignuvša, nebila primljena, nikakov ugovor nije bio izveden.

(Konac sliedi.)

Digitized by Google

II. Mjenbeno-pravni.

Ako mjenici manjka koja bitna potrebština §. 3 mj. zak., ima se tužba ex primo decreto odbiti, a neima se odrediti po §. 9 mj. post. ročište za razpravu po mjenbenom pravu.

Kr. sudbeni stol u V. odbio je ex primo decreto tužbu A. proti B. radi mjenbena duga od 300 for. s razloga, što utuženoj mjenici manjka bitna potrebština: točno označen dan plateža §. 3 st. 4 mjenb. zak., te po tom nije tužba prikladna za razpravu po mjenbenom pravu.

A. je u svom utoku uztvrdio, da je prvi sud trebao odrediti po §. 9 mjenb. post. ročište za ustmenu razpravu po mjenbenom pravu, kad nije obnašao izdati platežni nalog.

Kr. banski stol potvrdio je odlukom od 26. listopada 1881 br. 13752 odluku prvoga suda

s razloga, što na mjenici izrazom „kroz četir mjeseca" platežni rok opredieljen nije, §. 3 br. 4 mjenb. zak., i tim jedna bitna potrebština mjenice manjka, i s razloga, što iz takove izprave po §. 6 mj. zak. nikakova mjenbena obveza nenastaje, niti se po §. 9 mj. post. mjenbeno-pravni postupak povesti dade, pošto ova ustanova predpostavlja osim valjane mjenice nedostatke u drugih podnešenih pismih.

Kr. stol sedmorice rješitbom od 9. veljače 1882 br. 114 odputio je izvanredni previdni utok kao po §. 318 gr. p. p. neumjestan, pošto u suglasnih rješitbah nižjih sudova neima nikakove nepravde nit počinjene kakve ništetnosti, pače se iste obzirom na jasan propis §. 3 st. 4 mj. zak. opravdanimi ukazuju. dr. J.

III. Kazneno-pravni.

§. 60 k. p. i §. 54 provedbenoga naputka kaznenom postupku.

Sudbeni stol u Novoj Gradiški ustupio je dopisom od 1. rujna 1879 br. 2365 k. z. kaznene spise proti S. P. radi zločinstva kradje sudb. stolu u Požegi na nadležno uredovanje, jer da se je kaznjivi čin u području tamošnjeg sudb. stola dogodio, te je osumnjičenik dopraćen u iztražni zatvor sudb. stola požežkog.

Iztražni sudac ustupio je spise kr. drž. odvjetničtvu u P., da učini predlog, a drž. odvjetničtvo u P. ustupi je kr. državnom odvjetničtvu u Osieku, pošto je kažnjivo djelo u tamošnjem području izvedeno, te je radi popraćenja uapšenikova u uzu sudb. stola osječkog ubaviestilo kr. sudb. stol u Požegi. Nu ovaj zaključi u sjednici 13. rujna 1879, da se piše kr. drž. odvjetničtvu, da povrati sudu spise na taj predmet se od-

Digitized by Google

noseće, da može odlučivati o nadležnosti suda i ustupu zatvorenika s razloga: što su dotični spisi bili drž. odvjetničtvu predani na predlog, a pitanje ob odstupu na drugi sud, osobito ako je tko u zatvoru, te je takav odstup s troškovi skopčan, ima po §. 60 k. p. sud odlučiti.

Proti ovom zaključku suda podnielo je kr. drž. odvjetničtvo u P. pritužbu na kr. banski stol sa sliedećim izvedenjem:

Glasom §. 77 k. p. imadu se ondje pobliže označena kažnjiva djela prijavljivati državnomu odvjetniku; pogriešno je dakle c. k. sudb. stol u Novoj Gradiški dopisom od 1. rujna br. 2365 ka z. spomenuti kazneni spis ustupio požež. sudbenomu stolu. Bez ove pogrieške bio bi jedino okrivljenik tomu sudu u uze predan, nu pogriešku je rečeni sud i u tom učinio, što nije suprot §. 47 sadanjega i §. 38 k. p. od 29. srpnja 1853 stvar drž. odvjetničtvu u Osieku ustupio. Valjalo je dakle slavnomu tomu sudu (a ne iztražnom sudcu, kao što je učinjeno) spis požežkom drž. odvjetničtvu konačno tako dostaviti, da bi se dostavom ovom stvar pri sudb. stolu u P. posvema riešila bila, jer bi se po višeput navedenom c. k. sudištu učinjena pogrieška, — izpričiva prema starom kaz. postupku, — reparirala bila. Nu već i predajom spisa od iztražnoga sudca, kako je posliedila, prestala je pozvanost slavnog toga suda na uredovanje u meritu stvari, a ostala mu je jedina dužnost učiniti odredbu glede zatvorenika.

Da uzmogne ovoj dužnosti zadovoljiti, priobćen mu je po uredu ovom dopis od 12. t. m. br. 929. Dopisu ovomu služio je ze podlogu §. 54 provedbenog naputka, jer nemienja na stvari ništa, što §. taj govori o „zavrgnuću“ prijave, pošto je i odluka ureda ovog na ustup spisa kao konačno riešenje stvari po posljedicah svojih zavrgnuću jednaka, pak što ob ovom stoji, mora valjati i o prvom, i jer u istinu (kako §. 54 prov. naputka predpostavlja) nije bila pogledom na požež. sudb. stol nikakovih sudbenih predizvida.

Da u stvari ovoj nije bilo uapšene osobe, nebi bila za taj sud nastala ni ova dužnost, da odredi glede popraćenja uapšenika.

Da je za kazneni progon u slučaju ovom nadležno kr. državno odvjetničtvo u Osieku neima sumnje prema sadržaju spisa.

Scieneć po tom, da je drž. odvjetničtvo u P. ovlaštenim načinom odlučilo, da se spis kr. državnomu odvjetničtvu u Osieku neposredno — a da se nevraća kr. sudb. stolu u P. — ustupi; držeć nadalje, da bi ovlast sudb. stola u P., da razpravlja o nadležnosti (čemu bi zahtievani povrat spisa služit imao) u konkretnom ovom slučaju, gledeć na kazn. postupnik od g. 1853., bila opravdana, ali ne po kaz. postupku od 17. svibnja 1875: moli da se odluka prvoga suda promieni.

Kr. banski stol izreče 1. listopada 1879 br. 10824 sliedeću rješitbu:

Riešavajuć izvješće od 15. rujna t. g. br. 2315 k. z. o pritužbi

Digitized by Google

kr. drž. odvjetničtva u Požegi proti odluci kr. sudb. stola u Požegi od 13. rujna 1879 br. 2297, kojom se od rečenog drž. odvjetničtva zahtievaju predizvidni spisi proti Spasoji P. s bog zločinstva kradje, ob odluci glede nadležnosti suda i ob ustupu zatvorenika, daje se tomu sudb. stolu uz povratak spisa za daljnju odredbu na znanje, da je kr. banski stol sa razloga, da su spisi proti Spasoji P. radi zločinstva kradje dopisom c. kr. sudb. stola u Novoj Gradiški od 1. rujna 1879 br. 2365 sudb. stolu u Požegi na nadležno uredovanje ustupljeni, koje je spise sudac iztražitelj kr. drž. odvjetničtvu na predlog dostavio, te da je državno odvjetničtvo prema tomu i svoj predlog staviti imalo; sa razloga nadalje, da u smislu ustanove §. 60 k. p. glede nadležnosti suda ima sam dotični sud odlučiti, a prema tomu da se napadnuti zaključak opravdanim izpostavlja, obnašao napomenuti zaključak potvrditi, a pritužbu državnog odvjetničtva odputiti. Priobćio J. G.

Nepovlašteno ograničenje osobne slobode, a ne globlenje.

Pod večer 25. svibnja 1881 žurila se služavka Fanika M. kući. Blizu sela na cesti, susretne ju I. K. i četiri njegova druga. Pozvaše ju da stane, a kad neučini toga, priskoče momci do nje, pograbe ju, digoše joj odielo i košulju, razgališe i opipaše stidne strane njene i takovu tjerahu pred sobom, dočim ju je I. K. nekoliko puta rukoveti trave po goloj zadnjici udario. Tako izmučena i osramoćena dodje do kuće i tamo se iznemogla sruši. Na temelju ovoga stanja stvari sudio je prvi sud, da su I. K. i njegovi drugovi krivi zločinstva javnoga nasilja globlenjem (§. 98 sl. a. k. z.), jer je sud pošao sa stanovišta, da je onimi čini Faniki M. „sila nanešena, da ju prisile, da trpi one bezsramne i nećudoredne napadaje, koje su obtuženi na njoj izveli.“ Proti osudi ovoj predali su obtuženi žalbu ništovnu.

Na razpravi, koja se je ovim povodom držala pred kasacionalnim sudom bečkim, dokazivaše branitelj obtuženih, da zla nakana, koja se iziskuje za svako zločinstvo, u ovom slučaju manjka, jer da su obtuženi sbijali, premda vrlo surovu, šalu, da su htjeli podražiti Faniku M., s kojom su inače prijateljevali te se nikada prije svadjali, ali da nemišljahu prisiliti ju, da štogod čini, trpi ili propusti. Obtuženici dakle da su se ogriešili jedino o §. 516 k. z.

Zastupnik glavne prokurature dr. Frey uztvrdi pako, da su obtuženi krivi zločinstva javnoga nasilja po §. 93 k. z., jer je Fanika M. usljed brutalne sile njoj nanešene bila ograničena u porabi svoje osobne slobode, a pošto je prvi sud ustanovio, da je djelo izvedeno, da se zadovolji nećudorednoj pohlepi, vidi se da obtuženi nebijahu vlastni osobnu

Digitized by Google

slobodu Fanike M. ograničivati. — Što branitelj obtuženih tvrdi, da su počinili jedino prekršaj po §. 516 k. z., ovo je shvaćanje posve neosnovano, jer obtuženi nisu se samo ograničili na nečedno djelo, nego da ga izvedu usudiše se ograničiti osobnu slobodu Fanike M., a to tvori učin zločinstva, navedena u §. 93 k. z.

Kasacionalno sudište sudilo je, da se ništovnoj žalbi obtuženih ima u toliko zadovoljiti, što se dokida osuda prvoga suda te dotičnici rieša-vaju obtužbe s bog zločina javnoga nasilja globljenjem po §. 98 sl. a. k. z, ali se proglašuju krivimi zločina javnoga nasilja neovlaštenim ograničenjem osobne slobode čovjeka po §. 93 k. z., pa se po §. 94 uporavom §. 54 k. z. osudjuju I. K., M. D., P. F. i A. S. na zatvor od sedam nedjelja, a G. A. na dva mjeseca. — Naprotiv ostaje nepromienjen onaj dio osude prvoga sudca, kojim se obtuženim nalaže dužnost, da plate trošak kaz. post. i izvršbe kazne.

Razlozi: Za zločin javnoga nasilja globljenjem po §. 98 k. z. išće se, da je tkogod drugoj osobi u istinu nanio silu, da ju primora, da nešto čini, trpi ili propusti, to će reći: da se je nasilje upotrebilo u nakani, da se silom, upotrebljenom proti dotičnoj osobi, privoli ona na takovo djelo ili takovu činitbu, kojega, da je ona podpuno slobodna, nebi preduzela, odnosno u slučaju trpljenja, da zaprieče odpor, koji bi inače vjerojatno bila podigla, ili u slučaju propusta da zaprieči, da se neizvede namjeravano djelo. Odavlje pako sliedi, da sila, koja na tudju volju prisilno djeluje, mora tvoriti od namjeravanih posljedica nasilja posve razlučeni u istinu obstojeći moment, i ako se jednoj osobi nanosi sila, koja je samo zato poduzeta, da se poluči sa nasiljem skopčano prouzročenje zla, pa se nasiljem slomi samo namjeravani odpor proti namjeravanomu prouzročenju zla, to se ovako djelo neima prosudjivati sa stanovišta zločinstva, navedena u §. 98 sl. a. k. z., jer u takovu slučaju neide nakana počinitelja za tim, da nanese silu volji, čemu bi nasilje služilo samo kao sredstvo.

Iz onoga, što je ustanovio prvi sud, jasno postaje, da je Faniki M. nanešeno nasilje samo zato, da se izvede atentat nećuderedni, proti kojemu bi se ona inače branila; nemože se govoriti o sili, koja bi se bila poduzela, da se P. M. prisili da trpi nešto što stoji izvan akta nasilja, pa se je s toga krivo djelo obtuženika subsumiralo pod pojam §. 98 k. z.

Kasacionalno sudište mora dakle napadnutu osudu u ovom pravcu proglasiti ništetnom; ali na temelju činjenica po prvom sudu ustanovljenih, mora izreći drugu osudu. Uporavom kaz. sankcije §. 516 k. z. nebi se djelo obtuženika i posljedice s njim skopčane dovoljno kaznile, jer tu dolazi još drugi kaznjivi moment, da su najme obtuženi silom dignuli Faniki M. kiklje i košulju u vis, da su u ovom stanju, u kojem

Digitized by Google

si nemogaše pomoći, pipali stidne strane njenoga tiela, po zadnjici ju tukli te ju ovako tjerali do bližnje kuće, gdje se je srušila; oni su ju dakle ovim djelom nasilja priečili u porabi osobne slobode, priečili su ju da se brani od ovakih navala i bjegom spasi, po tom nisu počinili zločin javnoga nasilja globljenjem, ali su svakako zločinstvo javnoga nasilja ograničenjem osobne slobode po §. 93 k. z.; zato se proglasuju krivimi ovoga zločina, te obzirom na olahkoćujuće okolnosti, već po prvom sudu navedene obsudjuju po §. 94 k. z. uporavom §. 54 k. z. na kazan, već po prvom sudu izrečenu, jer dalje ublažiti kazan nije slobodno obzirom na surovost čina, koji su obtuženi počinili.

Viestnik.

(Naredba) kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoga vladnoga odjela za pravosudje od 28. travnja 1882 br. 4621 tičuća se prava odvjetovanja u obsegu kr. banskoga stola i bivšega krajiškoga odsjeka banskoga stola.

„Usljed naredbe od 24. prosinca 1881 br. 3324 pr. (sbornik br. 84 od godine 1881) predana je s danom 1. siečnja 1882 vrhovna uprava hrvatsko slavonskoga krajiškoga područja hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoj zemalj. vladi, a istim danom spojeni su i odsjeci stola sedmorice i banskoga stola kao i državno nadodvjetničtvo za područje hrvatsko-slavonske Krajine s hrvatsko-slavonsko-dalmatinskim stolom sedmorice, odnosno s banskim stolom i kr. drž. nadodvjetničtvom.

Usljed toga postoji sada za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju samo jedno više sudište, kr. banski stol naime, pak pošto se po §. 5 odvjetničkoga reda pravo odvjetovanja proteže na cielo područje višega suda, to su odvjetnici sa sjedištem u obih do selo upravno razstavljenih dielovih zemlje stekli pravo odvjetovanja za svekoliko područje kr. banskoga stola, dakle za područje kraljevine Hrvatske i Slavonije kano i za bivše područje hrvatsko-slavonske Krajine.

(U poslovih zadružnih) izdao je kr. vladni odjel za unutarnje poslove dvie važne naredbe pod br. 17529 i 17530 te upravio ih na sve podžupanije. Ove ćemo naredbe priobćiti doslovce u budućem broju, jer su za ovaj prekasno stigle. U jednoj postavlja se pravilo „tako dugo, dok nije zapodjenuta po pojedinom članu zadruge diobna razprava kraju privedena, nije ni jednomu članu zadruge dozvoljeno u bud ičem izvinuti se izpod postojećega zadružnoga zapta.“ U drugoj pako ističe kr. vladni odjel, da oblasti riedko kada dovoljno uvažuju ustanovu §. 14 zadruž. zak., po kojoj se mogu izstupivši iz zadruge ženski članovi i u novcu za njihov dio odštetiti. Zakon je namjeravao ovom ustanovom zapriečiti preveliko ciepkanje posjeda, a ta se namjera neuvažuje, nego se pače često dopušta, da preostavše mladje udove s djecom, osobito sa ženskom djecom, pod raznimi izlikami, izvade dječin dio i tim posve osakaćuju urbarsko selište, čine nemogućim valjano gospodarstvo,

Digitized by Google

a i djeca pri tom često gore prodju, nego da nisu zatražila svoj dio: „zato neleži izvan granica zakona, da se izplata diela kod djevojaka odroči do udaje ili do punoljetnosti, a do toga roka da se istim mjesto kamata podpuno uzdržavanje u kući osjegura.“ Tim ostaju malod. djevojke pod strožijom kontrolom kuće gospodara, a ovomu daje vremena, da se pobrini za miraz-glavnicu.

(G. Martin pl. Ožegović) do sada podžupan u Djakovu, preuzeo je upravu podžupanije sisačke.

(Imenovanja.) Donat Kiš, pristav kr. sudb. stola u Varaždinu, imenovan je kot. pristavom extra statum kod kot. suda u Samoboru; Franjo Podgajski imenovan je prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola.

(Zanimiv odpis.) Predsjednik prizivnoga suda bečkoga, barun Streit pregledava vrlo točno poslovne izkaze svih sudova područja bečkoga prizivnoga sudišta; nebaca ih on naprosto ad acta, nego živo predstavlja sudovom konsekvencije, koje se iz njih moraju izvoditi. Povodom podnešenih i po njem proučenih poslovnih izkaza za god. 1881 upravio je barun Streit na predsjedničtva svih okružnih sudova svoga područja odpis od 2. travnja o. g., u kojem se hvali, što je za hvaliti ali i nemilo kori, što je nevaljano. Ovaj odpis probudio je veliku senzaciju u pravničkih krugovih, pače izazvao i kritiku u strukovnih časopisih, koja bi se drugdje smatrala velikom — smionošću dotičnoga urednika.

Barun Streit primećuje u obće, da se g. 1881 opaža naprama g. 1880 manje neriešenih poslovnih komada, pa se nada da će u buduće ovo razmjerje još povoljnije postati, premda je opazio, da su gdjekoji sudovi pokazali manje revnosti. Govoreć napose o sudb. stolovih primećuje, da su u civilnih poslovih zaostatci g. 1881, iznosili 231 komad, a god. 1880 pako 453. „Žaliti se mora — nastavlja doslovce — da kod zemalj. suda u Beču excellira jedan referent sa četrnaest neizradjenih parnica, od ovih najstarija je ona od 5. svibnja 1881 a druge od sliedećih mjesecih. Ja se nadam, da će g. predsjednik zemalj. suda ovoj negativnoj radinosti toga referenta posvećivati neprekidno i što oštriju pažnju. — Zaostatci kod ostavinskih razprava takodjer su s nekimi iznimkami manji, dočim kazneni poslovi pokazuju manje povoljan uspjeh, osobito nepovoljan kod okružnoga suda u Stayeru, valjda s bog toga, što je predsjednik ovoga suda jednomu iztražnomu sudcu dao dopust u drugoj polovici mjeseca prosinca.

I kod gradsko-deleg. kot. sudova pokazuje se prilično povoljan uspjeh u riešavanju gradjansko-pravnih posala. Napose pohvalno se spominje stanje parnica, jer je kod svih sedamnaest gradsko-del. kot. sudova zabilježeno samo trinaest parnica u zaostatku. Odavlje odpada na okružni sud u Stayeru devet, što je doduše žalostno, ali ipak se primećuje, da ti zaostatci nejdu dalje od 30. studenoga 1881. Naprotiv znatno su veći zaostatci u poslovih ostavinskih kod grad.-deleg. kot. sudova u Beču. Čini se, da se nevodi dovoljan nadzor nad bilježnici kao sudb. povjerenici. Barun Streit očekuje, da će se bečki grad. deleg. kot sudovi u buduće ugledati u vanjske kot. sudove. U kaznenih poslovih nepokazuje se znatna razlika medju g. 1880 i 1881 kod vanjskih grad. del. kot. sudova. U bagatelnom postupku vide se gotovo kod svih bečkih grad. deleg. kot. sudova veći zaostatci g. 1881, a kod vanjskih samo na dva mjesta: u Lincu i Welsu. Naročito vrlo zlo stoje stvari kod grad. deleg. kot. u Josefsstadtu u Beču. „Vrlo tužna je slika poslovnoga stanja kod bečkoga bagatelnoga suda u trgovačkih poslovih. Tu se je našlo 2065 zaostataka, dakle za 646 kom. više nego li g. 1880. Pogledom na ovu okol-

Digitized by Google

Tko je pravni subjekt zadružnoga imetka, moralna osoba ili fizična?

(Konac.)

Na ovaj utok izdao je kr. banski stol sliedeću rješitbu:

Posmotriv, da se upitne nepokretnosti od Filipa C. kao gospodara ovršenice zadruge C. i po tom kao sudužnika po §. 515 g. p. p. nisu mogle dostati, i vidiv osim toga, da je dražbena odluka od 13. prosinca 1878 br. 6834 ovršenici do ruku Filipa C. istom 12. ožujka 1879 dostavljena, počem je dražbeni rok od 30. tranja 1879 prekratak (§. 12 zakona od 17. prosinca 1876), obnašao je kr. banski stol napadnutu odluku skupa s dražbenim činom od 30. travnja 1879 br. 2268 i zapisnikom o diobi kupovnine od 6. lipnja 1876 br. 3090 skupa s rješitbom istoga od 20. lipnja 1879 i naročito uručbenom izpravom od istoga dana ukinuti.

Proti toj odluci podnese Filip C. previdni utok, u kom nastoji dokazati, da je on svojim posebnim imetkom kupio zadružno zemljište, i to da ga je kupio za sebe, a ne kano kuće gospodar zadruge C., pa zato, da mu je svakako dozvoljeno sudražbovati.

Kr. stol sedmorice odputi previdni utok i potvrdi odluku kr. banskoga stola s razloga u istoj nevednih.

U rješitbi druge molbe navedena su dva razloga, s kojih se ukida napadnuti dražbeni čin. Prvi razlog tiče se ovdje iztaknutoga pitanja, dočim drugi razlog ne spada na ovaj priepor, jer ukida dražbeni čin radi prekratkoga dražbenoga roka.

Čim je pako druga molba (i s njom suglasno najviše sudište) izjavila, da ukida dražbeni čin, jer se upitne nepokretnosti od Filipa C. kao gospodara ovršenice zadruge C. i pó tom kao sudužnika po §. 515 g. p. p. nisu mogle dostati: to je tim bezuvjetno pristala na mnie-

Digitized by Google

nje utoka, da se zadruga ne može smatrati moralnom osobom, te da je svaki zadružni član suvlastnik zadružnoga pokretnoga i nepokretnoga imetka, i ako je taj obterećen, da je sada svaki zadružni član takodjer i osobnim s u d u ž n i k o m.

Od tuda pako sliedi, da je nosioc zadružnoga imetka svaki pojedini član zadruge, to jest fizične osobe ovih članova, a ne fiktivna moralna osoba; — da je dakle pravna narav zadruge smatrana sa gledišta obć. gradj. zakona o zajednici dobara, u kojoj zajednici je svaki zadružni član vlastnik jednoga diela (pro parte indivisa) zadružnoga imetka. O plemićkih zadruga izrekao je to jur i zakon o zadrugah.

Bitna razlika izmedju jedne i druge zajednice jest samo ta, da je kod zajednice dobara po obć. gradj. zakoniku svaki član te zajdenice suvlastnik zajedničkoga imetka u alikvotno opredieljenom dielu, t. j. ili u polovici, trećini, četvrtini itd., koj mu dio svakako pripada, nu koj jošte nije u naravi od cieloga imetka odieljen. Kod zajednice dobara u zadruzi pako manjka upravo ovo alikvotno označenje diela, koji svakomu suvlastniku (suzadrugaru) od zadružnoga imetka pripada, te se ovaj dio brojno označuje tekar diobom zadruge. Do toga momenta diobe jest veličina pojedinoga diela neizvjestna i mnogim varijacijam podvrgnuta, jer čim koj član zadruge umre, poraste dio ostalih; čim se koj rodi, priženi ili priuda, umanjuju se dielovi drugih (usljed diobe zadruge po broju duša).

Ovo shvaćanje, da je pravni subjekt, poput onoga kod zajednice dobara, fizična osoba, a ne osoba moralna, imade važnih stranom priznatih, a stranom po praksi jošte neuvaženih posljedica u praktičnom životu.

Tako n. pr. priznaje svatko, da član zadruge nakon prestanka iste ostaje osobni dužnik vjerovnika bivše zadruge. Kad bi se zadruga smatrala glede svoje pravne sposobnosti moralnom osobom, to nebi moglo biti. Po tom izgubljena bi bila svaka tražbina, koju je zadužila zadruga, čim se ova diobom razrieši. Dug bo učinila je zadruga, moralna osoba; diobom zadruge nestalo je moralne osobe, nestalo bi dakle i dužnika!

Digitized by Google

To je stvar jasna i u praksi priznata, da vjerovniku zadruge, čim se ova razdieli, ostaje pravo držati se pojedinih njezinih dielnika.

S druge pako strane današnja praksa opet i neuvažava ove naravi zadruge, da ona nije moralna osoba.

U parnicah, koje vodi zadruga, ili koju podižu drugi proti zadrugam, današnja praksa smatra dostatnim, da svaki put zadrugu pred sudom zastupa njezin kuće gazda, koji se takovim ima izkazati svjedočbom svoje občine.

Ova praksa temelji se bez dvojbeno na §. 66 g. p. p., koji kaže, da se naredbe upravljene na koju občinu ili družtvo koje imadu dostaviti njihovu predstojniku (u zadrugah dakle: kuće gospodaru).

Pustim li za čas na kraj teoriju, analogiju zakona, koji su me prije doveli do zaključka, da pravni subjekt zadružnoga imetka nije moralna osoba, te promotrim li bez obzira na to praktične slučajeve, koji se iz gornje prakse diktirane §. 66 gpp. poradjaju, to će upravo ovi jasno dokazati neopravdanost ovoga običaja i neizmjerne štetne mu posljedice.

Prvi primjer: U zadruzi A. živi više obiteljih. Svaka ima svoju kuću, u kojoj stanuje i živi. Pavao A. jest kuće gospodar i vrlo raztrošan. On sa svojom obitelju mnogo više troši, nego li ostale obitelji. Zato se zaduži bud kod trgovca na robi, bud kod lihvara. Nemogućega platiti, utuži vjerovnik pred sudom. Nu ugledav u zemljištnik, te uvidiv, da Pavao A. živi u zadruzi, pribavi si svjedočbu od občine, da je Pavao A. kuće gospodar zadruge A., te utuži ovu zadrugu, zastupanu Pavlom A. kao kuće gospodarom. — Pavao A. bud prizna, da je dužan, bud nemoguć položiti prisege, da nije dužan, bude odsudjen. Osuda će glasiti: zadruga A. zastupana izkazanim kuće gospodarom Pavlom A. dužna je itd. — Ako Pavao A. ne plati, vjerovnik uknjižiti će svoju tražbinu na zadružni posjed i prodati ga.

Drugi primjer: Supruga kuće gospodara doniela je prigodom svoje priudaje nešto prčije, koju je njezin suprug potrošio. Osjetivši ona, da se zadruga želi dieliti, pribavi si svjedočbu

Digitized by Google

občine o tom, tko je kuće gospodar, te će tužiti zadrugu po kuće gospodaru (koji je zajedno i njezin suprug) za platež pridonešene prčije. Kuće gospodar, njezin suprug, priznati će dug, zadruga biti će osudjena i konačno zadružni imetak prodan.

Takovih slučajeva imade premnogo, te i prvi i drugi primjer nije samo izhitren, već često se ponavljajući dogodjaj.

Velika nepravda leži u tome za ostale zadrugare, koji se proti tomu ne mogu niti braniti, jer tužba dostavlja se samo kuće gospodaru, osuda samo njemu, ovršna odluka itd., sve samo njemu. Pa sve da i koj zadrugar zato dozna, sud ga neće da primi, jer on n i j e kuće gospodar, te n e i m a prava zastupati interes zadruge. (Takovih rješitba predleži mi više).

Ovi primjeri pokazuju štetne posljedice zavladavše prakse, koja dopušta i zahtjeva, da samo kuće gazda zadrugu pred sudom zastupa.

Interes kuće gazde prečesto ne samo nije identičan, već je dapače diametralno protivan interesom ciele zadruge, iliti ostalih članova; a ipak moraju ovi dopustiti, da ih samo on zastupa.

Kolikogod otimlje ova praksa članovom zadruge, dakle suvlastnikom zadružnoga imetka svaku mogućnost braniti svoje dobro, toliko je ona i neopravdana.

Ona se bo temelji jedino na §. 66 gpp., koj govori o načinu zastupanja moralnih osoba.

Čim se pako uzme na um, što sam prije pokazati nastojao, da zadruga n i j e moralna osoba, pada i ovaj prividni razlog današnjoj spomenutoj praksi. Ona ostaje po tom bez svakoga zakonitoga uporišta, jer zadružni zakon ne daje kuće gospodaru ovoga ovlaštenja.

Kad se zadruga ne može smatrati moralnom osobom, već kad su nosioci zadružnih prava fizične osobe, te kad je ta institucija najbliža instituciji obć. gradj. zakona o zajednici dobara, držim, da bi se imala zadruga tužiti po svih glasovati vlastnih članovih iste, da bi se tužba upravljena proti zadruzi imala podnieti sudu u tri primjerka, kako to ustanovljuje §. 68 gpp., te da bi se kuće gazda imao obavjestiti izvorom, a svaki

Digitized by Google

drugi glasovati vlastni član napisom. Neka bude svakomu moguće braniti svoja prava.

Ovo mislim, da je opravdano i po zakonu o zadrugah. Ovaj bo zahtjeva za svaku važnu promjenu sa zadružnim imetkom, naročito za prodaju zadružnoga nekretnoga imetka, privolu svih pravo glasa imajućih članova. A zar parnica nije vrlo važan momenat u zadružnom životu? Zar se ne tiče svaka parnica zadruge njezinoga imetka? Zar nije premnogim parnicam zadruge svrha i cilj promjena sa nekretnim imetkom?

To je nedvojbeno. Kad je tomu tako, je li je opravdano, da se tu ne pitaju, dapače na obranu svojih prava i ne pripuštaju oni isti članovi, koji kod izvansudbene promjene s imetkom svoj glas dati moraju, da bude promjena kriepostna?

Mene dakle s jedne strane srodnost zadružne institucije sa institucijom o zajednici dobara, s druge strane ustanove zakona o zadrugah i konačno zahtjev pravičnosti sile na zaključak, da nije ni opravdana ni shodna današnja praksa, koja pozna jedino kuće gospodara kao zastupnika zadruge pred sudom, kojemu se jedinomu sve sudbene odredbe dostavljaju, te koji je jedini vlastan zadrugu pred sudom zastupati; već da se imadu svi pravo glasa imajući članovi zadruge o prvoj sudbenoj odluci obavjestiti, o dalnjih pako punomoćnik, koga su si postavili, ili, ako toga ne učiniše, onaj, koji se je u parnicu upustio, eventualno onaj, koji je u tužbi prvi imenovan.

U kratko držim, da se glede zadruge imade napustiti §. 66 gpp., a uporaviti ustanova §. 68 gpp., te članovi zadruge, koji pravo glasa imadu, smatrati suparnici.

Mislim, da bi se time doskočilo mnogoj krivici, koja se sada pod plaštom kuće gospodara skriva, jer bi tada svaki ovlašteni član zadruge imao i sgodu i mogućnost braniti zadrugu, a time i svoju eksistenciju. **Milan Rojc.**

Digitized by Google

Tečaj urbarske parnice.

Sudbeni stol (ako se nevaram zagrebački) podnio je pred nekoliko godina spomenicu na predsjedničtvo prizivnoga sudišta, u kojoj se zagovara predlog, da se kod pojedinih sudbenih stolova, izvan sada sistemiranoga osoblja, urede posebni urbarski senati.

U toj spomenici nacrtan je dosta jezgrovitim i plastičnim načinom cieli tečaj urbarske parnice.

Ovaj će nacrt biti osobito poučan za mladji pravnički naraštaj; jer mi, mladji, odgojeni u duhu drugoga vremena, shvaćamo veoma težko stare urbarske odnošaje, pa ako i proučimo zakone, riedki su oni, koji bi si mogli stvoriti posve jasnu sliku o zapletenom urbarskom postupku.

Budi mi dakle dopušteno, da ovdje priobćim ovu zanimivu spomenicu. Pošto ista ovdje nedolazi u obzir kao službeni spis, izpustio sam iz nje, što strogo na naš predmet nespada, i uprilično sam ju tako, da bude u razdieljenju što preglednija, a u jeziku što bistrija i razumljivija.

Svaka se urbarska (segregacionalna, komasacionalna) parnica razpada u dva odsjeka, i svaki se od ovih odsjeka rieša posebnom osudom.

U prvom se štadiju razpravlja pitanje o dopustivosti segregacije ili komasacije.

Čim je to pitanje pravomoćnom osudom riešeno, nastupa u istoj parnici poslovanje izvan ureda preduzimanjem predhodnih izvidjenja na licu mjesta.

Prigodom ovih predhodnih izvidjenja ima dotični sudbeni povjerenik prije svega, u smislu §. 20 car. pat. od 17. svibnja 1857, odrediti ročište, na kojem se naročito i živo ima nastojati, da se stranke nagode koli glede prostora pašnjaka i šuma, toli glede broja za jedno selište opredielit se imajućih jutara.

Nepodje li nagoda za rukom, ima sudbeni povjerenik pozvati dotično vlastelinstvo, da u smislu §. 166 urb. naputka od 29. prosinca 1857, prizove urbarskom mjerenju vješta mjernika.

Digitized by Google

Dužnost je ovoga mjernika, da pod rukovodjenjem sudbenoga povjerenika ustanovi:

I. U pogledu odciepljenja paše:

1. Koje su prostorije žiteljem pojedinih urbarskih občina u vrieme uvedenoga urbara ili prigodom kasnije izvedene i potvrdjene urbarske regulacije za pašu doznačene bile, i koje prostorije isti žitelji sada kao pašnjak uživaju;

2. da li je izim utuženih žitelja na tih pašnjačkih prostorijah još tko drugi pašu uživao, i ako da, kojim pravom;

3. da li su žitelji utuženih občina za uživanu na tih prostorijah pašu obvezani bili na kakove uzvratne daće, i ako da, u čem da su sastojale;

4. koji su žitelji dotične utužene občine na tih pašnjačkih prostorija pašu uživali, uz naznačenje njihove seliščne količine.

Nakon toga ima se preduzeti:

5. klasifikacija, dotično očevid ovih zemljišta, u koju svrhu stranke u jednakom broju predlažu izkusne vještake i nepristrane gospodare, koji se zemljomjeru pridružuju. Ovi vještaci i zemljomjer ustanovljuju

6. potrebocu paše za jedno urbarsko selište, obzirom na trgovačka mjesta i geografički položaj dotičnoga sela. Napokon se ima

7. saslušati samostalni župnik, učitelj i bilježnik občinski glede njihove pripadnosti, i to za župnika od jednoga cieloga selišta, a za učitelja i bilježnika od jedne polovice selišta.

II. Glede uredjenja pako šumskih užitaka ima se ustanoviti:

1. Na kakav su način utuženi žitelji dotične urbarske občine urbarsko drvarenje uživali: jesu li od gospoštije uživali kakovu opredieljenu prekogodišnju količu drva, ili su uživali drvarenje polag razmjerja kola. Ako nepredleži ni jedno ni drugo, ima se pronaći, na koje je dane istim žiteljem bilo dozvoljeno zalaziti u šumu i voziti drva iz nje, je li im je možda bilo to dozvoljeno kroz čitavu nedjelju, pa ako da,

Digitized by Google

koliko je to puta u jednom mjesecu ili jednoj nedjeli faktično bivalo.

2. Kakove je vrsti drva dotičnim žiteljem bilo dozvoljeno voziti: mekana ili tvrda? suha i na zemlji ležeća, ili i zelena još na drvetu se nalazeća?

3. Koliko je vozova drva jedan cieloselac tečajem jedne godine faktično za svoju porabu za ogriev iz vlastelinske šume izvezao? Koliko za gradnju? Nebijaše li ovaj užitak običajan, ima se obseg občinskoga užitka glede drvarenja po okolnostih točnu razviditi.

4. Ciena drva za ogriev i za gradnju te iznos cieloga užitka u novcu. Ova se ciena ustanovljuje po vještacih, glede kojih valja onako isto postupati kao i kod klasifikacije zemljišta.

5. Koje su se uzvratne daće vlastelinstvu podavale za užitak drvarenja, i koja im je vriednost u novcu?

6. Ovako ustanovljena godišnja novčana vriednost uzvratnih daća ima se odbiti od pronadjene godišnje novčane vriednosti šumskoga užitka, a ostatak nam predpostavlja poprečnu godišnju potrebu drva za ogriev i za gradnju.

Napokon

7. ima se, izim utuženih žitelja dotične občine, glede drvarenja očitovati i samostalni župnik te učitelj, navlastito da li u iztaknutom pogledu kakova pogodba obstoji?

Nakon toga ima dotični sudbeni povjerenik u smislu naredbe ministarstva unutarnjih djela i pravosudja od 22. ožujka 1858 broj 7166 kriepko nastojati, da se — ako već od prije neobstoji — osjegura dobrovoljna zemljištna obskrba (dotacija), i to župniku od jednoga cieloga, a učitelju od jedne polovice selišta.

Ako bi se poradi izmjera, gruntovna stanja o posjedu, klasifikacije zemljišta ili radi drugih točaka medju strankami porodile razpre, kojih dotični sudbeni povjerenik nebi bio kadar nagodom izravnati, imadu se dotične stranke, svjedoci i procienitelji preslušati, o preslušanju i cjelokupnom poslovanju sastaviti zapisnik, koj se, nakon dovršene operacije, sudu predložiti

Digitized by Google

imade. Poslujući pako mjernik ima ob učinjenih izmjerah i cieloj preduzetoj operaciji sastaviti prispodobnu izpravu (mapu) dotično segregacionalnu osnovu, te ju sudu podastrieti.

Sada se prelazi na samu regulaciju i segregaciju zemljišta.

Prije svega ima se izmjeriti prostor hatara dotične občine, sa svimi u njem nalazećimi se urbarskimi i vlastelinskimi bilo kojim imenom označenimi, zemljami, kao i na hatar iste občine spadajućimi šumami; označiti granica istoga hatara; i vrhu toga po poslujućem mjerniku sačiniti topografička mapa. Nadalje ima se pomoćju sastavljenoga o svem tom ovršbena izvješća i urbarske tabele (čl. 10 §. 6 lit. g. god. 1836 i §. 170 urb. naputka) pronaći stanje t. j. broj prigodom uvedenja urbara obstojalih selišta.

U koliko se prvobitno stanje t. j. broj urbarskih selišta, u pomanjkanju gore navedenih dokazala, i na licu mjesta preduzeti se imajućim preslušanjem svjedoka nebi ustanoviti moglo, valja se, da se pribave potrebita dokazala iz županijske pismare, obratiti na oblast županijsku (§. 161 urb. naputka).

Kad je prvobitni broj selišta pronadjen, ima se, nakon što je izmjereno stanje sadanjega posjeda kao i ostalih zemljišta nalazećih se u posjedu bivših podanika, pronaći i propisati sadanji broj selištnoga konštitutiva, naznačiv poimence sve sadanje posjednike istoga. Ovaj se popis obavlja u prisutnosti obijnh stranaka sumarno t. j. samo glede broja čestica i njihova položaja, (čl. 10 §. 6 god. 1836 lit. g). Gorne i činžene zemlje imadu se samo onda premjeriti, ako se po naravi istih — o kojoj se političke oblasti u smislu ces. patenta od 2. ožujka 1853 i 17. svibnja 1857 izjaviti imadu — može predmnievati, da bi jednoj ili drugoj stranki putem izrešenia ili odkupa pripasti mogle; inače imadu se ove zemlje samo popisati.

U koliko bi se pronašle pretečne zemlje (supernatancije), koje po propisu §. 5 ces. patenta od 17. svibnja 1857 u posjedu sadanjih posjednika i nadalje ostaju, imadu se iste izmjeriti i dotičnim posjednikom nadalje pustiti. O tih pretečninah

Digitized by Google

sastavlja se poseban popis, u kojem treba prostor pretečne zemlje kao i ime posjednika naznačiti.

(Konac sliedi.)

Reforma nasljedstva u seljačkom posjedu.

U bližnjem našem susjedstvu spremaju se reforme zakonarske, koje u veliko zaslužuju našu pozornost, ne toliko s bog toga, što bi danas sutra mogle imati praktične vrednosti i za nas, nego jer pokazuju da se vrlo ozbiljno shvaćaju odnošaji poljodjelske grane gospodarske i da se hoće pružiti tražena pomoć, uzpostavljajuć uz potrebne preinake stare institucije.

Mislimo ovdje reforme u agrarnom zakonarstvu u obće, a napose promjene u nasljednom pravu kod seljačkoga posjeda. U Njemačkoj, Rusiji i Austriji živo se radi na tih reformah. A i u Hrvatskoj naglasuje se potreba shodnimi zakonskimi uredbami i propisi priskočiti u pomoć poljodjelstvu, koje već godine i godine vapije za pomoć. — A što je uzrok ovim pojavom?

Posljednih dvadeset godina nedvojbeno je poljodjelstvo liepo napredovalo i u onih državah evropejskih, koje su bile sa različitih uzroka zaostale. Zemljište se razteretilo, industrija razgranila i usavršila, sredstva i zavodi za prevažanje umnožali, popravili i promjenili. A i sloboda dielenja zemljišta, koja je medju ostalim u Austriji uvedena g. 1869., mora se uzeti naravskom posljedicom razterećenja zemljišta.

Ali s druge strane neda se tajiti, da seljačtvo sve dublje propada u dugove, da je cjepkanje posjeda neobično preotelo mah, da sve više raste broj skroz malenih gospodara, koji nemogu živjeti o dohodku svoga posjeda; riečju: poljodjelstvo ide u susret vrlo tužnoj budućnosti, pa bi trebalo za vremena potražiti način, da se zaustavi na tom putu.

A koji su uzroci ovih pojava? Jer ako se oni poznaju, dadu se opravdati i preinake, koje se kane uvesti.

Prije razterećenja zemljišta živio je seljak u naturalnom gospodarstvu i bijaše odvisan od zemaljskoga gospodina svoga.

Digitized by Google

Ova ovisnost kadšto se pokazala zanj koristnom, pružajuć mu pomoć u nevolji i zaštitu u opasnosti; ali je priečila razvoj svih onih svojstva, koja se pokazaše kasnje, uvedenjem gospodarske i individualne slobode, toliko potrebnimi.

God. 1848 promjeniše se u nekih državah odnošaji podpuno i skokimice. Seljaka zatekoše dogodjaji one godine posve nepripravna. U sadanjoj austro-ugarskoj monarkiji zatezalo sa pripravami za ovu reformu sve do zadnjega časa, kao što i sa svakom drugom reformom. Vredi ovo jednako za sadanju zapadnu kao i za iztočnu polu. Da nespominjemo drugih znade se, kako su njemačke državice malo po malo izvadjanimi pripravami utirale put razterećenju; pa je seljak, izašav iz dobro uredjene pučke škole, podupiran izvrstnom upravom, sigurnije dolazio pred nove odnošaje, te se s njimi prije i laglje sprijateljio. Naprotiv u Austriji imadjaše seljak svladati sve poteškoće, koje nuždno nastaju prelazom iz naturalnoga u novčano gospodarstvo, od neznatna k velikomu porezu, iz patrimonialnoga u samostalno stanje: pa sve to nenadano, preko noći nadošlo; seljak se morao posvema metamorfozirati naprečac, nepripravljen, neuk i nepodupiran upravom.

Oslobodjeni seljak nadje se odmah na prvom koraku, što ga je morao činiti u novom stanju slobode, u novčanoj stiski, a ova ga od onoga vremena nije više ostavila; kao podanik niti je štedio niti štogod prištedio, jer neosjećaše u sebi nikakove pobude za to; postavši samosvoj seljak nije umio slobodom i neodvisnošću svojom racionalno se služiti; bijaše neuk, jer se za škole malo brinulo, nije znao šteditи ni raditi, nije htio ni znao računati, a bez ovih krieposti neima valjana gospodarstva.

Ali nije ostalo kod ovoga. Zadnji deceniji ne samo da su i kod malena posjednika pretvorili naturalno u novčano gospodarstvo, nego zatekoše ga drugi, promienjeni i nepovoljni odnošaji tržišta. Danas je i produkcija poljodjelstva, usljed totalnih promjena u odnošajih transporta, podčinjena zakonom o trošku produkcije i tržištne ciene, česa prije za naturalnoga gospodarstva nije bilo nikako ili ne u tolikoj mjeri. A što će

Digitized by Google

istom biti, ako se uvaži amerikanska konkurencija, kakove mogu još nastati revolucije u cieni?

Tako evo dade se razumieti, zašto seljak nakon polučene gospodarske slobode, unatoč usavršenim komunikacijam, boljoj upravi i većemu kapitalu: danas zadužen, zatrpan tereti državnimi i občinskimi propada, te se boji i za svoj obstanak.

Sadašnje mizeralno stanje zemalj. posjeda posvjedočuju i ovi podatci. U kraljevinah i zemljah zastupanih u carevinskom vieću uknjiženo je od g. 1871 do 1878 na sve nepokretnosti 2,978.066.207 for. Naprama ovomu kolosalnomu novomu dugu posjeda, koji je u devet godina uglavljen, stoji odplata duga, dielomice ovrhom izvedena, u iznosu 2,040.052.772 for.; po tom umnožali se tereti zemljištnoga posjeda u istom vremenu za 938,013.435 for. Konsekvencije ovoga zaduživanja pokazuju se u neprestano razstućem broju ovrha i ovršnih prodaja nepokretnina. Ako se neuzme u obzir veliki posjed austrijski, nego srednji i manji posjed, dakle pravi seljački, to je kod ovoga god. 1875 ovršnim putem prodano 4584 posjeda za 9,451.391 for., a g. 1879 pako 11.278 posjeda za 22,415.608 for.

Pred ovakimi činjenicami, koje nisu ograničene samo na Austriju i Ugarsku, nego obstoje i u drugih državah, bio bi upravo grieh stajati prekrštenih ruku. Povratit se posve na stare uredbe nije moguće, jer tomu se protivi cieli obstojeći gospodadski red. Valja dakle o tom raditi, da se složnim sudjelovanjem države, zemlje, občine i individua stvore one gospodarske i pravne predpostave, koje će omogućiti manjemu posjedniku, da se uzdrži u novih odnošajih, i da naporom i inteligencijom napreduje. Za to potrebno je više uredaba, prama ovomu cilju treba da teži: zakonarstvo porezno i carinsko, nastavno i ono komunikacijâ. Medju ovake odredbe uvrštuje se i reforma nasljednoga prava u seljačkom posjedu. Cislajtanska vlada namjerava sada ovu posljednju reformu izvesti, jer drži, da upravo ovoj pripada odlično mjesto medju onimi odredbami, koje su kadre trajno uzdržati stabilni seljački posjed, te ga po mogućnosti sačuvati od neprekidnoga zaduživanja. Sloboda dieljenja, koja je počam od god. 1869 priznata, nije se poka-

Digitized by Google

zala koristnom za seljački posjed. Vlada namjerava uvesti singularno nasljedno pravo za manji i srednji posjed, ali u posve fakultativnoj formi, nedirajuć dakle u slobodu dispozicije pojedinoga vlastnika sa zemljištem. U tu je svrhu vlada naredila enquetu, izradila pitanja, tičuća se ovoga predmeta, te ih razposlala sborovom pravničkim: sudovom sbornim, odvjetničkim i bilježničkim komoram, da reknu svoja mnenja. Glavna misao vlade jest ova: Zakon novi imao bi se uporavljivati na poljodjelski posjed i njegove pripadnosti, a ne na ostali pokretni ili nepokretni imetak. Vlastnik posjeda može s njim razpolagati medju živimi i za slučaj smrti, ali može, ako ga je volja, imenovati jednoga nasljednika, bio to sin ili kći, bio mladji ili stariji to je svejedno, te ovoga imenovati nasljednikom na cieli imetak uz dužnost, da ostale sunasljednike odšteti u novcu, pri čem bi trebalo na to paziti, da se ta odšteta udesi prema realnomu prinosu zemljišta. Ako nebi vlastnik nikakove razredbe učinio, tada baštini ga najstariji sin i njegovi potomci, ako nebi bilo sina, najstarija kći i njeni potomci. Ujedno je vlada svojim pitanjem dodala mali osvrt na razvoj zakonarstva ovoga predmeta do g. 1869, statističkimi podatci objasnila posljedice slobode diobe, te se obazriela na zakonsko uredjenje ovoga predmeta u nekih njemačkih državah, dodav zakon hanoveranski od 2. lipnja 1874, zatim osnovu zakona o nasljedstvu u zemljištnom posjedu u Westfalskoj i nekih ranjskih krajevih. Zato mislimo da će biti koristno, ako se glavne misli ovih i nekih drugih zakona nacrtaju.

Prijašnje nasljedno pravo seljačko u Njemačkoj nebijaše drugo, nego u raznih formah sadržano t. z. „Anerbenrecht“ njemačkoga prava. Po tom bivao bi medju nasljednici seljaka samo jedan (Anerbe) pozivan na nasljedstvo.

Pravo izabrati nasljednika pripadalo je kadšto ostavitelju, a kad što opet zemalj. gospodinu; nu ponajčešće obstojaše individualna sukcesija, koja davaše prednost bližoj lozi i mužkomu spolu, često majorat, još češće minorat. U tiesnom savezu s ovim pravom nasljedstva stoji postupak sa sunasljednici. Prvomu nasljedniku pripadalo doduše izključivo pravo nasljedstva u se-

Digitized by Google

ljačko dobro, ali i rodjakom, naročito braći njegovoj, pripadahu izviestna prava.

U više zakona njemačkih izrazuje se misao, u vrlo različitoj formi, neka se ovo nasljedno pravo pridrži i sada za posjednike zemljišta.

Svi ti zakoni imadu ovo zajedničko: da je do volje vlastnika posjeda, hoće li ovaj poseban način nasljedstva nastupiti ili onaj po gradj. pravu; naprotiv glavnu razliku medju njemačkimi zakonodavnimi radnjami čini pitanje, u kojem odnošaju da stoji ovo moderno nasljedno pravo seljačko prama slobodnoj dispoziciji posjednika medju živimi i za slučaj smrti.

Bavarski zakon od 22. veljače 1855 ide najdalje u ograničivanju slobode razredjivanja. Zakonom se ovim namjeravalo malo po malo urediti seljačke fideikomise.

Svaki vlastnik, koji smije razpolagati sa svojom imovinom, može svoje gospodarstvo u oporuci ili u javnoj izpravi načiniti „poljodjelskim nasljednim dobrom“. Ovo uredjenje može ipak osnovatelj opozvati, dok god nije drugi predajom ili pogodbom stekao pravo na onaj posjed; je li pako već dobro prešlo u druge ruke, može se svojstvo „nasljednoga dobra“ dokinuti s osobito važnih razloga. Posjednik je znamenito ograničen u dispoziciji svojoj; za prodaju dobra ili pojedinih dielova njegovih potrebno je odobrenje eventual. nasljednika, dotično privolja suda; obteretiti dobro smie samo do stanovita iznosa vrednosti; u zakonu postavljeni red nasljedni vlastan je samo u toliko promieniti predajom posjeda za života svoga ili odredbom posljednje volje, da smie izabrati nasljednika na dobro izmedju one klase nasljednikâ, koja je prva pozvana na nasljedstvo (n. pr. djeca, braća itd.).

Naprama ovim ustanovam, koje u istinu znamenito vežu posjednika, čini se pravom anomalijom, da ovrha s bog duga kod ovakih dobara nije ograničena samo na plodove, što bi odgovaralo smislu fedeikomisarne institucije, nego da se može protegnuti i na substanciju, u kojem se slučaju dokida svojstvo dotičnoga dobra kao nasljednoga.

Valja primjetiti, da se je ovaj pokus u Bavarskoj posve

Digitized by Google

izjalovio, jer je vrlo malo ustrojeno ovakovih „poljodjelskih nasljednih dobara.“

Drugačije uredjuje ovaj predmet zakon od 13. srpnja 1836 o seljačkom nasljedstvu u pokrajini Westfalskoj. — U onih krajevih, od kojih bijaše sastavljeno kraljestvo Westfalsko za Napoleona I., i nad kojim kraljevaše kralj Jerome, dokinuti su bili čl. 13 ustava onoga kraljestva, pa onda povorkom dekreta državnoga vieća g. 1807 svi seljački tereti i sva podavanja, te posjedniku podieljena podpuna sloboda razpolagati s imetkom svojim, nastanjivati se gdje i kako hoće.

Kad su ovi krajevi spali pod Prusku, ostade doduše netaknutom uvedena sloboda vlastničtva, ali prusko državno vieće odluči nakon duga razmatranja, da se prijašnje djedinsko pravo nasljedno s nova formulira; da se ustanove zakona bezuvjetno uporavljaju na sav posjed, za koji je do god. 1807 valjalo posebno seljačko pravo nasljedno, zatim na one posjednike, koji bi se dobre volje podvrgli zakonu onomu. Posjed je dakle što dobre volje što pod moraš zakonu ovomu podvrgnut; u oba slučaja upisuje se u posebnu matrikulu.

Upis u matrikulu ovu u ničem nesmeta slobodi vlastnika da razpolaže sa svojim dobrom za života ili za slučaj smrti, neograničuje u ničem slobode dieliti posjed, niti je na uštrb pravu vjerovnika. Posljedica tomu upisu jest samo ta, ako posjednik imatrikulirana dobra umre, neostaviv nikakove oporuke, da tada nastupa posebno pravo nasljedno i da se pravo nuždnoga diela još jače ograničuje.

U takovu slučaju najme prelazi posjed po stanovitom nasljednom redu na jednoga nasljednika, pri čem ovaj uživa zakonom opredieljenu prednost. Ova prednost stoji u tom, da nasljednik, kojemu pripade posjed, kod diobe ostavine dobiva unapred (praecipium) jednu polovicu čiste vrednosti posjeda, dočim se ostala polovica posjeda te inoga imetka dieli na jednake dielove medju sve nasljednike uključiv i prvoga nasljednika (Anerbe). Osim toga zakon odredjuje način i rok, kako da se olahkoti izplata ostali sunasljednika.

(Konac sliedi.)

Digitized by Google

U poslovih zadružnih.

Već smo u posliednjem broju spomenuli, da je kr. vladni odjel za nutarnje poslove izdao dvie naredbe tičuće se poslova zadružnih, kojim je zadaća stati na put pretjeranomu i za gospodarstvo vrlo štetnomu cjepkanju zemljištnoga posjeda. Za sada priobćujemo obie naredbe, upravljene na podžupanije, doslovce kako glase:

Prva pod br. 17529. Kr. podžupaniji u . . . . . .

Kralj. ovaj vladni odjel morao je sa više strana, pače i iz same sabornice glasove razumieti, kao da postojeće još zadruge neuživaju zaštite zakona, i kao da svaki može po volji i nekažnjeno vriedjati zadružne propise i običaje.

Ovo se mnienje na velikoj pometnji osniva, ter se može samo pripisati posve mlitavu rukovodjenju zadružnoga zakona od strane občinskih poglavarstva, kojim u smislu zakona uzdržavanje zadružnoga kućnoga zapta pripada.

Ova pometnja dade se valjda iz one ustanove zadružnoga zakona tumačiti, koja u §. 26. razpis jur postojećih otajnih dioba odredjuje, ter tim posredno otajno dieljenje zadruga kao da dopušta.

Ova ipak ustanova proteže se samo na one otajne diobe, koje su nastale prije valjanosti zadružnoga zakona od 30. ožujka 1874, a od vremena valjanosti ovoga potonjega zakona imadu se oblasti izključivo po ustanovah istoga zakona ravnati, dakle tamo gdje još zadruga postoji ovu štiti svimi zakonom propisanimi sredstvi.

Posljedica ovoga, jedino temeljitoga tumačenja zakona je ona, da po tom zakonu nije nikako dopušteno, ter nemože odvisiti od samovolje svakoga možda za čas nezadovoljnoga zadrugara bez oblastne dozvole, i proti volji ostale zadruge i njenoga gospodara sebe od zadruge odieliti, posebnu komoru si sagraditi, posebno kuhati, odciepati si pojedine dielove zemljišta, prisvajati si posebne zemljištne čestice itd., nije mu dopušteno bez kuće gospodara oženiti se, djevojci udati se — jednom riečju: tako dugo, dok nije zapodjenuta po pojedinom članu zadruge diobna razprava kraju privedena, nije nijednomu članu dozvoljeno u bud čem izvinuti se izpod postojećega zadružnoga zapta.

Ova okružnica ima se občinam priobćiti, a i puku proglasiti ter občinska poglavarstva i zastupstva pozvati, da strogo nad tim bdiju, da se ovo samovoljno izvan oblastno razciepkanje i razdieljenje selišta, koje se otajnom diobom zove, barem dalje neširi, ter da se u buduće svakoj takovoj nakani strogo na put stane.

Tim se nenamjerava nikako dirati u otajne diobe postojeće još od prije od god. 1874, a niti na put stati postojećemu, svakomu zadruž-

Digitized by Google

nomu članu, u smislu §. 12. z. z. diobnomu pravu — jedino kralj. ovaj vladni odjel ovom naredbom kraj učiniti namjerava onomu gospodarskomu razsulu, koje iz pomanjkanja valjanoga zapta u postojećih još zadrugah ili jur postoji, ili po zloj volji svakoga pojedinoga zadrugara nastati može, ako nebude javna vlast svoju dužnost vršila.

U Zagrebu 6. svibnja 1882.

Druga naredba pod br. 17530 glasi opet:

§. 14. zadružnoga zakona daje na volju mužkim članovom zadruge, da mogu izstupivše ženske članove po izboru takodjer u novcu za njihov dio odštetiti. Namjera zakonodavca bila je ovom ustanovom na put stati prevelikomu ciepanju seoskih selišta na mala gospodarstva; njom se bo mogućnost pruža na mjesto diobe u naravi, staviti diobu u novcu. Kako se je ipak kr. ovaj vladni odjel iz predloženih mu putem utoka diobnih razprava mogao osvjedočiti, u riedkih samo slučajevih shvaćaju oblasti podpunoma doseg gornje zakonske ustanove, ter mjesto da sredstvom iste na put stanu preveliku ciepanju, a da podpomažu stvaranje životnu snagu imajućih samovlastničtva, prevelikimi svotami obterećuju novoutemeljena samovlastna gospodarstva, ter im tim već a priori podrezuju klicu razvitka i napredka.

Kod ustanovljenja novčane odštete, koja se ženskim članovom za ustupljeni zadružni dio podati ima, nevalja bo samo obstojeću mjestnu tržnu cienu zemljišta uzeti za mjerilo, već i osvraćati se na mogućnost ovu cienu iz gospodarstva bez njegova razsula tečajem njekojih godina izvaditi moći — ter će kr. podžupanija kod ustanovljenja tih odštetnih svota uvjek morati obzira uzeti na uzdržavanje porezne snage, na selištu preostajućega seoskoga gospodara, i prema tomu i odštetnu svotu i obroke plaćanja ustanoviti.

Netreba bo s vida puščati, da na selištu i poslje diobe svi tereti državni, zemaljski, občinski, župni, školski i vlastelinski ostaju, ako se ovim još dometnu tereti dolazeći iz diobe, to nije se čuditi, da takova preobterećena gospodarstva često propadaju.

Pošto u mnogo slučajevah preostavše mladje udove s djecom, osobito sa ženskom djecom pod himbom i izlikom progona rado izvade djećinji dio, i tim posve osakaćuju urbarsko selište i onemoguće valjano gospodarstvo, a i djeca takovom prigodom obično gorje prodju, nego li da nisu zatražila diobe, to neleži izvan granicah zakona, da se izplata diela kod djevojaka odroči do udaje ili do punolietnosti, a do toga roka da se istim mjesto kamatah podpuno uzdržavanje u kući osjegura — tim ostaju m. d. djevojke pod strožijom paskom kuće gospodara, a ovomu se daje vremena za sakupljanje opredieljene mirazne glavnice.

Digitized by Google

Razlažući ovo kr. podžupaniji kr. je ovaj vladni odjel podpuno si sviestan, da niti je isti vlastan zakone davati, niti postojeće tumačiti. — Stoga ova okružna naredba neima se nipošto kao kakova novella legis smatrati već kao ubaviest za postupajuće političke oblasti, kakove nazore, i kakova načela zemaljska ova vlada glede tu potaknutih pitanja zadružnoga zakona goji — prepustiv u ostalom svakoj oblasti u svakom konkretnom slučaju po najboljoj svojoj uvidjanosti postojeći zakon uporabiti.

U Zagrebu 6. svibnja 1882.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Za ovrhu do osiguranja po §. 390. pp. netreba zadužnice po §. 119. pp. već se tu razumievaju dugovne izprave.

Gavro P. zamolio je molbom od 14. studenoga 1881. br. 12166. proti Gustavu Sch. i Hermanu I. ovrhu do osiguranja radi dužnih mu 7659 for. 95 novč. i to u smislu §. 390. pp. osnivajuć svoju molbu na dva pisma ovršnikova, u kojih se tražbina tužiteljeva priznaje.

Ovomu zahtjevu je kr. sudb. stol u Zagrebu odlukom od 19. studenoga 1881. br. 12166 zadovoljio.

U utoku navodi Gustav Sch., da ova dva pisma nisu zadužnice već da se mogu jedino smatrati za izprave podpunu vjeru zaslužujuće, a tamo, gdje zakon zahtieva zadužnicu, nemože se sud zadovoljiti sa izpravom podpunu vjeru zaslužujućom.

U utoku Hermana I. pobija se takodjer dokazna moć ovih izprava i zahtievaju oba, da se molitelj osiguranja odbije i po tom odluka prvog suda digne.

Kr. banski stol je naredbom od 11. siečnja 1882 br. 16.520 preinačio odluku prvoga suda te molitelja Gavru P. odbio s njegovom molbom od 14. studenoga 1881, jer nepredleži nijedan uvjet §. 390 gr. pp. za dozvolu zamoljene ovrhe, niti se naime tužba ovrhovoditeljeva proti utočnikom temelji na zadužnici a niti proizlazi, da tuženici proti tužbi dižu prigovore, o kojih se nemože presuda odmah izreći.

U previdnom utoku naglašuje Gavro P. i pita, da li su izprave po njem producirane takove, da se mogu subsumirati pod ustanovu §. 390.

Digitized by Google

pp. t. j. da li rečene izprave zaslužuju podpunu vjeru i da li su vrstne da utvrde obvezu (dug) tuženika.

Ovdje primjećuje, da tekst hrvatski §. 390 pp. nije skroz adaequatan tekstu njemačkomu, potonji bo zahtieva „eine vollen Glauben verdienende Schuldurkunde", dočim hrvatski tekst §. 390. pp. govori o zadužnici t. j. ob onoj posebnoj vrsti izprava, koje spominje §. 119. gr. p. p. odnosno §. 1001 o. g. zak., i koje se odnose na zajmovni posao u strogom smislu.

Zadužnica zove se na njemačkom jeziku „Schuldschein" ili „Schuldverschreibung" i ovim se izrazom služi zakonodavac napose u §. 119. pp., pošto je u §. 117. napomenuo privatne izprave u obće. Po tom je „Schuldschein", „Schuldverschreibung" posebna vrst privatnih izprava, koja mora da imade posebni onaj u §. 119. pp. i §. 1001 o. g. z. naznačeni oblik.

Odtuda proizlazi, da imade za dokazati obvezu i onakovih privatnih izprava, koje makar i nisu „Schuldverschreibung" u strogom smislu ipak pružaju podpun dokaz proti izdatniku (§. 117 pp.), te ih dapače postupnik stavlja u prvi red dokazala.

Sada §. 390. pp. u njemačkom tekstu zahtieva „eine vollen Glauben verdienende Schuldurkunde" t. j. eine Urkunde welche die Schuld (a to nemora da je Darlehenschuld) beweist, izpravu najme, koja dokazuje, da obveza obstoji t. j. da dug obstoji.

Ovakovomu pojmu bez dvojbe odgovaraju izprave utjecatelja molbi njegovoj priložene, jer su privatne izprave (listovi bo idu per eminentiam u red privatnih izprava), koje već po tom proti izdatniku podpun dokaz pružaju, te iz kojih ovako proizlazi, da na strani tuženika postoji obveza i to obveza na korist molitelja.

Utjecatelj sam priznaje, da listovi njegovi nisu zadužnice i da bi tad opravdan bio nazor prizivnog suda, da je tu mjerodavan tekst hrvatski.

Nu po članku XXIII. uvodne naredbe k. ob. gradjanskomu parbenomu postupovniku od 3. svibnja 1852 imade mjerodavna interpretacija — ako li imade mjesta, koja su u jednom i drugom tekstu u oprieci, kako ih ovdje evidentno ima, — bivati vazda na temelju njemačkog teksta, a po ovom je molitelj svoju molbu podpuno opravdao, jer je pridoneo vollen Glauben verdienende Schuldurkunden (§. 119. p. p.)

Prilozi ovi tužiteljeve tužbe jesu vlastoručna po tuženicih pisana i podpisana na tužitelja upravljena pisma, te sadržavaju nedvojbeno očitovanje njihove volje; u pismu D ad I. priznaje Gustav Sch. utuženu tražbinu tužiteljevu i brojevno, likvidnom a isto tako imade se sa pismom E ad I. Istinitost ovih pisama nije po tuženicih niti zaniekana.

Na ovaj utok usliedila je riešitba v. kr. stola sedmorice od 28.

Digitized by Google

Razlažući ovo kr. podžupaniji kr. je ovaj vladni odjel podpuno si sviestan, da niti je isti vlastan zakone davati, niti postojeće tumačiti. — Stoga ova okružna naredba neima se nipošto kao kakova novella legis smatrati već kao ubaviest za postupajuće političke oblasti, kakove nazore, i kakova načela zemaljska ova vlada glede tu potaknutih pitanja zadružnoga zakona goji — prepustiv u ostalom svakoj oblasti u svakom konkretnom slučaju po najboljoj svojoj uvidjanosti postojeći zakon uporabiti.

U Zagrebu 6. svibnja 1882.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Za ovrhu do osiguranja po §. 390. pp. netreba zadužnice po §. 119. pp. već se tu razumievaju dugovne izprave.

Gavro P. zamolio je molbom od 14. studenoga 1881. br. 12166. proti Gustavu Sch. i Hermanu I. ovrhu do osiguranja radi dužnih mu 7659 for. 95 novč. i to u smislu §. 390. pp. osnivajuć svoju molbu na dva pisma ovršnikova, u kojih se tražbina tužiteljeva priznaje.

Ovomu zahtjevu je kr. sudb. stol u Zagrebu odlukom od 19. studenoga 1881. br. 12166 zadovoljio.

U utoku navodi Gustav Sch., da ova dva pisma nisu zadužnice već da se mogu jedino smatrati za izprave podpunu vjeru zaslužujuće, a tamo, gdje zakon zahtieva zadužnicu, nemože se sud zadovoljiti sa izpravom podpunu vjeru zaslužujućom.

U utoku Hermana I. pobija se takodjer dokazna moć ovih izprava i zahtievaju oba, da se molitelj osiguranja odbije i po tom odluka prvog suda digne.

Kr. banski stol je naredbom od 11. siečnja 1882 br. 16.520 preinačio odluku prvoga suda te molitelja Gavru P. odbio s njegovom molbom od 14. studenoga 1881, jer nepredleži nijedan uvjet §. 390 gr. pp. za dozvolu zamoljene ovrhe, niti se naime tužba ovrhovoditeljeva proti utočnikom temelji na zadužnici a niti proizlazi, da tuženici proti tužbi dižu prigovore, o kojih se nemože presuda odmah izreći.

U previdnom utoku naglašuje Gavro P. i pita, da li su izprave po njem producirane takove, da se mogu subsumirati pod ustanovu §. 390.

Digitized by Google

pp. t. j. da li rečene izprave zaslužuju podpunu vjeru i da li su vrstne da utvrde obvezu (dug) tuženika.

Ovdje primjećuje, da tekst hrvatski §. 390 pp. nije skroz adaequatan tekstu njemačkomu, potonji bo zahtieva „eine vollen Glauben verdienende Schuldurkunde", dočim hrvatski tekst §. 390. pp. govori o zadužnici t. j. ob onoj posebnoj vrsti izprava, koje spominje §. 119. gr. p. p. odnosno §. 1001 o. g. zak., i koje se odnose na zajmovni posao u strogom smislu.

Zadužnica zove se na njemačkom jeziku „Schuldschein" ili „Schuldverschreibung" i ovim se izrazom služi zakonodavac napose u §. 119. pp., pošto je u §. 117. napomenuo privatne izprave u obće. Po tom je „Schuldschein", „Schuldverschreibung" posebna vrst privatnih izprava, koja mora da imade posebni onaj u §. 119. pp. i §. 1001 o. g. z. naznačeni oblik.

Odtuda proizlazi, da imade za dokazati obvezu i onakovih privatnih izprava, koje makar i nisu „Schuldverschreibung" u strogom smislu ipak pružaju podpun dokaz proti izdatniku (§. 117 pp.), te ih dapače postupnik stavlja u prvi red dokazala.

Sada §. 390. pp. u njemačkom tekstu zahtieva „eine vollen Glauben verdienende Schuldurkunde" t. j. eine Urkunde welche die Schuld (a to nemora da je Darlehenschuld) beweist, izpravu najme, koja dokazuje, da obveza obstoji t. j. da dug obstoji.

Ovakovomu pojmu bez dvojbe odgovaraju izprave utjecatelja molbi njegovoj priložene, jer su privatne izprave (listovi bo idu per eminentiam u red privatnih izprava), koje već po tom proti izdatniku podpun dokaz pružaju, te iz kojih ovako proizlazi, da na strani tuženika postoji obveza i to obveza na korist molitelja.

Utjecatelj sam priznaje, da listovi njegovi nisu zadužnice i da bi tad opravdan bio nazor prizivnog suda, da je tu mjerodavan tekst hrvatski.

Nu po članku XXIII. uvodne naredbe k. ob. gradjanskomu parbenomu postupovniku od 3. svibnja 1852 imade mjerodavna interpretacija — ako li imade mjesta, koja su u jednom i drugom tekstu u oprieci, kako ih ovdje evidentno ima, — bivati vazda na temelju njemačkog teksta, a po ovom je molitelj svoju molbu podpuno opravdao, jer je pridoneo vollen Glauben verdienende Schuldurkunden (§. 119. p. p.)

Prilozi ovi tužiteljeve tužbe jesu vlastoručna po tuženicih pisana i podpisana na tužitelja upravljena pisma, te sadržavaju nedvojbeno očitovanje njihove volje; u pismu D ad I. priznaje Gustav Sch. utuženu tražbinu tužiteljevu i brojevno, likvidnom a isto tako imade se sa pismom E ad I. Istinitost ovih pisama nije po tuženicih niti zaniekana.

Na ovaj utok usliedila je riešitba v. kr. stola sedmorice od 28.

Digitized by Google

travnja 1882 br. 595., kojom se potvrdjuje odluka prvog suda i to se razlaže ovako:

Vidiv, da tužbi i ovršnoj molbi tužitelja priložena dva lista, premda se nemogu držati za zadužnice u smislu §. 119 pp., ipak sadržavaju u sebi priznanje tražbine tužiteljeve u iznosu, u listu Gustava Sch. naznačenom. Vidiv, da se drugotuženi glede iste tražbine, koju on u obće priznaje, pozivlje na prvo imenovanog tuženika Gustava Sch., ostavljajuć ovomu, da naznači veličinu ove tražbine; vidiv, da se ova dva lista ukazuju izpravami, koje imadu po §. 117. pp. proti izdatniku podpunu moć dokaznu;

vidiv, da po §. 390 pp. za dozvolu osiguranja nije potrebno, da je tužba utemeljena na zadužnici u smislu §. 119 pp., nego da se osniva na dugovnoj izpravi (auf Schuldurkunden);

vidiv, da je tuženi, kako sam u svom utoku priznaje, kod ročišta na tužbu odredjenog podigao prigovore, usljed kojih je ročište odgodjeno, pak se tako odsuda odmah izreći mogla nije;

Vidiv po tom, da predleže uvjeti §. 390 pp.: potvrdjuje se odluka prvoga suda.

Sravnjivanje §. 29 sudovnika sa §. 37 o. g. z. o nadležnosti suda i prosudjivanja pravnih poslova, preduzetih u Ugarskoj.

(Konac.)

Na priziv tužiteljev potvrdi c. k. najviši sud presudu prve molbe s obzirom na prigovor o nenadležnosti suda, te naloži drugoj molbi, da usljed priziva tuženika proti meritornoj rješitbi prve molbe izreče rješitbu u glavnoj stvari.

Razlozi: Po §. 29 lit. b. sudovnika mogu podanici tudjih zemalja zvani biti pred austr. sudove u svih slučajevih, u kojih se mogu i austr. podanici po propisu ovoga zakona tužiti izvan sudbenoga kotara svoga obitavališta, i to kod sudova napose zato ustanovljenih.

K posebnim sudovom, na koje se proteže ovaj paragraf, spada i sud, nadležan za pogodbe po §. 43 sudovnika, po kojem se mogu tužbe predati kod onoga suda, pod koji bi tuženik spadao, kad bi se nalazio u mjestu, gdje se ima platiti.

Ova ustanova sudov. valja takodjer po §. 58 i. z. i kod tužba, spadajućih pred sudove trgovačke. A jer spomenute ustanove o nadležnosti sudova glede inozemaca glase sasma obćenito, s toga valjaju i za podanike kraljevine Ugarske, jer glede ove nepostoje nikakove zakonite iznimke, a §. 37 o. g. z. nesadržaje nikakove ustanove s obzirom na sudbenu nadležnost, nego samo ustanovljuje pravilo za prosudjivanje valjanosti i pravnih posljedica, koje potiču iz pravnih poslova u ino-

Digitized by Google

zemstvu sklopljenih, pa s toga u pitanju o sudbenoj nadležnosti odlučuje jedino §. 29 sudov.

Usljed toga valja s obzirom na tuženikov prigovor o nenadležnosti c. k. trgovačkoga suda, koji se na tom osniva, da nije bilo ugovoreno mjesto izplate Prag, samo to iztražiti, je li u istinu, kako tužitelj tvrdi, bilo utanačeno, da se u Pragu ima platiti. A da je u istinu tako, potanko i pravo je razložio trgovački sud u razlozih svoje presude, kojih razloga nisu oborili razlozi rješitbe prizivnoga suda. Razlozi ovoga potonjega pozivlju se pometnjom na §. 37 o. g. z., dakle na ustanovu materijalnoga prava kod riešavanja pitanja o nadležnosti suda — koje se pitanje može prosudjivati samo po propisih formalnoga prava — te miešaju pojmove „naručbina“ sa „kupnjom“, koji se ipak bitno razlikuju“.

Usljed ovoga naloga izrekao je c. k. viši sud 20. kolovoza 1878 br. 21474 rješitbu u glavnoj stvari, kojom se presuda prve molbe preinačuje i tužba jednostavno odbija.

Razlozi: Izvodi tužiteljevi i s njimi suglasni razlozi presude c. k. trgovačkoga suda polaze sa gledišta, da se prieporni posao imado prosudjivati po zakonih, valjanih u zemljah, zastupanih na carevinskom vieću. Ali predmnjeva ta bila bi samo onda pravno osnovana, da je tužitelj dokazao, da se mora pravni posao, koji je temeljem tužbi, prosudjivati po spomenutih zakonih. Toga pako tužitelj nije dokazao, premda je imao za to prilike kod odredjene popunitbe razprave; valja dakle uzeti, da se kod trgovine od 18. siečnja 1875, sklopljene medju tuženikom i tvrdkom C. u Požunu, nije uzimao obzir na drugo pravo, nego na ono, koje valja u Ugarskoj.

Tužitelj dakle nije dokazao iznimku §. 37 o. g. z., te je zato ostalo kod pravila toga paragrafa, da se, kad inozemac kakov pravni posao uglavi s ovozemcem ili s podanici ove države u inozemstvu, taj posao ima prosudjivati po zakonih onoga mjesta, gdje je posao sklopljen. U ovom slučaju jest takovo mjesto Požun u Ugarskoj, ma se i uzelo, da je tuženik pomenutu robu kod C. u Požunu, ili pako, stanuć sam u Temišvaru, dakle u Ugarskoj, kod C. kao punomoćnika tužiteljevoga kupio. Tužitelj nastoji nazor višega suda, da se najme dotični pravni posao mora prosudjivati po zakonih, valjanih u Ugarskoj, oboriti tim, što je tuženik od njega izdanu fakturu kao i vozni list primio i pomenutih pet bačava sledja na željeznici digao. Ali to bi moglo na pitanje, o kojem se ovdje radi, samo onda uplivati, kad bi za podlogu ugovora služilo pravo austrijsko. Tužitelj sam tvrdi, da je pogodba sklopljena u Požunu kod agenta C. Kad dakle tužitelj navodi, da je tuženik posredovanjem ovoga agenta sledje kupio, onda se nemože o tom dvojiti, da je pogodba uglavljena u Požunu, jer se C. mora sma-

Digitized by Google

trati punomoćnikom tužiteljevim, te je stoga ponudu za kupnju prihvatiti morao.

Okolnost, da je C. obaviestio tužitelja o naručbini robe, neodlučuje ništa, pošto je pogodba već sklopljena bila, čim je agent predlog kupnje prihvatio.

Pošto je pogodba prihvaćeno obećanje, nemože se ponuda neprisutnom osobom učinjena, dotle prihvaćenom smatrati, dok ta osoba nesazna, da je njezina ponuda prihvaćena. S tim se slaže i §. 862 ogz., po kojem se imade obećavajućoj strani, dakle strani, koja je ponudu učinila, objaviti, da je obećanje prihvaćeno. Ako obstoji i u Ugarskoj ovo zakonsko pravilo, onda je i po nazoru tužitelja pogodba sklopljena u Ugarskoj. A da bi obstojao u Ugarskoj zakon, koji bi se protivio ovomu pravilu, tužitelj toga nije dokazao, pa s toga neima za ovaj sud zakona, po kojem bi mogao riešiti ovaj slučaj.

A jer nije moguće pozivati se ovdje na zakon, koji valja u Austriji, ako se neće raditi proti §. 37 o. g. z., trebalo je ovu tužbu jednostavno odbiti.

Na prizivnu žaobu tužitelja preinačio je c. k. najviši sud bečki rješitbu vrhovnoga suda, t e p o t v r d i o p r e s u d u p r v e m o l b e, i to sa sliedećih r a z l o g a:

Druga molba odbila je tužbu s razloga, što tužitelj nije dokazao, da se ima pravni posao, koji je podlogom tužbi, prosudjivati po zakonih, valjanih za zemlje, zastupane na carevinskom vieću, pa da bi se s toga imao prosudjivati po zakonih ugarskih, a pošto tužitelj nije dokazao dotične ugarske zakone, zato da neima za viši zemaljski sud zakona, po kojem bi se ovaj pravni slučaj riešiti mogao.

Ovaj temeljni nazor jest pogriešan.

U prijašnjoj razpravi ob ovom preporu nije se prigovaralo, da se nemogu ustanove trgovačkoga zakona, valjanoga u zemljah, zastupanih na carevinskom vieću, uporaviti kod prosudjivanja pravnoga posla, koji je ovoj tužbi podlogom; pače prije su se obie stranke pozivale na ovaj zakon, a ni jedna nije spomenula, da se mora ovdje ne na austrijske, nego na ugarske zakone obzir uzeti, te da bi ugarski zakoni, što se priepornoga predmeta tiče, sadržavali ustanove, razlikujuće se od zakona austrijskih.

Uz to slažu se obie stranke u tom, da u ovom slučaju valjaju austrijski zakoni, a viši sud nije imao uzroka, da odredi popunitbu razprave s obzirom na §. 37 o. g. z., i to tim manje, jer po smislu §. 25 sum. post. nije sudac dužan, pače nije ni ovlašćen, da strankam meće u usta prigovore proti tužbovnom zahtjevu.

Al neobziruć se ni na to, nemože se u ovom slučaju uporabiti §. 37. o bć. gr. zak., nego prije §. 36. istoga zak., jer nazor druge molbe, da

Digitized by Google

je bio ugovor sklopljen u Ugarskoj odnosno da je tamo perfektan postao, jest krivi, pošto se iz razprave samo to vidi, da se je naručbina robe izvela u Ugarskoj. Naručbina robe pako nesačinjava sama po sebi kupo-prod. pogodbu, koja je u §. 1053. obć. gr. zak. u tom smislu označena, da se ugovorom odstupljuje stvar drugomu za stanovitu svotu novca. Da se je prihvatila naručbina, a na koliko se tiče, da je prodavajući kupujućemu ustupio stvar, to tvori sučanstvo pogodbe, koja tim postaje perfektnom.

Da se je prihvaćenje naručbine, a na koliko se tiče, odstupljenje robe dogodilo u Ugarskoj, nikako nesliedi iz razprave ovoga prepora. Pače usuprot, tuženik je sam priznao u svom odgovoru, da je nekoliko dana iza toga, kad je kod C. u Požunu, o kojem tužitelj tvrdi, da je njegovim agentom, i koji se je takodjer tužitelju ponudio kao dobrovoljni zastupnik, — naručio pet bačavâ sledjâ, fakturu o toj robi primio od tužitelja, te je tako, ma mu prije i nebi bilo znano, da je C. samo agentom tužiteljevim, mogao već iz te fakture saznati, da je A. prodavaoc; nu radi ovoga osobnoga uzroka nije se tuženik kratio primiti robu.

Tuženik je nadalje u svom listu od 13. veljače 1875 tužitelju izjavio, kako mu je žao, što mora već kod prve trgovine prigovarati, a a tim je priznao A. za prodavaoca; a da bi C. takodjer bio ovlašćen, ponudu s pravnom obveznosti za tužitelja prihvatiti, a ne samo posredovati, toga tuženik niti netvrdi. Tržna pogodba mogla je dakle stoprv prihvaćenjem naručbine i njenim izvršenjem po tužitelju A. u Pragu postati perfektnom.

Po §. 321. trg. zak., koji je po tužitelja u tom obziru odlučnim smatra se doba, u kojem se je odpremila izjava o prihvatu, ovdje dakle faktura, za doba ugovora, pa s toga je ovdje Prag mjestom, gdje se je tržna pogodba sklopila, ova se dakle mora s obzirom na §. 36. obć. gr. zak. prosudjivati po austrijskih zakonih.

Na ovom temelju jest presuda prve molbe, što se tiče glavne stvari, sa dotičnimi razlozi, na koje se ovdje upućuje, podpuno opravdana, te se je morala potvrditi. (Rješitba c. kr. najvišega suda od 3. siečnja 1879. br. 11.351). (Iz česk. „Pravnika“).

Tuženika neriešava od plateža kupovnine za naručeno i od tužitelja po tuženiku primljeno odielo, po njemu (tuženiku) uztvrdjena okolnost, da je punovlastniku svomu dao nalog, neka upitno odielo plati primljenim od njega gotovim novcem.

Florijan Dvorniković, krojač u Beču, zastupan po odvjetniku Pavlu L., podigne proti Jovanu Petroviću, posjedniku u Vukovaru, zastupanom

Digitized by Google

po odvjetniku dru Aleksandru P. tužbu de praes. 7. lipnja 1875 broj 71/gr. Tužbom ovom zahtievao je tužitelj, da mu tuženik I. P. za kupljenu robu njegovoga krojačkoga zanata, izplati ostatak kupovnine od 222 for. a. vr. zajedno sa 6% kamatami od 1. siečnja 1873 i naknadi parbene troškove.

Kr. grad. deleg. kotar. sud u Vukovaru izrekne odsudom od 23. listopada 1880 br. 5392/gr., da se tužitelj F. D. sa svojom tužbom i u njoj stavljenim zahtjevom odbija, ter da je usuprot tužitelj F. D. dužan tuženiku I. P. platiti u ime troška parbenoga 24 for. 50 novč. a vr. sve u roku od 14 dana pod pretnjom ovrhe.

Razlozi: „Tužitelj utemeljio je zahtjev svoj u tužbi stavljen na knjigovnom izvadku A ad I. uz ponudu domirne prisege, odnosno padne li tim, navraća tuženiku glavnu niečnu uzvratnu prisegu, a u dokaz pako, da je tuženik pod stavkom 15. studenoga 1871 naznačenih šest komada haljina kod tužitelja naručio i to po Svetozaru Banatoviću, na kojeg se kano svjedoka pozivlje, uz svoju domirnu prisegu.

Da se je uzmogla po sudu uz prilog A ad I. tužitelju domirna prisega dosuditi, moralo bi biti dokazano, da taj prilog, uzevši ga po zakonih valjanih u zemljah cislitavskih — ima moć poludokaza; ali tuženik je prigovorio i tomu prilogu moć poludokaza, porekav mu je istinitost, valjanost i vriednost, pače dokazao je i zastarielost moći poludokaza po zakonih cislitanskih, a u oprovrzivosti tih prigovora tužitelj ništa protivna doprineo nije, pa se s toga sud nije ni mogao obazirati kod prosudjivanja na taj prilog.

Domirnu prisegu sud uz izkaz svjedoka Svetozara Banatovića takodjer nije mogao pripustiti, jer isti nepotvrdjuje navod tužiteljev kao da bi on (svjedok) bio opunovlašten po Jovanu Petroviću, da za njega komade označene pod stavkom 15. studenoga 1871 na vjeresiju kupi, dapače protivno iz toga proizilazi, da je on (svjedok) iste komade kod tužitelja a na ime Jovana Petrovića na vjeresiju kupio samo za to, jer istomu svjedoku tužitelj takovih na vjeresiju nebi bio dao, od kud sliedi, da za iste komade samo Svetozar Banatović odgovara.

Tužitelj sam pristaje, pače se skoro u svojih alegatih odriče svakog inog dokaza za to, da se ovaj predmet glavnom prisegom rieši, a u tu svrhu navratio je on tuženiku glavnu niečnu uzvratnu prisegu sliedećega sadržaja: „tuženi I. P. neka se zakune, da knjigovni izvadak od 6. ožujka 1875 pod A. nije istinit, da on u tom izvadku označene stvari imenito haljine, kod mene kao njegovoga najmljenoga krojača naručio nije, da kod svakoga u knjigovnom izvadku izloženoga predmeta označena ciena pogodbenoj vriednosti neodgovara, da on te u spomenutom knjigovnom izvadku naznačene stvari primio nije i da meni za te u tom izvadku označene stvari ostatak kupovnine od 222 for. a. vr. neduguje".

Digitized by Google

Tuženik istu prisegu neprihvaća kao neumjestnu i stanju stvari neodgovarajuću, a niti takovu uzvraća tužitelju, već si sebi n o v u p r i s e g u k r o j i“ — koju je pripravan i položiti. Sud pako vidiv, da po tužitelju formulirana prisega, pri kojoj je on ostao do svrhe, obuhvaća i takova pitanja, koja se istom zakonom ustanoviti imadu, kao ono glede istinitosti priloga A ad I; vidiv da se ista proteže i na cienu stvari, u istom prilogu A ad I. sadržanih, — kojoj tuženik nije prigovorio; vidiv da tuženik sam priznaje primitak niekojih komada u prilogu A ad I naznačenih, samo poriče, da jih je naručio i dužan ostao; vidiv da ista formulacija prisege sadržava u sebi osim čina, koji bi se imali prisegom potvrditi, i pravnih posljedica; vidiv da iste prisege po tužitelju navraćene mu niti prihvatio a niti uzvratio nije, tužitelj usuprot na ponudjenu po tuženiku prisegu pristao nije: to je sud uzeo prisegu formuliranu po tužitelju nedopustivom, a prema tomu i izrekao osudu uzevši kod prosudjivanja ove parnice obzir samo na doprinešena i ponudjena dokazna sredstva.

Naknada parbenih troškova temelji se na §. 573 g. p. p,

Proti ovoj osudi podnese tužiteljev zastupnik priziv, a kr. banski stol, odazvav se prizivu ovomu, preinači odsudom svojom od 2. ožujka 1881 br. 2907/gr. osudu prve molbe izrekav: „da je tuženik dužan platiti tužitelju u roku od 14 dana pod inakom ovrhom 177 for. b e z u s l o v n o sa 6% godišnjimi kamati od dana uručene mu tužbe t. j. 3. srpnja 1875 do plateža i sa sudb. troškom u razmjerju od 4/5 u iznosu od 28 for., nadalje, da je dužan u isto vrieme i pod istom prietnjom platiti tužitelju 45 for. sa 6% godišnjimi kamati kao gore i sa 1/5 sudbenih troškova u iznosu od 7 for., nu sve to samo onda, ako tuženik ne položi odlučnu prisegu tako glaseću: „Nije istina, da sam naručio kod tužitelja i od njega doista primio dva komada krojačke robe, naznačene u računu pod A—I pod stavkom 27. studenoga 1868 u ukupnoj ćeni od 45 for.

R a z l o z i: „Proti izpravi A—I naime proti tužbi priloženomu izvadku računa, prigovara tuženik, da mu nestaje dokazne moći i da je zastarjelo dokazno pravo, što ga tužitelj osniva na temelju toga računa.

Ali su oba ta prigovora izčeznula, čim se tuženik u daljnjoj obrani upustio u bitnost prepornoga predmeta, jer valja opaziti, da je jur u tužbi svojoj ponudio tužitelj dokaz odlučnom prisegom u pogledu svih stavaka naredenih u priloženom računu; pak jih u tom pogledu treba uvažiti:

1. da tuženik nije porekao u obće, ni na pose pojedine naručbine krojačke robe označene u istom računu;

2. da nije prigovorio ni u obće ni napose tamo naznačenim cienam;

Digitized by Google

3. da nije porekao primitak robe, osim dvajuh komada, unešenih pod stavkom 27. studenoga 1868, a napokon što je najvažnije

4. nije on porekao ni jedne stavke debet-a u priloženom računu.

Vidiv prema tomu, da je tužitelj odustao od dokaza na temelju izvadka računa, komu je prigovorena pravna moć poludokaza, po tom i odustao od ponudjene domirne prisege; ali se mjesto toga „latio dokaza prisegom odlučnom", za dokazati činjenice navedene u računu, najme „vrst" i „cienu" naručene i predane robe; i uvaživ, da se tuženik upustio u razlaganje tih činjenica i odnosnoga dokaza, odkuda ga idu posljedice gori označene pod 1. i 4.; uvaživ, da se po §§. 22 i 108 g. p. p. tamo navedene činjenice imadu držati za dokazane m u k i m tuženikovim priznanjem;

uvaživ napose glede stavke od 14. studenoga 1871, koja zauzimlje „šest" komada u ukupnom iznosu od 171 for., da je tuženik izjavio u zapisniku od 22. travnja 1876 izrekom: „da je naručio tamo označenih", po čem mu je neumjestno kasnije očitovati, kao što očituje u zapisniku od 13. rujna 1877., da će priseći, da nije naručio onih šest komada;

uvaživ po tom, da ostaje preporno jedino pitanje o stavci od 27. studenoga 1868, koja zauzima dva komada u iznosn od 45 for., te se u tom pogledu prema ustanovam §§. 233 i 259 g. p. p. ukazuje umjestnom prisega odlučna, valjalo ju dosuditi po propisu §. 265. i pod tim uvjetom dosuditi tužitelju iznos od 45 for. sprp.; dočim se glede svih ostalih stavaka računa u iznosu od 177 for. kao „muče po tuženiku pripoznatih", mora on dosuditi b e z u v j e t n o, da jih namiri tužitelju sa 6% godišnjimi kamati, kako je navedeno u dispozitivnoj strani ove osude i to po glasu §. 1334 o. g. z.; napokon u pogledu naknade sudbenih troškova jesu mjerodavne ustanove §§. 573 i 576 g. p. p.

Usljed podnešena po tuženiku previda potvrdio je kr. stol sedmorice odsudom svojom od 21. prosinca 1881 br. 1686/gr. osudu druge molbe i to sa sliedećih r a z l o g a:

Tužitelj F. D. nije se poslužio pravnim liekom protiv onomu dielu drugomolbene presude, kojim mu je dioni iznos utužene tražbine od 45 for. dosudjen pod uvjetom, ako tuženik I. P. nepoloži odlučne prisege formulirane u drugomolbenoj presudi, pa je s toga suvišno unilaziti u pitanje, da li izvadak iz trgov. knjige tužiteljeve pod A. na I. imade moć poludokaza, ili ne ima.

Tuženik niti nije porekao redom pojedine stavke toga računa, već se je ograničio na stavke, uvrštene u računu pod A. na I. pod datumom od 27. studenoga 1868 i pod datumom od 15. studenoga 1877 tvrdeć, da u računu A. na I. pod 27. studenoga 1868 ubilježena dva komada nije niti naručio niti primio, a pod stavkom 15. studenoga 1877

Digitized by Google

naznačenih 6 komada, da nije dužan ostao s razloga, što da je trgovcu Svetozaru Banatoviću dao gotov novac, da zanj kupi upitno odielo, a da ga nije opunovlastio, da u ime njegovo kupi stvari na vjeresiju.

Uvaži li se pako, da tuženik jasno priznaje, da je Svetozara Banatovića ovlastio, da za njega kupi upitno odielo u Beču, da je Svet. B. i po priznanju tuženika i po izpovjesti toga svjedoka, naručio upitno odielo kod tužitelja, da svjedok B. izkazuje, da upitne haljine nije tužitelju platio, i napokon da tuženik priznaje, da je u pitanju stojeće haljine primio, onda neriešava tuženika od plateža kupovnine za upitno odielo u iznosu od 175 for. uztvdjena po njem okolnost, da je Svetozar B. dao nalog, da upitno odielo plati primljenim od tuženika gotovim novcem, što u ostalom svjedok B. nepotvrdjuje, buduć da je to stvar, koja se pogledom na §. 1017 o. g. z. tiče samo punovlastitelja i punovlastnika, a ne tužitelja kao treće osobe.

Uvjetno sudjenje glede stavke računa od 27. studenoga 1868 iznosećega 45 fr. opravdano je §. 259 g. p. g., jer je tužitelj o porečenoj po tuženiku okolnosti, da je haljine, obilježene u spomenutoj stavci, naručio i primio, navratio tuženiku odlučnu prisegu, koju je ovaj i prihvatio.

U koliko je napokon banski stol preko kupovine od 175 for. za odielo u stavci računa A. na I. pod 15. studenoga 1877 dosudio tužitelju bezuslovno još dva forinta, dakle ukupno 177 for., osnovano je i to s razloga, što je tužitelj na temelju računa pod A. na I. utužio saldo od 222 for., a tuženik ostale stavke toga računa do onih, o kojih je gore govor, — nije porekao onako, kako to propisuje §. 22 g. p. p.

S tih razloga valja previd tuženika odputiti, te potvrditi osudu druge molbe. Priobćio M. P. Jovanović.

II. Kazneno-pravni.

K §. 98. k. z.

Dana 16. listopada 1881. dodje M. K. u provizoran stan I. B. u gostioni u Z., kamo je ova slučajno, putujuć sa svojim inače u B. nastanjenim suprugom, na nekoliko dana došla bila; sa M. K. dodje gradski baždarski činovnik N., koji je u odsutnosti povjerenika sigurnosti, i gdjekoje pdicajne funkcije obavljao, te predoči I. B. jednu staru mjenicu njezinog supruga S. B. na 45 for. glaseću, navodno izdanu 12. prosinca 1874., a plativu 12. lipnja 1875 te zahtjevaše odmah ili platež ili osiguranje ove svote; i premda se nije mogao nikakovom sudbenom odlukom o dozvoljenoj mu zabrani pokretnina S. B. izkazati, stade ipak

Digitized by Google

supruzi svoga dužnika S. B. prietiti, da neće smjeti iz Z. sa suprugom svojim otići, dok mu ovu tražbinu ne izplati ili barem ne osigura. Nezadovoljan pače tom prietnjom stade stvari supruga njenoga pregledati, pokupi ih i smeta u jedan sanduk, zaključa ga i preda ključ od istog spomenutom činovniku, pače htjede i sanduk u sačuvanje predati prizvanom konobaru, od česa ga isti činovnik ipak odvrati. Tim je gospodju B. ne samo osramotio pred prisutnom služavkom i činovnikom, nego u toliki strah utjerao, da je ova sa djetetom si plakala i jecala i pobojala se, da neće smjeti dalje u Z.

Radi ovoga djela odsudi kr. sudbeni stol u Z. M. K. krivim zločina javnoga nasilja globljenjem, označenog u §. 98. kz. neuvaživ izgovor obtuženikov, da je mislio, da je ovlašten na plienitbu koju je preduzeo sa policajnim povjerenikom; jer da bi takova u Z. običajna bila, nije vjerojatno, pošto M. K. kao stari odvjetnički pisar mora znati, da je njegov postupak bio nekorektan, a naročito morao je znati, da je postupak njegov prama ženi svoga dužnika skroz neumjestan.

Pošto je dakle obtuženik neimavši za to sudbene dozvole, preduzeo sa policajnim činovnikom plienitbu, a tom prigodom se I. B. i zaprietio, da neće smjeti iz Z. otići, da tom prietnjom od nje izposluje osiguranje ili izplatu tražbine, što ju ima proti suprugu njenom S. B-u; pošto se je poslužio prietnjom takovom, koja je obzirom na stanje oštećenice kao žene, i okolnost, da je tomu činu prisustvovao i policajni činovnik, — bila sposobna zadati I. B. temeljita straha, to se je tim činom učinio obtuženik krivcem zločina javnoga nasilja, označenog u §. 98. kazn. zak.

Proti navedenoj osudi uložio je odsudjeni M. K. priziv na postojavši c. kr. krajiški odsjek banskoga stola te je ovaj osudu kr. sudbenog stola u Z. rješitbom svojom od 9. prosinca 1881 broj 8125 preinačio i M. K. radi njemu u grieh upisanoga zločina javnoga nasilja u §. 98. k. z. nekrivim proglasio i to sa r a z l o g a: što čin po M. K. počinjen nesadržava obilježja u §. 98. k. z. navedena zločina, pa s razloga, što manjka svaka zla nakana (§. 2. lit e k. z.); jer pribavljenim očitovanjem grada Z. dokazano je: 1. da N., premda činovnik baždarski, obavlja ipak policajnu službu i 2. da se to u gradu Z. veoma često dogadja, da tamošnja gradska policija vjerovnikom kod utjerivanja njihovih tražbina ide na ruku u toliko, da jim olahkoti uporabu sudbenih sredstva, koja više vriemena trebaju.

Tim je nedvojbeno dokazano, da se je M. K. služio u pogledu pokušanog utjeranja svoje tražbine putem policajnim i u Z. običajnim, pa obzirom na to, nemože se govoriti o zloj nakani, s kojom je postupao, jer je bio i morao biti podpuno u vjeri, da postupa zakonito, kad se na policiju obratio pa istu zamolio, da mu do njegove tražbine istim naći-

Digitized by Google

nom pomogne, kako je to ona u nebrojenih slučajevih po običaju u Z. vladajućem učinila i u kojem običajnom postupku nije do tada nitko našao obilježja javnoga nasilja, pa zato se nemože ni u pogledu M. K, kazati, da je on u pomoći njemu po policiji pruženoj smatrati morao zločinstveno djelo.

Ako je M. K. supruzi dužnika svoga pokazao mjenicu i zahtjevao, da ju izplati ili osigura pod prietnjom da inače neće smjeti sa suprugom iz Z. otići, nesadržaje to obilježja §. 98 k. z. za zločin javnoga nasilja zahtjevana, jer se u pogledu te prietnje nemože nikako uztvrditi, da je obzirom na njezinu važnost, kadra zadati temeljita straha, jer ako je u obće zlo ostati u Z., ovo je zlo moglo samo uvjetno nastupiti i to dok se neplati ili ne osigura tražbina tužiteljeva, a osim toga mogla je gospodja I. B. upitav prisutnoga činovnika s mjesta saznati, u koliko je moguće nju proti njezinoj volji u Z. zadržati.

S ovih razloga banski stol nemože postupak M. K-u u grieh upisani nikako smatrati zločinstvenim, jer je nedvojbeno dokazano, da je takovi postupak bio u Z. običajni te da se je na taj način M. K. služio u svrhu utjeranja tražbine istim sredstvom kao i drugi vjerovnici, a prietnja nije takove naravi bila, da je kadra zadati temeljitog straha; rieči po M. K. upotrebljene spadaju u red onih, kojimi se vjerovnik prama dužniku običajno služi: da će ga tužiti, da će mu dati sve prodati, da će mu veliki trošak napraviti itd., pa glede takovih rieči neće nitko uztvrditi, da su prietnje u smislu §. 98 k. z.

Obzirom na navedeno obnašao je kr. krajiški odsjek banskoga stola napadnutu osudu promieniti, te okrivljenoga radi pomanjkanja učina u objektivnom smjeru, ne upuščajuć se u prosudjivanje te osude glede učina u subjektivnom smjeru, po zakonu od 16. listopada 1872 nekrivim proglasiti.

Proti ovoj osudi uložilo je kr. državno odvjetničtvo svoj p r i z i v, te je kr. hrv. slav. dalm. stol sedmorice osudom svojom od 3. svibnja 1882 br. 8574 promjenio osudu postojavšeg krajiškog odsjeka banskoga stola i potvrdio onu kr. sudbenoga stola u Z. i to sa sliedećih r a z l o g a:

Po stanju iztražnih spisa i po obrazloženju sudbenoga stola u Z. je ustanovljeno, da je M. K. uz posredovanje činovnika gradskoga, J. B. supruzi svoga dužnika S. B. izplatu ili osiguranje neke tražbine pod prietnjom naložio, da se J. B. inače nesmije iz mjesta maknuti i da će ujedno bez dozvole J. B. zaplienjene i popisane pokretnine u pohranu konobaru dati; isto tako je ustanovljeno, da je ova prietnja takova bila, da je u odsutnosti supruga u sobi desivšoj J. B. kadra bila obzirom na okolnosti i osobne vlastitosti njezine, zadati temeljita straha.

Iz toga sliedi, da čin obtuženom u grieh upisani nedvojbeno pojmu u §. 98 k. z. označenoga zločina odgovara.

Digitized by Google

Što se tiče pako dokaza krivnje, to je najviše sudište poprimilo podpunoma dokaz po prvom sudištu navedeni.

Priobćio K. **Radoslav.**

Poslovni izkazi za god. 1881.

Poslovne izkaze o djelovanju kr. sudbenih stolova tečajem godine 1881 riešio je visoki kr. banski stol naredbom od 10. svibnja 1882. pod br. 7741 i 7742, iz kojih v. naredba crpimo ove podatke:

Usljed poslovnih izkaza o poslovanju u gradjanskih predmetih za g. 1881 podnesenih, bilo je tečajem te godine zajedno sa zaostatci od godine 1880 kod kr. sudb. stolova i to:

a) poslovnih komada 31894, od ovih je riešeno 31825, zaostalo 69; b) uskladjenih parnica 610, od kojih je riešeno 535, zaostalo 75; c) stečaja 75, dovršeno ih 11, zaostalo 64; d) ostavinskih razprava 473, od kojih riešene 292, u tečaju ostala 181; e) tutorstva 231, od ovih prestalo 37, u tečaju 194; f) skrbničtva 8, od kojih prestala 2, u tečaju 6; g) računa 15, riešeno ih 7, zaostalo 8.

Premda se ovaj uspjeh poslovanja prema rezultatu od godine 1880 u obće ukazuje povoljnim, opazio je ipak banski stol sa nezadovoljstvom kod nekojih kr. sudb stolova, da je kod njekojih jur g. 1879 i 1880 uskladjenih parnica upravo posliednjih dana g. 1881. odredjeno preslušavanje svjedoka, ili izvedenje drugog dokaza, dočim se u takovih parnicah, kako je viditi, tečajem ciele godine nije upravo ništa radilo; opazio je nadalje, da se kod nekojih sudbenih stolova za uzrok neriešenja odnosnih parnica uskladjenih jur u prvoj polovici godine 1881 i prije, navadja bud ini silni posao, bud pomanjkanje punomoći dotičnih zastupnika, bud nedostatak vremena; da se napokon sa riešenjem i dovršenjem stečaja jur prije mnogo godina, naročito god. 1863, 1867, 1873, 1874, 1875, 1876 i 1877 itd. otvorenih neopravdanim načinom zavlači: to se dotičnim kr. sudbenim stolovom, kojih se tiče, što bolje preporuča, da se takovih izlišnih izprika okane, pa poslove osim veoma silnih po smislu postojećih propisa riešavaju onim redom, kojim dolaze i da nedadu povoda, da im se spočituje nemarnost.

Kr. pako sudbenomu stolu u Zagrebu, koji je tečajem god. 1881 od 350 uskladjenih parnica — 325 — osim inoga veoma obsežnoga i uspješnoga poslovanja, riešio, obnašao je kr. banski stol izjaviti pohvalno priznanje.

Poslovni izkazi podnešeni o poslovanju kaznenom tečajem godine 1881 pokazuju, da je sa zaostatci bilo

Digitized by Google

a) poslovnih komada 39.939, od kojih je riešeno 39.637, zaostala 302;

b) stvari kaznenih 8568, od kojih je riešeno 4599, u tečaju ostalo 3969;

c) glavnih razprava držano je 1846.

Prema godini 1880 pokazuje se, da se je poslovanje po nješto umanjilo god. 1881 i to

a) u poslovnih komadih za 134;

b) u stvarih kaznenih za 18,

a glavnih razprava je godine 1881 za 326 manje držano, nego li godine 1880, pa se i preostatak stvari kaznenih za 362 umanjio.

Djelovanje kr. sudbenih stolova u kaznenom poslovanju mora se označiti povoljnijim od onoga godine 1880., jer je kod sviuh riešeno više stvari nego li godine 1880, jedino kod dva sudbena stola pokazao se je nazadak g. 1881 u tom, što je mnogo manje glavnih razprava obdržavano nego godine 1880. S toga se istim preporučuje, da u ovoj grani pravosudja u buduće razviju djelatnost veću.

Ostalim pako sudbenim stolovom izjavlja kr. banski stol za njihovo uspješno poslovanje pohvalno priznanje, premda bi gdje koji kr. sudbeni stol gledom na ine poslove i na razpolaganje stojeće mu sile, mogao bio još bolji uspjeh postići.

Viestnik.

Kr. hrv.-slav.-dalm. vladni odjel za pravosudje izdao je 21. svibnja 1882 br. 5371 sliedeću naredbu:

„Pošto odvjetnički odbori, propisani §. 31 odvjetničkoga reda od 24. rujna 1852 (br. 170 d. z. l.) jošte nepostoje za područje sada jur sjedinjene bivše hrv.-slav. krajine, i pošto nebi uputno bilo za i onako malen broj odvjetnika toga područja ustrojavati nove odvjetničke odbore, odredjuje kr. vladni odjel za pravosudje, da se područje sudbenih stolova u Gospiću, Ogulinu, i Petrinji pripoji k obsegu postojećega jur odvjetničkoga odbora u Zagrebu, a područje sudbenih stolova u Novojgradiški, Vinkovcih i Zemunu da se pripoji k obsegu postojećega odvjetničkoga odbora u Osieku.

Što se ovim do obćega znanja stavlja."

— Kr. financijalno ravnateljstvo u Osieku. Predsjedničtvo kr. zemalj. vlade izdade sliedeći oglas: „Financ. ravnateljstvo u Osieku, imajuće se uzpostaviti na temelju previšnjega riešenja od 12. siečnja t. g. pod oblastnim ravnanjem zagrebačkoga financ. ravnateljstva za svu Slavoniju s odnosnim krajiškim područjem slavonskim, započeti će svoje djelovanje danom 1. lipnja t. g.

Digitized by Google

Što se tiče pako dokaza krivnje, to je najviše sudište poprimilo podpunoma dokaz po prvom sudištu navedeni.

Priobćio K. **Radoslav.**

Poslovni izkazi za god. 1881.

Poslovne izkaze o djelovanju kr. sudbenih stolova tečajem godine 1881 riešio je visoki kr. banski stol naredbom od 10. svibnja 1882. pod br. 7741 i 7742, iz kojih v. naredba crpimo ove podatke:

Usljed poslovnih izkaza o poslovanju u gradjanskih predmetih za g. 1881 podnesenih, bilo je tečajem te godine zajedno sa zaostatci od godine 1880 kod kr. sudb. stolova i to:

a) poslovnih komada 31894, od ovih je riešeno 31825, zaostalo 69; b) uskladjenih parnica 610, od kojih je riešeno 535, zaostalo 75; c) stečaja 75, dovršeno ih 11, zaostalo 64; d) ostavinskih razprava 473, od kojih riešene 292, u tečaju ostala 181; e) tutorstva 231, od ovih prestalo 37, u tečaju 194; f) skrbničtva 8, od kojih prestala 2, u tečaju 6; g) računa 15, riešeno ih 7, zaostalo 8.

Premda se ovaj uspjeh poslovanja prema rezultatu od godine 1880 u obće ukazuje povoljnim, opazio je ipak banski stol sa nezadovoljstvom kod nekojih kr. sudb stolova, da je kod njekojih jur g. 1879 i 1880 uskladjenih parnica upravo posliednjih dana g. 1881. odredjeno preslušavanje svjedoka, ili izvedenje drugog dokaza, dočim se u takovih parnicah, kako je viditi, tečajem ciele godine nije upravo ništa radilo; opazio je nadalje, da se kod nekojih sudbenih stolova za uzrok neriešenja odnosnih parnica uskladjenih jur u prvoj polovici godine 1881 i prije, navadja bud ini silni posao, bud pomanjkanje punomoći dotičnih zastupnika, bud nedostatak vremena; da se napokon sa riešenjem i dovršenjem stečaja jur prije mnogo godina, naročito god. 1863, 1867, 1873, 1874, 1875, 1876 i 1877 itd. otvorenih neopravdanim načinom zavlači: to se dotičnim kr. sudbenim stolovom, kojih se tiče, što bolje preporuča, da se takovih izlišnih izprika okane, pa poslove osim veoma silnih po smislu postojećih propisa riešavaju onim redom, kojim dolaze i da nedadu povoda, da im se spočituje nemarnost.

Kr. pako sudbenomu stolu u Zagrebu, koji je tečajem god. 1881 od 350 uskladjenih parnica — 325 — osim inoga veoma obsežnoga i uspješnoga poslovanja, riešio, obnašao je kr. banski stol izjaviti pohvalno priznanje.

Poslovni izkazi podnešeni o poslovanju kaznenom tečajem godine 1881 pokazuju, da je sa zaostatci bilo

Digitized by Google

a) poslovnih komada 39.939, od kojih je riešeno 39.637, zaostala 302;

b) stvari kaznenih 8568, od kojih je riešeno 4599, u tečaju ostalo 3969;

c) glavnih razprava držano je 1846.

Prema godini 1880 pokazuje se, da se je poslovanje po nješto umanjilo god. 1881 i to

a) u poslovnih komadih za 134;

b) u stvarih kaznenih za 18,

a glavnih razprava je godine 1881 za 326 manje držano, nego li godine 1880, pa se i preostatak stvari kaznenih za 362 umanjio.

Djelovanje kr. sudbenih stolova u kaznenom poslovanju mora se označiti povoljnijim od onoga godine 1880., jer je kod sviuh riešeno više stvari nego li godine 1880, jedino kod dva sudbena stola pokazao se je nazadak g. 1881 u tom, što je mnogo manje glavnih razprava obdržavano nego godine 1880. S toga se istim preporučuje, da u ovoj grani pravosudja u buduće razviju djelatnost veću.

Ostalim pako sudbenim stolovom izjavlja kr. banski stol za njihovo uspješno poslovanje pohvalno priznanje, premda bi gdje koji kr. sudbeni stol gledom na ine poslove i na razpolaganje stojeće mu sile, mogao bio još bolji uspjeh postići.

Viestnik.

Kr. hrv.-slav.-dalm. vladni odjel za pravosudje izdao je 21. svibnja 1882 br. 5371 sliedeću naredbu:

„Košto odvjetnički odbori, propisani §. 31 odvjetničkoga reda od 24. rujna 1852 (br. 170 d. z. l.) jošte nepostoje za područje sada jur sjedinjene bivše hrv.-slav. krajine, i pošto nebi uputno bilo za i onako malen broj odvjetnika tog područja ustrojavati nove odvjetničke odbore, odredjuje kr. vladni odjel za pravosudje, da se područje sudbenih stolova u Gospiću, Ogulinu, i Petrinji pripoji k obsegu postojećega jur odvjetničkoga odbora u Zagrebu, a područje sudbenih stolova u Novojgradiški, Vinkovcih i Zemunu da se pripoji k obsegu postojećega odvjetničkoga odbora u Osieku.

Što se ovim do obćega znanja stavlja.“

— Kr. financijalno ravnateljstvo u Osieku. Predsjedničtvo kr. zemalj. vlade izdade sliedeći oglas: „Financ. ravnateljstvo u Osieku, imajuće se uzpostaviti na temelju previšnjega riešenja od 12. siečnja t. g. pod oblastnim ravnanjem zagrebačkoga financ. ravnateljstva za svu Slavoniju s odnosnim krajiškim područjem slavonskim, započeti će svoje djelovanje danom 1. lipnja t. g.

Digitized by Google

— Josip Žuvić, bivši nekoć predstojnik pravosudnoga odjela, poslje sudac kod najvišega suda ugarskoga, stavljen je u stanje mira.

— † Dr. Teobald barun Rizy, tajni savjetnik i predsjednik senata kod najvišega suda u Beču, umro je u Beču 18. svibnja o. g. Pokojnik bijaše odličan pravnik, neko vreme docent na juridičkom fakultetu bečkoga sveučilišta postade kasnje odvjetnikom, predje u državnu službu, te je stupajuć od časti na čast god. 1872 postao tajnim savjetnikom i predsjednikom senata. On je osnovao g. 1849 časopis „Allgemeine österr. Gerichtszeitung“, te ju je uredjivao sve do god. 1862.

— Proglašivanje stečaja u magjar. službenih novinah. „N. freie Presse“ doniela je onomadne iz Budapešte sliedeću viest: Molba trg. sbora (Kaufmannshalle), da se u Hrvatskoj i Slavoniji otvoreni stečaji i u magjarskom službenom listu priobćivaju, riešena je povoljno. Sudbeni stolovi pozvani su preko banskoga stola, da shodno §. 32 steč. reda od 18. srpnja 1853 sve otvorene stečaje i u magjarskom službenom listu priobćivaju.“

Neznamo, da li je ova viest istinita, nu ako i je, dvojimo da je točna, jer po §. 32 steč. reda imadu se otvoreni stečaji i u ostalih krunovinah paće i u inozemstvu samo onda oglašivati, ako se može predmnjevati, da se tamo bave vjerovnici ili nalazi imovina zaduženoga. Ustanovi zakona odgovaralo bi dakle, da se samo oni stečaji priobćivaju u magj. službenom listu, kod kojih se može predmnjevati, da u Ugarskoj živu vjerovnici prezaduženoga ili da se njegova imovina tamo nalazi.

— Novi članovi prav. družtva. Pravničkomu družtvu pristupila su sliedeća gg. kao članovi: Jerolim Natali, upravitelj c. kr. okružnoga suda u Travniku, Ivan Žarnovski, pristav okružnoga suda u Travniku i Ivan Zorac pristav c. k. kot. oblasti kao suda u Zenici.

— G. T. Velenderić, kr. kot. pristav u Sisku, primio je povjereničtvo prav. družtva za Sisak.

— (Gruntovni uložci za grad i njegovo područje). Doznajemo, da je vis kr. zemalj. vlada kao ravnateljstvo gruntovno odredila, da se u području grada Zagreba sastave gruntovni uložci u smislu zakona od 16. rujna 1876 i da je ovo uredovanje povjereno viećniku kr. sudbenog stola g. M. Saviću, koji će uredovanje začeti 1. lipnja 1882. Tim će se danas nerabljivi gruntovni zapisnici pretvoriti u gruntovne uložke, a po tom doskočiti potrebi vjeresije i prometa, u kom se rabe javne knjige.

(Mjenbena sposobnost domobranskih častnika). U pogledu mjenbene sposobnosti onih domobranskih častnika, koji su u službi aktivnoj, moralo bi se suditi sasvim analogno kao i o mjenbenoj sposobnosti častnika linijske vojske, kojim je c. naredbom od 3. srpnja 1852 (br. 138 d. z. l.) pasivna mjenbena sposobnost oduzeta. Nu okružnicom kr. zapovjedničtva „Kr. ug. 7. domobranskoga okružja“ (imalo bi glasiti po zakonu „kr. hrvat. ug. zagrebačkog 7. dom. okr.“) od 8. srpnja 1879 br. 979/pr. priobćeno bude, da su i domobranski častnici pasivno mjenbeno sposobni kao svi drugi državljani. Mi smo slučajno nakon tri godine došli do te okružnice te ju priobćujemo čitateljem; žalimo samo, da se ovakove naredbe, koje nisu vojničke naravi te se netiču samo častnika već i širjega kruga občinstva, nepriobćuju ureda radi u službenih novinah. Ovakova publikacija bila bi u interesu samih domobranskih častnika, kojim u prilog i jest protumačen dotični paragraf mjenb. zakona. Dotična okružnica glasi:

„Da se unapred odstrani svaka porodit se imajuća dvojba postupka glede

Digitized by Google

Tečaj urbarske parnice.

(Konac.)

Iza toga preduzima se razredba (klasifikacija) koli urbarskih toli vlastelinskih zemalja, koje se komasacijom u zamjenu dati namjeravaju, načinom sliedećim:

1. Stranke biraju si u jednakom broju izkusne i nepristrane gospodarstvene vještake, kojim su mjestne okolnosti poznate; ovim pridružuje se poslujući mjernik.

Predlozi i primjetbe stranaka imadu se uvažavati i u pravedan obzir uzimati.

2. Razredba rudina preduzima se u prisutnosti stranaka po navedenih vještacih; nu zaprisegnuće istih ima se po smislu §. 166 urb. naputka odgoditi do ovjere (autentikacije).

Prigodom ove razredbe imadu se sve uložbine i poboljšice — u koliko bi se pronašle — izviditi i njihova vriednost pronaći; u obće valja pri razredbi uvažiti sposobnost zemlje za obradjivanje, geografički položaj, obćila i trgovačka mjesta.

3. Valja razviditi položaj i sposobnost za obradjivanje svihkolikih zemalja, pa i onih, glede kojih su izmedju vlastelinstva i bivših podanika, prigodom diobe posjedna razmjerja, prepori nastali; nadalje valja pronaći i ustanoviti uzroke postojećim može biti razlikam u plodnosti: jesu li ti uzroci trajni ili privremeni, t. j. takovi, koji će prestati bez ikakovih posljedica.

4. Nakon obavljene klasifikacije ima se sačiniti topografička mapa, koja će obuzimati i predstavljati ukupni regulirati se imajući prostor, i to tako, da se ona zemljišta, koja su tečajem vremena neplodna postala, kao i putevi, prokopi, bare, močvare, vododeri izostave i u selištni posjed neuračunaju (čl. 10 §. 6 lit. g. god. 1836). Nadalje ima sud-

Digitized by Google

beni povjerenik sve na posjedna razmjerja, dotično na narav zemljišta, odnoseće se izprave i ine spise sakupiti, a ako se dotičnici, unatoč propisu §. 21 ces. patenta od 17. svibnja 1857, krate izdati ih, ne samo napomenuti, da te izprave u istinu obstoje, nego — ako je moguće — i njihov sadržaj naznačiti.

5. Zemljokaz valja da pruža jasnu sliku o preduzeti se imajućoj razdiobi cieloga hatara.

6. Vlastelinska se zemljišta imadu — u koliko to njihov položaj dopušta — u jednom komadu, a ako se to nebi izvesti dalo, bar u što manjem broju komada, komasirati. A jer je i pojedinim žiteljem — sve kad občina nebi htjela svoja zemljišta podvrći komasaciji — prosto, da traže komasaciju svojih zemalja, valja da sudbeni povjerenik dotičnim žiteljem ovu pogodovnost obznani, ter im stavi zaporan rok, u kojem će imati kod njega svoje želje glede komasacije izpraviti.

Ovo poslovanje sudbenoga izaslanika treba svakako da je u zapisniku napomenuto.

7. Postoji li sa susjednimi mjesti glede jednoga diela hatara ili kakvoga užitka prepor, valja prije započeta mjerenja nastojati, da se putem nagode ukloni. Nepodje li nagoda za rukom, valja doduše ipak prepornu čest u topografičkom nacrtu navesti, ali se dotične operacije, po propisu §. 25 ces. patenta od 17. svibuja 1857 neimaju na nju protegnuti.

Kako ovu, treba sudbeni povjerenik da i sve druge tečajem operacija, nastajuće razpre sa svimi prigovori i protuprigovori po §. 167 urb. nap. uvrsti u neprekidno tekući ročištni zapisnik.

Sudbeni povjerenik pozvan je, da sva preporna pitanja po mogućnosti putem nagode, koja se vazda pokušati ima, ukloni i uspjeh u zapisnik ubilježi. Nakon obavljene operacije ima se ovaj zapisnik — uspjela nagoda ili neuspjela — po propisu §§. 171 i 172 urb. nap., sudu predložiti.

8. Pri razdieljenju selištne pripadnosti (konstitutiva) ima se po čl. V.: 1836 postupati, klasifikacija dotične občine po dosadanjem urbaru ustanoviti i broj na jedno selište opredieljenih jutara pridržati.

Digitized by Google

Izvankućna selišta imadu se polag razmjerja jednoga cieloga selišta takodjer i za $^3/_4$, $^2/_4$ selišta razmjernom pristojbom odmjeriti.

Podkućnica za cieloselca ima se u smislu čl. V.: 1836 po postojećem običaju podieliti: za cielo selište jedno jutro, za $^3/_4$ selišta $^3/_4$ jutra, za $^2/_4$ selišta $^2/_4$ jutra, a za $^1/_4$ selišta $^1/_4$ jutra; podkućnice pako žitelja po istom čl. V. §. 8 u sadanjem njihovom obsegu u posjedu dotičnoga željira ostaviti.

9. Suvišak u podkućnici (intravillan) imade se uračunati u izvankućna zemljišta (extravillan), a nedostatak u podkućnici ima se popuniti extravillanom (čl. V. §. 2 god. 1836).

10. Uložbine i poboljšice zemljišta kod promjene i razdiobe njihove medju nove posjednike, imadu se po §. 6 lit. g. čl. 10 god. 1836 naročito dokazati i njihova vriednost po vještacih pronaći i ustanoviti; isto se tako imadu po §. 24 ces. pat. od 17. svibnja 1857 izviditi i ustanoviti poboljšice krčevina i njihova novčana vriednost, zatim vriednost onih sgrada i popravaka na istih, koje usljed nove regulacionalne osnove prelaze na druge posjednike; vriednost ovih poboljšica ima se kod novih posjednika u račun uzeti.

11. U komasaciju se nemogu povući zemljišta, navedena u §. 23 ces. pat. od 17. svibnja 1857 pod a, b, c, d.

Ova zemljišta jesu:

a) sva zemljišta u mjestu i sva ona, koja medjaše sa mjestom, ali se posebno upotrebljuju;

b) vinogradi i voćnjaci, koji su izvan mjesta;

c) zemljišta izvanjska, s kojimi je, osim običnoga upotrebljivanja gospodarstvenoga, skopčano još i izvršivanje prava kojega povlastnoga ili pogodbenoga, koje je za sada još u krieposti;

d) sgrade, nalazeće se izvan mjesta, ako oni, koji bi ili te sgrade ili zemljišta, na kojih se nahode, imali preuzeti, neće da preuzmu na se troškova gradjenja ili premještenja, ili ako troškova ovih nenamire oni, koji su za komasaciju molili; — groblja i zemljišta na kojih stoje crkve, ili koja u pogledu vojničkom imadu ostati u sadanjoj svojoj uporabi.

Digitized by Google

12. Nakon obavljena mjerenja i sačinjene topografičke mape, ima poslujući mjernik sastaviti osnovu regulacionalnu po predlogu vlastelinstva i saslušav, pod nadzorom sudbenoga povjerenika, dotične obćinare. Ova osnova mora pružati jasan pregled sadanjega posjedovna stanja, razredbu rudina i pašnjaka, zemalja vlastelinskih i u prilog obćinara odciepiti se imajućih pašnjačkih prostorija tako, da bude svim opravdanim interesom dotičnika odgovarala; nadalje ima se ustanoviti granica medju vlastničtvom vlastelinstva i bivših podanika, te prostor urbarskih selišta; napokon valja, po naredbi ces. patenta od 2. ožujka 1853 i od 17. svibnja 1857, naznačiti i nacrtati pretečne zemlje.

Osim toga dužan je poslujući mjernik tako vlastelinski kao i urbarski posjed, a ne manje i novu komasacionalnu granicu različitimi bojami označiti, čim se ima olahkotiti sudbeno pretresivanje i riešavanje predmeta.

Čim je to obavljeno, ima sudbeni povjerenik, najkasnije za 14 dana, zaglavljenu razpravu o predhodnih izvidjenjih sa svimi odnosnimi spisi po propisu §. 167 urb. naputka sudu podastrieti.

Sud pako mora, najdulje za 30 dana, po propisu §. 26 ces. pat. od 17. svibnja 1857 i §. 166 urb. naputka, odrediti autentikaciju predhodnih izvidjenja na licu mjesta; u tu svrhu izaslati jednoga viećnika, kojemu se pridieljuje zapriseženi perovodja i nepristran zaprisežen zemljomjer.

Izaslani autentikacionalni povjerenik dužan je, po propisu zakona od g. 1836, mapu poslujućega mjernika kao i izkaz o posjedu sastavljen po autenticirajućem mjerniku, izpitati očevidom i pokusnim iznovičnim mjerenjem; valja takodjer s nova preslušati vještake i svjedoke, ter ih, pošto bi svoje prokaze potvrdili, popunili ili izpravili, zapriseći. Bude li potrebno, može sudbeni izaslanik pod prisegom saslušati još i druge vještake i svjedoke. Na isti način ima sudbeni izaslanik preduzeti očevid o procjeni, ter obaviti potrebita preslušanja glede svih u segregaciju povučenih šumskih i pašnjačkih površina. Radi li se pako ujedno o regulaciji i komasaciji, valja takodjer preduzeti očevid i saslušati dotične vještake i svjedoke.

Digitized by Google

Jednom riečju: dužnost je autenticirajućega povjerenika, da sve prigodom predhodnih izvidjenja sabrane a za meritornu parnicu odlučne podatke, kao i temeljem ovih podataka sačinjenu regulatornu osnovu iznova proglasi.

Strankam dozvoljeno je na temelju §. 27 car. pat. od 17. svibnja 1857 i §. 171 urb. naputka, da stave prigovore proti obavljenim izmjeram i propisu zemljišta, proti razredbi zemljištnih odsjeka, proti predloženoj po poslujućem mjerniku regulatornoj osnovi.

Sudbeni izaslanik ima kriepko nastojati, da se svi eventualni prepori ako ikako moguće nagodom uklone. Nu pošla nagoda za rukom ili ne: ob ukupnom poslovanju sastavlja se točan zapisnik o ovjeri, kojemu se sve ovjerovljujućom zaporkom providjene izprave priklapaju.

Uspie li kod autentikacije nagoda u svih točkah, podastrieti će sud, po propisu §. 28 ces. pat. od 17. svibnja 1857 nagodbeni operat kr. banskomu stolu na potvrdu, a čim ova stigne, odrediti će po §. 31 ces. patenta od 17. svibnja 1857 ureda radi izvršbu nagodbenoga operata.

Neuspie li nagoda, ili bar ne u svih točkah, tad nastaje drugi štadij urbarske parnice, i to meritorni.

U svrhu povedenja meritorne parnice ima sud po propisu §. 172 urb. naputka obznaniti strankam, da im je prosto ugledati sve razpravne spise i priloge kod suda, i nabaviti si prepise istih. U pravilu ima se razprava voditi ustmeno (§. 15 ces. pat. od 17. svibnja 1857): samo iznimice ako je predmet zamršeniji, ili ako stranke iz osobitih razloga uztraže, razpravlja se pismeno. U tom slučaju odredjuje se tužitelju rok od 14 dana za podignuće tužbe, na koju protustranka takodjer za 14 dana svoj odgovor podnieti imade. Stranke imaju svoje zahtjeve što točnije izraziti.

Pozove li se tuženik u odgovoru na nove svjedoke ili na nova dokazala, tad se dozvoljuje tužitelju na njegov zahtjev dalji 14 dnevni rok, da se podnese protuodgovor, na koj se drugotnica, takodjer za 14 dana ima podnieti. Inih parbenih spisa

Digitized by Google

nije dozvoljeno podnositi (§. 173 urb. nap.). Ovi se rokovi mogu s važnih razloga produljiti.

Pošto je po §. 160 urb. nap. kontumacionalni postupak izključen, nepreostaje drugo u ovom slučaju, ako se parbeno pismo u otvorenom roku nepodnese, van da se nemarnoj stranci postavi skrbnik, s kojim se razprava nastaviti i dovršiti imade. Izkustvo doduše uči, da je ovo sredstvo vrlo neprilično radi mnogobrojnih pritužba i utoka, koji se istim izazivlju, kao i radi drugih, sa iznovičnom uputom, proučenjem spisa itd., skopčanih potežkoća, kojimi se parnica vanredno zavlači.

Nakon podnešenih parbenih spisa, sačinja se u prisutnosti obiju stranaka popis spisa, pri čem služe za temelj prigodom predhodnih izvidjenja i autentikacije sastavljeni popisi. Ovi se popisi popunjuju, i time je parnica zaglavljena.

Nakon obavljene usklade izriče se po propisu §. 175 urb. nap. osuda, proti kojoj je dopušten priziv na drugu, a i u slučaju potvrde, na treću molbu.

Pravomoćna osuda ima se ureda radi ovršiti (§. 31 ces. pat. od 17. svibnja 1857).

Izaslano u svrhu ovršbe povjerenstvo ima, saslušav poslujućega mjernika, odrediti ročište za izvršbu i stranke na isto pozvati s opomenom, da će se poslovanje preduzeti i poslujući mjernik uvesti, ako se pozivu i neodazovu.

Pošto je poslujući mjernik uveden, preduzima se po sudbeno potvrdjenoj regulacionalnoj osnovi odcieplјenje, a autenticirajući mjernik ima ovo odcieplјenje autenticirati, te osnovu, novu mapu i novu tabelu selištnu uredovno ovjeriti i potvrditi.

O obavljenoj izvršbi ima povjerenstvo podnieti sudu točno izviešće sa svimi odnosnimi spisi. A sud će rezultat obavljene regulacije zajedno sa dotičnimi operati saobćiti na uredovanje gruntovnoj oblasti, u svrhu gruntovne provedbe, i oblasti katastralnoj u svrhu prenosa poreza (§. 32 ces. pat. od 17. svibnja 1857). — Radi li se pako o odšteti pretečenih zemalja, podnieti će sud individualni izkaz pretečnina zemljo razteretnomu ravnateljstvu u svrhu konačna uglavljenja.

Tim je parnica dovršena. Dr. Hinković.

Digitized by Google

Borba za pravo.[1]

Kritička analiza Iheringova djelca pod istim naslovom. Piše odvjetnik dr. Živko Gojković.

Čuveni pisac djela „Geist des röm. Rechts“ profesor Ihering držao je god. 1872, kako sam pripovieda, pred pravničkim družtvom u Beču javno predavanje, koje je iste godine razširio i štampao pod naslovom: „Der Kampf ums Recht“. Ta je knjižica doživila 6 izdanja, ali je ona i bez toga vriedna, da se naše pravničko občinstvo na nju obazrie. Puna je ona novih misli, što je u obće riedko kod suvremenih pravnika, pa te nove misli izazivaju na refleksiju i kritiku. Po sadržini crpljen je predmet iz pravne filozofije, ali pisac neprekidno pogleda na faktično stanje pravnoga života; što se forme tiče, djelo je pisano stilom riečitim i skroz originalnim, pa su izbjegavani citati književni — jedno i drugo sjeća čitatelja na francezku ili talijansku knjigu, dočim je jedno i drugo kod njemačkih naučenjaka skoro posve nečuveno. Knjiga je ta doživila, kako pisac u predgovoru navadja 15 prevoda na strane jezike, medju ostalim prevedana je na hrvatsko-srbski jezik dvostruko, od Hinkovića i Hristića, te je tiskana i latinicom i ćirilicom.

Mi ćemo iz tog djela u kratko izvaditi sadržinu, pa ćemo onda o pojedinih glavnih mislih svoje mnienje izreći.

A. Izvod. Ciel je pravu mir, sredstvo borba; pravni je život borba, borba naroda, državne oblasti, stališa, osoba. Krivo današnja znanost shvaća postanak prava kao miran bez odpora, boli; naprotiv izkustvo uči, da je postanak svakoga pravnoga pravila rezultat težke borbe, u kojoj se mnoga postojeća prava pogaze. Ima doduše u pravnom životu i mirnog razvitka, kao što je pravna dedukcija iz postojećih pravila. Simbol te dvostruke prirode prava jest boginja pravde sa vagom u jednoj a mačem u drugoj ruci.

---

[1] Spis Iheringov „Der Kampf ums Recht“ izašao je prvi put pred devet godina; ipak nam se čini, da ova kritička analiza, s kojom se mi glede više njenih dedukcija neslažemo, nije zastarjela, da se može priobćiti tim više, što u ovom časopisu nije još bila potanje razložena, a niti na hrvatskom jeziku, ako se nevaramo. Ured.

Digitized by Google

Tko nedolazi u priliku, da mu je pravo napadnuto, nevjeruje da je pravo borba, nego mnije, da je pravomir, isto tako kao što sretni nasljednik bogatoga srodnika nerazumije, da je onaj kapital, što ga on uživa, samo plod nečijeg znoja. No to je samo subjektivna obmana. U stvari samoj neima bez borbe prava ni bez rada uživanja.

Pisac spominje poznato razlikovanje pojma prava u objektivnom i subjektivnom smislu; pod prvim razumieva skup svih pravnih pravila, što se u državi pripoznavaju i vrše, a pod drugim preobraćaj abstraktnoga pravila u ovlaštenje pojedine osobe u svakom pojedinom slučaju. Pisac kani poglavito govoriti o pravu u subjektivnom smislu; no nemože mukom preći ni prava u objektivnom smislu. Za ostvarenje postojećeg pravnog reda mora država vječitu borbu da izdrži proti pojedinim napadačem, ali i sam postanak novih pravnih pravila, pri čemu se pojedina stara pravila ukidaju i obaraju, izaziva žestoku borbu, jer u živo dira mnogobrojne postojeće interese, koji proti tomu reagiraju.

Zaoto je skroz pogriešno sravnjivati postanak prava sa razvitkom jezika i umjetnosti, jer ovo dvoje postaju doduše nehotice i organički iz prošlosti kao i pravo, ali velika razlika leži u tom, da pravo postaje samo nakon žestokoga odpora i pošto mnogobrojni interesi budu pogaženi, i to takovi interesi, koji su prijašnjim pravom štićeni bili. Pravo postaje uništenjem prava, ono je Saturno, koji vlastitu djecu proždire. Prispodoba pravnoga reda sa jezikom i umjetnosti odgovara nazoru historičke škole Savigny-a i Puchte, koja zaslužuje ime romantičke škole, jer nazire u pravnih običajih glavno vrelo prava, pa i to vrelo ona idealizira; jer uvidjajuć, da je postojeći pravni red samo rezultat prošlosti, previdja, da je u prošlosti moralo biti žestoka i sa množinom bjeda i nevolja skopčana boja prije nego što se je došlo do sadanjeg rezultata; da se i sama sadašnjost, ta surova podloga budućnosti, nikako drugačije ne razvija nego kao neprekidna borba u vidu kolizije interesa. Ta borba nije prokletstvo, nego pravi blagoslov za državu i narod, jer se samo može toplo prigrliti i braniti, što je mukom ste-

Digitized by Google

čeno. Prelazeć na pravo konkretno, pripadalo ono jednoj osobi ili narodu, ističe pisac na prvom mjestu neizbježnu alternativu, u kojoj se svaki nahodi, kada mu tko njegovo pravo povriedi. Ili mora napustiti svoje pravo za ljubav mira, ili mora žrtvovati mir i ine ugodnosti, pa se svimi sredstvi braniti za održanje svojega prava.

Ihering poglavito bira polje privatnoga prava za svoje obrazloženje baš zaoto, što se na svakom drugom pravnom polju lahko uvidja, da je predmet pravne borbe vriedan te borbe, jer se tiče životnih interesa pojedinca i družtva, naprotiv se to kod privatnoga prava neuvidja, jer je predmet manje više neznatan, tiče se tu prepora o mojem i tvojem, pa se prednavedena alternativa lahko može riešiti na taj način, da će se povriedjeni, ako je preporni predmet znatne vriednosti ili je sam povriedjeni siromašan — odlučiti za borbu odnosno parnicu; u protivnom slučaju pak za mir, dakle ujedno i za napuštanje svojega prava. Pisac poriče, da se u životu doista tako dogadja, i neodobrava takov postupak, sve da bi ga i bilo. Pisac se poziva na svakdašnju pravnu praksu, u kojoj se vode parnice, koje po važnosti ni u kakvom razmjeru nestoje sa trudom, troškovi i duševnim nemirom, što se u nje uloži. A zašto? Obično se odgovara, da su parbene stranke kavgadžije, da su na protustranku razdražene, te da joj kane škoditi ma izpalo to na vlastitu jim štetu. Pisac nevjeruje toga, nego razjasnjuje taj pojav tim, što tvrdi, da se svaka parnica vodi, jer je povriedjeno pravno osjećanje; dakle Ihering smatra pravnu borbu kao reakciju duševne boli, prouzročene pretrpljenom nepravdom; u takovoj prilici moraju umuknuti svi obziri osobnog interesa i ini razlozi hladnoga razmišljenja. U medjunarodnom životu onaj narod, kome je susjedni narod nepravedno oduzeo jednu kradratnu milju neplodna zemljišta — bez najmanjega promišljanja upušta se u krvavi rat, žrtvujući množinu dobara materialnih i idealnih, sa kojim ona kvadratna milja zemlje u nikakvom razmjerju nestoji. Razlog je svakako pojmljiv; ako taj narod zazire od rata, uzeti će mu susjedni narod odmah sutra još jedan komad zemlje,

Digitized by Google

pa poslje opet, sve dokle mu i posliednju stopu neoduzme. Isto tako je kod privatne osobe. Ni ovdje se nesmije pitati za vriednost pretrpljene štete ili izgubljenoga prava; tu se radi o održanju same osobe i njezinoga pravnoga osjećaja — to je pravna svrha pravne borbe, a spram te svrhe gube se sve neugodnosti sredstava; parnica nije pitanje koristi ili štete, nego pitanje karaktera. Tko napušta svoje pravo bez borbe sam se priznaje kukavicom.

Ihering nadalje zagovara odpor proti nepravdi sjedne strane kao dužnost prema sebi samom, a s druge strane kao dužnost prema ukupnom družtvu,

U prvom obziru navadja, kako je održanje vlastite eksistencije najviši zakon za svaki živi stvor; taj se zakon očituje u nagonu samodržanja svakoga stvorenja. Čovjek se nesmije samo za održanje svojeg života brinuti, nego imade on i drugih dobara, koja skupa sačinjavaju njegov moralni obstanak, a uvjet ovom jest pravo. Čovjek bez prava nije pravo nego životinja. Gubitak prava prostim odreknućem danas se više neda ni zamisliti, ali napadaj na pravo ili na pojedine pravne institute doista se dogadja, i napadnuta osoba dužna je sebe braniti. Nije dovoljno da postoji pravo kao abstraktno pravno pravilo, nego se ono mora zadahnuti životom, a to biva onom prilikom, kada se samovoljna povrieda predusretne odporom.

Ima dvie vrsti nepravde kod privatnoga prava. Objektivna nepravda predleži, ako moj protivnik priznaje pravno pravilo, ali baš po tom pravnom pravilu on drži, da on ima pravo, a ne ja. Subjektivna nepravda predleži, kad moj protivnik dobro znade, da pravo nije na njegovoj strani. Može moj protivnik biti u bludnji, te parnicu proti meni voditi u najčistijem uvjerenju, da je on u pravu, dakle učiniti meni objektivnu nepravdu — dokle sam god ja uvjeren o protivnom, te i samu mogućnost izključujem glede njegove bludnje i poštene nakane, on se u mojim očima nimalo nerazlikuje od protivnika, koji navlaš moga prava nepriznaje; zaoto ja sa mojega gledišta tu objektivnu nepravdu smatram subjektivnom nepravdom, i to moje uvjerenje jest za moje ponašanje u parnici jedino mjerodavno. Pisac strogo

Digitized by Google

luči parnice iz objektivne i parnice iz subjektivne nepravde, te odobrava samo glede prve vrsti nagodbu kao najbolji način okončanja parnice; jer u svakoj parnici vlada neizvjestnost, te se izhod samo po načelih vjerojatnosti predviditi daje; točka u kojoj se obie strane u svojem računanju po vjerojatnosti sastanu — jest temelj nagodi. Sasvim je drugačije kod subjektivne nepravde, tu moram staviti svojega protivnika u jedan red sa tatom i lupežom, jer on primiv od mene zajam i poričuć ga pred sudom, negira obstojanje pravnoga reda i sa takovim se čovjekom u nikakovu cienu nesmijem nagoditi. Nagodom bih ne samo napustio svoje pravo, nego i pravo u obće.

Narod doduše nezna, da obranom svojega on štiti ujedno i uvjet moralnoga obstanka osobe — ali je svaki kadar osjećati bol nepravdom nanešenu; svaki instiktivno osjeća, da nesmije radi vlastitog obstanka ravnodušno puštati, da mu drugi vredja najdragocjenija prava. Pisac navadja tri primjera za osjetljivost proti pravnoj povriedi; stališ vojničkoga častnika prema uvriedi časti; stališ težački pri protupravnom oduzimanju zemljišta, i stališ trgovački pri narušenju kredita. Vanredna osjetljivost tih stališa pri povriedi onih prava, koja su posebni elemenat tih stališa s jedne strane i prilična ravnodušnost težaka prema uvriedi poštenja i nemar vojničkoga častnika prema ekonomičkoj strani života — sve to pokazuje, da reakcija pojedinih osoba prema nepravdi nezavisi toliko od osobnoga temparamenta, i da ona nije prost izliev afekta — nego da imade svoj dublji socialni značaj. Ta misao osobito izlazi na vidik, kada se kazneno pravo pojedinih naroda medjusobno sravni.

Kod starih Jevreja bilo je hulenje Boga najteži zločin, drugdje se kazni kao prestupak; kod starih Rimljana, koji su bili u najstarijem periodu izključivo zemljodjelci, pomicanje medja važilo je kao težki zločin, u drugih narodah kao neznatan prestupak; krivotvorenje novca kod trgovačkog naroda, uvrieda vladara u monarhiji kazni se kao najteži zločin.

No imade i u obratnom pravcu primjera, da pojedini stališi pokazuju prema nepravdi manje osjetljivosti, kao što je mnogobrojni služeći razred; onaj član tog stališa, koji je odveć

Digitized by Google

nježan i osjetljiv. ima samo tu alternativu, da svoje srdce stegne i da se zadovolji onom nižom mjerom obzirnosti od strane drugih razreda, koja je prema služećim u obće u običaju — ili da iz tog stališa posve izstupi. Tek kada se ta živa osjetljivost razprostre na mnogobrojne služeće osobe, može pojedini svoju snagu u slozi za ostalimi drugovi napregnuti u tu svrhu, da raz častoljublja kod sudrugova i mjeru obzirnosti od strane ostalih razreda uzdigne.

Vraćajuć se na primjer parbećega se težaka, veli pisac, da je tu vriednost prepornoga predmeta nuzgredna stvar; nevodi se parnica radi koristi ili štete, nego stoga, što je u preporu moje dobro. Krivo je izjednačiti vodjenje parnice sa svakdašnjom privriedom, te svakom na volju staviti, hoće li veću ili manju korist priskrbiti; krivo je kao motiv parnici osobnu korist smatrati.

Takovi nazori proizticu iz pokvarenoga čuvstva vlastničtva, a razlog ovom leži u izopačenom odnošaju izmedju rada i vlastničtva, s čim opet u svezi stoji nemoralnost privriede. Samo ondje, gdje je vlastničtvo u tesnoj svezi sa radom, može se čuvstvo vlastničtva u svoj čistoći i svježosti održati, i tada je vlastničtvo sa dušom vlastnika priraslo, pa zato ovaj instiktivno reagira pri povriedi vlastničtva; u takovoj je prilici privatno pravo idealno i neocienjivo dobro, u borbi za pravo uzvisi se borac iznad osobne koristi, u toj borbi ima poezije, a to je poezija borčeva karaktera.

Naprotiv ondje, gdje je vlastničtvo od svojeg prvobitnog vrela, rada, jako udaljeno, smatra se u radu prokletstvo, a predmet vlastničtva sasvim je ravnodušan osobi vlastnika, osim u koliko ima u njem novčane vriednosti. Nazor, po kojem se borba za privatno pravo mjeri po koristi, koja stoji u pitanju, faktično kod mnogih vlada; no pisac osudjuje taj princip pravnog života, nazivajuć ga onom istom kukavštinom, koju učini vojnik bježeći iz bitke i svoje drugove same ostavljajuć, da se biju; kada bi svi vojnici tako postupali, bitka bi brzo bila dokončana porazom; nemože se ni to za opravdanje navesti, da postupkom pojedinca ništa negubi pravni red, jer u cielosti borba prava

Digitized by Google

proti nepravdi tim postupkom netaknuta ostaje — obzirom na činjenicu, da se svakim bjegom i napuštanjem broj boraca smanjuje i na preostale veći teret navaljuje.

Pisac spominje, kako je suvremena država primila sa čeljadeta (individua) na svoje rame najveće breme u borbi proti nepravdi, vršeć svoje kaznene i policajne zakone — ali je ipak ostalo i čeljadetu dovoljno polja, da osobno vodi tu borbu. Ta osobna borba izključivo je uvriedjenom nametnuta u medjunarodnom životu, jer tu nema nad strankami uzvišene državne oblasti; svakom je jasno, da u medjunarodnoj borbi za pravo ono načelo, da se valja za borbu ili proti njoj riešiti, jedino po vriednosti priepornoga predmeta odnosno po visini pretrpljene štete ili uvriede, vodi pravce k propasti. No iz tog nevalja izvadjati, da je ta maxima dobra u privatnom pravu, gdje sretnim slučajem posljedice nisu pogibeljne, nego odatle naprotiv slieduje, da ona maxima, koja u najgorem slučaju vodi k propasti naroda, nemože biti dobra maxima.

Kod svake pretrpljene nepravde izlazi dvoje na vidik: prvo osjetljivost uvriedjenoga, i drugo njegova eneržija ili čvrstoća volje. Osietljivost je raznolika kod pojedinaca, stališa i naroda, ali je isto tako i moć odpora raznolika; karakter se najlakše daje poznati pri pretrpljenoj pravnoj uvriedi: tu može biti burnog afekta, a može biti umjerena ili neumorna odpora. Krivo je pomisliti, da su samo divlji narodi i neizobraženi ljudi gotovi na odpor proti pravnoj uvriedi, izkustvo uči, da ono isto što čine neizobraženi ljudi i narodi u žestini, čine i izobraženi u tihoj odvažnosti i durašnosti. Nije dakle istina, da ljudi i narodi napredkom u prosvjeti gube što od svojega pravnoga osjećanja, niti je istina, da bogati zato što su kadri donekle štetu snositi, imaju za pravo manje čuvstva, nego siromašni. Pisac navadja kao primjer Engleze, narod prosvjećen i bogat, koji umie braniti kao narod i kao čeljade svoje pravo. Pripovieda, kako putnik Englez neda sebe prevarit ni od ugostitelja ni od kočijaša, pa često pri pokušaju takove prevare za ljubav jednoj forintači ostane na mjestu više dana i potroši deset puta toliko, samo da može svoje pravo kod nadležne oblasti izvojštiti; u ta-

Digitized by Google

kovoj prilici često je izložen podsmjehu občinstva, koje nerazumie njegova postupka, drugi putnik u sličnoj prilici plati pa muči; no u onoj forintači, što ju Englez brani, veli pisac, leži oličeno nekoliko vjekova povjesti političkog i družtvenog razvitka s jedne strane englezkog naroda, s druge strane drugih naroda, koji u svojem pravu popuštaju.

(Nastavit će se.)

Reforma nasljedstva u seljačkom posjedu.

(Konac.)

Dalnja posljedica ovoga imatrikuliranja gospodarstva jest ograničenje nuždnoga diela. Imatrikulirani posjednik može testirati, kako ga je volja; nu ako obaziruć se na stanje dugova, broj djece, itd. imenuje jednoga nasljednika, koji ima preuzeti cieli nerazdieljeni posjed, te mu je voljan još više nakloniti pogodnosti, nego li bi ga zapale uz nasljedstvo ab intestato, to se nuždni dio nasljednika na temelju stanja imovine, i odbiv onaj gore spomenuti praecipuum, za polovicu manje izračunava nego li po gradjanskom pravu.

Hanoveranski zakon od 2. lipnja 1874. o pravu seljačkoga posjeda (Höferecht) još više prija slobodi prometa i načelu slobodnoga razpolaganja, nego li zakon westfalski.

God. 1831. i 1833. odkupljeni su zemljištni i gospoštinski tereti i podavanja u Hanoveranskoj kraljevini, ali je tek zakonom od 28. svibnja 1873. uvedena podpuna sloboda dielenja seljačkoga posjeda. U isto je pako vrieme iniciativom pokrajinskoga sabora izradjena osnova zakona, kojemu je namjera uzdržati posebno nasljedno pravo za seljački posjed. Ovu osnovu, na kojoj je mnogo radio Benigsen, usvoji pruski sabor, te postade zakonom 2. lipnja 1874.

Po ovom hanoveranskom zakonu o pravu seljačkoga posjeda i po noveli njegovoj od 24. veljače 1880 slobodno je svakomu posjedniku (vlastniku posjeda = Hof) unieti svoj posjed u knjigu posjeda (Höferollen), što no se vodi kod suda za dotični kotar.

Posljedica ovakova upisa jeste ta, ako vlastnik umre ne-

Digitized by Google

učiniv nikakove odredbe o nasljedstvu, da nastupa „Anerbenrecht“, po kojem postaje po stalnom redu sukcesije jedan nasljednik jedini vlastnik posjeda. Medju njim i sunasljednici obstojeći odnošaji tako se razprave, da nasljednik preuzme cielo gospodarstvo, ali vrednost ovoga potonjega čini ostavinu i postaje predmetom razprave ostavinske. Da može pako preuzeti gospodarstvo, te izplatiti ostale sunasljednike, na dva načina daju mu se pogodnosti kod diobe nasljedstva. Jedan je: da se vrednost preuzeta gospodarstva neračuna po vrednosti kapitala, nego po vrednosti prinosa; a druga je: da takovi nasljednik dobiva od vrednosti gospodarstva, ovako izračunane, jednu trećinu kao praecipuum.

Nu ovo čisto fakultativno posebno nasljedno pravo nesteže u ničem slobode gospodarove. On može cielo gospodartvo ili pojedine dielove izbrisati iz knjige posjedâ, može oporukom po svojoj volji razpolagati s imetkom, neobaziruć se na ono singularno pravo nasljedno seljačko; s druge strane može posjednik razmaknuti obseg posebnoga nasljednoga prava više, nego li to dopuštaju propisi o zakonskom nasljedstvu obć. gradj. prava; jer zakon odredjuje, da se nuždni dio kod upisanih posjeda ima izračunati odbiv onaj praecipuum trećine, pa tako može posjednik unutar ovih granica još više pogodovati jedinoga nasljednika. Dakle zakon ovaj sadržaje uz fakultativno nasljedno pravo seljačko i fakultativno ograničenje prava na nuždni dio.

Statistički podatci, koji su priobćeni do sada ob ovih poslovih, pokazuju, da je u pokrajini Hanoveru od 100.125 za upis sposobnih posjeda, — na t. z. vitežka (plem.) dobra neproteže se ovaj zakon — upisano u spomenutu knjigu 61.000. Ovo pokazuje, da su srednji i manji posjednici shvatili i usvojili intenciju zakona.

A ta je intencija posve jasna. S jedne strane zakon nesteže nimalo slobode disponiranja gospodaru, na volju mu stoji da upiše svoj posjed u knjigu ili ne, upisani može izbrisati posve ili dielomice, može ga prodati po polji, obteretiti, oporukom disponirati; ali s druge strane ovaj zakon čini mogućim,

Digitized by Google

da posjed dodje u ruke jednomu nasljedniku, da se uzdrži nerazdieljen.

Nu težište ciele ove institucije stoji u tom, da nije potrebna nikakova odredba posjednika, za da uzmogne posjed nerazdieljen preći na jednoga njegovih nasljednika. Zakon naime ide za tim, da posjednici, upisav svoj posjed u rečene knjige ili prihvaćaju ovo nasljedstvo ab intestato ili da testiraju u smislu posebnoga prava.

Počam od 24. travnja 1873 postoji i u Oldenburgu zakon, osnivajući se na sličnih načelih. U Lauenburgu uveden je zakon o pravu seljačkoga posjeda od 21. veljače 1881, koji je gotovo do slove jednak hanoveranskomu. A napokon u najnovije doba čine se studia u Hessen-Kasselu, da se uvede pravna uredba jednaka onoj hanoveranskoj.

Još ćemo naglasiti, da su posjednici westfalski izradili osnovu zakona, koji bi imao zamieniti sada u krieposti stojeći stariji zakon. Ta osnova ima ovaj naslov: „Osnova zakona o nasljedstvu u zemljištni posjed u pokrajini Westfalskoj i u ranjskih okružjih Reesu, Essenu, Duisburgu itd.

I ova osnova postavlja načelo, da se disponiranje sa posjedom tako medju živimi kao i za slučaj smrti nesmije ograničivati, pa se i u drugih momentih slaže s intencijami hanoveranskoga zakona. Razlikuje se pako od ovoga u objektu, uvjetih, pod kojimi nastupa posebno nasljedno pravo seljačko i u načinu, kako se daju pogodnosti nasljedniku.

Hanoveranski zakon odnosi se samo na seljački posjed, izključena su dakle t. z. vitežka dobra (Rittergüter), a ova osnova westfalskoga zakona proteže se na sve vrsti zemljištnoga posjeda, koje su u katastru zemljarinskom upisane, i o kojih je u zemlj. katastru zabilježeno, da čisti prihod iznosi najmanje 75 maraka. Dočim nadalje po zakonu hanoveranskom nastupa posebno pravo nasljedno samo onda, ako je posjed upisan u knjigu posjeda, osnova novoga westfalskoga zakona odredjuje upravo protivno, da sva dobra podpodaju pod zakon ob ovom posebnom nasljedstvu, pa je potrebna posebna odredba vlastnika medju živimi ili za slučaj smrti, da se izključi uporava ovoga poseb-

Digitized by Google

noga nasljednoga prava. Napokon osnova odklanja onaj praecipuum, koji iznosi jedan dio vrednosti posjeda i koji ima pripasti nasljedniku, pa ustanovljuje, da jedini nasljednik (Anerbe) ima preuzeti dobro za obaljenu taksu, najme po dvadeseterostrukom čistom katastralnom prinosu, pri čem može ostavitelj u oporuci ustanoviti višu ili nižu taksu, ali nikada izpod šestnaesterostrukoga iznosa katastralnoga prinosa.

Kako je već spomenuto, vlada austrijska potražila je mnenje raznih pravnih sborova o pitanju, bi li bilo uputno uvesti u kraljevinah i zemljah, zastupanih u carevinskom vieću, singularno nasljedno pravo za seljački posjed. Do sada poznata su nam mnenja sbora kranjskih javnih bilježnika i ljubljanske odvjetničke komore. Ono prvo tielo drži, da bi se mogao onakov zakon stvoriti i uvesti, ovaj drugi pako tvrdi protivno.

Kolegij kranjskih bilježnika misli, da uredba, koju vlada želi uvesti, nebi bila za Kranjsku ništa nova, jer da se i bez posebna zakona od vajkada tako radi kod seljačtva, da jedno diete preuzme poslje smrti otčeve gospodarstvo, a ostalu svoju braću odšteti u gotovom novcu; a često odredi otac jednoga za nasljednika, koji ima ostale izplatiti. Premda dakle ova institucija faktično u Kranjskoj postoji, ipak scieni komora bilježnika, da bi bilo dobro sve ovo posebnim zakonom urediti; ali taj zakon da bi imao valjati jednako za sve posjednike, bio posjed upisan u zemaljske knjige ili ne. Izraziv se dakle za ovu odredbu ističe ipak, da su osiromašenju pučanstva kriva velika podavanja, a poimence neobično visoke pristojbe.

Naprotiv odvjetnička komora u Ljubljani izrazuje se negativno. Ona veli, da takov zakon nije potreban, jer da je zakonsko nasljedstvo medju kranjskim seljačtvom vrlo riedko, nego se obično oporukom ili ženitbenom pogodbom urede nasljedni odnošaji; najobičniji pako način za osnivanje singularne sukcesije jest poseban akt inter vivos. Nadalje dielenje posjeda u Kranjskoj na jednake dielove poslje smrti ostavitelja vrlo je riedko, pa je i s toga suvišno stvarati za ove odnošaje novu pravnu uredbu. Ali ova uredba nebi ništa ni koristila, jer po osnovi vladinoj ovo posebno nasljedno pravo uporavljivalo bi

Digitized by Google

se samo na one slučajeve, kada vlastnik nije sam ništa inoga odredio, dakle ostaje uporava fakultativna, neograničuje se u ničem slobodna dispozicija vlastnika. U najboljem slučaju ova uredba nebi dakle ništa koristila, jer dok vlastnik po volji disponira, dok može u oporuci koga i kako hoće nasljednikom postaviti, dotle će ovaj singularni zakon ostati na papiru; pače mogao bi uz ljudsku zlobu, slaboću i zavist zlo djelovati. A napokon veli komora, da nije dieljenje i cjepkanje posjeda krivo osiromašenju i silnomu zaduženju seljačkoga stališa, nego ogromna podavanja razne vrsti, silne pristojbe, pomanjkanje organiziranoga kredita i nemar za naobraženje puka.[1]

Kad smo u riečih ob ovih odnošajih vredno je spomenuti ustanove srbskoga gradj. zakonika — koji je izradjen po austr. gr. zak. — za onaj slučaj, ako posjednik umre ab intestato, a ostavi djece mužkoga i ženskoga spola. U tom slučaju najme imadu sinovi prednost pred kćermi, ove nedobivaju iz otčinstva ništa drugoga nego dos (miraz), koji su već prilikom svoje udaje dobile, ili koji imadu istom dobiti; iznos toga miraza opredieljuje se poslje smrti ostavitelja razmjerno prama veličini ostavljene imovine. Na prvi mah čini se ova odredba prestrogom i nepravednom, nu u istinu nije takova. Najčešće najme ostavitelj sam regulira nasljedni dio svojih kćeri, te jim obično u oporuci ostavlja jednak kao i sinovom. Pa ako moraju i sudovi intervenirati i opredieliti kćerin dio, uvjek rade tako, da dobije kći jednak dio kao i mužki potomak. Nu dio kćerin izplaća se u novcu, pa tako ostaje otčevina nerazdieljena u rukuh mužkih nasljednika. Ovako se na selu zapriečuje komadanje i cjepkanje posjeda.[2]

[1] Vidi: „Slovenski Pravnik“ br. 4 god. 1882 str. 106 i slied.

[2] Još ćemo jednu hvale vrednu uredbu srbsku spomenuti. Srbski najme gradj. parb. postupnik (popunjen zakonom od 24. prosinca 1873) odredjuje, da se seljaku nesmije pod ovrhu uzeti: jedan plug, kola, dva vola, ili dva tegleća konja, motika, sjekira, kosa, toliko hrane koliko treba seljak, njegova obitelj i njegova stoka do buduće žetve. Na dalje izuzeto je izpod ovrhe: za svaku porez plaćajuću glavu, koja se poglavito bavi ratarstvom, 8000 kvadrat. hvata zemlje zajedno sa plodovi, što se na zemlji nalaze; zatim kuća pripadajuća seljaku zajedno sa pripadajućimi sdanji i 1600 kvadrat. hvat. kućišta i dvorišta. Ovdje spomenuta zemljišta i sgrade nesmie ni sam

Digitized by Google

U Francezkoj i Englezkoj vlada sloboda dielenja posjeda, te se nepravi nikakova razlika medju seljačkim i neseljačkim posjedom. U Rusiji postoji u nekih krajevih sloboda dielenja obiteljske imovine, u drugih je zakonom ograničena. Naročito u t. z. bieloj Rusiji postoji uredba vrlo nalik njemačkomu „Höferecht“; vlada se je najme bojala, da seljaci, porazdieliv i pocjepav svoj posjed, neće moći plaćati državnoga poreza, pa je s toga zabranila diobu posjeda zemljištnoga. Po zakonu smatra se najstariji brat, na kojega je ime posjed upisan, kao vlastnik; on je dužan plaćati poreze i druga podavanja u naravi ili u novcu, mora uzdržavati rodbinu, ali je i vlastan od svojte u kući živuće tražiti da radi. — Nu unatoč ovoj odredbi posjed se ipak dieli, premda na veliku štetu seljačtva, koje očevidno propada, i koje će ljuto nastradati, ako se nestane na kraj pretjeranomu cjepkanju posjeda. Sve što se u Hrvatskoj navodi proti dieljenju zadruga: umalenje privrede, oslabljenje ekonomičke snage, a umnožanje troška produkcije: sve se to navodi i u Rusiji proti diobi posjeda obiteljskoga: „Upravo poslje dokinuća kmetstva i podložničtva, kad je seljačtvo bilo izvrženo množini najrazličitijih i najškodljivijih gospodarskih upliva, bijaše od osobite važnosti, da se uzdrži netaknutom prirodna asociacija obitelji; u našem individualističnom vremenu trebalo bi sve promicati, što veže ili spaja, a ne naravne sveze razkidati. Na sreću uzdržala se občina, ali velike obitelji žalibože su propale.“

vlastnik predati niti inače odsvojiti. Ako gospodara postigne elementarna nesreća, ako mu poskapa marva, može uzajmiti novca, ali samo iz javnih t. j. državnih ili zakladnih fondova, ali i u ovom slučaju mora da ostane neobterećeno 3200 kvadrat. hvat. zemlje, zatim kuća i dvor.

[1] Vidi: Alphons Thun: Landwirtschaft und Gewerbe in Mittelrussland. Leipzig 1880.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Dilatorni prigovor nemože se oboriti, ako se tek u protuodgovoru dokaže izpunjenje odgadjajućega uvjeta.

Tomo M. utužio je po odvj. Dr. Fr. tužbom de praes. 18. kolovoza 1879 br. 4783 pred kr. kotarskim sudom u V. Gorici Petra V. da plati 111 for. a. vr. s. p., koju svotu da mu tuženi duguje kao ostatak kupovnine za prodano zemljište.

Tuženi zastupan po odvj. Dr. M. prizna, da je naznačeno zemljište kupio, i da ima na ime kupovnine još 111 for. platiti, ali stavi dilatorni prigovor onamo, da tužitelj već sada neima prava tražiti taj zaostatak, jer da je naročito ustanovljeno bilo medju strankami, da će tuženi kao kupac ostatak kupovnine tek onda morat položiti, kada bude grunt. prenos prava vlastničtva na njega moguć, a uvjet taj postavljen je za to, što je prodavaoc prodano zemljište imao tek dobiti diobom zadruge istoimene, a ta dioba još nebijaše gruntovno provedena.

Ob istinitosti ovoga uvjeta ponudio je tuženi dokaz po svjedocih.

Tužitelj porekao je u protuodgovoru istinitost ovoga uvjeta, nu ujedno doprineo izvadak grunt. nap. br. 77 obć. Jakuševec, kao dokaz o tom, da je dioba zadruge jur izvedena, tužitelj postao ovako samovlastnikom prodanoga zemljišta, i da prema tomu neima zaprieke grunt. prenosu toga zemljišta na ime tuženoga kao kupca.

U drugotnici konstatirao je tuženi, da nije dokazano, da je dioba zadruge grunt. provedena prije povedene sada tužbe, pače iz priloženoga gr. izvadka sliedi protivno, najme da je to gruntovno provedenje kasnije obavljeno. Iza saslušanih svjedoka tuženikovih, koji su potvrdili navod tuženika glede gore spomenutoga uvjeta, sudio je prvi sud osudom od 17. lipnja 1881 br. 3708, da se tužitelj sa svojom tužbom i tužbovnim zahtjevom odbija i da imade tuženomu nadoknaditi parb. trošak. U razlozih veli: „U ovoj parnici odlučna je činjenica ta, je li medju strankami utanačeno, da će tuženik preostatak kupovnine izplatiti tužitelju onda, kada bude na tužitelja spomenuta čestica gruntovno prenešena; pa naprama tomu ako se uvaži, da je suglasnom izpovjedkom svjedoka po §. 158 i 160 gpp. podpuno dokazano, da je medju strankami ustanovljeno bilo, da će tuženik tek onda platiti tužitelju preostatak kupovnine, kada bude tuženiku prodana čestica na tužitelja u gruntovnici prenešena; uvaži li se, da tužitelj grunt. izvadkom pod B. ad IV. nedokazuje, da je prodana tuženiku čestica grun-

Digitized by Google

tovno na tužitelja upisana prije dana podnešene tužbe, najme 18. kolovoza 1879, mora se itd.“

Proti toj osudi podnese tužitelj priziv te kr. banski stol osudom od 2. studenoga 1881 br. 13.863 ukine osudu prvoga suda te osudi tuženoga na platež i to, jer da je on kupoprodajni ugovor kao i utuženi zaostatak kupovnine, priznao nadovezujuć u razlozih još: „vidiv pako, da je usljed njegove (tuženikove) opazke, da je dug dužan tek onda platiti, kad bude oranica na tužitelja gruntovno prenešena, ovaj u protuodgovoru dopušteno pridonio pod B. dokaz o tom gruntovnom unosu, a po tom, ako i je taj uvjet za izplatu ostatka kupovnine stavljen bio, pada uza sve to dužnost na tuženika da utuženu svotu izplati.“

Tuženi podnese proti ovoj osudi previd na kr. stol sedmorice, u kojem previdu naglasi, da sud ima suditi prema zahtjevu tužbe obzirom na vrieme ono, kada je tužba podnešena. Prigovor dilatorni znači očito, da li je pravo na tužbu nastalo bilo u vrieme podnešene tužbe ili nije. Tu dakle u prvom redu odlučuje vrieme podnešene tužbe, a ne činjenice nastale tek u vrieme protuodgovora; a kada je dokazano, kako ovdje, da u vrieme podnešene tužbe tužitelj nije bio vlastan ovu podnieti, da tada još nebijaše actio nata, onda ima sud tužitelja bezuvjetno odbiti, jer mu nemože što dosuditi na temelju tužbovnoga zahtjeva, stavljenoga u nevrieme, prerano.

Vis. kr. stol sedmorice ukine osudu banskoga stola i potvrdi onu I. suda sa sliedećih razloga:

„Tuženikov prigovor, da on zaostatak kupovnine tek onda izplatiti ima, kada njemu prodana čestica, na ime tužitelja kao prodavaoca gruntovno prenešena bude, za da si uzmogne izposlovati prenos kupljene parcele na svoje ime, jest glasom §. 158 gpp. dokazan kazivanjem svjedoka.

Prema tomu dakle učinjeno je pravo zahtievati zaostatak kupovnine ovisnim ob izpunjenju odgadjajućega uvjeta.

No sve da bi tužitelj u svom protuodgovoru, doprinešenim gruntovničkim izvadkom i dokazao bio, da je već postao gruntovničkim vlastnikom prodane čestice, to on ipak neporeče prigovor tuženika, da on (tužitelj), za vrieme podignuća tužbe nije bio gruntovničkim vlastnikom te čestice, to se usljed toga ta potonja činjenica po §. 22 gpp. istinitom smatrati mora.

Pošto dakle odgadjajući uvjet za vrieme tužbe još izpunjen nebijaše, to nije tužitelj po §. 897 i 699 ogz. mogao niti tužbe podići, te je prema tomu po prvom sudu izrečeno odpućenje tužbe opravdano, ali samo u toliko, da se tužitelju mora pridržati pravo ponoviti svoju tužbu iza uztvrdjenog izpunjenja uvjeta.“ Priobćio M.

Digitized by Google

Ovrhovoditelj, zadobiv diono namirenje svoje tražbine iz ovrhe na pokretnine prijavi čitavu tražbinu u kupovninu, postignutu za nepokretnine. Tko imade u tom slučaju biti upućen na put pravde, prigovoritelj ili ovrhovodja? Od kada teče rok od 30 dana §. 22 ovršne novele, da li od dana odluke prvoga suda ili od dana pravomoćnosti odluke višje molbe?

U diobi kupovnine, postignute za dobro Novigrad, prijavi vjerovnik eskomptna banka u Zagrebu tražbinu od 2200 for. spr. Ovršenik prigovorio je dionu izplatu od 874 for. 24 novč., pa se pozvao na zapisnik o diobi kupovnine, postignute za pokretnine, ležeći u pismohrani kr. sudb. stola u Zagrebu, kod kojeg se obavljala i dioba kupovnine, polučene za ove nepokretnine.

Pošto nije prijavitelj htio priznati odplate, odputio je sud prigovoritelja da podnese tužbu u roku od 30 dana, a iznos od 874 for. 24 novč. da imade ostati u pologu.

Proti odluci ovoj uložio je ovršenik u t o k, ter pozvav se na sudbeni čin obave ovrhe na pokretnine i diobe kupovnine stavio petit, da se neima uputiti na put pravde, jer da je odplata sliedila kroz isti sud, koj diobu kupovnine obavlja.

Kr. banski stol potvrdio je odluku prve molbe. Ovršenik dobiv odluku kr. banskog stola 11. ožujka 1881 podnio je tužbu dne 17. ožujka 1881.

Nu eskomptna banka podniela je molbu, neka joj se iznos od 874 for. 24 novč. izda.

Kr. sudbeni stol u Zagrebu izdao je odluku i ovom pozvao porezni ured, da izplati banki 874 for. 24 novč.

Proti toj odluci podnio je ovršenik utok te dokazivao, da je pravodobno podnio tužbu, jer da rok od 30 dana ima teći tek od dana dostavljene odluke kr. banskoga stola.

Kr. banski stol potvrdio je odluku prvoga suda navedši, da je tužba podnešena prekasno.

Na izvanredni utok kr. stol sedmorice ukinuo je rješitbe nižjih sudova rješitbom od 15. lipnja 1881 izrekav, da je tužba podnešena pravodobno, jer da od dostave odluke kr. banskog stola 11. ožujka 1881 do 17. ožujka 1881 nije minulo 30 dana; no troškova za utok nije dopitao s razloga, jer da svaka stranka ima za sebe povoljnu rješitbu.

Iz priobćenih rješitba sliedi:

a) da se ima uputiti na put pravde prigovoritelj i onda, ako je odplata kroz isti sud usliedila, koj je obavlo ovrhu i diobu kupovnine na nepokretnine,

b) da rok počima teći od dana pravomoćne odluke.

Ad a. Po §. 21 ovršne novele opravdanom čini se odluka, jer za-

Digitized by Google

kon nerazlikuje način odplate, već se poziva na ustanovu §. 445 gpp. koj normira postupak obustave ovrhe u slučaju utrnuća prava ovršnog.

No ipak nije opravdana.

Ovrha bo nije drugo nego naplata vjerovnika kroz oblast u tu svrhu postavljenu. A kad ova na mjesto dužnika naplati vjerovnika iz imetka dužnikova, tada imade ona kod izplate tražiti od vjerovnika sve ono, što zakon u tom pogledu propisuje. Imenito ima tražiti od njega uz namiru i povratak izvorne obveznice, a kod dione izplate imade paziti, kako da se ova zaračuna. Ovom po sudu obavljenom odplatom utrnulo je svako pravo vjerovnika glede odplaćene tražbine, pa imade sud ureda radi iz ovršnih spisa, osvjedočiv se ob istinitosti prigovora, bez dalnje razprave odbiti izplaćeni jur iznos od vjerovnikove tražbine.

Stavimo, da je vjerovnik zadobio diono namirenje iz glavne hipoteke, a ipak prijavi cielu tražbinu na kupovninu nuzgredne hipoteke. Bude li i tuj uputiti sudac ovršenika na put pravde, da dokaže odplatu? Jamačno ne. Pošto je pako izplata po sudu obavljena jednake pravne vriednosti, usliedila ona iz kupovnine na pokretnine ili nepokretnine: to neima sud u slučaju sudbene odplate upućivati na put pravde ovršenika, koj prigovora prijavljenoj tražbini, pozivajuć se na odplatu. Došli bismo bo, kad bi stvar drugačije tumačili, do vrlo pogibeljnih posljedica. Stavili bismo bo pojam pravice u dvojbu, jer nemože biti pravo da tek sud odsudom priznade, da sam izplatio, što je sud sam izplatio. Po svih pojmovih pravnih imade se voditi prepor o stvari prepornoj. No sud nikada nesmije dopustiti, da se izplata po njem obavljena u prepor stavlja, pa nemože nikada postati prepor o tome, da li je, da li nije sud izplatu obavio, kad predleži jednom odluka, da je odplata po njem usliedila.

Ad b. Svakomu biva jasno, da odluka tek od dana pravomoćnosti djelovati može. Ipak vidismo, da je proti tomu načelu griešio sud prve i druge molbe. Kada onda sud treće molbe ukida odluke nižjih sudova, a nedopituje troškova utoka, kakve vriednosti ima onda kod nas ustanova zakona, da krivac ima nositi troškove? U našem postupniku neima načela, da se imadu troškovi prebiti onda, kada je stranka protivna zadobila jedne molbe povoljnu riešitbu. Više puta je punctum litis vrlo malene vriednosti. U očigled načela, da se troškovi utočni nedopitivaju, neće onaj, komu je krivo, ulagati utoka, jer bi ga ovaj više stajao nego mu stvar vriedi.

Ako je sudac kriv, valja ga odsuditi, jer u buduće bude se čuvao donašati kroz i kroz protuzakonite odluke. A kad bi se sudac prve molbe odsudio na troškove, imala bi druga molba paziti, da se njezina naredba i ovrši. Neće se odvjetnik sa sudcem troškova radi pravdati, jer žali bože kod nas je „melior favor in judice quam lex in co-

Digitized by Google

dice.“ Ako se nevaramo u Cislajtaniji imade sudaca na troškove obsudjen u stanovitom roku predložiti namiru stranke same, da je njoj troškove izplatio. Što slična nebi ni kod nas škodilo. Priobćio L.

II. Kazneno-pravni.

Prinos k nauci ob obnovi.

Kr. drž. odvjetničtvo u P. predložilo je pod 26. prosinca 1878 br. 1511 obnovu kaznenog postupka proti Ivanu D. radi kradje na štetu Ignjata M. u svrhu, da se čin, poradi kojeg je prvi osudjen bio, prosudi po strožijem kaznenom zakonu (§. 297 k. p.) s razloga:

a) što je Ivan D., koji je glasom kaznenoga izvadka okružne oblasti u Leitomišlu, pročitanog na obdržavanoj pred sudb. stolom u P. proti njemu dana 17. prosinca 1878 glavnoj razpravi, do godine 1873 u Českoj jur više od dva puta radi kradje kažnjen bio

oštećeniku Ignjatu M. u jesen 1876 kukuruze u vrednosti od 17 for. 50 novč. bez privole posjednika svoje koristi radi uzeo i tim počinio zločinstvo kradje, označeno u §§. 171 i 176 II. a k. z., a kr. kot. sud u D. osudio ga je 30. siečnja 1877 br. 1773 ex 1876 samo radi prekršaja kradje (§. 297 toč. 3 k. p.);

b) što je osudjenik Ivan D. od dana spomenute osude kr. kot. suda u D. počinio četiri kradje, od kojih se svaka kao zločin kvalifikuje (i to noćju od 17. na 18. listopada 1877 provalom na štetu Petra L. u iznosu od 93 for.; noćju od 13. na 14. siečnja 1878 vrljike Petra L. u vriednosti od 15 for.; noćju od 23. na 24. ožujka 1878 na štetu Petra L. u iznosu od 30 for,; noćju od 30. na 31. 1878 u družtvu s Anom D· na štetu Marije O. u iznosu od 10 for. a. vr.), dakle kaznjivost djela usljed zastare još ugasla nije (§§. 227, 228 b. i 229 d. k. z., zatim §. 297 u savezu sa §. 296 k. p.)

S istih razloga predložilo je kr. drž. odvjetničtvo u P. 26. prosinca 1878 br. 1512 obnovu kaznenoga postupka proti istomu Ivanu D., što je isti oštećeniku Petru L. noćju od 13. na 14. siečnja 1877 tri voza vrljika vriednih 15 for. bez privole posjednika svoje koristi radi uzeo i tim počinio zločinstvo kradje, označeno u §§. 171 i 176 II. k. z. a kr. kot. sud u D. ga osudom od 19. ožujka 1878 br. 864 samo radi prekršaja kradje osudio.

Kr. sudbeni stol u P. zaključio je, da neima mjesta obnovi kaznenog postupka proti Ivanu D. radi kradje na štetu Ignjata M. i kradje na štetu Petra L. jer:

1. je svrha obnovi kaznenog postupka poglavito ta, da se na štetu

Digitized by Google

obtužbe izravna nepravda prvom osudom obtuženiku nanesena i odmjerena veća kazna novom osudom umanji, što bi u ovom slučaju protivno bilo, da se obnova dozvoli;

2. jer se obtuženi nalazi već u kazni dvogodišnje težke tamnice, dosudjene mu radi zločinstva kradje, to se taj slučaj predstavlja više da bi bio onaj u §. 259 k. p. navedeni;

3. jer neima autentičnih dokazala, da je obtuženi Ivan D. četiri puta radi kradje jur kažnjen bio, buduć u svjedočbi političke oblasti stoji samo, da je četiri puta sudjen bio, a ne da je i kazan pretrpio, što se neda predmjevati, jer je moguće, da je obtuženi utekao ili mu kazan oproštena, a po §. 176 II. a. k. z. zahtjeva se, da dotičnik bude upravo kažnjen;

4. napokon što se nije nadati znamenitom pooštrenju kazni prema osudi radi koje je Ivan D. sada u kazni, pošto je pri ovoj i onako već u obzir uzeto, da je Ivan D. jur 4 puta rad kradje kažnjen bio.

Proti tomu zaključku uložilo je kr. drž. odvjetničtvo p r i t u ž b u na kr. banski stol navadjajuć, da su uvjeti za obnovu kaznenog postupka:

a. da kaznjivost djela jošte nije ugasla usljed zastare;

b. da ima novih čina ili dokaznih sredstva, koja su vrstna sama po sebi ili u savezu sa prije izvidjenimi dokazi obrazložiti krivnju obtuženikovu (§. 296 k. p.);

c. da se pokaže, da je djelo zločin, a da je okrivljenik osudjen bio samo poradi djela kažnjiva, koje je doznačeno sudu kotarskom da o njem sudi (§. 297 br. 3 k. p.) Prema tomu nisu osnovani razlozi zaključka sudb. stola. A to se dokazuje ovako:

Prije svega označuju razlozi ti svrhu obnove kaz. postupka preuzko; svrha bo toga postupka jest, da substituiše osudi prvobitnoj, stojećoj na krivoj podlozi, novu popravljenu osudu, pa bilo, da se obnova imade na korist (§§. 294 i 295 k. p.) ili na štetu okrivljenikovu (§§. 293, 296 i 297 k. p.) dozvoliti.

Poziv na §. 259 k. p. za sad je preran, jer §. ovaj sadržaje uputu za odmjeru kazni, ako su po §. 304 br. 3 k. p. kašnje izašli na vidjelo razlozi sumnje — ne „novi čini“ izpravnije, „činjenice“ ili „dokazna sredstva“ §. 296 k. p. o kojem d r u g o m prije počinjenom djelu kaznjivom; u ovom slučaju samo netreba obnove kaz. postupka, već se može kaz. postupak po općenitih propisih povesti ili nastaviti (alineja 1. §. 304 k. p.)

U konkretnom pako slučaju mora biti istom dozvoljena obnova (§. 297 br. 3 k. p.), pošto se radi o činu, o kom već predleži pravomoćna osuda, pa tek onda, ako i kad stvar do glavne razprave pred sudb. stolom dodje, imati će se paziti na §. 259 k. p. i to u dva pravca:

Digitized by Google

prvo imat će se pri odmjerivanju kazne obzir na jur pretrpljenu kazan usljed osude, proti kojoj je obnova dozvoljena (§. 300 alin. 3 kp.), a drugo da se neće moći prekoračiti najveća kazan, odredjena u zakonu na težje kaznjivo djelo.

Istina, da se u svjedočbi kotarskoga satničtva od 19. rujna 1878 br. 114 kaže, da je Ivan D. radi zločinstva kradje četiri puta sudjen bio.

Priznavajuć da je ovo prema propisu §. 176 II. a. k. z. važno i da bi se sa jedinoga ovoga od razloga navedenih u napadnutom zaključku, ovostrani predlog odbiti mogao, kad se nebi dokaz o tom pružit mogao. Morala bi zaista čudnovata sreća služiti Ivanu D., da se od 4 dosudjene mu kazne barem dvie neovrše na njem; nu pošto sudb. stolu nedostaju autentična dokazala ob ovršenju kazni, to je trebalo iztražnomu sudcu po §. 298 k. p. naložiti, da ih pribavi; državnom odvjetničtvu nisu se takove sumnje porodile, stoga nije dobavu tih dokazala ni preporučivalo.

Nazor, da se neće moći djelo onomu osudjeniku po §. 176 II. a. k. z. u grieh upisati, koji se je ovrhi druge izrečene kazne uklonio, nečini se opravdanim ma da ga je Herbst izrekao. Čudnovato bi bilo da onaj, koji se je pokorio, te održao kazan, gorje prodje nego onaj, koji je ovrhu kazni bjegom osujetio.

Napokon razlog gore pod 4. navedeni nemože uplivati na dozvolu, odnosno odbiće predloga za obnovu, kad se ova na temelju ustanove §. 297 br. k. p. izreći ima.

Da su pak u istinu ono uvjeti za obnovu kaznenog postupka u konkretnom slučaju, koji su gore više iztaknuti, to je bjelodano dokazano u predlozih br. 1511 i 1512 ex 1878 drž. odvjetničtva.

Na ovu pritužbu izdao je kr. banski stol 18. ožujka 1880 br. 230 sliedeću rješitbu:

Riešavajuć izvješće od 31. prosinca 1879 br. 4294 o pritužbi kr. drž. odvjetničtva u P. proti zaključku kr. sudb. stola u P. od 13. prosinca 1879 br. 3795 ex 1878, kojim bje izrečeno, da se predlogu rečenog državnog odvjetničtva od 26. prosinca 1878 br. 1511 i 1512 za obnovu k. p. proti Ivanu D. udovoljiti neima, daje se tomu sudb. stolu na znanje, da je kr. banski stol s razloga, da u nazočnom slučaju predleže uvjeti za obnovu postupka; što kaznjivost djela nije jošte ugasla usljed zastare; zatim da ima novih čina i dokaznih sredstva, koja su vrstna sama po sebi ili sa izvidjenimi obrazložiti krivnju obtuženika (§. 296 k. p:) i napokon, jer se je pokazalo, da je djelo zločin, a da je okrivljenik osudjen bio samo poradi djela kaznjiva, koje je doznačeno sudu kotarskomu da o njem sudi (§. 297 toč. 3 k. p.); s razloga, da je Ivan D. posliednjom osudom kr. sudb. stola od 17. pro-

sinca 1878 br. 1687. 1688 radi tri puta počinjena zločinstva znatne kradje, akoprem prije toga jur 4 puta radi kradje kažnjen, posve blago sa 2 godine težke tamnice osudjen, a prema tomu da se je znamenitom pooštrenju kazni nadati:

obnašao, jer se predlog kr. državnog odvjetničtva opravdanim ukazuje, napadnuti zaključak preinačiti, te dozvoliti traženu obnovu kaznenog postupka proti Ivanu D. radi zločinstva kradje.

Kod proglasivanja ove banskostolne rješitbe nastade opet priepor, koje se osude rečenom banskostolnom rješitbom ukinutimi smatrati imadu, da li one dvie kr. kot. suda u D. ili i ona kr. sudb. stola u P. od 17. prosinca 1878 br. 1687, 1688 te je kr. sudb. stol u P. zaključio dne 17. travnja 1880 br. 1085, da se samo osude uvodno napomenute kr. kot. suda u D. kao napadnute, citiranom rješitbom kr. banskoga stola ukinutimi smatrati imadu, proti kojem zaključku je kr. drž. odvj. u P. opet uložilo pritužbu; na što je kr. banski stol rješitbom od 28. svibnja 1880 br. 5739 izrekao:

s razloga, da je obnova postupka radi prekršaja presudjenih po kot. sudu u D. tražena, a da osuda sudb. stola od 17. prosinca 1878 br. 1687, 1688 nije napadana; s razloga, da je banskostolnom rješitbom od 18. ožujka 1880 br. 230 zaključak kr. sudb. stola u P. od 13. prosinca 1879 br. 3795 ex 1878, kojim bje izrečeno, da se predlogu drž. odvjetničtva od 26. prosinca 1878 br. 1511 i 1512 za obnovu kaz. postupka proti Ivanu D. udovoljiti neima, preinačen, te tražena obnova kaznenog postupka dozvoljena, a prema tomu da nemože biti dvojbe, da se osude kr. kot. suda u D. dokidaju, obnašao je kr. banski stol zaključak sudb. stola potvrditi, a pritužbu kr. drž. odvjetničtva odbiti.

Priobćio J. G.

Književnost.

„Tumač mjenbenomu zakonu“ (zak. čl. XXVII. zajedn. sabora od god. 1876.) Napisao dr. Vilim Winter. 148 str. u 8ni. Zagreb 1882. Vlastitom nakladom. Ciena 1 for. 20 novč. a. vr.

U kratko vrieme pruža nam se po drugi put sgoda, da ocienimo razložbu mjenbenoga prava; prvi put dao nam je povod gosp. Andrija Gjorgjević, a sada nas potiče na to gospod. Winter gore navedenim spisom.

Gospodin pisac napisao je svoje djelce exegetičnim načinom, tumačeć mjenbeni zakon paragraf po paragraf, koji je kriepostan u iztočnoj poli monarkije. Mi ovaj postupak g. pisca odobravamo, ne doduše s razloga, koje on navodi u predgovoru već s toga, jer smo se i sami uvje-

Digitized by Google

rili, da ovakovo tumačenje zakona bolje odgovara našim okolnostim. Nu i kod ovoga sustava, osobito ako je knjiga namienjena obuci a ne samo praktičnoj uporabi, od potrebe je napose i temeljitije razviti pojedina načela nauke mjenbenoga prava, ako se ona i nedadu svesti pod kalup pojedinih paragrafa. To je ćutio, kako se čini, i sam gosp. pisac, jer veli u predgovoru, da je u niekih poglavjih pisao „sustavne razprave“ prije nego li se je upustio u samo tumačenje nauke. Neima stoga dvojbe, da je gosp. pisac imao nakanu napisati i izvan okvira exegetičnoga sustava „sustavne razprave“, ali toj svojoj nakani on ni malo zadovoljio nije; jer ne gledeć na uvod, za koji i sam gosp. pisac želi, da se neuzme pod strogu ocjenu, nemožemo nipošto smatrati za „sustavne razprave“ ono, što je g. pisac napisao o nebitnih potrebštinah mjenice, o prolongaciji, o intervenciji i o zastari, jer ne samo, da nam se te „sustavne razprave“ nečine od znanstvene vriednosti, već jer one stvar samu nimalo neizcrpljuju. U tih „sustavnih razpravah“ bila bi izmedju ostaloga ponajprije dužnost g. dra. W., da nam raztumači Thölovu teoriju o naravi mjenice, koju je on posve usvojio. Ovaj propust uzrokom je, da je njegov spis u mnogih točkah nerazumljiv osobito za početnika, koji će biti uvjek u smetnji kad bude u knjizi čitao: „naledja je nova mjenica“, ili „prihvatnim ugovorom stvara se nova samostalna mjenica, koja se samo sadržaju tezice pridružuje“. Thölovu teoriju imao je gosp. pisac jasno razložiti u uvodu; a mogao je to tim lagljе učiniti, jer mu napokon nije trebalo, nego prevesti iz Thöla dotične paragrafe. A kad toga nije učinio bilo bi sgodnije, da u obće nije usvojio ni jedne teorije, kao što to čine mnogi pisci.

O literaturi mjenbenoga prava nespominje gosp. pisac skoro ništa, već samo u predgovoru nabraja pisce onih djela, koja je rabio u svom radu; nu točan naslov naznačuje samo za Thöla, Blaschkea i Kitku. I kod toga nabrajanja je g. pisac nepodpun, jer sudimo, da pisac mjenbenoga prava nebi smio mimoići ni Haimerla ni Theumanna, koji su exegetičnom metodom pisali komentare austrijskoga mjenbenoga prava, ni Hartmanna ni Borchardta, koji pružaju liep materijal svakomu piscu. Nu sudeć medjutim po samom spisu, gosp. pisac rabio je, čini mi se samo Apathya i Thöla, a gdjegdje mjenbeuo pravo Blaschkea i Kitke.

Budući da je g. dr. W. vješt jeziku magjarskom, pripomogao bi bio znatno tumačenju našega mjenbenoga prava, da je što više i što podpunije citirao pojedina mjesta iz obrazloženja k osnovi mjenbenoga zakona i iz zapisnika o razpravi te osnove; nu u cielom svom spisu neima niti riečce o tom. Gospodin pisac bio bi stvari mnogo više ugodio, da je mjesto posebnoga tumača jednostavno priredio prevod odnosnoga obrazloženja i dotičnih zapisnika, ili da je pojedine paragrafe tu-

Digitized by Google

mačio samo po tom obrazloženju i po tih zapisnicih, kao što je n. p. tumačio Makower njemački trgov. zakon.

Ja sudim, da bi pravnički krugovi gosp. piscu bili za taj trud osobito zahvalni, a napose bi mu hvalio podpisani recenzent, koji neumije magjarski te se u svom radu nemože služiti timi materijali. Isto tako pogriešio je g. pisac što nije točno citirao ni Apathya, te što nije ni spomenuo drugih komentatora, koji su pisali samo na magjarskom jeziku tumač našem mjenbenom zakonu kao što dr. Ploser, dr. Mutschenbacher i Stefan Takacs. Za nas sve, koji neumijemo magjarski, ti su spisi terra incognita, a bila je zadaća g. Wintera, da nas s njimi upozna; nu čini se, da je i njemu to polje nepoznato premda je vješt jeziku magjarskomu.

Što se tiče samoga tumačenja pojedinih ustanova zakona, priznati nam je iskreno, da s više razloga nismo voljni razglobiti Winterov „tumač“, ali se nadamo, da ćemo imati prilike drugom sgodom potanko se osvrnuti na pojedina mjesta. Za danas nam je ponajprije iztaknuti bludnju, u kojoj se je gosp. pisac nalazio pogledom na pravnu narav hrvatskoga teksta mjenbenoga zakona. On smatra taj tekst samo hrvatskim prevodom, dočim mu je magjarski text izvornikom; faktično biti će po svoj prilici tako, ali juristično ovaj nazor nije korektan, jer je po nagodi originalom za nas hrvatski, a ne magjarski tekst zakona. Da je gosp. pisac ovu okolnost imao pred očima možebiti se nebi bio upuštao gdjegdje u popravak hrvatskoga teksta samoga zakona, nastojeć da tobože hrvatski prevod izpravi napram magjarskomu izvorniku. U tom svom poslu bio je g. Winter nesretne ruke; tako n. pr. umah u §. 1. tvrdi, da prva točka prevoda neodgovara izvorniku, te da bi mjesto: „pasivnu mjenbenu sposobnost ima svatko, t k o s e p r a v o v a l j a n o m o ž e o b v e z a t i p o g o d b o m“, ova točka po izvorniku magjarskom imala glasiti: „ . . . . t k o m o ž e s k l o p i t i p r a v o v a l j a n i h u g o v o r a, k o j i m i p r e u z i m a k a k a v t e r e t“. Bilo bi bolje, da se je gospodin pisac kanio ovakovoga izpravljanja. Možebiti ga je na to navela okolnost ona, što mu nisu posve jasne ustanove nagode, ili što nije sasvim prodro u duh i smisao tih ustanova, jer inače neznamo kako je mogao gosp. pisac citirajuć nagodu citirati čl. XXX. 1868, t. j. zakon magjarski, a ne čl. I. 1868 hrvatskoga sabora.

Čitav spis gosp. Wintera učinio je na nas utisak, kao da si gosp. pisac nije dosta na srce stavio poznatu mu izreku „nonum prematur in annum“ premda u uvodu tvrdi, da je njegova radnja „plod dugotrajnoga rada“. Uz to mislimo, da se je pisac u drugoj polovini svoje radnje odviše žurio, da ju čim prije kraju privede, jer u ovom razdjelu pojedini paragrafi ili nisu nikako protumačeni ili samo površno. Tako n. pr. neima za §§. 68 i 69 nikakova tumača, a propisi o zastari, o pravih

Digitized by Google

mjenbenoga vjerovnika, o zakonarstvu inozemskom, o manjkavih podpisih, o pravu založnom i priuzdržnom itd. odviše su kratki, te usljed toga nepodpuni i u mnogom nejasni.

Gornja okolnost bila je po svoj prilici razlogom, da je gosp. pisac stavku treću, (a ne drugu kako on veli na str. 13.) §. 1, koja govori o čl. 23. 1874 ugar. sabora, t. j. o punoljetnosti žena, protumačio tim, što tvrdi, da ovaj zakon vriedi samo u Ugarskoj, pak da se je s toga čitava ta stavka mogla izostaviti. Da je gosp. pisac temeljitije mislio, on bi bio upravo u ovoj alineji našao povoda, da razmišlja, nezabtieva li se po duhu našega zakona za mjenbenu sposobnost fizična punoljetnost s jedinom iznimkom označenom u stavci drugoj; on bi nadalje solidarnost obveze mjenbenih obvezanika (str. 72.) bio i jasnije i obsežnije razložio, te bi bio tim izbjegao tvrdnji, da je obveza izdatnika (str. 26) i indosanta (str. 27) subsidiarna, dočim s druge strane na strani 73. tvrdi, da je obveza svih obvezanika mjenbenih solidarna; mi slutimo, što je pisac mislio pod obvezom subsidiarnom, ali onaj, tko knjigu njegovu za nauk rabio bude, on će se smesti ovakovimi tvrdnjami, koje nisu ničim opravdane. Da je gosp. pisac kod pisanja ovoga spisa temeljitije i dublje mislio, nebi nadalje bio prepustio spomenuti vrieme, po kojem valja prosudjivati mjenbenu sposobnost mjenb. obvezanika; on nebi bio napisao, da kod tezica vlastitih izdatnik sama sebe pozivlje, da mjenicu plati (str. 21); on nebi bio (str. 61) uztvrdio, da je na mjenici označena svota čim se digne protest svota zavratna a ne mjenbena; on nebi bio rekao, da se prosvjed mora dignuti u stanu ili poslovnici tezovnika; on nebi bio opetovano izjavio, da je izdatnik stvoritelj mjenice (str. 66), jer tom izjavom ruši Thölovu teoriju, a prislanja se uz Kuntzeovu teoriju o kreaciji; on nebi bio napisao (str. 53), da su mjenice koje glase na stanoviti rok poslje vida jedine, za koje zakon nalaže, da se imadu svakako za prihvat predočiti; on nebi bio spomenuo, da je notifikacija potrebit uvjet za sačuvanje zavratnih prava isto onako kao što prezentacija i protest (str. 69), te onda umah naveo, da ta ista notifikacija nije tako važna, te da njezinim propustom nije alterirano pravo na mjenbenu svotu itd.

Mi dopuštamo, da bi gospodin pisac svoj zadatak bio možebiti bolje riešio, da nije imao silnih neprilika s hrvatskim jezikom; tako čitamo u njegovom tumaču: naledjovanje, hotomičnost, pokrića dati, protezuje se, ukradne, mimoidjen, što nuka njega na to itd. A što da reknemo o hrvatskoj stilistici? — Gospodin je pisac pogriešio kad je prevadjao mnoge izraze, koje nije trebalo prevoditi kod zakona, koji je od internacijonalne važnosti, kao što je zakon mjenbeni, a najviše se je prenaglio tim, da je u obće išao pisati knjigu, dok nebude podpuno

Digitized by Google

vješt jeziku; ovaj korak mogao bi mu se oprostiti samo onda, da nam je pružio djelo osobite znanstvene vriednosti; nu njegov tumač to nipošto nije; nadamo se, da će gosp. pisac biti tako uvidjavan, te sam to priznati, premda je po uvodu u svoj spis uvjeren, da objektivna kritika njegovom djelu neće moći poreći, da je ono samostalni i neodvisni znanstveni proizvod.

Ovom sgodom budi nam slobodno g. piscu savjetovati, neka prije nego li u samostalnih djelih nastavi svoj rad na literarnom polju napiše po koju manju razpravu, te neka tim putem prije omjeri sile svoje i snagu svoju. Mi vidimo u gospodinu piscu i dara i volje, te upravo zato želimo, da se ovako pripravi za daljnji rad. Ovo budi bez zamjere rečeno.

Da se medjutim gosp. pisac neodvrati od nauke, kojom je pošao, preporučamo pravničkim krugovom, da ga podupru u njegovom nastojanju tim više, jer je njegovo djelce svjetlo ugledalo vlastitom nakladom.

Prije nego zaključimo ovu ocjenu moramo spomenuti, da je gospodin pisac posvetio svoj spis presv. g. dr. Marijanu Derenčinu kao odličnomu poborniku na polju pravne znanosti, a zatim da je na kraju dodao tekst mjenbenoga postupnika t. j. naredbu ministarstva pravosudja od 25. siečnja 1850.

Dr. **Fran Vrbanić.**

Zakonodavna radnja Srbije u god. 1881.

Legislativna radnja bila je u ovoj godini skoro u svih polih velika i značajna. Samo u oblasti privatnog materijalnog prava nije ništa učinjeno, ma da je potreba reforma, koja baš na ovom polju postoji, vrlo osjetna.

Od zakona, koje je srbska narodna škupština rešila u toku ove godine, a za zakansku periodu 1880, dobili su vladalačku sankciju sliedeći zakoni:

I. Gradjansko-pravni zakoni. 1. Zakon o izmjenah i popunah u zakonu o sudjenju i o zakonih, po kojih će se suditi u prisajedinjenih priedelih, — od 21. Januara.

2. Zakon o sudijah, — od 9. Februara.

3. Izmjene i dopune §§. 242, 243, 244 i 255 u zakonih o postupku sudskom u gradjanskih parnicah, — od 8. Marta 1881.

4. Zakon o dopunah §. 17 u zakoniku o postupku sudskom u gradjanskih parnicah, — od 4. Aprila.

II. Upravni zakoni. 1. Zakon ob uvodjenju u život za oslobodjene i prisajedinjene prediele zakona po struci političkoj, — od 20. Marta.

Digitized by Google

2. Zakon ob izmjenah u uredbi mehanskoj od 31. Marta 1861 i ob dodatku k uredbi o kafanah od 25. Maja 1864, — od 30. Marta.

3. Zakon o primanju konvencije o razmjeni poštanskih amanetnih pošiljanja bez označene vriednosti, zaključene izmedju Srbije i raznih drugih zemalja, — od 5. Aprila.

4. Zakon ob izmjeni poslednjeg stava 2. točke riešenja od 20. Aprila 1859 o plati telegrafista i postavljanju privremenih telegrafista, — od 5. Aprila.

5. Zakon o troškovih upravnih vlasti i njihovih služitelja, — od 5. Aprila.

6. Izmjene i dopune zakona o podpori vojnih invalida, — od 6. Aprila.

7. Zakon o dopunah §§. 2 i 9 u zakonu o suvozemskih javnih drumovih od 15. Aprila 1864, — od 8. Aprila.

8. Zakon ob ustrojstvu zvanične statistike, — od 8. Aprila.

III. Financijski zakoni. 1. Zakon o izmjenah i popunah u zakonu o davanju novaca pod interes iz kase uprave fondova, — od 16. Marta.

2. Zakon ob izplati unutrašnjega zajma i rekvizicija, — od 2. Aprila.

3. Zakon o taksah, — od 3. Aprila.

4. Zakon o redovnih državnih razhodih i prihodih za računsku godinu 1881, — od 8. Aprila.

5. Zakon o krčmarini, — od 20. Maja.

6. Zakon o taksi od dućana, — od 22. Juna.

7. Zakon o trošarini na duvan, — od 23. Juna.

IV. Prosvjetni zakoni. 1. Zakon o narodnoj biblioteci u muzeju, — od 19. Marta.

2. Zakon ob izmenah i popunah u zakonu ob ustrojstvu gimnazija od 16. Septembra 1863, — od 19. Marta.

3. Zakon o nadziranju škola, — od 21. Marta.

4. Zakon o prirezu za glavni fond školski, — od 31. Marta.

5. Zakon ob ustanovljenju učiteljske škole u Nišu, — od 31. Marta.

6. Zakon ob izmenah i nadopunah zakona ob učiteljskoj školi, — od 31. Marta.

7. Zakon ob učiteljskih platah, — od 31. Marta.

V. Sanitetski zakoni. 1. Zakon ob uredjenju sanitetske struke i o čuvanju narodnog zdravlja, — od 30. Marta.

2. Zakon o zaštiti od stočnih zaraza u obće i o merah za ugušivanje tih zaraza, — od 30. Marta.

3. Zakon o zaštiti od govedje kuge i o ugušivanju te zaraze, — od 30. Marta.

Digitized by Google

Borba za pravo.

Kritička analiza Iheringova djelca pod istim naslovom. Piše odvjetnik dr. Živko Gojković.

(Nastavak.)

Prelazeć na borbu za pravo kao dužnost prema družtvu, razpravlja pisac podrobno odnošaj subjektivnoga prava prema objektivnom te dolazi do rezultata, da nestoji doslovce obće mnenje o tom odnošaju, kao da je subjektivno pravo ili ovlaštenje pojedinaca, stališa itd. skroz odvisno od postojećega pravnog reda; to mnenje u toliko nestoji, što je i pravni red ili pravo u objektivnom smislu takodjer odvisno od subjektivnoga prava; napose vršenjem odnosno čuvanjem subjektivnih prava daje se pravnom redu tek pravi život, a zanemarenjem onih prava u cielosti ili dielom izumire pravni red ili barem pojedini pravni instituti. Veoma je značajno, kada rimski pravnici kod načina utrnuća prava navadjaju i zaborav (desuetudo). Kod javnog i kaznenog prava postavljeni su organi, koji se brinu zato, da se pravni red uzdrži, ali kod privatnog prava sve je prepušteno inicijativi ovlaštenoga: od njegovoga interesa i pravnog osjećanja zavisi, hoće li se na privatnopravnom polju postojeći pravni red održati ili će se nemarom i ravnodušnošću ukočiti i ukinuti.

Vraćajuć se na svoj primjer o bjegu vojnika iz bitke, pisac dalje argumentira, da u borbi za privatno pravo svaki gradjanin pored promicanja vlastite svrhe ujedno vrši funkcije dobrovoljnog ovlaštenika države naprama obligatnoj funkciji državnog činovnika u javnom pravu; tim načinom nebrani on samo svoj interes i pravni red kao idealno dobro, za koje se oduševljava — nego ujedno obavlja baš sa praktičkoga gledišta veoma koristan posao; suzbijajuć u svakom svojem pravnom poslu nepravdu, svaki pojedinac, i onaj koji od autoriteta zakona zazire, doprinaša k tomu, da se pravni red učvrsti. Kada naprotiv

Digitized by Google

svaki pojedinac svoje pravo napušta — drzkost otme mah, ovlašteni gradjani postaju u obrani pravi strašljivci, pravni red omlitavi, a posljedice su nepregledne: obrana prava postaje sve teža i mučnija, konačno gradjaninu nepreostaje drugi izbor nego: ili se za obranu svojih prava mučenički žrtvovati ili se — seliti. Za takovo pravno stanje pada odgovornost u manjoj mjeri na one, koji na pravni red napadaju, nego na one, koji to dopuštaju.

Borbom za vlastito pravo vrši se dužnost prema družtvu; kada država radi obrane od spoljašnjeg neprijatelja sudjelovanje svih gradjana kao dužnost propisuje, i kada se bjeg u toj obrani smatra izdajstvom, zar je drugčije u borbi proti unutrašnjem neprijatelju? Nije dovoljno za razvitak pravnog reda, da sudija od jutra do mraka sjedi na svojoj stolici, i da policija svoja vriebala izašilje na sve strane, nego je dužan svaki sudjelovati u tom poslu; dužan je to činiti već stoga, što uživa blagodati pravnog reda, pa neka i svaki pripomogne, da se važnost zakona učvrsti. Tim načinom svaki gradjanin sam sebe uzdiže, on vraća zajam družtvu i postaje suradnik na polju svenarodnog poslovanja. Tu ništa nesmeta što svaki neshvaća važnost tog svojeg djelovanja; moralni svjetski red tako je veličanstveno ustrojen, da iziskuje i prima usluge i onih stvorenja, koji ga neshvaćaju. U brak se stupa iz raznih motiva nizkih i plemenitih, ali svi faktično stupaju u brak, a tim ujedno podržavaju tu skroz etičnu instituciju; u parnicu se mnogi iz koristoljublja mnogi od prkosa upuštaju, ali svi ti isto tako doprinašaju održanju pravnog reda kao i onaj, koji se upušta u parnicu iz čistog pravnog čuvstva. Na prigovor, da u pravnom životu nitko tako neshvaća zadatak gradjana, i da nitko nepodiže parnice radi pravne ideje, te da takove nazore jedino pravni filozofi njeguju — odgovara pisac, da pravna povjest i posmatranje samog suvremenog pravnog života protivno potvrdjuje. Popularna tužba kod Rimljana po svojem pojmu nije ništa drugo nego izljev čistog pravnog čuvstva, te posve izključuje osebnu korist; danas neima te institucije, al zato možemo veoma često opaziti, kako je pri očevidnoj nepravdi ovaj ili onaj do

Digitized by Google

najveće ljutine i užasa ogorčen; to ogorčenje nije ništa drugo, nego izljev čistog svakom usadjenog pravnog čuvstva; on imade iste blagodatne posljedice u okuženom zraku družtvenog pokvarenog života, kao lietna burna nepogoda za fizični zrak.

Istina je, da često pojedinac podlegne u sukobu sa nepravdom, koja je kadkad poduprta samim zakonom, i onda mu preostaje dvoje: ili da svojem uvriedjenom pravdoljublju oduška dade djelom, koje važi kao protuzakonito — ili da nemoćan padne pod krvavimi ubodci nepravde. Samovlastno zadovoljenje svojeg pravdoljublja mimo postojećeg pravnog reda i u sukobu sa istim, to se često pojavlja u srednjem vieku, kada je država bila nemoćna; odtuda tajno i tajinstveno kazneno sudstvo bez obzira na državno sudstvo, odtuda bojevi medju pojedimi plemići sa dopuštenjem države; i danas kojegdje postoji običaj krvne osvete i skoro svuda u civilizovanom svietu dvoboj, sve to jasno dokazuje, ne samo čin uvriedjenog pravdoljublja, nego i to, da postojeće zakonarstvo nije kadro svestrano zadovoljiti narodno pravdoljublje, te da sa ovim u sukobu stoji. Tko se upusti u dvoboj odnosno krvnu osvetu, podpada pod kazneni zakon; tko se nebije i nesveti, podpada pod sramotu od strane jednomišljenika, koja je isto tolika kao sramota od kazni.

Pisac preporučuje njegovanje pravnog osjećanja kao najviši zadatak političke pedagogike. U zdravom i čilom pravnom osjećanju imade država najizdašnije vrelo vlastite snage; satiranjem tog osjećanja otvaraju se širom vrata despotizmu, naprotiv snaženjem istog uzdiže se snaga države. Osjeguranje materialnog prava čvrstimi i jasnimi zakoni, ukidanje svake zakonske ustanove u svih granah uprave, kojom se pravno osjećanje vredja, učvršćenje neodvisnosti sudstva, usavršenje propisa o sudbenom postupku: sve to više vriedi za snaženje države, nego ma kakovo povišenje vojničkoga proračuna. Pisac mnije, da slične popravke u državnoj upravi zavesti valja već radi udjelotvorenja ideje prava bez obzira na praktičke koristi; no baš sa gledišta praktičnog državnika, koji neuvidja šta je to ideju pravde udjelotvoriti, mora se priznati, da snaženje pravnog

Digitized by Google

osjećanja prednavedenim načinom donosi sobom očevidne koristi — jer su ideja pravde i državna korist medjusobno nerazlučne.

Pri koncu pisac stavlja sebi pitanje: da li i u koliko današnje privatno pravo u zemljah, gdje mu rimsko pravo podlogom služi, odgovara onom zahtjevu, što se nanj staviti mora u smislu njegovog obrazloženja?

Pisac odlučno odgovara: ne. U današnjem privatnom pravu posve manjka idealizam, jer se na pravno osiećanje baš nikakav obzir neuzimlje. Privatno pravo danas je istovjetno sa materijalnom vriednosti, jedina iznimka, uvrieda časti, danas se već broji u kazneno pravo. Nije dovoljno, da kogod svojoj pravnoj obvezi zadovolji, nego treba, da on jošte dade zadovoljštinu uvriedjenom; kao što se nezadovoljavamo, da tat ukradenu stvar povrati, tako i u privatnom pravu dužnik, koji zajam poriče, ugovorač, koji ugovor samovlastno ruši, depositar i ovlaštenik, koji zlorabi povjerenje — svi oni vriedjaju zlom nakanom pravno osjećanje — dužni su dati zadovoljštinu. Ali i bez te zadovoljštine podieljeno je u današnjem pravnom životu sunce i vjetar veoma nejednako izmedju parbenih stranaka. Jedna u najboljem slučaju dobiva ono, što je njezino i bilo, a druga u najgorem slučaju gubi ono, što nije njezino ni bilo. Neznači li to izazivati na laž i nagradjivati prevaru?

Pisac se vraća na privatno pravo Rimljana, te izpitujuć kako se ponaša to pravo prema objektivnoj i subjektivnoj nepravdi i dieleć rimsko pravo u tri perioda: najstarije, srednje i najkasnije — dolazi do tog rezultata, da je u najstarijem periodu narod imao toli silno pravno osjećanje, da nije kadar bio razlikovati objektivnu od subjektivne nepravde, te je sudac redovno osim merituma jednu ili drugu stranku osudio na novčanu globu, koja je bila ili unapried medju strankami u vidu obklade (sacramentum) utanačena, ili je sudac diktirao svotu u iznosu jednog aliquotnog djela prieporne vriednosti, koja se je svota često povišavala do mnogostrukog iznosa te vriednosti.

U srednjem periodu strogo se luči objektivna nepravda od subjektivne. Kod prve se dosudjuje jedino prieporni predmet, kod druge se ujedno konstatuje, na kojoj je strani obiest, te

Digitized by Google

se ona strogo kazni dosudjenjem novca za korist protivnika. Ovakovo pravno stanje piscu najvećma godi, zaoto on nalazi veliki nazadak u trećem periodu, koji se sa Justinianom počimlje; tu se ustanova pravne zadovoljštine malo po malo posve gubi, te se prelazi prema najstarijem periodu u protivan extrem: nepravi se razlika izmedju objektivne i subjektivne nepravde, nego se u svakom slučaju postupa kao da predleži objektivna nepravda t. j. dosudjuje se prieporni predmet i ništa više. U tom pravu vlada neobična blagost i čovječnost — ali svagda na štetu istinske pravde, jer se poklanja jednom ono, sto se otima od drugog; napose se u zaštitu uzima dužnik na štetu vjerovnika.

Današnje je privatno pravo ponajviše postalo uplivom učenjaka, dočim su ostali faktori, koji su u ravnoj mjeri na sudjelovanje pozvani kao: narodno pravno osiećanje, sudstvo i zakonodavstvo, manje više ograničeni ili posve izključeni bili. Presadjeno od tudjeg naroda po učenjacih stupilo je ono odmah s početka u vrtlog sukoba izmedju shvaćanja i kopiranja onog historičkog prava, kakovo je doista nadjeno, i izmedju potreba života, koje sobom donosiše, da presadjeno pravo bude narodnom životu srodno, te da se onim potrebam organički priljubi i sraste. Osim toga vrše ga učeni sudci, koji stoje pod tutorstvom učenjaka, umjesto da imaju nadmoćje nad cielom pravnom materijom, stojeć izključivo na stanovištu izkustva. Posljedice neizostaše: narod danas nerazumie svoga prava ni pravo naroda.

Konačno pisac u današnjem privatnom pravu ističe dvie velike mahne; prvo je često spomenuto manjkanje idealne strane u pravu, jer se privatno pravo identificira sa novčanom vriednosti. Pisac ističe više primjera, kako se može čovjeku velika nepravda učiniti, koja nepodpada pod kazan, ali se u novcu izračunati neda; naši sudovi (u zemljah, gdje se po rimskom pravu sudi) za takovu nepravdu nedosudjuju ništa, dočim francezki sudovi u sličnom slučaju na tisuće franaka u ime odštete dosudjuju; razlog jednom i drugom postupku nalazi pisac u tom, što se prvi u smislu svojeg zakona na momenat krivnje u privatnom pravu nimalo neosvrću, a drugi se u punoj mjeri osvrću.

Digitized by Google

Druga je velika mahna dokazni sustav u gradjanskoj parnici. Naše zakonodavstvo na sto načina štiti krivca u privatnom pravu, a osobito u materiji štete, te se ovdje mora nehotice kliknuti: težko tužitelju, a blago tuženiku!

Isto tako kao što se danas u privatnom pravu krivac u zaštitu uzima i obrana prava oteščava, ovladalo je u prošlom a donekle i u sadašnjem vieku (u Njemačkoj) pravno uvjerenje kod učenjaka kriminalista, da je pri kazneno-pravnom napadaju na osobu i imetak — uvriedjenom posve zabranjeno sebe zaštititi ma kojim načinom, kojim bi napadač povriedjen biti mogao; — u kratko pravo samoobrane nije se pripoznavalo. Izuzimajuć vojničke častnike i plemiće, oni učenjaci učiše, da svaki pri napadaju bježati mora, te da nipošto nesmije osobu napadačevu ozlediti; stroge kazni bijahu u nauci preporučene, pa i u zakonodavstvu poprimljene za svaki prestup te zabrane; prema težini i posljedicam udarca proti napadaču nanešenog mogao je napadnuti i na smrt osudjen biti. Osobito je to važilo pri napadaju na imetak, jer — veljahu — imetak je dobro naknadivo, a tjelo zdravlje i život zločinca jesu dobra nenaknadiva; napadnuti i opljačkani za sva vremena imade na ukradenu ili otetu stvar pravo vlastničtva, koje potjerati može tužbom (rei vindicatio)! Kod takovih pravnih nazora nije čudo, što je istodobno u političkom životu zavladala bila krajna apatija i kukavština kod Njemaca!

Našao se je ipak jedan njemački filozof, koji je takovo pravno stanje kušao unutar svojeg filozofijskog sustava opravdati. Herbart naime mnije, da je popuštanje pri pravnoj uvrjedi posljedica čovjeku prirodjena miroljublja i mržnje proti kavgi. Pisac upozoruje, da taj filosof mjeri pravne odnošaje mjerom estetike, koja nesmije imati na pravo baš nikakvog uticaja; ako je slobodno estetične pojmove sravniti sa pravnimi, pisac suprot onom filozofu ozbiljno tvrdi, da je borba za pravo do skrajnosti baš takav pojav, koji se sa gledišta estetike svakom dopasti mora. Svjedok je tomu ciela književna i umjetnička poviest, koja nas uči, da su najstariji klasični umotvori na polju književnosti i umjetnosti posvećeni slavi bojeva i junaka.

Digitized by Google

Herbart bi bolje pogodio bio, da je pravo ocienio sa gledišta etike, koja borbe ne zabacuje, nego ju preporučuje — te bi i on došao do uvjerenja, da je borba vječiti rad na polju prava, te da nije osamljena ekonomička maxima: „u znoju lica svojeg moraš jesti hljeb svoj“, nego da u ravnoj mjeri važi i druga maxima: „u borbi moraš tražiti svoje pravo.“

B. Opazke. Ihering se poglavito bavi privatnim pravom, jer ovo po svojoj naravi pruža najbolju priliku za razvitak osobne eneržije u obrani prava, zato ćemo se i mi, prateć misli piščeve kritičkimi opazkami, kod te grane ponajviše zaustaviti. Za najvažniju od gore iztaknutih misli piščevih smatramo mnienje njegovo o nagodi u gradjanskoj parnici. Tom je predmetu skoro izključivo posvećena predležeća knjižica, jer je ovoj „borba za pravo“ ne samo naslov i geslo, nego i glavno načelo, kojeg dokazivanje zauzima većinu sadržine tog spisa; tko govori o borbi i za borbu, nemože premučati nagodu, zaoto i naš pisac morade istim žarom suzbijati sklonost k nagodbi, kojim vojuje za borbu. Pisac se u predgovoru svoje knjige svečano ogradjuje proti podmetanju kao da on posve i bezuvjetno nagodu zabacuje; ali je u tekstu svojeg djela posve jasno razložio kako misli o nagodi, zaoto je ona ograda suvišna bila. Kako napred gore navedosmo, pisac strogo luči objektivnu od subjektivne nepravde, te samo kod prve vrsti odobrava dapače preporučuje nagodu kao najbolji način okončanja parnice; naprotiv kod subjektivne nepravde nagodu sasvim zabacuje, te u koliko u njoj leži u manjoj ili većoj mjeri popuštanje od svojeg prava — pisac ju naziva kukavštinom, i nagadjajuću se osobu kukavicom, jer napuštajuć svoja prava podkapa koren svojeg vlastitog moralnog obstanka i ujedno pripomaže, da se pravni red na štetu i propast družtva zamlitavi i posve sruši. Pisac daje ujedno i jasnu karakteristiku izmedju objektivne i subjektivne nepravde, te kod prve predpostavlja dobru vjeru parbenog protivnika, kod druge zlu vjeru; no pisac posve temeljito opaža, da za parbenu stranku, koja nalazi, da je u punom pravu, te se promišlja, hoće li ili neće nagodu sklopiti sa protivnikom, nije dovoljno, da svi spoljašnji znaci pokazuju, da se posljednji doista nalazi u

Digitized by Google

dobroj vjeri, nego tu sve zavisi od subjektivnog uvjerenja samog uvriedjenog o protivničkoj dobroj vjeri; može dakle moj protivnik pred sudom prizivati boginju pravde, peruć sebe kao posve nedužna, dapače doista biti pred cielim svietom nedužan — čim sam ja iz njegovog vansudbenog držanja crpio uvjerenje, da je on objestni parničar, ja ga stavljam u jedan razred s onim protivnikom, koji pred sudom otvoreno o meni predbacuje, da su moji navodi posve neistiniti. Kao primjer subjektivne i objektivne nepravde navadja Ihering zajam utuženi proti živom dužniku i proti njegovoj ostavini; kada moj dužnik otvoreno poriče, da je on od mene što uzajmio, on je u mojim očima laža, i s njim se nipošto u nagodu upustiti nesmijem; no utužim li ja zajam proti ostavini dužnika, i nasljednici taj zajam dotle nepriznaju, dokle ja to nedokažem, onda oni meni čine objektivnu nepravdu, jer uvjetno priznavaju dužnost zajam meni povratiti, ali ištu dokaza. S njimi mogao bih se po piscu u nagodu upuštati; doznam li ja pak, da nasljednici veoma dobro znadu za taj zajam, pa ga ipak pred sudom poriču, oni su za mene objestni parci, čine mi subjektivnu nepravdu, i ja se s njimi nikako nagoditi nesmijem. Tako misli naš pisac.

Mi taj nazor o nagodi smatramo pogriešnim, te držimo, da je ono samo pravilan postupak, kada parbena stranka ili vodila do kraja parnicu ili se nagadjala sa protivnikom, u svakom pojedinom slučaju polazi jedino sa gledišta vlastite koristi, isto tako kako to čini svaki čovjek u privredi i prometu. Protivni postupak ne samo da škodi samoj pravnoj osobi, nego posredno i družtvu. Mi ćemo to malo niže pokušati dokazati; nego ćemo najprije da sa praktičnog gledišta razsvietlimo domašaj piščeve izreke o dopustivosti nagode i da ocjenimo, u koliko su njegovi nazori izvedivi. Kad uzmemo na oko svakidašnji pravni život, lahko se možemo uvjeriti, da se riedko dogadja, da parnicu vode obie stranke u čistom uvjerenju, da imaju puno pravo; još se redje dogadja, da je jedna stranka o svojem protivniku uvjerena, da parnicu u dobroj vjeri vodi; i tako bi trebalo po nazorih pisca samo veoma malen broj parnica okončati nagodbom,

Digitized by Google

a ogromnu većinu, već radi učvršćenja pravnog reda do krajnosti voditi.

Da uzmognemo pokazati iz praktičkog života, kako se riedko vode parnice, u kojih predleži Iheringova „objektivna nepravda“, razdielit ćemo sve gradjanske parnice, kakve se faktično vode, po priepornom momentu u dvie vrsti: prva vrst predleži, ako je prieporan sam zakon, pri čem se sporazumno po obih stranka pripoviedani dogodjaj, iz kojeg iste izvadjaju razne posljedice, pod različite ustanove zakona subsumira, naravno svaka stranka pod ustanove po nju povoljnije, ili se u obće onaj pripoznati dogodjaj neda pod različite ustanove subsumirati, nego samo pod jednu, ali se priepor sastoji u tom, da svaka stranka tu zakonsku ustanovu tumači načinom, koji je po nju povoljniji. Tu vrst parnica nazvat ćemo za razliku od dojduće vrsti načelnom parnicom. Kod druge vrsti same ustanove zakona posve su jasne, a kao takove po obih strankah priznate: no priepor se u tom sastoji, što obie dogodjaj, iz kojeg svoj pravni zahtjev izvadjaju, različito pripoviedaju tako, da se unapried predviditi može, da će ona stranka parnicu dobiti, čiji navodi istinitimi pronadjeni budu. Ovu posljednju vrst možemo, za razliku od prve, nazvati kazni sličnom parnicom. Dogadja se u pravnom životu, da je istodobno i pravno načelo (zakonska ustanova) i sam historički dogadjaj medju strankami prieporan, no to je prosta konbinacija obadvijuh vrsti parnica; oglušni i mandatski postupak, kada nesliedi prigovor ili opravdanje izostanka sa ročišta, nemogu se takodjer smatrati zasebnom vrsti parnice, jer u istini tu ništa prieporno nije, nego se tužba izpostavlja kao prvi korak ovrhe.

Sravnimo li sada obie te vrsti sa karakteristikom Iheringovom, koju je za razlikovanje objektivne i subjektivne nepravde, dakle i za dopustivost i nedopustivost nagode postavio — onda moramo doći do sliedećih pojava:

U kazuističkoj parnici kani se jedan te isti dogodjaj u posve protuslovnoj slici predstaviti; predstavljajuć, da obie stranke imaju znanja o dogadjaju, pa uvaživ, da je jedna samo istina, dakle, da se nije mogao onaj dogodjaj i zbiti i nezbiti, i da se

Digitized by Google

nije mogao istodobno zbiti i ovako i onako — mora se priznati, da u sličnoj parnici svagda (? Ured.) jedna strana hotimice stvar izvrće, dakle vodi parnicu objestno. Može se doduše dogoditi, da svaka stranka crpi svoje znanje o dogodjaju iz vlastitog ali pogriešnog čulnog opažanja (vizije, halucinacije itd.), no to su ne samo riedki slučajevi, nego se redovno mogu kontrolirati i rektificirati, t. j. prvobitna bludnja dade se lahko saznati, pa i znanje o samom dogodjaju lahko izpraviti. Ima dovoljno pravnih slučajeva, da jedna parbena stranka o prieppornom dogodjaju niti neima neposredna znanja (kao onaj po Iheringu iztaknuti slučaj pobijanja zajma od strane nasliednika dužnikovih), no odatle još nesliedi, da ta u neizvjestnosti živeća stranka postupa pred sudom u dobroj vjeri; dajuć očitovanje pred sudom, da li dogodjaj po protivn'ku pripoviedani istinitim priznaje, ona bi samo onda nevino postupala, kada bi očitovanje ograničila jedino na to, da o svem ništa nezna; čim ona skrsti ruke, te na svako navadjanje protustranke odgovara: poričem i opet poričem, ona tjera svojeg protivnika u laž i sili ga, da sva dokazna sredstva izcrpi. U dobroj vjeri tako se nečini, nego se traže i predlažu protudokazi, o kojih ta stranka znanja imade; neima li baš nikakvih protudokaza, onda ona valja da navode protivnika istinitimi prizna bar onda, kada se izpostavi vjerojatnost istih, sudeć po svih momentih i prilikah, koje se na vidik iznieti dadu iz života protivnikova i njegovog odnošaja prama zahtjevanoj stvari ili prema onom pravnom predhodniku u neznanju živeće parbene stranke, koji je sa protustrankom u pravnom odnošaju živio, ali de facto sebe pred sudom braniti nemože (n. pr. mrtvi, duhobolni odsutni); ili pak iz odnošaja protivnika prema postavljenom pouzdaniku ili poslovodji, koji danas de facto nemože braniti pred sudom svojeg o predmetu neobavještenog vlastodavca. U svih sličnih slučajevih skoro bez iznimke mora se reći, da je prazan izgovor dotične stranke, da o predmetu znanja neima; u samoj stvari ista se oslanja na pogriešno shvaćeno i izvedeno procesualno načelo, da protivnik mora sve do posljednjeg jošte dokazati, i da stranka u neznanju živuća uživa privilegium samo

Digitized by Google

negirati. Ustmeno i neposredno vodjena razprava, gdje su sudcu posve odriešene ruke pri izpitivanju, kao što biva u kaznenoj iztrazi i gdje se sudi jedino po uvjerenju, kao što biva u poroti — takovo prazno negiranje nebi baš ništa dotičnoj stranci pomoglo, jer bi sudac svagda našao ovo ili ono pitanje, na koje bi ona jasan odgovor dati morala, pa makar ovaj glasio „ne“.

Kada u kazuističkoj parnici predpostavimo jednu parbenu stranku, da je doista uvriedjena, te da istinu govori, pa se samo premišlja, da li protustranka postupa u dobroj vjeri, pa da se s njom u sklapanje nagode upusti — onda protivnik ili hotomice izvrće dogodjaj, ili neimajuć znanja o njem, bez vlastitog uvjerenja negira navode povriedjene stranke; u oba slučaja predleži od te protustranke obiest kao motiv parnice. Kod kazuističke parnice dakle svagda jedna stranka obiestno postupa — pa zaoto predleži tu svagda ono, što naš pisac naziva subjektivnom nepravdom, ili bar ona objektivna nepravda, koja je po čistom uvjerenju uvriedjene parbene stranke, sbog predmievane obiesti u svemu ravna subjektivnoj.

(Nastavit će se.)

Da li je plemićka zadruga kao posjednica odnosno vlastnica u gruntovnici pogriešan gruntovni unos?

Po §. 36 zadružnoga zakona od 3. ožujka 1874 nesmatraju se više takozvane plemićke zadruge za zadruge u smislu istoga zakona, već samo za zajednice seoskoga plemstva; pa jer se na nje neproteže niti zadružni zakon od 3. ožujka 1874, što navedena ustanova §. 36 zakona o zadruga od god. 1874 izrično kaže, a niti prijašnji zakon o zadruga od 12. rujna 1870 (Sbornika br. 50), jer je ovaj ustanovom §. 33 zadružnoga zakona od 3. ožujka 1874 izvan krieposti stavljen, — nemože se plemićka zadruga više smatrati za juristićku osobu; obzirom na to je i unos „plemićka zadruga“ na vlastovnici odnosno na posjedovnici (na potonjoj u onih zemljištnih napisnicih, koji su sastavljeni po mjestoizvidnom povjeren-

Digitized by Google

stvu prigodom osnutka gruntovnice) pogriešan, i to obzirom na jasnu ustanovu §. 55 sl. a. grunt. reda, po kojoj se može pravo vlastničtva u gruntovnici upisati samo na jednu pojedinu ili jurističu osobu ili na suvlastnike poimence naznačene.

Unos „plemića zadruga“ nemože s toga nadalje u gruntovnici ostati, jer je gledom na gore navedenu ustanovu §. 55 grunt. reda taj unos protuzakonit i ništetan, a i obzirom na propis §. 71 grunt. reda za pojedine članove plemiće ove zajednice bezkoristan, pošto u gruntovnici poimence neunešeni suvlastnici nemogu svoj dio nepokretnosti ni prodati ni založiti.

Pita se pak, kako će se isti unos izpraviti, i tko se imade upisati kao prestavnik upitne zajednice seoskoga plemstva nazvane imenom „plemića zadruga“, pošto neimamo sada faktično posebnoga zakona, koji bi uredio odnošaje članova zajednice takove.

U pomanjkanju svakoga posebnoga zakona držim, da se imadu odnošaji članova takove zajednice seoskoga plemstva urediti samo po obćenitih ustanova obć. gradj. zak.

U tom pogledu sadržan je pravac već u §. 32 prije uvedenja zadružnoga zakona od 3. ožujka 1874 u krieposti bivšeg zakona o zadruga od 12. rujna 1870.

Ustanova gore navedenoga §. odredjuje, da članovi zadruge diele sve nepokretno dobro medju se po loza (grana) na temelju rodbinskoga odnošenja po načelih obć. gradj. zak.

Pošto je zakon o zadruga od 12. rujna 1870 kriepostan bio i za plemiće zadruge, te pošto se gore navedena ustanova §. 33 istoga zakona neprotivi načelom obć. gradj. zak., to držim, da se u gruntovnicu u mjesto „zadruge plemiće“ unesti imadu predstavnici loza, sačinjavajućih zajednicu seoskoga plemstva nazvanu „plemića zadruga“ i to na alikvotne idealne dielove.

Nastaje samo pitanje: kako će se te loze ustanoviti i koje vrieme ima biti u tom pogledu mjerodavno?

Imajući na umu, da za zajednice seoskoga plemstva nazvane „plemiće zadruge“ neobstoji sada poseban zakon, pa da vriede samo ustanove obć. gradj. zakonika, — mnijem, da se

Digitized by Google

loze ustanoviti imadu po propisu §. 731 o. g. z., a unesti u gruntovnicu oni predstavnici loza, koji su na životu bili 1. svibnja 1853 t. j. onda, kada je carskim patentom od 29. studena 1852 d. z. l. br. 4. kod nas uveden obći austrijski gradjanski zakonik.

Vrieme ovo držim zato za mjerodavno, jer se po članku VII. točke 2 uvodnoga patenta k obćem austr. zak. zakoniku imadu ustanove obć. gradj. zak. o zakonitom nasljedstvu uporaviti pri svih slučajevih smrti, koji se sbiju poslje uvedenja gradj. zak.; pa pošto tako zvane plemićke zadruge, faktično zadruge nisu po smislu zadruž. zak. od 3. ožujka 1874, to se imade iza smrti svakoga plemićkoga zadrugara, koj je umro iza uvedenja obć. gradj. zak., povesti ostavinska razprava.

Neimadu se stoga zakoniti nasljednici ili pravije sljednici predstavnika loza, preminuloga iza uvedenja obć. gradj. zak. unesti u gruntovnicu kratkim putem, bez povedenja uredne ostavinske razprave, već samo sam odnosni predstavnik, makar se više na životu nenalazi, jer se po jasnoj ustanovi §. 547 o. g. z. smatra, da ostavinu posjeduje preminuli tako dugo, dok nisu nasljednici nasljedno očitovanje svoje podnesli.

Na predstavnike loza, preminule prije uvedenja obć. gradj. zak., neima se pak obzir uzeti, jer su po zakonih prije obstojećih nasljednici stupili ipso jure u prava njihovoga preminuloga prednika.

Praktično razjasnit će moj nazor sljedeći primjer:

Uzmimo, da se zajednica seoskoga plemstva odnosno tako zvana „plemićka zadruga“ sada sastoji iz člana A., koji imade djecu a, b, i c, zatim brata istog B i udovu C preminuloga iza uvedenja obć. gradj. zak. člana D, napokon djece C. i D-ove: e, f i g. Predstavnici loza jesu po ovom primjeru A i B i preminuli D, pa se imadu u gruntovnicu unesti članovi A, B i D na jednake dielove.

Ako je pak D umro prije uvedenja obć. gradj. zak., onda su ipso jure stupili u prava D-a djeca e, f, i g, te se imadu ona unesti u gruntovnicu kao vlastnici diela D-ova.

Digitized by Google

Buduć da se sada po zakonu od 16. rujna 1876 sastavljaju novi gruntovnički uložci, te se tom prigodom i pogriešni unosi gruntovni izpraviti imadu, to bi se svakako ureda radi svaka posjedovnica i vlastovnica, u kojoj je kao posjednica odnosno vlastnica, „plemićka zadruga“ unešena, izpraviti imala tako, da se unesu kao suvlastnici na alikvotne idealne dielove odnosni predstavnici loza (grana) dotične plemićke zajednice.

Obzirom na gore razloženo bio bi posao odnosnoga povjerenika za sastavljanje gruntovničkih uložaka jednostavan.

Isti imao bi se samo uputiti o tom, kolik alikvotni dio jednom plemićkom zadrugaru od zadružne imovine pripada, što će moći ustanoviti, ako se ubavjesti, koji su predstavnici loza bili u životu 1. svibnja 1853 (t. j. kada je kod nas uveden obći gradj. zak.); a za podlogu toga ima mu služiti rodoslovje izvedeno do neposrednih predstavnika prije 1. svibnja 1853, koje mu rodoslovje ima odnosni nadležni župni ured na njegovo zahtjevanje ureda radi izdati.

U faktičnu (fizičnu) diobu ustanovljenih dielova nema se povjerenik za sastavljanje gruntovničkih uložaka upuštati, već propustiti strankam, da to po propisih obć. gradj. zak. — ako se dobrovoljno složiti nemogu — kod nadležnoga sudca redovitim putem traže.

U koliko stranke neće da čekaju, dok se povede u odnosnoj poreznoj obćini, gdje nepokretni imetak dotične plemićke zadruge leži, ureda radi gruntovni izpravak po zakonu od 16. rujna 1876, — mogu to moliti samo kod nadležne gruntovne oblasti po propisu §. 25 grunt. reda obzirom na §. 3 grunt. reda i minist. naredbu od 20. studena 1856 br. 218 d. z. l., te odnosnu svoju molbu obložiti rodoslovjem gore navedenim.

Ja sam ovo svoje mnenje ovdje razvio jedino zato, jer sam u praksi žalibože dovoljno izkusio, da je upravo nesreća po naše seljačtvo odnošaj zadružni, a ponapose da čine najviše metež u pravosudju tako zvane „plemićke zadruge“, koji su izvan zakona, jer po uvodno navedenih zakonskih ustanova nemože se proti pojedinom članu plemićke zadruge na nepokretni imetak ovrha voditi, jer se nemože gledom na ustanovu §. 71 grunt.

Digitized by Google

reda steći uknjižba prava zaloga, a sdruge strane nemože ni plemićki zadrugar svoj dio nepokretnostih niti prodati niti založiti.

Držim pak da je svakako u interesu javnom, da se o potaknutom gore navedenom pitanju i s druge strane razpravlja, pa nadam se, da će ovaj čedni članćić biti povod obširnoj i svestranoj razpravi ob ovom velevažnom pitanju.[1]

A. Rušnov.

Reorganizacija zemalj. uprave.

U Osieku na njemačkom jeziku izlazeći politički list „Drau" donio je u brojevih 43 i 46 članke pod ovim naslovom U prvom članku kazuje, da se kod kr. zemalj. vlade radi na reorganizaciji ciele uprave, da je jedan operat izradio nutarnji odjel, a drugi pravosudni; izradak onoga prvoga — njegov je auktor odsječni savjetnik pl. Mihalić, veli Drau — više je materijal bez ikakove motivacije; dočim je elaborat pravosudnoga odjela obsežna radnja, u kojoj je naročito pitanje ob upravi pravosudja izcrpivo riešeno. Isti osječki list obećaje, da će donieti oba elaborata, pa onda o svakom napose progovoriti. — Mi držimo, da je ovo stvar od tolika zamašaja, da je preka nužda da osnovu dotičnu prouče svi, koje iole zanimaju javni poslovi. Zato priobćujemo ovdje iz „Drave" operat nutarnjega odjela, pa se nadamo, da ćemo preko osječkoga lista saznati i za operat pravosudnoga odjela.

Kako „Drau" piše, operat nutarnjega odjela ima dva diela, prvi sadržaje sadanju organizaciju uprave, a drugi dio novu; u jednom i drugom uzimlje se u račun bivša Krajina.

---

[1] Milo nam je, da je g. pisac već opetovano potaknuo pitanje o plemićkih zadruga, jer želimo, da se ono što temeljitije razpravi i time zakonodavstvo potakne, da ono čim prije stvori zakon, kojim će se urediti odnošaji tih zadruga Ovo nam se čini tim potrebitije, jer uz strogo juristične nazore g. pisca, koji bi jednim potezom pera razvrgao sve plemićke zadruge, imade i takovih, koji sude, da je obstanak plemićkih zadruga kao takovih podpuno ovlašten, premda odnošaji tih zadruga nisu uredjeni zakonom zadružnim od g. 1874. I mi sudimo, da bi s narodno-gospodarstvenih razloga bilo pogibeljno po receptu g. pisca utamaniti plemićke zadruge. Opazka Ured.

Digitized by Google

Buduć da se sada po zakonu od 16. rujna 1876 sastavljaju novi gruntovnički uložci, te se tom prigodom i pogriešni unosi gruntovni izpraviti imadu, to bi se svakako ureda radi svaka posjedovnica i vlastovnica, u kojoj je kao posjednica odnosno vlastnica, „plemićka zadruga“ unešena, izpraviti imala tako, da se unesu kao suvlastnici na alikvotne idealne dielove odnosni predstavnici loza (grana) dotične plemićke zajednice.

Obzirom na gore razloženo bio bi posao odnosnoga povjerenika za sastavljanje gruntovničkih uložaka jednostavan.

Isti imao bi se samo uputiti o tom, kolik alikvotni dio jednom plemićkom zadrugaru od zadružne imovine pripada, što će moći ustanoviti, ako se ubavjesti, koji su predstavnici loza bili u životu 1. svibnja 1853 (t. j. kada je kod nas uveden obći gradj. zak.); a za podlogu toga ima mu služiti rodoslovje izvedeno do neposrednih predstavnika prije 1. svibnja 1853, koje mu rodoslovje ima odnosni nadležni župni ured na njegovo zahtjevanje ureda radi izdati.

U faktičnu (fizičnu) diobu ustanovljenih dielova nema se povjerenik za sastavljanje gruntovničkih uložaka upuštati, već propustiti strankam, da to po propisih obć. gradj. zak. — ako se dobrovoljno složiti nemogu — kod nadležnoga sudca redovitim putem traže.

U koliko stranke neće da čekaju, dok se povede u odnosnoj poreznoj obćini, gdje nepokretni imetak dotične plemićke zadruge leži, ureda radi gruntovni izpravak po zakonu od 16. rujna 1876, — mogu to moliti samo kod nadležne gruntovne oblasti po propisu §. 25 grunt. reda obzirom na §. 3 grunt. reda i minist. naredbu od 20. studena 1856 br. 218 d. z. l., te odnosnu svoju molbu obložiti rodoslovjem gore navedenim.

Ja sam ovo svoje mnenje ovdje razvio jedino zato, jer sam u praksi žalibože dovoljno izkusio, da je upravo nesreća po naše seljačtvo odnošaj zadružni, a ponapose da čine najviše metež u pravosudju tako zvane „plemićke zadruge“, koji su izvan zakona, jer po uvodno navedenih zakonskih ustanova nemože se proti pojedinom članu plemićke zadruge na nepokretni imetak ovrha voditi, jer se nemože gledom na ustanovu §. 71 grunt.

Digitized by Google

reda steći uknjižba prava zaloga, a sdruge strane nemože ni plemićki zadrugar svoj dio nepokretnostih niti prodati niti založiti.

Držim pak da je svakako u interesu javnom, da se o potaknutom gore navedenom pitanju i s druge strane razpravlja, pa nadam se, da će ovaj čedni članćić biti povod obširnoj i svestranoj razpravi ob ovom velevažnom pitanju.[1]

A. Rušnov.

Reorganizacija zemalj. uprave.

U Osieku na njemačkom jeziku izlazeći politički list „Drau" donio je u brojevih 43 i 46 članke pod ovim naslovom U prvom članku kazuje, da se kod kr. zemalj. vlade radi na reorganizaciji ciele uprave, da je jedan operat izradio nutarnji odjel, a drugi pravosudni; izradak onoga prvoga — njegov je auktor odsječni savjetnik pl. Mihalić, veli Drau — više je materijal bez ikakove motivacije; dočim je elaborat pravosudnoga odjela obsežna radnja, u kojoj je naročito pitanje ob upravi pravosudja izcrpivo riešeno. Isti osječki list obećaje, da će donieti oba elaborata, pa onda o svakom napose progovoriti. — Mi držimo, da je ovo stvar od tolika zamašaja, da je preka nužda da osnovu dotičnu prouče svi, koje iole zanimaju javni poslovi. Zato priobćujemo ovdje iz „Drave" operat nutarnjega odjela, pa se nadamo, da ćemo preko osječkoga lista saznati i za operat pravosudnoga odjela.

Kako „Drau" piše, operat nutarnjega odjela ima dva diela, prvi sadržaje sadanju organizaciju uprave, a drugi dio novu; u jednom i drugom uzimlje se u račun bivša Krajina.

---

[1] Milo nam je, da je g. pisac već opetovano potaknuo pitanje o plemićkih zadruga, jer želimo, da se ono što temeljitije razpravi i time zakonodavstvo potakne, da ono čim prije stvori zakon, kojim će se urediti odnošaji tih zadruga Ovo nam se čini tim potrebitije, jer uz strogo juristične nazore g. pisca, koji bi jednim potezom pera razvrgao sve plemićke zadruge, imade i takovih, koji sude, da je obstanak plemićkih zadruga kao takovih podpuno ovlašten, premda odnošaji tih zadruga nisu uredjeni zakonom zadružnim od g. 1874. I mi sudimo, da bi s narodno-gospodarstvenih razloga bilo pogibeljno po receptu g. pisca utamaniti plemićke zadruge. Opazka Ured.

Digitized by Google

I. Sadanja organizacija.

Civilno područje Hrvatske i Slavonije (izuzamši slob. i kr. gradove kao posebna municipija sa površinom od 6·61□ m. i 95.608 stanovnika) zauzimlje zemljištni prostor 397·85□ m. sa 1,048.311 stanovnika, te je razdieljeno na 8 županija, odnosno na 20 podžupanija, kao oblasti I. molbe, i na 163 političke občine.

Područje pako krajiško (izuzamši gradove sa površinom od7· 74□ m. i 32.125 stanovnika) proteže se na 345·50□ m. sa 693.050 stanovnika, te je razdieljeno na 6 okružja, odnosno 23 politička kotara, i na 169 političkih občina.

Oba ova područja imadu dakle 743·35□ m. i 1,741.362 stanovnika, a ujedno sa gradovi 757·66□ m. i 1,869.095 stanovnika.

Po broju pučanstva najveća je županija zagrebačka, a po zemljištnom prostoru županija osječka, prva ima 208.950 stanovnika sa 69·73□ m. a razdieljena je na 4 podžupanije; druga ima 165.579 stanovnika sa 81·88□ m. a razdieljena je na 3 podžupanije.

U vojničkoj pako krajini najveće je okružje ličko-otočko sa 103□ m. i 182.977 stanovnika, razdieljeno na 5 kotara, a najmanje je okružje gradiško sa 33·24□ m. i 57.992 stanovnika, razdieljeno na 3 kotara.

Prosjekom dolazi na 1. županiju 50□ m. sa 131.039 stanovnika i 20 občina, a na 1. okružje 57·58□ m. sa 115.512 stanovnika i 28 občina.

Medju podžupanijami najveća je po zemljištnomu prostoru i po broju pučansta podžupanija bjelovarska, koja broji 37·47□ m. i 87.271 stanovnika, a razdieljena je na 13 občina. Najmanje su pako podžupanije požežka i krapinsko-toplička, od kojih prva broji 21·25□ m. i 25.978 stanovnika, a druga 11·40□ m. i 71.357 stanovnika, a razdieljena je prva na 5, a druga na 11 občina.

U vojničkoj krajini najveći je kotar gospićki, koj ima 31·03□ m. i 57.044 stanovnika, te je razdieljen na 7 občina, a najmanji su kotari dvorski i novski, od kojih prvi broji 7·62□ m. sa 17.227 stanovnika i 3 občine, a drugi 12·37□ m. sa 16.640 stanovnika i 4 občine.

Prosjekom dolazi na 1. podžupaniju 19.89□ m, 52.415 stanovnika i 8 občina, a na jedan kotar u vojničkoj krajini 15·02□ m., 30.134 stanovnika i 7 občina.

Troškovi političke uprave. Od upravnih troškova valja razlučiti:

a) plaće i nuzgredna beriva sistemiziranoga osoblja,

b) troškove, koji su skopčani s organizmom političke uprave, kao što su uredski, pisarnički i putni troškovi itd.

b) troškovi, koji su neodvisni od ustroja političkih oblasti. kao što

Digitized by Google

su troškovi za uznike i popraćenike, za obskrbu bolestnika, za javne gradjevine, itd.

U koliko se ovdje radi ob ustrojstvu političkih oblasti, imaju se osobito u obzir uzeti troškovi prve i druge vrsti, ali glede ovih mora se primjetiti, da se beriva sistemiziranoga osoblja nemogu po faktičnom, nego samo po sistemiziranom statusu u račun uzeti, jer je faktično stanje promjenljivo, pak ne može biti podlogom stalna i sigurna računa, dočim se troškovi druge vrsti, tako zvani stvarni troškovi, moraju računati po faktičnom iznosu, u koliko je taj poznat.

U tom pako pogledu pokazuje se sliedeće stanje stvari.

U civilnom području sistemizirano je:

1. 8 velikih župana sa plaćom 2.600 for., 20.800 for. i 350 for. stanarine 2.800 for.

2. 12 podžupana, polovica sa plaćom 1.800 for., a polovica sa 1.600 20.400 i 300 for. stanarine 3.600 for.

3. 20 tajnika: 10 sa plaćom 1.400 for., a 10 sa 1.200 for. 26.000 for. i 250 for. stanarine 4.500 for.

4. 40 perovodja: polovica sa 900 for., a polovica sa 800 for. 34.000 for. i 150 for. stanarine 5.700.

5. 10 perovodnih vježbenika sa 600 for. 6000 for.

6. 40 pisara po 700 i 600 for. plaće 26.000 for. i 100 for. stanarine 4000 for.

7. 12 inžinira, 4 po 1.200 for. 8 po 1.000 for. plaće 12.800 for. i 200 for. stanarine 2.400 for.

8. 12 inžinirskih pristava: 10 po 800 for. a 2 po 700 for. plaće 9.400 i 150 for. stanarine 1.800 for.

9. 7 nadšumara po 1.000 for. plaće 7.000 for. i 200 for. stanarine 1.400 for.

10. 40 liečnika po 700 for. plaće 28.000 for. sa kvinkvenalom 3.100 for. i 200 for. stanarine 8.000 for.

11. 19 veterinara po 600 for. plaće 11.400 for. i 150 for. stanarine 2.850 for.

12. 40 primalja po 160 for. 6.400 for.

13. 20 podvornika po 300 for. plaće 6.000 for. i 60 for. stanarine 1.200 for.

14. 20 pomoćnika podvorničkih po 250 for. plaće 5.000 for. i 60 for. stanarine 1.200 for.

15. 50 dnevničara i 20 težaka 20.070 for.

16. odjelo za podvornike 2.000 for.

Skupa 244.370 for. plaće i 39.450 for. stanarine.

Od ovih troškova ukupno 283.820 for. dolazi prosjekom na 1 podžupaniju 14.191 for., a na 1□ m. 708 for. i na 1. stanovnika 27 nč.

Digitized by Google

Stvarni pako troškovi iznose i to: 1. putni paušal velikih župana 9.600 for. 2. uredski, pisarnički i putni troškovi za podžupanije 48.000 for. 3. putni troškovi za inžinire 13.000 for. 4. najamnine 6.414 for. Skupa 77.014 for.

Od ovih troškova dolazi prosjekom na jednu podžupaniju 3.850 for. 7 novč., a na 1□ m. 193 for. 56 novč.; na 1 stanovnika 7 nč.

U vojničkoj pako krajini sistemizirano je sliedeće osoblje:

1. 4 okružna ravnatelja s plaćom 2.400 for., sa stanarinom 350 for. i doplatkom 300 for. 12.200 for.

2. 2 kot. predstojnika s plaćom 1.800 for., sa stanarinom 300 for. i doplatkom 300 for. 4.800 for.

3. 3 kot. predstojnika s plaćom 1.800 for. i stanarinom 300 for. 6.300 for.

4. 3 kot. predstojnika s plaćom 1.600 for. i stanarinom 300 for. 5.700 for.

5. 6 kot. predstojnika s plaćom 1.400 for. i stanarinom 200 for. 9.600 for.

6. 9 kot. predstojnika sa plaćom 1.200 for. i stanarinom 200 for. 12.600 for.

7. 6 tajnika s plaćom 1200 for. i stanarinom 200 for. 8.400 for.

8. 12. tajnika s plaćom 1.000 for. i stanarinom 200 for. 14.400 for.

9. 27 pristava s plaćom 800 for. i stanarinom 150 for. 25.650 for.

10. 6 perovodnih vježbenika po 400 for. 2.400 for.

11. 15 oficijala s plaćom 700 for. i stanarinom 100 for. 12.000 for.

12. 15 akcesistah I. razreda s plaćom 600 for. i stanarinom 100 for. 10.500 for.

13. 15 akcesista II. razreda s plaćom 500 for. i stanarinom 100 for. 9.000 for.

14. 15 akcesista III. razreda s plaćom 400 for. i stanarinom 100 for. 7.500 for.

15. 18 podvornika s plaćom 300 for., sa stanarinom 40 for. i za odjeću 30 for. 6.660 for.

16. 15 podvornika s plaćom 250 for. sa stanarinom 40 for. i za odjeću 30 for. 4.800 for.

17. 20 dnevničara po 365 for. 7.300 for.

18. 6 okružnih liečnika sa plaćom 800 for. i stanarinom 200 for. 6.000 for.

19. 6 okružnih liečnika sa plaćom 600 for. i stanarinom 150 for. 4.500 for.

20. 27 kotarskih liečnika s plaćom 600 for. i stanarinom 150 for. 20.250 for.

Digitized by Google

21. 27 primalja po 150 for 4.050 for.

Skupa 194.610 for.

Faktični trošak iznosi samo 180.610 for., jer mnogi činovnici uživaju stan u naravi, te nedobivaju stanarine, a nekoja mjesta poslužnika nisu popunjena.

Ako se medjutim kao i kod podžupanija uzmu sistemizirani troškovi za podlogu računa, onda prosjekom dolazi troška na 1 kotar 8.461 for. 30 novč. a na 1□ m. 564 for. i na 1 stanovnika 28 novč., po faktičnom pako trošku dolazi na 1 kotar 7.852 for. 60 novč. a na 1□ m. 523 for. 50 novč., a na 1 stanovnika 26 novč.

Stvarni pako troškovi iznose polag proračuna vojn. krajine i to: a) pisarnički paušal 5.892 for.; b) za ogriev 2.500 for.; c) putni troškovi 20.000 for.; d) brzojavni troškovi 300 for.; e) tiskarski troškovi 1.000 for.; f) nepredvidljivi razni troškovi 1.000 for.; g) za zdravstveni ured pisarnički paušal 216 for.; h) za zdravstveni ured putni troškovi 14.000 for. Skupa 44.908 for.

Od ovih dolazi prosjekom na 1 kotar 1.952 for., a na 1□m. 130 for. 16 novč., a na 1 stanovnika 6 novč.

Ako se pake uzmu troškovi sistemiziranoga osoblja sa stvarnimi troškovi zajedno, dolazi u civilnom području Hrvatske i Slavonije od sveukupnoga troška 360.834 for., prosjekom na jednu podžupaniju 18.041 for, a na 1□ m. 908 for. i na 1 stanovnika 34 novč. U području pako vojničke krajine dolazi od tako sbrojenoga sveukupnoga troška u iznosu od 239.518 for., prosjekom na 1 kotar 10.413 for. a na 1□ m. 694 for. i na jednog stanovnika 34 novč.

Ukupni je dakle trošak u vojničkoj krajini u razmjerju prema zemljištnoj površini manji nego u civilnom području tako, da ti troškovi stoje u medjusobnom razmjerju kanoti 76·44 : 100, a prema broju pučanstva jesu u jednom i drugom području medjusobno u jednakom razmjerju kanoti 100 : 100.

Ali ako se uzme u obzir, da u vojničkoj krajini kod oblasti I. molbe neima inžinira i šumara, za koje troškovi osoblja iznose 34.800 for. a stvarni troškovi od prilike 17.000 for. skupa 51.800 for., pa ako se radi jednakosti računa ova svota odbije od ukupnoga troška 360.834 for., tada se pokazuje, da u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji prosjekom dolazi na 1□ m. 776 for., a na 1 stanovnika samo 29 novč., dakle na 1□ m. samo 95 for. više, a na 1 stanovnika 5 novč. manje nego u vojničkoj krajini.

Kotarski sudovi. Kotarskih sudova ima u civilnom području Hrvatske i Slavonije 43. kot. suda, od kojih je 6 gradsko-delegiranih kotarskih sudova sistemizirano u statusu dotičnih sudbenih stolova. Ovi zauzimlju (računajuć ovamo i gradove) zemljištni prostor od 404·50 sa

Digitized by Google

1,143.285 stanovnika i 176 občina tako, da prosjekom na 1 kotarski sud dolazi 9·40□ m. sa 26.588 stanovnika.

Po zemljištnom prostoru najveći je kotar požežki sa 21·67□ m. i 38.940 stanovnika, a po broju pučanstva najveći je kotar varaždinski sa 60.715 stanovnika i 12·51□ m.

Najmanji je pako po broju pučanstva i po zemljištnom prostoru kotar senjski sa 3.231 stanovnika i 0·085□ m. Trošak za službeno osoblje kotarskih sudova iznosi 322.153 for. tako, da na jedan kotar prosjekom dodje 7.491 for. a na 1□ m. 796 for. i na 1 stanovnika 28 novč. Stvarni pako troškovi iznose 84.325 for, od kojih prosjekom dolazi na 1 kotar 1.961 for., a na 1□ m. 208 for. i na 1 osobu $^3/_4$ nč.

Područje pako vojničke krajine (ujedno sa gradovi) zauzimlje površinu od 353·24□ m. sa 724.135 stanovnika, a razdieljeno je na 24 sudbena kotara. Najveći je kotar otočacki sa 32·08□ m. i 51.226 stanovnika, a najmanji je sriemsko-karlovački sa 6·69□ m. i 13.698 stanovnika. Prosjekom dolazi na 1 kotar 14·71□ m. i 30.175 stanovnika. Ukupni pako troškovi kotarskih sudova, koji su za osobne i stvarne troškove kumulativno izkazani, iznose 208.919 for. 79 novč. tako, da prosjekom dolazi na 1 kotar 8.704 for. 95 novč., a na 1□ m. 591 for. 43 novč. i na 1 stanovnika 24$^3/_4$ novč.

Napokon sudbenih stolova ima 6 u civilnom i 6 u krajiškom području, a troškovi onih prvih iznose:

a) za službeno osoblje 201.744 for. b) za stvarne izdatke 120.560 for. skupa 322.304 for. tako, da prosjekom na 1 sudbeni stol dolazi 53.717 for.; troškovi pako krajiški, koji su kumulativno izkazani, iznose ukupno 292.553 for. tako, da prosjekom dolazi na 1 sudbeni stol 48.758 for.

(Dalje sliedi.)

Reforma odvjetničtva u Austriji.

Beč, 17. lipnja.

Sjegurno se čitatelji „Mjesečnika“ sjećaju, kako se je bečka odvjetnička komora početkom g. 1880. obratila na ministarstvo za pravosudje prošnjom, nek se reformira austrijsko odvjetničtvo, naročito da se uvede numerus clausus. Tadanji ministar pravosudja Stremayer pozva sve odvjetničke komore i sva sudišta, nek o tom pitanju razpravljaju,[1] te svoje mnienje c. k. najvišemu sudu podastru, koji će opet na temelju toga gradiva izraditi svoje mnienje, i predati ministarstvu za pravo-

[1] Vidi: Mjesecnik g. 1880 str. 269, 357 i 457.

Digitized by Google

sudje. Najviši sud je svoju izreko, te mislim da ću mnogomu čitatelju ugoditi, ako u kratko priobćim njegovo mnienje.

U svom predlogu tražila je bečka odvjetnička komora, neka se po većih trgovačkih mjestih za trgovačke stvari kuša uvesti privremeni javni ustmeni gradjanski postupak. Već je poziv ministra Stremayra reko, da se ta želja neće moći izpuniti, jer se u ministarstvu i onako bave novim općim gradjanskim postupnikom, koji će se svimi zahtjevi moderne pravne znanosti odlikovati. Ni najviši se sud nije složio sa željom i zahtjevom odvjetničke komore naglašujuć, da se toj novotariji upravo toliko vremena, opreznosti i trieznosti hoće, koliko je treba za novi obći gradjanski postupnik; a kad jedan put ovaj stupi u život, zadovoljit će se i onoj želji.

Dalnje se točke komorina podneska tiču nekih prava, koja je odvjetnički stališ tražio u interesu neograničenog i uspješnijeg vršenja svoga zvanja. Naročito je odvjetnička komora tražila: a) da se odvjetniku dozvoli preći u sudce; b) da se od zastupanja pred kaznenimi sudišti izključe javni bilježnici i oni odvjetnički kandidati sa položenim sudačkim izpitom, koji ne obavljaju sudačke službe; c) da se od zastupanja stranaka pred sudom izključe obični punomoćnici nepravnici te d) da se ukinu one ustanove, kojimi se odvjetnici izključuju od tako zvanih obligatornih obraničkih sudova.

Najviši sud odbija u svom mnienju svaku od ovih točaka. I sam doduše veli, da u Austriji nikad nije bilo dvojbe, da je odvjetnik doraso sudačkoj službi, te je i samo zakonodavstvo u principu dozvolilo takav prelaz. Prije je takovih slučajeva zaista i bilo. Sad je tomu već kakvih 25 godina, kako se to više nedogadja — izuzam dakako upravni i državni sud —, a tečajem toliko godina zaboraviše i na isti princip. Danas se na nj više ne možemo obzirati, jer mu se protivi množina aktualnih odnošaja i okolnosti, kojih naravnim tokom stvari ne možeš svladati. Odvjetnička je komora tražila, nek se stanovit broj sudačkih mjesta ostavi onim, koji se kao odvjetnici za to mjesto natječu. Taj se zahtjev, veli mnenje najvišega suda, ne može na nikoji način izpuniti, jer da se protivi slobodnomu imenovanju Nj. Veličanstva cara i kralja, odnosno imenovanju ministra.

Točka b) bijaše poglavito naperena proti onim, koji sudački izpit polože, kašnje se iz liste odvjetničkih kandidata izbrišu, pak onda pod firmom „N. N., Drd. und Vertheidiger in Strafsachen“ u Beču počimaju svoj Geschäft. O tom se je pitanju u Beču već nekoliko puti povela rieč, al se nemože dovesti željenomu cilju, dokle god se nepromieni §. 39 k. p. Toga se načela drži i najviši sud u Beču, te se ni toj točki komorina podneska nije odazvao.

Na točku c) odvraća najviši sud ovako: Pravničkim se zastupanjem

Digitized by Google

stvar obično zavlači i zamrsuje, a stranki nalaže prevelik trošak. Zato čovjek nemože trgovcu zamjeriti, ako na ročište pošalje svoga knjigovodju ili punomoćnika svoje trgovine, kad se radi o presudi, koja se ima izreći na temelju priznanja, ili s ogluhe ili kad se hoće sklopiti nagoda. Ne može se dakle ni tomu zahtjevu zadovoljiti.

Što se tiče točke d) veli najviši sud, da o tom pitanju nije ni vlastan izreći svoga mnienja, jer neima nikakva upliva na obraničke sudove ustanovljene za priepor, nastali iz burzovnog posla, ni na njihovu judikaturu. S druge se opet strane nemože strankam uzkratiti općimi ustanovami zajamčeno pravo, da se u pojedinom slučaju podvrgnu odabranomu sudu, te da u tu svrhu ustanove potrebni postupak.

Konačno je komorin podnesak potaknuo misao, da se pristup k odvjetničtvu ograniči, da se dakle broj odvjetnika umanji. U tu svrhu predložila je komora: a. poznati numerus clausus; b. da se vrieme sudbene prakse, potrebne za upis u listu odvjetnika, barma za jednu još godinu produži i da se ustanovi, da se ova može započeti nakon svršenih svih teoretičkih državnih ispita ili položena doktorata prava, i da se ova praksa mora prije obaviti nego li ona druga za upis potrebna; ali da se praksa kod kot. suda proglasi jednakom onoj kod sudb. stola, te c. nek se odboru odvjetničke komore dade pravo izpitivati i odlučiti, da li je kandidat odvjetničtva zavriedio povjerenje.

Najviši sud zabacio je onu prvu točku o numerus clausus. Po privrem. odvjet. redu od 16. kolovoza 1849 pripadalo je pravo ministru pravosudja imenovati odvjetnike, ali nije bio vezan na stanovit broj za svako mjesto, kako je do tada ustanovljeno bilo; zakonom od 6. srpnja 1868 ovo je dokinuto, pa da postane tko odvjetnikom, treba sada da zadovolji potrebštinam u zakonu propisanim; svako imenovanje je dokinuto, pravo zastupanja odvjetnika protegnuto je na sve sudove u kraljevinah i zemljah, zastupanih u carevinskom vieću, u svih sudbenih i izvansudbenih, javnih i privatnih poslovih. Sada išće odvjet. komora bečka, da se ta sloboda dokine. Najviši sud priznaje, da je uvedenjem slobode u nekih mjestih, naročito u Beču, znatno porasao broj odvjetnika, da ta sloboda nije doniela ni pravosudju koristi, kojoj se je nadalo, pače da je sada zavlačenjem, površnošću, zapodjevanjem incidentnih prepora pravna pomoć odvj. postala mnogo skupljom, nego li je prije bila. Ali najviši sud dvoji, da bi se uvedenjem numerus claususa ovim nedostatkom doskočilo. Već se je kod stvaranja zakona od 6. srpnja 1868 moglo znati, da će uvedenjem slobode znamenito porasti broj odvjetnika. ali se je već onda mislilo, da će se po narodno-ekonomičkih načelih ponuda i tražnja postaviti u pravo ravnovesje; pa zato treba počekati, dok nastane ono ravnovesje. Novi zakon odvjetnički

Digitized by Google

postao je kriepostnim 1. siečnja 1869, dakle postoji jedva 12 godina; ovo je prekratko vrieme da se uzmogne prosuditi djelovanje ovoga zakona, osobito ako se uzmu u račun godine narod.-gospod. „švindela“ i „kraha“. U drugih mjestih nije se broj odvjetnika jako umnožao, pače u nekih mjestih neima ni sada, uz podpunu slobodu, više odvjetnika nego li bi ih po numerus clausus imalo biti.

Najviši sud obazire se zatim na to, da je u samom Beču, gdje se toliko viče na slobodu, u razpravi o peticiji odvjet. komore sudjelovalo od 649 upisanih odvjetnika samo 246, a od ovih da je glasovalo za ograničenje slobode odvjet. 129, a proti tomu 117; u Českoj da je od 500 odvjetnika učestvovalo samo 94 odvjetnika u razpravi o spomenutom predmetu i da je zanj glasovalo 60, a proti 34. Mnogo odvjetničkih komora izreklo se je proti svakomu ograničenju, pa se može reći, da je većina samih odvjetnika što izrikom što muče uzprotivila se ograničenju. U istom pravcu, dakle proti promjeni zakona od 6. srpnja 1868 izjavi se i veći dio sudova prve i druge molbe. A netreba ni na to zaboraviti, da će se do skora uvesti novi gradj. parb. postup., usljed kojega da će nastati potreba reorganizacije sudova i odvjet. reda.

Napokon opaža najviši sud, da se neprilikam, koje spominje odvjet. komora bečka, nebi doskočilo ni uvedenjem numerus claususa; jer od odvjetničtva nebi se mogli izključiti oni, koji su već upisani u listu odvjet., pak ako bi se svake godine u buduće samo svaki drugi ili treći imenovao, da bi ipak izteklo 15 do 20 god. dok bi n. pr. Beč imao samo 300 odvjet., što bi po mnenju odvjet. komore bilo dovoljno. A što se sve može dogoditi za 20 godina! S ovih razloga protivi se najviši sud uvedenju numerus claususa.

Ostale je dvie točke b. i c. najviši sud prihvatio, te se u njih, kao što se iz svega, što sam do sada reko, vidi, koncentrira sve, što bi po nazoru najvišega suda valjalo reformirati.

Ob istom ovom predmetu t. j. o reformi odvjetničtva razpravljaše i pravosudni odbor dolnje kuće bečkoga carevinskoga vieća, te je prihvatio 11. svibnja o. g. predloge svoga izvjestitelja dra. F. Fanderlika, koji usvaja gotovo sve u molbi dolnjo-austrijske odvjet. komore navedene zaključke, ali odbija uvedenje numerus claususa, pa se nada, da bi se mogla pomoć pružiti uvaženjem ostalih predloga odvjet. komore.

U Beču nisu zadovoljni ni sa zaključci pravosudnoga odbora, a još manje sa mnenjem najvišega suda. Nisu zadovoljni odvjetnici, jer im se najbitnije točke zahtjevanih reforma nisu prihvatile; odvjetnički kandidati, jer se prihvaćenima dviema točkama o njihovoj koži radi. Strukovni listovi komentiraju to mnienje svakako, samo ne povoljno. „Jur. Blätter“, list koji zastupa interese odvjetničkoga stališa, navaljuje tom sgodom na najviši sud vrlo oštrimi riečmi, te zaključuje ovako: „Ne

Digitized by Google

želimo nikomu zla; ali vrlo bi nam drago bilo, da ona gospoda od najvišega suda, koja su sastavila to pravno mnienje, svomu bez dvojbe znamenitomu izkustvu pridruže bar pol godine sdušne i poštene advokacije. Tim bi se najljepše razjasnilo, zašto se s njimi ne slažemo!"

N—n.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Prinos k §. 919 o. g. z.

Julijana udova Bar rodjena Varčik, krčmarica iz Sota, digne tužbu proti Stjepanu Šimičeviću, ekonomu u Iloku na naplatu odštete od 1.100 for. sprp. zahtievajući: „da je tuženik dužan za prodanu njoj tudju kuću sa dvorištem i baštom pod grunt. nap. br. 91 upisanu, primljenu od nje svotu 900 for. a. vr. na račun rečene kupovnine i za popravak po njoj na upitne nepokretnine potrošenih 200 for. a. vr., ukupno 1100 for. a. vr. sa 6% kamati od dana predane tužbe platiti, te naknaditi parbeni trošak."

U tužbi svojoj navede: „da je na račun ovoga kupovanja glasom potvrde pod A. platila protivniku preko svoga supruga Jos. Bara 900 for. a. vr., i pozivlje se zato na na svjedoka Adolfa M. učitelja u Sotu i nudi svoju domirnu prisegu; ostatak kupovnine od 100 for. a. vr. da se je obvezala izplatiti tuženiku onda, kada se on izkaže pravim vlastnikom pomenute nekretnine, u koju da je 200 for. a. vr. za razne popravke uložila bila; nu kasnije da se je uvjerila kod kr. grunt. oblasti u V., da ona kuća nije vlastnost tuženika, nego kneza Livija O., ter da joj je tuženik tudje dobro pod svoje prodao, kao što to pod B. priviti grun. izvadak posvjedočava, pa tako prodavši joj tudje nekretnine da ju je oštetio u kupovnini u 900 for., a. vr., a u trošku, što je na popravak rečene nekretnine uložila 200 for. a. vr., u ukupnom iznosu dakle u 1100 for. a. vr., koju svotu da je dužan povratiti i naknaditi, jer da ju je lažnim izviešćem svojim u bludnju zaveo, jer je dobro znao, da upitna nekretnina nije vlastitost njegova, nego tudja.

Kr. kot. sud u Iloku osudom od 29. travnja 1881 br. 1811/gr. odbio je tužiteljicu sa tužbom njenom, ter ju odsudio da naknadi tuženiku parbeni trošak od 8 for. 40 novč.

Razlozi: Tužiteljica sama tvrdi, da je sa tuženikom u pogledu

Digitized by Google

kuće upisane u gr. nap. br. 91 obć. Sot sklopila kupoprodajnu pogodbu, po kojoj je od tuženika kupila kuću za 1000 for., te mu u ime kupovnine 900 for. jur izplatila. Zahtjevu tužiteljice, da joj tuženi povrati tih 900 for. i da joj plati odštetu sa 200 for. za popravak kuće, ne može se zadovoljiti pogledom na ustanovu §. 919 o. g. z., po kojoj ako jedna stranka neizpuni pogodbe nikako, ili ne u odredjeno vrieme, u odredjenom mjestu, ili uglavljenim načinom, druga stranka nije vlastna izim slučajeva zakonom označenih, ili izim naročita priuzdržanja stranaka, tražiti razriešenje pogodbe, već ima zahtievati, da se ova točno izpuni i dade naknada. Tužiteljica nije ni dokazala, da predleži slučaj zakonom odredjeni, koji bi iznimku od pravila §. 919 o. g. z. opravdao, a niti predleži nemogućnost izpunjenja pogodbe sa strane tuženika; ta nemogućnost izpunjenja pogodbe neda se izvoditi iz okolnosti, da tuženi još nije gruntovni vlastnik upitne kuće, pošto on to može medjutim izposlovati.

Pri tom stanju stvari valjalo je tužiteljicu s tužbom odbiti i po §. 573 g. p. p. odsuditi na platež parb. troška.

Na tužiteljičin priziv kr. banski stol odbaci tužbu odsudom svojom od 30. lipnja 1881 br. 8159, ter potvrdi osudu prvoga suda sa razloga ovih:

Akoprem izprava od 23. rujna 1880 tužbi priložena glasi na predaju gostione, to je ipak nedvojbeno po priznanju obijuh stranaka, da se tuj radi o kući pod top. br. 104 čest. br. 194—195 ujedno sa dvorištem i baštom u površini 325□ hv. unešenih pod br. 91 obćine Sot.

Ove su nekretnine istina na ime kneza O. uknjižene, ali tuženik je voljan izhoditi prenos vlastničtva istih na svoje ime, ter izpuniti pogodbu sa svoje strane.

Da je već kod ugovaranja bilo poznato tužiteljici, da nije tuženik uknjiženi vlastnik prodanih nekretnina, to se vidi iz navoda tužiteljice u tužbi.

Čim je ipak ona namirila malo ne svu kupovninu, čim se stavila u posjed predanih njoj nekretnina, čim je dapače navodno i uložila u nje do 200 for. za razne popravke, čim se napokon očituje tuženik pripravnim izhoditi njoj uknjižbu upitnih nekretnina: to se po ustanovah §. 919 o. g. z. predležeća tužba ukazuje za sada neumjestnom, te se mora odbiti s odnosnim zahtjevom uz potvrdu prizvate osude.

M. P. Jovanović.

Digitized by Google

Tumačenje §. 953 o. g. z. tičuće se prikrate vjerovnika. — Ako roditelji osiguraju miraz zaručnici, je li to darovanje? — Pravna narav miraza.

Na dan zaruka svoje kćeri t. j. 1. lipnja 1880 obveza se Franjo K. da će joj u ime miraza dati 300 for., a kasnije, jer nije imao toliko gotova novca, predade svomu zetu Ivanu K. mjenicu, koja je imala dospjeti 1. listopada 1880. Franjo K. posjedovaše za vrieme izdanja ove mjenice kuću u K., koju je medjutim do dospietka mjenice bio prodao. Dne 3. listopada 1880 izda on svomu zetu zadužnicu, u kojoj zalaže na prodanoj nepokretnosti na njegovu korist uknjiženi ostatak kupovnine sa 358 for. za pokriće duga mjenb., koji nije bio podmiren dne 1. listopada.

20. veljače 1881 preda F. I., vjerovnik Franje K., kot. sudu u P. tužbu proti Ivanu K. (zetu Franje K.) zahtievajuć, da se izreče za pravo: „Ivan K. ima tražbinu od 300 for. sa 7% kamati, koju mu je Franjo K. zadužnicom od 3. listopada 1880 bezplatno zapisao, i koja je osigurana preostatkom kupovnine prodane nepokretnosti, iznosećim 358 for. — povratiti, odnosno priznati, da je po Franji K. izdana zadužnica od 3. listopada 1880 na 300 for. nevaljana, a isto tako da je nevaljano i pravo založno za osiguranje ove tražbine izposlovano na spomenuti preostatak kupovnine i da se ovo potonje ima brisati iz gruntovnice — odnosno da je Ivan K. dužan pristati na to, da se njegove (tužiteljeve) tražbine, što ih ima proti Franji K. i to: a) jedna od 100 for. sa 6% kamati od 2. prosinca 1880 i b) druga sa 120 for. i 6% kamati od 9. siečnja 1881, zatim sudbeni troškovi sa 6 for. 51 novč., 6 for. 51 novč. i 8 for. 25 novč. namire iz spomenutoga ostatka kupovnine per 358 for. i to prije njegove (tuženikove) tražbine, iznoseće 300 for. sa 7% kamati, i da se ovo pravo prednosti tužiteljevih tražbina zabilježi u gruntovnici na dotičnoj stavki.

Kot. sud u P. zabacio je ovu tužbu osudom od 26. kolovoza 1881 s ovih razloga:

Po §. 1220 o. g. z. dužni su roditeljt kćeri svojoj, kad se udaje, dati miraz, primjeren njihovomu stališu i njihovoj imovini. Što roditelji dadu preko ove svoje obveze, davaju to dobre volje, i to se može smatrati darom. 1. lipnja 1880, kad je Ivan K. zaprosio kćer Franje K., i 14. lipnja 1880, kad su se vjenčali, bijaše Franjo K. odnosno bijahu supruzi K. vlastnici kuće br. 295 u K., na kojoj nepokretnosti bijahu kao pasivne tražbine uknjižene: svota od 42 for. na korist ubožke zaklade i druga sa 100 for. na korist gradske sirotinske zaklade. Kuća vriedila je 1000 for., to priznavaju obie stranke. Ako se sada uvaži, da su malo prije spomenuta pasiva u istinu neznatna, i da nemogu dužnika u nepriliku zatjerati; ako se uvaži na dalje, da su supruzi K. 1. odnosno 14. lipnja 1880 dugovali 610 for. 90 novč., koji

Digitized by Google

dug ipak nije upisan bio u javnih knjigah, i o kojem Ivan K. nije baš morao znati: ne može se tvrditi, da je Ivanu K. pred svjedoci Matijom B. i Franjom H. dani odnosno obećani i zapisani miraz od 300 for. bio nerazmjeran prema tadanjem stanju imetka supruga K. — a to tim manje, što se tužitelj nije tužio, da je bezuspješno tražio izplatu svojih tražbina, da supruzi K. nemogu mu izplatit one svote, da po tom neimaju nikakove druge imovine. Supruzi K. nisu dakle dali svojoj kćeri veći miraz nego li bijahu dužni dati, pa se s toga nemože ovdje o darovanju ni govoriti.

Na priziv tužitelja potvrdi viši sud u P. osudu prvoga suda.

Razlozi: Ako se pravo i pravno svojstvo obećanoga miraza, dotično tražbine za tuženika odavlje nastale uvaži, to i ono obećanje i ova tražbina istom sklopljenjem braka postadoše kriepostnimi. Ovo mora se s toga naglasiti, jer ako je vjenčanje obavljeno prije mjeseca srpnja 1880, zahtjevu tužitelja gledeć na §. 953 o. g. z., pa ma se i čin Franje K. smatrao darovanjem, stoji na putu okolnost, što u času tobožnjega darovanja druga tužiteljeva tražbina od 120 for. nije ni obstojala, jer tužitelj sam tvrdi, da je ovu svotu uzajmio Franji K. istom u mjesecu srpnju 1880. Ali neobaziruć se na ovo, nemože se u ovom slučaju govoriti o darovauju. Jer po §. 1218 o. g. z. razumieva se pod mirazom ona imovina, koju daje ili zajamčuje supruga ili tko treći suprugu, da se laglje podmiruje trošak, skopčan sa bračnom zajednicom. Po §§. 1227 i 1229 o. g. z. pripada suprugu vlastnost miraza, sastojećega u gotovu novcu, tražbinah ili potrošivih stvarih dotle, dok traje bračna zajednica, a kad se ona razrieši, pripada njegovoj suprugi ili njenim nasljednikom. Suprug nedobiva dakle miraza bezplatno, nego za protučinitbu, i to samo za ono vrieme dok traje njegova činitba. A ovakov sporazumak neima onih obilježja, koja se po §. 938 o. g. z. za pojam darovanja išču. Ovo valja i u ovom slučaju i to bez obzira na to, kakovo bijaše stanje imovinsko Franje K. u ono vrieme, kada je dao miraz, jer je posve sigurno, da nije namjeravao isto pokloniti, pa se prema onom što je gore rečeno, njegovo djelo ima smatrati naplatnom činitbom. Uvaživ sve ovo mora se osuda prvoga suda potvrditi.

Prepori o porabi šumskoga puta nespadaju pred sud (§§. 1. 3 a, 6 a., 37 patenta od 5. srpnja 1853 d. z. l. br. 130).

A. tužio je B., da ga smeta u posjedu prava služiti se kolnim putem, što no ide kroz B-ovu šumu.

Prvi sud odlučio je na korist tužitelja, drugi sud odbio je tužitelja; a povodom prizivnoga utoka izrekao je c. k. najviši sud bečki:

Digitized by Google

da se imadu obie odluke nižih sudova dokinuti, a tužba o smetanju povratiti A-u, jer nespada na sudbeno uredovanje, pošto „tužitelj hoće da bude štićen u posjedu prava rabiti put, vodeći kroz šumu B-ovu; poljske služnosti pako, gdje je služeći predmet šuma ili šumskoj kulturi namienjeno zemljište, imadu se ureda radi po organih povjerenstva za odkup i regulaciju odkupiti ili regulirati, a u prešnih slučajevih, dok stupi odkup ili regulacija u život, ima zemalj. povjerenstvo postaviti prema okolnostim udešeni provizorij (§. 1 alin. 3 lit. a., §. 6 lit. a. i §. 37 car. patenta od 5. srpnja 1853 d. z. l. br. 130; alin. 3 naredbe od 3. rujna 1855 d. z. l. br. 161 i alin. 2 naredbe od 17. svibnja 1860 d. z. l. br. 128); s toga sudb. oblasti nisu nadležne razpravljati i odlučivati o nazočnoj tužbi. (Oester. Ghtztung.)

II. Kazneno-pravni.

O sastavljanju kaznenih senata.

Dne 25. listopada 1881 obdržavana je kod sudb. stola u P. glavna razprava proti Elizabeti L. radi zločinstva potajnoga umorstva, označenog u §§. 134 i 135 br. 1 k. z. tim, što je ista noćju od 26. na 27. veljače 1881 u sobi proti svom spavajućem suprugu Mihajlu L. lovnu pušku dramnjaci nabijenu iz blizine od najviše deset santimetara, hoteći ga usmrtiti, izpalila tako, da je hitac tri prsta izpod lieve bradavice u tielo Mihajla L. prodro, jedan dio želudca i jetara te manje krvne žile u onih strojevih i veće krvne žile iza ovih strojeva ležeće probio i razderao, veliki izliev krvi u trbušnu šupljinu, a po tom sklenitost srdca i moždjana, te neposredno i bezuvjetno za ovom posliedivšu smrt Mihajla L. prouzročio; — pa je usljed toga osudjena osudom od 25. listopada 1881 br. 229 po §. 136 k. z. pozivom na §. 252 k. p. na kazan težke tamnice od petnajst godina i po §. 330 k. p. na nošenje troškova kazneng postupka i ovrhe kazni.

Proti toj osudi uložio je branitelj osudjene žalbu ništovnu s prizivom, navadjajuć medju inimi razlozi i ništetnost osude po §. 277 točka 1 k. p. ovako:

„Kazneni postupnik ustanovljuje, da u ovakovih slučajevih ima sudbeni sbor sastavljen biti od 6 sudaca; po članku pako 1 zakona od 28. veljače 1874 počimlju sudci kod kotarskih sudaca; uzprkos tomu su u sudivšem ovdje sboru sjedila 2 nesudca — pristava. Da ovaj prigovor nije neosnovan sliedi i iz toga, jer ako bi se sbor sudaca kod glavne razprave mogao sastaviti od nesudaca, k čemu onda zakon o sudačkoj vlasti ili bolje o nezavisnosti sudaca?

Nije ni u stvari svejedno za okrivljenika, je li sjedi pred izkusnimi

Digitized by Google

i opreznimi sudci, ili pako pred mladimi pristavi, koji će u svojoj revnosti gledati okrivljenika uglaviti i osuditi.

U kraljevini Hrvatskoj stvoren je zakon, koji sudovom sastavljenim od pravnika poput poroti, dopušta suditi po uvjerenju i to uz neprizivost osude glede pitanja krivnje, s toga je i djelokrug najvišega sudišta prama bludnjam sudaca veoma ograničen, pa se gledom na krivnju osude skoro nikad neukidaju, jer bi razprava opet pred isti sudbeni sbor došla", itd.

Proti ovim žalbenim razlogom navelo je kr. drž. odvjetničtvo u P. u protuizvedenju sliedeće:

Nazor žalbenice, da sudište nije zato valjano sastavljeno bilo, što su u sudivšem sboru sjedila dva sudbena pristava, dakle po mnienju žalbenice, nesudca, — kriv je.

Sudište nebi bilo sastavljeno kako treba onda, kad bi se podkrala mahna u broju osoba, potrebnih za redoviti sud (§. 13 k. p.), ili kad bi doduše ovaj broj bio izpravan, ali bi se pri sastavljanju sudišta ogriešilo o propis §. 14 k. p., ili napokon kad bi izključeni sudac (§§. 62 i 63 k. p.) udioničtvovao pri odlučivanju.

Da se ovako imadu tumačiti rieči §. 277 br. 1 k. p., koje citira žalbenica, kazuju nam jednoglasno: Rulf u djelu „Die österr. Straf-Process Ord. von 23. Mai 1873"; Ulmann „das österr. Straf-Process-Recht"; Mitterbacher und Neumayer „Erläuterungen zur Straf-Process-Ord. von 23. Mai 1873", napokon Julius Mitterbacher „Commentar" pomenutom kaznenom postupniku od 23. svibnja 1873.

Nu neka bi bilo izpravno tumačenje žalbenice, to se je ova prekasno (§. 277 br. 1 k. p.) poslužila alegiranom okolnošću čina.

Osim toga stekli su sudbeni pristavi, prisustvujući upitnoj glavnoj razpravi, pravo odlučna glasa u kaznenih stvarih propisanim načinom (§. 74 poslovnog reda od 3. svibnja 1853 br. 81 d. z. l.), a povrh toga sudila su u konkretnom slučaju 4 viećnika (sudca, kako žalbenica zahteva), čime je i propisu ministarske naredbe od 5. veljače 1858 br. 26.373 takodjer udovoljeno, baš ako se uzme, da ova i uz kazneni postupnik od 17. svibnja 1875 (§. 14) postoji.

Valja jošte dodati, da pri sudbenom stolu u P., kad bi se imalo po nazoru žalbenice postupati, nebi se nigda mogao sbor od 6 sudaca sastaviti, pošto pri njemu ima pored predsjednika samo jošte 3 viećnika uračunav ovamo i delegovanog kot. sudca. Nazor dakle zastupan po žalbenici već je i po tom neizpravan, budući bi se inače već pri prvobitnom odredjivanju broja viećnika za ovaj sudbeni stol njime računalo bilo."

Kr. stol sedmorice rješitbom od 27. svibnja 1882 br. 659 zabacio

Digitized by Google

je žaobu ništovnu obtužene Elizabete L. i potvrdio u cjelosti prvosudnu osudu, a glede navedenih žalbenih razloga izjavio:

Sudište zvano po kaznenom postupniku da odlučuje na glavnih razpravah, sastavljeno je kako treba onda, kada je sastavljeno po propisih §. 13 i 14 k. p.; a što se tiče samih sudaca, ako imadu svojstva propisana za iste u poslovnom redu od 3. svibnja 1853 br. 81 d. z. l. naročito u §. 74 istoga.

Naredba ministarstva pravosudja od 5. veljače 1858 br. 26.373 normirajuća na ustanovu §. 17. k. p. od god. 1853 i to takodjer ne bez iznimke, da kod sudišta od ukupno pet sudaca, prigodom konačnih razprava o zločinstvih, kaznjivih težkom tamnicom od preko pet godina, imadu biti 3 sudca viećnika, — stupila je uslied ustanova §§. 13 i 14 k. p. od god. 1875., različitih od ustanova §. 17 k. p. od g. 1853, po članku II. zakona o uvedbi kaznenog postupnika od 17. svibnja 1875 izvan krieposti.

Obzirom na to je tvrdnja žalbenice Elizabete L., da sudište nije sastavljeno bilo kako treba stoga, što su od šest sudaca, prigodom glavne razprave udioničtvujućih bila dva sudca sudbena pristava (§. 277 točka 1 k. p.) očito neosnovana i negledeć na to, da taj nulitet za žalbenicu nije ni uporabiv, već stoga, što je istoj, odnosno njezinom branitelju, upitna okolnost jur na početku glavne razprave poznata biti morala, te što se tom okolnošću kao ništinom nije namah na početku glavne razprave poslužila, čim je naime za istu doznala, kako to §. 277 točka 1 k. p. jasno propisuje. Priobćio J. G.

Viestnik.

Za buduću školsku godinu 1882/3 izabran je za rektora na kr. sveučilištu Franje Josipa u Zagrebu prof. na bogoslovnom fakultetu dr. Feliks Suk. Ove godine došao je red na bogoslovni fakultet, iz kojega se je birao rektor. — Za dekana na fakultetu pravo- i državoslovnom izabran je kr. j. r. prof. dr. Janko Čakanić.

— G. Lazo Somogji odvjetnik, preselio se je iz Varaždina u Križevce.

— Na kr. českom sveučilištu u Pragu izabran je za rektora prof. na fakultetu mudroslovnom Tomek, a za prorektora prof. dr. Randa. — Za dekana na pravo- i državoslovnom fakultetu izabran je prof. E. Ott.

— Povjerenici pravničkoga družtva. Povjereničtvo prav. družtva primiše g. dr. M. Bišćan, kr. kot. pristav za Karlovac: g. Milan Hadžić kr. kot. sudac, za Djakovo.

— Svačić zove se novo akadem. literarno družtvo, koje kani osnovati akademička mladež na kr. hrv. sveučilištu, kojemu se kao svrhom označuje: da čitanjem literarnih proizvoda i deklamacijom djeluje na naobrazbu akademičke mladeži. Pravila su već podnesena kr. zemalj. vladi na odobrenje.

Digitized by Google

Književnost. Nakladom knjižare Mučnjak i Senftleben izašao je novi svežčić njihove „male sbirke zakona, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju i hrv.-slav. Krajinu“. Ovaj svežčić sadržaje „Zakon o biljegah i pristojbah“ XVI. (?) zak. čl. od g. 1881 (sa tumačenjem), pa onda „Zakon o rukovanju pristojba, što se neposredno imadu podmiriti. XXXIV. zak. čl. od g. 1881 (sa tumačenjem)“. Dozvoljeno od vis. kr. zem. vlade. U Zagrebu 1882. — Str. 228. ciena 1 for. 20 novč., ako se šalje poštom: 15 novč. više.

Ova će knjižica mnogomu pravniku i nepravniku dobro doći, ali bi još više koristila, da su izdani i drugi zak. članci govoreći o biljegah i pristojbah i da je dodana tarifa. Ovo sve mogaše nakladnik učiniti, da je njemački prevod izpustio, koji je u istinu uz hrvatski tekst suvišan. Opažamo još, da naslov prvoga zakona nije točan, nego bi imao glasiti „Zakon o preinaci nekojih ustanova zakona i propisa, glasećih o biljegah i pristojbah.“

— O bilježničkoj ustanovi. Napisao dr. Vladimir Pappafava. U ovom se spisu, štampanom prvobitno u spljetskom „Pravu“, predstavlja poviest uredbe notarske počam od najstarijeg doba pa do našega vremena.

— Die Postsparcassen im Königreiche Italien. Wien 1882. Ciena 75 novč.

— Verfassungsgeschichte Englands. Von Rudof Gneist. Berlin 1882. Ciena 14 maraka = 8 for. 40 nvoč. Učeni pisac priznaje — u svojoj čednosti — u predgovoru, da je ovo djelo nesavršeno i nepodpuno, da mu služi za temelj njegova druga pred više godina izdana radnja o poviesti englezkoga upravnoga prava, iz kojega da je pridržao takodjer razdieljenje u periode i odsjeke. Poviest englezkoga ustava obuhvaća šest perioda: prva obsiže anglo-saksonsku, a šesta ili posliednja osamnaesto stoljeće. Ime Gneistovo čini svaku preporuku suvišnom.

— Handbuch der österr. Justizverwaltung. Mit Benützung amtl. Quellen von dr. Josef Kaserer. I. Band. I. u. II. Hälfte. Beč. Ciena 6 for. — Zadaća je ovomu koristnomu poduzeću prikazati podpunu sbirku svih zakona i naredaba, koje uredjuju upravu austr. pràvosudja. U su svrhu sabiratelj priobćuje sustavnim redom materije doslovce zakone i naredbe, izpuštajuć one koje više nestoje u krieposti ili se protežu na pravna područja, koja nepripadaju kraljevinam i zemljam, zastupanim u carevinskom vieću; ipak su uvršteni u sbirku i zakoni i naredbe, valjajuće u drugom području, u koliko pomažu razumievanju u Austriji obstojećih zakona ili jer se opazilo, da se pojedine ustanove u praksi krivo uporavljaju, jer sve odredbe nisu potanko poznate. — Ovom sbirkom mogli bi se okoristi i naši pravnici, jer će sadržavati zakona i naredaba, koje i kod nas valjaju.

— Die Verwaltungslehre. 3. Theil. Das Gesundheitswesen. Von dr. L. Stein. Ovo je drugo izdanje trećega diela Steinove upravne nauke, te se ograničuje samo na javuo zdravstvo. Ciena 8 mar. ili 4 for. 80 novč. Steinov „Verwaltungslehre“ spada medju najvrstnija djela ove ruke, pače ga mnogi drže za najbolje u njemač. književnosti.

Pravničke svaštice. Jur. Blätter donosi u jednom od posljednih brojeva dopis iz Budapešte, u kojem se medju ostalim govori o radu sudova ugarskih. Za najviši sud veli dopisnik, da se poslovni zaostatci ovdje užasno gomilaju. Neima sudca, kod kojega nebi ležalo 150 do 160 neriešenih parnica, a svaki dan dodieljuje mu se novih komada. Od rješitbe prvoga do one najvišega suda treba više godina. Ovomu zlu neda se drugačije doskočiti, nego da

Digitized by Google

se kr. curia rieši dužnosti suditi i u manjih poslovih. U gradj. pravnih poslovih znatno je pomoženo zakonom o poslovih maličnih i novelom ka gradj. parb. postup. I u kaznenih stvarih mora se još dalje poći, nego li je učinjeno glede prekršaja. Trebalo bi tečaj stvari tako urediti, da bi priziv od kot. suda tekao na kr. sudb. stol, kod kojega bi se moglo o stvari opet razpravljati — dakako razprava bi morala ustmeno teći. Odavlje mogla bi se dozvoliti još jedna molba, ali samo kod „revisio in jure."

Čudno je pogledati sobe kot. sudaca u Ugarskoj. Nebrojeni listići bilježaka i papira leže po stolu, stolcih i divanu — ako ga sudac ima. Kamo se ogledaš ništa nego brojevi, cifre, kao da si u statističkom uredu. Sudac potroši barem polovicu svojih uredovnih sati na radnje pisarske i računarske. Uknjiženje i zaračunanje jedne funte svieća zadaje više pisarije nego sumarna parnica; a dopisivanjem, zaračunanjem i upisivanjem kod nabave nekoliko hvati drva naraste fasciculus, kao kod kakove urbarske parnice. Tu valja tražiti uzrok mnogim zaostatkom.

(Reorganizacija sudstva francezkoga.) Svršetkom mjeseca svibnja o. g. započe u francezkoj komori zastupnika razprava o preustrojstvu magistrature (sudb. oblasti). U Francezkoj već duže vremena rade oko toga preustrojstva, naročito komora zastupnika razpravljala i prihvatila je bila zakon o reorganizaciji magistrature, ali jer se je bilo bojati, da će senat zabaciti ovaj zakon — jer senat nije htio dirati u načelo, da se sudac nesmie skinuti — to je vlada u mjesecu studenom god. 1881 opozvala svoju osnovu. Nu narod. skupština nehtjede nikako da ovo pitanje zaspi, zato je izabrala opet ljetos odbor, da razpravlja o tom predmetu, a ovaj je predložio komori osnovu zakona i ovoj dodao obsežno obrazloženje, i o toj osnovi započe 30. svibnja o. g. razprava u plenumu.

Razni su projekti i predlozi izneseni pred odbor, ali on je u bitnosti prihvatio ono, što je komora jedan put već bila usvojila. Ta osnova bila bi samo privremena odredba, a kasniji zakon stvorio bi tu definitivum.

Glavne su tu tri točke 1. redukcija osoblja sudačkoga i mjesta sudačkih, a poboljšanje plaće njegove; 2. da se uvede uredba prisežnika za prekršaje; 3. da se dokine načelo da se sudac nesmie skinuti sa svoga mjesta. Oko ove treće točke najžešće se bore stranke. Vlada je predložila, da se valjanost ovoga načela stavi izvan krieposti samo privremeno, dok se najme provede organizacija; naprotiv odbor scieni, da je „dostojnije stvar označiti njezinim pravim imenom", te načelo ono posve odstraniti.

U obrazloženju ima vrlo zanimivih i drastičnih podataka o tom, kako su vlade prije postupale kod imenovanja i amoviranja sudaca. Do g. 1789 sudb. činovnici kupovahu svoje službe, pa je tada zadržali do smrti. Pravo govoreć u Francezkoj sudci nisu nikada uživali povlastice, da se nesmiju amovirati; svaka vlada, priznavala ona ovo načelo inamovibiliteta ili ne, znala je raznimi odredbami pridržati si pravo sudce birati, i da se je svaka obilno služila ovim pravom: budi da je sudce skidala, imenovala ili premještala po svojoj volji, budi da je pridržanje službe činila ovisnim o političkoj zakletvi, čim bijaše moguće sve zazorne osobe ukloniti s njihovih mjesta. Samo sadanja republika nije toga do sada činila, zato ima toliko republiki neprijateljskih elementa u magistraturi, pa je vrieme „da takov skandal prestane." Ali odbor nemisli, da bi valjalo sudstvo reorganizirati, pa onda proglasiti da se sudac nemože skinuti; odbor drži, da je moguće imati dobre sudce ma se oni i mogli amovirati u svako doba, kako se to vidi kod sudaca

Digitized by Google

Borba za pravo.

Kritička analiza Iheringova djelca pod istim naslovom. Piše odvjetnik dr. Živko Gojković.

(Nastavak.)

Predjimo sad na načelnu parnicu. Na prvi pogled izgleda kao da u svakoj načelnoj parnici jedna i druga stranka u dobroj vjeri postupa; obie se pozivaju na zakon kao svoj jedini paladium; nije li to dovoljni razlog, da svaka stranka o sebi misli, da je u pravu, ali da se istodobno o protustranci predmnieva, da je u bludnji? Svakdanje izkustvo protivno uči; imade dovoljno zakonskih ustanova, kojih je smisao svakom pravniku jasan, a načelo u njih izraženo pojmljivo je i svakom prostom čovjeku — pa kad u pravnom životu ipak nailazimo na mnogobrojne parnice, gdje se i te jasne ustanove zakona u sumnju dovode, onda je za svakog praktičara nedvojbeno, da stranci, koja se proti javnom zakonu bori, nije stalo do zakona i pravde nego se hvata slamke u nakani, da na svojeg protivnika čini moralnu presiju radi iznudjenja povoljne nagode, ili bar da dobije što više vremena za napuštanje zahtjevanog od nje prava.

Načelne parnice jesu domena dešperatnih dužnika, koji malo samo nejasnu zakonsku ustanovu obieručke prigrle, te je se drže kao pijan plota; samo se po sebi razumie, da je u njihovim očina i najjasniji zakon u toliko nejasan, što mu oni drugi, po njih povoljniji smisao, podmeću.

Kada se uvaži, da je većina zakonskih ustanova po svojem pravom smislu jasna i nedvojbena, te da se i pojedine nejasne ustanove stalnom i dugom sudskom praksom utvrde tako, da se o njihovom značenju takodjer dvojiti nemože, onda se vidi, da ima malo zakonskih ustanova, koje su i po sebi nejasne, pa da nisu niti stalnom sudskom praksom u svojem značenju fiksirane. Za to se i kod načelne parnice mora uztvrditi, da bar jedna

Digitized by Google

stranka objestno postupa; nemože se to doduše tvrditi o svih načelnih parnicah bez iznimke, kao što učinismo kod kazuističkih, ali se mora ono tvrdjenje uzeti kao pravilo, koje ima malo iznimaka.

Nećemo izpitivati kakvih parnica ima više, da li načelnih ili kazuističkih; ali nedopuštajuć da načelnih ima više, moramo prema gornjem razlaganju konstatovati, da, sve parnice skupa sračunav, imade veoma malo slučajeva, gdje obie stranke vode parnicu u dobroj vjeri, pa i taj malen broj, još se dalje reducira, kada uočimo one slučajeve, gdje je uvriedjena stranka o dobroj vjeri protustranke uvjerena — jer po našem piscu to subjektivno uvjerenje napadnutoga jedino odlučuje za klàsificiranje nepravde u objektivnu i subjektivnu. Taj rezultat našeg izpitivanja sa izrekom našeg pisca glede dopustljivosti nagode, dovodi nas do uvjerenja, da sljedujuć savjet našeg pisca samo u onoj neznatnoj manjini parnica smijemo nagodu sklapati — u svih ostalih slučajevih činimo izdajstvo na samih sebi i na družtvu, ako se mirimo. To je logična posljedica borbe za pravo kakovu nam pisac preporučuje; no sama ta posljedica jošte ništa nedokazuje proti piščevom zahtjevu; pisac može punim pravom prigovoriti nam, da gledište miroljubivosti tu nije mjerodavno, pa zato se proti njegovom načelu tim putem ni onda ništa nedokazuje, ako bi dosljedno nagoda posve morala biti zabačena; pisac punim pravom može reći: „To je žalostno i neugodno, ali je sveta istina; istina je naime, da svaki koji proti objestnom napadaču napušta svoje pravo sam svojem obstanku podkapa temelj i cieli pravni red ruši. Dajte mi razloge, da to sve nije istina“. U kratko: pisac postavlja alternativu ili miroljubivost pa ujedno moralna propast osoba i družtva, ili — neumoliva borba.

Mi smo Iheringove razloge u prvom odjelu ove razprave obširno naveli; razlozi ti jasno dokazuju, da mlitava obrana i napuštanje svojeg prava vodi k moralnoj propasti osobe i rušenju pravnog reda; pri svem tom ostajemo kod izreke, da Iheringov nazor o nagodi nije izpravan; trudit ću se po mogućnosti, da ovo i dokažem, nu prije valja razpraviti predhodno pitanje:

Digitized by Google

da li je mnienje piščevo o nagodi odnosno borbi izvedivo ili ne; da li imamo posla sa praktičkim predlogom ili teoretičkim mnienjem?

Ihering ište borbu za pravo kao dužnost svakog gradjanina prama sebi i kao dužnost prema družtvu; razlog je u prvom obziru vlastiti obstanak, u drugom održanje i učvršćenje pravnog reda.

Dakle dužnost! Kakva je to dužnost? Da li pravna ili moralna? Pravna se dužnost neda ni pomisliti, jer je govor o pravu u subjektivnom smislu, dakle o takovom pravu ili ovlaštenju, koje ovlaštenom na volju stavlja, hoće li ga vršiti ili se ga odreći; pravna dužnost po svojem pojmu predpostavlja moć drugog nekog k prisilenju, ali pravo ili ovlaštenje već po svojem pojmu izključuje primoravanje k vršenju vlastitog prava. U kratko: ne može nitko biti u pravu, da što čini, i ujedno obvezan da to čini; pravnoj dužnosti može korespondirati ovlaštenje druge koje osobe i obratno, ali nikako se te dvie protivnosti u jednoj osobi sastati nemogu. Dužnost, koju pisac kao razlog za borbu navadja, jest čisto moralna dužnost. Ako je samo moralna, onda knjiga našeg pisca, ma kako duboke istine ona sadržala, za praktički život neima ni više ni manje vriednosti nego ma koja crkvena propovjed o kakvoj krieposti kršćanskoj. Za pravnika i državoslovca samo je ono vriedno razgovora, što se u životu ostvarati dade; bez te mogućnosti ostvarenja i Iheringova načela ostaju bezplodne misli; pokušajmo dakle predpostaviv, da su načela njegova spasonosna, staviti se na gledište pravne politike, te potražiti sredstva, koja daju garanciju, da bi se borba za pravo, kakovu nam pisac stavi, kada bi uzakonjena bila, doista morala i voditi. U pravnom životu bez prisilnih sredstava neide; pa kako smo već svi uvjereni, da bi borba za svoje pravo, kao pravna dužnost uzakonjena i za svakog gradjanina obvezna, bila pravni nesmisao i zakon, koji ju propisuje, pravi juridički monstrum, moramo potražiti za izvedenje misli pščeve blažija sredstva; no ona nesmiju biti sasvim blaga i posve lišena prisilne moći; takova sredstva zakonarska, koja bi zauzimala sredinu izmedju čiste pravne dužnosti (sa ka-

Digitized by Google

tegorično obvezanom moći) i čisto moralne dužnosti (bez najmanje obvezne moći) doista se zamisliti dadu. U svakdašnjem životu, s kojim je i pravni život skroz pomiešan, na odluku većega diela ljudi u razpolaganju sa vlastitimi pravi utiče jedan od ovih dvaju motiva: koristoljublje i častoljublje. Tko hoće da podčini sebi volju drugoga, neka prema njegovom najprije izpitanom značaju gadja najprije u njegov živac, zvao se ovaj sebičnost ili taština i ma kako, pak mu je uspjeh izvjestan. (Zar kod svakoga? Ured.) Zato bi i država mogla u svojem zakonodavstvu praviti presiju na gradjane, propisujuć što veću ustrajnost u borbi za svoje pravo pod prietnjom neugodnih posljedica l i uz obećanje ugodnosti — jedno i drugo ili na polju materijalnom (novčana globa ili nagrada), ili moralnom (u vidu imfamirajućih posljedica ili odlikovanja).

Uzmimo, da su takove ustanove uzakonjene; da vidimo šta biva u životu.

Dvie parbene stranke pronadju za dobro, medju sobom se nagoditi; jedna od njih sasvim je nevina a druga je objestna. Ona prva po Iheringu i po zakonu ovdje fingiranom nebi se smiela nikako nagoditi, nego bi pod prietnjom nemilih posljedica morala pravnu borbu i proti svojoj volji do kraja tjerati. Ako su nemile posljedice malene, a vodjenje parnice skopčano sa velikim troškom, pa još uspjeh neizvjestan, pri tom je prieporni predmet znatan, osobito ako se nepovoljne posljedice sastoje od neznatne novčane kazne u vidu pravne pristojbe, uzakonjene kao sredstvo proti sklapanju nagode, a pri tom je uvriedjena stranka imućna; ili se tiče male sramote(na pr. izključenje od aktivnoga prava izbornog) kod čovjeka sa slabo razvijenim častoljubljem, onda se u svih tih slučajevih može se predviditi, da će uvriedjeni primiti zakonske posljedice, pa ipak nagodu sklopiti. Dogodi li se obratno, da je i prieporni predmet dosta malen, i uvriedjena stranka dosta siromašna, da se prilično velika novčana globa za sklapanje nagode platiti uzmogne, ili pak da je pošteni parac častoljubiv i moralna kazan (sramota) što je za sklapanje nagode propisana velika — onda dolazi pošteni parac u taj prociep, ili da protiv volje i možda na vlastitu štetu pravnu borbu

Digitized by Google

dalje vodi, ili da — obidje zakon. Te počem je kako u privriedi, tako i u upravi imetka, dakle i u obavljanju privatnopravnih poslova vlastita korist glavno i ponajviše jedino poticalo — neima dvojbe, da će se sa riedkom iznimkom u spomenutom prociepu, svi odlučiti za obilaženje. A kako? Veoma lahko! Naš pisac i fingirani zakon nedopuštaju sklapanje nagode kod subjektivne nepravde i zabranjuju ga samo uvriedjenom parcu; opetovno smo naglasili, da osobno uvjerenje uvriedjenog jedino odlučuje, da li je protivnik objestan parac. O predpomenutom prociepu ima pošteni parac, koji nalazi svoj bolji interes u sklapanju nagode, prosto pred sudom motivirati nagodu tim, da on svojeg protivnika smatra nevinim, jer da se je u pravnoj bludnji upustio u parnicu — i tada je zakon nemoćan. Da bi se to obilaženje izbjeglo, ostaje državi samo jedno sredstvo, da zakonom stavi sklapanje nagode pod novu kontrolu, tako da u svakom slučaju obie stranke moraju nagodbu, koju sklopiti žele podvrći odobrenju javnog organa, kako to danas biva kod nagodbe sa štićenikom sklopljene, i da je javni organ dužan izpitati, da li je jedna strana nevina a druga objestna, te u tom slučaju odobrenje nagodbi uzkratiti. Nije težko uviditi, da bi taj javni organ morao najprije cielu parnicu s temelja pretresti posve onako, kao u redovitom postupku — a tada dakako nebi stranke ni na vremenu ni na trožku prištedile, pa ma njihova nagoda i odobrena bila; onda ta nagoda nebi za njih praktičke koristi ni imala, te bi država tim načinom došla do rezultata, koji nadmašuje i želje spomenutoga pisca i svrhu zakona — naime nebi u obće nitko nagodbu sklapao ni onda ne, kada bi se od stranaka predviditi moglo, da će nagoda (sbog manjkanja momenta krivnje) odobrena biti. Ali koristoljublje, taj moćni elemenat, koji pokreće i obara velike nezgode, savladat će i ovu zakonsku zaprieku i to opet obilaženjem zakona. Stranke imaju pravo usred parnice izmiriti se vansudbeno, pa izostav sa ročišta ili nepodnesav parbenog spisa, sebi formalno zadržati pravo parnicu reasumirati — na strašnom sudu! I kada bi strogi zakonodavac i i to htio preduprediti uvedenjem oficialnog postupka u gradjanskoj parnici (kao što postoji u kaznenoj

Digitized by Google

struci) parbene stranke, voljne sklopljenu nagodu održati, mogu ipak fingiranim očitovanjem i ponašanjem obići zakon: tuženik neka u odgovoru prizna onoliko, koliko je nagodom voljan dati, tužitelj neka očituje, da za ostatak neima dokazala, pak će osuda izpasti upravo onako, kao što nagoda glasi. Neka se tuženik osjegura poštenom rieči tužitelja pred svjedoci danom, da ovrhe proti njemu za šest nedelja voditi neće, dočim mu je tada voljan cielu tražbinu platiti, pa onda neka se slobodno ogluši prema sudu, koji nefaljeno izriče oglušnu osudu, da ima za 14 dana sve izplatiti.

Ide li zakon još dalje i podvrgne li svojoj kontroli i vansudbeno ponašanje stranaka, e — onda državnoj kontroli u privatno-pravnih poslovih gradjanah neima granice — ali onda neima ni privatnog prava; jer gdje neima slobode razpolaganja svojimi pravi, nego sve zavisi od svemoćne države — tamo neima ni traga privatnomu pravu.

Iz svega sliedi, da se borba za pravo kao princip zakonodavstva izvesti neda; prinudjeni smo dakle Iheringove nazore smatrati kao čisto teoretičko mnenje; pa kako i ovo može imati bar donekle praktičke važnosti, jer glasoviti naučenjaci i visoko postavljene osobe mogu da služe mnogim ljudem uzorom u načinu mišljenja i ponašanju u životu, dakle i u pravnom životu, čim se opet postojeće javno mnenje malo po malo posve izmieniti može, moramo nazore njegove pomno proučiti i izpitati, te potražiti razloge za ili protiv tomu, da li je shodno i koristno sa gledišta materijalnog ili etičnog, da se načelo „borba za pravo“ u pravnom životu što čvršće uvrieži tako, da se pri objestnom napadaju na pravo nitko više u sklapanje nagode neupusti?

Najprije sjetit ćemo se jedne izreke Iheringove, koja mu je valjda slučajno iz pera izpala, ali se meni čini umjestnom; jadikujuć na suvremeno pokoljenje, koje se pred sudom rado miri, tješi se on, da nikada neće ljudi izumrieti, koji vode borbu za pravo, jer „u najviše slučajeva očevidna vlastita korist upućuje svakog na borbu“. Ovo je jezgrovita misao i vriedna, da ju malo bolje posmotrimo. Iz te izreke možemo izvoditi istinu,

Digitized by Google

da u pitanju o vodjenju parnice ili o izmirenju u prvoj liniji odlučuje korist parbene stranke; ali baš iz te posljedice slieduje još dalje i to, da stranke, koje sklapaju nagodu, čine to jedino radi svoje koristi. Kada parbena stranka sklapajuć nagodu napušta neka svoja prava, koja po svojem pojmu neke koristi u sebi sadrže, onda još nije paradoxon, da stranka u nagodi svoju korist nazrieva, jer korist ima svoju negativnu stranu, naime izbjegnuće štete, i stoga u svakoj nagodi možemo kao pravilo uzeti, da stranka, napuštajuć svoje neokrnjeno pravo, prima ga okrnjeno jedino pred moralnim damoklesovim mačem u vidu prieteće štete. Netreba ni jednoga trenutka zaboraviti, da privatno pravo za sadržinu ima samo materialne koristi (novac i novčanu vriednost); iznimke iz obiteljskog prava samo su prividne, jer pravo na otčinstvo potjeruje se poglavito u svrhu udjelotvorenja sustentacije, dočim i stališ roditeljev, ako se tužbom zahtjeva, ima materialnih koristi; uvjeti sklapanja i razvrgnuća braka ili su javno-pravne naravi, pak se brak ureda radi razkida ili u krieposti održava — i onda bračno pravo u obće nije privatno-pravne naravi — ili su doista privatno-pravne naravi, i onda se u ničem nerazlikuju od ustanova ob obćih uvjetih valjanoga ugovora; vlast roditelja nad djecom, muža nad ženom, štitnika nad štićenikom po svojoj naravi isto je tako politička vlast kao vlast župana, a propisana ljubav i vjernost medju supruzi, poslušnost prema svojimi starijim — u koliko nisu ujedno propisani, ili se ni zamisliti nedadu prisilna sredstva — to su u očima svakog pravnika šuplje fraze, kojima nije mjesta u zakoniku[1]. Dakle privatno pravo jest to isto što i imovno pravo, (? Ured.) i vodjenje parnice samo je jedna vrst uprave imetka. Iz toga pak sliedi, da je vlastita korist pri vodjenju parnice jedino mjerodavna; kada Ihering revnuje proti toj koristi, on se stavlja izvan ekonomičkog gledišta na gledište čišto moralno, te ište, da svaki napusti vlastitu korist zarad neke uzvišene ideje: taj zahtjev nije nimalo nov u kulturnoj povjesti, to isto zahtjeva kršćanstvo u ime propovjedanog bratinstva, to isto

[1] Ovo što se ovdje naziva šupljom frazom, često vriedi više nego i zakonici; i to znadu mnogi pravnici. Ured.

Digitized by Google

zahtjeva socializam u ime čovječanstva. Mi ćemo se još jednom vratiti na uzvišenu ideju našeg pisca, ideju pravde; moramo najprije sa čisto ekonomičkog gledišta, koje je po našem uvjerenju na polju privatnog prava jedino mjerodavno, pokazati pogibeljne praktične posljedice, koje proizlaze iz njegovih načela.

Uglavismo maločas sporazumno sa piscem, da većina ovlaštenika već radi vlastite koristi neće napuštati svojih prava niti iz lahkoumnosti niti iz kukavštine. Nu ta vlastita korist služi ne manje motivom i onim, koji sklapaju nagodu. Samo teoretičar, koji nikada nije nogom stupio u arenu svakdašnje pravne borbe, može o tom podvojiti, da parbena stranka i napuštanjem nekih svojih prava pri sklapanju nagode ipak istodobno najkoristnije po vlastite interese postupati može; taj prividni paradoxon već smo gore u kratko razriešili tim, sto smo nazvali nagodu sredstvom, da se stranka od štete sačuva: sad ćemo da pokažemo kakva je ta šteta, što stranci prieti, te ju sili na sklapanje nagodbe. Napried smo razvrstili sve parnice na dvoje, na načelne i kazuističke; kod načelnih je prieporno pravno pravilo: no ta priepornost može biti prividna tim načinom, da jedna stranka od objesti, i da parnicu produlji, podmeće zakonu drugi smisao, nego što mu pripada, te mu ga u istini uvriedjena stranka daje; ako je judikatura u tumačenju prieporne zakonske ustanove stalna i nedvojbena, onda uvriedjena parbena stranka po savjetu svojeg pravozastupnika, koji se opet temelji na onoj stalnoj sudskoj praksi, smatra u postupku svojeg objestnog protivnika puki manevar, te neće od svojeg prava nimalo popuštati, dakle ni nagode neće sklapati, osim ako njegov interes zahtjeva, da se parnica što brže rieši.

Sasvim drugčije stoji stvar, kad je pravno pravilo doista prieporno t. j. medju samimi pravnici i u sudskoj praksi; tu imade svaka stranka donekle pravo svoj nazor istinitim a protivnički neistinitim smatrati, i uspjeh svake stranke, da će njezin nazor pobjedu održati, samo se po vjerojatnosti predviditi može; a vjerojatnost je tek karikatura istine, jer se izražava matematično u formi slomka, koji je manji od cjeline nazvane istinom, i koji tek pribrojen k onomu slomku, koji znači

Digitized by Google

vjerojatnost protivnosti — daje podpunu cjelinu. Predleži li dakle u istini prieporno pravno pravilo, svaka parbena stranka, koja realno a ne sanguinično u životu postupa, mora imati na umu, da se bori za pravo, koje je dvojbeno, dakle ni uspjeh nije siguran. Ako stranke nemogu stati na objektivno gledište i samo odatle promatrati svoj priepor, one će dakako jedna drugu biediti, da je u bludnji ili da postupa iz objesti, a obratno svaka sebe držati za poštenu i nepogriešivu — no takove stranke nemogu se pohvaliti, da je njihov postupak ekonomično uredan, pak zato ćemo njih posve iz vida pustiti. Realno postupajuć mora svaka stranka u sličnom položaju abstrahirati od vlastitih želja i vlastitog subjektivnog uvjerenja, te za mjerilo svojemu pustupku odabrati samo objektivno proračunani izgled na uspjeh. Ako taj račun pokaže, da je uspjeh neizvjestan i do toga rezultata dodju obie stranke, onda pametne stranke ni časa nesmiju dvojiti, da one moraju ili donekle popustiti od prvobitno zahtjevanog prava, da jedan dio izviestno spase, ili pak da reskiraju i tu eventualnost, da svoje pravo posve izgube. Na koju će se stranu obie stranke riešiti, da li miru ili borbi, to zavisi od individualnosti paraca, njihovog ekonomičkoga i socialnoga položaja, a bome i od izobraženja. Sa ekonomičkog gledišta želiti je u sličnom položaju svagda bez iznimke, da stranke odaberu mir; jer je neizvjestnost faktor, koji svakoj stvari cienu pritiskuje, te je za parbeće se stranke najbolje, da nagodu sklope, kako to sliedeći račun pokazuje: U tečaju je 100 parnica svaka u novčanoj vriednosti od 100 for. i svaka po našoj predpostavci po uspjehu posve neizvjestna. Kalkul vjerojatnosti za svaku parbenu stranku iznosi 50%, taj postotak služi osnovom za pravičnu nagodu, i tako bi svaka stranka dobila 50 for. a skupa iznosi dobit 10.000 for. Nedodje li do nagode, mora svaka stranka uložiti troška. Recimo da svaka uloži samo 10 for., taj trošak iznosi skupa 1000 for., i to je ona svota za koju je parbeni predmet svakako u vriednosti smanjen. Netreba tu pitati, da li će sud pobjediteljki na teret nadvladana dosuditi parbeni trošak, ili će svaku stranku obteretiti nošenjem vlastitog troška; to razlikovanje samo sa subjektivnog gledišta stranaka

Digitized by Google

ima neke vriednosti, jer je pri preboju troška stranci jasno, da je parnicom dobila mjesto 100 for. samo 90 for., dočim pri dosudjenju troškova pobiediteljka stranka dobiva čistih 100 for., a nadvladana gubi osim priepornog predmeta još 20 for. troška, koje svojeg koje protivničkog. U istini račun ostaje isti i onda, kada se sudi na preboj troškova, jer je jasno, da je za narodnu privriedu iznos parbenog troška od svih parnica izgubljen, jer je bezplodno uložen u nagradu radenika, kojih je posao bez najmanje štete po družtvo posve odpasti mogao, a ti su radenici odvjetnici i sudci, posliednji plaćeni posredno od stranaka u vidu pravnih pristojba i biljegovine.[1] Istina da novije škole narodne ekonomike sve grane takozvanih umnih radenika broje takodjer u vrst koristnih radenika, no to se samo uvjetno priznati može; jer kao što je istina, da nisu samo oni članovi družtva koristni, koji se sami izdržavaju materialnim produktivnim radom, nego je umni rad u svakom obziru ravan ručnom, dapače važniji od onog, tako je isto neoboriva istina, da se unutar svake privriedne grane daje razlikovati mjera, do koje je rad, ma kakov, po družtvo koristan, jer je nuždan, a svaki daljni rad nadilazeći potriebe družtva mora se neproduktivnim proglasiti. S toga gledišta moramo proglasiti one ogromne svote, koje se troše vodjenjem dvojbenih parnica, o kojih je vodje rieč, čistom štetom, jer se troši na izdržavanje suvišnog broja odvjetnika i sudaca. Tko protivno tvrdi, mora dosljedno preporučiti, da bi valjalo blago u more bacati, da siromašni bezposleni gnjurci što više zaslužbe dobiju, te da se i drugi bezposleni radenici tom po sebi doista koristnom zanatu posvetiti uzmognu.

(Nastavit će se.)

Reorganizacija zemalj. uprave.

(Konac.)

II. Nova organizacija.

Sadanji organizam političkih oblasti I. molbe mogao je udovoljiti, a i odgovarao je dosta dobro svrsi i zadaći svojoj, dok je zemaljska

[1] Ovo nije više svrha pravnim pristojbam ni biljegovini. Ured.

Digitized by Google

uprava bila podieljena medju dvie zemaljske vlade, ali kad se obadva područja spoje u jednu cjelinu, lahko se dade prosuditi unapried, da neće moći zadovoljiti zahtjevom i potrebam dobre uprave iz sliedećih razloga:

Sadašnji po svojem sustavu jednostavni organizam političke uprave sastoji naime kako u civilnom tako i u krajiškom području samo od oblasti I. molbe i od zemaljske vlade kao oblasti II. i zadnje molbe.

Taj je organizam već sam po sebi nedostatan toga radi, što mu manjka jedan molbeni stupanj, dočim sada postoje samo dvie inštancije, a kad se sjedinjenjem zemaljskih vlada obadva područja spoje u jednu cjelinu, osjetiti će se štetne posljedice toga nedostatnoga organizma i u samoj upravi, jer u tako razširenom području neće moći zemaljska vlada od svoga sjedišta udaljene oblasti I. molbe ravnati onom sigurnošću i točnošću, kako to interesi dobre uprave zahtjevaju, dočim će se morati u mnogih najvažnijih slučajevih oslanjati na jednostrana, više puta netočna izvješća oblasti I. molbe, a i občinstvo i pojedine privatne stranke morati će u pomanjkanju srednjih oblasti II. molbe, kojim bi pripadao širji djelokrug, nego li oblastim I. molbe, dosta puta u jednostavnih, ali inače prešnih i važnih poslovih, dugo vremena očekivati dotične odluke od udaljene zemaljske vlade, što je svakako podobno u občinstvu probuditi nezadovoljstvo proti organičkim uredbam uprave.

Najzamašnije pako posljedice pojaviti će se u samom gremiju zemaljske vlade, kod koje će se umnožiti usljed dopisivanja s tolikimi oblastmi I. molbe poslovi u tolikoj mjeri, da će se morati izgubiti svaki pregled u pojedinih upravnih struka, a zemaljskoj vladi jedva će biti moguće, makar i povećanjem osoblja, udovoljiti točnoj i hitroj upravi, dočim će se na poslove legislativne i onakove, koje treba da potiču iz njezine inicijative, jedva i pomisliti moći.

Usljed toga nepreostaje ino, nego da se medju zemaljsku vladu i oblasti I. molbe, opet umetnu županije, kao što su već prije obstojale, sa primjerno razširenim djelokrugom, kojemu imali bi se dodieliti važniji poslovi, kao što su novačenje, onda javne gradjevine, imenito cesto- i vodo gradjevine, zatim nadziranje šumskoga gospodarstva, zdravstveno redarstvo navlastito u slučajih epidemije, marvinske pošasti itd.

Dočim bi u svih ostalih poslovih kao što su: javna sigurnost, mjestno redarstvo, nadziranje občinske uprave, šumsko i poljsko redarstvo, diobe zadruga itd., kotarske oblasti kao i do sada vršile djelokrug oblasti I. molbe, fungirale bi županije u tih poslovih kao oblasti II. a zemaljska vlada kao oblast III. i zadnje molbe; u poslovih pako pridržanih županijam, sudjelovale bi kotarske oblasti podjedno kao organi izvršujuće vlasti, a županije kao oblasti I. molbe, dočim bi zemaljska vlada u istih poslovih vršila djelokrug II. i zadnje molbe

Digitized by Google

Uz županije imali bi se podjedno kao kontrolni organi prema djelokrugu županijah ustrojiti županijske skupštine, u kojih bi mogle biti zastupane i trgovačko-obrtničke komore, gospodarska družtva ili njihove podružnice, gdje takove u županijah postoje. a uz kotarske oblasti, skupštine kotarske kao savjetujući organ za lokalne interese občina, zavoda i područnoga pučanstva.

Pošto su pako podžupanije po sadanjem zemljištnom prostoru svojem prevelike, ter usljed toga občinstvu i privatnim strankam iz odaljenih mjesta težko pristupne, imale bi se preustrojiti u manje kotare, kao što su i prije obstojali.

Napokon imali bi kod občina, kako će se niže obrazložiti, mjestni sudovi prestati, pak ako se i propisivanje i eksekutivno utjerivanje državnih poreza, kako se je nadati, prenese na posebne državne organe tako, da občinam ostane samo navodno pobiranje poreza, bile bi občine najvećih sadanjih tereta svojih u takozvanom prenešenom djelokrugu riešene, ter bi se mogle po volji urediti i naravnom djelokrugu bolje posvetiti, što bi od neprocienjive koristi bilo.

Što se tiče sudbenih oblasti prve molbe to su ove u toliko nešto bolje uredjene, što su kotarski sudovi razdieljeni na manja područja, ali s druge su strane opet sudbeni stolovi, koji su na riedko porazmješteni, ustrojeni s prevelikim područjem tako, da se u prešnijih predmetih kaznenoga postupka, onda u trgovačko-mjenbenih i u gruntovničkih poslovih jedva u stanju sudbenost izvršivati onom hitrinom i točnošću, kako to dobro uredjeno pravosudje zahtieva. To je valjda i bio razlog, da se je nekojim kotarskim sudovom morala iznimno podieliti sudbenost u trgovačko-mjenbenih poslovih, i da je rukovanje gruntovnice namienjeno kotarskim sudovom, koju bi mnogo bolje voditi mogli sborni (kolegialni) sudovi.

Osim toga neda se tajiti, da su kotarski sudovi, koji sada u gradjansko-parbenih stvarih izvršuju sudbenost do neograničenoga iznosa, u kaznenih stvarih u pogledu prestupaka odviše poslovi obterećeni, pak to je opet bio razlog, da su se za manje tako zvane bagatelne stvari, morali s velikim teretom občinah ustrojiti mjestni sudovi, koji su nenaravno občinam nametnuti.

Da se dakle s jedne strane taj nenaravni teret s občina skine, a s druge strane, da se sudbene oblasti prema praktičnim potrebam naroda bolje urede, bilo bi najshodnije, da se sudbenost kotarskih sudova, koji bi se imali ustrojiti uz političke kotarske oblasti, ter koliko je moguće s istimi zajedno smjestiti u iste sgrade, stegne u kaznenih stvarih, samo na manje prestupke, a u gradjansko parbenih samo do iznosa od 500 for., dočim bi se za prekršaje i manje zločine, onda za trgovačko mjenbene i gruntovničke, kao i za gra-

Digitized by Google

djansko parbene poslove do neograničenoga iznosa imalo ustrojiti više kotarsko-sbornih sudova od prilike njih 24 na broju.

Usljed takova uredjenja sudova prestala bi potreba ne samo mjestnih občinskih sudova nego i tolikih sudbenih stolova, koji su s nerazmjerno velikim troškom ustrojeni, te bi dovoljno bilo, da se za cielu Hrvatsku i Slavoniju ujedno s vojničkom krajinom pridrže samo dva sudbena stola i to: jedan za Hrvatsku sa sjedištem u Zagrebu, a drugi za Slavoniju sa sjedištem u Osieku, koji bi osim sudbenosti pripadajuće kotarskim sbornim sudovom izvršivali još i sudbenast glede tako zvanih političkih zločina, veleizdaje, uvriede Njeg. Veličanstva itd. onda u pogledu prekršaja i zločina, počinjenih štampom.

Kod tako uredjenoga sudstva išao bi priziv od kotarskih sudova na sudbeni stol kao II. a na banski stol kao III. i zadnju molbu, — a od sbornih pako sudova i od sudbenih stolova išao bi na banski stol kao II. a na stol sedmorice kao III. i zadnju molbu, pak bi se tim načinom pružila polakšica i stolu sedmorice, koj je sada već poslovi preobterećen, a biti će još više, kad se utjelovi vojnička krajina.

Istina, da bi se prema tomu morao promjeniti sudovnik, a donekle i kaz. i gradj. parb. postupnik, ali s obzirom na veliku korist, koja bi se takovim boljim razdieljenjem i shodnijim ustrojstvom sudbenih oblasti postigla, i za udobnost občinstva i za hitriju sudbenu upravu, nebi se imalo žaliti nikakova truda, da se to izvede tim više, što bi se tim načinom ne samo občine riešile sadanjega naravnoga tereta, nego bi i cieli ustroj sudbene uprave bio jeftiniji, nego je sadanji.

Novo razdieljenje političkih i sudbenih oblasti I. molbe:

a) političke oblasti. Prema gore obrazloženim načelom bio bi za novo razdieljenje političkih oblasti I. molbe u sveukupnom području vojničke krajine i civilne Hrvatske i Slavonije najjednostavniji i najpraktičniji način, da se za podlogu toga razdieljenja s malimi promjenami uzme sadanje razdieljenje kotarskih sudova u jednom i drugom području, jer su ti kotari s neznatnom razlikom u obadvih područjih dosta dobro razdieljeni. Promjene pako, koje bi u tom pogledu s obzirom na mjestne i teritorialne okolnosti, kao i obzirom na interes uprave i na udobnost dotičnoga pučanstva nuždne bile, sastoje se u sliedećem:

Kotar rakovački u vojnoj krajini imao bi se ukinuti i s obližnjm kotarom karlovačkim spojiti; ali pošto bi usljed toga kotar karlovački s površinom od 22·45□ m. i 76.644 stanovnika bio prevelik, imao bi se isti razdieliti na kotar karlovački s občinami Banija, Rečica, Draganić, Ozalj, Ribnik, Novigrad, Svarča i Vukmanić 13·70□ m. i 48.162 stanovnika, i na kotar bosiljevačko-severinski, koji je posljedni i prije već postojao, i kojemu imala bi se do dalnje odredbe pripojiti i enklava

Digitized by Google

Marindol, dočim bi se kotar, odnosno enklava žumberačka imala spojiti ili sa kotarom karlovačkim ili bosiljevačkim, a još bolje bi bilo, da se za Žumberak s razmjerno malenim troškom ustroji ekspositura u Kostanjevcu, koja je i prije postojala, ter bi tako kotar Bosiljevački sastojao iz občinah Bosiljevo i Severin, i enklavom Marindol i ekspositurom u Žumberku sa 8·61□ m. i 23.292 stanovnika.

Osim toga imali bi se uzpostaviti prije postojavši upravni kotari i to u županiji Križevačkoj vrbovački s občinami Vrbovec i Farkaševac 6·48□ m. i 14.086 stanovnika i ludbrežki s občinami Ludbreg i Kuzminec 6·18□ m. i 23.241 stanovnikom, a u županiji požežkoj kotar kutinjski s občinami Kutina i Vukovje 5·32□ m i 7.845 stanovnika, koji bi se u pogledu političke uprave županiji požežkoj, a u pogledu sudstva, ustrojiti se imajućemu sbornomu sudu u Sisku pripojit imao, i kotar bekteški s občinami Bekteš i Velika 11·27□ m. i 16.522 stanovnika. — Napokon imao bi se politički kotar Oriovački sa 9·58□ m. i 17.842 stanovnika, koji spada u gradiško okružje, a u pogledu sudbenosti spojen je s kotarskim sudom brodskim, kao posebni sudbeni i politički kotar pridržati, jer je brodski kotar sada prevelik, imajući 17·77□ m. i 35.233 stanovnika.

U pogledu pako kotara stubičkoga, koji sada spada k podžupaniji zlatarskoj, ima se primjetiti, da bi interesom uprave i dotičnoga pučanstva mnogo bolje odgovaralo, da se taj kotar u pogledu političke uprave opet spoji s županijom zagrebačkom, kojoj je i prije pripadao, ali u pogledu sudbenosti mogao bi se podrediti novo ustrojiti se imajućumu sbornomu sudu u Krapini. Tako bi se dobilo u vojnoj krajini 24 kotara, a u provincialu 48 kotara s jednom ekspositurom, od kojih ipak kotar senjski može se kod političkih oblasti izpustiti iz kombinacije, jer kao gradski municipij sam za sebe kao politička oblast postoji.

Prema tomu bilo bi jih dakle 71 politički kotar s jednom ekspositurom, koji bi se imali razdieliti na županije, i odnosno dotičnim županijam podrediti kao što sliedi:

1. Županija lička (okružje lička-otočko) sa sjedištem u Gospiću s područnimi kotari: gospićkim 26·33□ m. i 49.561 stanovnika, gračačkim 20·77□ m. i 35.057 st., udbinskim 10·72□ m. i 23.885 st., koreničkim 13·41□ m. i 23.733 st., otočkim 32·08 i 51.526 st. Ukupno 103·81□ m. i 183.762 stanovnika.

2. Županija riečka, koja bi se radi važnosti primorja i njegovih pomorsko-trgovačkih interesa pridržati imala sa sjedištem na Rieci ili Bakru s područnimi kotari: bakarskim 6·12□ m. i 23.620 stanovnika, novljanskim 4·25□ m. i 17.785 st., delničkim 12·44□ m. i 28.347 st., čabarskim 4·49□ m. i 7.476 st. Ukupno 27·32□ m. i 77.228 stanovnika.

Digitized by Google

3. Županija ogulinska (okružje ogulinsko-slunjsko) sa sjedištem u Ogulinu s područnimi kotari: ogulinskim 19·99□ m. i 39.716 stanovnika, brinjskim 15·69□ m. i 30.491 st., slunjskim 16·53□ m. i 47.544 st., krnjačkim 10·09□ m. i 25.274 st., bosiljevačkim 8·61□ m. i 23.292 st. Ukupno 62·30□ m. i 143.025. stanovnika.

4. Županija zagrebačka[1] sa svojim sadanjim područjem onda s kotarom rakovačkim i sa područjem okružja banskoga sa sjedištem u Zagrebu s područnimi kotari: karlovačko-rakovačkim 13·70□ m. i 48.162 st., bosiljevačkim (sa ekspositurom žumberačkom) 8·61□ m. i 23.292 st., jastrebarskim 7·89□ m. i 24.829 st., pisarovinskim 4·58□ m. i 10.161 st., petrinjskim 7·19□ m. 21.479 st., rujevačkim 7·62□ m. i 17.227 st., čemerničkim 10·07□ m. i 29.748 st., glinskim 12·84□ m. i 42.768 st., kostajničkim 10·53□ m. i 28.286 st., sisačkim (osim Kutine) 10.07□ m. i 23·683 st., vel. goričkim 9·52□ m. i 27.583 st., sv. ivanskim 2·51□ m. i 10.598 st., božjakovinskim 3·42□ m. 9.048 st., zagrebačkim 8·15□ m. i 29.808 st., samoborskim 5·42□ m. i 18 783 st., stubičkim 4·18□ m. i 18.477 st. Ukupno 126·20□ m. i 383.937 st.

5. Županija varaždinska sa sjedištem u Varaždinu s područnimi kotari: varaždinskim 11·39□ m. 50.092 st., ivanečkim 3·03□ m. i 19.996 st., zlatarskim (osim Stubice) 4·16□ m. i 13.593 st., krapinskim 4·08□ m. i 22.626 st., pregradskim 3·42□ m. i 25.018 st.. klanjačkim 3·88□ m. i 23.713 st. Ukupno 30·86□ m. i 155.038 st.

6. Županija križevačka sa sjedištem u Križevcih s područnimi kotari: križevačkim 12·63□ m. i 34·205 st., vrbovačkim 6·48□ m. i 14.086 st., koprivničkim 9·48□ m. i 23.103 st., ludbrežkim 4·18□ m. i 23.241 st. Ukupno 32·77□ m. i 94.635 st.

7. Županija belovarska sa sjedištem u Belovaru s područnimi kotari; belovarskim 11·70□ m. 32.475 st., garešničkim 9·34□ m. i 17.654 st., grubišnopoljskim 9·05□ m. i 17.876 st., gjurgjevačkim 12·73□ m. i 40.820 st., čazmanskim 17·46□ m. i 32.098 st. Ukupno 60·28□ m. i 140.923 st.

8. Županija požežka sa sjedištem u Požegi s područnimi kotari: požežkim 10·37□ m. i 22.418 st., bektežkim 11·27□ m. i 16·522 st., pakračkim 8·76□ m. i 13.095 st., daruvarskim 10·88□ m. i 20.798

---

[1] Ad 3 i 4 naknadna opazka. Pošto kotar bosiljevački leži mnogo bliže Ogulinu, nego li Zagrebu, te se lahko može pripojiti županiji ogulinskoj, kako se to vidi iz naknadno predloženoga zemljovida, bilo bi u interesu uprave, da se začenoj županiji ogulinskoj priklopi, jer se odanle laglje i s manjim troškom upravljati mogu cesto- i vodogradjevine, nego li iz Zagreba; nu u tom slučaju imala bi se ekspositura žumberačka pripojiti kotaru karlovačkomu, jer ova opet leži bliže Zagreba, nego li Ogulina, a bilo bi to udobnije i za pučanstvo toga kotara. (Zemljovid pod C.)

Digitized by Google

st., kutinskim 5·32□ m. i 7.845 st., novogradiškim 10·91□ m. i 23.330 st., okučanskim 15·35□ m. i 21.264 st., oriovačkim 9·58□ m. i 17.842 st. Ukupno 82·44□ m. i 143.114 st.

9. Županija osječka sa sjedištem u Osieku, protegnuta na okružje brodsko s područnimi kotari: osječkim 7·48□ m· i 22.373 st. valpovačkim 10·37□ m. i 23.012 st., d. miholjačkim 8·95□ m. i 17·662 st., našičkim 13·67□ m. i 19·796 st.. slatinskim 15·40□ m. i 25.897 st., virovitičkim 11·57□ m. i 27.985 st., djakovačkim 14·41□ m. i 28.854 st., brodskim (osim kotara oriovačkoga) 8·19□ m. i 17.391 st. bošnjačkim 14·56□ m. i 29.170 st. Ukupno 104·60□ m, i 212.140 st.

10. Županija sriemska sa sjedištem u Vinkovcih sastojeća od sjedinjenih područja županije sriemske, okružja petrovaradinskoga i kotara vinkovačkoga od okružja brodskoga s područnimi kotari: vinkovačkim 14·00□ m. i 26.871 st., vukovarskim 11·77□ m. i 35.656 st. iločkim 6·13□ m. i 15.231 st., šidskim 6·57 □m. 20.667 st., rumskim 12·58□ m. 33.644 st., irižkim 5·96□ m. i 17.150 st., mitrovačkim 21·97□ m. 29.512 st., zemunskim 13·90□ m. i 22.226 · st., Staropazuanskim 16·30□ m. i 33.050 st., karlovačkim 6·69□ m. i 13.698 st. Ukupno 115·87□ m. i 247.705 st.

b) Gledeć na razdieljenje sudb. oblasti I. molbe, bilo bi — kako je gore razloženo — kotarskih sudova ujedno sa gradom Senjom 72, u kojih bi pojedinci sudci prenavedenim načinom ograničenu sudbenost vršili i to u gradj. parb. stvarih do 500 for. tako, da bi prestala potreba mjestnih sudova, koji bi se ukinuti imali, a područje tih kotarskih sudova bilo bi ono isto, koje je i kotarskim oblastim političkim opredieljeno.

Za izvršivanje sudbenosti u širjem djelokrugu, naročito u gradj. parbenih stvarih do neograničenoga iznosa, onda u trgovačko-mjenbenih i gruntovničkih poslovih i u kaznenih stvari glede prekršaja i manjih zločina, trebalo bi osim dvih sudbenih stolova u Zagrebu i Osieku, koji bi u svojem užjem području fungirali kao kotarski sborni sudovi, ustrojiti od prilike još 24 kotarska sborna suda, koji bi u kaznenih stvarih. pridržanih sudbenim stolovom ujedno fungirali kao prediztražni sudovi i kojih bi područje bilo razdieljeno kao što sliedi:

1. Kotarski sborni sud u Gospiću s područjem protegnutim na kotare; gospićki 26·33□ m. i 49.561 st., gračanskim 20·77□ m. i 35.057 st., udbinskim 10·72□ m. i 23.885 st., koreničkim 13·41□ m, i 23.733 st. Ukupno 71·23□ m. i 132.236 st.

2. Kotarski sborni sud u Senju za grad Senj 0·86□ m. i 3.231 st., za grad Karlobag i kotar otočki 32·08□ m. i 51.526 st., i kotar brinjski 15·69□ m. i 30.491 st. Ukupno 48·63□. m. i 85.248 st.

3. Kotarski sborni sud u Bakru za grad i kotar bakarski 6·13□

Digitized by Google

m. i 25.736 st., i kotar novljanski 7·25□ m. i 17.785 st. Ukupno 10·38□ m. i 43,521 st.

4. Kotarski sborni sud u Oguliuu za kotare: ogulinski 19·99□ m. i 39.716 st, i slunjski 16·53□ m. i 47.544 st. Ukupno 36·52□ m. i 87.260 st.

5. Kotarski sborni sud Delnicah za kotar delnički 12.44□ m. i 28.347 st.. i čabarski 4·95□ m. i 7.476 st. Ukupno 17·39□ m. i 35.823 st.

6. Kotarski sborni sud u Karlovcu za kotar: karlovački s Rakovcem 13·70□ m. i 48.162 st., bosiljevački sa Žumberkom 8·61□ m. i 23.292 st., krnjački 10·09□ m. i 25.274 st., čemernički 10 07□ m. i 29.748 st. Ukupno 42·47□ m. i 126.476 st.

7. Kotarski sborni sud u Sisku za kotar: sisački 10.07□ m. i 23.683 st., kutinjski 5'32□ m. i 7.845 st., onda za grad i kotar petrinjski 7·09□ m. i 21.479 st., i glinski 12·84□ m. i 42.768 st. Ukupno 35·32□ m. i 95.775 st.

8. Kotarski sborni sud u Kostajnici s područjem protegnutim na grad i kotar kostajnički 10·53□ m. i 28.286 st., i kotar rujevački 7·62□ m. i 17.227 st. Ukupno 18·15□ m. i 46.513 st.

9. Kotarski sborni sud u Jastrebarskom za kotare: jastrebarski 7·89□ m. i 24.859 st., pisarovinski 4·59□ m. i 10.161 st. Ukupno 12·48□ m. i 35.020 st.

10. Kotarski sborni sud i ujedno sudbeni stol u Zagrebu za grad i kotar zagrebački 8·75□ m. i 49.665 st., samoborski 5·42□ m. i 18.783 st., vel. gorički 9·52□ m. i 27.583 st., božjakovinski 3·42□ m. i 9.048 st., sv. ivanski 7·70□ m. i 26.652 st. Ukupno 34·81□ m. i 131.731 st.

11. Kotarski sborni sud u Krapini za kotare: krapinski 4·08□ m. i 22.626 st., zlatarski 8·34□ m. i 32.070 st., pregradski 3·43□ m. i 25.018 st., klanjački 3·98□ m. i 23.713 st., stubički 4·17□ m. i 18.477 st. Ukupno 23·92□ m. i 121.904 st.

12. Kotarski sborni sud u Križevcih za grad i kotar: križevački 12·63□ m. i 34.205 st., vrbovački 6·48□ m. i 14.086 st., čazmanski 17·46□ m. i 32.098 st. Ukupno 36·57□ m. i 80.389 st.

13. Kotarski sborni sud u Koprivnici za grad i kotar: koprivnički 9·48□ m. i 23.103 st., ludbrežki 4·18□ m. i 23.241 st., gjurgjevački 12·73□ m, i 40.820 st. Ukupno 26 39□ m. i 86.164 st.

14. Kotarski sborni sud u Belovaru za grad i kotar: belovarski 14·03□ m. i 34.626 st., garešnički 9·34□ m. i 17·654 st., grubišnopoljski 9·06□ m. i 17.876 st. Ukupno 32·43□ m. i 70.156 st.

15. Kotarski sborni sud u Varaždinu za grad i kotar: varaždinski

Digitized by Google

12·51□ m. i 60.715 st., ivanečki 3·93□ m. i 19.996 st. Ukupno 16·44□ m. i 80.711 st.

16. Kotarski sborni sud u Požegi za grad i kotar: požežki 10·37□ m. i 22.418 st., bektežki 11·27□ m. i 16.522 st. Ukupno 21·54□ m. i 38.940 st.

17. Kotarski sborni sud u Pakracu za kotare: pakrački 8·76□ m. i 13·095 st., daruvarski 10·88□ m. i 20.798 st. Ukupno 19·64□ m. i 33.893.

18. Kotarski sborni sud u Gradiški za kotare: N. Gradiški 10·91□ m. i 23.330 st., okučanski 17·35□ m. i 21.264 st. Ukupno 28·26□ m. i 44.594 st.

19. Kotarski sborni sud u Virovitici za kotare: Virovitički 11·57□ m. i 27.985 st., slatinski 15·41□ m. i 25.897 st. Ukupno 26·98□ m. i 53 882 st.

20. Kotarski sborni sud u Našicah za kotare: našički 13·67□ m. i 19.796 st., miholjački 8·95□ m. i 17.662 st. Ukupno 22·62□ m. i 37.458 st.

21. Kotarski sborni sud u Brodu za grad i kotar: brodski 8·19□ m. i 17.391 st., oriovački 9·58□ m. i 17.842 st. Ukupno 17·77□ m. i 35.233 st.

22. Kotarski sborni sud i ujedno sudbeni stol u Osieku za grad i kotar osječki 8·46□ m. i 39·620 st., valpovački 10·37□ m. i 23 012 st., djakovački 14 41□ m. i 28.854 st. Ukupno 33·24□ m. i 91.486 st.

23. Kotarski sborni sud u Vukovaru za kotare: vukovarski 11·77□ m. i 35.656 st., šidski 6·57□ m. i 20.667 st., iločki 6·13□ m. i 15.231 st. Ukupno 24·37□ m. i 71.554 st.

24. Kotarski sborni sud u Vinkovcih za kotare: vinkovački 14□ m. i 26.871 st., bošnjački 14·56□ m. i 29.170 st. Ukupno 28·56□ m. i 56 041 st.

25. Kotarski sborni sud u Rumi za kotare: rumski 12·59□ m. i 33·644 st., za grad i kotar mitrovački 21·96□ m. i 26.777 st., irižki 5·96□ m. i 17·150 st. Ukupno 40·51□ m. i 77.571 st.

26. Kotarski sborni sud u Zemunu za grad i kotar: zemunski 13·90□ m. i 22.226 st., star. pazuanski 16·30□ m. i 33.030 st., onda za grad i kotar karlovački i grad petrovaradinski 16·69□ m. i 13.698 st. Ukupno 36 89□ m. i 68.975 st.

4. Sada se razpravljaju troškovi nove organizacije političkih i sudb. oblasti prve molbe. Ovi su izračunani za 10 županija na 177.400 for., za 72 kotarske oblasti uključiv ekspozituru u Žumberku na 506.840 for.; za 72 kot. suda na 246.850 for., za 24 kot. kolegialna suda na 351.000 for. i za dva sudb. stola u Osieku i Zagrebu na 47.580 for. Sistemizirani su pako:

Digitized by Google

1. kod županija: 1. vel. župan, plaća 2600 for., stanarina 350 for., službovina 400 for.; 1. tajnik (ili podžupan) plaća 1500 i 1400 for., stanarina 250 for.; perovodja plaća 900 i 800 for., stanarina 200 for.; liečnik 800 for. plaće i 200 for. stanarine; veterinar 600 for. plaće i 150 for. stanarine; inžinir 1200 i 1000 for. plaće i 200 for. stanarine; inžinirski pristav plaća 800 i 700 for., stanarina 150 for.; nadšumar plaća 700 i 600 for. stanarina 150; oficial plaća 700 for. stan. 150 for.; pisar 600 i 500 for. plaće i 100 for. stan : dnevničar sa 365 for.; podvornik 300 for. plaće, 50 for. stan. i 60 for. za odielo; podvorni pomoćnik 250 for. plaće i 50 for. stanarine. Kod svih 10 županija bilo bi namješteno: 10 vel. župana, 10 tajnika ili podžupana, 30 perovodja, 10 liečnika, 10 veterinara, 10 inžinira, 20 inžinirskih pristava, 10 nadšumara, 10 oficiala, 20 pisara, 20 dnevničara, 10 podvornika i 20 podvornih pomoćnika.

2. kod kot. oblasti: kot. predstojnik plaća 1200 i 1100 for. stan. 250 for.; pristav 800 i 700 for. i 150 stan.; perovodja, plaća 700 i 600 for., stanarina 150 for,; liečnik plaća 600 for. stanarina 150 for.; pisar plaća 500 i 450 for., stan. 100 for.; dnevničar 365 for.; podvornik 250 i 200 for. plaće 50 for. stan. i 60 for., za odielo; podvor. pomoćnik plaća 200 for. stan. 50 for. — Kod svih kot. oblasti imalo bi se namjestiti: 71 predstojnik, 71 pristav, 142 perovodje, 71 liečnik, 142 pisara, 142 dnevničara, 71 podvornik, 71 podvor. pomoćnik. Ovamo dolazi još ekspozitura u Žumberku, kod koje bi se namjestio: pristav plaća 800 for. i 200 for. stan., 1 pisar 450 for. plaće i 100 for. stan. i podv. pomoćnik plaća 200 for., stan. 50 for. — Sastavitelj ovoga elaborata scieni, da bi se imali kvinkvenali liečnika dokinuti, a primalje iz statusa posve izpustiti. — Perovodni vježbenici nedolaze kod kot. oblasti, jer spadaju na etat zemalj. vlade.

Organizam sudb. oblasti samo se primjera radi navodi, da se mogu prosuditi troškovi njegovi. Te su oblasti:

1. Kotar. sudovi: kot. sudac plaća 1100 i 1000 for., stanarina 200 for.; pristav plaća 800 i 700 for. stanar. 150 for.; pisar plaća 500 i 450 for., stanar. 100 for.; dnevničar 365 for.; podvornik 200 for. plaće, 50 for. stanar. i 60 for. za odielo. Kotar. sudaca ima 72, pristava 72, pisara 72, dnevničara 72 i podvornika 72. Ekspozitura u Žumberku: pristav sudb.: plaća 700 for., stan. 150 for.; pisar 450 for. plaće i 100 for. stanarine, podvorni pomoćnik 200 for. plaće i 50 for. stanarine. — Ovdje dodana je sliedeća opazka: Kad bi se ustrojile mješovite kot. oblasti, mogli bi se sistemizirati samo pristavi sa plaćom 900 i 800 for. i stan. 150 for., uz to može bit aktuari sa plaćom 650 i 600 for. i stanarinom od 100 for. U tom slučaju bila bi suvišna beriva kot. sudaca sa 87.400 for., a preinačila bi se beriva

Digitized by Google

12·51□ m. i 60.715 st., ivanečki 3·93□ m. i 19.996 st. Ukupno 16·44□ m. i 80.711 st.

16. Kotarski sborni sud u Požegi za grad i kotar: požežki 10·37□ m. i 22.418 st., bekteški 11·27□ m. i 16.522 st. Ukupno 21·54□ m. i 38.940 st.

17. Kotarski sborni sud u Pakracu za kotare: pakrački 8·76□ m. i 13·095 st., daruvarski 10·88□ m. i 20.798 st. Ukupno 19·64□ m. i 33.893.

18. Kotarski sborni sud u Gradiški za kotare: N. Gradiški 10·91□ m. i 23.330 st., okučanski 17·35□ m. i 21.264 st. Ukupno 28·26□ m. i 44.594 st.

19. Kotarski sborni sud u Virovitici za kotare: Virovitički 11·57□ m. i 27.985 st., slatinski 15·41□ m. i 25.897 st. Ukupno 26·98□ m. i 53 882 st.

20. Kotarski sborni sud u Našicah za kotare: našički 13·67□ m. i 19.796 st., miholjački 8·95□ m. i 17.662 st. Ukupno 22·62□ m. i 37.458 st.

21. Kotarski sborni sud u Brodu za grad i kotar: brodski 8·19□ m. i 17.391 st., oriovački 9·58□ m. i 17.842 st. Ukupno 17·77□ m. i 35.233 st.

22. Kotarski sborni sud i ujedno sudbeni stol u Osieku za grad i kotar osječki 8·46□ m. i 39·620 st., valpovački 10·37□ m. i 23 012 st., djakovački 14 41□ m. i 28.854 st. Ukupno 33·24□ m. i 91.486 st.

23. Kotarski sborni sud u Vukovaru za kotare: vukovarski 11·77□ m. i 35.656 st., šidski 6·57□ m. i 20.667 st., iločki 6·13□ m. i 15.231 st. Ukupno 24·37□ m. i 71.554 st.

24. Kotarski sborni sud u Vinkovcih za kotare: vinkovački 14□ m. i 26.871 st., bošnjački 14·56□ m. i 29.170 st. Ukupno 28·56□ m. i 56 041 st.

25. Kotarski sborni sud u Rumi za kotare: rumski 12·59□ m. i 33·644 st., za grad i kotar mitrovački 21·96□ m. i 26.777 st., irižki 5·96□ m. i 17·150 st. Ukupno 40·51□ m. i 77.571 st.

26. Kotarski sborni sud u Zemunu za grad i kotar: zemunski 13·90□ m. i 22.226 st., star. pazuanski 16·30□ m. i 33.030 st., onda za grad i kotar karlovački i grad petrovaradinski 16·69□ m. i 13.698 st. Ukupno 36 89□ m. i 68.975 st.

4. Sada se razpravljaju troškovi nove organizacije političkih i sudb. oblasti prve molbe. Ovi su izračunani za 10 županija na 177.400 for., za 72 kotarske oblasti uključiv ekspozituru u Žumberku na 506.840 for.; za 72 kot. suda na 246.850 for., za 24 kot. kolegialna suda na 351.000 for. i za dva sudb. stola u Osieku i Zagrebu na 47.580 for. Sistemizirani su pako:

Digitized by Google

1. kod županija: 1. vel. župan, plaća 2600 for., stanarina 350 for., službovina 400 for.; 1. tajnik (ili podžupan) plaća 1500 i 1400 for., stanarina 250 for.; perovodja plaća 900 i 800 for., stanarina 200 for.; liečnik 800 for. plaće i 200 for. stanarine; veterinar 600 for. plaće i 150 for. stanarine; inžinir 1200 i 1000 for. plaće i 200 for. stanarine; inžinirski pristav plaća 800 i 700 for., stanarina 150 for.; nadšumar plaća 700 i 600 for. stanarina 150; oficial plaća 700 for. stan. 150 for.; pisar 600 i 500 for. plaće i 100 for. stan : dnevničar sa 365 for.; podvornik 300 for. plaće, 50 for. stan. i 60 for. za odielo; podvorni pomoćnik 250 for. plaće i 50 for. stanarine. Kod svih 10 županija bilo bi namješteno: 10 vel. župana, 10 tajnika ili podžupana, 30 perovodja, 10 liečnika, 10 veterinara, 10 inžinira, 20 inžinirskih pristava, 10 nadšumara, 10 oficiala, 20 pisara, 20 dnevničara, 10 podvornika i 20 podvornih pomoćnika.

2. kod kot. oblasti: kot. predstojnik plaća 1200 i 1100 for. stan. 250 for.; pristav 800 i 700 for. i 150 stan.; perovodja, plaća 700 i 600 for., stanarina 150 for,; liečnik plaća 600 for. stanarina 150 for.; pisar plaća 500 i 450 for., stan. 100 for.; dnevničar 365 for.; podvornik 250 i 200 for. plaće 50 for. stan. i 60 for., za odielo; podvor. pomoćnik plaća 200 for. stan. 50 for. — Kod svih kot. oblasti imalo bi se namjestiti: 71 predstojnik, 71 pristav, 142 perovodje, 71 liečnik, 142 pisara, 142 dnevničara, 71 podvornik, 71 podvor. pomoćnik. Ovamo dolazi još ekspozitura u Žumberku, kod koje bi se namjestio: pristav plaća 800 for. i 200 for. stan., 1 pisar 450 for. plaće i 100 for. stan. i podv. pomoćnik plaća 200 for., stan. 50 for. — Sastavitelj ovoga elaborata scieni, da bi se imali kvinkvenali liečnika dokinuti, a primalje iz statusa posve izpustiti. — Perovodni vježbenici nedolaze kod kot. oblasti, jer spadaju na etat zemalj. vlade.

Organizam sudb. oblasti samo se primjera radi navodi, da se mogu prosuditi troškovi njegovi. Te su oblasti:

1. Kotar. sudovi: kot. sudac plaća 1100 i 1000 for., stanarina 200 for.; pristav plaća 800 i 700 for. stanar. 150 for.; pisar plaća 500 i 450 for., stanar. 100 for.; dnevničar 365 for.; podvornik 200 for. plaće, 50 for. stanar. i 60 for. za odielo. Kotar. sudaca ima 72, pristava 72, pisara 72, dnevničara 72 i podvornika 72. Ekspozitura u Žumberku: pristav sudb.: plaća 700 for., stan. 150 for.; pisar 450 for. plaće i 100 for. stanarine, podvorni pomoćnik 200 for. plaće i 50 for. stanarine. — Ovdje dodana je sliedeća opazka: Kad bi se ustrojile mješovite kot. oblasti, mogli bi se sistemizirati samo pristavi sa plaćom 900 i 800 for. i stan. 150 for., uz to može bit aktuari sa plaćom 650 i 600 for. i stanarinom od 100 for. U tom slučaju bila bi suvišna beriva kot. sudaca sa 87.400 for., a preinačila bi se beriva

Digitized by Google

pristava, koja bi mjesto 64.800 iznosila za prvi razred pristava 37.800 for., a za drugi razred 34.200 for. ukupno 72.000 for., dakle prema 64.800 za 7.200 for. više, ali prema berivom kot. sudaca od 87.400 for. manje 72.200 for., dakle ukupno manje 80.200 for., koja bi se svota prištedila. Nadalje mogli bi se kod mješovitih oblasti, imajućih maleno područje, mjesto 3 namjestiti samo 2 dnevničara, mjesto 2 jedan podvornik i 1 podvor. pomoćnik, pak bi se opet prištedilo od prilike 10.000 for.

2. **kotar. sborni sudovi**: predsjednik plaća 1800 i 1600 for., stan. 300 for.; viećnik plaća 1200 i 1100 for., stan. 250 for.; vieć. tajnik plaća 1000 i 900 for. stan. 200 for.; pristav plaća 800 i 750 for. stan. 150 for.; voditelj gruntovnice plaća 800 i 750 for., stan. 150 for., aktuar kod gruntovnice plaća 650 i 600 for. stan. 150 for.; oficial plaća 650 i 600 for. stan. 150 for.; pisar plaća 500 i 450 for., stan. 100 for.; dnevničar 365 for.; tamničar plaća 450 for. i 100 for. stan.; podvornik 250 i 200 for. plaće, 50 for. stan. i 60 for. za odielo; podv. pomoćnik plaća 200 for. stan. 50 for. U svem bilo bi namješteno: 24 predsjednika, 48 viećnika, 48 vieć. tajnika, 24 pristava, 24 voditelja gruntovnice, 24 aktuara kod gruntovnice, 48 oficiala, 48 pisara, 48 dnevničara, 24 tamničara, 48 podvornika i 24 podvorna pomoćnika.

3. **Sudbeni stolovi u Zagrebu i Osieku** mogli bi se organizirati kao sudb. stolovi višega razreda, kojim bi se za veći djelokrug imala dodati još dva viećnika višega razreda i još jedan vieć. tajnik. Tu bi se dakle namjestilo: predsjednik, plaća 2600 for. stan. 350 for.; viećnik VII. d. r. plaća 1800 i 1600 for. stan. 300 for.; viećnik VIII. d. r. plaća 1200 i 1100 for. stan. 250 for.; vieć. tajnik plaća 1000 i 900 for., stan. 200 for.; pristav plaća 800 i 750 for. stan. 150 for.; voditelj gruntov. plaća 800 i 750 fr., stan. 150 fr.; aktuar kod grunt. plaća 650 i 600 for. stan. 150 for.; oficial plaća 650 i 600 for. stan. 150 for.; pisar plaća 500 i 450 for. stan. 100 for.; dnevničar 365 for.; tamničar plaća 450 for., stan. 100 for.; podvornik plaća 250 i 200 for. stan. 50 for. za odielo 60 for.; podvor. pomoćnik plaća 200 for. stan. 50 for. Tu bi se dakle smjestilo: 2 predjednika, 4 viećnika višega, a 4 viećnika nižega razreda, 6 vieć. tajnika, 4 pristava, 2 voditelja gruntovnice, 2 aktuara kod gruntovnice, 4 oficiala, 6 pisara, 8 dnevničara, 2 tamničara, 6 podvornika i 6 podv. pomoćnika.

Prema ovom iznosio bi trošak za službeno osoblje novo ustrojit se imajućih oblasti ukupno 1,329.670 for., a kad bi se ustrojile mješovite kotar. oblasti, iznosio bi manje 90.200 for., po tom 1,239.470 for. Po sadanjem ustrojstvu u provincialu i bivšoj krajini iznose ovi troškovi 1,323.030 for. Ova svota sravnana sa gore navedenimi pokazuje sliedeće: ako bi se po novoj organizaciji ustrojili posebni kot. sudovi, bila bi nova uprava skuplja za 6.640 for. od sadanje; kad bi se

Digitized by Google

pako uvele mješovite kot. oblasti, bila bi nova jeftinija od sadanje za 83.560 for. — U ovaj račun nisu uzeti troškovi za uzničke stražare, koji iznose sada u provincialu 20.124 for., a u bivšoj krajini 20.860 for. Ovo stražarsko osoblje moglo bi se razdieliti medju sudb. stolove i kot. sborne sudove, u kojem slučaju ne samo da se nebi troškovi zanj pomnožali, nego bi se mogli umanjiti.

Stvarni troškovi iznose sada kod polit. oblasti provinciala i krajine 132.308 for., a kod sudb. oblasti u oba područja 341.350 for.; kod polit. i sudb. oblasti zajedno 473.658 for., k tomu dolaze najamnine, i s ovimi zajedno čine stvarni troškovi 496.057 for.

Stvarni troškovi nemogu se doduše za buduće oblasti točno opredieliti, ali se ipak pouzdano može očekivati, da će putni trošak kod oblasti, na tako malena područja razdieljenih, kao što su kot. oblasti, kot. sudovi i kot. sborni sudovi, mnogo manje iznositi nego li sada, osobito kad bi sborni sudovi fungirali ujedno kao prediztražni sudovi sudb. stolova i svaki u svojem području putem rekvizicije izvadjao kaznene iztrage drugih sbornih sudova.

Jedino umnožali bi se putni troškovi mjerničkoga osoblja kod županija radi razširenoga područja županija, a isto tako troškovi za ogriev prema umnožanom broju oblasti I. molbe, dočim bi se ostali troškovi za uredske i pisarničke potrebe prema obsegu područja i po razmjerju djelokruga razdielili na pojedine oblasti. — Usljed toga neće se mnogo pogriešiti, ako se ovi troškovi preliminiraju ovako:

1. Za uredske i pisarničke potrebe, za ogriev i razsvjetu, putne pristojbe mjerničkoga i ostaloga osoblja kod jedne županije na godinu 4000 for., dakle kod 10 županija 40.000 for.

2. Za isti trošak kod kot. oblasti izuzev putni trošak mjernika, kojih ovdje neima, 1500 for., dakle kod 71 kot. oblasti 106.500 for.

3. Kot. sudovi komisioniraju na trošak privatnih stranaka, ovdje dakle dolazi samo uredski i pisarnički trošak, pa onda trošak za ogriev i razsvjetu, za jedan kot. sud 1000 for., dakle za 72 kotarska suda 72.000 for.

4. Kod sbornih kot. sudova dolaze isti troškovi kao i kod kotarskih (točka 3), zatim još trošak kaz. postup. 5.500 for. i uzdržavanje kaznenika 2000 for. dakle svega na svaki sborni sud na godinu 10.000 for., za 24 sborna suda 240.000 for.

5. Kod sudb. stolova za iste izdatke na godinu 12.000 for., dakle za dva sudb. stola 24.000 for. Ukupno svi troškovi 482.500 for.

Trošak putni mjerničkoga osoblja iznosio bi kod svih 10 županija 15.000 for., dočim sada iznosi 13.000 for.; naprotiv trošak za uredske i pisarničke potrebe iznosio bi po novoj organizaciji kod kot., sbornih sudova i sudb. stolova 140.000 for., a sada iznosi 157.100 for.; trošak

Digitized by Google

kaz. postup. iznosio bi po novom 144.000 for.. a sada iznosi 170.000 for., a vjerojatno je, da bi ovi troškovi u buduće još manje od 144 000 for. iznosili sa razloga gore navedenih. Ako se ovaj trošak od 482.500 for. sravni sa prije navedenim, iznašajućim bez najamnine 473 658 for. pokazuje se razlika od 8.842 for., za koju svotu bili bi veći stvarni troškovi nove organizacije.

Ako bi se dakle provela organizacija i ustrojili posebni kot. sudovi, iznosio bi trošak:

a) za službeno osoblje 1,329.470 for.; b) za stvarne izdatke 482.500 for. Skupa 1.811.970 for.

Ako bi se pako ustrojile mješovite oblasti, iznosili bi a) osobni troškovi 1,239.470; b) stvarni troškovi bili bi isti 482.500 for. Ukupno 1,721.970 for.

Upravni troškovi iznose pako sada po obstojećoj organizaciji uprave:

a) za službeno osoblje 1,323.030 for.; b) za stvarne potrebe izim najmovine 473 658 for. Skupa 1,796,688 for.

Ako bi se dakle u novoj organizaciji ustrojili posebni kot. sudovi, tad bi ukupni trošak svih oblasti I. molbe iznosio 1,811.970 for., dakle za 14.282 for. više nego li iznosi sada; ako bi se pako uvele mješovite kot. oblasti, činio bi rečeni trošak po novom ustrojstvu 1,721.970 for., a po obstojećem iznosi 1,796.688 for., dakle bio bi u onom slučaju trošak manji za 74.718.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Prinos k nauci o zajednici dobara po o. g. z.

J. Bakšić i Janko Nežić dogovoriše se ustmeno, da će kupit na javnoj dražbi nepokretnine. Na dan dražbe izdražbovaše nudjene nepokretnine kao kupci na jednake dielove, platiše kupovninu u polovici, i izhodiše uručbenicu te uknjižbu prava vlastničtva u polovici na svakoga.

Kupljene nepokretnine razprodavali su čestimičnim putem, ter kupovninu dielili.

Nu vinograd Vranovčak nisu prodali, već pošto bi ga jur od prije uživao Nežić, ostade ovaj u posjedu i nadalje, ter je sam i plodove brao. Nežić tvrdio je najme, da su se dogovorili prije dražbe on i Bakšić pred svjedoci, da će ostati njemu vinograd Vranovčak, a Bakšiću vinograd drugi Vranovčak, ako postanu dostalci.

Digitized by Google

Pošto pako Bakšić poslje dražbe naravno nehtjede na to pristati, podigne Nežić tužbu proti Bakšiću na priznanje prava vlastničtva. Usuprot digne proti Nežiću tužbu Bakšić na ustup posjeda.

Tako tekle su dvie parnice: Bakšićeva na ustup posjeda, a Nežićeva na priznanje prava vlastničtva.

Tužba Nežićeva temelji se na okolnosti, da su stranke prije dražbe ugovorile, da će ostati Nežiću vinograd Vranovčak, a Bakšiću drugi Vranovčak, pa se Nežić pozva na svjedoke, pred kojimi da je tobože ugovor taj ustmeno utanačen.

Bakšić prigovorio je tužbi, da nije izkazan niti naslov niti način tečenja, pa da o pravu vlastničtva absolutno govora biti nemože, sve kad bi i bila istina, da je i prije dražbe utanačen ovakav ustmeni dogovor.

Po §. 884 o. g. z. neima se uzimati nikakav obzir na ustmene dogovore, zbivše se prije sastavljanja i podpisa pismene pogodbe.

Pošto pako kod ovršne dražbe zapisnik dražbeni pismenu izpravu predstavlja, to se neima uvažiti ništa, što je možebit prije toga medju strankami dogovoreno, ali u zapisnik dražbeni nije uvršteno.

Prigovorio je zatim tuženi: kad bi istina bila, što nije, da su stranke takove vrsti ustmeni dogovor učinile, promienile su poslje dražbe tu ustanovu činom tim, da su prodale vinograd drugi Vranovčak po ugovoru Bakšiću dopasti imajući, ter kupovninu medju se u polovici porazdielile. Kad je dakle Nežić pristao, da se prodade vinograd Baksićev, kad je polovicu kupovnine ubrao: pristao je tim i na to, da se neostvari ustmeni ugovor sklopljen prije dražbe.

Na tužbu Bakšića proti Nežiću na ustup posjeda prigovorio je Nežić ono, što je u svojoj tužbi za napadaj naveo, a tužitelj suzbio je u protuodgovoru prigovore navodi, koje je u odgovoru na tužbu Nežićevu naveo.

Kako su sudovi ovaj priepor riešili?

Sud prve molbe odbio je tužbu Bakšićevu, ter dao mjesta tužbi Nežićevoj.

Razlozi na tužbu Nežićevu jesu: Tužitelj si vindicira izključivo pravo vlastničtva na parc. br. 1057/b i 1057/c upisane u z. br. 259 obć. Plešivica i to vinograd Vranovčak zvani sa klietju, te temelji ovaj tužbeni zahtjev na sliedećem:

Na javnoj ovršnoj dražbi nekretnina Josipa Vadjine dostaše nekretnine upisane u zem. br. 402, 259 i 262 obć. Plešivica tužitelj Janko Nežić i tuženi Janko Bakšič-Šeraf glasom zapisnika pod br. 3 ad IV.

Na temelju uručbenice od 17. listopada 1877 uknjiženo je glasom gruntovnoga izvadka pravo vlastničtva na nekretnine u zem. br. 259

Digitized by Google

obć. Plešivica dakle i na preporne parcele na korist Janka Bakšića i Janka Nežića.

Po tom bi dakle dokazano bilo (§. 1139), da su Janko Bakšić i Janko Nežić postali vlastnici nekretnina, upisanih u zem. br. 259 navlastito parcela br. 1057/b i 1067/c obć. Plešivica (§. 431), te pošto dio istih grunt. označen nije, nedvojbeno po analogiji §. 55 sl. b. grunt. reda na jednake dielove t. j. svaki u polovici.

Nu tužitelj tvrdi, da je on prije obdržavane ovršne dražbe nekretnina Josipa Vadjine sklopio sa tuženikom pogodbu onamo, da će obojica na javnoj dražbi kupiti nekretnine Josipa Vadjine, te si iste na dvoje razdieliti osim vinograda Vranovčak, koji će nerazdielivo zadržati tužitelj u onom razmjerju, kao što ga je bio prije dražbe posjedovao, a da će tuženi opet nerazdieljivo zadržati vinograd pod mbr. 1048/a i 1048/b kao što ga je tuženi prije dražbe posjedovao.

Tu pogodbu sklopiše stranke navodno radi toga, jer je tužitelj vinograd pod mbr. 1057/b i 1057/c kupio bio već prije od Josipa Vadjine, bez da je bio gruntovno na tužitelja prenešen, a tuženi da je držao pod t. z. zalog parc. br. 1048/a i 1048/b.

Vidiv, da je izpovjedkom zaprisegnutih svjedoka Mirka K., Janka R., Josipa V. i Kate V. dokazana po tužitelju uztvrdjena okolnost ona, da je sa tuženikom prije obdržavane ovršne dražbe nekretnina Josipa Vadjine sklopio ustmenu pogodbu onamo, da će stranke zajednički kupiti nekretnine Josipa Vadjine, da će nekretnine na dvoje podieliti izim vinograda, kojega je jedan i drugi od njih od prije držao odnosno uživao, te da je zaista tužitelj od prije uživao vinograd Vranovčak zvan, što u ostalom takodjer tuženi priznaje iztičuć sa svoje stane:

1. da on sa tužiteljem prije dražbe nije sklopio pogodbe, već da je to bilo samo dogovaranje, o kojem bi se imala tek kašnje sklopiti formalna pogodba zamjenbena; 2. da su oba odustali od toga dogovora, pošto su prodali vinograd Vranovčak bolje Fržanu pod mbr. 1048/a i 1048/b, koji bi po dogovoru imao zadržati tuženik, Petru Borkoviću za 700 for.; 3. da je, priznavajući pogodbu, sklopljenu prije dražbe sa tužiteljem, ova prestala biti obvezatnom, jedno s razloga kašnje posljedivše dražbe, te izdanjem uručbenice, glason koje su parbene stranke postale vlastnici prepornih parcela svaka u polovicu; a drugo, pošto je bila pogodba uvjetna, najme da svaka stranka ima zadržati one parcele od kupljenih nekretnina, koje je već prije držala, te uvjet se sada gledom na sklopljenu kupoprodajnu pogodbu sa Petrom Borkovićem oživotvoriti neda: to nemože više o kakovoj zamjenbenoj pogodbi govora biti, već svaka od parbenih stranaka imade ostati suvlastnikom prema dražbenom zapisniku i uručbenici pod 3 ad IV.

Digitized by Google

Pitanje nastaje, da li su stranke prije dražbe sklopile perfektnu, bezuvjetnu i dvostrano obvezatnu pogodbu?

Vidiv, da je izpovjedkom svjedoka dokazano, da su stranke prije dražbe utanačile, da će zajednički na ovršnoj dražbi kupiti nekretnine Josipa Vadjine, te da će nekretnine dieliti na jednake dielove izuzam onih parcela, koje je jedna i druga stranka već od prije držala;

vidiv, da je dokazano, da je tužitelj od prije držao preporne parcele, a tuženi opet dvie parcele nekretnina Josipa Vadjine, upisane u grunt. napis br. 259 obć. Plešivica, to proizlazi, da su stranke sklopile po pogl. XXVII. o. g. z. zajednicu u pogledu kupit se imajućih nekretnina, te odmah utanačile diobu zajedničkih dobara;

vidiv, da je po tom medju strankami dvostrano obvezatna i formalno perfektna pogodba sklopljena: to odpada prigovor tuženika, da nije sklopljena bila pogodba i da bi kašnje istom sliediti imala zamjenbena pogodba.

Pošto su stranke izrazito i nedvoumno učinile zajednicu pod uvjetom, da će kupiti nekretnine, koje će si podieliti u dvoje, a da će svaka od njih one parcele, koje je prije posjedovala, zadržati kao vlastničtvo, to se ova pogodba proti volji jedne stranke kašnje sliedivšom kupovnom pogodbom nije mogla razriešiti, jer tim što su stranke na javnoj dražbi kupile nepokretnine, o kojem je kupu njim izdana uručbenica, nije prvobitna pogodba alterirana, već usuprot posljednja bila je sredstvo i način, po kojem će se zajednica polag prve realizirati.

Iz okolnosti, da je izdana uručbenica, u kojoj nije iztaknuta pogodba sklopljena medju strankami, nemože se predmjevati, da su stranke od prvobitne pogodbe odustale, a da bi po zakonu eo ipso prva pogodba tim uništena bila, neima zakonitih ustanova za to, već okolnost, da u uručbenici nije spomena glede razdiobe nekretnina pravcem u pogodbi medju strankami sklopljenoj, razlog imade u formalitetu gradjanskoga postupnika, koj formalitet neprieči, da stranke nebi medjusobno mogle sklopiti glede razdiobe posebnu pogodbu.

Prigovor, da bi stranka imala nakon dražbe sklopiti zamjenbenu pogodbu, protivi se zakonskim ustanovam poglavja XXVII. o zajednici dobara.

Vidiv, da predleži formalno perfektna pogodba o zajednici, to nastaje samo pitanje, kako da se ista realizira?

Pošto su strankam uručbenicom uručene kupljene nekretnine na jednake dielove, to je jednoj i drugoj stranci moralo samo do toga stati, da si pribavi pismena dokazala u svrhu prenosa svoga prava vlastničtva u javnih knjigah, pošto je to uvjetovano zakonitimi propisi o institutu javnih knjiga.

Ako je dakle tužitelj supodpisao kupoprodajnu pogodbu, kojom je

Digitized by Google

tuženi svoje iz zajednice izuzete parcele prodao Petru Borkoviću, to je tim samo mogao udovoljiti pogodbi o zajednici, najme da tuženi realizira proti uručbenici svoje pravo na te parcele, te stoga nepredleži predmjeva, kao da je pogodba o zajednici dobara prestala, pošto je tim tužitelj samo udovoljio formalitetu zakona glede prenosa nekretnina u avnih knjigah;

vidiv, da tuženi nije dokazao, da je sklopljena pogodba o zajednici medju strankami razvrgnuta;

vidiv, da nije dokazano, da je tužitelj odustao od te pogodbe, već upravo predleži, da on tuženiku priznaje izključivo pravo na parcele one, koje su sklopljenom pogodbom o zajednici izuzete bile iz diobe; to tuženiku nepristoji pravo jednostrano odustati od jur sklopljene pogodbe (§. 919 o. g. z.), već tražiti točno izpunjenje, eventualno odštetu condictione indebiti, ako bi se dokazalo, da je tužitelj od kupovnine za prodane čestice tuženika što primio bio.

Što se tiče konačno prigovora tuženika laesio enormis, to ovakovu gledeć na §. 935 o. g. z. ovdje mjesta nema s razloga, pošto je tuženiku vriednost parcela, koje je od prije posjedovao i uživao, podpuno poznata biti morala, pošto nije niti prava vriednost istih ustanovljena, već samo kupovnina, koja je mogla biti iz dobitih obzira razna, i pošto su nekretnine sudbeno prodane. Naknada parbenih troškova osniva se na §. 573 g. p. p.

Razlozi osude na tužbu Bakšićevu jesu istovjetni onim, kojim se obrazlaže osuda na tužbu Nežićevu.

Kr. banski stol preinačio je obie odsude, ter obrazložio osudu u parnici Nežić-Bakšić ovako:

Po tužbenom izloženju i po petitu tužbenom je nazočna tužba Janka Nežića tužba o vlastnosti, jer njom ište priznanje izključivog prava vlastnosti na vinograd Vranovčak, upisan u zem. br. 259 obć. Plešivica i zahtieva, da je tuženi Janko Bakšić dužan dopustiti, da se taj vinograd na njegovo (tužitelja) ime kao izključivo vlastničtvo prepiše.

Ali tužba ova ne može se smatrati opravdanom, pošto tužitelj ustanovi §. 369 o. g. z. nije zadovoljio.

Tužitelj, pošto je predao tužbu o vlastnosti imao je po §. 369 o. g. z. dokazati, da tuženik ima u svojoj vlasti i posjedu utužene parcele nekretnina, koje tužitelj putem tužbe ište, i da su te parcele njegova vlastnost.

Tužitelj pako sam u tužbi priznaje, da utužene parcele nisu u posjedu tuženika, već da ih on sam (tužitelj) faktično posjeduje, a isto tako nije dokazao, da su utužene parcele njegovo izključivo vlastničtvo.

Tužitelj bo u tužbi izrekom priznaje, da je dogovorno sa tuženikom Jankom Bakšićem zajednički na sudbenoj ovršnoj dražbi kupio sve

Digitized by Google

n epokretnosti Josipa Vadjine, zapisane u zem. br. 102. 259 i 262 obć. Plešivica uz uvjet, da će oba kupovninu na jednake dielove platiti i da se kupljene nekretnine imadu kano zajednička vlastnost u zemljištniku na njihovo ime prepisati.

Da je tako medju pručimi strankami ugovoreno bilo, to dokazuje i gruntovni izvadak A. na I. po samom tužitelju doprineseni, uručbenica kr. kot. suda u Jaski od 17. listopada 1877 br. 4643, vidljiva u zem. napisniku i dražbeni zapisnik od 1. rujna 1876, koje izprave po nijednoj stranki porečene nisu.

Navod pak tužitelja u tužbi, da je on prije dražbe nepokretnina Josipa Vadjine, s tuženikom ustmeno ugovorio, da će za slučaj onaj, ako na dražbi dostanu nepokretnine Josipa Vadjine, svaki od njih ostati izključivim vlastnikom i posjednikom uz gruntovni prenos prava samovlastničtva onog vinograda, koji su oni još prije dražbe kupili i uživali, i to tužitelj glede vinograda Vranovčak parc. br. 1057/b i 1057/c u grunt. nap 259 obć. Plešivica upisanog, a tuženik glede vinograda Vranovčak pod 1048/a i 1048/b upisanog u istom zemljištniku, nemože se uvažiti, ma se izpovjedanjem svjedoka Mirka K. i Janka B. i dokazalo, da je takov ustmeni ugovor, kako se u tužbi navodi, načinjen — i to zato ne, jer u dražbenom zapisniku pod br. 3 ad IV. neima o takovoj pogodbi ni traga, i jer je o dražbi, na kojoj su pruće se stranke zazajednički dostale ove nepokretnosti Josipa Vadjine, upisane u grunt. nap. br. 402, 259 i 262 obć. Plešivica, izdana izprava, najme uručbenica, na temelju koje je i gruntovni prenos usliedio, a kad je o kojoj pogodbi napravljena koja izprava, kao što je ovdje dražbeni zapisnik i uručbenica od 17. listopada 1877 br. 4643, onda se neima nimalo gledati na ugovore ustmene, učinjene u isto vrieme, ali koji se neslažu s izpravami ili sadržavaju nove pridavke §. 887 o. g. z.

Vidiv dakle, da tužitelj ustanovi §. 369 o. g. z. nije zadovoljioj a na ustmene ugovore, učinjene u isto doba kad su napravljene i izdane gori spomenute izprave A. na I. i br. 3 ad IV., te uručbenica u izpravi A. na I. vidljiva, pošto se neslažu s izpravami, neima se nikakov obzir uzeti: to je valjalo s ovih razloga prizivu tuženika mjesta dati i prizvanu osudu prvoga suda preinačiti i tužitelja s tužbenim njegovim zahtjevom odputiti. Preboj sudb. troškova opravdan je po §. 576 gpp., pošto svaka stranka imade jednu povoljnu presudu za sebe.

U parnici pako Bakšić-Nežić navadja kr. banski stol razloge sasma istovjetne onim u parnici Nežić-Bakšićeve:

Kr. stol sedmorice preinačio je odsudu kr. banskog stola, ter izdao razloge u parnici Nežić-Bakšić.

Osuda prvoga suda je temeljito opravdana već razlozi, po prvom

Digitized by Google

sudu za istu navedenimi po §§. 1175, 1187, 1195, 863, 887, 919, 935 i 936 o. g. z.

Valja dakle usljed previda obiuh stranaka, preinačiv osudu banskog stola potvrditi onu suda prvoga, no po §. 576 gpp. uz medjusobni preboj troškova svih molba, pošto svaka stranka imade za sebe jednu osudu nižih sudova.

U parnici pako Bakšić-Nežić imademo isto tako razloge istovjetne onim u parnici Nežić-Bakšić. Dr. Vidrić.

II. Kazneno-pravni.

Od kojega dana imade se vrieme kazni računati u onom slučaju, kada je prvomolbenom osudom izrečena kazan smrti, a ova kazan previšnjom milosti pretvorena u kazan slobode?

Gornje pitanje pretresivano je u „Mjesečniku“ ove godine po gospodinu P.... i gospod. Kranjčiću. — Prvi zagovarao je ono stanovište, da se kazan slobode ima računati od dana prvomolbene osude, a potonji pako, da se kazan slobode ima računati od dana uzsliedilog previšnjeg pomilovanja.

Praksa naših sudova divergirala je u ovom pitanju; dapače jedan te isti sud odredio je zaračunanje vremena kazni sad ovako, a za nekoliko tjedna opet drugačije.

Ovih dana izdana je znamenita odluka, odnoseća se na ovo pitanje. Reproduciramo doslovce odluku kr. banskog stola od 1. lipnja 1882. br. 8763., upravljenu na kr. sudb. stol u Varaždinu, te koja glasi ovako:

„Riešavajuć izvješće od 29. travnja t. g. broj 1427. kz. o pritužbi Jakoba K. i drugova, kaznenika lepoglavskih, upravljenoj proti tomu, što taj sudbeni stol nije obnašao ureda radi izpraviti obaviestnice njihove tamo, da im se nastup kazni zaračunat ima od dana proglašenja prvomolbene osude, — priobćuje se kr. sudbenomu stolu uz povrat spisa pod ·/. radi dalje shodne odredbe, da je kr. banski stol s razloga, što je preinaka kazni smrtne putem previšnje milosti u kazan vremenitu nastupila sasvim neodvisno od volje osudjenika, te neima inače razloga, da jim se neračuna dosudjena jim kazan vremenita od onog vremena, kada bje izrečena po prvom sudu kazan smrtna, obnašao uvažiti pritužbu kaznenika Imbre K., Jakoba K., Antuna V., Josipa K. i Blaža C. te odrediti, da jim se nastup kazni zaračunat ima od dana proglašenja prvomolbene osude. Priobćio T.

Digitized by Google

Okrivljenik se i onda može odsuditi sbog bigamije, ako je drugi brak radi propuštena navještenja proglašen nevaljanim.

Odsudiše ga sbog bigamije, a branitelj podigne proti odsudi ništovnu žalbu, te pred kasacijonim sudom u Beču iztaknu ovo: Usljed suprugine tužbe proglasio je nadležni ženitbeni sud drugi brak i s toga nevaljanim, jer se sklapanje drugoga braka naviestilo samo u župnoj crkvi zaručnice. Zakon zahtieva za zločin bigamije, da sklopljena druga sveza sbilja bude brakom; a kako bi čovjek mogo govoriti o braku, kad sklopljena sveza nebi ni onda bila brakom, da prvoga braka ni neima? Ako se čovjek ne obazre na to, onda se u obće nedade više ni granica opredieliti, na kojoj konkubinat oženjene ili udate osobe prelazi u bigamiju. Herbst doduše u svom komentaru (Op. 5. k §. 206. k. z.) baš protivno uči, nu to osniva na tom, što po njegovu nazoru bitnost toga zločina stoji u povriedi suprugovoga prava, dočim bi morao reći, da stoji u tom, što se je zlorabila i povriedila svetinja braka.

Na to će generalni prokurator dr. Glaser: Kraj svega toga, što se ne slažem sa Herbstovom naukom o bitnosti bigamije, moram se ipak pridružiti nazoru toga pisca, koji nazor branitelj pobija. Toga se mnienja drže i oni pisci, koji o naravi bigamije drugač misle, drži ga se Oppenhoff (kod §. 171. njem. k. z.), drži ga se i Berner, kad veli: Za taj zločin treba najprije da je valjan i da je formalno sklopljen drugi brak. Ako učin toga zločina u tom stoji, što se spolna sveza sklapa, koja se smije smatrati samo sjenom braka, te nikad ne može biti valjanim brakom: tada je očito protuslovlje tvrdeć, da je valjanost drugoga braka nuždna za učin toga zločina, te jest i ostaje svejedno, bilo kraj toga razloga nevaljanosti još i drugoga ili ne. Bitnost toga zločina baš u tom leži, što se zloporabom počinjenom tim, da se svečanom formom tobože brak sklapa, zakonom nedozvoljenoj preljubnoj svezi daje oblik braka, pa upravo to razlikuje bigamiju od preljubna konkubinata. Osim toga nemožemo reći, da braka, proti kojemu se pojavi razlog nevaljanosti, već s toga jedinoga razloga neima; da iz §. 93. o. g. z. sliedi, da braku pripada pravna valjanost, ako je sklopljen propisanom vanjskom formom, i ako se prima facie čini brakom, jer se takav brak nemože razstaviti kad bi se htjelo, pa ni medjusobnim sporazumkom sdruženih osoba. U ovom se slučaju radi o zabrani braka, na koju bi se onaj mogo pozvati, koji je brakom, sklopljenim uz takovu zabranu, u svom pravu povriedjen, (§. 94. o. g. z.), a spomenuti se je razlog nevaljanosti izreko i priznao samo na zahtjev druge supruge. Konačno bi i suviše bilo iztaknuti i dokazivati, da se drugi „brak“ i neda lahko drugčije sklopiti, nego pomoćju raznih nepravilnosti, kojimi se oblasti i crkveni organi zavaravaju i zasljepljuju, pa kad bi čovjek priznao, da upravo usljed tih

Digitized by Google

nepravilnosti i varka ne staje kazneno-pravne odgovornosti za bigamiju zar se tim nebi te nepravilnosti i varke upravo sankcijonirale?

Ništovna se žalba s ovih razloga zabacila: Zločin bigamije počini po §. 206. oženjena ili udata osoba, koja s drugom kojom osobom sklopi brak. Nije dakle nuždno, da se kod sklapanja drugoga braka sve zakonom propisane formalnosti izpune, dosta je, ako se je tako sklopio, da ga dotične osobe nemogu na svoju ruku razriešiti, već im k tomu treba sudčeve odluke. U ovom je slučaju taj uvjet izpunjen, jer se sklapanje braka jedino nije naviestilo u suprugovoj župnoj crkvi, manjkavost, s koje dotičnici još nisu vlastni brak na svoju ruku razriešiti, već bi im u tu svrhu trebalo sudčeve odluke. (Ods. kaz. suda u Beču od 17. velj. 1882. br. 8016.).

Priobćio po „Jur. Blätt." N—n.

K reformi odvjetničtva u Austriji.

Beč, 6. srpnja.

Čemu se bijaše nadati, to se i dogodilo: bečka je odvjetnička komora odgovorila na pravno mnienje najvišega suda o reformah, koje bi se po osnovi doljno-austr. odvjet. komore imale uvesti. Primjetba toga suda, da se odvjetničkim zastupanjem parnice zavlače i zamrsuju, a trošak da se na taj način bez zdrava razloga povećava, ujela je tako ljuto bečke odvjetnike, da su odrješito zahtievali, da se ima proti ovoj osvadi prosvjedovati. U tu svrhu sazva odbor bečke odvjetničke komore vanrednu glavnu skupštinu, na koju se 4. o. m. skupi množtvo odvjetnika. Izvjestitelj Dr. Lothar Johanny (urednik „Jur. Blttr.) razloži nakon kratka uvoda, u kojem je iztaknuo potrebu odgovora na onu neopravdanu navalu najvišega suda, da je to već stara navada sbog manjkavosti organizacije sudbene i parbenoga prava kriviti odvjetnike. Izvjestitelj dokazuje na temelju raznih dekreta dvorskih i drugih naredaba, da nisu zavlačenju parnica krivi odvjetnici, nego nedostatni zakoni. Nitko sretniji od odvjetnika, da se zastarjeli i ukočeni parbeni postupnik Josipov ukine, a na njegovo mjesto da se postavi postupnik, koji bi odgovarao svim zahtjevom znanosti i prakse. Dokle god se sud bude služio postupnikom, koji je već i svoju stogodišnjicu prožalio, da je najveća nepravda navaljivati na odvjetnika i njega kriviti, da parnicu zavlači. To je razlog, s kojega komora, vis ko štujuć inače autoritet najvišega suda, nebi smiela mukom mimoići onaj prikor, u koju svrhu predloži u ime odbora sliedeću rezoluciju:

„S razloga, što odvjetnički stališ nemože biti odgovoran za manjkavost i primitivnost naših praktičkih pravnih uredaba, naročito sudbene

Digitized by Google

organizacije i parbenih forma, tim manje, što je upravo odvjetnički stališ kroz decenije vapio za reformami u tom području, ali dakako uviek vapio bez uspjeha;

s razloga, što obstojeće javne uredbe ne samo dopuštaju svakovrstno zatezanje i različite medjurazpre, nego ove upravo neizbježivimi čine;

s razloga nadalje, što se kraj naših parbenih zakona stvar težko razlaže i razjašnjuje, a pregled vrlo otegoćuje;

s razloga, što štetne posljedice ovih uredaba postaju još štetnijimi i pogubnijimi judikaturom c. k. najvišega suda, koja se neopire uvjek na znanstve razloge, niti polazi uviek sa stalnih stanovišta;

s razloga, da uz ovakovo stanje i najvrstniji i najsavjestniji odvjetnik mora gledati nemoćan, kako mu propada sav trud i uspjeh, i konačno s razloga, što sjegurno i najviši sud za sve te okolnosti dobro znade: živo žali doljno-austr. odvjetnička komora, što je c. k. najviši sud u svom pravnom mnienju od 5. siečnja 1882. o reformi odvjetničtva predbacio odvjetničkomu stališu, da parnice zavlači, poskupljuje i zamrsuje stanje stvari; komora tu navalu od sebe najodlučnije odbija".

Skupština prihvati predloženu rezoluciju jednoglasno. Ista je rezolucija prije nekoliko dana od strane odvjetničke komore predložena i novoustrojenomu klubu bečkih doktora prava na razpravu, koju je takodjer jednoglasno primio. — Bude li se stvar još dalje zaprela, javit ću i to sgodnom prilikom. N—n.

Viestnik.

Domaće novine javljaju, da je pred nekoliko dana držana kod kr. zem. vlade konferencija, da se članovi ponajprije orientiraju o glavnih načelih, na kojih bi se imalo osnivati preustrojstvo uprave za cielu ujedinjenu domovinu. Vjerojatno je, da se je tu povela rieč i o tom, hoće li se pridržati načelo o razstavi polit. uprave od sudstva ili će se ovo oboje u prvoj molbi spojiti.

— Kr. sveučilište smjestit će se u zemaljsku sgradu kraj milosrdnica, gdje je sada tvornica duhana. Uz sveučilište premjestit će se i sveučilištna knjižnica u ovu sgradu, nu muzeji zoologički i mineralogički ostaju u kući, u kojoj su i sada smješteni. Ovoj odluci vis. kr. zem. vlade svatko će se poveseliti, jer zadovoljava svim pravednim zahtjevom; sveučilište moći će se liepo razvijati, prostora će biti tako obilna, da bi dosta lahko mogao i teologički fakultet držati u novoj sgradi svoja predavanja; sada barma nebi se mogao naći razlog, zašto da se ona predavanja drže u sjemeništu. — S druge strane premještenjem sveučilišta dobit će i gimnazija dovoljna prostora, te se ovako odstraniti sve one neprilike, na koje smo se kroz godine i godine morali tužiti.

Digitized by Google

Potrebne adaptacije za sveučilište preduzeti i obaviti će se tečajem mjeseca kolovoza i rujna tako, da bi predavanja mogla započeti već mjeseca listopadà u novoj sgradi. Po tom je tekući semestar posljednji, što ga sveučilište naše probavlja u sadanjoj sgradi, u kojoj bijaše smješteno osam godina, a skoro sto godina prije obstojavša pravoslovna akademija.

— Gg. dr. Goldman, odvjetnik u Zagrebu i dr. Virgil Agr. Devčič u Senju pristupiše prav. družtvu kao članovi.

— „Gerichtshalle", u Beču izlazeći pravnički list, priobćuje u br. 52 i 53 članak „der kroatische Strafgesetzentwurf", u kojem pisac spominje, kakovo je kazneno pravo u Hrvatskoj i Slavoniji prije valjalo, kakovo valja sada i kako je došlo do nove osnove. Pisac poznaje osnovu hrvatskoga kaznenoga zakona iz poznatoga djela g. Tauffera „Gesammelte Wohlmeinungen" itd. pa veli, da se iz svega vidi, „dass wir es hier mit einem reif durchdachten und auf der Höhe der heutigen Wissenschaft stehenden Gesetzgebungswerke zu thun haben". U dalnjem svom razlaganju pisac se izključivo bavi onimi paragrafi osnove hrv. kaz. zakona, koji sadržavaju internacionalno kaz. pravo.

— G. Slavoljub Mihalić otvorio je odvjetničku pisarnu na Baniji kraj Karlovca.

Književnost. Statističko izvješće trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu, obuhvaćajuće sve gospod. grane komorskoga okružja za god. 1880. S osvrtom na cielo razdobje od god. 1876—1880. Zagreb 1882. Naklodom trg. obrt.-komore. — Ova poučna knjiga dobro će doći svakomu, kojega zanima gospodarski život naroda, napose onoga diela, koj živi u području trg.-obrt. komore zagrebačke. Vrlo bi potrebno bilo, da izdadu ovake publikacije i ostale dvie trg.-obrt. komore: osječka i senjska.

— Trestní právo policejní. Sepsal Karel Čižek, ředitel kanceláře obce karlinske. V Praze 1882. Pisac ovoga „policajnoga kaz. prava" dobro je poznat u českoj književnosti sa svojih drugih radnja, pa onda kao urednik strukovnoga časopisa „Samosprávný obzor". Pisac je sliedio u ovom djelu ponajviše Lienbachera, a knjiga namienjena je poglavito praktičkim potrebam.

— Ustawy hypoteczne przetlumaczone i praktycznie objasnione przez Józefa Wawel-Louis. Krakov 1880.

— Podrecznik de ustawy i instrukcyi hypotecznéj, ułożił Alojzij Niemetz, adjunkt c. k. urzedu hypotecznego przy Sądzie krajowym w Krakowie. Krakow. 1882.

Ona prva knjiga sadržaje na poljski jezik prevedene svekolike zakone o gruntovnici uz praktično tumačenje, koje prevede i sastavi viećnik c. k. zem. suda krakovskoga Louis; a ovo drugo je priručna knjiga o grunt. pravu, napisana A. Niemetzem, te je poglavito namienjena činovnikom gruntovničkim i kandidatom, koji se kane podvrći izpitu za vodjenje gruntovnice.

— Die allgemeine deutsche Wechselordnung. Nach der Rechtslehre und der Rechtssprechung erläutert von Bernhard Hartmann, königl. Advokaten in Nürnberg. Berlin 1882. Ovaj je spis pisan poglavito obzirom na potrebe praktičnih pravnika i trgovaca.

Pravničke svaštice. Bivši pod Hohenwartom ministar pravosudja dr. Karlo Habietinek, sada podpredsjednik državnoga suda, imenovan je predsjednikom senata kod c. k. najvišega suda u Beču. — Profesor dr. Randa imenovan je dvorskim savjetnikom.

— Onomadne izdalo je ministarstvo bogoštovja i nastave u Beču na-

Digitized by Google

Sravnivajuća ocjena razpravnog štadija u privr. gradj. parb. postupniku od 16. rujna 1852.

Parbeni postupak temelji se u bitnosti na djelatnosti prućih se stranaka i postupajućega suda.[1] Djelatnost ovoga potonjega stoji poglavito u tom, da rukovodi razpravu i izriče rješitbe, dočim se djelatnost stranaka pokazuje u pojedinih činih procesualnih, koje one imadu prema načelu slobodnog razpolaganja[2] tečajem

---

[1] Djelokrug suda u gradj. parb. postupku jest formalni ili materijalni. Potonje se tiče samoga parbenoga odnošaja, a ne samo vanjskoga oblika vodjenja parbe, ter spadaju ovamo sve sudaćke rješitbe. Ono prvo odnosi se na rukovodjenje samoga tečaja parbe, po kojem ima sud dok teče parnica na to paziti, da se procesualni čini, kojih je obava doduše ovisna o volji stranaka, preduzimlju na mjestu, u vremenu i načinom propisanim, pa sud ima bud ureda radi bud na zahtjev stranaka činiti i nuždne odredbe za rukovodjenje parbe.

[2] Baš glavna razlika medju civilnim i kaznenim pravom stoji u slobodnom razpolaganju stranaka. Sa svojim pravom civilnim može se ga odreći, na volji joj stoji hoće li ga potjerati ili ne. To pravo slobodnog razpolaganja stranaka u gradj. parb. postupku ukazuje se (Sravni: Canstein „Die rationellen Grundlagen des Civilprocesses. II. svezak str. 169 i slied.) u trostrukom pravcu. 1. valja strankam samim prepustiti započetak i vanjsko vodjenje parbe; 2. imade se uvažiti ovlast stranaka razpolagati sa njihovimi pravi (maxima disponiranja u užem smislu); 3. ima se strankam prepustiti, da stvarni sadržaj, učin, koji se ima rješitbi podvrći, pred sudom slobodno ustanove, dakako u koliko pravo suda u ustanovljenju materialne istine glede prepornih okolnosti inače neiziskuje (t. z. razpravna maxima). Prema toma luči Canstein „freier und Officialprocessbetrieb", koji se odnosi na zametnuće same parbe, „Dispositions- und Officialmaxime", koja se odnosi na samo pravo stranaka kao takovo, i „Verhandlungs- und Untersuchungsmaxime", koja se odnosi na ostvaranje pravnih zahtjeva stranaka, na stvarni sadržaj i učin parbe. Načelo dakle razpravno, koji stoji nasuprot načelu inkvizitornom, koje dakle traži, da se strankam dok razpravljaju pred sudom, neuzme ovlast, slobodno razpolagati sa okolnostmi i dokazali odnosne parbe, jest načelo slobodnog razpravljanja pred sudom. Ovo se načelo čisto izjednačuje sa maximom dispozicije, ali ne pravo. (Sravni Canstein die rat. Grundl. svez. II. str. 185 i sl, 169 i sl., 195 i sl.), kao što je već gore iztaknuto. Menger u svom djelu „System des österr. Civilprocesrechtes str. 248 razumieva pod rapravnim načelom, da početak i tečaj parbe pravilno zavisi o volji stranaka, koja samo da je donekle stegnuta dje-

Digitized by Google

parbe stanovitim redom[3] obaviti, da tako stvore faktično gradivo parbe, koje podlažu sudcu na riešenje. Kako se ovi procesualni čini od započete parbe imadu obavljati redom stanovitim i uz posljedice izključivosti (Praeclusion) naravno je, da se postupak kao cielost dieli u pojedine odsjeke, štadija, tako, da ako se stanoviti procesualni čin neobavi u propisanom odsjeku, isključen je za ostale odsjeke.

---

latnošću suda. Nasuprot „officialnoj maximi“ stavlja on razpravnu maximu. Sa načelom inkvizitornim često se izjednačuje princip materialne istine, ali to nije pravo; jer ono prvo neuvjetnije samo ustanovljenje materialne istine, nego potraživanje dokazala ureda radi, da se pronadje i ustanovi istina.

Tako se i kod nas često nepravo shvaća ustanova §. 46 gr. p. p. kao da je tu povedeno inkvizitorno načelo — kao što i Schuster u svom Com. navodi — a ipak ustanove ovoga paragrafa su samo posljedak načela materialne istine, koja se kao što svigdje, tako i u gradj. p. p. mora tražiti. Gledeć na ovu potonju stranu t. j. iztraživanje materialne istine dobro je opazio Bornier, u svom djelu „Eléments de proc. civ.“ strana 2. „Ce qu' il faut donc rechercher avant tout, c' est la découverte de la vérité; et si pour attteindre se but, on est obligé de suivre une marche assez compliquée, de faire de frais assez considérables, il faut s' y asesigner sans hésiter, puisque, après tout, la célérité, l' économie ne sont que de qualités accessoires au prix de la justice, but de toute procédure.“

[3] Princip tako zvanog formalnog rada zahtjeva stanoviti zapt za parnicu. Taj zapt odnosno red stoji u tom, da se parnici odmjeri stanoviti tečaj, u kojem treba da sliede procesualni čini stranaka jedan za drugim, kako će se sve na svojem mjestu i u propisano vrieme obaviti. Sravni Canstein gore spomenuto djelo II. str. 202 i sl.; Menger System itd. strana 323 i slied. Potonji zove to načelo „Formale Ordnung“ (kao što ga i Wetzel u svom System strana 880 zove „Princip der Reihenfolge“) u oprieci prama „arbiträre Ordnung“. Po Cansteinu raztvara se cielost procesualnih čina u veće ili manje grupe, koje su sve u medjusobnom savezu sbog jedinstvenosti njihove svrhe, te se svaka grupa razlikuje od drugih sličnih skupina, pa mora uvjek jedna grupa biti prije riešena i onda istom mogu stranke predložiti ostale grupe. Pod arbitrarnim redom razumije on, da red, kojim se stanoviti procesualni čini imaju obaviti, bude ustanovljen osobitošću dotičnih pravnih odnošaja, pa da ima sudac sam red u takom slučaju ustanoviti (kao što je u bagatelnom postupku).

Sravni i Ihering „Geist des römischen Rechts“ III strana 24. „Gledeć na tvorbu parnica dvoje je moguće, ili se najme ova sve do osude nalazi u stanju židkosti, ili se već s početka meće u čvrsto obličje. Po prvom postupku bilo bi sve, što se je do osude učinilo, još pravodobno obavljeno — dodatci i izpravci bili bi do kraja dopušteni, a svršetak parbe počivao bi ne na unutarnjem završetku njenom, nego na pukoj volji sudca — to bi snizilo parnicu na prosto blebetanje. Novi možda od zlobe propušteni navod mogao bi baciti parnicu, koja je već kraju prispjela, natrag u početak. Zato treba stalnog reda za parbu, pa dočim ovaj s jedne strane ograničuje stranke, s druge ih strane štiti proti sudačkoj samovolji i šikani protustranke.“

Digitized by Google

Postupak ima najme prije svega zadaću ustanoviti povriedjena prava, a zatim je oživotvoriti: ono prvo biva u predsudnom, ovo potonje u ovršnom postupku. (I naš sudovnik od 16. veljače 1853 sadržaje takovo razdieljenje).

Za samo pako ustanovljenje povriedjenog prava nuždno je prije svega, da se navedu činjenice, obstojnosti, na kojih se dotično pravo temelji, zatim da se navedu eventualno i izvedu dokazi za one činjenice, a na obojem osniva se sudačka presuda. Po tom može se presudni postupak dieliti u razpravni, dokazni i presudni štadij u užem smislu (kamo dakako spadaju i pravni liekovi.)

Razpravnom štadiju predhodi još često t. z. predbježni štadij (Vorverfahren). Pod ovim razumieva se razpravnom predidući štadij, u kojem se razpravlja o zametnuću i o pripustivosti stanovite parbe. Amo spadaju naročito prigovori nenadležnosti, zavrgnuće parbe itd. Razpravni štadij sadržaje činjenice parbe i dokaze za ove, t. z. faktično gradivo parbe.[1] Način kako se ovo faktično gradivo parbeno u postupku stvara, tvori najvažniju granu postupnika, koja sadržaje jezgru i temelj čitave parbe, a različit je i od velike zanimivosti u raznih evropejskih postupnicih; zato ću kušat ovdje da nacrtam razpravni štadij našega gradj. parb. post., koji ću za tim sravnati sa važnijimi postupci nekih evropskih država, pri čem nastojat ću da ocjenim i njegovu nutarnju viednost, sve to dakako u obćenitih crtah.

Prema obliku luči se u našem privremenom gradj. parb. postupniku ustmeni i pismeni postupak.

U obie vrsti postupka ima svaka stranka pravilno dva govora ili pisma, i to tužitelj: tužbu i protuodgovor, a tuženi odgovor i drugotnicu. Samo iznimice dozvoljuje se zaključnica i protuzaključnica, najme ako se u drugotnici navedu nove okolnosti ili nova dokazala, može se, ako se zahtieva, dozvoliti još zaključnica, i odnosno protuzaključnica. Parbeni postupak po-

[1] Schuster u svom Commentaru našeg postupnika §. 34 obuhvaća pod Eruirungsprocess navedenje okolnosti i dokaz vrhu istih.

Digitized by Google

čimlje sa tužbom. U ovoj mora tužitelj navesti okolnosti, na kojih temelji tužbu, podpuno i razgovjetno, ter ujedno spomenuti i sva dokazala za te okolnosti. U odgovoru ima se tuženi točno izraziti o svih okolnostih i dokazih u tužbi navedenih, navesti sve prigovore, pa ove podkriepiti dokazali. U protuodgovoru mora se opet tužitelj isto onako kao tuženi u odgovoru očitovati ob okolnostih i dokazih u odgovoru navedenih, pa navesti nove okolnosti i dokaze, da se pobiju u odgovoru sadržani navodi. U protuodgovoru može tužitelj tražbinu sniziti nu ne povisiti, niti tužbe glede predmeta ter naslova mienjati (§. 18 g. p. p.)

Slično kao što za odgovor i protuodgovor, valja za drugotnicu, zaključnicu i protuzaključnicu. Novote, koje nesluže jedino tomu, da se oprovrgnu po stranki u predidućem pismu ili govoru navedeni navodi, nedopuštaju se. Naročito valja to za pismeni postupak, u kojem se takove novote smiju navesti samo uz uvjete §§. 58 i 59 g. p. p. I za ustmeni postupak valja ovo pravilo, prem se dozvoljuje, da stranka može, dok se razprava nesvrši, naknadno predložiti one navode, koje je prije bludnjom izpustila, a i sam sudac ima i po zaglavljenoj već razpravi, ako je nepodpuna, odrediti u tom popunu (§. 46 gpp.)

Kumulacija tužbovnih zahtjeva dopuštena je samo uz uvjete §. 11 g. p. p. Stranke dužne su točno izjaviti se ob okolnostih i dokazalih, navedenih u govoru ili parničnom spisu, jer ako se neočituju posvema ili samo neizvjestno o kojoj okolnosti, ima se takova smatrati istinitom i priznatom, u koliko odgovor na istu nije već razgovjetno sadržan u podnešenih dokazalih (§. 22 g. p. p.)

Vanjske formalnosti sudbenih podnesaka u obće propisuje §. 4 g. p. p. Sudbeni podnesak imade se odmah ureda radi odbiti u slučajevih, normiranih u §. 2 i odnosno 3 g. p. p. Propise o sudbenom navještaju parnice radi izbjede sadržavaju §§. 24—26 g. p. p.

Protutužba nesmije se konfundirati s odgovorom, nego ju valja napose podnieti; no u koliko bi tužitelj na takav s protutužbom pomješani odgovor dobrovoljno odgovarao, može sud o

Digitized by Google

jednom i drugom predmetu zajedno izreći rješitbu. Prigovor nenadležnosti suda razpravlja se u pismenom postupku napose, a prigovori pravomoćne osude, nagode i odreknuća tužbe (zavrnuće tužbe) mogu se razpravljati napose ili zajedno sa glavnom stvarju. U pismenom postupku podnašaju se ti prigovori u roku ustanovljenom u §§. 15 i 54 gpp.

U ustmenom postupku razpravljaju se svi gore spomenuti prigovori ne napose, nego zajedno sa glavnom stvarju, a podnešenje istih nije vezano na posebni rok.

U pismenom postupku mora si stranka uzeti odvjetnika, u ustmenom pako stoji joj na volji, osim što na svih pismenih podnescih, tečajem parbe podnešenih, ima biti podpis kojeg odvjetnika, ako se u dotičnom sudbenom kotaru nalaze dva odvjetnika.

Kod ustmenog postupka može se tužba predati pismeno ili ustmeno u zapisnik suda, a tad ima sud postupati po propisih §§. 33—35 gpp. Na tužbu odredjuje sudac ročište za razpravu predmeta, u koliko neima opravdanih razloga, da se tužba prije izpravi.

Ako na odredjeno ročište dodju obie stranke, valja da se tada sud najprije potanje obaviesti o parb. predmetu, a zatim da pokuša medju strankami nagodu; ako ova neuspije, treba da sudac po propisu poduči stranke: kako najme imade svaka sve okolnosti i dokazala upotriebiti, on vodi sa strankami razpravu, i zatim kazuje u zapisnik parbene govore stranaka propisanim redom (§§. 45 i 46 gpp.); zapisnik taj podpisuju voditelj razprave (sudac) i perovodja, pa onda stranke; stranka, koja nezna pisati metne križ.

Ako stranka koja nedodje na ročište, smatraju se istinitimi okolnosti, što ih navodi k razpravi došla stranka, u koliko im neprotuslove predložena dokazala (§. 40 g. p. p.) Odgodu ročišta sveo je naš postupnik samo na nuždne i važne slučajeve, sadržane u §§. 39, 42 i 43 g. p. p. Ustmeni se postupak rabi pravilno kod sudova inokosnih i trgovačkih, a samo iznimice i kod sbornih (§. 7.) Nu stranke mogu porazumno u početku parbe odabrati mjesto ustmenog pismeni postupak i obratno, a

Digitized by Google

i sud može na zahtjev jedne stranke odrediti odlukom bud pismeni postupak i proti gornjem pravilu (§. 8 g. p. p.) Ako stranka želi, da se parnica, za koju je po zakonu odredjen ustmeni postupak, pismeno razpravlja, moguće je to samo uz uvjete sadržane u §§. 49 i 50 g. p. p.

U postupku pismenom počimlje parnica samo pismenom tužbom, koja se dostavlja, načinom propisanim u četvrtom poglavju gradj. p. p., tuženoj stranki, da na nju odgovori u zakonitom roku (§§. 52 i 53.) Za tim priobćuje sud tužitelju odgovor tuženikov, da dadne svoj protuodgovor, koji opet priobćuje tuženomu da dadne drugotnicu; sve to u roku od 14 dana ili još i u kraćem; i za podnešenje zaključnice i protuzaključnice, gdje je dopuštena, valja 14 dnevni ili još kraći rok. Kako se ti rokovi računaju, propisano je u §§. 97—99 g. p. p.) Ako koja stranka u propisanom roku nepreda koji parnični spis, ima se na zahtjev protustranke dozvoliti usklada spisa, a dokle to protustranka nezaište, mogu se parnični spisi podnieti i poslje izminulih rokova, pače i onda još mora se parnični spis primiti, ako se preda sudu istoga dana kad i molba za uskladu spisa, a u ostalih slučajevih valja ureda radi zabaciti pisma, koja se podnesu iza minuloga roka. Gore navedeni rokovi mogu se s važnih razloga i produžiti (§. 91 g. p. p.) na prošnju koje stranke. U prošnji valja ne samo navesti razlog nego po mogućnosti i taj razlog posvjedočiti. Ako stranke same medjusobnim dogovorom ustanove rokove ili se odreknu produljenja rokova, sudac nesmije od toga dogovora odstupiti, inače pako može on ili rok produljiti ili rokovnicu odbiti, bud naprosto bud nakon preslušanja stranaka na ročištu, ili nakon pretraženja pismenog očitovanja od protustranke. Rokovnice nesmiju se podnipošto primiti, iza kako mine rok, za koji se ište produljenje. Pismeni postupak upotrebljuje se kod sbornih sudova, izuzev trgovačke sudove i parnice, naznačene u §. 7 g. p. p. Kako može stranka mjesto pismenoga postupka odabrati ustmeni, odredjuju §§. 62 i 63 g. p. p.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Borba za pravo.

Kritička analiza Iheringova djelca pod istim naslovom. Piše odvjetnik dr. Živko Gojković.

(Nastavak.)

Kada naš nazor o nagodbi kod ove vrsti parnica sravnimo sa nazorom pisca možemo skoro reći, da se s njim posve slažemo pri svem tom, što sa posve protivne točke polazimo; kod načelnih parnica najme ili je sumnjičenje smisla zakona izmišljotina i izvrtanje objestne parb. stranke, i onda se pošteni parac kako misli I. nebi smio nagadjati, a po našem mnienju nagodba mu već radi njegove koristi (jer mu je uspjeh parnice izvjestan) ni na pamet nepada. Je li pak sumnjičenje zakonskog smisla opravdano promjenljivom sudskom praksom ili pomanjkanjem svake judikature — onda je nagodba jedini put, kojim poći valja, kako po savjetu pisca, tako i po mojem mnienju; dapače mi braneć načelnu nagodu, idemo dalje od Iheringa, te velimo, da valja svakom parcu oprostiti, kada u dvojbenom pravnom slučaju (pri objektivnoj nepravdi rekao bi I.) tjera parnicu do kraja a ne nagadja se, jer s jedne strane njegovo je neosporivo pravo svojim imetkom razpolagati i svoja prava braniti po najboljem znanju i razumievanju, a s druge strane nalazeći se u pravnoj bludnji ne čini on zloupotrebu u vršenju svojih prava, uzdajuć se odviše u svoje razsudjenje i odveć malo od drugog savjeta ištuć, jer je to obća slabost čovječjeg roda, da svaki pravi sebe pametnijim nego što jest. Sam, mnogomu urodjeni, sanguinizam i odtud proiztičući optimizam goni ga na takav postupak. Sasvim drugčije stoje stvari kod druge vrsti parnica, kod kazuističkih, koje su po našem mnenju mnogobrojnije od onih prve vrsti; tu je naše mnenje u diametralnoj protivnosti prema nazoru prof. I., koja se opreka razjasnjuje ne samo tim, što je I. — po mojem skromnom mnenju — veliki idealista nego i tim, što pravni život iz neposrednog izkustva slabo poznaje; kod druge vrsti parnica svagda predleži objest, dakle se po I. nikada nebi smjelo nagadjati, a po našem uvjerenju u svakom slučaju, gdje uvriedjeni nije posve siguran, da će dokazom uspjeti on se mora nagadjati. Mjesto dugog razlaganja evo nekoliko primjera:

Digitized by Google

Pošteni zajmodavac ište natrag zajam, što ga je zajmoprimcu bez izprave medju četiri oka pružio; ovaj pred sudom nepriznaje, da je što u zajam primio, a onaj neima dokaza. Medjutim tuženi zajmoprimac primiv tužbu, opet medju četir oka, priznaje istinitost zajma, pa ga obećava izvjestno vratiti, ali tek za pol godine, jer će tek onda njegova sredstva to dozvoliti; ujedno nagovješćuje, da će do krajnosti parnicu voditi.

Po načelih I. tužitelj se nebi imao nipošto upuštati u nagodu toga sadržaja, da tuženik pod prietnjom ovrhe utuženi već plativi zajam istom za pol godine vratiti ima, nego ima svoje pravo do krajnosti braniti. Tuženi preko svojeg zastupnika, (jer obraza neima tužitelju u oči pogledati) upotriebi sve manevre u vidu izmišljenih prigovora i izvrtanja zakona; konačno izidje osuda, kojom se tuženiku nalaže polaganje prisege; na red dolazi žalba na više molbe, i dok sve bude svršeno i konačno konstantovano, da tuženik nije voljan položiti prisege, ili, ako glasi osuda na prisegu tužitelja, dokle ovaj prisegu doista položi, dotle je protekla puna godina od podizanja tužbe. Na pitanje, kojoj stranci donosi vodjenje parnice korist, lahko je uviditi, da tu nemože biti koristi, nego samo štete po obie stranke; tužitelj je mogao do svojeg novca doći za pol godine, a čekao je godinu; dobio je naknadu troškova, no samo onoliko, koliko parnica u obće stoji, možda još manje; ni naknada kamata nije zanj dobit, jer ga je oskudica u novcu stala još veće žrtve. Tuženik u lažno shvaćenom stidu od prieteće ovrhe, nastojao je velikim naporom parnicu produžiti i uspjeh je skupo platio u vidu parbenih troškova i kamata.

Uzmimo drugi slučaj, da tužitelj zajmodavac ište povratak zajma, takodjer bez izprave, medju četir oka sklopljenog, ali od nasljednika medjutim preminuloga dužnika. Ovi znajući za zajam, stave se na polje negacije, te nebojeć se ni navraćanja prisege, naume upotrebiti svoj privilegium negiranja do krajnosti, nu nehoteć tudje dobro napriečac oteti, naume zajam vraviti poslje više godina nuz podpuno osjeguranje. Tužitelju ostaje samo ta alternativa ili da nagodu toga sadržaja sklopi, ili posve da izgubi parnicu kroz sve instancije.

Digitized by Google

Treći primjer, koji može obuhvaćati obie vrsti parnica. Tužitelj utuži svoju tražbinu proti dužniku, koji svoj dug priznaje istinitim, ali neima baš nikakova imetka; njegov dobar prijatelj ili srodnik pristupi k sudu sa tuženikom, te ponudi nagodu sliedećeg sadržaja: da tužitelj dobrovoljno smanji svoju tražbinu i da privoli uz odplatu u malih obrocih, dočim pristupatelj sebe obvezuje, da će solidarno sa dužnikom dug odplaćivati. I ovdje tužitelj ima taj izbor, ili da primi ponudjenu nagodu ili da posve izgubi svoju tražbinu.

Ovimi primjeri kanimo pokazati, da za sklapanje nagode u pravnom životu nije mjerodavno poštenje protivnikovo, nego samo korist same ovlaštene stranke i izgledi iz vodjenja redovite parnice.

Pisac protivno tvrdi, da borba za pravo nije pitanje interesa, nego pitanje pravnog osjećanja (i, kako dodaje poezije karaktera). Kada I. ozbiljno tvrdi, da je dužan svaki gradjanin bez obzira na vlastiti interes, dakle i proti svomu interesu boriti se za svoje pravo, mi sjećamo ga njegovih vlastitih rieči, koje kao razlog onoj ustrajnoj borbi navadja, naime, da je samodržanje prvi zakon svih živih stvorova, dakle prva dužnost prema samu sebi; dakle i gradjanin u parnici kolebajuć se izmedju nagode i parnice nesmije već radi vlastitog održanja proti svojem interesu postupati, pa ni onda ne, kada ima nakanu žrtvovati se za održanje pravnog reda; jer ako više puta ponovi slični postupak, on će materialno stradati. Pisac zagovarajuć borbu do krajnosti, dolazi do rezultata, da se protivnim pravcem ponižavaju gradjani do skota, a u družtvu prestaju sve sveze pravnog reda. Mi naprotiv scienimo, da ideja I-ova dosljedno izvedena, vodi k fizičnoj propasti pojedinih i cieloga družtva. Sad što je gore: Ili poniženje ljudi do skotova ili smrt? da biramo! Pisac kao čisti idealista birat će nedvojbeno smrt, mi pak o tom uvjereni, da se je čovjek iz životinja razvio, biramo to životinjsko stanje bez pravnog reda u nadi, da će ona ista sila, koja je razvila životinju[1] duševno i načinila ju čovjekom,

[1] Kad bi ovako bilo, kako misli g. dr. G., mi bi pristali prije uz Iheringa nego uz njega, pa ma bilo to i smrt. Ured.

Digitized by Google

jošte jedanput njezinu dušu zadahnuti, i umnu i moralnu njezinu snagu razviti.

No srećom do takovog poniženja nemora ni doći, ako baš načela piščeva i neizvedena ostanu, te ako se nagoda kao bezuvjetno shodni način okončanja pravne borbe zakonodavno podpomaže — kao što ćemo malo niže pokazati.

Tvrdeć, da parnica nije pitanje interesa nego pravnog osjećanja, pisac posve previdja najprostije maxime života; izkustvo jednog nezrelog mladića znade već, da se u životu sa golim izlivom osjećanja, pa makar ovo kako plemenito bilo, nemože daleko doći; život je surov i okrutan, pak poznaje samo interese suglasne i kolidirajuće; tko toga neuvidja, pak slieduje jedino nagon srca svog, nepitajuć za smetnje i posljedice, toga u životu drže u najboljem slučaju za sanjara, pa jao njemu ako se prvom štetom ne opameti; jer ako ni onda neuvidja, da se dalje tim putem ići nemože, onda je on sličan čovjeku, koji u žestini svoje srčbe lupa svojom glavom o zid, dok ju nerazlupa, — a takav je čovjek sažalenja vriedan, jer nije za ovaj život. Kao što I. mnije, da je napuštanje prava u svrhu nagode i za ljubav mira, po načelu zavrzivo, ali po posljedicah ne odveć pogibeljno, jer ako pojedini grieše, ostala većina u tom pravcu ne grieši, te u dobro shvaćenom vlastitom interesu parnicu vodi, tako mi piscu u obratnom pravcu pripominjemo, da će radi vlastite koristi, koja se meće na kocku, oni entuziasti, koji bez obzira na očevidnu vlastitu štetu, juriše u parnicu bez ikakvog izgleda na uspjeh, svagda ostati u manjini.

Samo sa gledišta više državne policije, napose sa gledišta ubožke obskrbe nebi se smielo dozvoliti, da pojedini bez spoljašnjeg povoda i nesrećnog slučaja, po vlastitoj krivnji sistematično i na očigled državnoj upravi propadaju; propasti pak mora svaki onaj, koji načelno i bez iznimke svakim povodom i bez povoda parnicu zameće i do krajnosti tjera; ali isto tako i svaki onaj, koji načelno i bez iznimke svaku pravnu povriedu mirno i bez obrane podnosi. Upozorujuć kako su oba extrema u ponašanju prema pravnoj povriedi pogibeljna, istina ne po pravni red neposredno, ali po ekonomičku snagu družtva — ni na pa-

Digitized by Google

met nam nepada staviti zahtjev, da se svaki pojedini gradjanin stavi pod kontrolu države, te da mu se dadu propisi, kako će postupati, da li da se miri i svoje pravo napušta ili da parnicu iztrajno vodi. Postojeće ustrojstvo družtva smatra vlastničtvo kao svoj najčvršći stožer, te pripušta svakom gradjaninu odriešene ruke u privriedi i upravi vlastitog imetka, a vodjenje pravnih poslova, kako već jednom navedosmo, takodjer je vrst uprave imetka, — zato bi mješanje državne oblasti u vodjenje privatnopravnih poslova u sebi sadržavalo podpuno rušenje vlastničtva kao glavnog stožera, na kojem današnji pravni red počiva; nu odatle još nesliedi, da iznimke od tog pravila nisu dozvoljene, te da država radi obstanka družtva nije vlastna zavesti mjere, kojimi bi se odkloniti dale zlouporabe, koje pojedinac čini na vlastitu štetu pri vodjenju svojih pravnih poslova. Te mjere nesmiju biti preventivne naravi, jer bi sloboda pametnih gradjana u njihovih odlukah postala dvojbena, nego se naprotiv za svaki pojedini slučaj mora pametnom i nepametnom pripustiti, da glede svojeg prava odluči kako hoće, i ta se odluka ma kako nepametno izpala, mora pravovaljanom smatrati; no država mora iznaći sredstva, da sve te odluke u evidenciji drži, te kada se proti pojedinom nagomila množina nesgraposti u povriedi ili upravi imetka, koje se po nepristranom sudu na prvi pogled za takove proglase, dužna je u interesu tog gradjanina i radi vlastitog blagostanja stati tomu na put, i zakonodavno propisanim putem oduzeti mu pravo razpolaganja s imetkom.

Pisac ovih redaka progovorio je o pravu države prema razsipniku i o postupku pri oduzimanju samovlasti već drugom prilikom u ovom časopisu (god. 1877 Mjesečnika strana 418 i 491), pa zato se prosto na dotične članke poziva u predpostavci, da je svakom jasno, da je vodjenje parnice pod svaku cienu i svakom prilikom isto tako razmetanje vlastitog imetka, kao pijančenje i kartanje i ma kakova strast, te da zaslužuje kuratelu. Kada I. proglašuje uzorom putujućeg Engleza, koji, da održi pravi megdan proti gostioničaru ili kočijašu sbog 1 for. izgubi 10 for., onda on previdja, da ima posla sa bogatim čovjekom, koji ima više dohodka nego osobnih potreba, pa s čovjekom,

Digitized by Google

koji neima plemenitih osjećaja, koji bi ga pobudili, da jedan dio svojeg ogromnog dohodka posveti humanitarnim svrham, jer njemu nije stalo do drugog čega, nego do zadovoljenja svojih pasija, koje moraju biti, da bi se dugo vrieme izbjeglo, i raznolike i excentrične. To je onaj isti putujući Englez, koji se iz puke kaprice mora na svako brdo Švajcarske do vrh vrška popeti, i tamo svoj domaći thé uzvariti, koji bez svake znanstvene spreme i svrhe godinama krstari preko svih oceana i kontinenta — radi šetnje; onaj Englez, koji plovi na jednoj te istoj dunavskoj ladji gore i dole, i opet gore i dole po nekoliko puta, a začudjenom kapitenu na pitanje odgovara, da to stoga čini, što se na toj ladji izvrstan biftek može dobiti. Pisac posve previdja, da je taj Englez personifikacija tamne strane u današnjem ustrojstvu družtva, prototip onih ljudi, koji neznaju šta je nužda, koji imaju oči ali tudje nevolje nevide, imaju uši ali tudjeg uzdaha nečuju, u kratko: ljudih koji srca nemaju.

I. na jednom mjestu u polemici proti Herbartu izrično spominje i estetičku stranu borbe za pravo, te veli, da nestoji nazor Herbartov, da se borba protivi urodjenoj miroljubivosti čovjeka, te da se već sbog toga zabaciti mora; I. misli da su borbu za pravo svi klasici na polju književnosti i umjetnosti proslavili. I. je sam naglasio, da je ovo estetično stanovište na pravnom polju nemjerodavno, jer da etika a ne aestetika ima razjasniti, što odgovara biću prava što li ne; ali tomu moram se oduprieti barem dotle, dokla stojimo na polju privatnog prava. Privatno je pravo nerazdjeljivo od ekonomičkog života, koji mu daje materiju, a ono ovom daje formu; kao što sustavi ekonomički i temelj ovih: klima, tlo, položaj, stepen kulture itd., da — ju pozitivnom pravu pravac i mienjaju mu vidove, tako i obratno, pozitivno pravo reagira na ekonomički život, te djeluje nanj povoljno ili nepovoljno; u ekonomiji privatnoj i državnoj važno mjesto zauzima razkoš (luxus); pojavi liepoga nisu vezani uzom ekonomičkih obzira, nego imaju tendenciju, da se prikazuju i šire bez obzira na materijalna sredstva onih, koji ih uživaju; zato svaki ekonom pojedinac i državnik mora biti neprestano na oprezu, da želja za uživanjem liepoga nenadkrili njegov prak-

Digitized by Google

tički um, koji prema danim materialnim sredstvom ima zadatak, da strogo luči ono, što je neobhodno nuždno od onog, bez čega se biti može, pa onda ono što je koristno od onog, što je škodljivo. To stanovište nijedan pravnik nesmije napustiti — inače nije više pravnik nego umjetnik, koji koracajuć sa svojimi ideali neima medje ni konca. Divan je prizor borba bez osobne koristi, divno je čitati tragičnu smrt tolikih junaka! Doista je divno! Možda je manje divno, ali svakako sa gledišta estetike nije bilo ružno posmatrati, kad se je ona francezka kraljica u sred ljeta sanjkala po sniegu, načinjenom od posuta šećera; i tko smije poricati, da je požar veličanstven prizor. Pa zar da se ugledamo u Nerona, te da zapalimo veliki grad, jedino u nakani da uživamo i harfom u ruci opjevamo veličanstvenost vatre!

Pisac podkriepljuje svoj nazor medju ostalim i analogijom medjunarodne borbe, navadjajuć, da svaki narod mora propasti, koji pusti, da mu susjed jednu milju zemlje bez odpora oduzme. Mi možemo suprot tomu navesti nekoliko primjera, da su dvie države, kojih interesi kolidiraju i koje su već došle do neizbježnog rata — dobrovoljno odustale od borbe, te se podvrgle sudjenju treće države ili njezinog vladara, a to obraničko sudjenje nije ništa drugo nego nagoda; iz najbliže prošlosti znamo, da je Rusija god. 1870 samovlastno razkinula neke nesnosne veze, nametnute joj parižkim mirom; zapadne sile po načelu I., radi svojeg ugleda morale su novim ratom samovlastnu Rusiju ukrotiti, pa ipak se je drugčije sbilo, sastavljena je nova izprava mira, kojom je postupak Rusije na znanje uzet. Ta ista kurija sklopila bješe sa turskom mir; ustade proti tom Englezka, zbiljski prieteć ratom; tu je Rusija bila uvriedjena, a Englezka obiestna; do sukoba ipak nedodje, nego obie strane sklopiše sporazumom velesila na berlinskom kongresu mir, u kojem je Rusija jedan dio svojih doista krvavo stečenih prava napustila.[1]

Dapače imamo primjera, da je država putem ugovora ili nagode bez kapi krvi napustila svoju političku existenciju pri svem tom, što je istu koliko toliko braniti mogla (kao što se

[1] Ovo je sve istina. ali nepobija Iheringove tvrdnje. Ured.

Digitized by Google

podvrgoše državice Martinique i Tunis suverenstvu francezke republike). A sve je to posve razumljivo, kada se stavimo na gledište ugovarajućih stranaka, jer one svagda postupaše u vlastitom interesu.

Pisac zagovarajuć borbu za pravo, meće naglasak i na karakternost, te opetovano naziva svakog, tko od svojeg prava popušta, kukavicom i izdajicom, a najblaže ime kojim ga časti, jest pravni filistar. No pisac tu previdja, da je rieč o pravnoj organizaciji družtva, i da je pravno zakonodavstvo u svih granah, dakle i na polju privatnog prava — u poslednoj liniji ipak izraz više državne politike; za ovu pak nije mjerodavan strog moral, koji se propisuje svakom pojedinom, nego je kod nje mjerodavna svagdašnja situacija spoljašnja i unutrašnja; u borbi protivnih elemenata mora država da bira od svijuh zala najmanje, medju dobri najbolje sve sa gledišta fizičkog obstanka i blagostanja. Kada je državna oblast radi održanja reda prinudjena bila uzeti i gradjansko sudstvo u svoje ruke, stekla je postepeno gorka izkustva u sudbenom postupku; baš borbom proti nevaljalstvu i nepravdi, kako nam pisac sam slika postanak pravnih pravila, doznala je, da su ljudi gdje se vlastite koristi tiče, lažljivi, pak je ustanovila procesualno pravilo, da se nikom dosuditi nesmije zatraženo pravo prije, nego što obtuženi bude preslušan; kada tuženi nepriznaje, da je djelo učinio, iz kojeg tužitelj izvadja svoje pravo, naredjeno bude, da je tužitelj dužan svoje navode i dokazati, isto tako tuženi glede svojih prigovora. Kada se jednom to procesualno pravilo uzakoni, onda pred sudom ništa nevaži ni osobni ugled ni pripoznato poštenje jedne ili druge stranke: jer fundamentalni zakon propisuje jednakost pred sudom, pa zato je dužan najpošteniji parac podvrći se teretu dokaza proti negirajućem protivniku, koji je notorni laža i nevaljalac. Tko zanemari sebi pribaviti za slučaj parnice nuždna dokazala, taj gubi pravo isto tako, kao što gubi svoj novac, tko ga meće u prodrt špag. Tko se nalazi u tom nemilom položaju, da svoje jasno pravo proti nepoštenu suparcu nemože sigurno izvojštiti, taj mora postupati kao što čini svaki, koji nehotice izpusti svoje dobro iz rukuh. Mora promi-

Digitized by Google

sliti, da li i kojim će načinom moći doći opet do svojeg dobra; ako pronadje, da se ono može povratiti, izmirit će vriednost njegovu sa visinom troškova, koji su nuždni, da se ono povrati (n. pr. u vodi utonula stvar); ako trošak nadmašuje vriednost ili je možda uspjeh neizvjestan pored znatnog troška ili ako odmah uvidi, da je stvar za uvjek propala, onda se gubilac mora izgubljenog dobra odreći. Šta on u srcu osjeća i kako je njemu to težko — sve to u stvari ništa nemienja; jadikujuć za izgubljenom i posve napuštenom stvari bar se ništa više negubi, no po preporuci pisca treba se odati nagonu srca i na vlastitu štetu iztrošiti svoju snagu bez uspjeha radi cielog — i onda, kada je moguće hladnim razumom naći pomoći, da se spasi bar nešto, što se spasiti može; mjesto da pisac preporuči uvriedjenom parcu, da pored podpune neizvjestnosti izhodi ili pri očevidnom izgledu gubitka parnice, bar jedan dio svojeg prava nagodom spasi — pisac daje savjet, da treba tjerati lisca, pa ma izpao vuk. U kratko: nagoda nije pitanje karaktera nego pitanje nužde.

Ihering uvjeren, da u svakom pravu, osim novčane vriednosti, ima ili bar treba da gradjanin nazire jos jedno idealno dobro, pravo po sebi; to idealno dobro treba da sraste sa karakterom njegovim, te kada tko dirne u to dobro, da ište bez pardona zadovoljštinu, makar mu se novčana vriednost podpuno naknadila. Ja priznajem piscu, da idealno dobro pored novčane vriednosti svako privatno pravo doista sjedinjava u sebi, ali kada mu u oči pogledam, dolazim do uvjerenja, da to idealno dobro, „pravo po sebi“, nije ništa drugo nego ljubav prema stvari nastala ponajviše iz navike (kod vlastničtva odnosno posjeda) ili je ono vlastita oholost i taština ovlaštene osobe (kod vlastničkog prava i kod novčane tražbine.)

Ljubav prema stvari, kojoj odgovara na pravnom polju odšteta po vanrednoj cieni (praetium affectionis) nije ništa drugo nego velika slabost čovječja. Materialna dobra nisu samosvrha, nego samo sredstvo za podmirenje fizičkih i duševnih potreba. Ljubav pak prema stvari, nerazborita kao i svaka ljubav (? Ured.), kadra je vlastnika na veliku budalaštinu zavesti baš ondje, gdje

Digitized by Google

pametno postupati valja. Zaljubljeni vlastnik nipošto nedaje ni u najvećoj nuždi svoje omiljene stvari u zalog, baš ako mu nekoje nimalo od potrebe nisu; još se manje odluči, da tu stvar konačno proda za dobru cienu, koja mu se nudi, te da novčanu vriednost uloži u stvar, koja mu je preko potrebna, ili da tu vriednost u obće koristno upotriebi. Zaljubljeni preplati tržnu cienu stvari, pri svem tom što on nestoji sjajno u materialnom obziru; imajuć novaca za jednu stvar, a želeći kupiti dvie, jednu koristnu i jednu obljubljenu, bira poslednju, jer mu je silni nagon zamaglio um, pa je zaboravio, da je prva preča. Kada zaljubljeni tako postupa na vlastitu štetu, tko smije od njega zahtjevati, da se svoje ljubavi odrekne iz humanitarnih ili obće moralnih obzira!

(Dalje sliedi.)

Praksa odvjetničkih kandidata.

U veljači g. 1881 podnio je dr. H. preko odvjetničkoga odbora u Zagrebu molbu na kr. banski stol za dozvolu, da se smije podvrći odvjetničkom izpitu. Ovoj molbi priloži dokazala, da je bio dvie godine u odvjetničkoj, a preko jedne godine u sudstvenoj vježbi, i da je promoviran za doktora prava.

Na ovu molbu stigla je dru. H. od odvjetničkoga odbora pod 18. svibnja 1881 br. 47 sliedećega sadržaja odluka:

„Naredbom od 27. travnja 1881 br. 5566 nije visoki kr. banski stol obnašao udovoljiti Vašoj molbi, da budete pripušteni k odvjetničkomu izpitu i to s razloga, što niste izkazali, da ste kod nastupa odvjetničke vježbe dne 1. travnja 1877 bili položili sva tri državna izpita i kao vježbenik makar kasnije uvršteni u listinu odvjetničkih kandidata, — zatim s razloga, što se niste nalazili jednu godinu dana nakon po stignuta doktorat prava, već samo 8 mjeseci u odvjetničkoj vježbi — §. 1 i 2 minist. naredbe od 11. listopada 1854 br. 264 d. z. l.“

Proti ovoj naredbi uložio je dr. H. utok na kr. rem. vladu iz kojega budi izvadjeno ovo: „Moja molba, da budem pripušten k odvjetničkom izpitu, odbijena je s razloga „što nisam izkazao, da sam kod nastupa odvjetničke vježbe, dne 1. travnja 1877, bio položio sva tri državna izpita, i kao vježbenik makar kasnije uvršten u imenik odvjetničkih kandidata.“

Digitized by Google

Po §. 32 točki 4 ces. patenta od 24. srpnja 1852 ob odvjetničkom redu nadleži jedino odvjetničkomu odboru, da vodi imenik odvj. kandidata, i da zabilježuje dan, kad koj stupi u praksu i kad izidje iz nje.

S toga je upitna molba podnešena preko ovoga odvj. odbora na kr. banski stol. Ovaj je dakle ureda radi imao u svom popratnom izvješću posvjedočiti koli početak toli vrieme moje odvj. vježbe.

Da je ovaj odbor to zaista i učinio, vidi se odatle, što sama vis. naredba ističe i za nedvojbeno uzima, da sam 1. travnja 1877 nastupio svoju odvj. vježbu, što nadalje ustanovljuje, da sam se nakon postignuta doktorata prava nalazio 7 mjeseci u odvj. vježbi.

Ako nije posvjedočeno, da sam i „makar kasnije uvršten u imenik odvj. vježbenika", odakle je vis. naredba ove činjenice crpila?

Medjutim, da udovoljim zahtjevu naredbe, prilažem ovdje pod 1. svjedočbu odvj. odbora, iz koje je vidljivo, da sam doista uvršten u imenik odvj. kandidata, i da mi se vježba računa od 1. travnja 1877. Ova svjedočba glasi:

„Uslied Vaše zamolnice potvrdjuje Vam se ovime, da ste Vi usljed odluke ovoga odbora od 8. travnja 1877 br. 14 ubilježen u knjizi odvjetničkih kandidata kod istoga odbora, i da Vam je odvjetnička praksa u istoj knjizi zabilježena počam od 1. travnja 1877 do 30. srpnja 1878, a zatim od 28. rujna 1878 pak nadalje. Odvjetnički odbor. U Zagrebu 7. siečnja 1879. Krestić v. r. Daubach v. r."

§. 1 naredbe od 11. listopada 1854 govori ob uvjetih, pod kojimi kandidat može biti pripušten, ne k odvj. izpitu, već u odvjet. praksu.

Ova zakonska ustanova nemože da bude mjerodavna ovdje. Ja bo netražim, da budem pripušten u odvj. vježbu, već da mi se dozvoli da položim odvj. izpit.

Neimadu se dakle izpitivati uslovi za nastup vježbe, već jedino obstojnost onih zakonskih uslova, uz koje se kandidatu ima dozvoliti polaganje odvj. izpita; odlučan je §. 2 a ne §. 1 pomenute naredbe.

Da li me je odvj. odbor smio, da li me nije smio uvrstiti u imenik odvj. vježbenika, to je pitanje danas jalovo, jer je riešeno time, što sam sbilja pravomoćno u imenik upisan.

Ne kr. banski stol, već jedino odvjetnički odbor zvan je — po gore navedenoj ustanovi — da vodi imenik odvj. kandidata i bilježi njihovu praksu. Kr. banskomu stolu pristoji samo nadzor nad odvj. odborom, eventualno je isti i druga molba (§§. 38 i 35 odvj. reda).

Mnijem dakle, da kr. banskomu stolu nepristoji pravo, da prosudjuje valjanost moga upisa u listinu odvj. kandidata sada, kada je isti jur davno pravomoćnim postao.

Digitized by Google

pametno postupati valja. Zaljubljeni vlastnik nipošto nedaje ni u najvećoj nuždi svoje omiljene stvari u zalog, baš ako mu nekoje nimalo od potrebe nisu; još se manje odluči, da tu stvar konačno proda za dobru cienu, koja mu se nudi, te da novčanu vriednost uloži u stvar, koja mu je preko potrebna, ili da tu vriednost u obće koristno upotriebi. Zaljubljeni preplati tržnu cienu stvari, pri svem tom što on nestoji sjajno u materialnom obziru; imajuć novaca za jednu stvar, a želeći kupiti dvie, jednu koristnu i jednu obljubljenu, bira poslednju, jer mu je silni nagon zamaglio um, pa je zaboravio, da je prva preča. Kada zaljubljeni tako postupa na vlastitu štetu, tko smije od njega zahtjevati, da se svoje ljubavi odrekne iz humanitarnih ili obće moralnih obzira!

(Dalje sliedi.)

Praksa odvjetničkih kandidata.

U veljači g. 1881 podnio je dr. H. preko odvjetničkoga odbora u Zagrebu molbu na kr. banski stol za dozvolu, da se smije podvrći odvjetničkom izpitu. Ovoj molbi priloži dokazala, da je bio dvie godine u odvjetničkoj, a preko jedne godine u sudstvenoj vježbi, i da je promoviran za doktora prava.

Na ovu molbu stigla je dru. H. od odvjetničkoga odbora pod 18. svibnja 1881 br. 47 sliedećega sadržaja odluka:

„Naredbom od 27. travnja 1881 br. 5566 nije visoki kr. banski stol obnašao udovoljiti Vašoj molbi, da budete pripušteni k odvjetničkomu izpitu i to s razloga, što niste izkazali, da ste kod nastupa odvjetničke vježbe dne 1. travnja 1877 bili položili sva tri državna izpita i kao vježbenik makar kasnije uvršteni u listinu odvjetničkih kandidata, — zatim s razloga, što se niste nalazili jednu godinu dana nakon postignuta doktorat prava, već samo 8 mjeseci u odvjetničkoj vježbi — §. 1 i 2 minist. naredbe od 11. listopada 1854 br. 264 d. z. l.“

Proti ovoj naredbi uložio je dr. H. utok na kr. rem. vladu iz kojega budi izvadjeno ovo: „Moja molba, da budem pripušten k odvjetničkom izpitu, odbijena je s razloga „što nisam izkazao, da sam kod nastupa odvjetničke vježbe, dne 1. travnja 1877, bio položio sva tri državna izpita, i kao vježbenik makar kasnije uvršten u imenik odvjetničkih kandidata.“

Digitized by Google

Po §. 32 točki 4 ces. patenta od 24. srpnja 1852 ob odvjetničkom redu nadleži jedino odvjetničkomu odboru, da vodi imenik odvj. kandidata, i da zabilježuje dan, kad koj stupi u praksu i kad izidje iz nje.

S toga je upitna molba podnešena preko ovoga odvj. odbora na kr. banski stol. Ovaj je dakle ureda radi imao u svom popratnom izvješću posvjedočiti koli početak toli vrieme moje odvj. vježbe.

Da je ovaj odbor to zaista i učinio, vidi se odatle, što sama vis. naredba ističe i za nedvojbeno uzima, da sam 1. travnja 1877 nastupio svoju odvj. vježbu, što nadalje ustanovljuje, da sam se nakon postignuta doktorata prava nalazio 7 mjeseci u odvj. vježbi.

Ako nije posvjedočeno, da sam i „makar kasnije uvršten u imenik odvj. vježbenika", odakle je vis. naredba ove činjenice crpila?

Medjutim, da udovoljim zahtjevu naredbe, prilažam ovdje pod 1. svjedočbu odvj. odbora, iz koje je vidljivo, da sam doista uvršten u imenik odvj. kandidata, i da mi se vježba računa od 1. travnja 1877. Ova svjedočba glasi:

„Uslied Vaše zamolnice potvrdjuje Vam se ovime, da ste Vi usljed odluke ovoga odbora od 8. travnja 1877 br. 14 ubilježen u knjizi odvjetničkih kandidata kod istoga odbora, i da Vam je odvjetnička praksa u istoj knjizi zabilježena počam od 1. travnja 1877 do 30. srpnja 1878, a zatim od 28. rujna 1878 pak nadalje. Odvjetnički odbor. U Zagrebu 7. siečnja 1879. Krestić v. r. Daubach v. r."

§. 1 naredbe od 11. listopada 1854 govori ob uvjetih, pod kojimi kandidat može biti pripušten, ne k odvj. izpitu, već u odvjet. praksu.

Ova zakonska ustanova nemože da bude mjerodavna ovdje. Ja bo netražim, da budem pripušten u odvj. vježbu, već da mi se dozvoli da položim odvj. izpit.

Neimadu se dakle izpitivati uslovi za nastup vježbe, već jedino obstojnost onih zakonskih uslova, uz koje se kandidatu ima dozvoliti polaganje odvj. izpita; odlučan je §. 2 a ne §. 1 pomenute naredbe.

Da li me je odvj. odbor smio, da li me nije smio uvrstiti u imenik odvj. vježbenika, to je pitanje danas jalovo, jer je riešeno time, što sam sbilja pravomoćno u imenik upisan.

Ne kr. banski stol, već jedino odvjetnički odbor zvan je — po gore navedenoj ustanovi — da vodi imenik odvj. kandidata i bilježi njihovu praksu. Kr. banskomu stolu pristoji samo nadzor nad odvj. odborom, eventualno je isti i druga molba (§§. 38 i 35 odvj. reda).

Mnijem dakle, da kr. banskomu stolu nepristoji pravo, da prosudjuje valjanost moga upisa u listinu odvj. kandidata sada, kada je isti jur davno pravomoćnim postao.

Digitized by Google

Pače se ovo pravo sada, nakon pravomoćnosti upisa, nebi moglo dozvoliti ni odvj. odboru.

Ako je odbor obavio moj upis, ma da nisam još imao trećega državnoga izpita, moguća je samo ova alternativa: ili je držao, da treći državni izpit nije za upis potreban, ili me je — po povlasti §. 1 pomenute naredbe — htio oprostiti i od njega.

Ako je odvj. odbor pogriešio, ova se pogrieška, koja bi znamenovala za mene gubitak skupocienа vremena, nemože upisati u grieh meni; ako me je oprostio od pomenuta izpita, tad se i opeta na tom upisu više drmati nesmije.

Ako nisam udovoljio svim zakonskim uslovom prigodom nastupa moje odvj. vježbe, slavni me odvj. odbor nije mario uvrstiti u imenik odvj. kandidata.

Da je bilo pritužbe proti momu upisu, kr. je banski stol — kao druga molba — mogao izjaviti ovaj upis ništetnim, a bilo mu je i prosto upotriebiti koje od naznačenih u §. 48 odvj. reda sredstva.

U svakom slučaju, ja bi se bio trsio, da bezodvlačno udovoljim onomu, što bi se bilo od mene tražilo. — Ovako, sudeć da mi za upis netreba trećega državnoga izpita, polagao sam stroge izpite.

Stupiv u odvjetničku vježbu znao sam, da po zakonu odvj. odbor obavlja upis u imenik kandidata; znao sam, da on odlučuje ob upisu; znao sam, da onaj koj o nečem odlučuje, ima i pravo i dužnost da prosudi zakonske uslove; znao sam, da kr. banski stol samo u drugoj molbi o tom upisu odlučivati može; znao sam da odluka, proti kojoj u propisano vrieme nije upotriebljen pravni liek, postaje pravomoćnom, bila ona valjana nebila; znao sam, da se pravomoćna odluka nikakovim zakonitim sredstvom više uništiti neda; znao sam, da proti momu upisu nije bilo nikakove bud pritužbe bud utoka; — ja sam se zanio na zakon i na javne oblasti, i tek danas, kad evo već peta godina od dana moga upisa teče, tek danas mi se na jednom iznenada kaže, da sve ono što sam znao, na što sam se zanio, nestoji, tek danas mi se kaže, da nisan pravovaljano u imenik odvj. kandidata uvršten!

Ja se čvrsto nadam, da je i sam odvj. odbor proti napadnutoj naredbi uložio utok; njom bo nisam povriedjen samo ja u svom pravu, već i on u odkazanom mu po zakonu djelokrugu.

Kako goder bilo, sudim, da obavljeni po odvj. odboru pravomoćni upis sačinjava danas za mene stečeno pravo, koje mi se zakonito nemože više natrag oduzeti.

I prije i poslje moga upisa uvrštivao je odvjet. odbor svršene pravnike bez trećega državnoga izpita u imenik odvj. kandidata, računao im je kr. banski stol od dana ovoga upisa vrieme odvjetničke vježbe, dozvoljivao im je polaganje odvj. izpita i izvršivanje odvjetničtva,

Digitized by Google

pače, bilo je, ne samo prije već i u zadnje vrieme u obsegu kr. banskoga stola slučajeva, da su pripušteni k odvjetničkomu izpitu kandidati bez propisane vježbe, a gdjekojim podieljeno je pravo odvjetovanja — i bez odvj. izpita.

Pa ipak je sveudilj glede nastupa i vremena odvj. vježbe u krieposti jedna te ista naredba od 11. listopada 1854; barem u Sborniku nenailazim na odredbu, koja bi, u iztaknutom pogledu, bila kakovu promjenu ustanovila.

Pa ako za nas sve vriedi jedan te isti zakon, tad bi bilo pravedno, da budem pripušten k odvj. izpitu i ja, koj se evo već preko tri godine, od dana moga upisa u imenik odvj. kandidata, nalazim u odvjetničkoj odnosno sudačkoj vježbi; ali — ako se moj pravomoćno obavljeni upis natrag ništetnim proglasiti može — zahtjevalo bi načelo ravnopravnosti i pravice, kojemu se svi klanjati moramo, da se svim onim odvjetnikom, koji nisu imali trogodišnje valjano upisane odvjetničke vježbe od dana položena trećega državnoga izpita pa do dana, kojega su podnieli molbu, da im se dozvoli polaganje odvj. izpita, da se, velju, svimkolikim oduzme pravo odvjetovanja, dok neizpune one uslove, koji se evo od mene traže."

Kr. vladin odjel za pravosudje obnašao je riešenjem od 14. siečnja 1882 br. 1346, odbiv pomenuti utok, potvrditi riešitbu banskoga stola s razloga „jer odvjetnički kandidat Dr. H. nije izkazao trogodišnje odvjetničke vježbe, odnosno dvogodišnju odvjetničku i jednogodišnju sudačku vježbu iza položenih trih drzavnih izpita, dotično iza položena doktorata prava, kako to propisuje §. 1 i 2 naredbe ministarstva pravosudja od 11. listopada 1854 br. 264 d. z. l."

Da nepomutim objektivnosti, sustežem se od svakoga komentara.

Samo mi je pridodati jednu opazku.

Po odvjetničkom redu može odvjetnika na ročištih zamieniti samo odvjetnik. Jednom naredbom kr. banskoga stola protegnuta je ova pogodovnost i na one odvjetničke kandidate, koji su upisani u listini odvjetničkih kandidata. Ovaj unos obavljan je prije na temelju dvajuh državnih izpita. Sada se veli, da ovakav unos nije valjan. Sliedilo bi dakle logično, da nije valjano ni ono, što su na temelju samo dvajuh državnih izpita u listinu kandidata uvršteni, odvjet. vježbenici zamienjujuć odvjetnike, na ročištih uzradili.

Jer ako nisu pravovaljano upisani bili, tad nisu ni mogli ni smjeli zamienjivati odvjetnike. Ako stranka nije zastupana po osobi po zakonu na zastupanje ovlaštenoj, postupak je ništetan.

To bi bio kažiprst strankam, koje su izgubile ustmeno vodjene parnice, u kojih su jednu ili obie stranke zastupali odvjetnički vježbenici sa dva državna izpita, da zatraže uništenje postupka.

Digitized by Google

*

Čini mi se, da ovaj zahtjev nebi bio neosnovan, i ja bi bio zvedljiv na riešenje kr. banskoga stola. Dr. **Hinković.**

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

I.

Pitanje o pravu prvenstva erarskih tražbina, prijavljenih pri diobi kupovnine od nekretnina, ovršnim putem prodanih, nemože se riešiti mimo redovitoga contradiktornoga postupka odlukom, nego poslje razpravljene parnice osudom.

Pri razpravi radi diobe kupovnine od prodanoga dobra I. prijavio je državni erar pravo prvenstva za zaostali za prošle tri godine, od dana dražbe natrag računajuć, porez od 2094 fr. 28½ novč. sa kamati od 393 for. 94 novč. i sa dalnjimi kamati od dana dražbe do izplate, koje prvenstvo nehtjedoše priznati uknjiženi vjerovnik i ovršenik, usljed česa su dale stranke u zapisnik obširna očitovanja i protuočitovanja, kojih će se sadržaj viditi iz niže navedenih sudbenih riešenja.

Riešenjem zapisnika o razpravi glede diobe kupovnine izdao je kr. sudbeni stol u Požegi dne 21. kolovoza 1880 br. 1305, u koliko se odnosi na gore prijavljenu erarsku tražbu, sliedeću o d l u k u:

Sa prijavljenim pravom prvenstva za dužni za prošle 3 godine, od dana dražbe natrag računajući, porez od 2094 for. 27½ novč. i kamate od 393 for. 94 novč. i dalnje kamate od 18. svibnja t. g. odbija se vis. erar na temelju §. 67 zak. čl. XV. od 1876 tim ograničenjem, da eraru pripada iz kupovnine samo pravo prvenstva za tekući porez za god. 1880 do 18. svibnja t. g., koji se izkazati imade; i to s razloga, što je kupac i založni vjerovnik K. i A. pl. T. izkazao sa doprinešenimi poreznimi knjižicami i namirami poreznoga ureda u Požegi, da je namirio njegov bivši sekvestar I. B. zaostali porez za god. 1877, 1878 i 1879, te da je stranom u ime zaostaloga stranom propisanoga za tekuću godinu poreza namirio ukupnu svotu od 2245 for. 55½ novč.; s razloga, što i zastupnik erara priznaje, da je ova svota po sekvestru od 1. siečnja 1877 do 18. svibnja 1880 uplaćena; s razloga, što se naprama poreznim knjižicam nemože uvažiti doprinešeni izkaz poreznoga ureda od 18. svibnja 1880, jer stoji u protuslovju sa onim što je porezni ured u knjižicah potvrdio, i što su po §. 36 istoga zak. čl za porezovnike mjerodavne knjižice porezne, u koje su se po izričnoj na-

Digitized by Google

redbi rečenoga §. imali zaostatci, potičući iz vremena prije godine 1876 na posebni list upisati, dočim po predloženih knjižicah nema traga o kakovom zaostatku od god. 1876 ili starijem; ĺte napokon s razloga, što nemože biti na štetu porezovniku, ako mu je bez njegove krivnje porezni ured zaračunavao uplaćene svote na tekuću dužnost, a ne na odplatu starih zaostataka.

Premda su stranke zahtievale medjusobno, da se upute na put pravde radi riešenja priepornog pitanja o prijavljenom trogodišnjem porezu, to je sud pogledom na propis §. 557 g. p. p. i §. 22 ovršne novele ovo pitanje riešio odlukom meritorno s razloga, što se samo prepor ob uknjiženih u gruntovnici tražbinah, a ne i o predhodnih stavkah ima riešavati kontradiktornim parbenim putem s osudom."

Na utok kr. ravnateljstva erar. pravnih posala obnašao je kr. banski stol riešenjem od 24. studenoga 1880 br. 12062: uvaživ, da su ovrhovoditelji i hipotekarni vjerovnici K. i A. T. na ročištu o diobi kupovnine, unišle iz prodanog dobra I., dne 5. kolovoza 1880 br. 1305 obdržavanom prigovorili obstojnost prijavljenog, na temelju izkaza poreznog ureda u Požegi od 18. svibnja 1880 zaostalog 3-godišnjeg poreza od 18. svibnja t. g. natrag računajući, s iznosom od 2488 for. 23 novč., te porekli ovoj dugovnoj stavci pravo prvenstva pred hipotekarnimi vjerovnici, pak usljed toga prigovora da nije imao taj sud visoki erar sa prijavljenim pravom prvenstva za zaostali trogodišnji porez od 2094 for. $28^1/_2$ novč. i kamate od 393 for. 94 novč., ukupno za iznos od 2488 for. 23 novč. na prosto odbiti, već je valjalo po propisu §§. 557, 564 i 571 gr. post., odnosno §. 21 i 22 zakona od 17. prosinca 1876 prigovoritelje uputiti, da putem administrativne financialne oblasti izhode riešitbu o tom, da li prijavljeni po visokom eraru trogodišnji porez obstoji ili ne? — prvosudnu odluku, davši utoku kr. ravnateljstva erar. pravnih posala mjesta, tamo preinačiti, da se glede prijavljenog po visokom eraru prava prvenstva za zaostali za prošle 3 godine od dana dražbe natrag računajući porez od 2488 for. 23 nč. prigovoritelji K. i A. T. upućuju, da u neprodužívom roku od 60 dana putem administrativne financialne oblasti izhode riešitbu o tom, da li prijavljeni po visokom eraru trogodišnji porez obstoji ili ne?"

Povodom previdnog utoka i žalbe ništovne K. i A. T. protiv riešitbi kr. banskoga stola uložene, obnašao je kr. stol sedmorice riešitbom od 1. srpnja 1881 br. 208 uz preinačenje odluke banskostolne ukinuti zahtjev državnog. erara odbijajući dio odluke prvosudne, te odrediti, da se državni erar uputi, da proti ovrhovoditeljem K. i A. pl. T. te ovršeniku A. K. za 30 dana redovitom tužbom nastupi put parnice, da dokaže, da gore navedenoj poreznoj tražbini od 2488 for. 23 novč. pristoji prvenstvo, na ročištu o diobi kupovnine po eraru zahtie-

Digitized by Google

vano, jer se inače zahtjev taj državnog erara u obzir uzeti neće, i to s razloga, što previdni utjecatelji supruzi T. nepriznavaju zahtievano po državnom eraru za tu poreznu tražbinu prvenstvo pred hipotekarnimi vjerovnici veleć, da je glasom poreznih knjižica, doprinešenih po previdnih utjecateljih, propisana u istinu na ovršno prodano dobro za god. 1877, 1878 i 1879 porezna dugovina izplaćena, po čem prijavljeni po državnom eraru upitni porezni zaostatak od 2488 for. 23 novč. nespada medju one od tri godine mladje porezne zaostatke, kojim po §. 67 zak. čl. 15 ex 1876. pripada prednost pred hipotekarnimi vjerovnici, što je po tom u pogledu upitne porezne tražbine državnog erara pitanje prednosti preporno, koji prepor po §§. 557 i 571 g. p. p. prije redovito povedenog kontradiktornog postupka riešiti se nemože, kako je to, ništetnim po §. 339 točka 3 g. p. p. načinom učinio sud prrvi; — što napokon riešenje tog prepora, koji se tiče jedino prvenstva iliti reda kojim upitni porezni zaostatak ima doći do izplate, obzirom na propis §. 58 i na analogiu §. 54 točka 5 alinea 4 zak. čl. XV. ex 1876 nespada na financialne vlasti, koje su po §. 564 g. p. p. pozvane riešavati jedino pitanje o izpravnosti ili likvidnosti porezne ili pristojbinske tražbine, — nego spada po §. 571 g. p. p. na onaj sud, pred kojim teče razprava o diobi kupovnine, iz koje se traži naplata upitnog poreznog zaostatka.“

U smislu ove vrhovne riešitbe povelo je kr. ravnateljstvo erarskih pravnih posala parnicu, koja se niže priobćuje ovako:

II.

Državnom eraru nepripada pravo prvenstva za prijavljeni trogodišnji porez iz kupovine od prodanih nekretnina, ako je isti porez, ma i pogriešno, zaračunan u tekuću dužnost, namiren. Sukob javnih izprava.

Tužbom od 12. rujna 1881 br. 1249 gr. stavilo je kr. ravnateljstvo erar. pravnih posala protiv H., A. T. i A. K. na temelju izkaza poreznog ureda o zaostatku poreza sliedeći zahtjev:

Tuženici dužni su priznati prvenstvo pred svimi uknjiženimi vjerovnici prijavljeno u kupovninu od nekretnina pod z. z. br. 15 obćine I. porezne tražbine od 2488 for. 23 novč, te dopustiti, da se ista uvrsti u diobnu osnovu od 21. kolovoza 1880 br. 1305 pod točkom 6 dotično, da se ova tražbina iz kupovnine na navedenom redu na izplatu doznači, napokon su dužni visokom eraru naknaditi parbeni trošak za 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Nakon dovršene ustmene razprave, koje se bitni sadržaj razabire iz razloga osude, dosudio je kr. sudbeni stol u Požegi osudom od 5. prosinca 1881 na br. 1454 visokom eraru prvenstvo za porezne tražbine i to u ostatku do konca godine 1879 u iznosu od 66 for. 21½ nč.

Digitized by Google

zatim u ime tekućeg za god. 1880 do 18. svibnja 1880 t. j. do dana dražbe poreza u iznosu od 338 for 98½ novč., dakle u ukupnom iznosu od 405 for. 20 novč.; — dočim ga je sa ostatkom tražbine od 2083 for. 3 novč. odbio i pridržao na platež sudbenog troška sa 51 for. 55 novč. sa sliedećih razloga:

Tužitelj izkazuje zaostali trogodišnji porez od prodanih nekretnina dobra I. sa izkazom kr. poreznog ureda u Požegi pod D. u smislu §. 564 g. p. p. Nu tuženici prigovaraju protiv rečenom izkazu, da su oni propisani u istom izkazu porez, izuzev neznatnog ostatka do konca godine 1879 u iznosu od 66 for. 21½ novč., koji priznavaju, zatim odpadajući za godinu 1880 do dana dražbe t. j. do 18. svibnja 1880 pripadajući porez namirili, i dokazuju to poreznimi knjižicami pod 4—5, zatim namirami pod 10—13 na II., dakle brane se javnimi izpravami proti javnoj izpravi, tako da se ovdje predstavlja riedak slučaj kolizije medju javnimi izpravami.

Zastupnik visokog erara navodi proti rečenim izpravam, da im manjkaju bitne sastavine materialne i formalne naravi, pa stoga da nemogu oboriti izkaza pod C. ad I., providjenog sa svimi zakonskimi svojstvi.

Za prosudjenje dokazne moći javnih izprava služi pravilo §. 113 g. p. p., po kojem iste izprave dokazuju činjenice, o kojih govore, ako nisu neistinite ili protuzakonite, koje pako ima protivnik dokazati.

Tužitelj neprigovara, da su rečene knjižice i namire neistinite, dakle se moraju smatrati istinitimi, a po tom držati, da su doista ove svote uplaćene za koje svjedoče, koje iznose ukupno 2178 for. 13 novč.; no tužitelj prigovara poimence rečenim izpravam, da u obćini I. ima još i seljačkog posjeda, a da porezna knjižica 3 ad II. govori samo o posjedu vlastelinskom, a ovi prigovori da važe i za ostale izprave; nadalje, da iznosi za god. 1877 nisu u knjižicah potvrdjeni. — Nu proti ovome mora se opaziti, da je predmet diobe kupovnina dobivena od dobra t. j. od vlastelinstva I., a sve knjižice i namire glase baš na vlastelinstvo; što se pako tiče nepotvrdjenih iznosa, mora se navesti, da su isti iznosi za godinu 1877 redovito od poreznog ureda potvrdjeni namirami pod 10—13 ad II., i u koliko je mislio tužitelj, da bi se tim dokazala protuzakonitost poreznih knjižica, to tim i taj prigovor odpada, te se mora držati, da su pomenute izprave ne samo istinite nego i od ovlaštenih za to organa izdane t. j. da su i zakonite, te po tom u svakom obziru imaju podpunu dokaznu moć. Prema tomu obaraju iste porezne knjižice i namire ono, što se želi dokazati sa izkazom pod C., jer stoji jedna izprava proti drugoj.

Kako se to dogodilo, da se od istih javnih organa izdaju diametralno protuslovne javne izprave, što dakako po zakonu nebi smjelo biti,

Digitized by Google

razložio je tužitelj tečajem protuodgovora; on naime navodi, da je kr. porezni ured požežki krivo shvatio zakon držeći, da je sudbeni sekvestar — a dobro I. bilo je tečajem god. 1877, 1878 i 1879, kao što je obostrano priznano, pod ovršnom sekvestracijom — dužan podmirivati jednogodišnju tekuću poreznu dužnost, pa s toga da mu je potvrdjivao uplatu poreza samo za tekuću godinu, dočim bi to trebalo uračunati na starije zaostatke, kojih je takodjer bilo, nu da je ta pogrieška još za vremena, t. j. prije diobnog ročišta opažena, i da je preduzeto naknadno i korektno zaračunanje, a posljedak te korekture da je izkaz od 18. svibnja 1880 pod C. i tvrdi, da je visoki erar bio u svom pravu, kada je prvobitno pogriešno zaračunavanje poreza izpravio.

Po tom svodi se cielo preporno pitanje na ovaj naknadni izpravak poreznih knjiga i na to, da li tim padaju izprave od strane tuženika nadonešene?

Po §§. 35, 36 i 42 zak. čl. XV. od 1876 mogu biti za porezovnike mjerodavne samo porezne knjižice i namire od poreznog ureda izdane, i imaju služiti za dokaz, da je porez uplaćen proti svakomu, dakle i proti samomu eraru; iste potvrde imaju dakle po naravi same stvari dotle važiti kao pravovaljane, dok se njihova kriepost zakonitim putem neukine. Istina, da je po navodu tužitelja pogrieška u poreznih knjigah izpravljena, nu dotle dok ovaj izpravak nije priobćen stranki, koje se tiče, i dok se tim neda stranki prilika, da se može kod dotičnih financialnih vlastih proti učinjenoj odredbi poslužiti pravnim liekom, dotle ostaje isti unutrašnja stvar dotičnog ureda, koja nemože imati upliva na pravo, koje je stranka napram visokom eraru jur stekla, te pošto tužitelj ni netvrdi a kamo li dokazuje, da je isti izpravak priobćen vlastelinstvu I. i neizkazuje, koliko prema tomu odpada od uplaćenog poreza na zaostatke od 18. svibnja 1877, te nadalje da li je usljed toga ukinuta po nadležnih financialnih vlastih valjanost izdanih vlastelinstvu I. potvrda: to se rečene izprave moraju sveudilj pred sudom valjanimi smatrati. Nu i ova bi se korektura mogla odrediti samo u predpostavci, koju tužitelj prisvaja, a kojoj se tuženici opiru, da je sekvestar dužan plaćati ne samo tekući porez nego i zaostatke, narasle prije njega. U ovom pogledu čini se da stilizacija §. 67 zak. čl. XV. od 1876 govori za tuženike, jer hrvatski tekst glasi, da se u slučaju sekvestra imaju dospieli tekući porezi platiti, a isti tekst mora se smatrati pogledom na §. 60 zak. čl. XXX. od 1868 i §. 4 zak. čl. XII. od god. 1870 autentičnim, i po tom bi se moralo držati, da je §. 484 gpp., koji govori o ležećem na dobru porezu, preinačan sa pomenutim §. 67 kao docnijim zakonom.

Pošto su dakle tuženici dokazali, da su od prijavljenog poreza odplatili svotu od 2083 for. 3 novč., to se je tužitelj sa svojim zahtievom

Digitized by Google

na priznanje prava prvenstva za isti iznos poreza odbiti i po §. 573 gpp. i obzirom na to, da je zaostali do konca godine 1879 porez glavnim predmetom parbe bio, i da je u ovoj parbi izim neznatnoga ostatka tužitelj podlegao, mora se i na naplatu parbenih troškova odsuditi.“

Na uloženi proti ovoj osudi priziv od strane ravnat erarskih pravnih posala potvrdio je kr. banski stol istu osudu u glavnoj stvari, u pogledu pako parbenih troškova preinačio i parbene troškove medjusobno prebio sa sliedećih razloga:

Tužitelj mogao bi na temelju izkaza poreznoga ureda C. na I. sa tužbenim zahtjevom uspieti, — kad tuženici istinoći izkaza C. na I. glede sadržaja nebi prigovorili, i kad izpravami [pod. 3 do 14 ad II., kojih istinoća po tužitelju porečena nije, — nebi bili dokazali, da su oni od propisanog za god. 1877, 1878 i 1879 i za prva dva četvrta god. 1880 poreza od dobra I. odplatili svotu od 2083 for. 3 novč., po čem se izkazuje porez u ostatku do konca god. 1879 sa iznosom od 66 for. $21^1/_2$ novč. i tekući za god. 1880 do 18. svibnja 1880 t. j. do dana dražbe u iznosu od 338 for. $98^1/_2$ novč. u ukupnom iznosu od 405 for. 20 nč., a glede ovog iznosa, pošto nije uplaćen, moralo se je tužbenom zahtjevu udovoljiti.

Navod tužitelja u protuodgovoru, da je kr. porezni ured požežki zlo shvatio zakone, kad je u porezne knjižice pod br. 3—7 ad II. za godinu 1877, 1878 i 1879 upisao svakogodišnju tekuću poreznu dužnost, neunesav podjedno i zaostatak dužnog poreza od prošlih godina, — i kad je od I. B. kao sudbenog sekvestra dobra I. tečajem godina 1877, 1878 i 1879 primao uplatu tekućega poreza rečene godine propisanog, a ta pogrieška poreznog ureda da je prije ročišta za razdiobu kupovnine odredjenog u glavnih poreznih knjigah popravljena onamo, da se je uplaćeni za god. 1877, 1878 i 1879 porez zaračunao u odplatu poreznih zaostataka starijih od god. 1877, a posljedak toga zaračunanja da je rezultat, podan u izkazu C. na I. — nemože se uvažiti, jer to izpravljanje glavnih knjiga nije se moglo preduzeti i obaviti bez sudjelovanja i ubavješćenja tuženika kao porezovnika, a prema posljedku izpravljenih glavnih poreznih knjiga nisu podjedno i porezne knjižice, nalazeće se u rukuh tuženika izpravljene, što bi se moralo bilo učiniti, budući da u onih propisana porezna dužnost i izkazani zaostatak poreza mora posve odgovarati zaostatku u poreznoj dužnosti, unešenoj u glavnih poreznih knjigah, nalazećih se kod poreznog ureda, i jer po propisu §§. 35, 36 i 42 zak. članka XV. od god. 1876 jesu za porezovnike mjerodavne samo porezne knjižice i namire od poreznog ureda izdane i imaju služiti za dokaz, da je porez uplaćen, i da su potvrde pravovaljane, dok se njihova kriepost zakonitim putem neukine, što u nazočnom

Digitized by Google

predmetu učinjeno nije. Ako se k tomu uvaži i ona okolnost, da je tu žitelj, kad već tvrdi, da je tečajem godine 1877, 1878 i 1879 uplaćeni porez od dobra I. zaračunan u uplatu starijeg od g. 1877 poreza, — imao naznačiti brojevno i dokazati iznos zaostatka poreznog starijeg od god. 1877, što činio nije, i vidiv razloge osude prvosudne, valjalo je prvosudnu osudu u samoj stvari, budući opravdanu zakonom, potvrditi.

Preboj parbenih troškova osniva se na propisu §. 576 gpp.

Proti ovoj osudi nije ni od jedne strane uložen previd.

Priobćio **D. Milanković,**
kr. sudski viećnik.

Rješitba u smetanju posjeda.

Primili smo niže sliedeću rješitbu jednoga kot. suda, koju priobćujemo ne da bude uzorom, nego protivno da odvraća od ovakih — da se najblaže izrazimo — kurioza.

„Todor S. iz V. digne tužbu proti Todoru T. iz M. da ga ovaj smeta u posjedu vinograda A. Smetanje sastojalo bi u tom, da je tuženi Todor T. zasijao zobju parcelu A. br. 170, bivšu prije vinograd a sada oranicu A., koju parcelu da je tužitelj posjedovao.

Nakon dovršene ustmene razprave i uskladjenih parbenih spisa izrekao je kr. kot. sud u . . . . sliedeću odluku:

Tužitelj Todor S. štiti se u posjedu parcele br. 180 vinograda sada oranice A. te je tuženi Todor T. kriv smetanja posjeda, počinjenoga tim, što je upitnu parcelu zobju zasijao; s toga mu se svako dalnje smetanje posjeda pod prietnjom globe od 50 for., eventualno primjerenoga zatvora zabranjuje i dužan je tužitelju naknaditi za 8 dana pod prietnjom ovrhe parbeni trošak, obredjen sa 18 for. 25 novč., nu to samo onda i od onoga vremena, ako tužitelj položi za tri dana, iza pravomoćnosti ove odluke nastupiti imajuću domirnu prisegu sliedećega sadržaja: „da je birov (?) D. Sch. odmah poslje obavljene sudbene predaje oranice A. tuženiku Todoru T. priobćio, da je sudbeni izaslanik ovu zemlju u ime suda predao tužitelju u posjed i da neka nedira u nju više“; zatim, ako u slučaju nepoloženja sada navedene prisege, tuženi Todor T. nepoloži za 3 dana iza pravomoćnosti odluke nastupiti imajuću sliedeću prisegu: „da nije istina, da je njemu D. Š. odmah poslje obavljene sudbene predaje oranice A. u posjed tužitelja priobćio, da je sudbeni izaslanik ovu zemlju u ime suda predao tužitelju u posjed i da neka on (tuženi) više nedira u nju“. Ako tuženi položi tu prisegu, onda se tužitelj sa svojom tužbom odbija i dužan je tuženiku u roku od 8 dana pod prietnjom ovrhe platiti parbeni trošak, obredjen sa 9 for. 55 novč.

Digitized by Google

Odbija se pako tužitelj sa zahtjevom glede naknade.

Razlozi: Nepreporno je, da je tužitelju kao kupcu nekretnine u grunt. napis br. u M. parcela br. 180 sudbeno u posjed predana 11. rujna 1880.

Radi se o tom, da li je tuženi za to znao. Ako je znao, onda nemože biti dvojbe, da ta sudbena predaja ima i proti njemu kriepost, pa čim je on upitnu parcelu poslje sudbene predaje zobju zasijao, smetao je tužitelja u posjedu, ma on po sudu nije ubaviešten posebice o predaji, jer znajuć za predaju, mogao je kao interesiran tražiti od suda, da se o tom ubaviesti. Nije li pako tuženi znao za predaju, nemože se smatrati krivim smetanja posjeda, te onda ima tužitolj sam snositi posljedice, što nije sud upozorio na to, tko se je u vrieme predaje nalazio u faktičnom posjedu. — S ovih razloga sudjene su gornje prisege. — Sa zahtjevom glede izmakloga dobitka morao se je tužitelj odbiti obzirom na ustanovu §. 620 g. p. p., dočim su parbeni troškovi dosudjeni po §. 573 gr. p. p.“ Priobćio N.

II. Kazneno-pravni.

Prinos k nauci o §§. 2—g i 134 i 135—4 k. z.

Premda je „Mjesečnik“ već više zanimivih slučajeva iz novije, prakse ob ovom pravničkom dosta priepornom pitanju donio, ipak se nadam, da će ovaj slučaj pravnički sviet još većma zanimati, što je u njem jasno izražena oprieka izmedju običnoga i priekosudnog postupka.

Sam dogodjaj jest sliedeći:

V. T. i njegov ukućanin I. A. opaziše u jutro 16. svibnja 1881, da su im svinje pokradjene, te posumnjaše odmah radi ove kradje na obće poznatog tata I. K. i htjedoše k njemu da podju i pretragu učine. Nu slučajno opaze I. K a., kako on kao občinski govedar (sic!) selska goveda sokakom kupi i na pašu tjera. Odmah okupi jih osvetna misao, te oružav se prvi oštro nabitom puškom jednocjevkom, a drugi sjekirom, pohite obojica I. K-u na susret, te mu A. dovikne: „Stani lopove, da ti kažem, čije si svinje pokrao!“ — I. K. stade se braniti, da nije on jedini lopov u selu; na što priskoči medju njih svjedok I. D., i hrvajući se sa V. T-om za pušku sklonu ga naskoro, da se je natrag u svoje dvorište povratio. Medjutim je pako I. A. sjekirom u ruci odvijao I. K-a sokakom natrag do blizu njegove — na istoj strani (16° širokog) sokaka ležeće — kuće, koja je od mjesta sukoba 140 koraka udaljena; a kad mu izmaknu bjegajući I. K. u svoju kuću, vrati se on natrag k svojoj kući, pred kojom stade neodloživ sjekire. Odmah zatim izadje

Digitized by Google

I. K. iz svog dvorišta dvocjevkom puškom oružan, te podje držeći pušku objeručke pred sobom istim pravcem kao i prije za svojimi govedi dovikujuć po izkazu njekih svjedoka I. A-u „stani čika!“ — premda ovaj tih rieči čuo nije. Kad I. A. ovako naoružanog i napram njemu idućeg K-a opazi, odloži on sjekiru, nasloniv ju na plot, te zatraži od V. T-a svoju pušku; te kad mu ju ovaj dodade, podigne ju odmah na nišan i podje I. K-u na 15 koraka u susret, te kad se jedan drugomu na 36 koraka približiše, opale obojica u jedan mah svoje puške jedan na drugoga.

Kad je I. K. svoju pušku na nišan podignuo, nije nijedan svjedok opazio; kao što se iztragom nije dalo ustanoviti, da li mu je puška oštro nabijena bila.

Tane iz A-ove puške promaši doduše I. K., nu pogodi slučajno (aberacijom) skorom u istom pravcu 44 koraka za njim stojeću (dakle 80 koraka udaljenu) mu ženu N. K., koja preminu usljed zadobivene bezuvjetno smrtonosne ozliede za dva dana.

Kad I. A. opazi, da je I. K-a promašio, baci pušku na stranu, pograbi svoju sjekiru i pojuri opet na I. K., koji je puškom, dotično kundakom se braneć, pred njime natražce uzmicao, dok neskoči medju njih občinski četnik G. K., kojemu podje za rukom razstaviti jih.

Poslje ovog čina izjavio je I. A. pred svjedokom G. K. „da mora I. K. ubiti, makar se nikada sa robije nevratio“, a pred svjedokom G. M. „kako ga nebi ubio, kad nas I. K. uvjek robi.“

Na temelju ovih činjenica, koje su izjavami više svjedoka dokazane, smatrao je c. k. sudbeni stol u Z., da se ovaj čin mora glede I. A. kvalifikovati zločinom prostog umorstva po §. 134 i 135 4 kz., te pošto je na ovaj zločin u petrovaradinskom okružju proglašen prieki sud, to bje proti I. A-u odredjeno priekosudno postupanje.

Na kon. razpravi priekoga suda nisu se ove činjenice u ničem promjenile; te pošto je oprovrgnuta i obrana okrivljenikova, da se je u vrieme ovog čina u nekom većem stepenu mamurluka nalazio, pa da nije znao što radi; i pošto je sam izjavio „da bi bio možda kući išao, da nije I. K. pušku imao“, i „da bi se bio kući vratio, da je znao, da će tako biti, ali da mu nije dao vrag mira“, — to bude I. A. priekosudnom osudom od 27. svibnja 1881 br. 2052 k. z. proglašen krivim zločina prostog umorstva, označenog u §. 134 i 135 4 k. z. kao neposredni počinitelj, te osudjen po §. 136 i 13 k. z. i obzirom na §. 284 k. p. na kazan smrti vješali.

U obrazlaganju ove osude veli se u pogledu objektivnog učina po prilici sliedeće: da zla i usmrtna nakana proti I. K-u već u samom činu leži, jer je okrivljenik osvjedočen biti morao, da hitac iz oštro nabijene puške iz onako neznatne daljine na protivnika izbačen, ako ga

Digitized by Google

pogodi, smrt mu prouzročiti mora; a po tokn cieloga čina nemože se postupanje okrivljenikovo drugačije tumačiti, nego da je baš nakanu imao svog protivnika usmrtiti; koja je nakana dokazana njegovimi izjavami, učinjenimi prije i poslje djela, koje su izjave potvrdili i pojedini svjedoci.

Te pošto je okrivljeniku zgodno oprovrgnuta obrana podpunim pijanstvom, navadja se u razlozih priekosudne osude u pogledu nuždne obrane:

„Daljna obrana, da je bio okrivljenik u stanju nuždne obrane napram I. K-u, ili da je na njega djelovala neodoljiva sila, takodjer se uvažiti nemože; jer je zakletimi izkazi usmrćene N. K. i G. K. dokazano, da je okrivljenik, opaziv I. K. puškom idućeg, odmah zatražio pušku od V. T-a, te je naperenom puškom pošao prama I. K-u, podignuv ju prvi na nišan, na što su obie puške u jedan mah planule; a tko je u stanju, da se može uobraženomu napadaju ukloniti, unišav u dvorište, kao što je to I. A-u moguće bilo; i tko onako postupa kao on, da svom tobožnjem napadaču u susret ide sa oštro nabijenom i na nišan podignutom puškom, taj se za cielo nenalazi niti u nuždnoj obrani, a jošte manje je izvržen neodoljivoj sili, kad iz izkaza svih svjedoka proizlazi, da je on od početka do kraja ovog dogodjaja bio napadač; da se je lahko u svoju kuću povući te dalnjim neugodnim posljedicam izbjeći mogao; a nasuprot je on po izkazu svjedoka G. K., I. D. i D. L. nakon izbačenog hitca po novo sgrabio sjekiru i na svog protivnika navalio. Okolnost pako, zašto se nije u svoje dvorište uklonio, nemože okrivljenik ni sam razjasniti, veleć samo, da nije ušao u kuću, „jer mu vrag nije dao".

Ova osuda nije na I. A-u izvršena, pošto je na samo stratište stigao nalog Njeg. c. i kr. apost. Veličanstva, da se putem milosti dokida u ovom slučaju priekosudno postupanje, te da se imade I. A. pred redoviti sud staviti. Ovo previšnje riešenje proglašeno je I. A-u pod samimi vješali uz oduševljeno klicanje mnogobrojno sakupljenog naroda „živio naš car i kralj Franjo Josip I.!"

Ovo oduševljenje tumači se tim, što je I. A. kao sjedoglavi i mirni starac napram zloglasnom I. K-u sveobće sažaljenje u občinstvu probudio. —

U redovitom postupku podignuta je proti I. A-u i V. T-u obtužba radi istog zločina prostog umorstva, i to proti prvomu kao neposrednom počinitelju, a proti drugomu kao sukrivcu po §. 5 k. z.

Na kraj skoro niti najmanje nepromjenjenih na novoj konačnoj razpravi okolnosti, proglašena su oba okrivljenika osudom kr. sudb. stola u Z. od 7. prosinca 1881 br. 3544 k. z. nekrivimi zločina umorstva, a sam I. A. krivim prestupka suprot sigurnosti

Digitized by Google

života prekoračenjem nuždne obrane po §. 2 i 335 k. z.; te bje ovaj radi toga osudjen na strogi zatvor od devet (9) mjeseci.

Veoma obsežni razlozi ove osude diele ovaj dogodjaj u dva diela: a) napadaj oružanih I. A. i V. T. na neoružanog I. K.; b) sukob I. A. i I. K. puškami oružanih; a sasvim se mimoilazi treći napadaj I. A. sjekirom u ruci na I. K.

Ovaj prvi napadaj razlaže se u sasma blagom smjeru navadjajuć, da nisu napadači I. A i V. T. tom prigodom ozbiljnu nakanu imali svomu protivniku I. K-u kakovo zlo nanieti, jer da su to ubojitim oružjem oružani te po nikom prepriečeni lasno učiniti mogli; nadalje, da je I. A. imajući sjekiru u ruci svog protivnika I. K. samo „donekle sprovadjao", a ne vijao, i da se je I. K. jednostavno svojoj kući „povratio", a da nije uzmicao i bjegao; — napokon da su napadači dobrovoljno od dalnjeg napadaja i nasrtaja odustali; a da je I. K. bez ikakove nužde k svojoj se kući povratio, umjesto da je dalje sa svojim blagom pošao, gdje mu se nebi nikakova nesreća dogodila bila.

Te prelazeć na drugi sukob, navadja se dalje u ovih razlozih:

„Uvaži li se okolnost, što se je I. K., umjesto da je za svojom marvom išao, svojoj kući povratio, te za čas oboružav se dvocjevkom puškom na sokak izišo, te pošao upravo pravcem prama I. A-u, koji se je svojoj kući približavao, to se uztvrditi mora, da se je I. K. samo zato kući povratio, da se puškom oruža i takovom da svoje protivnike napadne;

uvaži li se nadalje, da je I. K., izišav iz svoje kuće, ako je htio za svojim blagom na pašu poći, glasom izreke svjedoka D. i A. drugom stranom sokaka poći mogao, da se A-u uklone, pa ipak to činio nije, već je upravo prama A-u pošao, dapače po izreci svjedoka S. prama njemu trčao;

uvaži li se, da je iduć prama A-u pušku u obih rukuh držao, i u podpunoj pripravnosti takovu imao;

uvaži li se, da ga je njegova supruga, kad je kraj nje prolazio, odvraćala, da prema A-u neide bojeći se, da će do tučnje doći;

uvaži li se konačno, da je K. prama A-u pošao, ovoga upravo izazivao riečmi „stani čika"; to se uztvrditi mora, da I. K-u namjera nebijaše za svojimi kravami poći, već da mu je u namjeri bilo da sada, oboružav se puškom, svoje prijašnje protivnike napadne.

U tom drugom činu je I. K. kao izazivaoc i napadač sudjelovao, te se dakle kao takav u nuždnoj obrani nalazio nije, jer bi se potonje samo onda uzeti moglo, da je on mirno i to drugom stranom sokaka, bez izazivanja, za svojom marvom pošao, i da je tada po prijašnjih napadačih iznova napadnut bio.

Digitized by Google

Uvazi li se dakle, da je I. K. u tom drugom činu upravo napadačem bio;

uvaži li se, da je njega I. A. vidio, kako prama njemu puškom oružan juriši, i da je znao, sjećajuć se prijašnje razmirice, da u neprijateljskoj nakani prama njemu dolazi; to se uztvrditi mora, da se je upravo I. A. onom prigodom u nuždnoj obrani nalazio, te da je samo za obranu svoga života pušku od V. T-a zahtievao.

U tom da ništa nemienja okolnost, da se pravo nezna, da li je puška I. K-a oštro nabita bila, jer nije dokazano, da je A. znao i znati mogao, da puška njegovog protivnika oštro nabita nije.

Nu prem se je I. A. po iztaknutem u nuždnoj obrani nalazio, ipak nije trebao za obranu svoga života upotriebiti sredstvo, kojim se je poslužio, nije naime trebao od V. T-a zahtjevati pušku, već je mogao bivši u blizini svoje kuće, jednostavno u nju unići, te bi se tako možda svakoj dalnjoj nesreći predusretilo bilo.

Iz toga ali, što on ovo potonje odabrao nije, nemože mu se ubrojiti usmrtna nakana, — koja je tobož u onom momentu, kad je I. K. opazio, nastupila, ako se uzme u obzir strah, u kom se je nalaziti morao onom prigodom, kad je svoga protivnika puškom oboružana napram sebi idućeg vidio, i ako se uvaži, da se još od prošle noći bivši neprospavan i mamuran, u posve normalnom stanju nalazio nije, da se je dakle onom prigodom nalazio u takovoj zabuni i uzrujanosti, koja mu dopustila nije, da svoje čine i njihove posljedice razložno prosudjivati uzmogne.

Vidiv dakle, da se je I. A. tom prigodom, kad je pušku prama I. K-u izpalio, u nuždnoj obrani nalazio, to mu se zla nakana u izvršivanju tog čina temeljem §. 2 sl. g. k. z. ubrojiti nemože, pa se je s toga u grieh mu upisanog zločina prostog umorstva na temelju §. 2 zak. od 16. listopada 1872 nekrivim proglasiti morao, a pošto se nije iz mjesta, gdje napadnut bijaše, natrag povukao u svoju avliju (dvorište), prem je to činiti mogao, to je on time ipak prekoračio nuždnu obranu, te se je počinio time krivim prestupka suprot sigurnosti života u §. 335 k. z. označenog.

Glede V. T. obrazlaže se osuda tim, da nepostoji niti za glavnoga krivca učin zločinstva umorstva, te da nije pušku A-u dodao znajući, da ovaj neku osobu tim ubojitim oružjem napadati kani, dočim nije u dvorištu stojeć niti znati mogao, što na sokaku biva; napokon što nije dokazano, da je I. A. od njega pušku upravo u to ime tražio, da I. K. ubije, jer se u tom pogledu svjedokom G. i N. K. vjerovati nemože.

Po §. 335 kz. razmjerno strogo odmjerena kazna opravdava se tim, što je pogibelj za život ljudski u obsegu ovog sudišta mah preotela, da se je toga radi na zločin umorstva priekosudni postupak uvesti morao.

(Konac sliedi.)

Digitized by Google

Viestnik.

Školska godina svršena je na svih učevnih zavodih zagrebačkih danom 31. srpnja, pa tako i na kr. sveučilištu. Posljednih četrnaest dana držana su na fakultetu pravo- i državoslovnom coloquia, zatim pravno-povjestni, a uz ovaj državni izpiti sudstveni i politički. Za pravno-povjestni izpit prijavilo se malo kandidata, jedva nješto preko 20, pa i od ovih neki su u zadnjem času odstupili; većina dakle kandidata odgodi izpit na listopadski rok, kao da će onda biti laglje, dočim izkustvo upravo protivno pokazuje. — Osim toga podvrgoše se strogim ispitom tečajem mjeseca srpnja iz pravo- i državoslovnih nauka gg. Maurović, Brezinšćak, Badaj, Krašković i N. Šobat.

Još nam je spomenuti, da će još ove godine započeti gradnja kemičkoga laboratorija, a čujemo za izvjestno, da će se u proračun za buduću godinu uvrstiti znamenitija svota za uredjenje botaničkoga vrta, koji je takodjer vrlo nuždan.

— Vriednostni papiri kao jamčevina. Narodne Novine pišu: „Ugarski ministar financija izdao je naredbu o vriednostih papirih, koje imaju financialne oblasti primati kao jamčevinu. Kao jamčevina mogu se u smislu te naredbe primati: ugarski i austrijski državni papiri i prioritetske obveznice onih poduzeća, koja su prešla u državni imetak; prioritetske obveznice od države zajamčenih ugarskih i austrijskih željeznica; založnice ugarskog zemljištno-vjeresijskoga zavoda i ugarsko-austrijske banke; založnice drugih novčanih zavoda, koji odgovaraju zakonom propisanim ustanovam sigurnosti. U pogledu štedioničkih uložnicah ustanovljuje se, da se mogu kod posla, koji traje najviše jednu godinu, primati do 5000 nominalne vriednosti.

Imenovanja. Sliedeći prislušnici u obsegu kr. banskoga stola imenovani su sudb. pristavi extra statum: Franjo Jančić kod sudb. stola u Gospiću, Mato Kišpatić kod sudb. stola u Osieku; Milan Horvat kod kr. sudb. stola u Ogulinu; Dmitar Kušević kod sudb. stola u Zemunu; Gjuro Petrović kod kr. sudb. stola u Vukovaru; Pavao Vrkljan kod kot. suda u Slunju; Oton Potočnik kod kot. suda u Brinju; Dragutin Brnić kod sudb. stola u Zemunu; Lazar Sriemčević kod sudb. stola u Mitrovici.

Premještenja. Jovan Radivojević tajnik sudb. stola iz Ogulina u Petrinju; Petar Trbojević sudb. pristav iz Petrinje u Ogulin; Ljudevit Rakoš sudb. pristav iz Ogulina u Petrinju; Pavao Stefanović sudb. pristav iz Vinkovaca u Bošnjake.

Stečaji. Klein i Fanto trg. tvrdka u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagrebački. — Z. i m. u im. odvj. dr. J. Frank, zam. odvj. F. Klofutar. — Pr. r. 31. listopada o. g.

Izpravi. U br. 6 razdjel B. Mjesečnika o. g. str. 372 vrstica 17 mjesto živo ima biti: živac. Br. 7 razdjel A. str. 398 vrstica 3 s dola mj. osebnu čitaj: osobnu; str. 399 vrstica 2 s gora mj. usadjenog čitaj: urodjenoga; str. 405 vrstica 3 s dola mjesto predstavljajuć čitaj: predpostavljajuć; str. 405 vrstica 16 mj. kazni sličnom čitaj: kazuističnom; str. 430 vrstica 10 s dola mj. nam čitaj: jasnom zakonu; str. 432 vrstica 12 s gora mj. li čitaj: ili uz obećanje itd.; str. 435 vrstica 10 s gora mj. pred čitaj pod; ista strana vrstica 10 s dola mj. propisani čitaj: propisana; str. 438 vrstica 23. mj. vodje čitaj: ovdje.

Digitized by Google

Sravnivajuća ocjena razpravnog štadija u privr. gradj. parb. postupniku od 16. rujna 1852.

(Nastavak.)

Iza dovršene bilo ustmene bilo pismene razprave obavlja se usklada spisa, koji se moraju propisanim redom zajedno sa svimi prilozi kod suda za riešenje uskladiti, i to kod ustmenog postupka na ročištu naredjenom u glavnoj stvari, a u pismenom postupku na posebnom u tu svrhu odredjenom ročištu, pri čem ima pravilno svaka stranka dati uskladiti spise i priloge, koji su joj po protustranci tečajem parbe saobćeni. U ustmenoj razpravi na kraju zapisnika razpravnog sačini se popis, a u pismenom mora se takav propisno (§. 285 g. p. p.) udešeni popis gotov sudu predati. S uskladom spisa svršuje se razpravni stadij.

Postupak po našem gradj. postupniku jest dakle, što se oblika tiče, ustmen i pismen;[1] no i naš ustmeni postupak nije ino nego pismeni. Razlika bo bitna izmedju ustmenog i pismenog postupka jest ta, da sudac u pismenom postupku biva vezan samo na gradivo u spisih sadržano, dočim je kod ustmenog vezan li na ono, što stranke ustmeno pri razpravi predlože.

Potonje pako nebiva kod ustmenog postupka, jer za podlogu rješitbe sudačke služi parbeno gradivo u zapisnicih sudbe-

[1] Sravni glede forme postupka: Menger, System str. 390 i slied.; Canstein I. str, 72 i slied. Postupak glede oblika luči se u ustmeni i pismeni, i to pismeni opet u posredni i neposredni. (Neposredni pismeni postupak jest kod našega t. z. ustmenoga postupka, dočim je naš pismeni postupak ujedno i posredan.) Menger str. 394 luči takodjer ustmeni postupak u neposredni i posredni, pa nalazi poslednji kod postupka druge molbe i u bagatelnom postupku kod preduzeća dokaza po inom zamoljenom sudu. On najme razumieva pod posrednim ustmenim postupkom to, da je ustmena razprava doduše mjerodavna za sudačku rješitbu, ali da se ista neobavlja po presudjujućem sudu, nego posredstvom posriedujuće oblasti, koja sadržaj razprave tekar saobći presudnom sudu. Canstein I. str. 78 nasuprot luči — i to je sigurno pravilnije — ustmenost sa ograničenom ili neograničenom neposrednosti.

Digitized by Google

nih sadržano. Prema tomu i nije naš ustmeni postupak ino nego protokolarni postupak, crpljen iz cislitavskog sumarnog postupka (zakon od 24. listopada 1845); stranke doduše izpovjedaju svoje navode pred sudom, ali ove mora voditelj razprave kazivati u pero u zapisnik, i samo ono, što je ubilježeno, ima se kod riešavanja uvažiti.

Koli u pismenom, toli u ustmenom postupku jest provedeno načelo reda u parbi; jer se isti obavlja točno propisanim redom i uz propise stroge izključivosti tako, da što se na propisanom mjestu i u propisano vrieme nepredloži, to se u pravilu više u odnosnoj parbi ni uporabiti nemože; i ta izključivost nastupa ipso jure, bud usljed sudačke odluke, kojom se najme stanovita okolnost, jer na propisanom mjestu i u propisano vrieme nije doprinešena, proglasi izključenom u odnosnoj parnici; proti posljedicam te izključivosti može se povrata u prijašnje stanje kao jedini liek upotrebiti. Tako je naznačeno u našem postupniku, kojim redom imadu slieditи parnični spisi, u kojem roku itd.

Donekle se prividno s tim načelom[1] sudara i načelo eventualne maxime, po kojem moraju stranke sve navode i dokazala u jedan parnični spis ili govor uvrstiti in eventum t. j. za slučaj, da najme jedno ili drugo od navoda ili dokazala samo za sebe nebi bilo dovoljno. I to je načelo strogo provedeno u našem g. p. p., osobito u pismenom postupku, pa je već gore navedeno

---

[1] Menger u svom gore spomenutom djelu str. 353 izjednačuje načelo eventualnosti i reda u parbah, ter prvašnje zove samo obratnom stranom potonjega, ono u pozitivnom, ovo u negativnom obliku izraženo; jer dočim princip reda zabranjuje, da se stanoviti čin, koji se odnosi na stanovitu podredjenu procesualnu svrhu prije poduzme, nego li budu dovršene svrhe u kauzalnom redu prediduće, nalaže eventualni princip, da se svi čini, kojimi se namjerava jedna tih pojedinih svrha polučiti, obave u odredjenom za to procesualnom odsjeku. Sravni protivni nazor Cansteina, gornje djelo II. strana 203 i 204, koji tvrdi: „Dočim red u postupku nezahtjeva, da unutar svakog procesualnog štadija svaka stranka sve navode i dokazala istodobno i na jedan put, najme u jednom pismu predloži, nego dozvoljuje, da se unutar istog stadija pojedini navodi i dokazala jedan za drugim navadjaju, ako su već navedeni nedostatnimi ostali, zahtjeva eventualni princip spojenje svih stranci na razpoloženje stojećih navoda i dokazala u jednom procesualnom činu, u jednom pismu.

Digitized by Google

uz koje se uvjete mogu novote dopustiti. Anticipacija i kumulacija dokazala je samo nuždan posljedak eventualne maxime. Prema ovoj mora tužitelj u tužbi navesti ne samo sve okolnosti, na kojih osniva svoj tužbovni zahtjev, nego ujedno i sva dokazala za podkriepljenje tužbe. U odgovoru mora tuženi spomenuti sve okolnosti, kojimi kani oprovrći navode tužbene i sa svoje strane navesti ujedno sva dokazala u tu svrhu. To isto valja i za dalnje parnične govore i spise, dakle je svigdje provedeno načelo eventualnosti. I u dokaznom stadiju odredjuje se i provadja više dokaza podjedno, u koliko su nuždni. Pravni liekovi podnose se često zajedno n. p. ništovna žalba spojena sa prizivom ili s utokom. Pače i u ovršnom štadiju imade traga ovomu načelu n. pr. kod ovrhe pokretnina traži i dozvoljuje se podjedno pljenitba, prenos i uzki zatvor.

Nedvojbena je istina, da je ovo načelo eventualnosti uvedeno u nakani, da bude sredstvom proti mogućoj šikani zavlačenja parba, — a ta bi se dogadjala, kad bi stranka uvjek, najme u svakom tečaju parbe i bez svakih ograničenja, novote i nova dokazala doprinieti mogla radi zavlačenja parbe — pa djeluje stoga povoljno u postupku, prem u modernom ustmenom postupku istu svakako bolje i uspješnije zamienjuje tako zvani „souverenitet“ suda, po kojem najme sud sam može zabraniti predloženje novota i novih dokazala, kojimi se samo namjerava parnica zategnuti.

Stara izreka[1] „audiatur et altera pars“, kojoj je srodna „neque enim inaudita causa quemquam damnari aequitatis ratio patitur (l. 1 D. 48, 17)“ nadje podpuna odziva u našem gradj. p. p., što je u ostalom posve naravski, jer se gradjanski postupnik bez uporabe ovoga pravila neda ni pomisliti, ter bi bez njega vodio do najvećih nepravda. Obie stranke imadu jednako

[1] Od tog načela imade i iznimaka. Sravni Mengervo djelo strana 310 i slied. Kod postupka mandatnog i mjenbenog, kod zabrane, sekvestracije i ostalih osigurateljnih sredstva, kod uporabnog postupka, svagdje gdje sudac ureda radi izvršuje svoju djelatnost (kamo spadaju osobito rješitbe izdane usljed prava rukovodjenja parba) itd., odredjuje se često i postupa i bez poprednjeg saslušanja obiuh stranaka, samo na jednostran zahtjev. Nu u gornjih je slučajevih ta iznimka nedvojbeno opravdana.

Digitized by Google

pravo pred sudom, i svaka stranka dobiva iz navoda protustranke pravo, da se parnica rieši prema momentom u istih navodih sadržanih.

Postupak je za obie stranke javan, ter imade svaka pravo uviditi sve ono, što se proti njoj po drugoj stranci u stanovitoj parbi navodi, i ništa se nesmije upotriebiti proti njoj potajno, najme što ona nebi morala znati.

Stranke pred sudom razpravljaju[1] slobodno i po načelu razpravnom; one započimlju parbe samo iz vlastite iniciative (§. 1 g. p. p.) i razpolažu sa parbenim gradivom, učinom parbe slobodno. Ovo sam načelo razpravno jur gore spomenuo.

Tim je u glavnih crtah predočen razpravni štadij našeg gradj. p. p. i ujedno su pretresena načela u istom provedena. A sada sravniti ću sa razpravnim štadijem našega gradj. p. p. razpravne štadije postupnika francezkoga, talijankoga, njemačkoga, ugarskoga, ruskoga, englezkoga i srpskoga, zatim osnovu novog cislitanskog gradj. p. p. Pošto je sada u krieposti obstojeći postupnik cislitanski u bitnosti jednak našemu, neću ga potegnuti u ovu komparaciju.

Po francezkom postupku[2] dolazi u prvoj molbi postupak pred mirovnimi sudci (justice de paix), zatim redoviti postupak

---

[1] Imade od načela razpravnog u postupku nekih iznimaka (Sravni: Menger gornje djelo strana 255 i slied.), i to glede započetka parbe, u tom, da sudac u pojedinih slučajevih zametnuće parbe odredi ureda radi, i da bude ovlaštenik siljen po sudu u stanovitih slučajevih na predlog stranaka, kojim je do toga stalo, da se parba zametne, makar i proti svojoj volji parnicu podići. Ono prvo biva kod zametnuća postupka radi nevaljanosti braka s bog javnih zaprieka, potonje kod tako zvanih provokacija kao n. pr. kod stečaja za prijavu vjerovničkih tražbina, kod parnica uzazivnih, kod raznih izročnih poziva u ostav. razpravi, kod amortizacije itd. Za tekuće jur parbe nalaze se iznimke od razpravnog štadija u postupku o ženitbenih stvarih. Sravni: Canstein gornje djelo II. strana 174, koji ove iznimke glede započimanja parba nesmatra iznimkom od načela razpravnog, a niti iznimkom od načela dispozicionog, već samo ograničenjem istoga; jer je samo rok zametnuća tužbe ograničen, a u istom roku stoji strankam na volju, tužbu predati ili ne.

[2] Sravni Zink: Ermittlung des Sachverhalts. Carré: les lois de la proc. civile — Boitard: Leçon — Bonnier: éléments de proc. civ.; Glaser: gesammelte kleinere Schriften II. svezak strana 296 i slied., 354 i slied. i 317; zatim

Digitized by Google

pred sbornimi sudovi, sumarni postupak pred istimi i postupak pred trgov. sudovi; sve to normirano u „code de procédure civile“, stojeći u krieposti od 1. siečnja 1807. Postupak pred mirovnimi sudovi neću razlagati, jer nespada u zadaću, koju sam si u uvodu postavio.

Tko želi po redovitom postupku zametnuti parnicu stanovitu, mora se, pošto je zadovoljio prije propisom, pokušav sklopiti nagodu pred sudcem mirovnim (taj je pokušaj obligatan izuzev iznimke navedene u čl. 49 code de proc. civile), obratiti, bez svakog uticaja suda, na sudbenog izvršioca (koji je javno namješten, a dobiva samo pristojbe od stranaka — huissier), koji pozivnicom (exploit d' ajournement) pozove tuženog, da za 8 dana (pravilni rok) dodje na tužbu pred nadležni sud. Na pozivnici mora biti naznačen datum, ime, značaj i prebivalište tužitelja i ime njegovoga zastupnika (avoué); zatim ime i prebivalište sudbenog izvršioca i naznaka osobe, kojoj je prepis pozivnice uručen, kratka naznaka tužbovnog zahtjeva, naznaka nadležnoga suda i rok kad se ima pred sud doći. Način sam dostave, kako najme i komu da se dostavljaju pozivnice, normiran je potanko u člancih 59—74 c. p. c.

Uz gore spomenuti rok od 8 dana, ima tuženi doći pred sud, nemora on ipak toga sam učiniti, nego si ima samo zastupnika u tom roku izabrati, te ime njegovo zastupniku tužitelja priobćiti.

Izprave koje valja odmah predložiti, i kojih se prepisi moraju odmah priobćiti, priobćuju se ili od zastupnika do zastupnika uz potvrdu ili preko sudbene pisarne.

Za 14 dana iza kako su izabrani zastupnici, moraju se protivnoj stranci t. j. tužitelju prigovori (defenses) saobćiti, a za 8 dana nakon ovoga mora isto tako tužitelj priobćiti repliku (réponse) tuženomu. Dalnji pismeni podnesci nemogu se uzeti u račun kod obredjenja troška.

Ako se medjutim koja stranka nebi držala ovih zakonitih ro-

---

sravni: Entwurf einer Civilprocessordg. für das deutshe Reich mit Motiven (besonderer Abdruck für den Reichstag Berlin 1874) strana 393 i na više inih mjestah. Sravni i: Schlink Commentar franc. postupka.

Digitized by Google

kova, nenastupa za nju nikakova ina šteta, već jedino ta, da može zastupnik stranke, koja želi stvar potjerati, kod suda zahtievati odredjenje sudske sjednice (audience), te neima zaprieke, da si zastupnici stranaka po volji (à l' amiable) neograničene rokove za priobćenje parničnih spisa dozvoljuju; i po tom u redovitom francezkom postupku zavisi pismeni predhodni štadij posve od stranaka. Ako koja stranka sudsku sjednicu izhoditi želi, mora najprije izposlovati upis predmeta u posebni popis (rôle, rotulus, Register) u tu svrhu kod suda se nalazeći, i o tom protustranku pismeno ubavjestiti. Tim upisom tekar dolazi i prepor k sudu, koji je do sada tekao izvan suda. Istom nakon toga pozivlju se stranke na razpravu redom ubilježenim u popisu, ter moraju stranke u svako doba biti pripravne da dodju na razpravu kad ih pozovu. Kad dodje odnosni predmet na red, to se ipak nezapočima odmah prava ustmena razprava medju strankami, već se najprije samo pročitaju pred sudom po zastupnicih stranaka i predadu napose izradjeni pismeni sastavci (conclusions motivées), koji predmet parbe prema poprednjem izvansudbenom pismenom postupku u jezgri precizuju, i koji služe za podlogu sudačkoj rješitbi, osim u koliko se zahtjev tečajem same razprave mienja. Sad istom postaje stvar zrelom za rješitbu (en état) i sada tek može započeti kontradiktorna razprava (plaidoirie) stranaka, koja je ustmena i javna, ter mogu stranke i same u prisuću njihovih zastupnika razpravljati. Razpravu rukovodi sam sud i odnosno predsjedatelj, pa kad je dovoljno stvar izcrpljena, razprava se proglasi završenom i tada sliedi sudačka rješitba, bud meritorna, bud se samo odredjuje provedenje kojeg prije ponudjenog dokaza. Ako koja stranka nije prisutna kad se zove u razpravu, kao što je gore navedeno, može se na temelju konkluzia pristupivše stranke proti njoj izhoditi oglušna osuda i to bud usljed izostatka tužitelja (congé) ili tuženoga (défaut); ako izostanu obie stranke tad se predmet briše iz popisa. Čim stranke pako dodju i predadu svoje konkluzije, tad u dalnjoj kontradiktornoj razpravi nemogu se više s ogluhe odsuditi, ako i nisu nadalje prisutne, već se moraju uvažiti predane po njih konkluzije.

Digitized by Google

Što se tiče dokazala to se izprave (pièce), a ova se dokazala u francezkom postupku najviše rabe, moraju odmah u pismenom predhodnom štadiju predložiti, pak postoji posebni uzgredni postupak (10 naslov c. p. c.), koji radi ob iztraženju istinitosti ili neistinitosti privatnih izpravu (vérification des écritures) te posebni vrlo obsežni postupak glede krivotvorenih izprava, koje se u stanovitoj parbi upotrebljuju, (du faux incident civil 11. naslov c. p. c.)) Ostala dokazala mogu se ili u pismenom predbježnom štadiju, ili i uz samu ustmenu razpravu predložiti.

Što se napose svjedoka i vještaka tiče — koji dokaz svjedoka u ostalom u postupku nije u svih slučajevih ni dopustiv, ter postoje glede toga mnoga zakonita ograničenja — može svaka stranka pozvati pismeno protivnika, da stanovite točno formulovane okolnosti za 3 dana prizna ili poreče, inače će se za priznane smatrati, ter se pri tom sasma obćenito poziva na dokaz po svjedocih i vještacih, što dakako i uz samu razpravu još učiniti može.

Ako sud pronadje dokaz po svjedocih nuždnim i dopustivim, tad istom odredjuje rješitbom dokaz po svjedocih odnosno vještacih ob artikularnih okolnostih. Iza toga obavlja se preslušanje svjedoka (enquête), koje se mora započeti i svršiti u stalno opredieljenom roku uz posljedice ništine, pak se tek sada naznače pobliže svjedoci, ter se o svojstvih, o prigovorih proti istim itd. razpravlja pred posebnim za to izaslanim članom sudišta (juge commissaire), koji sam i preslušanje obavlja. Poslje obavljenog preslušanja svjedoka, stranka, kojoj je do toga stalo, izvadi prepis zapisnika o preslušanju i tad se stvar usljed kratke zamolbe opet u novu sudsku sjednicu donese. Isto tako kad sud zaključi, da je nuždno preslušanje svjedoka rješitbom ustanovljenih okolnostih, moraju se ovi najprije propisno pred sudbenim ad hoc izaslanikom ili mirovnim sudcem zapriseći. Vještaci tada sami mnenje pismeno izrade i izvor (minute du rapport) predadu u pisarni suda, koji je odredio njihovo saslušanje.

Stranka, koja želi predmet požuriti, podigne sada isto mnenje u pisarni suda i priobćiv to protustranci, dolazi predmet

Digitized by Google

opet pred sudsku sjednicu. Francezki kao i talijanski postupnik sadržavaju kao neku posebitost i inkvizitorno preslušanje stranaka u parnici (interrogatoire sur faits et articles, l' interrogatorio delle parti) ob odlučnih okolnostih parbe, gdje uzkrata odgovora ima za posljedicu, da sa okolnost, glede koje stranka neće da izpovjedi, prem je zato odlukom pozvana, smatra po istoj stranci priznanom (avéré; articl. 324—336). Osim sada pomenutog redovitog postupka sadržaje francezki postupnik još t. z. délibérés (poprednje viećanje). Sud najme može odrediti, pošto je razprava obavljena, te se dakle više sa strankami nerazpravlja, da se parnični spisi njemu predadu, da o njih na stanoviti dan, na temelju izvještaja odredjenog zato u rješitbi sudca, sud napred vieća (delibére) prije rješitbe, pa se stranke toj odredbi imaju pokoriti.

Ako se parbeni predmet nemože riešiti niti na temelju ustmene razprave, niti nakon poprednjeg viećanja, tad odredjuje sud rješitbom pismeni postupak (instruction par écrit) poslje kojeg ima sudac, odredjeni zato u rješitbi, presudnom sudu podnieti izvještaj (rapport) na temelju parbenih spisa, u kojih se posebuo gradivo ustanovljuje. Za 14 dana iza odredbe naredjujuće pismeni postupak, priobćuje tužitelj svoj zahtjev (requête) protustranci i treba, da ga 24 sata iza toga dokazala u pisarni suda položi, i to protustranci saobći. Za 14 dana nakon položenja dokazala priobći tuženi svoj odgovor (réponse) tužitelju, ter i on mora za 24 sata iza toga svoja dokazala u pisarni suda položiti i o tom protustranku ubavjestiti. Ako nakon toga želi koja stranka nove izprave predložiti, mora posebni podnesak (acte de produit) predati u sudbenu pisarnu i to protustranci priobćiti, koja će si za 8 dana iza toga nova dokazala dati priobćiti i na to odgovoriti. Inih parničnih spisa neima u pismenom postupku.

Kad su ova dokazala, što se zabilježuje u posebnom registru sudbene pisarne, predložena, ili ako minu rokovi za to opredieljeni, tad se na zahtjev stranke, koja to potraži, od sudbenog pisara spisi uruče sudcu izvjestitelju, koji će, proučiv predmet, svoj izvještaj u javnoj sudskoj sjednici podnieti na

Digitized by Google

temelju spisa. Pošto je izvještaj dovršen, neslušaju se više zastuppici stranaka, samo mogu kratke pismene opazke glede okolnosti, u kojih je izvještaj po njihovom mnenju manjkav, predsjedatelju predati. Ako koja stranka u roku nepredloži svog spisa i dokazala, izriče se osuda na temelju onoga, što je druga stranka predložila.

Sumarni postupak normiran je u 24 naslovu c. p. c. Isti se rabi u parnicah izpod 1000 franaka i u inih slučajevih zakonom (art. 404) ustanovljenih, pak se razlikuje od redovitog bitno u tom, da neima nikakovog pismenog predhodnog postupka, nego parnica počimlje tim, da se usljed tužbe tužitelja, koja se dostavlja, kao što je gori spomenuto, čim pozivni rok mine, može zatražiti odmah sudska sjednica.

U istoj se povadja odmah ustmena kontradiktorna razprava, svjedoci se u pravilu neposredno pred sud pozovu i preslušaju, a i ostali dokazi po samom sudu, koliko je moguće, provadjaju. Sumarni je postupak po tom mnogo brži od redovitog.

Posebni je postupak i pred trgovačkimi sudovi, koji je sličan sumarnom, samo je još brži od ovoga, imajuć mogo kraće rokove i davajuć nuždna osiguratelina sredstva, ter izvršivost rješitba, ako iste i nisu još pravomoćne. Postupak se tu obavlja bez zastupnika (avoué), pa moraju stranke doći ili osobno ili po posebnom punomoćniku na sud.

Ima još jedna vrst sumarnog postupka t. z. référé (art. 806 i slied.), ovaj je najsumarniji, i upotrebljuje se u osobito prešnih slučajevih, imenito u ovršnom štadiju, gdje treba brze sudačke pomoći.

Obstoji još posebna vrst postupka za parnice računarske (redditions de comptes) art. 527—592, s kojim se ipak ovdje neću dalje baviti.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Borba za pravo.

Kritička analiza Iheringova djelca pod istim naslovom. Piše odvjetnik dr. Živko Gojković.

(Nastavak.)

Naš pisac neumorno preporučuje pravnoj politici, da svimi sredstvi njeguje tu ljubav prema pravu; nu mi tu misao isto tako energično odbijamo, smatrajuć ljubav prema stvari daleko tjeranu ne samo nemoralnom, nego i po pravni red škodljivom, svakdašnji primjeri iz života jest ovrha; veliki dio ovršenika samo stoga navlači na sebe ogromne ovršne troškove, produžujuć svimi sredstvi sudbeni postupak, što se težkim srdcem raztavljaju od omiljene stvari, koja je zaplienjena.

Drugi je motiv osiećanju usljed pretrpljene pravne uvriede: oholost; te pošto je ova samo očitovanje častoljublja, možemo odmah progovoriti i o uvriedi časti, pri kojoj se borba za pravo na veliko zadovoljstvo našeg pisca, toli bujno razvija u pravnom životu.

Pisac ište u gradjanskoj parnici za pretrpljenu uvriedu, nakon povraćene stvari ili naknadjene tražbine, posebnu zadovoljštinu, jer je napadač pravo uvriedjenog uvriedio; isto tako zahtjeva podpunu zadovoljštinu pri uvriedi časti; pisac izmedju vrstica daje poznati, da je njemu kaznena ustanova o dvoboju u toliko nepravedna, što je dvoboj sa gledišta zadovoljštine svagda opravdan, kada se napadač na čast preblago kazni; pisac pri tom pokazuje na vojničkog častnika, koji mora ili se duelirati, ili iz svojeg stališa izstupiti; Korzikanac mora izvesti krvavu osvetu, makar ga kakova kazan čekala, jer je sramotu od jednomišljenika pretrpljenu još teže snositi nego kazan.

Mi od svoje strane priznajemo, da u suvremenom zakonodavstvu kaznenom postoji prociep izmedju silnog afekta s jedne i nedovoljne zakonske zadovoljštine s druge strane, te da je dvoboj prirodna posljedica tog prociepa; samo ne priznajemo, da taj prociep po naravi stvari postoji kroz sve grane pravne uvriede, dapače nepriznajemo, da postoji i kod povriedjenog častoljublja na cielom polju. Jedan primjer: Kad se mužkarac, za ženitbu u svakom obziru sposoban, udvara djevojci javno i sa

Digitized by Google

dozvolom i na zadovoljstvo roditelja i srodnika, kada odnošaj sve prijateljskiji postane usljed predmnieve, da će oboje postati bračni par, koja se predmnieva kasnije pretvori u izvjestno očekivanje usljed zadate rieči mladoženjine, i kada mladoženja zlo upotriebi iskrenu ljubav, mladost i neizkustvo djevojke i povjerenje njezinih roditelja, pa svoju nevjestu konačno iznevjeri, ne s bog kakove krivice djevojčine, niti sbog spoljašnje zaprieke, nego iz sebičnosti i lahkoumnosti — onda je ta djevojka i njezina rodbina u tolikoj mjeri uvriedjena, da se jedva dade zamisliti zadovoljština, koja bi mogla biti melem pretrpljenoj duševnoj boli. Kazneni zakon neproglašuje taj ćin nevjernika ni zločinom, a u očima uvriedjenih to je najstrašniji zločin, koji se zamisliti može; ako stvar bude iznešena pred kazneni sud, pak se čin dokaže, izreći će sud veoma blagu kazan; ako se pak čin pored poricanja u punoj formi nedokaže, može onaj i bez kazni ostati. U takovoj prilici, makar kako strogo zakon zabranjevao krvnu osvetu i dvoboj, sama priroda nadvlada sve zaprieke i zaslieplјeni afekt izdire na površinu.

Taj prociep dolazi odtuda, što država za sebe izključivo zadržava pravo kaznenog sudstva, a s druge strane pri ubroju krivnje postupa objetkivno, hladnokrvno, a ne sa gledišta uvriedjenoga. No ne stoji mnenje, kao da bi taj prociep postojao, i izgredi njim pričinjeni u vidu dvoboja i samoosvete opravdani bili, bar sa moralnog gledišta, kroz sve grane kaznenog prava; osim čisto porodičnog života jedva se i zamisliti daje polje, na kojem kazneni zakon nebi mogao uvriedjenom pribaviti podpunu zadovoljštinu; osim sablazni u porodičkom životu možemo otvoreno tvrditi, da kod uvriede časti zakon pruža podpunu garanciju zadovoljštine; pa kada baš na tom polju svaki čas doživimo izgrede u vidu dvoboja, onda nije zakon kriv, nego krivo shvaćena čast, a tom krivom shvaćanju uzrok je s jedne strane pogriešni uzgoj mladeži, a s druge strane faktično postojeća nejednakost stališa usred proklamirane jednakosti pred zakonom.

Pisac sam potvrdjuje ovo naše mnenje, kada stališu vojničkih častnika propisuje silnije častoljublje nego drugim stališem; naravna je posljedica, da je zadovoljština, koju zakon

Digitized by Google

pruža u jednoj mjeri, pri svakoj povriedi časti, za onoga ne dovoljna, koji svoju čast više cieni nego čast drugih ljudi; u takovoj prilici moralo bi se jedno od ovog dvoga učiniti: ili sankcionirati strožiju kazan za uvriedu časti vojničkog častnika ili shodnimi sredstvi častoljublje tog stališa smanjiti i sa ostalim svietom izjednačiti. Ako se nijedno neučini: dvoboj će biti prirodna posljedica, pa makar se kako strogo po kaznenom zakonu zabranjivao. Nejednakost pred zakonom načelno se dopustiti nemože, no kada se dvoboj na vojničkom častniku (po vojničkih zakonih) blaže kazni nego na drugom gradjaninu, to je de facto nejednakost pred zakonom, i ta je nejednakost dobra i pravedna svuda, gdje je častoljublje jednog stališa jače probudjeno nego u drugih; jednakost bi u tom slučaju bila nepravedna i okrutna.

Naše je mnenje, da dvoboj kao takov nije zločin, nego da se iz svih okolnosti čina i osoba tek uviditi može, da li se ima kazniti kao zločin ili kao prekršaj, ili u obće bez kazni ostaviti.

Ihering govoreć o zadovoljštini u gradjanskoj parnici i kod uvriede časti zagovara borbu za pravo do krajnosti i upravo ište novčanu zadovoljštinu bez obzira na povraćenu stvar ili vriednost u parnici, i bez obzira na pretrpljenu kazan kod uvriede poštenja, dakle i onda, kada je naknada podpuna i kazan stroga; on ište zasebnu nagradu povriedjenog čuvstva pravednosti — a to je ona točka, u kojoj se sa piscem nikako složiti nemožemo. Nek nam je slobodno zapitati, u čem se sastoji ta neodužena krivnja, kada krivac nenaknadi što duguje, i kada pretrpi kazan s bog uvriede? Odgovor može po prilici samo ovako glasiti: on je uvriedjenog razsrdio, iz objesti mu je njegovo pravo zakratio, iz objesti mu je na čast napao. Mi na to odgovaramo, da se sama država pobrinuti mora, da objesti krila nenarastu, i ona se je u kaznenom zakonu doista pobrinula; o nuždnih mjerah proti objesti na polju gradjanske pravde poslje ćemo progovoriti. Zadovoljštini pak privatnom gradjaninu za njegovo malouvaženje, uzakonjenoj u privatnom pravu, posve mjesta neima, dočim je kod uvriede časti, već u kazni zadržana. (O privatnoj odšteti mimo

Digitized by Google

kazni kod napadaja na tielo i imetak, ovdje nije rieč). Zadovoljština u privatnom pravu, koja ide dalje od naknade prave štete i izmakle koristi, morala bi imati mjerilo, da bude pravedna.

Reći će tko, da je visina objesti (nepoštenja) i imetak krivca dovoljno mjerilo za pravednu zadovoljštinu; mi velimo da je to veoma subjektivno i slučaju izloženo mjerilo. Zadovoljština bi imala taj smjer, da razdraženu samosvjest, zvala se ona oholost ili častoljublje, umiri, ali se to neda učiniti takovom zadovoljštinom, koja bi prema malom imetku krivca izpala premalena prema previsoko napetom očekivanju uvriedjenoga. Ako podjemo sa gledišta uvriedjenoga, onda zadovoljština nikad nije dosta velika, a krivcu, koji nije pokazao veliku objest pa je jošte i siromah, već umjerenom zadovoljštinom nameće se veliki teret. Osim toga bi se takovom pravnom ustanovom medju gradjani pojavila nova strast pohliepe za koristi baš kod onih, koji, pred sudom dokažu, da nisu objestno ni iz koristoljublja tudje pravo okrnjili. A tko će tek da odmjeri pravednu zadovoljštinu uvriedjenom častoljublju! Je li čast svijuh jednaka ili nejednaka? Da li bi se u prvom slučaju imala odmjeriti jednaka zadovoljština za svakog ili prema krivnji i imetku krivca? Kako će se u drugom slučaju zadovoljština ustanoviti? Nemam volje na ta pitanja odgovarati.

No najvažniji razlog proti sličnoj ustanovi jest razpirivanje strasti parničenja; država mora neprestano imati na umu, da samo jedna stranka može podpuno pravo dobiti, i da same stranke moraju štetu u vidu parničnih troškova snositi; što više parnica, više i štete po narodno bogatstvo. Kada bi manje bilo parnica, družtvo bi izdržavalo manje sudaca i odvjetnika, suvišni dio nebi se popunjavao, pa bi ga postepeno nestalo, to izlišno osoblje stupilo bi u inu granu privriede po družtvo koristniju jer produktivniju. Mi priznajemo, da su to puste želje, i da gradjanskog parničenja nemože nestati sa svieta, kao što nemože nestati ni kaznenog sudstva. No i mi ištemo, da nam se prizna, da sistematično množenje parnica nemože dobra donieti družtvu; sistematično se pak množe parnice, kada se pred-

Digitized by Google

pomenuta zadovoljština kao pravna ustanova zavede, jer u toj zadovoljštini leži nagrada u punom smislu za svakoga, koji povoda ima parnicu podići, nagrada baš u tom smjeru, da odvrati parca od miroljublja u trenutku, kada mu se njegovo pravo prizna i povrati.

Ovdje se moramo još jednom sjetiti piščevog primjera o težaku, kod kojeg je po njegovu mnenju čuvstvo vlastničtva silno sraslo sa njegovim karakterom, ter se on riedko sa protivnikom nagodi. Mi naprotiv tvrdo držimo baš na temelju prakse, da taj stališ od druge bolesti pati: nizko koristoljublje i čudnovati nazori o pravu, oboje u svezi sa jakim tvrdoglavstvom i jogunstvom, pomješanim sa priličnom porcijom lukavstva ili (mjesto ovog) neznanja — to je prava slika parbećeg se težaka. Dodajmo jošte po piscu preporučenu zadovoljštinu pored naknade, onda baš kod tog mnogobrojnog stališa, koji pored trgovačkog najviše posla ima kod gradjanskog suda, jedva ikad može izpasti nagoda za rukom.

Dosadašnjim trudismo se dokazati, da borba za pravo bez oproštenja vodi k šteti i postepeno k propasti pojedinca, a posredno i družtva; priznali smo, da i protivni extrem: napuštanje prava bez razloga takodjer vodi k istoj meti; rekosmo, da se odluka za borbu ili mir mora prepustiti jedino ovlaštenom, koji ima to pitanje samo sa gledišta osobne koristi riešiti, i da država mora shodnimi sredstvi doznavati, tko zlorabi svoje pravo u jednom ili drugom pravcu na vlastitu štetu, a tim posredno i na štetu družtva, te zakonitim putem nedostojnoga lišiti samovlasti; napokon pokazasmo, da je svaki uvriedjeni dovoljnu zadovoljštinu dobio, ako je svojo pravo primio i ako je napadač čašti po zakonu kaznjen, te da bi zadovoljština iznad toga ustanovljena imala za posljedicu parničenje bez kraja i konca, a tim bezkoristno razsipanje narodnog imetka. Jedno smo ostali dužni I-u; priznali smo gore, da je ciela istina, što on tvrdi, da se svakim napuštanjem prava, svakom nagodom podstiče objestni parac, da svoj napadaj prvom prilikom ponovi; I. tu misao značajno izražuje ovimi riečmi: „jedan u najboljem slučaju parnicom može dobiti ono, što je njegovo i bilo, a drugi u naj-

Digitized by Google

gorem slučaju izgubiti može ono, što nije njegovo bilo"; kada mi ovdje pobijamo posebnu zadovoljštinu, koju bi objestni parac dati imao i koja bi ga kadra bila odvratiti od ponavljanja napadaja, neleži li baš u tom podsticanje k parnicam bez kraja i konca dakako protivnim pravcem? Pisac napadajuć na današnje pravo u Njemačkoj (i u zemljah koje imaju rimsko pravo za temelj) dokazuje, da je dobro uzakonjena zadovoljština (kao u Francezkoj) baš dobar liek proti objestnom parničenju. Pisac nam dakle može s punim pravom predbaciti, da smo mi i zagovarajuć nagodu, (u koliko nije ova na štetu stranke) i zabacujuć zadovoljštinu, da bi se izbjeglo množenje parnica, umakli Scylli i dopali Karybdi. Na taj prigovor imamo sliedeće odgovoriti:

Kada Ihering naglašuje suvislost objektivne strane prava sa subjektivnom, kada prstom pokazuje, kako pri svakom napadaju na pravo pojedinog pati ujedno i pravni red, i da se obranom vlastitog prava ujedno štiti i pravni red — onda naš pisac ima puno pravo. Samo se u jednom vara; on svuda identificira borbu sa pobjedom, a neuvidja, da pobjeda neodvisi od borbe, koliko od čisto spoljašnjih okolnosti; kod načelnih parnica (gdje objestni napadaj i nepredleži) zavisi uspjeh od pukog slučaja, a kod kazuističkih od unapried pripravljenih dokazala. Jesu li dokazala tu, ili predleži li slučaj prividne načelne parnice (kad protivnik objestno pod izlikom pravne bludnje drugačije tumači pravnu ustanovu), neće ni do pitanja doći, da li će se uvriedjeni boriti ili nagadjati. Mi možemo piscu priznati, da pravo ima i svoju idealnu stranu, no kada bismo išli sa piscem još dalje, te tvrdili, da je pravo skroz idealne naravi, dakle i ciel pravne borbe, da neima sveze sa materijalnom koristi borca — tim se ipak stanje stvari nemienja: jer uspjeh i pobjeda u borbi i onda zavisi od slučaja i spoljašnih okolnosti, ako je ciel borbe idealna, isto tako, kao kada je materialna. Uvjek uvriedjeni ostaje nemoćan, kada je dužan čin dokazati, a dokaza neima; može pasti žrtvom svojeg plemenitog osjećanja, ali tim nimalo neće odvratiti objestnog napadača, da svoj napadaj ponovi. Iz tog pak slieduje, da se borbom do krajnosti tje-

Digitized by Google

ranom postići može i protivno od onog što je namjeravano: mjesto suzbijanja objesti podstrekavanje njezino, a suviše preostaje za borca materijalna šteta i duševni bol nevino stradajućeg. Ciela predpostavka, da objestni napadač može moralno prisiliti uvriedjenog na sklapanje nagode, svodi se na one slučajeve, kada uvriedjenom s bog dugog trajanja parnice, te sbog duševnog nemira, skopčanog sa pravnom borbom dosadi istu dalje tjerati, te se skloni na nagodu, i tim dakako prizna objestnom napadaču neke pogodnosti, koje ga na dalje napadaje hrabre. Tu I. ima pravo, zato smo dužni naše mišljenje u tom obziru očitovati.

Ihering nalazi najbolji liek u takovoj prilici, da uvriedjeni tjera borbu sve dotle, dokle napadač ne samo podpunu naknadu neda, nego dok mu ne pruži i podpunu zadovoljštinu za povriedjeno „pravo po sebi.“ Mi smo u tečaju ove razprave opetovano naglasili, da ono idealno dobro, što preostaje preko materijalne koristi, u privatnom pravu nezaslužuje imena prava, dakle ni zadovoljština uvriedjenoj osobi nije ničim opravdana, već s bog toga ne, što ona, takozvano „pravo po sebi“, kao idealno dobro nemože biti commensurabel sa zadovoljštinom u vidu novčane svote dosudjenom. Pa ipak ima u misli Iheringovoj o idealnoj strani prava i o zadovoljštini jezgra, koju je on samo propustio valjano razviti; mi ćemo pokušati taj propust donekle naknaditi, da uzmognemo prema njemu biti pravedni, te da posve nezabacimo misli, koju sami odobravamo, i da neprisvojimo sebi prvenstvo izuma misli, koja je već u predležećoj knjizi načelno izrečena.

Ihering uvjeren o tom, da privatno pravo pored materijalne koristi imade i svoju idealnu stranu, ište za uvriedjenog osim naknade one prve jošte i zadovoljštinu za pretrpljenu povriedu idealnog dobra; no idealno dobro s jedne strane neda se sasvim razlučiti od materialnog, s druge strane neda se vezati za osobu uvriedjenog tako, da ostalo družtvo nimalo nije zanj interesirano; materijalna korist kao sadržina privatnog prava samo je sastavni dio privatnog imetka, a ovaj u privatnoj ekonomiji u obzir dolazi ne toliko radi individualnih predmeta, koji

Digitized by Google

imetak sačinjavaju, nego radi svoje novčane vriednosti; novac je obći reprezentant vriednosti i sredstvo izmiene, a tim i vrelo raznovrstnih uživanja ne samo materialnih nego i duševnih. Moje nepokretno dobro nebranim radi ono malo žita, što ga od godišnje žetve sam u hljebu za mojim stolom pojedem, nego što mi u vidu godišnje zakupnine ili od prodatog žita dobivena novca pruža mogućnost, da sve svoje raznovrstne potrebe podmirim; kupim za taj novac ne samo mesa i piva, nego i pouke i svirke, ne samo da vlastitu djecu valjano odgojim, nego ujedno da i zadovoljim svojem humanitarnom i religioznom čuvstvu pružajuć podpore i žrtve onim, koji to potriebuju. Iz toga se ipak vidi, da materijalna korist, o kojoj je rieč u privatnom pravu, nije identična sa materializmom, na koji se I. jada, i da baš novac, taj prototip materializma, u istini sadržaje u sebi istodobno sa materialnim i eminentno idealno dobro. I to je uzrok, zašto rekosmo, da se idealna strana prava neda strogo lučiti od materialne. S druge strane ima u pravu jedan idealni moment, koji se sa materialnom koristi pomiešati nesmije, a to je urodjena čovjeku sloboda razpolaganja sa vlastitim dobrom; možda ima i I. na umu tu slobodu, kada ište posebnu zadovoljštinu za povriedu prava i poslje podpune naknade vriednosti. Mi ćemo dopustiti, da je ta sloboda doista sastavni dio prava, i da se nikako neda pomiešati sa materialnom koristi, no netreba zaboraviti, da sloboda, kao čisto idealno dobro, nemože biti svojina jednog čovjeka, da napadaj na slobodu jednoga čovjeka znači toliko kao napadaj na družtvo; kao što udarac na jednu točku površine vode pritiskom djeluje na svu masu vode, te se to djejstvo opaža u vidu valovitih koturova na daleko i široko; tako napadaj na osobnu slobodu, makar na polju privatnog prava, ima za posljedicu reakciju ciele okoline u vidu straha, da se napadaj učinjeni na jednog državljanina neće obrnuti prvom prilikom na sve ostale redom. U kratko: svakim napadajem na pravo pojedinog očituje se napadaj na pravni red ili što je jedno te isto: napadajem na osobu napada se ujedno na družtvo.

(Dalje sliedi.)

Digitized by Google

U očl reorganizacije.[1]

Nije moja namjera, da priobćim novu osnovu ob organizaciji uprave i sudstva, jer tomu nisam dorasao, niti može po mom mnenju pojedinac sastaviti takovu osnovu tako, da bi u obće svrsi odgovarala; ovakovu moguće je izraditi samo uz pripomoć osoba, koje poznavaju točno sve mjestne okolnosti naše zemlje, osoba teoretično-praktično iskusnih u svih granah pravosudja i uprave, te napokon proučiv dobro ustrojstvo upravnih i sudbenih oblasti u drugih naprednih zemljah, ne pako li na temelju statističkih data naše zemlje, zemljovida i — poduke crpljene iz državno-zakonskoga lista.

Pojedinac nemože biti podjedno izkusan u svih granah pravosudja i uprave, to može biti samo onaj, koj je doista služio u obih granah, a takovih nije mnogo.

S ovih razloga držim, da sam kao li praktični sudbeni činovnik nepozvan a i nedorasao svoje mnenje izraziti o preustrojstvu uprave. Nu i o samoj osnovi o preustrojstvu sudbenih oblasti nije moguće izraziti se bez točnog poznavanja mjestnih okolnosti naše zemlje ili točnih podataka o tom, pa pošto takovih neimam, nemogu ni o tom svoga suda izreći, koliko trebamo sbornih, a koliko inokosnih sudova.

Koja je dakle svrha ovomu članku? Svrha je samo ta, da iztakne neke okolnosti, koje su po mojem mnenju uzrok, da se drži sadašnje ustrojstvo sudova za preskupo i neshodno

Samo ustrojstvo sudova, kako sada od god. 1875 kod nas obstoji, dobro je i odgovara u obće svrsi, pa je i identično s ustrojstvom sudova u Cislajtaniji, koje se gledeć na statističke podatke ob uspjehu sudbenog uredovanja nemože nimalo proglasiti nevaljanim.

Ali dosadanji statistički podatci o radnji sudova u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji neopravdaju nimalo zaključak, da je sporom uredovanju i zavlačenju parnica — što su ponajglavnije tužbe proti sudovom — krivo ustrojstvo sudbeno.

---

[1] Ovaj glas iz sudačkih krugova o namjeravanom preustrojstvu naročito sudstva nesmijemo ušutkati, ma da se sa svakom u njem neslažemo. Bit će ob ovom predmetu još više razgovora. Ured.

Digitized by Google

Ja držim — a uvjeren sam, s menom i većina pravnika sudbene struke — da je sadanje ustrojstvo sudova, gledom na naša novčana sredstva posve dobro, i da ga netreba preustrojiti tim manje, što je svako preustrojstvo sudbeno, preduzeto bez velike potriebe, od štetnih posljedica za stranke, a tim i za vršenje sudstva. Koliko se samo vremena gubi sa predajom spisa od jednog ukinutog suda drugom novo ustrojenom; koliko vremena prestaje gotovo svaka radnja; koliko poslovnih komada zaostaje; koliki se izvjestitelji izgovaraju, da nisu mogli ovu ili onu parnicu riešiti, jer su ju istom prigodom predaje primili; koliko komada navlaš ostaje neriešeno, jer se veli: zašto bi se ja tim mučio, neka se muči drugi; koliko parnica i zamršenijih poslovnih komada, koji su možda jur godine ležali neriešeni u ormarih izvjestitelja ukinutog suda, presele se sada u ormare izvjestitelja novoga suda, da opet tamo koju godinu počivaju, jer tamo dobe nov broj, pa se smatraju za nove poslovne komade; koliko napokon neprilika glede sudbene nadležnosti? itd.

Istina, bilo bi bolje, da imamo više sbornih sudova, a manje inokosnih, ali pošto nemamo zato dovoljnih sredstva, a pošto to nije neobhodno potrebno, nije nimalo racionalno niti sa narodno gospodarskoga gledišta opravdano, u svrhu da briliramo savršenim tobož ustrojstvom sudstva, degradirati sve činovnike na podvornike, t. j. ostaviti im doduše „naslov“ ali podieliti im plaću manju nego što je godišnja zasluga sriednjeg obrtnika, a jednaka onoj podvornika u Cislajtaniji; ali ipak od činovnika zahtjevati, da živi „svom stališu primjereno“, jednom riečju: stvoriti činovnički proletariat.

Opaziti valja, da bi svaka prištednja na činovničkih plaćah bila samo prividna bar prvih 10 godina, jer bi se morale činovnikom, koji su definitivno namješteni, ostaviti njihove plaće, ako bi im po preustrojstvu sudbenom manja pripadala, ad personam. A iza deset godina, ako ne prije, imali bismo sigurno novu organizaciju, ako se bude ovako sa činovnici postupalo; pošto nitko o tom nedvoji, da organizacija sudbena sa činovničkim proletariatom, neima nikakve budućnosti ni obstanka.

Digitized by Google

Pa što bi posljedica bila, te tobožnje prištednje na činov-

ničkih plaćah? Vrlo se bojim, da bi bila ta, da bi narod činovnika dvostruko plaćao, t. j. postignulo bi se upravo protivno od onoga, što se hoće prištediti. Činovnik bo, koj mora stališu svom primjereno živiti, djecu odgojivati itd., bio bi primoran nastojati na sve moguće načine, da si što zasluži, jer bi ga nužda na to tjerala. — Iole verzirani činovnik znao bi si pomoći, a da mu se nebi moglo predbacivati očito protuzakonito postupanje; n. p. odredio bi si komisija, gdje nisu baš potrebne, sudb. očevide, gdje god bi bilo moguće; parnice o posjedu i vlastničtvu pa i druge mogle bi dati povoda, da jednu ili drugu stranku nagovori, da tuži radi smetanja posjeda, da uzmogne na licu mjesta komisionirati. Stranku, koja je nadvladala, mogao bi nagovoriti, da se nezadovolji samo jednostavnom ovršnom molbom za prisilnu prodaju protivničkih stvari, nego će gledati da zatraži zabranu ili sekvestraciju. Na licu mjesta odgodit će uredovanje radi nepogodna vremena, ili jer su se stranke nećedno vladale, ili radi drugih fingiranih razloga, samo da može još jednom na lice mjesta izaći itd. itd.

Tko će pako trošak plaćati? Stranke t. j. narod, onaj isti faktor, koji i porez plaća; u zemalj. budgetu mogao bi se doduše ovako izkazati manji izdatak na sudstvo, ali bi bio veći izdatak u budgetu privatnih gospodara. A kad se stvar ovako ima, onda nije nikakova prištednja u gospodarstvu naroda, jer što će gospodarstvo kraljevine manje, za toliko više trošiti će gospodarstvo pojedinih državljana.

Neću da govorim ovdje o protupravnih načinih, kako bi gdjekoji mogao doći do novca, pa bi disciplinarne iztrage, vizitacije sudova itd. više stajale nego bi iznosile prištednje kod činovničkih plaća.

Što nam dakle treba za dobro sudstvo? Možda nove zakone? Ne, naši sadanji zakoni dosta su dobri, samo ih treba razumieti i točno po duhu njihovom vršiti.

Nije istina, da su zakoni krivi, da se kod nas parnice godine i godine vuku, niti je istina, da su tomu u obće odvjetnici krivi, jer tobože sudac nemože zavlačenju parnica s njihove strane na put stati. Gradjanski parbeni postupnik, ako se točno vrši,

Digitized by Google

nezavlačuje parnica, a isto tako nisu, većom stranom, niti odvjetnici tomu krivi, nego ponajviše sam sudac, koji ima po zakonu dosta sredstva, da svakomu zavlačenju na put stane. Valjani odvjetnici sami nastoje čim prije parnicu dovršiti, a proti onomu odvjetniku, koj parnicu zavlači svom troškovniku za volju, može sudac u ustmenom postupku upotriebiti propis §. 30 gpp., a u pismenom ustanovu §. 95 g. p. p. — Ali nijedan odvjetnik nije kriv, ako uskladjena parnica godinu dana i više kod suda neriešena leži.

Ako se dakle na što tužiti imade, moglo bi se na prevelik broj — sudb. osoblja. Mi imademo previše osoblja sudbenoga, (Zar i kod kot. sudova? Ured.) trebamo ga za sada doduše, ali trebamo ga samo zato, jer mora količina nadomjestiti kakvoću.

U čem ima dakle promjena kod sudova sastojati? U tom, da se umanji broj sudbenog osoblja, pa da se namjeste skroz izkusni sudci, ali ovi da se dobro plaćaju.

Prigovorit će se tomu: 1. da posao kod sudova svake godine raste, da se svaki dan čuju tužbe iz sredine sudbenog osoblja, da nemogu posla svladati;

2. da nemamo toliko izkusnih sudaca, da bi se svako sudačko mjesto moglo popuniti sa tako kvalificiranim sudcem.

Na prvi prigovor moram odgovoriti, da posao kod sudova doduše raste, ali raste zato, jer se riešenje zavlačuje tim, što se poslovni komadi stvaraju kojekakvimi medjutomnimi riešitbami, ili tako zvanimi „šleiferi“, samo da se izbjegne meritorno riešenje, ili da se može koncem godine izkazati veći broj poslovnih komada. U ostalom tužbe o preobterećenju s poslom čuju se većom stranom samo od činovnika, koji malo ili ništa nerade. Vješt sudac riedko će se tužiti na posao, jer ga umie tako razrediti, da može svladati.

Istina je doduše, da je gdjekoj sudbeni činovnik preobterećen poslom, ali to biva zato, jer njegovi drugovi neodgovaraju svomu zvanju, te je tako predstojnik suda primoran, da posao sasvim nezapne, naprtiti sve na onoga, koji zna raditi, pa tako se dogadja, da od 4 osobe jedna za tri ostale radi; pa bi stoga

Digitized by Google

posao brže išao, da se mjesto one trojice, koji neće ili nemogu raditi, imenuje jedan.

Na drugi prigovor moram opaziti, da imamo dosta vještih, praktičnih sudaca mladjih, ali se nepostavljaju na mjesta, kamo spadaju. Jedan bo koj je izkusan u gradjanskoj struci, upotrieblјuje se kod kaznene i obratno; drugi opet, koji bi posve dobro odgovarao kao sudac kod sbornog suda, ali nema dosta okretnosti u obćenju sa strankami, ili samostalnosti da ravna sudom, postavlja se za kotarskoga sudca, dočim opet drugi, koji bi posvema dorasao bio zvanju kotarskoga sudca, mora obavljati službu pomoćnog izvjestitelja kod sbornog suda, itd.

Istina, imade i takovih, koji nisu nigdje na svom mjestu; maknuti se nemogu, pošto su definitivno namješteni; ove bi trebalo, ako se nalaze u godinah, staviti u stanje mira, a gdje se to neda, treba je namjestiti kao pomoćno osoblje pod pažnjom sudbenoga sbora i predsjednika kod kojeg sbornog suda, ali nipošto nevalja je smjestiti kod inokosnog suda, gdje je više manje svaki samostalan.

Da se pako uzmogne svaki postaviti na mjesto, kojemu je dorasao, treba poznati sposobnosti pojedinca. Ove se nemogu uvjek razabrati iz osobnog izkaza ili „sposobnika“ pojedinog činovnika, jer jedva će se naći koj predstojnik suda, koj bi lošu kvalifikaciju izdao, a nečine ovoga, jer neće da dotičnika unesreće, ili jer hoće da se ga — r i e š e. Pače ima slučajeva, da predstojnik svog podčinjenog činovnika, ako moli za kakvo mjesto kod drugog suda, bolje opiše ako manje u službi odgovara, nego ako je dobar, i to samo zato, da se ga rieši; a nemisli na to, da tim oštećuje zemlju i samo sudstvo. Takove predstojnike trebalo bi upravo k a z n i t i.

U tu svrhu je veoma nuždno, da se prije, nego što se organizira na novo sudstvo, preduzme točna vizitacija svih sudova, pa da se dotični vizitator točno osvjedoči p r o č i t a n j e m i z r a d a k a u pismari suda o sposobnostih pojedinca, te da na temelju tako crpljenih podataka „sposobnike“ za svakoga sastavi.[1]

[1] Ovim načinom nebi se mogla postići svrha, za kojom ide gosp. pisac, a neima nikakova jamstva, da nebi taj vizitator isto onako postupao kao i

Digitized by Google

Ako bi vizitacija takova pokazala, da ih ima više zrelih za mirovinu, nebi se smielo ni časak oklievati, nego je umiroviti; štednja nebi ovdje opet umjestna bila, jer takovi činovnici, ako ostanu aktivni, biti će na broju, ali bi se njim u pomoć morali drugi pridieliti, neglededć na to, da je radnja takovih činovnika na uštrb pravosudja.

Ako bi se razsudjivanje sposobnosti sudbenih činovnika povjerilo posebnom povjerenstvu, bilo bi posve umjestno, da se u isto pozove više odvjetnika, koji imadu razgranjenu praksu, jer ti najbolje poznaju radnje sudbenih činovnika.

U očigled svega prenavedenoga držim, da bi se promjena u sudstvu usljed spojenja bivše vojne krajine sa provincialom samo na to ograničiti imala, da se sudovi na novo arondiraju, da se ustanovi po potriebi broj sbornih i kotarskih sudova, ali da se u samo ustrojstvo sudova nedira; nasuprot pako da se broj činovnika s vremenom umanji, ali sistemiziranim da se plaće neokrnjuju, već da im se po mogućnosti povećaju, ali da se namještaju samo izkusni i vješti sudci.[1]

Samo onda, ako budemo imali sudaca, od kojih bude svaki na svom mjestu, te ako budu plaćeni tako, da mogu svom stališu primjereno živiti, imati ćemo dobro sudstvo.

Svaka organizacija, koja si postavlja za pravilo: umanjiti beriva činovnička samo zato, da se prištedi štogod — osobito ako se umanjuju beriva nižih, a viših činovnika ostaju netaknuta — neima životne snage te će morat naskoro drugoj mjesto ustupiti; ali ostat će joj uspomena još na dugo vremena, najme: demoralizacija činovničtva. V.

---

predstojnik suda, k tomu bi takove vizitacije stajale mnogo truda i novca — bez nade u povoljan uspjeh. Ured.

[1] Izkusne i vješte sudce treba odgojiti; ali po našem mnenju neodgajaju se tako, da se mladu čovjeku, koji je danas stupio u praksu, baci na stol ogroman akt neka na njem radi, a nitko se nebrine kako i što radi; nego se samo psuje, da mladež ništa nezna i da ništa neuči. Tako se nigdje nebi smielo radi,

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Prinos k §. 1480 gradj. zak.

Gerichtszeitung br. 56 god. 1882 priobćuje sliedeći judikat br. 111 vrhovnog sudišta u Beču dto. 27. lipnja 1882 br. 137 pr.:

Trogodišnja zastara §. 1480 gradj. zakona nevaži ni za zaostalu plaću služinčadi, ni u obće zatražbine iz pogodaba ob uslugi za plaću.

Pražki odvjetnik dr. I. Vašaty prijavio je podneskom de praes 1. ožujka 1882 br. 3389 c. k. ministarstvu pravosudja u Beču, da se neslažu posvema rješitbe vrhovnoga sudišta glede kraćeg roka zastare §. 1480 gradj. zak. te predlaže, da vrhovno sudište stvori plenarnu rješitbu.

Ministarstvo pravosudja odpravi podnesak predsjedničtvu c. k. najvišeg sudišta na shodnu odredbu, zamoliv da mu priobći svoje riešenje.

Predsjedničtvo vrhovnog suda odredi u smislu naputka od 7. kolovoza 1872, da se predmet razpravi u pojačanom senatu, koj je saslušav obsežni referat izvjestitelja i razpraviv potanko stvar, zaključio, da se gornji zaključak uvrsti med judikate — a razlozi su sliedeći:

Pregledav točno sve spise, nalazeće se u pismari vrhovnog sudišta i odnoseće se na isti predmet, pokazalo se je, da je vrhovni sud samo u jednom slučaju[1] usljed vanrednog previda uporavio §. 1480 gradj. zak. na plaću za uslugu, ali da je i u tom jedinom slučaju zabacio vanredni previd poglavito s toga, što je tužitelj trebao prije svega položiti račun ob upravi s imanjem, uračunav i svoju zaslugu, a tek nakon riešenja računarske parnice, da bi mogao tražiti eventualni višak u ime zasluge.

U svih drugih slučajevih sudilo je vrhovno sudište tečajem skoro 30 god., da se §. 1480 gradj. zak. neima uporaviti ni na plaću služinčadi, — ni na tražbine, izviruće iz pogodbe na uslugu za plaću u obće — a tog mnenja valja se i nadalje držati, jer već iz texta §. 1480 gradj. zak.: „Forderungen von rückständigen jährlichen Abgaben, Zinsen, Renten oder Dienstleistungen erlöschen in drei Jahren; das Recht selbst wird durch einen Nichtgebrauch von dreissig Jahren verjährt,“[2]

[1] Taj slučaj priobćujemo niže u ovom razdjelu Mjesečnika.

[2] Text istog §. po hrvatskom službenom izdanju glasi:

„Iskanja glede zaostavših godišnjih danaka, daća, prihoda ili posluga prestaju u tri godine, a pravo dotično zastaruje, ako se neizvršava kroz trideset godina.

Digitized by Google

sliedi, da taj §. govori samo o godišnjih dužnih radnjah (djelih usluga), ne pako o zaslugi (plaći) za izvršene godišnje radnje.

Plaću (tražbine, zasluge) za kakovu godišnju izvršivanu radnju nije smjeti mješati sa obvezom, da moramo godimice nešto činiti, — na što smo ma s kakovog pravnog naslova obvezani — kao što je n. pr. pridržaj (Ausgedinge); jer se plaća (zasluga) razlikuje od radnje same (usluge) i u predmetu i u osobi.

Kad imamo tražiti kakov rad (djelo, uslugu), predmetom je naše tražbine sama usluga, — traži li se pako naplata za godišnji rad, tad je rad samo pravnim naslovom tražbine (t. j. plaće), a zasluga (plaća) je predmetom tražbine.

Takova je razlika i u ovlaštenoj osobi. Tražiti kakovu radnju ovlašten je onaj, komu treba nešto učiniti; nasuprot tražiti plaću za uslugu ovlašten je onaj, koj je nešto učinio.

Nevalja tumačenje zakona, koje napušta sada iztaknutu razliku, te §. 1480 gradj. zak. uporavlja jednako na dužna godišnja djela kao i na plaću za obavljena takova djela, — ili samo jednu dužnost od druge neluči; — te se takovo shvaćanje zakona nemože opravdati, jer je proti duhu i smislu zakona.

Za nazor, da se i zaostala plaća za obavljena djela imade prosudjivati po §. 1480 gradj. zak., navadjaju i sliedeće:

Slučajevi navedeni u §. 1480 gr. zak. nisu navedeni taxativno, već jedino demonstrativno, s toga treba izpitati namisao zakona, a ta je: zakon, hoteći štititi lahkoumne dužnike mora ih štititi i proti tomu, da zaostala zasluga prekomjerno nenaraste, te je stoga opravdano, da se trogodišnji zagodni rok protegne i na periodičnu zaslugu (plaću).

Kažu nadalje, da taj nazor podupire i dvorski dekret od 10. trav-

---

Smisao samog zakona nemože se iz tog prevoda razabrati, dapače upravo hrvatski text nekaže što zakon izraziti hoće; — svakako prevod: „Iskanja glede zaostavših godišnjih danaka“ itd. nije pogodio smisla njemačkog: „Forderungen von rückständigen jährlichen Abgaben“. Po hrvatskom textu moralo bi se uzeti, da naplata godišnjih danaka . . . posluga za tri godine zastari, jer valjda „iskanje glede danaka, posluga“ prije znači iskati, = tražiti plaću, nego sam danak samu poslugu.

Po njem se tekstu pitanje, o kom nazočna riešitba radi, vrlo jednostavno rieśava, jer „Forderung von jährlichen rückständigen Renten . . . Dienstleistungen“ znači: „das Recht die rückständige jährliche Rente, Dienstleistung zu fordern“ — dočim „Forderung aus jährlichen Leistungen“ ili „für jährliche Dienstleistungen“ znači: „das Recht den rückständigen jährlichen Lohn für (aus) geleistete Dienste zu fordern“; prvo t. j. sama pojedina usluga zastari za tri godine — drugo t. j. zasluga (plaća) za pojedinu uslugu zastari za 30 godina. Opazka prevodioca.

Digitized by Google

nja 1839 br. 355 sbirke prav. zakona,[1] koj u prvom odsjeku ustanovljuje, da se trogodišnja zagoda, ustanovljena u §. 1480 o. g. z. neuporavljuje na plaću, koja pripada služinčadi, — jer ako periodično dospjela plaća občenito nezastari za tri godine po §. 1480 gradj. zak. tad je — vele — ustanova rečenog dvorskog dekreta suvišna, jer se sama po sebi razumieva, — a što takova se nemože uztvrditi; — zakon nadalje bio bi pogodniji po one, koji nisu služinčad, kad bi se uzelo, da plaća ovih nezastari za tri godine, jer drugi dio rečenog dekreta postavlja zakonitu predumjevu, da se plaća služinčetu smatra plaćenom, ako od roka, kad je plaća dospjela, tri godine proteku, a vjerovnik (služinče naime), redovito nedokaže, da mu zasluga (plaća) nije plaćena, i jerbo proti osobam, koje nisu sluge, ta predumjeva nevojuje, te bi njim (kao tužiteljem) tuženik (gospodar) morao dokazati, da im je plaću namirio, — premda baš takovo služeće osoblje može usljed višje naobrazbe i boljeg družtvenog položaja svoje pravo laglje čuvati.

Nu §. 1480 gradj. zak. izrično razlikuje zaostala godišnja djela od prava na ista, te ustanovljuje, da pravo samo, — kad se nerabi, zastari za 30 godina. Razlikovati pako pojedine čine (djela) od samog prava moći je samo kod gore pomenutih usluga; — a kod pogodbe na uslugu za plaću ta je razlika nemoguća, jer tko traži zaslugu (plaću) za uslugu mora da je uslugu (djelo) obavio ili obavu bar ponudio; — dosljedno tomu tražiti svoje pravo znači zahtjevati plaću t. j. pravo je identično sa zaslugom, kojoj se zagoda prosudjuje po drugoj stavci §. 1480 gradj. zak.

Usljed tog nekoristi pozivati se na tobožnju ratio legis, — te odpada na tom temelju provedena argumentacija, i jedino treba još istaknuti. da zakon naročito normira kod dotičnih zakonskih ustanova kraći rok, u kojem pravo na tužbu kod njekih vrsti pogodba utrnjuje u kraćem roku, kao primjerice §§. 933, 936, 967, 982. 1075, 1111, ali takove ustanove neima u 26. poglavju gradj. zak., slovećem o pogodbi na uslugu za plaću.

---

[1] Radi informacije priobćujem taj dekret doslovce.

Nj. c. k. Veličanstva dostojalo je previšnjim kabinetskim pismom od 22. travnja 1839 potvrditi sliedeće ustanove:

Trogodišnja zagoda, ustanovljena u §. 1480 obć. gradj. zak. neuporavljuje se na plaću. koja pripada služinčadi.

Nego, počamši od dana proglašenja ove naredbe, ima valjat zakonita predumjeva, da je rečena plaća namirena, ako je po dospjetnom roku plaće dužne čeljadetu, minuo rok od tri godine dana i ako vjerovnik nije kadar dokazati propisanim putem, da plaća namirena nije. Ovaj propis valja i za plaću prije već dospjelu, ako je poslje proglašenja minuo rok od tri godine dana. (Dvorski dekret od 10. travnja 1839.)

Digitized by Google

Što se pako tiče dvorskog dekreta od 10. travnja 1839 br. 355 sb. pr. zak., to isti u prvom dielu samo razjašujuje ustanovu §. 1480 gradj. zak., te govori o plaći družine sigurno samo s toga, jer je prvi dio u uzkoj svezi sa drugim, u kom se postavlja nova zakonita predumjeva za plaću služinčadi. Baš iz toga, što je zakonodavac §. 1480 gradj. zak. glede plaće služinčadi naročito u navedenom smislu protumačio, mora se dapače zaključiti, da periodično dospievajuće plaće u obće nezagode u tri godine, — a što je zakonita predumjeva izrečena samo za plaće družine, tumači se tim, što se slugam plaća obično mjesečno bez pismene potvrde, — da družina svoju plaću treba redovito za odielo, rublje i ostale male potrebe, — da se dakle zaostatci nemogu lahko nagomilati — dočim je plaća onih, koji nisu sluge, obično veća, koja se uz potvrdu izplaćuje, — tako da je lahko dokazati (gospodaru), da je izplaćena zasluga, te da s toga netreba tek zakonite predumjeve glede namirene zasluge.

Uvaživ sve te okolnosti, neima razloga protegnuti zastaru od tri godine §. 1480 gradj. zak., koja je i onako samo iznimkom redovite zagode §. 1478 gradj. zak., na zaostalu plaću za učinjene usluge.

Slučaj, koji spominje riešitba vrhovnog sudišta u Beču dto. 27. lipnja 1882 broj 137 predst. broj judikata 111 priobćen je u „Gerichts-Zeitung“ br. 80 god 1879; izdana je ta rješitba dne 19. rujna 1878 pod brojem 4886, a sadržaj je sliedeći:

A. služio je kod M. kao nadstojnik imanja uz godišnju plaću od 400 for. — Tužbom od 21. rujna 1871 traži A. od B-a, baštinika M-a naplatu od 666 for. 66 novč., jer da mu M. nije izplatio plaće od 4. siečnja 1860 do jeseni 1861., naime za 1 godinu i 8 mjeseci.

Zemaljski sud u Gradcu odbio je tužitelja osudom dto 14. rujna 1877 br. 22.444, a razlozi su sliedeći:

Tuženi prigovara, da je tužbovni zahtjev zastario po §. 1480 gradj. zak., jer je preteklo više od tri godine, odkad je tražbina na naplatu nastala pa do tužbe. Izpitati je dakle, da li pojedini obroci zasluge (plaće) za mjesečne ili godišnje usluge podpadaju pod sankciju §. 1480 gr. zak., da li naime u stalnih obrocih dospjevajuća plaća u tri godine zastari. Kao nepreporno stoji, da slučajevi u §. 1480 gradj. zak. nisu taksativno izbrojeni. Pitanje je dakle, da li duh zakona podkriepljuje nazor, da se naplata za usluge uvrsti u §. 1480 gradj. zak.? — Na to pitanje treba jestno odgovoriti.

Namisao te zakonske ustanove je, lahkoumne dužnike štititi tim, što im otegoćuje, da puste da se nagomila mjesečna ili godišnja plaća

Digitized by Google

dotle, dok bi ju samo temeljnom glavnicom mogli namiriti. Svi ti razlozi vriede i za zaslugu za učinjene usluge.

Odtud sliedi, da zasluga podpada trogodišnjoj zastari §. 1480 gradj. zak. Taj nazor podupire i dvorski dekret od 10. travnja 1839 br. 355 sb. prav. zak.

Taj dvorski dekret stvorio je u korist služinčadi iznimku od §. 1480 gr. zak. izuzev njihovu plaću od trogodišnje zastare. Ta ustanova u toliko je u korist služinčadi, što služinčad, obično manje naobražena, jedva se toliko za svoju probit brine, da pravodobno svoju tražbinu utuži i tim štetu od sebe odvrne. Te ustanove nebi trebalo, da zasluga (za uslugu) u obće za tri godine nezastari, ta je dakle zakonska ustanova iznimkom od pravila, te se odnosi samo na plaću služinčadi. Da više put spominjani dvorski dekret ustanovljuje iznimku od §. 1480 gr. zak. dokazuje i ta okolnost, što isti dekret postavlja zakonitu predumjevu, da je plaća namirena, ako je iza dospjelog obroka minulo tri godine, a vjerovnik (služinče) protivno nedokaže.

Kad dakle zasluga radnika, koji nisu sluge, nebi zastarila po §. 1480 gradj. zak. u tri godine, — pogodovao bi im zakon više no služinčadi; jer za nje (t. j. ine radnike izim služinčadi) ista zakonita predumjeva nakon tri godine nevriedi; — a tomu se sigurno protivi ciela tendencija rečenog dvorskog dekreta, izdanog da štiti služinčad.

Buduć tužitelj kao upravitelj većeg imanja nije sluga; buduć se stoga rečeni dvorski dekret neproteže nanj, te stoga njegova plaća zastaruje u tri godine; buduć nadalje tužitelj zastare nije zaustavio, nije plaće prije utužio; jer se po njem uztvrdjene vansudbene opomene, buduć zastare neustavljaju, nemogu uvažiti; to se mora obzirom na proteklo vrieme uzeti, da mu je tražbina zastarila.

Istina bog, tužitelj tvrdi, da je zastara prekinuta tim, što mu je toženik priznao tražbinu (§. 1497 gradj. zak.) obećav mu izpitat predloženi račun i izplatiti zaslugu; ali ni ta tvrdnja nemože tužbovni petit uglaviti, jer po tom navodu likvidna je zasluga istom kad bude izpitan računu, zavisi dakle od suspensivnog uvjeta, koji nije nastupio. Tužitelj imao bi najprije zatražiti, da mu se račun bud odobri bud maniše, i tek prema posljedku likvidacije mogao bi tražiti izplatu zasluge.

Prizivno sudište u Gradcu odbilo je riešitbom dto. 28. prosinca 1877 broj 11.806 priziv tuženika.

Razlozi: Tužitelj službovao je kao upravitelj na imanju tuženikova otca. Ako tužitelj kao upravitelj i n je bio neograničeni gospodar, već imao raditi po uputi gospodara, ipak je naravno, da tužitelj imade o svom poslovanju položiti račun (§§. 1159, 1012 gradj. zak.); jer neima dvojbe, da pri upravi imanja imade i prihoda i razhoda, da se u razhod računa i plaća upravitelja kao i ostale družine, i da se ta plaća

Digitized by Google

ima namiriti iz prihoda imanja. Tužitelj i to priznaje, da je vodio račun i položio ga gospodaru, navodi, da mu pripada uključivo plaće 1589 for., pa da je ostaviv službu, na račun te tražbine i primio 300 for.

Buduć je tužitelj dužan račun položiti, može po §. 100 sudb. reda od svog gospodara zahtjevati, da račun odobri ili maniše, pa mu pristoji tražiti eventualni višak; nu nije vlastan, nečekajuć riešenje računa, pojedine stavke razhoda izlučiti, kao što je tužitelj pokušao svoju zaslugu t. j. jednu stavku razhoda napose utužiti, jer pravo tužitelja na plaću kao i obveza račun položiti, temelji se na jednoj te istoj pogodbi.

Buduć dakle tužitelj nije bio vlastan svoje zasluge napose utužiti, nije nužde izpitivati, da li mu je zasluga zastarila.

Vanredni previd odbilo je vrhovno sudište, jer je već prvi sud temeljito i zakonito obrazložio, da je tražbina tužitelja zastarila, u koliko ju je i mogao samostalno utužiti.

Povrh toga dužan je tužitelj račun položiti, a prije riešenja računa nije vlastan pojedine stavke utužiti.“

Netreba ni spominjat, da je jedino riešitba dto. 27. lipnja 1882 broj 137 pr., u koliko se bavi zastarom, u zakonu osnovana.

Priobćio **A. Šek.**

II. Kazneno-pravni.

Prinos k nauci o §§. 2—g i 134 i 135—4 k. z.

(Nastavak.)

Proti ovoj osudi prizvalo je kr. državno odvjetničtvo, te je usljed toga kr. banski stol promienio ovu prvu osudu svojom rješitbom od 26. siečnja 1882 br. 716 proglasiv opet krivim I. A-a. ovog zločina prostog umorstva, te osudio ga opet po §. 136 k. z. na kazan smrti vješali, dočim ju je glede V. T. potvrdio.

U razlozih ove osude navadja se:

„Sud prve molbe nastoji u svojih rješitbenih razlozih zastupati nazor, da se je I. A., kad se je I. K. od svoje kuće oboružan puškom dvocjevkom vratio, da goveda na pašu tjera, nalazio prema I. K-u u stanju pravedne obrane, te da je tu obranu samo prekoračio.

Taj se nazor opravdava navodi, koji u spisih dielom nisu utemeljeni, dielom pako veoma ublaženi.

Prije svega treba izpraviti navod suda I. molbe u rješitbenih razlozih sadržan, da se I. A. izpričava nuždnom obranom. Taj navod nestoji. I. A. nije se niti tečajem kaznene iztrage, niti pred priekim sudom, niti prigodom konačne razprave izpričavao nuždnom obranom, već se je branio izprva podpunim pijanstvom, poslje je pako osobito kod

Digitized by Google

razprave pred priekim sudom indirektno priznao, da on nije bi napadnut od I. K., već da je sam na K-a napadao, jer njegove rieči: „da bi bio možda kući išao, da nije K. pušku imao“, i „da bi se bio kući vratio, da je znao, da će tako biti. ali da mu nije dao vrag mira“, napokon njegovo priznanje „da kad je K. došao puškom, da je i on pograbio pušku i pred K. izašao i na njega pucao“ — nemogu se nikako tumačiti tako, da je on timi riečmi i tim priznanjem htjeo navesti, da se je u stanju nuždne obrane prama K-u nalazio.

Već obzirom na to povedanje I. A-ovo nemože biti govora o nuždnoj obrani; nuždna ali obrana nedade se niti iz iztražnog materijala, kako isti predleži, ustanoviti; naprotiv je ovaj materijal dokazom, da je A. od početka do svršetka dogodjaja, usljed kojega je žena I. K-a ubijena, napadačem bio na K-a, te da se je ovaj samo u svoju obranu te da može svojoj dužnosti kao občinski pastir zadovoljiti, oboružao.

Iz čitavog iztražnog materijala proizlazi jasno, da je namjera A-ova bila, osvetiti se I. K-u, u pogledu kojega je držao, da mu je krmke ukrao, čemu je dokazom prisegom potvrdjeno kazivanje G. K-a, koji kaže, da se je A. nakon čina očitovao: „da mora I. K-a ubiti, makar se nikada sa robije nevratio.“

Oprovrgavajuć zatim nastojanje prvomolbenih razloga, da su izpovjedi svjedoka G. i N. A. pristrane i sumnjive, te izpravljajuć mnenje istih razloga u pogledu prvog zajedničkog napadaja I. A. i V. T. na I. K., koje da se neumjestno „sprovadjanjem“ nazivlje, dočim se u sa mih rješitbenih razlozih prve molbe izrično konstatuje, da je I. A. sjekirom u ruci „razjaren na I. K-a navalio“, — navadja se dalje u II. molbenih razlozih:

„T v r d n j a u riešitbenih razlozih I. molbe sadržana, da se polazak K-ov od kuće, gdje se je puškom duplonkom oružao, mora smatrati napadajem na A., n i j e o s n o v a n a na posliedku iztragom ustanovljenih činjenica.

Ustanovljeno je, da se je A., kad je I. K-a do njegove kuće dovijao, vratio do plota svoje kuće, te da je pred kućom ostao, nepustiv sjekire iz ruke. Kad je pako A. od kuće polazećeg te puškom oboružanog K a opazio, prisloni on svoju sjekiru na plot, te zatraži od stojećeg u svom dvorištu V. T-a pušku, koju je po svom priznanju njekoliko dana prije sa šiljastom vojničkom kugljom nabio, te podje — prekoračiv jedan jarak — K-u u susret podignuv svoju pušku na nišan; — a K. vidiv se u pogibelji, uzme i svoju pušku na nišan, pa u jedan mah izbace obojica svoje puške.

Kako je već spomenuto, nekaže A., da je bio od K. napadnut, pa inak hoće sud I. molbe iz A. napraviti napadnutog te iz K. napadača,

Digitized by Google

— neglededć na to, da baš ničim nije dokazano, da je K. pušku od kuće poneo s namjerom, da s njom I. A-a napadne.

Puška K-ova nije bila oštro nabijena, — barem se ta okolnost nije mogla dokazati; dočim za drugu predpostavu, da nije bila puška oštro nabijena, vojuje sijaset razloga; — a tečaj čina pokazuje, da je K. pušku u jedinoj po njemu navedenoj namjeri poneo, da se od svojih napadača obrani, te tako omogući, da svojoj dužnosti kao občinski govedar zadovolji.

Da je A. bez ikakova izazivanja a još manje napadaja I. K-u u susret išao, dokazuje on sam svojim priznanjem, jer on negovori niti o izazivanju niti o napadaju, pa kaže bez svakog okolišanja, da je, uočiv oružanog K-a, pušku sgrabio, te prama njemu pošao, te da ga je na to vrag zaveo!

Svjedoci pako D. L., I. D., i G. K. potvrdjuju pod prisegom, da je A. na 15 koraka podignutom na nišan puškom I. K-u u susret išao, koji je za svojim blagom vraćajući jednu kravu pošao. — I. A. nije trebao poći na susret oružanom I. K-u; pa ako je predpostavljao, (što pako po A. niti uztvrdjeno nije), da bi mu sad K., kojega je on malo prije do njegove kuće sjekirom u ruci vijao, nješto učiniti mogao, to se je trebao samo on K-u ukloniti, ne pako njemu s puškom u susret ići!

Sud I. molbe je obratnog mnienja, jer misli, da nije smjeo K. pokraj kuće A-ove proći, već da se je imao A u ukloniti, — pa tvrdi, da se je K. u svoju kuću (kamo je odvijan bio) samo zato povratio, da pušku duplonku uzme, te na svoje prijašnje napadače podje!

Tako si sud I. molbe kroji predmnieve, na kojih obranu okrivljenika osniva, te do željene osude dolazi.

Da je to samo predmnieva suda I. molbe, proizlazi iz toga, što se već blago na pašu goneći I. K. nije svojevoljno kući vratio, već je do svoje kuće odvijan bio; pa pošto je dokazano, da je K. samo onim šorom (sokakom) blago tjerati mogao, u kojem se je nalazila kuća V. T-a, te u kojoj je takodjer A. stanovao, te se izpostavlja predpostava suda I. molbe, da se je K. kući vratio samo u tu svrhu, da se oboruža, te da A. napadne, — neosnovanom.

Da je bio A. napadač na K-a, dokazano je i tim, da je A. svoje napadaje i onda nastavio, kad je opazio, da K-a iz puške pogodio nije, jer se je izbaciv pušku latio opet sjekire, i opet je njom proti K-u pošao, što je po svjedocih I. i G. K., D. L. i I. D. podpunoma dokazano.

Sud je I. molbe razdvojio sav čin u dva čina, što nije ničim opravdano bilo, jer je dokazano, da I. A. od svoje namjere, napasti K-a i njemu se osvetiti, odstupio nije, dapače je ustanovljeno, da je na šoru pred vratima čekao, dok opet K. za blagom bude išao.

Digitized by Google

Iz svega proizlazi, da je I. A., da se I. K-u osveti, ovoga ubojitim oružjem napao, jer je A. sjekirom oboružan pred kućom na šoru K-a čekao; a kad ga je puškom oružanog opazio, sjekiru puškom zamjenio; da je on tom sgodom, oružav se puškom, po izkazu zapriseženih svjedoka G. i N. K. svoju usmrtnu nakanu sam izjavio, a da ova i u samom činu leži; da on priznaje, da je K-u u susret išao te na njega pucao; da je on tim hitcem K-u namienjenim promašio njega a pogodio ženu mu N., koja je usljed zadobivene ozliede umrla i bezuvjetno umrieti morala; da je A. odmah zatim, čim je opazio, da je K. promašio, zamjenio praznu pušku sa sjekirom, te s tom sjekirom opet na K. navalio, koji je uzmicati dapače i kundakom braniti se morao; da je A. nakon čina usmrtnu nakanu priznao."

Te pošto se u ovih razlozih II. molbe jošte napominje, da si je A. svjestan bio ovog zločinstva, dočim se sam po ruci izbo, nastojeć lažno navesti, da je i on po K-u ozliedjen, — kvalificira se ovaj čin zločinom običnog umorstva po §. 134 i 135—4 kz., kog se je I. A. krivcem počinio kao neposredni počinitelj, dočim mu je dokaz krivnje doprinešen vlastitim dielomičnim priznanjem te izkazi više zaprisegnutih svjedoka (§. 269 k. p.).

Što se tiče V. T-a, to se uzimlje, da mu se za prvi napadaj nakana nezna (§. 8 i 11 kz.); a za podavanje puške A-u, da mu se neda dokazati, da je on to učinio u nakani i odlukom, da ovaj I. K-a umori (§. 1 i 5 kz.).

Proti ovoj banskostolnoj osudi prizvao je opet osudjenik I. A., te je uslied toga kr. stol sedmorice svojom riešitbom od 7. lipnja 1882 br. 1048 proglasio I. A. sasvim nekrivim zločina prostog umorstva u §. 134 i 135—4 kz. i prestupka suprot sigurnosti života u §. 335 kz. označenog i to sa sliedećih razloga:

„Mnienje prvoga suda, da se čin, započet dne 16. svibnja 1881 u K. svadjom ter svršen smrću N. K. u dva samostalna čina razdieliti imade, počiva na temeljitom shvaćanju stanja stvari; jer po posliedku glavne razprave osniva se svaki od ovih čina na drugoj nakani, ter po tome nemože biti govora o jedinstvenoj oba čina prodirućoj namjeri.

(Konac sliedi.)

Digitized by Google

Sravnivajuća ocjena razpravnog štadija u privr. gradj. parb. postupniku od 16. rujna 1852.

(Nastavak.)

Sličan sa postupkom francezkim je gradj. postupak talijanski (Codice di procedura civile u krieposti od 1, siečnja 1866); on se dieli u postupak formalni (redoviti) i sumarni. Prvi se rabi pravilno pred molbenimi stolovi, trgovačkimi sudovi i pred prizivnim sudištem, potonji pred mirovnim sudcem (conciliatore) i pred pretori (inokosni sudci), a kadšto, najme u slučajevih zakonom ustanovljenih, i kod sudbenih stolova te trgovačkih sudova i prizivnog sudišta.

U redovitom postupku počimlje parnica pozivom, koji se izvansudbeno po osobi posebno zato namještenoj (usciere, ravan francezkom huissier) podpiše i dostavi tuženomu. Poziv taj sadržaje oznaku stranaka, kratku naznaku parb. predmeta, zahtjev tužitelja, oznaku oblasti sudbene, prebivališta stranaka i naznaku roka, u kojem tuženi mora doći pred sud. Način i pobliže ustanove o dostavi vrlo su brižno u zakonu normirane. Prije izminuća pozivnog roka mora zastupnik tužitelja u pisarni suda položiti punomoć u izvoru ili u prepisu, naznačiti prebivalište stranke, u koliko je to izpušteno u pozivnici, te predložiti izvorne izprave; a zastupnik (procuratore) tuženog mora položiti punomoć, naznačiti prebivalište svoje stranke i doglasiti svoje ovlaštenje (costituzione) na zastupanje zastupniku tužitelja. Parnični spisi se izvansudbeno medju strankami izmjenjuju. Zastupnik tuženoga dužan je priobćiti zastupniku tužitelja svoj odgovor na tužbu za 15 dana po izminuću pozivnog roka. Tužitelj u roku od 15 dana iza dostave odgovora može dostaviti svoj protuodgovor, a isto tako tuženi za 15 dana iza dostave protuodgovora svoju drugotnicu (contra replica) itd. Ako se parnični spis temelji na

Digitized by Google

izpravah, treba te izprave u sudbenoj pisarni u izvoru položiti, ubavjestiv o tom protustranku, ter se po pisarni saobćuje protivnoj stranci.

Kada mine rok za parnične spise, tada stranka, kojoj je do toga stalo, dade prepor ubilježiti u posebni zato popis, postojeći kod suda (ruolo di spedicione), i o tom se mora protustranka ubaviestiti.

Stranka, kojoj je taj upis parnice priobćen, može dostaviti drugoj stranci još jedan parnični spis u zapornom roku od 15 dana; ako se pako takav podnesak nesaobći u redovitom roku, ostaje upis kriepostan.

Stranke moraju zatim u jednom podnesku reasumirati predmet parnice, njihove zaključke (conclusioni), i taj podnesak dostavlja zastupik jedne stranke drugomu u roku od 15 dana, odkad je upis parnice kriepostnim postao. Najdulje za 5 dana iza tog roka imadu zastupnici stranaka parnične spise, u svezku smotane, u pisarni suda predati, a ovi se predavaju za 24 sata predsjedatelju suda, koji odredi, da referat parnice u sudskoj sjednici ili jedan od sudaca ili same stranke preuzmu. Čim to predsjednik odluči, naredjuje se za 8 dana ročište za razpravu, pa se dan toga oglasi u sudnici.

Parnice se prozivlju redom ubilježenim u popisu.

Ako je sudac koji imenovan za izvjestitelja, izvješćuje on o parbi. Ako to pako čine same stranke, najprije zastupnik tužitelja navadja predmet parbe, a zastupnik tuženikov izpravlja ga u tom; zatim čitaju zastupnici stranaka konkluzije, te ističu redom razloge, na kojih se temelje. Stranke mogu se i same zastupati uz zastupnike. Predsjedatelj ravna razpravom, koja je ustmena i javna. Preslušanje svjedoka odredjuje se posebnom rješitbom, u koliko se to ukazuje potrebnim. Svjedoci mogu se preslušati i to u roku od 30 dana po posebnom sudcu zato odaslanom ili na ročištu odredjenom zato po presudnom sudu. Vještaci se najprije zaprisižu po imenovanom posebnom sudbenom izaslaniku, pa onda izrade u roku, u rješitbi stalno opredieljenom, mnienje, koje predadu sudu.

Izprave kao dokazala, kao što je jur gore navedeno, mo-

Digitized by Google

raju se odmah predložiti. Ako koja stranka neudovolji ovim propisom, koji se prije izminuća pozivnog roka zahtjevaju, tad može protustranka, koja tomu udovolji, izhoditi oglušnu osudu proti neposlušnoj stranci. Kao osobitost neku sadržavaju francezki i taljanski postupnik, da u stanovitih slučajevih državna odvjetničtva u ime države kod gradjanskih parba sudjeljuju i svoje posebne konkluzije stavljaju.

Postupak formalni kod trgovačkih sudova sličan je ovomu, samo su rokovi svigdje kraći; stranke moraju da si uzmu prebivalište u občini, u kojoj se nalazi nadležni sud. Stranke mogu se i osobno pozvati k sudu, a mogu uvjek osobno doći, najme i bez zastupnika.

U sumarnom postupku kod sudbenih stolova i prizivnog sudišta neima predhodnog pismenog postupka, nego se parnica odmah upiše po izminuću pozivnog roka u posebni popis, na što sliedi sudska sjednica, u kojoj zastupnici stranaka predadu u pisarni punomoćja, zatim očitovanja o njihovu prebivalištu, pak se u prepisu saobćuju zaključni parnični spisi (comparse conclusionali). Tad se preduzme ustmena razprava i dalje postupa.

Sasma sličan ovomu je sumarni postupak pred trgovačkimi sudovi. Što se tiče postupka pred pretori, tu mora tužitelj prije svega bud ustmeno bud pismeno svoju tužbu i izprave predati sudu na odredjenom za razpravu ročištu i naznačiti svoje prebivalište. Tuženi mora na istom ročištu dati svoj odgovor ustmeno ili pismeno i naznačiti svoje prebivalište, ter ujedno predati izprave, ako kakove kani upotriebiti. U zapisniku mora se sve ovo u kratko ubilježiti. Sudac ima prije svega medju strankami pokušati nagodu. Ako ova nepodje za rukom, odredjuje pretor, da se dalnji navodi stranaka bud ustmeno bud pismeno u opredielienih rokovih predlažu; ovi se rokovi samo jedan put mogu produljiti. Kad se sudac uvjeri, da je parnica dovoljno izcrpljena, izreče osudu.

Postupka pred mirovnimi sudci (conciliatore) neću ovdje razpravljati, jer nespada u okvir ove razprave.

Uzgredni zahtjevi (gl' incidenti) prijavljuju, razpravljaju i

Digitized by Google

rtešavaju se samo pred predsjednikom sudišta, što je vrlo praktično.

Karakteristika englezkoga postupka[1] jest strogi formalizam, kojim su stranke vezane u svojih parničnih spisih i govorih, ter je najsličniji u tom starom rimskom postupku.

Sam se postupak dieli na sumarni i redoviti. Najvažnije novije zakonske ustanove englezkoga postupka sadržane su u „supreme court of Iudicature Acte“ od god. 1873 i 1875.

Sumarni postupak rabi se u svih medjutonjih preporih, odnosećih se na vodjenje parbe pa i u mnogih drugih slučajevih; razlikuje se u tako zvani „motion and rule“ i „summons and order“. Kod „motion and rule“ počima postupak djelovanjem, koje preduzimlje odvjetnik stranke u ime njeno tim, da svoj zahtjev sudu za vrieme zasjedanja istog pismeno prijavi i okolnosti tužbene dokaže u posebnom spisu zvanom affidavit (koji se u ostalom i u postupku redovitom kadšto rabi) t. j. pismeni popis okolnosti, koje je dotičnik (deponent) jur prije na nadležnom mjestu prisegom potvrdio (affidare). Sam zahtjev obrazlaže zatim odvjetnik stranke ustmeno pred sudom, koji ili zahtjev s mjesta odbije ili dade rješitbu zvanu „rule nisi“, kojom pozove protustranku, da u stanovitom odredjenom roku navede razloge, s kojih se nebi imalo zadovoljiti stavljenom zahtjevu. Protustranka, ako se protivi zahtjevu, mora po odvjetniku odgovoriti pismeno, i sada istom drži se pred sudom prava kontradiktorna razprava o prepornom zahtjevu, nakon koje izriče sud konačnu rješitbu. Ako protustranka neodgovori, ima se proti njoj izhoditi osuda iz ogluhe bezuvjetna.

Druga vrst sumarnog postupka jest tako zvani „summons and order“. Tu se na ustmeni zahtjev stranke, da najme sudac učini stanovitu odredbu (order), u prepornom poslu izdaje poziv (summons) protustranci, kojim se ova pozivlje, da navede razloge, zašto se zahtjevana odredba nebi imala izdati. Protustranka mora pravilno već sljedećega dana doći u sobu sudca, gdje se

[1] Sravni Rüttiman: der englische Civilprocess. Leipzig 1881. (Vrlo poučno djelo). Glaser II. strana 363 i sl.; zatim: „Supreme court of Judicature Acte.“ naročito od g. 1873 i 1875.

Digitized by Google

tada obje stranke preslušaju ustmeno i tada prema uspjehu njihova preslušanja dalnje odredbe učine. Ta vrst sumarnog postupka rukovodi se samo po inokosnih sudcih.

U redovitom postupku počimlje tužba pozivnim pismom (writ of sumons), izdanim na prosti zahtjev koje stranke po nadležnom sudu u strogo propisanoj formi, kojim se protustranka pozivlje, da u stanovitom roku (pravilno 8 dana) dodje pred sud i svoj dolazak tamo ubilježiti dade (litis contestatio) kao i očitovanje, da se želi braniti, uz naročitu posijedicu, ako nedodje, da će protivna stranka moći to očitovanje uvrstiti i osudu s ogluhe izhoditi (defauet of appearance). Prijavi li se pako tuženi sudu u propisnom roku, tad je lis contestovana i parba počimlje tim, da si stranke medju sobom izmiene parnične spise (pleadings).

Tu je najprije tužba (declaration), koju mora predati tužitelj za osam dana počam od dana iza dostave poziva i dalnje jedne godine, inače se može izreći odriešenje od tužbe. Tuženi mora na tužbu, kad ju primi, za 4, odnosno 8 dana odgovoriti, u koliko prije toga netraži predbježno popunjenje tužbe, ugled izprava itd. Ako tuženi neodgovori, može se izhoditi proti njemu oglušna osuda (defauet of pleading). Upusti li se pako u razpravu, tad daje pismeni odgovor, koji ili tužbu samo u formalnom i pravnom pogledu pobija (t. z. demurrer), da je najme već sama po sebi nevaljana, ili pako pleadira t. j. navadja posebne okolnosti, koje u samoj tužbi neleže i koje okolnosti sačinjavaju ili dilatorne ili peremtorne prigovore. Kod dilatornih prigovora, n. pr. kod prigovora nenadležnosti, navadjanja razloga ništine itd., strogo je propisan red, kojim se ovi u parbi upotriebiti imaju, ter kasnje poredani prigovor izključuje mogućnost uporabe svih prije njega poredanih prigovora.

Usljed peremtornih prigovora može tuženi ili faktični dio tužbe naprosto niekati, ili samostalne prigovore navesti. Ako tuženi samo nieče tužbovni zahtjev i navod, pozivljuć se glede toga na porotu, to je pismeni dio parbe dovršen, jer se tužitelj još jedino na kratko očitovati imade o stavljenoj ponudi tuže-

Digitized by Google

noga, da se najme parba po poroti rieši. Ako tuženi dade posebni bud dilatorni bud peremtorni odgovor, najme ako navede nove okolnosti u tužbi nesadržane, tad se tužitelj naprama predanom odgovoru nalazi u istom položaju, kao prije tuženi naprama tužbi, najme ili uloži „demurrer“ ili nieče okolnosti odgovora, ili ih priznaje ali navede posebne prigovore (replika). U potonjem slučaju tuženi se opet onako vlada kao i prije kod tužbe, dočim je u ona prva dva slučaja pismeni tečaj parbe dovršen.

Tako je i sa duplikom (rejoinder) itd. Kad se ima dati replika i duplika, nije opredieljen stalni rok; nu tuženi može, ako želi stvar pospješiti, izposlovati zaključak suda, kojim se tužitelj pozivlje da dadne repliku (u roku od 4 dana) uz posljedice neposluha.

Parnični ovi spisi nisu, kao u inih postupnicih, podpuni nacrt faktičnog parbenog gradiva niti sadržaju pravno razjašnenje istog, već su samo skelet tužbe i obrane u strogo tehničnom smislu, te vezani na strogi formalizam.

Kad se parba svrši usljed demurrera, kao i u svih medjutonjih pitanjih, tada sud na temelju ustmene razprave, vodjene po odvjetnicih obiuh stranaka, odmah i osudu izreče. Prije ipak nego do toga dodje, treba da attorney (zastupnik) tužitelja sve parnične spise u jedan svezak unese i dostavi attorney-u tuženoga radi eventualnih izpravaka; zatim stranka, koja je demurrer uložila, dade unesti prepor u poslovni izkaz (register) suda, i tekar sada dolazi u razpravu pred sudom. Je li pako stranka zaniekala koju okolnost u parbi navedenu, usljed česa postade ona prepornom, tad nemože sam sud riešiti prepor, već spada pravilno pred porotu, u koliko stranke sporazumno riešenje tih prepornih okolnosti neprepuste sudcu, odabraniku, ili takodjer redovitom sudu.

Ako se moraju ovakove preporne okolnosti riešavati pred porotom, dužan je attorney tužitelja sazvati po pozvanom na oto sudbenom izvršiocu porotu, nadalje mora tužbu i ostale parnične spise sve u jedan svezak unieti, i to dostaviti zastupniku tuže-

Digitized by Google

noga, pa ako ovaj tomu neprigovori, tada attorney tužitelja prepiše isti svezak na posebnu rollu, napose još ovjerovljenu, što tada sačinjava tako zvani „nisi prius“, zapisnik služeći za podlogu dokaznom postupku pred porotom. Isti zapisnik mora tužitelj svakako prije nego li započme assisa (porotno zasjedanje sastavljeno od suda i 12 porotnika) uručiti odredjenom zato sudbenom činovniku, da se u propisani registar unese, ter i o tom tuženoga pravodobno ubavjestiti. Kad započmu sjednice porotne, moraju i stranke i svjedoci neprekidno prisutni biti, dok se nepozovu.

Kad dotični predmet dodje na red, najprije se izžrieba 12 porotnika strankam poćudnih, koji se tada zaprisegnu.

Stranka, koja mora dokaz izvesti, ima prvu rieč, ona, dotično njezin odvjetnik, navadja sadržaj parničnih spisa, a onda sva dokazala i to sve ujedno. Dokazala se odmah i izpituju napose, pak i svjedoci, koji se preslušaju. Kad je jedna stranka svršila, dolazi red na drugu, koja postupa onako kao i prva. Sudac ima sva medjutonja pitanja, koja nastanu za dokaznog postupka riešiti a nedopustiva dokazala odbiti. Kad se dokazni stadij dovrši, reasumira sudac u prisuću stranaka uspjeh, navadjajuć odlučne okolnosti, ocienjujuć dokazala, i što je glavno, podučavajuć porotu o pravnih ustanova, odnosećih se na odnosni prepor. Porota tada izreče pravilno obćenit pravorek, dade najme pravo tužitelju ili tuženomu i naznači svotu, koja se platiti imade.

Pravorek može se kod nadležnog sudišta napadati, pače može se i ukinuti, ako je pravorekom povriedjeno koje pravno pravilo ili je očito protivno izrečenom dokazu itd., tada predmet dolazi s nova pred porotu. Ako koja stranka nedodje na odredjenu ustmenu razpravu, nastaje posljedica, da može tužitelj, u koliko sud nije odgodio ročišta, tužbovna fakta dokazati, u koliko mu to prinadleži, dočim tužitelj može zahtievati odriešenje od tužbe. Tako izrečena oglušna osuda može se po sudu na zahtjev stavljen u roku 6 dana iza ustmene razprave opet ukinuti.

Postupak postojeći kod inokosnih sudaca (county court)

Digitized by Google

normiran je zakonom 9 i 10 dict. c. 95 od 26. kolovoza 1846, te je naličan mirovnim sudovom; vrlo je zanimiv i praktičan, ali ga neću ovdje razvijati, jer nespada u uvodno stavljenu zadaću. Isti se postupak rabi u prepornih predmetih do 50 funti sterlinga.

(Nastavit će se.)

Borba za pravo.

Kritička analiza Iheringova djelca pod istim naslovom. Piše odvjetnik dr. **Živko Gojković.**

(Nastavak.)

Neposredno napadnuta osoba, kada dobije podpunu naknadu svoje koristi, i kada se neuzme obzir na njezine osobne slabosti, koje ju podržavaju i poslje tog trenutka u ogorčenosti, nije ni više ni manje interesirana glede tog napadaja nego i svaki državljanin. Ni on ni svi ostali nemogu ravnodušni biti, da li će objestni napadač u buduće miran biti ili će napadaj prvom prilikom ponoviti. A izvjestno će napadač svoj napadaj ponoviti, ako se dopusti, da ostane prema napadnutom u onom srećnom položaju, što ga Ihering značajno prikazuje riečmi „da može u borbi samo ono izgubiti, što njegovo nije ni bilo, dočim uvriedjeni borbom samo ono dobiti može, što je njegovo i bilo". Iz svega toga proizlazi, da je ustanova zadovoljštine veoma nuždna, ali ne kao naknada uvriedjenoj osobi, koja ju nikako neide, nego kao sredstvo za sačuvanje pravnog reda od napadaja. Kao što je obrana pravnog reda, pa makar predmet bio privatno pravo (u objektivnom smislu) javne naravi, tako i zadovoljština ima biti institucija javnog prava, ne u tom smislu, kao da se ima svaki napadaj na pravni red policajno i ureda radi iztraživati i globom kazniti, nego u tom smislu, da novčana kazan ima teći u javnu zakladu, kad god dosudjena bude, a dosudjena ima biti svagda radi ureda, kada se pri donašanju osude vidi, da se je jedna stranka objestno u parnicu upustila, ili ju objestno produživala, navadjajuć protiv boljem osvjedočenju lažljive okolnosti.

Digitized by Google

Pisac predstavlja sebi borbu pojedinca za pravo radi svrhe, da natjera objestnog napadača na platež zadovoljštine, i tim ga odvrati od objestnog parbenja. Nu kada se uvaži naš razlog, da je uvriedjeni poslje dobivene naknade oduzete mu koristi u ravnoj mjeri sa cielim družtvom interesiran, da se napadaču za budućnost vežu ruke, i da ustanova osobne zadovoljštine lahko može da izazove koristoljublje uvriedjenih, a tim i parničenje bez kraja i konca — onda će nam svaki dopustiti, da je i shodnije i plemenitije, da država primi na sebe tu borbu, koja prema svem do sada navedenom nije više borba za pravo (u subjektivnom smislu), nego borba za pravdu (u objektivnom smislu), t. j. borba za pravni red, poštenje i kredit u družtvu.

U predpostavci, da se privatno pravo bez materialnog interesa pravne osobe ni zamisliti neda, i da nosilac privatnog prava (ovlaštena osoba) najbolje presuditi može, kada predleži povrieda prava, napokon uvaživ, da se bez povriede materialne koristi neda u obće povrieda privatnog prava ni zamisliti, država može mirnom savjesti prepustiti iniciativu samoj uvriedjenoj osobi, i tek onda, kada ova ustane u obranu svojeg prava, stupajuć pred sud kao tužitelj ili tuženik, ima država kao suinteresirana treća stranka dobro motriti, da li predleži slučaj objestnog napadaja, te u svakom slučaju, gdje nadvladana stranka bude ujedno objestnom pronadjena, ima država obveznim zakonom i osudjenje na globu naložiti; država nesmije s druge strane ići daleko, pa sklapanje nagode strankam oteštavati u onom slučaju, ako postupajući sud iz stanja stvari crpi uvjerenje, da je jedna stranka objestna; mi smo opetovno naglasili, da se država u pravne poslove nesmije mješati, ako se oni jedino tiču stranaka; i to smo iztaknuli, da je u pojedinom slučaju, kada tko zlorabi svoju samovlast lahkoumnim sklapanjem nagode, ili tvrdoglavim parničenjem, jedini liek — kuratela.

Država kao vrhovni borac za pravni red može se zadovoljiti već tom činjenicom, da nad objestnim napadačem visi Damoklesov mač, i ako uvriedjeni sklapa nagodu sa objestnim protivnikom, da će nagoda koliko toliko izpasti povoljnije po njega, jer se nesklapa nagoda samo sa njegove strane pod pritiskom

Digitized by Google

nužde, nego se sklapa i od strane napadača pod moralnom presijom globe ili zadovoljštine, koja ga izvjestno izčekuje, ako se nenagodi, jer tada nestoji piščevo „da može izgubiti samo ono, što njegovo ni bilo nije“.

Kad je svrha zadovoljštine ili globe više javno-pravne nego privatno-pravne naravi, onda valja da ona taj svoj tip nosi na sebi i u samom postupku pri ustanovljenju njezine veličine. Ovdje pokušasmo pokazati, da zadovoljština proti objestnom parcu ima biti preventivna mjera proti budućem ponavljanju napadaja (s kojim se nazorom i I. slaže, dakako s tom razlikom, da on želi zadovoljštinom uvriedjenu osobu idealno odštetiti), ako je tako, onda valja pri odmjerivanju te zadovoljštine postupati po načelih javnog prava, dakle po načelih policajnih i kazneno-pravnih. Veća drzkost u napadaju i priupad zaslužuju strožiji postupak, nego prvi strašljivi pokušaj objestni. No da bi zadovoljština i globa bila u svakom konkretnom slučaju i pravedna i osjetljiva, morala bi se (abstrahirajuć od visine krivnje) odmjeravati svagda prema individualnom imetku ili godišnjem dohodku krivca, a u slučaju podpunog pomanjkanja imetka, imao bi na mjesto novčane kazni stupiti onaj zakoniti surogat, koji je normiran u kaznenom i policajnom zakoniku. Kada I. razlikujuć tri razdobja u rimskom pravu glede zadovoljštine daje prednost srednjoj dobi, gdje je sud strogo razlikovao objest od pravne bludnje, te samo kod prve i to svagda diktirao zadovoljštinu, a kod druge nikada — mi mu moramo dati pravo; jer racionalno postupajuć nemože ni biti drugčije; no tko je naše gornje razlaganje dovoljno uvažio, znati će zašto mi tu ustanovu rimskog prava prihvaćamo samo sa dvostrukom izmienom: prvo da zadovoljština kao globa ima teći u korist humanitarne kakove zaklade, a drugo da se neima u svojoj visini ravnati po veličini prieporne novčane vriednosti, kako to u rimskom pravu normirano bješe, i kako bi i naš pisac želio na novo zavesti, nego po načelih ubrojnosti.

Mi dakle stavljamo suprot piščevoj borbi za pravo borbu države za pravni red i kredit, i baš zato ištemo, da se u tu borbu upusti pojedinac samo onda, kada mu se sa gledišta osobne

Digitized by Google

koristi svidi; uvriedjena osoba samo je stoga pozvana, da prije nego država odluči: da li predleži pravna povrieda ili ne, što je nosilac privatnog prava neposredni čuvar tog prava, pa je kao vojnik na mrtvoj straži pozvan, da iz najbliže blizine ugleda pogibelj i vrhovnom vojskovodji, državnoj oblasti, znak dade; država nesmije uvriedjenog borca pustiti na milost i nemilost objestnog protivnika, jer je prvi s njom solidaran, a drugi i njezin protivnik; nego ona se mora i sama uhvatiti u koštac sa svakim napadačem na pravni red i javni kredit. Da nas nebi čitalac krivo razumio, moramo unapred očitovati, da i sami smatramo nesmislom takov postupak, u kojem bi država zajedno sa uvriedjenom parbenom strankom parnicu započela i vodila, nuždna dokazala nabavljala, i pravne razloge došaptavala — jer prije sudbene osude u obće se nezna, tko je uvriedjen, tko li napadač, a država i njezin organ, sud, moraju po svojem položaju biti neutralni do same osude; mi to sudjelovanje države u borbi za pravni red sebi predstavljamo po prilici ovako:

U fizičnoj borbi države proti spoljašnjem i unutrašnjem neprijatalju radi se u posliednjoj liniji o tom, da se svi državljani zaštite od napadaja; pa ipak nijednoj državi nepada na pamet, da borbu tu tako organizira, da se pri stupanju neprijatelja na zemljište domovine, svaki državljanin ima sam oružati i izoliran postaviti usred svojeg dobra ili pred svoju kuću; nego naprotiv država koncentrira u trenutku opasnosti svu svoju ubojnu snagu, koju je jošte prije organizirala i svom ratnom spremom obskrbila bila. Stara poslovica: Ako hoćeš mira, spremaj rat — važi doslovce i u pravnoj borbi. U pravnoj borbi takodjer nesmije država obranu prava pripustiti svojim državljanom posebice — jer su u obrani prava svi solidarni, kao i u ratnoj obrani; u ratu doduše glavnu ulogu igraju vojnici, a ovi su opet državljani; no velika je ipak razlika, da li državna oblast skrštenih ruku gledi, kako se svaki državljanin očajnički bori za svoje dobro proti navali neprijatelja, koji je i bolje oružan: snagom možda dvostruko jači — ili pak da li ona sve borce sjedini u nerazlučenu ili organično razlučenu cjelinu, pak ih za vremena spremi za uspješnu borbu umno izmišljenim vjež-

Digitized by Google

banjem, dobrim oružanjem i gradjenjem tvrdjava i inih sgrada i sprava, koje su za obranu vojnika i za uspješni napadaj koristne, napokon organiziranjem valjane manipulacije za prevoz ljudskog i stvarnog materiala za slučaj rata.

Danas je svakom jasno, da pobjeda na bojnom polju nije više puki slučaj, niti sreća junačka, nego je to fakt, kojeg predviditi može svaki onaj, koji točno pozna jednu i drugu vojsku. Kao što je Arhimedes rekao, da će zemlju na čekrk podići, ako mu se dade tvrda točka, na koju će nogom stati, tako se o svakoj bitki u ratu može izvjestno predkazati, na kojoj će strani biti pobjeda, samo ako se saznadu oni momenti kakvoće i kolikoće ubojne sile s jedne i s druge strane, koji pobjedu odlučuju, kao što su: broj vojnika, stepen vojničkih krieposti, broj i kakvoća topova i ostalog oružja, zemljište na kojem se jedna i druga vojska nalazi, ženijalnost vojskovodje itd.

Kada sravnimo sve to sa pravnom borbom, možemo se odmah uvjeriti, da je analogija na dlaku dozvoljena.

Prepusti li država privatno pravnu borbu izključivo svakom državljaninu za sebe, onda će se naći napadača, kojim će zanat biti, oružati se svimi sredstvi lukavstva i opačine, te izbrati sebi za napadaj osobu, koja je u svemu tomu slabija od njih; uspjeh će njihov biti izvjestan, pak će izbrati za svoje napadaje sve nove i nove žrtve. Na posljedku će država kao cjelina biti u šteti; s jedne strane pošteni napadnuti državljanin uzdajuć se u svoje „nedvojbeno“ pravo, bori se do krajnosti i troši svoj imetak na borbu, koja je možda unapried izgubljena (n. pr. zajam medju četiri ako, ili ovrha proti dužniku, koji je sebe formalno lukavim načinom lišio svojeg imetka, dočim ga stvarno uživa).

Sad ćemo da razvjetlimo najvažnije pitanje u ovoj razpravi: Šta ima država činiti u privatno-pravnoj borbi za korist poštenog državljanina i na štetu objestnog napadača — a da se neogreši s jedne strane o vrhovno načelo autonomije svakog pojedinca u vršenju i zaštiti svojeg prava, a s druge strane o načelo neutralnosti države u borbi medju dviema strankama. Naš bi pisac morao biti manje znatan pravnik, kada bi sudjelovanje

Digitized by Google

države u privatno pravnoj borbi posve previdio bio; on je to sudjelovanje doista uočio; šteta je samo, što mu je odveć malo pažnje poklonio, bar se to mora izvoditi odtuda, što se je tog predmeta sa 2—3 vrstice dotakao i dalje preko njega prešao. Valjano zakonodavstvo — to su topovi i tvrdjave, koje država unapried spremati ima za borbu proti objestnom napadaču, no valjano zakonodavstvo može se samo ono nazvati, koje svimi dozvoljenimi sredstvi veže ruke objesti, laži i lukavstvu a štiti nevinost i — glupost. U bitki na bojnom polju šuma mnogo pomaže kao taktično sredstvo za zaštitu — no samo onda, ako se neprijatelj nalazi na otvorenom polju; to isto važi o tvrdjavi, opet pod predpostavkom, da neprijatelj neima zaštite: no čim neprijatelj takodjer u šumi nadje zaštitu, čim i neprijatelj sagradi sebi prema tvrdjavi utvrdjen okol, koji u svezi sa uzvišenim položajem dobiva važnost nove tvrdjave — onda ona prva sredstva obrane budu paralizirana, dakle prestaju biti sredstvom, koje daje u borbi nadmoćje; čim zakon pruža istu zaštitu i objestnom napadaču, koju pruža uvriedjenoj osobi, onda on gubi svoju vriednost, on stoji relativno na istoj visini kao pravno stanje bez zakona. No da nas nebi nitko krivo razumio kada neprestano govorimo o objestnom napadaču i uvriedjenoj osobi, a ovamo se u tečaju pravne borbe upravo ni znati ne može, koja je parbena stranka jedno, koja li drugo — moramo se jasnije izraziti. Zakon mora biti štit i bedem za svakog, koji u buduće objestno napadnut bude, a mač i striela za svakog tko u buduće bude kanio objestno na tudja prava napadati. Može tko pomisliti — da je faktično pravno stanje takovo. No nije tako. Dužnost je svakog izobraženog gradjanina a osobito pravnika, iztraživati zakonske ustanove, koje svrsi neodgovaraju, te predloge za njihov izpravak stavljati, ali ista dužnost pada na svakoga, kritički razsvietliti predloge stavljene u svrhu reforme postojećih zakona.

Mi ćemo, da nebi suviše obširni bili, samo u nekoliko glavniš poteza pokazati, da suvremeno zakonodavstvo o postupku u gradjanskoj parnici neodgovara svojoj malo čas označenoj svrsi,

Digitized by Google

no pokazat ćemo ujedno, da se ono drugčije reformirati ima, nego što I. želi.

1. Često spomenuta zadovoljština, ili policajna kazan, onako uredjena, kako gore predložismo, zauzima dakako važno mjesto u parbenom postupniku, te može znatno poslužiti pri iztraživanju istine i suzbijanju laži. No da predjemo preko tog i onako obširno pretresenog predmeta dalje, pa da se vratimo još jednom na postavljeno u ovoj razpravi podjeljenje svih parnica u načelne i kaznističke; rekosmo da kod prvih u obće nepredleži objest, ako je smisao same zakonske ustanove istinski prieporan; no rekosmo ujedno, da imade u pravnom životu dosta slučajeva, da se vodi načelno parnica zbog toga, što je pravno pravilo samo prividno prieporno, jer mu se s jedne strane iz objesti podmeće smisao, kojeg u istinu neima.

2. Tko će da bude dosta pametan, i tko će u zakonu da predupredi objestno tumačenje zakona u pravcu, kakov se iz samog zakona niti neda izvoditi?

Proti nejasnosti zakonskog texta neima absolutnog (podpunog) lieka; zakonodavci su ljudi i kao takovi postojeća u narodu živeća pravna pravila mogu manjkavo shvatiti i slovom izraziti tako, da onaj, kojem služi vrelom slovo, a ne narodno mišlenje i običaji, tumači u prvoj liniji iz smisla, kojeg u zakonu upotriebljene rieči u suvremenom pokolenju najobičnije imaju. Dolazi druga nezgoda; uzmimo, da je slovo posve jasno izrazilo smisao zakona — u tečaju vremena izmieniše jezikoslovno značenje one rieči, koje su prvobitno vjerno izrazile misao zakona; sudac kao tumač zakona sklon je, da zakonskom slovu dade ono značenje, što ga to slovo danas, kada se sudi, ima; samo stručno izobraženi jezikoslovac i pravni historik mogu znati, da zakonsko ono slovo ima u istini drugo staro značenje, nego što ga ima doista to slovo, kako je u narodu danas upotriebljeno. Dolazi treća nezgoda; sama pravna pravila u tečaju vremena mienjaju se u pravnom životu, a zakonodavac, kao čovjek bludnji podvrgnut, neopaža te u životu neprimjetno kao pod zemljom zbivajuće se promjene, dakle ne reformira pisani zakon prateć te promjene korak po korak i stari zakon dopunjujuć i

Digitized by Google

mienjajuć. Takova neprevidna izmjena zakona neda se udjelotvoriti, jer je pravni život organičke naravi, pak ga nitko nemože u njegovom — ako je slobodno reći — fiziologičkom gibanju pratiti, isto tako, kao što nitko nije vidio ni čuo, kako trava raste — ali svaki može suditi, da je trava ovoliko i ovoliko narasla. Pisani zakoni u istinu nikada nisu vjerno ogledalo pravnih pravila, što u narodu živu i u svakdašnjem prometu postaju i nestaju, nego su samo manje ili više približno fixirano pravno stanje onog trenutka, kada je zakon izdan. Pri tumačenju zakona može se veoma lahko dogoditi, da sudac uoči pravnu instituciju, kakova je doista važila pri stvaranju zakona, a čustva neima za srodne posve nove, u slobodnom prometu rodjene, pravne oblike, kojih u pisanom zakonu neima, jer ih pri stvaranju zakona u životu nije bilo; u sličnom položaju sudci se diele pri tumačenju pozitivnog zakona na dvoje: jedni se drže pozitivnog zakona strogo, pa ignoruju nove pravne oblike u zakonu nepredvidjene; drugi sve pripoznaju da su u životu, te nenalazeć im u zakonu mjesta, tumače ovaj slobodnije analogijom, dajuć zakonskoj ustanovi širi smisao, kojim se i novi pravni oblik pokriti može. To su dakle tri vrela načelnoj parnici, gdje je istinski pravno pravilo prieporno: 1) nesretno izabrani izraz zakonske misli; 2) antiquiran zakonski izraz; 3) zaostajanje pisanog zakona iza razvijajućeg se pravnog života. Pravna politika, koja uvidja, da je svaka parnica s ekonomičkog gledišta efektivna šteta naroda, pa kani broj parnica na najmanju mjeru smanjiti — mora ta vrela načelnih parnica uočiti i zlo u samom korenu pobijati. Nemože se iskati, da se zakoni svake godine mienjaju, ali se može svaki zamašniji zakon periodično (po prilici svake tri godine) reviziji podvrći, i tom prilikom putem zakonodavstva u zakonskoj noveli riešiti sva ona načelna pitanja, koja su u predhodivšem periodu pred sud iznešena bila; da nebi državljani ni za kratko vrieme, izmedju jedne i druge zakonodavne revizije, pojedina po najvišem sudištu već riešena pravna pitanja u sumnju dovodili i u neizvjestnosti živili — uuždno bi bilo priznati rješitbi najvišeg sudišta provizorno, do prve zakonodavne revizije, moć zakona, kojeg se su-

Digitized by Google

dovi u buduće držati imaju (dočim bi zakonodavni faktori imali odriešene ruke, da izrečena načela odobre ili promiene); pa bi valjalo te rješitbe u evidenciji držati kao material za buduću zakonsku novelu i ujedno ih okružnicom i službenim listom obznaniti sudovom, odvjetnikom i obćinstvu. Takovim postupkom nebi se doduše posve odklonile načelne parnice, ali bi im se broj smanjio jer bi samo one zakonske ustanove mogle biti osumnjičene, koje jošte nisu prejuducirane; bila bi bar ta svrha postignuta, da se objestnom parcu skine krinka sa obraza u mnogom i mnogom slučaju, naime svagda, kada bi on pred sudom branio pravno mnenje, koje je već riešeno u protivnom pravcu; mora se predpostaviti, da je svaka parbena stranka pravu nevješta, prije no što se upusti u parnicu, po svojem pravozastupniku ili sudcu poučena o pravih, koja su zakonom normirana; kada se dakle jedna stranka pored sve pouke, da je to i to njezino pravno mnienje odnosno tumačenje zakona po najvišem sudištu zabačeno, i da ona parnicu svakako izgubiti mora — ipak upušta u parnicu, onda ta stranka postupa objestno, jer se nesmije izpričati pravnom bludnjom, kao što se to danas svagda čini, kada se zakon raznim načinom tumačiti može; danas riešenje najvišeg sudišta nikoga neveže, a nikomu se i nepriobćuje osim neposredno interesiranih parbenih stranaka. Odtuda ono raznoliko shvaćanje smisla jednog te istog zakona po viših i nižih sudištih, odtud ono demoralizirajuće kolebanje jednog te istog najvišeg sudišta donašanjem o jednom te istom zakonu tumačenje jedan put ovakovo a drugi put posve protivno; odtuda ono estetički ugodno ali ekonomički štetno jurišanje na sudbeno riešenje, po deseti put, na pitanja, koja su davno po najvišem sudištu načelno riešena, ili obratno ono opetovno statuiranje načela po nižem sudcu, koje je po najvišem sudištu davno zabačeno i u protivnom pravcu riešeno.

(Dalje sliedi).

Digitized by Google

Iz domaće prakse.

Ovršna novela. Pridruženje k dražbi, koja se ima držati na molbu ovrhovodje-pridružitelja, nemože se dozvoliti.

Na molbu H. E. B. pti A. K. dozvoljena je odlukom kr. sudbenog stola u Požegi kao realnog suda od 19. ožujka 1881 broj 309 prisilna prodaja nekretnina zemlj. zap. broj 39. 4. i 47. obćine L. i u tu svrhu odredjen drugi dražbeni rok na dan 21. srpnja 1881 u 10 sati prije podne na licu mjesta, i dozvoljeno je istom odlukom I. H. Š. u Zagrebu, da se istoj dražbi pridruži.

Prvi ovrhovodja H. E. K. odustala je molbom od 3. lipnja 1881 broj 689. od ovršne dražbe, usljed čega je kralj. sudbeni stol u Požegi odlukom od 5. lipnja 1881 br. 689 izrekao, da se usljed iste molbe obustavlja dražba odredjena odlukom od 19. ožujka 1881 br. 309 na molbu H. E. B. tim dodatkom, da za sada ostaje u krieposti odluka, kojom je dozvoljeno pridruženje I. H Št. dotično njenom cesionaru dr. T. K., koji je medjutim za sebe kao cesionara izposlovao pridruženje odlukom od 23. travnja 1881 br 520.

Poslje toga zamolio je dr. T. K. radi druge tražbe pridruženje k istoj gore pomenutoj dražbi, i ovo mu je pridruženje dozvoljeno odlukom kr. sudbenog stola u Zagrebu od 15. lipnja 1881 br. 6304, a kr. sudbeni stol u Požegi kao realna vlast proglasio je ovo pridruženje odlukom od 18. lipnja 1881 broj 782. tim dodatkom, da je dražba, odredjena odlukom od 19. ožujka 1881 br. 309 po odustaji H. E. B. za rečenoga dr. T. K. kao cesionara I. H. Št. uzdržana u krieposti odlukom kralj. sudbenog stola u Požegi od 5. lipnja 1881 broj 689.

Nadalje je isti dr. T. K. zamolio radi treće tražbine pridruženje, i ovo mu je odlukom kr. sudbenog stola u Vukovaru od 29. lipnja 1881 br. 1658 dozvoljeno i odlukom kr. sudbenog stola u Požegi kao realnog suda od 7. srpnja 1881 broj 859 na isti način i sa istim dodatkom proglašeno, kao malo prije spomenuto pridruženje.

Digitized by Google

Protiv rečenim odlukam kr. sudb. stola u Zagrebu i Vukovaru, dotično odlukam kr. sudbenog stola kao realnog suda u Požegi uložila je H. E. B. utok s ništovnicom, na koje je kr. banski stol s razloga, (osim onoga što tražbe uknjižene nisu, koji nas razlog ovdje nezanima) što je dražba od 21. srpnja jur odlukom od 5. lipnja 1881 br. 689 obustavljena, usljed česa se pridruženje k istoj dražbi po §. 5 točka 4. i §. 14 ovršne novele nije moglo dozvoliti, — odluke kr. sudbenog stola u Zagrebu i dotično Vukovaru riešenjem od 27. srpnja 1881 br. 9775 dotično od 21. rujna 1881. br. 12213 ukinuti obnašao.

Na previdni utok dr. T. K. protiv pomenutim riešitbam kr. banskog stola obnašao je kr. stol sedmorice riešitbom od 23. ožujka 1882. broj 97 dotično 610 potvrditi riešitbu kr. banskog stola s razloga u istoj navedenih.

Pošto je prvo pridruženje bilo dozvoljeno i proglašeno u lipnju a drugo u srpnju, to povodom ovoga vrhovnoga riešenja nastaje pitanje, koje istina nije od stranaka potaknuto, ali je svakako odlučno pri prosudjivanju valjanosti pridruženja, pitanje najme: dokle se po zakonu može drugi ovrhovodja pridružiti ovršnom postupku prvoga ovrhovodje?

Ovo svakako važno pitanje nije izrikom riešeno u ovršnoj noveli, nego bi se dalo samo izvoditi iz §. 15. iste novele, koji kaže, da sud dozvoljujući pridruženje, imade o tom molitelja, prijašnjega ovrhovoditelja, ovršenika, njegova suvlastnika i hipotekarne vjerovnike ubavjestiti, i da se ima dozvoljeno pridruženje u javnih knjigah zabilježiti i jedan put u službenih novinah oglasiti.

Iz ovoga §a. slieduje, da se pridruženje mora bar toliko vremena prije dražbe zamoliti, da se o njem mogu stranke ubavestiti, i da se isto može za vremena razglasiti. Nu koje je to vreme, to je veoma relativno, naročito obzirom na odstojanje suda od mjesta gdje izlaze službene novine, pa bi s toga razloga i da se izbjegne neizvjestnost, a usljed toga i mogući prepori, dobro bilo, kad bi se to ustanovilo zakonom ili bar naredbom.

Digitized by Google

Ob ovom pitanju nenalazimo riešenja ni u „Tumaču“ dr. Mariana Derenčina ob ovršnom postupku od god. 1877, u kom se u motivih navodi, da zametak uredbi o pridruženju leži u §. 502 gradj. p. p., koji naredjuje, da se u slučaju za drugoga vjerovnika obavljene ovršne procjene, imade docniji ovrhovoditelj i ovršenik saslušati, da li su voljni obavljenu jur procjenu i za sebe priznati valjanom; pak da se dozvola pridruženja može podieliti ne samo jednom vjerovniku nego i njim više. Vidi str. 7. i 110 istoga Tumača; nu do kojeg se vremena može isto pridruženje zamoliti i dozvoliti, o tom nije pisac iztakao svojega mnienja.

Institutu pridruženja nalazimo traga i u osnovi gradjanskog postupnika za zemlje austrijske carevine, koje nepripadaju kruni ugarskoj, izdanoj god. 1867, koja u §. 878 kaže: da su preduzeti ovršni koraci radi utjeranja tražbine ovršnom prodajom nepokretnina, valjani i za drugu docnije dozvoljenu ovrhu radi drugih tražbina istoga ili drugoga vjerovnika, da ovršni sud to imade u docnijoj ovršnoj dozvoli izreći tim dodatkom, da baš i onda, ako bi se ukinula ili obustavila ovrha radi jedne tražbe, ipak se ovrha radi inih tražbina nastaviti hoće; da se ovršna dozvola sa ovim dodatkom imade izrokom proglasiti; nu da se one nedjelje, koja dolazi neposredno pred poslednjim dražbenim rokom, nesmije dozvoliti ovrha sa posljedicami, u ovom §. ustanovljenimi.

U ovoj je daklem osnovi točno precisiran termin, do kojega se najkašnje smije moliti i može dozvoliti pridruženje k ovršnoj dražbi.

Prema tomu bi se mogao odrediti sličan termin i u našoj ovršnoj noveli.

D. Milanković,
kr. sudski većnik.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Tko zastupa plemićku zadrugu pred sudom?

A. S. podneo je pred kr. kot. sudom u V. G. tužbu proti plemićkoj zadrugi J. po imenovat se imajućem skrbniku na čin, tražeć izplatu uknjižene uzajmljene glavnice od 105 for. a vr.

U tužbi razlaže, zašto da se imenuje tuženoj zadrugi skrbnik na čin, ovako:

Da je zadruga J., koja je uknjižena vlastnica inhopeteciranih nepokretnosti, zadruga neplemićka, ona bi spadala pod doseg ustanova zadružnog zakona od 3. ožujka 1874, pa bi tužitelj morao svoju tužbu naperiti proti njoj na ruke njezina kuće gospodara, komu §. 6 cit. zakona daje vlast zastupati zadrugu pred sudom.

Al ona nije zadruga neplemićka, jer ona neposjeduje urbarialnog selišta (§. 1. cit. zakona), već je ona zadruga plemićka, jer posjeduje zemljište naravi plemićke — što dokazuje gruntovni izvadak; na nju se dakle neprotežu ustanove zadružnoga zakona (§. 36. zad. zak.); ona nemože biti tužena na ruke kućegospodara, sve da ga imade, jer ju ovaj nebi bio vlastan zastupati pred sudom, — on bo neima ovlasti, koju §. 6. zad. zak. daje kuće gospodaru neplemićke zadruge.

Proti komu da se dakle podnese tužba?

Expediens jedan bio bi taj, da se tužba upravi proti svim članovom plemićke zadruge; jer, ako se plemićka zadruga sastoji od članova, onda mora skup sviuh članova biti vlastan zastupati zadrugu. Al i taj expediens nebi bio od uspjeha, jer tko da nam kaže sve članove koje plemićke zadruge?!

Prvo najme neima oblasti, koja bi bila autorizirana izdavati o tom valjane svjedočbe, niti može koja oblast u tu svrhu autorizirana biti, kad:

drugo neima zakona, koji bi stricte i točno ustanovljivao, tko da se imade smatrati članom plemićke zadruge.

Prema tomu nije moguće dokazati; da su osobe, proti kojim se upravlja tužba, svi t. j. jedini članovi plemićke zadruge.

Drugi expediens bio bi onaj, da se tužba upravi proti onim, koji se nalaze u faktičnom posjedu onih plemićkih nepokretnosti, što no su upisane na ime zadruge.

Ovom bi se postupku temeljito dalo prigovoriti, da posjed sam po sebi dotičnika nestavlja u pravni odnošaj naprama vjerovniku; u faktičnom se bo posjedu tih nepokretnosti mogu nalaziti osobe, koje na nje

Digitized by Google

neimaju nikakovo pravo, a kamo li da bi ma u čem bile legitimovane zastupati književnog vlastnika u parnici.

Vjerovnik plemićke zadruge dolazi dakle u najveću nepriliku, kad mu valja udariti tužbom proti njoj, jer tuži li ju na ruke kuće gospodara, ako ga ima, ili upravi li se tužba na ruke svih onih, koji se u svjedočbah, što no je obćinska poglavarstva običavaju izdavati (nemareć za to, da nisu ovlaštena na izdavanje takovih svjedočba i da je niti izdavati nemogu, kad neima zakona, koj bi ustanovljivao, tko da se ima smatrati članom) — navode kano članovi, u jednom i drugom slučaju pasivna je legitimacija ad causam vrlo dvojbena.

Pri tom, usljed nedostatka našeg zakonadavstva, upravo zdvojnom položaju stvari, nepreostaje ino, nego upraviti tužbu proti imenovat se imajućem kuratoru, jer samo ovaj može kano usljed izreke sudca, koja ga stavlja kuratorom, imenovani zastupnik dotične plemićke zadruge, biti bezdvojbeno pasivno ad causam legitimovan.

Ovo bi bio postupak i najshodniji i postupak legalan, jer se po ustanovi §. 276 o. g. z. imade „dionikom u kojem poslu, koji su sudu još nepoznati“ (a tko je sve članom plemićke zadruge, to može biti sa gore navedenih razloga tako malo poznato sudu kao i svakom drugom) ..... ako „bi bilo smetano izvršivanje tudjih prava“, imenovati curator ad actum.

Usljed toga upravljam i ja tužbu proti protivnici „plemićkoj zadruzi“, na ruke imenovat se imajućeg curatora ad actum, pa molim itd.

Na ovu tužbu urekao je kralj. kot. sud u V. G. odlukom od 19. rujna 1881 br. 5938. ročište za ustmenu razpravu te pozvao na isto tuženu zadrugu po odvjetniku dru M., kojega je imenovao za istu zadrugu skrbnikom na čin.

Proti ovoj odluci uložio je kurator tužene zadruge utok i ništovnu žaobu, koju obrazloži ovako:

Napadnutom se odlukom postavlja skrbnik pl. zadruge J. Nu ovo skrbništvo nenalazi temelja svoga u zakonu; gradjanski zakonik nepoznaje toga skrbništva, a zakon o zadrugah, kad bi se mogao per analogiam protegnuti na plemićke zadruge, nesadržava nigdje ustanove, da je mognće cieloj zadruzi postaviti kuratora, već samo odsutnom članu njenomu.

Umovanje tužitelja u tužbi neima podloge, u koliko on njim dolazi do rezultata, da treba zadruzi tuženoj postaviti kuratora. Što je plemićka zadruga? Budući da se prosuditi nemože po načelih zakona o zadrugah, mora se ista prosuditi po načelih 16. poglavja gradjanskoga zakona, dakle mora se ova smatrati kao zajednica dobara.

Ovu zajednicu pako zastupaju članovi: t. j. suvlastnici i suposjednici iste ili onaj, komu članovi dobre volje povjere zastupanje. Dakle

Digitized by Google

nikako ne kurator, pa i inače nemože se nipošto zajednici postaviti kurator, kad imade još živućih suvlastnika, ako se kod ovih osoba nedogodi slučaj potriebe skrbničtva; ako su pako članovi svi izumrli bez nasljednika, to nastaje kaducitet, ali tu opet netreba kuratora, jer će fiskus zastupati.

Pokazuje se dakle odluka prvoga suda u onom dielu, u kojem se tuženoj plemićkoj zadrugi postavlja kurator, kad još živućih suvlastnika imade, od kojih nijedan osobno nemože po potriebi doći pod skrbničtvo, „posve protuzakonitom".

Na ovaj utok izdao je kr. banski stol sliedeću riešitbu od 23. studenoga 1881 br. 13860.:

Uvaživ, da je tužba naperena proti plem. zadruzi J., kojoj, ako plem. zadruga obstoji, predstoji njezin kućegospodar; ako pako plemićka zadruga neobstoji, onda obstoji zajednica, koje članovi imadu se po zakonu tužiti, nipošto pako nemože se živućim članovom koje zajednice skrbnik za čin imenovati i š njim tužba razpraviti izim slučajeva, koje §. 270. o. g. z. naročito označuje; ali u takovu slučaju trebalo bi već u tužbi napomenuti takov slučaj, usljed kojeg bi sud imao po §u. 270. o. g. z. kojemu od takovih članova skrbnika na čin postaviti, takov pak slučaj u tužbi nije napomenut; vidiv po tom, da je odredba suda, kojom se tuženoj zadrugi I. postavlja kurator ad actum, protuzakonita i ništetna, obnašao je kr. banski stol, davši utoku i ništovnici kuratora tužene zadruge mjesta, napadnuti dio odluke prvoga suda po propisu §§. 339 i 343 gr. p. p. ukinuti i kotarskomu sudu naložiti, da tužitelju povrati tužbu po §u 37. gr. p. p. na popravak s tim, da ima tuženike poimence u tužbi naznačiti, da jim se uzmogne tužba dostaviti.

U previdnom utoku, koji je tužitelj proti ovoj riešitbi banskoga stola uložio, opetuje on tužbene svoje navode, te nastavlja: Naputak banskog stola, po kojem bi imao tužbu upraviti proti svim članovom tužene zadruge, vrlo je manjkav, jer:

1) dužnik je plemićka zadruga J., ona je knjižna vlastnica inhipoteciranih nepokretnosti, ja sam morao dakle nju tužiti; a quo jure mogao sam ja iz ove „plemićke zadruge" stvoriti prostu zajednicu? Ali kad bi se to i dalo, ipak bi onaj savjet kralj. banskoga stola bio manjkav, jer:

2) tko da odgovori na pitanje „T k o j e s v e č l a n o v e z a j e d n i c e?

Občinsko poglavarstvo ne može na to odgovoriti, jer neima zakona, koj bi taksativno, točno i nedvojbeno izrično ustanovio, tko da se imade smatrati č l a n o m „plemićke zagruge".

Vrlo je dakle liepo, kad kr. banski stol tvrdi, da bi se imali tu-

Digitized by Google

žiti svi članovi, ali bi bilo još ljepše, da je kr. banski stol odmah rekao i to, tko da se ima smatrati sve članom?

Tako bi bio kr. banski stol podjedno riešio odmah i ono, česa do sada još nitko nezna, jer neima, kako jur rekoh, o tom pozitivne zakonske ustanove, koja bi odstranila svaku dvojbu.

Na ovaj previdni utok izdao je kr. stol sedmorice sliedeću riešitbu, od 28. srpnja 1882 br. 513:

Prosmotriv, da plemićka zadruga, ako i nisu uporavivi na nju propisi zakona zadružnoga od 3. ožujka 1874 glede zastupanja zadruge po kuće gospodaru, ipak kao zakonito pripoznato družtvo postoji;

posmotriv, da kada družtvo, odnosno zajednica neima nikakova predstojnika, kojemu bi se tužba upravljena proti družtvu ili zajednici po §u 66. gr. pp. dostavila, nastaje slučaj §. 833. o. g. z., po kom posjed i upravljanje zajedničke stvari pripada svim dionikom skupa, dok se upravitelj stvari zajedničkih nepostavi;

vidiv, da se tužitelj sam imade pobrinuti na shodan način za to da pronadje članove, koji tuženu plemićku zadrugu predstavljaju, a da okolnost, što prema izlaganju tužbenom svi članovi upitne plemićke zadruge nisu poznati, neovlaštuje tužitelja, da tužbom mimoidje i one članove ove zadruge, koji su mu poznati i za koje na shodan način doznati može, nego mu je samo prosto zahtievati, da se eventualno za ostale nepoznate članove spomenute plemićke zadruge po §u 276 o. g. z., §. 83. sudovnika i §§. 85—87 gr. pp., postavi skrbnik na čin: obnašao je kr. stol sedmorice, povodom previdnoga utoka tužitelja, odluku kr. banskoga stola potvrditi tim dodatkom, da se tužba tužitelju po §u 37 gr. pp. povrati na popravak u gore navedenom pravcu. R.

II. Kazneno-pravni.

Prinos k nauci o §§. 2—g i 134 i 135—4 k. z.

(Svršetak.)

Po posljedku glavne razprave izključena je mogućnost, da su se I. A. i V. T. dogovorili usmrtiti I. K-a, na kojega su sumnjali, da jim je ukrao dvie svinje; a isto tako nemože se predmnievati, da su u to nakani, i to A. sjekirom, a T. oštro nabitom puškom, pred njihovom kućom na njega navalili, i njega u toj nakani u bjegu prama njegovoj kući neko vrieme proganjali, jer se u tom činu još nevidi djelo, smjerajuće na umorstvo po §. 268. k. p. Bilo bi doista nedosljedno oba čina smatrati kao nastavak jedne te iste nakane, pa ipak kod T-a izključiti sukrivnju kod umorstva, jer bi se T. u tom slučaju, ako i ne već u prvom činu, koji još nije stupio u stadij kažnjiva pokušaja, bio učinio

Digitized by Google

sukrivcem A-u imputiranog umorstva, pošto bi po njem učinjena predaja oštro nabite puške A-u bila izliev spomenute, prije začetka prvoga čina preduzete nakane na umorstvo.

Prvi čin, koji su A. i T. poduzeli samo u nakani da prisile K-a na povratak ukradenih jim svinja, završio je tim, da je I. K. po svojih na gore pomenuti način oboružanih protivnicih u bjeg natjeran.

Da je on natrag uzmaknuo, dok su oni još razdraženi bili, ter da je pustio svoju ženu, da podje za blagom na pašu, ili da se je barem prolazeći cestom držao koliko moguće dalje od kuće A-ove, što je bilo moguće, jer T. A. veli, da je K. na drugoj strani puta mogao za marvom proći, — bio bi se tim završio cieli dogodjaj.

I. K. je po tom sam izazvao onaj drugi čin, kojemu je život N. K-ove žrtvom pao, pošto se je, mjesto da podje mirno za marvom drugom stranom, ili bolje, da je čuvanje marve za taj dan prepustio svojoj ženi, odmah povratio dvocievkom puškom na prijašnje pred kućom A-ovom nalazeće se pozorište, ter A., koji se je, kako G. M. u svojem preslušanju od 19. svibnja 1881. tvrdi, vraćao svojoj kući, izazvao riečima „stani čika", koji je izaziv potvrdjen i svjedokom Ž. S, ter za njim trčao, premda ga je vlastita žena uzalud suzdržavala.

Ovaj navod potvrdjuje i I. D., koji je prigodom 6. prosinca 1881. obdržavane glavne razprave izrekao „žena mu (K-ova) držala je pušku i odvraćala ga, nu on se je oteo od nje te išao upravo na A. U taj čas čuo sam, da A. išće pušku od T., koju naperi proti K-u, onda sam tek pogledao na K. i on je imao pušku već naperenu". On dakle nezna, koji je prvi naperio pušku.

Ž. S. izpoviedio je na razpravi pred priekim sudom, da K. nije išao za marvom, nego je onda puškom oružan upravo trčao za A-om viknuv više puta „stani čika"! Nadalje izkazuje I. D., da je K. mogao ići po drugoj strani, ali da je išao upravo proti A-u. Tim je K. svakako zauzeo nasuprot A-u pogibeljno držanje, koje je potonjega moglo sklonuti, da bude na oprezu.

Nipošto nije dokazano, da je A. prvi naperio pušku na K-a, pošto je sam K. prigodom kon. razprave, obdržavane dne 6. prosinca 1881. izkazao, da su oba naime on i A. puške istodobno naperili (?) i odapeli, što su (samo posliednje. Op. pisca) potvrdili ne samo gore spomenuti svjedoci, nego i D. L. i G. M. s primjetbom, da se je prasak obiuh pušaka čuo, kao da je bio samo jedan hitac.

No čini se, da je K., ako njegova puška, kako veli, nije bila oštro nabita, svakako prije A. pušku nanj naperio, da ga zastraši, jer nebi inače nikakovog razboritog smisla imalo, naperiti nenabitu (recte ne oštro nabitu) pušku suprot jur naperenoj oštro nabitoj puški. [1]

[1] Zasto ne? n. pr. da ga zabuni i pravac njegova hitca smete. Op. p.

Digitized by Google

Da li je medjutim K-ova puška bila oštro nabijena ili ne, posve je irelevantno za prosudjivanje A-ovog čina, jerbo ovaj nije mogao znati, da puška nije nabita, pa je svakako u napinjanju i naperenju iste morao viditi opasnost za svoj život i tjelesnu sigurnost.

Po tom nije proti A-u dokazana samostalna nakana umorstva t. j. bez da se je podjedno nalazio bio u stanju nuždne obrane. — Svjedok G. K. (stric I. K.) navodi doduše, da je tobože čuo, kako je A. rekao T-u, kad je ovaj zaiskao pušku: „ako ga nećeš ti ubiti, ubit ću ga ja“; nu ovomu izkazu protuslovi svjedok I. D. odlučno navodeći, da bi svakako i on bio morao ove rieči čuti, pošto je A-u bliže stojao nego li G. K. i pošto je vrlo dobra sluha, abstrahirajuć od toga, da si svjedok G. K. sam protuslovi, pošto je pri razpravi priekoga suda na izrični upit kazao, da je A. samo pušku zahtievao, ali da podjedno nije nikakove prietnje izustio.

Ovo su posljedci glavne razprave od 6. prosinca 1881. po kojih o zločinstvu umorstva nemože govora biti.

No niti o prestupku proti sigurnosti života prekoračenjem nuždne obrane u smislu §. 2. sl. g. kz. alinea druga i §. 335. k. z. nemože biti govora u nazočnom slučaju, budući se obzirom na gore opisanu situaciju, u kojoj se je A. u momentu čina nalazio, reći nemože, da je naperiv i izpaliv svoju pušku u isti onaj čas na svog napadača, kad je i ovaj na njega svoju pušku naperio i izpalio bio, učinio više, nego li mu je na obranu vlastitog života nuždno bilo, a to tim manje, što se u eventualnom bjegu pred napadajem sa puškom u neznatnoj daljini od 36—40 koraka nipošto nemože nazrievati sigurno sredstvo spasa.“

Tom istom prigodom potaknuto je jošte jedno u kaznenoj praksi do sada neriešeno pitanje, koje spomenuti moramo, naime: kakova se kazna uporaviti ima na osudjenika, proti kojemu je pod samimi vješali previšnjom milosti Njegovog c. i kr. apoštolskog Veličanstva priekosudno postupanje dokinuto, te proti kojemu se u redovitom postupku opet suditi mora radi takovog kažnjivog čina, na koji je u kaznenom zakonu smrtna kazna odredjena?

Ovaj je slučaj u praksi doduše riedak, te se je i u ovom slučaju samo usljed nenadanih zapriekа dogodio, a možda se opet dugo vremena ponoviti neće, ali ipak bi bilo dobro, da se on, pošto je moguć, — kako to ovaj primjer dokazuje, jedan put rieši.

Već po samoj naravi stvari neobično je, da se osudjenik za jedan te isti kažnjivi čin dva puta pod vješala vodi, što je osobito prostomu svietu neponjatno, koji nezna razlikovati ovakovo pomilovanje od prieko-

Digitized by Google

sudnog postupanja pod vješali, — pravo rekuć pako dokinuće priekosudnog postupanja, koje je slučajno zakasnilo, te istom pod samimi vješali saznato, — od običnog pomilovanja t. j. oprosta smrtne kazni.

Svakako ukazuje se ponovljeno vodjenje osudjenika na stratište njekim pooštrenjem smrtne kazne, obzirom na jur prije pretrpljeni smrtni strah, premda §. 50. k. z. kod smrtne kazni pooštrenja nedopušta.

Nadalje je bezdvojbeno, da se vodjenjem osudjenika na stratište, te stavljenjem istoga pod vješala onim načinom, kako ga kazneni postupnik od 29. srpnja 1853. za krajiško područje propisuje, — započima izvadjanje smrtne kazne, i da je osudjenik, stavljen pod vješala, pretrpio smrtni strah, koji mu mora sve živce silno potresti, te ga — ako imade i najmanje moralnoga osjećanja, — sklonuti mora, da se za cieli svoj život okani sličnog djela, koje bi ga opet pod vješala dovesti moglo; kao što već taj dio izvadjanja smrtne kazne dosta užasno djeluje na same gledaoce.

Da je to začetak i jedan dio izvadjanja smrtne kazni, sliedi i odatle, što u slučaju pomilovanja na stratištu ili pod samimi vješali, koji se često puta dogadja, pomilovatelj predmnieva, da je već ovo dovedenje na stratište ili pod vješala dostatna kazna za osudjenika, a zastrašenje za ostale slične prekršitelje zakona, da će se u buduće kaniti sličnih zločina.

S toga se mora ovaj dio izvadjanja smrtne kazne smatrati ne samo u obće dielomičnim izvadjanjem iste, već dapače njezinim važnijim, tako zvanim moralnim dielom; a o takovom osudjeniku mora se toga radi kazati, pošto je smrtni strah pretrpio, da je dielomično svoju kaznu izdržao. (§. 323. k. p.).

Pošto se takav osudjenik usljed prekinutog priekosudnog postupanja (§. 415. k. p) u redovitom postupku za isti kažnjivi čin opet kazniti imade, za koji je jur dielomično kaznu pretrpio, to se mora priznati, da je ovo novo presudjivanje istog kažnjivog čina sasvim analogno onomu kod obnove postupka u §. 375. k. p. odredjenomu, te da se iztraga u priekosudnom postupku jur pravomoćno riešena natrag vraća u stadij prediztrage.

Nu pošto §. 375 k. p. odredjuje, da se u ovakovom slučaju obnove postupka, kad je osudjenik već dielomično svoju kaznu izdržao, nesmije više suditi na kaznu smrti, već na doživotnu težku tamnicu; a po §. 50 k. z. nesmije se niti ova pooštriti, a ona bi bila pooštrena, kad bi se uporabila, stajanjem okrivljenog pod vješali; — to se nemože u tom redovitom postupku — nastavljenom iza prekinutog pod vješali priekosudnog postupanja — suditi niti na smrtnu kaznu niti na doživotnu težku tamnicu, makar obstojali inače uvjeti §. 284 k. p. alinea prva; već se mora u tom slučaju odmjeriti osudjeniku kazna po §. 284

Digitized by Google

i 285 k. p. izmedju 10—20 godina težke tamnice, nedirajuć ipak u pravo sudišta. koje mu pružaju §§ 286., 293. i 294. k. p.

Ovo mnienje zastupalo je kralj. državno odvjetničtvo u Z. glede okrivljenog I. A.; nu sudišta I. i III. molbe nisu došla u priliku ob ovih se nazorih izjaviti, dočim je kr. banski stol u Zagrebu u svojoj gore citiranoj riešitbi (od 26. siečnja 1882 br. 716) baš protivno tomu mnienje izjavio naime, da se i u ovom slučaju mora po §. 284 k. p. §. 136 k. z. suditi samo na kaznu smrti i to sa sliedećih razloga:

„Ako viši sud pronadje, da se je obtuženik učinio krivim zločina umorstva, a da dotieču uvjeti §. 284 k. p., ima i viši sud (kad predleži priziv drž. odvjetničtva) izreći kaznu po propisu zakona (§. 52 kz.) i to bez obzira, koju je kazan predložilo bilo državno odvjetničtvo.

S druge pako strane nepredleži ni onaj u §. 376 k. p. predvidjeni slučaj, jer ovdje se neradi o kojoj obnovi postupka kaznenoga, pa neda se ni tvrditi, da je obsudjeni dielomice već pretrpio kazan smrti dosudjene mu osudom priekoga suda, jer pri smrtnoj kazni nemože se govoriti o dielomičnoj ovršbi kazne.

Ili je osudjeni već pogubljen, onda je kazna ovršena, ili nije pogubljen, onda je ostala smrtna kazan neovršena.

Sud mora dakle suditi na kazan smrti vješali po §. 136 i 13 k. z., — dočim se okolnost, da je obsudjenik usljed osude priekoga suda jur izveden bio na stratište, i da je pretrpio smrtni strah, — uvažiti ima samo pri savjetovanju o pitanju, da li je obsudjenik vriedan pomilovanja“ (§. 293 k. p.) Priobćio: **Dragutin Gjuričić.**

Saborski se govor, priobćen kojim tiskopisom, ne smije zaplieniti, ma da se u njem i nalazi ***inače*** *kaznjivo djelo.*

Austrijski najviši sud riešio je 20. srp. o. g. sliedeće zanimivo i važno pitanje: Početkom najme ove godine bude u Stockerau zaplienjen list „Stockerauer Bote“ sbog priobćena govora, što ga je zastupnik Schönerer držao u zastupničkoj kući državnoga sabora; a okružni sud u Korneuburgu potvrdi zaplienu. Urednik se obrati prizivom na bečki viši sud, koji medjutim odbije priziv i reče, da se 4. stavkom §. 28 z. o por. t.[1] dozvoljava samo vjerno i istinsko priobćivanje cielih saborskih razprava, a da se njom ne štiti govor narodnoga zastupnika, kad ga od ostale razprave odkineš; nadalje reče, da se tim §. samo subjektivna odgovornost uklanja, al da ni s daleka ne izključuje objektivnoga učina kojeg kažnjivog djela.

---

[1] Po hrvatskom zakonu §. 24.

Digitized by Google

Proti toj odluci uloži generalni prokurator dr. Glaser ništovnicu na obranu zakona, usljed koje držana je pod predsjedničtvom dra. Stremayra sjednica od deset sudaca[2] najvišega sudišta, da o toj stvari svoju izrekne.

Poslje pročitana predmeta razprave uze rieč dr. Glaser: „Ništovnica se, reče, neproteže na sadržaj zaplienjena članka, ona će se jedino baviti tumačenjem §. 28 zak. o porabi tiska, kako ga je viši sud u svojoj odluci razložio. Četvrta stavka §. 28 istoga zakona ustanovljuje, da se s bog vjerna i istinska priobćenja javnih razprava, koje su se u državnom saboru ili u kojem zemaljskom saboru povele, nemože nitko na odgovornost pozvati. Bitno je dakle, da se te razprave vjerno i istinski priobće. Buduć pako da ni viši sud ne tvrdi, da okrivljeni govor nije vjerno i istinski priobćen, preći ću odmah na glavnu točku.

Odsuda se najvišega suda poglavito osniva na mnenju, da §. 28 zak. o porabi tiska ne dozvoljava progoniti osobe, ali da se nikad ne protivi objektivnomu postupku.

Generalna prokuratura misli, da se to tumačenje protivi jasnoj namjeri zakona, njegovu duhu i značenju, pače da se samo sobom nalazi u protuslovju.

Rekoh, da se protivi namjeri i svrsi zakona, koji hoće omogućiti, da se razprave, koje se vode u državnom vieću ili kojem zemaljskom saboru, smiju bez svake bojazni priobćivati, ako su samo vjerne i istinske, a to s toga, da te razprave u sve krugove pučanstva prodru. Zastupnik Lienbacher reče, da će se tom zakonskom ustanovom sabornica razširiti preko granica monarkije, buduć da se svi govori i sve razprave mogu slobodno u raznih listovih priobćivati, kao da ih štiti nepovriedivost. Ali ta se nepovriedivost ne proteže na osobu; mora dakle da se odnosi na stvar samu.

Bi li bilo žalostnijeg protuslovja, nego kad bi se reklo, da se mora kazniti, tko istinski i vjerno priobći govor, u kojem neima kaznjiva djela? A još bi bilo veće protuslovlje, kad bi čovjek uztvrdio, da se u takvom priobćenju nalazi zločin ili prekršaj, a onomu, od koga dotična stvar upravo potiče, da se garantira nepovriedivost?

Što se tiče legislativno-političkoga razloga, na kojem se četvrta stavka §. 28 osniva, nemože se namjeravati drugo, nego da se izvjestiteljem novina dade prilika, da svoja izvješća mogu priobćivati bez svake bojazni pred kaznom. Hoće li se pako ta svrha polučiti, ako se izvjestiteljeva osoba od kazne doduše odieli, al izvješće njegovo dozvoli

[2] Po §. 293 austr. k. p. mora u tom slučaju odlučivati senat od jedanaest sudaca (skupa sa predsjednikom).

Digitized by Google

progoniti, te ako se izvjestitelj uvjek mora bojati, da bi mu se izvješće moglo zaplieniti?

Shvaćanje višega suda protivi se nadalje smislu i slovu samoga zakona. Takvo tumačenje predpostavlja, da se istinskim i vjernim priobćivanjem može počiniti zločin ili prekršaj. Zakon pako izrično veli, da se sbog čina, koji se u takvom priobćenju nalazi, ne može nitko na odgovornost pozvati, da dakle takov čin nije kaznjiv. Kažnjivim se djelom može proglasiti samo djelo čovjeka, koji se po kaznenom pravu može na odgovornost pozvati; a gdje god zakon veli, da koji čin nije kažnjiv, svagdje se služi izrazom, da se sbog toga čina ne može nitko na odgovornot ili na opravdanje pozvati. To se vidi i iz §. 11 k. z., gdje zakon veli, da se sbog nutarnje nakane, ako joj se nepridruži koje kažnjivo djelo, nemože nitko na odgovornost pozvati.

Moguće je doduše, da bi se mogli pojaviti objektivni učinci, kod kojih bi čovjek mogo reći, da je onaj, tko ih je izveo, počinio kaznjivo djelo. Nu kao što god nije moguće, da to kaznjivo djelo bude kažnjivo bez obzira na koju stanovitu osobu, isto tako nije moguće, da se nešto proglasi kažnjivim, gdje zakon izrično veli, da se s bog toga nitko ne može kazniti.

Sada se pita, netvore li tiskovne stvari iznimku od ovih kaznenopravnih načela? Ja velim da ne, a to vele i ostale stavke §. 28, gdje zakon samo ob obćenito osnovanoj kaznjivosti govori.

Kada god reknemo, da je koje kaznjivo djelo počinjeno, ne možemo si to pomisliti bez osobe, koju valja zato, jer je to djelo počinila, kazniti. Po §. 493 k. p možeš ustati proti tiskopisu, kojemu sadržaj sačinjava zločin ili prekršaj, premda se nikakva osoba ne podvrgava kazni. Tim je samo rečeno, da se s bog toga, što se krivac ne kazni, ne mora njegovo djelo ostaviti netaknutim. Ali odtud ni s daleka ne sliedi, da zakon veli, da je moguće počiniti zločin djelom, radi kojeg se nitko ne smije kazniti. Lučenje objektivnog načina progona od subjektivnog spada u formalno pravo, u materijalnom pravu, kamo i §. 28 zak. o por. tiska spada, ne ima o toj razlici ni slovca.

Tim mislim da sam dokazao, da se tumačenje zakona po višem sudu ne slaže sa pojmom kažnjiva djela, koje se i u objektivnom postupku ima smatrati uvjetom progona. Nu tumačenje višega suda nalazi se i samo sobom u protuslovju. Ja to samo zato iztičem, jer će se viditi, da se takvim tumačenjem mora u protuslovje zapasti.

Viši sud misli, da izvješće o razpravi mora biti cjelovito, da se ne smije navlaš skratiti. Da dakle izvjestitelj izpusti točku, koja bi se mogla smatrati kažnjivom, nebi se po mnenju višega suda takvo izvješće moglo smatrati vjernim i istinskim. Prvi dio obrazloženja traži, da izvješće mora prosto biti od svake subjektivne ingerencije. Nu za-

Digitized by Google

kon samo hoće, da se izvješće otme svakoj privatnoj cenzuri, pa upravo na takovu oštriju cenzuru sili nazor, što ga je prihvatio viši sud. Neima dakle dvojbe, da je viši sud u tom pogledu zabludio.

Iz ciele institucije tiskovnoga prava, koje se na represivnom sistemu osniva, vidi se, da dotične stvari samo onda na sud prelaze, ako se sadržajem kojega tiskopisa počini kažnjivo djelo. Zakoni dakle sve tiskovne stvari upućuju na polje materijalnoga kaznenoga prava. Ako li sada dozvolimo, da oblast i onda smije progoniti, kad općeg pojma kažnjiva djela ni neima, onda postaje jasnim, da se to protivi ideji represivnoga sistema. Ako stoji, da si sudac uvjek mora najprije odgovoriti na pitanje, ima li u pojedinom slučaju kažnjiva djela, onda bi bilo očito protuslovje, da sudac kraj čina, radi kojeg se nitko nesmije kazniti, rekne i potvrdi, da je sadržajem ovog ili onog tiskopisa počinjeno kažnjivo djelo. §. 28 zak. o p. t. veli, da se s bog priobćenja saborskih razprava, dakle ni s bog priobćenja u saboru držanih govora, nitko ne može na odgovornost pozvati. Viši sud je u našem slučaju potvrdio zaplienu saborskoga govora, viši sud je dakle težio za tim, da se taj govor nepriobći javnosti. Recimo sada, da se urednik toj zabrani nepokori, da uzprkos zaplieni ipak dotični govor nastoji razširiti medju občinstvom. Urednik bi se sbog neposlušnosti više osude mogao kazniti, kaznio bi se dakle neposredno sbog priobćenja saborskoga govora, ili ako se nebi kaznio, ignorirao bi viši sud sam svoju odsudu.

Ja dakle predlažem — završi dr. Glaser — neka visoki kasacioni sud izrekne, da je ovom odsudom višega suda povriedjen zakon u četvrtoj stavki §. 28 zak. o por. tiska.“

Za pol sata proglasi predsjednik sliedeću odluku:

„Najviše sudište kao kasacioni sud proglašuje, usljed ništovnice uložene po generalnoj prokuraturi proti odluki višega suda od 16. svibnja 1882., pravom, da je zaključkom višega suda, kojim je ovaj odbio priziv proti zaplieni tiskopisa s bog priobćena saborskog govora, pa zaplienu potvrdio, povriedjen zakon, naročito četvrta stavka §. 28 zak. o p. tiska.

Razlozi: Kod prosudjivanja ništovnice imao je najviši sud naročito pred očima smisao i slovo §. 28. U četvrtoj stavki toga §. veli zakon, da se sbog vjernog i istinskog priobćenja saborskog govora nitko nemože kazniti. Najviši se sud dakle držao načela, da se nitko nemože pozvati na odgovornost zato, jer je priobćio saborski govor, ako ga je samo priobćio „vjerno i istinski“. To se vidi iz samoga slova toga §., a polazi to i iz smisla zakona, budući da se je zakonodavac tom stavkom hotio osvrnuti na jedno od glavnih ustavnih načela. Svrha je tomu §. s jedne strane, da štiti nepovriedivost zastupnika naroda, a s druge da se složi s onimi načeli ustavnoga državnoga prava, koja se protežu na odnošaj zastupnika naprama svojim izbornikom i biračem, sa načeli, po

Digitized by Google

kojih izbornici i birači imadu pravo, da sve ono istinski i vjerno saznadu, što je njihov zastupnik u saboru govorio. Viši se sud pozvao na §. 493 k. p. te je uztvrdio, da se u §. 28 radi samo o subjektivnom progonu, a objektivni progon da se njim neizključuje. Taj nazor nevalja, jer §. 493 i po smislu svojem i po tendenciji svojoj sadržaje li procesualnih propisa, i neobazriev se na to, da i kod §. 493 mora biti osoba, koja bi se progoniti mogla. Najviši je sud dakle morao izreći, da se je shvaćanjem višega suda povriedio zakon. N—n.

Naredba

bana kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 24. kolovoza 1882., kojom se u područje bivše hrvatsko-slavonske krajine uvodi postupak kazneni od 17. svibnja godine 1875., proglašen u XIX. komadu Sbornika zakona i naredaba, valjanih za Hrvatsku i Slavoniju od godine 1875.

Na temelju po Njegovom ces. i kralj. apoštolskom Veličanstvu previšnjim riešenjem od 17. kolovoza 1882. premilostivo podieljene mi ovlasti odredjujem što sliedi:

§. 1. Zakon o postupku kaznenom od 17. svibnja godine 1875. valjan u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji i proglašen u XIX. komadu „sbornika zakona i naredaba“ za god. 1875. stupa u kriepost i u području bivše hrvatsko-slavonske krajine danom 1. siečnja 1881.

§. 2. Istim danom stavlja se izvan krieposti kazneni postupnik od 29. srpnja 1853. (d. z. l. br. 151)., uveden u područje bivše hrvatsko-slavonske krajine člankom 26. zakona od 19. lipnja 1872. ob ustrojstvu pravosudja u hrvatsko-slavonskoj krajini (List zem. uprave za hrv. slav. vojnu krajinu komad X) i svi s novo uvedenim zakonom u oprieci stojeći zakoni i naredbe.

§. 3. Ako je prije dana, kojim će stupiti u kriepost postupnik od 17. svibnja 1875., izrečena odluka obustavna, odustajna ili tužbena, ili osuda, ima se dalnji postupak ravnati po kaznenom postupku od 29. srpnja 1853.

U slučajevih obnove postupka valja postupati po kaznenom postupniku od 17. svibnja 1875.

§. 4. Za područje hrvatsko-slavonske krajine ostaje i nadalje u krieposti zakon od 17. prosinca 1862. o kaznenom postupku u stvarih tiskovnih, uveden okružnom naredbom ministarstva rata od 11. srpnja 1864. (d. z. l. br. 81.) s preinakami, sadržanimi u članku 24. zakona od 19. lipnja 1872. ob ustrojstvu pravosudja u hrvatsko-slavonskoj krajini.

Digitized by Google

§. 5. §. 1. zakona o kaznenom postupku u stvarih tiskovnih, spomenutoga u predidućem paragrafu, preinačuje se tako, da će kr. sudbeni stol u Petrinji vršiti izklopno kaznenu sudbenost u tiskovnih stvarih radi zločinstva i prestupaka počinjenih sadržajem kojega tiskopisa u području bivše hrvatsko-slavonske krajine.

Parnice radi zločinstva i prestupaka, počinjenih sadržajem kojega tiskopisa, u kojih do 1. siečnja 1883. nije koj od sudbenih stolova bivšega krajiškoga područja izrekao osudu, imadu se za dalnji postupak ustupiti kr. sudbenomu stolu u Petrinji.

§. 6. U tiskovnih parnicah, koje u krajiškom području nebudu do 1. siečnja 1883. riešene osudom prve molbe, imadu se od toga dana uporavljivati ustanove kaznenoga postupnika, uvedena nazočnom naredbom, na koliko zakon od 17. prosinca 1862. neodredjuje što inako.

Ladislav grof Pejacsevich v. r.

Viestnik.

Naredba. Kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu izdao je 16. kolovoza t. g. br. 7624 sliedeću naredbu o nostrifikaciji doktorata bogoslovnoga, pravo- i državoslovnoga i filozofije (ili prirodnih znanosti ili kojegod nauke mudroslovnoga fakulteta), stečenoga na kojem sveučilištu izvan austro-ugarske monarkije.

§. 1. Ako je tuzemac ili inozemac stekao doktorat bogoslovja, pravo- ili državoslovja, filozofije (ili prirodnih znanosti ili koje god nauke mudroslovnoga fakulteta) na kojem sveučilištu izvan austro-ugarske monarkije, pak želi steći nostrifikaciju toga doktorata, t. j. njegovu akademičku kriepost za kr. sveučilište Franje Josipa I. u Zagrebu u svrhu, za koju se po §. 24 zakonskoga članka od 5. siečnja 1874 i po §§. 1 a) i 7 naredbe od 13. travnja 1879 o habilitaciji docenta zahtieva doktorski diplom o naucih bogoslovnoga pravo- i državoslovnoga ili mudroslovnoga fakulteta, to se on ima molbenicom za nostrifikaciju obratiti na profesorski sbor dotičnoga fakulteta, te se njemu službenimi izpravami izkazati:

a) o svojih sveučilištnih i njim predšastnih naucih, i

b) o načinu, kojim je stekao diplomu doktora bogoslovja, pravo- ili državoslovja, filozofije (ili prirodnih znanosti ili koje god nauke mudroslovnoga fakulteta).

§. 2. Profesorski sbor dotičnoga fakulteta ima prosuditi, da li je molitelj u pogledu točke a) §-a 1 zadovoljio u dolikujućem načinu i mjeri onim zahtjevom, koji su propisani za postizavanje odnosnoga doktorata na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu.

§. 3. Glede točke b) §-a 1 može dotični profesorski sbor zahtjevati od molitelja, da popuni stroge izpite prema zahtjevom, koji su propisani za polučenje doktorata odnosnoga fakulteta, a to redovito bar jednim strogim izpitom. Drži li profesorski sbor, da se iznimice može molitelj posvema riešiti

Digitized by Google

Sravnivajuća ocjena razpravnog štadija u privr. gradj. parb. postupniku od 16. rujna 1852.

(Nastavak.)

Ruski postupak dieli se u redoviti i skraćeni, sumarni (zakon od 20. studenoga 1864); uveden je i postupak pred mirovnim sudom, ali ga izpuštam iz ove razprave, kao što sam izostavio i druge.

Po redovitom postupku započimlje parnica podnešenom tužbom, koja se ima dati pismeno i u propisanoj formi. Tužbi treba priložiti izprave odnosno prepise istih. Iza predane tužbe odredi predsjednik suda, da se tuženi pozove pred sud, ter se pozivnica zajedno sa obloženim prepisom tužbe dostavi tuženomu, i to ako je mjesto prebivališta tuženikova naznačeno u tužbi, putem pozivnice, ako pako to nije, tada oglasom u novinah.

Poziv na sud sadržaje ime tuženika i tužitelja, predmet, naznaku suda i rok prijavni, priloge poziva i ustanove zakona o posljedicah, ako se nedodje pred sud ili inače nejavi.

Rok za poziv pred sud je pravilno prvi dan mjeseca, ako tuženi stanuju u Rusiji. U tom zakonitom roku moraju se stranke javiti sudu lično ili po zastupnicih i ujedno naznačiti, da su si odabrale mjesto prebivanja u okolišu suda, kamo se svi dalnji pozivi šalju. U roku, naznačenom za prijavu sudu, ima tuženik predati sudu pismeni odgovor na tužbu, pa se prepis ovoga i priloženih mu izprava saobćuje tužitelju, koji može tada predati sudu ili pismen protuodgovor u roku od 2 tjedna računajuć od dostave odgovora, ili tražiti ročište za razpravu. Prepis protuodgovora saobćuje se tuženomu, koji za dvie nedelje iza toga može podnieti drugotnicu ili tražiti ročište za razpravu. Kad mine rok za podnos drugotnice, mogu obie stranke tražiti ročište za razpravu; isto tako, ako koja stranka nepreda svoga

Digitized by Google

spisa u gori navedenom roku, može protustranka zahtjevati, da se odredi ročište za razpravu. Kad se odredi razprava parnice ubilježuje se u posebni popis, nalazeći se kod suda, po kojem se ustanovljuje parnica.

Prije razprave izvještuje najprije jedan član suda kao izvjestitelj o sućanstvu parbe na temelju parničnih spisa i izprava, zatim odredjuje se razprava, koja je ustmena i redovito javna. Kod iste razlažu stranke redom svoje navode i dokazala, i to najprije tužitelj, zatim tuženik; a kad predsjedatelj suda pronadje, da je predmet dovoljno izcrpljen, dovršuje razpravu, izričuć bud konačno rješitbu, bud samo odluku, kojom se odredjuje provedenje stanovitog dokaza.

Ako koja stranka nedodje na ročište, odredjeno za izvještaj o predmetu i za razpravu, nosit će posljedice neposluha; ako obie stranke nedodju izbriše se prepor iz popisa.

I u ruskom postupku posreduju u stanovitih slučajevih u gradj. parbah državni odvjetnici podnoseć svoja zaključenja.

Protutužbu ima pravo tuženi prijaviti i to u prvom parničnom pismu a ne kasnije, ako ona nije podana pri prvom sudbenom zasjedanju.

Usljed sumarnog postupka, koji se porazumkom stranaka i odobrenjem suda uvjek upotriebiti može, a inače samo u slučajevih zakonom ustanovljenih, odredi predsjedatelj suda na tužbu odmah ročište, koje nemože biti prije od 7, a niti kasnije od 30 dana, ter redovito bez predhodnog kakovog pismenog štadija, najme da stranke neizmienjuju prije ustmene razprave gore navedenih parničnih spisa. Kad stranke dodju pred sud, predsjedatelj nakon predbježne upute stranaka, naznači odmah ustmenu razpravu; ako su stranke u tom složne ili ako je predmet jednostavan, u protivnom slučaju opredieli, im predsjedatelj rok za predbježnu izmjenu parničnih spisa, koja ima ustmenu razpravu pripraviti, i odredi ročište za razpravu. I ovdje izvješćuje sudac izvjestitelj u kratko prije razprave o sućnosti parnice, pa zatim razpravljaju stranke, kako je već gori spomenuto. Kad se ustmena razprava dovrši, predsjedatelj

Digitized by Google

razlaže u kratko bitnost parbe i zahtjeve stranaka, a zatim izriče rješitbu.

Po ugarskih zakonih (zak. čl. 54 od god. 1868 i novela zak. čl. 59 od god. 1881) dieli se postupak u sumarni i redoviti.

Sumarni se rabi kod inokosnih sudova, a redoviti kod sudbenih stolova.

U sumarnom postupku razpravlja se ustmeno i javno; na tužbu, koja se može i ustmeno sudu predati, opredieljuje se ročište uz posljedice neposluha. Kod razprave ima sudac, ako pristupe obje stranke, prije svega pokušati nagodu, pa ako ova nepodje za rukom, povede se ustmena razprava, pri kojoj su izključeni formalni govori stranaka, nego sudac dade iztraženi učin pozivom ujedno na dokazala, u kratko zabilježiti u zapisnik, koji podpisuju sudac i stranke. Dokazala se sva provadjaju pred sudcem.

Redoviti postupak počimlje tim, da se na pismenu tužbu naloži obim strankam uz posljedice kontumaca, da se na stanoviti dan preko svojih opunomoćenih zastupnika (odvjetnika) prijave kod suda radi povedenja parnice (litis contestatio). Svakoj stranki dozvoljuju se pravilno dva parnična spisa, ali se dopušta još podnieti zaključnicu i protuzaključnicu. Za preuzimanje i uručivanje parničnih spisa moraju odvjetnici stranaka odnosno njihovi zamjenici doći u prokuraturu suda. Odgovor mora se predati još u roku ustanovljenom za zametnuće parbe. Predavanje i preuzimanje parničnih spisa poslje odgovora sliedi 15. dan, iza preuzeća prijašnjeg parničnog spisa. Rokovi mogu se na zahtjev stranke i produljiti, a mogu to i stranke porazumno činiti. Pohranitelj spisa imade za svaku parnicu otvoriti posebni zapisnik (rotulus), njemu priložiti jedan primjerak svih parničnih spisa, i sve važnije okolnosti parbe zabilježiti.

Kad su svi parnični spisi predani, imade on spise zu tri dana predložiti sudu, i ako koja stranka u zakonitom roku svoj paruični spis nepredloži vlastna je protustranka zahtjevati, da se predloži parnica radi izrečenja osude. Zatim sud odredi ročište za razpravu ustmenu i javnu, gdje se o parnicah prema zaključenom pismenom postupku ustmeno izvještuje, a zatim rješitba izriče. U stanovitih slučajevih uporavlja se i protokolarna

Digitized by Google

razprava, koju mogu stranke i u parnicah redovitomu postupku podvrženih odabrati. Zapisnik imade sadržavati navode stranaka redomice čim kraće, zatim popis svih predloženih spisa, tužbu i izprave u parbi upotriebljene, a podpisuju ga stranke i pohranitelj spisa. Stranke su dužne zapisnik, ako inače nije odredjeno, u roku od 3 dana dovršiti. Kod tog postupka neima ni odgode produljenja roka, niti zaključnice niti protuzaključnice.

Postupak u poslovih mjenbenih i trgovačkih normiran je min. naredbom od 1. studenoga 1881 na temelju ovlasti podane zak. čl. 59 od god. 1881, koji se takodjer dieli u sumarni i redoviti.

Imade još postupak pred občinskimi sudovi (nadležnost do 30 for.), zatim postupak za sajmovnu sudbenost (§. 481 do 494), o kojih neću ovdje pobliže govoriti.

Postupak srpske kraljevine od 20. veljače 1865 (u krieposti od 16. lipnja 1865) dieli se u postupak pred občinskimi (primiriteljnimi sudovi) i postupak pred prvostepenimi sudovi (sud varoši Beograda i sud trgovački u Beogradu, okružni sudovi), postupak pred apelacionimi i kasacionimi sudovi, ter postupak pred izbranim sudom, koji je nadležan riešavati parnice navedene u §. 434.

Ja ću ovdje samo postupak pred prvostepenimi sudovi u kratko razložiti.

Tužba može se pismeno ili ustmeno u zapisnik predati, ovo potonje prima posebni za to, po predsjedatelju, odredjeni činovnik suda, prijavnik, i to redom, kako je tko prije sudu stigo; a taj prijavnik prima i odgovor, ročišta i rokove itd. Ako tužitelj i tuženik zajedno prijavniku sa dokazi dodju, želeć da im se odmah sudi, prijavnik će ih sudu predstaviti, koji će ih saslušati i presudu izreći. Inače predaje prijavnik prepis tužbe, tuženomu da odgovori. Odgovor može biti pismen ili ustmen. Tuženik mora tečajem odredjenog mu roka, koji nemože biti pravilno duži od dva mjeseca, niti kraći od osam dana, na tužbu podpuno odgovoriti; prepis odgovora dostavlja se tužitelju. Ako tuženi u odgovoru na tužbu zahtjeva, da se parnica odbaci (zavrgne) ili odloži, prijavnik podnieti će to sudu, koji će to predhodno riešiti nakon poprednjeg ročišta, Ako tuženi od-

Digitized by Google

govor na vrieme ne podnese, pa se niti neopravda, zašto nije toga učinio, smatra se kao da ga nije ni podnio.

Kad tuženi na tužbu odgovori ili kad se razpravi predhodno pitanje o nadležnosti itd., ili kad izteče rok do kada je imao tuženik odgovoriti, odredit će se ročište za izvidjenje i sudjenje; ročišta se odredjuju redom, kako je koja parnica pred sud došla.

Kad tužitelj na ročište nedodje gubi pravo: 1. birati vještake i prigovor činiti onim, koje je protustranka izabrala; 2. prigovoriti formi i vriednosti izprave; 3. dokazati, da je tefter važan, ako ga protustranka ne prima; 4. prigovoriti pravednosti. Kad tuženi nedodje gubi pravo na sve ono, što je gore u točki 1., 2. i 4. glede tužitelja odredjeno, nadalje gubi pravo dokazivati, da je tefter neuredan, i predpostavlja se, da tužitelju zakletvu, ako je glavna, uzvraća, a ako je dopunjavajuća, odobrava. Ročište jednom produženo, nemože se više sa nikakvih uzroka produžiti. Strankam dakako slobodno je u svako doba pred sudom nagoditi se.

Izvidjenje parnice je ustmeno i pravilno javno, ter se obavlja u punom zasjedanju. Kad stranke u vrieme propisano pred sud dodju, predsjedatelj kuša ih najprije nagovoriti, da se nagode ili da se slože i privole na izbrani sud, predstaviv im posljedice parničenja. Ako se u tom neuspije, čita se tužba i odgovor sa svimi prilozi na sudu. Svaka stranka može okolnosti, koje je navela, popuniti i izpraviti, svaka je vlastna odgovarati na nove navode svog protivnika. Sud će izvidjenje samo onda zaključiti, ako se vidi, da je parnica tako izsledjena, da se može riešiti. Došle svjedoke sud po propisu zakona presluša. Ob izvidjenju vodi se zapisnik, koji osim naznake sudaca, stranka i parničnog predmeta ima sadržavati sve, što je ustmeno izradjeno a prinosi k riešenju stvari, zatim zaključke suda, kazivanja svjedoka i vještaka, u koliko to nije u posebnom zapisniku sadržano. Svaka stranka ima pravo zahtjevati, da se sve ono, što je sama i ono što je protustranka navela ili priznala a k riešenju parnice prinosi, u zapisnik stavi, u koliko to tužbu preinačuje, popunjuje, izpravlja ili podkriepljuje.

Digitized by Google

Zapisnik se taj pročita, a privatne stranke, odobriv njegov sadržaj, imadu ga podpisati.

Poslje dovršenog izvidjenja izriče se presuda.

Imade posebni postupak kratkog sudjenja po pismenih izpravah, sličan našem mandatnom postupku (glava 17 post.); ali se ovim nemogu sada baviti.

U postupniku, valjajućem za njemačko carstvo[1] (zakon od god. 1877) razlikuje se postupak pred zemaljskimi i inokosnimi sudovi. Kod zemaljskih sudova počimlje postupak tim, da stranka, koja želi parnicu zametnuti, preda u pisarnu suda po propisu zakona sastavljenu tužbu, na koju ima predsjedatelj suda za 24 sata odrediti ročište za razpravu, koje u postupku pred zemaljskimi sudovi pravilno nesmije biti prije mjesec dana, računajuć od dostave tužbe. Tužba se tada zajedno sa pozivom k sudu dostavlja tuženiku, ali ne ureda radi, nego se tužitelj sam mora pobrinuti za dostavu. Tuženik mora svakako pod pretnjom naknade troškova, u koliko bi se najme s toga razloga moralo odredjeno ročište odgoditi, ali bez inih pravnih posljedica u samoj stvari, unutar dviuh trećina roka izmedju dostave tužbe i odredjenog ročišta, pismeni odgovor na tužbu, koji kani kod ustmene razprave predložiti, priobćiti tužitelju, a ujedno obloženi prepis istoga, kao i u obće svih dalnjih parničnih spisa, za sudbene spise u pisarni suda položiti. U predhodnom pismenom štadiju dolaze pravilno samo ova dva parnična spisa: tužba i odgovor. U koliko ovimi spisi nebi bila dovoljno pripravljena ustmena razprava, ima svaka stranka o takovih okolnostih i dokazalih, na koja se protustranka nebi mogla bez predhodne upute očitovati, protustranku dalnjim spisom pravodobno ubavjestiti tako, da može još do ročišta crpiti nuždnu uputu. Ako se za same ustmene razprave pokaže, da izmienjenimi medju strankami parničnimi spisi gradivo nije dovoljno izcrpljeno, i ako je usljed toga potrebna odgoda ustmene

[1] Sravni osim texta zakona vrlo poučni: Entwurf einer Civilprocessordnung für das deutsche Reich sammt Motiven (besonderer Abdruck für den Reichstag. Kortkampf Berlin 1874); zatim Canstein gornje djelo (na više mjesta osobito II. svezak strana 289—297).

Digitized by Google

razprave, vlastan je sud opredieliti rokove, u kojih se imadu za razjašnjenje predmeta potrebni parnični spisi prije novog razpravnog ročišta dostaviti.

Prepisi ili izvori izprava imadu se uvjek parničnom spisu priložiti, ujedno mora stranka, ako bi na to pozvana bila, izprave na koje se u parničnom spisu pozivlje, prije ustmene razprave položiti u sudbenoj pisarni i protustranku o tome ubavjestiti, a ova ima za ugled izprava redovito rok od 3 dana; odvjetnici mogu si izprave i kratkim putem priobćivati.

Razprava sama je ustmena i redovito javna, na nju mogu se stranke i osobno pozvati. Kod razprave ima se predsjedatelj suda brinuti, da se sva za ustanovljenje učina važna očitovanja i dokazala predlože, on može parbene predmete razstaviti, spojiti, on dozvoljuje govoriti, oduzimlje rieč i u obće ravna razpravom.

(Nastavit će se.)

Borba za pravo.

Kritička analiza Iheringova djelca pod istim naslovom. Piše odvjetnik dr. **Živko Gojković.**

(Nastavak.)

Postupkom ovdje preporučenim izlučuje se veliki broj načelnih parnica, kod kojih sudac logički deducira momenat objesti; pored valjano uporavljene redarstvene kazni proti objesti, sve slične parnice ili bi u obće odpale ili bi prestale biti za nevinog parca sredstvom moralne presije za sklapanje njemu nepovoljne nagode.

3. Mnogo je važnija kazuistička vrst parnica, ne samo s toga, što je ta vrst mnogobrojnija od prve, nego što se baš ovdje objest i nevaljalstvo bezobzirno širi, i veoma često poštena parbena stranka padne žrtvom svoje lakovjernosti i protivničkog nadmoćja u lukavstvu i opačini. Kod ove vrsti parnica sve zavisi od dokaza. Kako u životu obično biva, uvriedjeni stupa pred sud kao tažitelj, a tužitelju se navaljuje sav teret dokaza za navode tužbe. Uspjeh njegove borbe i povratak njegovog

Digitized by Google

prava zavisi ne od njegova poštenja ili revnosti u zastupanju svojeg prava pred sudom, ili protivnikovog nepoštenja i nemara, nego od tvrdoće dokaza, kojimi razpolaže. To isto važi i za poštenog tuženika, koji dokazane navode tužitelja pobijati kani prigovori, za koje mora imati tvrde dokaze. Nemožemo ovdje obširno navadjati i razlagati sve nepodobštine i nepravde, kojim je krivo današnje zakonodavstvo glede kazuističkih parnica, i koje bi se ili posve ili velikim djelom ukloniti dale, nego ćemo samo letimice pokazati prstom na nekolicinu kao dokaz, da doista može država u borbi za pravo mnogo pomoći dobrim zakonodavstvom.

Da teret dokaza za tvrdjeni čin pada na onoga, koji čin tvrdi — to je neoborivo procesualno pravilo, ali se s druge strane i to mora priznati, da to pravilo veoma često u pravnom životu ima okrutnih posljedica, koje su u krajnoj liniji identične sa zaštitom objesti i krivnje i sa povriedom prvih zahtjeva pravednosti. Ihering se punim pravom gorko tuži na današnje uredjenje prostrane kategorije odštetnih parnica. Oštećeni skoro bez iznimke mora da preuzme ulogu tužitelja, pa zakon ište od njega, da svaku malenkost dokaže, dočim tuženi može samo vrtiti glavom i niekati; nije svaka šteta takove naravi, da sama od sebe u oči pada, pa da se samo njezina visina sudom ustanoviti ima, kao što su štete, proizlazeće iz nekih ugovora; imade množina slučajeva štete, koja se tajno počini, pa počinitelj štete ostaje nepoznat, te valja tek pred sudom dokazati, da je doista baš tuženik štetu počinio. Teret dokaza u sličnih parnicah jako tišti, i to je uzrok, zašto u odštetnih parnicah mnogi tužitelj odbijen biva; a koliko ima tek slučajeva gdje se oštećeni sbog manjkajućih i nedovoljnih dokaza i neusudjuju tužbu podići! Zakonodavstvo bi moglo uvriedjenoj nepravdi u sličnom položaju tim načinom u pomoć priteći, da se tužitelju teret dokaza olakša; naravno da se nesmije istodobno teret dokaza naprtiti tuženiku, jer nebi bilo garancije proti tomu, da neće tkogod iz objesti napasti na nevinu osobu u nadi, da će uspjeti s bog tereta dokaza nametnutog tuženiku.

Najbolje je sredstvo za olakšanje tereta dokaza, da se tako

Digitized by Google

zvani dokazni sustav iz zakona posve iztisne, i sudu budu odriešene ruke, da slobodno uvaži sav dokazni materijal, što ga obie stranke, tužitelj za tvrdjene čine i tuženika tereteće razloge sumnje, a tuženik za svoju nevinost — predanj iznesu, i polučeni rezultat u vidu osude izreče.

Kod odštetne parnice glavnu ulogu igra momenat krivnje — isto tako, kao u kaznenoj parnici; i sami uvjeti izključenja krivnje — sila i bludnja — jedni su te isti u gradjanskoj odštetnoj i kaznenoj parnici; pa kada se danas nijedan pravnik neusudjuje braniti u kaznenom postupniku tako zvani složeni dokaz i u obće zakonski normiran dokazni sustav, kojim razlogom možemo taj dokazni sustav zagovarati u gradjanskoj parnici? Zar su privatna prava dragocjenija pa ištu više zakonske garancije, nego ona prava, koja se kaznenim zakonom štite? Istina je, da sloboda sudjenja ima svoje naličje, jer se dvostruko i trostruko sudjenje kod viših instancija skoro nemogućnim izpostavlja, jer tu sve biva po nazočnosti i neposrednom opažanju prvog suda, dočim se ponavljanje meritorne razprave pred prizivnim sudom sbog ogromnih troškova izvesti neda; ako pak odpadne kontrola prizivnog suda, onda sudbina parnice zavisi jedino od nižeg suda, dakle kod inokosnog suda sve zavisi od volje i sposobnosti jednog jedinog čovjeka; nitko nepruža garancije, da neće sudac iz bludnje a možda i pristranosti krivo snditi.

Tomu bi se moglo pomoći samo tim, da svagda sudi sborni sud; jer više očiju više vide. No sborni je sud skup aparat, pa kao takav može samo od veoma malenog broja sudaca sastavljen biti; no i najmanji broj od trojice bio bi pravi luksus za parnice manje vriednosti. Pri tom je sborni sud spor aparat, a u sudbenom poslovanju često dolazi prilika brzog rada bez potriebe dogovora. Da bi se zadovoljilo i jednoj i drugoj potriebi, te da bi istodobno mogao i suditi inokosni sud, kojem se neke prednosti prema sbornom odreći nemogu — i pravda zaštiti proti veoma lahko mogućoj bludnji i pristranosti — najbolje bi bilo ili za sve kazuističke parnice (gdje god valja čine dokazivati, a ne zakon tumačiti) ili bar za sve odštetne

Digitized by Google

parnice zavesti ustanovu porote, u kojoj bi sud (inokosni ili sborni) fungirao kao ravnatelj parnice, a porota izricala: što je dokazano što nije — dočim bi sud prema pravoroku imao formulovati presudu.

Kao što u kaznenoj parnici sud slobodno stavlja pitanja na okrivljenika, polazeć od pojedinih razloga sumnje, pa i svaki za obezkriepljenje istih iztaknuti od okrivljenika momenat takodjer razsvjetluje, i kao što po zaglavnoj kaznenoj razpravi sud, bio on od porotnika ili samih učenih sudaca sastavljen, osudom ne osudjuje krivca jedino po razlozih sumnje, niti ga oprašta jedino s bog manjkanja klasičnih dokaza nego izriče svoju osudu uvaživ sve momente, koji govore za i proti — po načelih vjerojatnosti, kao što i u svakdašnjem životu veća vjerojatnost za istinu važi — tako će se i u gradjanskoj parnici, kada sudu budu odriešene ruke, pa bila zavedena porota ili nebila (jer i sborni sud, kad slobodno sudi o moći dokaza nije ništa drugo nego porota), suditi po cielokupnom utisku, kakav učini nanj neposredno obavljena razprava. Kada budu momenti za krivnju i nevinost tako izjednačeni, da absolutno nije moguće reći, što je vjerojatnije — sud će kao posliednje sredstvo upotriebiti predživot i značaj obih parbenih stranaka; ako značaj i suočenje stranaka nikakva rezultata nepostigne ili se suočenje u obće izvesti neda, sud će vjerovati onoj stranci, koja je u predživotu pokazala više ljubavi k istini i manje sebičnosti, a manje će vjerovati onoj stranci, koja je u predživotu bila više sebična i lažljiva, pak će prema tomu osudu donieti.

Neima dvojbe, da će slobodno sudeći sud kadkad krivo suditi, ali je to manje zlo, nego današnje procesualno stanje, gdje se uvriedjenoj pravdi zaštita sistematično uzkraćuje zahtjevajuć dokaz, koji je veoma često do evidentnosti nemoguće izvesti, a praštajuć podpuno obtuženog dužnostih pridonieti protudokaze za oprovrgnuće onih okolnosti, koje ga kao počinitelja prepornog čina graviraju. Naše je mnienje, da je u službi pravde sjajan uspjeh postignut, ako u 100 slučajeva jedan tuženik nevino osudjen bude bludnjom suda — u sravnjenju sa današnjim pravnim stanjem, gdje u 100 slučajeva više nego po-

Digitized by Google

lovina krivaca koje u parnici oslobodjeni bivaju, koje tuženi niti nebudu, a sve sbog manjkanja takovih dokaza, kakove zakon propisuje.

Nuzgred samo spominjemo, da je dokazni sustav u njemačkoj carevini već eliminiran, u Francezkoj nije nikada od revolucije ni postojao; porota u gradjanskoj parnici od vajkada fungira u Englezkoj.

4. Mnogobrojne parnice, koje se vode o medjah zemljišta, na veliku dosadu suda, a strankami na veliki trošak — a pritom pored neznanosti prepornog predmeta — bile bi upravo nemoguće, kada bi se medje stavile pod policajni nadzor i svako micanje radi ureda iztraživalo i kaznilo. Evo najprostijeg slučaja: Težak A-ić opazi, da je njegova njiva za 2 hvata uža nego lani, očevidno mu je susjed odorao; no on ima dva susjeda s desna i s lieva; obie susjedne njive skoro su uzorane, te samo mjerenjem može doznati, na kojoj je strani uzurpacija. Znajuć da je širina svih tih njiva 10 hvati, stane on mjeriti, i vidi, da susjed s lieva ima upravo 10 hvati; prvi susjed s desna, kojeg ćemo nazvati B-ić, ima njivu 12 hvati široku. Težak u svojoj lahkoumnosti tvrdo je uvjeren, da je susjed B-ić njemu dva hvata odorao. No to uvjerenje bazira se na pogriešnom logičnom zaključku, jer iz toga, da susjed B-ić ima njivu dva hvata širu, neslieduje, da je ovaj baš od njega oštećenog A-ića odorao 2 hvata. B-ić je mogao dokupiti od svojeg susjeda C-ića 2 hvata, i ako to nestoji, opet nije uzurpacija od A-ića dokazana. Mogao je koji od lievo ležećih posjednika svojem neposrednom susjedu na desno prema A-iću 2 hvata odorati, te se je prikraćeni regresirao prema svojem desnom susjedu istim načinom, dok najposle nije prvi s lieva susjed A-ića, videć svoju štetu sebe prema A-iću regresirao. Tek onda kada se premjeravanjem cielog krila njiva od A-ićeve njive lievo ležećeg ustanovi, da su sve njive normalne veličine, sliedovalo bi, da je šteta sa desne strane počinjena, ali još dokazano nije, da je B-ić A-iću njivu za 2 hvata odorao, jer mogućnost nije isključena, da je B-ić odorao svojem desnom susjedu C-iću 2 hvata a ovaj se je prema svojem desnom susjedu regresirao. Morale bi se dakle sve njive koje leže desno od B ićeve, redom

Digitized by Google

premjeriti; ako se pokaže, da nijedna nije sužena, te da svaki posjednik uživa upravo onoliko širine, koliko mu pripada, onda odatle doduše slieduje, da B-ić prirastak od 2 hvata nije odorao od C-ića, niti se je onaj regresirao prema daljem susjedu, no sve to tek se onda izpostaviti može, kada se točno premjeri ne samo cjelina širine, što se proteže na lievo i desno od njive A-ića sve do posljenje njive, koja na kraju poteza, nuz granicu hatara, odnosno nuz tvrdu obćinsku medju leži, nego je nuždno svaku njivu posebice premjeriti i izpostaviti, da se širina svake na palac sudara sa katastralnom mjerom, koja gruntovnici za podlogu služi. Bez te predpostavke može se taj slučaj dogoditi, (kakav je pisac ovih redaka doživio), da je jedan posjednik odoravanjem nekolicine brazda pobudio oštećenog susjeda, da tako isto prema susjedu s druge strane postupa, a onaj se opet istm načinom regresira prema trećem susjedu itd., dok nedodje red na njivu, kojoj je posjednik umro (pupiljska zemlja), pa joj nitko nezna medje; to uzurpiranje i regresiranje iduće godine ponavlja se, dokle one puste njive sasvim nestane na licu mjesta. U tom slučaju svi posjednici s desna od oštećenog A-ića (osim vlastnika sbrisane njive) uživaju podpuno ili više zemlje, nego što im pripada, pa zaoto ipak A-ić nesmije tvrditi, da je B-ić od njega 2 hvata uzurpirao, pri svem tom, što se nijedan susjed s desna ne tuži, da mu je što odorano. Dakle za dokaz okolnosti, da je A-iću odorano baš od B-ića i ni od koga drugog 2 hvata zemljišta (koji je dokaz nuždan za vindikaciju), mora A-ić dati premjeriti svaku njivu dotičnog potesa pojedince; tko znade da niz njiva (potes) po svojoj širini u ravnih krajevih i iole većoj obćini obuhvaća stotine jutara — taj će razumieti, šta će reći snositi trošak tog premjeravanja. Sravnimo li s tim troškom sam prieporni predmet, koji možda vriedi 10 do 20 for., onda je jasno, da će se pametna oštećena stranka radje odreći svojeg zemljišta, nego što će se upustiti u toli skupocienu parnicu, koja najposle može biti izgubljena, ako gruntovna katastralna mjera nije točna, te se u parnici izpostavi, da i s lieve strane njive A-ića ima suviška 2 hvata.

Da nebi pogledom na te neugodnosti vodjenja parnice i na

Digitized by Google

risiko izhoda objestni ljudi ponavljali svoje napadaje i uzurpacije i tim prisilili uvriedjenog, da se u očajničku parnicu upusti, nuždno bi bilo, da država jednom za svagda ustanovi tvrdu medju izmedju pojedinih gruntovno ubilježenih čestica; medja ta, koju bi sačinjavali kameniti ili drveni stubovi, a možda još bolje ono živo drveće, koje zemljoradnji nebi smetalo — imala bi stojati pod javnim nadzorom kao na pr. brzojavni stupci, te bi se svaka uvrieda imala policajno kazniti, dočim bi hotomično presadjivanje nosilo na sebi obilježje zločina. Tada one mnogobrojne i ekonomičko posve ubitačne parnice s bog medja, kako rekosmo, u obće nebi mogućne bile. Slična zakonska ustanova, koliko je nama poznato, postoji samo u nekih krajevih Njemačke; a kao narodni običaj imade u Slavoniji mnogo livada i šljivika živom medjom ili plotom obgradjenih.

5. Država danas vodi kontrolu nad prometom glede domaće marve, ali nevodi nikakve kontrole nad prometom glede nepokretnog dobra, u koliko interesenti sami za nuždno nenadju, stečena prava u gruntovnicu dati upisati. U pravnom životu dogadjaju se usljed toga veoma često velike nepravde, jer pošteni kupac oslanjajuć se na svoje pošteno stečeno pravo kupa, dužnu kupovinu posve izplati i kupljenu nepokretnost u posjed primi; no pošto nije ma s kojeg razloga istodobno svoje kupovno pravo dao gruntovno upisati, najedanput dozna, da je treća osoba, predavčev vjerovnik, medjutim stekla založno pravo na kupljeno dobro, koje po gruntovnom redu poštenom vjerovniku svakako jamči za dug prodaoca. Nitko nesmije na ovo fundamentalno pravilo gruntovnice napasti, jer bez javne vjere u gruntovnicu ova u obće obstati nemože, ali se mora zamieriti zakonodavstvu, koje u život uvede gruntovnicu, pa ostane na pol puta. Država zavadjajuć gruntovnicu, identificira vlastničtvo nad nepokretnim dobrom — sa gruntovno uknjiženim vlastničtvom istog dobra, dakle nesmije dopustiti, da u narodu uhvati korena uvjerenje, da je vlastničtvo pred sudom zajamčeno, kada se kupovnina izplati i dobro u posjed primi, kao što to biva kod kupljena konja — nego bi dužna bila, da bi sačuvala maloumne državljane od štete, poprimiti shodna sred-

Digitized by Google

stva, da njezini organi svaki slučaj promjene vlastničtva doznadu i u evidenciji održe upisom ili zabilježbom svake kupoprodaje ili miene u gruntovnici; obširnim obnarodovanjem valjalo bi ustmeno trgovanje nepokretnim dobrom zabraniti, a sastav pismenih ugovora te vrsti povjeriti posebnim organom na pr. obć. bilježnikom, koji bi obvezani bili, svaki slučaj gruntovnom uredu do znanja dostavljati, a ovaj bi imao pravni posao ili konačno sprovesti ili privremeno zabilježiti i tim poštenog kupca od štete sačuvati, dočim bi se kod privremene zabilježbe istodobnim putem imale prisiliti stranke, da zaprieke, koje možda na putu stoje konačnoj gruntovnoj sprovedbi za korist primatelja nepokretnog dobra u što kraćem roku ukloniti imaju. Pravni razlog za to prisilenje, koje na dlaku izgleda nalik na ograničenje vlastničtva, jest ono isto više političko gledište, koje sili dva susjeda, da svoje dvorište imaju obgraditi i ogradu u dobrom stanju držati — najme, da bi se i jedna i druga strana od neizbježnih štetnih posljedica sačuvala. Bez sličnog prisilenja država dolazi u taj prociep, da s jedne strane zavadja gruntovnicu kao sredstvo za osjeguranje prava i snaženje pravnog reda, a s druge strane, da se nebi i jedno glavno načelo gruntovnice, koje je tek sredstvo pravde kao svrhe, povriedilo, dopusti, da se čuvstvo pravednosti a tim i pravde u obće do živca vriedja. Bude li prisiljen pošteni kupac, da kupljeno i izplaćeno dobro dvostruko plati ili napusti, onda mu doduše naknada vriednosti od prodaoca pripada; ako je pak ovaj kupovninu posve potrošio, a drugog imetka neima, onda tu vriednost posve gubi. Netreba kupcu odmah zamjeriti, što nije bio dosta oprezan. Slično obterećenje se je moglo dogoditi i pored ugleda gruntovnice, ako gruntovno stanje upis vlastničtva kupčevog u trenutku kupoprodaje ni dozvoljavalo nije, n. pr. u gruntovnici upisan stoji kao vlastnik umrli predak prodavca, a ovaj je kao njegov nasljednik kupoprodaju sklopio, dočim se je treća osoba kao vjerovnik na nepokretnost baš pogledom na to posljednje pravo uknjižila.

(Konac sliedi.)

Digitized by Google

Grunt. izvadak, dotično gruntovni upis — dokaz o pravu vlastnosti na nepokretnine.

U parnici, u kojoj se traži priznanje prava vlastnosti i ustup posjeda koje stvari, mora tužitelj dokazati uz okolnost, da utuženu stvar posjeduje tuženik, takodjer i okolnost, da vindicirana stvar njegovu vlastnost sačinjava (§. 369. ogz.).

Počem po smislu §. 380. ogz. ne može bez naslova i pravnog načina stečenja o vlastnosti ni govora biti, to mora reivindikant dokazati svoj titulus i modus acquirendi domini odnosne stvari.

To je doduše stara teorija, ali ju je, kako se vidi, usvojio i naš gradj. zakonik.

Ne znade se pozitivno kada je nastala ova teorija, nu misli se, da se pojavljuje u pravnoj znanosti početkom XVI. stoljeća, a Ivan Apel (1486—1536., bijaše profesor prava u Wittenbergu, a napokon 1534. viećnički savjetnik i odvjetnik u Norimbergu) da joj je začetnikom, nu samo u toliko, u koliko je misli, jur o toj teoriji sviet ugledavše ali porazmetane, posakupio i formulovao.

Pod kraj XVIII. stoljeća napadoše tu teoriju Hugo i Thibaut, te ovidoviše njenu neosnovanost tolikim uspjehom, da ju pravnici od to doba kao u obće krivu i neosnovanu napustiše.

Pravna znanost novije dobe ustanovi, da za prenos, i odnosno stečenje prava vlastnosti nije od potrebe neki titulus kao praecedens causa acquisitionis, pače, da takav titulus faktično ne obstoji, nego da je za stečenje od potrebe „traditio ex justa causa“ u subjektivnome smislu.

Pošto se je meni ovdje držati našeg gradj. zakonika, to se moram nanj vratiti, te reći koju o naslovu i pravnom načinu stečenja vlastnosti u onome smislu, u kojem on o tome govori.

Uvažujuć, da je pri nepokretninah dan danas redovitim načinom stečenja vlastnosti način derivativni ili izvedeni, budem o naslovu i pravnom načinu stečenja napomenuti ono, što zakon o tom za slučajeve derivativnog načina tečenja normira.

Naslov derivativnog načina stečenja vlastnosti osniva se na stanovitoj pogodbi, naredbi za slučaj smrti, sudačkoj izreci, ili napokon na odredbi zakona (§. 424. ogz.); nu naslov sam još ne daje vlastnosti, nego se vlastnost, kao i sva stvarna prava u obće, može samo steći predajom, kako ju zakon propisuje (§. 425. ogz.).

Naš gradj. zakonik govori u §. 431. ogz. o predaji nepokretnina, te veli, da je za prenos vlastnosti stvari nepokretnih od potrebe, upisati stečenje u javne, za to opredieljene. knjige; a taj upis da se zove uknjižbom.

Digitized by Google

Pošto zakon nigdje niti ne naznačuje, a nekmoli propisuje ini kakovi način predaje pri nepokretninah, to ne ima sumnje, da po smislu §. 431. ogz. pri nepokretninah upis stečenja u gruntovnicu zamienjuje predaju (sačinjava dakle modus acquirendi), te da imade isti pravni efekt, kanoti zakonom propisani načini (§§. 426—428. ogz.) tjelesne i simbolične predaje, te predaje očitovanjem pri pokretinah.

Medju tiem, sliedi ta okolnost bezdvojbeno takodjer iz suglasja §§. 440. i 430. ogz.; u §. 440. ogz. bo čini se uknjižba prava vlastnosti pri nepokretninah u pogledu pravnog učinka ravnom predaji §. 430. ogz. pri pokretninah, pak uvaživ to, ne može sbilja biti sumnje, da pri nepokretninah uknjižba sačinjava zakonitu predaju, i po tome modus acquirendi.

Iz dosadanjeg sliedi, da vindikant nepokretne stvari mora dokazati titulus, propisan u §. 424. ogz., te modus acquirendi domini, propisan u §. 431. ogz.

Nastaje za nas sada pitanje, da li ovo dvoje, titulus i modus acquirendi domini za dovolj dokazuje gruntovni upis (uknjižbu) sam po sebi, odnosno izvadak iz grunt. zapisnika, ili ne?

Naše vrhovno sudište izreklo je u praktičnom slučaju, saobćenom u „Mjesečniku“ br. 7. on god. 1879., da gruntovni izvadak, i odnosno gruntovni upis sam po sebi i u obće ne ustanovljuje naslova tečenja prava vlastnosti, koje je u gruntovnici upisano.

Vrhovno naše sudište dakle drži, da grunt. izvadak sam po sebi ne dokazuje za dovolj prava vlastnosti na nepokretne stvari, i to zato ne, što da tobože gruntovni upis sam po sebi ne ustanovljuje naslova stečenja uknjiženog prava.

Obzirom na naše, malo više gore učinjeno obrazloženje, kao takodjer i obzirom na gore iztaknutu izreku vrhovnog našega sudišta ne ima dvojbe, da grunt. izvadak svakako za dovolj dokazuje pravni način tečenja uknjiženog prava vlastnosti, te nam dakle samo preostaje, razmotriti pitanje, da li grunt. izvadak ipak ustanovljuje i pravni naslov uknjižene vlastnosti?

Da to pitanje uzmognemo što laglje riešiti, treba da se malo osvrnemo na gruntovni red, koj sadržaje propise o dozvoljivanju i provadjanju uknjižbe.

U naših grunt. zapisnicih, koji se smatraju gruntovnicom u smislu §. 321. ogz. (§. 6. grunt. reda), upisuje i odnosno uknjižuje se pravo vlastnosti na vlastovnici.

Stranka, koja traži uknjižbu prava vlastnosti, mora bezuvjetno izkazati valjani pravni naslov, kojim je to pravo stekla (§§. 52. sl. b., 81. sl. b. i 69. grunt. reda); mora dakle izkazati naslov, kakav ustanovljuje §. 424. ogz.

Digitized by Google

Manjka li joj takav naslov, odpućuje sudac u smislu propisâ grunt. reda njezin zahtjev.

Pošto dakle svaka uknjižba prava vlastnosti uvjetuje eksistenciju valjanog pravnog naslova stečenja, to ne može biti dvojbe, da svaka, u gruntovnici provedena uknjižba prava vlastnosti, tvori predmnjevu, da je pravni naslov stečenja tog uknjiženog prava i valjan.

Scienim, da je to moje mnienje posve opravdano, i to ne samo sadržajem propisâ grunt. reda, nego takodjer i samom inštitucijom gruntovnice, pak osobito i njenom svrhom.

Grunt. knjigam i njihovu sadržaju mora se svakako podieliti pravna vjerodostojnost, pače upravo publica fides, jer inače postaje razlog i svrha njihova osnutka iluzornom, i sve zakonske ustanove, kojih omašni broj sadržaje i naš gradj. zakonik, te koje pripisuju grunt. knjigam znamenitu pravnu važnost, postaju suvišnimi, pače bezsmislenimi.

Predmnjevu, koja provedenom uknjižbom vojuje za valjanost pravnog naslova stečenja, moramo naravski ubrojiti medju zakonske predmnjeve oborive (praesumtiones juris), jer svaki, koj je uknjižbom povriedjen, može tu predmnjevu oboriti napadši uknjižbu s kojeg od razlogâ materijalno-pravne nevaljanosti.

Dok to pako učinjeno i izvedeno nije, ne ima opravdana razloga ne vjerovati sadržaju gruntovnice, i ne držati valjanim naslov stečenja uknjiženog prava vlastnosti.

(Svršetak sliedi.)

Naredba

kr. ug. ministarstva financija, upravljena pod br. 24279 dne 26. svibnja t. g. na kr. financijalno ravnateljstvo u Zagrebu.

Ovime se u svrhu razriešenja nastalih dvojba izjavljene u sporazumku sa austrijskim c. kr. ministrom financija da i oni brzojavni podnesci, koji se predaju kod brzojava' nalazećih se u kraljevinah i zemljah zastupanih u carevinskom vieću adresirani na oblasti nalazeće se na području države ugarske krune podpadaju pod biljegovnu pristojbu pripadajuću polag §. 15. zak. čl. XXVI. od g. 1881. propisna biljegovna pristojba imade se medjutim — odustav od načina propisana u sada spomenutom §. prema ustanovam §. 204. biljegovnih propisa tako uplaćivati, da je dotična stranka dužna dotičnoj oblasti sadržaj brzojavke sadržavajući i sa sledećim nazpisom „u predmetu uplate biljegovne pristojbe pripadajuće za dole spomenutu brzojavku“ — providiti se imajući posebni pismeni podnesak za 8 dana iza predaje brzojavke poslati,

Digitized by Google

na koj se imadu od brzojavke pripadajućoj propisnoj pristojbi odgovarajuće magjarske biljegovke priliepiti, u ostalom dozvoliv da se ovom podnesku i spomenutoj pristojbi odgovarajuća svota u gotovini priklopi, u kojem slučaju dotična oblast odmah odredbu učini, da se za priposlanu novčanu svotu kupiti se imajuće magjarske biljegovke na podnesak, koj sačinjava nadopunjujući dio brzojavke po dotičnom uredskom organu priliepe i propisno prebiljeguju.

Ako stranka propusti u rieči stojeću biljegovnu pristojbu na ovakov način uplatiti, to će dužnost biti dotične oblasti vrhu brzojavke, koja se imade u ovu svrhu u očevidnosti držati, bez oklievanja uredovno obnašašće sastaviti dati, koje se obnašašće imade u svrhu dalje propisne odredbe nadležnomu pristojbu odmjerajućemu uredu poslati.

Nasuprot na one brzojavne molbe, koje se adresirane na koju austrijsku oblast predadu kod kojeg na području ugarske krune nalazećeg se brzojava, ne dodju u porabu gore spomenute zakouske ustanove, već ovovrstni brzojavi u smislu odredaba §. 204. pristojbenih propisa podpadaju polag pristojbenih propisa, valjanih u kraljevinah i zemaljah zastupanih u carevinskom vieću, koju pristojbu polag priobćenja gospodina austrijskog c. kr. ministra financija valja isto tako uplatiti tako, da je stranka dužna onoj oblasti, na koju je brzojavka upravljena, sadržavajuće, te zahtievanom austrijskom biljegovkom ili onoj odgovarajućom novčanom svotom kao što i sliedećim napisom „Erfüllungs-Stempel für das Telgram nachsteheden Inhaltes“ providjeni posebni pismeni podnesak poslati.

Konačno se primjećuje, da se od brzojavnih molba, upravljenih na c. kr. poslanstva i odpravničtva nalazeća se u izvanjskih državah imade pristojba polag gore spomenutih ustanova pristojbene tarife uplaćivati,

O čemu neka financijalno ravnateljstvo podčinjene ukupne financijalne urede i organe bez oklievanja shodno ubavjesti.

Sadržaj ove naredbe priobćio sam istodobno banu Hrvatske, Slavonije i Dalmacije u svrhu shodne upute sudova kao što i ukupnih administrativnih ureda i organa.“

Ovu naredbu kr. ug. minist. financija priobćio je kr. banski stol okružnicom svojom od 19. srpnja 1882. br. 13.862. svim sudbenim stolovom, gradsko-delegovanim kot. sudovom i kr. kot. sudovom svoga područja znanja i obdržavanja radi.

Neznamo, koliko je muke i truda stajalo pojedine urednike ovih oblasti, dok su u ovom labirintu perioda, u ovom kaosu lingvističnom našli pravi smisao; mi smo se u istinu s tim namučili. Nije ovo prva naredba u ovakovo ruho jezično zaodjeta, mi smo već u više prilika priobćivajuć koju naredbu zajedn. vlade ili govoreć o zajedničkih za-

Digitized by Google

konih naglasili, da se na formu t. j. jezik hrvatski i na duh njegov nikakov obzir neuzimlje, nego da se sliepo prevodi iz magjarskoga nebrineć se, da li je prevod prema duhu jezika našega. U hrvatskom jeziku mogu se i najzamršeniji pojmovi liepo i razumljivo protumačiti; prevodiocem zakona i naredaba zajed. organa kao da je to nepoznato. I tako se ad absurdum dovodi ona ustanova zak. čl. I. 1868. hrv sabora, koja odredjuje, da se hrvatski tekst zajed. zakona ima smatrati originalom. Što će ljudem original, kad ga nerazumiju; tko želi pravo razumiti veliki dio zajed. zakona i naredaba, mora si nabaviti njemački prevod. — Neznamo, da li se to navlaš čini ili ne, ali to je nedvojbeno, da se ovim postupkom grieši proti elementarnom pravilu kodifikacije, da se razumievanje zakona i naredaba široj publici čini nemogućim, a pravničkim krugovom znamenito otegoćuje te ih sili, da si uz tobožnji hrvatski original moraju tražiti njemački prevod, — jer magjarski original valjda vrlo riedki razumiju.

Svraćamo pozornost odlučujućih krugova na one bezobzirnosti prama narodu našem i prama stvari, kojoj služe zakoni i naredbe, te molimo, da se tomu na kraj stane. Ako se je morao tako rekuć po drugi put prevoditi mjenb. zakon, neka se i drugi. Valja konstatovati, da su hrvatski prevodi zakona, izdanih za vrieme njem. absolutizma, imajući pred očima tadanji razvoj hrv. jezika, razumljiviji i korektniji, nego li su današnji. Tu smo dakle u očevidnom nazadku.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Tumačenje §. 1220 o. g. z. — Ako otac obeća svojoj kćeri prije ili poslje vjenčanja miraz, prelazi pravo zahtjevati miraz na nasljednike njene i u onom slučaju, ako kći za svoga života nije do toga došla, da se otčevo obećanje izpuni.

Mjeseca studenoga 1878 preda Franjo K. iz N. kao otac i zakoniti zastupnik svoje malodobne djece: Josipa Ljubice, Ane i Mirka K. tužbu nadležnomu sudu proti svomu tastu, dotično djedu malodobne djece, Jakovu L. U tužbi zahtieva, neka sud izreče: „da je Jakov L. dužan izplatiti 1500 for. u ime miraza, što ga je imao dati svojoj kćeri, dotično već preminuloj suprugi tužitelja Ani, i koji je miraz po smrti njenoj, glasom uručbenice od 31. srpnja 1878 njenim nasljednikom, gore spomenutoj najme malodob. djeci, predan u vlastničtvo u iznosu od

Digitized by Google

1500 for., podieljen na jednake dielove, dakle svakomu djetetu 300 for. a. vr., i da ima podmiriti trošak parbeni, oboje za 14 dana."

Kr. kot. sud u S. sudio je prema petitu tužitelja i odsudio tuženika, da plati rečenu svotu s uzgred. troškom poglavito s toga razloga, jer već i sam zakon nalaže otcu, da dadne kćeri miraz, niti je za to potrebna kakova formalna pogodba; svota od 1500 for. primjerena je otčevom imetku, kakov bijaše u vremenu kćerine udaje za tužitelja.

Na priziv tuženika preinačio je viši sud u P. osudu prvoga suda te tužitelja posve odputio sa sliedećih razloga:

Tužitelji traže izplatu od 1500 for. a. vr. kao miraz, pripadajući pokojnoj majci njihovoj Ani K., koji je imao dati njezin otac, odnosno djed dječin Jakov L. Zahtjev tužitelja oslanja se na dva pravna razloga: 1. jer je tuženi već zakonom obvezan bio dati svojoj kćeri miraz i 2. što je tuženi obećao svojoj kćeri Ani prije i poslje vjenčanja sa Franjom K. primjeran miraz, a poslje smrti njene obvezao se, da će mjesto miraza pripadajućega kćeri, njim (t. j. tužiteljem, odnosno djeci pokojnice) izplatiti 1500 for. — Ali ovaj zahtjev tužitelja nemože se smatrati opravdanim. Riečju „miraz" označuje se u §. 1218 o. g. z. ona imovina, koju supruga ili za nju tko treći preda ili osigura suprugu, da mu olahhoti podmirivanje izdataka, skopčanih sa bračnim životom. Ako bi dakle i bila istina, da je tuženik po §. 1220 o. g. z. obvezan bio dati svojoj kćeri poslje njenoga vjenčanja sa Franjom K. miraz, primjeran njegovom stališu i imetku, pošto tuženik netvrdi, da je njegova kći imala vlastite imovine; nadalje, premda se nije prigovorilo, da je ona na temelju §. 1222 o. g. z. ovo pravo izgubila: ipak iz pojma miraza već sliedi, da je Ana K. mogla samo dotle, dok je obstojao osobni odnošaj bračne zajednice, na temelju ovoga odnošaja tražiti od tuženika odnosno svoga otca, da dade miraz. Čim prestade bračna zajednica, bilo s kojega razloga, nestaje i svrhe u koju se daje miraz; imenito smrću Ane K. utrnulo je njoj pripadajuće, i kako je spomenuto već, na osobnom odnošaju osnovano pravo i zahtjev, pa zato i nečini ovaj po §. 531 o. g. z. dio njene ostavine, pripale njezinim nasljednikom, odnosno njenoj djeci. Da u istinu prestankom bračne zajednice u smislu §. 1220 o. g. z. kćeri dano pravo kao čisto osobno utrnjuje, i da ga nemogu potražiti njeni nasljednici, može se razabrati iz ustanove §. 1229 o. g. z., koja odredjuje, da smrću supruge, dakle prestankom svrhe, za koju se miraz daje, suprugu po §. 1227 o. g. z, pripadajuće pravo na miraz, u koliko je ovaj uručen ili obečan, utrnjuje i prelazi na djecu. S toga nemogu tužitelji iz §. 1220 o. g. z. izvoditi za sebe pravo, da im se izplati svota od 1500 for.; ovako pravo bi je išlo samo onda, da se je tuženi već prije prema svojoj kćeri Ani pravno obvezao,

Digitized by Google

da će joj dati miraz od 1500 for., što ipak nije učinjeno. Veli se doduše, da je tuženik svojoj kćeri obećao primjereni miraz, ali ovakova neopredieljena uvjeravanja neznače drugo, nego da je otac priznao, što mu već i zakon nalaže, da je obvezan dati djetetu si miraz; ali, kako je već razloženo, tužiti ga, da izpuni obvezu, moglo ga je samo dotle dok je još obstojala bračna zajednica. Naprotiv tomu, ako je u istinu tuženik poslje smrti svoje kćeri Ane obećao njenoj djeci, da će joj na mjesto miraza izplatiti u novcu 1500 for., premda je ovo obećanje izrečeno vrlo obćenito i neopredieljeno; ako se nadalje uvaži, da je po kazivanju svjedoka tuženi obrekao izplatit djeci 1500 for. istom onda kada budu punoljetna; uvaživ, da tuženi poslje smrti svoje kćeri Ane više nije bio obvezan po zakonu dati ikakov miraz: to se ono obećanje prikazuje kao darovanje, koje je ipak, jer nije umah sliedila predaja 1500 for., po §. 943 o. g. z. nevaljano, pošto manjkaju potrebne formalnosti."

Usljed previda, što ga je podnio tužitelj, preinačio je najviši sud rješitbu druge molbe, te odsudio tuženika da plati 1500 for., ali samo onda, ako nepoloži navraćene mu glavne prisege, koja glasi: „da je, koliko on znade i koliko se sjeća, neistina, da je svojoj kćeri Ani prije njenoga vjenčanja, obavljenoga 25. studenoga 1852 sa Franjom K., i poslje ovoga vjenčanja obečao dati primjereni miraz, i da je spomenuta kći ovo obećanje prihvatila"; — a u slučaju uzvrate, ako Franjo K. položi istu prisegu afirmativno na ime svoje djece i bez dodatka „koliko zna i sjeća se."

Razlozi: Tužitelj Franjo K., zastupajući svoju malodob. djecu, navodi kao pravni razlog svoje tužbe: da je tuženik obećao svojoj kćeri Ani prije njenoga vjenčanja, obavljenoga 25. studenoga 1852, pa i poslje ovoga primjereni miraz, a kći da je ovo obečanje prihvatila. Ako se je ovo obećalo i obećanje prihvatilo; ako se nadalje uvaži, da već zakon otca obvezuje, da svojoj kćeri prigodom udaje, ako kći neima vlastita imetka, a otca neriešava te dužnosti nikakova posebna okolnost, dade njegovom stališu i imetku primjereni miraz: to je tim nastala valjana pogodba, a odavlje za tuženika dužnost, da dadne svojoj kćeri barma miraz onolik, da bude odgovarao njegovomu stališu i imetku, a kći njegova Ana K. stekla je pravo iskati, da joj se tolik miraz u istinu dade i to s razloga, što je brak u istinu sklopljen, i što tuženi nije dokazao, da bi njegova kći imala vlastite imovine, dovoljne za primjereni miraz, ili da je od druge strane miraz dobila. Da ovo pravo Ane K., osnovano na pogodbi, nije čisto osobno, nego da prelazi i na njene nasljednike, o tom nemože biti temeljite dvojbe, ako se uvaže ustanove gradj. prava (§§. 531 i 547 o. g. z.) Priloženom uručbenicom dokazano je, da su se na ostavinu 12. veljače 1870 preminule

Digitized by Google

Ane K. očitovali nasljednici njena djeca Josip, Ljubica, Ana i Mirko K. kroz svoga otca kao njihovoga zastupnika, i da je njim kao sudbeno priznatim nasljednikom uručen primjereni miraz u jednakih dielovih. Pošto ipak tuženi nieče obećanje, na kojem se temelji tužba, valja najprije to obećanje dokazati, u tužbi ponudjeni dokaz mora se uvažiti, pošto se zahtjev tužbeni jedino pozivom na §. 1220 o. g. z. nemože smatrati opravdanim, i to s toga ne, što pravo, koje po ovoj odredbi zakona ide kćer, i koje se temelji na odnošaju njenom kao djeteta prema roditeljem, Ana K. nije za života svoga potražila, pa je usljed njene smrti utrnulo. Dokaz po svjedocih, što ga je tužitelj ponudio, nije uspio — kako je to spomenuto u razlozih osude prve molbe — ali tuženomu navraćena je uzvrativa glavna prisega, riešenje dakle ove parnice mora se učiniti ovisnim ob uspjehu ovoga dokazala. Ako se prisegom glavnom dokaže gore naglašena odlučna činjenica: mora se zadovoljiti zahtjevu tužbe, ako se uvaži, da iz okolnosti, u parnici navedenih i po tuženiku priznatih, nedvojbeno sliedi, da utuženi iznos od 1500 for. kao obećani miraz odgovora stališu i imetku tuženika. Ovaj bo je naročito priznao, da je na temelju pogodbe od 9. prosinca 1871 svoj mlin u N., sudbeno procienjen na 14.000 for., ustupio svomu sinu Ivanu L. i svomu zetu Miji B. za 5000 for. Odavlje se vidi, da je tuženik osobam, i to pogledom na posebni njihov odnošaj prema njemu, dao pogodnosti, da je sinu u ime opreme, a zetu u ime miraza dao onu svotu, za koju se razlikuje kupovnina mlina od svote sudbenom procjenom ustanovljene. Tuženi je nadalje priznao, da je od one svote 5000 for. odstupio svojoj kćeri Franjici 1500 for., njemu dakle da je još ostalo 3500 for. i ostali imetak. Taj mlin, dakle tu imovinu, posjedovaše tuženik već u ono doba, kada se je njegova kći Ana udala za Franju K., dakle u doba, kada joj je obećao primjereni miraz, jer se u priloženoj uručbenici navodi otac nekadanje zaručnice kao vlastnik mlina u N. Ako se dakle ovaj prepor razmatra sa gore razvitoga pravnoga stanovišta: to se vidi, da niti osuda prvoga niti ona drugoga suda neodgovara pravomu stanju stvari niti zakonu; trebalo je dakle obie osude nižih sudova promieniti te riešenje parnice učinili ovisnim od položenja glavne prisege ob odlučnoj okolnosti. (Ztft. für Notariat).

Razlika medju smetanjem posjeda na zemljištu i medju oštećenjem njive.

Anka G. tužila je Vaclava B. kotarskomu sudu u Mahovu radi smetanja posjeda, jer da je grabu, nalazeću se kraj njenoga zemljišta, dublje izkopao i tako okomito položio da se zemlja sa njene njive odvaljuje te puza niz strminu.

Digitized by Google

Povedenom razpravom dokazano je, da kvar stoji onako, kako je u tužbi navedeno.

Kotarski sud u M. riešio je tužbu prema zahtjevu tužiteljice, jer da se u tom mora nazrievati smetanje posjeda, što je tuženi grabu tako izkopao i okomo priredio, da se zemlja mrvi i puza sa njive tužiteljičine.

Viši sud u Krakovu potvrdi, na utok tuženikov, odluku prvoga suda.

Naprotiv najviši sud u Beču na previdni utok tuženika, **dokine** obie riešitbe nižih sudova kao nevaljane i ništetne te odputi tužiteljicu na nadležnu občinsku oblast s **razloga**: jer da u tom, što je tuženi dublju i posve okomu izkopao jamu, usljed česa prieti pogibelj, da bi zemlja sa tužiteljičine njive mogla puzati i rušiti se, neima smetanja posjeda, nego da je to oštećenje njive, a to tim više, što se niti iz tužbe niti iz ciele razprave ne može razabrati, da je tuženi onim činom svojatao za sebe posjed zemljišta ili kakovo drugo pravo tužiteljičino.

Ova tužba nije dakle spretna, da se povede sbog nje sudbeni postupak u poslu smetanja posjeda, nego spada prema zakonu o zaštiti njiva, valjanom za kraljevinu Galičku, pred nadležnu občinsku oblast.

II. Kazneno-pravni.

Imade li se tužba sbog uvrede poštenja, počinjene u pismu, podnieti sudu mjesta, gdje je list predan ili gdje je izdan?

Barbara E. iz Schattau kod Retza pisala je pismo i odpremila ga poštom g. Josipu K. u Otakring, u kojem ga svjetuje, da se čuva svoga staroga sluge, jer da ga taj nepoštenjaković može još upropastiti. Taj sluga, Ivan L., tužio je sbog toga pisateljicu onoga pisma kotar. sudu u Otakringu sbog uvrede poštenja. Kotarski sud odredi razpravu povodom ove tužbe, pa tom prilikom izjavi, da nije nadležan dalje postupati u ovom predmetu, jer da je mjesto, gdje je pismo predano na poštu, odlučno za kompetenciju sud. oblasti. Proti ovoj rješitbi podnese tužitelj utok zemalj. sudu u Beču. Tužitelja, dotično utok njegov zastupaše odvjetnik dr. **Neuda**. Rješitba kot. suda je podugačka, te nalik više juristickoj razpravi. Rezultat razmatranja kot. suda jest taj: da je za ustanovljenje kompetencije suda odlučno mjesto, u kojem je djelo počinjeno, a ne ono mjesto, gdje se je pokazao uspjeh djela. Dr. Neuda prigovori najprije, da se po zakonu nemože izreći nenadležnost sa lokalnih razloga, kad je razprava već započela. Sudu je jur iz tužbe, dakle prije povedene razprave, poznata bila činjenica, da je pismo predano u Schattau. Ali i materijalni razlozi nisu osnovani. Dok nestigne list u ruke adresata,

Digitized by Google

nemože se govoriti o dovršenoj uvredi poštenja; jer još uvjek može pisac list brzojavnim putem opozvati ili uručenje istoga drugim načinom zapriečiti i tako učiniti uvredu nepočinjenom. Uvreda poštenja postala je istom u Otakringu činjenicom. Karta dopisnica, koju može svatko čitati, tvori uvredu poštenja već na mjestu predaje na poštu, ali ne zatvoreno pismo. Ako tko puca na neku osobu u jednom kotaru, pa se ona nekako još odvuče u drugi kotar i tamo umre, zločinstvo je nedvojbeno počinjeno u onom prvom kotaru; ali ako je netko pucao iz jednoga kotara na osobu, nalazeću se u drugom kotaru, zločinstvo počinjeno je istom u ovom drugom kotaru. U svakom slučaju djelo je započelo na mjestu predaje, a dovršeno je u mjestu izručenja pisma; u takovu pako slučaju pripada prvenstvo po zakonu onomu sudu, koji je prvi počeo uredovati, a to je u nazočnom slučaju kot. sud u Otakringu. Branitelj zaključi molbom, neka prizivno sudište izrekne, da je kot. sud u Otakringu nadležan postupati u ovoj parnici.

Sud odluči, da se priziv ima odbiti. U formalnom pogledu opravdava sudište svoju rješitbu tim, da se u tužbi ništa ne veli, da je list poštom ili drugim načinom dopremljen, sudac je dakle mogao istom za razprave pitanje nadležnosti riešiti. U materijalnom pogledu pako mora se uzeti, da je čin posve u Schattau izveden, jer je pismo tamo pisano i ondje na poštu dano.

„Nova Pressa“, iz koje vadimo ovaj slučaj, pripovieda, da su u sudnici nazočni pravnici, dok je kazneni senat viećao o svojoj rješitbi, vrlo živahno razpravljali ovo pitanje; a tom se prigodom povela rieč i o tom, koji bi sud bio nadležan, da se uvreda poštenja učini telefonom: da li sud mjesta, u kojem je uvreda govorena ili onoga, gdje je čuvena.

Od kojega dana imade se vrieme kazni računati u onom slučaju, kada je prvomolbenom osudom izrečena kazan smrti, a ova kazan previšnjom milosti pretvorena u kazan slobode?[1]

Ob ovom pitanju razpravljalo se je u „Mjesečniku“ ove godine, te je g. T. u broju 7. od 15. srpnja 1882. htio kazneno-pravnim slučajem svim dalnjim razpravam o tom predmetu na put stati, priobćiv rješitbu kr. banskoga stola od 1. lipnja 1882. br. 8763., kojom se na pritužbu nekojih lepoglavskih kaznenika, — da im kr. sudbeni stol u Varaždinu nakon pretvorene previšnjom milosti kazne smrti u kazan slobode, nije obnašao zaračunati nastup kazni od dana proglašenja prvo-

[1] Ovaj zanimivi slučaj poslan nam je u drugoj polovici mjeseca kolovoza o. g.; žalimo, da ga nismo prije dobili. Ured.

Digitized by Google

molbene osude, — odredjuje, da se nastup kazni istim kaznenikom zaračunati ima od dana proglašenja prvomolbene osude.

Upravo ovaj kazneno-pravni slučaj povodom je, da upitno pitanje iznovice spotaknem, jer ono u našem kaznenom postupniku od 17. svibnja 1875 nigdje jasno nije riešeno, a §. 341. kazn. post. govori samo o vremenitoj kazni, te neima u njem niti spomena o kazni smrti, niti može ob uporabi toga paragrafa na ovaj slučaj govora biti, već nam tu pomaže §. 17. kaz. zakona, koj naročito veli: „Ako osuda neustanovi što drugčijega, vrieme kazneno i svaka ina pravna moć osude kaznene počima teći od onoga časa, kad bude proglašena osuda, kojoj je svaka daljna molba presječena."

Ova zakonska ustanova ne stoji u oprieci sa kaznenim postupnikom od 17. svibnja 1875. pa s toga po smislu članka II. zakona o uvedbi tog kaznenog postupnika ostaje u krieposti.

Smatrajuć dakle, da je nakon previšnjeg pomilovanja mjesto smrtne kazni dosudjena po kasacionalnom sudu sasvim nova kazan vremenita, slažem se sa mnienjem g. S Kranjčića, izraženim u „Mjesečniku", od 1. travnja 1882., da se nastup kazni ima na smrt osudjenomu i pomilovanomu osudjeniku računati počam od proglašenja osude kr. stola sedmorice, pa ću ovo mnienje podkriepiti i sliedećim praktičnim primjerom iz domaće prakse:

Osudom kr. sudb. stola u P. od 13. prosinca 1875. br. 3198. kz. osudjen je Josip K. radi zločinstva težke tjelesne ozlede i zločinstva prostog umorstva na kazan smrti vješali, nu previšnjim pomilovanjem oproštena mu je smrtna kazan, te na mjesto iste riešenjem kr. stola sedmorice od 21. travnja 1886. br. 404. nametnuta kazan težke tamnice od dvadeset godina.

Kr. sudb. stol u P. zaračunao je istom kazneniku nastup kazni od dana proglašenja prvosudne osude, dakle od 13. prosinca 1875. te bude kaznenik odpraćen u kaznionu u Glinu; nu kraljiško c. kr. državno nadodvjetničtvo u Zagrebu povrati dne 20. svibnja 1876. br. 992 prvo-molbenom sudu obaviestnicu na popravak tim, da po mnenju istog c. kr. drž. nadovjetničtva, nemože kazan ova započeti danom proglašenja prvomolbene osude, već danom proglašenja odpisa kr. stola sedmorice, jer da je kazan smrti, proti Josipu K. izrečena, samo milošću vladaoca, vremenitom kazni nadomještena; pa ako prvomolbeni sud ostaje kod prijašnjeg svog mnienja, neka izvoli potražiti riešitbu višjega suda.

Kr. sudb. stol u P. zaključio je u sjednici od 10. lipnja 1876. br. 1471. kz., da se Josipu K. imade kazan računati od dana proglašenja rješitbe c. kr. stola sedmorice. Proti tomu zaključku uložilo je državno odvjetničtvo u P. pritužbu na banski stol, obrazloživ ju ovako:

Digitized by Google

Glavni smjer kaznenog postupnika od g. 1875. jest taj, da se u svemu olahkoti stanje obtuženikovo te su ovaj smjer motivi c. kr. ministarstva Cislajtanskog za tamo sada u krieposti stojeći kazneni postupak napose iztakli.

I našu je vladu ovaj smjer vodio, kada je sve na to smjerajuće ustanove prihvatila pristupajuć tim u moderno kulturno i humanitarno zakonarstvo inih naroda.

Propisi u pogledu uračunanja vriemena iza proglasa prvomolbene osude stoje takodjer na stanovištu takovu, da se položaj obtuženikov što više ublaži, te je rečeno, da se to vrieme imade ne samo onda u vrieme kazni uračunati, kad je početak kazni okolnostmi od obtuženikove volje neodvisnimi zaustavljen, nego i onda, ako poprimljen pravni liek istoga, makar i dielomice, bude uspješan.[1]

I u konkretnom se slučaju radi samo o tom, da li se ima Josipu K. ubrojiti vrieme, koje je sproveo u zatvoru iza proglasa prvomolbene osude?

Ako se uzme, da mu je prvosudbena osuda makar i milošću Njeg. Veličanstva ublažena, to se imade i nanj uporaviti pravilo §. 341 k. p.

Istina je, da se tu neradi o kazni slobode, već o kazni smrtnoj te da u zakonu za takav slučaj ubrojenja vremena neima normative, ali upravo u ovakih slučajevih potrebito je obći duh zakona u obzir uzeti i iz njega izvoditi namjeru zakonodavčevu.

Na ovu pritužbu izdao je kr. banski stol 5. srpnja 1876 br. 6840 sliedeću rješitbu:

Riešavajuć izvješće od 18. lipnja t. g. br. 1615 o pritužbi drž. odvjetničtva proti zaključku toga suda od 10. lipnja t. g. br. 1371 glasećem onamo, da se Josipu K. kazan dvadeset godišnje težke tamnice imade računat od 3. svibnja 1876 kao dana proglašene mu rješitbe vis. stola sedmorice od 21. travnja 1876 br. 403, daje se tomu sudb. stolu uz povratak ovamo podnešenih spisa za dalje uredovanje na znanje, da je kr. banski stol obnašao zaključak suda, akoprem odgovara ustanovi §. 341 k. p., promieniti tako, da imade i nadalje ostati pri onoj odredbi prvoga suda, po kojoj zatvor počima od 13. prosinca 1875 i to s razloga, što je ta u obaviestnicu uvrštena odredba postala pravomoćnom, jer proti istoj neima od strane državnog odvjetničtva pritužbe.

Nu primjećuje se ujedno, da je valjalo vrieme kazni računati u obavjestnici od dana proglašene riešitbe kr. stola sedmorice, pošto je žalba ništovna proglašena proti osudi sudbenoga stola od 13. prosinca

[1] Po Josipu K. poprimljeni pravni liek t. j. uložena žalba ništovna baš je zaključkom kr. stola sedmorice od 21. siečnja 1876 pod br. 12 na temelju §. 282 k. p. zabačena. Opazka pisca.

Digitized by Google

1875 br. 3198 riešitbom kr. stola sedmorice od 21. travnja 1876 br. 404 zabačena[1] i samo usljed previšnjeg pomilovanja smrtna kazan pretvorena u kazan tamnice. J. Galjer.

III. Upravno-pravni.

Smiju li se uporavit nasilna sredstva i kako, ako se krate stranke doći pred župnika na njegov poziv u poslih matica krščenih, vjenčanih i mrtvih?

Kotarsko poglavarstvo u Striju presudom 9. kolozoza 1879 br. 90 osudilo je Andriju K. občinskog načelnika u S. na 20 for. globe, a dogodično na 4 dana zatvora i na plaćanje parničnih troškova, što nije htio doći u župničku pisarnu u svrhu, da budu u matici rodjenih upisani podatci o rodjenju njegovog novo rodjenog djeteta.

Galičko namjestničtvo odlukom od 16. studenoga 1879 br. 484.738 ukinulo tu odluku, te Andriju K. oprostilo od krivice njemu pripisane, s razloga „što nema nikakvih propisa, koji bi silili župljane, da moraju doći sbog takovih posala k župniku na njegov poziv, pod prietnjom pedepsa, i što upravo župnik u takovom slučaju bijaše dužan, odmah kako je obavio krščenje, upisat potrebite podatke u matici rodjenih u prisutnosti stranaka, a ne istom nakon nekoliko vremena podatke tražiti".

C. k. ministarstvo unutarnjih djela pronašlo je odlukom 7. kolovoza 1880 br. 9742, odbiti kao netemeljit utok grčko-katoličkog župnika S., jer je bio upravljen proti odriešiteljnoj presudi.

U isto doba ministarstvo unutarnjih djela dostavilo je namjestničtvu uporave radi sliedeća opažanja o pitanju, što ga je utočnik potakao glede dužnosti stranaka ozvat se župniku na njegov poziv u poslih matica:

Neima nikakove sumnje i bilo je odpisom 7. lipnja 1816 br. 24.765 galičke vlade izrično naredjeno, da dušobrižnici, bez razlike obreda, imadu uvrstit imena krščenih, vjenčanih i mrtvih u propisane rubrike dotičnih matica odmah, pokle se odnosna služba izvršila.

Odlukom dvorske kancelarije od 5. travnja 1844 br. 10.573 bilo je istinabog podieljeno pravo dušobrižnikom, koji imadu držat matice, zametnut izvide kako će saznat činjenice, što im treba znat za moć izpunit pojedine rubrike, ali nema nikakvih propisa, po kojih bi se mogli podvrći pedepsi oni, koje je dušobrižnik pozvao poradi službenog mu posla, a nisu se opravdali zašto nisu došli.

---

[1] Žalba ništovna zabačena je zaključkom kr. stola sedmorice od 21. siečnja 1876 pod br. 12, koj zaključak citiran je u riešitbi od 21. travnja 1876 br. 404. Op. pisca.

Digitized by Google

Pravo pozvat pod prietnjom globe po §. 9 carske naredbe 20. travnja 1854 d. z. l. broj 96 pripada samo državnim političkim i redarstvenim vlastim.

Sad, dogodi li se, da treba da župljanin dodje u župni ured u poslih matica, a koga je župnik u tu svrhu pozvao, ne dodje i nenavede uzroka, koji će mu nedošašće opravdat, bit će župnikov posao, da o tom obaviesti dotično kotarsko poglavarstvo, a ovomu bit će tada dužnost, da po smislu carske naredbe od 20. travnja 1854 broj 96 d. z. l. učini, što mu služba donosi, te da odluči, da li, po naravi slučaja, doknadno upisivanje podataka u maticah imade se učiniti na temelju dozvole pokrajinske političke vlasti.

Napokon opažava se, da zakon od 7. svibnja 1874 d. z. l. br. 50 o izvanjskih pravnih odnošajih katoličke crkve, na koj se odnosi namjestničtveno izvješće, a osobito §§. 5, 9, i 27 toga zakona, koji se tiču vršenja vrhovne vlasti i pripustivosti državne pripomoći za izvršenje crkovnih naredaba i odluka, nemogu bit nikako uporavljeni na ovaj slučaj, jer ovdje se radi jedino o župničkih maticah, koje imadu i s državnog gledišta važnost, o dužnostih, što ih imadu dušobrižnici kao pisaoci tih matica s jedne strane, a s druge strane župljani.

Iz „Ztschrfta für Vrwltng.“

Književnost.

Ueber die Agrarverhältnisse in der Herzegovina. Von I. U. Dr. Andreas Volkar, k. k. Bezirkscommissär, gnw. Bezirksleiter in Mostar. — Prag. 1881.

U zanimivom spisu ovom uloži pisac, koji je kao Slovinac rodom učio u svoje doba na obstojaloj pravosl. akademiji u Zagrebu, plod svojega motrenja glede onih odnošaja, koji su, kako je poznato, glavnim bili uzrokom ustanka raje proti agam, kojih uredjenje se prikazuje nakon okupacije Bosne i Hercegovine kao jedna izmedju najvažnijih zadaća vlade austro-ugarske.

Pisac imao je kao kotarski upravitelj u Mostaru dovoljno prilike, motriti agrarne odnošaje, te se je prilikom ovom, kao što dokazuje spis njegov, sbilja i sdušno poslužio. Motreći pitanje pomenuto, razdielio je pisac radnju svoju u sliedeće odsjeke:

1. Osvrt na historijski razvitak agrarne sveze, razmatranje turskih normah, uredjujućih odnošaj agrarni, motrenje nedostataka, koji su se tečajem zadnjih 20 godina u odnošaju tom pokazivali.

2. Sustavi i vrsti daća u naravi, služba i drugovrstnih agrarnih tereta.

3. Položaj, koji zauzeše nakon austro-ugarske okupacije pram agrarnom pitanju s jedne strane age, s druge pako kmetovi.

Digitized by Google

4. Odredbe, koje izda bos. herc. zem. vlada za interimistično uredjenje pitanja agrarnoga.

5. Osnove za konačno uredjenje njegovo.

Iz ovoga pregleda razabire se, koliko je pisac pomno proučio odnošaje agrarne i kako je podpuno izcrpio te predočio narav njihovu. U potankosti, poglavito historijskoga razvitka, dakako nije se mogao pisac upustiti, poglavito s toga razloga, što je bio nakanio samo u glavnih potezih nacrtati temelj, na kojem je počivao agrarni odnošaj u Hercegovini u doba okupacije i što mu je stalo u prvom redu do toga, da pokaže put, kojim treba udariti, ako se hoće doskočiti onim manam njegovim, koje se razviše tečajem vremena ne iz same naravi odnošaja, za zemlje, na primitivnom stupnju gospodarstvenoga razvitka se nalazeće, dosta prikladnoga, već zato, što oholosti i grabežljivosti vladajućega diela pučanstva, aga pram raji nije stupila na put dovoljno jaka moć državna. U zadnjem odsjeku predlaže pisac, koji nije za dokinuće agrarnih tereta, one modifikacije agrarnih prava i dužnosti, koje se preporučuju u tu svrhu, da se uz štovanje prava stečenih, na koliko su sbilja prava, te nestoje u oprieci sa zahtjevi pravednosti, pruži i dovoljnih uvjeta po exsistenciju i gospodarstveni razvitak.

Preporučujuć što toplije djelce ovo (44 str.) nasim štiocem, dodajemo samo, da je vanjsko obličje njegovo liepo. Izdano je pako troškom piščevim i može se dobiti u knjižari I Otta u Pragu. —l.

Tumač k općemu austrijskomu gradjanskomu zakonu. Napisao dr. Marian Derenčin. Knjiga druga. Svezak drugi. U Zagrebu 1882. U ovom drugom svezku, koji ide od str. 129 do 256 završuje se tumačenje nauka o posjedu (str. 129 i 130) i počimlje tumačenje ustanova gradj. prava o pravu vlastnosti (s tr. 131 do 256 uključivo) i to počam od §. 353 do 441 o. g. z. Mi ćemo u svoje vrieme ocieniti ovaj svezak; za sada bilježimo sa zadovoljstvom izjavu nakladnika, da će u buduće svaki drugi mjesec izaći po jedan svezak. — Ciena je ovomu svezku 1 for. a. vr.

— Revna knjižara Mučnjak i Senftleben nastavlja izdavanje „Male sbirke zakona, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju i za hrv.-slav. krajinu“, pa su pred nekoliko dana dva izdana sveščića, i to:

Gruntovni red i naknadne mu naredbe. U Zagrebu 1882. — Ciena 80 novč.

Zakon šumski ili cesarski patent od 24. lipnja 1857., kojim se šumski zakon od 3. prosinca 1852 uvodi u kraljevine Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju. — Izdano dozvoljom kr. zemalj. vlade. U Zagrebu 1882. — Ciena 25 novč.

Digitized by Google

Onaj prvi svezak sadržaje: Naredbu ministarstva pravosudja od 15. prosinca 1855, kojom se izdavaju propisi, kako se imadu obnarodovati novi zapisnici gruntovnički i kako se imadu isti zapisnici voditi kao gruntovnice; zatim naredbu ministarstva pravosudja od 10. lipnja 1855, o polaganju izpita za gruntovničke činovnike; naredbu ministarstva pravosudja od 4. kolovoza 1859 o gruntovničkom bilježenju reda prvenstva; okružnicu c. k. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemalj. upravne oblasti od 18. svibnja 1879, kojom se uvodi u krajini privrem. gruntovnički red od 15. prosinca 1855 sa naknadno izdanimi naredbami; naredbu c. k. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemalj. upravne oblasti od 5. lipnja 1879 o provedbi zakona od 18. travnja 1879, kojim se u krajini uvodi gruntovnički red; naredbu kr. vladnoga odjela za pravosudje od 6. listopada 1879, kojom se propisuje način, kako se imadu unapred izdavati gruntovnički izvadci i naredbu kr. vladnoga odjela za pravosudje od 6. listopada 1879.

Drugi sveščić sadržaje šumski zakon, zatim neke priloge pa imenito i „načela, po kojih se ima sačinjavati cienik za štete šumske i naknadjivati štete.

Poduzeće knjižare Mučnjak i Senftleben, da izdaje sbirku zakona, posve je dobro, koristno i preporuke vredno. Ipak opažamo, da bi se ovokovu izdavanju imalo posvetiti više brižljivosti. Sbirka gruntovna n. pr. ima 181 stranu, sadržaje više naredaba, a neima nikakova kazala, pa čitatelj nezna što je sve u cieloj knjizi, dok je nije od početka do svršetka pregledao. Zatim nebi se smiela do slovca držati adjektiva „mala“ pa zakone tiskati u premalenom formatu, koji je k tomu tako nesretno proširan, da ga nemožeš dati vezati; a upravo ovake knjige moraju se vezati, jer se mnogo rabe. Format imao bi biti nešto veći, nebi se smielo toliko škrtariti sa papirom, niti upravo najgore vrsti birati.

Uz „šumski zakon“ trebalo je dodati još koju kasnje izdanu naredbu.

— Urbar hrvatsko-slavonski. Uredio Milivoj Vežić. Izdalo pravničko družtvo u Zagrebu. U Zagrebu 1882. Nakladom pravničkoga družtva. Krasna ova sbirka urbarskih propisa ima četiri razdiela: prvi obsiže periodu od 1756 do 1836., t. j. urbarsko uredjenje carice i kraljice Marije Terezije; drugi razdiel periodu od god. 1836 do 1848 t. j. zakone sabora ugarskoga od god. 1832/36 i 1840; treći periodu od god. 1848 do 1876 t. j. razriešenje urbarskih i srodnih odnošaja, i napokon četvrti razdjel sadržaje priloge. Knjiga je štampana na krasnom papiru u velikoj osmini, broji 610 strana, dodan joj je kronologičan pregled i sadržaj po abecednom redu. Sve domaće novinstvo izrazilo se je vrlo pohvalno ob ovom književnom pojavu, kojim će se koristno moći služiti ne samo pravnici nego i nepravnici, za

Digitized by Google

ove potonje biti će nedvojbeno vrlo zanimiv treći razdiel „razriešenje urbarskih i srodnih odnošaja“, jer će tu naći carski patent od 2. ožujka 1853, cesarski patent od 17. svibnja 1856., više drugih važnih naredaba, zatim „naredbe, koje su izašle poslje god. 1848 radi zaštite regalnoga prava točenja, zatim za občinsko vinotočje.“ Medju prilozi vrlo su zanimivi „Motiven-Vortrag zum kroatisch-slavonischen Grundent.-Patente“; preponizno obrazloženje zakona od 17. svibnja 1857 itd.

Nečlanovi pravničkoga družtva mogu dobiti ovu knjigu za 2 for. a. vr. u svih zagrebačkih knjižara kao i kod uprave prav. družtva.

Viestnik.

Hrvatski sabor nastaviti će svoje sjednice 5. listopada o. g. Kako dugo će ovaj put raditi, o kakvih predmetih viećati, nije na tanko poznato. Nu sudeć po materijalu, koji se pripravlja i o kojem se razpravlja, moglo bi poslovanje sabora duže trajati. Nedvojbeno je, da će uzeti u pretres proračun za buduću godinu 1883. Novine pišu, da je osnova izbornoga reda za nekadanju krajinu već podnešena na sankciju carsku, iz čega bi se moglo zaključiti, da će doskora biti pozvano i krajiško pučanstvo da bira zastupnike u hrv. sabor. A napokon čekaju sabor još dva vrlo znamenita predmeta: riešenje poslovah tičućih se grada i kotara Rieke i reorganizacija uprave, sudstva i pučkoga školstva. Ob onom povesti će razpravu regnikolarne deputacije, hrvatska i ugarska, i rezultat njihovih viećanja predložit će se saboru. Za preustrojstvo uprave izradjeni su, koliko javljaju domaće novine, elaborati: i to jedan o preustrojstvu t. z. političke, a drugi sudstvene uprave, a odjel za bogoštovje i nastavu predložiti će novelu zakonsku o preinaci, odnosno dopuni zakona o pučkom školstvu. Elaborati ovi tiskaju se, pa će se onda razdielit medju članove velike enquete, koja je sazvana na 3. listopada da proučiv ove osnove svjetuje zemalj. vladi, što drži za dobro i koristno. Za sada neznamo, u kojem se pravcu kreće reforma uprave i sudstva.

— Novi članovi prav. družtva. Povjerenik prav. družtva u Petrinji vel. g. A. Markovac, predsjednik tamošnjega sudb. stola, prijavi uprav. odboru, da žele pristupiti prav. družtvu kao članovi gg.: dr. Josip Ivandia odvjetnik i Nikola Babić sudb. pristav, oba u Petrinji.

— † Dimitrija Markovića, tajnik kr. podžupanije pakračke i član prav. družtva, umro je u Römerbadu 3. rujna i tamo sahranjen. Lahka mu zemlja.

— † Vuk Vrčević. „Právo“ priobćuje tužnu viest, da je poznati pisac Vuk Vrčević 30. kolovoza u Dubrovniku umro. Pokojniku, koji je izstupiv iz državne konzulatske službe, nastanio se u Dubrovniku, pala je kap, a kratko vrieme iza toga umre. U njem izgubila je hrvatska i srbska knjiga revnoga i čestitoga radnika, koji je, služeći mnogo godina kao austrijski podkonzul u Hercegovini, krasno hercegovačko nariečje i običaje naroda temeljito proučio, kupio sve narodne priče i zaodjenuvši jih u prekrasan jezik, prikazao jih u više svezaka, koji zauzimlju odlično mjesto u našoj književnosti. Navlastito proučio je pokojnik sve pravne običaje ondješnjega naroda, te su

Digitized by Google

njegova djela strukovnjakom na pravničkom polju južnih Slavena služila kao bistro vrelo. Pred polazak u stanje mira odlikovan je pokojnik za zasluge, stečene dugim službovanjem u Bosni i Hercegovini, redom željezne krune trećega razreda. Nastanivši se u Dubrovniku, radio je mnogo na književnom polju, i njegovi članci, priobćivani u spljetskom „Právu", bijahu ures časopisa onoga. Prirodjena čednost nije mu dopuštala da se ističe, no njegovo neumorno nastojanje ob razvoju narodne knjige pribavilo mu je liep glas u našoj književnosti. Pokojniku, rodom iz Hercegovine, bilo je oko 70 godina. Lahka mu zemlja!

Pravničke svaštice. Uredjenje sudova druge molbe u Ugarskoj. Mjesto dosadanjega jednoga višega sudišta ustrojit će se njih više za Ugarsku. Ministarstvo pravosudja predložit će već ove jeseni o tom osnovu zakona saboru na razpravu. Ustrojit se kani za sada pet viših sudišta. Trošak iznosit će na godinu do 700.000 for. a. vr. Ministarstvo predložiti će za sada manji broj viših sudišta, pa ako se pokaže, da sada ustrojena nebi mogla zadovoljiti potrebam, uredit će se još koje novo; prema tomu udesit će se i osnova zakona, najme u zakonu neće biti navedena mjesta, u kojih će se smjestiti sudovi, nego će vlada potražiti ovlast od parlamenta, da može naredbom sama opredieliti takova mjesta. Neki misle, da bi se moglo s ovom reformom pričekati, dok bude dovršen gradj. parb. postupnik, koji se upravo izradjuje, i koji se osniva na načelih javnosti i ustmenosti, i dok osnova kaz. postup. postane zakonom. Ali vlada ugarska nemisli tako, pače ona vjeruje, da će upravo nova viša sudišta najkrepčije poduprieti ju u radnji i provadjanju novoga postupnika.

— Ugarsko gospodarsko družtvo pomno razpravlja o minimumu zemljištnoga posjeda. Neki ugledni član njegov predloži, da se minimum ovaj ograniči na 12 odnosno 18 jutara, ali ovo se ograničenje proglasilo neshodnim pa je zaključeno, da se najprije kupe podatci, gdje i kolik bi to posjed morao biti, da može jedna obitelj živiti o prihodu njegovom, po čem da bi se imao ravnati i minimum. Neki su članovi pobijali samo načelo t. j. minimum kao takov dokazivajuć, da minimum takov nije pravo sredstvo da se uzdrži posjed, nego jeftina vjeresija, strogi zakoni proti lihvarstvu, komasacija pod moraš itd. Većina ipak zagovaraše misao, da bi trebalo nerazdieljivost manjega posjeda zakonom garantirati. Nu članovi većine nemogahu se složiti u tom: kolik da bude taj minimum, gdje da se uporavi a gdje ne, kakovim organom da se povjeri provedenje ove uredbe; pod kojimi uvjeti da se uporavi minimum, kako da se omogući nasljedniku, da podmiri svoje sunasljednike itd. Ako ostavitelj odredi, da se posjed nesmije dieliti u onom slučaju, gdje je tako malen, da se nanj posve uporavlja pojam minimuma, takova je odredba posve razumljiva i opravdana; ali naima pravoga razloga dopustiti ostavitelju, da proglasi i veći posjed, n. pr. od 50—100 jutara nerazdieljivim. Bivši ministar Kerkapoly, sada profesor na sveučilištu peštanskom, očitova da bi trebalo upravu županijsku prije preustrojiti, i tek onda moglo bi se provedenje ovakova zakona županijam povjeriti. Naprotiv drži grof Appony, da su županije pravo težište za uredjenje posjednih odnošaja.

— Promocije na bečkom sveučilištu. Prošle školske godine 1881/2 postigla su na bečkom sveučilištu čast doktora 254 kandidata (5 postotaka svih slušaoca), i to promovirano je: 108 pravnika, 100 medicinera, 39 filozofa i 7 bogoslovaca. Ovo je dakako velik broj, nu stoji u razmjeru sa frekventacijom bečkoga sveučilišta, na kojem je bilo minule školske godine više djaka, nego ikada prije, najme do 4000.

— Uvreda poštenja počinjena u pismu. Najviše sudište ugar-

Digitized by Google

Borba za pravo.

Kritička analiza Iheringova djelca pod istim naslovom. Piše odvjetnik dr. Živko Gojković.

(Konac.)

5. Valjalo bi u interesu javnog kredita reformirati i ustanove o privatno-pravnih odnošajih bračnih drugova. U danas postojećem pravu važi skoro bez iznimke ta fikcija, kao da su bračni drugovi ne samo dva različita individuuma nego i dvie različite pravne osobe. Prema toj predpostavci, danas je dozvoljen svaki pravni posao izmedju bračnih drugova, no to je bludnja današnjeg zakonodavstva, koja se ljuto sveti na javnom kreditu. U običnoj trgovačkoj udrugi medjusobne pogodbe ortaka nesmiju imati štetnih posljedica po treću osobu i posebice po vjerovnika družtva ili vjerovnika jednog ortaka; a u bračnoj zajednici, čijoj solidarnosti i intimnosti u čovječjem družtvu para neima, dozvoljava se pravni posao izmedju bračnih drugova na štetu trećeg. Danas nije vjerovnik siguran, da njegov dužnik, koji imade imetka na hiljade forinti vriednosti, neće za 24 sata taj imutak odtudjiti za korist svoje supruge, bilo u ime poklona, bilo u ime osjeguranja ili povratka miraza odnosno uzmiraza. To isto važi glede odtudjenja za korist najbližih srodnika. U stvari ništa nemienja, ako se odabere za prividni pravni posao naslov kupoprodaje sa efektivno pred svjedoci izplaćenom kupovinom. Valjalo bi za sigurnost vjerovnika zavesti pri gruntovnom prenosu i obterećenju nekretnina to ograničenje, da se nepokretnost na bračnog druga ili na rodjenu djecu ili roditelje samo s tim uvjetom prenesti može, da nepokretnost jamči za dugove prijašnjeg vlastnika do tog dana nastale, i da se nepokretnost za korist bračnog duga obteretiti može samo na temelju takove izprave, koja je po vjerodostojnoj osobi doista prije vjenčanja sastavljena; u svakom drugom slučaju imalo bi

Digitized by Google

se pri obterećenju rezervirati prvenstvo onim vjerovnikom, koji su kakovu tražbinu stekli prije te uknjižbe. U obće bi valjalo, kao krajne sredstvo od prevare, vjerovnikom zajamčiti pravo pobijanja svih pogodba, sklopljenih izmedju prezaduženika i njegovih najbližih srodnika i prsnih prijatelja i izvan gruntovnice, ali unutar dužeg niza godina, te svagda teret dokaza o obstojanju i štarešinstvu (ranijem postanku) dotične tražbine navaliti kontrahentu prezaduženika.

Svaki se praktičar sa gnušanjem sjeća današnjih mnogobrojnih izlučnih parnica. Ovršenik suprug nagovori i natjera suprugu svoju i pruži nuždni trošak, da ona digne tužbu proti njegovom vjerovniku i njemu, da se proti njemu povedena ovrha osujeti. Često je dug nastao tim, što su oba supruga na vjeresiju uzimali hranu i robu ali na račun jednog samo supruga. Neobvezani bračni drug ima samo dokazati, da su zaplienjene stvari prvobitno vlastničtvo njegovo i ovrha se s njih mora skinuti, negledeć na to, što je i taj neobvezani suprug ili baš taj dug zadužiti pomogao ili razsipanjem svojeg zaduženog supruga priečio utjerivani dug odplatiti, negledeć na to, što zaplienjene i izlučiti se imajuće pokretnosti ostaju u faktičnom suuživanju baš onog supruga, koji je pod ovrhom. Svaki praktičan pravnik znade, da je od sto izlučnih parnicah najmanje devet deset sam švindl, insceniran jedino radi prkosa i da se pravdi i poštenju pod nos puca.

7. Veoma se često u pravnom životu dogadja, da se jednoj parbenoj stranki dosudi pravo, ali se to pravo ovršiti nemože, jer se konačno izpostavi, da ovršenik baš nikakvog imetka neposjeduje. U koliko je ovršenik prividno svoj imetak odtudjio za korist bračnog druga ili najbližeg srodnika, morao bi se potražiti liek u smislu predhodeće točke. No isto tako valjalo bi u korist javnog kredita potražiti lieka i u onom slučaju, kada ovršenik u istinu ništa neposjeduje i ništa nije kadar privrieditи. Takov je dužnik opasan po družtvo; manje opasan ako u istinu nije kadar ništa privrieditи, te živi jedino od milosti drugih, već više opasan, ako je čio i zdrav, te bi mogao dosta privrieditи, ali načelno neće da radi ili načelno nikom ništa neplaća,

Digitized by Google

nego svu zaslužbu, ako je ima, sam pojede, a najopasniji je onaj, koji ne samo svoju zaslužbu sam troši, nego ima očevidno imetka, ili kakovu koristonosnu radnju, te važi pred občinstvom kao imućan čovjek, dočim se u istini pokaže, da on formalno nigdje ništa vlastita neima. To su ljudi varalice prvog, drugog i trećeg stepena, i družtvo bi imalo u razvitku pravde i kredita, poprimiti nuždne mjere, da se štetne posljedice odklone. U svakom slučaju, kada ovršenik očituje, da dovoljno neima imetka za pokriće ovrhom utjerivane tražbine, valjalo bi kao pri otvaranju stečaja, najprije ovršenika podvrći kaznenoj iztrazi u tom pravcu, da se izpostavi, je li svoga vjerovnika oštetio u nakani prevare ili samo lahkoumnim životom bez računa.

Je li on doista posve nesposoban za privriedu, valjalo bi ga turiti u kakav humanitarni zavod, koji pruža najnuždnije potrebštine života, ali zabranjuje svaki pravni promet a osobito: kontrahiranje dugova. Je li prezaduženik osoba duševno i tjelesno zdrava i ma za kakovu privriedu sposoban, valjalo bi s jedne strane s vjerovnici uglaviti radi ureda pravedni postotak dugova njegovih, koje bi vratiti morao, postotak obzirom na njegov vjek i njegovu privriednu snagu, a prezaduženika primorati, da u javnoj radionici radi, i od zaslužbe da plati trošak svoga osobnog izdržavanja, a suvišak bi imao pripasti njegovim vjerovnikom, dok god se uglavljeni postotak neodplati Pod javnom radionicom valja ovdje razumieti državnu ustanovu, koja obuhvaća sve grane privriede, dakle pruža mogućnost zaslužbe i umnim radom.

Ako je prezaduženik prividno imućan, onda treba s njim onako postupati kao u prednavedenih slučajevih sve dotle, dok se formalni vlastnik po prezaduženiku uživanog imetka pobudjenim nenadje, da dobrovoljno ovoga dugove podpuno plati i njegovu slobodu izkupi. U svakom slučaju, kada prezaduženik, u stečaju ili izvan stečaja, dobije svoju slobodu razpolaganja, valjalo bi jednu od ovih mjera opreznosti preduzeti: ili občinstvo na daleko i široko obavjestiti, da je taj prezaduženik jednom prikratio svoje vjerovnike, ili pak od njega i njegovih najbližjih srodnika jamčevinu izkati, da će njegovi dugovi točno

Digitized by Google

plaćeni biti, te bi po izcrpljenju te jamčevine ovrhom, imala slieditи kontrola zbog razsipanja ili pritvor u radionici ili sirotište.

Ovdje je samo radi primjera iztaknuto nekoliko reforma, koje bi u interesu valjanog pravnog reda izvesti valjalo; no mi smo uvjereni, da svaki, koji prati pravni život neposrednim sudjelovanjem, imade na umu po stotinu sličnih trulih mjesta u suvremenom zakonodavstvu, ne samo kod nas, nego u svih civiliziranih zemljah, koja bi valjalo što skorije boljimi izmieniti.

Nam će se možda predbaciti, da smo se od predmeta udaljili, jer smo nakanu imali pokazati, kako državno zakonodavstvo ima poslužiti u borbi za pravni red, olakšavajuć pobjedu uvriedjenom parcu, a otešćavajući objestnom napadaču, a ovamo smo najposlje došli do pojedinih predloga, koji sa pravnom borbom, sa pobjedom i porazom jedva u svezi stoje, jer se vrzu okolo pitanja: kakove mjere ima država poprimiti, da se broj parnica smanji i pojedine kategorije parnica u buduće posve nemoguće postanu. Mi naprotiv mniemo, da država na polju zakonodavstva kao glavno sredstvo u svojoj borbi proti nepravdi i nepoštenju u prvoj liniji mora sebi odabrati taj cilj — da napadaj na pravo nemogućim učini. „Nije borba ciel obstanka nego sredstvo njegovo“ — tako počimlje Ihering svoju knjižicu. Ako se medje pravnog svieta tako utvrde, da se svi neprijatelji pravde uz pripomoć svega lukavstva i opačine, kojim razpolažu, slabim osjećaju za napadaj na tvrdjavu pravde, onda je braniocu zaštedjena mnoga snaga, koju bi u borbi iztrošiti morao, pa može tu zaštedjenu snagu koristno upotriebiti u borbi proti inim neprijateljskim elementom i napose proti surovim silam prirode, proti kojim se i onako rod čovječji, dokle god uzživi, boriti mora. Borba medju ljudmi ili fizična ili umna, mora se sažaljevati kao velika nesreća, baš s tog humanitarnog gledišta, jer se medjusobno paraliziraju one sile, koje bi mogle zajednički naperene biti proti prirodnim silam, zarad oslobodjenja čovječanstva i radi razširenja njegovog umnog horizonta, od kojeg zavisi sloboda ili robstvo.

Tek onda, kada državi neizpadne za rukom onakov pravni

Digitized by Google

red stvoriti, da do pravne borbe medju pojedinimi gradjani doći i nemože — mora se pobrinuti s jedne strane, da pravda i poštenje pobjedi. Kratka ima borba biti s toga, što svako preporno dobro za trajanja parnice s bog neizvjestnosti i vezanog stanja svojeg gubi manje ili više od svoje vriednosti. Kao što prekomorska roba mora snositi tim veću premiju osjeguranja i vozarinu, čim je širi ocean, kojeg prebroditi ima, a tim više gubi od svoje vriednosti za trgovca — vlastnika (jer sa ravnom robom preko užeg oceana donešenom konkurirati nemože), tako i preporni predmet stoji na tim manjoj cieni, što duže traje neizvjestnosti glede konačnog izhoda, a gdje je povoljan uspjeh izvjestan, i što je duže otezanje parnice u izgledu (jer je vrieme novac).

Izlišno je razlagati, zašto država mora nad tim bditi, da u parnici pravda triumfira; dosta nam je iztaći, da je država eminentno pravna ustanova, i da ona nesmije ni jednog trenutka zaboraviti na svoju vrhovnu misiju. Zakonodavstvo, koje uvidja, da je nemoćno u obrani pritištene pravde i poštenja od strane lukavih i bezsavjestnih napadača — samo sebi piše svjedočbu siromaštva, i država pored takovog zakonodavstva postaje suvišna, jer etično zauzima isti raz kao stanje podpunog bezpravnog divljačtva.

Može nam se i to predbaciti, da naši predlozi duboko zasjecaju u autonomno pravo svakog državljanina pri vršenju vlastitih prava, jer se ovdje preporučuje, da se država brine čak i za čuvanje pojedinih od budućih napadaja. Taj prigovor mi nimalo ne odbijamo od sebe, dapače smo tvrdo uvjereni, da je dužna država pobrinuti se, da svoje u pravu nalazeće se neuke gradjane od štete sačuva, te u koliko se to bez osobnog ograničenja njihovog izvesti neda, njih manje više ograniči, makar do kuratele, i naprotiv, da je dužna neprestano biti na oprezu proti sebičnim i lukavim gradjanom, koji teže za tudjom mukom. Kad bi svi pošteni gradjani ujedno bili i lukavi, oni bi bili i oprezni, dakle bi i napadaj na njihovo pravo sami kadri bili suzbiti, ili još bolje: opreznošću preduprediti; da su svi pametni gradjani ujedno i pošteni, nebi ni bilo pravnog na-

Digitized by Google

padaja. U oba slučaja bili bi izlišni i sudovi i zakoni, jer bi dobri običaji — javni moral — nadoknadili oboje, jer bi moral i pravni red bili jedno te isto. Nejednakost ljudi u moralnom i umnom razvitku izaziva vječiti napadaj osobe na osobu, kao što nejednakost stepena toplote u raznih slojevih atmosfere izaziva struju, koju vjetrom zovemo. Država je dužna radi održanja pravnog reda, koji u krajnoj liniji ipak mora nerazlučen ostati od morala, motriti na sve slučajeve, gdje može nepravda i nepoštenje imati nadmoć nad pravdom i poštenjem, pa svoje zakone tako udesiti, da kao balanzirajuća motka u svakom slučaju prevagu garantira uvriedjenoj pravdi, kada nagne padu.

Tako mi sebi predstavljamo borbu za pravo i pravdu, jer je tako zadovoljeno i zahtjevom materijalnih interesa svijuh državljana ukupno i svakog napose, a ujedno je tim najbolje zadovoljeno zahtjevom moralnog reda.

Država je organizam, koji ima zadatak, da ideju pravde ostvari; pojedini državljani imaju samo u toliko to ostvarenje promicati, u koliko su u prednjoj ili stražnjoj liniji k tomu pozvani; bliže i dalje prema tom pozivu stoje oni po svojem službenom položaju, po razu svojeg umnog izobraženja i karakternog integriteta; u oba posljednja slučaja bez obzira na to, da li su državni funkcionari ili slobodni gradjani. Svi državljani u koliko nisu prema tom pozvani, da sami ruku metnu na gradjenje i učvršćenje pravnog reda, imaju privilegium, da uživaju gotove plodove i blagodati pravnog reda, u koliko su pošteni a ujedno glupi — naprotiv su dužni pod rukovanjem valjano ovršenih i valjano uredjenih zakona podvrći se uzgoju u školi pravnog reda, u koliko su moralno pali i družtvu pogibeljni.

Da reasumiramo rezultat mašeg izpitivanja, u koliko smo s autorom u oprieci, moramo konačno reći: Ako zakoni nevaljaju i neštite dovoljno pravdu, poštenje i kredit, nepomaže pojedincu tražiti pravdu; neće ju naći „u znoju lica svojeg“ kako mnije Ihering, ni onda ne, ako znoj u krvi očajanja ogrezne.

Za valjano zakonodavstvo ište se mnogo žrtve, ište se napuštanje vladajućih predrasuda (? Ured.) o jednakosti ljudi pred zakonom, i ište se primanje većih tereta na svoje rame od

Digitized by Google

strane onih, koje je sudbina stavila u sretniji položaj umnog razvitka, materialnog blagostanja i čvrstog za uzvišenim idealima težećeg karaktera. Lažno je načelo, teret družtvene organizacije natovariti u ravnoj mjeri na sve članove, koji neimaju i nemogu imati jednaku snagu. Pravda, koja upućuje na polet onoga, koji krila neima, samo je ironija od pravde; borba za pravdu jest borba proti elementarnim neprijateljskim silam, ona je rad, koji se samo donekle dokončati može, i to pod uvjetom, da se postupak, svrha i sredstva dobro shvate i o njih promisli: da se sistematično radi.

Kada se prema tomu uvidi, kakovimi silami razpolažu suvremeni zakonodavni faktori, koliko malo ima zakonodavaca, koji stoje na razu znanosti, na vršku čvrstoće značaja, i van svake sumje glede neodvisne materialne existencije; onda mora groza spopasti svakog, koji pomišlja na sudbinu budućih pokoljenja čovječanstva. No ostaje nam bar ta jedina utjeha, da neživimo u okovu bludnje, kao da svaki u pravnom životu može sam sebi pomoći. Pisac ovih redaka biti će dovoljno za svoj trud nagradjen, ako uvjeri nekolicinu svojih čitatelja, da se autor umnoga spisa „borba za pravo“ u velikoj bludnji nalazi, kada stavlja na pojedinog gradjanina zahtjev, da upre svoje slabačko rame u izpravak pravnog reda, radi tog reda i radi svojeg prava. Stoga nemožemo priznati, da stanju stvari odgovara izreka Iheringa, kojom je ovo djelo zaključio: „U znoju lica svojeg naći ćeš pravo svoje“. Mjesto te moramo predložiti drugu, koja glasi: „Nitko nije sam svojim ramenom sviet izpravio!“

O §§. 35 i 37 gpp. kao povodu ništovnosti.

Nije riedak slučaj, da višji sudovi ukidaju kao ništetnu parbenu razpravu zato, što je sud prve molbe zanemario propis §. 35 ili §. 37 gpp., a svoju rješitbu motiviraju propisom §. 339 br. 3 gpp.

Po §. 35 gpp. „Obnadje li sud (kad prima tužbu ustmenu), da je tužba za čudo netemeljita, ima tužitelja o tom kako valja

Digitized by Google

podučiti; nego ako se neda sklonuti, da dobrovoljno odustane od parnice, nemože mu se nikada uskratiti povedba postupka.“ — Po propisu §. 37 gpp. dužan je sud, kad mu stigne pismena tužba, odmah narediti ročište, nu ako imade razloga, sadržanih u §§. 33, 34 i 35, ima prije ročišta saslušati tužitelja samoga. — Po §. 329 br. 3 gpp. može se osuda napadati kao ništetna „ako su tečajem parnice propisi postupnika, što se bitnosti tiče, bili zanemareni tako, da bude nemoguće razsuditi stvar temeljito“, a izvan slučajeva navedenih u §. 339 i inih na svom mjestu naročito naznačenih, nemože se baš ni radi „zanemarenih“, propisa postupnika napadati osuda, kao ništetna; pače nesmiju višji sudovi usljed propisa §. 343 gpp. odgadjati rješitbu glavne stvari, radi mana od manje važnosti, koje valja samo ukoriti.

Nastaje sada pitanje: ako je zanemaren po sudu prve molbe propis §. 35 ili 37 gpp., da li je to mana, usljed koje treba razpravu ukinuti, kao ništetnu, po propisu točke 3 §. 339 gpp.?

Pošto je zakonodavac u §. 33 i 34 gpp. odredio kako ima sudac postupati primajuć od stranke tužbu ustmeno, da bude obzirom na formalno pravo korektna, redigirao je odmah zatim ustanovu §. 35. Posve je jasno, da po ovoj ustanovi, primajuć sudac prve molbe tužbu ustmeno, imade se obazrieti i na materijalno pravo, izpitati to jest pravo tužitelja u temelju njegovom. Zato i veli §. 35: „obnadje li sud, da je tužba za čudo netemeljita . . .“ Da se usljed propisa §. 35 imade uzeti obzir na materialno pravo, sliedi upravo iz posliednje stavke ovoga §-a, po kojoj se tužitelju, pa bila njegova tužba i za čudo netemeljita, nemože nikada uzkratiti povedba postupka. Usuprot, kada se radi o formalnih manah, može sud prve molbe po propisu §. 2 i 4 gpp. odputiti tužbu „a limine“, dakle uzkratiti povedbu postupka, pa bila ona obzirom na materialno pravo posve temeljita. Pa zbilja propisi §. 33 nisu drugo van rekapitulacija onih, sadržanih u §§. 2 i 4 gpp.

Jasno je dakle, da §. 35 odnosno i 37 gpp. sadržavaju odredbu, koja se odnosi na materijalno pravo tužbe.

Digitized by Google

Usuprot propisi §. 339 gpp., usljed kojih se osuda može napadati kao ništetna, odnose se izključivo na nedostatke formalnoga prava. Zato se u prvoj i drugoj stavki §. 339 i opet rekapituliraju propisi §. 33 i 34, odnosno §. 2 i 4 gpp. Stavka treća §. 339 uvjetuje ništetnost samo onda: „ako su propisi postupnika, što se bitnosti tiče, bili zanemareni tako, da bude nemoguće prosuditi stvar temeljito.“ Jasno je, da se i ova stavka odnosi na formalno pravo, poglavito odnosi se ona na propise o dokazu; jer čim su sve okolnosti, po propisih formalnoga prava dokazane, biti će sigurno moguće prosuditi stvar temeljito.

Moglo bi se reći, da je i §. 35, akoprem se odnosi na izpit materijalnoga prava tužbe, ipak propis formalni, propis postupnika. Ako se dakle zanemari, uvjetuje ništetnost. Ono je prvo istina, ali nije ovo drugo; jer zanemariv se propis §. 35 koliko mu drago, biti će uvjek moguće prosuditi stvar temeljito, budu li ostali propisi formalnoga prava obdržavani, u istoj onoj mjeri kao i onda, kada se tužitelj, uzprkos opomeni suda, „neda skloniti, da dobrovoljno odustane od parnice.“

Nu čim je ovo istina, onda je jasno, da zanemarenje §. 35 odnosno dotične ustanove §. 37 gpp. neuvjetuje ništetnost po trećoj stavci §. 339 gpp.; jasno je to jest, da §. 35 nespada u okvir onih ustanova, koje zanemarene, prieče temeljitu prosudbu istine.

Ovo valja tim više, što sudac gradjanski traži samo formalnu istinu; a da je zakonodavac netemeljitost tužbe, o kojoj govori u §. 35, smatrao zapriekom za prosudbu formalne istine, nebi bio nikada odredio, da se radi netemeljite tužbe nikada nesmije tužitelju uzkratiti povedba postupka, to jest dade sudcu sgoda, da u mutnom sudi.

Ja sam toga mnenja, da je propis §. 35 gpp. ustanova manje važnosti, u smislu §. 343 gpp., da se njezino zanemarenje samo ukoriti može. Budi mi dozvoljeno reći, da je to preventivna, policajno-sudbena odredba, kojoj je cilj, zapriečiti objestne parnice. I evo razloga za to moje mnenje.

Ako je sudac prije nego li je odredio ročište na tužbu, za-

Digitized by Google

nemario propis §. 35, odnosno §. 37 gpp., to mu valja još uvjek po §. 45 gpp., prije razprave glavne stvari pokušati nagodu i tom se sgodom obavjestiti o predmetu i povodu (§. 45) parbe. Valja mu nadalje po §. 46 gpp. stranke svestrano poučiti, pobrinuti se za valjan postupak itd., valja mu jednom rieči i opet predstaviti tužitelju sve one momente materijalnoga prava, koji bi ga imali skloniti na nagodu.

U razpravi pako samoj, ako tuženik svojimi prigovori, koje će svakako znati i navesti i dokazati bolje od sudca, koji usljed §. 35 samo „ex abrupto“ govori, — ako tuženik rekoh nije vrstan uglaviti tužitelja, da je njegova tužba netemeljita, onda je to doista znak, da on od tužbe neodustaje, pa višji sud nedolazi nikada u položaj dvojiti o njegovoj nakani. Ovo valja „a fortiori“, ako je sud prve molbe osudom odbio tužbu, pa se tužitelj ipak prima priziva; jer ako ga nakon ciele razprave, pismena obrazložena osuda nije još uvjerila, da je njegova tužba netemeljita, onda bi ga još manje bila uvjerila jednostavna poduka sudčeva, u smislu §. 35.

A napokon, koji je pravni smisao §. 35 gpp.? Zakonodavac nečini drugo, već apelira na uvidjavnost sudca i zahtieva, da ju priobći tužitelju. Zato i veli: „Obnadje li sud, da je tužba za čudo netemeljita . . .“ Ali uvidjavnost je uvjek subjektivna. Ono što se jednom sudcu čini za čudo netemeljito, može drugomu biti za čudo temeljito. Upravo zato nije zakonodavac hotio, da se do skrajnosti tjeraju posljedice sudčeve individualne uvidjavnosti, pa je odredio, da se tužitelju nemože nikada uzkratiti povedba postupka. Pa zar zato, što sudac prve molbe neima one uvidjavnosti koju višji sudovi, da bude zato postupak ništetan? Tu fali logika; posljedice mogu biti nepravedne, dakle treba priziva ili previda, ali nipošto ništovne naravi.

A kad bi se mogla predmnievati u sudca prve molbe onolika absolutno korektna uvidjavnost, kolika nije ni u višjih sudovih, onda bi ovi bili suvišni.

Sve nam to dokazuje, da propis §. 35 nije u obće bitna ustanova, bez koje se nebi mogla stvar temeljito prosuditi, već upravo uzgredna, kao što rekoh preventivna, pa zato, da pada

Digitized by Google

pod sankciju druge stavke §. 343 gpp. i druge alineje stavke 3 §. 339 gpp.

Po mojem su shvaćanju iste naravi i propisi §. 45. pa i nekoji §. 46 gpp., na koje ću se drugom sgodom obazrieti.

Primjetiti ću ovdje samo to, da postupnik često iztiče skrb zakonodavca, da se rješitba glavne stvari nesmije radi uzgrednih ustanova postupnika odgadjati. To čini zakonodavac u skrbi, da se poslovi suvišno nenagomilaju, da se strankam trošak prišteđi, pa da čim prije dodju do svoga prava, odnosno slobode od tereta i neizvjestnosti parnice. Takozvani „Schleiferi", — a tih imade jur odviše — prava su pošast proti toj skrbi zakonodavca.

Kako shvaća vis. kr. stol sedmorice propis §. 35 gpp. odnosno §. 37 gpp. dokazuje sliedeća rješitba od 28. srpnja 1882 br. 1082.

Sklopio je A. pogodbu zamjene s B., usljed koje je A. predao B-u svoga konja, dočim je B. predao prvomu svoga konja i 100 for. Pogadjanja stranaka postigla su taj rezultat, da je naime vriednost konja A. ustanovljena sa 240 for., a vriednost konja B. sa 140 for., zato je B. osim konja dao prvomu i 100 for. Za nekoliko dana opazio je A, da je konj, što ga je primio od B-a šepav, te je podnio proti B-u tužbu na izplatu odštete od 140 for. Tuženik je nakon sudbeno pokušane nagode, koja je ostala bezuspješna, prigovorio, da po §. 932 ogr. tužitelju nepristoji odšteta, već da mu je slobodno zahtievati razvrgnuće pogodbe, pa zahtjevajuć razvrgnuće, ako dokaže, da je tuženik nepošteno radio, da mu pripada pravo na podpuno zadovoljenje. — Sudovi prve i druge molbe uvažili su prigovor tuženika, pa su tužbu odputili, a tužitelja obsudili na izplatu parbenoga troška; dočim je

kr. stol sedmorice sudio:

„vidiv, da je iskanje tužbe, da je tuženik dužan u ime odštete povratiti 140 for. spr. za čudo neosnovano po §. 932. ogz., a i u neskladu je sa tužbenim izloženjem, po kojem je tužitelj iskati mogao ukinuće ugovora uz to, da ne samo tuženik već i tužitelj povrati što je iz ugovora dobio; vidiv da je u očigled prenavedena u prvoj molbi postupajući sud po §§. 35. i 37. gpp. postupati trebao, pa neučiniv to, da je počinio ništetnost §. 339. točke 3., s koje ni ostali postupak nevalja; — obnašao povodom previda (izvanrednoga bi imalo biti) tužitelja, po §§. 343. i 335. gpp. ukinuti napadnute osude i cieli postupak do uključivo odluke na tužbu izišavše dtto. 26. rujna 1881. br. 16531, te prvomu sudu naložiti, da za predhodnu sasluhu samoga tužitelja po §§. 35. i 37. gpp. ročište odredi, te po tom dalje po zakonu postupa".

Digitized by Google

Odavle sliedi, da je kr. stol sedmorice ukinuo osude prvih molba po 3 stav. §. 339 gpp. jer da nije moguće rasuditi stvar temeljito; dočim posve izvjestno i temeljito rasudjuje, da je iskanje tužbe za čudo neosnovano, u neskladu sa tužbenim izloženjem, po kojem je tužitelj izkati mogao ukinuće ugovora.

Dr. **Mazzura.**

Grunt. izvadak, dotično gruntovni upis — dokaz o pravu vlastnosti na nepokretnine.

(Svršetak.)

Iz dosadanjeg našeg obrazloženja sliedi, da pri nepokretnina grunt. izvadak i odnosno gruntovni upis već sam po sebi za dovolj dokazuje: a) modus acquirendi domini (jer to uknjižba sama sačinjava), b) titulus (jer svaka provedena uknjižba prava vlastnosti, kako gore vidismo, tvori predmnjevu za valjanost naslova stečenja), pa s toga nije od potrebe, da reivindikant producira još i koje drugo dokazalo za svoje pravo vlastnosti, jer, kako se vidi, grunt. izvadak, koj je k tome još i javna izprava (§§. 113. i 114. gpp.), već sam po sebi podpuno razjašnjuje i dokazuje bitne činjenice, na kojih se osniva reivindicatio.

Podjimo sad malko dalje, pa se obazrimo na praktični slučaj, koj je izazvao ovu našu razpravicu. U tom slučaju vidi se, da je tuženik napao uknjižbu prava vlastnosti prigovoriv, da joj je materijalno-pravni temelj, t. j. naslov stečenja nevaljan.

Tužitelj izgubio je u drugoj i trećoj molbi parnicu, jer oba ova suda jednako zamisliše, da uknjižba sama po sebi, a ni u obće ne dokazuje pravnog naslova tečenja uknjiženog prava vlastnosti, te dosljedno tomu uzeše, da je tužitelju valjalo, pošto mu je tuženik prigovorio materijalno — pravnu nevaljanost naslova tečenja, dokazati valjanost istoga.

Držim, da smo mi već gore za dovolj razjasnili, da gruntovno provedena uknjižba prava vlastnosti već sama po sebi dokazuje i naslov stečenja u obće, a i u pogledu njegove valjanosti; — to svoje razjašnjenje osnovali smo na tome, što smo na temelju zakonskih propisa konštatovali, da gruntovno provedena uknjižba prava vlastnosti tvori pravnu predmnjevu, da je naslov stečenja toga prava i valjan.

Pošto svaka pravna predmnjeva oslobadja tereta dokaza činjenicâ, sadržanih u predmnjevi, to scienimo, da bi već odatle proizlazilo, da bi tuženik, koj je prigovorio materijalno-pravnu nevaljanost, morao to i dokazati, a nipošto ne tužitelj, za kojeg vojuje pravna predmnjeva; nu,

Digitized by Google

da u nijednom pogledu ne ostanemo dužni pomenutomu praktičnomu slučaju, objasniti ćemo i pitanje o teretu dokaza za slučajeve, u kojih se bud ma s kojeg ili formalno-pravnog, ili materijalno-pravnog razloga nevaljanosti napada uknjižba.

Iz paragrafâ 148—155. grunt. reda proizlazi, da svaki onaj, koj je kakovom uknjižbom u svojih pravih povriedjen, ima pravo istu pobijati, i to koli s razlogâ formalno-pravne, toli i materijalno-pravne nevaljanosti.

To pravo, kako iz gornjih paragrafa razabiremo, ima se realizirati tužbom; ali ne ima dvojbe, da se ono može realizirati i drugim načinom, naime u parnici, u kojoj se nastoji realizirati kakova uknjižba.

U takovoj parnici može se realizirati pravo pobijanja uknjižbe u formi prigovora; a taj će prigovor biti baš pravi prigovor (exceptio) u užem, tehničkom smislu rieči, jer će pravu, koje se tužbom oživotvoruje suprot staviti vlastito pravo, koje neda, da se tužiteljevo, makar prima facie i osnovano, pravo izvede proti tuženiku.

Nastaje sada samo pitanje, kako da se razdieli teret dokaza?

Realizira li se pravo pobijanja uknjižbe ofensivno, t. j. samostalnom tužbom, to neima dvojbe, da će onaj, koj se tom tužbom služi, morat ne samo navesti nego takodjer i dokazati (necessitas probandi in — cumbit illi, qui agit) sve činjenice, kojimi misli oboriti uknjižbu; morat će dakle dokazati i možebitnu materijalno - pravnu nevaljanost naslova stečenja uknjiženog prava.

Ali što onda, ako se rečeno pravo pobijanja uknjižbe realizira defensivno, t. j. prigovorom u parnici?

Budući da se to pravo u tom slučaju oživotvoruje u procesualnoj formi prigovora (exceptio), a reus excipiendo fit actor, to već odatle sliedi, da onaj, koj se tim prigovorom služi, mora i dokazati sve činjenice, na kojih ga osniva (§. 12. gpp.)

Medjutim držim, da je to naše mnienje opravdano još i tim, što zakon izrično normira, da svatko, tko se ćuti povriedjenim stanovitom uknjižbom, mora proti istoj ustati kao tužitelj, pa za to mislim, da način, kojim on to svoje pravo realizira, t. j. da li ga oživotvoruje ofensivno ili defensivno, ne mienja ništa na teretu dokaza, jer je, kako se iz odnosnih, zakonskih ustanova (§§. 148—155. grunt. reda) opaža, naročita volja zakonodavca, da onaj, koj kakovu uknjižbu bud s kojega razloga napada kao nevaljanu, takodjer i dokaže svoje razloge nevaljanosti; pa dok toga učinio i proveo nije, ostaje uknjižba netaknuta, i tako po zakonodavcu u višem interesu pravne sjegurnosti zaštićena.

Mi dakle na temelju dosadanjeg svojeg obrazloženja držimo, da je nedvojbeno, da svaki, koj uknjižbu kakovu napada, mora bez razlike u procesualnoj formi svog napadaja, dokazati sve, na čem taj svoj napadaj

Digitized by Google

osniva, pa dakle i možebitnu materijalno-pravnu nevaljanost naslova stečenja uknjiženog prava.

Konačno moramo još iztaknuti, da za opravdanje svog mnienja o teretu dokaza nahodimo takodjer argumentum i u §§. 321., 323. i 441. ogz., jer iz misla ovih u savezu s odnosnimi ustanovami (§§. 148—155). grunt. reda sliedi, da teret dokaza o nevaljanosti uknjižbe mora preuzeti onaj, koj ju napada, i da do daljnjeg vazda vriedi stanje, kako je u gruntovnici sadržano.

Sabrav sva svoja dosadašnja razmatranja u kratki pregled, vidimo: a) da je izvadak iz grunt. zapisnika, i odnosno gruntovni upis već sam po sebi dovoljnim dokazom o pravu vlastnosti na nepokretnine; b) da u slučajevih, kad se pobija uknjižba prava vlastnosti, bilo to sa razlogâ formalno-pravne, ili materijalno-pravne nevaljanosti, mora preuzeti teret dokaza onaj, koj proti uknjižbi ustaje, i to bez razlike u procesualnoj formi svoga napadanja i pobijanja.

Prema tomu ukazuje se rješitba naših obijuh, viših sudišta, saobćena medju praktičnim slučajevi u „Mjesečniku" br. 7. od god. 1879. neopravdanom, i to za to, što s jedne strane drži izvadak iz grunt. zapisnika, i odnosno gruntovni upis (uknjižbu) sam po sebi nedovoljnim dokazom o pravu vlastnosti na nepokretnine, a s druge strane, što naprćuje teret dokaza o materijalno-pravnoj valjanosti uknjižbe onomu, koj na temelju iste tuži, a ne onomu, koj ju sa materijalno-pravnih razloga nevaljanosti napada.

Jos. Živoder.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Ako je tužiteljica tečajem razprave i promienila svoje ime, to ostaje ista osoba i nakon izpravka imena, ter se tim pravni naslov glede osoba u tužbi navedenih nemienja, a ovim se opet objasnjuje §. 18. odnosno § 10. g. p. p.

U parnici Marije Reinspach kao tužiteljice, zastupane po odvjetniku Pavlu I. proti ostavini Gašpara Reinspacha iz Gaboša po skrbniku odvjet. Kosti St. pcto. izplate duga od 200 for. a. v. c. s. c. — razpravljenoj ustmeno, sudio je kr. grad. deleg. kotar. sud u Vukovaru osudom od 31. prosinca 1880 broj 6726/gr. ex 1880: „da se tužiteljica Marija Reinspach odbija sa svojom tužbom de praes: 24. veljače 1880 br. 868/gr. i tamo stavljenim zahtjevom, da se ostavina Gašpara Reinspacha osudi na platež iz izprave od 1. svibnja 1872 proiztičućeg zajma

od 200 for. a. vr. sa 6% kamatami od 1. svibnja 1873 i naknadu parbenoga troška, naprotiv dužna je tužiteljica Marija Reinspach, pravije Marija Šostarić tuženoj ostavini, zastupanoj po skrbniku na čin odvj. K. St. naknaditi prouzročoni ovom parnicom i na 7 for. a vr. obredjeni parbeni trošak za 14 dana pod prietnjom ovrhe".

Razlozi: „Pošto je tužiteljica Marija Reinspach tečajem razprave i to u zapisniku od 14. listopada 1880 broj 5254 (protuodgovor) promienila svoje ime u Marija Šostarić, čim je promienjen i pravni naslov glede osoba u tužbi navedenih, to se je tužba de praes 24. veljače 1880 br. 868/gr. po §. 18. g. p. p. odputiti morala, te po istom §u 18 g. p. p. ima Marija Šostarić naknaditi prouzročeni ovom parnicom parbeni trošak".

Proti toj osudi podnese tužiteljica priziv, te je kr. banski stol s razloga

„uvaživ, da je tečajem razprave tužiteljica priznala, da se zove Marija Šoštarić, te da ju je postupajući sud usljed toga poučiti imao, da joj valja u pogledu svojega imena izpraviti tužbu, ali ne bijaše razloga tužiteljicu odbiti radi tobožnje promjene u osobi, jer tužiteljica, koja se je krivo nazvala Marija Reinspach, — ostaje ista osoba nakon izpravka imena", —

obnašao svojom rješitbom od 6. travnja 1881 br. 4093 napadnutu osudu kralj. gr. del. kot. suda u Vukovaru od 31. prosinca 1880 broj 6726/gr. ex 1880 ukinuti i istomu sudu naložiti, da razpravu u nazočnomu pravcu dopuni i zatim dalje po zakonu postupa.

Priobćio **M. P. Jovanović.**

Na milostinju nemože se povesti ovrha.

Okružni sud u B. dozvolio je Emanuelu P. odlukom od 16. veljače 1881. ovršno uručenje polovice iznosa od 120 for. a. vr., što no ga je gradska občina u B. dopitala kao milostinju (Gnadengehalt) Ružici R. i koji ona u obrocih dobiva, da se tako izplati tražbina mjenbena od 157 for., koju mu duguje Ružica R.

Proti ovoj odluci uložiše utok tako Ružica R. kao i gradska občina u B., pa je viši sud u Pragu rješenjem od 2. prosinca 1881 promjeniv odluku prvoga suda, odbio molbu Emanuela P., jer da ovršenica nedobiva rečeni iznos od 120 for. od gradske občine u B. zato, što bi joj možda po pravu pripadao, i što bi ga občina bila dužna dati, nego joj je podieljen na njenu molbu, i da joj se pomogne u biednom stanju; što podieljenje ove milostinje nije protegnuto na sve vrieme dok se bude ovršenica nalazila u sadanjem nevoljnom stanju a još manje do njene smrti, nego samo dotle, dok traje perioda sadanjega gradskoga za-

Digitized by Google

stupstva. Iz ove okolnosti kao i odatlje, što je ovršenici dopitana malena svota u ime podpore vidi se, da se u ovom slučaju radi u istinu samo o lemozini, koju je gradsko zastupstvo podielilo ovršenici; a takove milostinje nesmiju se pod ovrhu uzeti (dvor. dekret od 5. srpnja 1784 br. 313 i od 11. travnja 1789 br. 1002).

Najviši sud bečki zabacio je previdni utok Emanuela P. rješitbom od 3. svibnja 1881. br. 4345 i potvrdio rješitbu drugoga suda sa razloga po ovom navedenih. (Ger-Halle.)

Nezakonita mati nije vlastna zaiskat od nezakonita otca naknadu troškova hrane pro praeterito, ako ne dokaže, da je trošak učinila s namjerom, da zaište u nezakonita otca naknadu toga troška.

X. u svojoj tužbi upravljenoj protiva Y. za pripoznanje njegova otčinstva, iskala je i da joj bude dosudjena naknada troškova, učinjenih kroz šest godina za nezakonito joj diete.

Kotarski sud u Kolinu odsudom 31. srpnja 1881 br. 9759 odbio je zahtjev glede troškova hrane pro praeterito s ovih razloga:

Da je dužnost obajuh roditelja po §§. 139 i 166 o. g. z. starat se za pristojno uzdržanje, odgojenje i obskrbljene djece; da i ako je u prvom redu na to dužan otac, mati ipak nema prava zaiskat, da joj se namiri što je na diete potrošila, jer ona je tiem samo svoju dužnost izpunila.

Prizivno sudište u Zlatnom Pragu odsudom 16. studenoga 1881 br. 31068 potvrdilo je prvomolbenu osudu sa sliedećih razloga:

Odbijanje tražbine, u koliko se tiče naknade troškova hrane pro praeterito, osniva se na zakonu, jer nezakonita mati, koja je polag toga što je u tužbi navedeno, hranila i uzdržala dosele diete, mogla bi po §. 1042 o. g. z. onda samo zaiskat, da se joj dotični trošak naknadi, kad bi bila mogla dokazati, da je ona taj trošak učinila za nezakonitog otca i s namjerom, da bilo kada dobije od njega naknadu. Takov dokaz nije bio iznešen; dapače mora se po pravu uzet, da, pošto mati znadijaše toli za prebivalište, koli za imovne odnošaje nezakonitog otca, a nije ga unatoč tomu izazvala na uzdržanje djeteta, nego trošila je sama na to od svoga vlastitoga imanja, da je ona svoje diete samo s toga hranila, što je bila po §§. 166 i 167 g. z. na to obvezana, premda u drugom redu. Tražbina dakle izvedena po §. 1042 g. z. nema u ovom sgodjaju potrebita temelja.

Vrhovno sudište presudom 16. veljače 1882 br. 1247 odbilo je previdnu pritužbu tužiteljice sa sliedećih razloga:

Promišlja li se, da nezakonita mati stopro sada, dakle posli šest

Digitized by Google

godina od rodjenja nezakonitog djeteta ustade tužbom na nezakonitog otca, da prepozna svoje otčinstvo i da izpuni otčinske dužnosti; da za svega toga vremena sama je skrbila za uzdržanje i za odgojenje djeteta; da za tog vremena nije nikad označila tuženika otcem djeteta; i da, premda joj bijaše poznato njegovo pribivalište i njegovi imovni odnošaji, nije nikad zaiskala od njega ni da hrani diete, ni da što u tu svrhu doprinese: onda nemože ona ni tvrdit, da je ona za tih šest godina za tuženika trošila na uzdržanje djeteta i da po tom po §. 1042 g. z. ima pravo zaiskat od njega naknadu, a ovo tim manje, što po §. 166 g. z. i mati nezakonitog djeteta dužna je hranit ga, a u ovom sgodjaju mati nije tvrdila, a kamo li dokazala, da je ona svoje diete uzdržavala s namjerom, da zaište u nezakonitog otca naknadu troška na to učinjena. („Pravo“).

II. Kazneno-pravni.

Prinos k nauci o tumačenju §§. 171. 174 II. d. kazn. zakona.

Obtužnicom kr. drž. odvjet. u P. od 3. studenoga 1881 br. 563/ d. o. obtužena je Tomica B., da je svoje koristi radi uzela iz zatvorena kiljera Krsti R. bez njegova privoljenja gotovinu od 20 for., šamiju u vriednosti od 1 for. i tkanicu vriednu 90 nov., te da je tim počinila zločinstvo kradje po §§. 171. 174 II. d. k. z. kaznjivo po §. 178. k. z.

Osudom od 27. veljače 1882. br. 3356/kz. ex 1881 sudio je kralj. sudb. stol u P., da je Tomica B. kriva, što je o Miholju godine 1880 svoje koristi radi uzela iz nezatvorena kiljera Krste R. bez njegova privoljenja gotovinu od 20 for., šamiju vriednu 1 for. i tkanicu vriednu 90 nov., — i tim počinila prekršaj kradje, označen u §. 460. k. z. etc. Osudu svoju obrazložio je sud ovimi razlozi:

„Zakletim izkazom oštećenog Krste R., poduprtim kazivanjem nezaprisegnute svjedokinje Anice R. ustanovljeno je pravno-valjano, da su se oni jednog dana o Miholju god. 1880. odvezli od kuće u Požegu, zaključav glavna vrata od svog kiljera; vrativ se kući da su opazili, da im je iz nezaključane ladice, nalazeće se u njihovom kiljeru nestala jedna tkanica vriedna 90 nvč., jedna marama (šamija) vriedna 1 for., i u toj marami nalazeće se dvie note bankine po 10 for.

Radi ove kradje posumnjaše oštećenici i na bivšu njihovu ukućanku Tomicu B., koja je sa svojim suprugom kod njih stanovala i jela kao braća i jedna obitelj; to prolazi iz pročitanog kod glavne razprave preslušnog zapisnika Krste R., što je Anica R., potvrdila; — posumnjaše pako na nju s toga, što pronadjoše kod Sofije K. njim ukra-

Digitized by Google

djenu maramu i tkaninu, koje stvari joj je Tomica B. dala u ime duga.

Obtužena Tomica B. priznaje, da je uzela tobož iz kreveta oštećenikovog maramu i tkaninu, koje je dala pod dug Sofiji K., nu taji, da si je prisvojila kakovih 20 for. novca. Ali pošto se njezin izkaz nemože istinitim smatrati obzirom na zakleti izkaz oštećenika i nezakletu izpovjedku njegove supruge, to je postupajući sud crpio uvjerenje, da si je obtužena Tomica B. nepovlastno prisvojila iz kiljera Krste R. bez njegove privole sve nestale mu tada stvari, pa ju je s toga proglasio krivom prekršaja kradje označenog u §. 460 k. z. etc.

Što se tiče qualifikacije učina po predlogu kr. drž. odvjetničtva i obtužnice, postupajući sud nije prihvatio kvalifikacije čina kao zločinstvo kradje označeno u §§. 171. 174. II. d. k. z., a kaznjivo po §. 178 k. z., jer oštećenici priznaju sami, da je obtužena Tomica B. s njimi u zajednici živjela i jela kao braća i jedna obitelj, samo što su spavali svaki u posebnom kiljeru, nad kojimi kiljeri bio je opet zajednički tavan, iz kojega ide jedan prolaz odnosno vrata u kiljer, u kojem su stanovali oštećenici, a druga vrata u kiljer, u kojem je obtuženica sa svojim suprugom stanovala; kroz takova dakle vrata, tvrde oštećenici, da je obtužena iz tavana došla u njihov kiljer i prisvojila si navedene njihove stvari, a ta vrata iz tavana u kiljer i iz kiljera na tavan vodeća, da nisu upitnog dana, kad se je kradnja dogodila, zatvorena bila.

Pošto je dakle Tomica B. bila ukućanka oštećenika, koja je slobodno dolazila na zajednički tavan, a iz tog tavana vodila su nezaključena vrata u kiljer oštećenika, nije ona trebala svladati nikakove sile, odstraniti kakovu zaprieku ili upotriebiti kakovu lukavštinu, da unidje u kiljer oštećenika, nego je iz zajedničkog tavana unišla u kiljer oštećenika onim istim nezatvorenim prolazom, kojim unilaze i sami oštećenici, niti je za to trebala kakova pomagala upotriebiti; pa se s toga obzirom na nju, kao bivšu ukućanku oštećenih, ni nemože smatrati, da je upitnu kradnju počinila na stvarih zatvorenih, a niti su valjda sami oštećenici, odilazeć upitnog dana u Požegu, zatvorili svoje stvari u kiljeru pred ukućankom, s kojom su, kako sami tvrde, živjeli i jeli zajednički kao braća i obitelj, jer bi u tom slučaju bili morali zatvoriti i vrata na tavan vodeća; nego bi se ista kradja morala smatrati zločinstvom označenim u §§. 171. 174 II. d. k. z. prama svakoj drugoj stranoj osobi, koja bi ju ma i na način kao što je to obtužena počinila bila; ali na ukućanku, koja je imala slobodan ulaz do nezatvorenih vratâ kiljera, takova se kvalifikacija učina u smislu kaznenog zakona protegnuti nemože, niti se može kiljer, imajući dva prolaza, od kojih je samo jedan zatvoren, u smislu kaznenog zakona za suukućane zatvorenim smatrati".

Digitized by Google

Proti ovoj osudi uložilo je kr. drž. odvjetničtvo u P. žaobu ništovnu sliedećeg sadržaja:

„Presudni sud uglavio je, da je Tomica B. iz zajedničkog tavana unišla u kiljer oštećenika, od koga su glavna vrata zaključana bila, onim istim nezatvorenim prolazom, kojim unilaze i sami oštećenici; pa pošto ona, dodaje sud, nije trebala svladati nikakove sile, odstraniti kakovu zaprieku ili upotriebiti kakovu lukavštinu, niti je za to trebala kakova pomagala, a pošto je kao ukućanka oštećenih mogla slobodno doláziti na zajednički tavan, scieni sud, da u kiljeru oštećenih preko 5 for. vriedne bivše stvari nisu za Tomicu B. u smislu §. 174. II. d. k. z. zatvorene bile, što bi samo za svaku drugu stranu osobu bio slučaj.

Prije svega valja opaziti, da razlikovanje izmedju „ukućanke“ i druge „strane osobe“ u konkretnom slučaju nije osnovano na propisih kaznenog zakona; ustanove, o kojih bi se ovdje moglo raditi, sadržavaju §. 463. 525. k. z., nu §§. ovi slove, na koliko se kradje tiče, samo o rodbini; Tomica B. nije u srodstvu sa oštećenimi supruzi R., što dakle po nazoru suda valja o „svakoj drugoj stranoj osobi“ vriedi i za Tomicu B.

Što se tiče daljih razloga, na koje se osuda upire, pripomenuti je, što se u ovom pogledu nalazi pribilježeno u Herbstovom poznatom komentaru kaznenog zakona i u njegovoj sbirci „die grundsätzlichen Entscheidungen des k. k. Oberst. Gerichts. u. Cassations hofes“, te u „zweifelhafte Fragen des allgemein: österr. Strafrechtes“.

Herbst piše: „der Begriff der Versperrung eines Gutes fällt nicht mit einer solchen Verwahrung desselben zusammen, deren Wirkung nur durch gewaltsame Wegräumung oder listige Eröffnung der Verschliessung beseitigt werden kann.

Die Art und Weise, vie der Dieb des Hindernisses ungeachtet zu der versperrten Sache gelangte, ist unentscheidend; dann etc. Das Offenlassen eines Fensters stellt an sich betrachtet, das Haus nicht als unversperrt dar. Diebstähle, die nicht etwa durch einfaches Greifen nach den am niederen offenen Raume liegenden Gegenständen, sondern durch ein mittelst Leitern bewirktes Einsteigen verübt werden, sind Diebstähle am versperrten Gute.

Potonjoj rješitbi služio je po Herb tu ovaj praktični slučaj:

Das vordere Thor der Scheuer, aus welcher Getreide gestohlen wurde, war mit einem Vorhangschloss, das rückwärtige durch einen Riegel von Innen versperrt; der Thäter aber mittelst einer Leiter durch eine Öffnung im Vordache in den Boden eingestiegen.

Ebenso (ist Diebstahl an versperrter Sache vorhanden), wenn die nicht verschlossene obere Lade eines Kastens herausgezogen, und sodann aus der unteren versperrten Lade etwas entwendet wurde.

Da je ipak osudjenica Tomica B. pri salazu sa tavana u kiljer

Digitized by Google

*

oštećenih morala upotriebiti pomagala možda ljestve, pa ma i one kojimi oštećenici idu, ili krevet ili drugo kakovo pokućtvo to je jasno, kad se uvaži, da tavanice bar 1 hvat od zemlje visoko stojat moraju; pa pošto se nazočan slučaj ukazuje stanovitim dielom onoga, po Herbstu priobćenoga, mora se držati, da je Tomica B., uzev stvari kroz otvor u tavanici, neodredjen za redovito dospievanje u kiljer oštećenički, ukrala stvari zatvorene i da je osuda na toliko po §. 277. br. 10. k. p. ništetna."

Kr. stol sedmorice rješitbom od 1. srpnja 1882. br. 1071 zabacio je žalbu ništovnu kr. drž. odvjetničtva po §. 282. k. p. s r a z l o g a:

što se je na glavnoj razpravi izkazom samog oštećenika pokazalo, da kiljer oštećenika i kiljer obtužnice imadu zajednički tavan, na koji iz svakog kiljera po jedan otvoren prolaz vodi tako, da je obtuženica iz svog kiljera na zajednički njojzi pristupni tavan, a sa istog u kiljer oštećenika, kroz otvoren prolaz doći mogla, i pošto su upitne stvari u otvorenoj, u kiljeru oštećenika nalazećoj se, ladici bile, te pošto je obtuženica do njih na gore rečeni način doći mogla: to je prvi sud za podlogu svoje osude o krivnji obtuženice pravilno uzeo, da je kradja na otvorenih a ne zatvorenih stvarih počinjena, pa se žalba ništovna kralj. državnog odvjetničtva, radi kvalifikacije čina uložena, kao neopravdana tim više zabaciti mora, što u njoj iztaknuta tvrdnja, naime, da je obtuženica pri silazu sa zajedničkog tavana u kiljer oštećenika budi ljestve budi krevet ili drugo koje sredstvo upotriebiti morala, nije ni prigodom iztrage, niti na glavnoj razpravi dokazana. Prlobćio I. G.

Naši dopisi.

U d o l n j e m M i h o l j c u mjeseca rujna 1882. *(Medjuzidno smaknuće.)* Čudno se čini ali je ipak istina, da je u dolnjem Miholjcu 2. rujna t. g. jedan razbojnik obješen; ali nije na sramotu miholjačkoga m i r n o g a kotara, jer, onaj nesretnik nije pripadnik ovoga kotara, nego je rodom iz Petrinje, po svom zanatu šostarski kalfa J o v o Č i č a.

On je u kratkom vremenu od 3. do uključivo 15. kolovoza počinio u ovom kraju 3 zločinstva; i to 3. kolovoza u d. Miholjcu razbojstvo, 14. kolovoza na cesti Sikloš-gyudskoj grabežno umorstvo, a 15. kolovoza opet u d. Miholjcu u pol biela dana razbojstvo.

Razbojstvo izvedeno 3. kolov. učinio je Čiča na štetu lacičkoga žitelja Fabijana Vinkovića, a ono od 15. kolovoza na štetu Josipa Zenka konobara iz Slatine, otev prvomu 48 for. 42 nč., a drugomu 5 dukata i sitna novca u vriednosti od 44 for.

Digitized by Google

Oba oštećenika razbojnik je opekami po glavi udario tako, da ih je za kratki čas smušio i tim učinio, da se nisu mogil braniti; grabežno umorstvo počini u Ugarskoj na Gaboru Balazsu umoriv ga ukradenom sjekirom.

Radi počinjenih razbojstva na hrvatskom teritoriju je proti Jovi Čiči, koji je iza izvedenja drugoga razbojstva u Miholjcu uhićen i odmah kotarskomu sudu predan, kr. sudbeni stol osječki odredio na 30. kolovoza og. na licu mjesta u d. Miholjcu prekosudnu razpravu, pošto je u obsegu ovoga kotara preki sud u krieposti.

Na urečeni dan započe prekosudna razprava pod predsjedanjem g. kr. viećnika Ante Hochstädtera, uz sudjelovanje kr. viećnika Lavoslava Ittlingera, Unfogla, te kot. sudaca Gjure Ladenhaufena, Paje Georgievića, viećničkoga tajnika Vase Bosanca kao sudaca, pristava Mate Kišpatića sudca zamjenika i Fragnera kao perovodje. Kr. državno odvjetničtvo zastupaše namjestnik g. Miroslav Broschan, a branitelj ureda radi bijaše odvjet. Iso Isajlović,

Razprava, koja je obdržavana u uredskih prostorijah kr. kot. suda i vodjena točno po propisih kaz. postup., trajala je do podne 31. kol. Okrivljeni je pri razpravi priznao oba učina razbojstva, koja su dovoljno dokazana bila i po preslušanih svjedocih, te je zastupnik državnoga odvjetničtva u smislu §. 384. kp. predložio, da se Jovo Čiča radi zločinstva razbojstva označena u §. 190. kz. krivim proglasi i na kazan smrti osudi. — 2. rujna tg. u 7 sati u jutro bijaše proglašenje osude i nesretni Jovo Čića slušao je u uredskoj sobi, punoj občinstva, resignirano čitanje osude, kojim se proglašuje krivim zločinstva razbojstva i odsudjuje na kazan smrti vješali.

„Poklonite mi samo ovaj krvavi život", bijaše njegov odgovor, nu jer prieki postupak nikakova pravnoga lieka proti izvršenju izrečene osude nepriznaje, saobći predsjednik osudjeniku, da može zamoliti još treći sat radi priprave na smrt, za koju blagodat je branitelj zamolio i sud odgodu za jedan sat dozvolio.

Nesretni Jovo do 9 ure još je neki trak srčanosti pokazivao, kušao je jesti i piti, nu kad je 9 ura minula, zače gubiti nadu u pomilovanje, radi kojega se je branitelj odmah iza publikacije osude obratio; nehtjede na nikakova pitanja odgovarati, nego samo jecaše i težko uzdisaše.

Krvnik Kozarek, u svoj tišini, u daljini 3 hvata od uze, ukopao je stup, a točno u četvrt na 11 uru prije podne 2. rujna preda predsjednik exekucijonalnoga povjerenstva g. kr. kotarski sudac Pajo Georgiević razbojnika krvniku, da na njem izvrši smrtnu osudu, koju je u istinu velevriednom brzinom ovršio. Pri exekuciji prisutni podžupanijski liečnik dr. Kobler, konštatirao je na obješenom, da mu je iza tri

Digitized by Google

minuta nakon ovrhe još snažno srdce kucalo, a nakon 9 minuta da je posve prestalo i tim je nastupila smrt.

Prigodom ove prve medjuzidne skromne exekucije smrtne kazni, koja se je na ladanju izvršila, imali su prilike i pravnici i ostalo občinstvo uviditi shodnu i mudru odredbu zakona, sadržanu u §. 345 kp. glede skromnoga smaknuća; shodna je tako obzirom na osudjenoga kako i obzirom na občinstvo.

Država je, nemoguća (? Ured.) kazan smrti posve ukinuti, toliko humana, te je zakonom ustanovila, da nesretni osudjenik neima bar dalek put do stratišta činiti, koji put, kako je i danas kratak, ostaje uvjek grozan; s druge strane nedaje prilike bezdušnoj masi, da se na groznom prizoru nasladjuje.

Tragični utisak skromne justifikacije postizava se baš ograničenim mjestom, vladajućim mirom i redom, koje sve činjenice odgovaraju žalostnom činu, i samo pri skromnoj justifikaciji može biti i jest gledalac ozbiljnošću žalostnoga prizora proniknut, koji motreć eksekuciju nenalazi nikakovih rieči, nego zapanjen motri najviše povlasti državе.[1]

Takov utisak učinila je ova justifikacija, što sam opazio kod komandiranih sumnjivaca, koji su se u respektnoj udaljenosti posve pristojno vladali i nemogućе grozote prizora gledati, jedan drugomu za ledja skrivali.

U ostalom se može občinstvu cielokupnomu na čast reći, da se je za cieloga vremena pristojno vladalo, da je red i mir neporemećen vladao, uzdržanje kojega je zasluga poglavito kr. oružničtva, stojavšega pod vodstvom g. stražmeštra Amadoria.

Dao bog, da se slični tragični prizor neponovi. Dr. A. S.

Viestnik.

Dana 3. o. m. sastat će se veliko enquetno povjerenstvo u Zagrebu, da vieća i svjetuje vladu o nekih načelnih pitanjih, tičućih se preustrojstva uprave političke, sudbene i pučkoga školstva. U to povjerenstvo pozvano je 30 osoba, raznoga stališa i zanimanja. Vlada predlaže povjerenstvu sliedeća pitanja:

1. Ima li se uprava u I. molbi radi mogućih prištednjah sa sudstvom spojiti ili ne?

2. Imadu li se u upravi uzpostaviti „županije“ kao II. molba?

3. Što drži povjerenstvo o shodnosti predloga o razdieljenju cieloga hrv. slav. obsega u županije i 50 kotara, i to 23 kotara za bivšu krajinu a 27 za provincial?

---

[1] kojoj se ipak, i ne bez važnih razloga, ove povlasti poriču. Ured.

Digitized by Google

4. Isto tako, što drži o sudbenom razdieljenju, najme u slučaju razstave sudstva od uprave, da se imade istrojiti 9 sudb. stolova i 60 kot. sudova?

5. Što drži o namjeri preinačenja školskoga zakona i u tom obziru stavljenih predloga? napokon,

6. Što drži o visini plaća i inih beriva kako su u, osnovi prilježećih, šemih ustanovljene?

Pojedini članovi povjerenstva moći će potaknuti i ina pitanja, tičuća se predmeta, o kom se bude razpravljalo.

Na rezultat viećanja povjerenstva svakako ćemo se obazrieti.

— Prvim listopada počimlje školska godina na svih učevnih zavodih pa i na našem sveučilištu; ali sama predavanja na ovom potonjen zavodu jedva će moći započeti po dosadanjem običaju, pošto neće biti do toga vremena sgrada sveučilištna posve dovršena. Ali izpiti moći će se po običaju obdržavati; već 1. listopada biti će jedan strogi izpit, a 5. listopada počimlje državni izpit radzdjela pravo-povjestnoga za one kandidate, koji su molili, da im se dozvoli izpit napraviti u listopadskom roku. A tih kandidata priličan je broj.

— Službeni list oglasio je nedavno i komisije za teoretičke državne izpite, koje su ovako sastavljene:

Ban kraljevina Hrvatske. Slavonije i Dalmacije imenovao je dra. Aleksandra Egersdorfera, namjestnika kr. drž. odvjetnika i privatnoga docenta na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu i dr. Ivu Mallina, perovodju kr. zemaljske vlade, članovi povjerenstva za teoretičke državne izpite razdiela pravno povjestnoga.

Podjedno je obnašao ostale članove povjenstva za teoretičke državne izpite u istom svojstvu potvrditi i za naukovnu godinu 1882/3.

Po tom su povjerenstva za teoretičke izpite za spomenutu naukovnu godinu sastavljena ovako i to:

I. razdiela pravno-povjestnoga:

Predsjednik: kr. redoviti javni profesor sveučilištni dr. Stj. Spevec:

Članovi: viećnik kr. stola sedmorice dr. Franjo Burgstaller, odvjetnik dr. Lavoslav Šran, kr. redoviti javni profesori sveučilištni: dr. Aleksander Bresztyenszky, dr. Blaž Lorković, dr. Konstantin Vojnović, dr. Luka Marjanović, dr. Josip Pliverić i dr. Janko Čakanić, zatim namjestnik kr. drž. odvjetnika i privatni docent dr. Aleksander Egersdorfer i kr. vladni perovodja dr. Ivo Mallin.

II. razdiela sudstvenoga:

Predsjednik: viećnik kr. banskog stola dr. Napoleon Špun-Strižić.

Članovi: viećnik kr. stola sedmorice dr. Franjo Burgstaller, viećnici kr. banskoga stola Vinko Seunik i Slavoljub Sova, kr. redoviti profesori sveučilištni dr. Stjepan Spevec, dr. Aleksander Bresztyenszky, dr. Konstantin Vojnović, dr. Franjo Vrbanić i dr. Janko Čakanić, viećnik kr. sudbenoga stola zagrebačkoga Mihalj Savić, namjestnik dr. drž. odvjetnika i privatni docent dr. Aleksander Egersdorfer, zatim odvjetnici: Nikola Krestić, dr. Lavoslav Šram, Adalbert Šauf, Matija Mrazović, dr. Lovro Vidrić i Mirko Daubach.

III. razdiela državo-znanstvenoga:

Predsjednik: odsječni savjetnik kr. zemaljske vlade Maksimilian Mihalić.

Podpredsjednik: kr. redoviti javni profesor sveučilištni dr. Stj. Spevec.

Članovi: odsječni savjetnici kr. zemalj. vlade dr. Anton Stojanović i

Digitized by Google

Mirko Halper, kr. financ. savjetnik Anton Sladović, zatim kr. redoviti javni profesori sveučilištni dr. Aleksander Bresztyenszky, dr. Blaž Lorković. dr. Franjo Vrbanić i dr. Josip Plivarić.

— (Imenovanja za Bosnu i Hercegovinu.) „Sarajevski list“ javlja sliedeće: sudski tajnik Antun pl. Belošević imenovan je privrem. sudb. viećnikom kod okružnoga suda u Mostaru; sudb. pristavi Ivan Hordynski i Kornel Kozak sudb. tajnici, i to prvi kod okružnoga suda u Mostaru, a drugi u Travniku; pristavu Ljudevitu Farkašu povjerena je uprava kot. ablasti u Ljubuškom.

Književnost. Predlozi o preustrojstvu političke i sudbene uprave ter školstva u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji. Nakladom kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade. U Zagrebu 1882. Str. 135. Ciena 50 novč. — Ova knjižica ima tri diela; prvi govori „o preustrojstru političke uprave“, i sadržaje „nacrt osvove zakona o ustrojenju političke uprave I. i II. molbe u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji“ i kratko obrazloženje; drugi dio govori „o preustrojstvu sudbene uprave“; tu se predlaže „nacrt osnove zakona ob ustrojenju sudova i držav. odvjetničtva u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji“, pa onda obširno liepo i temeljito razvijeno obrazloženje, podkriepljeno statističkimi podatci. Ovo je najobsežniji odsjek u ovoj knjižici, premda se predložene reforme nerazlikuju toliko od sadanjih, koliko n. pr. predlozi nutarnjega odjela. Napokon treći dio govori „o reviziji zakona ob ustroju pučkih škola“; ovaj sadržaje obćenito razmatranje, pa onda opazke k pojedinim paragrafom zakona o pučkih školah, koji bi se imali revidirati, ali te preinake nisu paragrafirane, nego se to pridržaje budućemu vremenu. Na početku knjižice tiskan je „pripomenak“, u kojem se veli, da se ovi predlozi neimaju smatrati predlogom zemalj. vlade nego nacrti pojedinih vladnih odjela. — Predloge o preustrojstvu polit. i sudbene uprave naći će čitatelj u prilogu ovoga broja. — Nadamo se, da će strukovnjaci pomno proučiti ove predloge i o njih svoje mnenje izjaviti.

— Hrvatska biblioteka. Knjižara Lav. Hartmann (Kugli i Deutsch) nakana je izdavati po načinu francezke „Bibliothéque nationale“ i njemačke „Universal-Bibliothek“ sbiiku „domaćih i stranih pjesničkih proizvoda to novih to starih, koji su već odavna razpačani. Gradivo za ovu sbirku „crpiti će se iz novije hrvatske i strane literature i iz kazališne biblioteke.“ Sbirka izlaziti će pod imenom „Hrvatska biblioteka“ u malenih svežčićih po 4 štampana arka uz cienu 15 novč. od svezke. — Prvi svežčić izaći će za koji dan. Rečena knjižara pozivlje na predbrojku hrvatsko obćinstvo, pa se nadamo, da će se ovo i odazvati tomu pozivu, jer je nanm izdavatelja plemenit i koristan.

Za koji dan izaći će

Privremeni gradjanski postupnik

od 16. rujna 1852.

za Hrvatsku i Slavoniju.

Nakladom i tiskom dioničke tiskare, drugo izdanje, u formatu, u kakovom izlazi Manzova sbirka. Ciena 80 novč.

Digitized by Google

Sravnivajuća ocjena razpravnog štadija u privr. gradj. parb. postupniku od 16. rujna 1852.

(Nastavak.)

Ustmena razprava započimlje tim, da stranke, odnosno odvjetnici njihovi, kojimi se stranke kod zemaljskih sudova moraju služiti, stave svoje predloge, koji se moraju iz parničnih spisa pročitati ter ako takovi pravljeni nisu ili ako se predlozi, koji se imadu staviti, razlikuju od pismenih podnesaka, tad treba iz posebnoga spisa, koji valja za to sastaviti, taj predlog pročitati i spisu priložiti. Zatim razlažu stranke svoje navode, podkriepljuju ih dokazali, koja se redovito kod presudnog suda provadjaju ili odmah ili na odredjenom za to ročištu, osim da se izvedenje dokaza u stanovitom slučaju inače obaviti mora, i na temelju toga izriče se tada sudbena rješitba.

U zapisniku, koji se piše o razpravi ustmenoj, te koji podpisuju predsjedatelj i perovodja, bilježi se tečaj razprave samo obćenito, ter se u isti osim obćenitih naznaka upisuju predlozi i očitovanja, koja su napose zakonom propisana, nagode, izpovjedke svjedoka i vještaka, uspjeh očevida, i proglašene rješitbe. Isti zapisnik pruža dokaz za stvarni učin, kao i za to, u koliko su obdržavane formalnosti propisane za ustmenu razpravu.

Važna je za uspjeh razprave ustanova tako zvane suverenosti suda, usljed koje može naložiti stranki, ako u parbi i uspije, a mogla je koje dokazalo prije u parbi navesti, čime se je parba zategla, da plati trošak; a može sud i tuženomu sredstvo obrane, koje se navede prekasno i samo zato, da se parba zavuče, i zabraniti.

Kod inokosnih sudova (Amtsgerichte) predaje se tužba pismeno ili ustmeno u zapisnik, a na to odredi se ročište za raz-

Digitized by Google

pravu, pravilno ne prije 3 odnosno 8 dana iza dostave tužbe; dostave strankam obavlja sudski pisar.

Stranke mogu na stanovite sudbene dane i nepozvane doći k sudu i tu razpravljati. Prije samog ročišta mogu, ali nemoraju, stranke priobćiti si i pismena očitovanja„ služeća za razjašnenje predmeta; ali se tu predlozi kod razprave ipak nečitaju iz tih spisa nego ih stranke čine ustmeno, pa se to u kratko zabilježi u zapisnik. Stranke mogu se same zastupati ili je zastustupaju obični punomoćnici kod inokosnih sudova.

Ročišta jesu ustmena i javna, ter se obavljaju slično kao i kod zemaljskih sudova. Predlozi i očitovanja stranaka moraju se zapisnički ustanoviti samo u toliko, u koliko sud na svršetku ustmene razprave to ustanovljenje shodnim smatra.

Nagoda može se u svakom stupnju parbe pokušati, pa ako uspije, u zapisnik ubilježiti; kod inokosnih sudova može se uz naznaku predmeta u svrhu nagode protivna stranka pozvati pred sud, pa ako nagoda uspije, ubilježiti, a ako ne, tad se na predlog stranaka odmah parbeni prepor uzme u razpravu. Ako koja stranka nedodje na ročište odredjeno za razpravu, a neima opravdana razloga odgodi, trpiti će posljedice neposluha.

U nekih zamršenijih parnicah, osobito računarskih, može razpravljajući sud odrediti predhodni postupak pred odredjenim za to sudcem. O tom postupku, koji rukovodi izaslani sudac, spiše se zapisnik, u koji se ubilježe svi odlučni navodi i dokazala stranaka. — Kad se dovrši ovaj postupak, odredi se ročište za ustmenu razpravu ureda radi, na kojem imadu stranke prije svega predložiti polučeni uspjeh u predhodnom postupku na temelju o tom zametnutog zapisnika, i ako je koja stranka propustila u predhodnom postupkn očitovanje o kojoj okolnosti učiniti, nemože toga više uz samu ustmenu razpravu predložiti. Za tim se izvadjaju dokazi, i dalje postupa kako je gore navedeno.

Digitized by Google

Po novoj cislajtanskoj osnovi gradj. p. p.[1], koja u mnogom naliči njem. postupku, takodjer se razlikuje postupak prve molbe pred sbornimi sudovi i pred sudovi kotarskimi.

Sbornim sudovom predavaju se samo tužbe pismene, sastavljene po odvjetnicih; na tužbu odredi predsjednik suda ročište za razpravu, ter se tužba zajedno sa pozivom ureda radi dostavlja tuženiku. Tuženik mora, zastupan po odvjetniku, unutar dviuh trećina roka od dostave tužbe do ročišta, ako je rok dulji od 3 dana, svoj pismeni odgovor dostaviti tužitelju.

Na prvom ročištu, odredjenom na tužbu, koje se kao takovo luči od ostalih ročišta, imadu stranke svoje navode pročitati iz spisa, koji se moraju zapisniku priklopiti, pa ako se prepor na tom prvom ročištu nemože svršiti — a može se svršiti samo osudom s priznanja ili ogluhe, nagodom ili odustajom od tužbe — tada istom odredi sud drugo ročište za razpravu prepora i čini ujedno nuždne mjere, da se uzmogne prepor na tom ročištu i dovršiti. Zatim ima jedna stranka drugoj razjasnjenja radi pravodobno dostaviti daljni pripravljajući parnični spis prije ročišta odredjenoga za razpravu prepora tako, da bude ova mogla još prije ročišta nuždnu uputu crpsti, pa ako se pokaže, da je potrebna obsežnija priprava, može sud na zahtjev izreći, da će ročište za razpravu istom na zahtjev koje stranke odrediti.

Stranke su dužne iste predhodne parnične spise zajedno sa prilozi medjusobno si priobćivati, a jedan obložen primjerak valja za sudbene spise položiti kod suda.

Glede dužnosti priobćivanja izprava na zahtjev koje stranke obstoje isti propisi kao i u njemačkom postupniku. Svjedoci i vještaci ili se na zahtjev predsjedatelja pozovu napose k razpravi, ili je stranke same sobom dovedu. Ročišta mogu se odgoditi ili odložiti (verlegen); odgadja se onda, ako se sliedeće ročište može do skora urediti, i ako budu na njem isti članovi

[1] Sravni: Entwurf einer Civilprocessordnung sammt erläuternden Bemerkungen (Hof- und Staatsdruckerei Wien 1881); zatim gornje djelo Cansteinovo oba svezka, koji se potanko i sa ovom osnovom na raznih mjestih bavi.

Digitized by Google

suda; inače se ono odloži. Kad se novo ročište odloži moraju stranke s nova navesti, što su u prijašnjoj razpravi navele, dočim to nemora biti kod odgodjenog ročišta.

Razprava sama je ustmena i redovito javna; javnost može se ipak ili na suglasni predlog stranaka ili i u inih niekih iznimnih slučajih izključiti. Razprava obavlja se sasvim jednako kao i po njemačkom postupku, pa se o njoj piše kratak zapisnik; za same razprave mogu se stranke dozvolom predsjedatelja same medjusobno izpitivati, Proti šikani stranaka prihvaćeno je i u austrijskoj osnovi načelo suverenosti suda. Nagodu može sud po ovoj osnovi u svakom stanju parbe medju strankami pokušati.

Za prepore neobičnog zamašaja, obstoji postupak sličan onomu, koji je iztaknut u razlaganju njemačkoga postupka.

Kod inokosnih sudova predavaju se, prema osnovi, tužbe kao i po njemačkom postupniku, pa se ročište na tužbu odredjuje pravilno ne prije 14 dana, računajuć od dostave tužbe, te se u odnosnoj odluci, odredjujućoj ročište, upućuju stranke, da povedu svjedoke sobom k ročištu i ponesu sobom izprave. Svatko može prije nego li podigne samu tužbu pozvati pred nadležni sud protivnika, da se pokuša nagoda bez posljedice neposluha. Ako parnica teče pred kot. sudom nemoraju se predhodni parnični spisi priobćivati prije samog ročišta.

Posebna razlika medju prvim ročištem i ostalimi (ročišti) tu nepostoji. Razlikuju se napose predmeti spadajući pod mališni postupak. Ustmena se razprava mora, ako je moguće, već na prvom ročištu svršiti. Je li ipak potrebna odgoda, ima sudac što je nuždno odrediti, da se prepor na sliedećem ročištu dovrši i u tu svrhu može naložiti svakoj stranci, da izprave itd. u sudbenoj pisarni u stanovitom roku protustranci na uvid predloži.

Ako koja stranka na odredjeno za razpravu ročište nedodje, trpi posljedice neposluha — nego ako stranka, koja je jednomu ročištu prisustvovala, daljna promaši, ima se obzir uzeti na ono, što je ona prije tečajem razprave navela, u koliko se sadržaj toga, prema bilježkam zapisnika dade ustanoviti; inače pako samo onda, ako su sva ročišta samo odgodjena bila (analogno

Digitized by Google

§. 65 zakona o mal. post.) U parnici pred kot. sudovi vodjenoj nemoraju stranke biti po odvjetnicih zastupane.

Pošto je predbježni štadij (Vorverfahren) takodjer dio razpravnog štadija, kao što sam to gore spomenuo, razložit ću i taj predbježni štadij kako je u gore spomenutih postupnicih sadržan.

Po odredbi francezkoga post. (artic. 166, 169, 172, 173, 186 c. p. c.) mora se prigovor nenadležnosti suda, litis pendentiae i rei judicatae, prije svakog drugog navoda u parbi predložiti i sumarnim putem razpraviti; nadalje imade se svaka niština glede poziva k sudu ili inog procesualnog čina prije svakog drugog govora predložiti; a napokon valja i dilatorne prigovore, sve zajedno i takodjer prije svakog drugog govora, navesti.

U taljanskom post. (art. 187, 189, 190 c. p. c.) može se prigovor nenadležnosti suda po predmetu u vriednosti u svakom stanju parbe predložiti; u ostalih slučajevih mora se taj prigovor prije svake druge obrane navesti. Glede navoda ostalih prigovora peremtornih (processhindernd) neima u postupniku stalnog roka opredieljenog, a niština glede poziva k sudu mora se navesti prije svake druge obrane. Sve ove prigovore riešava kao i ine uzgredne predmete predsjednik suda.

U englezkom post. propisan je ne samo rok u kojem, nego i red, kojim se gornji prigovori predložiti imadu, kako sam to već spomenuo govoreć o englezkom postupku.

Po ruskom postupku može tuženi, neupustiv se u razpru glavne stvari, prijavit prigovor obustavni (otvor), koji se tada nezavisno od glavne stvari riešava, a u nekih slučajih može i sud odrediti ili posebno razpravljanje istog ili zajedno sa glavnom stvarju. Prigovor nenadležnosti mora se prije svih drugih prigovora predložiti; prigovori obustavni imadu se prijaviti u prvom parničnom spisu tuženog, odnosno u prvom zasjedanju suda, dočim se neki tih prigovora mogu u svakom stanju parbe predložiti,

Po ugarskom post. ima se prigovor nenadležnosti ili pristranosti sudca u sumarnom postupku predložiti u početku

Digitized by Google

razprave. Takov prigovor rieśava sudac odmah i proglasi svoju rješitbu; ako prigovor zabaci, nastavlja razpravu. U redovitom postupku valja predati taj prigovor pismeno u prvoj polovici roka izmedju dostave tužbe i roka za litiskontestaciju odredjenog, pa kad dodju stranke, da parbu zametnu, sastavlja se ob ovom prigovoru posebni zapisnik i u njem govori stranaka u tom pogledu ubilježe.

Po srpskom post., ako tuženik u prvom odgovoru učini primjetbe proti nadležnosti suda, sud će to najprije, ne radeči ništa dalje, riešenjem razpraviti; ako pako tuženi u odgovoru zahtjeva, da se parnica odbaci ili odloži, prijavnik će to sudu podnieti, a ovaj će predhodno to riešiti i ujedno u kratko ročište odrediti, na kom će se ovo predhodno pitanje razpraviti i riešiti.

Po njemačkom gradj. p. p. i po cislajtavskoj osnovi imadu se gore navedeni prigovori na prvom ročištu zajedno i prije razprave o glavnoj stvari predložiti; o njih razpravlja i riešava se napose, ako stranka, koja je stavila taj prigovor, na temelju istoga neće da se upusti u razpravu glavnog predmeta, ili ako sud na predlog ili ureda radi posebnu razpravu odredi.

Po njemač. post. valja kod inokosnih sudova samo prigovor nenadležnosti; dočim se po cislajtavskoj osnovi imadu svi obustavni prigovori predložiti prije razprave o glavnoj stvari. Stranka, koja je stavila obustavni prigovor, nije vlastna uztezati se od razprave o glavnom predmetu, medjutim može to sud i ureda radi odrediti.

Glede navoda stranaka sadržanih u razpravnom štadiju, navadjaju se u svih spomenutih postupnicih — izuzev donekle francuzki — ne samo okolnosti već i dokazala, pa se o jednih i drugih ujedno razpravlja u razpravnom štadiju. Dokazni pako štadij, najme pripuštenje stanovitog dokaza i provedenje istoga, kod većine navedenih postupnika razlučeno je od razpravnog štadija bud sa bud bez, kao u englezkom postupku, interlokutorne rješitbe suda. U nekih pako postupnicih, kao u njemačkom i cislajtanskoj osnovi, dokazni štadij nije razlučen od razpravnog, barem ne redovito.

Digitized by Google

Reasumirav sve navedene postupnike glede razpravnoga štadija vidi se, da je kod većine — izuzev francuzko-pismeni postupak i redoviti ugarski postupak, provedena ustmenost u istom štadiju; jer se svagdje drži javna ustmena razprava, te je ova središte i težište svake parbe. Toj ustmenoj razpravi predhodi kod sbornih sudova pripravljajući pismeni štadij, gdje se samo razprava pripravlja, i u kojem se štadiju izmienjuje medju strankami stanoviti broj parbenih spisa, koji su fakultativni, i kojimi je svrha, da se prepor medju strankami razjasni i precizuje prije nego li dodje na razpravu. Kod inokosnih sudova i kod sumarnih postupaka nalazimo samo ustmenu razpravu redovito bez pismenog predhodnog štadija.

Sve posebne vrsti postupka kao: uporabni, mandatarni, opomenbeni, smetanja posjeda itd. ovdje sam mimoišao, sa razloga već prije spomenutih.

Prije nego li uzmem ocienjivati razpravni štadij našega gradj. p. p. nacrtat ću u kratko koje i kakove zahtjeve stavlja teorija u tom pogledu.

Ti se zahtjevi teorije glede ovoga predmeta dadu na kratko precizovati tako, da razprava teče što brže, što jednostavnije i što manjim troškom parbenim, a uz to ipak, da bude parbeno gradivo što točnije ustanovljeno, da dadne posve jasne i točne podatke, da se pronadje materialna istina i da sudac može sigurno svoju rješitbu izreći.[1]

---

[1] U tom se pogledu često čuje, osobito od nepravnika, sasma obćenita primjetba, da ipak svi postupnici nevaljaju ništa, jer da samo materialno pravo, kraj silnih spona i stega forme, pod kojimi se polučiti može, postaje lasno iluzornim. Po njihovom mnenju što kraće i jednostavnije forme bile bi jedini i pravi uzor valjanog postupka. Nu ako i jesu brzina i jednostavnost (uz to dakako i jeftinoća) važni zahtjevi valjanog postupka, osobito u poslovih manje vriednosti, gdje je strankam više do toga, da se predmet rieši pa ma i manjom tančinom postupnika i prosudjivanja nesmije se ipak zaboraviti i na još važniji zahtjev, najme točnost i sigurnost u riešavanju, koje treba da bude osobito u postupku zajamčene. Umno primećuje glede toga Montesquieu u svom djelu „l' esprit des lois" knjiga VI., ch. 2. „Si vous examinez les formalités de la justice par rapport à la peine, qu' a un citoyen à se faire rendre son bien, ou à obtenir satisfaction de quelque outrage, vous en trouverez sans doute trop. Si vous le regardez dans le rapport qu' elles ont avec la liberté et la sûreté de citoyens, vous en trouverez souvent trop peu — et vous

Digitized by Google

Da u svakoj gradjansko-parbenoj razpravi ima obstojati stanoviti točan red, po kojem se razprava imade voditi; da se ova vodi preslušanjem jednako glede obiuh stranaka, koje parbeno gradivo prema načelu slobodnog razpolaganja sa njihovimi pravi iznašaju pred sud; i da one razpolažu isto tako slobodno sa parbenim gradivom, van u koliko su glede toga ograničene dužnošću suda t. j. nastojanjem istoga, da se sazna materialna istina glede prepornih okolnosti — sve je to gore jur spomenuto, ter se glede toga pozivljem na one navode.

(Svršetak sliedi.)

Študija o pojmu gruntovničke stvarnosti.

I. Kodifikacija i načela u njoj izražena.

Naše pozitivno zakonodavstvo, prelazeć hvale vriednim mukom definiciju gruntovničke stvarnosti, ustanovljuje odmah njezina pravna razmjerja; rekoh hvale vriednim mukom hotice za to, što je znanost o tom sama sebom na čistu, da definicije u pozitivan zakon nespadaju i svaka jadikovka o manjkanju kakve definicije nosi a priori na sebi biljeg komičnosti.

Podjimo k vrielu gruntovničkoga reda od 12. prosinca 1855 i crpimo iz istoga vodu bisernicu o pojmu gruntovničke stvarnosti. To vrielo je naredba ministarstva pravosudja od 18. travnja 1853 br. 65 d. z. l., kojom se odredjuju predradnje za osnivanje gruntovnice.

---

verrez que les peines, les dépenses, les longueurs, les dangers même de la justice sont le prix, que chaque citoyen donne pour sa liberté".

Sravni i Glasera (spomenuto djelo II. strana 398). Propise juristička postupka diktira duboko u ljudskoj naravi utemeljena potreba, koja zahtjeva za svaki vanjski čin čovjeka stalne ustanove, nuždne, da priznanje prava nebude ovisnim od slučajne kakvoće sudca. Zatim II. svezak strana 312. Zakonodavac uvažujuć pogibelj, kojoj je tečajem parbe izložena pravedna stvar. uvažujuć svaku mogućnost, svaku makar preriedku kombinaciju uvrštuje u postupak propise, koji osiguraju i podpunu slobodu u obrani potištenog prava naprama zloporabi ili krivom shvaćanju sudca, kao i napram postupanju stranaka itd. — Zatim II. svezak strana 314. Pravilno moraju biti procesualni oblici tako udešeni, da uzmognu i najteži i najzapleteniji prepor svladati t. j. moraju biti obsežniji, nego li bi za daleko najvišo slučajeva i nuždno bilo itd.

Digitized by Google

Istom je naredbom (u §. 9) odredjeno, da se za svaku gruntovničku stvarnost ima sastaviti poseban napisnik, i ujedno dodano, da se taj napisnik, ako gruntovnička stvarnost leži u više občina, ima sastaviti i u drugih občinah.

Naredba izjavljuje naročito, da svaka gruntovnička stvarnost čini cjelinu (§. 12 iste naredbe), odredjujuć, da se pravo zaloga samo na čitavu cjelinu steći može (§. 13). Ovo načelo provadja konsekventno rečena naredba.

Za plemićka dobra ustanovljuje ista naredba, da gruntovničku stvarnost čini svaka gospoština ili dobro (imanje plemićko) sa svimi dielovi spailuka (§. 15); dočim za urbaska dobra propisuje, da svako urbarsko selište, unešeno u urbarialne tabele kao constitutio, čini gruntovničku stvarnost (§. 16). Za plemićke komposesorate odredjuje spomenuta naredba, da svaka kuća sa svojim intravilanim zemljištem čini gruntovničku stvarnost (§. 15); a za gradjanska dobra izriče, da (samostalna) kuća s intravilanim posjedom čini gruntovničku stvarnost (§. 16), ovomu posjedu imadu se pripisati i ekstravilana zemljišta, ako pravno sa intravilanom čine jednu cjelinu.

Silom prometa prinukani morali su se osnovatelji naredbe ogledati i na novo stečeni slobodni posjed, te su odredili, da za isti imaju valjati analogna načela.

Odrediv gruntovni red od 15. prosinca 1855 broj 227, da se na tako osnovanih predradnjah sastavljeni zapisnici gruntovnički imadu obnarodovati, dozvoljava, da se glede složenja gruntovne stvarnosti mogu podići reklamacije, ako vlastnik scieni, da je u tom pogledu povriedjen (§. 3 A. g. z.), jer su se nakon izminuća izročnoga roka za reklamacije imali iz gruntovničkih zapisnika sastavljati posebni uložci.

U posjedovnici toga uložka ima se u slici tabelarnoga pregleda predstaviti gruntovnička stvarnost po predmetnih obilježjih, naznačiv i osobito pravno svojstvo gruntovničke stvarnosti (§. 51 gr. z.).

Isti gruntovni red ponovno potvrdjuje, da se gruntovna stvarnost mora smatrati cjelinom (§. 55 gr. z.), te dopušta pripise pojedinih čestica postojećim gruntovničkim stvarnostim osno-

Digitized by Google

vati po naredbi od 18. travnja 1853 broj 65 d. z. l.; on dozvoljava pravo zaloga samo na svukoliku gruntovničku stvarnost, a nipošto na koju česticu ili dio stvarnosti gruntovničke (§. 57 gz.)

Kako gruntovni red od 15. prosinca 1855 i naredba od 18. travnja 1853 čine jedan te isti reći bi zakon, to je pojam gruntovničke stvarnosti po gruntovnom redu tako precizno i jasno ustanovljen, da ga zakonodavac nije smio obširnije ni razviti, nije li htio, da zavriedi prikor, da je kazuističan.

Štujući gruntovi red historičkim pravom stečena prava i pravni red, koji je postojao prije godine 1848, nije mogao gruntovnoj stvarnosti drugi lik dati, do onog, koje mu predade vjekove kod nas valjajuće privatno pravo.

Gruntovni red morao je pravne cjeline prihvatiti onakove, kakove mu stečena prava predstavljahu.

Kao što je s jedne strane atentat na pravo, kad se zakonu dade retroaktivna moć, jer se tim razvrgavaju privatna pakta i uništava garancija obveze individua, koja valja da bude sveta, („La retro activité ôte á la loi son caratére“ rieči su Benjamina Konstanta Monit. du 1. juni 1828), tako se s druge strane novim zakonom nemože preko postojećeg reda ići, jer tim je „der dem Leben und seiner lebendigen Ernährung und Entwickelung gehörige Boden des Volkes zu einer grossen Gräberstadt geweiht“ (Lasalle: System).

U istinu bi se tim živući još ljudi podzemnimi umrlimi duhovi smatrali, kojim ni zemlja ni prava više nepripadaju, a ipak bi se tim duhovom dalo mjesto u svjetu, nu bez uslova za život i razvitak.

Gruntovnička povjerenstva imala su paziti na ukupine kako ih prije valjajuće pravo skupilo, te jih nisu smieli mienjati; ta i u §. 17 naredbe od 18. travnja 1853 naročito se navadja, da se (ekstravilana) zemljišta s intravilanom kod gradjanskih dobara mogu u jednu gruntovničku stvarnost spojiti, ako su spojena „gesetzlich und nach rechtlicher Gepflogenheit als ein Ganzes“ kako njemački autentični tekst naredbe kazuje.

Po hrvatsko-ugarskom privatnom pravu objekti poput feudalnoga prava nose po sebi biljeg svoga pravnoga položaja, —

Digitized by Google

plemićka, urbarska, gradjanska itd. dobra — koji je značaj tako stalan, da osoba vlastnika i nedolazi u obzir. Zemljišta imadu svoje točno obilježje, pa stekao n. pr. plemić urbarsko selište, nedaje mu tim drugi kvalitet, već mora spahiji urbarska prodavanja davati.

Zemljištne ukupine bijahu pravne ukupine.

Gruntovna stvarnost je kod plemićkih zemljišta imanje (spailuk), s kojim je do godine 1848 spojeno bilo izvršivanje sudbenosti sa svimi dielovi istoga, koji su usljed donacije (publica colatio juris possessionarii) i obavljene statucije (introductio donatarii in bona) darovniku predani. Ti dielovi moraju biti allodialni već po prijašnjih zakonih, ili da su barem to svojstvo stekli kasnije (§§. 5, 36, 48 c. pat. od 2. ožujka 1853 i §. 14 zakona od 10. siečnja 1876 sbr. br. 8 §. 16 iit. d, §. 15 lit. g. naredbe od 18. travnja 1853). U pravilu moraju ti dielovi biti u obsegu jedne županije, a ta je odredba učinjena sbog realne podsudnosti, nu ipak se po zahtjevu vlastnika mogu i takovi dielovi spojiti, ako nisu različito obterećeni i ako administrativna vlast to dozvoli; s druge strane smije vlastnik zahtjevati, da se udaljeniji dielovi kao posebno gruntovna stvarnost upišu, nu tomu se zahtjevu zadovoljava tek nakon dozvole županijske oblasti, a tim takav dio postaje opet pravnom jedinicom, pravnom cjelinom.

Plemićke nekretnine, koje nebijahu dielovi spailuka, jesu samostalni posjed, te moraju usljed toga sačinjavati posebnu gruntovničku stvarnost. Ove nekretnine imadjahu i različit naslov stečenja i različit pravni položaj, te bijahu stoga posebna pravna cjelina.

Plemićki kompossesorati jesu „una nobilis persona“. Dielovi kompossesorata u diplomah točno su naznačeni; pravnu cjelinu čini kuća sa intravilanom, stoga čini i gruntovničku stvarnost (§. 15 lit. d. naredbe od 18. travnja 1853). Sjedinjenje ekstravilana s intravilani, a intravilana bez kuća medju sobom, moglo se je dozvoliti baš s razloga jednolikosti possesorata i istoga naslova stečenja.

Kod zemljišta urbarskih čine gruntovnu stvarnost nekret-

Digitized by Google

nine u konstitutivu urbarskom navedene. Postavši podanici inicijativom plemstva hrvatskoga (zak. čl. IX. od godine 1847 i 1848) slobodnimi, dobili su cesarskim patentom od 2. ožujka 1853 slobodno vlastničtvo (§. 6 patenta) i to koli kmeti toli želiri, urabarialiste i urbarski kontraktualiste, banderialiste, predialiste, slobodnjaci itd. Zemljišta unešena u tabelu urbarialnu (sastavljenu po urbaru Marije Terezije) ili zemljišta unešena u ugovor (sastavljen mjesto tabele) imaju se u savezu s ustanovami zakon. član. V. od godine 1836 kao konstitutivum smatrati; takova zemljišta imadu pravno svojstvo urbarsko, čine jednu pravnu cjelinu točno opredieljenim obsegom i površinom.

Opredielivši zakon, da takva zemljišta čine posebnu gruntovničku stvarnost (§. 16 lit. a. naredbe od 18. travnja 1853) i dozvoljavajuć spojenje zemljišta, kojim po istom patentu od 2. ožujka 1853 pripadne neopozivo vlastničtvo, štovao je samo privato-pravno svojstvo jedinstvene cjeline takovih selišta,

Spojenje dvajuh selišta s kućami nedozvoljava naredba od 18. travnja 1853 obzirom na neriešena ostala druga prava izmedju zemaljskoga gospodina i podanika, koja bijahu prema selištu normirana.

I gradovi bijahu una nobilis persona. Kod gradjanskih nekretnina čini gruntovničku stvarnost intravilan i ekstravilan, ako s istim čini jednu pravnu cjelinu (§. 17 lit. b. naredbe od 18. travnja 1853). Radi jednolikosti posjeda u gradovih i radi iste njegove pravne naravi mogla je naredba dozvoliti spojenje ekstravilana s intravilanom, ako to stranka uzište. — Načela, da samo iste pravne naravi zemljišta čine gruntovnu stvarnost, koje starije pravo kao ukupinu smatra, drži se strogo naredba i kod gradjanskih nekretnina odredjujuć, da intravilan bez kuće, nu dozvolom oblasti gradske, opredieljen za kuću, čini posebnu gruntovničku stvarnost (lit. e cit.), jer tim dobiva različnu pravnu narav; nadalje odredjuje naredba, da se plemićka zemljtšta ili kurije imaju kao posebna gruntovnička stvarnost unesti u gradske knjige (lit. e cit.).

Za druge nekretnine valjaju analogno razvijena načela (§. 18 naredbe od 18. travnja 1853).

Digitized by Google

Netreba spomenuti, da gruntovne stvarnosti moraju biti svojina jednoga vlastnika, bio on sada jedna osoba, ili bilo više njih, jer ti su potonji samo vlastnici svoga nerazlučenoga diela (pars aliquota), §. 351 o. g. z.; te mogu tim djelom razpolagati prema pojmu vlastničtva u subjektivnom smislu (§. 354 o. g. z.) njimi nepripada nikakovo pravo na fizičke razdieljene dielove stvari (vidi §. 55 a) b) g. z.)

Dielovi jednoga te istoga spailuka prem bijahu takove vlastničke naravi, da su kao dielovi plemićkoga dobra , mogli doći u jednu stvarnost, nisu se sjediniti mogli, kad su bili obterećeni stvarnim pravom na korist koje treće osobe.

Takva prava bijahu:

1. Quartalitium (quarta pars jurium possessionariorum, pura donatione maribus collatorum mulieri uni vel pluribus . . . . praestanda).

2. Jus viduale (consistit in competenti habitatione, intertentione et emaritatione viduae item dotis exsolutione, consistit in solo usufructu, nisi quod dos cum jure proprietatis et jure dominii viduae competat).

3. Jus capilare (habitatio, intertentio, emaritatio puellis praestanda).

4. Inscriptio pro fidelibus servitiis. — Ta je inskripcija ili perenalna s istimi posljedicami kao fassio perenalis, ili je inskripcija temporanea, a tad je isto što zalog.

5. A zalog po hrvatskom i ugarskom privatnom pravu jest „emtio et venditio bonorum imobilium temporeanea et impletis conditionibus in statu quo restituantur (conventionale pignus et judiciale).

Naše pravo daje pignoritario „dominium utile“ (citati su iz „Elementa jurisprudentiae hungaricae per A. Kővij S. Patakini 1823).

U svakom od ovih slučajeva nastaje vrst vlastničkoga odnošaja, za to je i Avicitäts-Patent od 29. studenoga 1852 (§. 11 i 3) za jus vidiuale i capilare odredio, da to pravo prenešeno prije krieposti o gradj. zäkona, ostaje u krieposti; a poslje ugasnuća tih prava, da nastaje nasljedno pravo po starom zakonu, po čem nastaju posve drugi odnošaji od onih po gradj.

Digitized by Google

zakonu, i takova ukupina nekretnina činila bi tada jedinstvenu posebnu pravnu jedinicu; moralo se je s toga u naredbi od 18. travnja 1853 odrediti, da takove nekretnine čine posebnu gruntovnu stvarnost (§. 19.)

Quartalitium se doduše u patentu od 29. studenoga 1852 nenalazi apostrofiran; davao se je u znak roditeljskoga poroda iz otčinskih donationalnih dobara, od kojih su žene u darovnici izključene bile (Vörbeczius I. 89), te za slučaj, ako se u novcu davao nebi, davao se je posjed u zalog na uživanje no jure redemptibili (rodjaci i fiskus mogli su ga odkupiti); radi tih possessioniranih prava mora da ga je patent u „Wittwen und Mädchenrechte" razumjevao, na taj zaključak bar ovlaštuje §. 5 istoga patenta.

Budući da je po pravu založnom hrv. ug. privatnog prava založni vjerovnik dobivao dominium utile — possessionaria jura — a dužnik pravo reluicie, to je Avicitäts-patent (četvrto poglavlje) odredio rok za te reluicie, nakon kojega se dobro natrag dobiti nemože, te postaje vlastnost založnog vjerovnika, nasljedstvom po o. gr. zakonu. Takve nekretnine sačinjavahu dakle takodjer posebnu različitu privatno pravnu ukupinu, te se za iste mora posebna gruntovnička stvarnost, posebni gruntovnički napisnik sastaviti (§. 19 nar. od 18. travnja 1853).

Dosljedno tomu čine i po gradjanskom austrijskom pravu razno obterećeni dielovi spailuka ležeći u raznih županijah (tada isti obseg sa žup. sudbenimi stolovi), posebne nespojive gruntovničke stvarnosti (§. 15 b. cit.)

Naredba od 18. travnja 1853 provadja načelo: da gruntovna stvarnost ima biti pravnom cjelinom i kod pojedinih gruntovničkih posebina, ako raznolika pravna razmjerja bud glede osobe bud glede objekta za nje valjaju. Tako čine posebnu gruntovnu stvarnost kod kompossessorata intravilana ili ekstravilana zemljišta, koja se zajednički uživaju ili obćini in corpore pripadaju (§. 15 lit. d. na koncu); kod plemićkih dobara pašnjaci, koje uživa i posjeduje vlastelin s podanici (§. 15 lit. g.); kod gradjanskih nekretnina intravilan odredjen za kućište i plemićke kurije (§. 17 lit. c. i e.); napokon odpisi fizički razdieljenih

Digitized by Google

dielova jedne gruntovničke stvarnosti na drugog vlastnika §. 12 lit. d.)

Napomenusmo, da se za svaku gruntovničku stvarnost ima sastaviti poseban gruntovnički napisnik i poseban gruntovnički uložak (§. 11 cit.), te da se taj napisnik, ako gruntovnička stvarnost u više obćina leži, ima nastavljati (§. 9 cit.); od tuda sliedi, da na sastav gruntovničke stvarnosti prostorna omedjašenja — (zovimo ih naravskimi ukupinami ili naravskom suvislosti, jer samo ona može cjelinu sačinjavati —) upliva neimaju, te da se u jednu gruntovničku stvarnost spojiti imadu sve nekretnine vlastnika, koje stoje u istom privato pravnom odnošaju. S gledišta naredbe od 18. travnja 1853 moramo dakle gruntovne stvarnosti nazvati pravnom cjelinom t. j. ukupnost nekretnina vlastnika, imajućih ista privatno pravna razmjerja.

I samo tako može se razumieti kad neki pisci (n. pr. Exner: österr. Hypotheken-Recht) vele, da gruntovničku stvarnost čine „historisch zusammengehörige Grundstücke“; tu absolutno manjka pojam prava privatnoga, koje je od uvedenja gradjanskoga zakona i historičkim pravom.

Gruntovna stvarnost kao cjelina pravna, jedinstven objekt istih privato pravnih razmjerja, kako ju predstavlja naredba od 18. travnja 1853, — prešla je i u gruntovni red od godine 1855, koji gruntovničke zapisnike proglasuje gruntovnicom (§. 6 gr. zak.)

Zakonom od 28. travnja 1879, oglašenim okružnicom bivše krajiške zemaljske upravne oblasti od 18. svibnja 1879 broj 1737 (kom. V. l. z. zem. u.) uveden je u Krajini gruntovni red od 15. prosinca 1855 a stupio je u kriepost 1. siečnja 1880.

Nekretnine u Krajini jesu od svibanjskih zakona godine 1850 podpunim vlastničtvom i to ili zadruga ili pojedinaca. Neograničeni vlastnici zemljišta bijahu samo zadruge, jer su samo članovi tih zadruga t. z. krajiške terete — Grenzobliegenheiten — na se primiti mogli, dočim su ostali gradjani: obrtnici, trgovci, težaci, zanatlije itd., — koji ne živu u zadruzi, ograničeni vlastnici (Zakon od 1807); zakonom odredjen je ovim maksimum njihova posjeda, dočim je obratno za zadruge odredjen minimum.

Digitized by Google

Posjed krajiški bijaše pod kontrolom oblasti; sve pravne poslove glede istih morale su tek upravne oblasti potvrdjivati, odnosno dozvoljivati i to nakon zakona od 8. lipnja 1871 pak sve do zakona od 14. travnja 1880. Posjed pojedinaca bijaše dakle i u Krajini pravna cjelina.

Zakonom od 16. rujna 1876 odredjeno je, da se sastaviti imadu gruntovni uložci iz gruntovničkih zapisnika (§. 2), sastavljenih na temelju naredbe od 18. travnja 1853. Gruntovnički uložci, koji sadržavaju nekretnine ležeće u jednoj te istoj katastralnoj općini sačinjavaju jednu glavnu knjigu (§. 7), a oni koji sadržavaju nekretnine, s kojimi je do god. 1848 bila spojena sudbenost, sačinjavaju u području svakoga sudbenoga stola jednu posebnu glavnu knjigu (§. 8).

Provedbena naredba od 24. prosinca 1876 broj 5715 propisuje, da se posjedovnica ima sastaviti na temelju izpravljenoga gruntovničkoga zapisnika pomoćju izpisa iz katastralnoga zemljištnika, te odredjuje, da se iz svakog gruntovnog zapisnika ima sastaviti po jedan uložak (§. 17 a.) Posjedovnica toga uložka imade uz navod pravnoga svojstva gruntovničke stvarnosti sadržavati gruntovničke čestice (§. 3 zakona). To pravno svojstvo ima se pod glavom arka u sredini upisati i označiti rimskimi brojevi I., II. itd. (§. 17 e. naredbe).

Čestice imajuće isto pravno svojstvo čine posebno gruntovno tjelo!!

Odredjujuć naredba, da se iz svakoga gruntovnoga zapisnika — koji mora sadržavati jednu gruntovničku stvarnost — ima sastaviti uložak, mora da si je posve sviestna bila, da sve u gruntovničkom zapisniku nalazeće se čestice čine ukupinu istih pravnih razmjerja; nu kad bi kod istih pravnih razmjerja koje čestice, ova imala osobita pravna svojstva, tad se ima sastaviti posebno gruntovničko tielo. Tu predpostavu potvrdjuje §. 3 zakona, koji pridržaje rieči „gruntovna stvarnost“ kao sadržinu jednoga grunt. zapisnika.

Izraz gruntovno tielo daje povoda dvojbam; jer naredba od 18. travnja 1853 i gruntovni red od 15. prosinca 1855 poznavaju samo izraz gruntovnička stvarnost, pak i zakon od 16.

Digitized by Google

rujna 1876 govori takodjer samo o gruntovničkoj stvarnosti, dočim naredba od 24. prosinca 1876 broj 5715 spominje samo gruntovničko tielo.

Odredba u naredbi od 18. travnja 1853: da se za svaku „gruntovničku stvarnost“ ima sastaviti poseban gruntovnički zapisnik, koji se ima nastaviti, ako ista grunt. stvarnost leži u više občina (§. 9), provadja se u naredbi od 24. prosinca 1876 rječmi: „ . . . . za ona gruntovna tiela, kojih sastojni dielovi leže u dvih ili više občina, sačinjavat će onaj uložak, u koj su unešeni glavni dielovi istoga (tiela), glavni uložak itd.“ (§. 17. g. principio) kojeg se upis u 3 stavci slova g. tog §-a zove „glavno gruntovno tielo“.

Iz svakoga napisnika neka se načini jedan uložak, koji će sadržavati jednu grunt. stvarnost, a ta se neka dieli na gruntovna tiela cjeline istih pravnih svojstva, koji su dielovi „glavnog gruntovnog tiela“, a kao gruntovno tielo uzima naredba od 24. prosinca 1876 broj 5715 I. ukupinu čestica imajuću isto pravno svojstvo (lit. c §. 17) i II. razno obterećene ukupine (§. 17 lit. d. br. 4). Tim se dolazi do pometnja, te pravom veli Unger (System I. §. 45) „in einem Gesetzbuche aber kann ein bestimmter technischer Sprachgebrauch nicht strenge genug eingehalten werden.

(Nastavit će se.)

Proti nesigurnosti gruntovnih unosa.

Netreba ni jedne rieči na to potrošiti, da se dokaže, od kolike su važnosti gruntovne knjige, kad se samo unosom u nje stiču, preinačuju i ukidaju sva stvarna prava na nepokretna dobra.

Isto tako netreba dokazivati, da je u nas zavladala velika nesigurnost kod gruntovnih unosa.

Sudac, odvjetnik i sve što se bavi pravom znade, da su kod naših sudova kaznene iztrage radi zločinstva prevare spo-

Digitized by Google

tvaranjem privatnih izprava tako učestale, da nam je to upravo rak-rana na našem pravnom stanju.

Koliko je kod nas nadripisarstvo preotelo maha baš u gruntovnih stvarih, to je svakomu poznato. Izprave, koje služe podlogom gruntovnomu unosu, sastavljaju nadripisari po koje kakovih kutovih vrlo često tako, a da oni, kojih se stvarna prava na nekretnine na druge osobe prenašaju, ništa o stvari i neznaju.

Pisati neznajuće izdatnike takove izprave podkrižaju bezsavjetni nadripisari, a dva svjedoka sa vlastoručnim podpisom nabave se ma od kuda tako, da ti svjedoci jedva svoje ime i prezime načrčkaju, a obično nijedan nezna, šta je u izpravi sadržano; za vjerodostojnost i istovjetnost nitko i nepita.

Proti toj nesigurnosti podigao se vapaj na sve strane, a i kod nas može se svaki dan čuti glas, da treba što prije tomu na put stati.

Tako je i stalni odbor ugarskoga sbora pravnika, što se je 1. listopada o. g. sastao u III. točki stavio i to pitanje: koje formalne potrebnosti treba da imaju izprave, na temelju kojih će se dozvoliti gruntovni unos?

U Cislajtaniji pak već su se požurili i tu rak-ranu izliečili zakonom od 4. lipnja 1882., proglašenim 15. lipnja 1882 u XXIV. kom. br. 67 d. z. l.

Držim da nije suvišno, ako taj zakon ovdje u prevodu saobćim sa željom, da se i u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji što skorije ovakav zakon stvori.

Taj zakon glasi:

„Zakon od 4. lipnja 1882., sadržavajući ustanove o prekoj potrebi ovjerovljenja stanovitih podpisa na tabularnih izpravah i ob olakšanju dokaza glede istovjetnosti osobe kod ovjerovljenih i drugih pismenih potvrda.

§. 1. Zakonitoj potrebnosti sudbenoga ili bilježničkoga ovjerovljenja podpisa na privatnih izpravah u svrhu gruntovnoga unosa, zadovoljeno je, ako je istinitost podpisa onih osoba ovjerovljena, kojih prava imaju se ograničiti, obteretiti, ukinuti ili na drugu osobu prenieti.

§. 2. Ako je podpis izdatnika privatne izprave sudbeno ili bilježnički ovjerovljen, tada netreba u svrhu gruntovnog unosa supodpis dvo-

Digitized by Google

jice svjedoka, odredjen u §§. 434 i 445 o. g. z., u §. 114 o. sud. p., u §. 182 zapadno-galičkog sudb. p. i u §. 181 Regolamento giudiciario.

§. 3. Nije potrebno, da se istinitost podpisa na privatnoj izpravi sudbeno ili bilježnički ovjeri, ako se na toj izpravi nalazi odobravajuće očitovanje koje državne, zemaljske ili kotarske oblasti, koja je pozvana da pazi na interese onih osoba, kojih se prava ograničavaju, obterećuju, ukidaju ili na koju drugu osobu prenašaju.

§. 4. Ako se k sudbenomu ovjerovljenju imaju prizvati svjedoci za dokaz istovjetnosti, treba da imadu ovi barem dvadeset godina, da su podpuno vjerodostojni i sudcu koji ima istovjetnost koje osobe ustanoviti, osobno poznati.

Ženska glava može se samo kao drugi svjedok istovjetnosti prizvati.

Ovi propisi imaju biti mjerodavni i kod onih svjedoka istovjetnosti, koje bilježnik u svrhu sačinenja bilježničke izprave, ovjerovljenja ili koje druge potvrde prizvati ima.

Ako istovjetnost osobe bude potvrdjena po drugom bilježniku, koji bijaše prizvan u svrhu sačinenja bilježničke izprave, ovjerovljenja ili koje druge potvrde, onda nisu potrebni svjedoci istovjetnosti.

§. 5. Pri sudbenem ili bilježničkom ovjerovljenju kao i pri drugih bilježničkih potvrda može izostati prizvanje drugoga svjedoka istovjetnosti, ako onaj, čiji se podpis ovjeroviti ima, doprinese izkaznice kao: izvode iz matice rodjenih i vjenčanih, domovnice, putnice, dekrete o namještenju, potvrde o upisu, službovne svjedočbe, uredovne obaviesti i ovim podobne, kojih posjed dokazuje, da je osoba, koja te izkaznice pokazuje, istovjetna s osobom, za koju su te dokaznice odredjene i ako se proti tomu nepokazuju nikakove sumnje.

Pokazana izkaznica ima se točno označiti kako u uredovnom zapisniku tako i u potvrdi.

§. 6. Izvršba ovoga zakona povjerava se ministru pravosudja."

Ovaj je zakon i za naše okolnosti tako udesan, da bi se mogao od rieči do rieči jedino uz inako citiranje odnosnih §§. zakona u §. 2 recipirati, a da nebi mogli ni oni, koji nas radi recipiranja rado kore, tomu s razlogom prigovoriti.

Saobćio Popović, kr. kot. sudac.

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Posudbena pogodba i naknada štete. — Ako posuditelj nepotraži svoje stvari, nosi sam i posljedice te krivnje.

Josip F. digne tužbu proti Mirku B. zahtievajuć, da mu preda kod bravara Pavla M. nalazeći se stroj za sijanje (sijalo) i k tomu da izplati 70 for.; ili, ako neće toga, da mu u ime odštete dade 100 for. za ovaj posudjeni ali prekasno povraćeni stroj i naknadi nastali trošak. Ovaj svoj zahtjev upiraše Josip F. na to, što je špan tuženikov god. 1876 posudio za tuženika i u njegovo ime stroj spomenuti, vredni tada 100 for., na nekoliko dana za porabu, ali ga je tako oštetio i izkvario, da nevredi više od 30 for.

Prvi sud, kr. kot. sud u F. sudio je onamo, da je tuženik dužan povratiti tužitelju sijalo i k tomu dati 45 for., ili izplatiti 80 for. a. vr. ali pod uvjetom, da tužitelj položi po tuženiku uzvraćenu glavnu prisegu toga sadržaja: „istina je, da je špan tuženikov Ivan D., kad je g. 1876 od njega (tužitelja) posudio sijalo, naročito očitovao, da ga posudjuje za tuženika“, i nadalje da položi prisegu od ucjene o šteti, 70 for. iznosećoj.

Razlozi: Tužitelj tvrdi, da je Ivan D., špan tuženikov, u ljetu g. 1876 posudio od njega za tuženika sijalo, vredno tada 100 for., na nekoliko dana i da mu je ovo kasnije povraćeno tako izkvareno i izrabljeno, da jedva vriedi 30 for. Pošto tuženik priznaje, da je Ivana D. namjestio za svoga špana, neima nikakove dvojbe o tom, da je Ivan D. po §. 1029 o. g. z. kriepošću upravom predane mu punomoći, mogao posuditi spomenuti stroj i da je odatlje nastala obveza, kriepostna i za vlastnika Mirka B. tim više, što je ovaj potonji izdao specialni nalog svomu španu, da pribavi potrebno sijalo. Kako se vidi iz pogodbe posudne, stroj je posudjen samo na nekoliko dana i to da se njim zasiju dvie njive tuženikove; usljed toga odgovara tuženik po odredbi §§. 978 i 979 o. g. z. za to, ako je stroj upotrebljen drugačije nego li je pogodjeno, i ako je usljed toga oštećen. Ako tužitelj traži odštetu za to od tuženika, to je opravdano ali samo onda, kada se dopuštenom glavnom prisegom utvrdi, da je Ivan D. posudjivajuć sijalo naročito očitovao, da ga posudjuje za tuženika, pa je s toga osuda ova posve opravdana. — Ostali dio razloga osude proteže se na iznos odštetne svote.

Povodom priziva tuženikova preinačio je viši sud osudom od 2. ožujka 1881 rješitbu prve molbe te zahtjev tužiteljev posve odbio.

Digitized by Google

Razlozi: Tužitelj pozivlje se na §§. 978,979 i 982 o. g. z. te iz njih izvodi svoj zahtjev proti tuženiku; on bi dakle morao dokazati, da je sa tuženikom sklopio posudnu pogodbu glede stroja za sijanje, da je posudovnik zlorabio ovaj stroj ili da ga je preko mjere rabio, dakle imao bi dokazati krivnju tuženikovu ili pako to, da je šteta nastala protupravnim djelom posudovnika. Nijedna od ovih predpostava nedolazi ovdje. Tužitelj netvrdi, da je tuženik kao vlastnik imanja, nego da je njegov špan g. 1876 posudio stroj za sijanje. Tužitelj priznaje, da mu je špan Ivan D. saobćio, da mu je tuženik naložio, neka pribavi jedan ili dva stroja za sijanje za njegovo imanje, i da ga je tom prilikom upitao, nebi li on (tužitelj) htio tuženomu prodati jedan stroj. Iz rieči dakle samoga tužitelja posve se jasno vidi, da je Mirko B. naložio svomu španu, neka kupi potreban stroj, a ne da ga posudi, a tužitelj nije ni uztvrdio a kamo li dokazao, da je tuženik ovlastio Ivana D., da posudi onakav stroj od tužitelja. Tuženik samo bi onda odgovarao za djela Ivana D., kad bi mu bio naložio, da posudi od tužitelja spomenuti stroj. Ako se komu naloži, da kupi ma gdje kakovu stvar, takov nalog nesadržaje ovlasti da se neka izviestna stvar posudi od koga; a odgovornost za tuženika neda se izvoditi iz §. 1029 o. g. z., jer nije moguće da bude opunovlastitelj odgovoran za sve po punovlastniku uglavljene posudbene pogodbe i to tim manje, što s upravom imanja nije spojeno sklapanje pogodba posudnih, i što posudjivanje spada k redovitoj upravi. U nazočnom slučaju mora se ovo mnenje tim ispravnijim smatrati, što tužitelj u protuodgovoru sam priznaje, da ima Ivan D. vlastiti posjed, kojim gospodari na svoj račun i da je, kako se vidi iz tužbe, Ivan D. zamolio tužitelja neka mu posudi svoj stroj, jer da njegov nije već za posao. Veli se, da je Ivan D. očitovao, da posudjuje stroj za tuženika; nu ovo nije odlučno, pošto nije dokazano, da je Ivan D. bio ovlašten na to, usljed toga i neodlučna je prisega, na koju je sudio prvi sud, i koja se pače nebi bila smiela ni dopustiti, jer je tužitelj, koji veli da je stroj samo na nekoliko dana posudio Ivanu D., propustio kroz više godina, sve dok je Ivan D. živio, išto o tom spomenuti tuženiku, niti je tražio da mu se stroj povrati; a pošto sada, tekar poslje smrti špana Ivana D., traži ovu stvar, učini nemogućim tuženiku da ga Ivan D. izbiedi ili barma informira o stanju stvari. Usljed toga morao je tuženik, komu nije poznata izjava Ivana D., prisegu navraćenu o tudjem djelu, uzvratiti, jer krivnjom tužiteljevom nemogaše se uputiti o stvari, i bje tako prisiljen odluku ob ovoj parnici položiti nekim načinom u ruke tužitelja. Nu ako bi se imao ne Ivan D. nego tuženik smatrati posudovnikom, ipak nebi tužitelj bio vlastan tražiti odštetu, jer je stroj posudjen samo na nekoliko dana, a tužitelj je propustio potražiti povratu svoje stvari kroz godine, premda je znao da je Mirko B. od

Digitized by Google

onoga vremena već dao svoje imanje u zakup; tužitelj je dakle vlastitom krivnjom i zamudom pretrpio štetu, tuženik nije tu kriv ništa, pa se stoga i nemože odsuditi na odštetu.

Usljed previda tužiteljevoga potvrdio je najviši sud rješitbu druge molbe sa razloga u njoj navedenih.

Tužba o vlastnosti po §§. 366, 369 i 372 o. g. z.

Nakon razdieljene ostavštine iza Katarine M. odmjerio si je nasljednik Franjo M. komad vrta br. 200, koji mu je bio iza Kat. M. predan uručbenicom od 31. prosinca 1863, pripojio ga svojoj kući br. 6, načinio plot na medji uručbenicom opredieljenoj, te je odmah poslje diobe ostavštine iza Kat. M. uzeo taj komad u faktični posjed, a sunasljednica Ana K. uživala je preostali komad vrta br. 200.

Svršetkom god. 1877 uzeo je Ivan M., nasljednik Franje M. bez znanja i privole Ane K. od vrta br. 200 komad smjerom prama ulici blizu kuće br. 6, te ogradiv ga plotom pripoji ga svojoj kući br. 6.

Na temelju ovoga učina, koji je u ostalom bio istom po uspjehu dokaznoga postupka o dokaznoj izpravi ovim načinom pobliže formuliran, tužila je Ana M. Ivana M. zahtievajuć, da prizna njeno pravo vlastničtva naznačenog diela vrta, da preda taj dio vrta i odštrani plot, kojim je Ivan M. odielio taj komad od ostaloga vrta.

Prvi sud u Rokicanih odbio je osudom od 5. srpnja 1880 tužbu pod uvjetom, da tuženik položi niječnu prisegu o činih, što ih tužba navadja, nebude li položio on te prisege, a položi li Ana K. prisegu jestnu, onda da se tužbi zadovoljava.

Razlozi:

Uručbenicom ob ostavini Katarine M. dokazano je, da je Franji M. od nasliedstva osim inoga u vlastnost uručen bio i jedan komad vrta br. 200, sa kućom br. 6 jednako širok, u prostoru od $104^1/_2 \square^0$ a isto tako Ani K. osim inoga i preostali komad bašće br. 200, koji je postao njenom svojinom.

Pravo vlastničtva tužiteljice Ane K. na spomenuti vrt osim komada od $104^1/_2 \square^0$ jest dakle dokazano.

Radi se sada o tom, da li se taj prostor nalazi u položaju od ugla kuće br. 6. u vrtu se nalazeće, smjerom prama rieci, ili pako u položaju, koji je kod sudbenoga očevida pronadjen, to jest od uličnoga zida smjerom prama rieci, kao što je naznačeno u nacrtu spisom priloženom.

Vještaci su dokazali, da promjerna širina komada od ugla kuće

Digitized by Google

br. 6 i š njim paralelna druga crta od škednja kuće br. 6 iznosi 5·64°, a prostor dotičnoga komada 105·8□°; prostor pako prigradjene plohe, kao što se je pronašla kod sudbenoga očevida, iznosi 114·4□°.

Dokaže li se dakle dalje, da je Franjo M. poslje razdieljene ostavine iza Katarine M. sebi u suglasju s Anom K. odmjerio od vrta br. 200 pripadajući komad, da je ovaj pripojio svojoj kući br. 6 te na medji izmed svoga komada i ostaloga, u vlastnost Ani K. uručenoga vrta, sagradio plot, a napokon da je odmah iza diobe ostavštine uzeo ogradjeni komad vrta u faktički posjed, Ana K. pako da je uživala ostalu površinu vrta, dakle i onoga četverokuta a, b, c, d.: onda je dokazano i to, da je bilo razdieljenje obiuh ploha u sporazumku obijuh vlastnika ustanovljeno, a i komad, pripadši Franji M., kao i njegov položaj i smjer bili su opredieljeni u sporazumku vlastnika (§. 841 ogz.)

Dokaže li se konačno, da je Ivan K. svršetkom god. 1877 bez znanja i privole Ane K. od vrta, njoj pripadšega i po njoj uživanoga, oduzeo slovi a, b, c, d označeni dio, te da ga je plotom ogradio i kući br. 6 pripojio, onda će biti i to dokazano, da on ovaj dio vrta protupravno ima u svojoj vlasti te da ga drži, a usljed toga mora se Ana K. smatrati vlastnicom toga diela vrta (§§. 366, 369 i 372 o. g. z.)

Ivan M. kao nasljednik Franje M. nemože osim toga drugo zahtjevati nego ono, što je njegov predšastnik u vlastnosti imao; i ako je pomenuti dio vrta samovoljno si prigradio, povriedio je tim pravo Ane K.

Na priziv tuženika preinačio je viši pražki sud rješitbom od 3. listopada 1880 presudu prve molbe u tom smjeru, da se stavak o prisegi u dvie česti razdieli; u jednu, obsižuću učine, što no su označeni u prvoj alinei gornjega opisa, a u drugu, sadržavajuću učine druge alineje, te je izrekao, da se tužba odbija, ako tuženi položi zakletvu niječnu o jednoj od ovih česti.

Iz razloga navodimo ovo:

Prisega obsiže dva nesuvisna momenta. S toga se je morala presuda u glavnoj stvari razdieljenjem ovih momenta u dvie posebne alinee u presudi preinačiti, i to tim više, jer će zakletva, što ju alinea druga sadržaje, postati suvišnom, ako tužiteljica zakletvom, što ju alineja prva sadržaje, nedokaže vlastnost diela vrta, o kojem se radi.

Usljed previda tužiteljice preinačio je c. k. najviši sud bečki presudu druge molbe, te potvrdio onu prve molbe.

Razlozi: Žalba tužiteljice naperena je proti razdieljenju prisege u presudi prvoga sudca u dvie, jedna od druge neodvisne zakletve i proti ustanovi, da će prisega, sudjena drugom alineom, odpasti i tužiteljica biti odpućena, ako tuženik položi prisegu polag prve alineje.

Za razlog ovoj ustanovi navadja osuda višega suda, da može kao

Digitized by Google

suvišna odpasti zakletva druge alinee, ako se položi zakletva po alinei prvoj.

Ali ova se ustanova neslaže sa pravim položajem stvari. Jer zakletva druge alinee imade dokazati, da je tuženik nepravo smetao posjed i vlastničtvo tužiteljičino, naime predmeta u zakletvi prve alinee potanje naznačenoga. Tuženik je nijekao ovo smetanje i tim izvedenu okupaciju pomenutoga diela tužiteljičina vrta. U ovakovih okolnostih i obzirom na tužbovnu molbu, koja osim drugoga i to moli, neka se izreče, da je tuženik dužan predati tužiteljici dotični komad vrta u posjed i uživanje, da odstrani ogradu, kojom je ogradio zaposjednuti dio vrta te da se okani svakoga dalnjega držanja i uživanja toga komada vrta, nepokazuje se podnipošto suvišnim dokaz ob okolnostih, što ih sadržaje zakletva druge alinee, pa se s toga morala potvrditi presuda prve molbe. (Iz čes. „Právnika“.)

II. Mjenbeno-pravni.

U mjenb. preporih mora i prigovore proti platež. nalogu ovlašteni i valjano opunomoćeni pravni zastupnik podpisati, ako stranka, koja podnosi prigovore, stanuje u mjestu suda.

A. digne mjenb. tužbu proti B. i izhodi izdanje platežnoga naloga proti njemu radi duga od 40 for. 50 novč. Proti tomu platežnomu nalogu podnese B., stanujući u Beču, prigovore, kojih ipak nije signirao odvjetnik. Trgovački sud bečki primi doduše prigovore ali uputi tuženika, da si potraži odvjetnika, koji će ga zastupati na ročištu.

Proti ovoj odluci podnese tužitelj utok, koji je ipak viši bečki sud odlukom od 8. kolovoza 1882 odbio i to s razloga, što su naredbom ministarstva pravosudja od 5. srpnja 1859 br. 122 mjenb. pravni prigovori izuzeti od občenitoga propisa, po kojem imade sudbene podneske signirati odvjetnik.

Proti ovoj odluci podastre tužitelj izvanredni previdni utok, odnosno žalbeni utok, u kojem naglasuje, da je odluka višega suda upravo u oprieci sa spomenutom naredbom minist. pravosudja od 5. srpnja 1859 br. 122, jer da ova naredba zahtieva i signiranje prigovora proti mjenb. platežnomu nalogu po odvjetniku, pa odatlje izuzimlje samo one prigovore, „koje podnese stranka, stanujuća izvan mjesta suda“; u nazočnom pako slučaju nemože se ova iznimka uporaviti, jer obie stranke stanuju u Beču.

C. k. najviši sud bečki odlukom od 20. rujna 1882 br. 10.971 dokinu obie odluke nižih sudova te naloži bečkomu trgovačkomu sudu,

Digitized by Google

da ima prigovore, podnesene po B., jer nisu podpisani po ovlaštenom odvjetniku, zabaciti — kako odredjuje dvor. dekret od 9. listopada 1783 te uputiti stranku, da se drži zakona, i to s razloga: što po slovu obiuh alinea naredbe minist. pravosudja od 5. srpnja 1859 imade sve prigovore u mjenb. preporih signirati valjano opunomoćeni zastupnik pravni, a izuzimlju se samo oni (prigovori), koje podnosi stranka stanujuća izvan mjesta suda; taj slučaj da ovdje nije nastupio; obie dakle osude nižih sudova protivne su naročitim odredbam zakonskim, pa se zato moraju promieniti. (Jur. Blätter.)

II. Kazneno-pravni.

Valja razlikovati oskvrnuće, pokušaj silovanja i neovlašteno ograničenje osobne slobode od navale na sramežljivost.

I. S. susretne na večer služavku M. A. na livadi kraj kolodvora, obori ju na zemlju hoteć izvanbračno s njom puteno obćiti, odgrne joj odielo i nesramno ju opipa; nu pošto se je ona odvažno i uporno branila, nepostignuv svoje namjere pusti ju opet slobodnu.

Usljed ovoga dogodjaja povedena prediztraga uze na oko najprije §§. 8 i 125 kz.; obtužba dignuta je ipak na temelju §. 93 kz., ali je ujedno naglašen §. 128 kz., kojega propis trebalo bi uvažiti kod glavne razprave. Osudom zemalj. suda gradačkoga od 28. list. 1881 osudjen je okrivljenik jedino poradi prekršaja §. 516 kz. §. 128 kz. nije se mogao uporaviti poglavito s toga, jer M. A nebijaše u stanju takovu, da se nebi bila mogla braniti; uporava pako §. 93 kz. morala se stoga izključiti, jer obtuženi nije namjeravao ograničiti osobnu slobodu M. A-a, nego s njom puteno obćiti; obtuženi upotrebio je silu, ali ta nije išla dalje nego da svlada odpor žene; faktično stezanje M. A. u njenoj osobnoj slobodi nemože se ovdje uzeti kao zločinstvo, kao što n. pr. ni ondje, gdje netko tukuć drugoga čvrsto ga drži, da ga tim laglje može tući.

Proti ovoj odsudi podnese državno odvjetničtvo žalbu ništovnu, koju je najviši sud zabacio sa sliedećih razloga:

Državno odvjetničtvo nalazi razlog ništetnosti u tom, jer sud u u činu, na kojem se temelji rješitba, nazrieva ne zločinstvo javnoga nasilja po §. 93 k. z., eventualno oskvrnuća po §. 128 k. z., nego samo prekršaj propisa glede javne ćudorednosti po §. 516 k. z., usljed česa je na kažnjivo djelo krivim tumačenjem zakona uporavljena ustanova kaz. zak., koja se na nj nebi smiela uporaviti. Državno odvjetničtvo odustalo je od prvobitne nakane, da se čin obtuženikov prosudjuje po §§. 8 i 125 kz., jer I. S., kako sama oštećena očituje, nebi je bio mogao

Digitized by Google

svladati, te je on dobre volje odustao od nakane, da s njom puteno obći.“ Ova okolnost utvrdjena je i u razlozih osude. Tim je pako već izključena uporava §. 128 kz. na ovaj slučaj; jer izraz „nemože se braniti“, dolazeć u §§. 127 i128 kz., pokazuje upravo onaj stepen nesposobnosti braniti se, koji mora nastupiti i koji se zahtieva kao potrebština učina §. 125 kz. Tamo dakle, gdje se hoće silom odpor slomiti, potrebna je ne samo vis compulsiva nego „vis absoluta“, t. j. ima se slomiti vlastita volja napadnute osobe, i tada je podpuno svladana. Što se pako tiče §. 93 k. z. valja priznati, da se imputacija delikta ovoga paragrafa nesmie samo s bog toga zaniekati, jer je počinitelj osim ograničenja slobode imao još i drugu namjeru; ali ova konačna nakana može biti odlučna za pitanje po §. 1 k. z. odlučno, najme, da li si je učinitelj bio sviestan ograničenja slobode, koje je proizveo. Imenito u slučajevih, gdje se ide za putenim obćenjem, morat će se ne riedko razmatrati, je li počinitelj morao odpor, na koji je naišao, za ozbiljan uzeti. Presudni sud ustanovio je, da je obtuženik u ovom slučaju, „pošto je opazio, da se M. A. odlučno protivi njegovoj nakani, da se njom posluži u bludne svrhe, odustao od svoje nakane.“ Do ovoga momenta nebijaše si obtuženi sviestan da zakida u slobodu M. A., pa ako s toga prvi sudac drži, da obtuženik nije namjeravao ograničiti osobnu slobodu, te ga tim povodom odriešio obtužbe radi zločina po §. 93 k. z., nemože se u tom nazrievati bludnja ili kriva uporava zakona.

Kada se ima kradja izvedenom (dovršenom) smatrati?

Julijana M. bje obtužena s bog prekršaja dovršene kradje i prvi sud odsudi ju tako po §§. 171 i 460 k. z. Proti odsudi toj podastre žalbu ništovnu, koju je ipak najviši sud zabacio.

Razlozi: U žalbi ništovnoj veli se, da djelo okrivljene nije dovršena kradja nego samo pokušaj kradje i to s toga, jer je krumpir nadjen u šumi oštećenika, nalazećoj se tik njive, gdje je bio izkopan, predmet dakle dotični nije uzet iz posjeda imaoca svoga. Kako je pred prvim sudom ustanovljeno, izkopala je Juliana U. zajedno sa Mariom E., svojom suobtuženicom, na njivi supruga L. četvrt vagana krumpira, vriedna 90 novč. te ovaj radi svoje koristi, a bez privolje vlastnika, uzela i u šikari bližnje šume sakrila. Po zakanu — §. 171 k. z. — kradja je dovršena, ako je stvar uzeta iz posjeda, a ova predpostava nastaje, ako se stvar prenese iz vlasti dosadanjega imaoca u pohranu tata, ako se dakle od obajuh u nakani tata sadržanih momenta: najme oduzeće i prisvojenje, barma onaj prvi oživotvori. Istina, nemože se kradja dovršenom smatrati, ako je stvar tudja uzeta, a niti znači

Digitized by Google

svako „loco movere“ oduzeti posjed; ali isto tako nezavisi pojam „iz posjeda oduzeti“ o tom, da je stvar odnešena iz prostorija dosadanjega imaoca, a još manje, da si je tat posve osigurao vlast nad ukradenom stvari. Kradja može se svršenom uzeti, ako se stvar sakrije blizu mjesta gdje je počinjena, pa ako još tat lahko dolazi do sakrivene stvari, a vlastnik tek slučajno, kao u ovom slučaju; posve je dakle opravdana osuda prvoga suda, koji je u sakrivanju krumpira nazrievao oduzeće posjeda i po tom kradju dovršenom. (Oesterr. Gerichtsztg.)

Književnost.

Urbar hrvatsko-slavonski. Uredio Milivoj Vezić, perovodja kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade. Izdalo pravničko družtvo u Zagrebu. 1882.

Država je jur po svojem bivstvu i po svojoj svrsi vlastna zahtievati, da svatko, koga ona štiti, a najpače njezini gradjani, poznaju pravne ustanove, koje u njoj valjaju; ali je ona zato i dužna pobrinuti se, da ih svatko lahko saznati može.

Puko proglašenje zakona i naredaba nije u tu svrhu dovoljno, osobito sa praktičkoga gledišta ne, jer ih po njem neposredno saznade samo veoma mali dio istovremenika; čim su starije dotične proglašene ustanove, tim se sve više gubi i ono malo praktične važnosti i koristi njihovoga proglašenja, dok je napokon sasvim nestane.

Po gotovo je pako neshodno pismeno proglašivanje sredstvom razašiljanja onoliko iztisaka, koliko je predbrojnika, dotično ureda, tim neshodnije, što se niti svi urednici nepredbrajaju na sbirke zakona i naredaba.

Zato bi bilo najnaravnije, da se država pobrini za to, da bude uvjek u pripravi i što laglje na prodaju dovoljna zaliha uredovnih izdanja svih u državi valjajućih pravnih ustanova.

Nu dok se to nezbude (dok se ne prestane nekom minucioznošću štediti kod malenih izdataka,) nepreostaje drugo, nego da privatnici izdavaju barem najpotrebitije zakone i naredbe, jer bi inače juridičko skroz opravdano pravilo „ignorantia legis (juris) neminem excusat“ glede zakona i naredaba, kojih više nije moći lahko saznati, postalo krivim.

Poznato je, te i u ovom listu spomenuto (dopis iz Slavonije u br. 11 god. 1879), kolika je kod nas nevolja s pomanjkanja tiskanih primjeraka zakona i naredaba, i to uprav najvažnijih; znano mi je, da

Digitized by Google

ima ureda, koji neimaju podpune sbirke državno-zakonskoga i zemaljsko-vladinoga lista, a biti će jih malo, koji bi imali i starije hrvatsko-ugarsko (n. pr. Corpus juris hungarici) i austrijanske (n. pr. Justitz-Gesetz-Samlung) zakonske sbirke, a ipak su i ove osobito sudovom potrebne.

U najnovije vrieme počele su i naše knjižare odmagati tomu zlu; naravski da one nemogu na svoju materialnu štetu raditi, pa zato i izdavaju one zakone i naredbe, kojih i velika nepravnička publika treba. Veće sbirke, koje razmjerno malo ljudih kupuje, gdje je dakle novčani gubitak sjeguran ili barem vjerojatan, valja da izdava vlada ili pravnička družtva.

Naše je pravničko družtvo tu svoju (makar samo i subsidiarnu) zadaću počelo izvadjati, čim su mu to novčana sredstva dopustila, te scienim da je vrlo shodno uradilo izdav najprije „Urbar hrvatsko-slavonski."

Bilo bi suvišno pravnikom dokazivati, od kolike je jošte i praktične važnosti ta sbirka za nas, gdje nisu jošte razriešeni ni svi strogo urbarski odnošaji te gdje se je istom sada ozbiljno započelo raditi oko lagljega za seljake razriešivanja urbaru — srodnih odnošaja.

Suvišno bi bilo dokazivati, kako nemože nitko zakone i naredbe, izdavane o razriešenju počam od god. 1853 pa sve do najnovijega vremena, razumieti niti valjano uporavljivati, ako nepozna pravnu narav podaničtva i ponapose njegovo uredjivanje počam od kraljice Marije Terezije do godine 1840. Što su krovu zidine i temelj kuće, to su upitnim ustanovam iza godine 1853 izdanim: urbari od godine 1832/3 i Marijoterezijanski sa suvislimi naredbami.

A toga je starijega zakonskoga i naredbenoga materiala vrlo mnogo, a dielomice je i vrlo riedak.

Niti literaturom nije si mogao pravnik mnogo pomoći, jer su starija djela, osobito vrstnija, takodjer riedka, a dielomice i nepodpuna. Pravničko družtvo imalo je, odlučiv izdati naš urbar, na umu i njegovu pravno i kulturno-povjestnu te narodno-gospodarstvenu važnost, pa nedvojim nimalo, da će proučenje netom izdane sbirke ne samo razpršiti mnogu predsudu proti našim starijim zakonom, nego mnogoga mislećega i današnju bjedu našega seljačtva motrećega osvjedočiti, da je velika šteta, što su se sa ukinućem podaničtva — koje se je naravski ukinuti moralo — ukinule i one mudre i uprav otčinske ustanove, koje tamo smjerahu, da se uzdrži kriepak, imućan seljački stališ, koj imade za nas Hrvate jošt napose i genetičnu važnost.

Obzirom na važnost i potriebu poznavanja urbarsko-pravnih ustanova, odlučilo je pravničko družtvo god. 1878. izdati veliko djelo u 3 razdjela, i to 1) historičnо-komparativni, 2) sustavni razdio i 3) sbirku svih, na urbarske i ovim srodne odnošaje odnosećih se te jošte krie-

Digitized by Google

postnih zakona i naredaba. U tu svrhu izaslani odbor bje upućen, da izda najprije taj treći dio, jer je isti nesamo sa praktičnoga gledišta najnuždniji, već je i preduvjet za 2. t. z. sustavni dio, u kojem će se po uputi danoj tomu odboru, sustavno razpravljati narav urbarialnih odnošaja na temelju onih propisa zakonskih, koji su postojali u krieposti do ukinuća podaničtva, dotično do razterećenja — a ja mislim da se ima, i da će se, ako Bog da, u njem razpravljati i samo to razterećenje tako, da će taj „sustavni dio" predočiti cjelovitu sliku urbarskih i ovim srodnih odnošaja počam od Marijoterezijanske regulacije pa sve do posvemašnjega razriešenja istih, sve do najnovijega vremena.

Za prvi, historičko-komparativni dio, u kojem bi se imao predočiti razvoj podaničkih odnošaja u Hrvatskoj, te uzporediti sa razvojem u drugih zemljah i predočiti savez sa feudnim pravom, trebati će vrlo mnogo rada i vremena, jer samo zato, da se predoči razvoj te institucije u Hrvatskoj, nije dostatno točno poznavanje općega zakonskoga i običajnoga prava i naredba od više stoljeća, već će biti nuždno da se na videlo iznesu „urbaria" i parnični urbarialni spisi iz javnih (zemaljskoga, kaptolskih, županijskih i gradskih) i privatnih (gospoštinskih) arkiva.

Spomenuti odbor ad hoc započeo je prama danoj mu uputi svoj posao sakupljivanjem materiala za treći dio, te je najprije predsjednik toga odbora presvietli g. Žigrović-Pretočki preveo iz Pauly-evoga djela „Constitutio Rei urbarialis" urbarski sustav kraljevine Hrvatske i Slavonije, koj je izdalo pravničko družtvo god. 1880.

Skoro za tim, početkom g. 1881 ponudi g. Milivoj Vezić pravničkomu družtvu svoju, riedkom u istinu marljivošću i uztrajnošću sakupljenu sbirku urbarialno-pravnih ustanova tim, da je pripravan nadopuniti ju, više toga na hrvatski jezik prevesti i prirediti za tisak podpuni sbornik zakona i naredba, protežućih se na urbarske i s ovimi suvisle i slične pravne odnošaje. Poznavajuć g. Vezića već odprije kao osobito revna sabiratelja urbarskih podataka (poznate su njegove „Osječke crtice od god. 1745—1750" saobćene god. 1880 u „Narodnih Novinih", te kasnije i napose tiskane) i uvjeriv se o vrstnoći sbirke g. Vezića, prihvati odbor drage volje njegovu ponudu pa nam evo sada gotovoga tiskanoga djela pod gornjim naslovom, obuzimajućega 39 araka na 610 strana.

Sakupljivajuć i razredjivajuć materijal za to djelo, radio je gosp. Vezić sasvim valjano i posvema prema intenciji pravničkoga družtva. Kako je poznato iz povjesti, ponapose iz pravne, nastalo je podaničtvo — košto i u drugih suvremenih državah — i u nas vrlo rano, te se je kroz više stoljeća razvijalo te pravno uredjivalo; nu ovo potonje bijaše i sa vanjskoga gledišta u raznih stoljećih vrlo razno.

Digitized by Google

Općenito i sustavno uredjenje njegovo, te ujedno povoljnije za podanike, počima vladavinom kraljice Marije Terezije, te plemenite zaštitnice puka.

U starijem općem pisanom pravu hrvatsko-ugarskom ima vrlo malo ustanova za sve podanike; najvažnije (bivše ujedno do ukinuća podaničtva kriepostne) jesu sliedeće: članak 6 dekreta kralja Ljudevita I. od god. 1351 „de nonarum solutione et exactione“ (neki broje ovamo i 18. članak istoga dekreta o gospoštinskoj sudbenosti), kojim se obće nito i obligatorno uvadja devetina vina i žitka mjesto donle obstojećih preraznih većih ili manjih podavanja prirode; zatim 25 i sliedeći naslovi III. diela Tripartituma, ponapose §. 7 naslova 30 o vlastničtvu i uživanju podaničkih zemalja, naslov 31. o pomanjkanju tužiteljnoga prava itd.; zatim više zak. članaka od godine 1514 (čl. 14, kojim se stvara pravo nevoljničtvo, glaebae adscriptio itd.)

Ovi zakoni od god. 1514, makar kasnije promienjeni, stvorili su za podanike najgori položaj, koj je u mnogih slučajevih de facto još'e gorim postao, jer je usljed skoro permamentnih turskih ratova te slaboće eksekutivnih organa samovolja pojedinih mogućnika jača bila nego li zakon. Taj žalostan položaj puka odluči plemenita kraljica Marija Terezija dokinuti te njegove dužnosti spram gospoštinam općenito i povoljno urediti. U tu svrhu izdavaše ona, izdavahu njezini nasljednici, dotično dikasterija, dugi niz rješenja, naredaba i naputaka, dok neuredi še god. 1836 oba faktora zakonodavstva, kruna i sabor, zakonom cieli odnošaj izmedju gospoština i podanika.

A kad je napokon zakonodavac god. 1848 ukinuo podaničtvo, valjalo je poglavito dvoje zakoni i naredbami opredieliti: prvo, kako će se dati gospoštinam odšteta za izgubljena njihova, iz podaničtva imana, privatna prava; a drugo, kako će se urediti razne pravne zajednice, koje su postojale na temelju podaničke sveze medju gospoštinami i njihovimi podanici.

Bilo je sasma logički, da se je odmah pomislilo i na razriešenje onih pravnih odnošaja, koji nisu nastali istina neposredno iz samoga podaničtva, nego iz neurbarskih ugovora i pukih čina n. p. posvojenja, nu koji su postojali skoro izključivo medju gospoštinami i njihovimi podanici, te bijahu, barem glede dužnosti potonjih, urbaru slični. Takovih je zakona i naredba izdano takodjer mnogo, a trebati će jih i jošte izdavati.

Naravno je, da je više pojedinih ustanova, sadržanih u tom dugom, skoro stopedesetgodišnjem radu zakonodavca i eksekutive, tečajem vremena, a imenito nakon ukinutoga podaničtva, izgubilo kriepost.

Obzirom na to mogo je g. Vežić dvojakim putem ići: mogo je ili samo ono izdati, što imade i danas obvezatne moći, ili pako sve one

Digitized by Google

makar i neobvezatne propise, koji nam predočuju cjelovitu sliku uredjenja podaničtva i koji čine razumljivimi one ustanove, po kojih se razriešuju privatno-pravne sveze podaničtva i urbaru srodnih odnošaja.

G. Vežić pošo je ovim drugim putem, te je, kako rekoh, sasvim valjano uradio, pa pravo veli u predgovoru, da bi mu djelo, da je pošao prvim putem, bila prilika (urbara) „i sakata i čorava.“

(Konac sliedi.)

Viestnik.

Veliko enquetno povjerentsvo viećaše od 3. pa do 7. listopada o pitanjih, koja mu predloži kr. zemalj. vlada, priobćena u posliednjem broju ovoga lista, odnoseća se na reformu uprave i školstva. Povjerenstvo izreklo je svoje mnenje o svih pitanjih; dugo i živahno razpravljaše o pitanju spojenja političke uprave sa sudstvom u prvoj molbi, gotovo većina članova progovori o njem, ali se i većina odlučno izrazi proti spojenju. Znademo, da votum enquete nije odlučan, ali je svakako važan i nema dvojbe da će se dostojno ocjeniti. Tako možemo se nadati, da je ovo pitanje riešeno i da se neće više graditi osnove na načelu spojenja obiuh struka. Netreba nam istom dokazivati, da nas je votum većine enquete jako obradovao, jer mi dižimo, da bi se tim spojenjem razmjerno malo prištedilo — a ovo je glavni razlog svim koji zagovaraju spojitbu — a uprava spojitbom izgubila bi vrlo mnogo.

— Hrvatski sabor nastavi svoj rad 5. listopada. Medju prvimi predmeti razprava njegovih biti će proračun, koji mu je već predložen. Iz osnove toga proračuna vidi se, što kr. zem. vlada predlaže za pojedine grane uprave. Potreba odjela za nutarnje poslove preliminirana je na 1,934.869 fr.; odjela za bogoštovje i nastavu na 592.687 for.; a odjela za pravosudje na 1,227.163 for.; ovamo valja pribrojiti potrebu sabora 50.000 for. iznoseću, i beriva bana sa 26.000 for.; potreba ciele uprave preliminirana je na 3,830.719 for. a. vr.

— Predavanja na kr. sveučilištu Franje Josipa u Zagrebu počimlju istom 3. studenoga, pošto se sgrada opredieljena za sveučilište neće moći prije prirediti. Upisivanje ima se obaviti u drugoj polovici mjeseca listopada, pa se preko toga neće moći nitko više upisati. — Državni izpiti razdjela pravno-povjestnoga počimlju 16. pak traju do 26. listopada. — U savezu sa sveučilištem još su dvie znamenite stvari, kojih nesmijemo prešutjeti. Na temelju carskoga riešenja od 4. listopada o. g. otvorit će se na zagrebačkom sveučilistu farmaceutski učevni tečaj. Tko kani polaziti ovaj tečaj, imade se zadnja tri dana mjeseca listopada o. g. upisati, jer predavanja na istom tečaju počimlju 3. studenoga. — Otvorenjem ovoga tečaja zadovoljit će se znamenitoj potrebi, te naše sveučilište popunit za jednu instituciju, koju je moglo već pred više godina dobiti. — Druga važna stvar jeste ta: da je u proračun za g. 1883 kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu uvrstio 500 for. a. vr. „za izdavanje znanstvenih knjiga za sveučilištnu obuku“. Doduše ovo je vrlo malena svota, njom se nemože ni jedna oveća knjiga izdati; nu

Digitized by Google

možda je tako samo radi pokusa prve godine učinjeno. U ostalom početak je i to, sabor bi mogao ovu svotu i povisiti, pa bi dobro učinio, jer bi i veća svota našla umah svoje mjesto. Ustanovljenje ove svote od preke je potrebe, jer drugim putem kasno ćemo doći do svih onih raznih znanstvenih djela, koja su potrebna za sveučilištnu obuku. — Nije ovo ništa neobična i nova, manji narodi i danas ovako postupaju izdavajuć znanstvena djela, a radili su tako i veći u početku.

— Novi članovi pravničkoga družtva. Viećnik c. k. okružnoga suda u Bihaču g. Gustav Breitenfeld prijavio je upravnomu odboru, da žele u pravničko družtvo pristupiti kao članovi gg.: Drag. Wandakiewicz, c. k. kot. upravitelj; Franjo Loskot, c. k. sudb. pristav; Mladen Protić i Franjo Kuzmić prislušnici kod c. k. okružnoga suda u Bihaču.

— Kr. sudb. stol u Novoj Gradiški bit će dokinut, odobrenjem Nj. c. kr. ap. Veličanstva. Agende njegove prelaze već 1. siečnja 1883 na kr. sudb. stol u Požegi.

Književnost. Српски правник. Лист за право и правосуђе. Властник, издавалац и уредник Јован Ачимовић. Излази 1, 10. 20. свакога месеца. — Ciena do konca ove godine 4 dinara ili 2 for. 50 novč. a. vr. — Od ovoga novoga časopisa dobili smo do sada tri broja; prvi broj izadje 1. septembra. Čini se — potanjega neznamo ništa — da jo vrstna „Porota“, koju uredjivaše g. Milan St. Marković, prestala i da je „Srpski Pravnik“ pozvan izpuniti prazninu, koja nastade iza nje, premda neveli toga nigdje u svom programu. Glavni zadatak „Srb. pravnika“ bit će, „da iznosi pred svoje čitaoce rezultate suvremene pravne nauke i primjenu njenu na životne odnošaje u družtvu ljudskom; da prati razvoj pravnih ustanova u opšte, a posebice u Srba i ostalih južnih Slovena i tako da po mogućtvu doprinosi uzajamnosti i sbliženju njihovom u državnim uredbama, u koliko mesne okolnosti nebi bile tomu protivne.“ — Od povećih članaka, štampanih u ova tri broja spominjemo: „Suvremeni pokret u pravnoj nauci od Pachmana“; Rat i ustavno pravo od Brošera de la Flešera“; „Glavnije crte porodičnoga pisanoga prava u starom Dubrovniku“ od dra. Bogišića itd. — Pozdravljamo novoga druga te mu želimo najbolji napredak.

— Die Finanzen Frankreichs. Von Richard v. Kaufman. Leipzig 1882. — Veliko ovo djelo ima preko 800 strana te stoji 25 mar. ili 15 for. austr. vried.

— „Gesetz über die Berggerichtsbarkeit in Bosnien und Hercegovina, die Zuständigkeit und das Verfahren bei derselben“. Ovaj je zakon odobren previš. riešenjem od 12. listopada 1881. Zatim „Gesetz womit geringfügige Rechtssachen in Bergwerksangelegenheiten vor die Berghauptmannschaft gewiesen und das Verfahren vor derselben geregelt wird.“ Napokon „Bergbuchsordnung für Bosnien und Hercegovina“. Sva ova tri zakona — izdana su na njemačkom jeziku u jednom svežčiću, koji stoji 40 novč., te se može dobíti u zagrebačkih knjižarah.

Imenovanja. Franjo Malvić imenovan je vieć. tajnikom extra statum kod kr. sudb. stola u Požegi; Oton Maksimović, Ljudevit Sova, Franjo Haladi, Josip Mudrovčić i Josip Zec prislušnici u obsegu kr. banskoga stola; Josip Zulechner prav. vježbenikom u obsegu kr. zemalj. vlade; Franjo Barbot privrem. fin. perovodjom II. raz. u Osieku.

Antun pl. Sladović. kr. fin. savjetnik imenovan je predsjednikom

Digitized by Google

Sravnivajuća ocjena razpravnog štadija u privr. gradj. parb. postupniku od 16. rujna 1852.

(Konac.)

Tečajem gradjansko-parbene razprave treba da vlada ustmenost, neposrednost i javnost.

Ustmenost iztiče se u glavno tim, da je postupak brz i da se olahkoćuje spoznanje materialne istine. U ustmenoj razpravi može sudac raznimi pitanji odmah svaku nuždnu okolnost saznati, ter usljed jednostavnosti i preglednosti predmet parbeni crpiti iz živoga govora stranaka, svakako brže i bolje nego li na temelju mrtvih spisa, koji svojom, većinom neopravdanom, obsežnošću neidu u prilog lahkom i brzom shvaćanju prepora. U ustmenoj razpravi može si nadalje sudac, ako mu je gdješto manjkava, odmah pomoći shodnimi upitci, pa ne treba s bog toga odrediti istom kakovo posebno ročište (kao često kod našeg ustmenog postupka).

Ali ima i ustmenost i svojih mana.[1] Verba volant, scripta manent, nedvojbena je istina, a živa se rieč i lahko prečuje, krivo shvati, zaboravi itd, što sve neide u prilog točnosti postupka. Nadalje se priziv proti prvomolbenoj osudi teže izvodi, jer višem sudu manjka stalna podloga prvomolbene rješitbe; u ustmenom se postupku stavljaju uvjek veći i stroži zahtjevi na sudca, na njegovo znanje i njegov karakter; kod čisto ustmenog postupka manjka stalna i trajna podloga za kašnje slučajeve možda

[1] Sravni glede toga dr. Derenčin: Tumač k bagatelnom postupku str. 47 i slied.; Canstein rečeno djelo I. strana 72 i sl., 94 i sl., 100 i sl.; Feuerbabh: Oeffentlichkeit und Mündlichkeit I. str. 230 i sl.; Mittermaier: Mündlichkeit, Anklage-princip, strana 248 i sl.; Gneistov govor u 9. sastanku njemačkih pravnika; Glaser spomenuto djelo str. 383 i 353 i sl.; Entwurf einer Civilprocessordnung für das deutsche Reich str. 396 itd.

Digitized by Google

nuždne kao: exceptio rei judicatae; nadalje sama ustmena razprava bez svake pismene podloge teče neopredieljeno i bez pravnog reda itd.

Da se ovi nedostatci ustmenosti u postupku odstrane, prihvaćeno je pravilo, da se ustmenost načelno ima pridržati radi njezinih očitih prednosti naprama pismenosti; ali da se u svih točkah, gdje je ustmenost manjkava, ista spoji sa pismenošću, usljed koje se može ustmena razprava dovoljno pripraviiti a ujedno stvoriti stalna podloga ne samo za razpravu već i za kašnje slučajeve potrebe. To se pako, kao što se takodjer iz postupnika vidi, postizava parničnimi spisi, koji se strankam prije same ustmene ruzprave, radi razjašnenja i precizovanja predmeta, priobćuju.

Ali u bitnosti ima ipak ustmenost ostati u razpravnom štadiju; treba da se sva razprava obavlja samo ustmeno, i da samo ono bude podlogom sudačkoj rješitbi, što su stranke na ustmenoj razpravi (ma i čitanjem predloga iz parničnih spisa) predložile. Prema tomu se najviše za razpravu preporuča postupak ustmeno-pismeni nu sa pretežnom i odlučnom ustmenošću. Da se u ustmenom postupku nemože uzdržati načelo eventualnosti, samo je sobom jasno, jer se praktično nebi ni provesti dalo; nu da parnice neteku bez kraja, česa bi se bilo bojati, kad bi stranke mogle slobodno svaki navod i dokazalo u svakom tečaju parbe predložiti, treba da se umjesto toga biraju u postupku druge mjere proti mogućoj šikani stranaka u zavlačenju parba — a to je načelo suverenosti suda, koje je u modernih postupnicih prihvaćeno, kao što je to gore kod njemačkog gradj. p. p. i u drugih postupnicih razpravljajućem sudu prepušteno.

Neposrednost[1] veoma je važna u postupku ponajvećma radi toga, da se upozna materialna istina, važnija je ona donekle od ust-

[1] Glasoviti Feuerbach veli o tom u svom djelu „Ueber Oeffentlichkeit und Mündlichkeit“ I. strana 246 ovo: Tko motri s bliza naš sadanji bezkrajno trudni a ipak slaba uspjeha postupak, mora pomisliti na mlin, za koji mnogi momci trudeć se vodu nose iz vriela, da ju zatim iz kabala lievaju preko kolesa mlina. Uzprkos svem naporu mlin se polagano okreće jedva oko svoje osi, dočim bi se kotač i bez grabljenja, nošenja vode itd. mnogo brže okretao, kad bi se zamislila pametna misao, ter samo živo vrielo svelo na mlin.

Digitized by Google

menosti, jer ova potonja ima i nedostataka, dočim ona prva nesadržaje nikakovih štetnih posljedica za postupak, i jer ustmenost istom kroz neposrednost dobiva pravu važnost. Usljed neposrednosti treba da budu ne samo parbene stranke nego i svjedoci te vještaci direktno pred nadležnim sudom preslušani u odnosnoj parbi.

Važna je za razpravni štadij i javnost, i to ne samo javnost za pruće se stranke (bez koje dakako o kakovu gradjansko parbenom postupku ni govora bit nemože) nego javnost i za ostalo obćinstvo[1]. Obće mnienje već traži, da se svako javno pravo i javno izvršuje, pa treba da i gradjansko parbene razprave budu javne. Tako bo dobiva i obćinstvo prilike, da se poduči o pravu, a mora se priznati i to, da se i stranke i svjedoci u javnosti sigurno više uztežu neistinu govoriti, nego li u nejavnih razpravah, jer je moguće da su i prisutni upućeni o parbenom predmetu i da mogu po tom biti svjedoci po kojoj stranci izkazane eventualne neistine.

U modernom postupku gradjansko-parbenom prihvaćeno je nadalje načelo, da se razpravni štadij spaja sa dokaznim, a ne da se razstavlja u dva posebna medju sobom razlučena diela; zahtjeva se najme, da se za same ustmene razprave navedu ne samo sva dokazala uz okolnosti, pak da sud tek provedenje stanovitog dokaza za poslje odredi, nego se isti dokaz, ako je moguće, odmah i provadja pred presudnim sudom Zašto napokon da se parbeno gradivo nenaravnim načinom ciepa i zašto da nebude moguće, da iza navoda pojedine okolnosti može odmah, t. j. in continenti, i dokaz sljediti, ter da se tim najkraćim načinom odmah odnosna preporna okolnost ustanovi?

---

[1] I ob ovoj tvrdi Feuerbach u gore spomenutom djelu strana 90 ovo: Kad bi sama božica pravde sašla s neba na zemlju, da glavom bude sudcem, morala bi, kao pravda, javno i u podpunom svjetlu zasjesti sudačku stolicu, morala bi, ma joj to i nebi prijalo skinuti rubac sa svojih očiu, ili barem dopustiti, da ju mogu oči pravo tražećih bilo na koji god način motriti u njezinom poslovanju. Ako tajnost i nebi škodila biću njenomu, ali bi joj ipak u obćem mnienju glede toga mnogo naškodila; ako ona i nebi trebala javnosti za sebe, da bude pravedna trebovala bi je zato, da se nebi i ondje gdje je pravedna, pričinjala nepravednom.

Digitized by Google

Treba dakle da se razprava i dokaz spoje, i da se tako ciela razprava razstavi u niz navoda i dokaza, koji da se do konca razprave, van u koliko je šikana stranka evidentna, slobodno i bez posljedica prekluzije predložiti mogu.

Proti tomu se je doduše prije važnih razloga navodilo[1]; nu bez osobita temelja napose u ustmenom postupku, kojim se prije svega hoće riešenje prepora ujednostručiti i pospješiti.

Predbježni štadij (Vorverfahren) u modernom postupku — i to je sigurno praktično — provadja se napose a svakako prije same meritorne razprave.

Polazeć na ocjenu razpravnog štadija našeg postupnika, najprije ću uzeti u obzir pismeni zatim ustmeni postupak.

Naš pismeni postupak u razpravnom štadiju, kolikogod je brižno redigovan, ipak je manjkav kao u obće svaki pismeni postupak; a napose mora mu se prigovoriti, da je spor, skup ter sbog svog formalizma malo prikladan za spoznanje materialne istine, što je napokon najvažnije u svakoj parbi, da se najme poluči osuda, odgovarajuća istinitom učinu i materialnom pravu. Pismeni postupak je skup; jer iziskuje nuždno, da stranke zastupaju pravdo-pravnici pred sudom, jer se nemogu same, što u ostalom u čisto pismenom postupku nemože drugačije ni biti, i jer se parbeno gradivo usljed množine tu običajnih rokovnica i inih podneska nuzgredne vrsti umnaža, čim se dakako zavlači i meritorno dovršenje parbe.

Komu nisu poznate silne tužbe o dugom trajanju pismenih parnica? Kod dugotrajnih i skupocienih parnica ne riedko obistini se izreka Iheringova, da je pravo Saturn, koji svoju vlastitu djecu jede. Kako je sam sadržaj parničnih spisa u mnogom suvišan, usljed svakovrstnih navoda o formi, uzgrednih okolnostih itd., i preobsežan, pregled i prosudjivanje otegućujući, spomenuti ću kašnje kod ocjene našega ustmenoga postupka. Ali najveći nedostatak pismenoga postupka jest u tom, što je materialna istina tu samo prividna i formalna; jer je sudbina

[1] Sravni Glaser gore spomenuto djelo II. strana 367 i sl.; Canstein spomenuto djelo II. opazke na strani 204 i sl. i 209 i sl.

Digitized by Google

parnice in fine u ruci odvjetnika; okretniji i vještiji odvjetnik često dobije pravdu ne možda zato, jer je materialno pravo na njegovoj strani, nego zato što je odvjetnik protivne stranke možda manje točan formalista, ter je slučajno propustio samo poreći koju okolnost, koju je za neodlučenu smatrao; ili što je u obće odvjetnik druge stranke možda loš i nehajan, te propustio navesti odlučne okolnosti i shodna dokazala svoje stranke.

Eto odavlje se vidi, kako uspjeh parnice zavisi od slučaja t. j. ob umnijem ili lošijem zastupanju odvjetnika, kojemu se je vodjenje parnice moralo povjeriti. Sud bo u pismenom postupku neima baš nikakova upliva na instruiranje parba, nemože dakle ni eventualni nedostatak u tom odstraniti. Možda će se prigovoriti, da se od svakog odvjetnika mora toliko znanja i okretnosti zahtjevati, da neće, barem u većini slučajeva, njegova stranka radi lošoga zastupanja u parbi podleći, pak da ima i za takov slučaj lieka — povrata u prijašeje stanje, radi krivnje odvjetnika.

Na to moram opaziti, da lošo zastupanje nije baš toli riedko, jer je napokon odvjetnik kao i svaki drugi čovjek pogrješiv; da se gore spomenuti liek povrate u prijašnje stanje dopušta tek pošto je stranka pravdu izgubila; da se vrlo često nalazi i pod Damoklovim mačem pravomoćne osude: da je taj liek često i prekasan (ako izteče godina dana od pravomoćnosti osude) i bez krivnje stranke, a napokon ni on nevodi tako lahko k svrsi. Pravno sredstvo eventualne odštete proti odvjetniku još je prekasnije. Iz svega ovoga vidi se, da stranka neima za svaki slučaj izdašnih sredstva, koja bi mogla poprimiti, da popravi u parnici ono, što je pogrješkom njezina odvjetnika pokvareno.

Reći će se možda i to, da je pismeni postupak ipak shodan naročito kod omašnijih, zamršenijih n. pr. računarskih i ovim sličnih parnica; jer da se u pismenom postupku parba bolje inštruira, da odvjetnici mogu predmet zrelije proučiti, kod kuće mirnije i sigurnije raditi itd. Istina je, da zamršenije parnice iziskuju drugi način postupka različit od onoga, koji odgovara jednostavnijim parbam; ali odatle još nesliedi, da je čista pis-

Digitized by Google

menost tu jedina processualna forma. Razlažuć njemački postup. i cislajtansku osnovu nacrtao sam i način, kako se mogu i bez čiste pismenosti i najzamršenije parbe dovršiti.

Iz svega do sada navedenoga nemože se čisti pismeni postupak u obće, a niti napose obzirom na odnošaje naše zemlje zagovarati, jer kako sviet naš materijalno baš nastoji dobro, stranke bome neuzdišu odviše za pismenim postupkom, koji duže traje, skuplji je i neizvjestniji u uspjehu nego li ustmeni. Svakako se mora želiti, da se on odstrani; to bi se pako laglje i najbrže za sada učinilo tim, da se svagdje uvede naš sadanji t. z. ustmeni postupak.

Naš ustmeni postupak svakako je bolji od pismenoga, jer je brži, jeftiniji i za postignuće materialne istine prikladniji; odgode su po njem ipak redje, stranke zastupaju se i same ili je zastupaju obični punomoćnici pred sudom, čim se opet pospješuje postupak, i on postaje jeftiniji za stranku.[1] Ustmeni postupak omogućuje, da stranke neposredno pred sudom razpravljaju, koji (sud) je dužan po §. 46 gpp. (vrlo važna ustanova) stranke u svemu rukovoditi, upućivati, popune odredjivati, a mogu to ćiniti još i viši sudovi, ako pronadju razpravu nedostatnom. Tim se svakako sigurnije i brže dolazi do materijalne istine, nego li u pismenom postupku; jer ovdje može i mora stranka ma bila i pravu posve nevješta pred savjestnim sudom svoje pravo naći, jer joj sud mora u tom na ruku ići. Važna je i dalnja ustanova, da je sud u ustmenom postupku dužan prije razprave

[1] Tu je doduše manjkava, što se u praksi opaža, ustanova posledn je alineje §. 43 gpp. „ako sud obnadje, da neima mjesta odgodi zaiskanoj ustmeno ili pismeno, ima odmah razpravljati stvar glavnu, ili ako stranka, koja odgodu ište, nije na ročište došla, riešiti tužbu osudom po §. 40“; manjkava je zato, jer se neodredjuje, da se odgoda može samo ustmeno na odredjenom ročištu zatražiti, ili — da stranka, u koliko joj na podnešenu prije ročišta pismenu molbu, nestigne odluka, odgodu dozvoljuća, mora svakako uz posljedice §. 40 na ročište doći. Ovako se bo dogadja, da stranka zatraži odgodu ročišta kratko vrieme prije istog tako, da joj se nemože odluka pravodobno prije ročišta ni dostaviti, pak naprosto na ročište nedodje. Čim tada sudu stigne dokaz, da stranka nije dobila riešenja, kojim se odgoda odbija prije ročišta, nemože biti o neposluhu govora, pak se ipak mora novo ročište za razpravu odrediti Ovako se mogu uz naknadu troška u veliko ročišta ustmene razprave odgadjati a ipak se oteti posljedicam §. 40 gpp.

Digitized by Google

pokušati nagodu. Ako sudovi savjestno vrše sve ovo, kolike se razpre, troškovi itd. strankam prištede, što je opet i u nationalno-ekonomnom pogledu velik dobitak.

Koliko god su nazori o toj nagodi i različiti (sravni Iheringove nazore u djelcu „der Kampf ums Recht“, zatim mnenje Mittermaierovo sadržano u spomenutom djelu Glaserovu II. strana 311, koji pod bojazljivim sklapanjem nagode nalazi nedostojnu kukavštinu, pomanjkanje pravne svjesti itd.) mora se ona u gradjansko-parbenih preporih svakako zagovarati.

Nu i taj naš ustmeni ili pravije protokolarni postupak ima kao i svaka pismenost znatnih nedostataka.[1] Prije svega i po protokolarnom postupku parbe ipak dulje traju i bivaju skuplje nego li kod čisto ustmenog postupka; u parbah nastaje ipak zamršenost povodom eventualne maxime kumulovanih mnogih suvišnih ter samo in eventum navedenih okolnosti, po čem se opet otegoćuje spoznanje materialne istine. Glavno sredstvo za ujednostručenje svakog postupka jeste to, da se izluči svaka radnja, koja nije neobhodno nuždna.

Kod protokolarnog pako postupka mora se podpuno voditi zapisnik pa to i onda, kad se je već sudac posve uputio o parbi, ter bi s mjesta i rješitbu izreći mogao. Ako se odgovor, protuodgovor, drugotnica, a kadšto još zaključnica i protuzaključnica propisanim redom u zapisnik uvrste, i najjednostavnija parba traje po koji sat, dok se sve točno ubilježi, dočim bi se u istom vremenu po čistom ustmenom postupku više parnica i to konačno riešiti moglo, a po protokolarnom sustavu jedva se razprava dovrši bez osude, pošto se je sudac utrudio kazivanjem u pero osobito kod zamršenijih parba, pa gleda da riešenje drugih parnica odgodi. Uzme li se pako pobliže razmatrati sadržaj, uvršten u zapisnik, naći će se u njem obzirom na postojeću eventualnu maximu: prepori stranaka ob okolnostih po njih navedenih, ponude dokaza ob okolnosti, koje protustranka možda ni nekani niekati, direktan dokaz i protudokaz, ter prepor o pripustivosti i nepripustivosti istog dokaza možda i glede posve neodlučnih

[1] Sravni donekle Glaser II. štr. 334 i sl., zatim str. 368 i sl., i 299 i sl.

Digitized by Google

za parbu okolnosti, prigovori stranaka u formalnom pogledu, prepori stranaka o materialnom pravu, koje bi se u odnosnom preporu imalo uporaviti; osobito se običaje svašta poreći, da nenastane odatle za protustranku kakova korist (§. 22 gpp.): tako se opreza radi običaje sav navod protustranke u prijašnjem govoru sadržani rekapitulovati i poreći. Kolike suvišnosti i čemu često toliki chaos navoda, dokazala, prigovora itd.?

S bog toga naraste (barem može narasti) parbeno gradivo u veliko, što otegoćuje pregled i jasnoću, a po tom i spoznanje materialne istine — nuždne su ipak često odgode sbog objestnih, izmišljenih kadšto posve nevriednih prigovora stranaka. Osim toga moraju se za stranke činiti obrazci prisega i sastavljati dokazni članci u vrieme, kad možda još same nisu na čištu o tom, ipak se na temelju onom stvara podloga za kašnju rješitbu, a ta se podloga kašnje, ako bi stranke i htjele, neda tako lahko mienjati.

Da se prigovori o nenadležnosti i o zavrnuću tužbe (§. 47 g. p. p.) razpravljaju zajedno sa stvarju glavnom, dobro je u toliko, što prieči, da se razpra i riešenje glavne stvari — kadšto uz posve neosnovani gornji prigovor — zavlači. Ali, ako je prigovor osnovan, suvišna je tada ciela razpra o glavnoj stvari, postupak se na dugo i široko provodi, a ipak se nemože u meritumu suditi; tako se vraća predmet, koji je već smatran bio dovršenim, natrag u svoj početak kao da nije ništa donle radjeno.

Prema ovom i naš protokolarni postupak, kolikogod imade i priznano dobrih strana, ipak znatno je manje vrednosti od pravoga ustmenoga postupka, po kojem teče parba brže i jeftinije, a i sudac, pred kojim se prepor razvija u živoj slici, lahko se snadje, lahko i brzo svaku dvojbu upitav stranke ukloni i tim najprije i najsigurnije saznaje materialnu istinu. Tako dolazimo do rezultata: da se oba naša postupka moraju što se razprave tiče, pak i inače, reformirati[1], jer se napokou tako važna

[1] Karakteristična je glede toga i izjava plenarne sjednice odvjetničke komore dolnjo-austrijske od 4. srpnja t. g. glede obstojećeg u Cislajtaniji gra-

Digitized by Google

partija, kao što je razpravni štadij, sama za se reformirati ni nemože bez uticanja i na ostale dielove postupka.

Kako da se taj postupak reformira, naročito prema odnošajem naše domovine, biti će briga mjerodavnih faktora. Moje je skromno mnienje ono, da bi se kao valjana podloga za dalnju radnju upotrebiti mogli postupnici niemački i cislitavski, ne samo zato, jer su najnoviji, nego i stoga, što su rezultati znanosti i prakse u njih brižno uvaženi, što ih je pravnički sviet pomno proučavao, i što bi se posve dobro mogli i za nas, dakako uz preinake prema našim odnošajem, upotriebiti. I praktična uporaba te reforme nebi pravila zaprieka, jer su naši sudovi već uvedenjem maličnoga postupka prilično uvježbani u modernom postupku i praktičnoj uporabi istoga.

Čula se je već u nas i tvrdnja, da bi najbolje bilo sada postojeći mališni postupak uz nieke modifikacije glede ustanovljenja parbenog gradiva i pravnih liekova za sve gradjanske prepore upotrebiti. Tim bi se u svih parbah doduše uvela podpuna ustmenost, neposrednost i javnost, ali nedostatci podpune ustmenosti već su gore iztaknuti. Nadalje nemože se i nesmije zakon, koji već po svom naslovu kaže, zašto je uveden, najme za malične poslove, — u kojih se, jer su neznatne vriednosti može od strogih procesualnih zahtjeva u mnogom odstupiti — uvesti za sve predmete, dakle i važnije; u važnijih bo parbah nuždne su veće garancije, da će se valjano riešavati, i po tom nuždni su i strožiji procesualni propisi, nego li su oni maličnoga postupka. Jamačno nije uputno predmet zamašan mjeriti istim mjerilom, kojim se mjeri stvar neznatna, s kojom se upravo s bog toga i jednostavnije postupa u parnici.

Na svršetku opažam jošte, koliko se želi, da se reforma

---

djansko-parbenog postupka (koji je vrlo sličan našemu), sadržana i u „Mjesečniku“ br. 7 razdjel B. ex 1882: „da odvjetnički stališ nemože biti odgovoran za manjkavost i primitivnost praktičnih tamošnjih pravnih uredaba naročito parbenih forma, nadalje da obstojeće javne uredbe ne samo dopuštaju svakovrstno zatezanje i različite medjurazpre, nego ove upravo neizbježivimi čine; nadalje da se kraj obstojećih parbenih zakona stvar težko razlaže i razjašnjuje, a pregled vrlo otegoćuje.“ Zaista netreba tražiti nepovoljnije kritike gradjansko-parbenog postupka, koja je ipak posve istinita.

Digitized by Google

našeg gradjansko-parbenog postupka, udešena prema uzorom gore navedenim, osnovana na ustmenosti, neposrednosti i javnosti, što prije provede: a kadgod se provadjala, još je većma želiti: quod felix, faustum fortunatumque sit! Dr. St. Posilović.

Študija o pojmu gruntovničke stvarnosti.

(Nastavak.)

Da vidimo, kako stoji na polju cislitavskoga pravosudja.

Landtafel Patent od 22. travnja 1794 (br. 171 I. G. S.) govori o „landtäfliches Gut, ständische Realitet" kako je u „Landtafel Quaterna" složena „ständisches Gut, lehenbares Gut, Afterlehen."

Zakon od 6. veljače 1869 (br. 18 d. z. l) govori o „Gut-Einlage, bücherliche Einlage" kad nam predstavlja ono što gruntovni red od 15. prosinca 1855 pod pojmom „gruntovnička stvarnost" pokazuje.

Cislitavski gruntovni red od 25. srpnja 1871 izjavljujuć, da se gruntovnica sastoji iz glavne knjige i sbirke izprava (§. 1), propisuje, da glavnu knjigu čine uložci, koji su opredieljeni za unos „der Grundbuchs-Körper".

Zakonom od 25. srpnja 1871 br. 96 d. z. l. edictaliter se zovu osobe, koje žele promjenu vlastničkih unosa i „durch Berichtigung der Bezeichnung von Liegenschaften oder Zusammenstellung von Grundbuchs-Körpern". Taj je zakon izdan u suglasju s ustanovami gruntovnoga zakona za sastavljanje, nadopunjenje, uzpostavljenje ili promjenu gruntovničkih knjiga. Na temelju toga zakona ovlaštene su pojedine pokrajine unutar svoga obsega osnivati nove gruntovnice te urediti iste, dakako prema načelom izraženim u grunt. zakonu.

Za pokrajine doljna Austrija, gornja Austrija, Solnogradska, Koruška, Moravka i Šlezka stvorio je „Reichsrath" zakon od 2. lipnja 1875, koji je neidentičan ali u bitnosti suglasan za svaku pokrajinu. Službeni „Motivenbericht" kaže za sadržaj gruntovnice, da ona mora sadržavati „alle im Verkehre stehen-

Digitized by Google

den Liegenschaften.“ Cislitavsko zakonodavstvo moralo je te „Liegenschaften“ dieliti u rečenih zemljah u „landtäfliche Liegenschaften“ i druge; jer „dem Institut der Landtafal wird“, veli isti Bericht, „abgesehen von seiner historischen Bedeutung von vielen Seiten ein grosser wirthschaftlicher Werth beigelegt, welches (Institut der Landtafel) in neuester Zeit eine besondere Bedeutung auch dadurch erhielt, das dasselbe ein wesentliches Merkmal für die Beurtheilung der politischen Wahlrechte der Grossgrundbesitzer liefern soll.“ Usljed instituta t. z. „Landtafel“ stvara i sudovnik razne podsudnosti; za to su rečeni naputci za osnivanje nove gruntovnice odredjivali, da gruntovnički uložci imaju biti dvoji, jedni za „landtäfliche Liegenschaften“ a drugi za „nicht landtäfliche Liegenschaften.“

Glavna gruntovna knjiga za „landtäfliche Liegenschaften“ ima se jedna sastaviti za sve takve nekretnine spadajuće pod jednu „Landtafel Behörde“, dočim za „nicht landtäfliche Liegenschaften“ svaka katastralna obćina ima jednu glavnu knjigu.

Navedeni zakon od 2. lipnja 1874 odredjuje, da svaka „Liegenschaft, welche ein phisisch zusammenhängendes Ganzes ausmacht, **kann** einen selbständigen Grundbuchskörper bilden.“

Takovi „Liegenschaften“, spadajući jednom vlastniku, mogu se spojiti u jedan „Grundbuchskorper“:

1. ako nisu razno obterećeni;

2. ako u pogledu stege vlastničtva neobstoje razlike.

„Grundbuchskörper“ čini dakle i u cislitavskom zakonarstvu cjelinu; jedan put je identičan sa „Einlage“, drugi put dolazi više takovih „Grundbuchskörper“ u jedan uložak. Kod „landtäfliche Liegenschaften“ uvjek je identičan sa „Einlage“, dočim uložak kod „nicht landtäfliche Liegenschaften“ može sadržavati više „Grundbuchskörper“; uza sve to je ipak uvjek posebna pravna cjelina, „eine Tabular-Einheit“ kako ga zove „Motivenbericht.“

Razmatrajući naše zakonodavstvo u savezu sa cislitavskim dolazimo do toga, da kod sastavljanja grunt. stvarnosti valja obzir uzeti:

1. je li dobro „landtäflich“, u nas da li je s istim do g. 1848

Digitized by Google

našeg gradjansko-parbenog postupka, udešena prema uzorom gore navedenim, osnovana na ustmenosti, neposrednosti i javnosti, što prije provede: a kadgod se provadjala, još je većma želiti: quod felix, faustum fortunatumque sit! Dr. St. Posilović.

Študija o pojmu gruntovničke stvarnosti.

(Nastavak.)

Da vidimo, kako stoji na polju cislitavskoga pravosudja.

Landtafel Patent od 22. travnja 1794 (br. 171 I. G. S.) govori o „landtäfliches Gut, ständische Realitet" kako je u „Landtafel Quaterna" složena „ständisches Gut, lehenbares Gut, Afterlehen."

Zakon od 6. veljače 1869 (br. 18 d. z. l) govori o „Gut-Einlage, bücherliche Einlage" kad nam predstavlja ono što gruntovni red od 15. prosinca 1855 pod pojmom „gruntovnička stvarnost" pokazuje.

Cislitavski gruntovni red od 25. srpnja 1871 izjavljujuć, da se gruntovnica sastoji iz glavne knjige i sbirke izprava (§. 1), propisuje, da glavnu knjigu čine uložci, koji su opredieljeni za unos „der Grundbuchs-Körper".

Zakonom od 25. srpnja 1871 br. 96 d. z. l. edictaliter se zovu osobe, koje žele promjenu vlastničkih unosa i „durch Berichtigung der Bezeichnung von Liegenschaften oder Zusammenstellung von Grundbuchs-Körpern". Taj je zakon izdan u suglasju s ustanovami gruntovnoga zakona za sastavljanje, nadopunjenje, uzpostavljenje ili promjenn gruntovničkih knjiga. Na temelju toga zakona ovlaštene su pojedine pokrajine unutar svoga obsega osnivati nove gruntovnice te urediti iste, dakako prema načelom izraženim u grunt. zakonu.

Za pokrajine doljna Austrija, gornja Austrija, Solnogradska, Koruška, Moravka i Šlezka stvorio je „Reichsrath" zakon od 2. lipnja 1875, koji je neidentičan ali u bitnosti suglasan za svaku pokrajinu. Službeni „Motivenbericht" kaže za sadržaj gruntovnice, da ona mora sadržavati „alle im Verkehre stehen-

Digitized by Google

den Liegenschaften.“ Cislitavsko zakonodavstvo moralo je te „Liegenschaften“ dieliti u rečenih zemljah u „landtäfliche Liegenschaften“ i druge; jer „dem Institut der Landtafal wird“, veli isti Bericht, „abgesehen von seiner historischen Bedeutung von vielen Seiten ein grosser wirthschaftlicher Werth beigelegt, welches (Institut der Landtafel) in neuester Zeit eine besondere Bedeutung auch dadurch erhielt, das dasselbe ein wesentliches Merkmal für die Beurtheilung der politischen Wahlrechte der Grossgrundbesitzer liefern soll.“ Usljed instituta t. z. „Landtafel“ stvara i sudovnik razne podsudnosti; za to su rečeni naputci za osnivanje nove gruntovnice odredjivali, da gruntovnički uložci imaju biti dvoji, jedni za „landtäfliche Liegenschaften“ a drugi za „nicht landtäfliche Liegenschaften.“

Glavna gruntovna knjiga za „landtäfliche Liegenschaften“ ima se jedna sastaviti za sve takve nekretnine spadajuće pod jednu „Landtafel Behörde“, dočim za „nicht landtäfliche Liegenschaften“ svaka katastralna občina ima jednu glavnu knjigu.

Navedeni zakon od 2. lipnja 1874 odredjuje, da svaka „Liegenschaft, welche ein phisisch zusammenhängendes Ganzes ausmacht, **kann** einen selbständigen Grundbuchskörper bilden.“

Takovi „Liegenschaften“, spadajući jednom vlastniku, mogu se spojiti u jedan „Grundbuchskorper“:

1. ako nisu razno obterećeni;

2. ako u pogledu stege vlastničtva neobstoje razlike.

„Grundbuchskörper“ čini dakle i u cislitavskom zakonarstvu cjelinu; jedan put je identičan sa „Einlage“, drugi put dolazi više takovih „Grundbuchskörper“ u jedan uložak. Kod „landtäfliche Liegenschaften“ uvjek je identičan sa „Einlage“, dočim uložak kod „nicht landtäfliche Liegenschaften“ može sadržavati više „Grundbuchskörper“; uza sve to je ipak uvjek posebna pravna cjelina, „eine Tabular-Einheit“ kako ga zove „Motivenbericht.“

Razmatrajući naše zakonodavstvo u savezu sa cislitavskim dolazimo do toga, da kod sastavljanja grunt. stvarnosti valja obzir uzeti:

1. je li dobro „landtäflich“, u nas da li je s istim do g. 1848

Digitized by Google

spojena bila sudbenost. Takova dobra činila su po obstojavšem privatnom pravu jednu privato-pravnu cjelinu, „universitas“, a sada čine u javno-pravnom obziru jednu omedjašenu cjelinu, jer se u Cislitaniji političko izborno pravo po njih ravna. Ta dobra imadu historičko pravno značenje, o njihovom svojstvu odlučuju administrativne oblasti; pak i u nas o tom svojstvu odlučuju političke oblasti, samo vršenje sudstva, koje čini podlogu glede tog svojstva, javnog je interesa bilo, jer je tako razna podsudnost javno pravnog karaktera.

Kolike tek posljedice ima svojstvo plemićkog dobra u pogledu administrativnom, političkom i financijalnom!

Obći gradjanski zakon nepoznaje toga svojstva kao privato pravne naravi, on ne nadovezuje na njega razna razmierja a propisuje isto glede stečenja, gubitka itd. koli za t. z. „landtäfliche“ toli za ine nekretnine. A u nas!?

Kod sastavljanja gruntovničkih uložaka ima svako pl. dobro činiti posebnu gruntovnu stvarnost posebnim uložkom: u isti imadu se upisati svi dielovi toga dobra, koji leže u obsegu iste podsudnosti, ili dozvolom oblasti i u više njih, nu moraju prema gore razloženim načelom imati isti alodialno pravni temelj.

Čitavo u jedan uložak ingrosirano dobro predstavlja isto rodnu pravnu ukupinu i prije ingrosacije u javne knjige, ono čini pravnu cjelinu.

Za urbarska i istm slična dobra navedosmo takodjer, da i bez unosa u javnu knjigu čine pravnu cjelinu po valjajućem pravu prije uvedenja obć. gradj. zakona.

Kod sastavljanja gruntovničkih uložaka za ista dobra valjaju načela naredbe od 18. ožujka 1853, i ces. patenta od 2. ožujka 1853; privato pravna narav tih načela u pogledu objekta netreba se tek iztaknuti, prem glede osobe vlastnika (n. pr. glede zadruga) odlučuju administrativni organi.

Kod drugih se nekretnina gubi karakter privato pravne cjeline jedne gruntovničke stvarnosti prije ingrosacije u javne knjige. Nekretnine nečine pravnu već ekonomičku ukupinu, te za sastavljanje gruntovničke stvarnosti odlučuje volja vlastnika a ne pravna narav nekretnina.

Digitized by Google

II. Gruntovna stvarnost u narodno gospodarstvenom životu.

Ich fürchte — veli dr. Lorenz v. Stein — dass die Jurisprudenz der Citate, die seit hundert Jahren keinen Schritt vorwärts zu thun vermocht hat, überhaupt unfähig ist, aus sich selber hinaus ein eigenes Leben zu erzeugen, und ich weiss, dass ihr dasselbe in Wahrheit nur durch die Volkswirthschaftslehre im bürgerlichen Rechte gewonnen werden kann.

Pustimo i mi za čas pozitivni zakon i podjimo na polje narodne ekonomije.

Izhodište i svršetak narodne ekonomije je čovjek. (Roscher: System, Grundlagen der Nationalökonomie).

Čovjeka zasebice promatrati nije moći, on živi u obitelji; a na to ga sili razmjerno najdulje trajuće djetinstvo.

Kako god hoću da mislim — veli dr. L. Stein — moram si predstaviti drugu silu kraj naravi, koja ima temelj u sebi samoj, a ta je sila osobnost: kao sadržaj samosvjesti, koja osobni sviet stvara u volji i činu. Činom i voljom dolazimo na polje života dobara (Güterleben), koja počivaju na pojmu osobnosti, koja se opet pomoćju samosvjesti diže na stepen individualiteta.

Individualitet postavlja sama sebe za cilj dobrom, podredjuje si dobra u svih momentih kao uvjete i sredstva za svoje ciljeve, postavljajuć samo sebe mjerilom dobara, hoteći tako dobra sobom za sebe proizvadjati; time postaju takva individuelna dobra: gospodarstvom. Gospodarstvo ima tri temeljne forme: posebično gospodarstvo, promet i poduzeće.

Gospodarstva kreću se i ravnaju po gospodarstvenih činih, družtva postaju usljed družtvenosti, a objekt pravnoga djelovanja, koje u gospodarstvu dobiva svoj sadržaj, gradjansko pravo, i nije van gospodarstveno pravo; ono čini pravni red u gospodarstvenom životu.

Pravnu podlogu gospodarstva čini vlastnost. Pravo vlastničtva na zemljišta razvilo se je tek nakon prava vlastničtva na pokretne stvari. Čovjek, koji živi u prastanju od lova divljači i riba, te od sakupljanja divljega voća, nemisli, da si vlastnost

Digitized by Google

zemljišta pribavi; on smatra svojinom samo predmete, koje svojom rukom izradi ili zaplieni. U pastirskom životu nalazimo klicu vlastničtvu zemljišta na koliko ga stoka treba; da si individuum prisvoji zemlju o tom neima još govora. Kasno tek je počeo čovjek zemlju obradjivati, ali nebijaše još vlastničtva pojedinaca; pojedino pleme imalo je nedieljivu svojinu (dr. Karl Büchen: Das Ureigenthum). Razmjerja bijahu samo posjedovna.

Osobni kapital spojen sa posjedom i uporabom dobara dade pojam vlastničtva najprije na kući (Stein: Volkswirthschaftslehre); tim se je izazvao proces redovita i po stalnoj osnovi zasnovana rada, koji je u rimskom jus Quiritium dobio najstalniju nagradu za uloženi trud.

Usljed predišle seobe naroda srednji je viek taj čisti dominium ex jure Quiritium potamnio, nu naš je viek povratio vlastničtvu čistoću rimskoga vlastničtva, koje je recipirano u austrijskom gradjanskom zakonu. Pa ako i Emil de Laveleye pravnikom predbacuje, da pravo vlastničtva ex jure Quiritium nije dovoljno gibko i humano, te ako nas i upućuje prstom na slavenski posjedovni sustav, to mu možemo doviknuti, da se hrvatska zadruga identificira svojim posjedom nepuštajuć nikomu ingerenciju na taj posjed; samo vlastničtvo nazivlje se sobstvenošću (Bogišić: pravni običaji).

Ako i jest pitanje o vlastničtvu socialne naravi, to ostaje ipak u svojoj cjelosti valjanom posljedica: „tko neće da radi, taj neka ne jede“. Istom stalnim namještenjem u kući, kako spomenusmo, razvilo se podpunoma pravo vlastničtva, tek kućom stvori si čovjek sredotočje svoga gospodarstvenoga rada (domus-domicilium), te učini tim sedes et tabulas, suarumque rerum constitutionem kako veli Alfenus Varus (Dig de V. S. l. 203). Iz kuće i oko kuće razvi se gospodarstvo, a tim vlastničtvo nekretnina. Kuća i sada fungira na prvom mjestu u svih gruntovničkih posjedovnica (§. 33 krajiškoga naputka).

Radom obradjujuć obližnja zemljišta širio se je nekretni imetak dotle, dok nije naišao u sferu rada drugoga, dotle dakle, dok nije obradjen posjed jednoga došao u sukob s obradjenim posjedom drugoga, i tako se borbom ili protimbom interesa jed-

Digitized by Google

noga prema interesom drugoga stvori po sebi pravni odnošaj vlastničtva. Borba je sredstvo prava; to sredstvo, ma kako se raznoliko razvija, reducira se uvjek na borbu proti nepravu (Ihering: „der Kampf ums Recht").

U ekonomičkom razvitku napram nekretnim dobrom došao je čovjek, stvarajuć si okupacijom posebnu ekonomiju, uvjek u dvie oprieke: s jedne strane s plemićkim posjedom, koji se je već počeo razvijati za pastirsko doba; s druge strane s interesom pojedinaca: suokupanta.

Pleme činilo je od iskona političku i gospodarstvenu jedinicu, nu svagdje, bilo usljed okupacije (u Italiji, Englezkoj), bilo bez iste (u Njemečkoj) razvi se aristokraeija i s istim kraljestvo. Eto nas time na osnovi feudalnoga prava, koje, obstojav vjekove, stvorilo je usljed dužega posjeda, okupacije, beneficia i komendacije feudalno pravne odnošaje, koji opet tečajem vjekova od nekretnog imetka stvoriše pravne ukupine.

Te pravne ukupine nebijahu svagdje vlastničtvo; u našoj domovini je vlastnik jedini kralj; ostala su razmjerja jedino posjedovna; nu i ta imadu na temelju raznih titula razna obilježja, ali svagdje te svagdje im je osnov ekononomičan.

Gradovi velikaša i dostojanstvenika, dvorovi vlastele i crkve, urbarialna i plemićka zadruga, predialiste, želiri, gradska kuća itd. svi imadu ekonomički obseg, u kojem se kreću; svaka od tih posebina sačinjavala je gospodarstvenu jedinicu, stvorenu, opredieljenu i uredjenu prema pravnom subjektu i njegovom socialnom položaju u državnom zglobu.

Ali ta je gospodarstvena jedinica podignuta na pravnu, ona nam predstavlja samo prema naredbi od 18. travnja 1853 i gruntovnom redu od god. 1855 pravnu cjelost; ovoga se načela prema u krieposti bivšem privatnom pravu drže gruntovni red i rečena naredba tako strogo, da zanemaruju poniešto i načelo legis rei sitae odredjujuć (§. 9 naredbe od 18. travnja 1853), da se gruntovni zapisnik za gruntovnu stvarnost, ležeću u više katast. občinah, ima u jednoj započeti a u drugih nastaviti, dosljedno tomu odredjuje način za novi uložak takve vrsti (§. 17 lit. g. naputka od 24. prosinca 1876 br. 5715).

Digitized by Google

Godina 1853 i 1855 nebijahu daleko od god. 1848; godine 1853 uvedenjem austrijskoga gradjanskoga zakona tek je započela nova struja u vlastničtvu na nekretna dobra.

Naredba od g. 1853 i grunt. red od g. 1855 još se uvjek strogo drže pravne naravi objekta, odredjujuć kako vidismo, da se u jedan grunt. zapisnik odnosno uložak staviti imadu samo objekti istovrstne pravne naravi (i to dakako prava privatnoga prije valjajućega), pa se ipak već iznimice volji stranaka zadovoljiti može. Tako može spahija — dozvolom doduše administrativne oblasti — razdieliti svoj spailuk u više gruntovničkih stvarnosti (§. 15 c. cit.) prema svojoj ekonomičkoj razredbi; tako može u plemićkom kompossesoratu vlastnik spojiti više extravilana s intravilani u jednu gruntovnu stvarnost, (§. 15 d. cit.); tako može urbarialista spojiti pojedine druge nekretnine — ležeće u istoj općini — svojim intravilanom, ako su njegovo neopozivo vlastničtvo (§. 16 c. cit.); tako može gradski vlastnik spojiti extravilane s intravilani (§. 17 b. cit.); tako odlučuje kod slobodna posjeda volja vlastnika (arg. ex 18 cit.).

(Nastavit će se.)

O sjedinjenju sudstva s upravom.

U enquetnom povjerenstvu, i to u drugoj sjednici govorio je sveučilištni profesor g. dr. Josip Pliverić o predmetu u naslovu spomenutom temeljito i prelieno, te smatramo upravo dužnošću svojom taj govor doslovce priobćiti tim više, što je samo u jednom domaćem listu do sada štampan. Govor glasi ovako:

Neka mi bude dozvoljeno, da i ja o prva dva, od svietloga bana na nas stavljena pitanja, izjavim svoje skromno mnenje.

Prije nego li počnem, moram izjaviti, da s velikim veseljem uzimam rieč, s velikim veseljem zato, što predlozi o preustrojstvu sudstva i uprave, izradjeni u dotičnih odjelih kr. zem. vlade, stoje na onom načelnom stanovištu, koje ću i ja, odgovarajuć na prvo pitanje nj. preuzvišenosti, zauzimati, i koje bi ja zauzimao i onda, kad bi spomenuti predlozi bili osnovani na protivnom načelu.

Ovim rekao sam već, kako na prvo pitanje odgovaram, da sam

Digitized by Google

naime bezuvjetno za razstavu sudstva od uprave, ter preporučam, da naumljena organizacija usvoji to načelo.

Zašto gospodo moja? Zato, jer je to načelo rezultatom svega dosadanjega državnoga i kulturnoga života onih naroda, koji spadaju i hoće da spadaju medju t. zv. kulturne narode, pak ga teorija postavlja i proglašuje kano — mogao bi reći — dogmu; ono je fundamentalno načelo, na kom se jedinom imade i smije osnivati organizacija i sudstva i uprave. Razstava sudstva i uprave u tiesnoj je svezi sa drugom zasadom pravno uredjenoga državnoga života, priznavanom u svakoj državi u svakom narodu, naime, da se kabinetska justicija nesmije vršiti, jer sudac, koj izriče svoju osudu, mora biti neodvisan i od vladara i od vlade, a to može biti samo onda, kad je sudstvo razstavljeno od uprave, kad je poslovanje sudačko zaštićeno i osigurano proti svakoj ingerenciji vladara i vlade, ter se prema tomu sa upravom spojeno sudstvo ukazuje kano nova i blažija forma ubitačne kabinetske pravde.

Mnogi bi rado načelo razstave sudstva od uprave prikazati kano načelo nastalo tek u najnovije vrieme. Nu tomu nije tako! Već stari Rimljani imali su samostalne i od eksekutive nezavisne svoje pučke sudove, a tako je bivalo s početka i kod germanskih ter slavenskih naroda. Poslje, naročito od 14. i 15. vieka ovamo, ta se je institucija izgubila, kano što su u to doba propale i mnoge druge institucije, protivne novim — feudalnim sve to više prodirućim uredbam. Istom u 18. vieku opet počelo se je na kontinentu evropejskom — na Englezku se hotice neću da obazirem — ići za tim, da se narod od težke nevolje kabinetske pravde oslobodi, a kano sredstvo za tu svrhu imalo je poslužiti razstavljanje sudstva od uprave, dotično samostalnost sudova.

Montesquieu-ovo djelo: „Ésprit des lois“ potaknulo je stvar i borbu za t. zv. konstitucionalnom vladavinom na kontinentu. U borbah, koje su tada nastale izmedju naroda i tadanjih vlastodržaca, svagdje se je izticala kano jedna od prvih tražbina, razstava sudstva od uprave.

Teorija konstitucionalizma dakako da je uz male iznimke živo zagovarala to načelo, pak je ono od Montesquieu-a prešlo naročito na t. zv. školu doktrinaraca u Francezkoj, a s njom svakamo onamo, gdje je sloboda naroda i pravno čuvstvo to zahtievalo, t. j. na sav naobraženi sviet.

Praksa državna nije lahko i rado prigrlila samostalnost sudstva, mnoge države tek u najnovije vrieme. U Francezkoj u bitnosti je to učinjeno još god. 1808., u Njemačkoj definitivno je i u svih državah razstavljeno sudstvo od uprave g. 1879. Drugi su narodi to učinili onda, kad su si svoje „ustave“ dali, i to Španjolci, Belgijanci, Nizozemci, Talijani, Grci itd., tako da danas to načelo vriedi u svih državah, a naročito valja i u Austriji i u Ugarskoj.

Digitized by Google

Početak je bio takov, da se je ponajprije ustrojilo od vlade nezavisno vrhovno sudište, dok se nije napokon odozgora iduć i inokosnoga sudca odielilo i vanjskim načinom od upravc, ter uveo samostalan sud za sve stepene.

To je gg. u kratko povjest našega načela. Vidi se iz nje, da je moderni život pravne države u teoriji i praksi prihvatio načelo samostalnoga pravosudja kano fundamentalno, ter o njem u teoriji već odavna a u praksi državnoj već dobrano vremena razprave neima, pak predpolažuć razstavu sudstva od uprave tek nastaje pitanje: kako da se u kojoj državi obzirom na posebne odnošaje svakoga naroda uredi razstavljeno od uprave sudstvo i od sudstva odieljena uprava.

Jeli to opravdano?

Predlozi o preustrojstvu sudstva i uprave, koji su izradjeni u pojedinih odjelih kr. zem. vlade na str. 39—43 navode liepim načinom razloge, koji opravdavaju načelo diobe radnje, uz koje je u ekonomičkom životu naroda izvedena prava revolucija glede produkcije dobara, pak se to načelo opravdanim načinom prenaša i na intelektualnu radnju ljudsku. Već ti razlozi dovoljni su uputiti svakoga o tom kako je opravdano načelo da se uprava razstavi od sudstva.

Ali osim tih razloga imade jih i drugih, koji nisu tako mekaničke naravi, nego izviru iz bitne razlike, koja postoji izmedju pravosudja i uprave, iz razlike, koju danas priznavaju ne samo teorija i teoretici, već i praktični državnici i upravnici svih naroda, priznajuć da uz svu jednakost in genere postoji organička upravo razlika in specie, po vrsti izmedju te dvie funkcije državne vlasti. Dapače u onih zemljah, gdje se ide za uvedenjem upravne sudbenosti, upravo praktični državnici — da tako kažem — nogama i rukama dokazuju, kako su to dvie bitno različite djelatnosti, izvodeć odtud dokaz, da se judikatura u upravnih prieporih nemože povjeriti redovitim sudovom. Uz tu organičku razliku nije — kako su njeka gospoda predgovornici izvoljeli reći — puka fraza, kad se kaže, da jedan te isti čovjek in regula, jer iznimaka imade valjda i tude, nemože biti dobar sudac i dobar upravni činovnik. A nije to fraza već zbog potrebitoga znanja, jer je znanost pravna i upravna danas veoma napredovala, i jer se mi danas nemožemo i nećemo zadovoljiti kakvim god pravosudjem i upravom, već tražimo da bude jedno i drugo temeljito obavljano. Uz ogromni napredak pako jedne i druge struke malo jih imade, koji bi sve postojeće zakone, naredbe itd., kadri bili naučiti, ter ja upravo čestitam onomu, koji iza truda i muke od mnogo godina i jedan dio svega toga tako nauči, da može sviestno reći, da stvar razumije. Znanosti su danas veoma specializirane, pak to mi svi znademo, kad kažemo za jednoga čovjeka da je izvrstan kriminalista, drugi processualista itd. Nu da se vratimo na stvar.

Digitized by Google

Rekao sam, da izmedju pravosudja i uprave postoji bitna razlika. Na čem se ona osniva, ja toga ovdje razglabati neću. Bila bi to skroz teoretička pravno-filosofska razprava, koja bi nas dovela do toga, da počmemo ondje, gdje pravo ¡u klici svojoj postaje. Ja ću se mjesto toga ograničiti samo na to, da iztaknem i predočim funkciju sudca i funkciju upravnika za to, da se pokaže svakomu očito i jasno, kako skroz drugu zadaću u državi imade pravosudje od uprave.

Glavnim načelom za sudca jest strogo pravo, nepromienivo i sveto pravo, koje je čuvati pozvan sudac u hramu svete pravde. Nikakovi obziri na ovom svietu nesmiju uplivati na sudca, on kad sudi, nesmije se obazirati na ništa, već samo na zakon i na faktum, uslied koga je nastao priepor, dotično povrieda prava.

A upravni činovnik? Njemu imade biti glavnim načelom vršenje naloga, dolazećih od vlade za to odgovorne, ili ako tih neima, obća od njega spoznana korist i blagostanje. Upravni činovnik ne samo da smije, već se upravo mora obazirati na sve vanjske okolnosti kad ureduje, na savez u kom jedna stvar stoji s drugom, i na posljedice, koje će iz njegova uredovanja poteći. Pak dočim upravni činovnik radi, mora mu uviek pred očima lebditi javno blagostanje, a to kako kaže Francez Vivien, zahtieva uviek njeke blagohotne obzire (certaines temperaments), koji doduše prava nevriedjaju, ali ga u aplikaciji modificiraju i prilagodjuju svaki čas obćoj potrebi.

Zato sudac jedan te isti zakon uviek jednako upotriebljuju, dočim se u upravi može dogoditi, da se zbog posebnih okolnosti (rat, nutarnji nemiri, pošasti, elementarne nesreće itd.) isti zakon sada strožije, a sada blažije interpretira, a to zato, jer uprava u okviru postojećih zakona može, dapače i mora se obazirati na pojave, težnje i potrebe svoga naroda, kako se one u svakdanjem životu manifestiraju i mienjaju, dočim toga u pravosudju, koje hoće da bude udešeno prema zahtievom pravne države, nemože i nesmije biti. Upravni činovnik, koj se uz pravo nebi obazirao ili nebi znao obazirati i na pitanje shodnosti, ter koristi, bio bi loš, a nebi opet bilo gorjega sudca od onoga, koji bi svoju osudu udešavao prema posljedicam, koje mogu s njegove osude poteći po koga.

Zakoni vežu doduše i sudca i upravnika, ali u okviru zakona smiju se i moraju se upravne oblasti uviek kretati prema shodnosti i koristi. Sudac nadalje pozvan, da zaštitu pruža privatnomu čovjeku, na koliko ju taj traži, uviek je u tom pogledu u njekom pasivnom položaju, vezan formami, koje mu nedopuštaju, da on sam u većoj mjeri pruži zaštitu nego li se to od njega traži.

Njegova nije, da se sam upusti iztraživati objektivnu istinu, nego

Digitized by Google

se zadovoljava sa konštatiranjem formalne istine, koja rezultira iz onoga, što su stranke same pred njim radile i pred njega iznicle.

Upravi pako formalnost nikada nije mjerodavna za njezino djelovanje.

Spoji li se sada to dvoje različito djelovanje u jednom organu, to nastaje šteta za jedno i drugo, prema tomu prenaša li se formalistično shvaćanje u upravu, ili slobodno shvaćanje u pravosudje. Pomislite si čovjeka, koji je kroz mnogo godina u jednoj ili drugoj struci radio, i po svem svom biću srasao se s načeli svoga poslovanja, a sada došao u drugu struku. Zar će on moći otresti se, da tako kažem, svoje naravi i iz nebuha se prilagoditi potrebam druge? To gospodo moja, de regula nije moguće, a ja si nemogu predstaviti takovo spojenje sudstva i uprave, u kom bi po osobah bilo moguće odieljeno obavljati sudstvo i upravu. S toga razloga, pak još i zato, što bi se spojenjem morala napustiti najljepša stečevina novijega nam državnoga života, samostalnost naime i neovisnost sudačka, ja sam odlučno proti spojenju sudstva i uprave.

(Svršetak sliedi.)

Šesta skupština austr. odvjetnika.

Dana 25., 26. i 27. mjeseca rujna o. g. držana je u Beču skupština odvjetnika (Advokatentag). Bečke novine konstatiraju zadovoljne, da se je sakupio liepi broj odvjetnika iz kraljevina i zemalja, zastupanih u carevinskom vieću; nebijaše doduše posjećena skupština ova u onolikom broju, kao prve i druge godine, ali se ipak sabralo znatno više učestnika nego li posljednjih dviuh godina. Ovo je pako ne samo djelovalo na rad skupštine nego je znatno poduprlo zaključke njene. Pojedine referade bijahu pomno izradjene, program skupštine izveden do kraja, i tako se opet okriepila institucija, o kojoj se prošle godine već mi slilo, kako da se s bog pomanjkanja životne snage pokopa.

Prva plenarna sjednica držana je 25. rujna u 10 sati prije podne, gdje je predsjednik permanentnoga odbora dr. Hermann pozdravio skupštinu u ime odbora, a gradski načelnik bečki u ime grada Beča; zatim izabran je za predsjednika skupštine odvjet. dr. Al. Hermann, za podpredsjednike dr. Lj. vitez Aull (Prag) i dr. Johanny (Beč), a za bilježnike: dr. Dostal (Beč), dr. Ružička (Prag), dr. H. Russe (Brno) i dr. Grafenstein (Gradac).

Skupština se razdielila u dva odiela, svaki si izabra svoj biro. U prvom razdielu razpravljahu pitanja pravna, u drugom stališka.

Digitized by Google

Medju predmeti, kojimi se bavio prvi razdiel, na prvom mjestu valja spomenuti predlog dra. Löwea o preinaci propisa o patentih. Izvjestitelj dr. Schulof predstavi u dužem govoru sve nedostatke sadanjega stanja u ovom predmetu i one točke, koje bi trebalo uvažiti, kad se bude reformiralo pravo patenta. Njegovi predlozi tiču se triuh točaka: a) postupak, kad se podieljuje patent, trebalo bi prije svega urediti, obaviti potanko iztraživanje, razglasiti, da se moli patent; b) da se osnuje ured patentalni, koji bi upravljao poslovi patentâ i c) neke ustanove o dužnosti naknaditi štetu i o kaznah za slučaj, ako se povriedi tudje pravo patenta hotimice ili usljed grube nemarnosti.

Zametne se živahna razprava ob ovom predlogu, u kojoj učestvovahu dri.: Kastner, Nejetly, Ofner, Jaques, Johanny, Richter, Pisko i Brunstein. Pošto su neki govornici iznieli i svojih posebnih predloga, zaključeno je, da se izabere uži odbor od svih predlagatelja i govornika u ovom predmetu, koji će s mjesta uzeti u razpravu ovo pitanje i podnieti razdielu jedan predlog. Odbor se lati posla te izradi sliedeći predlog:

1. posvemašnja reforma patent. prava preka je potreba, kojoj ima zadovoljiti domaće zakonodavstvo;

2. u interesu je obiuh pola monarkije, da se poslovi patentalni jednako urede i rukovode u Austriji i Ugarskoj;

3. premda će se morat prije ili poslje urediti jedinstveno internacionalno pravo izuma na polju industrialnom, to se ipak reforma austr. patent. nebi smiela učiniti ovisnom o tom, da se barma nekoliko država obveže jednake izdati ustanove zakonske o pravu izuma;

4. reforma zakona o patentu moći će samo onda odgovarati svojoj svrsi, ako se a) uredi centralna oblast (patent. ured), koja bi obavljala poslove patentalne samostalno, i ako bi se u taj ured namjestile osobe, imajuće kvalifikaciju za sudačku službu i koje su tehnički naobražene; b) prije nego se podieli komu patent, imadu se obaviti izvidjenja, izpitivanja i tako prosuditi, da li bi se mogao patent podielit. Ovaj postupak ima se zakonom točno urediti. Treba dozvoliti, da se proti podieljenom patentu podnese tužba ništovna patent. uredu, o kojoj sudi on nakon ustmene razprave i po svom osvjedočenju; c) zakonom imala bi se ustanoviti dužnost dati odštetu u slučaju povrede patenta. Ob iznosu odštete sude trgov. sudovi. — Tko navlaš zadirne u tudj. patent, ima se na zahtjev povredjenoga kazniti.

O predlogu odvj. dra. Bartha, da je za izvršivanje sudačkoga zvanja potrebna višegodišnja vježba i radnja u poslu zastupanja stranaka (praksa kod odvjetnika), izvješćivaše dr. Maag. Izvjestitelj naglasi, da su i u Austriji prije reforme pravosudja, izvedene g. 1850. i sliedećih, praksa sudačka i odvjetnička jednako vredile, i da je nedosliedno, ako

Digitized by Google

se zadovoljava sa konštatiranjem formalne istine, koja rezultira iz onoga, što su stranke same pred njim radile i pred njega iznele.

Upravi pako formalnost nikada nije mjerodavna za njezino djelovanje.

Spoji li se sada to dvoje različito djelovanje u jednom organu, to nastaje šteta za jedno i drugo, prema tomu prenaša li se formalistično shvaćanje u upravu, ili slobodno shvaćanje u pravosudje. Pomislite si čovjeka, koji je kroz mnogo godina u jednoj ili drugoj struci radio, i po svem svom biću srasao se s načeli svoga poslovanja, a sada došao u drugu struku. Zar će on moći otresti se, da tako kažem, svoje naravi i iz nebuha se prilagoditi potrebam druge? To gospodo moja, de regula nije moguće, a ja si nemogu predstaviti takovo spojenje sudstva i uprave, u kom bi po osobah bilo moguće odieljeno obavljati sudstvo i upravu. S toga razloga, pak još i zato, što bi se spojenjem morala napustiti najljepša stečevina novijega nam državnoga života, samostalnost naime i neovisnost sudačka, ja sam odlučno proti spojenju sudstva i uprave.

(Svršetak sliedi.)

Šesta skupština austr. odvjetnika.

Dana 25., 26. i 27. mjeseca rujna o. g. držana je u Beču skupština odvjetnika (Advokatentag). Bečke novine konstatiraju zadovoljne, da se je sakupio liepi broj odvjetnika iz kraljevina i zemalja, zastupanih u carevinskom vieću; nebijaše doduše posjećena skupština ova u onolikom broju, kao prve i druge godine, ali se ipak sabralo znatno više učestnika nego li posljednjih dviuh godina. Ovo je pako ne samo djelovalo na rad skupštine nego je znatno poduprlo zaključke njene. Pojedine referade bijahu pomno izradjene, program skupštine izveden do kraja, i tako se opet okriepila institucija, o kojoj se prošle godine već mi slilo, kako da se s bog pomanjkanja životne snage pokopa.

Prva plenarna sjednica držana je 25. rujna u 10 sati prije podne, gdje je predsjednik permanentnoga odbora dr. Hermann pozdravio skupštinu u ime odbora, a gradski načelnik bečki u ime grada Beča; zatim izabran je za predsjednika skupštine odvjet. dr. Al. Hermann, za podpredsjednike dr. Lj. vitez Aull (Prag) i dr. Johanny (Beč), a za bilježnike: dr. Dostal (Beč), dr. Ružička (Prag), dr. H. Russe (Brno) i dr. Grafenstein (Gradac).

Skupština se razdielila u dva odiela, svaki si izabra svoj biro. U prvom razdielu razpravljahu pitanja pravna, u drugom stališka.

Digitized by Google

Medju predmeti, kojimi se bavio prvi razdiel, na prvom mjestu valja spomenuti predlog dra. Löwea o preinaci propisa o patentih. Izvjestitelj dr. Schulof predstavi u dužem govoru sve nedostatke sadanjega stanja u ovom predmetu i one točke, koje bi trebalo uvažiti, kad se bude reformiralo pravo patenta. Njegovi predlozi tiču se triuh točaka: a) postupak, kad se podieljuje patent, trebalo bi prije svega urediti, obaviti potanko iztraživanje, razglasiti, da se moli patent; b) da se osnuje ured patentalni, koji bi upravljao poslovi patentâ i c) neke ustanove o dužnosti naknaditi štetu i o kaznah za slučaj, ako se povriedi tudje pravo patenta hotimice ili usljed grube nemarnosti.

Zametne se živahna razprava ob ovom predlogu, u kojoj učestvovahu dri.: Kastner, Nejetly, Ofner, Jaques, Johanny, Richter, Pisko i Brunstein. Pošto su neki govornici iznieli i svojih posebnih predloga, zaključeno je, da se izabere uži odbor od svih predlagatelja i govornika u ovom predmetu, koji će s mjesta uzeti u razpravu ovo pitanje i podnieti razdielu jedan predlog. Odbor se lati posla te izradi sliedeći predlog:

1. posvemašnja reforma patent. prava preka je potreba, kojoj ima zadovoljiti domaće zakonodavstvo;

2. u interesu je obiuh pola monarkije, da se poslovi patentalni jednako urede i rukovode u Austriji i Ugarskoj;

3. premda će se morat prije ili poslje urediti jedinstveno internacionalno pravo izuma na polju industrialnom, to se ipak reforma austr. patent. nebi smiela učiniti ovisnom o tom, da se barma nekoliko država obveže jednake izdati ustanove zakonske o pravu izuma;

4. reforma zakona o patentu moći će samo onda odgovarati svojoj svrsi, ako se a) uredi centralna oblast (patent. ured), koja bi obavljala poslove patentalne samostalno, i ako bi se u taj ured namjestile osobe, imajuće kvalifikaciju za sudačku službu i koje su tehnički naobražene; b) prije nego se podieli komu patent, imadu se obaviti izvidjenja, izpitivanja i tako prosuditi, da li bi se mogao patent podielit. Ovaj postupak ima se zakonom točno urediti. Treba dozvoliti, da se proti podieljenom patentu podnese tužba ništovna patent. uredu, o kojoj sudi on nakon ustmene razprave i po svom osvjedočenju; c) zakonom imala bi se ustanoviti dužnost dati odštetu u slučaju povrede patenta. Ob iznosu odštete sude trgov. sudovi. — Tko navlaš zadirne u tudj. patent, ima se na zahtjev povredjenoga kazniti.

O predlogu odvj. dra. Bartha, da je za izvršivanje sudačkoga zvanja potrebna višegodišnja vježba i radnja u poslu zastupanja stranaka (praksa kod odvjetnika), izvješćivaše dr. Maag. Izvjestitelj naglasi, da su i u Austriji prije reforme pravosudja, izvedene g. 1850. i sliedećih, praksa sudačka i odvjetnička jednako vredile, i da je nedosliedno, ako

Digitized by Google

se već nakon jedne godine prakse dozvoljuje kandidatu da položi prakt. sudački izpit, da se mladjahnomu kandidatu sudačkoga zvanja prepušta izključivo riešavanje prepornih stvari n. pr. kod kotarskih sudova, dočim s druge strane izkusni sudac kod viših molba istom nakon razprave u kolegiju odlučuje, a pače odvjetnik može tek nakon sedam godišnje prakse samostalno vršiti zvanje svoje. Dr. Maag predloži neke izpravke na predlog dra. Bartha, koji su prihvaćeni te sada glasi taj zaključak: „Skupština austr. odvjetnika uvjerena je, da bi trebalo u interesu vrstnoga pravosudja nastojati, da budu sudci i odvjetnici u bitnosti jednako obrazovani, naročito da se za jedne i druge uvede jedinstveni praktični izpit; ali da bi i prije nego li se izvede ovaka reforma, trebalo odrediti, da si kandidati sudačkoga zvanja steku praksu u zastupanju stranaka prije nego li počmu vršiti samostalno zvanje sudca.

Treću točku čini predlog dra. Neumayera iz Gradca: da se §. 325 k. p. (austrijskoga) tako promieni, da predsjednik porotnoga sudišta ima porotnike podučiti jedino o zakonskih obilježjih kaznjivoga djela i protumačiti značenje dotičnih zakonskih ustanova, eventualno i pojedine pravne pojmove, što su ih možda navele stranke; da stranke mogu zahtievati prije svršetka glavne razprave, da se uputa predsjednikova iz zapisnika pročita. — Ovaj predlog izpravio je izvjestitelj dr. Fiala (Brno) te glasi ovako: „U interesu je posve nepristranoga pravosudja, da se resume predsjednikov kod porotnih razprava ograniči jedino na pravnu uputu, koju treba porotnikom dati; s toga je šesta skupština austr. odvjetnika toga pravnoga uvjerenja, da bi trebalo kod revizije kaz. post. od 23. svibnja 1873 iz §. 325 izbaciti sliedeće, funkcije predsjednika uredjujuće ustanove: „Predsjednik u kratko sabere i izloži bitne rezultate glavne razprave, navadja što kraće za i proti obtuženomu obstojeće dokaze, ali ipak da neiztakne svojega mnenja o tom.“ Ovako izpravljeni predlog primljen je velikom većinom.

Četvrta točka bijaše predlog dra. Pattai-a, odnoseći se na neke dalnje promjene kaz. post.; nu pošto je vrieme već izteklo bilo, zaključiše, da se razprava ob ovom predlogu povede tek na budućoj skupštini odvjetnika.

Drugi razdiel bavio se pitanji stališkimi.

Prvi predmet razprave ovdje bijaše predlog permanentnoga odbora: da se odvjetnici i branitelji tako u gradj. kao i u kaz. postup. odrieše dužnosti da svjedoče u onih poslovih, u kojih su stranke tražile njihov savjet i pomoć, jer će se samo tako moći zadovoljiti podpuno propisom odvjet. reda i naravi odvjet. zvanja, po kojem su dužni šutiti o povjerenih im stvarih. Ovaj je predlog primljen

O drugom predlogu izvješćivaše dr. Libicki. Permanentni odbor predlaže tu: a) da se upis u listu kandidata odvjet. može obaviti istom

Digitized by Google

nakon položenih triuh teoret. drž. izpita ili polučena doktorata prava; b) da će se sedam godišnja praksa računati samo onda, ako je započela poslje položenih triuh teoret. drž. izpita ili polučena doktorata prava, i samo tada može se obaviti upis u listu odvjetnika; iznimka pro praeterito da se dozvoli samo u području onih odvjet. komora, gdje su se do sada upisivali u listu kandidata odvjet. već poslje položena drugoga teoret. drž. izpita." Ovomu predlogu živo se opirao zastupnik koncepienta odvjet., ali je ipak primljen većinom glasova; dočim se nespominje, što je sa predlogom dra. Schneebergera, da i za kandidate sudačke početak prakse može započeti teći istom nakon položenih svih triuh teoret. drž. izpita, — predlog posve opravdan.

O nadripisarstvu izvješćivaše dr. Wlček (Prag). Permanentni odbor predloži najme zaključak: „bilo bi vrlo shodno, da se nadripisarstvo kao prekršaj uvrsti u osnovu novoga kaz. zak., a permanentni odbor ovlasti, da učini za to potrebne i shodne korake." — Predlog je primljen jednoglasno.

Najživahnije tekla je debata o predlogu stalnoga odbora, da se §. 17. discipl. statuta razširi u tom smislu, da bude disciplinarno vieće vlastno ne samo u slučaju povedene kaz. iztrage, nego i sa drugih važnih razloga, i nakon stvorena zaključka, da ima razloga povesti disciplinarni postupak, izreći suspenziju odvjetnika. — Jedan govornik nazva ovaj predlog pravim monstrum, drugi predloži preinaku, pa je napokon jednoglasno zaključeno, da se preko toga predloga predje na dnevni red.

U plenarnoj sjednici, držanoj 27. rujna priobćeni su svi zaključci obajuh razdiela i uzeti na znanje. Zatim izabrani su članovi stalnoga odbora i napokon povela se razprava o predlogu dra. Straussa, da se skupština odvjetnika drži svake treće godine i to u Beču ili Pragu, ali odboru da je slobodno, a ako predloži petdeset članova, tada da mora sazvati izvanrednu skupštinu i opredieliti drugo mjesto, gdje će se držati. Proti ovomu predlogu izjavi se odlučno referent dr. Barth, naprotiv predloži odvjet. dr. Rabel, neka se promiene sastanci odvjetnika u obćenite sastanke austr. pravnika. Predlog odborov zabačen je velikom većinom, a onaj dra. Rabela uvažiti će stalni odbor u punoj mjeri. — I tim je šesta skupština odvjetnika bila završena.

Uz ovo ozbiljno zanimanje nije manjkalo ni veselih zabava. — Upravitelj minist. pravosudja upriliči 25. u dvoranah predsjed. ministarstva obćeniti sastanak, a iste večeri bijaše vesela večera u gostioni, gdje se je nazdravljalo, pjevalo i veselilo, kao u mladenačkih godinah. Medju ostalim iztaknu se dr. Thum sa svojom humorističkom razpravom „Mensch und Advokat", pa onda dr. barun Mayr sa svojom šalom „Advokaten im Himmel".

Digitized by Google

Na banketu, priredjenom 26. rujna, opazilo se upravo nemilo da nije došao ni jedan član najvišega suda bečkoga. To se komentira na razni način; znade se u ostalom, da medju odvjetničtvom i najvišim sudom nevladaju baš prijateljski odnošaji, ali niti uprava pravosudja, odnosno dr. Pražak neima baš tamo mnogo prijatelja.

Naprotiv bijahu svi ostali stališi i zvanja zastupana, a došao je i ministar dr. Pražak. Nazdravljalo se Nj. Veličanstvu, odvjetničtvu, sudstvu, gradu Beču, štampi itd. Živo se povladjivalo ministru dru. Pražaku, koji je pozdravio sakupljene odvjetnike, došle da viećaju o znamenitih pitanjih. Dr. Pražak reče, da je do nedavna sam pripadao odvjet. stališu, da taj stališ spada medju najdičnije i najvažnije u državi, ali da ima i težke odgovornosti, koja je još porasla, odkako je odvjet. komoram predana vlast imenovanja i disciplinarna vlast nad odvjetnici. Odvjetničke komore potakle su već više važnih pitanja; skupštine odvjetnika liepo dopriniele k razvoju prava, pa je ministrova iskrena želja, da se pravosudje što prije onako organizira, kako je već više puta izjavljeno u tih skupštinah.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Tužbe proti juristično osobam, navedenim u §. 14 slovo b) sudovnika, radi novčane tražbine, imaju se bez obzira na iznosak svagda podnašati sudištom prve molbe, bilo prebivalište tuženika t. j. zastupstva juristične osobe u sjedištu ili u daljem okolišu dotičnoga sudišta.

C. k. vojni erar, zastupan po svojem uredovnom zastupniku u Zagrebu, podnio je proti B. K. uzazivnu tužbu radi podike prava na tražbinu od 300 for. Kr. grad. del. kot. sud u Zagrebu odlukom od 22. prosinca 1881 br. 20.948 gr. odputio je tu tužbu a limine judicis po §. 2 gradj. parb. post. s razloga, što se po §. 31 sudovnika tužbe izazovne imadu podnositi sudu onomu, pred kojim bi se u glavnoj stvari tužiti imao izazovnik, i što se po §. 14 slovu b) istoga sudovnika tužbe, koje su upravljene proti fisku, imaju podnašati sudištem prve molbe.

Proti toj odluci uložio je tužitelj u t o k, u kojem u bitnosti obrazlaže svoje stanovište ovako: Po §. 12 sudovnika imadu sudbeni stolovi šire i uže područje. U širem području de regula vrši svukoliku sudbenost dotični kotarski sud, a iznimno vrši ju sudboni stol, u slučajevih naime normiranih §. 14 sudovnika.

Digitized by Google

U užem području svu sudbenost vrši sudbeni stol izim one, koja je po §. 15 sudovnika pridržana grad. del. kot sudovom. U širem dakle području pravilo vojuje za kotarski sud, iznimka (§. 14 sudovnika) za sudbeni stol; u užem pako vojuje pravilo za sudbeni stol, a iznimka za grad. del. kot. sud.

Pošto se radi tu o tražbini izpod 500 for., to se prema §. 31 sudovnika obzirom na uzki i mjerodavni savez §§. 12 i 14 kompetencija kr. grad. del. kot. suda za nazočnu parnicu ukazuje posve utemeljenom.

Kr. banski stol rješitbom od 18. siečnja 1882 br. 627 potvrdio je napadnutu odluku kr. gr. del. kot. suda u Zagrebu s razloga, što iznimki od navedenoga, u §. 14 sudovnika sadržanoga pravila neima mjesta u smislu §. 15 sudovnika, jer nadležnost grad. del. kot. suda, normirana u §. 15 sudovnika, u nijednom slučaju ne obuhvaća tužbe proti fisku.

Proti toj rješitbi uložio je tužitelj izvanredni utok, u kojem još preciznije nastoji opravdati svoje mnenje glede nadležnosti kr. grad. del. kot. suda. Evo tih argumenata u jezgri:

Obie rješitbe polaze od nazora, da se §. 14 točkom b) sudovnika ustanovljuje bezuvjetna nadležnost za erar u budi kakvoj osobnoj tužbi. Ovaj paragraf valja medjutim tumačiti u savezu sa suvisećimi §§. 12 i 13, inače bo je tumačenje preuzko. §. 12 postavlja općenito načelo, da svukoliku civilnu sudbenost u prvoj molbi vrše sudbeni stolovi i kotarski sudovi. Iza toga ustanovljuje isti taj paragraf za sudbene stolove šire i uže područje. Šire područje obuhvaća savkoliki dotičnim sudb. stolovom doznačeni teritorialni obseg, a uže područje jest područje dotičnog mjesta, u kojem je smješten. U širem području sudbeni stolovi vrše samo onu sudbenost, koju jim sudovnik naročito pridržaje napose u §. 14, a svu ostalu sudbenost vrše u tom širem prdručju sudbenih stolova kotarski sudovi (odnosno dotični „gradsko-delegovani sud kao kotarski sud). Tuj dakle svu sudbenost vrše kotarski sudovi izim one, koju §. 14 sudbenim stolovom naročito pridržaje, t. j. sudbenost kotarskih sudova jest regula, a ona sudbenih stolova exceptio. Nu i po istom §. 12 u užem području sudbenih stolova stvar stoji obratno, jer tamo sudbeni stolovi vrše svukoliku sudbenost izuzam jedino onu, koja je po §. 15 sudovnika naročito pridržana kotarsko-delegovanim sudovom. Po tom u užem području t. j. u mjestu svoga sjedišta, sudbenost sudbenih stolova jeste regula, a ona kot. del. suda exceptio. Kjuč dakle za shvatiti i ispravno tumačiti §. 14 i 15 sudovnika leži u §. 12, pa se mora u svakom konkretnom slučaju propitati, da li tuj dolazi šire ili pako uže područje sudbenih stolova. U nazočnom slučaju neima dvojbe, da će dotična proti c. k. vojnom eraru podići se imajuća i nazočnom tužbom izazivana parnica imati teći u Za-

Digitized by Google

grebu, dakle u sjedištu sudbenoga stola, dosljedno u užem mu području. U tom užem području derogira iznimna nadležnost delegovanog suda onoj općenitoj sudbenog stola t. j. ako li upitni priepor podpada jednoj od onih u §. 15 ustanovljenih iznimaka, tad će biti nadležan delegovani sud i to zato, jer to tako naredjuje §. 12. Uporaviv sada zakonske ove ustanove na konkretni slučaj, razabire se, da se tuj u glavnoj stvari radi o novčanoj svoti izpod 500 for., da dakle ovaj priepor pada pod ustanovu §. 15 slovo a). Neosnovan je dakle onaj nazor, da vazda sve makar osobno-pravne proti fisku upravljene tužbe bezuvjetno podpadaju nadležnosti sudbenoga stola, ovo bo stoji u izravnoj opreci sa §. 12 pa i sama točka b) §. 14 ne donosi obsolutnu ustanovu, već samo relativnu, u toliko naime, u koliko ne nastaje iznimka, koja ovdje ali bez dvojbe nastaje.

Kr. stol sedmorice rješitbom od 22. travnja 1882 br. 669 odputio je izvanredni prevídni utok tužiteljev s razloga: što su iznimke od općenitoga pravila, normiranog u §. 14 sl. b. sudovnika, prema kojemu su tužbe proti fisku pridržane riešenju sudišta prve molbe, navedene u istom §. 14 sl. b. sudovnika; što takva iznimka u nazočnom slučaju ne predleži, pa da naprama tomu i naprama ustanovi §. 31 sudovnika u suglasnih odlukah nižih sudova neima niti očite nepravde, niti kakve ništetnosti.

Opazka. §. 12 sudovnika malo je nespretno stiliziran. Ovaj paragraf sadržaje općenito načelo, dočim §§. 14 i 15 nadopunjuju samo §. 12 te nestoje neposredno medju sobom u nikakvom savezu, već na koliko oba stoje u savezu sa §. 12. Nemože se s toga tvrditi, da je §. 15 iznimka od §. 14. već se mora doći do zaključka:

1. da je sudbenost sudbenih stolova, označena u §. 14 izključiva prama svim ostalim sudovom — forum speciale ex privilegio causae vel personae;

2. da je sudbenost kot. sudova, sudbenih stolova za njihovo sjedište i grad. del. kot. sudova za vanjski okoliš sudbenost redovita;

3. da je sudbenost grad. del. kot. sudova za okoliš njihovoga sjedišta (obseg grada), označena u §. 15 sudovnika, strogo iznimna te ima mjesta samo u toliko, u koliko se neprotivi sudbenosti sudbenih stolova pod 1. t. j. sudbenost kr. grad. del. kot. sudova za okoliš njihovoga sjedišta je samo sekundarno-suppletorna, i nekim načinom devolutivna što već sam izraz „delegirani“ izrazuje.

U ostalom i ratio legis govori za osnovanost suglasne rješitbe svih trijuh molba u nazočnom slučaju, jer kot. sudovi inače neimaju manji djelokrug nego li grad. del. kot. sudovi, dapače potonjim je djelokrug za okoliš sjedišta znamenito stegnut; neima dakle razloga držati, da je zakonodavac htio rješavanje parnica proti fisku i ostalim u §. 14

Digitized by Google

slovo b. sudovnika navedenim juristićnim osobam makar samo radi novčanih tražbina do 500 for. povjeriti grad. del. kot. sudovom.

Dr. M. A. B.

II. Kazneno-pravni.

K §§. 486 i 53 k. z. Kada počimlje teći zastara kod prestupka zakrivljena stečaja?

Prvi sud pronadje, da je trgovac u Brnu Šimun D. kriv prestupka prouzročene kride u smislu §. 486 k. z. Proti toj osudi uloži okrivljeni žalbu ništovnu, koju je najviši sud kasacionalni u Beču uvažio, osudu prvoga suda kao ništetnu dokinuo, te obtuženoga odriešio obtužbe, da je počinio prestupak sakrivljene kride.

Razlozi: Sud prve molbe odbio je posve prigovor okrivljenika, koji uztvrdi, da je zastarilo kaznjivo djelo, koje se njemu imputira. Ovo pako odpućenje prigovora obrazlaže sud tim, što tvrdi, da §. 531 k. z. opredielјuje, da zastara počimlje teći s onim vremenom, kad je počinjeno kaznjivo djelo, a da se može uzeti „da je kaznjivo djelo počinjeno onda, kada je nastupila posliednja činjenica, spadajuća k pojmu njegovomu; da je za učin prestupka po §. 486 kaz. zakona bitno to, da je okrivljeni došao pod stečaj, ili da je zahtjev, neka se stečaj otvori, odbijen jedino poradi posvemašnjega pomanjkanja svake imovine; u nazočnom dakle slučaju da je započela teći zastara sa 10. lipnja 1881 kao onim danom, kad je zemaljski sud u Brnu odbio zahtjev I. H. Schweinburga, da se otvori stečaj nad imovinom Šimuna D., a odbio ga je s toga, jer Šimun D. neima nikakove imovine. — Ali ovo mnenje prvoga suda osnovano je na krivom shvaćanju zakona. Jer kad se i nebi gledalo na to, da je po sebi protuslovje, ako se uzme da se stanovito djelo istom onda počinjenim, da se činjenica, za koju se odgovara pred kaznenim sudom, istom onda izvedenom ima smatrati, kada se djelovanju okrivljenoga pridruži još djelovanje treće osobe, u ovom slučaju zahtjev oštećenoga vjerovnika, da se otvori stečaj; ako se nadalje i negleda na to, da za učin prestupka po §. 486 k. z. nije bitno formalno otvorenje stečaja, pače da je za ovaj dovoljno da se nemogu faktično podmiriti dugovi, predpostaviv da obstoje ostale potrebštine §. 486 k. z.: kad bi onaj nazor valjao, morao bi dovesti do toga, da se kod prestupka nazočnoga početak zastare u većini slučajeva učini posve ovisnim o volji trećih osoba, napose pako bio bi taj početak ovisan o tom, kad će se oštećenom vjerovniku pobtjeti, da zamoli otvorenje stečaja nad imetkom svoga dužnika. Ova pako konse-

Digitized by Google

kvencija u oprieci je tako sa humanimi načeli, koja su zadahnjivala zakonodavca kad je normirao pravnu blagodat zastare kaznjivih djela, kao i sa slovom samoga zakona — sa slovom samoga zakona u toliko, jer §§. 227 i 531 k. z. odredjuju: „zastarom utrnjuje zločinstvo i kazan“, dotično „iztraga i kazan“; §§. 228 i 532 k. z. koji opredieljuju „vrieme zastare“, a nadalje u §§. 229 i 531 k. z. ustanovljuju se uvjeti, pod kojimi „izminućem vremena“ utrnjuje kaznjivost. Naprotiv nazoru u osudi izrečenom mora se uzeti, da je u ovom slučaju u obtužbi navedeni prestupak bio počinjen pa da je prema tomu i zastara započela teći u onom času, kad dužnik nije mogao svojih vjerovnika naplatit, u koliko se obtuženi nazrieva krivim prestupka ovoga u tom, da je nesrećan i bez svoje krivnje došao u stanje te nemože podmiriti svojih vjerovnika, u koliko je pako proglašen krivim istoga prestupka s bog toga, jer nije sam, čim se je prezadužio, prijavio stečaj, nego je nove pravio dugove i starije dužnosti izplaćivao, počimlje zastara u onom vremenu, kada je posljedni dug napravio ili plaćanje učinio; u jednom dakle i u drugom pravcu, prema tomu kako je presudni sud ustanovio, počimlje zastara najkašnje svršetkom god. 1871. Prema tomu jest prestupak, s bog kojega je proti Šimunu D. povedena iztraga i dignuta obtužba g. 1881, već koncem g. 1872 zastario §. 532 k. z. Prvi sud nieče to, i s bog toga imala se je uvažiti žalba ništovna okrivljenoga i osuda prvoga suda dokinuti. (Oest. G.-Ztg.)

Književnost.

Urbar hrvatsko-slavonski. Uredio Milivoj Vežić, perovodja kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade. Izdalo pravničko družtvo u Zagrebu. 1882.

(Svršetak.)

Onaj material, koj je imao, dotično imade obvezatne moći, razdielio je g. Vezić posvim logički na 3 razdiela. U 1. razdjel, kojemu je dao pisac opravdani naslov „urbarsko uredjenje carice i kraljice Marije Terezije“, uvrstio je naredbe od god. 1756 do god. 1835 i to najprije one, koje su izdane za Hrvatsku, a zatim one za Slavoniju, koja je imala svoj posebni, od hrvatskoga u više točka povoljniji urbar.

Prama tomu je opravdan i naslov sbirke „Urbar hrvatsko slavonski“

Kao dodatak k tomu razdjelu uvrstio je unj g. Vežić one zakone (počam od god. 1790/1), kojimi se Marijoterezijanski urbari privremeno u krieposti uzdržavaju i ponješto nadopunjuju.

U 2. razdjelu nalazimo zakone ugarsko-hrvatskih sabora od god.

Digitized by Google

1832/6 i 1840 protežuće se na urbar. Tomu razdjelu nije dao g. Vežić, nikakvoga naslova, možda bi se mogao — analogno prama prvomu — nazvati zakonsko urbarsko uredjenje.

3. razdjel sadržava zakone i naredbe od god. 1853 pa do 1876. Tomu zakonskomu i naredbenomu materialu dodao je g. Vežić kao „4. razdiel" više vrlo važnih, medju njimi i više skoro skroz nepoznatih priloga, razjasnjivajućih stvaranje njekih, u prediduća 3 razdjela sadržanih ustanova i cielih zakona. G. Vežić nanizao je material u sva 4 razdiela kronologičkim redom, i to punim pravom: prvo, što bi razredjivanje po predmetih bilo vrlo mučno, jer je tu mnogo srodnosti, da bi dielenje mnogo puta nemoguće, ili barem vrlo težko bilo; a drugo, što bi se mnogo toga moralo više puta opetovati.

Napokon imade knjiga točan kronologički pregled zakona i naredaba, sadržanih, dotično citiranih u tom djelu i podpuno alfabetičko kazalo, koje veoma olahkoćuje porabu knjige o pojedinih materiah.

Imajući g. Vežić gore spomenutu svrhu pred očima izpustio je iz njekih zakona i naredba više toga, i to iz starijih, nalazećih se u 1. razdjelu ono, što neima više nikakove, niti teoretičke niti praktične vriednosti, a iz novijih, sačinjavajućih 3. razdiel, povrh toga jošte i takovih, koje se identične sa drugimi zakoni. Skroz opravdani, dielomice vrlo zanimivi jesu razni dodatci, koje je g. Vežić pod "šibkom" naveo.

Oni su raznoga sadržaja. Gdje se n. pr. u kontekstu saobćeni zakon ili naredba poziva na starije (osobito predmarioterezijanske) ustanove, tamo se ove pod „šibkom" navadjaju, (n. pr. str. 32, 58, 90, 127, 195, 244, 245, 248, 249, 483, 485.)

Drugdje se opet saobćuju tim načinom prilozi, spomenuti u samom kontekstu; od tih su priloga osobito dva bila vrlo važna kod uvadjanja urbara i to: „devet punktumov izvedjenja (na str. 18) i puncta generalia prohibitoria" (na str. 34).

Nadalje imade tu i važnijih rješitba, tičućih se samo pojedinih subjekta, n. pr. na str. 205—208, 222—224, zatim tehničkih razjašnjenja i opazaka, upućujućih na sravnjivanje sa sličnimi i suvislimi mjesti, kao i napokon vrlo zanimivih historičkih podataka (str. 4, 14, 38, 62, 64, 76 do 79, 88, 94—96, 120, 125, 203, 470, 531, 585 itd.)

Osobito zanimivi i poučni jesu podatci na str. 531 i 585 o iznosih urbarske i urbarskoj slične odštete. Nehotice pomisli čovjek, čitajuć te ogromne svote, kako nisu niti te žrtve države i pojedinca — obvezanika mogle uzdržati staru h r v a t s k u vlastelu i staro h r v a t s k o seljačtvo, sastojavše se pretežno većim dielom od podanika, u povoljnom gospodarstvenom stanju!

U 2. i 3. razdiel uvrstio je g. Vežić kašnije zakone, naredbe,

Digitized by Google

naputke i načelna rješenja u sam kontekst, i to k ustanovam, na koje se protežu.

U 2. razdielu, medju zakoni od g. 1836 nalazimo i zakonski čl. XII. o razmjerju (proportio) kod plemićkih suposjeda, (str. 346—349) a u 3. razdielu pod XII. (u kontekstu je pogriešno označeno XI.) na str. 430—443) 20 naredaba, izdanih od god. 1855—1882 o regalnom pravu točenja i o občinskom vinotočju.

Oba ta umetka nespadaju istina strogo i neposredno na urbar — izim občinskoga vinotočja, koje se u istinu na urbaru temelji, — ali neima proti njihovomu uvršćenju u sbornik urbarsko-pravnih ustanova niti sa teoretičkoga stanovišta prigovora, jer su oba barem u posriednom savezu s urbarom, a jošte manje sa praktičnoga, koje je g. Vežić, kako u predgovoru veli, pred očima imao, te će biti od velike koristi urbarskim sudcem i strankam. Povrh onih podanika, kojih pravni odnošaji prama gospoštinam bijahu strogo po urbaru uredjeni, bijaše jih osobito u Hrvatskoj, glede kojih su na temelju posebnih ustanova, barem donekle, druga načela valjala, te koji se zvahu u obće „exemptionalistae", a bijaše i njih više vrsti, koje nam spominje i §. 4 carskoga patenta od 2. ožujka 1853. G. Vežić uvrstio je u urbarski sbornik glavne ustanove o predialistih, decimalistih i slobodnjacih (str. 145 do 153 sa važnimi opazkami.)

Medju „exemptionalisti" bijaše napokon i takovih, kojih je pravni odnošaj prama gospoštinam li ugovorom nu „vječnim", tako da nebijahu podnipošto istovjetni sa zakupnici ili najamnici, uredjen bio.

Urbarski zakoni i naredbe sadržavaju samo neka glavna načela o tih ugovorih, najglavnije bijaše, da se nije mogao ugovorom ustanoviti za podanike nepovoljniji odnošaj, nego li ga sam urbar opredieljuje, — dakle nije tu bila dozvoljena ona, mnogoput skroz neopravdana fikcija „volenti non fit injuria", po kojoj danas osobito naše seljačtvo mnogo strada.

Tko bi hotio i pravne odnošaje tih „urbarskih kontraktualista" potanko sabrati i saobćiti, morao bi najmanje sve, ili barem većinu dotičnih ugovora sakupiti.

G. Vežić obećaje i taj posao započeti i izvesti, te se nadamo, da će ga isto tako točno i vješto izvesti, kako je to učinio sa netom izašlim „urbarom hrvatsko-slavonskim".

Ob ovom neka mi bude dozvoljena samo jošte jedna primjetba. G. Vežić dotične ustanove kao i priloge saobćio je jezikom, kojim su bili prvobitno izdani, dotično u sačinjenom autentičnom prevodu: hrvatski urbar Marije Terezije narječjem kajkavskim, samo je pravopis promjenio; a slavonski urbar iste kraljice latinski i hrvatski, isto tako i zakonske članke od godine 1836 i 1840, koje je on sam s nova preveo.

Digitized by Google

Prevadjajuć zakone, morali bismo se trsiti, za iste latinske rieči uvjek i iste hrvatske rabiti, nu to nebiva kod nas upravo u urbaru, te je tako i g. Vežič iste latinske rieči gdjegje raznimi hrvatskimi preveo, tako n. pr. rieč „submontanus“ na str. 76 sa „podgorski“, a na str. 259 sa „podbriežni“; rieč „colonus“ na str. 173 sa „kmet“, na str. 181 sa „podložnik“ — koju rieč opet na str. 183 rabi za latinsku „contribuentes“ — a na str. 251 sa „seljaci“.

Latinska rieč „subditus“ ima širje znamenovanje nego li rieč „colonus“, pa bi ja prvu preveo sa „podanik“ ili „podložnik“, a drugu sa „kmet“, dočim rieči „seljak“ nebi u urbaru rabio, jer je bilo i dosta slobodnih „seljaka“, dočim se opet rieči „cieloselac“ „poluselac“ u urbaru u savezu sa oznakom veličine kmetskoga posjeda rabiti mogu.

Toliko o djelu g. Vežića, za koje je on material hvalevriednim trudom sakupljao, te ga i osobitom strukovnom vještinom razredio; tim je već sada vrlo mnogo i neposredno koristio svim, koji se bave urbarskimi poslovi, a ujedno je znatno olahkotio i unapredio rad za II., ili „sustavni dio“ djela ob urbaru.

A zaslužuje priznanja i naše pravničko družtvo, što je misao izdavnja sborn ika toli potriebnih, nu dielomice riedkih zakona i naredaba zamislilo i oživotvorilo, u čem ga je poduprla i vis. kr. zemaljska vlada, doznačiv svotu od 500 for. kao pripomoć k izdavanju urbarskoga sbornika.

Dr. Š. B.

Viestnik.

Razprava o proračunu kralj. Hrvatske i Slavonije započe u hrvatskom saboru 30. pr. m. Već je u posliednjem broju ovoga časopisa priobćena glavna svota ukupne potrebe, koja iznosi 3.830.719 for., kamo još valja dodati 166.000 for, koja je svota kao naknadno izkazani prihod naše kraljevine uvrštena po proračunskom odboru i s njom razpoloženo. Za autonomne pako potrebe bivše krajine ustanovljeno je za buduću godinu 2,098.501 for. Po tom izkazuje proračun u ime potreba za oba diela naše domovine preko šest mil. for. Od svote za potrebe krajiškoga područja opredieljene odpada polag faktičnoga stanja osoblja, njegovih sustavnih beriva i stvarnih troškova za oblasti već sjedinjene i to a) za središnju upravu 133.490 for.; b) za kr. stol sedmorice 17.060 for.; c) za kr. banski stol 44 903 for. Zanimivo je bez dvojbe upoznati potrebe pojedinih oblasti i organa; spomenut ćemo samo neke. U odjelu za nutarnje poslove preliminirano je n. pr. za središnju upravu 91 561 for., političke oblasti prve molbe 370.806 for., zdravstvo 178.360 for., zemaljsko oružničtvo 241.440 for., cesto- i vodogradjevine 599.524 for., prinos narodno-gospod. svrham 132.100 for. itd. U odjelu za bogoštovje i nastavu: središnja uprava 33.359 for., prinos za svrhe bogoštovne 146.968 fr., kr. sveučilište Franje Josipa u Zagrebu 88.764 for., srednja učilišta 190.724

Digitized by Google

for. itd. U odjelu za pravosudje: središnja uprava 27.882 for.; kr. stol sedmorice 44.320 for., kr. banski stol 96.663 for., kr. sudb. stolovi 448.280 for., kr. kotar. sudovi 323.126 for., kaznione 138.370 for., mirovine 101.628 for. Ove svote preliminirane su za potrebe t. z. civilnoga diela kralj. Hrvatske i Slavonije. — Mirovine za sva tri odjela iznose 301.089 for.

— G. Josipu Waldu, viećniku i upravitelju bivšega krajiškoga odsjeka banskoga stola, podieljen je red željezne krune trećega razreda s bog zasluga, stečenih dugotrajnim i odličnim službovanjem.

— G. Josip vitez Thierry, kr. kot. sudac u Delnicah, član prav. družtva, umro je 26. listopada o. g. u Delnicah u najljepšoj dobi života. Po kojnik bijaše sdušan i revan sudac. Lahka mu zemlja.

— Sa sveučilišta. Instalacija rektora kr. sveučilišta Franje Josipa biti će ljetos istom 19. o. m. i to s bog toga, što će predavanja započeti istom 3. studenoga. Svečani taj čin obaviti će se po svoj prilici u sveučilištnoj auli.

U ovo kratko vrieme od mjesec dana promovirana su dva kandidata na čast doktora prava na kr. sveučilištu zagreb., i to g. Brezinšćak i g. Rok Mrzljak, ovaj potonji namješten je sada u Trebinju.

— Na bečkom sveučilištu inskribirano je bilo u zimskom poljeću školske g. 1881/2 što redovitih što izvanrednih slušaoca 4823, a u ljetnom semestru iste školske godine 4304, dakle za 519 manje nego li u zimskom poljeću. Po prilici polovicu ovoga broja čine pravnici, broj dakle velik, kad se uzme, da u Austriji osim bečkoga ima još šest sveučilišta i na svakom čine najveći broj slušaoca pravnici; pa opet se tamo netuže baš toliko na taj velik broj niti se s bog toga čuju jadikovke, da sva mladež bježi medju pravnike.

Na novom češkom sveučilištu bijaše upisano do 20. list. o. g. 1010 slušaoca, broj velik kad se pomisli, da česko sveučilište ima za sada samo dva fakulteta: juridički i filozofički. Istina je, da se Česi upravo raduju, da im mogu djeca učiti na češkom sveučilištu, pa je zato pohrlila mladež iz svih krajeva na domaći zavod.

— Poštovna nova naredba. Po naredbi austrijskoga ministarstva za trgovinu od 9. listopada 1882, izdanom u sporazumljenju sa kr. ugarskim ministrom za javne komunikacije, moći će se od prvoga studenoga počamši u austro-ugarskoj monarkiji utjerivati ili pobirati privatne tražbine u iznosu do 200 for. posredovanjem poštarskih ureda.

Poštovni nalog te vrsti može biti u obliku mjenice, namire ili računa, a može biti i u više komada, ali svi skupa nesmjedu presegnuti svotu od 200 for., i smiedu glasiti samo na jednu osobu. Tiskanice za ovakove poštovne naloge (po pol novč.), sastavljene su u Austriji njemačkim jezikom, a gdje se još i drugim jezikom obći, tamo će se još i u tom drugom jeziku izdavati. Za Ugarsku bit će tiskanice u magjarskom, francezkom i njemačkom jeziku. Ovakovi nalozi imadu se u zapečaćenom omotu poslati preporučeno i franko na onaj poštovni ured, koji ima obaviti inkaso. Dotični ured priposlat će primljene novce poštarskom naputnicom po odbitku poštarine, po prilici 40 novč. od stotine forinti. Vrhu ovakove pošiljke dobit će stranka običnu predatnicu. Potankosti ove naredbe raztumačene su u deset točaka. Plaćati će se odmah listonoši, ili se može za četrnaest dana položiti iznos u uredu, ako nebi naručitelj zahtjevao, da se izprava u slučaju neplaćanja bezodvlačno povrati. Ako se pak u tom dozvoljenom roku od četrnaest dana stvar

Digitized by Google

Študija o pojmu gruntovničke stvarnosti.

(Nastavak.)

Živim prometom od god. 1853 odnosno 1855 morali su se i vlastnici mienjati. Sada, kad se pomoćju crnih diamanta plovi morem i riekami, kad se vozi tamo, odkud sunce izlazi i onamo, gdje ono zalazi; sada, kad se je obuzdala munjevita sila tako, da vlastite rieči, pače isti glas prenosi iz Amerike u Evropu, sada nije možno okovati, vlastničtvo nekretnina u staro-pravne forme. Jedino plemićka dobra, radi konservativnosti vlastele, ostaju zaštićena još i kod sadanjega sastavljanja gruntovničkih uložaka na pravnu cjelinu starog kroja. Ona ostaju na alodij prikovana, kano Prometej na klisurinu, s njimi se mogu spojiti samo nekretnine jednog te istog donacionalnog titula. Ostalo je vlastničtvo na nekretnine lišeno veriga robstva; vlastnik je sada slobodan u ekonomičkom razredjivanju svoga posjeda u pogledu grunt. ingrosacije; jedina ustanova zaglavne stavke §. 16 lit. c) cit. sapinje jošte književnu komasaciju dvajuh urbarskih selišta, od kojih svako ima za sebe kuću.

Danas je nastalo stanje, kad su starim pravom formirane grupe izpriesiecane slobodnim posjedom, koji se zaokružuje prema ekonomičkim interesom. Jedino ekonomički razlozi ravnaju sada vlastnika oko stvaranja njegovih gruntovničkih stvarnosti.

Pravno svojstvo pojedinih čestica, sastojećih u osobitoj kojoj privato-pravnoj stvarnoj obvezi, upisuje se na sredini posjedovnice, ove čestice čine u gruntovničkoj stvarnosti pravno tielo (§. 17 eit. c. naredbe od 24. prosinca 1876 br. 5715), koje se označuje rimskimi brojevi I., II., itd., nu ta pravna tjelesa samo su dielovi gruntovničke stvarnosti, grupe su u ekonomičkoj jedinici, koju volja vlastnika takovom učini.

Vlastnik je glavni motor, on je sredotočje vlastitog ekono-

Digitized by Google

mičkoga djelokruga, on po svojoj volji stvara i raztvara gruntovničke stvarnosti sve dotle, dok stečenimi pravi drugih nedolazi u koliziju, ako su na ime ta prava razno obterećena ili ako u pogledu ograničenja prava vlastnosti nepostoji kakova razlika (naredba krajiške uprave od 5. lipnja 1879 br. 1087).

Promatrajuć „gruntovničku stvarnost," te abstrahirajuć ingrosaciju iste u javnoj knjizi, vidimo, da ju stvara ekonomički interes vlastnika, a da nije više za to stvaranje gruntovničke stvarnosti mjerodavan privato-pravni kit starijega prava kako bijaše do 18. travnja 1853 i na temelju naredbe izdane tim danom.

Cislitavski „Motivenbericht" k zakonu od 2. lipnja 1874 veli, da je u pogledu gruntovničkih stvarnosti, koje jošte nisu gruntovnički ingrosirane, volja stranaka odlučna; do vlastnika stoji, da prometu predade manje ili veće ekonomičke jedinice, vlastnika neveže ni okolnost ona, da stvarnost leži u raznih katastralnih občinah, jer se vlastnik nemože prisiliti, da svoju gospodarstvenu jedinicu po više občinah razbija.

Ti motivi valjaju i za ingrosirane stvarnosti, samo ako se tim prava trećih osoba nevriedjaju. U cislitavskom „Motivenberichtu" navedeni razlozi podlogom su §§. 362 i 364 o. g. z. te vriede i u nas glede sastavljanja grunt. stvarnosti.

Glede stvaranja gruntovničkih stvarnosti drži se provincialno zakonodavstvo u tom pogledu odviše starih gruntovničkih napisnika, dočim se krajiško odviše škrupulozno prislanja uz kataster. Provincialno zakonodavstvo upućuje na gruntovnički napisnik; dočim krajiško u naredbi od 5. lipnja 1879 br. 1087 odredjuje (§. 7 cit.), da sve nepokretnosti, ležeće u jednoj te istoj katastralnoj občini spadajuće jednom te istom vlastniku, čine (u pravilu) jednu gruntovnu stvarnost, pa ako su u staroj gruntovnici u raznih občinah ležeće nekretnine spojene, moraju se izlučiti i unesti u dotičnu drugu občinu makar činile već cjelinu; u ovom se slučaju stvara zajednički zalog (§. 14 cit.)

Za krajiško područje je stvaranje gruntovne stvarnosti kod sastavljanja novih gruntovničkih uložaka tako precizno ustanovljeno, da se čudim, kako je moglo nastati pitanje: što je takvo

Digitized by Google

gruntovno tielo, i zametnuti se razlaganje kao prilog k postupku za osnivanje novih gruntovnica (Mjesečnik 1881 br. 3).

Žalibože, da se nije volji stranaka i njihovom ekonomičkom interesu šire polje ostavilo; tim bi se bio svakako pridržao privatni karakter civilnoga ovlaštenja — prava — a gruntovne bi stvarnosti u ekonomičkom (civilnom) pravu, sačinjavale cjelinu, koja odgovara ekonomičkoj razredbi vlastnika.

III. Gruntovnička stvarnost kao objekt unešen u gruntovnicu.

A. Pojam iste.

Ingrosacijom dobara u javne knjige stupamo na posebno polje. Ekonomička jedinica, koju vlastnik učini objektom svoga ekonomičkoga djelovanja dobiva uknjižbom specialnu pravnu formu: ne kao da nije pravna vlastnost i prije ingrosacije u javne knjige postojala, već se ta vlastnost zaodieva legalitetom javne knjige, koje je uvid svakomu pristupan (formalni publicitet), te dobra vjera u iste, a ne izvanknjižno stanje, ravna po gruntovnici stečena prava (§§. 468, 469, 526, 527, 1443, 1550 o. g. z.), a zato se opet neznanjem gruntovničkog stanja nitko izpričati nemože (§§. 443, 468, 527, 928, 1398 ogz.) — materialni publicitet. — Javna knjiga postaje nosiocem vlastničkoga prava nekretnine i stvara specijalna razmierja, isto onako, kako se tražbina, usljed mjenbene forme podvrgava posebnim pravnim pravilom.

Samo uknjižbom prava vlastničtva u javne knjige stiče se pravo vlastničtva (§. 431 o. g.), a usljed toga je samo javna knjiga mjerodavna za to pravo, t. j. samo javna knjiga pokazuje, tko ima vlast po volji razpolagati sućanstvom i koristmi ingrosiranoga dobra (§. 354 o. g. z.)

Osoba je izhodište svakoga gospodarstva, a usljed toga i razmjerja gospodarstvenih — privatnoga prava — s toga i jesu javne knjige poredale posjed prema vlastnikom, a nepredstavljaju isti u slici ekonomičke razredbe čestica poput parcelarnog zapisnika.

Na temelju toga načela skuplja se posjed pojedinca u jednu posjedovnicu i predstavlja kao skupina; ta ukupina radi legali-

*

Digitized by Google

mičkoga djelokruga, on po svojoj volji stvara i raztvara gruntovničke stvarnosti sve dotle, dok stečenimi pravi drugih nedolazi u koliziju, ako su na ime ta prava razno obterećena ili ako u pogledu ograničenja prava vlastnosti nepostoji kakova razlika (naredba krajiške uprave od 5. lipnja 1879 br. 1087).

Promatrajuć „gruntovničku stvarnost," te abstrahirajuć ingrosaciju iste u javnoj knjizi, vidimo, da ju stvara ekonomički interes vlastnika, a da nije više za to stvaranje gruntovničke stvarnosti mjerodavan privato-pravni kit starijega prava kako bijaše do 18. travnja 1853 i na temelju naredbe izdane tim danom.

Cislitavski „Motivenbericht" k zakonu od 2. lipnja 1874 veli, da je u pogledu gruntovničkih stvarnosti, koje jošte nisu gruntovnički ingrosirane, volja stranaka odlučna; do vlastnika stoji, da prometu predade manje ili veće ekonomičke jedinice, vlastnika neveže ni okolnost ona, da stvarnost leži u raznih katastralnih občinah, jer se vlastnik nemože prisiliti, da svoju gospodarstvenu jedinicu po više občinah razbija.

Ti motivi valjaju i za ingrosirane stvarnosti, samo ako se tim prava trećih osoba nevriedjaju. U cislitavskom „Motivenberichtu" navedeni razlozi podlogom su §§. 362 i 364 o. g. z. te vriede i u nas glede sastavljanja grunt. stvarnosti.

Glede stvaranja gruntovničkih stvarnosti drži se provincialno zakonodavstvo u tom pogledu odviše starih gruntovničkih napisnika, dočim se krajiško odviše škrupulozno prislanja uz kataster. Provincialno zakonodavstvo upućuje na gruntovnički napisnik; dočim krajiško u naredbi od 5. lipnja 1879 br. 1087 odredjuje (§. 7 cit.), da sve nepokretnosti, ležeće u jednoj te istoj katastralnoj občini spadajuće jednom te istom vlastniku, čine (u pravilu) jednu gruntovnu stvarnost, pa ako su u staroj gruntovnici u raznih občinah ležeće nekretnine spojene, moraju se izlučiti i unesti u dotičnu drugu občinu makar činile već cjelinu; u ovom se slučaju stvara zajednički zalog (§. 14 cit.)

Za krajiško područje je stvaranje gruntovne stvarnosti kod sastavljanja novih gruntovničkih uložaka tako precizno ustanovljeno, da se čudim, kako je moglo nastati pitanje: što je takvo

Digitized by Google

gruntovno tielo, i zametnuti se razlaganje kao prilog k postupku za osnivanje novih gruntovnica (Mjesečnik 1881 br. 3).

Žalibože, da se nije volji stranaka i njihovom ekonomičkom interesu šire polje ostavilo; tim bi se bio svakako pridržao privatni karakter civilnoga ovlaštenja — prava — a gruntovne bi stvarnosti u ekonomičkom (civilnom) pravu, sačinjavale cjelinu, koja odgovara ekonomičkoj razredbi vlastnika.

III. Gruntovnička stvarnost kao objekt unešen u gruntovnicu.

A. Pojam iste.

Ingrosacijom dobara u javne knjige stupamo na posebno polje. Ekonomička jedinica, koju vlastnik učini objektom svoga ekonomičkoga djelovanja dobiva uknjižbom specialnu pravnu formu: ne kao da nije pravna vlastnost i prije ingrosacije u javne knjige postojala, već se ta vlastnost zaodieva legalitetom javne knjige, koje je uvid svakomu pristupan (formalni publicitet), te dobra vjera u iste, a ne izvanknjižno stanje, ravna po gruntovnici stečena prava (§§. 468, 469, 526, 527, 1443, 1550 o. g. z.), a zato se opet neznanjem gruntovničkog stanja nitko izpričati nemože (§§. 443, 468, 527, 928, 1398 ogz.) — materialni publicitet. — Javna knjiga postaje nosiocem vlastničkoga prava nekretnine i stvara specijalna razmierja, isto onako, kako se tražbina, usljed mjenbene forme podvrgava posebnim pravnim pravilom.

Samo uknjižbom prava vlastničtva u javne knjige stiče se pravo vlastničtva (§. 431 o. g.), a usljed toga je samo javna knjiga mjerodavna za to pravo, t. j. samo javna knjiga pokazuje, tko ima vlast po volji razpolagati sućanstvom i koristmi ingrosiranoga dobra (§. 354 o. g. z.)

Osoba je izhodište svakoga gospodarstva, a usljed toga i razmjerja gospodarstvenih — privatnoga prava — s toga i jesu javne knjige poredale posjed prema vlastnikom, a nepredstavljaju isti u slici ekonomičke razredbe čestica poput parcelarnog zapisnika.

Na temelju toga načela skuplja se posjed pojedinca u jednu posjedovnicu i predstavlja kao skupina; ta ukupina radi legali-

Digitized by Google

teta javne knjige i vjere u istu — publiciteta gruntovnice — čini pravni objekt gruntovnice, koji usljed forme te javne knjige, odredjene zakonom, dobiva značaj jedinstvenosti.

Ekonomička jedinica postaje dakle usljed ingrosacije jedinstvenim objektom gruntovnoga prava (eine Tabelar-Einheit), ona postaje gruntovničkom stvarnosti kao juristische Einheit eines Grundbuchs-Körpers (Exner: österreichisches Hypotheken-Recht.) Pravna narav toga objekta je universitas: quod ex distantibus constat. (Dig. 41, 3 l. 30). Ta unieversitas se kao cjelina (§. 55 g. z.) u svojoj totalnosti, u spojenju ekonomičkih česti stavlja javnom knjigom u promet.

Pojedine čestice usljed tabelarnoga spojenja čine jedinstven objekt, koji predstavlja ekonomičku snagu vlastnika, i prem je pravna narav takove universitas rerum, da ona nedolazi u pravna razmjerja kao takova, već pojedine česti iste (Wangerov: Pandekten I. §. 71), to u tabelarnom prometu ipak čini jednu cjelinu.

Vlastnik kupuje i prodaje pojedine čestice; on odpisi i pripisi pojedinih čestica povećava ili umanjuje svoj posjed (§. 56 g. z.); on može usucapirati samo pojedine čestice (§. 1467 o. g. z. i Dig. 51, 3 l. 30 §. 2); uporabnu pogodbu (§. 1095 o. g. z.) i kupovno pravo stiče on na pojedine čestice (§§. 1070 i 1073 o. g. z.), on dobiva zajam obzirom na vriednost pojedinih čestica gruntovne stvarnosti, pa ipak je u tabelarnom prometu gruntovnička stvarnost jedinstven objekt, te u svom totalitetu dolazi u pravna razmjerja, i tako pojedine česti u cjelosti izčezavaju; čestice su samo sastavni dio gruntovničke stvarnosti (§. 55 o. g. z.)

Gruntovnička stvarnost može sastojati iz jedne čestice, pak ipak ostaje ona universitas pogledom na djelivost zemljišta i raznu težatbu.

Hipotheka može se steći samo na čitavu gruntovnu stvarnost (§. 57 g. r., §. 13 cisl. grunt. r.) Pojam hipoteke predpostavlja javnu knjigu (vidi Exner: „oesterreichisches Hypotheken-Recht“) tako, da se i pokretne stvari putem javnih knjiga imobiliziraju, da se mogu na njih steći hipotekarna prava: hipoteka na vodenicah (Schiffsmühlen) i na brodovih (dvorski dekret od

Digitized by Google

23. lipnja 1827). Hipotekarnomu pravu može biti predmetom samo gruntovna stvarnost kao cjelina. Pripisi se smatraju kao organički priraštaj, te stupaju u založni odnošaj temeljem tabelarne pravne jedinosti gruntovne stvarnosti. (§. 57 lit. e) g. r.)

Hipotekarnimi zavodi nastade potreba stvoriti mogućnost trgovačkoga prometa s hipotekami, te su radi toga zakonskim člankom XXXVI. ex 1876 (broj 84 Sbornika ex 1876) izdani modaliteti za taj promet.

Meklenburžko a po njem i prusko gruntovno pravo poznaje pače i mobilizaciju gruntovno unešenih prava, i u tom je gruntovna stvarnost jedinstven objekt, koji se posve abstrahira od sadržaja istoga. Gruntovna stvarnost postaje tako universitas juris.

Gruntovna stvarnost postaje jedinstvenim objektom i cjelinom, (55 g. r.) tek tada, — hipotekom — kad stupi u tabelarni promet, tada je ona universitas juris, tada se individualizira tabelarno stanje, i mjesto sadržaja gruntovne stvarnosti postaje uknjižba te gruntovne stvarnosti objektom prometa prava.

Vidimo i tu, da se sve tri osnovne forme gospodarstvena života u tom tabelarnom prometu s gruntovnom stvarnosti kao književnim dobrom (Tabelar-Gut) ostvaraju i to; kao gospodarstvo u zalogu, kao promet u hipotekarnih zavodih, a kao poduzeće u mobilizaciji gruntovno unešenih prava.

Dok neima hipotheke neima ni toga objekta; gruntovna stvarnost je ekonomička jedinica, koja još u promet stupila nije, ona stoji u vlastničkom odnošaju nu ne kao jedinstvena pravna cjelina, već kao ekonomička ukupina, universitas rerum, od koje svaka pojedina čestica dolazi u pravna razmjerja, te koja svoj totalitet pokazuje samo odsvojbom cjele stvarnosti i to samo radi jedinstvenosti uložka gruntovničkoga.

Gruntovnička stvarnost kao universitas juris u tabelarnom prometu prikazuje se kao samosvojna stvar, kao dobro književnoga prava (Güter-Welt im Tabelar-Recht).

Digitized by Google

B. Sadržaj gruntovničke stvarnosti.

Sadržaj gruntovničke stvarnosti čine zemljišta (Liegenschaften), to jest čestice i na istoj nalazeće se sgrade (§. 14 naredbe od 13. travnja 1853). Naredba polaže najveću važnost na pojam „zemljište“ (Liegenschaft) tumačeć taj pojam s riečmi: to jest itd., nu to tumačenje nesmije se uzeti, da je taksativno, ono je samo fakultativno.

Austrijski gradjanski zakon ima za pojam „fundus“ razne izraze: u §. 474 zemljište (Grundstück); u §. 230 i 31 posjedovanje ili zemljište (Landgut oder Grundstück); u §. 295 zemljište (Grund und Boden); u §. 296 zemljište (liegendes Gut); u §. 297 zemljište i pod (Grund und Boden).

Juridičko svojstvo „nepokretnosti“ ima svoju podlogu u naravskom svojstvu zemljišta.

Prototip juridičkoga svojstva nekretne stvari je „fundus“, nu on je ne samo prototip, već je ostao i jedino mjerilo za juridički pojam nepokretnosti, jer juridičku „nepokretnost“ bez saveza sa „fundus“ naš austrijski gradjanski zakon nepoznaje (§. 293 i sl. o. g.) Taj je savez dvostruk: pripadnost ili neima individualitet vlastiti ili ga ima.

Što zemljiste naravskom svojom silom proizvodi, jest pripadnost istoga (§. 295 o. g, z.), u užem smislu priraštaj (§. 294 o. g. z.), sama površina istog zemljišta (§. 1125 ogz. Vidi Ungeu „System“); non separatum corpus a fundo (Dig. 19 1 l. 40); pars fundi (Dig 6, 1 l. 44).

Gradjanski zakon u §. 297 spominje, da na nepokretne stvari spadaju one, koje se grade na zemljištu i podu u namjeri, da na njemu svagda ostanu. Isti §. neima u namisli samo takove pripadnosti, koje bi se u vertikalnoj liniji nad zemljištem podigle, već i one, koje bi se protivnim pravcem proizvele (arg. ex verbo: u zemlju zabijeno — erdfest —). To sliedi iz načela: po volji sućanstvom stvari razpolagati (§. 354 o. g. z.), a ostvareno je ovo shvaćanje uz to i u ustanovi §. 422 o. g. z. i u mnogih inih posebnih naredbah (vidi Stubenrauch: Commentar, i rješitbu bečkog najvišega sudišta od 11. travnja 1877 br. 14.912 G. Ztg. br. 69.)

Digitized by Google

Svojstvo nepokretnosti dobiva napokon stvar pobočna, bez koje se glavna stvar upotriebiti nemože (§. 294 o. g. z.) i stvar odredjena za stalnu porabu kakove cjelosti (§. 297 o. g. z.),

Što organičkom silom „fundus“ proizvadja (§. 295 o. g. z.), dok je nerazstavljen od zemljišta i poda, nečini u obće pravni objekt; pravni poslovi glede tih stvari mogu se sticati samo pogledom na mogućnost njihova odieljenja od nekretne stvari, a tada su te stvari pokretne (Unger „System“ §. 48). Ingrosacija tih predmeta kao posebnih posjedovnih objekta, dakle kao sadržaj gruntovne stvarnosti, protivi se načelom gruntovnoga reda i suvišna je. Ti objekti dok su od zemljišta narazstavljeni ingrosirani su već posredstvom „fundusa“, te jer čine površinu zemljišta, oni su iztaknuti u predmetnom obilježju gruntovničke stvarnosti, oni sliede udes zemljišta §. 457 ogz. Uknjižuje se naime „oranica u dolu, — šuma u Krašu, — ribnjak u Maksimiru.“ — Ti predmeti nisu individualizirani, pak i nečine samostalan objekt prava, kao što ni nerodjeno diete nečini subjekt prava; prem se u jednom i drugom slučaju za budućnost pravna razmjerja stvarati mogu, kao što kod organičkih plodova sekvestracijom po XXI. poglavju gpp. ili po §. 480 i sl. gpp., kod postuma priuzdržanjem nuždnoga djela (§. 778 i 954 ogz.)

Naravskom silom može zemljištu pridoći priraštaj naplavom i odkinućem zemlje (§. 411 i 412 o. g. z.) Tim se nestvaraju posebni objekti, već se zemljište povećava; naplava i odkinuće zemlje čini integrirajući dio zemljišta. Ingrosacija je suvišna, jer ingrosirano je jur prvobitno zemljište, a za površinu zemljišta nejamči gruntovnica (§. 51 g. r.), zato nieka zakonodavstva površinu u posjedovnicu i neuvrštuju (n. p. cislitavsko.)

Ako koja stvar dobiva svojstvo nepokretnosti zato, što se bez nje glavna stvar, zemljište, upotrebiti nemože (§§. 294 i 296 o. g. z.), ili ako je koja stvar odredjena za stalnu porabu koje cjelosti (§. 297 o, g. z.), to je takav predmet pertinencija glavne stvari, te u pravilu dieli juristički udes glavne stvari, a to biva kod prodaje, oporuke, legata; u tih se odnošajih pobočne stvari smatraju dielovi glavne stvari (Unger „System“ §. 55). Po sebi ti predmeti imaju propriam et separatam co-

Digitized by Google

aditionem, oni su samostalne stvari te prem su u trajnu savezu s drugom (nekretnom za nas) stvarju, da omoguće ili pospješe porabu iste (Baron; „Pandekten“ §. 44), to ipak negube individualitet svoj, oni ostaju stvari pokretne i stoga nespadaju u javne knjige.

Posljedica toga civilno-pravnoga imobiliteta jest, da sve navedene pripadnosti: naravski priraštaji i pertinencije, kod posredna stečenja odnosno gubitka vlastničtva te založenja sliede ipso jure udes glavne stvari (§. 442 i 457 o. g. z.)

Te stvari ipak predmetom javne knjige nisu, jer 1. priraštaji su integrirajući dio zemljišta a nisu posebni objekti prava, a 2. pertinencije individualne su stvari, i to pokretne, te u gruntovnicu kao takve nespadaju.

Kao sadržaj gruntovne stvarnosti ostaju nam samo zemljište (fundus) i stvari, koje se grade na zemljištu i podu u toj namjeri, da na njemu svagda ostanu.

Ekonomički interesi vladaju ekonomičkim životom i privatnim pravom. Usljed prometa se ti interesi šire, stoga se i pravo na te interese, i s njimi stvorene objekte mora obazrieti, te im pravnu zaštitu pružiti.

Pravo bez zaštite i nije pravo i zato pravednost nosi u jednoj ruci vagu, da dosudi pravo, a u drugoj mač, da ga realizira (Ihering „der Kampf ums Recht“.)

Na drugom mjestu spomenusmo, da se je pravo vlastničtva na zemljišta razvilo i ustalilo tek kućom. Kuća čini prečesto (u gradovih) i važniji objekt i skuplji nego li fundus, na kom je zazidana. Kuća čini površinu fundusa, ali se radi važnosti individualizira, i prem je tehnički prirast fundusa, to radi stalnosti istog čini kao i fundus u prometu naravsku nekretninu. Ti nazori i juridičko svojstvo sgrade kao accesio fundi, izvojevaše sgradam uz „fundus“ mjesto u javnoj knjizi.

To je moralo nastati već radi ekonomičke razredbe — vrsti obradjivanja — zemljišta, nu individualizacija a usljed iste nastala posljedica: da se sgrada smatra objektom prava, učini kuće sadržajem gruntovne stvarnosti.

Digitized by Google

Vlastničtvo zemljišta dozvoljava porabu istog po volji vlastnika u vertikalnoj i protivnoj liniji (§. 295 i 422 o. g. z.)

Sgrade mogu dakle podignute biti nad zemljom i pod zemljom.

A. Sgrade nad zemljom.

1. Pojam sgrade. Naše pozitivno zakonodavstvo izrično napominje, da su sgrade predmet javne knjige (§. 14 naredbe od 18. travnja 1853, §. 33 krajiškog naputka; dočim zakon i naputak upućuju na naredbu od 18. travnja 1853.)

Da bude sgrada predmetom javne knjige treba, da je prema §§. 294 i 297 o. g. z. sagradjena tako, da ostane stalno na zemljištu, ili da je bar namjera, da na istom svagda ostane. (Vidi rješitbu bečkog vrhovnoga sudišta od 19. svibnja 1876 br. 10.988 G. H. ex 1876 br. 91). Ekonomička važnost kuće priznata je najviše u gradovih radi nestašice stanova (Wohnungsnothfrage; Wagner: „Oeconomie"). Tvar i gradivo sgrade neodlučuju: željezna kuća u Gradcu isto je tako predmet gruntovnice kao mramorna palača u Mljetcih. Da li je sgrada uzidana prema §. 297 o. g. z. to je quaestio facti.

Po §. 297 o. g. z. morao bi imati vlastnik nakanu kod gradnje, da sgrada uvjek ostane na zemljištu; tu odredbu svadja Unger (System §. 48) na okolnost, što se je u o. g. z. pripadnost u širem smislu uzela, i što se u §. 297 govori samo o civilnom pravu imobiliteta, te navadja, da te namjere netreba, i da je dovoljno za sgradu, da bude nepokretna, da je u zemljištu utvrdjena. Ta se nakana u ostalom konstatuje samom molbom za unos u javne knjige.

(Nastavit će se.)

Osnova mjenbenoga reda za Rusiju.

Već pokojni ruski car Alexander II. imenovao je posebno povjerenstvo, kojemu je naložio, da pregleda mjenbeno pravo, kriepostno u ruskom carstvu. Na temelju izjava i primjetaba

Digitized by Google

prispjelih od trgovaca najznatnijih trgovačkih gradova, izradilo je ovo povjerenstvo posebnu novu osnovu mjenbenoga prava. Ministarstvo pravosudja proučilo i izpitalo je ovu osnovu potanko, uvaživ kod toga nazore burzovnoga odbora u pogledu što veće jednolikosti mjenbenoga prava s mjenbenimi zakoni ostalih država. Po carevu nalogu od mjeseca veljače ove godine sazvano bude opet posebno povjerenstvo, komu je bio zadatak, da uzme u pretres ne samo osnovu izradjenu po gore navedenom prvom povjerenstvu, već i nacrt mjenbenoga prava, izradjen po ministarstvu pravosudja.

Nakon svestranoga izpitivanja uglavilo je ovo povjerenstvo konačnu osnovu mjenbenoga prava za rusku carevinu, koja će se u početku buduće sjeditbe 1882/3 predložiti državnomu vieću.

Da pako svatko, tko se za stvar zanima, imao bude prilike izreći i u javnih glasilih priobćiti svoje misli o toj osnovi, držalo je ministarstvo pravosudja uputnim tu osnovu putem službenih novina javno proglasiti. Ruska je vlada dapače priredila i njemački prevod ove osnove, koji je prije kratkog vremena štampan u Petrogradu.

Nemože biti ovaj put mojim zadatkom upustiti se u kritiku ruske osnove; nu mislim ugoditi čitateljem, ako u kratko priobćim samo one ustanove, kojimi se ta osnova razlikuje od našega mjenbenoga zakona.

Sastavitelji osnove poveli su se u glavnom za njemačkim mjenbenim redom, te su se kod svoje radnje obazrieli napose na najnovije skandinavsko mjenbeno pravo, koje je od 1. siečnja 1881 kriepostno u Danskoj, Švedskoj i Norvežkoj, i na naš mjenbeni zakon, iz kojega su malo ne doslovce uzete ustanove o mjenbeno-pravnom jamstvu.

Ruska osnova obsiže u svemu 165 paragrafa, dakle mnogo više od zakona njemačkoga i našega, premda u njoj neima propisa o mjenbenom založnom i priuzdržanom pravu, kao što u zakonu našem. Ova obseźnost potiče od tuda, jer su mnogi propisi, koji su kod nas uvršteni u jedan paragraf, porazdieljeni u više paragrafa. Ruska se osnova dieli u 19 poglavja, te razpravlja uzporedo propise o mjenica tezica i o mjenica vlastitih,

Digitized by Google

što nam se svakako čini shodnijim od našega zakona, koji u dielu drugom govori napose o tezica, a u dielu trećem o mjenica vlastitih. Sustav u razporedbi pojedinih propisa takodjer poniešto odgiblje od sustava, kojim ja u tom pogledu pošao naš zakon; nu razlika sama po sebi u bitnosti nije znatna.

Ruska osnova u §. 2 napose definira pojam mjenice vlastite i pojam mjenice tezice, te izrikom navodi, da kod ove posljednje izdatnik izdaje n a l o g drugomu, da mjenbenu svotu plati, dočin kod one prve, da s a m s e b i daje platežni nalog.

Kod potrebština mjenice odredjuje osnova (§. 3 toč. 5) u pogledu vremena kad se mjenica platiti ima, da se uzimlje da je mjenica plativa na vid, a k o u n j o j i n e b u d e o z n a č e n o v r i e m e i z p l a t e. Po našem zakonu, kako je poznato, takova izprava nebi se mogla smatrati mjenicom.

Pitanje: kad je po izdatnika mjenica perfektnom, neriešava kod nas zakon, već je odgovor na to pitanje prepušten teoriji, dočim osnova to pitanje, doduše u suglasju s teorijom, riešava u §. 15 tim, što odredjuje, da mjenica dobiva mjenbenu kriepost, kad ju izdatnik p r e d a remitentu.

Kod naledje odredjuje ponajprije osnova u pogledu prenosa mjenice poslje dospjelosti, različito od našega i od njemačkoga mjenbenoga zakona, da indosatar poslje dospjelosti dobiva samostalna mjenbena prava (§. 23), indosant pako, koji je mjenicu indosirao poslje toga roka, ako nebude podignut protest radi neizplate, da je posve ravan onomu indosantu, koji je svojoj naledji primetnuo dodatak „bez obveze“, te usljed toga, da takav indosant nije mjenbeno obvezan. Po zakonu našem (§. 14) dobiva kod naledje poslje dospjelosti indosatar samo prava indosanta, a ovaj sam nije mjenbeno pravno obvezan, t. j, naledja poslje dospjelosti ima po našem pravu u materijalnom pogledu kriepost gradjansko-pravnoga ustupa.

Isto tako razlikuje se osnova od našega zakona u pogledu tako zvane rekta-mjenice, jer dopušta (§. 19) pravovaljanost naledja stavljenih na takovu mjenicu, samo što u tom slučaju izdatnik, koji je zabranio prenos, nije mjenbeno-pravno obvezan. Osnova dakle daje istu kriepost rekta mjenici kao i rekta na-

Digitized by Google

ledji, po našem pako zakonu postoji razlika glede uspjeha jedne i druge.

Prodiljku smatra osnova samo onda integriranim dielom mjenice (§. 20), bude li naledja započeta na mjenici, a dovršava na prodiljci.

Različito od našega zakona propisuje osnova svojstva, koja mora imati naledja, te odredjuje za podpunu naledju, da mora pokraj imena indosanta i indosatara za u njoj biti naročito spomenut i platežni nalog. Po našem zakonu nije baš od potrebe, za valjanost naledje, da bude naveden platežni nalog ili bolje izjava prenosa. Nadalje može po osnovi podpuna naledja biti i na prednjoj strani mjenice, a naledja biela mora biti na zadnjöj strani samo onda, nebude li imala platežnoga naloga već samo ime ili firmu indosanta. Naš zakon dozvoljava naledju samo na zadnjoj strani mjenice.

Kod punovlastne naledje nenabraja osnova (§. 25) poimence onih ovlastih, koje pripadaju punovlastnom indosataru, već ga u obće ovlaštuje na sve čine, potrebite za uzčuvanje mjenb. prava i još povrh toga na to, da može izplaćenu svotu utužiti i dignuti.

Kod predočbe na prihvat naš zakon nedopušta trasatu nikakova vremena za promišljanje, on se mora umah izjaviti prihvaća li mjenicu ili ne; ruska pako osnova daje mu poput mnogih drugih zakona rok od 24 sata, da se može promisliti (§. 30).

Posebita je ustanova ruske osnove, koje neima u našem zakonu, da mjenbeni vjerovnik ima prednost za podmirbu svoju pred ostalimi vjerovnici mjenb. dužnika, ako je ovaj za mjenbenu tražbinu dao sigurnost ali ako je nad njegovim imetkom otvoren stečaj (§. 42.

Kod mjenica, koje glase na vid, mogu po našem zakonu izdatnik i indosant ustanoviti po volji rok, do kojeg se takova mjenica ima predočiti na izplatu. I po ruskoj osnovi mogu oni to isto učiniti, ali taj rok nesmie biti dulji od 12 mjesecih računajuć od dana izdatbe; ako li je pako izdatnik takav rok već odredio, tada indosant može opredieliti samo kraći rok. (§. 67). Dosljedno tomu moraju se mjenice, koje glase na vid, nebude li rok predočbe napose ustanovljen, na izplatu predočiti

Digitized by Google

najdulje za 12 mjesecih, a ne, kao što po našem zakonu, u dvie godine, računajuć od dana izdatbe. Isto tako nesmie ni kod mjenica, koje glase stanovito vrieme poslje vida, taj rok u nijednom slučaju biti dulji od 12 mjesecih (§. 50).

Da se izbjegne svakoj snmnji propisuje osnova (§. 64), da se tezica i onda mora u vrieme predočiti na izplatu, ako ju trasat i nebude prihvatio. U našem zakonu ovakove izrične ustanove doduše neima, ali se ovakav postupak izvodi iz propisa §. 41.

U paragrafu 77 osnove odredjuje se, da dužnik mjenbeni, kada mjenicu plati, jamči za svaku štetu, pak i za onu, koja bi nastala tim, što je on platio mjenicu legitimiranomu posjedniku mjenice, ako se tečajem vremena pokaže, da taj posjednik nije bio vlastan izplate primiti.

Pogledom na intervenciju ne dozvoljava osnova izdatniku mjenice vlastite, da može označiti nuždnu adresu (§. 89); a da se odkloni svaka dvojba propisuje ujedno, da se uzimlje, da svaka nuždna adresa glasi na mjesto izplate, ako kod imena ili firme nuždnoga adresata i nebude označeno mjesto.

Odredbe o izgubljenih mjenica mnogo su obsežnije u osnovi nego u našem zakonu, te se je u tom obziru osnova držala poglavito švicarskoga obveznoga prava.

Zastaru mjenbeno-pravnog zahtjeva proti izdatniku mjenice vlastite i prihvatniku tezice ustanovljuje osnova na pet, a ne na tri godine kao što naš zakon. Isto tako ustanovljena je zastara mjenbeno-pravnoga zahtjeva posjednika mjenice proti izdatniku i ostalim prednikom na 9 mjesecih, ako se mjenica ima platiti u Europi ili u Transkaukaziji, a na 12 mjesecih, sko se ima platiti izvan ovih granica. Prava pako zavratna indosanta proti izdatniku i ostalim prednikom zastariju za 6 odnosno 12 mjesecih prema tomu, gdje regresant stanuje. Po našem zakonu ustanovljen je rok zastare u tih slučajevih na 3, 6 odnosno 18 mjesecih. Po izmaku od pet godina, računajuć od dana dospjelosti mjenice, zastaruje po osnovi pravo zavrate proti indosantom bezuvjetno.

U pogledu onih osoba, koje pisati neznadu ili s drugoga

Digitized by Google

ledji, po našem pako zakonu postoji razlika glede uspjeha jedne i druge.

Prodiljku smatra osnova samo onda integriranim dielom mjenice (§. 20), bude li naledja započeta na mjenici, a dovršava na prodiljci.

Različito od našega zakona propisuje osnova svojstva, koja mora imati naledja, te odredjuje za podpunu naledju, da mora pokraj imena indosanta i indosatara za u njoj biti naročito spomenut i platežni nalog. Po našem zakonu nije baš od potrebe, za valjanost naledje, da bude naveden platežni nalog ili bolje izjava prenosa. Nadalje može po osnovi podpuna naledja biti i na prednjoj strani mjenice, a naledja biela mora biti na zadnjöj strani samo onda, nebude li imala platežnoga naloga već samo ime ili firmu indosanta. Naš zakon dozvoljava naledju samo na zadnjoj strani mjenice.

Kod punovlastne naledje nenabraja osnova (§. 25) poimence onih ovlastih, koje pripadaju punovlastnom indosataru, već ga u obće ovlaštuje na sve čine, potrebite za uzčuvanje mjenb. prava i još povrh toga na to, da može izplaćenu svotu utužiti i dignuti.

Kod predočbe na prihvat naš zakon nedopušta trasatu nikakova vremena za promišljanje, on se mora umah izjaviti prihvaća li mjenicu ili ne; ruska pako osnova daje mu poput mnogih drugih zakona rok od 24 sata, da se može promisliti (§. 30).

Posebita je ustanova ruske osnove, koje neima u našem zakonu, da mjenbeni vjerovnik ima prednost za podmirbu svoju pred ostalimi vjerovnici mjenb. dužnika, ako je ovaj za mjenbenu tražbinu dao sigurnost ali ako je nad njegovim imetkom otvoren stečaj (§. 42.

Kod mjenica, koje glase na vid, mogu po našem zakonu izdatnik i indosant ustanoviti po volji rok, do kojeg se takova mjenica ima predočiti na izplatu. I po ruskoj osnovi mogu oni to isto učiniti, ali taj rok nesmie biti dulji od 12 mjesecih računajuć od dana izdatbe; ako li je pako izdatnik takav rok već odredio, tada indosant može opredieliti samo kraći rok. (§. 67). Dosljedno tomu moraju se mjenice, koje glase na vid, nebude li rok predočbe napose ustanovljen, na izplatu predočiti

Digitized by Google

najdulje za 12 mjesecih, a ne, kao što po našem zakonu, u dvie godine, računajuć od dana izdatbe. Isto tako nesmie ni kod mjenica, koje glase stanovito vrieme poslje vida, taj rok u nijednom slučaju biti dulji od 12 mjesecih (§. 50).

Da se izbjegne svakoj snmnji propisuje osnova (§. 64), da se tezica i onda mora u vrieme predočiti na izplatu, ako ju trasat i nebude prihvatio. U našem zakonu ovakove izrične ustanove doduše neima, ali se ovakav postupak izvodi iz propisa §. 41.

U paragrafu 77 osnove odredjuje se, da dužnik mjenbeni, kada mjenicu plati, jamči za svaku štetu, pak i za onu, koja bi nastala tim, što je on platio mjenicu legitimiranomu posjedniku mjenice, ako se tečajem vremena pokaže, da taj posjednik nije bio vlastan izplate primiti.

Pogledom na intervenciju ne dozvoljava osnova izdatniku mjenice vlastite, da može označiti nuždnu adresu (§. 89); a da se odkloni svaka dvojba propisuje ujedno, da se uzimlje, da svaka nuždna adresa glasi na mjesto izplate, ako kod imena ili firme nuždnoga adresata i nebude označeno mjesto.

Odredbe o izgubljenih mjenica mnogo su obsežnije u osnovi nego u našem zakonu, te se je u tom obziru osnova držala poglavito švicarskoga obveznoga prava.

Zastaru mjenbeno-pravnog zahtjeva proti izdatniku mjenice vlastite i prihvatniku tezice ustanovljuje osnova na pet, a ne na tri godine kao što naš zakon. Isto tako ustanovljena je zastara mjenbeno-pravnoga zahtjeva posjednika mjenice proti izdatniku i ostalim prednikom na 9 mjesecih, ako se mjenica ima platiti u Europi ili u Transkaukaziji, a na 12 mjesecih, sko se ima platiti izvan ovih granica. Prava pako zavratna indosanta proti izdatniku i ostalim prednikom zastariju za 6 odnosno 12 mjesecih prema tomu, gdje regresant stanuje. Po našem zakonu ustanovljen je rok zastare u tih slučajevih na 3, 6 odnosno 18 mjesecih. Po izmaku od pet godina, računajuć od dana dospjelosti mjenice, zastaruje po osnovi pravo zavrate proti indosantom bezuvjetno.

U pogledu onih osoba, koje pisati neznadu ili s drugoga

Digitized by Google

kojega razloga nemogu, nezahtieva osnova za mjenbeno pravnu obvezu tih osoba, da njihovi podpisi, stavljeni mjesto njih po drugoj kojoj osobi budu bezuvjetno ovjerovljeni. Ako te osobe medjutim tvrdile budu, da jih je nietko drugi podpisao bez njihova zahtjeva, imati će takovi podpisi mjenbeno pravnu kriepost samo onda, ako budu po bilježniku ovjerovljeni.

Pogledom na tužbu radi obogaćenja, o kojoj govori §. 90 našega zakona, razlikuje se osnova od našega zakona tim, što izdatnik vlastite mjenice odnosno prihvatnk tezice ostaje tečajem vremena od 5 godina obvezan samo onda, kad je mjenica domicilirana, te kad je direktno mjenbeno pravo tražbine utrnulo stoga, jer nije u vrieme sastavljen protest proti domicilatu. U drugih slučajevih može se takova tužba dignuti samo proti izdatniku tezice, ako bi pravo regresa proti njemu propustom utrnulo, i to samo tečajem pet godina računajuć od vremena dospjelosti mjenice (§. 148.)

Ja sam samo u glavnih crtah prispodobio rusku osnovu s onimi ustanovami našega zakona, koje se u bitnosti od nje razlikuju. Na ostale manje važne razlike nisam se obazrio, biti će tomu sgode, kad osnova postane zakonom.

Dr. **Fran Vrbanić.**

O sjedinjenju sudstva s upravom.

(Konac.)

Osim toga valja na umu držati, da uprava nije puko izvadjanje zakona, dapače je ona to u dosta maloj mjeri. Uprava bo imade i svoju tehničku stranu, koja se pokazuje u svakoj njezinoj grani. A u tom pogledu se onda djelovanje uprave još više razlikuje od sudačkoga, koje je uviek samo izvršivanje zakona. Taj tehnički, pak još policajni karakter uprave jest uzrokom, da se i zakoni u upravi vrše načinom posve osebujnim, i za to su odlični državnici i upravnici skoro uviek loši sudci i obratno, istina, koja je neoborivo utvrdjena na psihološkom motrenju čovjeka i izkustvu svih naroda.

Liepo je o tom rekao god. 1876 u talijanskom parlamentu jedan od naiglasovitijih mu članova, Messedaglia po prilici ovako: „Što radi sudac? Sjedi u svom bureau-u i čeka hoće li tko doći pred njega, tražeć zaštitu ili uzpostavu povriedjenoga prava. Ako tko dodje, on nepazi tko je to, je li privatan čovjek ili korporacija ili država. Pred njim

Digitized by Google

su svi ravni, i za sve vriedi jedno načelo: postojeći zakon. Kad se stvar pred njim razjasni, on bez ikakova obzira izriče svoju osudu, nepazeć na posljedice, koje će odtud za koga poteći, naročito će odputiti i osuditi i državu, makar koliki odtud nastao kvar za nju, jer fiat justitia, pereat mundus.

A što radi upravnik? Hoće li i on sjediti ter čekati, da tko predanj dodje i zatraži kakvu pomoć? Neće, nego će upravni činovnik izaći medju narod, motriti će njegov život, opažati njegove potrebe, želje itd., pak će sam prema svemu tomu u okviru zakona, ali prama svojoj uvidjavnosti i koristi kako ju on shvaća, udešavati svoje poslovanje obzirom na obće blagostanje. On se mora brinuti za posljedice, jer njemu je geslom fiat justitia ne pereat mundus"

A ovako i slično govore i pišu ob istoj stvari velikani svih naroda, Montesquieu, Constant. Rossi, Batbie, Parieu, Laurent, Mancini, Casanova, Palma, Stahl, Gerber, Bluntschli i Gneist itd., a to su ljudi, koji nisu samo teoretici. već su mnegi od njih i te kako uticali u praktični život svoga naroda. Tako je n. pr. čitavo današnje uredjenje uprave u Pruskoj u bitnosti dielo Gneistovo, koji je u svakom od svojih dosadanjih djela ob englezkom državnom pravu imao izvjestnu svrhu pred očima za Prusku. A Prusi se svojom upravom danas hvale, jer je mnogo bolja i naprednija od prijašnje. U teoretičkom dakle razglabanju spomenutih i još mnogih drugih naučnika nisu samo izloženi subjektivni na idealnih podlogah osnovani nazori dotičnih pisaca, već su to rezultati do kojih su dotičnici došli na temelju svoga praktičnoga djelovanja, pobilježeni od njih i znanstvenim načinom predani svemu naobraženomu svietu. A ja mislim, gospodo moja, da je znanost do sada i za nas radila, ja pače držim, da je naša dužnost pitati znanost, do kojih je ona nepobitnih rezultata došla, da jih kod svoje kuće upotriebimo. Ja nemislim, da bi mi morali sami prolaziti kroz sve štadije razvitka pravnoga i državnoga života, da dodjemo onamo, gdje su danas drugi narodi. A medju takove nepobitne — a drugdje i nepobijane — rezultate svega državnoga života spada načelo razstave sudstva i uprave. Sudstvo nije razstavljeno od uprave u kulturnih narodah za volju teorije i teoretika, već od težke nevolje i prieke nužde, da se osigura individualna sloboda, osoba i imetak u onoj mjeri, koliko je to kod ljudi u obće moguće.

Svaki narod ide ponajprije za tim, da mu bude pravna sigurnost. Istom iza te dolaze druge potrebe. Znanost sve više uvidja, da je i postanak države osnovan baš na potrebi sigurnosti pravne, da je zaštita prava ne doduše jedina, ali prva i najglavnija zadaća države, i da će takovom uvjek ostati. Zbog toga valja urediti sudstvo onako, kako će tu zaštitu u punoj mjeri moći pružati, a prvi uvjet za to jest samostalno i neodvisno sudstvo. Zato mi vidimo kod naroda, da su iza svoga

Digitized by Google

ostobodjenja ili iza preporoda svi proklamirali načelo razstave sudstva od uprave kano jedno od najglavnijih načela svoga državnoga života. A to je dokaz, da je to načelo upravo životno, ter da ga nisu možebiti od obiesti izmienili bezposleni teoretici, već da ga je stvorio kulturni život sam, i zaoto se to načelo ukazuje kano obilježje svakoga kulturnoga u pravnoj državi živućega naroda.

Dirati u to načelo u Hrvatskoj znači po mom skromnom mnienju poći u kulturi natrag, znači štetu po narod, znači hotice birati neprikladno sredstvo za polučenje tako važnoga pravnoga života. Ja neću izpitivati kako je bilo za vrieme toliko hvaljenoga absolutizma, ali znadem, da još nisam našao čovjeka, koji se je hvalio sa pravosudjem i upravom hrvatskom od g. 1860—1874.

Nadalje, gospodo moja, nesmijemo nikada zaboraviti na to, da je valjano uredjeno sudstvo još uvjek i da će ostati uvjek prvim kriterijem po kom se kulturno stanje naroda sudi. Mi svi znademo, bez da vam koji primjer navedem, da je dan današnji i jedna jedina zgoda, jedna osuda, jedan t. z. „slučaj“ u tom pogledu podoban težke rane zadati dostojanstvu, glasu naroda. Od godine 1874/75 hrvatsko je pravosudje došlo na bolji glas. Ja neću reći, da je ono savršeno, ali da taj glas neizgubi, da ga još podigne, u tu svrhu ja se moram odlučno izjaviti za načelo razstave sudstva i uprave, pozivajuć se i na teoriju i na izkustvo drugih pak i samoga hrvatskoga naroda.

Kad ja to činim, negovorim samo u interesu sudstva, već je meni pred očima isto tako dobra uprava. Ja sam već gore rekao, da je pravosudje doduše prva, ali da nije jedina zadaća države. Uz pravosudje postoji prostrano polje djelatnosti upravne, i danas svatko uvidja, da je uprava za svaki narod od najveće potrebe.

I država, koja nezna razviti upravne djelatnosti, ta nevrši svoje zadaće. Narod imade pravo zahtjevati od svoje države, da ga upravom vodi do duševnoga i materijalnoga blagostanja, velim imade pravo to zahtievati, jer su goleme žrtve, koje svaki pojedinac državi čini. Zato nije badava jedan velikan njemačke upravne znanosti (Stein) današnju državu prozvao „Verwaltungsstaat“. Istina ovoga se osjeća i u Hrvatskoj, kad se sa svih strana vapije za dobrom upravom. Ali „Verwaltungsstaat“ predpolaže „Verfassungsstaat“, t. j. da budu organički zakoni i inštitucije takove, da se na njih može osnovati i razvijati upravna država, a jedna takova inštitucija organička opet jest razstava sudstva od uprave.

O dobroj upravi nemože biti govora dotle, dok je ona privezana uz funkciju skroz druge vrsti, već zato ne, što se po izkustvu znade, da jedan čovjek može bolje obaviti jedan posao nego dva. Ja, koji vindiciram za upravu ljepšu i plemenitiju zadaću od onih, koji su govorili

Digitized by Google

za spojenje, rado bih, da ona bude što savršenija, što naprednija. Ja neželim da se uprava sputa u jedno sa sudstvom, već tražim da bude slobodna, da uzmogne svu onu energiju i inicijativu razvijati, koje se u upravi hoće, i po kojoj jedino se može doskočiti tolikim potrebam naroda. U interesu je dakle uprave isto toliko koliko u interesu sudstva, da se njih dvoje razstavi. A i bez sudstva imati će uprava pune ruke posla odoljevajuć potrebam naroda.

Da, ali se kaže, sve je to liepo i krasno, nu mi se moramo prilagoditi stanju naroda, on je primitivan, zaostao itd. I ja kažem, da se mi moramo prilagoditi narodu, ja dapače tvrdim, da je uprava, koja se neprilagodi narodu, štetna. Samo se pita, u čem sastoji to prilagodjivanje? Po mom mnenju samo u tom, da uprava nastoji doskočiti onim potrebam i nedostatkom, koji se u narodu pokazuju. Ta upravi i jest svrhom odgajati narod, podizati njegov intelektualni i materijalni razvitak. U tom se sastoji prilagodjenje uprave narodu, ne pako u tom, da mi sa svojimi organičkimi inštitucijami sidjemo na onaj niveau, na kom danas narod stoji, jer onda ga nemožeš odgajati. Odgojitelj bo — ovdje uprava — mora uvjek više stajati od onoga, koga hoće da odgoji. S višega toga stanovišta on mora tražiti shodna sredstva, da svoga gojenca malo po malo podigne na ono mjesto na kom sam stoji. U tobožnoj dakle primitivnosti i zapuštenosti hrvatskoga naroda tražiti razloge i dokaze za primitivnost organizacije sudbene i upravne ja nemogu, dapače upravo u tom nalazim ja novi dokaz za razstavu sudstva i uprave, postavljajuć jedno i drugo u takav položaj, da uzmognu zbilja koristiti narodu.

A onda, gospodo moja, zar je taj naš hrvatski narod zbilja tako primitivan, da on jedini nebi podnosio pesebno sudstvo i posebnu upravu? Meni se čini, da je to zbilja fraza. Zar je Rušnjak u Bukovini i Galiciji, zar Poljak, zar naš narod u Dalmaciji i Istri, zar razni narodi po Ugarskoj, zar Grk i Bugarin, zar Niemci u nekih predjelih Austrije, zar su to sbilja napredniji narodi od našega hrvatskoga, ili zar su oni duševno sposobniji? Ja mislim i tvrdim da nisu. Jer dok u nas postoji obća vojna dužnost, dok smo snabdjeveni porezi svake ruke i veličine, dok imademo obću školsku dužnost, dok je sve naše pravno stanje uredjeno zakoni modernoga kroja, dok mi stojimo u prometu sa svim svietom — dotle ja nemogu dopustiti, da je naš narod u toliko mjeri primitivan, da bi ga valjalo obdariti inštitucijami, koje su mogle postojati dotle dok ni pravni ni gospodarstveni ni duševni promet naroda nije bio razvijen. Ako naš narod imade više mana, nedostataka i potreba nego drugi, treba upravi napreći sve sile da jim doskoči, ali nesmije i sama ona postati primitivnom, jer će uz primitivnu upravu narod ostati i propasti u svojoj primitivnosti.

Još nješto! Čuju se glasovi, da nam nevalja sudstvo, nevalja

Digitized by Google

uprava, nevalja financijalno uredjenje itd. Ja ću ovo sve dopustiti, ali pitam vas, zar će se to popraviti, kad jedan organ sve to obavljao bude, ako sada uz tolike organe nevalja? Logično bi se moralo misliti, da će sve to biti još gorje.

Iza svega toga još mi je reći, što ja držim o reorganizaciji. Ja držim da je načelo, po kom je uredjena danas uprava i sudstvo u Hrvatskoj, posve dobro, pače jedino opravdano. Mana današnjoj političkoj organizaciji jest to, što imademo premalo podžupanija i što podžupanije i kotarski sudovi nisu svagdje u istom mjestu.

Neka se dakle broj političkih kotara pomnoži; neka se uz to općine po mogućnosti od prenesenoga djelokruga rasterete, pak će se popraviti i uprava i odlahnuti će općinam, a tim će se dobiti dobra uprava, a to je najveća i najkoristnija investicija, uz uvjet dakako, da činovničtvo sdušno, revno i patriotično vrši svoju dužnost.

Samo me je po onom, što sam jučer čuo, strah, da se općine neće razteretiti. Presv. g. odjelni predstojnik Živković kazao je naime, da već sada znade, da se vojnički poslovi neće moći skinuti s općina, a i za porezne poslove izrazio je slabu nadu. Kako će se onda pomoći općinam? Pak jer toga za sada neznamo, to dotle dok nesaznademo, ja se u detail osnove upuštati nemogu.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Riešitba političke oblasti zastupa sudačku presudu, na temelju koje se po §. 93 gruntovnog reda može izposlovati predbilježba prava zaloga. — (Riešitba vis. kr. stola sedmorice od 29. srpnja 1882 br. 1310).

Na molbu Jelene knjeginje Thurn-Taxis dozvolio je kr. sudbeni stol u Zagrebu kao gruntovna oblast, odlukom od 10. prosinca 1881 br. 10041/z. na temelju nepravomoćne riešitbe kr. podžupanije u Jasi od 14. siečnja 1881 br. 148, u smislu §. 92 grunt. reda, predbilježbu prava zaloga na nepokretnine Th. Sp. upisane u zem. nap. br. 94 općine P. radi dužne gornjo-činžene daće od 234 for. 58 nč. na kori t moliteljice.

Proti ovoj dozvoljenoj predbilježbi podnese Th. Sp. po odvjetniku dru. St. utok. Veleslavni kr. banski stol riešitbom svojom od 6. travnja 1882 br. 6455 dade mjesta utoku, te odputi Jelenu kneginju Thurn-

Digitized by Google

Taxis sa zahtjevom njezine predbilježbene molbe de praes. 28. prosinca 1881 br. 10041/z.

„uvaživši, da se po §. 89 grunt. reda može na javne izprave dozvoliti predbilježba, ako su providjene onimi potrebštinami, koje su i pri izpravi privatnoj dovoljne za predbilježbu, — uvaživši, da §. 68 grunt. reda medju općenitimi potrebštinami za uknjižbu i predbilježbu navadja, da odnosnom tabularnom izpravom mora izrično biti ustupljeno ili dopitano ono pravo na nepokretno dobro, koje se upisati ima i da od toga pravila valjaju izključivo one iznimke, koje su u samom gruntovnom redu ustanovljene; — uvaživši, da se na predležeći slučaj, gdje je zamoljena predbilježba prava zaloga na temelju nepravomoćne riešitbe kr. podžupanije jastrebarske, ustanova §. 92 grunt. reda uporaviti neda, jer ta ustanova govori samo o sudačkih presudah jošte ne pravomoćnih;

uvaživši konačno, da niti ob analognoj uporavi §. 88 sl. b ili sl. d gr. r. govora biti nemože i to, što se prvoga slova tiče, s toga ne, jer upitna gornjo-činžena daća prije pravomoćnosti podžupanijske rješitbe dospjela nije, a drugo slovo stoga ne, što nisu izkazani, odnosno pismeno posvjedočeni uvjeti osiguranja".

Usljed previdnog utoka Jelene kneginje Thurn-Taxis proti riešitbi kr. banskog stola podnesenoga, dokinu vis. kr. stol sedmorice riešitbom svojom od 29. srpnja 1882 br. 1310 napadnutu odluku kr. banskog stola, te potvrdi odluku prvoga suda sa sliedećih razloga:

„što su sve parbe radi zaostalih tražbina, proizticućih iz urbarialnih i inih sličnih odnošaja od sudova na političke oblasti uslied §. 21 ces. naredbe od 26. rujna 1857 d. z. l. br. 183 razsudjivanja radi prenešene, prema čemu dakle od političkih oblasti po §. 13 pomenute ces. naredbe izdane riešitbe zastupaju sudbene rješitbe, te se dakle na temelju istih u slučaju, da još pravomoćne bile nebi, po §. 92 gr. r. predbilježba obaviti može, u koliko se takovimi riešitbami stanoviti tražbinski iznosi dopituju." Priobćio L.

Da li smetanje posjeda ili postupak po naredbi od 17. prosinca 1858 br. 234 D. Z. L. o preporih uporabnih?

Nikola Gal uzeo je od Stjepana Štubljaka za cielu godinu 1882 u najam krčmu sa podrumom. Jer nije za prvi četvrt platio najamnine, uzeo je Stjepan Štubljak dne 12. travnja 1882 ključ od podruma, gdje je Gal držao svoje vino za točiti. S bog toga tužio je Gal Štubljaka radi smetanja posjeda.

*

Digitized by Google

Prvi sud izreče odluku prema zahtjevu tužbe; na što je tuženi uložio utok po odvj. dru. O. naročito s toga, jer da tu neima mjesta smetanju posjeda već je valjalo postupati po ministarskoj naredbi od 17. prosinca 1858 br. 234 d. z. l. o preporih uporabnih, jer da je ova naredba specialna odredba, izdana poslje ministarske naredbe od 16. rujna 1852 kojom je kod nas uveden gr. p. postupnik.

Kr. banski stol rješitbom od 19. srpnja 1882 br. 12.160 potvrdio je napadnutu odluku prvog suda u načelu, tako ipak da ima glasiti: Tuženik je smetao tužitelja u posjedu prava krčmarskog obrta tim, što mu je dne 12. travnja t. g. oduzeo ključ i zatvorio podrum, te se ima u buduće kaniti toga pod inakom novčanom globom od 100 for. ili 20 dana zatvora; u pogledu sudbenih troškova, ovi se obaljuju na 24 for., a tuženiku je prosto posebnim putem potražiti svoja prava, što bi ga išla iz odnosne zakupne pogodbe, — a to sve s razloga, što u odnošaju stranaka nemože u strogom smislu biti govora o smetanju posjeda najmoprimca prema ustanovam §§. 309 i 1090 o. g. z., jer se najmoprimac prema najmodavcu nemože smatrati kao posjednik iznajmljene stvari, nego samo kao uporabnik za stanovito vrieme. Ali se tu radi o povredi prava krčmarskog obrta, kao što je naglašeno u tužbi; a da se tužitelj u istinu nalazio u posjedu toga prava, i da mu je tuženik oduzeo mogućnost vršiti ga i nadalje, to on priznaje i sam izrično te predleže uvjeti §§. 618 i 620 gr. p. i tako je opravdana tužba te joj se valja odazvati.

Proti toj odluci podnese tužitelj previdni utok samo radi smanjenog parb. troška, a tuženik s razloga navedenih u spomenutom utoku zatim još i stoga, jer ako bi se ovdje radilo o zaštiti krčmarskog obrta, da tu nije nadležan sud nego redarstvena oblast.

Na to je kr. stol sedmorice obnašao povodom previdnoga utoka obiuh stranaka uz preinačenje napadnute odluke banskoga stola, potvrditi onu prvoga suda u dielu, u kojem se štiti tužitelj u posjedu podruma rectius najamnoga prava u pogledu tog podruma i krčme; — u dielu paka, u kojem se obredjuje trošak parbeni, ovaj ustanoviti na 29 for. 95 nč., a troškove utoka medju se prebiti, sa razloga:

jer je za predležeći slučaj uporaba propisa §. 14. naredbe ministarstva od 17. prosinca 1858 d. z. l. br. 234 izključena s toga, pošto se neradi o proturednom upotrebljivanju uporabnoga predmeta sa strane uporaboprimca, nego o smetanju ovoga po uporabodavcu u izvršivanju uporabštine na način ugovoreni;

jer je pritužено smetanje obzirom na zahtjev tužbe, na sadržaj spisa i na stanje stvari valjano presudjeno (§§. 108, 618, 620 g. p. p.) po prvom sudu, a novote u utoku navedene uvažiti se nemogu (§. 312

Digitized by Google

g. p. p.), jer je drugi sud obredjujuć troškove parbene odviše nizko posegao. T. N.

Uknjižene tražbine, bez obzira na iznos, nemogu se utužiti ni razpravljati niti pred mjestnim sudom niti pred kot. sudom po maličnom postupku, nego pred realnim sudom po propisu p. g. p.

Nadbiskupija zagrebačka po odvj. A. Š. u zastupanju altarijske zaklade župne crkve samoborske, podnela je kr. kot. sudu samoborskom tužbu de praes. 6. studenoga 1881 br. 5231 proti Alexi Fabkoviću u Samoboru, Škenderu Fabkoviću u Zagrebu, Mihalju Fabkoviću u Samoboru, Ani Fabković u Zagrebu i Magdaleni Fabković u Samoboru zahtievajući, da se tuženici kao hipotekarni dužnici, najme kao sadanji vlastnici nekretnina gr. nap. br. 210 občine Samobor osude, da su dužni iz obveznice pok. Mihalja i Magdalene Fabković od 22. ožujka 1829 proiztičuću tražbinu od 50 for. srebra spr. na rečene nekretnine br. 210 sa pravom zaloga uknjiženu izplatiti altarijskoj zakladi za 8 dana pod teretom ovrhe na nepokretnosti zem. br. 210 občine Samobor.

Na ovu tužbu kr. kot. sud u Samoboru odlukom od 6. studenoga 1881 ureče ročište za razpravu po maličnom postupku.

Na toj razpravi tuženici prigovore nenadležnost kot. suda u Samoboru sa razloga, što je za novčane tražbine nadležan mjestni sud u Samoboru do iznosa od 60 for. a. vr., u Zagrebu do iznosa od 100 for.

Kr. kot. sud u Samoboru odlukom od 30. studenoga 1881 br. 5902 uvažio je ovaj prigovor i odputio tužitelja sa tužbom pred nadležni mjestni sud.

Na uloženi po tužitelju utok jeste kr. banski stol riešenjem od 8. veljače 1882 br. 355 obnašao napadnutu odluku kot. suda potvrditi odputiv utok, jer tegoba utočna, da je mjestni sud nenadležan radi toga, što je obveznica A. ad I. providjena uknjižbom na nekretnine, nemože se uvažiti, pošto tužiteljica nije zaiskala izdanje platežne zapovjedi, dočim mjestni sud samo za izdane platežne zapovjedi nadležan nije po §. 23 zak. o mj. sud.

Na izvanredni previdni utok i ništovnicu uloženu po tužitelju odvj. A. Š. jeste visoki kr. stol sedmorice, riešenjem od 26. svibnja 1882 br. 922 vidiv, da se u predležećem slučaju radi o tražbini hipotekarnoj, — pa vidiv §. 23 zakona od 3. listopada 1876 br. 87, po kojem se takovi pravni poslovi nesmiju razpravljati pred mjestnim sudom; vidiv, da su prema tomu riešitbe nižih sudova očito protuzakonite; — obnašao je obie odluke nižih sudova ukinuti, te sudu prvom naložiti, da

Digitized by Google

mimo neosnovanog razloga nenadležnosti, stvar iznova uzme u pretres, pa zatim dalje po zakonu postupa.

Usljed ovoga riešenja kr. stola sedmorice kr. kot. sud u Samoboru odlukom od 27. lipnja 1882 br. 3011 odredi ročište za razpravu ove parnice po maličnom postupku.

Ali sada opet tuženici Škender Fabković i drugovi po odvjet. M. T. proti toj odluci kot. suda uložiše utok na banski stol, tvrdeći da se ova parnica neima razpravljati po maličnom postupku, nego po redovnom pgp.

Na ovaj utok vis. kr. banski stol riešenjem od 4. listopada 1882 br. 14627 uvaživ, da se u nazočnom slučaju radi o tužbi hipotekarnoj, podpadajućoj po §. 54 sudovnika podsudnosti realnoj, ter uvaživ da po §. 2 zakona od 8. listopada 1876 o takovih tužbah neima mjesta postupku maličnom; obnašao je davši mjesta utoku napadnutu odluku kot. suda ukinuti i istomu naložiti, neka pomenutu tužbu rieši po propisu p. g. p. Priobćio S. P.

Fiskus je podvrgnut kao tuženik i ondje, gdje se radi samo o političkoj ovrhi, u izlučnoj tužbi nadležnosti kotarskog suda, u području kojeg se nalazi izlučit se imajuća stvar.

Jur. Blätter priobćuju sliedeći slučaj:

Gjuro W. i drugovi predadoše c. kr. kot. sudu u B. proti financialnoj prokuraturi, zastupajućoj erar, izlučnu tužbu radi izlučenja niekih po poreznom uredu u B. za porez pod ovrhu uzetih nekretnina.

Na ročistu prigovori financialna prokuratura nenadležnost suda, dočim po §. 14 sl. b. sudovnika prepori proti fisku podpadaju pod nadležnost sudišta prve molbe.

Prvi sud nije zadovoljio prigovorom nenadležnosti, dočim je c. kr, prizivno sudište u Gracu taj prigovor uvažilo sa sliedećih razloga:

Podsudnost ustanovljena §. 72 sudovnika za tužbe koje treće osobe radi dokinuća ovrhe, je iznimna, a zato se te ustanove nadležnosti imadu strogo tumačiti.

Prepomenuti pako paragraf odredjuje, da se tužba gornje vrsti imade podići ili kod presudnoga suda ili kod onog suda, koji je izveo ovrhu. Zakon po tom predpostavlja uvjek sudbenu ovrhu, što je i razumljivo, jer samo kod takovih ovrha govore razlozi shodnosti za to, da se sudu izvadjajućem ovrhu preda i riešenje prepora, nastajućih možda usljed tog provadjanja ovrhe, dočim isti obzir prestaje kod onih ovrha, koje dozvoljuje i obavlja politička oblast. Po tom neima se u tom slučaju analogno upotriebiti §. 72 sudovnika, već valja tu obća podsudnost fiska, ustanovljena §. 14 b. i odnosno §. 23 sudovnika.

Digitized by Google

Vrhovni pako sud u Beču svojom jo rješitbom potvrdio prvomolbenu odluku i to s ovih razloga: Kod svakog prigovora, što no ga stavlja koja treća osoba proti ovrhi stanovite pokretnine, može se prije svega raditi samo o stvarnom pravu treće osobe na isti pokretni predmet. Pošto se pako tužbe, imajuće za predmet stvarno pravo na koju pokretnu stvar, mogu po §. 54 sudovnika podići i kod onog suda, u području kojeg se stvar nalazi, ustanovljeno je u §. 72 istoga zakona, da se izlučne tužbe mogu podnieti i kod suda, koji je ovrhu obavio. Po §. 14 sl. b. sudovnika tužbe proti fisku pridržane su samo u toliko u koliko nespadaju pred poseban forum, kauzalni sud ili realnu molbu, za razpravu sudištom prve molbe. Podsudnost pako, gdje se stvar nalazi, je po sudovniku i kod stvarnih tužba na pokretnine uporabiva, ter imade tužitelj izbor medju tom podsudnošću i općenitom osobnom podsudnošću tuženog — i pošto se ovdje radi ob oživotvorenju stvarnoga prava na pokretne stvari, ležeće u okolišu kot. suda B., može se tužba po tom i pred tim podići. Ista podsudnost treba po tom da pripada i onim trećim osobam, koje se nalaze povriedjene političkom ovrhom, na koju pokretnu stvar vodjenom, u njihovu pravu na istu stvar."

Kako se vidi iz ovih obrazloženja, oba viša sudišta razno tumače pravni razlog k. §. 72 sudovnika; jer dočim vrhovni sud nalazi postanak istoga u uporabi realne podsudnosti, smatra druga molba samo shodnost pravnim razlogom iste zakonske ustanove, pa prema tomu i razno rieši̇še gornje pitanje o podsudnosti fiska. Ako ja k tomu svoje skromno mnienje dodati smijem, to smatram gornju riešitbu prizivnog sudišta temeljitijom. Jer napokon izlučne tužbe ipak nisu čisto stvarne odnosno tužbe o čistih stvarnih pravih, već su to tužbe posebne vrsti, kojim je svrha, da se štite prava, makar stvarna, trećih osoba povriedjena izvedenom ovrhom, i da se ovrha glede istih izluči. Nemogu se stoga te izlučne tužbe niti naprosto uvrstiti u vrst čistih realnih tužba, niti se može realna kompetencija naprosto i na izlučne tužbe protegnuti.

Nadalje nije razlog ustanovi §. 72 sudovnika „res sita" već shodnost i to toli za riešenje predmeta samoga, da ga najme riešȧva sud odnosnim prepornim pravnim odnošajem, nastalim usljed provedene ovrhe, bliži, koli i napose obzirom na to, da treća osoba, često nedužna — barem je s toga i uvedena izlučna tužba — može laglje i shodnije svoje ovrhom povriedjeno pravo štititi, i to kako je njoj probitačnije, ili kod suda presudnoga ili kod onoga, koji obavlja ovrhu.

Ista je pako shodnost uvedena samo za riešȧvanje prepora, nastalih u ljed provedene po kojem sudu ovrhe, a ne i inače, dakle uvedena samo iznimno za taj slučaj, pošto se §. 72 sud. sam po sebi tumačiti imade, pak se stoga to analogijom nebi lasno dalo protegnuti

Digitized by Google

i na ovrhe, koje je izvela politička oblast. Po tom pako nepreostaje u našem slučaju za fiska ina nego obća §. 14 sl. b. sud. ustanovljena podsudnost.[1] Dr. St. P.

K uračunavanju prakse odvjetničkih kandidata.

Odvjetnik P. J. u Vukovaru kao opunomoćeni zastupnik svoga odvjetničkoga perovodje M. P. J., podnio je u mjesecu studenom g. 1879. odvjet. odboru u Osieku prijavu: „da je M. P. J. sudbenoga prislušnika u svoju pisarnu za odvjet. perovodju sa danom 15. kolovoza 1878. u vježbu iznova primio, ter da bi mu se pri izkazivanju navršene prakse odvjetničke i to vrieme vježbe uračunati moglo, da nebi tako štetovao, — nadalje zahtievao je, da odvjet. odbor u imenik kandidata odvjetničkih, u kojem je M. P. J. glasom dekreta od 1. srpnja 1875. br. 44. i 10. rujna 1875. br. 51. pod A. i B. kao odvjet. perovodja jur uveden i zabilježen, — istoga opet uvrsti i da mu se i to vrieme u propisanu vježbu uračuna.

Na ovu prijavu stigla je P. J-u od odvjet. odbora pod 20. siečnja 1880. br. 90. sliedeća odluka: „Zahtjevu ove molbe nemože se za sada zadovoljiti, jer molbi nisu priložene svjedočbe, kojimi bi se potvrdilo, da je M. J. položio tri državna izpita, ili postigao stepen doktora znanosti pravoslovnih "

Usljed ove odluke predložio je P. J. u svom jošte 4. ožujka 1880. na odvjet. odbor u Osiek odpravljenom podnesku dokazala, da je M. P. J. sve pravo- i državoznanstvene nauke svršio i izpit položio navodeć izrikom: „da on nezahtieva, da se njegov perovodja M. P. J. sada tek uvede u imenik odvjet. kandidata, jer je on glasom dekreta odvjet. odbora od 1. srpnja 1875. br. 44. i od 10. rujna 1875. br. 51. bez svake zaprieke u imenik odvjet. kandidata već odavna upisan, da se to nemože više oporeći; on dakle da zahtieva, da se M. J. uračuna vježba odvjetnička od 15. kolovoza 1878. u svrhu, da može čim prije odvjet. izpit položiti".

Pošto na ovaj podnesak nebješe nikakva odluka od odvjet. odbora, P. J-u dostavljena, premda je odvjet. odbor upitni podnesak glasom poštarske potražnice, jošte 5. ožujka 1880. zaista primio, zaišće P. J. požurkom svojom, da mu se taj podnesak njegov od 4. ožujka već jednom rieši i dostavi.

---

[1] Prema §. 793 osnove novog cislajtanskog post. i §. 690 gradj. post. za njemačko carstvo nadležan je za riešavanje izlučnih tužba samo sud, u okolišu kojeg je ovrha provedena — prema forumu rei sitae.

Digitized by Google

Na tu požurku dobije P. J. od odvjet. odbora pod 4. siečnja 1881. br. 2. ovakovu odluku: G. molitelj ubaviešćuje se, da je njegova molba prim. 13. ožujka 1880. br. 22, kojom bijaše traženo, da se M. J. uvrsti u knjigu odvjet. kandidata, riešena 18. ožujka i na adresu molitelja odpravljena sa svimi prilozi 21. ožujka 1880. poštom, i da je o toj pošiljki uručena odboru potvrda od ureda kr. pošte u gor. gradu Osieku.

Povodom opetovane požurnice P. J. de praes. 19. siečnja 1881. br. 4. podkrepljene s izvornom poštarskom potražnicom, kojom je dokazao, da je odvjet. odbor podnesak njegov, odpravljen iz Vukovara 4. ožujka 1880. odvjet. odboru u O., primio još 5. ožujka 1880, navodeć nadalje, da nezna, jeli to ta molba njegova, koju odvj. odbor u odluci svojoj od 4. siečnja 1881. br. 2. iztiče: „da ju je tek 13. ožujka 1880. br. 22. primio“; budući da nije tražio, da se njegov perovodja M. J. sada tek upiše u knjigu odvjet. kandidata, pošto je već prije bez svake zaprieke u nju upisan“ — sliedila je od odvjet. odbora pod 21. siečnja 1881 br. 4. ova odluka: „G. molitelj upućuje se na ovostrano riešenje od 4. siečnja 1881. br. 2, pa mu se vraćaju prilozi pod ·/¹ i :/² u izvoru“.

Proti toj odluci uloži P. J. utok na kr. banski stol, u kojem medj ostolim navede: da nedvoji, da je molba njegova riešena i poslana, ali da niti on te riešitbe od 18. ožujka 1881. br. 22, niti njegov perovodja M. P. J. do danas nije primio, niti zna, kako ta riešitba glasi; no da se je uvjerio, da je odvjet. odbor molbu njegovu od 4. ožujka 1881., kako poštarska potražnica posvjedočava, 5. ožujka 1880. primio, zato neka se odvjet. odboru naloži, da njegovu molbu preporučno još 4. ožujka 1880. odpravljenu, a glasom potražnice od 2. rujna 1880. kod kr. poštar. ureda u gor. gr. Osieku 5. ožujka 1880. pod br. 249. dostavne knjige po predsjedniku odvjet. odbora podignutu, što prije izravno rieši, i da mu se nadalje riešenje odvj. odbora od 18. ožujka 1880. br. 22. jedan put dostavi.

Kr. banski stol na utok ovaj ukine naredbom svojom od 17. veljače 1881. br. 2331. odluku odvjet. odbora od 21. siečnja 1881. br. 4. ter bje u sljedstvu ove naredbe P. J-u dostavljena dvogubka odluke od 18. ožujka 1880. br. 22. sliedećega sadržaja: „S razloga, što g. molitelj nije posvjedočio, da bi M. P. J. sasvim dovršio nauke pravoslovne i državoznanstvene, te položio sva tri državna teoretična izpita, kako se to propisuje naredbom ministarstva pravosudja od 11. listopada 1854. br. 264. d. z. l., nemože se ovoj molbi zadovoljiti. — Zato se g. molitelju vraća izvorna molba sa prilozi A. B. D. i E. u dostovjernomu prepisu, a sa prilogom C. u izvoru, te se primećuje, da je g. molitelju, u koliko s ovom riešitbom nije zadovoljan, prosto proti istoj za 8 dana podnieti utok na uzv. kr. banski stol, te svoju utočnicu ovamo predložiti i shodno biljegovati“.

Digitized by Google

i na ovrhe, koje je izvela politička oblast. Po tom pako nepreostaje u našem slučaju za fiska ina nego obća §. 14 sl. b. sud. ustanovljena podsudnost.[1] Dr. St. P.

K uračunavanju prakse odvjetničkih kandidata.

Odvjetnik P. J. u Vukovaru kao opunomoćeni zastupnik svoga odvjetničkoga perovodje M. P. J., podnio je u mjesecu studenom g. 1879. odvjet. odboru u Osieku prijavu: „da je M. P. J. sudbenoga prislušnika u svoju pisarnu za odvjet. perovodju sa danom 15. kolovoza 1878. u vježbu iznova primio, ter da bi mu se pri izkazivanju navršene prakse odvjetničke i to vrieme vježbe uračunati moglo, da nebi tako štetovao, — nadalje zahtievao je, da odvjet. odbor u imenik kandidata odvjetničkih, u kojem je M. P. J. glasom dekreta od 1. srpnja 1875. br. 44. i 10. rujna 1875. br. 51. pod A. i B. kao odvjet. perovodja jur uveden i zabilježen, — istoga opet uvrsti i da mu se i to vrieme u propisanu vježbu uračuna.

Na ovu prijavu stigla je P. J-u od odvjet. odbora pod 20. siečnja 1880. br. 90. sliedeća odluka: „Zahtjevu ove molbe nemože se za sada zadovoljiti, jer molbi nisu priložene svjedočbe, kojimi bi se potvrdilo, da je M. J. položio tri državna izpita, ili postigao stepen doktora znanosti pravoslovnih“

Usljed ove odluke predložio je P. J. u svom jošte 4. ožujka 1880. na odvjet. odbor u Osiek odpravljenom podnesku dokazala. da je M. P. J. sve pravo- i državoznanstvene nauke svršio i izpit položio navodeć izrikom: „da on nezahtieva, da se njegov perovodja M. P. J. sada tek uvede u imenik odvjet. kandidata, jer je on glasom dekreta odvjet. odbora od 1. srpnja 1875. br. 44. i od 10. rujna 1875. br. 51. bez svake zaprieke u imenik odvjet. kandidata već odavna upisan, da se to nemože više oporeći; on dakle da zahtieva, da se M. J. uračuna vježba odvjetnička od 15. kolovoza 1878. u svrhu, da može čim prije odvjet. izpit položiti“.

Pošto na ovaj podnesak nebješe nikakva odluka od odvjet. odbora, P. J-u dostavljena, premda je odvjet. odbor upitni podnesak glasom poštarske potražnice, jošte 5. ožujka 1880. zaista primio, zaišće P. J. požurkom svojom, da mu se taj podnesak njegov od 4 ožujka već jednom rieši i dostavi.

---

[1] Prema §. 793 osnove novog cislajtanskog post. i §. 690 gradj. post. za njemačko carstvo nadležan je za riešavanje izlučnih tužba samo sud, u okolišu kojeg je ovrha provedena — prema forumu rei sitae.

Digitized by Google

Na tu požurku dobije P. J. od odvjet. odbora pod 4. siečnja 1881. br. 2. ovakovu odluku: G. molitelj ubaviešćuje se, da je njegova molba prim. 13. ožujka 1880. br. 22, kojom bijaše traženo, da se M. J. uvrsti u knjigu odvjet. kandidata, riešena 18. ožujka i na adresu molitelja odpravljena sa svimi prilozi 21. ožujka 1880. poštom, i da je o toj pošiljki uručena odboru potvrda od ureda kr. pošte u gor. gradu Osieku.

Povodom opetovane požurnice P. J. de praes. 19. siečnja 1881. br. 4. podkrepljene s izvornom poštarskom potražnicom, kojom je dokazao, da je odvjet. odbor podnesak njegov, odpravljen iz Vukovara 4. ožujka 1880. odvjet. odboru u O., primio još 5. ožujka 1880, navodeć nadalje, da nezna, jeli to ta molba njegova, koju odvj. odbor u odluci svojoj od 4. siečnja 1881. br. 2. ističe: „da ju je tek 13. ožujka 1880. br. 22. primio“; budući da nije tražio, da se njegov perovodja M. J. sada tek upiše u knjigu odvjet. kandidata, pošto je već prije bez svake zaprieke u nju upisan“ — sliedila je od odvjet. odbora pod 21. siečnja 1881 br. 4. ova odluka: „G. molitelj upućuje se na ovostrano riešenje od 4. siečnja 1881. br. 2, pa mu se vraćaju prilozi pod ·/¹ i :/² u izvoru“.

Proti toj odluci uloži P. J. utok na kr. banski stol, u kojem medj ostolim navede: da nedvoji, da je molba njegova riešena i poslana, ali da niti on te riešitbe od 18. ožujka 1881. br. 22, niti njegov perovodja M. P. J. do danas nije primio, niti zna, kako ta riešitba glasi; no da se je uvjerio, da je odvjet. odbor molbu njegovu od 4. ožujka 1881., kako poštarska potražnica posvjedočava, 5. ožujka 1880. primio, zato neka se odvjet. odboru naloži, da njegovu molbu preporučno još 4. ožujka 1880. odpravljenu, a glasom potražnice od 2. rujna 1880. kod kr. poštar. ureda u gor. gr. Osieku 5. ožujka 1880. pod br. 249. dostavne knjige po predsjedniku odvjet. odbora podignutu, što prije izravno rieši, i da mu se nadalje riešenje odvj. odbora od 18. ožujka 1880. br. 22. jedan put dostavi.

Kr. banski stol na utok ovaj ukine naredbom svojom od 17. veljače 1881. br. 2331. odluku odvjet. odbora od 21. siečnja 1881. br. 4. ter bje u sljedstvu ove naredbe P. J-u dostavljena dvogubka odluke od 18. ožujka 1880. br. 22. sliedećega sadržaja: „S razloga, što g. molitelj nije posvjedočio, da bi M. P. J. sasvim dovršio nauke pravoslovne i državoznanstvene, te položio sva tri državna teoretična izpita, kako se to propisuje naredbom ministarstva pravosudja od 11. listopada 1854. br. 264. d. z. l., nemože se ovoj molbi zadovoljiti. — Zato se g. molitelju vraća izvorna molba sa prilozi A. B. D. i E. u dostovjernomu prepisu, a sa prilogom C. u izvoru, te se primećuje, da je g. molitelju, u koliko s ovom riešitbom nije zadovoljan, prosto proti istoj za 8 dana podnieti utok na uzv. kr. banski stol, te svoju utočnicu ovamo predložiti i shodno biljegovati“.

Digitized by Google

Proti ovoj odluci uloži P. J. preko odvjet. odbora na kr. banski stol utok, na koji je stiglo riešenje od 27. travnja 1881. br. 4090. ovoga sadržaja: „Riešavajuć izviešće od 9. ožujka t. g. br. 29. 1881. ob utoku odvjetnika P. J. u Vukovaru proti odluci toga odvjet. odbora od 18. ožujka 1880. br. 22, kojom se utočniku uzkraćuje izdanje svjedočbe o tom, da je odvjet. perovodja M. J. kod njega od 15. kolovoza 1878. u odvjet. vježbi stajao, odnosno da mu se i to vrieme u propisanu vježbu uračuna, priobćuje se odvj. odboru uz povratak svijuh spisa na dalnje ubavješćenje, da je kr. banski stol, — vidiv, što je glasom odluke od 1. srpnja 1875. br. 44. M. J. bio uvršten u imenik odvjet. kandidata s uračunanjem od 26. siečnja 1875, bez da je položio i treći državni izpit, razdiela naime državoznanstvenoga, što je po propisu naredbe minist. od 11. listopada 1854. br. 264. d. z. l. protuzakonito učinjeno; no vidiv osim toga, da je glasom dekreta od 24. siečnja 1876. br. 253. imenovan isti M. J. kr. prislušnikom kod kr. sudb. stola u Vukovaru i tim njegova odvjetnička vježba sa danom položene prisege, naime 3. veljače 1876. prekinutom se smatrati ima, nit je poslje toga ikakova prijava odvjet. odboru učinjena, da je on opet poslje stupio u odvjet. vježbu i s nova uvršćen u imenik odvjet. kandidata; vidiv, da se prema tomu neprijavljena vježba po obstojećih propisih uračunati nemože i tako je pravilno molba utočnikova odbijena, — obnašao utok odputiti".

Proti odluci kr. banskoga stola podnio je P. J. izvanredni previdni utok i ništovnu žalbu na kr. stol sedmorice, u kojem medju inim veli: Po postojećem zakonu i naredbi ima se trogodišnja odvjet. vježba počam od vremena kad su izpunjeni zakoniti uvjeti za pristup u sudstvenu vježbu, računati, pak tko želi da bude za pravnoga vježbenika kod koje sudbene oblasti postavljen, mora se izkazati, da je svršio pravo- i državoslovne nauke i da je primjernim uspjehom podnio propisane teoretičke izpite, ili da je od tih izpita oprošten.

Pošto je M. P. I. izpuniv sve zakonske uvjete, podpuno i očito zadovoljio previšnjemu riešenju od 25. travnja 1867, dotično vladnoj naredbi od 4. kolovoza 1880 pod br. 56 i naredbi ministarstva pravosudja od 11. listopada 1854 br. 264 d. z. l., jer svjedočbom pod C. jasno se posvjedočuje, da je s odličnim uspjehom svršio pravo i državovnanstvene nauke na pravoslovnoj akademiji u Prešovu, a svjedočbom pod D. dokazano je, da je s odličnim uspjehom podnio državni izpit i to sve po propisanom onom naukovnom sustavu, koji je tada na svih pravoslovnih akademijah pa i na obstojavšoj zagrebačkoj zakonom ustanovljen bio i po kojem su i ostali mnogi pravnici naši svršili nauke i polagali izpite: nemože se dakle prigovoriti, da nije dovršio pravo- i državoslovne nauke i položio teoretične državne izpite i da je po propisu naredbe minist. od 11. listopada 1854 br. 264 d. z. l. protuzako-

Digitized by Google

nito učinjeno, što ga je odvjet. odbor glasom svog dekreta od 1. srpnja 1875 br. 44 u knjigu odvjet. kandidata jur uvrstio, a glasom dekreta od 10. rujna 1875 br. 51 od daljnjega polaganja trećega državnoga izpita posve oprostio; a tako isto je i bez svakoga uvjeta sudbenim prislušnikom imenovan, kao što potvrdjuje dekret dotični; velika bi i očita dakle nepravda bila, da te iste nauke i izpite, koje je jur s odličnim uspjehom svršio i položio, opet na novo polaže, ter novac i vrieme uzalud troši.

Kad je M. P. I. po onda obstojavšem i zakonom ustanovljenom naukovnom sistemu sve propisane pravo- i državoznanstvene nauke svršio i izpite primjerenim uspjehom položio, nemože mu se nalagati, da po novom naukovnom sustavu izpite polaže, buduć se moć zakona ne proteže nazad; nadalje pošto je on uvjek bio vladanja primjerna kako u javnom tako i u privatnom životu, i uzev u obzir njegovo više godišnje javno službovanje i kako teoretično tako i praktično stečeno izkustvo i znanje; pošto je nadalje glasom gore iztaknutog dekreta bez svakoga uvjeta za prislušnika imenovan bio, ter tako podpuno izkazao teoretične i praktične sposobnosti i po tom zadovoljio spomenutim već previš. propisom i naredbam: pa kada se po svem ovom razmotri, da je M. P. I. za pripuščenje u pravnu vježbu propisane zakonite uvjete dokazao, dakle i u odvjet. vježbu već odavna bez ikakve prepone primljen i tim po odvjet. redu i u listu odvjet. kandidata bezuvjetno jur uvršten, koje stečeno pravo nemože mu se nikako više oduzeti: to mu se onda nemože ni s jedne strane nikakva zaprieka činiti, da se on u knjigu odvjet. kandidata ponovo neuvrsti i da mu se zahtievano vrieme od 15. kolovoza 1878 u propisanu odvjet. vježbu neuračuna.

Napokon kad se uvaži, da je još prijavom od 19. studenoga 1879, dakle iza kako se M. P. I-viću imenovanjem njegovim za prislušnika i položenom prisegom odvjet. vježba njegova imala smatrati prekinutom — da je M. I. opet stupio 15. kolovoza 1878 u odvjet. vježbu i tražio da mu se i to vrieme u propisanu vježbu uračuna, da što prije može odvjet. izpit položiti, vidi se odavlje jasno, da molba njegova nije pravilno odbijena, da odvjet. odbor nije po zakonu postupao, jer nije smio zahtjev njegov naprosto odbiti, nego je morao, kad već nije htio, da se M. P. I-viću od dana 15. kolovoza 1878 uračuna propisana odvjet. vježba, odrediti da mu se od dana gore rečene primljene prijave t. j. od 19. studenoga 1879 god. takova u propisanu vježbu bezuvjetno uračuna, česa pako nije učinio.

Kr. stol sedmorice riešenjem svojim od 13. kolovoza 1881 br. 1198.

„posmotriv, da se ovdje radi o pitanju, da li se M. P. I. ima u odvjet. vježbu uračunati vrieme od 15. kolovoza 1878, koje je on spro-

Digitized by Google

veo u vježbi kod odvjet. P. I., posmotriv, da se to pitanje netiče previdnoga utjecatelja, već M. P. I.; posmotriv, da je napadnuta riešitba kr. banskoga stola dostavljena previdnomu utjecatelju dne 12. svibnja 1881, a da je on svoj utok proti istoj riešitbi predao kod odvjet. odbora 25. travnja (ima valjda biti: svibnja) daklem s obzirom na §. 35 odvjet. reda prekasno — obnašao je previdni utok odvjetnika P. I. kao nepovlašteno i prekasno podnešen odputiti.

(Svršetak sliedi.)

II. Kazneno-pravni.

Prinos k nauci o pokušaju zločinstva neprikladnim sredstvom.

U nekom selu kot. daruvarskog nastanio se je kod seljaka Josipa S. iz Ugarske došavši postolar Stjepan W. te se je upoznao sa suprugom svoga kuće gospodara Marijom S. i stupio šnjom u ljubovni odnošaj, koji je ljubovnika tako daleko zaneo, da je odlučio svoga kuće gospodara otrovati, a zatim oženiti njegovu suprugu.

Za postignuće željene svrhe obratio se je Stjepan W. na nekog vincilira Augusta H. da mu pribavi otrova, s kojim će svoga kuće gospodara otrovati, a postolar mu obeća za to načiniti jedan par cipela. Pogodba bude utanačena i postolar donese vinciliru obečane cipele, nu ovaj pobojav se zlih posljedica, ako postolaru dade otrov, ode u vinograd i nadje ondje jedan komadić kamena vapnenca, koji predade postolaru veleć, da je to otrov, a postolar povjerovav da je upitni kamenčić zaista otrov, uze ga i ode kući te sastav se sa kumom svoje ljubovce Eržom M. dade joj u papiru zamotani tobožnji otrov, moleć ju, da ona taj otrov predade svojoj kumi a njegovoj ljubovci Mariji S. i neka joj kaže, da ona metne taj otrov u juhu svomu suprugu Josipu S. pa da će ovaj za 24 sata biti mrtav.

Erža M. obeća postolaru, da će njegovu želju izpuniti, uzme tobožnji otrov i donese ga svojoj kući u nakani, da će ga predati Mariji S. kad se šnjom na samu sastane; nu kašnje odluči čitav dogodjaj priobćiti svomu suprugu Imbri M. i upitati ovoga za savjet. Kad je ona ali svomu suprugu to pripoviedala i pokazala od postolara predani joj tobožnji otrov, uzme on taj otrov i ode Josipu S., predade mu ga i odkrije mu čitavu urotu, koja se je sklopila proti njegovom životu, a ovaj prijavi slučaj kr. kot. sudu u Daruvaru, predav ujedno otrov s kojim su ga urotnici nakanili otrovati.

Digitized by Google

Ovako se je izpostavila stvar prigodom predizvida, a kemičkim analiziranjem dokazano je, da upitni tobožnji otrovni kamenčić nije drugo nego komadić vapnenca (Kalkstein), koji neposjeduje u sebi nikakvog otrova.

Uslied toga ustupio je sudac iztražitelj predizvide kr. državnom odvjetničtvu u P. na predlog, a ovo je povratilo spise sudcu iztražitelju natrag sa predlogom od 12. lipnja 1882 br. 488 k. z. ex 1882, da se na osnovu učinjenih predizvida obavi iztraga proti postolaru Stevi W. poradi pokušana zavedenja Erže M. na sukrivnju zločinstva potajnoga umorstva na štetu Josipa S. prema §§. 9, 5, 134, 135 br. 1 k. z. kažnjivoga po kaznenoj stavci od 5—10 godina težke tamnice po §. 138 k. z., a (pokušana zavedenja) Marije S. na zločinstvo potajnoga umorstva na štetu njezinoga supruga Josipa S. prema §§. 9, 134, 135 br. 1 k, z. kažnjivo po kaz. stavci od 10 do 20 godina težke tamnice po §. 138 k. z., i da se proti okrivljeniku Stevi W. odredi redoviti iztražni zatvor.

Sudac iztražitelj, neslažuć se sa rečenim predlogom državnog odvjetničtva — s razloga, što se je doduše u predizvidih izpostavilo, da je postolar Stevo W. imao zlu nakanu na usmrćenje Josipa S., nu za djelotvorno izvršenje upotriebio posve nesposobno sredstvo, a to ukida ubrojivost čina i kao pokušaj, jer nemože biti govora o pokušaju zločinstva neprikladnim sredstvom poduzetoga, a dosliedno tomu niti zavedenja na zločinstvo u smislu predloga državnog odvjetničtva, — te s toga dosliedno § 85 k. p. potraži riešenje suda, koji je u sjednici od 12. kolovoza 1882 br. 1974 k. z. zaključio sa razloga koje je i sudac iztražitelj naveo, da se predlog na povedenje iztrage proti Stevi W. u smislu zahtjeva drž. odvjetničtva od 12. lipnja 1882 br. 488 k. z. odbija.

Državno odvjetničtvo u P. uložilo je proti navedenom zaključku suda pritužbu na kr. banski stol u smislu §. 105 k. p. navadjajuć, da pitanje, o kom se ovdje radi, jest pitanje o tako zvanih neprikladnih djelih (sogenannte untaugliche Versuchssandlungen).

Pitanje ovo nije danas jošte niti u teoriji, a niti u praksi na čisto izvedeno (Vidi Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft str. 30 i 185 sv. I.)

Stanovište, koje drž. odvjetničtvo u svom spomenutom predlogu zastupa, brani u zadnje vrieme profesor dr. Schütze u Gradcu u Allg. österr. Gerichts-Zeitung, naročito u br. 55 ex 1882 baš na temelju kaznenog zakona od 27. svibnja 1852.

Na ovu pritužbu drž. odvjetničtva obnašao je kr. banski stol rješitbom od 14. rujna 1882 br. 16.799 napadnuti zaključak sudbenog stola u P. sa prvosudnih razloga potvrditi, a pritužbu državnog odvjetničtva odbiti.

Priobćio **J. Galjer.**

Digitized by Google

Iz proračuna bosansko-hercegovačkoga.

Ove godine predložen je prvi put delegacijam proračun Bosne i Hercegovine za god. 1883. U proračunu preliminirani su dohodci na 7,217.819 for., a izdatci na 7,039.809 for. Redovita potreba proračunana je na 5,703.652 for., izvanredna na 1,336.157 for. Za pojedine upravne grane opredieljuje se i to: a) za upravu nutarnjih poslova 2,778.811 fr. b) za financijalnu 3,488.948 for. c) za pravosudje 621.350 for. Medju izdatci za upravu nutarnjih poslova troši se n. pr. na okružne oblasti 152.780 for., na kotarske oblasti 515.100 for., na nastavu samo 91.889 for., na žandarmeriju 1,114.475 for. Nedvojbeno da će zanimati naše čitatelje jošte sliedeći podatci o iznosu plaća nekih dostojanstvenika te upravnih i sudbenih činovnika. Evo ih:

1. Beriva civilnoga adlatusa zemalj. vlade 16.000 fr.
2. plaća direktora pravosudja (Justizdirektor) 10.000 fr.
3. plaća direktora odjela za unutarnje poslove (Administrativdirektor) 10,000 fr.
4. plaća direktora financ. odsjeka zem. vlade 10.000 fr.
5. Beriva katoličkoga nadbiskupa u Sarajevu 8000 fr.
6. plaća kat. biskupa u Mostaru 6000 fr.
7. plaća metropolite grčko-iztoč. u Sarajevu 8300 fr.
8. plaća najviših svećenika muhamed. vjeroizpovjesti 16.000 fr.
9. plaća predsjednika vrhovnog suda za Bosnu i Hercegovinu (V. dnev. razred) 6000 fr.
10. plaća savjetnika (viećnika) vrhovnog suda I. razreda (VI. d. raz.) 4400 fr.

Istih II. razreda 3800 fr.

11. plaća savjetnika (viećnika) okružnih sudova (VII. dn. razred) 3200 fr.
12. plaća okružnih predstojnika (VII. dn. raz.) 3400 fr.
13. plaća kotarskih predstojnika (VIII. razred) 2400 fr.
14. plaća tajnika okružnih sudova (VIII. d. razr.) 2000 fr.
15. plaća političkih pristava (IX. razr.) 1300 do 1800 fr.
16. plaća sudb. pristava (X. i IX. razred) 1200 do 1500 fr.
17. plaća okružnih lječnika (IX. raz.) 1300 fr.
18. plaća upravitelja policije u Sarajevu (VII. razr.) 2800 fr.
19. adjutum prislušnika 800 fr.

Dosada nije bilo predsjednika vrhovnoga suda, nego će tek počam od godine 1883. biti imenovan predsjednik, njemu pripada V. dnev. razred. — Predsjednika okružnih sudova nema, nego je na čelu okružnog suda jedan upravitelj, koji je ujedno viećnik okružnog suda.

Do sada bila su beriva viećnika okružnoga suda sa 2800 fr. usta-

Digitized by Google

novljena, a od godine 1883. počam imati će viećnici okružnog suda u ime beriva ukupno 3200 fr., a uvršteni su u VII. nadnev. razred kao i u Hrvatskoj. x—y.

Viestnik.

Hrvatski sabor zaključio je svoje jesensko zasjedanje 10. studenoga; kad će opet nastaviti svoje sjednice nezna se. U minulom zasjedanju razpravljen je proračun za god. 1883., primljena osnova zakona ob inartikulaciji carskih naredaba od 15. srpnja 1881 po predlogu vladinom; promienjene su neke ustanove saborskoga poslovnika te napokon prihvaćene sliedeće dvie osnove zakona: 1. osnova zakona ob obskrbi oružničtva kao straže sigurnosti u Hrvatskoj i Slavoniji; 2. osnova zakona o stegah ovršnoga prava radi novčanih tražbina. Medju raznimi interpelacijami spominjemo onu zastupnika Barćića ob uvedenju magjar. stečajnoga reda na Rieci.

— Kr. sveučilište Franje Josipa smjestilo se u novoj sgradi svojoj, koju je preč gosp. profesor dr. Iveković u prisutnosti presv. gosp. predstojnika odjela za bogoštovje i nastavu, rektora, senata i sveučilištnih profesora svečano blagoslovio. Na ovu jednostavnu ali krasnu svetkovinu sakupio se velik broj akademičke mladeži pod svojim barjakom, a pjevačko družtvo akademičko odpjeva prelieno die pjesme. Nakon obavljena akta blagoslovljenja reče rektor mag. dr. Suk kratko ali puno sadržaja slovo, iz kojega vadimo evo ovo mjesto:

„Hrvatsko sveučilište, sliedeć običaj otaca, ulazi u ove prostorije u ime Svevišnjega, zazivajuć sebi, svojoj sgradi, svomu radu i nastojanju blagoslov božji. — Hrvatsko sveučilište ulazi u ove prostorije puno zahvalnosti prama visokoj zemaljskoj vladi, prama presvietlomu predstojniku odjela za bogoštovje i nastavu i prama svim onim muževom, koji su nastojanjem, ugledom i savjetom svojim pripomogli, da se evo danas sveučilištu u ovoj sgradi otvara dostojan hram i dom. Hrvatsko sveučilište ulazi u ove prostorije sinovskim pietetom gledajuć žrtve, koje je opet domovina priniela ovomu visokomu zavodu, dokazav tim, kako ona taj zavod ljubi, kako ga štuje, kako hoće, da se s njim ponosi. Hrvatsko sveučilište ulazi u ove prostorije, sviestno si svoga visokoga zadatka, te spremno i voljno vazda raditi oko toga, da se obistine sve one svete i plemenite nade, koje u svoje sveučilište stavlja narod i domovina. — Hrvatsko sveučilište, ulazeć u ove prostorije, posvećuje ih „virtuti et Musis“, neka budu ponosit, nikada neokaljan hram znanosti i prave prosvjete, neka budu čisto vrelo, iz kojega će hrvatska mladež crpiti ozbiljnu nauku i muževnu kriepost; neka budu sveto ognjište, sa kojega će hrvatska mladež ponieti luč znanja, žar čestitosti i poštenja. Kako je mene dopala visoka čast, da ovo kr. sveučilište uvodim u ovu sgradu, tako si laskam, da sam samo tumač vaših misli, vaših željah i čustvah, ako želim, neka bude prva rieč ovoga sveučilišta, koja će se oriti u ovih prostorijah, izražaj žarkoga domoljubja, izražaj stare hrvatske nepokolebive vjernosti prama prejasnomu vladaru i kralju našemu, kojega slavno ime resi ovaj naš najviši učevni zavod. Pa zato Vas gospodo moja pozivam, da u ovom svečanom trenutku zajedno kliknemo: Živio kralj. Živila domovina. Živilo, cvalo, napredovalo naše hrvatsko sveučilište!“

— Enquetno povjerenstvo. Čujemo, da je kralj. vladni odjel za

Digitized by Google

pravosudje sazvao enquetno povjerenstvo za 20. studenoga, da započme raz - pravu ob osnovi novoga kaz. zakona.

— Iz Bosne kako čujemo vratili su se: bivši upravitelj vrhovnoga suda bosansko-hercegovačkoga g. A. Peičić, zatim vieć. tajnik okružnoga suda u Banjaluki g. Nikola Sukalić i kotar. pristav. g. Josip Brcković.

Književnost. U „srpskom Pravniku" čitamo, da je g. Avakumović, član srbskoga kasacionalnoga suda napisao knjigu „Važnost kaznenoga zakona", pak pozivlje na predplatu na to djelo svoje. U dotičnom predplatnom pozivu veli se: „Kazneno pravo zacielo je najvažniji dio pravničkog zakonodavstva.

Imanje, čast, sloboda, pa i život pojedinih ljudi često zavise samo od dobrih kaznenih zakona i od njihovog pravilnog tumačenja.

Sva prava i sve slobode gradjana ništa ne vriede pored hrdjavog kaznenog zakonodavstva, ili pored pogrešne primene ma i najboljih kaznenih zakona.

S toga se svaka država, koja iskreno hoće svojim gradjanom da ujamči ličnu i imovnu slobodu i bezbiednost, mora prvo postarati, da joj kazneno zakonodavstvo bude s jedne strane jasno i razumljivo, a s druge strane da odgovara naprednim idejam čovječanstva.

No i ovo još nije dosta za istinitu slobodu i sigurnost gradjana.

Pored dobrog zakonodavstva, to se može postići samo uz pripomoć razumne teorije kaznenog prava. Ova je dužna da iznese i kritički pretrese sva načela, koja su nuždna osnovica svakomu slobodoumnomu zakonodavstvu.

Tek to dvoje, podpomognuto jedno drugim, može dati sudcu sigurnog oslona pri obavljanju njegovog uzvišenog poziva, sačuvat će ga da pri primeni zakona na pojedine slučajeve ne zaluta stranputicom nepravde." Zatim tumači se dalje težka zadaća i odgovornost sudca, a nemanje težak položaj branitelja i samoga obtuženoga, pa onda nastavlja doslovce:

„Pomišljajući na ovo, dužnost je svakog pravnika, koji u sebi osjeća spreme, da svojim radom, koliko bude kadar, olakša koliko s jedne strane sudcu obavljanje njegove velike dužnosti, toliko isto s druge strane da i braniteljem i obtuženim dade mogućnosti, da u nuždi i nevolji mogu u knjizi naći sigurne pouke ob osnovnih načelih kaznenoga prava.

U toj celji mi smo izradili jedan dio kaznenog prava, i namerni smo taj rad da pružimo u ruke našim pravnikom i drugim, koji se budu interesovali ovakvimi pitanji.

Ovaj naš rad, istina je samo jedan dio od velikog predmeta o kaznenom pravu, ali je u isto vrieme jedan od najvažnijih njegovih dielova. Od velikog je značenja u kaznenom pravu znati važnost zakona u ova tri pravca: vremenu, prostoru i licu.

Od kada i dokle; u kom prostoru; i prema kojim licem važi kakav kazneni zakon, to ima vrlo veliki upliv na izricanje pravde.

Razpravu tih pitanja i njihovih svih mogućih i nuždnih miena, mi smo učinili u knjizi, kojoj smo dali naslov: „Važnost kaznenih zakona".

Namjerni da knjigu pustimo u javnost, mi ovim otvaramo predplatu na ovu knjigu, i molimo prijatelje i poznanike, da se prime i svojski zauzmu oko upisa i skupljanja predplate.

Knjiga će biti velika 7 do 8 pečatanih tabaka; ciena će joj biti za upisnike samo jedan dinar; a za neupisnike dinar i po.

Skupljačem ćemo dati na deset knjiga jednu ili jedan dinar. Od broja

Digitized by Google

Študija o pojmu gruntovničke stvarnosti.

(Nastavak.)

Nisu s toga predmetom gruntovnice: 1. vodenice (Schiffsmühlen) na riekah (dvorski dekret od 20. svibnja 1824 br. 2911); 2. kolibe u bečkom prateru (ministarska naredba od 7. siečnja 1854 br. 10 d. z. l. 3). i kolibe sajamske (ministarska naredba od 3. studenoga 1856 br. 190 d. z. l.).

Na pravnom polju stekla je kuća radi svoje narodno-ekonomičke važnosti odlično mjesto, te je pomoćju „superficies" postala samostalnim predmetom stvarnoga prava.

U stvarnom pravu glede gruntovne stvarnosti nisu kuće samostalan objekt istoga, već su posredstvom zemljišta na kom stoje sadržaj gruntovničke stvarnosti.

2. Fizičko dielenje sgrade.

U pogledu vlastničtva na kuće i uknjižbe njegove valja nam iztaknuti fizičku dielivost kuća u pogledu gruntovne ingrosacije.

Kad se je u rimskom pravu, razvio institut „superficiei", posta isti po zaštiti pretora stvarnim pravom, koje je imalo stvarno pravnu zaštitu: utilis rei vindicatio i interdictum de superficiebus. Sadržaj superficia bijaše: podpuna, vlastničtvu slična, poraba na sgradi sazidanoj na tudjoj zemlji ili na jednom dielu sgrade. — (Dig. 43, 17 l. 3 §. 7). Rimski izvor govori upravo o dielu horizontalnom supra aedes . . . coenaculun. Quiritarno vlastničtvo priznavahu uvjek tako, da: superficies solo cedit, ali to bijaše iluzorno usljed zaštite pretora, koju dade superficiju.

Srednji je vjek pojam quiritarnoga vlastničtva izpresiecao posjedovnimi odnošaji; superficies sa svojimi vrstmi razvila se je po gradovih iz raznih uzroka: stranom bijaše mjestna kon-

Digitized by Google

figuracija tomu povod, da se na tudjoj zemlji, ili na tudjoj kući gradi sgrada; tako u primorskih gradovih, gdje se iza ledja diže vrletna planina; stranom bijahu takovom gradjenju povodom socialni i vjerski odnošaji, koji su ograničivali jednu klasu ili vjeru na stanoviti ograničen dio grada.

Posjedovno razmjerje teži uviek za vlastničkim položajem, i u recipiranom rimskom pravu bijaše u superficies dovoljno hrane za ostvaranje te misli; a s druge je strane idealni cilj vlastničkoga reda, za kojim narodna ekonomija bud izvlastbom bud reformom vlastničtva, razterećivanjem, teži (Wagner: „pol. Oekonomie"), s toga bi austrijanski gr. zakon bio morao faktične fizičke diobe kuća u obzir uzeti. Recepcija kvirit. (prem ne čistoga) vlastničtva nije to dozvolila: superficies solo cedit: §. 297 i 412 o. g. z.; ali kuće ostadoše ipak fizički dieljene. Živi dokaz, da se pravo po prometu interesa (a ne obratno) ravnati mora.

Pa ipak i teorija i praksa i zakonodavstvo protive se priznati taj faktum pravnim.

Stubenrauch zove taj običaj „abenteuerlich" i veli da je to „Unfug".

U Solnogradu, Halleinu i nekih českih gradovih ostalo je u Cislitaniji mnogo tragova takvomu dieljenju i cislitansko zakonodavstvo je naredbami ministarstva pravosudja od 8. veljače 1853 br. 25 d. z. l. za Solnograd, od 25. siečnja 1855 br. 18 d. z. l. za Hallein i 27. prosinca 1856 br. 1 d. z. l. ex 1857 za Česku u buduće zabranilo takvo fizičko dieljenje kuća ostaviv tadanje u krieposti.

Vrhovno je bečko sudište rješitbom od 26. ožujka 1853 br. 8372 u mjestu Zellu odputilo tužbu na fizičku diobu kuće, jer da politička oblast u konkretnom slučaju za rustikalni realitet dozvolu za diobu dala nije! A da ju je dala, šta onda?

Drugom rješitbom (od 4. prosinca 1861 br. 8048) izreče isto sudište, da načelo §. 297 o. g. z. o vlastničtvu i obsegu njegovom u vertikalnoj crti nedopušta u jednom dekretu od 10. ožujka 1838 br. 560 dozvoljenu diobu nerustikalnih realiteta tako, da u vertikalnoj crti bude više faktičnih dielova.

Digitized by Google

Cislitanskim rajhsratom izradjeni naputak za sastavljanje gruntovničkih uložaka za Solnograd (od 2. lipnja 1874), pozivajuć se na gori navedene naredbe (za Solnograd i Hallein), u §. 5 veli: „Ein Haus, in Ansehung dessen eine phisische Theilung gesetzlich besteht, ist unbeschadet der bestehenden Anordnungen, welche die Vornahme bücherlicher Eintragungen hinsichtlich der phisischen Hausantheile zulassen bei der Anlegung neuer Grundbücher als ein Grundbuchskörper zu behandeln“! pak ipak se po gornjih naredbah takovi, fizički razdieljeni dielovi mogu posebice prodati i obteretiti a usljed toga se ti pravni čini i ingrosirati mogu, čine dakle gruntovničku stvarnost: što dopušta i §. 10 općeg gruntovnog zakona. Tim je u naputku za Solnograd „Grundbuchskörper“ i „Einlage“ u pogledu fizičko razdieljenih dielova kuće pomiešan uz motivaciju: „diese Anomalie, welche mit der Zeit verschwinden muss, macht es nothwendig, dass man bei der Anlegung des Grundbuches den natürlichen Begriff des Ganzen verleugnen“ ..., a moći je na fizičke dielove steći pravo vlastničtva zaloga itd. U Cislitaniji je novim zakonom od 30. ožujka 1879 br. 50 d. z. l. zabranjena dioba kuća po materialnih dielovih, priznavajuć dosadanju dielivost.

U provincialnoj Hrvatskoj u primorskih gradovih bio je isti običaj — a veli dr. St. P. u 4. broju Mjesečnika ex 1878 — on valja dielomice i sada.

Taj slučaj nebijaše predvidjela naredba od 18. travnja 1853, zato je izdana lokalizacija radi naredbe od 17. ožujka 1857 br. 2879, koja propisuje uz nacrt unešenje dielova u zemljištnike.

Zemljištni zapisnici lokalizirajućih povjerenstva rabili su se kao gruntovnica, a višji sudovi dozvoliše i nadalje razpis i to s razloga, što dielovi kuće predstavljaju obzirom na priloženi nacrt posebne čestice, koje se uz uvjete §. 55 i 56 gr. reda odpisati mogu. (Rješitba od 5. prosinca 1877 br. 12.590 i 17. kolovoza 1877 br. 8652 u Mjesečniku br. 4 ex 1878).

Zakon od 16. rujna 1876 neima o tom ustanove. Provedbena naredba odredjuje, da se od pojedinih gruntovnih zapisnika sadržavajućih takve sgrade imade sastaviti posebni uložak

Digitized by Google

za svakoga djelbenika (§. 17 lit. 1 naputka). Prvi arak ima nositi nacrt uz kat. oznaku ciele kuće, nu taj arak neima niti vlastovnice niti teretovnice, nije dakle uložak, već arak evidencije. Dielovi kuće, koji su u posebne posjedovnice upisani, imadu vlastovnicu i teretovnicu, oni sadržavaju dakle gruntovničku stvarnost.

Krajiški naputak glede sastavljanja gruntovničkih uložaka takove ustanove neima; pa ipak bijaše potreba ovakove ustanove evidentna, jer je već i vojno kat. odjelu, koji je katastralno mjerenje tih kuća u Primorju preduzeo, naredbom posebnom razloženo bilo, kako da postupa; dielovi su se naime u parcelarnom zapisniku u rubrici za opazke evidentirali, jer se na mapi sadržavajućoj samo ekonomičku površinu, takva fizička dioba nije narisati mogla.

Zakonodavstvo i praksa usvojili su dakle faktični posjed, pak ga učinili pravnim vlastničtvom, koji upisom u javnu knjigu to svojstvo zadobiva.

Ima pravnika, koji takovu diobu kuća smatraju neprovedivom (Tako dr. St. P. u Mjesečniku br. 4 ex 1878) i to s razloga, jer je naredba od 17. ožujka 1857 br. 2879 izdana samo za lokalizaciju, nije dakle novelom našeg gruntovnog reda, te se po tom na temelju iste razpis dozvoliti nemože.

Podjimo na polje pozitivnog zakona!

Naredba od 17. ožujka 1857 br. 2879 nije nego nadopunjenje naredbe od 18. travnja 1853, ona žali bože — o faktičnoj razdiobi huće ni sanjala nije. Naišav na taj slučaj valjalo ga je kodifikatorno razpravljati. Prema toj naredbi sačinjeni gruntovnički zapisnici imali su se po §. 6 g. r. od dana nastupa kreposti izroka smatrati kao gruntovnica, te voditi polag propisa sadržanih u II. dielu g. r.

Naredba od 17. ožujka 1857 br. 2879 smatra, za dotični obseg, kuće posebnimi gruntovničkimi stvarnostmi i kao takove smatra ih kao universitas rerum, a smije se kazati i rerum civiliter distantium, jer kao što se dio pojedine čestice individualizira (§. 56 lit. c. g. r.) i unaša kao posebina prema §. 55 lit. c. gr. r. na novog vlastnika, tako se može prema naredbi

Digitized by Google

od 17. ožujka 1857 individualizirati i dio kuće, stvoriti iz njega gruntovna stvarnost, te ingrosirati pridonesav nacrt.

Po mojem mnenju neradi se ob uknjižbi niti parcele, niti particele, već gruntovničke stvarnosti, na kojoj je podignuta kuća po rečenoj naredbi od 17. ožujka 1857 obzirom na §. 11 naredbe od 18. travnja 1853, za koju kao takvu opet valjaju ustanove §, 55 a. i b. gr. r.; takav dio može se obteretiti, prodati i t. d.

Naš gradjanski zakon nigdje nezabranjuje vlastniku, da dozvoli drugom sazidati kuću na njegvoj zemlji, on se smije obvezati drugomu, da će njemu na korist što trpiti (§. 472 ogz.); i po gradjanskom zakonu imamo analognu služnost označenu u §. 475 br. 1 i 4, gdje se dozvoljava graditi nad zračnim prostorom i nasloniti teret svoje sgrade na tudju. Sadržaj takve služnosti označuje se u pravnom naslovu. To je samo analogan slučaj, jer te služnosti kao zemljištne (§. 473 o. g. z.) predpostavljaju dva posjednika zemljišta (§. 474 o. g. z.), što u našem slučaju upravo manjka, nu to ipak neizključuje pojam služnosti, koja se prema §. 479 o. g. z. prem zemljištna, može dati samoj osobi, te se može samo uknjižbom u javne knjige steći (§. 481 obć. gradj. zak.)

Kao osobna služnost jest pravo uživanja, a izvršivanje iste kao takove može se na drugoga prenieti (§. 1257 o. g. z.), koju bi on izvršivao kao procurator in rem suam. Izvršivanje to može se u zalog dati. Pojam prava uživanja daje ovlast, upotrebljivati tudju stvar bez svakog ograničenja, čuvajuć jedino sućanstvo njezino (§. 509 o. g. z.) Tako bi se na uknjiženu pravu te služnosti sticala druga prava, koja bi se, budući se tiču nekretne stvari, opet uknjiživala.

Uknjižba služnosti biva po §. 54 g. r. na teretovnici: i prvobitni upis bio bi tada tabelarni objekt za prenos i obterećenje, sasvim jednak — gruntovničkoj stvarnosti. — S toga i pravna svjest naroda smatra faktično razdieljene dielove vlastničtvom. jer pripada ovlašteniku vlastničtva slična vlast nad predmetom; a u pogledu tabelarnog prometa posve su ti dielovi ravni vlastničtvu tabelarnom, što, radi p o s j e d a objekta, opravdava

Digitized by Google

mjesto u posjedovnici, gdje čini gruntovničku stvarnost. To pravna teorija po načelu superficies odobrava.

Priznalo je to i francezko pravo u članku 553 code civile izjavljajuć, da se smatraju sgrade na zemljištu i pod zemljištem vlastničtvom vlastnika zemlje: „sans prejudice de la propriété qu' un tiers pourrait avoir acquise ou purrait acquérir par perscription, soit d' un souterrain sous de bâtiment d' autrui, soit de tout autre partie du bâtiment".

Naputak za sastavljanje grunt. uložaka u provincijalnom dielu naše domovine (§. 17 i) odredjuje, da posjedovnica mora nositi uz kat. posjedovnicu i nacrt. Dielovi dobivaju posebni uložak radi laglje manipulacije. Taj je postupak spretniji, jer nije na jednom uložku više gruntovničkih stvarnosti uz razna pravna razmierja, što i pojmu „Real Conto" odgovara. Postupak taj odgovara faktičnom razpoloženju, što postupak običajan u istočnoj Galiciji ne čini, jer se tamo ureda radi procienjuju dielovi i dio prema cjelosti označuje. Ingrosacija valja dakako u nas samo za obseg, za koji je izdana naredba Miškolciana. Pak pošto je iznimka od prava, to se ima strogo držati djelokrug iste.

3. Vertikalna dioba kuće.

Sad još koju o vertikalnoj diobi sgada.

Prema ustanovam §§. 297 i 417 i sl. o. g. z. valja načelo: superficies cedit solo.

Na vlastitom zemljištu, nu na gruntovno raznih česticah može vlastnik podignuti kuću, ta kuća podignuta na česticah, koje su sastavni dio jedne te iste gruntovničke stvarnosti, radi pravne jedinstvenosti te stvarnosti, nemože doći u položaj, da usljed bivše samoobstojnosti pojedinih čestica dodje do dieljenja; takva šta nepostoji civiliter.

Ako pako te čestice, prem su jednog vlastnika, nisu sastavni dio jedne gruntovničke stvarnosti, već ako su upisane na raznih ložcih, to, dok treći nestiče prava samo na pojedine (ne sve) čestice, ili dok te čestice nisu razno obterećene, radi vlastnosti zemljišta, vlastnikom je i na istih sagradjene sgrade; tu još o dielivosti govora neima, ali ipak radi okolnosti, što takve če-

Digitized by Google

stice čine razne gruntovne stvarnosti moramo obzirom na gruntovno pravo kazati, da „civiliter“ postoji dioba odnosne sgrade. Ta dielivost obstoji samo u ideji radi formaliteta gruntovnica: nu ipak obstoji u pravnom smislu intelektualna dieljena stvar, jer se svaka gruntovnička stvarnost predstavlja prometu kao posebna cjelina, prem je vlastniku slobodno tražiti spojenje tih čestica u jednu gruntovničku stvarnost.

Nu na takove razne gruntovničke stvarnosti mogu se steći razna prava, a vlastnik može i na razno obterećenih česticah sagraditi jednu jedinstvenu kuću.

Radi tih raznih tereta moraju ti razno obterećeni dielovi ostati posebne gruntovničke stvarnosti, ako se o sjedinjenju istih uknjiženi vjerovnici nesporazume (§. 56 e. gr. r. §. 19 min. naredbe od 18. travnja 1853 i §. 7 krajiškog naputka).

Usljed tih raznih prava može doći do distrakcije jedne gruntovničke stvarnosti, a s tom će se distrahirati prema §§. 297 i 417 itd. i na istoj nalazeći se dio kuće!

Gruntovna vlastnost te jedne gruntovničke stvarnosti prelazi na drugog, koji će upisom svoga grava vlastničtva u javne knjige steći i vlastnost diela sgrade, sagradjene na istoj gruntovničkoj stvarnosti.

I vlastnik sam može prodati takov dio sgrade usljed prodaje zemljišta na kojem je sagradjena.

Sgrada — jer jedinstvena — postaje zajedničkim dobrom §. 825 o. g. z., communio incidens.

Sgrada se od zemljišta dieliti nemože, jer za eksistenciju svoju treba zemljište (Dig. 44, 7 l. 445, 1 natura solo cohaeret), koje ju načelo u više put citiranu §, 417 o. g. z. izraženo. Nu na sgradi samoj postaje communio incidens. Sgrada je dieliva i intelektualna dielivost nastala je već usljed raznih gruntovničkih stvarnosti. Realna dielivost sgrade je prema §. 843 o. g. z· moguća, jer uzprkos dielenju u svakom dielu pokazuje se svojstvo cieloga (Unger: System §. 51).

Da li je kuća prema zemljištu, na kojem je sagradjena i koje čini razne gruntovničke stvarnosti dieliva, to je quaestio

Digitized by Google

facti prema §. 841 i sl. o. g. z. i ima se po tih načelih u savezu s §. 417 i sl. razpravljati.

Uzprkos diobi ostaje sgrada u zajedničtvu ali kao communio pro diviso, ili je u istinu kako Unger veli: susjedstvo.

Ako je na razstavnoj medji gruntovničkih stvarnosti na kojih se sgrade nalaze, uzidan razstavni zid, postaje isti zajedničkim vlastničtvom ali ujedno i razstavnom pregradom (§. 854 o. g. z.). Nebude li takovog zida, to se kuća može dieliti, ako se takov zid potegne: pariete medio aedificato unam domum in duae diviserit, (Dig. 8, 4 l. 6 §. 1), nu to se može činiti samo pod uslovi §. 843 o. g. z.; nije li moguća dioba, to radi ustanova §. 297 i 417 i sl. o. g. z. može se odrediti superficies prema §§. 1125 i 1147 o. g. z. Ingrosacija se dakle obavlja ili tako, da se s česticom samostalna kuća uknjiži ili se uknjižuje na superficiei pravo, kao na teretovnici. Vertikalnom diobom sgrada postaju nove sgrade, ne dielovi druge sgrade: communio pro diviso.

(Konac sliedi.)

K reorganizaciji.[1]

Da je preustrojstvo upravnih oblasti postalo nuždnim, o tom ne može biti priepora. Naravno je, da to preustrojstvo iz ekonomijskih i financijalnih obzira izazivlje i preustrojstvo

[1] Priobćujemo ovu razpravu u nakani, da se ovo pitanje što svestranije razpravi, premda se u mnogih točkah, navlastito onih, koje se tiču unutarnje uprave, s gosp. piscem neslažemo. Najpače nam se nesvidja uvod ove razprave, jer jako nagiblje na državu policajnu, premda gospodin pisac po svoj prilici ni je mislio ostvarati ideje ovakove državne uprave. Neslažemo se ni s njegovom kombinacijom, kojom želi spojiti upravu državnu s upravom občinskom; premda nam g. pisac te kombinacije nije pobliže razložio, to se ipak bojimo, da se ta kombinacija nebi dala drugačije izvesti nego onako kako danas postoji, t. j. da se na občine u prenešenom djelokrugu svali sav onaj teret, pod kojim one danas stenju. Ako li pako g. pisac misli, da se samouprava občina posve dokine, imao je to posve otvoreno izreći; mi ovakav absolutan zahtjev nebismo mogli odobriti, jer držimo proti nazoru gosp. pisca, da je i redje napučeno i manje imućno žiteljstvo sposobno i zvano za samuupravu. Krivo

Digitized by Google

sudbenih oblasti. Nu kako da se to preustrojstvo oblasti izvede o tom ima raznih upravo ekskluzivnih mnienja i predloga. Pisac ovoga članka neima na umu pobijati ili zagovarati pojedine te predloge, već će se ograničiti na to, da prema svojemu dosadanjemu izkustvu i prema načelom znanosti razvije svoje nazore u općih crtah.

Kulturno stanje našega naroda, koj se sada nalazi u prelazu od patriarkalnoga života u život samosvojni, od ekstenzivnoga k intenzivnomu gospodarstvu, zahtieva, da se uprava uredi tako, da bude, kao što negda u Pruskoj, skrbila za sve, što je narodu potrebno, i poticala narod na koristne podhvate — jednom riečju: da bude pučanstvu nekim štitnikom, dokle god se narod u toliko ne podigne, da bude mogao samostalno shvaćati zadaće života. Jer dok se udrugarstvo u našoj zemlji nerazvije na toliko, da buda moglo preuzeti pojedine zadaće državne uprave, ima državna vlast i takove zadatke izvršivati, koje inače u naprednijih zemljah udruge izvršuju. Obzirom na to i obzirom na dosta riedku napučenost imala bi se kombinirati občinska uprava državnom, a kad jednom bude pučanstvo gušće i imućnije i naprednije, moći će se lahko oddieliti samouprava posve od državne uprave, te stvoriti manji samoupravni kotari (občine) a veći državno upravni kotari. Dotle bi valjalo uzeti

---

sudi nadalje gosp. pisac. kad tvrdi, da je škodljiv za upravu postojeći tobože dualizam u občinskom poglavarstvu (načelnik i bilježnik), te da valja upravu povjeriti samo jednomu činovniku, da bude odgovornost intenzivnija i rad bolje jedinstven. Mi toga dualizma ni po dosadanjem sustavu nevidimo, jer načelnik a ne bilježnik odgovara za upravu občinsku, a pokraj toga držimo, da bi jedna osoba jedva mogla vršiti občinsku upravu pa bila ona kako neznatna.

Predlozi gosp. pisca o zadružnom pitanju odviše su po našem sudu i optimistični i smieli, jer bi bilo upravo vratolomno htieti jednim potezom pera uništiti sve zadruge; ako bi se ovaj predlog mogao u obće zagovarati, moglo bi se to učiniti jedino glede tajno razdieljenih zadruga. Nevjerujemo, da bi se tim predlogom zapriečilo ciepkanje zemljišta već se upravo od protivnoga bojimo. U ostalom trebalo bi za provedbu toga predloga znamenitih predradnja, a navlastito bi valjalo riešiti prije svega pitanje o nasljedstvu seljačkoga posjeda, kako je to i vlada naglasila u svojoj najnovijoj spomenici.

U ostalom se uzdamo, da će ova razprava pobuditi prijatelje ovoga lista, da u interesu dobre i valjane reorganizacije objektivno i stvarno razlože svoje misli o budućem preustrojstvu. Opazka uredničtva.

Digitized by Google

za podlogu srednji obseg. Na svaki način imale bi se ponajprije občine preurediti i sgodno arrondirati, pri čem bi valjalo onaj škodljivi dualizam u obć. poglavarstvu (načelnik i bilježnik) odstraniti i povjeriti občinsku upravu samo jednomu makar bolje plaćenomu činovniku, za da bude odgovornost intenzivnija i rad bolje jedinstven.

Što se tiče preustrojstva sudbenih oblasti, isto nije tako prešno i s toga se niti neide za radikalnim preustrojstvom tih oblasti, već tek za shodnijim arrondiranjem usljed pripojenja obstojale krajine i za izjednačenjem kategorija činovničtva u jednom i drugom dielu zemlje. I doista nebi ni bilo upntno, da se sudbene oblasti već sada radikano preustroje, dok nebude donešen nov kazneni zakon a prema istomu i nov kazneni postupnik, te dok ne bude i gradjanski parbeni postupak prema duhu današnjega vremena reformiran. Već s toga razloga nebi bilo shodno uvedenjem tako zvanih mješovitih oblasti prekinuti sada vladajuću jedinstvenost sudstva. Prema novomu kaznenomu zakonu, kaznenomu postupniku i gradjanskomu parbenomu postupniku, udešenomu po načelih javnosti i ustmenosti, biti će potrebno u gradovih i znamenitijih trgovištih namjestiti sborne sudove.

Jer će pako dotle, dok osnova kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupcih, izradjena po vladnom odjelu za pravosudje, postane zakonom, proteći više vremena, i jer se za nov gradjanski parbeni postupnik ima tek prirediti osnova, u koju svrhu treba obsežnih študija, to nebi bilo opravdano radi toga odgoditi reorganiziranje upravnih oblasti i arrondiranje područja sudbenih oblasti uz odstranjenje nekih anomalija u organizmu potonjih.

To bi bio u obćih crtah pravac, kojim bi po nemjerodavnom mnienju pisca imalo udariti naumljeno preustrojstvo oblasti, a sliedeća načela imala bi ravnati potonjim izvedenjem preustrojstva:

1. učiniti oblast pučanstvu što pristupnijom;
2. osigurati izvršenje naloga državne uprave;
3. stvoriti shodnu kontrolu, da će se občine u naravnom djelokrugu valjano upravljati;

Digitized by Google

4. što manje troškova nametnuti zemaijskom eraru i strankam;

5. u kompetenciji provesti shodnu diobu radnje;

6. ne stvarati umjetna središta, već oblasti namještati u sredistih, stvorenih što prometom što naseobom.

Sada nam preostaje jošte nekoje praktične predloge staviti, koji idu poglavito za prištednjom radnih sila, dakle posredno za financijalnom prištednjom. Pisac nije upravni činovnik, i s toga nije imao prilike opazati, da li i koliko ima kod upravnih oblasti nepotrebne pisarije. Nego ovdje bi se moglo potaknuti pitanje: nebi li bilo dobro, da se diobe zadruga upravnim oblastim kao prelazan i nesuvisao teret oduzme, pa da se po predlogu jednoga pravnika (dra. G. u K.) ureda radi u gruntovnicah brišu sve još postojeće zadruge i na mjesto njih na temelju rodoslovja i svjedočbe oblasti upišu živući predstavnici loza kao suvlastnici, a da se faktično razvrgnuće zajednice (dioba u naravi) prepusti zahtjevu pojedinoga suvlastnika, na koj zahtjev bi sud uredovao po shodnom zakonu, koj bi imao valjati za diobe svih bilo plemićkih, gradjanskih ili kmetskih zadruga dotično zajednica, jer postojeći gradjanski zakon o takvih slučajevih razvrgnuća zajednice sudcu ne pruža nikakve direktive, pošto taj zkkon nepozna instituta obiteljske zajednice. Tim načinom bi se prepriečilo prenaglo komadanje posjeda, jer bi ovlaštenikovo pravo upisom u gruntovnicu bilo osigurano tako, da on nebi imao toliko razloga tražiti diobu kao što sada, gdje je ovlaštenik radi evidentiranja svojega prava prisiljen povesti diobni postupak, koj kad jednom započet u bujici strasti obično svršava razcjepkanjem posjeda. Mnogi ovlaštenik našao bi dovoljnu zadovoljštinu za svoje pravno osjećanje već u tom, što bi bio upisan u gruntovnici kao suvlastnik a i garanciju, da ga neće ostali ovlaštenici prikraćivati. U obće bi prestala ona nesretna trvenja medju zadrugari, jer bi si medjusobno morali priznati jednako pravo u uživanju zajedničke imovine. Nakon predhodne provedbe u gruntovnici došlo bi tečajem vremena obično do transakcije medju suvlastnici, u kojoj bi se nekoji suvlastnici zadovoljili odpravninom u novcu, te bi tako malo po malo posjed zadružni nerazdieljen spao na jednog

Digitized by Google

vlastnika ili najviše, ako bi prema većem obsegu zadružne imovine ostao posjed razdieljen medju dvojicom ili trojicom vlastnika, dočim se sada zemljišta komadaju na toliko dielova, koliko ima ovlaštenika. Samo u skrajnjem slučaju bi se nastupio put pravde, i tada bi još uvjek sudac svojim uplivom omogućio nagodu. Uz takav postupak bio bi prelaz od zadružnoga života u zasebni tako rekuć za narod neosjetljiv, jer bi dao vremena, da se jedan dio naroda posveti izključivo obrtu, po čem bi se drugi dio laglje na posjedu prehranio. Ne valja bo s uma smetnuti pogubne posljedice prebrzoga razpadanja zadruga, dok nisu još druga vrela privrede osim ratarstva otvorena.

Ako se nebi htjelo gornji predlog prihvatiti, koj predlog pisac ovoga članka podpuno usvaja, jer zadovoljuje s jedne strane pravnoj sviesti i težnji naroda, a s druge strane zahtjevom obzirne politike, mogla bi se po predlogu jednoga gruntovnićkoga ravnatelja (B. S. u Z.) ustrojiti ambulantna komisija, sastojeća iz povjerenika i mjernika, koja bi od kotara do kotara zemlju obišla i sve još obstojeće zadruge razdielila. To bi doduše bio najprikladniji način riešiti se u kratkom vremenu svih neprilika, koje nam zadruge u mnogom obziru zadaju (vidi n. pr, statističke podatke o zločinih usljed zadružnih razmirica), nu bila bi to takva operacija, od koje bi cio narod tegnuo stradati.

Zadržali smo se možda i predugo kod razmatranja o načinu diobe zadruga a preduzeli smo si razpravljati o načinih, kojim bi se radne sile prištedile. Kod sudstva dalo bi se znamenito olakšati uredovanje, kad bi se uvele sliedeće reforme:

1. U nekih manje kažnjivih i takovih prekršajih, gdje je dokazni postupak jednostavan (bez tako zvanih indicija već samo direktni dokazi) trebalo bi uvesti tabelarni postupak, kao što isti postoji kod upravnih oblasti, ako se već ne drži shodnim takove prekršaje prepustiti karnostnoj vlasti občina.

2. Uvesti tako zvani „Notariats-Zwang“, usljed čega bi se stranom mnogim parnicam predusrelo a stranom rješavanje parnica usljed preciznijeg opisa pravnih odnošaja olakšalo.

3. Ustrojiti u sjedištu svakoga suda mjesto

Digitized by Google

kr. javnoga bilježnika (makar kumulirano sa odvjetničtvom), za da se ne moraju sudovi baviti razpravami ostavština, dražbami pokretnosti u mjestu itd.

4. Rješavanje prepora ob odpovjedi stana u gradovih povjeriti gradskim poglavarstvom, pošto gradj. parb. postupnik uzprkos nekojim iznimnim ustanovam u ministarskoj naredbi od 17. prosinca 1858, smjerajućim na pospješenje postupka, i onako nije prikladan za neodvlačno rješavanje takvih priepora, jer daje objestnoj stranki dosta sredstava zategnuti konačno riešenje priepora. Ako se to neće, neka se protegne mališni postupak i na takve priepore.

5. U parnicah smetana posjeda odrediti razpravu po mališnom postupku, kao što je u osnovi kr. vladnog odjela za pravosudje. Možda bi bilo još bolje, da se rješavanje tih parnica prepusti upravnim oblastim kao čuvarom javnoga mira i poredka, koje u cielom svojem uredovanju imaju pred očima načelo brzoga i svrsi shodnoga postupka. Sudovi bo nemogu toli brzo postupati, jer ih navada promišljenoga i polaganoga ali sigurnoga uredovanja čini tromijimi, i nemogu prema slučaju shodne odredbe za povratak mira dotično uzpostavu faktičnoga stanja činiti, jer su upućeni samo na prisilna sredstva u gradj. parb. postupnika označena, koja nisu za današnje odnošaje dostatna.

6. Stegnuti pravo priziva u mališnom postupku. Prema okolnostim moglo bi se ustanoviti, da proti osudam mjestnih sudova u parnicah, u kojih predmet tužbe nepremašuje recimo 5 for., neima dalnjega pravnoga lieka. Za gradove moglo bi se ovo mjerilo razširiti (n. pr. do 10 for.) U istinu takovih parnica imâ i na stotine kod svakoga kot. suda, pa ono vrieme, koje se riešavanjem tih parnica troši, moglo bi se upotriebiti za važnije stvari. Upravo se čini satirom, da se pokreće savkoliki aparat kod kot. suda radi sitnarije od recimo 1 for., da sudac svoje duševne sile napreže za juridičko riešenje takovih lapalija, neglededeć na to, da tangenta stvarnih i osobnih troškova sudbenih, odpadajuća na pojedinu takovu parnicu, gdjekad premašuje sam predmet tužbe.

Digitized by Google

K tomu sigurno je, da sudac kotarski (dotično kotarski pristav) ne ulaže rado sve sile u riešavanje takovih parnica, što je psihologijski opravdano, pa tako neimamo jamstva, da će kot. sud stvar pravednije riešiti nego bi je riešio mjestni sud. Ako pako gdje koj kot. sudac i ide za tim, da povod tužbe izcrpljivo pretrese i temeljitu osudu izreče, sigurno je, da će takav sudac nakon riešenja treće ili četvrte parnice malaksati (a ima jedan sudac 10 do 20 maličnih razprava na dan), te mu neće preostati duševne snage za važnije predmete. Jedino, što bi se moglo tomu predlogu prigovoriti, jest to, da bi u takvih slučajevih bio izključen dokaz preslušanjem stranke poput svjedoka, pod prisegom, jer mjestni sudovi neimaju vlasti zaprisizati. Nu čemu tako važan i svetčan akt u tricah? Dapače bilo bi željeti, da se prisega u maličnom postupku sasvim izključi, nebi li se time aktu prisege, koja je žalibože u pučanstvu postala predmetom hazardne igre, povratilo njezino dostojanstvo. Poznato bo je, da svaka stvar, koja se odviše rabi, gubi na svojoj vriednosti, a to po gotovo valja kod prisege, koja čestom porabom uz čestu nekažnjenu krivorotu gubi na moralnoj moći naime na ozbiljnosti prietnje, kojom se vjerozakon i kazneni zakon krivorotniku priete. Jer ako i neima mnogo slučajeva, da je tko radi krivorote kažnjen, ne sliedi odatle nipošto, da nije bilo i previše krivorota, koje su se izmakle kazni, a sviest o tih nekažnjenih krivorotah djeluje u pučanstvu najpogubnije. Nu konačno pitanje ob uporabivosti prisege u maličnom postupku jest odveć velikoga zamašaja, nego da bi se o tom preko noći moglo odlučiti, i s toga se riešenje toga pitanja može posve mirno prepustiti budućnosti. Ali na svaki način bi se već sada mogla prisega izključiti u parnicah o svotah novčanih, recimo do 10 for. (što i §. 249 gradj· parb. post. dopušta). U mjesto prisege mogao bi mjestni sudac za skrajnji slučaj, ako se nebi mogao iz okolnosti uvjeriti ob istinitosti navoda stranke, zavjeriti dokazivaoca budi tako, da dokazivalac dade mjestnomu sudcu ruku, budi da (dokazivalac) svoj navod potvrdi riečima; „tako mi poštenja!“ U ostalom u dvojbenih slučajevih najbolji je ekspediens tužitelja

Digitized by Google

odbiti, jer bolje i to, nego li riskirati sablazan, krivorotom prouzročenu. Uvedenjem maličnoga postupka olakšan je sudovom posao znamenito a uz to je brzim postupkom vjeresija podignuta i promet ojačan. Mogao bi se bez štete za pravnu sigurnost i bez povrede stabiliteta lahko učiniti jošte jedan korak napred te priepore radi sitnica izpod 10 for. povjeriti za konačno riešenje mjestnim sudovom, koji stoje i onako pod kontrolom kot. suda.

To bi bile reforme, koje bi predbježno služile, da se sudovom smanji teret, a nekoje od njih bile bi osim toga na korist i samomu pučanstvu. Dr. M. A. Bišćan.

Uredjenje seljačkoga posjeda.

Narod. Novine doniele su u broju 256 o. g. pod nadpisom „o regulaciji pravnih odnošaja seoskoga posjeda u Hrvatskoj i Slavoniji“ spomenicu, koju je izradio kr. vladni odjel za nutarnje poslove a tiče se uredjenja nekih pravnih odnošaja seljačkoga posjeda u našoj domovini. Držimo za potrebno ovu spomenicu diljem priobćiti, premda će se u njoj naći podataka i navoda, spomenutih u našem članku „Reforma nasljedstva u seljačkom posjedu“ br. 6 A. i B. Mjesečnika o. g.

Spomenica glasi ovako:

Obća je tužba, da naš seljak nazaduje, da je svake godine siromašniji i da mnogi nije već u stanju dolazeće nanj javne i občinske daće namiriti.

Da ova tužba nije bez temelja osvjedočila se je vlada već iz toga, što broj realnih ovrha za porez svake godine raste, ter ih je u Hrvatskoj i Slavoniji god. 1879 i 1880 provedeno 404, dočim je već u I. polovini 1881 broj realnih ovrha skočio na 230, a predloženi su po občinah za realnu ovrhu jošte 5650 porezovnika plaćajućih zemljarinu i kućarinu, a ima 11.322 porezovnika, koji nisu kadri plaćati dalje poreza, ter će se morati predložiti na realnu ovrhu — tako da od ukupno 314.483 porezovnika plaćajućih zemljarinu ili kućarinu, 16.972 spadaju medju posve insolventne, što više od 5% iznaša.

Nameće se dakle vladi pitanje, da uzroke ovoga nazadka traži, ter koliko je do nje, lieka proti istomu i dalje upotriebi.

Glavna je vika osim na porez još na razkomadanja zadruga i razciepkanje zemljišta, ter mnogi podpuno su osvjedočeni, da je upravo i

Digitized by Google

jedino evo potonje izvor svih zala i svakoga nazadka u seljačkom stališu.

Što se poreza tiče, to se rukovanje istoga nenalazi u rukuh domaće vlade, ona dakle neposredno nije mogla u sniženje istoga uticati, ali posredno je u toliko bar nastojala pomoći domaćemu rataru, što je svakom prilikom, a opetovano posebnimi dopisi nevolju proizticuću iz prevelikoga poreza za našega seljaka ministru financija izticala, ter od njega veći obzir na zaostalu u ovoj zemlji agrarnu kulturu. i na nizki stepen obrtnosti i industrije zahtievala, što je i na toliko izhodila, da je ministar financijah izjavio, da novim katastrom, koj se sada uvadja, nikako nekani povisiti zemljarinu, već samo izpraviti postojeće nepravde i nejednakosti.

Što se pako tužba na prekomjerno razciepkanje seljačkih posjeda tiče, to istina, postojeći zadružni zakon od 3. ožujka 1874 nepoznaje t. z. minimuma t. j. neopredielјuje stanovite kolikoće zemljišta, izpod koje se nesmije zemljište u naravi ciepati, i to je za oranicu 1200□° za sjenokoše i pašnjake 800□°, za vinograde 100□°, za šume 1600□°. Time bo namjeravalo je zakonodavstvo občuvati narodno gospodarstveni probitak opredieliv kao minimalne čestice takav kulturni prostor, koji se po jednom radniku u jednom danu obraditi može, da se manjimi česticami, koje neizcrpljuju podpunu jednodnevnu radnju, radna snaga odviše negubi,

Velika danas postoji i struja, koja u uzpostavi minimuma nazire spas seljaka, jer prekomjernomu dieljenju u sve to manja selišta pripisuje sadanji materijalni nazadak ladanjskoga pučanstva.

Već se dugo u kulturnih državah razpravlja pitanje, da li je probitačnije uzčuvati veća, u jedno sklopljena, životnu snagu imajuća selišta, ili je bolje smatrati tlo kao robu, koja se bez svake stege iz ruke u ruku promeće, ter tim stiče što veću vriednost; ali se do nedvojbene konačne odluke jošte nije došlo.

Za uzčuvanje većih, okruženih i spojenih gospodarstva, govori, da se tim načinom uzčuvati može kriepak i valjan seljački stališ, — da se tako predusrećuje nevolji, koju radja razciepkanje tim, da se ladanjsko pučanstvo prekomjerno umnaža, — da je ovo pučanstvo u predjelih, gdje se bez ograničenja zemljišta ciepaju, skoro bez iznimke vrlo siromašno, jer mu je posjed malen i neznatan — da se kod razciepkanih parcela i maloga posjeda u obće nikakove investicije i poboljšice činiti nemogu; — usuprot pako za slobodu kod kupnje, prodaje i dieljenja zemljišta govori, da mali posjed, ako se veoma brižljivo obradjuje, donaša razmjerno veći nečisti prihod, dakle više žiteljstva uzdržavati može, nego li veći, nerazdieljivi posjed istoga površja; da se vlastnik kod slobodnoga zemljišta često prodajom koje čestice ili kojega

Digitized by Google

diela svoga posjeda bolje urediti i instruirati može preostavše mu ostalo gospodarstvo, da se unovčenjem jednoga diela svojega posjeda, ter time omogućenom naplatom svojih dugova često ostatak spasiti može; da je okolnost ona, da je svakomu težaku, radniku i malenom obrtniku lahko moguće nabaviti si zemljištnoga posjeda, veliko moralno poticalo na marljivost, štednju i radnju — da je napokon u predielih, gdje ima tvornica, od velike koristi, ako tvornički radnik uz svoju zaslužbu u tvornici još vlastiti mali posjed ima, iz kojega može za doba industrijalne kakove nevolje barem koje vrieme živjeti.

Kao što ovo pitanje teoretički još riešeno nije, tako i praktički rezultati ništa odlučnoga nedokazuju — tako se Englezka natjeca s Francezkom u agrarnom napredku, a ipak su njihovi posjedovni odnošaji upravo diametralno protivni: u Englezkoj zatvorena, velika zaokružena gospodarstva, a u Francezkoj skrajna parcelacija.

U Njemačkoj kao primjer imućna, izobražena i neodvisna seljaka punim se pravom navadja seljačtvo u Hanoveru, Brunšvigu, Holsteinu i u drugih dielovih sjeverne Njemačke, gdje seljak skoro bez iznimke živi na velikih, nerazdieljivih, od praotaca svojih nasliedjenih seliština; nu protivno nemože se tajiti, da je seljački stališ u Švicarskoj, u Porenju i u Badenskoj, gdje je posjed prekomjerno razciepan, ipak obćenito imućan, raden i veoma umno razvit.

U Pruskoj je posjed već od g. 1811 posve slobodan, i to uz najpovoljnije posljedice tako, da je pokušaj, učinjen g. 1847 u zakonodavnom tielu ovu slobodu ograničiti, od samoga stališa seljačkoga jednoglasno odbit bio.

U Bavarskoj vladaše ista sloboda sve od god. 1825; god. 1855 kušalo se ograničiti istu, ter stvarati seljačkih povjerbina; — taj pokušaj osta ipak posve jalov, jer god. 1866, dakle 15 godina iza donesena zakona, obstojale su u svem samo tri takove seljačke povjerbine; pogrieška bila je ovdje u tom učinjena, što su ovakove povjerbine bile podvržene raznim ograničenjem, kao n. pr. nisu se mogle dieliti ni prodati, ni preko trećine vriednosti obteretiti, nu proti ovrham nisu niti najmanje obranjene; stoga se u Bavarskoj danas vode razprave o tom, koje se ustanove nasliednoga prava u seljačkoga stališa krive preveliku razciepkanju i time prouzročenoj umali vriednosti seljačkoga posjeda.

Želja i namjera, da se tomu prekomjernomu razkomadanju uspješno na put stane, nukala je nekoja zakonodavstva u Njemačkoj, da utemelje posebnu gruntovnicu za seljačke posjede, koji se nebi smjeli dalje komadati, ter u koju gruntovnicu bi se samo oni posjednici seljačkih selišta upisali, koji bi taj upis posebno zamolili — ovim upisom prelazi takov posjed u svojstvo seljačke povjerbine, koje se svoj-

Digitized by Google

stvo ipak na molbu vlastnika opet brisati i tako selište iz povjerbinske gruntovnice izvaditi može.

Naravna posljedica zabrane razkomadanja je ona, da u takovih posjedih mora drugo nasliedno pravo vladati, nego li u slobodnom posjedu; — u južno-slovenskih pokrajinah, kao u trojednoj kraljevini, u Srbiji, Bosnoj i Hercegovini pomagalo bi se zadrugom, u kojoj neima nasliednoga prava, van u pokretnih ili nekretnih osebunjcih — kod ovakove narodne institucije netreba u obće nasliednoga prava mnogo rabiti, jer zadruga je do podpunoga izumrća svih njezinih članova neumrla i nepromienljiva moralna osoba.

U austrijanskih pako pokrajinah, i u Njemačkoj substituirali su diobi u naravi, koja u seljačkom posjedu nije bila dopustiva, diobu u novcu; nu da nebude baštinik posjeda unapried izplatkom ostalih dielbenika preko mjere obterećen, i time upropašten, dalo se preuzimatelju posjeda neko veće pravo i njeka preimućtva, koja su mu omogućila dielove svojih sudielbenika bez vlastite propasti u gotovu izplatiti.

U austrijanskih pokrajinah sastojalo je to preimućtvo u tom, da su dielovi njegovih sudjelnika ne toliko prema vrednosti selišta, koliko prema mogućnosti izplatka procienjeni bili, tako naime, da se glavnomu baštiniku, kojim je u pravilu prvorodjeni sin bio, nije nametnulo većeg izplatka, nego ga je podnositi mogao.

U kraljevini Hanover donešen bje god. 1874 zakon, kojim se s nova ovakove seljačke povjerbine stvaraju; preimućtvo povjerbenoga baštinika ovim bi zakonom u tom ustanovljeno, da se od vriednosti selišta prije svega jedna trećina na korist njegovu odbije, i tek ostatak medju sve baštinike, simo računajući i povjerbenoga nasliednika, jednako razdieli.

U Westfalskoj pripada povjerbenomu nasliedniku polovica selištnoga posjeda, i tek druga polovica se dieli medju sve baštinike simo računajuć i njega.

U Oldenburgu ima povjerbeni nasliednik samo 15 do 40% preimućtva pred drugimi baštinici.

U austrijanskih provincijah je seljački posjed §. 761 o. g. z. naročito od obćenitoga prava nasliednoga izuzet; ista g. 1848 nije ovaj iznimni pravni položaj posve promienila, i tek zakon od 27. lipnja 1868 (d. z. l. broj 79) ukida svaku razliku izmedju gradjanskoga i seljačkoga posjeda tako, da je od pomenute godine podpuna sloboda dieljenja bez ikakova ograničenja nastala.

Istina, da u austrijanskih pokrajinah od pamtivieka postojeći narodni običaj, da najstariji sin preuzme gospodarstvo, i da druge izplaćuje, tako trajno djeluje, da se i sada, gdje je dioba u naravi dopuštena, veoma riedko takove diobe dogadjaju, i da nije povodom gore potak-

Digitized by Google

nutoga zakona razkomadanje mah otelo, nu zato druga se je nevolja pokazala.

Kako bje gore rečeno, prije zakona od g. 1868 opredieljeni su dielovi sunasliednika ne prema pravoj pomenutoj vriednosti selišta, već prema mogućnosti, da povjerbeni nasliednik uz preuzete terete na selištu obastati može; oživotvorenjem pako podpune jednakosti nasliednoga prava u seljačkom posjedu s inim gradjanskim posjedom, ter podpunim svedenjem prvoga pod ustanove općega gradjanskoga zakonika, moraju se dielovi sviuh nasliednika bez razlike po podpunoj njihovoj vriednosti ustanoviti, i pošto i sada po vladajućem narodnom običaju, prvorodjeni sin preuzima posjed, to je ovaj posjed danas mnogo znatnijimi svotami obterećen, nego li je bio do god. 1868.

Ove okolnosti probudile su pozornost cislajtanske državne uprave, sabiravše u tom pravcu štatističke podatke, kojimi je konštatovano, da svote, na seljačkom posjedu s naslova dioba uknjižene, samo u dvie godine 1878 i 1879 iznašaju ogromnu svotu od 39,562.200 for.

Još žalostniju sliku pokazuju podatci ob ovršnoj prodaji maloga posjeda, glasom kojih je broj od 4.585 posjeda, koji su godine 1875 ovršno prodani za 9,451.391 for. skočio postepeno do god. 1879 na 11.278 posjeda, koji su prodani za 22,415.608 for., kojom svotom nisu ipak mogli podmireni biti svi dugovi bivši uknjiženi na ovršno prodanom posjedu, već je ostalo nenamirenoga duga 17,624.517 for., koj se je morao s pomanjkanja daljnjega ovršnoga fonda ureda radi brisati.

Nepovoljno ovo izkustvo nukaše cislajtansku vladu, da pokrene pitanje o promjeni seljačkoga nasliednoga i diobnoga prava, te je ministarstvo za poljodjelstvo god. 1882 sazvalo enquetu, kojoj je predložilo posebni kvestionar, sadržavajući pitanja, što bi se i kojim načinom promienilo u sada postojećem seljačkom nasljednom pravu, i u ustanovah sada za razkomadanje seljačkoga posjeda valjanih.

Kako se iz pomenutoga kvestionara razabrati daje, nagiblje pomenuto ministarstvo takovim zakonskim ustanovam, kojimi se izključenjem svake diobe seljačkoga posjeda u naravi, nasliedniku na selištu preimućtvo njeko prema drugim nasliednikom podieljuje.

Dosada pomenute ustanove valjane u Njemačkoj i do novije dobe u Cislajtaniji nepružaju ipak još nikakove obrane proti ovršnim prodajam, već samo omogućuju i olahkoćuju nasliedstvo, i diobu uslied nasliedstva.

Osim ovih povjerbinskih zavedenja u seljačkom posjedu, postoji još, osobito u sjevero-amerikanskih državah, posebna vrst seljačkoga posjeda pod naslovom „domaje“ (Heimstätte), koja se niti ovršno prodati, niti dieliti nemože, već koja služiti ima djeci za mjesto obskrbe i odgojenja, i to djevojkam do izudaje, a dječakom dok sami mogu kruh

Digitized by Google

služiti — postradalim pako na svjetskom poprištu, iznemoglim i nesretnim imade služiti za posliednje zaklonište.

Od ovršne prodaje i diobe izuzeto je nesamo selište, nego i sav živi i mrtvi nared k uspješnoj gojitbi istoga potreban.

Ovomu zavedenju mnogi amerikanski narodni gospodari poglavito pripisuju veliki napredak, koj se u Americi opažuje u ratarstvu i poljskom gospodarstvu.

Nacrtav ovako u glavnom razne nazore i zavedenja glede pravnih i posjedovnih odnošaja seljačkoga posjeda u njekojih kulturnih naroda, vratit nam se je na naše domaće odnošaje, ter razpraviti pitanje, dali i u koliko možemo se tu poslužiti tudjim izkustvom. Statistički podatci nepružaju nam jasne slike o dizanju ili padanju imućtva u seljačkom stališu, i to radi toga, što podatci ob ovršnih prodajah, koji se kod sudova za statističku porabu bilježe, neimahu dosada posebnoga stupca za seljački posjed; k tomu još dolazi, da se tek od g. 1875 vode; — svakako izkazuju isti podatci, da broj ovršnih prodaja u zemlji raste:

tako je g. 1875 u provincijalu Hrvatske i Slavonije izvedena 161 ovršna prodaja u vriednosti od 338.644 for. i brisanjem dugovine od 35.805 for. s nedostatka kupovnine;

Godine 1876 izvedeno je 239 ovršnih prodaja u vriednosti od 526.794 for. brisanjem od 84.994 for.

Godine 1877 izvedena je 221 ovršna prodaja u vriednosti od 597.238 for. brisanjem od 196.720 for.

Godine 1878 izvedeno je 240 ovršnih prodaja u vriednosti od 463.033 for. brisanjem od 65.520 for.

Godine 1879 izvedeno je 330 ovršnih prodaja u vriednosti od 478.913 for. brisanjem od 336.534 for.

Ako se ipak uvaži rapidno umnažanje ovršnih prodaja seljačkih posjeda dužnoga poreza radi, izkazano uvodom ovoga sastavka, ter ako se ova okolnost u savez stavi s rastućim brojem uknjiženih dugova i sudbenih ovršnih prodaja malo prije potanko izkazanim, to se mora do osvjedočenja doći, da seljačtvo u svom imutku bar za sada, u prelazno doba od oblastnoga tutorstva u neograničeno vlastničtvo, osjetljivo nazaduje, ter da se zakonarstvu i upravi dužnost nameće skrb i brigu nositi, da se ovaj nazadak obustavi.

(Konac sliedi.)

Digitized by Google

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Da li po §. 391 ili 388 gpp. ovrha do osiguranja.

U parnici Juliane W. proti Juliju G. i Dragutinu W. za izlučenje nekih pokretnina izpod ovrhe, odbita je tužiteljka osudom kr. kot. suda u Koprivnici od 4. lipnja 1882 br. 6829 i osudjena da plati prvotuženomu parbenog troška 93 for. 40 novč.

Tužiteljka preda pravodobno priziv, pa je na molbu prvotuženoga dozvolio prvi sud po §. 391 gpp. ovrhu do osiguranja radi dosudjenog parbenog troška.

Proti toj odluci preda tužiteljka po odvj. F. pravodobno utok, jer da nepredleži dokazan koj od slučajeva, označenih u §. 388 gpp., zatim da parbeni troškovi nisu tražbina njegova, nego odvise od osude II. i III. molbe; — ovi su troškovi pripadak osude njemu povoljne, a radi pripadaka neima ovrhe do osiguranja.

Na taj utok potvrdjena je prvosudna odluka rješitbom kr. banskoga stola od 21. rujna 1882 br. 17.185 s ovih razloga:

„Vidiv, da je Julia W. proti osudi tog suda od 4. lipnja t. g. br. 6829 gr., kojom je osudjena na platež parbenih troškova tuženiku Juliu G. sa 93 for. 40 nč. prouzročenih, priziv uložila;

vidiv, da se po §. 391 gpp. može dozvoliti ovrha do osiguranja, kada dužnik proti presudi prve ili druge molbe, koja ga bezuslovno osudjuje na platnju, uloži priziv ili previd, — kod dozvoljivanja pako ovrhe do osiguranja po §. 391 gpp. nisu mjerodavni uvjeti, pod kojimi se može iskati i dozvoliti ovrha na osiguranje po §. 388 gpp., — jer prošnje za osiguranje po §. 390 i 391 gpp. mogu se podnieti kad nastanu tamo naznačeni slučajevi, koji su posve različiti od slučajeva, kojimi se osiguranje po §. 388 gpp. iskati može;

vidiv po tom, da je napadnuta odluka opravdana zakonom — obnašao uz odpućenje utoka napadnutu odluku prvog suda potvrditi.“

Dalje nije utok uložen. T. N.

Nije nadležna niti sudbena niti upravna oblast, nego je nadležna crkveno-sudbena oblast suditi o zahtjevu supruga, utemeljenom na §. 92 obć. gr. zak., da je žena držana ići za mužem u prebivalište njegovo.

Kr. kot. sud u V. izrekao je je dne 30. svibnja 1881 br. 1499 gr. osudu:

Digitized by Google

„da je tuženica E. rodjena Ž., zakonita ženitbena drugarica tužitelja M. L. K., kriva samovlastnoga i protuzakonitoga ukinuća zajednice ženitbene prebivanjem svojim proti volji tužiteljevoj u J. i da je dužna doći k tužitelju, svomu zakonitomu mužu na dužnost ženitbenu, na vjernost i na pristojno s njim postupanje, nemanje pomagati njega po mogućnosti u kućnih poslovih, ter u tečenju, pak u koliko ište domaći red, dane po njemu naredbe izvršivati i skrbiti se, da ih i drugi izvršuju; napokon da je dužna opet na sebe uzeti nadležeću joj njegu u tielu i zdravlju njihove možda buduće djece uz dogovorno izmedju njih dvoje upravljanje uzgoja djece, — a to sve po §. 300 gpp. u roku od 14 dana pod pretnjom ter sliedstvom ovršnih sredstva u smislu §§. 456 i 549 gpp., najme prisilnim dopraćenjem k suprugu po straži, globami i zatvorom". Ta je osuda obrazložena ovako:

„Tužitelj je ustmeno u zapisnik predao tužbu, ter uztvrdio, da je on zakoniti prije 10 godina sa tuženicom u župnoj rimokat. crkvi u H. vjenčani ženitbeni drug, kako to svjedoči izvorni vjenčani list župnoga ureda; nu ta žena da ne živi s njim, nego u drugom selu u drugoj kući, i akoprem je već po zapovjedi svetoga pisma: „sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tibi!" kao i po volji državnoga zakonodavca, izraženoj u §. 92 o. g. z. obveznom za svekolike državljane, ne manje u §. 41 ženitbenoga zakona (ces. pat. od 8. listopada 1856 br. 185), ter u §. 41 II. Naputka za duhovne ženitbene sudove, žena držana ići za mužem u prebivalište njegovo, i s njim ondje ostati i živiti: to tuženica ipak proti volji tužiteljevoj neće da k njemu dodje, nego je ona prekinuv protuzakonito zajednicu ženitbenu i prekršiv nadležeće joj po §. 90 o. g. z. dužnosti ženitbene, njemu na višekratni njegov poziv i na njegove občinskomu poglavarstvu učinjene tužbe, odriešito očitovala, da nekani nikada više s njim se sastati niti k njemu u njegovo sadanje prebivalište doći, a još manje s njim dalje bračno živiti. Tužitelj daklem, vršeć dužnosti svoje u smislu §. 91 o. g. z. — dočim su mu djeca pomrla — i nedavši uprav nikakova povoda prekinuću zajednice ženitbene, a nebudući zakonito ovlašćen izhoditi dovedbu žene bud obvezanom putnicom bud popraćenjem, nego ovlašćen postići povratak žene jedino pomoćju sudca gradjanskoga — stavi konačno dozvolom i §. 19 o. g. z. tužbovni zahtjev, kao što je gore u osudi nacrtan.

Tuženica u odgovoru prizna sve tužbovne navode istinitimi, nu izjavi, da ipak nije voljna dobrim odazvati se zahtjevu svoga supruga, jer da ona svoga muža više nevoli, te zamoli, da se tužba odbije."

Na priziv tuženičin proti osudi prvoga suda obnašao je kr. banski stol riešitbom od 21. rujna 1881 br. 11.611:

„vidiv, da spomenuta tužba nije naravi gradjansko-pravne, imenito da tužbeni zahtjev nije izvediv po sudbenih oblastih, već je tu nadležna

Digitized by Google

oblast državna (§ 95 car. pat. od 8. listopada 1856), a to je oblast politička, koja je jedina zvana izpuniti zahtjev tužiteljev, da se supruga eventualno prisilnimi sredstvi k njemu vrati, — prizvatu osudu prema §§. 339 br. 1 i 343 gpp. kao ništetnu ukinuti, te prvom sudu naložiti, da tužitelja uputi na rečenu nadležnu oblast.“

Povodom pako previdnog utoka tuženičinog proti banskostolnomu riešenju jeste kr. stol sedmorice vrhovnom riešitbom od 23. prosinca 1881 br. 2217: „posmotriv, da se ovdje radi u prvom redu o zajednici bračnoj, odnosno o pitanju, da li je tuženica vlastna živjeti razstavljena od stola i postelje sa suprugom si; — posmotriv, da su za razpravu toga pitanja po članku II. previšnjega patenta od 16. veljače 1853 br. 30 d. z. l. zvane crkvene vlasti sudbene; — posmotriv, da je naprama tomu postupajući u prvoj molbi sud po §. 2 gpp. imao tužbu a limine odbiti, — obnašao napadnutu riešitbu kr banskoga stola onamo preinačiti, da se tužitelj sa svojom tužbom odpućuje na nadležnu sudbeno-crkvenu oblast.“ P. G.

Tko je znajuć, da se drugi nalazi u faktičnom posjedu zemljišta, ovo kupio od iste treće osobe, od koje ga je kupio faktični posjednik, i tko je na temelju istoga kupa izhodio upis zemljišta u javne knjige: mora se kao nepošteni književni posjednik odbiti sa tužbom iz pravno predmjevanog vlastničtva proti poštenom i na jednako jaki naslov temeljećem se faktičnom posjedniku.

Allg. österr. Gerichts-Zeitung priobći u br. 53 o. g. sliedeći praktični slučaj:

Supruzi A. kao književni posjednici tužiše B., koji je isto zemljište još prije kupio od supruga C. i odmah stupio u faktični posjed istog, na priznanje prava vlastničtva i ustup posjeda zemljišta X., koje su takodjer njim supruzi C., nu poslje gornje prodaje, prodali.

Prvi sud udovolji tužb. zahtjevu, dočim je viši sud a isto tako vrhovni sud u Beču svojom rješitbom od 31. ožujka 1881 br. 1499 tužbovni zahtjev odbio sa sliedećih meritornih razloga:

Nazočna je tužba po svom biću tužba iz predmnjevanog vlastničtva (§. 372 o. g. z.) U takovu slučaju mogla bi ona imati uspjeha proti tuženiku samo onda, ako bi tužitelj dokazao jači naslov stečenja, nego li je tuženikov; u ovom se pako slučaju pozivlju obje stranke na kupoprodaju, dakle na jednako jaki naslov stečenja. Ako se pako uvaži, da je B. odmah nakon kupa stupio i u faktični posjed gornjeg zemljista poštenim načinom; uvaži li se, da su tužitelji kao susjedi istog zemljišta znati morali, da ga B. posjeduje, i da se oni po tom nisu na-

Digitized by Google

lazili u dobroj vjeri, kad su to zemljište kupili od supruga C., koji su ga prije posjedovali: to se moraju smatrati tužitelji samo kao nepošteni književni posjednici, ter se po tom nemogu štititi proti faktičnom poštenom posjedniku. I kod tužbe iz predmjevanog vlastničtva ima tužitelj dokazati, da je na istinit način u posjed stvari došao, a pri tom nečini razlike, da li je posjed tuženog faktični ili književni, dočim naš zakonik nedvojbeno priznaje i faktični posjed na nekretninah; §. 440 obć. gr. z. nemože se ovdje upotrebiti, jer isti i neuzev u obzir faktični posjed jedne ili druge stranke, ustanovljuje samo, kao što to krajna opazka k §. 440 izrično spominje, slučaj sukoba uknjižba te odredjuje samo pravo prvenstva medju dva stečnika, koji oba uknjižbu uztraže; neodlučuje pako, što je za pravo u ovom slučaju, kad je jednoj osobi nekretnina predana u faktični posjed, a druga osoba je izhodila uknjižbu gruntovnu."

Na ovu rješitbu slobodan sam navesti sliedeće primjetbe:

Nazočna tužba, po mojem nazoru, nije tužba iz predmjevanog vlastničtva (§. 372 o. g. z.) već tužba pravih vlastnika, kakovimi se tužitelji po §§. 423, 425, 431 i 440 o. g. z. nedvojbeno smatrati imadu, jer imadu za se valjan i jednako jaki sa tuženikom naslov pravni, a uz to su i kupljenu nekretninu unosom u javne knjige stekli kao vlastnost. Kao takovim najme pravim vlastnikom pripada im po §§. 354 362, 322 i naročito §. 366 o. g. z. i izključivo pravo posjeda nekretnine tim većma, što se tužitelji usljed unosa nekretnine na njihovo ime imadu prema §§. 321 i 441 o. g. z. kao jedini zakoniti posjednici one smatrati. Tužitelji nisu ni posjedovali prije utužene nekretnine, imadu uz tvrdi i valjani naslov takodjer i valjan književni posjed, a radi obiuh ovih predpostava nebi u nazočnom slučaju tužbi iz predmjevanog vlastničtva ni pravne podloge bilo, jer takovu tužbu podiže redovito onaj, koji je nemogav dovoljno dokazati stečenje vlastnosti utužene stvari, dakle neimajuć redovito ni književnog posjeda, valjanim naslovom i na istinit način stekao bio posjed (faktični) iste stvari, koju je poslje tko drugi posvojio (§. 372 o. g. z.)

Tužitelji su pako u nazočnoj parbi dokazali podpuno, da je stvar njihova vlastnost, nisu dakle imali ni razloga dignuti tek tužbu iz predmnjevane vlastnosti.

Ali rješitba najvišega suda odbija tužitelje naročito s razloga, jer da se imadu smatrati kao nepošteni književni posjednici, pa se stoga nemogu štititi proti poštenom faktičnom posjedniku, jer da ima i u tužbi iz pravno prodmjevanog vlastničtva tužitelj dokazati, da je na istinit način u posjed stvari došao.

Digitized by Google

Taj mi se nazor nečini osnovanim, jer tužitelji nisu nepošteni književni posjednici, i to s toga ne, jer zakon odredjuje, da ako je nekretnina predana nekolicini osoba jednoj za drugom, pa ako su uvedene javne knjige, da pravo posjeda pripada izključivo onomu, koji je upisan kao posjednik (§. 322 o. g. z.) kao što su u ovom slučaju tužitelji; nadalje, ako je vlastnik istu nekretninu ostavio dviem različitim osobam, stvar pripada onoj, koja je ranije zaiskala uknjižbu (§. 440 ogz.) kao što u ovom slučaju tužitelji. Gornje zakonske ustanove nigdje nespominju bonam fidem, dakle valjaju iste ustanove beziznimno i bez obzira na bona fides kasnjeg stečnika, osim iznimaka u zakonu spomenutih. Najme pošteni posjednik može proti vlastniku i odnosno tužbi vlastničtva uspjeti iznimno samo u slučajevih §§. 367, 824, 1460 o. g. z. i u tih slučajevih stiču pošteni posjednici i pravo vlastničtva (§. 367), a pošto inih iznimaka u zakonu neima, to u svih ostalih slučajevih ustanove §. 322 i 440 o. g. z. ostaju u krieposti.

Ako se pako tko služi temeljem zakona i ovlašću zakonom podieljenom, nemože u tom nepoštenje ležati. Pa da se baš tko u takovu slučaju, neznajuć zakonskih propisa i nepoštenim posjednikom smatra, to bi ipak bila samo pravna bludnja, izključujuća prema ustanovi §. 326 (poslj. stavka) nepoštenost. Tužitelji nisu nadalje mogli biti nepošteni posjednici ni s toga, jer su do provedbe gore spomenutoga gruntovnog prenosa one nekretnine prodavaoci, najme supruzi C. prema ustanovam §§. 1053 i 1045 u savezu sa §. 431 o. g. z. bili vlastnici iste nekretnine, ova dakle nije ni mogla pripadat u vlastnost faktičnoga posjednika — a po tom nebijaše niti stvar, koje su književni posjed tužitelji stekli, za njih tudja (§. 326 o. g. z.), najme pripadajuća komu trećemu. Tužitelji nisu stekli gornji književni posjed ni vi, ni clam ni precario, nisu dakle na neistinit način u posjed došli.

Ako se u §. 440 o. g. z. ništa posebna neustanovljuje, što da je pravo u onom slučaju, kad je jednoj osobi predana nekretnina u faktični posjed, a druga izhodila uknjižbu, baš odatlje sliedi, da za taj stavljeni slučaj zakon ništa posebna odrediti nije htio, a bila bi posebna ustanova o tom na ovom mjestu i suvišna, jer je riešenjem pitanja o vlastničtvu u slučaju pomenutom u §. 440 o. g. z., riešena i u zakonu na inih mjestih ustanovljena i sudbina posjeda faktičnog. Rezultat navedene riešitbe, po tom na netočnoj predpostavi crpljen, bio je taj, da je pravi vlastnik, dakle ne samo predmjevani, podlego proti samo jednako jaki naslov imajućemu faktičnom posjedniku, pa stoga nije, po mom skromnom mnenju, ta riešitba osnovana.

Pr. dr. Stj. P.

Digitized by Google

K uračunavanju prakse odvj. kandidata.

(Konac.)

Povodom ove riešitbe kr. stola sedmorice podnio je P. I. neposredno na kr. stol sedmorice pritužbu de praes. 26. rujna 1881 br. 1776 protiv protuzakonitoga postupka i uredovanja odvjet. odbora moleći: „da se njegov izvanredni previdni utok i ništ. žalba u bitnosti rieši, ter prema tomu riešitba kr. stola sedmorice od 13. kolovoza 1881 br. 1198 sasvim preinači".

U tom podnesku veli se, da je P. I. rješitbu banskoga stola od 27. travnja 1881 br. 4090 primio dana 12. svibnja 1881, a kako priložena izvorna poštar. predatnica dokazuje, proti istoj podnesen je odmah drugoga dana t. j. 14. svibnja 1881 vanredni previdni utok s ništov. žalbom preko odvj. odbora; a po reproduciranoj poštar. potražnici može se lahko uviditi, da ga je odvj. odbor 15. svibnja 1881 primio, dakle ne samo da je previdni utok za osam dana, — kako §. 35 odvj. reda propisuje — nego je u roku od d v a dana odvjet. odboru podnešen. Nu odvj. odbor ne samo da nije upitni utok u smislu §. 35 odvj. reda „bezodvlačno" višemu sudištu odpravio, nego je dapače — bog zna s kakova povoda — na isti staviv p r e k a s n o dan prezenta, kr. stol sedmorice zaveo u bludnju, što je dakako moralo štetonosno djelovati na donešenu rješitbu najvišega suda.

Uzme li se u obzir, da Vukovar, pri ovako dobro uredjenom želježničkom putu, od Osieka ni tri sata nije udaljen, to je podnesak onaj za jedan dan morao u O. prispjeti, pa nije moguće da bi ga odvjet. odbor bio primio tek 25. s v i b n j a 1881, jer bi inače bio morao od V. do O. d v a n a e s t dana putovati, što se neda ni pomisliti; pak ako bi ipak tako bilo, bio bi tomu kriv netko t r e ć i a ne P. I. Ako je utok prispio prekasno, imao ga je odvj. odbor kao prekasno podnešena odmah povratiti. Ali taj slučaj ovdje po gore izloženih tvarnih dokazalih — nije nastao.

Odvjet. odbor kao ured mora biti obskrbljen uručbenim zapisnikom, i u takovi svaki podnesak o d m a h uvrstiti; pošto je odvj. odbor upitni utok t e k n a k o n 11 d a n a iza prispietka i dostave istoga u uručbeni zapisnik svoj uvrstiti dao, što dokazuje odluka i upitni utok, na kojih se obima jasno dan, mjesec, godina i broj prezenta viditi može, to je ovaj čin odvj. odbora proturedan, pravu M. P. štetan, te se mora koriti tim više, jer je kadar zavesti višu oblast na krivu rješitbu.

Nadalje mora se prema propisom od svakoga zapečaćenoga preporučenoga podneska zavitak, na kom valja zabilježiti broj zapisnički, složiti po brojevnom redu i š e s t mjeseci pohraniti u uručb. zapisniku, a zatim tek uništiti; dakle zavitak, u kom je rečeni utok odvj. odboru

Digitized by Google

odpravljen, mora se još pohranjen nalaziti u uručb. zapisniku odvj. odbora, pa se iz njega mora jasno uviditi, da je spomenuti utok pravodobno podnesen, jer se na zavitku nalaziti mora: dan, mjesec, godina i broj kr. poštar. ureda u Vukovaru kao ureda predaje, a tako isto i dan, mjesec i godina kr. poštar. ureda u Osieku kao ureda prispetka, providjen pečatom obiuh ovih kr. poštar. ureda kao i broj uručb. zapisnika odvj. odbora.

Napokon dokazuje P. I., da je bio vlastan u ime M. P. I. podnositi i poprimiti pravna sredstva u predmetu njegove kod P. I. sprovedene vježbe, pozivljuć se na priloženu za ovaj slučaj izdanu po M. I. punomoć; osim toga da je po jasnom slovu §. 32. odvjet. reda bio vlastan u ime M. I. glede ponovnoga nastupa vježbe njegove prijavu odvjet. odboru podnieti, što da je učinio, te su sve od odvjet. odbora i kr. banskoga stola na tu podnešenu prijavu posljedovavše riešitbe na P. I. a ne na M. P. I. odpravljene i njemu dostavljene.

Kr. stol sedmorice usljed pritužbe ove priobćio je naredbom svojom od 14. rujna 1882 br. 825, — dakle tek poslje jedne godine — „da te pritužbe nisu mu dale povoda kakvoj odredbi s razloga, što pritužitelj u svojem podnesku na odvjet. odbor de praes. 13. ožujka 1880 br. 22., na koji je potekla riešitba rečenoga odbora od 18. ožujka 1880 br. 22 izrikom navodi, da on nezahtieva, da se njegov perovodja M. P. I. uvede u imenik kandidata odvjetničkih, već da on traži, da se njegovomu perovodji uračuna vježba odvjetnička od 15. kolovoza 1878 u svrhu, da može čim prije odvj. izpit položiti; nadalje s razloga što je jedino odvjet. vježbenik vlastan tražiti uračunanje vremena u odvj. vježbu u svrhu polaganja odvjet. izpita, te napokon s razloga, što M. P. I. negine pravo tražiti pripust k polaganju odvjet. izpita, ako je kadar izkazati uvjete propisane za taj pripust, medju koje uvjete spada i vrieme odvjet. vježbe, o čem će tada u molbenom tečaju odlučiti vlasti označene u §. 3 ministarske naredbe od 11. listopada 1854 br. 254 d. z. l., odnosno u §. 20 minist. naredbe od 10. listopada 1854 br. 262 d. z. l.“[1]

Priobćio **M. P. Jovanović.**

---

[1] Neće nam zamjeriti g. saobćitelj, što smo njegove primjetbe na ove odluke oblasti izostavili; stvar je tako jasna, da joj netreba posebna komentara, koji bi se mogao još i krivo tumačiti. Ured.

Digitized by Google

II. Kazneno-pravni.

Zastara kod prestupka skrivljena stečaja po §. 486 k. z. uvažena kao razlog ništetnosti po §. 277 toč. 9 sl. b k. p.

Na obtužnicu podignutu proti A. radi prestupka §. 486 k. z., izrečena je po kr. sudb. stolu u Osieku, nakon dne 3. srpnja 1882 obdržavane glavne razprave pod br. 3364 k. z. sliedeća osuda:

A. trgovac itd. kriv je tim, što je 24. siečnja 1874 imovinom od 2253 for. 99½ nč., a dugovinom sa 5928 for. 3 nč. — dakle manjkom od 3674 for. 4½ nč. pod stečaj pao, a nemože se izkazati, da je samo nesrećom i bez svoje krivnje do toga došao, da svoje vjerovnike podpuno namiriti nemože, te da nije vodio nikakovih trgovačkih knjiga, i da nije sudu sam prijavio stečaja odmah kako je pasivni njegov stalež prevalio aktivni, prestupka suprot sigurnosti vlastničtva u §. 486 k. z. označena, te se toga radi po istom §-u uporabom §. 266 k. z. obzirom na §. 19 k. p. osudjuje na zatvor od 14 dana, te na snosak troškova k. p. i ovrhe kazni, koji se neutjerivimi proglašuju.

Razlozi:

Dana 24. siečnja 1874 g. otvoren je nad imetkom A. stečaj, i to povodom molbe njegova vjerovnika tvrdke B.

Tom prigodom podneo je kridatar A. prokaz svoje imovine, u kojem je aktiva naznačio sa 3363 for. 14 nč., pasiva sa 5928 for. 3 nč., pravi pako manjak ustanovljen je naknadno preduzetom inventurom vriednosti imovine sa 3674 for. 4½ nč., jer mu je inventurom vriednost imovine ustanovljena samo sa 2253 for. 99½ nč. Stečaj dignut je izravnanjem vjerovnika, koji su svoje tražbine pravodobno prijavili bili. Nu tražbina ovih vjerovnika, koji su tečajem kaznenih izvidjenja saslušani, i koji do danas do namirenja svojih tražbina došli nisu, iznaša 3512 for. 81 nč.

Radi prestupka lahkoumne kride pod obtužbu stavljeni A. navadja, da je kroz jedno 15 godina u mjestu K. imao trgovinu sa mješovitom robom, koju je trgovinu izprva osnovao sa glavnicom od 10.000 for., te da je ovu svoju trgovinu još mjeseca lipnja 1873 preneo na svoju suprugu, da ju osigura za one novce, koje mu je ona pridoniela bila, jer je trgovina lošo išla, povodom čega se je i on i njegova supruga pobojali, da će supruga njegova pridonešene novce izgubiti.

Tom prigodom da je imao puno vjerovnika, koje namiriti mogao nije, povodom čega je trgovačka tvrdka B. g. 1874 proti njemu zaiskala otvorenje stečaja, koji je dana 24. siečnja 1874 nad njegovim imetkom i otvoren; a i tom prigodom još izlučeni su iz stečajinske imovine u korist supruge kridatara predmeti oni, koje je tvrdka B. prvobitno zaplienila bila.

Digitized by Google

A. navadja nadalje, da knjige o svojoj trgovini vodio nije, prem je taj posao baš u veliko tjerao, pošto pisati nezna, niti si je mogao koga uzeti, koji bi barem bilježke o tom njegovom poslu vodio bio.

Napokon navadja A., da je pri svojoj trgovini veće gubitke imao, pošto mu je veći quantum robe pokisnuo, te pošto je na pekmezu izgubio svotu od 2500 for.

Uvaži li se, da vjerovnici A i danas još od njega tražiti imadu svotu od 3512 for. 91 nč.; uvaži li se nadalje, da je isti po svom vlastitom priznanju već prigodom onom, kad je svoju trgovinu još g. 1873 na svoju suprugu preneo, znao i znati morao, da je svojim imetkom pasivan, a da nije ipak zatražio otvorenje stečaja, koji je tek 24. siečnja 1874 na molbu jednoga njegovog vjerovnika nad njegovim imetkom otvoren bio; uvaži li se nadalje, da o svojoj trgovini upravo nikakove evidencije vodio nije, premda je istu, kako sam veli, u veliko tjerao; uvaži li se napokon i to, da dokaz o tom pružio nije, da je nesrećom samo, dakle čini od subjektivne njegove djelatnosti neodvisnimi, došao u položaj, da svoje vjerovnike namiriti mogao nije: to je ovaj sud došao do osvjedočenja, da je isti krivcem se počinio prestupka lahkoumne kride u §. 486 k. z. označena.

Da pako u pitanju stojeći čin kažnjivi pokraj svega toga, što A. kao okrivljenik u vriemenu od jedne godine niti pred sud pozvan, niti saslušan nebijaše, zagodom utrnuo nije, razlog je taj, što on i danas, kao što je gore razloženo, vjerovnikom svojim duguje ukupnu svotu od 3512 for. 91 nč., dakle pošto i danas još iz gore napomenutoga prestupka koristi imade, na koji je on dug, kako veli, većim dielom zaboravio, dočim ga njegovi vjerovnici, zapisnički saslušani, točno označuju, iz čega je sudit, da ga nije voljan nikad namiriti.

Kazan zatvora odmjerena je po istom §-u uporabom §. 266 k. z. pošto su olahkotne okolnosti kao: priznanje, dosadanja neporočnost i što je otac 6 djece, te je u pogledu njih ipak veći trošak imao, u prevagi prema jedinoj otegotnoj okolnosti: višestručna qualifikacija toga prestupka, i što čin njegov u pogledu prenašanja imetka na suprugu mu graniči na zloč. prevare.

Ostali dio osude osniva se na §. 330 k. p. — Uslied ništovne žalbe, uložene proti citiranoj osudi, obnašao je visoki kr. stol sedmorice riešenjem od 15. rujna 1882 br. 2041 napadnutu prvosudnu osudu ureda radi po §. 363 k. p. ukinuti te obtuženika A. od obtužbe radi prestupka proti sigurnosti vlastničtva lahkoumnom kridom po §. 486 k. z., odriešiti po §. 250 t. 3 k. p., jer imade okolnosti, koje kažnjivost ukidaju.

Razlozi:

Stečaj je nad imovinom A. otvoren već 24. siečnja 1874., a tek dopisom iztražnoga sudca od 24. siečnja 1881 br. 397 zamoljen bje

Digitized by Google

kot. sud u Valpovu, da presluša osumnjičenog stečajnika A., te je ovaj preslušan istom 15. veljače 1881.

Tim je nastupio prvi uvjet zastare po st. 1. §. 531 k. z.

Po občinskoj svjedočbi dto. 11. siečnja 1882 obtuženik ništa više neposjeduje, a dobrog je ponašanja; tim su uvjeti a. i c. istoga paragrafa dokazani.

Po očitovanju obtuženikovih vjerovnika pod A., molba za dignuće stečaja br. 3116 ex 1875 gr., izravnao se je on sa istimi podpuno, čim je uvjetu b. §. 531 k. z. udovoljio.

Čim tim načinom pade predpostava prvosudne osude o tobožnjoj nezastari, nepreostaje nego obtuženika ureda radi po §. 303 k. p. od obtužbe riešiti kao gore po §. 277 toč. 9 sl. b. i po §. 250 toč. 3 k. p., jer je kažnjivost prestupka zastarom prestala."

Opazka priobćitelja. Na pitanje: od koga roka se imade računati ta zastara, nije u gornjem riešenju našega najvišega sudišta izviestno odgovoreno. Odgovor na to, dosta dvojbeno pitanje, sadržan je u zanimivom riešenju priobćenom u „Mjesečniku" od ove godine br. 11 str. 671. Kao nedvojbeno bi moglo svakako stajati to, da se taj rok mora računati najkašnje od dana otvorenja stečaja.

Priobćio dr. **M. Stefinović.**

K nauci §. 139 k. z.

Kr. sudbeni stol u Z. odsudio je dne 18. ožujka t. g. br. 5410 kaz. Persu M. radi zločina čedomorstva, označenog u §§. 134 i 139 k. z. i to sa sliedećih razloga:

Dana 22. listopada god. 1881 sazna občinski ured u Dobanovcih, da je djevojka Persa M. živo diete rodila i zakopala. Izašalje se dakle povjerenstvo onamo, koje pronadje u bašći ove djevojke zakopano žensko diete, koje se je njemu pričinilo kao mrtvo rodjeno.

Nu sudbeno liečničkim nalazom i mnenjem od 25. listopada god. 1881 o preduzetom pregledanju ovog djeteta je po §§. 262 i 263 k. p. pravno dokazano, da je to žensko diete sasvim iznešeno i skora rodjeno bilo, te živilo i da je za život i izvan utrobe materine sasvim sposobno bilo, a da mu je silovitim udarcem o neki tupotvrdi predmet razmrskana lieva strana lubanje i veliki moždani, te da je prolivom krvi u moždane nastalo klenuće mozga, usljed čega je diete umrlo i bezuvjetno umrieti moralo; čim je dakle doprinešen objektivni učin zločina čedomorstva, označenog u §§. 134 i 139 k. z. i to na temelju sudbeno-liečničkog nalaza i mnenja vještaka, u smislu gore navedenih dvajuh §. k. p.

Dokazano je dakle tim, da je Persa M. rodila diete sasvim zdravo

Digitized by Google

i razvijeno, kojega je život i izvan utrobe materine osiguran bio; predleži dalje dokazano, da su na djetetu pronadjene ozlede nasilnim načinom izvedene i da je upravo velika snaga za izvedenje tih ozleda potrebita bila, osim toga je dokazano po §. 269 k. p. i to po izkazu svjedokinja M. Z. i M. V., da su one, kad su se rodilji približile, čule neko lupanje te u savezu s tim izrekom liečničkih vještaka je ustanovljeno, da je posve vjerojatno, da su prigodom čuvenog lupanja djetetu pronadjene ozlede nanešene.

Okrivljenica P. M. nepriznaje čin, već usuprot tvrdi, da je diete mrtvo rodila, pa da se niti na pojedine okolnosti nesjeća, pošto je tom prigodom sviest posvema izgubila; nu uvaži li se okolnost, da je njezin porodjaj na vrlo lak način obavljen, pošto nije dugo vremena proteklo od nastalih bolova do porodjaja samog, te uvaži li se dalje, da je P. M. napram svjedokinji M. Z. nakon poroda odmah u susret išla te joj još i rieči izustila: „Eto vidiš, moja Jejo", čim je upravo dokazala, da si je svoga čina sasma sviestna bila: to ne njezina obrana, da se je prigodom porodjaja i nakon toga u bezsviestnici nalazila, uvažiti ne može; te uvaži li se nadalje, da su svjedokinje upravo onom prigodom, kad su napram okrivljenici polazile i ona njim u susret pošla, nekakovo lupanje na tvrdi predmet čule; uvaži li se izkaz liečničkih vještaka, da diete nije moralo nakon nanešenih mu ozleda odmah umrieti, to se podpuno dade u sklad dovesti ona okolnost, da su svjedokinje nakon lupanja vrisak djeteta, koje su diete kod plota vidile, čule i čuti mogle, pa čim u ono vrieme upravo osim okrivljenice P. M. nitko drugi nije bio prisutan, tko bi ono lupanje proizvesti mogao, a po mnenju liečničkih vještaka sva je prilika, da su ozlede, djetetu nanešene, udarcem o koji tupi predmet nastati mogle, tim je opravdan razlog sumnje §. 138 t. 6 k. p., naime da se je okrivljenica, kad je jamačno djetetu nasilje počinjeno, sama na licu mjesta nalazila; nadalje dokazano je priznanjem okrivljene, da je to diete odmah sutradan bez da je prijavu poglavarstu učinila, potajno zakopala i to na mjestu gdje se obično mrtvaci nezakapaju, razlog sumnje §. 138 t. 11 k. p; — te konačno predleži razmjerje §. 281—1 k. p. lažljivim branenjem, što okrivljena naročito tvrdi uzprkos jasnog i temeljitog obrazloženja liečničkih vještaka, da je diete mrtvo rodila. Pošto izmedju osobe okrivljene i izmedju čina tako uzki savez stoji, da se niti podvojiti nemože, da je upravo njoj stalo bilo do toga, da se nezakonito rodjenog djeteta rieši, to se s ovih razloga morao subjektivni dokaz čina P. M. u grieh upisanog zločina čedoumorstva po §. 281 i 279* k. p. doprinešen smatrati.

(Konac sliedi.)

* Ovdje i svagdje u ovom prakt. slučaju razumieva se k. p. od 29. srp. 1853.

Digitized by Google

Razprava ob osnovi novoga kaz. zakona.

Osnova novoga kaz. zak. za kralj. Hrvatsku i Slavoniju izradjena je još god. 1879 pa je bilo već onda odredjeno, da će se sazvati povjerenstvo teoretički i praktički naobraženih pravnika, da dadne vještačko mnenje ob osnovi. Ali od onoga vremena nastale su razne promjene, nadošle okolnosti druge, te posao nije mogao započeti. Sada je ipak pokrenut. Dana 20. stud. o. g. sastalo se ovo povjerenstvo, sastojeće od sliedeće gg.: vitez Vlad. Cuculić, kr. drž. nadodvjetnik, dr. Janko Čakanič sveuč. profesor, J. Klein odsj. savjetnik, dr. Milan Makanec odvjetnik, dr. Šime Mazzura odvjetnik, dr. Josip Pliverić sveuč. profesor, M. Savić viećnik kr. sudb. stola zagreb., dr. Nap. Špun-Stržić, viećnik kr. banskoga stola i Milan Šušković, tajnik pravosud. odjela. Povjerenstvu predsjeda presv. g. dr. M. Derenčin, predstojnik pravosudnoga odjela, koji je izradio osnovu kaz. zakona. — Mi ćemo dakako razpravu povjerenstva pomno pratiti. Za ovaj put priobćujemo tečaj poslovanja u prvoj sjednici, koju je predstojnik presv. g. Derenčin otvorio ovim govorom:

„Ako prvi uzimam rieč, nečinim toga u svojstvu — dopustite mi da prevedem poznati latinski naslov — u svojstvu „rodjenoga predsjednika“ ove malobrojne skupštine, već kao zastupnik vlastnika kuće, u kojoj se sastadosmo. Vlastnik ove kuće je hrvatska zemlja, nu ona namienila je tu sgradu pravosudju, ter s toga primajući gospodu, primam kolege u kolegialnoj kući; primam ih, izričuć im prije svega u ime glave zemalj. vlade toplu zahvalnost na pripravnosti, kojom su se odazvali vladinom pozivu; primam ih izričuć nadu, da će oni patriotičnom požrtvovnošću uztrajati kod napornoga viećanja, od kojega vlada očekuje usavršenje osnove kaznenoga zakona; primam ih radostno i zato, da rad na prostom polju domaćega zakonarstva može u složno kolo sakupiti zastupnike raznih političkih mnienja. Gdje je, gospodo, u pitanju razvoj hrvatskoga zakonarstva, tuj neima stranaka, tuj svi sinovi ove zemlje teže za jednim ciljem, jednom idejom! Razpravljajući ovu osnovu, dotaknut ćemo se i političkih pitanja. Ja nedvojim, da ćemo o tih pitanjih viećati onom trieznošću, koja dolikuje ozbiljnosti predmeta, jer nedvojim, da će vrata ove viećnice biti zatvorena buri političkih strasti, jer svaki član povjerenstva znade, da zadaća kaznenog zakonarstva nije da stvara nove državopravne odnošaje, već da zaštićuje one, koji zakonito postoje.

Ja neću gospodi predložiti programa viećanja, jer želim, da ga složno uglavimo nakon izmjene naših mnienja. Moram ipak opaziti, da nećemo stvarati zaključaka, već da ću ja smatrati svojom dužnosti obavješćivati savjestno njegovu preuzvišenost bana o nazorih, koje ćete izjaviti. Na konačnu odluku njegove preuzvišenosti, nuždnu, da osnova iz sadašnjega stadija predje u stadij vladine osnova, uplivat ću dakako u granicah zakona o suodgovornosti odjelnih predstojnika.

Držim, da neće biti s vaše strane prigovora, ako vam priobćim, da će se naša viećanja obielodaniti u domaćih novinah. Čini mi se suvišno govoriti o koristi ovakovih izvještaja. Dva najmladja i vrstna činovnika odjela za pravosudje, gg. pristavi Markulin i Petar Jurković, ponudila su se sama, da će biti voditelji zapisnika naših sjednica.

Stvorimo si dakle prije svega naš poslovnik, viećajmo o tom, da li će specialnoj razpravi, koju vlada naročitó želi, predhoditi razprava generalna, i u kojem pravcu.

Digitized by Google

Študija o pojmu gruntovničke stvarnosti.

(Konac..)

4. Željeznice.

Sgradam, koje su sadržaj gruntovničkih stvarnosti spadaju i željeznice.

Željeznice prepuštene su na porabu državljanom, one čine javno dobro (§. 287 o. g. z.). Nisu dakle predmetom gruntovnica sadržavajućih privato-pravna stvarna razmjerja na nekretne stvari (§. 14 naredbe od 18. travnja 1853 i krajiški naputak §. 2). Dvorskim dekretom od 15. listopada 1845 (br. 904 sbirke pravnih zakona), odredjeno je bilo, da se željeznice radi tog svojstva kao javno dobro nakon izvlastbe (§. 365 o. g. z.) imadu od dotičnih vlastnika odpisati i iz javne knjige izknjižiti.

Nu od ono doba postale su željeznnice gospodarstvenim objektom države; financialna, trgovačka i gospodarstvena politika države kreće se oko iste i željeznice nisu sada komunikacionalni putevi (? Ured.) — javno dobro, već državna imovina (§. 287 in fine o. g. z.), objekt na polju državne privrede.

Tim je država sa željeznicami stupila na polje privatnog, prava, a to je ponuka, da su i željeznice postale predmetom javne knjige.

Teritorijalni obseg države i ustroj iste nije dopustio, da se željeznice ingrosiraju raztepeno u gruntovnicu u toliko i toliko stotina kat. občina, niti u toliko desetaka područja sudbenih stolova.

Ekonomički obziri jedne pruge, koji istu čine jednim ekonomičkim objektom zahtievaju, da se čitava pruga ingrosira kao jedinstven objekt, i da bude jedna gruntovnička stvarnost, da država razhod i dohodak iste, i kreditni posao glede iste u jednom realnom kontu imade; zato i jesu gruntovnice za željez-

Digitized by Google

nicu oduzete općenitim gruntovnicam i za iste stvorene su posebne oblasti; nu to neoduzima željezničkim gruntovnicam karakter gruntovnica, a priviligirano svojstvo istih povisuje još vriednost tih gruntovnica.

Sustav isti, načela privatnog prava ista, načela gruntovnog reda ista nedaju ni za čas posumnjati, da željeznice nisu objekt gruntovničkoga prava i grunt. stvarnost prema ekonomičkom njihovom individualitetu. — Ugarski zak. čl. I. ex 1868 i drugi, zatim cislitanski zakon od 19. svibnja 1874 br. 70 d. z. l. s naknadnimi naredbami propisuju sastavlanje željezničkih gruntovnica, ustroj istih i upise u iste.

Gruntovnička stvarnost kao objekt tabelarnog prava, universitas juris, kao objekt prava, kojeg je podlogom književni upis posjedovanog predmeta abstrahiran od samog sadržaja grunt. stvarnosti, pokazuje se u željezničkih gruntovnicah u najčišćoj formi.

Kad krajiški naputak uz druge cislitanske izuzimlje nepokretnosti unešene u željezničke knjige od predmeta unesti se imajućih u gruntovne knjige, to ovaj, kao i naputak za Česku od 5. prosinca 1874 br. 92 d. z. l. i zakoni od 2. lipnja 1874 za 6 krunovina, neoduzima istim svojstvo gruntovničke stvarnosti, već im jedino nedaje mjesta u gruntovnicah, koji se po dotičnih naputcih sastaviti imadu.

B. Sgrade u zemlji.

1. Pojam. Napomenusmo, da vlastnik može svoje pravo vlastničtva na zemljište i u vertikalnoj utrobi istog po volji na svoju korist obratiti. Ta ustanova, ako i nije našla izričita mjesta u o. g. z. sliedi iz pojma vlastničtva u objektivnom smislu §. 354 o. g. z., a konsekvencije takove izvadja i §§. 422 i 399 o. g. z.

Code civil sadržaje izrično tu ustanovu u čl. 552 „La propriété du sol emporte la propriété du dessus et dessous". — Po tom će sgrade uzidane u zemlju za trajnu porabu biti takodjer, dakako uz zemljište, sadržaj gruntovničke stvarnosti.

2. Podrumi i lagumi. Najvažnija vrst takovih sgrada

Digitized by Google

su podrumi. U spoju sa kućom nečine oni posebni samostalni objekt prava, jer su dio kuće; podrumi tek tada postaju objektom prava, kad kao samostalni budu predmetom prometa i tada čine sadržaj gruntovničke stvarnosti. Kao takav imaju i oni mjesta u gruntovnici.

Tako je u katastralnoj općini Karlovci više podruma pod vinogradi, koji su ingrosirani, i pače radi dionih prava na uživanje predija Jarkovac, dobivaju takovi podrumi i kućne brojeve (n. pr. $217^1/_2$).

U istoj općini nadjoh jedan podrum (kućni broj $516^2/_3$) pod općinskim dobrom, pak je isti ingrosiran, jer je usucapiran (vidi rješitbu vrhovnoga bečkoga sudišta od 19. svibnja 1858 br. 4348).

Cislitanska praksa je vazda bila protivna tomu, da se ingrosira podrum sazidan pod javnim dobrom, jer nečini predmet javne knjige.

Podrum mora da je pod vlastitom zemljom. Dekretom dvorske kancelarije od 2. srpnja 1832 dozvoljeno je zidati podrume i pod tudjom zemljom, te je odredjeno, da se glede tih posebna javna knjiga voditi ima.

Ingrosirani u takove knjige podrumi ostaju posebna gruntovnička stvarnost, jer je stečeno pravo na istih.

Gruntovni red to stečeno pravo nije mogao oboriti, nu upis istih kao gruntovničku stvarnost u nove uložke nedopušta pojam vlastničtva zemljišta, stoga se ingrosirati imaju kao služnost, jer veli rješitba vrhovnoga bečkog sudišta od 11. travnja 1877 br. 14912: podrumom na tudjem zemljištu vriedja se pravo vlastničtva, a dozvoljavajuć kopanje laguna obvezuje se vlastnik, da u pogledu svoje stvari nješto trpi. (§. 472 o. g. z.) Tim je doduše promet tih laguma otegoćen, nu može se, uknjiživ pravo uživanja na isti prema gore razloženom, izvršenje toga prava drugim prepustiti i obteretiti.

3. Rudnici. Vlastnik može u zemlji svoja vlastnička prava tako duboko vršiti, dok nedodje u sukob s rudnim pravom.

Citirani čl. Code civila veli, da vlastnik može pod površinom sve vrsti sgrada i jama, koje za dobro pronadje načiniti

Digitized by Google

i iz tih jama svaku moguću korist crpsti: sans les modificationes resultants des lois et reglemens relatifes aux mins et des lois et reglemens de police.

Kopanje ruda stavljeno je takodjer pod osobitu zaštitu zakona. Rudno pvavo odredjuje, da se i za objekte rudnoga prava ima voditi javna knjiga: rudna gruntovnica. I ta pokazuje posjedovna, vlastnička i teretovna razmjerja.

Posjedovnica pokazuje gruntovničke stvarnosti, koje se u hipotekarnom prometu kao cjelina pokazuju.

Ingrosacija u posjedovnicu ravna se po dozvoli izhodjenoj, dakle i to prema ekonomičkoj razredbi vlastnika; i tu je dakle ta stvarnost ponajprije ekonomička jedinica, koja je usljed rudnoga prava podignuta na pravnu temelju. Ingrosacijom postaje universitas rerum, koja se takodjer u svom totalitetu pokazuje, prem pojedine česti dolaze u pravni promet.

Totalitet taj pokazuje se tim, što se mora zabilježiti i u gruntovne knjige, koje se nekretnine ležeće s polja posvećuju rudnoj svrsi, te se prenašaju u rudnu gruntovnicu, gdje se ukazuju kao cjelina. Nekretnine vani ležeće, kod kojih se posveta rudnička zabilježi, izuzimlju se od tabelarnoga prometa u (običnih) gruntovnicah, te se prenaša u rudničku gruntovnicu.

Dok ta gruntovna stvarnost stupi u hipotekarni promet čini jedinstven objekt, universitas juris: objektom tabelarnoga prometa je upis gruntovničke stvarnosti kao takove, abstrahirajuć pojedine česti posjedovnice.

Javno dobro. Predmetom gruntovničke stvarnosti nije javno dobro stvari, koje su državljanom prepuštene samo na porabu (§. 287 o. g. z.); to pravilo nalazimo u svih naputcih.

Javnim dobrom smatra Unger u svom Systemu stvari spadajuće državi ili kojoj političnoj občini a prepuštene na javnu porabu članova: državljanom odnosno občinarom. Te su stvari po njegovu nazoru u pravnu prometu vlastnost dotične jurističke osobe i mogu preći u vlastnost pojedinaca (arg. ex §. 1472 ogz.)

Po tom nazoru spada u javno dobro 1. obćeno dobro §. 287 o. g. z. 2. obćinsko dobro §. 288 o. g. z.

Obe te stvari usljed toga svojstva nebi spadale u gruntov-

Digitized by Google

nicu; tog je nazora i rješitba vrhovnog bečkog sudišta od 19. svibnja 1858 br. 4348, koji za te obje vrsti stvari veli, da nečine predmet pravnoga prometa.

Pozitivno pravo izključuje iz gruntovnice samo javno ili obćeno dobro označeno u §. 287 o, g. z.

Po našem državnom pojmu, te su stvari državne i vlastnost su državna, te samo radi posvete istih, jer su svim državljanom na porabu prepuštene, dobivaju posebno pravno svojstvo.

Naše gradjansko pravo nepoznaje zemljište kao stvari ničije (freistehende Sachen §. 287 o. g. z.), taj nazor izriče i dvorski dekret od 7. siečnja 1839 br. 325 z. pr. z., stoga bi prema juridičkom pojmu valjalo te stvari u gruntovnicu uknjižiti kao državnu vlastnost, označiv pravno svojstvo istih u posjedovnici kao javno dobro: jer isti razlozi vojuju za obćeno dobro po §. 287 o. g. z. kao i za obćinsko dobro §. 288 ogz., pak kad se ovo potonje — dakako kao posebno gruntovno tjelo uz oznaku pravna svojstva kao obćinsko dobro — uknjižuje, to legislatori nisu imali juridičke podloge izključiti javno dobro §. 287 o. g. z. iz gruntovnice, vodile se iste ma gdje.

Ne ekonomička posveta tih nekretnina, već rukovodjenje posala s istimi od strane administrativnih oblasti, javna poraba tih predmeta, bijahu razlozi, koji javno dobro izključiše iz gruntovnice.

Odnosne čestice se samo evidentiraju.

U Cislitaniji po zakonu od 2. lipnja 1874 valjanom za nieke krunovine ima se glede tih čestica sačiniti izkaz, a po krajiškom naputku popis. Zakon i naputak za provincial posve ih izpuštaju.

To potonje manje je preporučivo, jer tada gruntovnica nepokazuje podpune slike katastralne obćine, pa kad gruntovnica evidentira s posjedovnicami konstitutivne parcele, i čestice sjedinjene s pl. nepokretnostimi tad bi valjalo, da se je i javno dobro evidentiralo.

To javno dobro može i izgubiti taj karakter, te postati objektom vlastničtva ekonomičkoga.

Zakonom od 25. srpnja 1871 (br. 96 d. z. l.) odredjen

Digitized by Google

je postupak za Cislitaniju tako, da se u takovu slućaju postupa nadopunjenjem gruntovnice naime, po načelih za sastavljanje gruntovničkih uložaka.

Zakonom od 16. rujna 1876 propisan je taj postupak prema naredbi od 18. travnja 1853; isto načelo mora vrieditи i za krajiški naputak, prem je — kako se čini, izrična ustanova glede toga ostala u peru.

Kad se već javno dobro evidentira, to se je moralo poskrbiti za slučaj, da se upiše i okolnost, da se je na istom steklo kakovo priv. pravo, ili da se pripiše koja čestica, koja je postala javnim dobrom. Toga nam gornji zakoni i naputci nedaju, prem je bilo lahko naredbenim putem otvoriti uz popis i arke za „Upise promiena nastalih u pogledu čestica unešenih u popis I. kao javno dobro pod tekućim brojem I. do X. i pripise čestica zadobivših kasnije svojstvo javnog dobra".

Na predmete javnog dobra mogu steći i druga prava služnosti; kako da se tu postupa?

Po mojem mnenju je pozvana vlast obratila tim česticu stanovitoj ekonomičkoj svrsi, predmet se uknjižuje na posebni uložak kao javno dobro na vlastnost erara, pak se na teretovnici ingrosiraju stečena prava: tim se štiče nova gruntovna stvarnost, pak se gruntovnica nadopunjuje tom česticom, dakako da to pravo nesmije da bude realni teret, kojih prava je demobilizacija odredjena radi narodno gospodarstvenog razterećivanja.

Tako bi se rješila i nieka pitanja u 3. broju Mjesečnika ex 1880.

C. Upis gruntovničkih stvarnosti.

Razredbu gruntovničkih stvarnosti po predmetnih obilježcih u posjedovnici napomenusmo već, samo valja još napomenuti, da se u pravilu svaka gruntovnička stvarnost ima na posebni uložak upisati.

To odgovara zahtjevom višeg knjigovodstva, jer gruntovnica u prometu prava čini realni Conto; odgovara i ekonomičkoj razredbi vlastnika, koji pojedine stvarnosti izkazuje kao jedinstvene objekte njegove ekonomičke manipulacije, odgovara pravnim osebinam pojedinog objekta po starijem pravu, te napokon i novim

Digitized by Google

zahtjevom kreditnih manipulacija trgovačkoga prometa. Od toga pravila dopuštale su se nieke iznimke.

U Cislitaniji s razloga Motivenberichta:

1. ako je više malih gruntovničkih stvarnosti, to bi i za umjeren zajam morao vlastnik više n zalog dati, a tim bi se simultane hipoteke množale;

2. morao bi vlastnik izvaditi više izvadaka; može se više gruntovničkih stvarnosti u jedan uložak upisati; nu samo ako tom kumulacijom nebude povoda bludnjam, ako su stvarnosti manje vriednosti, a nisu landtäflich.

Cislitanski Motivenbericht smatra to samo modifikacijom formalne strane knjigovodstva gruntovnica.

Provincijalni naputak dopušta stvaranja posebnih grunt. tiela u istoj posjedovnici kod krčevinskih, činženih, gornih i ovim sličnih zemalja.

Krajiški naputak naišao je na način, po kojem su se u Krajini smjele pojedine čestice obteretiti; taj modus posljedio je s toga, što se je bud „Stammgut“ bud nieki minimum samo pod osobitimi potežkoćami nakon dozvole oblasti zalogom obteretiti mogao; da se u gruntovnici nerazkomada posjed, to je odredjeno, da se razno obterećene čestice kao posebna gruntovna stvarnost u jednu posjedovnicu upišu (§. 7 i 33 naputka.)

Razlika izmedju gruntovnog tiela nastavšeg usljed raznih pravnih svojstva čestica, spadajućih u jednu gruntovničku stvarnost, i gruntovničke stvarnosti nastavše usljed raznog obterećenja je uvidan tim. što se kod grunt. tiela u sredini posjedovnice ima upisati osobito pravno svojstvo, a kod potonjeg toga nema.

Zaključiti mi je s izjavom, da gruntovnička stvarnost pravni tabelarni objekt samo u jednoj gruntovnici biti može, i ako dobiva koje drugo svojstvo, to prestaje biti objektom gruntovnice, u koju je prije unešena bila; tako kod ingrosacije u rudničku gruntovnicu, ili u onu za željeznice. Dr. R. V. T.

Digitized by Google

Kazne u osnovi novoga kaz. zakona.

I.

Kazne pravedno odmjerene jesu škola i uzor mudroj umjerenosti, one su i poučne; okrutno uporabljene pako izazivlju surovo i divlje osjećanje, ugušuju plemenite misli i kvare običaje. Mi smo bo primjerom drugih potaknuti na veći dio naših djela: dobrih ili zlih.[1]

S toga su naobraženi narodi izključili iz zakonodavstva kazne: lomačom, kladom, trlicom, žigosanjem, šibanjem, itd., te rabe, izuzev smrtne kazni, samo one kazne, koje pojedinca stežu u njegovih pravih slobode, jednakosti i imetka, nu tako, da one kazne, koje diraju u pravo jednakosti, neimaju se smatrati obezčašćujućimi kaznami, jer je u tom pogledu u obće priznano, da je zločin sramotan, a ne kazan, i da one kazne, koje zasjecaju u imetak, neimaju ništa zajedničkoga s onimi konfiskacijami, kojimi bje takodjer i nedužna obitelj osudjenikova kaznjena.[2] — Kazan u pravom smislu ove rieči može se prema duhu današnjega vremena smatrati kazan ograničujuća osobnu slobodu.

Osnova novoga hrvat. kaz. zak. postavila je za zločinstva i prestupke tri vrsti kazna, ograničujućih osobnu slobodu: kazan uze, robije i državne uze.

Načelo, po kojem bi bilo opravdano lučenje tih kazna, neda

---

[1] Montesquieu, Lettres persanes, LXXXI.: „Que dans un Etat, les peines plus ou moins cruelles ne font pas que l' on obéisse plus aux lois. Dans les pays où les châtiments sont modérés, on les craint comme dans ceux où ils sont tyranniques et affreux". — J. Tissot, l. c. str. 286: „Les lois pénales trop sévères rendent les moeurs féroces, et les moyens d' adoucir celles ci, c' est d' atténuer la rigueur de celles là. — Isto dr. L. Fornasini, La Riforma carceraria secondo il sistema penitenziale, (1878). — Protivno pako dr. O. Mittelstädt, Gegen die Freiheitsstrafen 1879, koj zahtjeva; „Rückkehr zu den drastischen Strafmitteln der Vorzeit, nach Hängen und Köpfen, Prügel und Pranger" (str. 16). Nije za čudo, da je ovo djelo proti svom sadržaju čitavu literatura izazvalo.

[2] „Hätte nicht Beccaria in seinem berühmten Werke über Verbrechen und Strafen (1764) seine Stimme gegen die Masslosigkeit der Strafen erhoben, so hätte Adam Smith in dem seinigen über die Ursachen des Nationalreichtums (1776) es thun müssen". Dr. R. v. Ihering, Zweck im Recht, str. 362.

Digitized by Google

se pronaći; te bi se moglo reći da je to samo plod trorazredbe kaznjivih djela.

Kad bi htjeli zadovoljiti svim onim raznim gledištem, koja daju povod različitim vrstim kazna lišavajućih slobodu, ili kad bi, kao što motivi kažu (str. 115), imala kazan „odgavarati stepenu objektivne i subjektivne kaznjivosti odsudjenika", onda bi svakako do veoma kompliciranoga sustava došli. Pronaći pako valjano lučeće obilježje za različite vrsti zatvora nije moguće; tomu manjkaju bitni uvjeti.

Izpitujmo najprije odnošaj, u kojem se nalazi kazan robije i uze jedna prama drugoj.

Leži li temelj razredbi tih kazna u različitoj težini kaznjivih djela, tada će se prije svega zahtievati morati, da se načelo razdieljenja ukazuje u najviših i najnižih stavkah kod obiuh kazna. To nebiva, čim osnova kazan robije snizuje do jedne godine,[1] a kazan uze povisuje na pet godina iznimno dapače i na 20 godina (§. 25 br. 1). Usljed toga bi se imala uporabiti kazan uze za zločine, koji su mnogo teži od onih, za koje je odredjena kazan robije. Od tuda sliedi podjedno, da razlikovanje tih dviuh kazna u osnovi nezavisi od težine kaznjivih djela.[2]

Kada lučenju kazne robije i kazne uze nemože biti temelj različita težina kaznjivih djela, da vidimo dalje, mogu li se te kazni razlikovati obzirom na različiti odnošaj pojedinih vrsti zločina prama pravom časti?

Osnova smatra obezčašćujuće kazne kao nuzkazne, te ustanovljuje u pravilu, da „se proti krivcem osudjenim na smrt ili na robiju ima u osudi izreći vazda gubitak ureda i obustava političkih prava."[3] Nu podjedno navadja u posebnom dielu slučajeve, „u kojih se ima proti krivcu osudjenu na inu

---

[1] Da je osnova smatrala potrebnom sniziti minimalni stavak robije na jednu godinu, nemože se inače protumačiti, ako ne s obzirom na uzki savez, u kojem se ova vrst kazni sa kategarijom „zločinstva" nalazi.

[2] Dr. A. Merkel, l. c. str. 26.

[3] Ovo se niti najmanje neslaže sa izrekom Corneille-vom: „Le crime fait la honte et non pas l' échafaud."

Digitized by Google

vrstu kazni slobode uz tu kazan izreći nuzkazan gubitka ureda i nuzkazan obustave političkih prava“ (§. 69).

Prema tomu nepoznaje osnova obezčašćujućih kazna, jer se uz svaku kazan može izreći nuzkazan gubitka ureda i obustave političkih prava. S ovakovimi kaznami mora onda nestati i onih kazna, koje su bile prvobitne posljedice razlikovanja izmed obezčašćujućih i neobezčašćujućih kazna.

Da se u tom pogledu opravda razlika izmed kazni robije i kazni uze navadja se, da pučanstvo spaja obezčasčenje sa dotičnom kaznionom.[1] Istina, pučanstvo običaje suditi i ravnati se prema slučajnim posljedicam nepitajuć za uzrok tomu. Ono žigoše osudjenoga a ne griešnika, kaznjenoga a ne zločinca, onoga koga prozvaše nepoštenim a ne onoga koj je nepošten. Nu takovoj „pravnoj svjesti bolje rekuć bludnji“ opire se u obće priznana izreka „da nije kazna, nego nedjelo, koje čovjeka obezčašćuje“, da mjere, koje tamo smjeraju, da ožive i kriepe ćudorednu svjest zločinca nemogu nikada obezčastiti.[2]

U obće se nesmje zaboraviti, da je sasvim drugo dopustiti, da postojeće predsude uplivaju na družtveni život, a drugo nje uzakoniti.[3]

Napokon se nemože reći, da je razdieljenju kazna u osnovi bila podlogom različita narav zločinaca.

---

[1] Tauffer, l. c. str. 27 i sl. Po njem navedeni primjer pobija E. Brusa, Rivista di discipline carcerarie X., str. 216: „L' esempio addotto ... non prova altra necessità che quella pena della carcere o detenzione semplice come custodia honesta; che se il fatto aveva carattere più veramente disonorevole e più grave, allora è la pena massima restrittiva della liberta che devesi aplicare.“ — Protivno od E. Tauffera posvjedočuje H. v. Valentini: Das Verbrecherthum im preussischen Staate, str. 140, da veći dio kaznjenika radje trpi kazan robote nego li kazan zatvora.

[2] E. Brusa L' ultimo progetto di Codice penale Olandese, strana LXXXIII.

[3] Dr. A. Merkel, l. c. str. 34: „Ein Anderes ist es, ein Faktisches, dass sich nicht ändern lässt, eben desshalb bestehen zu lassen, ein Anderes, es mit dem Schein einer höheren Berechtigung zu bekleiden.“ Srav. Benj. Constant, Principes de politique sv. IX.; P. Rossi l. c. III. str. 189; A. Chauveau et F. Hélie, Théorie du Code penal I. str. 751; J. Ortolan, l. c. 1612 i 1613.

Digitized by Google

Od ovih najme potrebuju mnogi ćudoredni uzgoj u svoju vlastitu korist i u korist samoga družtva. Ovamo spadaju zločinci od običaja, kojimi se imaju suprotstaviti zločinci od slučaja, kod kojih neima vriednosti onaj edukatorni momenat u izvršivanju kazna.[1]

Proti prvim imala bi se uporabiti kazan robije, a proti drugim kazan uze samo onda, kad bi pitanje, da li koj zločinac potrebuje metodički uzgoj, identično bilo sa pitanjem o težini njegova zločina. U istinu pako nepostoji izmed ovih dviuh pitanja nikakov savez. Ona potreba se pokazuje najviše kod početnika i kod zločinaca pohlepnih za tudjim imetkom. Napram ubojicam pako neima smisla izvršenje kazni edukatorne vrsti.[2]

Naprotiv, iz te okolnosti, što se mladji zločinci imadu kazniti kaznom uze, umjesto kaznom robije, moglo bi se zaključiti, da metodičnomu uzgoju u kazni robije mjesta neima.

Kako se vidi, nije osnova kod normiranja navedenih kazna robije i uze sa nijednoga gledišta, zaslužujućega obzira pošla; s toga se mora uzeti, da je ona kod lučenja ovih dvijuh kazna imala pred očima jedino razlikovanje izmed „zločinstva“ i „prestupka.“

Nu kao štogod ovo razlikovanje na nikakovom načelu nepočiva,[3] isto tako neima vriednosti niti s time spojeno lučenje kazna stežućih osobnu slobodu.

Ako je osnova, prem ne izrično, pristala uz t. z. spajajuću teoriju, te poprimila „uredbu odpusta kaznenika uz opoziv“, a tim relativnoj svrsi poboljšanja kaznenika znatan upliv podala (§. 52), potrebno je dakle dosljedno tomu, da se svi osudjenici

---

[1] Dr. A. Merkel, l. c. str. 28.

[2] J. Tissot, l. c. str. 279: „Les peines prétendues correctionelles sont précisément celles qui corrigent le moins, puisqu' il est reconnu, que les délinquants sont plus incorrigibles que les criminels.“

[3] Ako ne na onom istom načelu, po kojem su prevodilci naredbe minist. pravos. od 16. lipnja 1854 kazali: „Vergehen prevadja se sa prekršaj, a Uebertretung sa prestupak“. Je li se ovime olahkoćuje redakcija zakona? Ovo znači smatrati sudca prostom mašinom. — Trorazredba i nadležnost — lucus a non lucendo.

Digitized by Google

podvrgnu kazni, koja nje najprije toj svrsi dovadja. Nu nemože se poprimiti sustav, koj jedne više popravlja a druge manje.

Svi osudjenici moraju se podvrći jednakom postupku, koj je najprikladniji za njihov moralni preporod.[1] Svaki znak infamije, pa bilo to i u kakovoj god formi, mora se odstraniti iz kazne. To se najbolje može postignuti, ako se ukinu različite vrsti kazni.

Prema tomu očekiva već Mittermaier od naprednoga zakonodavstva, da će u zakonicih postojeće toli različite kazne stežuće osobnu slobodu zajedno sa beznačelnim razlikovanjem izmed „zločinstva i prestupka" odstraniti, i mjesto tolikih kazna postaviti samo dvie, nu neoslanjajuć se pri tom na tako zvano javno mnienje, koje sa mjestom, gdje se izvršuje kazan, skapča i stepen bojazni pred zločincem.[2]

Unifikacija kazna stežućih osobnu slobodu, bje zaista godine 1847 u francezkoj gornjoj kući predložena, te je ona danas dapače u Holandezkoj uzakonjena, a u Belgiji i Francezkoj faktično provedena. A i kod ostalih naobraženih naroda se pokazuje težnja za zakonitim asimiliranjem kazna.

Pita se samo, dali bi jedna ili dvie vrsti kazna stezućih slobodu postojati imale? Prvo pitanje se mora smatrati do sada neriešenim, a u pogledu drugoga je pako neodlučeno za koja kaznjiva djela se ima uporabiti svaka od njih.

Većina zagovornika unifikacije smatra uporabivom — jednu i to težju kazan, kao što bi to mogla biti robota za dolozne i kulpozne zločine u obće (t. j. za povrede bitno juridičkoga propisa), nu bez da moraju s njom uvjek skopčane biti nečastne posljedice, a drugu kao što je to zatvor, custodia simplex,[3] za jednostavne prekršaje (t. j. za povrede lih le-

[1] I. Thonissen, Une question de droit pénal (France judiciatre, I. br. 21 1877).

[2] Dr. K. I. Mittermaier: Der gegenwärtige Zustand der Gefängnissfrage, str. 63 i sl.

[3] „Custodia honesta" sieća nehotice na to, da može postojati takodjer i „custodia inhonesta", pa zato odgovara za zatvor bolje nazor custodia simplex, kao što ga predlaže G. A. van Hamel, prof. na universi Amsterdamskoj. Sravni E. Brusa, Rivista di discipline carcerarie, X. str. 368.

Digitized by Google

galnoga propisa), te napose za zločine počinjene u naglosti ili pod pritiskom strasti, koja se dade veoma izpričati, ili dapače pod pritiskom strasti plemenite, kao takodjer u zamjenu neućerive kazni novčane.

Oni opravdavaju razlikovanje tih dviuh kazna time, što nebi bilo pravedno, kad bi se onaj, koj radi povriede javnoga reda svakako potrebuje nekakovu uzdu, nu ipak nije zločeste ćudi, stavio uzporedno s onim, koj pokazuje najveću ćudorednu pokvarenost i najsurovije zlobne nakane, te podvrći obojicu jednakoj težkoj i strogoj disciplini.

Tomu će se možda prigovoriti, da bi uz kazan zatvora težja kazan robote smatrala se kaznom obezčašćujućom, barem u javnom mnienju i u pravnoj svjesti pučanstva, koje je do sada naviklo razlikovati kazne obezčašćujuće.

„Istina, zakonodavac nesmie izazivati i podupirati presude u puku, nu zato nemože on biti obvezan, da izključi i one kazne, koje su potrebne. Kada je on izrekao i u zakonu dokazao, da za njega obezčasćujuće kazne nepostoje, to pučanstvo koje si takove utvara, stvara samo sebi svoje bludnje i presude.“[1]

Dr. Ivan Ružić.

Mora li iztražni sudac u iztrazi osobno preslušati okrivljenika?

Godine 1880 povedena je kod kr. sudb. stola u P. iztraga proti I. S. radi zločinstva potajnoga umorstva izvedenog na M. S., te je na zamolnicu sudca iztražitelja do kraja provedena kod kr. kot. suda u D.; nakon dovršene iztrage predao je sudac iztražitelj iztražne spise kr. državnom odvjetničtvu u P. na predlog, a okrivljenik bude medjutim dopraćen u iztražni zatvor kr. sudb. stola u P. Nu kr. državni odvjetnik povratio je spise sudcu iztražitelju s predlogom, da iztragu popuni preslušav okrivljenika prema propisu §. 170 s obzirom na §. 86 alineu 1 kaz. post.

---

[1] E. Brusa, Rivista X. str. 379.

Digitized by Google

Sudac iztražitelj neslažuć se sa predlogom drž. odvjetnika tražio je rješenje suda, koji je zaključkom od 27. prosinc 1880 na br. 3878 k. z. izrekao, da iztražni sudac po §. 189 k. p. ima u iztrazi u obće sam saslušati okrivljenika.

Ovaj nazor čini mi se po zakonu neopravdanim, jer u smislu §. 170 k. p. okrivljenika imade preslušati sudac iztražitelj neposredno samo u slučajevih §§. 167, 169 zadnje alinee i §. 170 k. p., t. j. onda kad se okrivljenik njemu neposredno izruči, a ne i onda, kad je proti okrivljeniku, nalazećem se u pritvoru kod kot. suda povedena iztraga i odredjen pravomoćno iztražni zatvor; ovo se jasno vidi iz propisa §. 170 zadnje alineje k. p.

Što se u predležećem slučaju tiče predloga drž. odvjetnika, koji je saslušanje okrivljenika predložio prema §. 170 obzirom na §. 86 alineju 1 k. p., to mi je primjetiti, da se u odsjeku šestom k. p. (§§. 164—188) razpravlja obćenito o pozivu, dovedbi, predbježnom pritvoru i uhitu okrivljenika, te upućuju vlast redarstvena, sudac kotarski i sudac iztražitelj kako imadu postupati s okrivljenikom kod izsliedjivanja kažnjivih djela bilo to u predizvidih ili u iztrazi, — (jer akoprem se po §. 39 k. p. imade okrivljenikom smatrati samo onaj, proti komu je predana obtužnica ili predlog, da se povede iztraga, to se ipak služi naš kazneni postupnik tim nazivom i za osumjićenika već u predizvidih); — pa se u §. 170 k. p. nalaže sudcu iztražitelju, da imade preslušati svakoga, koji se sudu izruči, ili koji se privede na zapovjed njegovu, za dvadeset i četiri sata, te čim okrivljenika sasluša, da zaključi, imade li se on opet pustiti na slobodu ili proti njemu odrediti redoviti iztražni zatvor. Svrha dakle toga saslušanja jest ta, da se proti okrivljeniku odredi ili redoviti iztražni zatvor, ili da se on pusti na slobodu, da nebude preko zakonom opredieljena roka u pritvoru. To je sve u predležećem slučaju na zamolnicu sudca iztražitelja po kot. sudu u D. jur obavljeno bilo upravo na osnovu §. 86 (alineje 2) k. p., na koji se i kr. drž. odvjetnik u svom predlogu poziva.

Sa nazorom iztaknutim u rješenju kr. sudb. stola u P. od

Digitized by Google

27. prosinca 1880 na br. 3878 kz., da u obće iztražni sudac po §. 189 k. p. imade u iztrazi osobno saslušati okrivljenika, nemogu se takodjer složiti s toga, što se u §. 189 k. p. upućuje sudac iztražitelj: kako imade u iztrazi saslušavati okrivljenika, a nenalaže se sudcu iztražitelju, da on mora u iztrazi sam preslušavati okrivljenika, a da to nebi mogao zamolnicom dati obaviti i po onom kot. sudu, kod kojega se okrivljenik u zatvoru nalazi.

Kad bi stojao navedeni nazor drž. odvj. i sudb. stola u P., tad nebi ni §. 211 k. p. imao smisla, jer se u istom §-u navodi, da se imade svaki zatvoreni obtuženik u pravilu odvesti za tri dana, pošto je pravomoćno stavljen pod obtužbu, u uzu onoga sudišta, pred kojim će biti glavna razprava; a po navedenom nazoru drž. odvj. i sudb. stola nebi ni mogao okrivljenik, proti kojemu je iztraga povedena biti stavljen pod obtužbu prije, dok nebude doveden u uzu sudb. stola i opetovano preslušan po sudcu iztražitelju.

Po §. 12 cislitanskoga kaz. postupka od 23. svibnja 1873 može kod sbornih sudova prve molbe tako zvana Rathskammer čuvši predlog tužitelja, i vodjenje iztrage sasvim ili dielomično prenieti i na kotarski sud, nalazeći se u okolišu dotičnoga sbornoga suda prve molbe, koji se tada glasom propisa §. 95 rečenoga zakona imade držati svih propisa, valjanih za sudca iztražitelja.

Budući kod naših sudbenih stolova nepostoje t. zv. Rathskammer, to su i dotični propisi izostavljeni iz našega kaz. postupnika; nu akoprem §. 86 k. p, u prvoj alineji propisuje, da iztragu vodi u pravilu sudac iztražitelj osobno i neposredno, ipak odmah u drugoj alineji istoga §. ovlašćuje sudca iztražitelja, da može zamoliti i kotarske sudove, da obave pojedina sudbena djela, a ovi imadu se odazvati njegovoj molbi, te ako nastane potreba, obaviti odmah i dalnja poslovanja iztražna, koja u njihov okoliš zasegnu.

Budući da je na taj način okrivljenik po kot. sudu saslušan i iztraga na čistac izvedena u toliko, koliko je potrebno, da se uglave oni momenti, s kojih će se bud obustaviti kazneni po-

Digitized by Google

stupak, bud staviti okrivljenik pod obtužbu, — to držim, da nije nuždno niti zakonom opravdano, da se tad istom okrivljenik iznovično poziva pred sudca iztražitelja, ili ako se nalazi u zatvoru kod kotarskoga suda, da se tada čeka, dok bude dopraćen u uzu sudbenoga stola, pa da ga tada istom preslušava osobno sudac iztražitelj opetovano ob onom, o čem je jur kod kotarskoga suda preslušavan bio, te da iznovično pred iztražnim sudcem potvrdi svoj prijašnji izkaz, a tada istom da sudac iztražitelj predade spise državnomu odvjetničtvu za podignuće obtužnice, jer bi se takovim iznovičnim preslušavanjem okrivljenika zavlačila iztraga bez zakonite i za iztragu potrebite svrhe, iztražna pako djelovanja, koja obave kotarski sudovi nespadaju medju one okolnosti navedene u §. 81 točka 3 k, p., koje bi svoju valjanost imale istom onda, pošto ih je sudac iztražitelj odobrio.

Josip Galjer.

Uredjenje seljačkoga posjeda.

(Konac.)

U prvoj se liniji u gornju svrhu preporučuje ukinuće neograničenoga dieljenja i uvedenje minima.

Ako se hoće minimum uvesti, treba biti na čistom s pitanji:

A) kolik ima da bude taj minimum,

B) na koji posjed se ima protegnuti.

Svrha minimuma je sačuvati obstanak takovih gospodarstva, koja sama o sebi obastati mogu — gdje seljak nemora, da se prehrani, u nadnicu ići, — gdje se može bar jedan par tegleće marve s potrebnim pomladkom iz vlastitih sredstva držati.

Takav minimum mora prama rodovitosti tla barem 7 do 12 ralih zemljišta obuhvatiti. Minimum od 6, ili pače od 3 rali, kako se od njekojih strana zagovara, ter kako i sada u krajiškom području postoji neima praktične svrhe, jerbo ograničuje slobodu u razpolaganju sa zemljištem, nu ipak nestvara valjanih neodvisnih gospodarstva, niti stavlja seljaka u stanje, da si drži teglećega blaga i potrebnoga k tomu pomladka.

Drugo je pitanje, kakov da se posjed stavi pod ograničenje minimuma? dali samo krajiški i urbarski, dali i prosto plemićki — dali samo zadružni, t. j. još u gruntovnici nerazdieljeni, dali i samovlast-

Digitized by Google

ničtva, čim nisu izpod minimalnoga površja, da li svaki urbarski ili prostoplemićki posjed, čim je ravan ili veći od minimuma, ovoj stezi podpada?

Ako se uzima minimum kao blagodat, kao obrana proti osiromašenju, onda korist javna savjetuje, da se isti protegne na sav odprije krajiški i podanički, i na sav prostoplemićki posjed, i to tako na zadružni, kako i na samovlastni; nadalje da se ova stega uvede ureda radi — da se u gruntovnici označi, koj grunt. minimumu podpada, ter se radi toga više dieliti nesmije.

Ako se prihvaća minimum u načelu, bio on sada od 3—6 ili ćak od 12 rali, dalnje se radja pitanje:

C. Kakovo ima nasliedstvo, odnosno kakova ima dioba biti u selištih podpadajućih pod stegu minimuma?

Nasliedstvo u stegom minimuma ograničenu posjedu može biti dvojako; ili naime prvorodjeni druge baštinike izplaćuje, i to ne prema podpunoj vriednosti diela, već prema mogućnosti preuzimatelja; ili pako ostaje nerazdieljiva zadruga, kojoj na čelu stoji najvaljaniji zadrugar, kao kućegospodar.

Sa narodno-gospodarstvene strane imala bi se prvomu načinu bezuvjetno prednost dati, jer svako gospodarstvo, osobito pako intensivno može samo onda napredovati i procvasti, ako stoji pod jedinstvenom i samosvjestnom upravom, koja je samo u samovlastnih posjedih moguća.

Nu ako se i ova potonja alternativa poprimi, ipak se nemože preporučiti način prociene, kako je do god. 1848 u Cislajtaniji običajan bio, da se naime dielovi izlazećih samo po mogućnosti izplate — jer se tim samovolji širom vrata otvaraju — već se s obzira pravednosti preporučuje, da se unapried već njeko preimućtvo glavnomu nasliedniku osigura, a ostatak da se po običem nasliednom pravu dieli, primjerice: da se seljački posjed skupa sa potrebnim naredom po običnoj cieni procieni, od toga polovica glavnomu baštiniku prepusti, ostatak pako da se medju sve baštinike, simo računajuć i glavnoga baštinika, u novcu polag prociene razdieli. Proti toj ustanovi dignut će se glasovi, da se tim stvara seljački proletarijat, ali biva suprotivno: sada je naš seljak došao na takav nizki stepen vjekovitim dieljenjem, da bi se uvedenje takovih povjerbina samo kao okriepljenje seljačkoga stališa imalo smatrati.

Razumieva se, da bi ovakovim načinom kod smrti svakoga seoskoga gospodara povesti trebalo ostavinsku razpravu, a da ta gospodarstveno neubija seljaka, imala bi se ista na što jednostavniji način po samom obćinskom poglavarstvu obaviti, i po političkoj oblasti potvrditi.

Pod ovu kategoriju spadala bi sva krajiška, urbarska, urbarsko-srodna, i prosto plemićka zemljišta, unešena u posebnu gruntovnicu,

Digitized by Google

ako ukupna površina zemljišta u jedno gruntovno tielo spojenih nadilazi minimum, ili pako ovomu je ravna.

Nameće se sada pitanje: Kako se ima postupati s onimi urbarskimi, urbarsko-srodnimi, prostoplemićkimi i krajiškimi zemljišti, koja su izpod minimuma?

Ova zemljišta imala bi ostati slobodna i prosta od svake stege, tim bi se naime mogli pomoći oni, koji trebaju više zemljišta, nego ga imaju, to bi bila pobuda za marljivost i rad ter za sticanje glavnice.

Ovakova zemljišta, ma da su prikupom u jednoj ruci i do takove jur veličine doprla, da su ravna minimumu, ili još isti nadmašuju, imala bi i nadalje ostati prosta od svake stege, izuzam jedino ako bi vlastnik sam želio, da se u gruntovnicu ovom stegom unesu.

Ovim načinom bila bi tri razreda posjeda izvan gradskoga:

a) Veliki posjed (plemicki), s kojim bijaše do g. 1848 skopčano pravo jurisdikcije, — ovaj bi posjed posve slobodan bio, ter bi se mogao dieliti bez ograničenja;

b) srednji posjed, t. j. krajiško obvezni, onda plemićki, s kojim do god. 1848 nebijaše skopčano pravo jurisdikcije, i urbarski, ili urbarsko-srodni — ovaj bi posjed ograničen bio na minimum.

c) Isti kao pod b) koji je prije oživotvorenja novoga zakona jur spao bio izpod minimuma; ovaj bi posjed bio takodjer posve slobodan.

Prema dosadanjem razlaganju treba dakle prije, nego li se sastav osnova zakona ob uredjenju seljačkoga posjeda, tako glede vlastničtva, kako glede nasliedstva i diobe, biti podpuno na čistom s odgovori na sliedeća načelna

Pitanja:

1. Ima li se „minimum“ uvesti?
2. Kolik ima biti ovaj minimum?
3. Na koje vrsti selišta ima se isti protegnuti?
4. Ima li minimum širom ciele zemlje svigdje biti jednak, ili ima li se isti prilagoditi potrebi pojedinih prediela; ako ovo potonje, tko da o tom odluči?
5. Ako je selište spadajuće u vrst zemljišta stegi minimuma podpadajućih tako maleno, da bi se isto kod dieljeljenja razstaviti moralo u dielove izpod minimuma, što dopustivo nije, jeli je u takovu selištu dioba u aequivalentu t. j. u novcu dopustiva ili ne?
6. Ako je dioba u novcu dopuštena, kako da se ista provede, — je li bi i kakovih pogodnosti imao uživati onaj, koji na gruntu ostaje, ter druge novcem izplaćuje?
7. Ako se provadja dioba u novcu, tko od obitelji ima pravo ostati na gruntu, i druge izplatiti, je li to zakon opredieliti ima, ili uzajamni sporazumak obiteljskih članova ili oblast?

Digitized by Google

8. Ako dioba izpod minimuma niti u aequivalentu nebi dopuštena bila, da li obiteljski članovi tim sami po sebi postaju zadrugom, koja se razvrgnuti nemože, ili pako i u tom slučaju jedan preuzme upravu i vlastničtvo, a ostali imadu u kući samo pravo domaje (Heimstätte) t. j. djevojke ostaju u kući do udaje, mužkarci dok sami mogu kruh služiti, nitko ipak osim kuće gospodara neima prava u domaji se ženiti; — u vanjskom životu obnemogli članovi ovakove „domaje" imadu pravo povratka za svoju osobu.

9. Je li i kakovih pogodnosti ima pred zakonom uživati selište spadše na minimum? ima li isto prosto i izuzeto biti od svake ovrhe na nepokretnine spadajuće na fundus instructus, došla ova od strane države, ili od strane privatnika tako, da bi se ovakova selišta skupa sa k istim spadajućim živim i mrtvim naredom, kojega bi dakako zakon imao pobliže opredieliti, za dug samo putem realne ovrhe prodavati mogla?

10. Da li se selište padajuće pod stegu minimuma u nijednom slučaju nesmije dieliti izpod minimalne mjere, ili je dopustivo da se u iznimnih slučajevih za to dozvola od oblasti podieli?

11. Imadu li selišta, koja su već sada izpod minimalne izmjere, ter po tom nepodpadaju stegi minimuma — kada prikupom novih čestica postignu površinu, koja je jednaka minimumu, opet podpasti stegi minimuma? n. pr. ako je zakonom propisani minimum u onom predielu 8 rali, a seljak A. posjeduje samo 6 rali, to on nebi podpao stegi minimuma, ter bi mu djeca slobodno diobu izvela u naravi — pita se, da li bi ovo selište, ako bi seljak A. prikupio još 2 rali, podpalo stegi minimuma, pod kojom prije nije stajalo, ter se nebi po otčevoj smrti više medju djecu u naravi podieliti moglo?

13. Moguća je i ona alternativa, da bi se i ona selišta, koja su jur spala izpod minimuma, imala u ovoj svojoj sadašnoj površini uzdržavati tako, da bi u obće svako cieпanje selišta i takovih, koja su izpod minimuma, bezuvjetno zabranjeno bilo: da li bi ovakova stega probitačna bila, kojom bi se broj posve slobodnih zemljišta odviše možda stegnuo?

14. Može se i taj način odabrati, da su sva selišta, koja su već tako malena, da kod diobe svaki dio izpod minimalne mjere pada, bezuvjetno nerazdieljiva; ona pako selišta, koja su već sada izpod minimalne mjere, da se imadu po volji i izjavi svojih sadanjih vlastnika bud pod stegu minimuma staviti, bud slobodnu razpolaganju izručiti?

14. Nebi li radi vjerovnika i javne vjeresije probitačno bilo sva selišta, koja podpadaju minimumu, u posebnu gruntovnicu uvrstiti, ili inako njihovu narav označiti, da tim svaki bio on hypotekarni vjerovnik, bio kupac, unapried znade, da mu parcelacija nije dopuštena?

Digitized by Google

15. Da li je dopušteno od selišta, spadajućih u vrst onih, koja minimumu podpadaju, prodavati pojedine čestice, ako se time neokrnji selište izpod minimuma — n. pr. ako je minimum 8 rali, a seljak B. imade 12 rali, smije li isti od tuda što prodati, ili treba za to predbježno privolu političke oblasti?

16. Nebi li u interesu seljačkoga stališa bilo, da se ženska djeca tamo, gdje i mužkih imade, ograniče na nuždni dio u novcu, t. j. na polovicu diela po lozi im pripadajućega, koj bi dio svakako veći bio, nego po sadanjem zadružnom zakonu, po kojem im samo običajna oprema pripada?

17. Koje oblasti da izvadjaju zakon o diobi i nasliedstvu u seljačkih dobrih? — nebi li se postupak političkih oblasti radi veće jeftinoće takodjer protegnuti imao na sav seljački stališ, živio on u zadrugah, zajednici ili samovlastničtvu, gdje sada samo zadružni dio pod političku nadležnost spada, a svi pravni poslovi zajednica i samovlastničtva redovitim sudovom pripadaju?

U slučaju, da se politička nadležnost izreče, spadala bi u svih, stegi minimuma podpadajućih selištih, dakle u prostoplemićkih, krajiških, urbarskih i urbarsko-srodnih sva pitanja nasliedstva, razvrgnuća zajednice, diobe i zadruga u političku nadležnost.

PRAKTIČKI SLUČAJEVI.

I. Gradjansko-pravni.

Predaja tražbine po §. 427 o. g. z. može se obaviti i concludentnimi čini po §. 863 o. g. z.

Hamilkar P. podneo je kr. kot. sudu u Samoboru tužbu pr. 8. kolovoza 1878 broj 2935 proti Jvanu Nep. pl. F. pcto. plateža svote od 350 for. srebra izloživši u tužbi sliedeće: Ivan Nep. pl. F. zadužio se je sada već pokojnomu dru. Alexi P. u gotovom primljenim zajmom sa 350 for. srebra, te je o tom zajmu izdao dru. Alexi P. zadužnicu od 1. siečnja 1830 A. ad I.

Dr. Alexa P. darovao je tu obveznicu sa svimi pravi tužitelju, što dokazuje svjedokinjom Matildom P. te Franjom i Terezom M. i svojom domirnom prisegom. Tužitelj je obavjestio protivnika ob ustupu te zadužnice, zamolio ga i opetovano opomenuo, da tu glavnicu spr. namiri; nu pošto se uzteže to gledom na §§. 904 i 1417 o. g. z. tuži ga i moli osudu, da je tuženik dužan iz obveznice izdane po njem za

Digitized by Google

korist dra. Alexe P. od 1. siečnja 1830 dužnu zajamnu glavnicu od 350 for. srebra sprp. za 14 dana pod teretom ovrhe platiti i parbene troškove naknaditi.

Tuženik je u odgovoru i tečajem ustmeno vodjene razprave priznao istinitost duga od 350 for. srebra pok. dra. Alexe P., ali je poricao, da je tražbina iz obveznice od 1. siečnja 1830 tužitelju po dru. Alexi P. darovana i valjano predana po §. 427 o. g. z., jer nepostoji nikakova pismena ustupnica od dra. Alexe P., jer dr. Alexa P. nije za života obveznicu od 1. siečnja 1830 uručio Hamilkaru P., niti postoji valjano darovanje za slučaj smrti po §. 956 o. g. z., niti pako zapis po §. 585 i 647 o. g. z.; jer dakle tužitelj neima prava tužbe.

Kr. kot. sud u Samoboru osudom od 5. listopada 1881 br. 4570 odbio je tužitelja i osudio ga na naknadu parbena troška.

Razlozi:

Tužitelj Hamilkar P. tečajem razprave tvrdio je, da je pok. dr. Alexa P. na skoro pred svoju smrt jedan put bio kod njega u Samoboru i tom prilikom rekao, da on obveznicu Franciscijevu od 350 for. srebra daruje njemu t. j. Hamilkaru P., neka dodje k njemu u Zagreb gdje će mu ju predati. Nu kad je on, začuv da je dr. Alexa P. težko obolio, došao u Zagreb, da je našao dra. Alexu P. već mrtva i da je supruga pokojnoga Alexe P. Matilda njemu predala zapečaćeno na njega po Alexi P. vlastoručno adresirano pismo sa riečmi „Evo to ti je obveznica Franciscieva, koju ti je stric ostavio s tim, da ti ju ja uručim.“

Pod zakletvom saslušani svjedoci Franjo M. i Matilda udova P. posvjedočili su, da je zaista pokojni Alexa P. više puta izjavio, da poslje svoje smrti upitnu obveznicu Franciscijevu daruje Hamilkaru P., i da je Matilda P. tu obveznicu po nalogu Alexe P. u zapečaćenom pismu predala odmah poslje njegove smrti Hamilkaru P.

Jošte valja ustanoviti, da tužitelj nije u ovoj parnici producirao nikakvo pismeno očitovanje Alexe P. glede darovanja upitne obveznice osim jedino u zapisniku od 22. rujna 1881 priloženu omotu, u kojoj je navodno bila zapečaćena spomenuta obveznica, kada mu je istu predala Matilda udova P.

Kad se posmotri, da je pogodba darovanja izmed Alexe i Hamilkara P. učinjena ustmeno i bez u istinu obavljene predaje darovne stvari, to po §. 943 ogz. daroprimac Hamilkar P. iz takove pogodbe nezadobiva nikakovo tužbeno pravo.

Kada se posmotri, da je ovo darovanje po izkazu svjedoka Franje M. i Matilde P. izrično učinjeno za slučaj smrti, to onda takovo darovanje tim manje imade valjanosti, što se po §. 956 o. g. z. darodavac mora odreći prava da darovanje poreče i mora obdareniku o tom darovanju predati pismenu izpravu.

Digitized by Google

Kada se posmotri način predaje darovane stvari, baš da je Alexa P. za života i osobno uručio i predao Hamilkaru P. tuženu obveznicu Ivana F., ipak takova predaja po §. 427 o. g. z. nebi bila valjana, a još manje je valjana, što je to učinjeno poslje njegove smrti po punomoćniku Matildi udovi P., koja zato nije imala po §. 1008 o. g. z. potrebitu pismenu punomoć, jer po rečenom §. 427 o. g. z. jesu tražbine pokretne stvari ali ipak takove, kod kojih tjelesna predaja iz ruke u ruku nije moguća, nego se zahtieva, da vlastnik preda primaocu izpravu, koja dokazuje vlastnost, i zato nije dovoljno, da se samo zadužnica preda primaocu, budući sama zadužnica dokazuje vlastnost tražbine jedino za onoga, na čije ime glasi, a nikako na korist primaoca.

Kad se posmotri dakle, da darovna pogodba glede tužene obveznice Ivana F. nije valjana i da tužitelj Hamilkar P. nema prava na tužbu, morao je sud tužitelja sa njegovim zahtievanjem odbiti i po §. 573 p. g. p. na naknadu parbenoga troška osuditi".

Proti toj osudi podnese tužitelj po odvjet. dru. Makancu priziv izvadjajući poglavito, da se ustup tražbine po dru. Alexi P. dokazuje izkazom svjedoka, kao i po §. 863 o. g. z. conkludentnimi čini, naime, da je dr. Alexa P. zadužnicu od 1. siečnja 1830 stavio u posebni omot pod pečatom i adresirao na tužitelja Hamilkara P.

Kr. banski stol osudom od 9. studenoga 1881 br. 14.351 preinačio je osudu kr. kot. suda i sudio po zahtjevanju tužitelja, a parbene troškove prebio.

Razlozi:

Nije preporna likvidnost utužene tražbine na 367 fr. 50 nč. a. vr. obaljene tečajem razprave do na 300 fr. sr. ili 315 fr. a. vr., a nije preporno ni pitanje o 6% godišnjih kamatah, kako su zatražene, već je preporno pravo tužiteljstva, što ga tuženik poriče postojano tužitelju. Ali mu se prigovori nemogu uvažiti, kada se posmotri, da je tužitelj dokazao pravno valjano, u smislu §. 427 ob. gr. z., da je on stekao vlastnost obveznice od 1. siečnja 1830, na kojoj se temelji njegova tužba.

Radi se ovdje o stečenju vlastnosti predajom, pak je posve suvišno razpravljati pitanje o naslovu, kojim je tužitelj stekao to vlastničtvo; jer tužitelj nije dužan po glasu §. 323 ob. gr. z. izkazati toga naslova. Pošto se je ipak potegnula u razpravu i ova okolnost, to je tužitelj dokazao po preslušanih svjedocih sasvim dovoljno, da je njemu predana upitna obveznica po Matildi P., udovi i nasljednici pok. prvobitnoga vjerovnika Alexe P.

Nemože dakle tuj biti govora o kakovu nečistu načinu, kojim da si je tužitelj pribavio obveznicu, niti se može prigovarati, da pokojnikova nasljednica nebi bila vlastna razpolagati s istom tim manje, ako se uvaži, da je ona to obavila po odredbi pok. si supruga.

Digitized by Google

Obzirom na to imadu se odbiti svi tuženikovi prigovori, prizvana osuda, kao neopravdana ima se preinačiti, i odazvati se tužbovnomu zahtjevu, obaljenom na 315 for., bez obzira na izpravu 3—II, pošto tu protutražbinu nepriznaje tužitelj (§. 27 gr. p.), te je prosto i onako tuženiku utužiti ju posebnim putem proti ostavini pok. Alexe P.

Preboj sudbenih troškova je opravdan u smislu §. 575 gr. p., jer svaka stranka ima za sebe povoljnu presudu".

Kr. stol sedmorice usljed previda tuženikovog po odvj. V. Lencu osudom od 5. travnja 1882 br. 586, potvrdio je osudu banskoga stola.

Razlozi:

Prigovori tuženikovi neimaju zakonitoga temelja, jer se po §. 943 o. g. z. pismeno darovno obećanje zahtjeva samo kao uvjet tužbenog prava proti darovatelju, ako tužba smjera na izručenje ustmeno obećanog darovanja, što ovdje slučaj nije; jer se nadalje predaja tražbina kao stvarih netjelesnih, — koja se nemože obaviti van simbolički, — po §. 427 obć gr. z. nemora obaviti upravo kroz pismeno očitovanje, dočim rečeni §. naročito ističe taj način predaje, da se obdarenomu uruči sredstvo, kojim je ovaj u stanju izključivo sa dotičnom stvari razpolagati, — i jer se napokon po §. 863 ob. gr. z. volja stranke očitovati može i muče conkludentnimi čini.

Obzirom na predizložena, pa ako se uvaži, da je po kazivanju pod prisegom preslušanih svjedoka Franje Mički, Terezije Mički i Matilde P., pokojni Alexa P. pred istimi svjedoci opetovano očitovao, da on obveznicu tuženikovu od 1. siečnja 1830 na 350 fr. daruje tužitelju, a suprugi si Matildi P. naložio, da tu obveznicu poslje njegove smrti preda tužitelju kao dar, po čem se to darovanje, smatralo se ono i darovanjem za slučaj smrti držati može i zapisom po prvoj stavci §. 956 obćega gradjanskoga zakonika, po kojem se netraži za svako darovanje za slučaj smrti pismeni sastavak; ako se uvaži, da je po kazivanju Terezije M. i Matilde P., potonja predala tužitelju obveznicu tuženikovu A na I. pod pečatom pokojnoga Alexe P. i adresom na tužitelja, kako je uvidjeno izmedju ostalih spisa pokojnika; pa ako se uvaži, da se s toga, što je pokojni Alexa P. obveznicu A na I. stavio u posebno zapečaćeni omotak, providjen adresom tužitelja, zaključiti mora, da je on za života svoga izključio iz svoje imovine tražbinu proizličuću iz obveznice A na I., te time svoje ustmeno obećanje izpunio i uedvojbeno odreko se prigovora po §. 943 o. g. z.: mora se smatrati dokazanim, da je tužitelj pravo vlastničtva na utuženu tražbinu stekao načinom valjanim, pa s toga mora mu se priznati pravo iskati od tuženika izpunu obveze, koja za njega iz obveznice A na I. rezultira.

Prema tomu, pa budući tuženik nije porekao istinitost obveznice A na I., a protutražbina njegova sa 50 for., koju on temelji na pismu

Digitized by Google

3 na II., nije prikladna za kompenzaciju, obzirom na ustanove §. 1439 o. gr. z. i §. 47 gr. p. p., dočim tužitelj tu protutražbinu nepriznaje istinitom — ukazuje se napadnuta presuda banskoga stola opravdanom pa ju valja s toga i potvrditi". Priobćio S. P.

Da li zastaruje zaslužba po §. 1480 o. g. z.?

Iz same ove osude vis. kr. stola sedmorice od 17. prosinca 1881 br. 1519 razabire se cielo stanje, pa ju u cielosti priobćujemo: „U pismeno razpravljenoj parnici Stjepana Herženjaka, zastupana po odvj. dru. Perku, tužitelja proti Franji i Mariji Grill po odvj. Špišiću, tuženiku radi plateža od 322 fr. s. p. p., u kojoj je kr. kotar. sud u Koprivnici osudom od 27. prosinca 1880 br. 11.191 gr. osudio tuženike, da plate svotu 322 for. sa 8% kamati od dana podnešene tužbe do izplate tekućimi, i na naknadu parbenog troška u iznosu od 42 fr. 10 nč. za od 14 dana pod prietnjom ovrhe, — a kr. banski stol osudom od 25. svibnja 1881 broj 6470, usljed priziva tuženika, osudu prvog suda preinačio i sudio: da su tuženici dužni u ime zaslužbine za 10 godina po 18 fr. na godinu računajuć, tužitelju svotu od 180 fr. sa 6% kamati od dana dostavljene tužbe do izplate tekućimi izplatiti, i naknaditi parbeni trošak u polovici iznosom od 21 fr. 5 nč. za 14 dana; — obnašao je kr. stol sedmorice previd tuženika odputiti, te povodom previda tužitelja napadnutu riešitbu banskoga stola preinačiti i za pravo suditi:

da su tuženici Franjo i Marija Gril dužni tužitelju u ime zaslužbine od njegove navršene 16. do 26. godine, dakle za 10 godina, računajuć na godinu 25 fr., ukupno 250 fr. sa 6% kamati od dana dostavljene tužbe, pa do plateža izplatiti i sudbene troškove u dionom iznosu od 21 fr. 5 nč. naknaditi, sve to u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe.

Sa viškom tražbine od 73 fr. odbija se tužitelj, te imade svaka stranka za se nositi previdne troškove.

Razlozi: Prigovor tuženika, da je tražbina tužitelja s obzirom, na §. 1480 o. g. z. zastarila, neosnovan je pogledom na dodatak broj 85 k općemu gradj. zakoniku; a da je zaslužbina izplaćena tužitelju, nisu tuženici niti uztvrdili.

S obzirom na to opravdana je presuda banskog stola u koliko dosudjuje tužitelju zaslužbinu samo od navršene 16. godine, i sadržajem spisa i propisom §. 1152 o. g. z.

Naprotiv ukazuje se iznos zaslužbine od 25 forinti a. vr. na godinu, koj je prvi sud dopitao tužitelju za vrieme od njegove navršene 16. godine, sasvim primjerenim, pa budući da je banski stol bez do-

Digitized by Google

voljna razloga taj iznos obalio na 18 for. na godinu, dosudjen je tužitelju uz preinaku drugomolbene presude u tom dielu, godišnji iznos od 25 for. u ime zaslužbine za vrieme od navršene 16. do 26. godine.

Dosudjenje sudbenoga troška u dionom iznosu od 21 for. 5 novč. temelji se na propisu §. 576 g. p. p.

Previdne troškove imade svaka stranka namiriti za se, jer nijedna nije uspiela podpuno. T. N.

II. Kazneno-pravni.

Svjedoci se prije glavne razprave ne smiju staviti pod obtužbu radi kriva svjedočanstva.

Dva svjedoka zatekoše (kako izjaviše) okrivljenika u kradji; majka pako i žena mu izpovjediše, da je isti cielu noć, koje se je kradja dogodila, s njimi u jednoj sobi spavao, i da se nikud maknuo nije.

Državno odvjetničtvo odstupi predizvidne spise sudcu iztražitelju s predlogom, da se, osim proti okrivljeniku radi zločinstva kradje, povede podjedno iztraga i proti majci i ženi njegovoj radi zločinstva prevare krivim svjedočanstvom.

Tako dodjoše svjedokinje obrane pred glavnu razpravu kao suobtuženice onoga, u čiji je prilog njihovo svjedočanstvo glasilo.

Kr. sudbeni stol u Zagrebu proglasio je obtuženika krivim zločinstva kradje, dočim je obtužene svjedokinje — obzirom na §. 2 sl. e) k. z. — odriešio od obtužbe radi zločinstva prevare krivom prisegom, — jer da nije izključena mogućnost, da se je odsudjeni neopaženo iz sobe udaljio, i, nakon sudjelovanja kod samoga čina, opet kući vratio.

Usljed ništovne žaobe odsudjenika obnašao je kr. stol sedmorice, kao sud kasacionalni, rješitbom br. 5880 kaz. 1882 napadnutu osudu u dielu tičućem se odsudjenika po §. 303 k. p. ureda radi dokinuti te odrediti obnovu kaznenoga postupka u njegovu korist.

Ujedno bi odredjeno, da se na iznovičnoj, temeljem prvobitne obtužnice — dakako u koliko se tiče odsudjenika — obdržavat se imajućoj glavnoj razpravi osim u obtužnici navedenih svjedoka, po §. 238 k. p. svakako preslušati imadu i prije pod obtužbom obstojavše svjedokinje.

Ova vrhovna rješitba obrazložena je ovako:

„Dočim je svrha predizvida po §. 81 k. p. ta, da si državni odvjetnik, kao javni tužitelj, pribavi dokazala, da uzmogne predležeću mu prijavu radi kojega kažnjiva djela ili zabaciti ili odrediti kazneni

Digitized by Google

postupak proti stanovitoj osobi t. j. iztragu; pa dočim je po §. 84. alinea 3 k. p. svrha iztrage jedino ta, da se ova proti stanovitoj osobi podignuta osvada predbježno te u toliko izpita, u koliko je potrebno, da se uglave oni momenti, s kojih će biti moguće bud obustaviti iztragu bud staviti okrivljenika pod obtužbu te prirediti dokazivanja t. j. provedbu dokazala za glavnu razpravu: to je na suprot po načelih ustmenosti i neposrednosti kaznenoga postupka svrha glavne razprave, da se tek na ovoj sva za obtuženoga i proti njemu vojujuća dokazala provedu, te brižljivo i savjestno uzmu u pretres u obziru njihove vjerodostojnosti i dokazne moći, kako pojedince tako i po unutarnjem savezu njihovu (§. 249 k. p.).

Čim se pako jur u postupku predizvidnom i iztražnom, glavnoj razpravi predidućem — kao što je to učinjeno ovdje — preko granica normiranih u §§. 81 i 84 k. p. uzmu dokazala za prosudjenje obtužbe na glavnoj razpravi sakupljena u prosudjivanje u toliko, da se pojedini u tom predpostupku preslušani svjedoci s razloga, što izkazom svojim stoje u protuslovju s drugimi dokazali, stavljaju pod iztragu i obtužbu, te tako predvedu postupajućemu na glavnoj razpravi sudu, pozvanomu da tek on prosudi vjerodostojnost izkaza njihovih, mjesto kao svjedoci, jur kao obtuženici radi prevare krivim svjedočanstvom: to se takovim postupkom vriedjaju bitna, gore iztaknuta načela kaznenoga postupka.

U kaznenih parnicah, koje do svog riešenja imadu doći na glavnoj razpravi, pokazati će se sa vjerodostojnošću tek ovdje nakon provedenih svih dokazala, da li i u koliko je koj svjedok hotomice krivo svjedočio, pa je obzirom na to tek ovdje mjesto postupku, normiranom u §. 273 k. p., odnosno onamo smjerajućemu predlogu javnoga tužitelja.“

Time je načelno ustanovljeno, da državnomu odvjetniku nije slobodno na iztaknuti način uklonuti dokazala branitbe.

Dr. **Hinković.**

K nauci §. 139 k. z.

(Konac.)

Proti navedenoj osudi uloži okrivljena P. M. priziv, te je kr banski stol u Zagrebu osudom od 11. lipnja 1882 br. 10.089 osudu kr. sudb. stola u Z., izpravivši ju u toliko, da se učin ima samo označiti zločinom u §. 139 k. z. navedenim, potvrdio, i to sa sliedećih razloga:

Branitelj pobija osudu 1) s razloga, što nije ustanovljen učin spomenutog zločina u objektivnom smjeru; 2. što nije ni dokaz krivnje do-

Digitized by Google

prinešen; 3. što je kad bi se i uzelo, da je učin zločina čedomorstva predmetno i krivično zakonito ustanovljen, kazan svakako prestrogo odmjerena.

Branitelj nalazi, da nije sudbenim očevidom i mnienjem vještaka nepobitno ustanovljeno, da su ozlede nanesene na način uztvrdjen, pa pošto su te ozlede mogle nastati i od tuda, što je djevojka rodila stojeć i tako diete na zemlju palo, pa što su se neke ozlede i pri ukapanju nanieti mogle itd.

Branitelj je već tečajem konačne razprave zahtievao drugo strukovnjačko mnienje, pa je prvi sud tomu, premda neopravdanomu zahtjevu tim zadovoljio, da je na razpravu poslao dva liečnika, različita od onih, koji su pri obavljanju prvog očevida bili, te koji su prvo mnienje podnieli.

To mnienje bilo je sasvim jasno, pa se podpunoma slagalo sa posljedkom obavljenih izvidjenja.

Izvidi su odgovarali podpunoma §§. 90 i 89 k. p., pa zato nisu nastupili uvjeti u §. 85 k. p. zahtievani, te nije bilo povoda pozvati na razpravu druge vještake.

Ali i drugi vještaci izrazili su se kao prvi, pa braniteljstvo još nije zadovoljno, nego hoće da se presluša koji medicinski fakultet. Taj braniteljev zahtjev nije se mogao uvažiti, jer je manjkala svaka za takovu odredbu potrebita podloga.

Ovo više sudište prisvaja u cielosti izvedenja suda prve molbe u razlozih sadržana, glasom kojih je učin zločina čedoumorstva objektivno zakonito ustanovljen. Opaziti se mora, da nestoji tvrdnja braniteljeva, da je okrivljena stojeć rodila, jer je ona sama priznala, da je na slamu legla i mrtvo žensko diete rodila, pa žene M. Z. i M. V. kažu izrično, da su okrivljenu našle u dvorištu, pošto je već rodila bila.

U mnienju prvih i drugih vještaka jasno su navedeni razlozi, kojimi se dokazuje, da su ozlede nanešene za života, da dakle nisu mogle nastati prigodom zakapanja.

Što se dokaza u subjektivnom smjeru tiče, branitelj poriče, da je taj dokaz ustanovljen, jer se okrivljena nalazila za vrieme poroda u nesvjesti, pa ako se i to dokazanim smatrati nebi moglo, to da razlozi sumnje nisu takovi, iz kojih bi sliedilo, da je samo okrivljena i nitko drugi taj zločin počinila.

Da se okrivljena za vrieme izvedena čina u nesviesti nalaziti mogla nije, izvedeno je u prvomolbenih riešitbenih razlozih posve pravilno.

Više ovo sudište smatra okrivljenu uglavljenom iz stečaja razloga sumnje, i to na način u prvomolbenih razlozih izveden, pa ima samo primjetiti, da su ovi razlozi sumnje poduprti raznimi drugimi okolnostmi, a medju timi okolnostmi jesu najvažnije, da se je odmah porodio javni

Digitized by Google

glas, da je okrivljena diete usmrtila tim, što je šnjim o plot lupala — da žene M. Z. i M. V. doista više znadu, nego što su sudu priobćile, jer izprva nisu htjele ništa kazati, drugi put su pako izrično navele, da su opazile, gdje je okrivljena nešto o plot tresnula, na što su odmah čule vrisak djeteta i vidile jedno golo djete kod plota ležati — to isto su kazale ljubezniku okrivljenice P. J-u, pa kod konačne razprave opet su nastojale čin blažije predstaviti; napokon da su se roditelji odrekli svjedočanstva proti okrivljenici, što nebi bili učinili, da su štogod na njezinu korist navesti znali.

Branitelj nastoji vjerojatnim učiniti, da su se smrtonosne ozlede mogle nanieti i za odnešenja novorodjenog sa guvna — pa tvrdi, da diete na guvnu ozledjeno bilo nije, jer je živilo, pa žene kod te prilike na djetetu ništa opazile nisu, naime nije diete krvavo već čisto bilo.

Da je diete iza nanešene ozlede još koji trenutak živiti moglo, to dopuštaju vještaci, oni izrično tvrde, da diete nije trebalo krvavo biti, a najbolji dokaz za to, da se na djetetu nikakove vanjske krvave rane nalazile nisu, jest obavljeni sudbeni očevid i prijava občinskog ureda u D., glasom koje občinsko povjerenstvo, koje je zakopano diete izkopati dalo, držalo za stalno, da je zakopano djete mrtvo rodjeno, da dakle povjerenstvo na istom nije opazilo vanjskih znakova ozleda.“

Proti osudi kr. banskoga stola uloži okrivljena P. M. vanredni priziv, te je kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice u Zagrebu, riešenjem svojim od 15. rujna 1882 br. 1853, obie niže osude u cielosti potvrdio, i to s razloga sliedećih:

Obzirom na nalaz i mnienje lječničkih vještaka, te i na ostale u rješitbenih razlozih prvoga suda navedene, zakonito ustanovljene činjenice, ukazuje se napadnuta osuda glede kvalifikacije čina — §. 139 k. z. — i glede krivnje — §. 279 k. p. — zakonito obrazloženom, te pošto je i kazan izmjerena u okviru zakona §. 305 k. p. — to manjkaju uvjeti za uporabu zakona od 28. srpnja 1871 br. 81 z. d. l., te valja poprimljeni vanredni priziv po §. 301 k. p. kao nedopustiv zabaciti.

Priobćio **Kosta Radoslav.**

Razprava ob osnovi novoga kaz. zakona.

U prvoj sjednici povjerenstva, koje pretresuje osnovu novoga hrvatskoga kaz. zakona, najprije se zametnulo pitanje o načinu viećanja. Na predlog dra. Nap. Špun-Strižica zaključeno je, da se „najprije uzmu u pretres načela, sadržana u svakom pojedinom poglavju, a za tim da se pretresuju pojedini paragrafi u specialnoj debati“. Potaknuto pitanje, nebi li se imalo najprije odlučiti, da li će se povjerenstvo upustiti u

Digitized by Google

razpravu osnove prije, nego li vlada predloži osnovu zakona o kaznenom redarstvu, riešeno je tako, da povjerenstvo može zaći u tu razpravu, jer da je u motivih jasno označeno stanovište, s kojega osnova, pridržavajući trorazredje kaznjivih djela, motri prekršaje, koji su prema naravi njihovoj upućeni u posebni redarstveni zakonik.

Pošto je i ovo pitanje na ovaj način našlo svoje riešenje, započe razpravą o razdiobi kaznjivih djela.

Dr. Špun-Stržić: Prihvaća razdiobu osnove, te ju obrazlaže ovako:

Ili se veli: „Zločinstvo je dolozan čin, a prestupak je kulpozan čin", onda valja princip trorazdielbe, jer je treća vrst kaznjivih djela policajne naravi.

Ili se veli: „zločinstvo mora biti, a prestupak može biti dolozan čin", tada su objektivno manje dolozni čini prestupci, a subjektivno i objektivno neznatni čini policajni prekršaji.

Ova razdioba osobito je važna s praktičnoga gledišta sudovanja, jer se prema toj klasifikaciji može progon pojedinih kaznjivih čina dosuditi nadležnosti sudbenih stolova, kotarskih sudova ili redarstvene oblasti.

Čim se više promet širi, tim se više množe redarstveni prekršaji, ter je vrieme, da se izluče i postanu predmetom policajne razprave.

Uz ovaj praktični razlog drži, da leži u interesu moralnog uzgoja puka, da osjeća razliku osudjenja radi zločinstva, prestupka i prekršaja, pak da je upravo zakonarstvo pozvano, da uzgaja delikatnije osjećaje u narodu.

Dr. Makanec: naglasuje, da jedino valjano načelo, na kojem se ima osnivati kazneni zakon, jest princip individualizacije, koj i osnova prihvaća tim, što veli, da kazan ima biti pravednom. Upravo zato misli, da se kaznjiva djela nemogu dieliti u zločinstva i prestupke, već da se imadu prosudjivati po svih okolnostih, pod kojimi je pojedinac počinio stanovita kaznjiva djela. Biti će n. pr. manje kaznjivo umorstvo, počinjeno po mladiću, zanešenu za dobru ideju, nego li objektivno manji delikt težke tjelesne ozlede, počinjene dugotrajnimi mukami ozledjenika. Moralni moment zahtieva, da i javno mnienje bude pravedno, pak da razsudi sve momente, ter pošto je javno mnienje bistro, prosudjivati će kaznjivi čin bez obzira na zakonsku terminologiju.

Pristaje uz mnenje prof. sbora pravo- i državoslovnoga fakulteta hrv. sveučilišta, koje napušta dvo- odnosno tro-razdielbu, ter ostaje kod svog predloga, da se usvoji razdioba po dolosu i culpi.

Dr. Čakanić: pristaje uz dra. Makanca s razloga navedenih u mnienju prof. sbora juridičkoga fakulteta.

M. Šuškovič: priznaje, da tro-razdielba neima unutarnje opravdanosti, ali tu tro-razdielbu nije uvela teorija, već praksa, trebajuć terminologiju obzirom na sudovanje.

Ta praksa uvriežila se je po svoj Evropi, pak s toga misli, da se s praktičnih razloga pridrži tro-razdielba, iz koje nenastaje nikakova šteta za tekstiranje zakona, kako je to priznao i sam prof. sbor pravo- i državoslovnoga fakulteta.

Dr. Špun-Stržić: drži, da je tro-razdielba opravdana ne samo s praktičnog već i s teoretičnoga gledišta. Praktičnosti iste nije nitko

Digitized by Google

ni progovorio, dočim ga premda duhovito teoretično razlaganje dra. Makanca nije kadro osvjedočiti o neshodnosti tro-razdielbe. Dr. Makanec sam, razlikujući izmedju doloznih i kulpoznih čina, priznaje potrebu njeke razdiobe.

U ostalom drži, da se u okviru jednog i drugog stanovišta može stvoriti dobar i loš zakonik.

Dr. Pliverić: slaže se s teorijom, koju zastupa dr. Makanec, nu drži, da je navika momenat, koj se more uvažiti tim više, što je osvjedočen, da se i na temelju tro-razdielbe može stvoriti dobar zakon.

Dr. Mazzura: nije mnienja dra. Špuna, da zakonodavac ravna pravnom sviešću naroda, ter da dirigira javno mnienje, već usuprot drži, da zakon ima biti izrazom pravne sviesti naroda.

Neslaže se s drom. Makancem, kad zastupa razdiobu kaznjivih djela u dolozna i kulpozna, jer dvoji, da se dade točno odsjeći granica izmedju dolusa i culpe.

M. Savić: pristaje uz mnienje dra. Špun-Strižića.

Prema tomu izjavi se većina gg. članova povjerenstva za pridržanje tro-razdielbe.

Viestnik.

Odvjetnički odbor zagreb., koji je bio podnio ostavku cjelokupan s bog nekih oprieka u postupku kod imenovanja nekih novih odbornika, imenovan je i popunjen s nova odredbom kr. vladnoga odjela za pravosudje od 22. studenoga o. g. Sada sastavljen je odbor ovako: Krestić Nikola, dr. Šram Lavoslav, Schauff Adalbert, Mrazović Matija, dr. Steiner M., Daubach Mirko, dr. Kopač Josip, dr. Andriević Stanko, Crnković Nik., Zoričić A., dr. Jos. Ivandija, Jos. Brelić, dr. V. Egersdorfer, Vezić Vladislav, dr. Vušćić Josip, dr. Gvozdanović Vjekoslav.

— Na kr. sveučilištu zagrebačkom upisano je u tekućem zimskom polječu školske godine 1882/3 slušaoca i to: a) na fakultetu bogoslovnom redovitih 13, izvanrednih 60 ukupno 73; b) na pravo- i državoslovnom: redovitih 188, izvanredna 22, ukupno 210; c) na mudroslovnom fakultetu: redovitih 46, izvanrednih 72, farmaceuta 9, ukupno 127. Na sva tri fakulteta upisano je što redovitih što izvanrednih 410 slušaoca — više nego ijedne godine do sada. — Medju izvanrednimi slušaoci na filozofičkom fakultetu imade ih do 30 slušaoca, koji polaze jedino predavanja magjarskoga jezika.

— G. Al. Peičić, bivši upravitelj višega suda za Bosnu i Hercegovinu u Sarajevu, imenovan je viećnikom kr. banskoga stola u Zagrebu.

— Upravni odbor pravničkoga družtva zaključio je u sjednici svojoj od 5. prosinca, da se glavna skupština družtva drži ljetos 30. prosinca. Odbor najme zaključi predložiti glavnoj skupštini, da se družtveni organ „Mjesečnik“ počam od god. 1883 izdaje opet jedan put na mjesec, ali u svežčićih od pet štampanih tabaka, koji će se brošurati pa onda članovom razašiljati. Veći trošak, koji će usljed toga nastati, pokriti će se dielomice prištednjami, koje će se pokazati u manjoj poštarini i na tisku omotka. List će izlaziti svakoga 15. dana mjeseca, bit će štampan na liepom papiru; ure-

Digitized by Google

dničtvo posvetit će što veću pažnju sadržaju časopisa, osobito praktičkomu dielu njegovomu. Ciena ostaje ista. — Pošto će se morat za ovako povećani list uvrstiti veća svota u proračun za buduću godinu, koji treba da odobri glavna skupština, i pošto ova preinaka ima stupiti u život odmah s početkom buduće godine: zato je zaključeno sazvati glavnu skupštinu već tečajem mjeseca prosinca o. g.

Nadati se je, da će glavna skupština družtva odobriti ove predloge svoga odbora tim više, što se tim namjerava usavršiti glavna radnja družtva te njegov organ dotjerati do toga, da bude medju slavenskimi i drugimi časopisi ove ruke zauzimao što uglednije mjesto.

— Riešenje pitanja o kompetenciji. Iz domaćih novina dobro je poznat slučaj, kako je mašinista tiskare g. Milana Kerdića na Sušaku g. Šubert pred po godine zatvoren po riečkom sudb. stolu s bog nekoga prestupka, počinjenoga na Sušaku, dakle na teritoriju ne riečkom. Isto tako zaprietilo se načelniku občine sušačke g. Lukanoviću, da će ga uhititi odmah, čim stupi na riečko zemljište. Usljed toga povela se razprava medju hrvatskom i ugarskom vladom, koja je napokon tako riešena, da se g. Šubert ima predati kr. kot. sudu u Bakru kao svomu nadležnomu sudu. O tom donosi „Agr. Ztg.“ sliedeću viest: „Kako doznajemo iz posve pouzdana izvora, priepor o kompetenciji u kaznenoj stvari g. Šuberta, zaradi izgreda na Rieci i Sušaku, riešen je konačno u smislu stanovišta, kakovo je hrvatska vlada zauzela. Ugarski naime ministar pravosudja, saslušav najviši sud ugarski, priznao je kompetenciju bakarskoga suda te je naložio riečkomu tribunalu, da ima sve spise, odnoseće se na izgred na Sušaku, skupa s okrivljenim Šubertom predati radi dalnjega uredovanja kr. kot. sudu u Bakru.

Istodobno naloženo je riečkomu sudu, da odmah obustavi kaznenu iztragu proti načelniku sušačkom Stanku Lukanoviću i proti Kuzmi Luliću.“ Riečki sud predao je Šuberta kr. kot. sudu u Bakru, a ovaj ga odmah pustio na slobodu.

I tako je za po godine napokon riešena stvar onako, kako je odmah od prvoga dana imala biti sl'vaćena i kako bi se bila imala riešiti odmah, da su se uvažili objektivno zakon i postojeći odnošaji.

— Počam od sadanje školske god, 1882/3 promovirano je na kr. sveučilištu Franje Josipa u Zagrebu na čast doktora prava pet kandidata i to gg.: Brezinšćak, Mrzljak, Pavelić, Krašković i Antolković Mirko.

Književnost. Важност казненог закона. Од I. Гј. Авакумовића. Београд 1882. Краљевско-српска државна штампарија. Ciena 2 dinara ili 1 for. a. vr. — Priobćili smo bili (vidi Mjeseč. br. 11 razdj. B.) da je g. Avakumović, član najvišega suda srbskoga, napisao knjigu pod ovim naslovom, a sada piše „Srbski Pravnik“, da je ta knjiga izašla, pak predbježno veli o njoj, da „ova knjiga neće biti izlišna ni jednomu gradjaninu, a činovnikom sudske i policijske struke neobhodno je potrebna — naravno razumievamo tu one činovnike, kojim proučavanje naučnih rezultata nije deveta briga, već koji su voljni da žrtvuju po nešto truda, troška i vremena i za duševnu hranu svoju.“

Kad dobijemo ovu knjigu, progovorit ćemo možda o njoj koju više.

— Финансовое право. Лекций доцента С. петербурскаго университета В. А. Лебедева. Knj. prva. Svezak prvi. Od liepoga ovoga djela izašla su do sada dva svezka. Ciena je svakoga svezka 3 for. a. vr.

— Dissertations de droit romain et de droit Français,

Digitized by Google

recueillies et publiées par P. Machelard fils, suivies d' appendics par I. E. Labbe. — Ciena 12 franaka.

— Corso completo teoretico-pratico elementare del codice civile italiano. Napisao D. Marino. Do sada izašla su dva svežčića, svaki po 1 liru.

— Dizionario di amministrazione italiano. Uredjuje L. Riberi. Turin 1882. Podpuno djelo obsizati će 10—12 svezaka te stajati 32 lire.

— Das Trinkgeld. Von Rudolf v. Ihering. Drugo izdanje. 1882. Ciena 1 marka ili 60 novč.

— Handbuch des allg. österr. Straf-Rechtes. Von dr. Herbst. Izdanje 7. Svezak I. (zločini). Ciena 8 mar.

— Grundriss zu Vorlesungen über Geschichte und Institutionen des röm. Rechtes. Von A. Exner. Ciena 4 marke.

Pravničke svaštice. Ugar. sabor započe svoje djelovanje ove sjeditbe razpravom osnove zakona o kvalifikaciji upravnih činovnika. Taj zakon ima biti prelazom od sustava biranja k sustavu imenovanja činovnika. Od 1885 sada službujućih viših činovnika kod jurisdikcija i gradova ugarskih ima ih 486, koji nisu svršili više gimnazije, 53 koji nisu polazili ni srednjih škola, a preko 400, koji nisu absolvirali pravoslovnih nauka Sada se radi o tom, da se neznalice iz javne službe iztisnu, a tim osigura položaj onih, koji imadu teoretičko i praktičko usposobljenje za službu; kani se uvesti institucija praktikanta kod administracije.

Odsada neće se moći izabrati činovnici, koji nisu navršili pravo- i državoslovne nauke te položili teoret. drž. izpita. Tko se nalazi u državnoj službi a neima propisanih izpita, neće sa od njega iskati da ih položi, ali ako hoće da bude promaknut u višu službu, mora se izpitu podvrći. — Predsjednik ministarstva koji je ujedno ministar nutarnjih poslova, zagovarajuć vladinu osnovu reče u svom govoru, da je prije god 1848 uprava bila posve jednostavna, priprava za nju nebijaše potrebna, bijaše dovoljno, da su javni funkcionari bili „possessionati“ i „benemeriti“; ali ogromne promjene, koje nastaše od onoga vremena, traže teoretičko i praktično znanje za upravne činovnike. — Budapeštanski dopisnik „Jurist. Blätt.“, odakle vadimo ove podatke, pripovieda, da je za tiajanja debate o spomenutoj osnovi zakona medju zastupnici naroda kolao sliedeći dobro poznati njemački stih:

Ist der Jurist recht gerathen,
Macht man ihn zum Advokaten.
Ist sein Wissen nicht ganz klar,
Wird aus ihm ein Notar.
Taugt er zu den beiden nicht,
Kommt er zum Bezirksgericht.
Und ist er auch da zu dumm,
Kommt er in's Ministerium.

Isto tako osjeća se potreba, da se za sve občinske bilježnike u zemlji izdadu jednaki propisi o njihovoj kvalifikaciji. Ministar nutarnjih poslova ima izdati propise o postupku kod izpita, što ih polažu občinski bilježnici i da se ustanovi, što se od njih, koliko znanja, može zahtievati. Izvjestitelj Disday zagovara misao, da se na sveučilistih i pravoslovnih akademijah otvori učevni tečaj za obć. bilježnike. I valja priznati, da ova idea zaslužuje svako uvaženje; ta obć. bilježnici jedini su često organi na

Digitized by Google

Preustrojstvo uprave.

Predstojnici svih triuh odjela kr. zemalj. vlade izradili su, svaki za svoj ressort, osnove o reorganizaciji one grane uprave, kojoj svaki njih predstoji. Ti su predlozi štampani u posebnoj knjižici „Predlozi o preustrojstvu političke i sudbene uprave ter školstva." Ovi predlozi doći će pred veliko povjerenstvo, da se izrazi o načelih njihovih; oni se neimaju smatrati predlogom vlade, nego pojedinih odjela.

Držeći mi ove predloge za važan material za reorganizaciju uprave naše, i hoteć omogućiti toli nuždnu diskusiju o njih, priobćujemo ovdje osnove o preustrojstvu političke i sudbene uprave.

I.

Nacrt osnove zakona

o ustrojenju političke uprave I. i II. molbe u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 1. Cielo upravno područje kraljevina Hrvatske i Slavonije — kamo u smislu §. 66. zak. članka I. 1868 spada današnje gradjansko upravno područje Hrvatske i Slavonije, onda krajiško upravno područje bivše hrvat.-slavon. vojne krajine — dieli se na osam upravnih okružja — županija — i pedeset političkih kotara, a k tomu i dvadeset gradskih municipija.

§. 2. Županije pod naslovom „kr. županijske oblasti", imadu svoja sjedišta u Zagrebu, Ogulinu, Gospiću, Varaždinu, Belovaru, Osieku, Požegi i Mitrovici. Svaka županija dieli se na razmjeran broj kr. kotarskih oblasti.

§. 3. Teritorijalni obseg i dotično zaokruženje županijskih i kotarskih oblasti opredielit će vlada, odjel za poslove uutarnje, putem naredbenim, dočim dosadanji teritorialni obseg gradskih municipija ovim zakonom netaknut ostaje.

§. 4. Političku upravu vrše:

a) gradska municipija i kotarske oblasti u I. molbi, onda

b) županije u I. i dotično II. molbi;

c) kr. dalm. hrv. slavon. vladni odjel za poslove unutarnje i za bogoštovje i nastavu u II. i dotično III. molbi.

§. 5. U obseg političke uprave spadaju svi oni poslovi, koji su kr. vladnomu odjelu za poslove unutarnje i dotično kr. vladnomu odjelu za bogoštovje i nastavu zak. čl. II.: 1869 pridržani, ili inim zakonom dodieljeni; zatim poslovi zajedničkih ministarstva, koji u smislu §. 24 i 45 zak. čl. I.: 1868 upravi ili izvedenju dalm. hrvat. slavon. zemaljske vlade i njezinih organa povjereni budu.

Digitized by Google

§. 6. Na čelu kr. županija stoje kr. vel. župani, a na čelu kr. kotarskih oblasti kr. kotarski predstojnici, kojim će se prema potrebi uprave odmjereno perovodno, strukovno i pomoćno osoblje pridodati. Kategorije službe, plaće i ina beriva upravnih činovnika i službenika naznačena su u priležećoj šemi. ·/. U zapriečenju ili izbivanju velikog župana zastupa ga pod vlastitom odgovornosti podžupan iste županije, a ako je i ovaj zapriečen ili ga neima onaj, kojega ban na to odredi; kotarskog predstojnika pako zastupa u takovu slučaju najstariji perovodni činovnik.

§. 7. Velikoga župana imenuje na predlog bana Njegovo Veličanstvo kralj, a sve ostalo perovodno i strukovno osoblje županija i kotarskih oblasti na predlog velikog župana ban.

Pomoćno i podvorno osoblje istih oblasti postavlja veliki župan i to glede kotarskih oblastih na predlog kotarskoga predstojnika.

Imenovanju upravnih činovnika i službenika ima u pravilu predhoditi razpis natječaja.

Za postignuće perovodne ili strukovne službe zahtjeva se podpuno teoretičko usposobljenje, a glede pomoćnoga i podvornoga osoblja valjaju postojeći posebni propisi, naročito zak. čl. II. 1873 zajedničkoga sabora kraljevina i zemalja krune ugarske.

Uredovnu zakletvu polažu veliki župani u ruke bana; ostali činovnici i službenici županijah, onda kr. kotarski predstojnici u ruke velikoga župana dotične županije, a činovnici i službenici kotarskih oblasti u ruke predstojnika kotarske oblasti i to po priležećem obrazcu ://:.

§. 8. Veliki župan odgovoran je za točnost i valjanost uprave svoga županijskoga područja.

S toga mu pripada nadzor nad svimi kotarskimi oblastmi svoga županijskoga područja, a ujedno i disciplinarna vlast nad svimi činovnici i službenici županije u prvoj molbi.

Karnostnu vlast nad velikimi župani vrši ban; nu ako se radi o odpustu velikoga župana iz službe, odlučuje na predlog bana Njegovo Veličanstvo kralj.

§. 9. Upravni činovnici i službenici odgovorni su za svaku štetu, koju svojom krivnjom, povredom ili zanemarenjem svoje uredovne dužnosti — (§. 1294 obć. gr. zak.) kojoj stranci ili državnom, dotično zemaljskom eraru nanesu; na koliko se ova drugim načinom naknaditi neuzmogne.

Privatni oštećenik ima svoju odnosnu pritužbu proti dotičnom činovniku ili službeniku udesiti po propisu carske naredbe od 12. ožujka 1859 dr. zak. l. br. 46. i podnieti kr. zemaljskoj vladi, koja će predmet pritužbe po načelih prenavedene carske naredbe izviditi i riešiti.

Tiče li se pak nanešena šteta državnog ili zemaljskog erara, do-

Digitized by Google

statna je za povedenje toga postupka prijava prve molbe ili dotične nadležne oblasti.

Ako je proti dotičnomu činovniku ili službeniku karnostni postupak jur u tečaju, može se takovi i na pitanje o ovdje razloženoj odgovornosti za naknadu počinjene štete protegnuti.

§. 10. Dopust mogu dozvoliti:

a) veliki župani podredjenim činovnikom i službenikom ciele županije do 14 dana, preko toga vremena ili kad ga za se traže, dozvoljuje ban;

b) kotarski predstojnik podredjenim činovnikom i službenikom do osam dana.

§. 11. Ban može u interesu javne uprave ili službe:

a) po predhodnoj dozvoli Njegova Veličanstva upravu koje županije povjeriti i odsječnomu savjetniku zemaljske vlade, a tako i velikoga župana s jedne na drugu županiju premjestiti ili vladi na službovanje dodieliti;

b) U vlastitom djelokrugu podžupane, kotarske predstojnike kao i ostale činovnike županijah i kotarskih oblasti od jedne k drugoj oblasti premjestiti ili vladi na službovanje dodieliti.

U oba slučaja pripadaju dotičnikom ista beriva kao i normalni troškovi preselenja.

§. 12. Upravni činovnici županija i kotarskih oblasti nemogu, dok stoje u službi, vršiti mandat narodnoga zastupnika na zemaljskomu saboru. Virilno pravo velikih župana na saboru zemaljskom i zajedničkom ostaje ovim zakonom netaknuto.

§. 13. Za pokriće uredovnih, putnih, pisarnih i inih za paušaliranje prikladnih troškova ima se predstojnikom županija i kotarskih oblasti doznačivati po vladi odmjereni paušal, vrhu kojega se vladi račun polaže.

Troškove u poslovih javne uprave namiruje zemaljski erar, a u privatnih dotična stranka.

Vrhu svakoga uredovnoga putovanja ima se putni troškovnik „partikular“ po postojećih propisih sastaviti i takovi po predstojniku dotične oblasti svakoga mjeseca vladi na obredjenje podnašati.

§. 14. Na djelokrug kr. kotarske oblasti spadaju:

1. Svi oni poslovi, koji joj u obsegu političke uprave u obće po §. 5 o. z., budi po kr. zemaljskoj ili po zajedničkoj vladi, povjereni budu;

2. svi poslovi toga obsega izim onih kr. županijam pridržanih, koji joj u vršenju vanjske uprave prve molbe pripadaju, kao:

a) izvršivanje zakona, naredaba i rukovanje posala, tićućih se javnoga obćenja na kopnu i na vodi, uzdržavanja javnih drumova, mostova,

Digitized by Google

kanala i nasipa, zatim poljarstva, vinogradarstva, šumarstva, konjarstva, stočarstva, pčelarstva, svilarstva, voćarstva, lova, ribarije i u obće narodnoga gospodarstva; i t. d.

b) nadzor nad granicami utjelovljenih kotaru občina i granicami istoga kotara; rješavanje razprava u izvedenju dozvoljena razkomadanja zemljišta i dozvoljenih izvlastba;

c) sudjelovanje kod novačenja po postojećih propisih i kod držanja evidencije vojnoj dužnosti podvrženih u obće, kao takodjer i kod držanja evidencije, nadziranja i sazivanja dopustnika, ostavnika i domobrana, odnosno patentalnih nemoćnika, sudjelovanja i nadziranja u poslovih predprežnih, ukonačivanja vojske i obskrbe vojske, na koliko za to poslovanje političke oblasti od strane vojne oblasti pozvane budu, ili jim to višja oblast naloži;

d) izdavanje lovnih karta, onda oružnih listova, na koliko je po posebnih propisih na to uredovanje pozvana;

e) podielivanje dozvole za obnarodovanje budi kakovih oglasa ili vjesti po kotaru;

f) nastojanje da zakoni, naredbe i ine vrsti oglasi i okružnice po nadležnoj vlasti priposlane, budu točno obnarodovane, i — na koliko se to zahtjeva — savjestno izvršene;

g) sudjelovanje kod rudarskih dozvolnica;

h) nadzor nad redarstvenim rukovanjem občina, naročito što se tiče sigurnosti osobe i imetka, kao takodjer materijalnoga i duševnoga probitka i koristi občina;

i) izdavanje putnih izkaznica i propustnica, na koliko su potrebite;

k) vršenje državnoga redarstva u kotaru;

l) uredovanje u predmetih regalnoga prava;

m) dozvoljivanje dobrovoljnih dražba i prodaja pokretnina;

n) poslovi crkve i škole, na koliko takovi u krug djelovanja političkih oblasti spadaju;

o) rukovanje zdravstvenoga redarstva i ćudorednosti u kotaru; dozvoljivanje kazališnih i drugih sličnih predstava itd.

p) ustanovljenje cienika (limitacijah) mesa i peciva uz sudjelovanje s občinom, napokon

q) sudjelovanje kod razpisivanja, pobiranja i utjerivanja poreza, kao i kod uzdržavanja očevidnosti občinskih zemljištnika, na koliko to kotarskim oblastim povjereno bude.

§. 15. Proti odredbam kotarske oblasti pripada nezadovoljnoj stranci pravo utoka na županijsku oblast, koj u roku od osam dana od onoga dana, kada joj je prvomolbena rješitba, budi ustmeno proglašena ili pismeno dostavljena bila, kod kotarske oblasti pismeno podnieti ili ustmeno u zapisnik dati može.

Digitized by Google

§. 16. Županije su u svom upravnom području višje upravne stranom nadzirajuće, stranom upravljajuće i izvršujuće oblasti prve i dotično druge molbe.

Kao takovim pripada im pravo nadzora nad upravom kotarskih oblasti svoga područja; riešavanje utoka proti odredbam i odlukam kotarskih oblasti i svakolika javna uprava, na koliko nadilazi djelokrug kotarskih oblasti, a nije samoj vladi izrično pridržana. Napose pako:

a) uzdržavanje mira i javnoga poredka u obsegu županije;

b) skrb da se zakoni i odredbe vlade i inih na to pozvanih oblasti točno obnarode i ovrše, u koju svrhu i prisilna sredstva upotriebit će za se ili za podredjenu kotarsku oblast vojničku pomoć izhoditi mogu;

c) riešavanje predmeta urbarijalnih, županijam posebnim zakonom dodieljenih;

d) riešavanje svih medju kojom občinom i kotarskom oblasti, ili medju dva i više političkih kotara porodivših se priepornih ili neprieporuih pitanja i predmeta u prvoj molbi;

e) gradjevna uprava, obuhvaćajuć sve predmete javnih gradjevina na suhom i na vodi, na koliko nisu po nagodbenom zakonu „zajedničke" naravi, — u obsegu ciele županije u okviru i izvedenju po vladi za to odobrenoga proračuna, i uz ograničenje, koje vlada u pogledu svoga višjega nadzora i odobrenja posebnimi naredbami i naputci ili od slučaja do slučaja izdala bude;

f) ako je kod gradjenja kakovih cesta, mostova, kanala, prokopa, uredjenja voda i potoka, obala i nasipa, natapanja i osušenja, itd.. radi eventualnih interesa ili što se predmet više občina jednoga ili više kotara tiče, predhodna razprava potrebna, ima tu razpravu voditi i o dozvoli gradnje kao i o doprinosbenom ključu u prvoj molbi odlučiti županija, na koliko to nije pridržano vladi; u slučajevih, gdje kod takovih gradnja nastanu pritužbe ili prepori, odlučuje županija u prvoj molbi, na koliko predmet nespada na sud;

g) pod istimi uslovi i ograničenjem vodi županija, gdje je god potriebno, kod gradnje crkva, župnih stanova, škola, groblja itd. propisanu za to doprinosbenu ili „konkurencionalnu" razpravu, podieljuje dozvolu gradnje i odlučuje na pritužbe i priepore tih stvari u prvoj molbi;

h) izdavanje listova za kućarenje, kao i dozvole za dobrotvorna sabiranja za domaće žitelje u obsegu svoje županije;

i) rješavanje predmeta o razkomadanju ili odciepljenju zemljišta, na koliko to spada na političku oblast,

k) stavljanje šuma pod zabranu, odlučivanje u slučajevih po višoj oblasti dozvoljene izvlastbe u porodivših se prieporih ili dvojba glede predmeta i obsega izvlastbe;

l) podieljivanje oprosta od navješćivanja zaručnika, gdje je to po

Digitized by Google

obć. gr. zak. potrebno, onda ženitbene dozvole izraelićanom, na koliko je takova dozvola propisana;

m) dozvole za nedeljne sajmove, onda za plavljenje na javnih vodah i riekah, u koliko to nije napose pridržano zemaljskoj vladi.

§. 17. Na koliko županije imadu nadzirajući i dotično izvršujući upliv na upravu poreza i inih javnih daća, odredjuje posebni zakon.

§. 18. Osim toga strogo administrativnoga djelokruga županija, u prvoj i dotično drugoj molbi, pripada jim pravo i autonomnoga djelokruga (glede naravnoga djelokruga občina svoga područja), koji potonji vrši uz sudjelovanje županijske skupštine.

Glede uredjenja tih „županijskih" skupština valjaju propisi §§. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20 i 21 zak. čl. XVII. — 1870 tom jedinom iznimkom, da županijski činovnici nisu pravi članovi županijskih skupština, imajuć samo pravo i dužnost informacije prama skupštinarom.

§. 19. Na autonomni djelokrug županija i županijskih skupština spada:

a) pravo peticije na sabor i predstavke na vladu, dopisivanja i posredovanja u interesu javne uprave, tako ipak, da se vršenjem toga prava nezaprieči djelovanje sabora, pojedinih mu članova ili vlade, a niti udjelotvorenje odredbe, proti kojoj je dotična peticija ili predstavka upravljena;

b) Poslovi po §§-ih 2 i 26, točki drugoj do uključivo pete zak. čl. XVI.: 1870, onda po §§. 48, 49 i 50 istoga zakona i dotično po §. 18 točki 19 i 21 občinskoga reda za bivšu krajinu, županijam pridržani;

c) riešavanje prepornih pitanja ili predmeta naravnoga djelokruga medju dvie ili više občina svoga obsega, na koliko takovi po svojoj pravnoj naravi nespadaju na sud ili inu koju oblast; onda riešavanje predmeta naravnoga djelokruga, koji se tiču interesa više občina, kotara i ciele županije, ako i nisu preporni;

d) vršenje kontrole nad upravom kako občinskom tako i županijskom.

U vršenju toga prava vlastna je skupština potražiti od predsjednika skupštine shodnu ubavjest, te prema stanju stvari poslužiti se molbom dotično pritužbom ili predstavkom na županiju dotično na kr. zem. vladu;

e) izim ovih uplivu i rješavanju županijskih skupština pridržanih poslova može veliki župan i predmete pod sl. e) f) g) §. 16 o. z., onda i predmete tičuće se narodnoga gospodarstva u obće kao i javnoga interesa ciele županije ili pojedinih joj kotara i občina razpravi i prosudjenju skupštine podvrgnuti, za saznati u tom informativno mienje skupštine.

Digitized by Google

§. 20 Proti administrativnim odredbam i rješitbam županija u obće; onda proti odredbam, odlukam i zaključkom županijskih skupština pripada dotičnoj nezadovoljnoj stranci ili strankam, ili interesentom pravo utoka na zemaljsku vladu, odjel za poslave nutarnje, u roku od osam dana od dana proglašenja i dostave napadnute odluke ili zaključka, koji može kod županije pismeno podnieti ili ustmeno u zapisnik dati.

Vrieme, za koje dotični utok ili pritužba eventualno na pošti teče neima se u prenaznačeni rok utoka uračunati.

§. 21. Za podmirenje troškova i potreba županijske uprave odredjuje se dotacija u zemaljskom proračunu.

§. 22. Sve što ovim zakonom nije u prvoj ili drugoj molbi pridržano županijam i županijskim skupštinam, spada na zemaljsku vladu, odjel za poslove unutarnje, i dotično odjel za bogoštovje i nastavu, kao i rješavanje u drugoj dotično trećoj molbi; onda vrhovni nadzor nad svom kolikom upravom županija i kotarskih oblasti.

§. 23. Vrieme, kada će županijske i kotarske oblasti u život stupiti kao i prelazne ustanove, koje s tim u savezu stoje, odredit će vlada putem naredbenim.

§. 24. Zakoni i naredbe, koje se i na koliko se ovomu zakonu protive, stavljaju se izvan krieposti.

§. 25. Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Digitized by Google

Osobni i plaćevni šema

upravnih činovnika i službenika prve i druge molbe i to;

A. kod kr. županijskih oblasti:

Tek. broj	Svojstvo službe	Čin	Plaća	Stanarina	Opazka
			u for. a. vr.		
1	Veliki župani	VI. 1/2 1/2	2 800 2.400	350	doplatak 200 fr.
2	Podžupani	VII. 1/2 1/2	1.800 1.600	300	—
3	Perovodje	IX.	1.000	200	—
4	Računarski oficijali	X.	700	150	—
5	Pisari	XII.	600	100	—
6	Inžiniri	IX. 1/2 1/2	1.100 1.000	200	—
7	Inžinirski pristavi	X. 1/2 1/2	800 700	150	—
8	Nadšumari	X.	900	150	—
9	Podvornici	—	300	60	Uredovna odjeća ili u to ime 40 fr.
10	Podvorni pomoćnici	—	250	60	isto

Digitized by Google

B. kod kr. kotarskih oblasti:

Tek. broj	Svojstvo službe	Čin	Plaća	Stanarina	Opazka
			u for. a. vr.		
1	Kotarski predstojnici	VIII. 1/2 1/2	1.400 1.200	250	—
2	Kotarski pristavi	X. 1/2 1/2	900 800	150	—
3	Vježbenici	XII. 1/2 1/2	600 500	—	—
4	Pisari	XII.	600	100	—
5	Podvornici	—	300	60	Odielo ili 40 for.

Dnevničari i sluge pomagači prema potrebi.

Glede zdravstvenoga osoblja političkih oblasti providjeno je posebnim zakonom.

II.

Nacrt osnove zakona

ob ustroju sudova i državnoga odvjetničtva u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

Poglavje I.

O sudovih.

§. 1. Sudovi prve molbe jesu:

a) kraljevski kotarski sudovi;

b) kraljevski sudbeni stolovi,

§. 2. U drugoj molbi sudi: „kraljevsko prizivno sudište u Zagrebu".

§. 3. U trećoj molbi i kao ukidni sud ureduje: „kraljevsko vrhovno i ukidno sudište u Zagrebu".

§. 4. Ustroj mjestnih sudova uredjen je posebnim zakonom.

§. 5. Kr. kotarskih sudova ima biti 60, a kr. sudbenih stolova 9.

Digitized by Google

§. 6. Teritorijalni obseg kr. kotarskih sudova i sudbenih stolova, kao i sjedište im, opredieljuje zemaljska vlada (odjel za pravosudje.)

§. 7. Kr. kotarski sudovi ureduju kao sudovi inokosni a kr. sudbeni stolovi i višja sudišta, kao sudovi sborni.

§. 8. Kr. kotarski sudovi sastoje od kotarskoga sudca i nuždnoga pomoćnoga sudačkoga, pisarskoga i podvorničko-nadzornoga osoblja.

§. 9. Kr. sudbeni stolovi i višja sudišta sastoje od predsjednika, dovoljna broja viećnika i nuždnoga pomoćnoga sudačkoga, pisarskoga i podvorničko-nadzornoga osoblja.

§. 10. Sudbeno zdravstveno osoblje dobiva konvencionirane nagrade.

§, 11. Nad kr. kotarskimi sudovi vrši nadzor predsjednik onoga sudbenoga stola, u području kojega leži sudbeni kotar.

§. 12. Za pokriće pisarničkih i inih uredovnih potreba doznačivat će se sudovom primjerene naklade.

§. 13. U pogledu nutarnjega uredjenja i poslovnoga reda kod sudova mjerodavne su ustanove poslovnika od 3. svibnja 1853. (D. Z, L. br. 81), dotično ustanove preobstojavše kr. kancelarije dvorske za kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju od 10. lipnja 1862 (Sbornik br. 261 g. 1863), na koliko nisu kasnijimi zakoni i naredbami preinačene.

Poglavje II.

O državnom odvjetničtvu.

§. 14. Članovi državnoga odvjetničtva jesu:

a) Generalni prokurator kod vrhovnoga i ukidnoga sudišta;

b) državni nadodvjetnik kod kr. prizivnog sudišta;

c) državni odvjetnici kod pojedinih sudbenih stolova;

d) zamjenici državnoga nadodvjetnika i državnih odvjetnika.

§. 15. Generalnoga prokuratora zamienjuje državni nadodvjetnik.

§. 16, Generalnoga prokuratora, državnoga nadodvjetnika, njegova zamjenika i državne odvjetnike imenuje Njegovo Veličanstvo na predlog bana.

§. 17. Zamjenike državnih odvjetnika imenuje ban.

§. 18. Nuždno pomoćno perovodno, pisarsko i podvorničko osoblje dodieljuje se državnomu odvjetničtvu iz osoblja sudova.

§. 19. Nad članovi državnoga odvjetničtva vrši disciplinarnu vlast ban prema ustanovam naredbe ministarstva pravosudja od 3. kolovoza 1854 o unutarnjem uredjenju i poslovnom redu državnih odvjetničtva (D. Z. L. br. 201).

§. 20. Za unutarnje uredjenje državnih odvjetničtva kao i za poslovni red kod istih mjerodavne su u stvarih kaznenih i u napried odnosne ustanove ministarske naredbe, navedene u prediućem §., na ko-

Digitized by Google

liko se slažu s postojećim kaznenim postupnikom i s naredbami izdanimi, da se taj postupnik provede.

§. 21. Državno odvjetničtvo neodvisno je od sudova i podčinjeno neposredno banu.

Poglavje III.

O nadležnosti sudova prve molbe.

§. 22. Nadležnost sudova prve molbe u stvarih gradjanskih, parbenih i neparbenih, ustanovljena je gradjanskim sudovnikom. uvedenim cesarskim patentom od 16. veljače 1853 (D. Z· L. br· 30), uz preinake navedene u sliedećih §§.

§. 23· Kr. kotarski sudovi u mjestih, gdje ima sjedište sudbeni stol, vrše unutar medja dotične gradske občine onu sudbenost u gradjanskih stvarih, koju sudovnik dosudjuje gradsko-delegovanim sudovom.

§. 24. Ustanova §. 14 sl. c. sudovnika, krieposti koje sborni su sudovi nadležni za tužbe proti posjednikom dobara plemićkih, s kojimi je do godine 1848 bilo skopčano izvršivanje sudbenosti, stavlja se izvan krieposti.

§. 25. Kr. sudbeni stol u Zagrebu vrši izklopno u smislu §. 63 Sudovnika sudbenost u svih stvarih rudarskih.

§. 26. Kr. sudbeni stolovi vode gruntovne knjige:

a) za sva plemićka dobra, s posjedovanjem kojih je bilo do godine 1848 skopčano izvršivanje sudbenosti;

b) za one nekretnine, ležeće u području bivše hrvatsko-slavonske krajine, koje su na temelju zakona od 8. lipnja 1871 (Sbornik br. 5) razdieljene izmedju državnoga erara i imovnih občina;

c) za ostale nekretnine, ležeće u teritorijalnom obsegu kotarskoga suda, koj ima svoje sjedište u mjestu, gdje i sudbeni stol.

§. 27. Nadležnost sudova prve molbe u stvarih trgovačko-mjenbenih, kaznenih i tiskovnih kao i nadležnost sudova mjestnih, uredjena je posebnimi zakoni.

Poglavje IV.

O djelokrugu državnoga odvjetničtva.

§. 28. Djelokrug državnoga odvjetničtva u stvarih kaznenih ustanovljen je u kaznenom postupniku.

§. 29. Djelokrug generalnoga prokuratora i državnoga nadodvjetnika u karnostnom postupku ustanovljen je u zakonu o karnostnoj odgovornosti sudaca od 28. veljače 1874. (Sbornik br. 16).

§. 30. Državnomu nadodvjetniku dosudjuje se još sliedeći djelokrug:

1. on zastupa pred sudom

a) zemaljski erar i one zaklade, kojimi neposredno upravlja zemaljska koja oblast;

Digitized by Google

b) crkveni imetak, i imetak dubovnih beneficija, kao i zaklada, kojimi zemaljska koja oblast neposredno neupravlja, na koliko se radi o njihovom utemeljenju i ob očuvanju integriteta njihove glavnice, a ne o utjerivanju tekućih prihoda;

2. daje pravna mnienja u poslovih, koji se odnose na zemaljsku imovinu, i na uzporedjene joj zaklade;

3. sudjeluje kod pravnih poslova i pravnih izprava zemaljskoga erara i uzporedjenih mu zaklada.

Poglavje V.

O kategorijah činovnika sudbenih oblasti i državnoga odvjetničtva.

§. 31. Svikoliki urednici namješteni s plaćom kod sudova i kod državnoga odvjetničtva diele se na deset činovnih razreda.

§. 32. Čin urednika odlučuje o količini njegovih beriva.

§. 33. Sistemovana beriva jesu plaće i stanarine.

§. 34. U prilogu A. ustanovljene su službene kategorije činovnika sudbenih oblasti, i državnoga odvjetničtva, čin, koji je s pojedinom kategorijom skopčan, kao i beriva, koja ga idu.

§. 35. S nižega činovnoga razreda na razred višji premještaju se urednici putem imenovanja.

§. 36. Perovodni urednici jednoga ter istoga razreda činovnoga bez obzira na kategoriju na koju spadaju, sačinjavaju jedan status, ter uživa ondje, gdje je plaća ustanovljena u dva stupnja, polovica tih urednika po rangu starijih svagda višu, a druga polovica manju plaću.

Ako je broj urednika takovih nejednak, onda se većina ima uvrstititi u niži stupanj plaće.

Po istomu se pravilu uredjuje status pisarskoga sudbenoga osoblja, i status gruntovničkoga osobja.

§. 37. Oni urednici, koji imadu stan u naravi, nemogu podjedno brati stanarine.

§. 38. Prislušnici neuvršćuju se u nikakov razred činovni, nego im se ipak daje karakter državnih urednika, i dozvoljuje pripomoć u godišnjom iznosu od 500 i 600 for. — Polovina prislušnika po službi starijih uživa višu, a druga polovica nižu pripomoć.

Postojeći propisi, kako se imadu prislušnici postavljati u službu, i kako i kada zaprisizati, valjat će i u napredak.

§. 39. Svaka od triuh kategorija podvorničko-nadzornoga osoblja, navedenih u prilogu B., sačinjava poseban status.

§. 40. Podčastnike uzničke straže kod uzišta sudbenih stolova imenuje i uzničke stražare prima predsjednik sudbenoga stola.

Pristojba počastniku uzničke straže opredielјuje se iznosom od

Digitized by Google

250 for., a pristojba pojedinih stražara iznosom od 200 for. na godinu, uz pravo na stan, odielo i servis u dosadanjoj izmjeri.

Poglavje VI.

Prelazne ustanove.

§. 41. Dok se na temelju zakona od 16. rujna 1876 (Sbornik br. 80) iz gruntovničkih zapisnika, postojećih u tako zvanom civilnom području, nesastave gruntovni uložci i isti nepredadu na rukovodjenje kr. kotarskim sudovom, imadu kr. sudbeni stolovi i kr. kotarski sudovi u Bakru i Križevcih voditi gruntovnicu i ob onih nekretninah, za koje sudbeni stolovi nisu nadležni u smislu §. 26. nazočnoga zakona.

O nekretninah, ležećih u bivšem krajiškom području, vode kr. kotarski sudovi i u napried gruntovne knjige, iz kojih se sastavljaju gruntovni uložci; nu gruntovnica o nekretninah navedenih pod slovi b) c), §. 26 ovoga zakona, ima se predati kr. sudbenim stolovom.

§. 42. Urednici i službenici sudbeni, koji nebudu namiešćeni prigodom preustrojstva sudbenih oblasti po ovom zakonu, ostaju kano razpoloživi u užitku svojih beriva za godinu dana, a po tom ima se s njimi postupati u smislu postojećih propisa.

§. 43. Oni urednici i službenici dosadanjih sudova i državnoga odvjetničtva, kojim prigodom provedbe ustroja sudova po nazočnom zakonu dopadne činovni razred niži, ili plaća manja, zadržat će za svoju osobu dosadanji viši čin, i dosadanju veću plaću, i to višak plaće kao osobni kod odmjere mirovine uračunivi doplatak.

§. 44. Podčastnici i uznički stražari staluo namješćeni kod kr. sudbenih stolova bivšega krajiškoga područja nestupaju u razpoloživost prigodom preustrojstva sudbenih oblasti po ovom zakonu, te se imadu i u napried upotrebljivati u tom svojstvu.

§. 45. Usljed nazočnoga zakona stavljaju se izvan krieposti zakon od 21. studenoga 1873 ob ustroju sudova prve molbe (Sbornik br. 55), zakon od istoga dana, kojim se uredjuju činovni razredi i beriva urednika sudbenih (Sbornik br. 56), zakon od istoga dana o službenom odnošaju članova državnoga odvjetničtva (Sbornik br. 57), kao i svi ini zakoni i naredbe, naročito oni postojeći u bivšem krajiškom području, koji s nazočnim zakonom u oprieci stoje.

§. 46. Generalni prokurator ima se imenovati tek nakon revizije postojećega kaznenoga postupnika, u kojem će se pobliže označiti njegov djelokrug.

§. 47. Izvršba ovoga zakona povjerava se banu, koj će odrediti i dan, kojega će stupiti u život sudovi i državno odvjetničtvo, ustrojeni po ovom zakonu.

Digitized by Google

A. Izkaz

službenih kategorija, činovnih razreda kao i beriva činovnika sudbenih oblasti i državnoga odvjetničtva u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

Službeno svojstvo	Činovni razred	Plaća u forinti a. vr.	Stanarina u forinti a. vr.	Opazka
I. Perovodno osoblje.				
Predsjednik vrhovnoga i ukidnoga sudišta	III.	6.000	500	
Predsjednik prizivnoga sudišta	IV.	4.500	450	
Većnici vrhovnoga i ukidnoga sudišta Generalni prokurator kod vrhovnoga i ukidnoga sudišta	V.	3.800 3.400	400 400	
Većnici prizivnoga sudišta Predsjednici sudbenih stolova Državni nadodvjetnik	VI.	2.800 2.400	350	
Većnici kod sudbenih stolova Državni odvjetnici Zamjenik državnoga nadodvjetnika Većnički tajnik kod vrhovnog i ukidnog sudišta	VII.	1.800 1.600	300	
Kotarski sudci Zamjenici državnih odvjetnika I. razreda Većnički tajnici kod prizivnoga sudišta Tajnički pristav kod vrhovnoga i ukidnoga sudišta	VIII.	1.400 1.200	250	
Sudbeni pristavi I. razreda Zamjenici državnih odvjetnika II. razreda Tajnički pristavi kod prizivnoga sudišta	IX.	1.100 1.000	200	
Sudbeni pristavi II. razreda	X.	900 800	150	

Digitized by Google

Službeno svojstvo	Činovni razred	Plaća u forinti a. vr.	Stanarina u forinti a. vr.	Opazka
II. Pisarsko osoblje.				
Ravnatelj pomoćnih ureda kod vrhovnoga i ukidnoga sudišta Ravnatelj pomoćnih ureda kod prizivnoga sudišta	VIII.	1.400 1.200	250	
Pristavi pomoćnih ureda kod prizivnoga sudišta Ravnatelji pomoćnih ureda kod sudbenih stolova	IX.	1.100 1.000	200	
Oficijali vrhovnoga i ukidnoga sudišta Oficijali prizivnoga sudišta	X.	900 800	150	
Oficijali kod sudbenih stolova	XI.	700 600	100	
Pisari kod prizivnoga sudišta, kod sudbenih stolova i kotarskih sudova Tamničari kod sudbenih stolova	XII.	500	100	
III. Gruntovničko osoblje.				
Voditelji gruntovnih knjiga kod sudbenih stolova	X.	900 800	150	
Gruntovničari kod sudb. stolova Gruntovničari ujedno ravnatelji pisarne kod kotarskih sudova	XI.	700 600	100	

Digitized by Google

B. Izkaz

kategorija i beriva podvorničko-nadzornoga osoblja kod sudbenih oblasti u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

Službeno svojstvo	Plaća	Stanarina	Opazka
	u forinti a. vr.		
Viećnički poslužitelji kod vrhovnoga i ukidnoga sudišta i kod prizivnoga sudišta	450	60	Odielo u naravi ili odšteta u paušalnom iznosu godišnjih 40 for.
Vratar kod vrhovnoga i ukidnoga sudišta, zatim podvornici kod vrhovnoga i ukidnoga sudišta, kod prizivnoga sudišta, kod sudbenih stolova i kotarskih sudova	400 350	60	Vratara ide svečano odielo u naravi Odielo u naravi ili odšteta u paušalnom iznosu godišnjih 40 for.
Pomoćni podvornici kod prizivnoga sudišta, kod sudbenih stolova i kod kotarskih sudova	300	60	isto.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

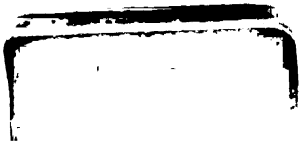

Digitized by Google

Digitized by Google